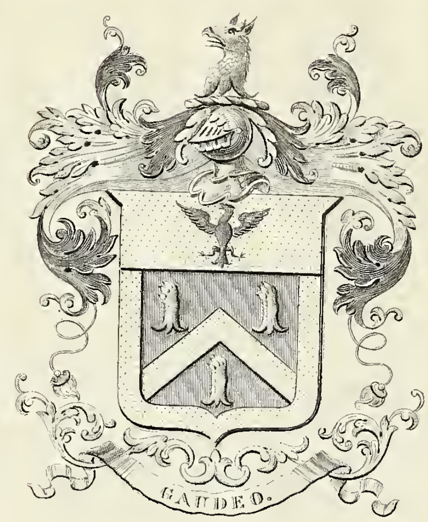
32/13

JOHN CARTER BROWN
LIBRARY

Purchased from the
Trust Fund of
Lathrop Colgate Harper
LITT. D.

John Carter Brown
Library
Brown University

9th edition [not 8th as mentioned by Sabin] [illegible]
[1st ed. Cologne 1516 — 2nd, 1507 — 3rd 1561] [illegible]
Comp. Sabin 93881 [illegible]
Contains [illegible] Columbus [illegible]
Mexico [illegible]

3p. H. 5.

COMMENTARIVS BREVIS RERVM IN ORBE GESTARVM, AB ANNO SALVTIS M.D. VSQVE IN ANNVM M.D.LXXIIII. EX OPTIMIS quibuſque Scriptoribus congeſtus, & nunc recèns non parùm auctus & locupletatus,

PER F. LAVRENTIVM SVRIVM CARTHVSIANVM.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

PLUM BIBLIOTHECA V.E.

COLONIAE,
Apud Geruinum Calenium & hæredes Iohannis Quentel,
Anno Domini M.D.LXXIIII.

Cum gratia & priuilegio Imperiali in decennium.

PIO ET CANDIDO LECTORI S.

QVia pręſens liber nihil continet, quod Catholicæ fidei aut bonis moribus aduerſetur, aut quod in alicuius ſiue viuentis ſiue demortui ſugillationem tendat: Idcircò ex permiſſione officij inquiſitionis, typis excuſus prodit in lucem, vt multorum expectationi ſatisfiat, qui res in orbe diuerſis temporibus & locis geſtas auidè cognoſcere geſtiunt & percupiunt: Bona, vt imitentur: Mala, vt ab ijs & ſimilibus abſterreantur: Sicq; in omnibus glorificetur Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, floreatq; eiuſdem Chriſti Dei & Domini noſtri vnicè dilecta ſponſa eccleſia, inter perſecutionum turbines, ſicut lilium inter ſpinas. Eò ſiquidem vergit ſcriptoris ſyncera intentio, eiuſdemq; candidus affectus, cupiens prodeſſe omnibus, obeſſe nemini. Benè vale amice lector, & Deum Optim. Maxim. fideliter pro pace eccleſiarum & conſolatione populi Chriſtiani exora, quem propter peccata, quæ in immenſum excreuerunt, necnon propter hæreſes & ſchiſmata (quæ vt peccatorũ pręcedentium ſunt pœnę horrendæ, ità ſubſequentium cauſæ & omnium malorum lernę) grauiſſimè nobis offenſum experimur. Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Mirabiles quidem hodiè elationes maris, manet tamen mirabilis in altis Dominus. Et quanuìs, dicente Propheta, Non dormiet neq; dormitabit qui cuſtodit Iſrael, nihilominùs peccatis noſtris id exigentibus ad inſtar dormientis ſe habet in nauicula fluctuantis eccleſiæ, donèc excitatus gementium oppreſſorum, & exulantium piorum Catholicorum precibus exurgat, vt diſſipentur inimici eius, & gentes quæ bella volunt, imperetq; ventis & mari, & obedient ei: tum enim ſequetur tranquillitas magna. Quod vt quantocyùs fiat, tacti dolore cordis intrinſecùs, exaltemus in fortitudine vocem, & clamemus cum Iuda Machabæo in cælum, & miſerebitur noſtrî Dominus, finemq; malis imponet, vt populus fidelis dignis flagellationibus caſtigatus, in ipſius miſeratione reſpiret. Non enim in arcu noſtro ſperamus, & gladius non ſaluabit nos, ſed humilis & aſſidua oratio cæleſtem Aquilam ad protegendũ nos ſub vmbra alarum ſuarum inclinabit.

F. Theodoricus Buſcoducenſis Theologus, Ordinis S. Dominici intra Coloniã Prior & Apoſtolicus Inquiſitor.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO, COMITI PALATINO RHENI, AC VTRIVSQVE Bauariæ Duci,&c. Domino ſuo clementiſſimo, S. P. D.

CVM ante annos non multos D. Naucleri Chronica in officina Quenteliana denuò eſſent excudēda, illuſtriß. Princeps, clementiß. Domine, rogauit me D. Geruuinus Calenius, Iuris Licentiatus, mihi ob animi candorē & morum integritatem charus, vt ad Nauclerum adiicerem eius temporis hiſtoriam, quod ab illius Chronicis interim effluxiſſet. Maluiſſem ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluiſſe, quòd illi argumento parùm eſſem idoneus: ſed cùm non occurreret alius, coactus eſt à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & abſolutiùs, atque etiàm accuratiùs præſtare potuiſſent. Feci ergò quod rogatus eram, & vt non prorsùs lectu indigna ſcriberē, multorum doctiſſimorum hominum libros hiſtoricos curſim perlegi, atque ex ijs non ſinè labore collegi, quæ poſſent Lectori aliquam adferre vtilitatem. Et nè planè ſterilis eſſet narratio, ſi nihil præter nudam hiſtoriam contineret, admiſcui interim pias quaſdam admonitiones, nonnunquàm etiàm ſanctiſſimorum Patrum inſignes ſententias, vt vberior ad Lectorem fructus rediret. Deindè autem etiàm ſeparatim excudi placuit eam hiſtoriam, iam multis locis auctam & recognitam: quæ quidem breui tempore facilè diſtracta eſt. Sed interim tamen ad me perfertur, non deeſſe, qui dicant parùm decuiſſe Carthuſianum ſcribere hiſtoriam, alios etiàm, qui me putent pluſculùm indulſiſſe affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuiſſimè ſatisfaciam, nôrint primi me non facilè hanc ſcribendi prouinciam ſuſcepturum fuiſſe, ſi vel ipſi eam ſuſcipere, vel alios doctiores vt ſuſciperent, adhortari voluiſſent. Porrò alij id certum habeant, me nihil aut odio cuiuſquam aut amore ſcripſiſſe ſecùs, quàm haberet rei veritas, quantùm equidem ſcire potui: nec debet mihi vitio verti, ſi laudaui præclarè de Republica Chriſtiana meritos, & acriùs interim perſtrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ noſtræ: quales ſunt ij, qui ſub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ deterrimos errores & iam olìm damnatas hæreſes in orbem inuexerunt. Poſtremi autem, qui me maledicentiæ inſimulant, deſinant (oro) eſſe ſchiſmatici: deſinant populum Chriſtianum, Chriſti IESV precioſo ſanguine redemptum, in errores inducere: deſinant atrociſſimè & impiiſſimè lacerare ac proſcindere Chriſti Catholicam Eccleſiam, Romanos Pontifices, ſacramenta & inſtituta Eccleſiæ, & id genus alia: deſinant dicere bonum malum, & malum bonum, redeantque ad pacem & vnitatem filiorum DEI: & tum ſentient me, etſi nonnunquàm aſperiùs ſcripſiſſe videar, tamen longè fuiſſe modeſtiorem, quàm res ipſæ poſcere viderentur. Atque his ego in præſens reſponſum eſſe velim ijs, quos ſuprà dixi.

*Nam prolixè contendere mihi ſanè integrum non eſt. Quanquàm quòd ad poſtre-
mos attinet, qui me maledicum vocant, poſſem facilè oſtendere, ſi mea ſcripta cum
eorum ſcriptis conferantur, illos ſe potiùs quàm me perſtringere voluiſſe. In ijs
enim eſt Caſparus Peucerus Melāchthonis gener, qui in ſuo illo 5. Carionis libro, dum
eum illuſtr. Saxoniæ Electori Auguſto dedicat, adeò furioſus & rabidus in me in-
currit, vt non modò ſcurram, ſed etiàm blaſphemum filij Dei hoſtem me vocet, nec
dicere vereatur, quod tamen docere nunquàm poterit, me impudenter res manifeſtè
veras calumniari ac deprauare. Tum verò in ipſa hiſtoria tam impotenter incurrit
in Summos pontifices, quorum odio iſti infelices & miſeri deflagrant, vt ſanè belliſ-
ſimum & germaniſſimum Luteri diſcipulum ſe probet. Dolet ſcilicet viro euange-
lico, quòd fraudes, mendacia, antilogiæ, mutuæ eædemq́ue acerbiſſimæ diſſenſiones,
contentiones, odia plùs quàm Vatiniana noui huius Euangelij buccinatorum in mea
hiſtoria annotantur, & identidèm veriſſimè commemorantur: nec pudet eum iactare
doctrinæ Lutericæ irrefragabilem authoritatem & perſpicuitatem, cùm certiſſimè
conſtet & Luterum ipſum ſæpè pugnantia docuiſſe, & Luteranos inter ſe odioſiſſi-
mè & pertinaciſſimè diſſidere: tum quoquè Philippum Melanchthonem Confeſſi-
onem Auguſtanam non ſemèl mutâſſe, atque ab Illyrico diſcipulo ſuo falſi inſimula-
tum eſſe, & in ipſos quoquè ſymmyſtas ſuos Luteranos acerbè ſanè ſcripſiſſe, poti-
uſq́; in doctrina Euchariſtiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes acceſſiſſe. Hæc &
eius generis alia cùm nos citra vllum mendacium ex ipſorum editis libris proferi-
mus, maledicos nos vocant, & blaſphemos hoſtes filij D E I. Cùm autem illi im-
maniter conſpuunt & calumniantur etiàm optimos & ſanctiſſimos Pontifices, ſa-
cramenta & inſtituta Eccleſiæ Catholicæ, aliaq́ue ſimilia, non ſolùm non maledi-
ci, ſed etiàm egregiè Euangelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè ſæuiant &
tumultuentur viri optimi, veniet quandoquè ille dies, vt intelligant homines, quàm
luculenter ſub Euangelij emētita ſpecie ipſis impoſitum & illuſum adhùc ſit ab ipſis.
Atque vt id faciliùs poſſint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Commentario
doctrinæ inconſtantiam, fœdiſſimas antilogias, atrociſſimas altercationes, & his
conſimilia multa, quæ in noſtris Euangelicis dogmatiſtis & præconibus viſuntur,
diligenter Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt
magis moueāt, & tenaciùs animis affigātur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à
Peucero me maledicum appellari. Ille enim non didicit aliud à ſuo Lutero & Melan-
chthone, quàm monachis maledicere, & monachos calumniari, quēadmodùm etiàm
præclarè facit dum in eadem ſua Epiſtola dedicatoria monachos vocat deploratum
& profligatum genus hominum: quaſi verò neſciat monachorum inſtitutum ſemper
omnibus ſeculis præcipuæ apud Chriſtianos, atque etiàm potētiſſimos reges & prin-
cipes, fuiſſe venerationi, adeò vt etiàm magnus ille Conſtantinus, teſte Athanaſio,
& eius liberi Conſtans atque Conſtantius, crebrò ad Sanctum Antonium quaſi ad
patrem ſcripſerint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illum
celebrârit: Theodoſius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannum ſuſce-
pturus, Iohannem monachum Aegyptium, miſſo ad illum fidiſſimo eunucho Eutro-
pio, de belli euentu conſuluerit. Porrò Carolus Magnus in literis quibuſdam,*

In vita S. Antonij.

Nicephor. Hiſt. Eccl. li. 12. ca. 39.

qua-

quarum exemplum legi, affirmare non dubitârit ſe ſanctorum Monaſteriorum loca ſuſtentando & ditando, non ſolùm DEVM hoc ipſo ſibi placare, ſed etiàm totius regni ſui ſtatum corroborare. Eat ſanè Peucerus & maledicat Monachis: nos interìm eius maledictis nihil prorsùs abſterriti, DEO propitio hominibus oſtendere malas artes, portentoſam vanitatem, impias hæreſes, turpiſſimas antilogias, immania aliorum in alios conuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrum euangelicorum. Quòd ſi id Peucerus ferre non poteſt, ſeparet ſe ab illorum hominum ſodalitio, redeatque ad Eccleſiam, & eiuſmodi noſtro labore etiàm gratulabitur: porrò etiàm in pertexendo illo ſuo Carione deſinat criminari Pontifices, & res geſtas ſcribat bona fide: non imitetur Sebaſtiani Franci maledicentiam, non Sleidani vanitatem, cuius poſterioris Commentarij ſanè eiuſmodi ſunt, vt grauiſſimi viri eos non immeritò ſint deteſtati & execrati. Atque ipſe etiàm Romanorum inuictiſſimus & pientiſſimus Imperator Carolus V. cùm eos interdùm legi audiuiſſet, identidèm exclamauit, Mentitur nebulo, Mentitur nebulo. Quod idem non ſemèl auditum eſt ex ore doctiſſimi Numburgenſis Epiſcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad menſam prælegerentur. Et illi certè, quòd res Imperij probè cognitas haberent, & plerunquè præſentes interfuiſſent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum ſit, apud pleroſque, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commentarios, quoſdam etiàm vix æquo ferre animo, ſi Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiuſque mendacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligenter à quibuſdam præſtitum eſt, ſed accuratiùs & elaboratiùs etiàm præſtitum fuiſſet, ſi clariſſimis & doctiſſmis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidano longior vita contigiſſet. Quin etiàm is, quem dixi, potentiſſimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, literas & alia inſtrumenta, ſua manu tradidit, vt ex ijs Sleidani mendacia detegerentur. Quæ quidem eò faciunt, vt nemo mirari debeat, identidèm à me perſtringi Sleidanum, & eius vanitatem non vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malam fidem aperiri, vt caueat ſibi ab infido hiſtorico, qui in ſuis illis belliſſimis Cammentarijs ſic hiſtoriam texit, vt non niſi execrabilium errorum, damnatarum hæreſum, ſeditioſorum dogmatum & turbulentorum hominum, quales fuêre Luterus, Zuinglius, Caluinus, & cæt. patronum agere velle videatur, idque non ſinè imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo verſutus religionis negocium cum hiſtoria ità permiſcet, vt dum animum Lectoris & rerum infida plerunquè narratione, & multa ſermonis blandiloquentia & ſuauitate demulcet, vnà inſtillet impios errores & execranda dogmata. Erunt autem fortaſſis, qui quandoquè totam eius hiſtoriam exactè ſibi confutandam ſumant: quod difficile non erit, ſi poſſint habere copiam eorum, quæ in Comitijs acta ſunt & quorundam aliorum. Mihi id integrum non fuit, nec libet ſanè cum iſtis portentoſis hominibus contendere. Prodeſſe autem certè hoc meo qualicunque labore volui Lectoribus præſertim parùm doctis & imperitæ multitudini, quam iſti ſuis mendacijs & præſtigijs miſerè euertunt. Atque tametſi non deſunt forſan, qui meam operam carpendam putent,

tamen me plurimùm conſolatur, quòd cùm alijs multis bonis & doctis viris, tum inprimis tuæ Illuſtriſſimæ Celſitudini, Princeps celeberrime, eam probari intelligam: quemadmodùm etiàm nupèr ad me datis humaniſſimè literis haud obſcurè indicauit. Quæ etiàm res, tum I. C. T. apud omnes peruulgata virtus, & in fide Catholica inuicta animi conſtantia, me permouerunt, vt poſteaquàm diem ſuum obijt Reuerendiſſimus Treuericus Elector, cui ſuperiores editiones inſcripſeram, hanc poſtremam permultis locis non parùm locupletatam, eidem I. C. T. ſumma animi ſummiſſione & promptitudine nuncuparem, vt habeat contra obtrectatores tam inſignem & eximium patronum, quem iam longè latéque celeberrimum reddidit, magisq; etiàm in poſterum redditura eſt Principe Germano digniſſima in auita religione fortis & immota conſtantia, præter alias multas eaſque egregias corporis & animi dotes, quibus eam cumulauit rerum omnium præpotens DEVS. Oro autem, & quidem enixiſſimè, vt T. I. C. hanc meam exiguam opellam boni conſulat, & eo quo ſolet, fauore proſequatur. Chriſtus Opt. Max. ſeruet nobis diù incolumem I. C. T. cum omnibus ſuis. Ex Carthuſia Colonienſi, 6. Calend. Septembres, Anno 1567.

T. I. C. obſequentiſſimus
clientulus

F. Laurentius Surius
Carthuſianus.

COM-

COMMENTARIVS BREVIS RERVM IN ORBE GESTARVM

AB ANNO SALVTIS MILLESIMO QVINGENTESIMO, *vſque in annum LXVII. ex optimis quibuſq; ſcriptoribus cõgeſtus per F. Laurentium Surium Carthuſianum.*

SCripturus hiſtoriam breuem noſtri ſeculi, non incommodè, neq; incongruè ab illo mihi initium facturus videor, qui fuit eius ſeculi ſingulare quoddam & eximium decus ac ornamẽtum, nempe Carolo V. Romanorum Imperatore, qui à multis (vt eſt à quodam viro graui & nobili annotatũ) amor & delicię generis Chriſtiani dicebatur. Atque eius optimi & potentiſſimi Imperatoris crebra, eaque honorifica in hoc Commentario fiet mẽtio: qua in re nolim me quiſquam putet aut confingere aliquid, aut dare affectibus: ſed ſcribere bona fide, quæ apud grauiſſimos ſcriptores inuenerim. Et poteram ego his adferre multo plura atque maiora, ſed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominũ ſiniſtra iudicia, qui ferè ex ſeipſis de alijs æſtimant, quæque ſe aut nolle, aut non poſſe præſtare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuiſſe arbitrantur. Quòd ſi verò in illius pędicandis virtutibus copioſiores erimus, quàm aliorũ etiàm laudatiſſimorum Regum & Principum, nemo id putet cuiuſquam contemptu fieri: neque enim operis breuitas permiſit omnia omnium pręclarè geſta commemorare, & certè tanta huius principis in Rempublicam Chriſtianam merita extitêre, vt cùm omnium non poſſimus, vel eius vnius encomia paulò vberiùs celebrare iurè meritoque debeamus. Sed nunc rem ipſam aggrediamur.

Anno à Virginis partu milleſimo quingẽteſimo natus eſt Gãdaui ipſis ferijs D. Matthię Apoſtoli Carolus Auſtriacus, qui poſteà fuit eius nominis quintus Romanorum potentiſſimus, idemque religioſiſſimus Imperator. Natus eſt autem anno Iubileo, qui eſt annus gratię, & tertia poſt mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod eſt maximum ferè totius Europę oppidum. Aiunt enim incolę, eam vrbem cum ſuis foſſis ſeptem milliaria Belgica vel leucas in circuitu continere. Sunt ibì ſeptẽ parœcię, quarum ea, quæ eſt diui Michaëlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannìs ſacram Euchariſtiam ſumentium. Flumen Scaldis rapidiſſimum, ſeptem in ipſa vrbe pontibus marmoreis magnificentiſſimè conſtratum eſt. Olìm ſeptem principes toto ſeptẽnio eam oppugnârunt quidem, ſed expugnare nõ potuerũt: hodieque ſeptem templa, in totidem caſtris à ſeptem regibus ędificata, viſuntur. Is ergò Caroli natalis locus, viſus eſt quaſi pręſignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obſeruatum eſt etiàm à nonnullis, quòd ab Auguſto Cæſarè

Carolus V. naſcitũ Gandaui.

Vide hinc libros Guilielmi Zenocari equitis aurati de vita Caroli V. Gãdaui excuſos, & in Hiſpania, Italia & Belgio approbatos.

 (qui

(qui fuit Chriſti temporibus, quibus lux Chriſtianæ fidei ſedētibus in regione vmbræ mortis illata eſt)totidèm ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem,(qui fuit longè potentiſſimus,& præter alios,etiàm Saxones multis bellis annis triginta ægrè tandèm domitos coëgit recipere fidem Chriſti)quot ab ipſo Carolo Magno vſque ad hunc Carolum Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati noui orbis prouincias,piorum hominum opera mirabiliter inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos Chriſti fides tum illata eſt,cùm Grȩci tumultuarentur,& in res nouas auidi viderentur,nec à prauis complectendis dogmatîs abhorrerent,quod fuit ferè ȩtate Caroli Magni:ità quoquè noſtro ȩuo,dum Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorum ſimilium hominum peregrinas amplectuntur doctrinas, & à Catholica fide, quā ipſis Papiſticam libuit appellare,atque à veterum Germanorum toto orbe celebrata conſtantia deficiunt,apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidam)atque etiàm illis in locis & regionibus ampliſſimis,quȩ Luſitani partìm adiērūt,partìm vel vi expugnatas,vel deditione acceptas,ſuis regibus ſubdiderūt,Catholica Chriſti fides & religio, quam Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt,hodieque recipitur. Sed hȩc poſſent quidem fuſiùs non abſque ſumma horum temporum deploratione dici,at ſuum habebunt, Deo fauente,locum.

Porticus inſignis Gandaui extructa.

Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ædem diui Iohannis producta fuit opere mirabili & magno ſumptu,longa pedes ter mille quingentos,ſeptem lata, ſeptem etiàm pedes in altum ſubleuata,vt infrà commodè pateret tranſitus,triplici colore,flauo,rubro,candido,conſpicua.Multa in ea porticu erant viſu ſtupēda,ſed quæ breuitatis ſtudio præterimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bis mille & centum faces:viſebantur quadraginta arcus triumphales,portarum magnarum inſtàr,è quibus tres cȩteris auguſtiores erant, & vna quidem Sapientiȩ,altera Iuſtitiæ,tertia Pacis & Cōcordiæ dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus compacta è faſtigio ædis diui Nicolai ad apicem turris Capitolinȩ, plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticum die tertiodecimo, poſtquàm in hanc lucem editus eſt,infans Carolus ductus eſt in templum Diui Iohannis. Multi hoc ſanè admiratione dignum duxêre, quòd puerulus ſalutari tingendus lauacro,ità ad baptiſterium allatus eſt,vt terram non attingerent ij,à quibus adducebatur.Et certè quàm ille princeps poſteà terrena omnia facilè animo exceſſerit atque tranſcenderit,opportunis locis infrà videre licebit,& quidem tum vel maximè patuit,cùm filio Philippo ſereniſſimo Hiſpaniarum principi regna & ditiones ſuas omnes, porrò Ferdinando Romanorum pientiſſimo regi Imperij faſces ſua ſponte ac vltrò tradidit,vt infrà dicetur.Ad ſacrum fontem duo aurei velleris equites & dynaſtȩ clariſſimi, Carolus à Croia, & Bergenſis Satrapa, itemque duæ regij ſtemmatis heroinȩ,

heroinæ, Margareta Britannica, Eduardi Quinti Anglorum regis ſoror, & Margareta Auſtriaca, Maximiliani Cęſaris filia, ſponſores Caroli infantis fuêre. Multa quoquè hac die ipſi eidem infanti præclariſſima tum à ſponſoribus, tum ab alijs quibuſdam ſunt dona oblata: & ea quidem eiuſmodi erant, vt haud obſcurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur. Porrò verò ſi ad genus eius reſpicias, fuit illud perquàm vetuſtum, illuſtre & nobile: quippe ex Archiducibus Auſtriæ primò, deindè ex comitibus Habsburgēſibus, deniquè ex antiquiſſimis Frācorum regibus, (fuerūt autem, nè quem id lateat, Franci origine Germani, non Galli, ijque Galliam occupârunt, vndè hodieque à Francis Germanis, Franciæ regnum nomen habet) è quibus primus Pharamundus longè potentiſſimus Romanos Gallia expulit, Clodius rex Duringos cōpulit vectigal pendere, Meroueus rex Saracenos ab Aurelia profligauit. Clodoueus primus Chriſtianam eſt religionem cōplexus. Et Pharamūdus quidem rex legem Salicam tulit, qua cautum eſt, nè fœminæ ſint regni hæredes. Quidam grauiſſimus ſcriptor ait Clodium regem, huius, quem diximus, Clodouei patrē, anno regni ſui quintodecimo victoriā ex Germanis reportâſſe, atque eo nomine baptiſmum percepiſſe à Remigio ſanctiſſimo præſule Rhemenſi, vnctumque fuiſſe oleo cælitùs allato, eique lilia tradita eſſe, templumque eum diuæ Genoueſę virgini in colle Pariſijs vouiſſe, deniquè vita functum anno Domini 514. Verùm quandò hęc plerique omnes Clodoueo tribuunt, nec vllam faciunt Clodij mentionem, incertum eſt quem in hac opinione ſecutus ſit authorē. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre diſtracta, & tum Auſtraſiæ regnum ſuccreuit, quod quidem duas habuit curias regias, alteram apud Metenſium vrbem, alteram Coloniæ Agrippinæ: limites eius non ijdem ab omnibus aſſignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgundiam inter Rhenū & Scaldim ſuos eam habuiſſe fines: quo ſpatio compræhendebantur, vt ipſi volunt, Vltraiectum, Colonia, Treuiris, Moguntia, Geldria, Cliuia, Iulia, Hollandia, Zelandia, Hannonia, Hasbania, Leodium, Limburgū, Alſatia, Palatinatus Rhenenſis, Sylua Arduenna, Barrium cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbì Moſa ſumit initium, ſed alij longè contractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satìs eſt oſtendiſſe, Carolum noſtrum, de quo agimus, ampliſſimo & antiquiſſimo ſtemmate prognatum, ſed ità tamen, vt ille ſuum genus eximiè illuſtrârit. Patrem autem habuit Philippum Auſtriacum, Maximiliani ſapientiſſimi & moderatiſſimi Cæſaris filium, Regem Caſtellæ & Legionis, Brugis in Flandria natum: cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum Regum Caſtellæ & Aragoniæ. Sed hoc loco tantùm de Carolo principe dixiſſe ſufficiat. locis opportunis plura dicentur. Poteſt quidem noſtra ętas, tot agitata infandarum hæreſum & immaniſſimorum bellorum tempeſtatibus, non immeritò ſibi gratulari, quòd eiuſmodi Imperatorem habere meruit, cuius eſſet inſignis & valdè rara pietas in Deum,

Genus Caroli V.

Deum, & tot acceſſione regnorum atque affinitatum, ampliſſima ditio & potentia. Nec quiſquã certè dubitare poteſt, quin Carolus Cęſar vel cum potentiſſimis ſuperiorum ætatum Imperatoribus conferri poſſit, cuius vires vel fortunam potiùs (ſic enim dicere ſolebat) etiàm potentiſſimus Turcarum rex Solimannus reformidârit. Quãtùm autem ille pro Catholicæ Eccleſiæ defenſione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarũ vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatę fuiſſent, niſì quidam Chriſtiani principes eius ſanctiſſimos conatus multis modis retardâſſent. Vndè etiàm factum eſt, vt perpetuis ferè diſtentus bellis, non potuerit ſeuerè animaduertere in hęreticos, ſub prętextu Euangelij & verbi Dei fœdos & iam olìm à tota Eccleſia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, quæ diriſſima ſeruitus eſt, offerentes, qui ſub eius Imperio mirum in modum excreuêre, ſed ità tamen, vt etſi Martinus Luterus Auguſtinianus monachus horũ omnium primus parens non immeritò dici poſſit, adeò tamen in multas ſint diſtracti ſectas, vt earum certum numerum inire penè impoſſibile ſit, & Luterus ipſe propemodùm hodiè cõtemptus iaceat, pauciſſimis eius dogmata omnia ſequentibus, ſicut alibì videbimus.

Solimãnus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

Porrò verò cùm præuideret Deus, fore vt in Europa breuì exiſterent prodigioſæ hęreſes & horrenda ſchiſmata, cùm non poſſit ille niſì in pace & animorum & religionis ſuaui concordia degere, animum Luſitani regis potentiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas. Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur, Romanus Pontifex Alexander VI. ſua interpoſita authoritate id effecit, vt Caſtellani ad Occidentem, Luſitani ad Auſtralem polum nauigarent. Ità factum eſt, vt Caſtellani continentem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionum feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicum ſinus ac Indię littora, regnum Calecuthicum, deniquè ad auream Cherſoneſum & ipſa Sinarum regna longiſſimis & propè immenſis itineribus perlati ſint. Neque tamen hi reges cõtenti fuêre ampliſſimas opes & ingentes ditiones ſuis regnis adieciſſe, verùm etiàm laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad veram & vnicam Chriſti religionem traducere. Quæ res eos paulatìm habuit ꝓceſſus, Deo Opt. Max. ſuam gratiam tam ſanctis conatibus adſpirante, vt innumerabiles idololatrę ad Chriſtum conuerſi, eam fidem auidè receperint, quam in Europa pleręq; nationes ceu Papiſticam, immò etiàm Antichriſtianam, repudiârunt, vt iam partìm antè dictum eſt.

Alexander VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

Fuit in aula regis Hiſpaniarum quidam Chriſtophorus Columbus, patria Genuenſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigandi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidium, non ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanquàm qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis non faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tandemque iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu

Chriſtophorus Columbus.

meatu & armis inſtructas illi tradi. Itaq; anno ſalutis 1492. ſoluẽs à Gadibus, primò ad inſulas Fortunatas appulit, quas nunc ob canum copiam vocant Canarias: olìm dictæ ſunt Fortunatæ, ob aëris miram temperiem & cæli clementiam. Numerantur, vt quidam aiunt, decem Inſulæ Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliquæ cultæ ſint. Ex ijs ea, q̃ Teneriffa vocatur, cælo ſereno longiſſimè conſpicitur, idque ob miræ altitudinis petram adamantinam, inſtàr pyramidis acuminatã, quæ perindè vt Aetna mons in Sicilia, perpetuos vomit ignes. Qui eam petram metíti ſunt, non dubitant affirmare, à terra ad ſummum vſque verticem, ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolæ fruges metunt in Martio & Aprili. Multa alia de his feruntur inſulis: ſed quia necdùm ſatìs certò cõperta habeo, mâlui ijs annotandis ſuperſedere. Olìm cùm Columbus ad eas primùm deferretur, incolæ nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: ſed paulatìm pleræque ex his inſulæ ad fidem CHRISTI acceſsêre: Teneriffa & Grancanaria, id eſt, grandis Canaria, cęteras vincunt magnitudine. Eas incolebãt hac tempeſtate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem curſùm tenens, aliquot reperit inſulas: è quibus dùabus vaſtiſſimis nomina indidit, alteram Hiſpanam, alterã Iohannam vocans. Inſulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ.

In Iohanna inſula denſiſſimæ viſebantur ſyluæ, & in ijs auium, præſertim philomenarum, etiàm menſe Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoq; limpidiſſima & ad potandum ſuauia, itemque portus commodiſſimi cernebantur. Diù ad eius inſulę littora nauigans, cùm nullum comperiret finem, putaretq; terram continentem eſſe, ad Hiſpanam iter inflexit. Cumq; eum & ſocios eius incolæ vidiſſent, mox fugerunt. Putabant enim eos eſſe Canibalos, qui ſunt homines feri, carnibus humanis auidiſſimè veſcentes, quorum regionem Columbus erat præteruectus. Incedunt autẽ etiàm huius Hiſpanę inſulę homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prędas agunt: impuberes, exactis teſtibus, ſaginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes, mox perimunt, inteſtina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua ſale adſperſa conſeruant in vſus diuturniores, vt apud nos ſolent farcimina omnis generis. Mulieres nõ comedunt, ſed haud ſecùs atquè gallinas ſeruant ad prolem. Indè Columbus in Hiſpanias rursùs nauigat, relictis tamen in ea inſula triginta & octo viris. Rex & regina redeũtem eum honorificè admodùm accipiunt, eique nouam paranti nauigationẽ attribuunt liburnicas 17. & celoces duodecim, in quibus prętercommeatum & arma omnigena, homines erant mille ducenti. Multas in hoc itinere reperit inſulas, quibus pleriſque nomina impoſuit. Quodam in loco, quem Archipelagum nominârunt, ſupra 47. inſulas inuenerunt. Vbì autem ad Hiſpanam inſulam venerunt, viros triginta octo quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos compererunt. In ea inſula condidit Columbus vrbem, & in ipſis viſceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hæc initia Chriſtianæ amplificandæ religioni fauſtiſſima. Inſula Iohanna. Hiſpana. Canibali anthropophagi. Noua claſſis Colũbo attribuitur. Archipelagus.

Hoc anno 1500. Luſitani, duce Petro Aluaro, tempeſtate delati ſunt ad regionem illam longè lateq; patentẽ, quam vulgò Braſeliam vocant, quòd indè eius nominis lignum aduehatur, tingendis pannis aptum. In ea prouincia iuſsit idem Aluarus crucem affigi in faſtigio arboris admodùm proceræ: atque ad eius arboris imam partem Miſſę ſacrificium, pręſenti exercitu, peractum eſt, totaque ea regio Sanctæ Crucis appellata eſt. Hodiè Chriſtiana religio mirabiliter illic propagata eſt. Videbat Chriſtus futuros breuì, qui ipſius ſignum Turcica barbarie & Antichriſtiana impietate, ſub Euangelij & pietatis prætextu, demolirentur. Itaque tranſtulit illud ſignum ad idolorũ cultores, & apud eos id fecit haberi in precio: adeoque certum eſt, multis Indiæ locis Cruces eſſe collocatas, & indè aufugiſſe dæmones, nec ſolita Indis reſponſa dediſſe. Pudeat tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabiliter cruciantur, atq; eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Braſelia prouincia ſanctæ Crucis.

Aliæ quoquè deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rára ac inaudita.

Albericus Veſpucius.

Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſsima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multasq; inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hîc commemorare. Nos & poſſumus & debemus DEO gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonũ cultui addictas, ad CHRISTI fidem traduxit opera pijſsimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuérat Catholica religio.

Luſitanorũ nauigationes.

De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarum: Iubente Emanuele rege Luſitaniæ, Luſitani inſana nauigatione Atlanticum Fortunatasque inſulas præteruecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atque India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arcesque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſsis, vltimos Indiæ orbisque terminos ſibi propoſuerunt: atque ità felici auſu, eádem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad auream Cherſoneſum peruenerunt, vbì regem Malachæ, armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoquè parte, Indorum claſſibus ſæpè deletis, cuſtoditisque Erythræi faucibus, ac ſinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus intercluſa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius.

Aurea Cherſoneſus expugnata à Luſitanis.

Vbì ſanè prædicanda venit Diuina clementia, quę tot tamque potentes barbaras nationes, Chriſtianorũ armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis ſui. In illis certè regionibus iam feruet religio Chriſtiana, dum interìm nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm reſipiſcant tandèm à Lutero & eius infauſtis

Matth. 8.

ſtis nuncijs malè faſcinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis.

Hac ferè tempeſtate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Pelopõneſi vrbem validiſſimè obſedit, noſtriſque hominibus, poſt varia certamina, vtrinquè ſumma virium & animorum contentione edita, ad quinque Venetarum triremiũ aduentum è ſtationibus ad mare, vt illas exciperent, inconſultò deſcendentibus, Turcæ vrbem ingreſſi, magna cæde perpetrata, Venetos pariter & Græcos milites trucidant, & ipſum Metonenſium epiſcopum, ità vt erat mitratus & ſacra veſte indutus, obtruncant: nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infeſtiſſimi barbari, nisì quem fortè aut ętas, aut forma vel ſeruituti, vel libidini ſeruauit. Erant eius loci ſupra mille captiui. Ij longis adſtricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, ſęuiſſimi Tyranni iuſſu ſub eius oculis immaniter perempti ſunt. Is Baiazetes poſtmodùm à filio Zelimo regno exutus, & paulò pòſt veneno ſublatus eſt. Eius pater Mahometes Hydruntinam Italiæ vrbem cepit: atque tum de rebus Chriſtianis propemodùm actum fuiſſet, præſertim in Italia, vbì eſt Romani Imperij auguſta ſedes & antiquum domicilium, nisì illam truculentam beluam prępotens Deus ſubitaria morte abſtuliſſet, qui quidem id temporis non tam iræ ſuæ laxare habenas, quàm vt maturè reſipiſcerẽt Chriſtiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Chriſtianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium redijt.

Baiazetes Turca expugnat Metonem.

Baiazetis crudelitas.

Id temporis ferè ad Orientem tres potentiſſimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Perſarum rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copias militares longè firmiſſimas, quas perpetuis more maiorum pace belloque alebat ſtipendijs: ſed mitiori ingenio præditus, ac philoſophiæ ſtudijs addictior, poſt fugatum Gemen fratrem ſuum, qui poſteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere mâluit. Sunt qui hunc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, ſed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetẽ imperio excludere: ſed victus, fugæ ſe mandauit, & Rhodum veniens, à Buſſonio Rhodiorum Equitum magiſtro, præter ſpem in carcerem coniectus eſt, ac poſteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotannìs eius alendi cauſa quadraginta aureorum nummûm millia numerauit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Iſmaël Perſarum imperium occupauit, & noua quædam in Mahometis Pſeudoprophetæ turpiſſima ſuperſtitione opinio in cunctis Sophi huius ditionibus diſſeminata eſt. Perdomuit ille breuì Perſas, Medos, Armenos, pluresque alias gentes, & crebris victorijs celeberrimum toto orbe nomen obtinuit, adeò vt Iudęi, calamitoſum hominum genus ob repudiatum filium Dei vnicũ & verum Meſſiam, ſtultiſſima opinione hunc ſuum putarent Meſſiam, atque per

Sophus Iſmaël Perſarum Imperator fit.

omnem ferè Europam mirum in modum ſibi gratularentur, feſta celebrarent conuiuia, mutuis tum nuncijs tum muneribus ſeſe hortarentur ad benè ſperandum, quòd iam tandèm veniſſet à Deo promiſſus ſeruator. Sed illorum inanis ſpes breuì in irritum recidit, quandò Sophus ille nullam gentem perindè, atquè Iudaicam, exoſam habere compertus eſt.

Harduellis pater Sophi Iſmaêlis.

Vt autē Lector Sophi huius aliquanto certiorem habeat notitiam, paulo fuſiùs hinc agendum eſt. Patrem habuit Aidarem Harduellem, qui inter Perſas regulus fuit non ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimìs ſuſpiciendus. Is ſpretis omnibus mundi huius oblectamentis, diuitijs & honoribus, tanquàm veris ęrumnis & fortunæ ludibrijs, quę cęci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanæ impenſiùs appetunt, colunt, ſectātur: vitam egit auſteram, quam pleriq; omnes admirarentur potiùs, quàm ſe imitari poſſe confiderent. Itaque hac viuēdi ratione eam excellentis virtutis opinionem adeptus eſt, vt eum Aſſimbeius Vſuncaſſenes (qui quondàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Perſarum rege interfecto, regnū eius occupauerat) ſibi generū adſciuerit, collocata ei in matrimonium Martha filia, quæ ex Deſpina Caloioannis Trapezuntini & Ponti regis filia nata, CHRISTI fidem coluit. Quòd verò Trapezuntinus Chriſtianus rex Vſuncaſſeni Mahometano filiā ſuam deſpondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Chriſtum colere, ideò factum eſt, quòd & Trapezuntinus rex & Perſa Vſuncaſſenes, ſibi ab Ottomanno Mahomete meritò timerent, cuperentq; ex hac affinitate mutua ſibi comparare pręſidia: quę tamen neutri quicquam contulēre, quandoquidem Mahometes tormentis æneis fretus, quorum vſum Perſæ tum ignorabant, Vſuncaſſenem in campis Anſerinis profligauit, ac deindè Trapezuntinum regem Conſtantinopolim perductum, in carcere necauit, tota eius ditiōe occupata. Harduellis autem Tauriſij, quod eſt pręclariſſimum Armeniæ maioris oppidum, multo habitatore frequentiſſimū, nouam cœpit vulgare religionem, vel potiùs ſuperſtitionem, Mahometanam quidem illam, ſed longè diuerſam ab ea, quam cæteri Mahometani in Aſia & Aphrica ſequerentur. Volebat enim ab omnibus eos legis Mahometanæ ritus ſuſcipi, quos Haly Mahometis interpres & ſocius tradidiſſet: neq; enim alitèr eos ſaluos poſſe fieri, cùm alij potiùs Homarim, alterum Mahometis diſcipulum & interpretem, pręferendum cenſerent. Atque hoc ſolo ferè diuerſę ſuperſtitionis prętextu Mahometani alij alios odioſiſſimè perſequuntur: quod iam pridèm magno poterat adiumento eſſe Chriſtianis principibus ad Turcarum profligandas vires, eorumque immaniſſimam tyrannidem à ſuis finibus procùl arcendam, niſi quibuſdam magìs libèret mutuis conflagrare odijs & bellis inteſtinis, in ſummā Chriſtianę Reip. perniciem: quod certè dolēdum eſt, tametſi peccata hominum è religione Chriſtianorum, longè etiàm deteriora merētur. Intereà verò dum Harduellis nouam Tauriſij religionem diſſeminat, fit ingens ex om̄i Perſide & Armenia ad eum viſendum hominum cōcurſus, non admodùm gratus Iacuppo Vſuncaſſenis filio, qui patri à Mahomete Otto-

Mahometes Turca profligat Perſas, & occupat Trapezuntinū Imperium.

Mahometani in duas diſtracti ſectas & ſupſtitiones.

Mahometani cur ſe mutuò perſequantur.

Ottomanno cæſo, in regno ſucceſſerat. Iam enim eius potentiam & exiſtimationem vereri cœpit, atque ad eius religionem confluentium cœtus habere ſuſpectos. Eam ſuſpicionem auxit, quòd ſciret patrem ſuum vi occupâſſe Perſarum regnum, metueretq; nè Perſæ ipſum regno nondùm ſatìs firmato exturbarent. Itaque neque ſanguinis coniunctione, neque hominis innocentia permotus, regnandi libidine tranſuersìm actus, miſit qui Harduellem nihil minùs ſuſpicantem percuteret. Eo extincto, ſectatores eius aut tulit è medio, aut diſpulit. Porrò Iſmaël filius Harduellis, qui poſteà Sophus cognominatus eſt, eo tẽpore puer adhuc, ab illa cæde ſeruatus eſt: fugiensque Iacuppum regem auunculum ſuum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, ſupra Caſpium mare paucis oppidis imperantem, ſe contulit.

Fuit prætereà quidam Harduellis diſcipulus Techellis, qui deindè Cuſelbas, hoc eſt, RVBRVM caput, appellatus eſt, magiſtro non inferior, Perſa origine, regię ſtirpis cognatione clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppum fugiẽs, in minorem Armeniam peruenit, atq; illic in Antitauro monte, loco ob frequentiam, varietatemque pomiferarum arborum & perennes aquarum fontes admodùm ſalubri & amœno, ab hominum cõmercio ſeparatus, aliquot annis aſperrimam vitam egit, contentus ijs, quę ſponte humus protuliſſet: tandemque eam famæ claritudinem adeptus eſt, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò eſt à paſtoribus: deindè agricolę miſerati eius vitæ auſteritatem, victum & res neceſſarias ſuppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, ſumma omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantùm non ceu deus quiſpiam adoratus eſt. Iam prouinciam omnem ſuî fama compleuerat, publicatisque nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis perſuaſit, niſi illas complecterentur, nullam ipſis ſalutis ſpem reliquam fore. Multis ergò vanam ſuperſtitionem amplectentibus, ſectatores ſuos omnes, pro inſigni nouæ religionis, iuſſit turbinatum capitis tegumentum ſiue pileos lintea faſcia, eaque rubri coloris, circundare: vndè factum eſt, vt ij omnes qui nouum hoc doctrinæ genus ſequuntur, Cuſelbaſæ à rubro pileorum colore, toto Oriẽte vocentur. Interìm Iſmaël quoquè paternos nouæ ſuperſtitionis complexus ritus, cùm iam adoleſceret, & ſermone, vultûs elegantia, egregiaq; tum ſapientia tum animi magnitudine omnibus admirabilis videretur, maximum nomẽ & ingentes vires ſibi conciliauit, non ex vulgo duntaxàt, ſed permultis etiàm nobilibus ac opulentis: cumq; etiamnùm impubes eſſet, diuitias, honores & imperiũ, licèt ea cõtemnere videretur, aſſecutus eſt: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi eſt cognomentum Sophus, quod à vetere MAGORVM memoria ſumptum videtur, qui olìm apud Perſas ipſis etiàm regibus imperâſſe feruntur. Deindè verò Iacuppo Perſarum rege veneficæ vxoris fraude ſublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionem, quę ex matris dote ipſi obtigerat. Itaq; aliquot ſuę ſectę hominibus, cùm Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingreſſus, nõ tam viribus

Techellis Perſę mores & diſciplina.

Cuſelbaſæ qui dicti.

Iacuppus, Perſarũ rex perit veneno.

quàm præclara exiſtimatione & beneuolentia breuì paternam ditionem recuperauit. Mox audis copijs eorum, qui nouũ dogma ſequebãtur, Sũmachiam vrbẽ in finibus Medię ſitam, vi cepit & hoſtiliter diripuit. Illud audax facinus ad priorem nominis eius exiſtimationẽ permultùm adiecit: factusq; ex eius vrbis præda locupletior, exercitũ magna ex parte inermem egregiè inſtruxit. Iam verò Perſici regni captus deſiderio, Tauriſium ſibi petendum ſtatuit.

Sumachia vrbs.

Ea vrbs Perſarũ regia eſt, nõ ſolùm Armeniæ ſuperioris, in qua ſita eſt, verùm etiàm totius Orientis numero hominũ atque opib⁹ celeberrima, olìm Terua dicta, diſtãs à Caſpij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Derbento, vbì portæ ferreę Scythas ab anguſtijs, q̃ ſunt inter montes & mare, excludũt. Ità ergò Sophus Iſmaël ampliſſimum Perſarum Imperiũ inuaſit, & ſimul noua Mahometanę ſtultitię ſuperſtitio longè lateq; diuulgata eſt anno ſalutis 1499. quò Italia Gallorũ aduentu maximas adijt clades, & Veneti ad Protũ inſulam cum Turcis infelicitèr dimicârũt. Vbì autem Iſmaël ad Tauriſiũ properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrẽ ſuum Moratchamũ pręlio victum, ex Perſarũ finib⁹ expulerat, & primores aliquot Moratchami ſtudioſos trucidârat. Ea res & illi magnã inuidiam conflauit, & Iſmaëli eius ampliſſimæ vrbis potiundę facilimã viam patefecit. Nam ſimul vt ad vrbem cũ exercitu appulit, portas illi ciues vltrò aperuerũt, Aluante in fugam ſeſe cõijciente, quòd longè imparẽ ſe ſentiret Iſmaëlis copijs, nullo prę ſertim ciuium fultus prę ſidio, de quorum fide nõ immeritò nihil ſibi admodùm polliceretur. Eos autem Iſmaël, propoſita om̃ibus incolumitate, in ſuam religionem & fidem facilè adegit. Vrbem autem ingreſſus, Iacuppi regis auunculi ſui ſepulcrum eximij operis euertit, oſſibusq; diſiectis, omnem eius memoriã prorsùs aboleuit, vt paternam cædem vlciſceretur. Interìm certus ad eũ perfertur rumor, Aluãtem cõciliato ſibi fratre Moratchamo, cum maximo equitũ & peditũ exercitu aduentare. Eo nuncio nihil territus Iſmaël, ſuos incredibili celeritate ducit hoſtib⁹ obuiàm, imparatumq; Aluantẽ mira felicitate oppreſſit, ipſo Aluante, cùm acriùs pugnaret, obtruncato. Eo cæſo, equites cataphracti & ſagittarij cęterique poſtremi agminis milites, fuga dilapſi ſunt.

Tauriſium Perſarum regia.

Aluantes ab Iſmaële cæditur.

Aliquot aũt diebus eo in loco à labore recreatis militibus, deindè Scyras vrbẽ cum exercitu profectus eſt. Iam eñ finitimi populi in illius ſe poteſtate fore dictitabãt. Ab ea ciuitate maximis honoribus affectus, ſæpè ad populum cõcionabatur de noua religione ſuſcipienda, additis etiàm minis, ſi quis intra diem triceſimum priſtinos ritus neutiquàm repudiâſſet. Quamobrem om̃es ferè in illius ſententiã breuì cõceſsêre. Eſt aũt Scyras vrbs opulẽtiſſima atq; clariſſima, ex cuius diuitijs militi perſoluit ſtipendium, omneſq; copias ſuas militariter inſtruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinę frequentes, omnis generis armorũ pleniſſimę: quę ſanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeq; recoctis, & ex herbarũ ſuccis addita inſigni temperatura, longè elegãtiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare

Scyras inſignis vrbs deſcribitur.

care cõſueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, ſed equorũ etiàm perpetua ex tenuiſſimis laminis tegumenta. Poſt Scyras vrbẽ facilè quoquè Sapha, quę Suſa olìm fuiſſe putatur: & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingentium ędificiorum reliquię, in eius fidem cõceſſit. Indè Meſopotamiã magno populorum ſtudio in deditionem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiã cum vxoribꝰ ac liberis om̃iq; ſupellectile aufugiente. Indè ab Aſſyria in Mediã tranſcendit, regreſſusq; in Armeniã, Albanis, Iberis & Scythis, q̃ vlteriorẽ Caſpij maris orã tenẽt, bellum fecit, quòd ſolita tributa iam quadriennio minimè perſoluiſſent.

Sapha, olìm Suſa.

Dum hęc Iſmael Sophus proſperrimis rerum ſucceſſibus in Perſidis Imperio gerit, Techellis Cuſelbas, cuius paulò ſuprà meminimus, Armeniam & minoris Aſię partem non minimam noua religione compleuit: multisque eius ſectę hominibus arma capeſſere iuſſis, Turcarum ditiones audacter inuaſit. Iam enim paſsìm cernebantur homines nouæ ſuperſtitionis cupidi, (vt eſt mortalium genus nõ ſua natura, quę à Deo benè cõdita eſt, ſed deprauato animi iudicio in res nouas, quanlibèt alioquì pernicioſas, auidum) qui pro ſymbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò ſuppeterent ſumptus bello gerendo neceſſarij, eorum facultates ſuis diripiendas permiſit, qui nollẽt nouum dogma cõplecti. Indè è Cappadocię finibus in Lycaonię vberem regionem profecti ſunt, vbì diù ſeſe aluẽrũt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolę cum rebus ſuis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis pręmia omnibus, qui ad ipſius religionem accederẽt, & dira minabatur refractarijs: quo factum eſt, vt plurimi illi ſe adiungerent. Iam autẽ Turcę rei indignitate permoti, ad arma ſe parabant, & eccè opportunè ab Iſmaële equites miſſi ſuperuenẽre, qui etiàm Techellim iam anteà per legatos hortatus erat, vt noue ꝓpagandę doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, ſuamque illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hęc Iſmael odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo conſilium volutabat. Miſit etiàm legatos Venetias, petens ab illis inter alia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humaniter exceperunt, ſed omnibus eius votis, quòd cum Baiazete quinquennij inducias pacti eſſent, ſatisfacere non potuerunt: quanquàm pręter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à ſe dimiſerunt: ſed vbì Baiazetes cõperit, eos per Syriam in Perſidem reuertiſſe, grauiter apud Aegypti Sulthanum ea de re queſtus eſt: vndè accidit, vt mercatores Veneti, qui Tripoli, Alepi, Beryti atq; Alexandriæ agebant, à Campſone in catenas coniecti, vix poſt annũ, multas à ſæuiſſimis Mamaluchis perpeſſi cõtumelias, vitam & libertatem impetrârint. Techellis verò auxilijs Iſmaëlis fretus, Orcanẽ & Mahometẽ Baiazetis nepotes, cũ exercitu ipſi occurrentes, egregiè profligauit: nec ab Iconij nobiliſſimæ vrbis oppugnatione abſtinuiſſet, ſi tormenta bellica fuiſſent ad manum. Multos verò ijs in locis in ſuam traduxit ſectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infeſto agmine contendens, Bellerbechum, id eſt, totius Aſiatici equitatûs

Techellis proſperi ſucceſſus.

Iſmaël Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano malè accipiũtur.

Iconium.

tûs magiſtrum, opportuna circunuētum celeritate fortiſſimè debellauit, multis ex eius exercitu fuſis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbem ſumma vi & incredibili ſuorū ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarum ſtrage edita, & ipſo quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò ſe cōtulerat, & diù fortiſſimè propugnando vrbem defenderat. Ea vrbs in Aſia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæque magiſtri equitum, quem Bellerbechum vocant, ſedes eſt, ſicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœſiæ vrbs. Eius oppidi ſpolijs ornato & inſtructo exercitu, iam Pruſiam Bithyniæ caput oppugnare inſtituerat. verùm Baiazetes ingentes ex Europa copias, duce Halybaſſa Macedone, in Aſiam miſit, quorum aduentum Techellis ſibi minimè expectandum ratus, è Ponto exceſſit, collecta precioſiore præda. Eum Halybaſſa magnis itineribus inſequitur, & poſt dies aliquot in planis Galatiæ locis è nouiſſimo agmine feſſos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clariſſimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybaſſa permoueretur, non tamen deſtitit celerrimè abeuntes perſequi. Cùm autem nulla contentione eos poſſet aſſequi, relictis peditibus, octo millia equitum intentiſſimo curſu vnà ſecum iubet fugiētium veſtigijs inſiſtere. Tandèm ad Olygam montē vbi ventum eſt, nouiſſimum agmen acri prælio perturbare cœpit. At Techellis non ſe deſerit, licèt ſuos multo itineris labore penè exanimatos non ignoraret, acieque egregiè inſtructa, Turcarum impetus fortiter ſuſtinet. Verùm à ſclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fuſi ſunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaque à nouiſſimo agmine in frontem ducta, ſuos in tutiora loca fortiter pugnando ſeſe iuſſit recipere. Id conſpicatus Halybaſſa, cùm ſemèl atque iterùm per medios hoſtes cum globo equitum perrumpere non dubitaret, interceptus à Techellinis interficitur. Eius cæde perterriti Turcæ, primò remiſſiùs agere, mox fuga ſibi conſulere. Techellis cum ſuis primò ad Taſciam ſe recipit, quò Iunusbaſſa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multiſque illic leuibus prælijs certatum eſt, donèc Techellis ſe tantis copijs imparem cernens, ſuperatis clàm montibus, in minorem Armeniam deſcendit. Poſt eius inopinatum diſceſſum Iunusbaſſa per omnem Aſiam minorem diligentiſſimè perſcrutatur Perſicæ religionis cultores, inuentoſque omnibus tormentis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuiſſent, ijs frontem inuſſit, omneſq; in Europam ſecum traduxit. Techellis porrò ad Iſmaelem, in finibus Scytharum bellum gerentem, confugit. Ità in illa quoquè impuriſſima & dementiſſima Mahometis ſuperſtitione, maximo Chriſtianę Reip. cōmodo, hac tempeſtate exitiales extitēre diſſenſiōes, & odia ac ſimultates inexpiabiles, dum alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & diſcipulos ſequi mālūt. Et niſì ea rerū perturbatio apud Mahometanos incidiſſet, Baiazetes Turcarū rex Venetis & Hūgaris admodùm ſæuus & atrox hoſtis incubuiſſet. Verùm prępotens

Cutheia capitur à Techelle.

Halybaſſa interficitur.

Turcæ ſequuntur in Perſicæ religionis cultores.

potens Deus etſi hominũ flagitijs iurè iraſcitur,non tamen iuſtas ſemper repoſcit pœnas:ſed iudicij auſteritatem ineffabilis miſericordiæ clemẽtia temperat,vt ſit locus veniæ omnibus volẽtibus redire ad ſanitatem. Dum ergò ſic Mahometani nouæ religionis prętextu atrociſſimè inter ſe digladiantur,Baiazetes propenſiori animo cum Venetis pacem fecit,atque ab Europa ſæui pectoris immanitatem reuocans,in Aſiam totus incubuit,vt à Perſis illatas iniurias egregiè vlciſceretur.

ANno 1501.die 10.Maij,Albericus Veſpucius à potentiſſimo Luſitaniæ rege miſſus eſt exploratum nouas regiones.Itaq; tribus Luſitani vecti liburnicis, ad Aethiopiæ promontorium, quod iam Caput viride vocant, appulerũt:indè ſoluentes,& versùs polum antarcticum longiſſima nauigatione curſum tenentes,venerunt ad inſulam quãdam,multis horrendis in itinere iactati tempeſtatibus, vbì mẽnſe Iunio hyems eſt,& paria diei noctisq; ſpatia. Tandèm 17. Auguſti ad terrã quandam peruenerunt, cuius incolę beluas immanitate vincerent.Regio ipſa amœnitatis & elegantiæ permultum habere videbatur, ſitaque eſt extra lineam ęquinoctialem versùs Auſtrum quinque gradibus. Cernebantur autem in montis cuiuſdam vertice homines nudi,ſed qui ad Luſitanos licèt multùm amanter inuitati,deſcendere non auderent. Attamen paulò pòſt altera luce,ſumpta fidutia,fumos & ignes paſsìm excitârunt,vt Luſitanos è nauibus ad ſe elicerent. Egreſſis verò Luſitanis, nõ ſe volebãt ꝓpiùs adiungere, ſed vt longiùs in terram progrederentur, eos inuitârunt. Quod cùm periculoſum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium pręfecto tandèm copiam impetrârunt in inſulam penitiùs intrãdi, ſed eà conditione,vt poſt quintum diem ad naues redirent. Interìm octiduum Luſitanis expectantibus,illi nuſquàm conſpiciebantur,ſed in dies alij atque alij ex ea inſula ad littus frequentes accedebant, non tamen cum Luſitanis colloqa miſcere voluerũt. Septima die Luſitani in terrã egreſſi, vident viros ſecũ vxores ſuas adduxiſſe,quas etiàm Luſitanos colloquẽdi cauſa propiùs adire iuſſerunt. Verùm fœminis trepidantibus,iuuenẽ validum Luſitani ad eas mittunt,& vt nihil mali ſuſpicarentur,ipſi in naues ſe recipiunt. Vbì ad eas iuuenis venit,circunſtãt illũ admirabundæ oẽs,contrectantq; curioſiùs:atq; eccè interìm de mõte ſęuiſſima deſcẽdit mulier, vallum ꝑlongum manu geſtãs. Quę cùm ad locum, vbì iuuenis erat,perueniſſet,valido ictu incautũ ꝓſternit & occidit,eũq; mox reliquę fœminę ꝑ pedes in mõtem pertrahũnt. At viri barbari è monte decurrunt impetu ad littus,& iacula ex arcubus certatìm in naues vibrant. Luſitani verò diſploſis quatuor tormentis,repentè eos in fugam nimio terrore correptos cõpellunt. Porrò crudeliſſimę mulieres,inſpectantibus Luſitanis,iuuenem cęſum in fruſta ſecant,ad ignẽ torrent,& aſſum immaniter deuorant. Viri autem ſignis quibuſdam oſtendebant,eum in modum alios duos Luſitanos ſe quoq; deuorâſſe. Acriter ea res ſtimulabat Luſitanorum animos, & libenter eam fuiſſent vlti iniuriã,ſed præfectus nõ permiſit,hauddubiè peiora veritus,ſi pauci cum multis congrederentur. Indè ergò abeuntes,

Alberici Veſpucij nauigatio.

Hyems mẽſe Iunio.

Barbari Luſitanum iuuenem torrent ad ignẽ & comedũt

longiùs nauigârunt,& multa admiratione digna longiſſimis illis itineribus cõſpexerunt:iamq; ſtellarum, quæ circa polum antarcticum ſunt, cõſpectu fruebantur,quæ multo & plures & illuſtriores ſunt, quàm poli arctici.Deniquè tam diù nauigârunt, ꝙ polus antarcticus iam ipſis ſupra horizõtem illum quinquagintaduobus gradibus fuerit eleuatus, & neq; minoris neq; maioris vrſæ ſtellæ ſub adſpectum caderent. Et noctes quidem Aprilis ſeptima die,ſole circa arietis extrema verſante,quindecim horarũ fuiſſe cõpertæ ſunt,hyemsq; ea loca obtinuit. Longum eſſet omnia narrando proſequi,quæ multiplici nauigatione tum Veſpucij,tum aliorũ in illis incognitis noſtro orbi regionibus explorata ſunt:ſed hoc nomine pcipuè laudes & grates agendæ ſunt præpotẽti Deo,vt iam antè dixi, quòd innumeræ gentes dęmonum cultrices,opera Hiſpanię & Luſitanię regũ, intra nõ multos annos ad Chriſti religionẽ traductę,iam viuũ & verũ colunt Deũ,relictis ter execrandis dęmonũ ſimulacris,quibus miſeri ab omni vera luce ꝓrsùs alieni, hactenùs diuinos impenderãt cultus & honores.

In Aprili noctes ſeptendecim horarũ.

Inter Hiſpaniam & Canarias inſulas inuẽta eſt à Luſitanis Medera inſula,ſylueſtris illa quidem & prorsùs inculta, ſed ſoli fertiliſſimi. Quod vbì Luſitani aduerterunt,vt apta eſſet ſementi & habitationi,ſyluas denſiſſimas multo igni concremârũt, qui interdùm adeò graſſatus eſt, vt plerique vix flammas euadere potuerint. Habitatur iam frequens à Luſitanis, qui extructis ædibus cultiſſimam eam reddiderũt. Eſt fontibus irrigua,& amnibus multis conſpicua. Gignit & alit perdices,columbas ſylueſtres, pauones, apros feros,& multa alia diuerſorum generum animantia, quæ etiàm priùs quàm homines eam occuparent,ibi ſua collocârunt domicilia. Sunt ibì arbores inſignes,cedro vel cupreſſis nõ abſimiles, quas ſcindunt molis ſerratilibus ad flumina collocatis, vndè multa præclara fiunt opera in varios vſus.Arborum color ruber eſt & boni odoris. Iuſſu regis Luſitaniæ plantatæ ſunt ibì cannæ ſaccarum ferentes, non ſolùm copia inſigni,ſed etiàm mira pręſtantia,Eſt enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas,quę Cypri & Sicilię.Sunt etiàm eò importatę vites ex Creta inſula,quæ botros & magnos & multos, atque etiàm vina præclara vbertìm proferunt. Viſuntur illic botri atro colore.

Medera inſula.

Hoc anno cruces ſanguinolentæ virorum ac mulierum veſtibus paſsìm in Germania inciderunt. Vidẽtur pręſignificâſſe peſtem ſęuiſſimam, quę proximo anno ſecuta eſt. Solet plerunq; Deus pro ſua bonitate eiuſmodi terroribus admonere homines, vt ſe corrigant, & impendentem eius iram à ſe auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academiæ Moguntinæ, imitata ſynodi Baſileenſis decretũ,itemq; Pariſiẽſes & Colonienſes Theologos, omninò decreuit & ſtatuit ſentiendum,beatiſſimã Dei genitricem ſemperque virginem Mariam, quam ex omni æternitate ſibi matrem delegit filius DEI, ſinè labe originalis peccati conceptam,idque ſingulari quodã priuilegio. Non hìc neceſsè eſt anxiè perquirere,quid hinc ſcriptum reliquerint priſci illi Eccleſiæ doctores,qui certè de hac Virgine ſingulari reueren-

uerenter & honorificè ſcripſere. Auguſtinus ipſe, cuius ſumma eſt authoritas, capite 36. Libri de natura & gratia, ob vnigenitũ Dei filium ex ea natum, nullam prorsùs de ipſa vult haberi quæſtionem, cùm de peccatis agitur. An non ille ſenſit ſingulare priuilegium illi virgini conceſſum, quam non eſt auſus vlli peccato fateri obnoxiam? Contendant hîc alij quantùm volent: certè qui Deum timent, non facilè auſi erunt in diuerſum pertinacem ferre ſententiam. Alioquì ſi communibus illa cęterorum mortaliũ legibus ſubiecta fuit, cur non etiàm cum dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum eſt Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. Geneſ. 3.
At virgo Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, ſed de Spirituſancto, & virgo peperit, in cõceptu expers concupiſcentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam ſic ſibi voluit eſſe matrẽ, vt non ab homine, ſed de Spirituſancto conciperet: is proculdubiò talem quoquè eam eſſe voluit, quæ ab om̃i peccato puriſſima, digna eſſet & cõcipere & parere ipſum filium DEI. Non enim habitabit ſapientia, vt in Sapientiæ libro ſcriptum legimus, in corpore ſubdito peccatis. Et tamen Sapient. 1.
ipſa DEI æterna ſapientia nouem menſibus habitauit in huius ſacratiſſimę virginis caſtiſſimis viſceribus. His ergò atque alijs rationibus permota facultas Theologica Moguntinæ Vniuerſitatis, grauiter ſanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in ſacra Theologia, niſi iuramento interpoſito priùs fidem dederit, ſe diuerſam opinionem neque animo retenturum, neque quouis modo approbaturum. Scio nõ deeſſe hodieq;, qui difficilè adduci poſſint, vt huic pijſſimę ſententię ſubſcribãt, licèt multi doctiſſimi viri grauiſſimis argumentis eam adſtruxerint & cõfirmârint: verùm Concilium Tridentinum ſub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm ſub Pio 4. abſolutum, (multis enim modis ſatanas eius Concilij tum inchoationem, tum proſecutionem ſæpè impedire conatus eſt) ſtatuit obſeruandas eſſe de matris Dei conceptione cõſtitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opiniõi de immaculata eiuſdẽ ſacratiſſimæ virginis cõceptione. In eo autẽ Tridentino Concilio fuêre ſupra 280. Epiſcopi, & multi excellenti & incõparabili doctrina viri, adeò vt etiàm ſectarij, quãtunuis laxa propoſita fide publica, nõ tñ auſi fuerint eò accedere, eo pſertim tẽpore, quo ſub Pio 4. excellẽtiſſimę doctrinæ viros catholicos ibì fuiſſe cõſtat. qui ergò extra Chriſtianę modeſtiæ cancellos nõ vult temerè efferri, & tum ſibi, tum alijs malè cõſulere, acquieſcat in Eccleſiæ ſentẽtia, & matris Dei ſingulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius eſt, ꝑpotentis filij eius irã intolerabilẽ in ſuas accerſat ceruices.

Eo ipſo anno Italus quidã in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium ſe diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohãnes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philoſophum, alij magum vocant, ſe ſectatorem iactitaret, rerum omnium, pręſertim arcanarum, ſe vnũ callentiſſimũ gloriabundus aſſereret, adeoq; prę ſe veteres philoſophos atq; theologos penè om̃es cõtemneret. Vxorẽ & liberos, vnaq; ſeruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingredie- Mercurius noſtrę ætatis commẽtitius.

grediebatur,tum ipſe,tum ſui omnes non niſi lineis induti, etiàm catenã ferream ad collũ geſtabant,inſtàr Tyanei Apollonij,cuius vitã ſcribit Philoſtratus,& ante hũc Damis,Apollonij ipſius peregrinationis comes.Lugduni aliquãdiù moratus,& in precio habitus, Ludouico Galliarum regi ſe natũ ad res ſummas prędicabat. Porrò rex hominẽ miratus, doctos viros,prę ſertim medicę facultatis,de hominis quã iactabat,prodigioſa ſciẽtia & inuſitata rerum cognitione periculum facere iubet. Multas ergò illi quęſtiões de rebus varijs mouent,& vſq; ad ſtuporem prõpta ab eo reſpõſa referũt,prçcipuè in rebus medicis,quãquàm ſcire nõ poſſent,vndè hęc illi ſuppeterent,cùm eſſet alioquì ſine literis.Reuerſi igitur ad regem,rem omnem ordine exponunt cum multa admiratione.Idem verò Mercurius regi enſem donauit,mira arte fabrefactum,& 180.gladiolis ſtipatũ;itemq; clypeum,in quo ſpeculum inerat affabrè elaboratum, cui neſcio quid latentis energię ineſſe dictitabat.Quò verò tãdèm euaſerit,aut quem habuerit vitæ exitum,nõ ſatis compertum habetur.Eiuſmodi ſanè iactantia & oſtentatio nõ admodùm decent Chriſtianum philoſophum, quãdò ipſe quoquè ethnicus philoſophus Cicero ſapientiſſimè admonet,vt quanto maiores ſumus,tanto ſummiſſiùs nos geramus,quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, ſed eadem omninò ſententia exprimunt in Eccleſiaſtico: Quantò magnus es,humilia te in omnibus.

Eſt in precio apud Gallię regẽ. — *Eccl 3.*

Per idem tempus quidam Ioannes ab Elß,aliquot equitum & peditum turma ſtipatus,clara luce,nullo repugnante,Budobrigam(vulgò Boppardiam vocant)regale oppidum,Eccleſiæ Treuirenſi iampridèm oppignoratum inuaſit,excluſiſq; omibus,qui Epiſcopi Treuerici partes ſequerent, caſtellum,telonium & æs omne occupauit,turribus præſidio è ſuis impoſito.Henricus 7.Imperator certa accepta pecunia ab Archiepiſcopo Treuirenſi,id oppidum pignoris loco illi tradiderat. Ab annis trecentis non rarò leguntur Imperatores quidam vrbes ab Imperio alienâſſe,difficulter verò redemiſſe:vndè accidit,vt multa Imperij loca à principibus ciuilibus & Eccleſiaſticis occupentur,vt quidam ſcriptum reliquêre.

Boppardia occupatur. — *Boppardia quandò oppignorata Epiſcopo Treuirenſi.*

Hoc anuo dira fames ob frumenti inopiam totã Sueuiam peruaſit,ſed eam Argentoratẽſes frumẽto,quod in magna copia recõditum habebãt, nõ auarè quidem,vt apud pleroſq; hodiè in more poſitũ videmus, ſed cõmodo precio diſtracto leuârũt. Ea hominum charitas,licèt maximè ſit ſecundùm naturam,iuuare naturæ cõſortem,iam rara eſt in terris. Nec mirum eſt, Argentorati magnam fuiſſe frumenti copiam, quandoquidẽ ea Alſatiæ regio præcellentis vini & multi frumenti perquàm fertilis eſt,vt nõ indigenis dũtaxàt,ſed multis etiàm vicinis & exteris vinum & frumẽtum affatìm ſuppeditet:nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, quòd ad fertilitatem attinet,ei comparari poſſit,tametſi in latum à Rheno vſq; ad montana,non niſi tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

Multi illic fluuij è mõte*Voſago in Rhenum prouoluuntur.Sanè non deſunt qui ſcribant,nec ij quidem cõtemnendi authores,tota Germania nullã extare regionẽ, quæ omnibus prouentibus Alſatię cõparari queat.

**Voſego*

Sunt

Sunt in ea 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta, & villæ propè innumeræ. Verùm hęc fortaſsìs nō ſatìs ad inſtitutū.

Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cęſaris & Imperij obedientia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cum Heluetijs, qui nullius párent imperio. Baſileenſium defectionem imitati Scaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literę huius fœderis apud Lucernenſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ. Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniæ, quam Ammianus Marcellinus Gratiani & Valentiniani Imperatorum temporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno ampliſſimo flumine, qui mediā fermè interfluit, ſed ponte conſtratus, vtrinquè habet iter peruium. Eſt ager vini frumentiq; ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminam ciuitatem, alteram maiorem, alteram minorem Baſileam: eſtque ea vrbs inprimìs inſignis & egregia, niſi quòd hac ętate colunt eius loci incolę dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olìm in Berēgario damnauit. Dolendū eſt, in fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quę Germaniam magna ex parte perdiderūt, vt ſuis dicemus locis. Scaffhuſia quoquè ad Rhenum ſita, locum occupat & amœnum & commodū atq; fœcūdum. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluuius altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorum ruit pręceps in imum, ità vt aqua omnis in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrendum. Scaffhuſiani quidem initiò ad certum tempus cum Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternum. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia, opulentum conſtruxit monaſterium, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt Schiffhuſen, tanquàm nauium domus, vt quidam vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exędificatum fuit, multis eò allatis ingētibus columnis lapideis, è quibus etiamnum 12. in templo viſuntur, ſingulæ altæ pedes ſeptēdecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſteriū Leo Pontifex Romanus, eius nominis IX. cognatus àntedicti comitis Eberhardi, anno ſalutis 1052. cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris, vt eius ſcripta teſtantur.

Baſilea deficit ab Imperio. *Baſilea vrbs deſcribitur.* *Schaffhuſia vrbs.* *Schiffhuſen monaſteriū.*

Huius anni menſe Nouembri Philippus archidux Auſtrię, Maximiliani Cęſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua, Ferdinandi regis Hiſpaniarū filia, amicitia cum Gallis cōciliata, per Franciam in Hiſpaniam proficiſcitur, & vbiquè, pręſertim verò Pariſijs, honorificentiſſimè accipitur.

Hoc etiàm annò Alexander Pontifex, eius nominis ſextus, cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Gręcorum ritum cōplexos, cupere ad Romanę Eccleſię conſuetudinem & religionem ſe adiungere, ſed interìm non deeſſe qui dicerent, eos neceſſariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Gręcorum in tertia perſona baptizati eſſent, ſcripſit ad illos ex decreto concilij Florentini, ſub Eugenio 4. celebrati, in quo Gręci atque Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam rediêre,

Alexander VI. ſcribit Ruthenis.

diére, reuerà baptiſmum conferri, etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chriſti, in nomine Patris & Filij & Spiritusſanĉti: quanq̃ in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma, quę eſt, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritusſanĉti, Amen.

Rutheni vel Moſcouitę. Et quia hoc loco in Ruthenorum mentionem incidimus, operępreciùm fuerit de ea gente paulò copioſiùs agere, vt Lector eius aliquã habeat notionem. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerũquè hodiè vel Moſcouitæ, vel Rutheni aut Ruſſi appellantur. Vtuntur autem lingua

Sclauonica lingua latiſſima. Sclauonica, qua hodiè nulla ferè eſt latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſnenſes, Croatę, Iſtrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijq́ue Conſtantinopolim vſque, Boëmi, Luſatij, Sileſij, Moraui, Poloni, Rutheni, Circaſi, Quinquemõtani ad Pontum, & Vandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionẽ ſparsim habitantes, vtuntur. Incertum eſt, quis initiò apud illos rerum potítus ſit, quòd charaĉteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto conſignatas ad poſterorum notitiam tranſmitterent. Cœperunt autem Annales cõſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio

Igor Moſcouitarum princeps. potítus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorẽ. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſq; progreſſus, ſed in fugam aĉtus, à Malditto Dreuulianorum principe cæſus eſt, reliĉto infante filio Suuatoſlao, cuius mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atque omnibus eorum caſtris occupatis, in Græciam profeĉta eſt, & illic ſacrum baptiſma percepit ſub rege Iohanne Conſtantinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolent aũt

Apud Moſcouitas quãdò cœperit religio Chriſtiana. Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe condito numerare) Porrò nomen Olhæ, in Helenæ mutatum eſt. Atque hæc in ea gente Ruthenica fidem CHRISTI complexa eſt, iuxta Annales iam diĉtos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos eius ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorum numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filium ſuum Suuatoſlaum ad baptiſmum inducere non potuit, qui poſt matrem imperio potítus, deuicit Bulgaros, ad Danubiũ vſq; progreſſus. Intulit etiàm bellum Baſilio & Conſtantino regibus Conſtantinopolitanis, eosq; profligauit. Cùm autẽ Græciam vaſtanti, reliqui Gręciæ principes aurum obtuliſſent, contempſit, & veſtes atque arma potiùs accepit. Eum anno mũdi 6480. Cures princeps Pieczenigorum ex inſidijs interfecit, atque ex cranio eius poculum fecit, cui auro circundato inſcripſit, *Dum aliena ſeĉtatur, perdit ſua.* Habebat autem tres filios, inter quos ditionẽ ſuam diuiſerat adhuc viuens: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodimerum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem ſuum occídit, ſed non diù pòſt ipſe quoquè fraude cuiuſdam intimi conſiliarij ſui, in manus fratris

Vuolodimerus princeps Moſcouitarum. ſui Vuolodimeri traditus, interfeĉtus eſt: atque ità totius Ruſſiæ imperiũ ad Vuolodimerũ peruenit, qui tum multa colebat idola, multas quoquè habuit vxores, & oĉtingentas concubinas. Cùm autem ex omnibus ſeĉtis

Chri-

Chriſtiana religio illi præcipuè arrideret, miſit ad Baſilium & Conſtantinum reges Conſtantinopolitanos, petens Annam ſororem eorum coniugem ſibi dari: quod ſi facerent, pollicetur ſe cum tota gente ſua Chriſtianum futurum, & ablata in Grçcia reſtituturū. Contrahitur matrimoniū. Vuolodimerus in Corſon baptizatur, & dicitur Baſilius, nuptiæque celebrantur. Acta ſunt hæc anno mundi 6469. à quo tempore Ruſſia permāſit in fide Chriſti. Hunc Vuolodimerū, à quo Vuolodimeria inter Vuollā & Occam fluuios vrbs condita eſt, inter diuos tāquàm Apoſtolum, 15. Iunij die Ruſſi colunt. Eius ſucceſſores vſque ad Georgium & Baſiliū nihil ferè memorabile geſſerunt. Porrò Georgium & Baſilium Bati rex Tartarorum, qui Chriſtianorum ditiones horrēdum in modum populatus eſt, bello ſuperatos neci dedit, & bonam Ruſſiæ partem, abacta prçda, ferro & igni vaſtauit. Ex eo tempore, anno ſcilicet mundi 6745. vſque ad Baſilium qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Ruſſi principes tributum Tartaris perſoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euaſtatis Chriſtianorum ditiōibus, magno tota Europa terrore relicto, cum ſuis in Scythiam reuertiſſet, Innocētius eius nominis 4. Romanus pontifex, ex concilio Lugdunenſi aliquàmultos religioſos viros anno ſalutis 1246. longiſſimo itinere miſit ad Tartarorum Imperatorem, qui cum hortarentur vnum viuum & verum Deum, & eius vnicum filiū mundi ſeruatorem Ieſum Chriſtum colere, & à Chriſtianorum fundēdo ſanguine animum reuocare. Vbì Tartarus Pōtificis preces audiuit, pollicitus eſt ſe quinquēnij ſpatio Chriſtianorum ditiones minimè vexaturum. Verùm vbì pontificis legati diſceſſerant, Saracenorum legati adſunt: hortantur Tartaros, vt Mahometis ſectam, tanquàm plauſibiliorem & voluptariam, potiùs complectantur, quàm Chriſtianorum religionem ocioſam. Placuit verò eorū oratio Tartaris, & inprimìs ipſi Bati Imperatori, & ità illi tunc impuriſſimam Mahometis ſuperſtitionem receperunt, quam hodieque retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, poſtquàm Bati Tartarus Ruſſiam ſibi fecit tributariam, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorum fuit authoritas, qua etiàm freti Rutheni principes plerunquè obtinebant principatus, aut alios etiàm conſanguineos profligabant, & multa fuit rerum apud Ruthenos confuſio, dum alij alios ſuperare contendunt, donèc ventum eſt ad Iohannem Baſilium, qui fuit Baſilij Cæci (orbatus enim luminibus fuit iuſſu Demetrij cuiuſdam principis Moſcouitarum) filius. Is autem Iohannes Baſilius fortunatiſſimus fuit. Nam & magnum ducatū Tuuerēn occupauit, & Nouogardiam magnam (quæ eſt vrbs ampliſſima, in circuitu obtinēs, vt quidam ſcribunt, ſeptem milliaria Germanica) cepit, vndè ſupra trecentos currus auro, argento & vnionibus onuſtos, Moſcouiam abſportauit anno Domini plùs minùs 1479. Ferūtur in ea vrbe eſſe ſeptem monaſteria ordinis D. Baſilij Magni, in quibus ingens eſt copia monachorum: innumera quoquè ſacrarum ædium multitudo illic eſſe legitur. In ſolſtitio æſtiuali habet vrbs eadem lōgiſſimum diem pluſquàm octodecim horarum. Dictus Iohannes Baſilius, ſeptem perpetuos annos

Ruſſia fit Chriſtiana.

Bati rex Tartarorum.

Innocētius pontifex 4. mittit legatos ad Tartaros.

Tartari fiūt Mahometani.

Ruſſia tributa pendit Tartaris.

Nouogardia.

graui eam obſidione preſſit,ac tandèm in poteſtatem ac miſerrimam ſeruitutem redacta, Archiepiſcopum & ditiores ac potentiores quoſq; Moſcouiam tranſtulit,atque è ſuis ſubditis in illorum poſſeſſiones ceu nouas colonias remiſit. Ex ijs autem poſſeſſionibus præter communes reditus, maximum quotannìs vectigal in eius fiſcum infertur. Porrò in Archiepiſcopi locum quendam inſtituit epiſcopum, cui exiguam eius Archiepiſcopatûs prouentuum portionem attribuit. Poſtquàm autem Moſcouitę eò tranſlati ſunt, vnà etiàm ſuos errores eò inuexerunt. Habuit verò iſte Iohannes Baſilius ex Sophia Emanuelis regis Conſtantinopolitani filia Helenam filiam, quæ nupſit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidemq; poſteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hæ nuptiæ vtriuſque partis diſſenſiones & acerbitates om̃es è medio ſublaturæ: ſed cùm Polonus negligentiùs pręſtaret quiddam, quod ſe facturum receperat, Iohannes Baſilius bellum ei facit, & prælio commiſſo victor euadit, capto Conſtãtino regis Poloni duce egregio cum pleriſque nobilibus, multisq; occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Porrò Conſtantinus, oblata occaſione, è Moſcouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moſcouita libertate donatus eſſet ea conditione, vt relicto Alexandro, ipſi ſeruiret. Idem autẽ Conſtantinus poſteà magnam dedit Moſcouitarum ſtragem, vt ſuo loco dicetur. Quanuìs autem huius Ioannis Baſilij magna fuerit potentia, magnęq; opes, tamen Tartaris parére cogebatur, adeò vt legatis Tartarorum extra vrbem obuiàm procederet, eosque ſedentes ipſe ſtans audiret. Tandèm illo mortuo ſucceſſorem habuit Baſilium Iohannis, qui intra paucos adhuc annos Moſcouitico fruitus eſt imperio. Is apud ſe captiuum tenuit Demetrium, fratris ſui Ioannis filium, quem auus ſuus Ioannes Baſilius, mortuo ipſius Demetrij patre Ioanne, totius Ruſſiæ monarchã deſignârat. Mortuo deindè hoc quoquè Demetrio, Baſilius imperat, & nõ modò quæ à patre illi relicta erant, conſeruauit, verùm etiàm multas prouincias nõ tam bello quàm induſtria quadam ſuo imperio adiecit. Nanq; & Pleſcouiam & inſignem principatũ* Smoleczko, qui cẽtum ampliùs annis Lituanis paruerat, ſibi ſubdidit, ſicut infrà dicetur. At tñ in bello plerunq; infelix fuit, ac nihilo minùs à ſuis feliciſſimus p̃dicabatur. Imperio in ſuos vtebat̃ duro & vix tolerabili, adeò vt ne fratribus quidẽ ſuis germanis, nec vlli principi caſtra vel munitiões permitteret: Omnes illi ſuis ſumptibus, ſiue in aula, ſiue in bello, ſiue in legationibus eorũ vellet opera vti, ſeruire cogebãtur: Quibuſdã tñ grauiora munia obeuntibus p̃fecturas aut villas, aut prędia attribuit plerunq; in ſeſquiannũ, de quibus tamẽ certos cenſus ipſi principi perſoluerẽt: eo ſpatio elapſo, totũ ſexenniũ gratìs ſeruire cõpellebantur. Voluit quãdoquè ad Maximilianum Cęſarem legatum mittere quendam ex intimis ſecretarijs ſuis: ſed cùm is viaticũ ſibi deeſſe diceret, in perpetuos carceres cõiectus, tandèm perijt miſerrimè, omniaq; ei⁹ bona princeps ſibi vẽdicauit, fratribus ac hęredibus eius ne terũcio quidẽ relicto. Quicquid legati ipſis donatũ reportarent, quod alicuius eſſet precij, id ferè ſibi dari volebat. Miſerat quandoquè legatos ad Carolũ V. Imp. qui

Moſcouitæ pãrent Tartaris.

*Smolenchi

Baſilius Iohannis dux quàm duro preſſerit iugo Moſcouitas.

qui illis graues torques aureos,& Hiſpanicam auream monetam dono dedit:quin & Ferdinandus Caroli frater,argenteis poculis, aureis & argẽteis pannis,itemque Germanica aurea moneta eos donauit. At vbì domũ rediêre,mox princeps Baſilius & torques & pocula & maiorẽ Hiſpanicorũ aureorum partẽ ad ſe rapuit. Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebatur,vt liberrimè de omnium vita & facultatibus ſtatuerit,nec quiſquam ei auſus fuerit reſiſtere:immò perſuaſum habebant,eius volũtatem non aliam eſſe,quàm ipſius Dei:vocabantque eum Clauigerum & Cubiculariũ Dei.Ea immanitate gens ipſa efferã & crudelis efficiebatur: quãquàm incertum eſt,vtrùm ipſius gentis immanitas & duritia eiuſmodi tyrannidem mereatur, an hac tyrannide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iſte Baſilius primus vſurpauit, cùm alij ante eum magni Duces dicti ſint,tametſi pater eius Dominũ totius Ruſſiæ ſe ſcripſit.Quin etiàm ab omnibus Imperator appellatus eſt,quod errore factum,dubium non eſt.Cùm autem ſcriberet regi Poloniæ,omiſſo regis titulo, magnum Ducem ſe vocauit.Nam neuter horum,alterius literas nouo titulo aũctas recipere dignabatur.Duxit idem Baſilius primò vxorem Salomeam, cuiuſdam nobilis ſui filiam:ſed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non ſuſcepiſſet,eam anno Chriſti 1526.valdè quidem repugnantẽ,in monaſterium intruſit,& cuiuſdam Ducis filiam Helenã ſibi copulauit,ex qua ſuſcepit filium Iohannem anno 1528. qui rerum apud Moſcouitas potitus eſt,patre mortuo,& matre veneno ſublata neſcio cuius vel iuſſu vel opera.Quòd ad religionem attinet,colunt Moſcouitę ſiue Rutheni Chriſtũ, ſed more Gręcorum.Græci verò ſæpè à Romanæ eccleſiæ obedientia receſſerunt,& identidèm ad pacem & concordiam ſe receperunt.Epiſcopi Conſtantinopolitani,quòd in ampliſſima vrbe,& quæ noua Roma diceretur,ſedem obtinerent,magnoperè in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis pontificibus vel etiàm parem obtinerent authoritatẽ. In prima illa Conſtãtinopolitana ſynodo,quæ eſt vna ex quatuor primarijs,videmus Canonem,quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Conſtantinopolitano epiſcopo. Sed quàm ille Canon non ſit receptus,vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & eximia vitæ ſanctimonia prędit ũ fuiſſe negare nemo poteſt,ſcripta ſatìs declarant.Nam cùm in Chalcedonenſi ampliſſima ſynodo Anatolius Conſtantinopolis Antiſtes à Patribus callidè impetrâſſet,vt proximum à Romano præſule Conſtantinopolitanus dignitatem obtineret,vbì id Leo Pontifex reſciuit,modis omnibus ſe oppoſuit,effecitque vt Anatolij callida conſilia prorsùs irrita fierẽt, neque ratum haberetur,quod ille non rectè atque ordine impetrâſſet.Et certè Leo Pontifex affirmare videtur,primę ſynodi Conſtãtinopolitanæ Canonem antè dictum,nunquàm ad Romanę ſedis notitiam veniſſe.Sic enim ſcribit ad Anatoliũ Epiſtola 53.Perſuaſioni tuę in nullo penitùs ſuffragatur quorundã epiſcoporum ante ſexaginta,vt iactas,annos(nam nõ multo plus tẽporis inter Conſtantinopolitanã & Chalcedonẽſem ſynodos

Duriſſima ſeruitus Moſcouitarum.

Rex apud Moſcouitas quis primus dictus.

Moſcouitæ ritus Grecorum ſequũtur.

Epiſcoporũ Conſtantinopolis arrogantia.

dos fluxit)facta ſubſcriptio,nunquamque à prædeceſſoribus tuis ad Apo-
ſtolicæ ſedis tranſmiſſa notitiam,cui ab initio ſuî caducę,dudumq; colla-
pſę,ſera nunc & inutilia ſubijcere fomenta voluiſti, eliciendo à fratribus
ſpeciem conſenſionis,quam tibi in ſuam iniuriam verecũdia fatigata prę-
beret. Cur autẽ ſanctiſſimus pontifex vſqueadeò ſe oppoſuerit Anatolio
illicita appetenti,ipſe eadem Epiſtola indicat his verbis: Potes euidenter
agnoſcere me dilectioni tuę beneuolo animo cõtraire, vt ſaniore cõſilio
ab vniuerſalis te Eccleſię perturbatione contineas. Nolebat enim opti-
mus pontifex quicquam derogari priuilegijs Alexandrinæ & Antioche-
næ Eccleſię,in Nicena ſynodo illi attributis. Fuit deindè temporibus il-
lius longè ſanctiſſimi Pontificis Gregorij primi, Iohãnes quidam Con-
ſtantinopolitanus Epiſcopus,qui ſe non dubitauit œcumenicũ ſiue vni-
uerſalem patriarcham vocare, quem titulum eius vrbis Epiſcopi magno
Eccleſiæ ſcandalo poſt eum ſibi vendicârunt.Sed eorum ſuperbia & con-
tumacia tandèm Turcico iugo egregiè compreſſa eſt.Eius Iohannis epi-
ſcopi intolerandam arrogantiam acriter ſcriptis caſtigauit Gregorius I.
Romanus Pontif.integerrimus:at parùm ea res profuit,Græcis in ſua ſen-
tentia permanentibus.Itaq; Gręci in quibuſdam à Romana Eccleſia diſ-
ſenſerunt,ſed non impunè.Eorum ritum Moſcouitæ ſecuti,cum Roma-
na Eccleſia non vbiq; conſentiũt:quanquàm fertur patriarcha Conſtan-
tinopolitanus ab huius principis,qui iam Moſcouitis imperat,(ſi tamen
nõ fallor)patre rogatus,miſiſſe monachum quendam,qui omnes libros,
Canones,& ſingula ſtatuta ad fidem pertinẽtia, in ordinem recto iudicio
redigeret. Cumque multos ille aduertiſſet errores,aiunt dixiſſe principi,
eum planè ſchiſmaticum eſſe,qui Romanum aut Gręcum non ſequatur
ritum: ſed paulò pòſt, licèt alioquì Principi charus eſſet, ſublatum è me-
Moſcouitæ ſibi tribuũt veram religionem. dio.Idem quoquè alteri cuidam Græco mercatori,ſimiliter dicenti,acci-
diſſe. Sanè iactant illi ſe ſolos probè Chriſtianos eſſe,nos verò damnant
tanquàm deſertores primitiuæ Eccleſiæ & veterum ſanctarum cõſtituti-
onum: Luteranos autem & reliquos horũ temporum ſectarios, prorſùs
De Andrea Apoſtolo quid habeant Annales Ruſſorũ. execrantur. In annalibus eorum ſcriptum habetur, D.Andream apoſto-
lum ex Græcia ad Boryſthenem fluuium perlatum, ad montes vbi nunc
Chionia eſt,nauigâſſe,& terræ Ruſſiæ benè precatũ eſſe, homineſq; ba-
ptizâſſe:Indè rurſùs ad mare vſq; Germanicũ ꝓceſſiſſe,atq; per illud Ro-
mam nauigâſſe:ad extremũ,in Peloponneſo ab Ago Antipatro crucifixũ
fuiſſe.Sed hæc quàm ſint vera,ipſi viderint. Certè Andreas apoſtolus nõ
eos docuit errare.Archiepiſcopi & Epiſcopi om̃es totiꝰ Ruſſię, carnibus
ꝑpetuò abſtinẽt.Pręfecti monaſteriorũ,quos Priores vocãt,in Moſcouia
plurimi ſunt,ſed om̃es arbitrio principis eliguntur. Sacerdotes ſeculares
habent vxores:ijs mortuis,nõ licet eis ſacra obire vel ſacrificare,niſì fortè
monaſteriũ ingreſſi,iuxta regulã viuãt. Si quis etiàm laicus vxore mortua
velit aliã ducere,ꝑmittũt id quidẽ,ſed vix legitimũ matrimoniũ eſſe putãt:
tertias nuptias ſinè graui cauſa nõ ꝑmittũt,quartas om̃inò dãnant.Admit-
tũt diuortiũ, & dãt libellũ repudij: verùm id maximè celãt,cũ id religiõi &
ſtatu-

ſtatutis aduerſum eſſe ſciant. Si ſacerdos ad ſecundas ſeſe nuptias transferat, nihil habet cum clero commercij. Obſeruandum hoc loco eſt, apud Moſcouitas, ſacerdotes non accedere ad ſecundas nuptias. Hoc idem vſq; in præſens etiàm Græci ſeruant. Vndè appáret imprôbiras & impudentia hęreticorum noſtri temporis, qui aſſerere non verentur, apud Gręcos licere ſacerdotibus vel deciès aliã poſt aliam vxorẽ ducere. Sic enim ſcribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm ſacerdotum coniugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Gręcanica eccleſia, vt ſacerdotes nubant: & non ſolùm mariti eligãtur ad ſacerdotium, nec vt nubãt ſemèl tantùm, ſed quotiès voluèrint, etiàm deciès, ſi ità tulerit res. Hoc quidem, ſicut & alia multa, impudẽtiſſimè ille Melanchthon mẽtitur, ſicut poteſt grauiſſimis teſtimonijs doceri. Et certè quos talium facinorũ non pudet, eos nemo abſq; ſummo periculo vlla in re duces ſequi poſſit. Verùm ad rem. Sacerdotũ ſunt tenues prouentus & oblationes. Veſtitum propè eundem cum laicis habẽt, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui non differunt matrimonio? Vt populus, ſic ſacerdos. Monaſteria habẽt leges ſeueriſſimas, ſed quæ paulatìm eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abſtinent. Veſtes quotidianæ epiſcoporum, eædem ferè ſunt, quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent, poſt ſeptimam ſynodum generalem, nulli vnquàm neq; licuiſſe, neque licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pontifice, quidam Ruſſiæ metropolita idem Conciliũ adijt, vbì etiàm Græci & Armeni Latinis cõiuncti & conciliati fuère: at vbì domum redijt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerem coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, ter in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nam alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cum magna cordis contritione. Confeſſarius & confitens in medio templo ſtant erecti, ſeruantq; facta cõfeſſione cæremonias ſingulares. Communicãt ſub vtraq; ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiũculam accipit, & porrigit cõmunicanti. Communicãt etiàm pueros ſeptennes tanquàm iam rationis cõpotes: qui ſi præ ægritudine corpus Domini ſumere nequeãt, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, niſì dum ſacrificant. Pro ægrotis cõſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantq; toto anno. Vndè conſtat, ęgrotis illos nõ niſì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem plurimùm repręhendendi vidẽtur, quòd panem nondùm conſecratum, per Eccleſiam circunferunt, & conceptis verbis adorant. Feſtos dies ſolenniores colunt: alijs minùs ſolennibus, ciues & mechanici diuinis interſunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: ſed qui præſtantiores ſunt, compotationibus & cultu corporis feſta venerantur. Feſtum Trinitatis die ſecunda Pentecoſtes, feſtum omniũ

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moſcouitas.

Baptiſmus Moſcouitarum qualis.

Confeſſio apud Moſcouitas vt fiat.

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiã toto anno aſſeruãt Moſcouitæ.

De Purgatorio quid Moſcouitæ ſentiant.

Sanctorum die octaua Pentecoſtes celebrant. Purgatorium non credunt, ſed putant bonos & malos vſque ad diem iudicij vltimam expectare ſententiam, nec ante illud tēpus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre ſacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem poſſe locū ijs impetrari, vbì iudicium extremum expectent. Adſperguntur aqua benedicta, ſed non niſì à ſacerdote. Colunt ſanctos, & inprimìs D. Nicolaū, cuius etiàm recentia apud illos miracula referuntur.

Quadrageſima apud Moſcouitas

In Quadrageſima totas ſeptem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliq; ſex etiàm à piſcibus abſtinent. Sunt qui Dominicis & ſabbathi diebus tātùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiant.

Ieiunium S. Petri.

Seruant etiàm ieiunium Petri ab octaua Pentecoſtes vſque ad ferias Petri & Pauli. Item ieiunium beatiſſimę Mariæ virginis à prima Auguſti vſq; ad eius Aſſumptionem.

Ieiuniū diuæ virginis.

Ieiunium Aduentûs.

Ieiunant prætereà ſex ſeptimanis in Aduentu Domini, idq́; vocant ieiunium Philippi, quòd iuxta illorum Calendarium, initium eius contingat feſtum Philippi. Nullius ſancti vigiliam ieiunio venerantur, prętcr decollationem S. Iohannis Baptiſtæ, quæ eſt 29. Auguſti. Monachi potu acido & aqua fermento mixta in ieiunijs cōtenti eſſe cogūtur. Sacerdotes aqua mulſa & cereuiſia tum vti non poſſunt: quanquàm nunc leges omnes & ſtatuta diffluant ac vitientur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt, die Mercurij carnibus abſtinent.

Monaſteriū S. Trinitatis

Eſt apud illos præcipuum S. Trinitatis monaſterium, vbì S. Sergius cōditus, multis fertur clarere miraculis, eoq́; admirabilis fit gentium & populorum concurſus, qui monaſterij liberalitate aluntur. Habent Moſcouitæ mulieres iam effœtas, quas proſcurnicas vocant, quæ panem ad ſacrificādum coquunt. Miſſam quoq; celebrāt, ſed lingua vernacula.

Mulieres Moſcouitarum miſerrimæ.

Mulieres apud illos miſerrimæ ſunt, quippe perpetuò ferè domi concluſę, vbì nent duntaxàt & fila trahunt, ſed nihil ferè p̄tereà iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus, quæ domeſticos labores obeunt, & coquunt. Rariſſimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, niſì ſenes admodùm ſint, illis permittitur acceſſus.

Quida Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito ſe ab illo non amari, propterea quòd eam nunquàm verberaret. Vbì hoc ille audiuit, teſtatus eſt ſe illam impēsè amare, nec putâſſe verbera eſſe amoris argumenta. Itaque duriſſimè eam verberauit, ſenſitq́; eius erga ſe ☞ amorem ex ipſis verberibus longè auctiorem euaſiſſe. Sæpiùs ergò eam verberauit, ſed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis p̄cídit.

Omnes Moſcouitæ ſe principis ſeruos fatentur, & eſt genus hominū ſeruituti magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis ſinè plicis, manicis ſtrictioribus vtuntur: Miris vtuntur cęremonijs, cùm alterius domum ingrediuntur, ſępiùs ſeſe inclinando, & alia quædam faciendo. Habet Princeps diuerſis in locis veredarios, & certum equorum numerū, quibus equis intra triduum nonnunquàm 120. milliaria Germanica cōficiunt, licèt ijdem equi parui admodùm ſint, & negligenter curentur.

Sunt in Moſcouia diuerſorum generum pelles nobiliſſimæ, zebellinę, madauricę, hermelinæ, aſpreolorū, & aliæ nō paucæ. Ditio tota principis

Moſco-

Moſcouitę ampliſſima eſt,ità vt quidam affirment tam in latum quàm in longum obtinere eam quingenta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia, Ruſſiæ caput & metropolis eſt.Eiuſdem nominis Prouincia,in qua vrbs hęc ſita eſt,hyemes & frigora habet aſperrima,ità vt aqua in aërem effuſa, priùs congeletur,quàm terram cõtingat, & interdùm arborum rami,pecora & homines frigore pereant.Nonnunquàm verò etiàm nimio æſtatis ardore non mediocriter affligũtur.Quanuìs autem omnes Moſcouitę vocentur,attamen Moſcouia prouincia neq; lata eſt,neq; ſola páret Moſcouitę principi,ſed multę prętereà alię:ipſa verò in extremis circa Aſiam Europæ finibus ſita eſt. Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt,& in ipſa Principis caſtrum Italicæ ſtructurę munitiſſimum, & quòd vrbis cuiuſdam amplitudinem præ ſe ferat:quippe in quo præter alia,multæ ſint ædes ſacræ. Domus vrbis plereq; omnes ligneę ſunt,ſed caſtri propugnacula & principis palatium ex lateribus conſtructa ſunt.Regio ſalubris eſt,adeò vt vix vnquàm peſtis ibì graſſetur:quanquàm interdùm aliud gen⁹ morbi,peſti non diſſimile,patiuntur.Longiſſimus illic dies eſt horarum 17.& quartalis vnius. Reliquas Moſcouitę Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori pro cõperto haberi,eum Principem eſſe potentiſſimum,& qui Germaniæ iam immineat, cuius nõ contemnendam partem in Liuonia ſibi vendicauit: qua de re infrà ſuo loco dicetur. Non dubium eſt,quin ille oblata occaſione,maiora ſit attẽtaturus,nec id difficile admodùm,quãdò apud nos,id eſt,in Germania,tam fœda religionis varietas animos quoquè diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius;qui nunc rerũ apud Moſcos potitur: Magnus Dñs Baſilius, Dei gratia rex & Dominus totius Ruſſię,& magn⁹ Dux Vuolodimerię,Moſcouię,Nouogardiæ,Pleſcouię,Smolenchię,Tuueriæ,Iugariæ,Permię, Viackiæ,Bulgarię,&c. Dñs & magnus dux Nouogardiæ terræ inferioris,& Czernigouię,Rezanię,Vuolotkię,Riſchouię,Beloię,Roſtouię,Iaroſlauiæ, Bielozorię,Vdorię, Obdorię,Condinię,&c. Poſtq̃ verò hodiè multa quoquè in Liuonia, non ſinè magna Romani imperij ignominia,occupant,nõ dubiũ quin indè quoq; titulos ſibi auxerint. In tota Ruſſia multi ſunt fluuij,multęq; paludes. Veteres ſcriptores opinati ſunt,Tanaim fluuiũ celeberrimũ, qui Aſiã ab Europa diſterminat,ex Ripheis montibus oriri. ſed ij montes nuſquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliarib⁹ Germanicis à Tulla,quæ vrbs à Moſcouię oppido trigintaſex milliarib⁹ Germanicis diſtat,ex lacu ingenti, qui in longum & latum circiter 1500. Werſt (Werſt, Italicũ ferè milliare eſt) patet. in ſylua quadam ortum habet:atque ex eodẽ lacu aliud grande flumẽ Schat emergit, quod in Occidẽtem tendit,ſicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria:deindè reflexo in meridiẽ curſu, paludes Męotidis efficit. Et Tanaim quidem,quem Don vocant, ab optimorum piſciũ copia ſingulari, & ꝙ vtranque ripam diuerſę herbę,radices ſuauiſſimę,multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent,tantaque ijs locis ferarum ſit copia,quę facilè ſagittis conficiantur,vt qui illàc proficiſcuntur, non niſì

Moſcouiæ amplitudo.

Vrbs Moſcouiæ ampliſſima.

Caſtrũ longè maximũ.

Tænais vbì oriatur.

Tanais pręconia.

Lituania. ſale & igni opùs habeant, mirificè prædicant. Moſcouiæ proxima eſt Lituania, quę hodiè Polonię regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametſi eius incolę bona ex parte Rutheni ſunt. Vilna eſt eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla eſt, ſita intra colles. Sunt ibì templa multa, & aliquot monaſteria, in quibus excellit eximium Franciſcanorũ de Obſeruantia cœnobium, maximis ſumptibus extructum. Hodiè in ea gente Arriana & Neſtoriana hæreſis pernicioſiſſimè graſſatur, & multas Eccleſias occupat. Sunt ibì hęretici, qui ſacroſanctam & omnibus modis colendam & honorãdam Trinitatem, incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atque hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi Dei, quod ſolũ voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo, valere oportere, paſsìm imperitæ multitudini obtruduntur, eò certiſſimè intendunt, vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanæ ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur. Nec dubium quin Turcę & barbarę nationes mirum in modum his rerum Chriſtianarũ perturbationibus & exagitationibus lætentur, quippe quæ illis quandoquè optatiſſimam ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigendorum præbiturę occaſionem. Porrò licèt Vilnę, vtì diximus, multę ſint ædes ſacrę, & ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamẽ multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorum, quàm Romanæ obedientiæ, templa. Sunt autem in Lituanię principatu tres Romanæ obediẽtię Epiſcopatus, Vilnẽſis, Samogithię, & Chiouiẽſis. Lituani mel, ceram, cinerem, picem, aſſeres fabricandis nauibus aptos, etiàm ad exteros tranſmittunt. Sale aliundè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cęli inclemẽtia fit, vt frumentum rarò matureſcat. Gens miſera eſt, & duram ſeruit ſeruitutẽ. Sunt qui ſcribant, etiàm viri graues, à Vuitoldi principis tempore apud eos hunc ſeruari morem, vt qui capite damnatus eſt, iubẽte domino, ſeipſum ſuſpendere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum: & tamen ni faciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm ſuſpenditur: quæ res pleroſq; miſeros metu verberum cogit ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes, vros & alces. Errant quidam, dum vros vocant biſontes, cùm tamen biſontes multùm ab vris, bouinam formam habentibus, differant: quandò biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collũ & armos, barba à mento propendente, pilis moſchum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulẽti homines inſidere queãt. In tergo extat gibbus elatior, priore & poſteriore corporis parte humiliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui ſunt boues ſylueſtres, nec à domeſticis differunt, niſì quòd omnes nigri ſunt, albicante commixtìm linea dorſum obtinente. Alces verò animal eſt ceruo procerius, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihìl diuerſis, colore item magìs ad albedinem tendente, currit mira pernicitate, non tamen

Vilna ciuitas.

Supplicij crudele genus.

Vri & biſontes vt differant.

Alces animal quale.

tamen vt cętera animantia, ſed gradarij inſtàr. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel Ruthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogandus eſt Deus, vt nos ab hęreſibus & improbis moribus repurgatos, nō patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiàm Moſcouitis dirè caſtigandos obijci: quanq̃ verendum eſt, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto Dei Iudicio ſub eorū quādoquè iugū mittamur, q̄ nos vſqueadeò intolerāda premāt ſeruitute, vt nos ipſius quoquè vitę noſtræ ꝑtędeat. Certè Philippus Melāchthon nō longè ante obitū ſuū, cùm à quibuſdā nedùm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Luteranæ ſectæ addictiſſimis, parùm cōmodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quādò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quę quò tandèm euaſura videantur, cogitetur, inquit ille Luteranorum Coryphæus Melanchthon. Verùm de his alibì. Melāchthonis de Luteranis ſententia.

ANno 1502. ſęuiſſima peſtis om̄em Germaniam longè lateque populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirum eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentę ſunt, quę ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthuc verò in tertium vſque durauit annum. Peſtis ſæua in Germania.

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt cōſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos, contra iuſiurandum & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerant: & nisì Numinis prouidentia id malum breuì detectum fuiſſet, illa hominū fęx poſteà prę multitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppida, q̄ quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratū concitarent, ipſorumque factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerant, penès quos rerum eſſet ſumma poteſtas, quibusque vniuerſi ſinè vlla contradictione parérent. Ruſticorum Spirenſ. cōſpiratio.

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locum vnū oēs conuenirēt, eccè capti ſunt duo huius perfidię authores, qui quęſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua nefanda conſilia enunciārunt, quæ eò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderēt libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorū conatus retardare, aut ipſis obſiſtere inſtituiſſenr, eos immaniter trucidarent, tanquàm iuſtitię diuinę hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirēſem epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodā ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & om̄i ſupplicio digni, tamen videbātur ſibi homines deploratę cęcitatis & ſtultitię, ęquā & bonā fouere cauſam: atq; vt res tam nefaria ꝓſperos haberet

ſuc-

ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt DEVS tantę nequitię ſe patronum & fautorem prębeset. Preces erant quinque orationes Dominicę, & totidem Angelicæ Salutationes, flexis genibus dicendę. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem matrem & Iohannem Euangeliſtam, quaſi Sancti hominum ſceleribus faueant. Verùm Maximiliano Cęſare grauiter in eos animaduertente, publicè ſuę temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorum captis, & vltimo ſupplicio affectis. Eos exitus plerunquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, pręſertim aduersùs Magiſtratus, quibus diuinæ literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuisque authoribus vtplurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarum peruigilem curam gerente Diuina prouidentia, quę etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quęque molíri, non tamen patitur ſemper eos voto potíri ſuo. Habebant cõiurati iſti teſſeram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs depręhenderentur, eaque erat eiuſmodi, vt ſi quis eius fœderis eſſet, percontatus ab alio, **Was iſt nun für ein weſen?** id eſt, Quis modò rerum ſtatus eſt? interrogatus reſponderet, **Wir mögen vor den pfaffen nit geneſen**, hoc eſt, Nos præ clero ſalui eſſe non poſſumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum ſolo clero negocium habituri, ſed ſub hoc prętextu iugum omne cuiuſcunque Magiſtratûs, à ſuis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ ſorte ſua contenti, cùm tamen rectè à Poëta dictum ſit, *O fortunatos nimiùm, ſua ſi bona nôrint, Agricolas.* Et certè priſci illi ethnici, quem ampliſſimè & inſigniter prædicare voluiſſent, eum bonum agricolam, bonumq; colonum dicebant. Et Cicero ipſe, Nihil eſt, inquit, agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Preces fiunt in fauorem ſcelerum.

Huius anni menſe Septembri Vualtherus à Plettenberg Magiſter Liuonienſis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemquè magno Lituaniæ Duce perſuaſus, bellum mouit Moſcouiæ Principi. Promiſerat Alexãder, ſe cum magnis copijs ipſi ſubſidio venturum. At vbì Moſci Plettenbergij aduentum ſensêre, cum ingenti multitudine ei occurrũt: porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius, ſe ſinè ſumma turpitudine & periculo non poſſe retrocedere, ſuos hortatur ad pugnam: & diſploſis tormentis, acrique facta impreſſione, hoſtes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ ſuorum paucitate & graui armatura perſequi nõ poſſet, Moſcouitæ re, vt erat, animaduerſa, quòd pauci eſſent cum Plettenbergio, rursùs ſeſe colligunt, coguntque in ordines: aggreſſique peditatum Plettenbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuoniẽſes quidam Lucas Hamerſteter, qui ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum eſt, vt quadringenti ferè pedites, à Moſcouitis crudeliter perimerentur, reliqua turba cum equitatu ad ſuos, ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erant cum Magiſtro Liuonienſi, alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rursùs prælium inſtauràſſent.

Vualtherus à Plettenberg.

Eſt

Eſt Liuonia non ità pridèm, nempè Anno ſalutis 1190. aut circitèr, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam tamen Teutonicorum militũ Ordo multùm illic & auxit, & tutatus eſt in noſtram vſq; ætatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe præbuit, vt dicemus ſuo loco. Olìm cùm eſſent præpotẽtes, etiam primarij eius Ordinis viri, fratres ſe ſcribebãt & vocabant. Hodiè in Liuonia etiàm habitũ Ordinis cãdidum abiecerũt. Legi ego priuilegium quoddã ab illo Ordine in Liuonia datum Lubecenſibus, quorum erga ſe fidem & beneuolentiam re ipſa erãt experti. Eius priuilegij tale eſt initiũ: Frater Gotfridus Magiſter, cõmendatores, & vniuerſi fratres domûs Teutonicæ in Liuonia, &c. Datæ erant hę literæ anno Chriſti 1299.

Liuonia quandò ad fidem conuerſa.

Oportet autẽ Liuoniæ gentẽ certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieq; tanta eſt idiomatum varietas: aliter enim loquuntur Liuones, aliter Eſtones, Letti quoquè ſecùs atquè Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupãt, cùm alioquì Arces & Oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres pręcipuę vrbes, Riga, Torpatum, Reualia: è quibus Reualia, quod mirũ videri poſſit, Epiſcopũ habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lundenſi in Dania. Sed huius ratio eſt, quòd olìm Vualdemarus rex Danię eius nominis ſecundus, Reualiam extruxit, & repertum illic populum iuſſit baptizari, trãſlatis eò ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populũ docerent, & Sacramenta adminiſtrarent.

Idiomata varia in Liuonia.

Raualię epiſcopus cui ſubſit.

Hoc etiàm anno Gallorum rex claſſem in Gręciam miſit contra Turcas, duce Philippo Raueſteno: qui cùm ad Lesbum inſulam perueniſſet, & Mitylenas tormentis oppugnaret, ea ſe ſtrenuitate Turcę defenderũt, vt re infecta abſcedere compulſus ſit, cuius deindè claſſem ſęua tempeſtas adeò diſiecit, vt poſt multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarẽtum vix ipſe attigerit. Galli eam improſperam oppugnationem Venetis imputant, qui ſanè circa id tempus, iuncto ſibi Conſaluo, cui ob ſingularem fortitudinem & multa pręclara facinora, Magni cognomen attributum eſt, Cephaleniam maris Ionij inſulam multo tandèm labore expugnàrunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque ſanctę Maurę oppidum ad Leucadem in Nerito inſula.

Galli infeliciter oppugnant Turcas.

Per id ferè tempus Gallię atque Hiſpanię reges ex compoſito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquenniũ obtinuerat, exuunt, ipſique eius ditionem inter ſe partiũtur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Gallię regem nauigauit, & ab illo liberaliter atq; honorificè ſuſceptus eſt, neque id tum ſolùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, ſed etiàm cùm ab Hiſpanis indè rursùs exturbatus eſſet. Ità tum ſinè vulnere Conſaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hiſpani regis redegit, & Alphonſum Frederici filium Tarẽti obſedit, ac deindè captum in Hiſpaniã miſit. Huius Neapolitani regni cauſa quàm multus, idemque Chriſtianus, fuſus ſit ſanguis, ſinè horrore neque dici, neque

ſcribi

ſcribi poſſit. Sed dum Chriſtiani inter ſe eiuſmodi atrocia bella gerunt, mutuiſque ſe vulneribus conficiunt, intereà Turcæ paſsim ampliſſima Chriſtianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magìs dolendum eſt, tanto interdùm odio inter ſe Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent, ijſq; Chriſtianos oppugnent & prodant. Eiuſmodi inteſtinis & mutuis Chriſtianorum odijs ſuperiori ſeculo Conſtantinopolitanum & Trapezuntinum Imperia, miſerandum in modum Chriſtianis erepta, in Turcicam ſunt redacta ſeruitutem. Quid pleriſque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religiõis negocijs diſſenſione, quæ iam longè lateque graſſatur, quandoquè certo certiùs expectandum ſit, nisì pijſſimus Deus pro ſua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet ſcribere, cùm id facilè apud ſe perſpicere queat, quiſquis non omninò mentis & iudicij expers eſt.

Turca creſcit inteſtinis bellis Chriſtianorum.

ANNO 1503. aſperrima eaque diuturna fuit hyems, quam inſecuta eſt æſtas immodicè æſtuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiam & nimium ſolis ardorem cuncta penè humi naſcentia exaruerint, fœnum inprimìs: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit cariras. Fuit prętereà hic annus porcis admodùm funeſtus & exitioſus.

Hoc anno Philippus Auſtriacus, Maximiliani Cæſaris filius, ex Hiſpania reuerſus eſt in Gallias: cumque Lugduni eſſet, pax ibì confecta eſt inter Cæſarem, Gallos, & Hiſpanos, ſed nõ diù duratura, ſicut ipſe rei euentus paulò pòſt declarauit. Sunt qui ſcribant, Philippum non ſinè periculo hac tempeſtate fuiſſe in Gallia, quòd Gallorũ regi vbiquè omnia exploranti, ex Germania ſignificatum eſſet, conſcribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno ſuam nauarent operam. Verùm Philippus apud regem teſtatus eſt, ſe quidem iuſſum eſſe pacem cõficere: ſi quid verò interìm Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduerſum, id ſe latére. Atque eam excuſationem Ludouicus rex accepiſſe non malo animo videtur. O quàm felices ſunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentiſſimos reges, quantunuìs amplas & opulentas ditiones occupẽt, tamẽ ſemper ferè pluribus inhiare: quod quidem Chriſtus Deus à primo ortu vſque ad extremum vitæ huius diem, in ſumma paupertate apud nos degens, ſuo exẽplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretam ſororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habebat, inuiſendam profectus eſt.

Philippus Auſtriacus nõ ſinè periculo it in Gallias.

Huius anni menſe Auguſto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à miniſtris illi oblato veneno, quod in quodam cõuiuio alijs paratum erat. Sumpſerat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis: ſed ille mulæ recèns occiſæ vtero incluſus, alijſque pharmacis adhibitis, ſeruatus eſt. Alexandro ſucceſſit Pius tertius Cardinalis Senenſis, nepos Pij ſecundi: ſed dies tantùm ſexdecim aut ſeptendecim ea potitus dignitate, exceſſit è viuis, humanarum rerum vanitatem & in-

Alexander VI. moritur veneno alteri parato.

Pius 3. Pontifex fit.

& inconſtantiam ſuo præpropero deceſſu mortalibus ob oculos reuocãs, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momẽtaneis rebus ſeſe addícat. Eo quoquè defunćto, in eius locum ſuffećtus eſt Iulius ſecundus, cuius pontificatûs anno primo Hiſpanis & Gallis de finium diuiſione in regno Neapolitano inter ſe contendentibus, Galli tandèm regno Neapolitano cum multa ſuorum cęde depulſi ſunt, Cõſaluo Hiſpano Duce fortiſſimo, pro Ferdinando rege ſuo mirificè depugnante. Obſederunt illum aliquã-diù Galli apud Barolum, ſed nouis tum Hiſpanorum tum Germanorum auxilijs fretus, Gallos, cæſo illorum Duce Namurſio, profligauit. Cumq; rursùm nouus Gallorũ exercitus, Tramulio & Franciſco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò eſſet ingreſſus, Conſaluus eorum caſtra aggreſſus, in fœdam fugam per Formianum littus, nõ paucis eorum cæſis, illos coniecit. Ea re fraćti Duces Galli, etiàm Caietam dederunt ea conditione, vt ſua claſſe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò ſuos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Chriſtianorum arma exercuit, quæ ſi in Turcas & Chriſtiani nominis hoſtes cõuerſa potiùs fuiſſent, non dubium quin facilè illi iãpridèm coniunctis Chriſtianorum viribus opprimi potuiſſent, ſed noſtris caſtigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neq; quenquam mouet tot gẽtium Chriſtiana religione initiatarum pluſquàm Babylonica captiuitas, qua ſub Turcis immaniſſimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hiſpaniæ confinia itidèm ingenti pręlio Galli ab Hiſpanis vićti ſunt.

Iulius II. fit pontifex.

Galli ab Hiſpanis è regno Neapolitano profligantur.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badenſium familia Archiepiſcopus Treuirenſis. Fuit huius perquàm diuturnus epiſcopatus, quippe cui annis ſeptem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Succeſſorem habuit Iacobum ex eadem Marchionum ſtirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conſpicuum, vt vix ea ętas parem habuiſſe feratur. Sunt eius tum naturæ tum gratię dotes etiàm Itali admirati. Scripſit de àntiquitatibus, quarum fuit diligens inueſtigator, libros duos. Fuit in Epiſcopatu annis plùs minùs ocćto.

Hoc anno Picardus quidam Pariſijs in ſacello, quod ſanćtum dicitur, ex manibus ſacrifici ad aram ſtantis & rem diuinam peragèntis, vi abſtulit ſacram hoſtiam, & multis adſpećtãtibus viris nobilibus, eam comminuit & iaćtauit in terram. Coniećtus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti ſceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni cõcrematus eſt. Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, quòd Chriſtus non ſit perſonaliter, corporaliter & ſubſtãtialiter, ſed tantùm ſacramentaliter in Euchariſtia: atque propterea in eo adorari non debeat, &c. Hunc errorem hodieq; Zuingliani & Caluiniani ſequũtur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm contra hunc abominandum errorem & iam olìm, cùm Berengarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doćtiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, nõ iam imprudentes,

Impiũ facinus Picardi cuiuſdam.

Picardorũ error de Euchariſtia.

teſ,ſed de induſtria & malitioſè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandũ in modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. Luterani enim acerrimè defendunt Chriſti veram & corporalem in Euchariſtia præſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrò Zuingliani non minori contentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporaliter haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabiliter diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi Dei prætextu, in certiſſimum idemq; ſummum & ſempiternũ ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliâs.

Antichriſti nuncij.

Fuit hoc anno poſt ſæuiſſimam peſtem, quæ alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erant in hominibus febres peſtiferæ, inteſtini calores, capitis dolores vix tolerabiles, catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, deniquè nihil hic annus præter clades & calamitates attuliſſe viſus eſt. Id genus flagella Dei admonent malos vt reſipiſcãt: bonos exercent ad patientiam. Verùm plerique omnes caſu putant eueniſſe talia: ità fit vt maneant ſuî ſimiles, & parùm aut nihil corrigantur.

Ioãnes Dalburgius epiſcopus moritur.

Eiuſdem anni menſe Iulio diem clauſit extremum Heidelbergę Iohannes Dalburgius Vangionum antiſtes, pontificatûs ſui anno duodecimo. Fuit is Græcè, Latinè, & Hebraicè doctiſſimus, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libenter lectioni operam dabat. Eius inſignis eruditio non Germanis tantùm, ſed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Præceptorem habuit, in Gręcis præſertim literis, Rudolphũ Agricolam Friſium, cuius viri & rara eruditio, & inſignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus eſt, doctrina paritèr & pietate excelluiſſe. Multos doctos viros noſtra ætas habuit, doctos ſimul & pios non perindè multos.

Conuentus Electorum Frãcophordiæ.

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorum Frãcophordiæ. cauſa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cæſaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcenſis, ſedis Apoſtolicæ legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus eſt. Is deindè per Vangiones & Nemetes Baſileam vſque progreſſus, certior factus eſt de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierent ad ſacras reliquias trium ſanctarum virginum, Kunegũdis, Viberadis, & Mechtildis. Itaque miſit ad pagum Eichſel, in cuius parochiali Eccleſia eæ virgines conditæ ſeruabantur, (Eſt autem is pagus Conſtantienſis diœceſis) Iacobum Merbolt Bambergẽſis diœceſis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbì is eò peruenit, tria inſignia miracula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quædã curata eſt, & mutus linguæ vſum recuperauit. Hęc vbì Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolẽni cæremonia & ritu in diuorum numerũ relatas, haberi in honore: quippe quarũ ſanctitatẽ tot miracula teſtarẽtur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè

diè, quibus noui Euangelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamẽ tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent.

Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hæredem omnium inſtituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiam ſuam collocauerat. Verùm vbi id perſenſit Albertus propinquior hæres, teſtamẽto Georgij, tanquàm inualido & nullius roboris, contradixit. Cùm autem hac ratione nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius ſororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem ſummoperè in eàm curam incubuit, vt lis omnis ſopiretur, & in concordiam principes redigerentur: At Rupertus, qui alienis etiamnùm conſilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones nõ iniquas admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam Georgius Bauarię dux moritur.

ANno 1504. Maximilianus Romanorum electus imperator, vbi ſe multa clementia ſingularique humanitate nihil proficere vidit apud Rupertum, quorundam conſilio tranſuersìm actum, tum illi, tum omnibus, qui eius partes ſequerentur, aqua & igni interdixit: patrique eius Philippo Comiti Palatino mandauit, nè filio proſcripto ferret ſuppetias. Tum verò Philippus animo fluctuare cœpit, ſanguine hortante nè filio deeſſet; porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamẽ paternus affectus, & Imperatoris iuſſione poſthabita, quãta maximè potuit armata manu filio opem tulit. Quamobrem Maximilinus illi æquè àc filio bellum denunciauit, eorumq; res & ditiones omnibus vaſtandas & diripiendas permiſit. Multi igitur principes Maximiliani regis iuſſa capeſſunt, (Erat tum temporis maior, quàm nunc ſit, in imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauiſſimaq; vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraq; loca vaſtant. Multa quoquè Maximilianus Cęſar ſinè ſanguinis effuſione recuperauit, quæ Palatinatui erant ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata ſunt pagis, monaſterijs, eccleſijs & rebus eccleſiaſticis, quę ſub proſcriptorum principum ditione erant. Porrò verò nè Maximiliani Cæſaris ira in Philippum ampliùs inflammaretur, Chriſtophorus Badenſis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehemẽter afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infeſtatione reuocârit. Nolebat prudentiſſimus imperator principem penitùs conteri, præſertim cùm videret eum iam non mediocriter humiliatum: nec conſultum putauit, ius electionis à Palatinatu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principibus, quòd promptè morem geſſêre Imperatori, cùm eos iuſſiſſet receptui canere. Eiuſmodi obedientia ſi in Imperio permanſiſſet, vel ſolis Germanorum hactenùs ſempèr inuictis viribus Turcica tyrannis opprimi & procùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuiſſet. Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipſius quidem Imperij certiſſimã perniciem. Interìm dum ſic bella feruẽt in Bauaria & Palatinatu, Rupertus princeps graui cõ-

Bellũ in Rupertum Palatinum ſuſcipitur.

Maximilianus Cæſar placatur.

fectus animi ægritudine,in ipſo adoleſcentis ętatis flore,anno ætatis ſuæ 23.vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè coniunx nō longo interuallo ſecuta eſt.

Ludouicus Epiſcopus Spirenſis.

Per idem ferè tempus moritur etiā Ludouicus de Helmſtat Epiſcopus Spirenſis,anno pontificatûs ſui vigeſimoſeptimo.Succeſſit illi Philippus Roſenbergius,qui non vno morbo nouem illis annis,quibus geſſit epiſcopum,conflictatus eſt.

Cazan regnum.

Hoc anno à Baſilio Moſcouitarum principe defecerunt Cazanenſes Tartari. Eſt Cazan regnum ſeptuaginta ferè milliaribus Germanicis diſtans à Nouogardia inferiori.Sunt in eo ſagittarij peritiſſimi.Sunt hi Tartari cæteris cultiores.nanque & agros colunt,& habitāt in ędibus, & multiplices exercent mercaturas.Subiecerat illos ſibi Baſilius Moſcouię princeps,adeò vt ex eius ſententia reges acciperent.Verùm hoc anno,vt dixi, iugum illud Moſcouiticum à ſuis ceruicibus excuſſerunt. Eam defectionem multa ſecuta ſunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè ſit opùs res peregrinas particulatìm ſubindè repetere & cōmemorare. Baſilius Moſcouita vbì de Cazanenſium defectione certior eſt factus, ingētem exercitum vnà cum tormentis contra illos miſit.Cazanē cùm ſe viribus impares cernerent,ad aſtuta conſilia conuertuntur. Opponunt caſtra caſtris tanquàm iuſta acie dimicaturi, ſed fortiſſimis quibuſque è ſuis in inſidijs collocatis,ipſi fugam ceu territi capeſſunt.Mox aduolant ſolutis ordinibus Moſcouitæ,& dum caſtrorum diripiendis ſpolijs ſecuri inhiant & incumbunt,eccè tibi derepentè Tartari ſagittarij tanto in eos impetu feruntur ex inſidiarum locis,vt non ſolùm fugam arripere,ſed etiàm tormenta & machinas bellicas relinquere cogerentur.mortuo deindè rege illo,ſub quo Cazanē à Moſcis defecerant,alius quidā, Scheale dictus, vxorem eius viduam duxit,& auxilio principis Moſcouiæ & fratris coniugis ſuæ,Cazanum regnum obtinuit. Verùm is inuiſus admodùm fuit Cazanenſibus,tum ob alias cauſas,tum quòd Moſcorum principi addictior eſſe videretur.Itaque illi vni ex Tauricæ regibus regnum deferūt.Illi aduentanti neceſſariò ceſſit Scheale,ſeque cum vxoribus, concubinis & omni ſupellectile contulit in Moſcouiam vndè venerat. Accidit hoc anno Domini 1521. Rex Tauricæ fratrem ſuum in Cazanenſe regnum cum magno exercitu poſtquàm introduxit, traiecto Tanai, Moſcouiam rectà contendit.Baſilius Moſcouię princeps nihil tale ſuſpicatus,miſit repentè coactum militem contra Tartaros: ſed illi iam Volgam fluuium tranſierant, & Tauricæ atque Cazanenſis reges, qui fratres erant,iunctis copijs, Moſco grauiter incumbunt. Cernens autem Baſilius ſe illis imparem, relictis quibuſdam in Moſcouiæ caſtro viris primarijs, adiuncto illis præſidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama ſit,eum aliquandiù ſub fœni aceruo delituiſſe. Tartari vltrà progreſſi,ſummum terrorem Moſcouitis attulêre, ità vt certatìm omnes in ampliſſimum Moſcouiæ caſtrum cum rebus ſuis confugerent: vndè neceſſè erat, certiſſimam oriri peſtem ex tanta hominum colluuie, & intole-

Aſtutia Cazanenſium.

Cazanenſes fugant Moſcouitas.

Princeps Moſcus turpiter latitat

rabili fœtore,ſi hoſtes vel paucos dies ad caſtrum ſubſtitiſſent.Erant tum in caſtro aliquot Germani tormentorum fuſores & magiſtri:eorum opera Moſcouitæ ſeruati ſunt.Iam enim præfectus arcis,& qui cum eo erant in præſidio,Tartaros muneribus placandos ſtatuerāt,& id gratum habuēre Tartari,ſed ea conditione,vt Baſilius ſcriptis literis teſtaretur,ſe perpetuum regi Tartaro tributum perſoluturum, quēadmodùm eius Maiores feciſſent.Scripſit eas literas Baſilius,& Tartarus à Moſcouia receſſit. Erat autem in eius exercitu Polonus quidam,qui mira aſtutia conabatur caſtrū Moſcouiticum occupare:nec res à periculo aberat,ſub prętextu quodam reuertentibus ſubindè Tartarorum aliquot turmis.Moſcouitæ quidē iam planè animum deſponderant, ſed machinarum ſiue bombardarū magiſter Iohannes Iordanus,ex valle Oeni oriundus in Germania,ex ſuo arbitrio tormentis ordine collocatis, & in Tartaros ac Lituanos diſploſis, eos omnes ingenti terrore correptos in fugam coniecit.Tartarus rex de iniuria apud præfectū arcis conqueritur,ſed ille ſuo iniuſſu tormenta exonerata reſpondet.Itaque ille ſibi tormentorum artificem dari poſtulat,& certè parùm abfuit,quin pro tāto beneficio Tartaris deditus fuiſſet bombardarius,niſi vnius præfecti authoritate & humanitate ſeruatus eſſet.Porrò Tartarus confeſtìm abſceſſit, adeò vt literas pendendi tributi annui in arce reliquerit. Fertur autem octingenta hominum millia, quanquàm id incredibile videatur, ex Moſcouia in captiuitatem abduxiſſe: quos partìm Turcis in Capha vendiderit,partìm interfecerit. Nam Tartari infirmos & ſenes ità ſolent iuuenibus,quouis genere mortis perimēdos, obijcere,quô primæ militiæ tyrocinia indè addiſcāt, vt apud nos lepores canibus.Qui autem venduntur,perpetuos ſex annos ſeruiunt, hauddubiè duram ſeruitutem:indè quidem liberi fiunt,ſed è prouincia diſcedere nō audent. Poſtquàm Tartari in Tauricam abiêre, Baſilius Moſcouiam redijt,atque ſequenti anno cum maximis copijs,atq; etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Moſcouitæ in bellis vſi fuerant, Tartaros debellatum abijt.Sed cùm ea vice parùm profeciſſet,alio anno maiorem etiàm exercitum in Tartaros,duce Michaële Georgij,vno ex pręcipuis conſiliarijs ſuis,miſit,qui regem Cazanenſem oppugnarent.Verùm ea oppugnatio hunc finem habuit,vt Moſcouitę multa preſſi cōmeatûs inopia, Tartaris eum miris modis non ſemèl intercipientibus,tandèm ſoluta Cazanenſis caſtri obſidione,non ſinè dedecore in Moſcouiam reuerſi ſint, ea conditione,quòd Tartari miſſa legatione,à principe Baſilio pacem peterent.Ferunt in eo exercitu Moſcouitarum fuiſſe ad centum & octoginta millia.Præfectum auro Tartarico corruptum,quidam putant,ab occupanda arce Cazaneñ abſtinuiſſe,cùm nō deeſſet opportunitas. Non lōge ab his Cazanenſibus Tartaris, in quadam inſula à grauiſſimis viris narratur ſemen quoddam inueniri, non abſimile melonum ſemini, paulò tamen maius & rotundius,ex eoque in terram condito quiddam agno ſimilimum enaſci,quinque palmarum altitudine. Nam & caput,oculos, aures,cęteraque omnia in formam agni recèns editi, pellem etiàm ſubti-

Germani ſeruant Moſcouitas.

Captiui Moſcouitę.

Tartarorū crudelitas.

Semē quoddā admirabile in Inſula quadam.

Agnus è terra naſcitur.

liſſimam habere,qua permulti ijs in locis ad ſubducenda capitum tegmina vtantur: Tum quoquè plantam illam, ſi tamen ſic dicenda ſit,carnem quidem nullam, attamen ſanguinem habere, ſed carnis loco materiam quandam,cancrorũ carni perſimilem:vngulas verò non vt agni corneas, ſed pilis quibuſdam ad cornu ſimilitudinem veſtitas:radicem illi ad vmbilicum ceu ventris medium eſſe: viuere autem tantiſpèr, donèc depaſtis circũ ſe herbis, radix ipſa pabuli inopia areſcat. Deniquè miram eius eſſe ſuauitatem, quæ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitet. Hoc quidem propemodùm commentitium eſſe videtur, niſi à multis minimè contemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid præpotenti DEO difficile eſt?quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Bertoldus epiſcopus Mogũtinus

ANno 1505 exceſſit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergēſibus Archiepiſcopus Moguntinus,anno põtificatûs ſui 21. Multę huius Pontificis cõmemorantur egregię dotes,ſingularis prudentia & authoritas,ingenij acumen,pręclara facundia, in rebus agendis multa circunſpectio,conſilij maturitas,inſignis experientia, laborum inuicta tolerantia.Fertur etiàm Eccleſiam Moguntinam, tum temporis nõ mediocri ęre alieno pręgrauatam,magna ex parte reſtituiſſe. Succeſſit ei

Iacobus de Liebenſtain

Iacobus de Liebenſtain Sueuus,ſummę ędis Mogũtinę decanus, vita & moribus inculpatis,ſed calculi morbo vehementèr afflictus.Solent plerunq; homines illos miſeros iudicare, qui duris conflictentur morbis,& aduerſis fortunę flatibus iactentur:contrà beatos,qui proſpera ſemper fruantur fortuna & valetudine. Sed ſcriptura diuina pijs omnibus non ferè niſi aduerſa & aſpera in hac vita euentura prędicit,impijs verò iucunda & proſpera. Dionyſius Areopagita vetuſtiſſimus, idemque ſanctiſſimus ſcriptor,libro de Diuinis Nominibus cap.8.Hoc verè,inquit,dici poteſt,potiùs eſſe Diuinę iuſtitię proprium,non demulcere & diſſoluere virilem optimi cuiuſque animum terrenorum bonorum largitionibus.Immò &

Apoc.3.

Dominus ipſe in Apocalypſi,Ego quos amo,ait,arguo & caſtigo. Porrò

Pſal.80.

de impijs alio loco,Dimiſi eos,inquit,ſecundùm deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis.Hoc obitèr dictum ſit propter multorum cęca iudicia,qui rebus ad voluntatem fluentibus,putant propicium ſe habere Deum,licèt malè viuant:contrà verò iratum, ſi ſecùs accidat, etiamſi ſtudeant benè viuere.

Comitia Colonię Agrippinæ.

Eodem anno ſub menſis Iulij initium Maximilianus Cęſar Comitia habuit Colonię Agrippinę,multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax conciliata eſt inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes.Conditiones pacis in medium propoſitas, Cęſar ſub grauiſſima lęſę Maieſtatis pœna ſeruari iuſſit. Interìm verò dum Conuentus hic Colonię agitur,Maximilianus de Geldrenſium rebellione fit certior.Itaque cõuocatis principibus,comitibus & nobilibus

Maximilianus domat Geldros.

omnibus,qui tum Colonię aderant,nauigio in Geldriam proficiſcitur, opem laturus Brabantis,qui Arnhemium Geldrię oppidum obſidebant.

Dux

Dux vbi ſenſit non contemnendas Cæſaris vires, ſaniori vſus cõſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cæſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus redijt, magna eius ampliſſimæ vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota vrbe campanis alacriter concrepantibus.

Viſus eſt hoc anno ſæuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septentrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

ANno 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacæ domûs dominatione deficiunt ad Heluetios, pactumque cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tempus rebellabãt Hungari. Qua re cognita, Maximilianus Cæſar multo conſcripto milite Preſpurgum oppidũ obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent Cæſaris magnum animum, copioſumq; exercitum, pacem poſtulârunt, eamque interuentu quorundam antiſtitũ & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthiæ Huniadis clariſſimi Hungarię regis, Maximilianus eius relictã viduam Beatricem, filiam Ferdinandi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cunctantiùs ageret, præuentus eſt ab Vladiſlao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmiæ regnum obtinebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladiſlaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſq; legitima prole decederet, Hungariæ Bohemiæq; regna ad eum eiusq; ſucceſſores deuoluerentur. Vladiſlao autem ſucceſſit filius eius Ludouicus, cuius ſoror Anna nupſit Ferdinando optimo & Chriſtianiſſimo principi, qui non ſolùm Hungariæ, ſed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus eſt.

Mulhuſium deficit ad Heluetios.

Vladiſlaus fit Hungariæ rex.

Fuit hoc anno per Sueuiã & Rheni oram ſæuiſſima porcorũ lues, ità vt nemo ferè pleriſq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempeſtate Ludouicus Gallorũ rex cùm Mediolani Principatum à Maximiliano Cęſare tanquàm Imperij beneficiarius accepiſſet, pacem & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Chriſtiano pace & ocio frui, nouis ſubindè bellis & bellorum cauſis, quib⁹ paulatìm Chriſtiana Reſpub. miſerabiliter attrita eſt, emergentibus.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgic⁹ Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus inſignis princeps, Academiam pulcherrimam inſtituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohoneſtante. Eſt ſitus oppidi amœniſſimus: pręterlabitur Viadrus fluuius piſcoſus, quem alij Oderam vocant, multiq; colles vinearij præcipuam adferunt ſpectãtibus voluptatem, & quod ſtudioſos facilè allicere ſolet, paruo illic viuitur, & commodiſſima habentur ſtudioſorum habitacula. Sequũtur aũt Luteri doctrinã, à qua toto vitę ſuę ſpatio Ioachimus Princeps vehementer abhorruit, nec in ſua eã ditione diſſeminari paſſus eſt. Fuit aũt idem Princeps etiàm Latinè doctus, & ſtudiorum atque ſtudioſorum pręcipuus fautor & Mecœnas.

Ioachimus elector Brãdeburgicus inſtituit Academiã Francofordienſem.

Tumultus in Vlysbona. Eiuſdem anni menſe Aprili, Vlyſbonæ in Luſitania ingens ciuium in Iudæos recens baptizatos tumultus cõcitatus eſt, quòd ij ſimulatè tantùm ſalutarib⁹ vndis tingi ſe permiſiſſent, cùm interim nihilo minùs Iudaico ritu clàm Paſcha celebrarẽt. Tulit id moleſtiſſimè populus Chriſtianus, & apud regem de ijs queſtus eſt. Rex ſexdecim ex illis capi quidem iuſſit, ſed poſteà impunè dimitti. Cernens hoc populus, muſſitat contra regem & præfectum, tanquàm muneribus corruptos: factaque conſpiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuantur contra Iudæos pſeudochriſtianos. Aderant illis adhortatores tres monaſticæ vitæ cultores, & per vrbem vociferabantur, Miſericordia Miſericordia: ſequantur nos quotquot Chriſti fidem & crucem diligunt: cędantur omnes ſacrilegi Iudæi, qui baptiſmum prophanârunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concurſus, vt ſolet in eiuſmodi tumultibus. perque vrbis plateas volitantes, Iudæos omnes recenter baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad ſexcentos vſque trucidãt, & in ſancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. Trucidãtur Iudæi. Deniquè intra paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur. Aberat per id tempus rex Luſitanus ab Vlysbona aliquot milliaribus. Rex eã necẽ vindicat. Vbì autem de hac cæde certior eſt factus, indignè tulit, iuſſitque in Iudæos excitatæ perſecutiõis authores compræhendi. Capti ſunt igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è quibus aliquot ſunt flammis conſumpti, alij capite plexi, nonnulli in crucem acti: pleriq; facultatibus omnibus nudati, è patria in exilium pulſi ſunt. Fuit quidem zelus ille non repræhendendus, quo deteſtabantur Iudæorum perfidiam: ſed non videtur laudanda temeritas, qua priuata authoritate de illis ſupplicium ſumere voluẽrunt. Leuit. 2. Vetus lex in omni ſacrificio iubet ſal offerri, hoc eſt, vt etiàm rectè facta noſtra, ex rectæ rationis præſcripto prudenter & moderatè, nihil temerè & inconſultò, geramus. Nam alioquì ſinè hac prudentia & moderatione, ſiue (vt habet vulgaris loquendi vſus) ſinè hac diſcretione, etiàm virtutes abeũt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, ſumma iniuria.

Cometes pnũcius mortis Philippi Auſtriaci. Apparuit hoc anno cometes menſe Auguſto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem ſub vrſa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis ſignum occupans. Viſus eſt prędnunciare mortem illuſtriſſimi principis Philippi regis Hiſpanię, Archiducis Auſtrię &c. Mortua enim Elizabeth regina Caſtellę, Ferdinandi regis Hiſpanię vxore, ſinè virilis ſexûs liberis, regni Caſtellę hęreditas ad Iohannam eius filiã natù maiorem peruenit, quę Philippo nupſerat. Is igitur dotis nomine id regnum cõſecutus, magna parata claſſe, ex Flandria ſoluit, Hiſpaniam petiturus, multis ſtipatus nobilibus ac illuſtribus viris. Tẽpeſtas diſſipat claſsẽ. Sed inter nauigandũ ſęua tempeſtas deimprouisò orta eſt, & claſſis aliquãdiù iactata fluctibus, tandèm diſſipatur. ac naues alię aliò circa Anglię littus propelluntur. Nauis prętoria cum duabus alijs in * Vynmuthum portum perlata eſt, vbì rex Philip-

*Vuinmuthum.

Philippus & animo & corpore ob maris inſolentiam defatigatus, ſcapha conſcenſa, in terram ſe eiecit. Vbi rumor increbuit, peregrinas appuliſſe naues, fit repentè cōcurſus accolarum, pręſertim nobilium ad eam oram degentium, vt vi depellant, ſi hoſtiles ſint. At poſtquàm didicêre amicas eſſe, Thomas Trencherdius eques Philippum adit, & obnixè precatur, vt ad ipſius vicinum domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorum manu ſtipatus. Is vnà cum Thoma orat Philippū, nè inſalutato Anglię rege diſcedat, præſertim intra biduū, aut ad ſummum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob temporis anguſtiā, deindè aſſentitur. Henricus rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitq; heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipſum deducāt. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in caſtrum Vuideſorium proficiſcitur, nec multò pòſt etiàm Iohanna coniunx eius ſecuta eſt. Rex autem poſt multa amica colloquia Philippum duxit Londinum regni caput. Ad extremū renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hiſpaniam proficiſcitur. Iam enim reddita dudùm tranquillitate, claſſis diſiecta, ad Angliæ littus conuenerat. Vbi in Hiſpaniam ventum eſt, receptus eſt Philippus tanto Hiſpanię procerum ſtudio, vt Ferdinandum regem ſocerum deſererent, cui tanquàm ętate iam affecta, nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouū regem annos natū 28. & vitę ſplendore florentem, anteferebant. Ferdinandus verò eam ſuorum leuitatem deteſtatus, Neapolim nauigauit. At Philippus paulò pòſt ab cęli noua intemperie febre correptus, in Burgenſi oppidi caſtro vita funct⁹ eſt, magno ſuî pleriſq; omnibus deſiderio relicto. Genuit ex Iohāna liberos ſex, mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Romanorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleonoram, *Elizabeth, Mariam & Catharinam. Fuit autē ſtatura iuſta, facie venuſta, corpore craſſo, ingenio bono, animo forti & liberali. Eſt hoc quoq; exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miſeriæ, quandò tantus princeps in eo vitę ac fortunæ mirificè arridentis ſplendore, in eo ætatis flore & robore, pręter omnem expectationem rebus humanis eximitur, alijsq; ſuo exemplo luculenter oſtendit, quàm nihil ſit ſub ſole diuturnum, quàm meritò contemnenda ſint omnia, quę poſſit offerre hic mundus. Filij hominum, vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

Philippus ab Hiſpanis propenſiſſimis animis ſuſcipitur.

Philippus moritur.

*Iſabelam.

Pſal. 4.

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum prępotentem, Gallorum viribus adiutus, Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitūm admouerāt, cùm Bētiuolus ſenex ſeptuagenarius, malè ſibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificētiſſimę ſtructurę, medium vrbis locū occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, cōcurrentis populi impetu à fundamētis euerſa eſt. Eſt Bononia inſignis & ampla, & vel maximè populoſa Italiæ vrbs, olìm quidē ſubiecta Exarchatui, ſed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pōtificibus, quibus hodieq; páret.

Iulius Pontifex occupat Bononiam.

Abun-

Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendæ neceſſarijs & accommodis, atque erga exteros ſingulari quadam vtitur ciuilitate & humanitate. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ ſibi non ſemèl dominium vendicârit: ſed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò ſtudiorũ parens dici poſſe videatur.

Genuenſes pellunt ex vrbe nobilitatem.

ANno 1507. Genuenſes, pulſa nobilitate, ſtatum popularem induxerũt, Paulo Nouio viro plebeio ad ſummum honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorum rex Ludouicus armis ſubegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iuſſit. Hæc vrbs ſæpè mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clariſſima eſt, potens quondàm in mari, ità vt vſque ad Peram Conſtantinopoli vicinam, imperium protulerit ſuum, multisque inſulis dominata ſit. Pulcherrimis abũdat ædificijs, multisque opibus, portuque fruitur commodo.

Bellũ inter Maximilianum & Venetos.

Ortum eſt etiàm bellum inter Maximilianum Cæſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridẽtinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorum ſtragem edidit, aliquot etiàm Germanicę ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cęſar ea affectus iniuria, cũ Pontifice & Galliæ rege Ludouico aduersùs Venetos Cameraci coniurauit, idq; tanto ſilentio, vt cùm fœdus illud, quod Italiæ ſupremã propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tandèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat comitia, vbì multa de Venetis queſtus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipſum conſpirâſſent. Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia, quod in annum vſque 1517. perdurauit, maximo Venetę Reipublicę detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiões ſuas, multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoq; manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrẽte, ad pugnam ventum eſt, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secũdùm eam victoriam intra pauciſſimos dies ſinè vulnere Bergomum, Cremonam, Cremam & Brixiam Galliç rex recepit. Veronam, Vincentiam atque Patauium Cęſar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apulię vrbes, Sipontum, Tranium, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit. In hac Venetæ Reipublicæ penè ſuprema calamitate Turcicus Imperator non modò fidem ſeruauit, ſed etiàm copias auxiliares Venetis ſtudioſè obtulit. At illi, quod certè præclarã in eis meretur laudem, gratias quidem egérunt Turcæ, quòd fidem egregiè coleret, ſed tamen eius auxilijs ſibi minimè vtendum putârunt, puto, deteſtati barbari regis in Chriſtianam religionem odium inexpiabile, licèt Chriſtianos quoſdam ſubindè non puduerit cum illis impijs Chriſti

Gallus vincit Venetos.

Veneti nolunt vti auxilio Turcico.

DEI

DEI hoſtibus, contra Chriſtianos fœdus percutere,& ad Chriſtianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quaſi verò neſcirent, eiuſmodi ferè occaſione Grecorum imperium ab illis ſpurciſſimis porcis ſuperiori ſeculo occupatum.

Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit ſæuiſſima grandinis tempeſtas, preſertim in ditione Vuirtēbergica. Rotēburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & feneſtras & tecta ædium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intempeſte noctis ſilentio, turbo vehemens tantam excitauit tempeſtatem, vt & arbores radicitùs euulſe atq; procùl diſiecte, & edificiorum tecta ac tegulæ abrepte, domus & horrea concuſſa, plurimaq; arboribus damna data ſint. Eodē anno Carolus Geldrie Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehementer afflixit, & predas ex illis egit egregiè. Anno ſequente idem à populatoribus illis actitatum eſt, ſed non pari rerum ſucceſſu. Nam dum onuſti preda ad ſuos ſe recipere volunt, à Namurcenſibus ceſi atque proſtrati ſunt. Grando ſæuiſſima. Geldrus vexat Brabantos.

ANno 1508. æſtas perpetuis fuit pluuijs madida, quæ res locis non paucis porcos & boues tabida quadam lue & peſte intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno, 3. Calēd. Martij obijt Philipp⁹ Palatinus princeps poſt diuturnos podagre, chiragre & calculi toleratos acerbos cruciatus. Hi morbi inter acutos numerantur à medicis, qui mirabiliter affligūt & excruciant corpus humanum, ità vt nonnunquàm furore & amentia corripiantur, q ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps ſeptem filios & tres filias, quarum poſtremò genita, Diui Benedicti complexa inſtitutum, ſanctè & piè vixit: multò felicior, cōtempto mundo, quàm alie ſorores, que principibus viris matrimonio iunctæ fuère. Obijt non longè pòſt etiàm Albertus Bauarie dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu ſucceſſit, Ludouico & Erneſto, itemque filiabus quatuor. Coniugem habuit ſororem Maximiliani Ceſaris, que ab eius obitu facultatib⁹ omnibus nūcium remittens, vt Chriſto immortali ſpōſo totam ſe liberiùs tradere poſſet, Monaci, quod eſt pulcherrimum Bauariæ oppidum, monaſticum eſt viuendi complexa genus, egregium de ſe prebens eximij in Deum amoris & virilis cōſtantie exemplum, rarū in principibus fœminis, vt poſthabitis pompis & vanitatibus ſeculi, cupiant vni vacare Deo: ſed quanto rarius, eo preſtantius. Omnia eñ preclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Ariſtoteles. Fecit olìm idem Conſtantia Cōſtantini Magni filia, quandò, vt teſtis eſt D. Ambroſius, ad ſepulcrum beatiſſime Agnetis orans, à lepra mirabiliter curata eſt: quam etiàm multæ alie illuſtres virgines imitate ſunt. Fecerunt idem multæ alie regum & principum filiæ, alieque nobiliſſimæ matronæ, deditiſſimo erga DEVM animo cantantes, Regnum mundi & omnem ornatum ſeculi contempſi propter amorem Domini mei IESV CHRISTI. At longè ſecùs affecti ſunt, qui habent ſpiritum huius mundi, quibus huiuſmodi vite inſtituta aut horrori Philippus Palatinus moritur. Albertus Bauarus decedit.

ſunt,

1.Cor.2. ſunt, aut contemptui, de quibus dicit Apoſtolus: Animalis homo non percipit ea quę ſunt ſpiritûs D E I.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terręmotus, aërisque intemperies arbores & arbuſculas, nè frondere poſſent, diù retardauit, donèc quaſi ab inſperatò Dei benignitate cõmodus aër eam tarditatem compenſauit. Propter id genus verni temporis clades & pericula auertęnda, iam olìm inſtitutæ ſunt, hodieque apud Catholicos fiunt, Litaniæ & publicę ſupplicationes ad Deũ & ſanctos eius: ſed eę hodiè apud Euangelicos prorsùs iacent, apud Catholicos pleroſque admodùm incuriosè & frigidè ſeruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaq; eſt rerum vitę degendę neceſſariarum atque annonę copia & vilitas.

Iacobus de Lieben-ſtain. Obijt huius anni menſe Septembri Iacobus de Liebenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum ſuffectus eſt Vriel de Gemingen, ſummæ ædis Moguntinæ Decanus.

Hermãnus Heſſius Archiepiſcop⁹ Coloniẽſis moritur. Non diù pòſt ſecutus eſt eum menſe Octobri Hermannus Haſſiæ Lantgrauius & Archiepiſcopus Colonienſis, cùm illi Sedi præfuiſſet annis 28. Eius principis præter alias virtutes, inſignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à ſe vacuum diſcedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, pręſertim Eccleſiaſticos, qui ſuis, immò Eccleſiæ facultatibus, quarum ſunt diſpenſatores, non ad luxum, ſed ad benignitatem vti debent, quemadmodùm multi olìm ſancti Pontifices fecerũt, & noſtra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici ſucceſſit Philippus comes Oberſtenius, qui ſua prudẽtia & induſtria plurimùm contulit Eccleſię Colonienſi.

Tempeſtas imbrium horrenda. Hoc etiàm anno ſub menſis Auguſti initium immaniſſima extitit apud Stutgardiam imbrium tempeſtas, quę muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, eraſa & abſportata humo, maxima detrimenta adferret. Eſt autem Stutgardia haud procùl à Neccaro ſita in ditione Vuirtẽbergenſi, vbì duces Vuirtenbergici habent elegans & regium caſtrum. Ager eius vrbis, innumeris conſitus vineis, vini egregij tam eſt ferax, vt dici vix poſſit, quantam in ſingulos annos vini copiam proferat.

Tumultus Erphordienſis. ANno 1509. magn⁹ fuit tumultus Erphordiæ ob exactiones inſolitas, quas populus nimiùm graues querebatur, præſertim quòd quotannìs fierent. Res tandèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum om̃em mouere loco, & alium ſubrogare, qui excuſſis libris accepti & expenſi, codicibusque rationarijs ſiue regeſtis, inuenerunt oppidum grauiſſimo preſſum ære alieno, ad ſummam vſque ſexcẽtorum millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò cõpertum eſt, aliquot millibus excedere eam ſummam, quam in annos ſingulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes conciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerẽ conjecturus fuerit, nî illi fuga ſibi maturè conſuluiſſent.

Quoſ-

Quoſdam tamen carceri mancipârunt,& ex ijs vnum iam ætate grauem, in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occaſione inter Moguntinum Pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta eſt, & propemodùm ad arma ventum eſſet,nî ſe ſequeſtrum interpoſuiſſet Herbipolenſis Epiſcopus Laurẽtius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius induſtria effectum eſt,vt partes,armis poſitis, Cæſaris ſentẽtiam expectarent. Erphordienſes interìm ciues conſilium capiunt in annos ſingulos noui creandi Senatûs,à quo dati & accepti rationem repoſcant.

Hoc anno in Britãnijs à vita deceſſit Henricus eius nominis ſeptimus Angliæ rex,vndecimo Calendas Maij in ſua Richemundia villa, vbi Frãciſcanorum Obſeruantum cœnobium condiderat. Regnauit annos tres & viginti,vixit 52. Suſcepit ex vxore Elizabeth liberos octo, mares quatuor,& totidèm fœminas:reliquit ſuperſtites tres,Henricũ principem Vualliæ,qui illi in regno ſucceſſit,Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, ſed benè firmo ac valido, ſtatura quæ parùm iuſtam excederet, forma eximia,ingenio perſpicaci, animo excellenti & forti in ſummis quoquè periculis. Placidum & humanum ſe præſtabat:ſuperbiam verò & arrogãtiam adeò deteſtabatur, vt quos illis vitijs laborare comperiſſet,ijs aſperũ ſe prębe
ret.Regnum multis opibus auctum poſt ſe reliquit:qua in re ſolebat quadam vti induſtria ſingulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuitò,vt mercatura in ipſius regno eſſet frequẽtior & copioſior. Atque hac ratione effectum eſt,vt quotannìs à mercatoribus vltrò citroq; commeãtibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacriter obſeruauit & coluit, libenterq; rebus diuinis interfuit,nec facilè vllo vel negocio vel tẽpore ab eis excludi ſe paſſus eſt. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Miſſæ ſacra,& ſępè conciones ſacras:pauperibus aſſiduè eleemoſynam præſtabat per ſuum eleemoſynarium. Sacerdotio honorem habebat, illudq; piè colebat, libẽs iuuabat,largè augebat. Orabat multùm,& feſtis præſertim diebus preces dicebat horarias,quas vulgò horas Canonicas vocant. Nè tamen ſolis ſuis precibus contentus eſſe videretur,ſolebat clàm pijs & religioſis ſacerdotibus largitiones facere,vt pro ipſo orarent,atque etiàm poſt obitum toto regno certis in templis pro ſe preces & ſacrificia fieri voluit. Fecit teſtamentum,& primùm omnium iuſſit reſtitui,ſi qua in fiſcum regium iniuſtè illata eſſent, domumq; hoſpitalem,qua inopes reciperentur, in ſuburbijs Londinenſibus ab ſe inchoatam perfici. Sub eiuſmodi principibus ſolent florere regna. Nam certum eſt,quo principes in Deum religioſiores ſunt,eo quoquè illis omnia feliciùs ſuccedere, DEO Opt.Max. illos mirabiliter protegente & amplificante.

Henricus VII. Angliæ rex moritur

Mores optimi principis.

Hiſce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Grææcę,tum Latinæ, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam ſeſe diffuderunt,ità vt illæ nationes,quas Itali barbaras dicere conſuẽſſent,iam multos tales viros certatìm proferrent,qui Italis nõ modò nõ cedere, ſed etiàm illos aut ęquare, aut etiàm ſuperare viderẽtur.

Literę politiores veniunt in Germaniã,&c.

Olìm ſcriptores exteri, Iulius Cæſar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania ſic ſcripſerunt, vt eam planè contempſiſſe videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuerſum aut ſyluis horrida, aut paludibus infœcũda, aſpera cælo, triſtis cultu conſpectuque, humidior quà Gallias, ventoſior quà Noricũ ac Pannoniam adſpicit, frugiferarum arborum & omnis culturę impatiens, pecorum fœcunda, ſed plerunquè improcera. Ne armentis quidem ſuus honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eæque ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamẽ affirmauerim nullam Germaniæ venam, argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? Seneca quoquè libro de gubernatione mundi, Germani, inquit, errant incertis ſedibus: ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolum infœcundum, nullæ ædes: venationibus viuunt. vbicunquè nox feſſos laboribus depręhendit, cubãt ſub frõdibus, aut in ſpeluncis foueísve. Non habent domos, ſed caſas folijs & culmis contectas. Incolę circumaguntur chorizantium more in congelato mari, victitantes carne ferina, gens nuda & pellibus ſolùm ferarum veſtita, & propterea vilis deſpectaq; ab omnibus. Sic nimirùm de Germania noſtra ſenſêre priſci illi ſcriptores: quæ tamen ſi cum præſenti rerum Germaniæ ſtatu cõferantur, longè falſiſſima comperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitione accidit, quæ hac tempeſtate paulatìm in Germania, Anglia &c. ità florere cœperunt, vt iam Itali citra ruborem trãſalpinas nationes barbaras appellare non poſſint. His enim temporibus præcellentes viri & fœminæ illuſtres vbiquè gentium cœperunt promouere bonarum artium ſtudia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interìm taceã) Margarita Henrici regis mater ſanctiſſima, hortatu Iohãnis Fiſcherij Roffenſis epiſcopi, viri ſumma doctrina, ſumma gratia, ſumma integritate, (qui poſteà ſub Henrico VIII. cùm illius ſecundas nuptias, priori viuente coniuge, approbare nollet, capite plexus eſt) Cantabrigię bina extruxit ſtudioſorũ collegia, quibus etiàm ad victum neceſſaria liberaliter impartita eſt. Itemque aliquot Angliæ inſignes Epiſcopi diuerſis locis collegia exædificârũt, vbì bonis literis ſtudioſi imbuerentur. Et certè gratulandum eſt hiſce regiõibus, quas Barbaras Itali vocant, quòd ad ſolas terras relegata barbarie, in literis humanioribus mirificè profecerint: verùm id tamen moderatè, quandoquidem videmus cum literarum excultiori peritia tot paulò pòſt errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solent horum temporum noui Euangelici, qui plerunquè ſola linguarũ peritia imperitę multitudini ſeſe venditant, acerbiſſimè in Catholicæ Eccleſię abuſus inuehi, ità vt propter abuſus etiàm res ipſas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis ſuſtulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores & linguarum cognitionem proſcribunt? An verò obſcurum eſt, permultos hodiè literarum peritia petulantiſſimè abuti? Cùm ergò propter literarum & artium abuſum eas damnari nolint, quid ità impotenter Eccleſiæ abuſus vnà cum rebus ipſis tollendos vociferantur?

Corn. Tacitus de Germania.

Seneca de Germanis.

Iohãnis Roffenſis Epiſcopi encomium.

Hęretici res bonas propter abuſus tolli volũt.

Multi

Multi hodiè inſigniter eruditi, turpiſſimè errant:nec erroris alia ferè cauſa eſſe videtur,quàm ipſa eruditio:quanquàm nō eſt in cauſa eruditio,ſed eruditionis abuſus. Cùm enim qui verè eruditi ſunt,tanto debeant eſſe ſummiſſiores & modeſtiores,quanto ſunt inſigniori eruditione præditi, iſti contrà ſua eruditione efferuntur: & cùm linguas vtcunquè calleant, putāt ſe iam etiàm in rebus Theologicis plus videre,quàm vel tota videat ſchola Pariſienſis,immò Eccleſia vniuerſa:& fit in illis verum quod Apoſtolus ait,Scientia inflat.Eam verò inflationem ſequitur iuſto Dei iudicio illa terribilis pœna,quam alibì his verbis commemorat idem Apoſtolus, Dicentes ſe eſſe ſapientes,ſtulti facti ſunt,& obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.An non verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorsùs abſurdos & abominandos errores pro illuſtri veritate & ipſiſſima Euāgelij lucè miſerrimę plebeculę obtrudunt?Num hoc eruditioni & literis imputandum eſt?Non eſt id q̄dem,ſed illorum deprauatis & elatis ingenijs,qui rebus bonis peſſimè abutuntur. Sicut ergò propter eiuſmodi corruptorum hominum abuſum non ſunt tollendæ neque damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abuſus quoſdam nulla ratione reijcienda & damnāda ſunt Catholicę Eccleſiæ inſtituta,ritus & cæremoniæ: quod tamen nemo ferè hodiè propēſiùs facit,quàm illi ipſi,qui bonis literis in ſuam & aliorum perniciem ſceleratiſſimè abutuntur. Verùm hoc fortaſsìs extra cancellos, non tamen ſinè ratione commemoratum volui.

1. Cor. 8.

Rom. 1.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII.Angliæ rex, poſtquàm patri defuncto iuſta perſoluit,in matrimonium duxit Catharinam Arthuri iam antè defuncti fratris ſui coniugē, qui admodùm tenera ætate eam duxerat,ſed per ętatis imbecillitatem nullas ex ea proles ſuſceperat,immò et virginem eam reliquerat,quemadmodùm non ſolùm ipſa ſanctè affirmabat,ſed etiàm cum ea teſtabantur matronæ probatiſſimę. Vt autem nullus relinqueretur cōſcientiæ ſcrupulus,voluit Henricus rex authoritate ſummi Pontificis eas ſibi nuptias permitti.Agebat Henricus annum ętatis 18. Porrò Margarita auia eius,mulier prudentiſſima,cùm videret illi per ętatem necdùm licere ſuum prę̄ſtare officiū,conſultiſſimè id effecit,vt optimorum & ſapientiſſimorum procerum conſilijs dirigeretur,in quibus erant Guilhelmus Varanus Cantuarię Archiepiſcopus regni Cancellarius,& plerique alij egregij viri:qui cùm non ignorarent,tantam illi in numerato & rebus mobilibus hę̄reditatem veniſſe,quātam nulli ante ipſum Anglię regi,nè ea rerum opulentia animum eius corrumperet,cœperunt eum negocijs gerendis ſtudioſè aſſuefacere, à quibus tum adhuc abhorrere videbatur.Deindè 8.Calendas Iulias cum Catharina vxore, quæ fuit Caroli Quinti Cæſaris matertera,à Cantuarienſi Archiepiſcopo coronatur, publico totius regni plauſu & gaudio, quod tamen non mediocriter perturbauit mors Margaritæ auiæ Henrici, non parùm illi regno detrimentoſa.

Henricus VIII. Anglię rex ducit vxorem.

Hoc ipſo anno deſijt eſſe in humanis Guilhelmus Lantgrauius Haſſię, ſacro

Guilhelmus Lantgrauiꝰ.

Haſſiæ moritur.

ſacro igni alijsque medicinam omnem reſpuentibus morbis cōſumptus. Reliquit Philippum filium, natum anno ſalutis 1504. qui posteà rerū potitus eſt.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam inſtituti Dominicani, inconſultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris conceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibuſdam miraculis & viſionibus ſuam apud vulgus opiniōem tueri. Abuſi ad hoc erant quodam ſimplici fratre laico, qui tamen rem om̄em produxit in lucē, nōnullaque alia egerant, quæ viros graues & religioſos minimè deceret. Sed

Bernates olìm Virgini matri deuotiſſimi.

qa prępotens Deus matris ſuæ iniurias haud facilè ſinit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe q id laudis eximię iurè tum referebant, quòd eſſent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lauſanenſem Epiſcopum, vt in eos inquireret, hortati ſunt. Facta eſt inquiſitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati ſunt, & indè flammis exuſti. Iſthuc verò inprimìs cauendum eſt hominibus è religione Chriſtianis, vtì nè in defendenda ſententia ſua & aliena oppugnanda, nimiùm ſint pertinaces, ijs præſertim in rebus, quas certum eſt nihil officere veræ pietati: qualis eſt opinio de immaculata ſanctiſſimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Eccleſia receptam, & à multis grauiſſimis atque doctiſſimis viris fortiſſimè propugnatam, atque etiàm aliquot Conciliorū generalium approbatione firmatam. Videant refractarij, nè, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui ſcandalo & offenſione derogant, filij eius ſeuerum in ſe iudicium prouocent.

Vuotmatiæ inter clerum & ciues orta diſſenſio, iam decennio extra vrbem clerum detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Frederici Saxonis, Vdalrici Vuirtēbergici & aliorum Imperij principū, qui apud Vuormatiam cōuenerant, ea lis compoſita eſt, & clerus in oppidum ſe recepit: quanquàm in eam concordiam Epiſcopus Vuormatieñ conſentire noluit, niſì in integrum reſtitueretur, quod ciues renuebant.

Grandinis tempeſtas.

Fuit hoc anno ſæuiſſima grandinis procella, quæ non vno loco Sueuiæ fruges deuaſtauit. Ferunt ea tēpeſtate cecidiſſe ex aëre lapides oui gallinacei magnitudine.

Terræmot' Conſtantinopolim concutit.

Hoc anno menſis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. cōtinenter vrbem Conſtantinopolitanam, qua parte ſpectat mare, horrēdum in modum cōcuſſit terribilis terræmotus, domosq́; ſubruit, & ruderibus foſſam cōplens ſolo æquauit. Arcē, vbì regis Turcici immenſi theſauri in quinq; turribus munitiſſimis aſſeruabantur, domumq́; egregiam, in qua leones alebantur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per mōtes è Danubio in vrbem aquæ adducuntur, ſummis & impenſis & ſudoribus effectos, adeò quaſſauit, vt maximis opibus inſtaurari nequiuerint: ipſum quoquè mare inter Conſtantinopolim & Peram vſqueadeò intumuit vt vtriuſq; vrbis muros ſuis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia dāna eoipſo die Turcis illata ſunt. Ferūtur tum Conſtantinopoli ad 13. hoīm millia interijſſe. Nimirùm iuſto Dei iudicio illi crucis

Chriſti

Chriſti atrociſſimi hoſtes eam cladem illo die paſſi ſunt, quo S. Crucis Exaltationem religioſè colit Eccleſia Chriſti: neq; id herì aut nudiuſtertiùs demùm cœpit, ſed ante mille ducētos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationem quotãnis ſolenniter celebratam eſſe. Videat, qui volet, Nicephori hiſtoriam Eccleſiaſticã lib. 8. ca. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeāt noſtrorum temporum ſectarij, qui vt pleraſq; alias, ità etiàm hanc Catholicæ Eccleſiæ antiquiſſimam ſolennitatem abrogârunt: quanquàm ſcio in Nicephoro eundem diem & Inuentioni & Exaltationi ſanctę Crucis attribui: ſed hoc parùm refert, cùm ſectarij neq; Inuentionem, neque Exaltationem celebrari velint.

Crucis exaltatio iam olìm celebrata in Eccleſia.

ANno 1510. Comitia habita ſunt Auguſtæ frequentiſſimo Principum conuentu: quò multi etiàm exterorum Regum legati aduolârunt. Decreta eſt ibì belli continuatio in Venetos, quorum tum quædam funeſtæ machinationes ferũtur in lucem perductæ, quę belli ꝓferendi cauſa non minima fuêre. Proditum enim eſt, ſubmiſſos fuiſſe à Venetis non minùs 50. nefarios homines, qui vrbes & pagos Cęſareanæ ditionis inflãmarent. Porrò Veneti cùm ſe tot potentiſſimis hoſtibus impares cernerent, Iulium Pontificem ſuppliciter venia petita ſibi conciliãdum ſtatuunt, miſſaque legatiõe magnanimum Pontificem, qui afflictis Italiæ rebus non mediocriter doleret, facilè placârunt: ſed ea pax noua bella peperit.

Veneti ſibi conciliant Pontificem.

Huius anni menſe Februario quidã vir ſacrilegus Paulus Form, in Marchiæ Brandeburgẽſis villa Knobloch, intempeſta nocte è templo furatus eſt arculam inauratam, qua ſacroſancta Euchariſtia vetuſtiſſimo Catholicæ Eccleſię more aſſeruabatur. Erant autē in ea hoſtiæ duæ, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt ſceleſtus ille Iudęum, arculam vẽditurus. Iudæus facilè animaduertens, cuiuſmodi vſum ea habuiſſet, ait maius precium ſe fuiſſe daturum, ſi rem contentam attuliſſet. Tum ille furcifer, qui iam alteram inſtàr Iudę ſatanica impietate deglutiérat, reliquam è ſinu depromptam obtulit Iudęo æſtimandam, à quo tamen nõ niſì pauculos exigui precij nummos accipit. At miſer ille tanto iam obſtrictus ſcelere, ſæuæ conſcientiæ furijs quibuſdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieque Vandalorum reliquię, & ipſe quoquè Brandeburgicus Princeps ſe Vandalorum dominum ſcribit) ſed cùm res minimè lateret, domum redijt, captusquè & tortus, quid egiſſet, confeſſus eſt. Interìm verò ſceleratiſſimus Iudęus hoſtiã ſacrã crebris pugiõis ictibus identidèm cõfodere nititur: at nihil ſe proficere cernens, hoſtia integra permanente, quodam furoris œſtro percitus, Si tu es, inquit, Deus Chriſtianorum, redde te manifeſtum in mille dæmoniorum nomine. Atque eccè ſubitò hoſtia in tres diducta partes, ſanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas panno inuolutas menſem vnum apud ſe retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi & Stendelij morantibus ſingulas particulas mittit, tertia ſibi reſeruata, quam rursùm menſę impoſitam pugione conficit, vndè ſanguinis guttulę dimanârunt. Conſternatus ille, & veritus ſe

Pauli cuiuſdam nefariũ facinus.

Iudęus quidam ſacram hoſtiam impiè tractat.

Inſigne miraculum.

Alia ſtupenda miracula

proditum iri,particulã abſumere nititur,ſed nõ valet:deìn mittit in aquã, at illa enatat:tertiò in ignem proijcit,ſed nihil id hoſtiæ nocet. Ad extremum, ſub Paſchatis ſolẽnitatem azymos coxit panes, particulamq́; maſſulæ azymi panis immixtam in furnum iactauit, moxque furnus alioquì obſcurus reſplenduit,& maſſula illa in Iudæi faciem inſiliuit.

Nouo ille terrore correptus,maſſulam illam cum particula, alteri cuidam Iudæo tranſmiſit. Iam res erat prolata in publicum, & Marchio Iudęos omnes in ipſius ditione morantes Berlinum acciri,& in vinculis teneri iuſſit.Habita autem ex illis quæſtione,præter alia flagitia non parùm multa,faſſi ſunt ſe intra paucos admodùm annos ſeptem Chriſtianorum infantes acubus & punctionibus peremiſſe.Igitur lata in illos ſententia, 40.flammis traditi ſunt.Tres alij Iudæi baptiſma perceperũt quidem, ſed poſtera die duo capite plexi ſunt:tertius,pluribus pro eo rogantibus, vita donatus,D.Franciſci inſtitutum Berlini complexus eſt.Porrò ter execrãdus ille ſacræ hoſtiæ proditor Paulus Form,candentibus diſcerptus ferris, in cinerem tandèm voracibus flammis redactus eſt.Denique Iudæi omẽs è tota Marchionis ditione ità proſcripti ſunt & extruſi,vt ſub pœna capitis omni eis reditu paritèr interdictum ſit.

Iudęi Chriſtianorũ infantes vt perimant.

Eodem anno in Inſubribus pluit ſaxa grandia,è quibus vnum pondus habuit librarum 120.Erant autem ſilicibus duriora,odore ſulfureo.

Saxa ingentia pluit.

ANno 1511. Selymus Turcarum fit Imperator ſtudio quorundã Baſſarum(ſic enim illi vocant præcipuos quoſdam principes)& militum prętorianorum,qui ab illis Ianizari dicuntur.Is patrem ſuũ Baiazetem exuit imperio,moxque Byzantio excedentem,& Dimothecã Thraciæ vrbem petentem cum familiaribus ſuis, cùm iam annos haberet 76.Hamonis Iudæi medici opera veneno ſuſtulit: quanquàm alij dicant, ſenio & curis confectum interijſſe.Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius,teſtatus eſt ſe in expirantis corpore non dubia veneni indicia depræhendiſſe. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis,multa eum mouere poterant. Immenſos enim theſauros & gemmas precioſiſſimas ſecum abſportârat Baiazetes, quos ille theſauros poſteà donatiui nomine largiſſimè profudit in milites, quorũ erat ſtudio euectus ad imperium.Nec tamen paterna illa cæde contentus, etiàm ambos fratres ſuos,& 5.egregię indolis adoleſcentes, fratrum filios, & ipſum Muſtapham Baſſam,qui vel maximè eum ad imperium promouerat, per ſummam crudelitatẽ necari poſteà iuſſit. Ea immanitas & ſęuitia in propinquos,etiàm complures milites eius adeò conſternauit, vt per aliquot dies conſpectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus.

Selymus fit Turcarum Imperator.

Crudelitas Selymi Turcæ.

Hoc anno Maximilianus Cęſar comitia indixit apud Auguſtam, vbì illi oblatus eſt vir quidam prodigioſæ vaſtitatis & craſſitudinis, atque incredibilis ingluuiei,ità vt integrum vitulum crudum,vel ouem incoctã vna vice deuoraret,& tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuiſſe, vbì ob locorũ frigora ſolẽt eſſe homi-

Vir prodigioſæ vaſtitatis & ingluuiei.

homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri poſſit.

Eo ipſo anno Senatus Conſtantieñ, adiūctis ſibi aliquot popularibus, cum Heluetijs ſeſe coniungere & fœdus inire, vrbemque illis dédere volebat. Sed eorum conatib⁹ obuiàm itum eſt ab illis, quibus turpe videbatur ab Imperio deſciſcere. In ijs facilè primas ſibi vendicauit piſcatorum ſocietas. Itaque literis ad Cæſarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille ſibi & imperio defuit, ſed properè eò aduolans, piſcatorum ſtudio & viribus vrbem ingreſſus, quos comprehendere potuit è conſpirationis eius authoribus, capite damnauit: nam plerique fuga dilapſi erant. Cõſtantiẽſes mendicantur fruſtrà defectionem ab Imperio.

Hoc anno Bernardinus Hiſpanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apoſtolicæ in Germaniã legatus, cum aliquot paucis in ſuam ſententiam pertractis Cardinalibus, mirabili audacia concilium generale apud Piſas indixit, eoq; ipſum, prȩter alios, Iulium Pontificem maximũ citare nõ dubitauit. Conuenerũt aliquot Epiſcopi ex Gallijs & Inſubribus: Primò Piſis, vbì cùm parùm tuti ſibi viderentur, indè abiêre Mediolanum: verùm nec ibi ſatìs ſuis rebus fidentes, Lugdunum ſeſe tranſtulerunt, vbì etiàm aliquot ſeſſiones habitæ ſunt, rege Gallorum haud obſcurè illis fauente, quippe q in pontificẽ alieno eſſet animo. Porrò cùm ea temeritas ad horrendũ ſchiſma ſpectare videretur, Iulius pontifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacem & vnitatem Eccleſiæ ſe reciperent: alioquì fore, vt vel inuitus in ipſos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit, vt cum Põtifice in gratiã redire maturarent, quos Pontifex liberaliter & clementer accepit: in alios, cùm nollent ad ſanitatem redire, grauem ſanè tulit ſentẽtiam, qua illorum audacia nõnihil contuſa eſt. Sed tamen cùm regis Gallorum fruerẽtur patrocinio, in ſententia permanſerunt. Monitus Gallus à Põtifice, vtì nè eos foueret diutiùs, nõ magnoperè curauit. Itaque à Pontifice excommunicatus eſt. Non longè aberat ab hac factione Maximilianus Cȩſar, grauiter cõmotus in pontificem, quòd nõ bona fide à ſe receſſiſſet, & cum Venetis fœdus percuſſiſſet. ſed vir grauis & prudens, admonitus à bonis viris, ſeſe collegit, & celeriter ab hac temeritate diſceſſit. Non erat quidem pontifex ab omni culpa alienus, ſed tamen minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Eccleſiȩ pacem cum maximo omnium ſcandalo perturbare. Et tamen non deſunt fortaſsìs, apud quos etiàm hoc conciliabulum habeat non vulgarem authoritatem, maximè quòd ad pontificis contumeliam pertineat, qua pleriq; admodùm delectantur, perindè vt Cham olìm nuditate Noë patris ſui. Sed qualiſcunque demùm ſit Pontifex, modò nè ſit hȩreticus, propter eum, cuius gerit vices, reuerenter inprimìs ac multo in honore habendus eſt. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Piſanum conciliabulum deſtrueret, Romȩ Concilium indixit generale, quod ſub Leone X. demùm abſolutum eſt. Cõciliũ Piſanum prophanum. Gen. 9.

Eodẽ anno mortuus eſt Iacobus Epiſcopus Treuirẽſis, ex marchionib⁹ Iacobus epi-

ſcopus Trevericus. Badeñ: cuius cathedram obtinuit Richardus Griffenſlou, vir prudens & rerum admodùm peritus.

Seditio Spirenſis. ANno 1512. ſeditio fuit Spirę propter exactiones, quę, cùm importunę & immoderatę ſunt, vulgus exaſperare ſolent. Multa egit inſolenter aduersùm ſenatum plebs concitata: ſed tandèm Maximiliani Cæſaris fracta minis, modeſtiùs agere cœpit, reſtituto Senatu in priſtinam dignitatem, quem paulò antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordinis ſenatorij viros proſcripſit.

Maximilianus diſcedit à Galli amicitia. Hoc anno Maximilianus Cæſar, cui fide nihil ſanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide ſecum agere, prętereaque Geldriæ principem aduersùs Brabantos concitâſſe, compulſus diſceſſit à Gallico fœdere, & ad Pōtificem ſe adiunxit, nouo fœdere percuſſo. Porrò omnibus, qui Imperij eſſent, ſeueriſſimè interdixit, capitali in tranſgreſſores conſtituto ſupplicio, nè Gallo militarēt, vel ſuppetias ferrent. Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningenſis, in Gallias abijt, & Gallo ſe militaturum obtulit. Quod cùm Maximilianus reſciuiſſet, eum maieſtatis reũ cum omnibus ſuis proſcripſit. Itaque omnia quæ Comitis erant, principes Imperij diripuerunt. Comes reuerſus vt animũm Cæſaris placaret, & per ſeipſum & per amicos re tentata, diù nihil proficere potuit. O ſi ea in imperio obedientia principum, & in refractarios ſeueritas permanſiſſet, aliud hodiè Imperium haberemus. Sed dum principes contemnũt ſummum Magiſtratum, ipſi quoquè plerunquè à ſuis ſubditis contemnuntur: & ſic omnia peſsùm ire neceſsè eſt.

Monſtrũ Rauenæ viſum. Hac ferè tempeſtate monſtrum Rauennæ viſum ferebatur vtrunque habens ſexum, cornu vno extante in capite, alatum, & ſinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede inſtàr auis rapacis, & in genu oculo vno, in pectore figura apparente literæ Y. vel V. cum ſigno Crucis. Interpretationem quidam eiuſmodi eſſe voluērunt, Superbiam: Leuitatem, Virtutum inopiàm, Sodomiticam labem, Amorem rerũ labentium, Dei obliuionem, Inexplebilem auaritiam, Gallico flagello caſtigatum iri. Quod & factum eſt. Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus rupto cum Pontifice & Maximiliano fœdere, Rauennam obſedit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clade affecit. Poſteà verò Pontifex, Cęſareanis & Heluetiorum adiutus copijs, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, ſuperueniente pontificis exercitu, cruētiſſimum commiſſum eſt prælium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

Monſtri ſignificatio.

Gallus vaſtat Rauennam.

Seditio Coloniæ. ANno 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germanię clariſſimam, & in Catholica religione conſtantiſſimam vrbem, pernicioſa admodùm ſeditio orta eſt, vulgo contra Senatum tumultus ciente. Querebatur plebs ſe nimijs exhauriri exactionibus. Fit concurſus ſeditioſi populi ad prętorium vel domum ſenatoriam, vbì erat ſenatus congregatus. Magna cōtentione poſtulant ſibi tradi eos, qui inſolitis exactionibus ipſos emungere non dubitarent. Territus Senatus repentino periculo,

lo,populum ſæuientem blandis ſermonibus delinire cœpit, atq; vix tandèm impetrata dilatione, de omnibus exactam ſe rationem redditurum ſpopondit. Et quia populares erãt & grati populo, qui hęc ſenatûs nomine dicebãt, plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Domini, populo nouos excitante cõcurſus, quidam è ſenatu rapiuntur in carceres, è quibus vnus poſtridiè capite truncatur. Idem ſupplicij genus pertulêre duo cõſules xj. Ianuarij. Indè xij. eiuſdem menſis tres ſenatores eodem modo plexi ſunt. Ex alijs plerique proſcripti ſunt.Ità demùm vrbi reſtituta eſt tranquillitas, ſed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non em̃ debet contra Dei pręceptum hoc ſibi in magiſtratus ſuos plebs temeraria vſurpare.

Eodem anno etiàm Vuormatieñ ciues in ſenatum ſeditionem mouerunt, & reiectis ordinis Senatorij viris, ex ſeipſis nouos creârunt. Erat ea res peſſimi exempli, quę plerasque alias Germanię vrbes ad idem attentandum, nõ abſque ingenti dedecore, incitauit. Primùm prouocatum eſt à Senatu exauthorato ad iudicium Camerę, ſed ciues Vuormatieñ Imperatorem appellârunt, qui cùm minas intentaret ſeditioſis hominibus, pax ſimulata interìm cõfecta eſt, non diuturnas habitura vires. Iam antè Vuormatieñ cum Clero acerbas aluerant diſſenſiones, quæ tandèm iuſto DEI iudicio in ipſos verſæ ſunt. *Tumultus Vuormatienſis.*

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux mediolaneñ, Heluetiorum inſigni virtute Mediolanum, pulſis Gallis, recuperauit. Obſidebat Gallorũ fortiſſimus exercitus Nouariam, vbi tum Maximilianus Sforcia nõ abſq; ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros proſtrauerant Galli, & cùm ſumma eſſet ciuiũ in vrbe trepidatio, Heluetij incredibili audacia mirè inſultabant Gallis, prouocabantque vt per patentem murum irrumperent: interìm in Gallorum contemptum, contra hiatus diſiecti muri lectorum tantùm lintea tranſuerſis ſuſpenſa perticis prętendentes. Et certè Galli, licèt aditus pateret, non fuêre auſi ſubire murũ, ſed motis caſtris à Nouaria diſceſſerunt, & ad Riottam vicũ, ab ea vrbe viginti ſtadijs diſtãtem, caſtrametati ſunt. Interìm aliquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis, qui Nouariæ erãt. Accidit tum quiddam ſanè memorabile. Canes Gallorũ, relictis caſtris, magno agmine Nouariam ingreſſi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere, caudis blanditer adulari, ſubmiſſisq; auribus ſingulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipſorũ eſſent domini. Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriam polliceri. Non multò pòſt Heluetij (erant autẽ peditum ad nouem millia) vrbe egreſſi, ad Gallorum fortiſſima caſtra profecti ſunt, vnà cum illis proficiſcente Maximiliano, quem tamen ad vrbẽ redire vel inuitum compulerunt, nè ab hoſtibus interimeretur. Vbi ad Gallos diuerſis itineribus ventum eſt, tanto impetu Heluetij vndiquè eos oppugnârunt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæſis fugatisque omnibus, ſeſquihoræ ſpàtio & memorabile prælium, & grauiſſimum bellum confecerint. Ceciderunt eo prælio ad octo millia *Nouariam fruſtrà oppugnant Galli.* *Heluetij mirè cõtẽnunt Gallos.*

Gal-

Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanũ obtinuit. Sanè quãdiù apud Heluetios Catholica fides inconcuſſa & inuiolata permanſit, & erga Sedem Apoſtolicam, cuius ea gens obſeruantiſſima fuit, ſtudium & amor ſingularis, apud omnes virtutis opinionem obtinuêre, quę cum mutata poſteà religione, non parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma ſequuntur, eſt labefactata. Turpis enim omninò eſt & propemodùm inexpiabilis macula deſertæ religiõis: quod vtinàm plerique hoc æuo attenderent, qui leuitate plusquàm puerili, ab auita fide in res nouas ſe abduci ſinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorum pars Catholicam fidem conſtantiſſimè retinet, & priſtinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Bellum inter Gallos & Anglos.

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum. Henricus enim VIII. Angliæ rex Romanum pontificem, cuius tum erat obſeruantiſſimus, atque etiàm religionis cauſam tueri æquum atque magnificum arbitratus, grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum. Neq; interìm ſe Gallię rex deſerebat, magno vndiquè coacto exercitu. Britanni verò è Caleſia (quæ portus Iccius olìm fuit) Taroãnam munitiſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt, quibus paulò pòſt cum nouis copijs ſe coniunxit Henricus rex. Atque tum demùm vrbs ea totis viribus oppugnata eſt. Paulò pòſt Maximilianus Cæſar cum ſuis illi copijs acceſſit. Vbì verò fama increbuit, Gallorum regem obſeſſis cõmeatum aduehere inſtituiſſe, Maximilianus Cæſar cum 4000. equitum, ſubſequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eosq; omnes in fugam coniecit. Atque tum Taroanna deditione capta eſt, vrbsque, templis ſeruatis, incenſa 9. Calendas Septẽbris. Ludouicus Gallorũ rex hac accepta clade grauiter commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellum inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebant, nè id faceret, præſertim nihil tale verente Anglo, cuius quoquè ſororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauiſſimum percuſſerat. Tandèm tamen infauſto conſilio tranſuersìm actus, infeſta arma Britannis præter opinionem intulit, licèt admonitus eſſet ab Henrico, vt ſi eius facti eum non puderet, ſaltem vereretur iudicium præpotentis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorum fœderum vltor eſſe ſoleret. Illud verò bellũ contra fidem & fœdus ſuſceptum, eum habuit euentum, vt primus Scoti exercitus in Angliam miſſus, cùm poſt ingentia data damna, præda onuſtꝰ intra ſuos fines ſe recipere maturaret, penè ad internecionem à Britannis cæſus ſit: ac deindè cùm Scotus bellum redintegrâſſet, & totis viribus Britannos oppugnaret, atque in loco arte & natura munitiſſimo caſtra poſuiſſet, tamen ab Anglis victus, profligatus, & inſigni ac memorabili clade affectus ſit. Ipſe rex Iacobus in prælio cecidit, & cum eo ARCHIEPISCOPUS vnus, epiſcopi duo, abbates quatuor, proceres & equeſtri dignitate honoribusque militię illuſtres 34. pręter hos verò ad octo milliaScotorum cęſa, totidèm fermè capta ſunt: omnia ſigna militaria, & tormenta maiora vigintiduo Anglo victori ceſsêre. Commiſſa eſt hęc pugna ad Tylum quarto Idus Septemb.

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellum Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

Septemb. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. Porrò Henricus rex ea victoria ſuorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorũ celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem ditionemque acceperant: Primò ciues fortiter ſe defendere, ſed tormentorum vim nimiam non ferentes, Anglo deditionem fecerunt.

Sunt q ſcribant, hunc Iacobum Scotorũ regem virum alioqui optimũ fuiſſe, & licèt à Gallis eſſet ad bellum Anglis inferẽdum incitatus, tamen recusâſſe diù, donèc malis euerſus cõſilijs, in ſuum exitium Angliam debellandam ſtatuerit. Sed debebat rex tum neceſſitudinis, vtpotè Angliæ regis ſororius, tum percuſſi fœderis rationem habuiſſe: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus ſuo caſu longè acerbiſſimo hoc teſtatum reliquit, vt ſint memores datæ fidei, & certum habeant eſſe Deum prępotentem in cælis, qui vlciſci & poſſit & velit fœderum & iuſtitiæ violatores. Huius rei multa paſsìm exempla extant apud ſcriptores, atque etiàm in literis Diuinis.

Hoc ipſo anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Piſanum ſecuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoquè Galliæ veritus tot grauiſſima incommoda eò ſe pertuliſſe, quòd idem ipſum adulterinum Concilium in ſua ditione fouiſſet, illud abrogauit atque damnauit, & cum ſuis Concilio Lateranenſi adhæſit. Galliæ rex damnat cõcil iũ Piſanũ

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæſareanis adeò attritus eſt, vt ex illo vna die, quæ fuit Nonis Octobris, ſupra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia viginti quatuor cum omnibus ſignis militaribus capta, cùm tamen è victoribus pauci deſiderarentur. Venetorum clades.

Hoc anno arx Mediolanenſis tandèm deditione ceſſit Maximiliano Sphorciæ duci Mediolanenſi, cùm eam Gallus iam quatuodecim annos occupâſſet: & paulò pòſt etiàm Cremonẽſ arx dedita eſt. Multo ſanguine, neq; id vno tempore, Mediolanenſe imperium cõſtitit, & eius nomine Chriſtiana Reſpublica ſępè grauiter affecta & exhauſta eſt. Turcæ & barbari gaudẽt Chriſtianorum eiuſmodi mutuis diſſidijs, & ex ijs augent rem ſuam. Veriſſimè autem dixit Saluſtius: Cõcordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Arx Mediolanenſis cedit Maximil. Sphorciæ.

Anno eodem mortuus eſt Philippus à Roſenberg Spirenſis antiſtes, ſuccedente Georgio Comite Palatino, prępoſito Moguntino.

Obijt etiàm Romę Iulius 2. Pontifex, iam ſeptuagenarius, cui à quibuſdam tribuitur titulus liberatæ à Gallis Italiæ, propterea φ opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri poſſit nonnullis plùs ęquo bellicis rebus intẽtus fuiſſe, immò & hoc nomine à quibuſdam perſtringitur ac inſimulatur. Nos id Deo iudici relinquere mâlumus, quàm mordaciter inſectari. Succeſſorem habuit Ioannem Medicem Florentinum, qui Leonis X. nomen accepit, quem Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamen manibus magno quodam caſu elapſus, ad tantum honoris faſtigium euaſit. Iulius 2. moritur.

Hoc

Fœdus Palatinorum cum Vuirtébergico.

Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres, fœdus percuſsêre perpetuum & hæreditarium cum Vdalrico Vuirtembergenſi principe, accedente eò cōſenſu Cæſaris Maximiliani. Non dubium quin iuſta fœdera magnam habeant opportunitatem, ſi tamē in ijs ea lex amicitiæ ſeruetur, vt à fœderatis amicis honeſta petantur, quemadmodùm in ſuo Lęlio ait Cicero, Amicorum cauſa honeſta ſuſcipiantur & fiant, neq; quicquam vnquàm, niſi honeſtum & rectum, alteri ab alteris poſtulent.

Obſidio Diuionis auro gallico corrumpitur.

Eodem anno Cæſar Maximilianus multa pecunia Heluetios cōduxit, alioquì ſua ſponte Gallo infenſos, qui Burgundiam è Gallorum manibus eriperēt. Aderat illis Vdalricus Vuirtēbergēſis regulus, Cæſaris partes ſecutus, qui exercitui commeatum liberaliter ſuppeditabat. Obſederunt Heluetij vrbem Diuionem, & iam muri pars nō exigua diſiecta, aditum præbebat hoſtibus, vt facilè vi adhibita poſſent irrumpere: cùm eccè Galli obſeſſi, Gallica vſi arte, Heluetios magnis ꝓmiſſis muneribus corruperunt, eosque adduxerunt, vt in ſummam gentis ſuę ignominiam, ab vrbe diſcederēt, ijs tamen conditionibus præſcriptis Gallo, quas etſi Tramulius Gallici exercitûs dux neceſſitate adactus acceperit, Ludouicus tamen Gallorum rex poſteà omninò reſpuerit: quæ res vt meritò accidit Heluetijs, quòd incōſtanter & leuiter egiſſent, ità eos vehementer commouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuêre Bernenſes, magnæ apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorum incōſtantia offendit Maximilianum Cæſarem, Henricum Anglū, & quoſdam alios, & res ipſa docuit, non eſſe ſpem reponendam in hominibus, qui oblata occaſione facilè ſua mutant conſilia, maximè cùm pleriq; priuatis ſuis potiùs quàm publicis ſoleant commodis & vtilitatibus inſeruire.

Frigus acerrimum.

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totum Rhenum glacies duriſſima obtinuerit, q̄ non homines tantùm, ſed currus etiàm egregiè onuſtos tranſmitteret. Ea glacies ſoluta eſt anno ſequenti ipſis ferijs D. Antonij.

ANno 1514. circa ipſa eius anni initia, cum alioquì Veneti multis modis eſſent vehementer afflicti, & multis acerbis rerum caſibus exagitati, repentè atrociſſimum media Venetiarum vrbe incendium erupit, quod ædes innumeras & quædam etiàm templa abſumpſit, hauſtis etiàm numulariorum officinis. Manſit autem intactum D. Iacobi Sacellum, quo nihil Venetijs antiquius habetur, in ipſo naſcentis vrbis primordio conſtructum, licèt iam latera eſſent circūambuſta. Interìm etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè non paruo in diſcrimine verſari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die eſt incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarū clariſſimę vrbis calamitas. Ità nihil eſt rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuêre quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarēt, quaſi illi ſuas vlturi iniurias id excitâſſent, propterea ꝙ fama eſſet, Venetorum fraude duas Germaniæ vrbes anno ſuperiori arſiſſe. Sed reuerà

Incendium vaſtat Venetias.

potiùs

potiùs videtur fuiſſe flagellũ Dei, vel Venetorum peccata caſtigantis, vel eos fortaſsìs à faſtu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici poſſent, ſi locus pateretur. Ampliſſima certè eſt & munitiſſima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita eſt in æſtuario maritimo: at vbì mare ſæuit, ibì vel ipſa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruium eſt. Sunt in ea parœcię 62. monaſteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400. Nauigia in varios vſus plùs minùs 8000. Habet magiſtratum ſingulari grauitate & prudentia inſignem. Dux eligitur ſorte, vt aiunt, & nihil poteſt ea in re ambitio, peſſima humani generis peſtis. Dux quoàd viuit, præeſt Reipubl. nec tamen vel ille quicquam abſque ſenatu, vel ſinè illo Senatus agit. Certos habet ſibi præfixos limites in rebus gerendis, intra quos ſe contineat oportet. Habitus illi non multùm regio diſſimilis eſt. Vtitur purpurea aut auro cõtexta veſte. In capite geſtat mitram regiã ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cùm ſe confert in ſenatum, vtitur ſolio tegio, & tum ſenatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquunt̃, ſtantq; coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatûs diplomata ſcribũtur, & eius obſignantur ſigillo. Eius item nomine leges publicãtur. Et quanuìs non admodùm à rege diſtare videatur, non tamen nimiùm illi habenæ laxantur. Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerum, qui ex ſex tribunitijs collegijs illi immediati conſiliarij adhibentur. Sed hæc alibì fortaſsìs copioſiùs. Venetię deſcribuntur.

Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferè pacatiſſimum habuit, cùm iam aliquot annis bellis atrociſſimis arſiſſet: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionem peruagata, ampliſſimas gentes & imperia horrendum in modum vaſtauit. In Occidente cùm iam attritę omnium vires, haud facilè inſtaurari poſſent, veluti conſenſu quodam ab armis interìm diſceſſum eſt, vt poſteà infeſtioribus animis repeterentur. Et quod ſinè magno animi dolore dici vix poteſt, tanto odio & cõtentione in mutuam perniciem Chriſtiani principes & populi ferebantur, vt nullum cędibus, rapinis & incendijs finem daturi viderẽtur, donèc vel alterutris nihil manſiſſet reliquum, vel vtriq; per mutuas clades ad internecionẽ bellando cõciderent. O inſaniam & feritatem pluſquàm beluìnam. Interìm creuêre barbaris nationibus vires & animi, & nõ ſemèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidens Turcicis ſubactus armis, amentię ſuę pœnas egregias lueret, niſì præpotens Deus pro ſua bonitate eam calamitatem auertiſſet. Occidẽs habet pacem.

Hoc verò anno bellum ortum eſt in Pannonia, quòd Vladiſlaus Sigiſmundi Poloni frater, qui Matthiæ Coruino ſucceſſerat, nõ eam adferret curam & diligẽtiam rebus gerendis quam oporteret. Pleriq; enim ꝓceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilantem, quòd iam eſſet ſenio & corporis graui pondere oppreſſus, regnum ampliſſimũ prædę habere cœperũt, & ſinguli ſuis ſtudere cõmodis ac vtilitatibus, premere intolerãdis exactiõibus ſubditos, atq; id genus alijs ſtudijs nõ bonis

operam nauare: vndè factum eſt, vt regni opibus diſſipatis, nerui bellorũ pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus eſt ingens cõcurſus hominum, præſertim agreſtium, propterea quod militaturis aduersùs Turcas in Illyrica Croatia à legato Apoſtolico largiſſimę eſſent condonationes oblatę. Verùm iſta hominum fęx, licèt pleriq; eſſent iuſſi diſcedere ab armis ob nimiam multitudinem, iam conſilium ceperunt dè excutiendo à ceruicibus ſuis nobilium iugo. Itaq; ducem ſibi cõſtituunt Georgium Sichelum, hominem audaciſſimum: cuius auſpicijs nõ paucas edunt nobilium cędes, matronis & virginibus ingenuis vim adferunt, Cinadium vrbẽ ex cratibus materiaq; cõſtructam inflãmant, cõcrematis omnibus eius vrbis incolis, ijs demptis quos fumus vel tela cõſumpſerunt: Epiſcopum vrbis Georgium crudeliſſimè interfecerunt, & alios quoſque genere & opibus clariſſimos aut ſacerdotio inſignes, exquiſitiſſimis tormẽtis dilaniauerũt. Ità demùm compulſi nobiles, ſuî defenſionem quãta maxima poſſunt vi & celeritate parãt, duceq; Bornemiſſa, multos ſeditioſę multitudinis fundunt, nec multò pòſt pluribus locis penè ad internecionẽ eos delent. Nec tamen Georgius ſe deſerit, ſed nouis auctus copijs bellũ inſtaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòſt à Iohanne Vaiuoda captus, cæſo ferè omni eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo cõſtitutus, & corona candenti ex vomere cõflata, vt regum mos eſt, coronatus, multiſq; alijs immaniſſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ità vt nõ deſint, qui putẽt nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum deſæuitum. Atque hoc pacto illud ſęuum & nefarium perditę multitudinis bellum extinctum eſt, quod niſì citò repreſſum fuiſſet, extremam Hungariæ calamitatem hauddubiè allaturum videbatur.

Concurſus hominum agreſtiũ in Hungaria. — *Georgius Sichelus.* — *Cæduntur ſeditioſi.* — *Horrẽdum ſupplicium.*

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, præter alias virtutes, cõſtantiſſimus. Moſcouitarum eſt ditio ampliſſima, in longum ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidam ait, poſſuntq; ad cẽtum & quinquaginta equitum millia conficere. Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt perperàm collocatum eſt ab illis, qui Ptolemęi libris nouas incogniti orbis tabulas inſeruêre, ſed vlteriori Boryſthenis ripę adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrum, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus conſtructum, in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat. Ab altera parte Boryſthene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduersùs hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas denſiſſimas, vndè pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibì quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorum è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatum anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita re infecta, multis relictis tormentis, & impedimentorum multò maxima parte amiſſa, abſcedere coactus fuerit. At vêre proximo,

Bellũ Polonorum cum Moſcouitis. — *Moſcouitarum ampliſſima ditio.* — *Smolenchũ oppugnat.*

coactis quadraginta equitum millibus, quorundam præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit. Indè tum in Lituaniam factis excurſionibus irrupit. Cõtrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque millium, Conſtantinum ducem egregium miſit contra Moſcouitas, quorum licèt multò maiores eſſent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moſcos præter eorum expectationem diſplodentibus, fuſi fugatíque ſunt, vt Baſilius ipſe fuga ſibi ſalutem quærere coactus ſit, & in fluuij cuiuſdam dubijs & altis ripis tot in fuga Moſci ſubmerſiõe perierint, vt ipſe quoquè fluminis curſus retardatus ſit. Habebat Polonus in exercitu ſuo aliquot millia peditum, quorũ in hoc prælio pręcipua virtus enituit. Capti ſunt in hoc conflictu omnes Moſcouiticæ militię pręfecti & conſiliarij, è quibus aliquot præcipui poſteà Vilnæ ferreis ſunt cõpedibus conſtricti, reliqui per caſtra Lituaniæ diſtributi.

Hoc anno Selymus Turcarũ Imperator cum valido exercitu ingreſſus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad ſummam rerũ omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Tauriſio clariſſima Perſarũ regia, Iſmaëlem Sophũ obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ ſupra centum & quinquaginta millibus equitum & peditum conſtabant, & tormentis non paucis munitæ erant, quibus Perſę carebant: at tamen tanta vi Perſarum exercitus Turcas adortus eſt, vt pluribus proſtratis, iam victoria omninò à Perſis ſtare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapſa eſt, ſimul atquè Sophus Perſarum rex leuiter tormẽto vulneratus, è pręlio exceſſit. Atquì verò tametſi Selymus victor euaſiſſet, vbì tamen audiuit Iſmaëlem Sophum nouis contractis copijs ſuperuenire, ex Armenia, vbì hyemare decreuerat, exceſſit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Perſis ſumma contentione eum perſequentibus, perpeſſus, atque Perſarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuiſſet tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, ſi Perſarum rex victoria iam ferè parta vti nouiſſet. Sed fortaſsìs voluit præpotens Deus Chriſtianis non deeſſe flagellum, quo eorũ peccata caſtigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarum ſupra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri.

Selymus oppugnat Sophum Perſarum regẽ.

Selymus ex Armenia decedit.

Pauca hìc dicemus in gratiam lectoris de potẽtiſſimis duobus regibus, Selymo & Iſmaële, vt cordatus quiſq; videat, non nisì omnipotentis Dei prouidentia & diſpenſatione actum eſſe, vt tam potentes principes mutuis exarſerint odijs, nè illis vires & copias ſuas coniungentibus, omne Chriſtianorum genus penitùs extirparetur. Erat horum Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionum amplitudo, ſed mores & diſciplina militaris longè diuerſa. Vterque Mahometanus, ſed tamen in eaipſa ſecta non eiuſdẽ ſententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn ſequebatur, quorum ſuprà meminimus. In Iſmaële ſingularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Iſmaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militię robora cõſcripſit: Selymus pro Ottomannicę familię inſtituto

Conferũtur inter ſe Selymus & Iſmaël Soph.

ſtituto ſeruorum genus mâluit. Fuit Iſmaël decora facie, roſeo vultu, radiantibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Perſas regiæ ſtirpis inſigne eſt, adunco naſo, illuſtriq; facundia. At Selymus triſti ſupercilio, prægrãdibus & toruis oculis, Scythico pallore ſuffuſa facie, rigẽtibus ſetis à ſuperiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricante, quæ adſpectantibus terrorem incutiant. Iſmaël & aditu pariter & alloquio benignus & facilis, ſuo conuiuio magnam procerum adhibet frequentiam: vxores, ſi fœcundæ ſint, Perſarum more tenerè diligit: Selymus cõtrà in arcano gerit omnia: puerorum imberbium & eunuchorum miniſterio contentus, ſinè conuiua diſcumbit. vxores à regiæ limine procùl arcet, in mares propenſiori libidine quàm fœminas: contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiuſdã regis filia ſuſcepit. Quòd ad militiam attinet, Perſas equites (gaudẽt enim mirificè equitatu) ſquamoſi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ caſſides, cono inſignes galeæ, clypeique auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegũt, cùm Turcæ ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Perſæ lancea fraxinea ancipiti, Turcæ haſta è fragili abiete, gladio incuruo, & claua ferrea. Perſarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio veſtiuntur, quæ confertis laminis, aut infarcto bombycis & goſſipij tomento ità muniunt, vt quanlibet telorum contumeliam perferant. Iſmaël Perſarum imperio potitus, tributa remiſit, vectigalia ſuſtulit, minusque ærario ſtuduit, eoque pecunia ſignata ſemper caruit, interìm tamen tot regnis neceſſaria omnia largiſſimè ſuppeditantibus: ſed hac in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes peditum ac equitum copiæ perpetuò militantes, certa ſtipendia à quæſtoribus accipiebant. Nec vnquàm deerant ſumptus, ex tot tributis & vectigalibus immenſa conflata pecunia aureæ & argenteæ monetæ, quæ Byzantij ſeptem in turribus aſſeruata, impenſas omnes quarta parte ſuperabant. Apud Perſas tria ſunt genera militum: prætorianorum, euocatorum, & auxiliarium. Prætoriani certa ſtipendia merẽt, & eorum ornatiſſimo comitatu, firmiſſimoque præſidio rex ipſe in ſua aula vtitur. Vbì verò bellum imminet, ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorũ ingens eſt numerus, euocãtur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perſide & vrbe regia, nomine Scyras, accerſuntur. Eſt ea vrbs elegãtium armorum officinis toto Oriente clariſſima, incõparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quæ vel immenſo precio à Turcis cupidiſſimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis ſit, vt vno ictu noſtrorũ galeæ diſcindantur, nihil retuſa omninò acie, & lancearum mucrones ſolidum pectorale transfodiant. Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs inſtituto, cùm tam multas occupat alienas ditiones, non alijs ferè quàm ſeruorum viribus & conſilijs tam auguſtum cõtinuit ac tuebatur Imperium, magnis propoſitis præmijs ijs, quorum egregiam erga ſe voluntatem ac ſtudium perſpexiſſet. Turcas aũt ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, præſertim eius gentis familias

Perſæ vxores amant.

Militiæ ratio diſpar.

Equi Perſarum vt muniantur.

Turcarum opes.

Perſæ tria habẽt militum genera.

Scyras vrbs clariſſima.

Ferri mira vis.

Turcæ inuiſi Selymo Otomanno.

familias quatuor, vetuſtate originis Ottomannorum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atq; Malcocios, quos licèt inſigni virtute prȩditos non ſinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Baſſarum, vel magiſtrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperium adſpirent: habent tamen interìm hæ familiȩ ampliſſimas functiones. Michalogli voluntarijs equitibus prȩſunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturq; ab illis Acanzes, hoc eſt, antecurſores. Porrò ex prȩfecturis, quæ ſunt valdè multȩ, nobiliores commendantur reliquis tribus familijs, Peloponneſiaca Turacanis, Boſnenſis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. Ex omnibus prȩfecturis, quæ ſunt ſupra quadraginta & octo, nulla eſt tam tenuis, quæ non habeat ad duo millia equitũ, cùm ampliores ſena vel ſeptena contineant: & hi omnes ſingulis mẽſibus certa habent ſtipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Ottomannorum robur cõſiſtit, cùm ad repentinum edictum intra paucos admodùm dies ſeptuaginta ampliùs egregiorum equitum millia in vnum locum à præfectis facilè poſſint adduci. Vniuerſis autem duo magiſtri equitũ præſunt, quos Bellerbechos, id eſt, dominos dominorum vocãt, quorum alter in Aſia ad Cutheiam Galatiæ vrbem, alter in Europa ad Sophiã Mœſiæ inferioris reſidet. Cȩterùm neque Turcæ vlli, neque Chriſtiani illorũ preſſi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Perſarum poſſident, aut domos paulò munitiores ædificãt, cùm id apud illos lege cautum ſit. Itaq; miſerrima eſt Chriſtianorum Turcis ſeruientium conditio, cùm neque opibus polleant, nec vllam ſeruitutis excutiendæ rationem inueniant, etiamſi Chriſtiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcȩ vbiquè paratum habeant equitatum, & grauiſſimum impendeat ſupplicium depræhenſis. Porrò lectiſſimus apud Turcas equitatus conſtat ex alis prȩtorianis. Hæ nobilitatè & cultu eximio cæteris præſtant. Qui huius generis ſunt, ex omnibus prouincijs deliguntur, & à pueritia abiurata Chriſtiana religione, per Eunuchos literis & armis liberaliter inſtituti, ad ſummos honores prouehũtur. In ijs ſunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquiſiti, virtute admirabili prȩſtãtes, ea conditione militant, vt quã velint religionem impunè colant: quô fit, vt non modò ex alijs nationibus etiàm planè ethnicis, ſed etiàm nobilitate illuſtres Chriſtiani, ad Turcam perfugiant, ſcilicet momentaneos honores veræ virtuti & vitȩ ȩternæ anteponentes. Hi autem ſinguli habent ſubſeruos non paucos, quorum eſt cultus lautiſſimus & ſplendidiſſimus, vt non multùm à dominis differre videantur: Differunt tamen interſignijs. Atquì apud Selymum nihil neque prȩſtantius, neque validius cenſebatur duabus legionibus ex Ianizaris delectis, quarum fuit ſemper inuicta virtus etiàm apud ſuperiores Ottomãnos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Baſſæ, qui rerum grauiſſimarum conſilijs prȩſunt, & per ſingulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coeũt, ſupplicibus libellis reſpondent, lites dirimunt, Imperatore interìm per feneſtellam velo protectam cuncta attentiſſimè auſcultante. Huius ordinis antiquior, Imperatoris ſcrinio

Equites voluntarij 100000.

Præfecturæ ſupra 48.

Robur Ottomannorũ

Bellerbechi duo.

peditatus

Alæ prætorianæ.

Mutpharacæ

Ianizarorũ duȩ legiões.

Baſſæ.

gemmaque potitur, appellaturque Veſir, & ſcribis atque notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Baſſę prandent, vniuerſoque populo, qui in curiam coierit, publicè epulum datur ex oriza, verucina carne, paneque & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prætoriani, qui peculiari prerogatiua Exarcolam, id eſt, pileum album, aurea anteriore faſcia & criſtis inſignem, acinaci impenetrabilem, pro galea geſtant, lunatosque calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum ſunt, ſclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoque haſtę Germanicis breuiores, itemque gladius incuruus & parua ſecuris: Hi terra marique omnium audaciſſimè & conſtantiſſimè pugnant. Sed de his hactenùs dixiſſe ſufficiat, vt videant Chriſtiani, cuius hoſtis vires & arma inteſtinis ſuis diſſenſionibus & diſcordijs in ſe concitent & exacuant. Nôrunt Turcę exactiſſimè, quę apud nos gerantur, & vbi arriſerit occaſio, noſtro ſanguine ſuas haſtas & acinaces egregiè cruentabunt: & ſola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Arma Ianizarorum.

Eſa. 28.

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Franciæ regina, Claudię & Renatę parens, quarum natu maiorem Claudiam in matrimonio poſteà habuit Franciſcus Valeſius dux Engoliſmenſis, iuuenis egregius. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis conſulturus, Henrici Angli hoſtis infeſtiſſimi ſororem Mariam, miſſa ad Britannos inſigni legatione, coniugem ſibi petijt & accepit ſumma totius Gallię gratulatione. Multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoſte pacem faceret, & in eas nuptias conſentiret, alioquì non admodùm addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ætate grauis, cùm nuptias celebrâſſet Pariſijs regio apparatu ſeptimo Idibus Octobr. ad proximas Ianuarij Calendas mortuus eſt, nulla relicta prole maſcula. Is Ludouicus ducem Mediolani Ludouicum Sforciam in Gallijs captiuum detinuit in cauea ferrata, erepto omni ſcribendi & quæ cuperet legēdi ſolatio, vbi etiam ille princeps diem ſuum obijt. Idem rex florentem regni ſui ſtatum maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipſum Cardinalibus, Piſani conciliabuli authoribus, fauere non dubitauit.

Ludouicus Franciæ rex moritur.

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauarię principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris ſuprema voluntate totum ſibi Bauarię ducatum vendicante, cùm ad populum longè gratioſior eſſet Ludouicus, nec ſe iuſta portione principatûs fraudari pateretur. Eam litem ſapientiſſimus Cęſar Maximilianus mira dexteritate compoſuit, vnicuique ſua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata eſt.

Lis inter Bauariæ duces.

Ea componitur.

Circa hęc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentiſſimus Luſitanię rex, Alphonſum pręcipuum ducē ſuum cum inſigni claſſe miſit ad Malacham, quę eſt aurea Cherſoneſus, ſic dicta ab auri, gemmarū & variorum aromatum inſigni copia. Eſt autem Malacha vrbs mirę magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanę ſuperſtitionis parebat. Vrbs à Luſitano obſidetur, fit atrox prelium, victor Luſitanus vrbem militi pręde datam ingreditur, magna hoſtium cęde edita, exiguo Luſitanorum

Aurea Cherſoneſus expugnatur à Luſitanis.

norum dãno. Rex ipſe cum ſuperſtitibus Mauris fugit. Chriſtiani opima reportant ſpolia: in ijs ſeptem elephantes, & tormentorum æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitiſſima conſtructa, & fœdere percuſſo cum diuerſarum nationũ mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium eſt inſtitutum, vndè hodiè in noſtrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia præclarè geſta ſunt à Luſitanis in ijs regionibus, admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm ſuperni Numinis fauore, de quibus partìm extat epiſtola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonem X. Romanum Pontificem.

Eòdem 1514. anno viſi ſunt Vuittembergæ tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius. In Rottweil etiàm ſol adſpectu ſanè quàm horrendo apparuit, varijs diuerſorum colorum ſeptus orbibus: bìs quoquè tres lunæ conſpiciendas ſe præbuerunt. Tres ſoles. Tres lunæ.

ANno 1515. Ludouico regi Galliarum vita functo ſucceſſit Franciſcus Valeſius, procerũ & regni totius ſuffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis eſſet, tamen iam antè bellicæ virtutis & magnæ liberalitatis haud obſcura indicia dediſſet. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem om̃em ad Mediolanenſe bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inuſitato per inacceſſas priùs alpes itinere vſus, exercitu maximas difficultates fortiter ſuperante. Potuiſſent facilè eius conatus omnes retardari, niſì tum plerique Heluetij non ſemèl admodùm importunos & refractarios ſe præbuiſſent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam nõ abſque ſuorum clade ſtragem ediderunt, ſed altera luce victi à Gallis, Mediolanum ſe receperunt: vndè tamen paulopòſt excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hoſtibus obiecerunt, qui penè mentis inops, arcem inexpugnabilem, ſeque ſub certis cõditionibus Gallo dédidit, cui ea victoria multo ſanguine ſtetit. Franciſcus Valeſius fit Galliæ rex. Mediolanĩ arx ſeditur Gallo.

Hoc anno Luſitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit inſigne ſpectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Eſt vtrũq; animal immani corporis vaſtitate, ſed longiora crura ſunt Elephanto. Naturale autem illis ineſt odium alterius in alterum, idque propter meliora paſcua, vt quidam ſcribunt, quę ſibi inuicèm præripere nitũtur. Rhinoceros, teſte Pauſania, duo habet cornua, alterum inſigni magnitudine de naribus extans, alterum quod ſupernè erumpit, exiguum quidem, ſed validiſſimum. Fuit eiuſmodi beſtia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513. ex India, colore buxeo ſiue vermiculato, teſtis clypeatis tecta, omniq́ue ex parte armata. Cùm autem certamen initurus eſt Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus eſt hoſtis, vt inquit Plinius, cornu ad ſaxa limato, aluũ maximè petit, quam ſcit ſuis ictibus peruiam eſſe. Porrò Elephantus dentibus maximis & fortiſſimis cutem Rhinocerotis, quantunlibèt duram & vix iaculo peruiam, validiſſimo ictu lacerat, dentibusque dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximꝰ, Vlysbonæ fuit, Elephas ſuccubuit. Pugna Elephanti & Rhinocerotis. Rhinoceros

Elephas ꝓximè accedit ad ſenſũ hominis.

Eſt hoc in Elephante admiratione dignũ, quòd eſt illi patrij ſermonis intellectus, officiorumq; memoria, nec vllum aliud animal humanis ſenſibus propiùs accedit. Et quanuìs ſit immani corporis mole, & inter terreſtres beſtias facilè maximus, tamẽ vſqueadeò ab homine domari ſe patitur, vt in India, vbì frequentes admodùm ſunt, aratrum trahere, & neceſſaria quæque ex rure domum vehere non recuſet. Laudetur Deus in creaturis ſuis, & eius erga homines immenſus amor, quem nobis tam varia diuerſiſſimarum creaturarum in hominum vſum conditarum miniſteria apertiſſimè loquuntur, prouocet nos ad illum redamandum.

Philippus Oberſteni⁹ moritur.

Eodem anno mortem oppetit Philippus ab Oberſtain Archiepiſcopus Colonienſis, vir ſanè longiori vita dignus, in cuius locum ſuffectus eſt Hermannus à Vueda, qui tandèm verſutiſſimorum quorundam hæreticorum aſtu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco mot⁹ eſt, vt alibì dicemus.

Inundationes aquarũ.

Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnæ aquarum inundationes, quæ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodam eruperat, hoc anno cùm iam inſtàr maris excreuiſſet, tantum terrorem attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòſt ſumma vi & maximo impetu illa vndarum congeries fractis rupibus, & obuijs quibuſq; obrutis, in vaſtum mare ſeſe euoluit.

Hac tempeſtate Selymus Turcarum Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia ſuperiori ęſtate non parùm attritas & acciſas, reparâſſet, ad Iſmaëlem Perſarum regem contendit. Priùs tamen, quàm in Armeniam interiorẽ ſe reciperet, expugnandum ſibi ſumpſit Aladolũ, Tauri & Antitauri regẽ, à quo ſe meminerat è Perſide diſcedentem, paulò antè per ſummam fraudem inſignes clades accepiſſe. Gẽtes, quibus imperat Aladolus, bellicoſæ inprimis & numero ampliſſimæ feruntur, ſed agreſtes ſunt atque efferę, & magna parte venatiõibus ac latrocinijs deditę. Ortę dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusque minoris Aſię colonis, qui propter aſſiduas bellorum iniurias ſuperioribus ſeculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendum in modum Orientem populabundus peruaſit, ad hęc montoſa tanquàm pacata ſeſe loca contulêre, aliquot primò ligneis pagis, mox quibuſdam illuſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam cõpulit, ſed nequedùm parta hac ratione victoria, eius pręfectum Saxouaroglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infeſto in Aladolum eſſet animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & nõ multò pòſt captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iuſſit, omnemque eius ditionem in prouincię formam redactam, ſibi ſubiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandã irrupiſſent, Byzantiũ cum paucis redijt, & magno conflato exercitu Pannonios duplici incurſione citò repreſſit. Ità ille immanis Tyrannus tam

Gẽtes Tauri & Antitauri

Selymus ꝓfligat Aladolum.

facilè

facilè & in Aſia & in Europa diuerſiſſimis locis pſentem ſe exhibuit, vtrobique ex hoſtibus victor. Habent Chriſtiani in Turca Nabuchodonoſor ſuum, qui illorũ ceruicibus pluſquàm ferreum iugum imponat.

Per id tempus conuentus aliquot inſignium regum habitus eſt Viennæ, putà Maximiliani Cęſaris, Vladiſlai Hũgarię ac Boemiæ, & Sigiſmũdi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymum, quòd rumor eſſet, contra ipſum illos reges arma ſumpturos: ſed vbi comperit alia illic tractata eſſe, eo metu ſolutus, ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmiſſimis pręſidijs cum Solimanno filio ſuo. Cauſa huius cõuentûs hæc fuit: Maximilianus Cæſar vnicam Vladiſlai Pannoniæ regis filiã Annam volebat alteri ex nepotibus ſuis, filijs Philippi Hiſpaniarum regis deſponderi: porrò ad eiuſdem Annę nuptias non minùs adſpirabat Iohãnes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis, cui ea in re maximas ferebat ſuppetias mater eius vidua, conciliato ſibi procerum fauore. Vladiſlaus rex propenſus videbatur in Maximilianũ: ſed cùm nihil effici poſſet ob ſtudia eorum, qui Iohanni fauebant, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipſo armorum ſtrepitu naſcitur Vladiſlao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata eſt & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladiſlaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigiſmundo Poloniæ rege Viennam ſe contulerũt, vbi cum Anna facta ſunt ſponſalia, & ſimultates ac ſuſpiciones omnes extinctę, & principes iſti perpetuo fœdere ſunt cõiuncti, atq; arctiſſima inter Maximilianum & Sigiſmundum amicitia cõflata. Annam poſteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Chriſtianiſſimus Imperator. Conuentus regum Viennæ.

ANno 1516. cum ingenti exercitu Selymus Perſarum regem inuaſurus, in ipſo belli apparatu intellexit Campſonem Aegypti Sulthanum magnis cõtractis copijs ſtare ab Iſmaële Perſarum rege, & nulla ratione paſſurum, vt Perſas bello appetat. Id quidem conſternauit nõnihil Selymum, & conatus eſt Sulthanum muneribus in ſuas partes trahere, ſed fruſtrà. Itaq; hunc ſibi modis omnibus oppugnãdum ſtatuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arriſit, ità vt admodùm breui ſpatio Syriam, Aegyptũ, Iudæam ſuo imperio adiecerit. Habebat Campſon Mamaluchorum fortiſſimum exercitum, ſed eorum ſuperbum ac impotentem dominatum iampridèm pertæſi erãt Aegyptij. Mamaluchi, Chriſtianæ religionis deſertores ſunt omnes, à captiuitate Mahometana ſuperſtitione, eiurato CHRISTI cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio caſu exceptos, vendant mercatoribus: ijque rursùs corporis & virium indole, vel animi vigore præſtantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à laniſtis & præceptoribus inſtitui. Vbi iam per ætatem nõrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites alleguntur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Selymus oppugnat Aegypti Sulthanũ. Mamaluchi qui ſint.

Atque

Atque ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare coguntur. Nemo enim Mahometano vel Iudæo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorũ prouincijs eò confugiunt, qui mox deciſis præputijs & CHRISTO abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad ampliſſimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quod Selymo cõmodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate pręter expectationem omnem ad Campſonem delatus, Caierbeium Campſonis præfectum iam proditoris animos induiſſe, & à Campſone ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbi ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarentur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniente, victoria illis erepta eſt, ad quod plurimùm cõtulit Caierbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potítus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locum Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interim Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima in eo itinere ab Arabibus damna perpeſſus, qui eius exercitum miris modis exagitabant.

Chriſtiani qui ad Mahometanos confugiant.

Aegyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis.

Campſon Sulthanus occumbit.

Porrò Selymus antequàm Aegyptum peteret, Hieroſolymam adijt, veterumque prophetarum ſepulcra ſuppliciter veneratus, Chriſtianis ſacerdotibus Domini ſepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta ſex menſium largitus eſt. Indè expugnata Gaza, Aegyptum petijt, nec iam longè aberat à ſummo periculo, ipſi ab Aegypti rege ſtructo, cùm eccè quatuor equites ex Tomũbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij conſilia ei expoſuerunt, quę res illi & eius copijs ſalutem attulit. Mox rursùm manus conſertæ tanto vtrinquè odio, vt magnam ſuorum pariter atque hoſtium ſtragem per mutuum errorem ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd ſe Turcis imparem cerneret, Memphim ꝓfugit. Hæc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Poſtera luce in ipſa vrbe rursùs toto biduo cõtinenter pugnatum eſt, tanta Mamaluchorum pertinacia & virtute, vt Selymus victoria deſperata iuſſerit vrbem maximam & longè populoſiſſimam inflammari, quod tamen incẽdium paulò pòſt, cùm ſuos euaſiſſe ſuperiores didiciſſet, reſtingui iuſſit. Ità capta eſt ea vrbs longè ampliſſima, & Tomumbeius fuga ſibi conſuluit. Ad extremum cùm totiès victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellum redintegrâſſet, captus & gula fracta in ipſa Memphitica vrbe extinctus eſt, ſumma priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità

Selymus venit Hieroſolymã.

Capit Gazam.

Pugna atrox.

Memphis capitur.

Itá nimirùm ſe habet rerum humanarum conditio, vt nemo ſit quantunuìs potens & rebus omnibus affluens, qui non facilè poſſit è ſummo infimus, & ex fortunatiſſimo calamitoſiſſimus effici. Quod propterea ſic eſt diuinę ꝓuidentię conſilio ordinatum, vt faciliùs homines fortunę ludibria poſſint deſpicere, & ſummo bono prępotenti Deo conſtantiùs inhærere. Paulo antè Sulthanorũ Aegypti fuerat ſanè formidanda poteſtas, quæ necopinatò ità repentę omnis protrita eſt, vt vſq; ad regis Aethiopũ longè potentiſſimi fines omnia ceſſerint victoris Selymi imperio: cuius certè hominis fuit effera crudelitas, indigna tot rerum proſperrimis ſucceſſibus, niſi quòd tergis Chriſtianorum hac Turcicarũ victoriarum perpetuitate aſperrima flagella parabãtur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campſonis, & Syriæ Gazellem, multisq; è Memphi ablatis tum publicis tum priuatis nõ ſinè magna inuidia ornamentis, Byzantium redijt, priùs tamen hyeme ſubſequente in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegyto geruntur, Chriſtiani principes nõ ſolùm nihil mouent cõtra Turcas, ſed more ſuo inteſtinis bellis, præſertim in Italia, ſeſe conficiunt. Caierbeius ꝓditor, fit Aegypti præfectus, & Syriæ Gazelles.

ANno 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, ſiue Alcairum, & mox Aegyptum omnem in ſuam redegit poteſtatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm ſe in palude quadam inter iuncos & arundines occultâſſet, immerſus aquis vſque ad ſummum pectus, captus & ad Selymum perductus eſt. Qui iuſſit primùm tradi eum tortoribus, vt de Campſonis theſauris quæreret: ſed ille nihil pręter ſuſpiria & horribiles gemitus in ſummis cruciatibꝰ protulit. Poſtero die vili camelo impoſitũ, ac detrita indutũ veſte, reuinctis à tergo manibus, ꝑ omnia vrbis Memphiticæ fora & celeberrimas regiones circũductum, laqueo ei gulã frangi, atq; vt tranſeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo ſuſpẽſum ſupra fornicẽ relinqui iuſſit. Multis ea res lachrymas excuſſit, atq; vtinàm moueret etiàm Chriſtianos dynaſtas, quibꝰ poſſint facilè etiàm peiora à tam feris & barbaris tyrannis accidere. Quantùm autẽ creuerit Turcarum potẽtia tot ampliſſimarum ditionum & inprimis Aegypti acceſſione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs nõ modò Aegyptus, ſed etiàm Syria, Paleſtina, Phœnicia, Iudæa & plures alię prouinciæ parebãt, quę illis extinctis, in ius victoris Turcę conceſsêre. Quis verò vel ſolius Aegypti opulẽtiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela lib. 1. cap. 9. dicit eſſe terram expertem quidem imbrium, ſed tamen mirè fertilem, & hominum aliorumque animalium perfœcundam generatricem: idque Nilum efficere, amnium in noſtrũ mare permeantium maximum. Viginti millia vrbiũ ait, Amaſi regnante, in ea fuiſſe. Recẽtiores quidam ob ſoli pręcipuam fœcunditatem & hominum frequẽtiam adeò eam excultam fuiſſe ſcribunt, vt decem & octo millia inſigniorum vrbium in ea extructa numerentur. Ipſa vrbs Memphitica incredibili ferẽ hominũ multitudine abũdare, & nihilo minùs res neceſſarias om̃es affatìm ibì ſuppetere, demptis lignis, quę ad pondus vendãtur. Memphis enĩ & Alcairum (olim

Tomumbeius capitur.

Laqueo gula frangitur.

20000. vrbes in Aegypto.

(olìm Babylon Aegypti)pro vno oppido cenſentur,tametſi Nilus interfluit,nec aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi amplitudinem ſuburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco ſuprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthũ deſcribit his verbis: Pſammetichi opus Labyrinthus domos mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu complexus,marmore extructus ac tectus, vnum in ſe deſcenſum habet,intùs penè innumerabiles vias, multis ambagibus hùc & illùc remeantibus: ſed continuo anfractu, & ſæpè reuocatis porticibus ancipites: quibus ſubindè alium ſuper alios orbem agentibus,& ſubindè tantum redeunte flexu, quantum proceſſerat, magno & inexplicabili tamen errore perplexus eſt. Et paulò infrà:Thebæ vtiquè,inquit, (vt Homero dictum eſt)centum portas,ſiue (vt alij aiunt) centum aulas habent, totidem olìm principum domos,ſolitasq; ſingulas,vbì negocium exegerat,dena armatorũ millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putẽt eſſe Heliopolim,quæ ſecundùm Strabonem olìm fuit ſacerdotum habitatio, hominum Philoſophiæ & Aſtronomiæ deditorum, quos præclaris affectos olìm fuiſſe priuilegijs,etiàm diuinæ literę teſtantur.De Pyramidum admiranda ſtructura multa quoquè commemorari poſſent,nisì ea res intolerandam haberet adiunctam ſtultitiam & vanitatem. De ijs ità ſcribit Solinus:Quæ in Aegypto fuêre erectæ turres,fuerunt faſtigiatæ vltra excelſitatem omnem,quæ manu fieri poſſit.Pyramides in Aegypto,inquit Plinius,regum pecunię ocioſa ac ſtulta oſtentatio &c.Trecenta ſexaginta hominum millia annis viginti ampliſſimam Pyramidem conſtruxiſſe produntur. Ridicula quidem & ſtulta eſt hæc ſtructura,ſed tamen colligi indè poſſunt regum Aegyptiorum immenſæ opes. Habet prætereà ſola Aegyptus balſami nobiliſſimum & odoratiſſimum liquorem,qui ad nos ferè non nisì vitiatus adfertur. Hæc omnia iam poſſident Turcæ,& quod maximè dolendum eſt,etiàm Iudæa, quam Chriſtus Deus ſua præſentia mirabiliter illuſtrẽ reddidit, ab illis occupatur: nec Chriſtiani quicquam curant minùs,quàm vt eam ex illorum manibus extrahant. Immò quidam hoc potiùs ſpectare videntur, vt quod ſupereſt Chriſtianarum ditionum,Turcis prodant.Certè ſi Chriſtiani inter ſe animis eſſent coniuncti,facilè recuperarent quæ ſunt ablata à barbaris.ſed ô tempora,ô mores. Iuuat ſcilicèt eſſe miſeros. Enimuerò nè quid ad ſummam calamitatem reliqui ſit,quotidiè noui finguntur errores,& religio Chriſtiana ſub prætextu verbi DEI & puri Euangelij,ab infauſtis hominibus indiès magìs ac magìs obſcuratur. Apud Catholicos quoquè parua aut nulla eſt morum correctio: atq; ità mali Catholicorum mores produnt Chriſtianam Remp.hæreticis,Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Memphis ampliſſima vrbs.

Labyrinthus Aegypti.

Thebarum vrbs.

Pyramides Aegypti.

Hoc anno Martinus Luterus Auguſtiniani inſtituti monachus,cœpit in Germania noua ſpargere dogmata, & res nouas moliri,quæ tãdèm toti orbi Chriſtiano exitium adferrent. De hoc homine accuratiùs aliquanto agendum eſt, vt poſteritas omnis de illo & eius audaciſſimis facinoribus certiùs æſtimare queat:præſertim cùm præter alios eius hominis fauto-

Martinus Luterus noua ſpargit dogmata.

fautores, Iohannes Sleidanus Commentarios conſcripſerit de Statu religionis & Reipubl. Carolo quinto Cæſare, in quibus ità tuetur Luteri & diſcipulorum eius cauſam, vt blanda & mellita oratione, religionis negocium cum alijs plerіſque rebus geſtis cõmiſceat, ità vt miro artificio dum lectorem detinet hiſtoriarũ varietate, ſimul incautis & imperitis animis, identidèm etiàm inſigniter mentiendo, damnatorum iam olìm dogmatum virus exitiale inſtillet. Atque vt dictis ſuis, quę ipſe non fuit neſcius quàm in multis à vero abhorreant, fidem maiorem conciliet, Paulum Iouium & Iohannem Cochlęum, tacito vtriuſque nomine, in Epiſtola nũcupatoria per calumniam impudẽter perſtringit, cùm illis viris longè certè charior fuerit fides, quàm Sleidano & pleriſque alijs ſectarijs, qui cum Catholica fide omnem etiàm pudorem & dictorum factorumque conſtantiam & fidem abiecìſſe cernuntur. Mentiri autem, præſertim in fidei ac religionis negocio, tam eſt perniciofum & execrabile, vt quiſquis vel ſemèl de induſtria quod falſum ſciret, pro vero affirmâſſe depræhenſus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè eſt, pleroſque etiàm Catholicos vſqueadeò Sleidani lectione delectari: ſed quia volumus paſsìm omnia etiàm ſuſpectę fidei hominum ſcripta legere, & videmur nobis ea eſſe iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuſlibet ſtatuere poſſimus, falſaq; à veris internoſcere, ideò tam multi adeò leuiter & pueriliter in fœdos errores prolabimur, quorũ meritò pudere poſſit non modò graues viros, ſed etiàm decrepitas anus & deliros ſenes: & tamen interìm videmur nobis in luce Euangelij verſari, plus videre quàm viderint Maiores noſtri, à quorum nos grauitate, integritate, prudentia, conſtantia longiſſimè diſtamus: & plerũquè temulẽtæ mulierculę et ex infima plebis fęce ſtolidiſſimi ac ſtupidiſſimi blaterones, ſcripturas diuinas egregiè crepitãt, eas ſe quouis Theologo rectiùs intelligere procaciter iactitant: & eſt certè deniquè eò iam redacta res, vt dum vel maximè Euangelium & puram doctrinam plerique omnes Catholicę Eccleſiæ deſertores ſibi vendicant, & magna vocis animorumq; contentione buccinare & crepare non deſinunt, in quendã horrendũ atheiſmũ, & certiſſimum ethniciſmum prolapſi conſpiciantur, adeò vt nonnullis locis vulgus miſerabile iam in varias pugnantesque diſtractum ſectas, nõ videat quid ſeq. & amplecti debeat, & nõ multùm à ſuprema ſalutis om̃is deſperatione abeſſe videatur. Sed hęc in ipſo proceſſu opportunis locis fortaſsè commodiùs demonſtrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is natus eſt Iſlebij, in celebri Comitatu Mansfeldenſi, anno ſalutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptiſmo. Puerulus ſcholas adijt Iſlebij, indè Magdeburgum, pòſt anno abſoluto Iſennacum Duringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam inſignem Duringiæ vrbem, Academia celebrem, ſe contulit, vbì anno ætatis 20. artium magiſter creatus eſt. Indè cùm Iuriſprudentiæ animum appuliſſet, ambulans cum ſocio in agro, repẽtè fulminis ictu ſocium perdidit: qua re territus & conſternatus, multis ſtupentibus, relicto mundo & ſpretis omnibus,

Cõmentarij Sleidani p̃niciofiſſimi

Mendacia in negocio religionis q̃ deteſtanda.

Luterus quandò & vbì natus.

Fit monachus Auguſtinianus. bus,diui Auguſtini inſtitutum Eremitanum complexus eſt. Quod quidem ſi ſolo,vt appáret,ſeruili adactus timore fecit, debili ſanè fundamento nixus eſt,quippe cùm eiuſmodi timor etiàm à Cicerone ethnico rectè vocetur non diuturni magiſter officij. Quanquàm nō eſt culpandus,qui vel metu ſolo ad vitam corrigendam adducitur: ſed tamen oportet niti ad magìs magiſque obtinendam charitatem,quę foràs mittit timorem illum. Verùm quocunq; demùm animo Luterus cœnobium petiērit, certè in eo integrum annum ante ſolennem profeſſionem, vt moris eſt, nouitius conſtanter perſeuerauit,& deindè palàm profeſſus eſt monachum, atque annis quatuor nō inſtrenuum ſe præbuit in exercitijs ſpiritalibus, licèt quædam in eo apparérent,quæ de mali dæmonis commercio ſuſpectum eum redderent,illud inprimìs,quòd cùm aliquandò in Miſſa diceretur Euangelium de expulſo ſurdo & muto dæmonio, ſubitò corruens exclamaret,Non ſum, Non ſum.Immò verò ipſe non ſemèl in ſuis ſcriptis teſtatus eſt,ſe probè cognitum habere diabolum,& plùs quàm fruſtū vnum ſalis cum eo comediſſe:quæ quidem dictu ſunt horrēda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittenbergę nouam cōſtituiſſet Academiam,ad eam quoquè Luterus anno 1508.miſſus,publicè prælegit Logicen & Phyſicen Ariſtotelis.Triennio pòſt Romam ire compulſus cuiuſdam litis componendæ cauſa,ea tranſacta,redijt Vuittēbergam,& Doctor Theologiæ factus,cùm eſſet diſputator vehemens,primùm quidem Vuittenbergæ,mox etiàm Heidelbergę ingenij & eruditiōis famam diſputando captare cœpit,nouis propoſitis thematìs.

Facit profeſſionem.

Marc.9.

Habet commerciū cum dæmone.

Academia noua Vuittenbergæ.

Fit Doctor Theologię.

Sleidanus à Leone decimo pręclaram ſuam ordítur hiſtoriam, & in ipſo eius limine egregiè mentitur:ſed ità tamen,vt hæc mendacia ei cum toto grege communia ſint:nec ideò tamen minùs turpia,cùm etiàm religionem attingant,de cuius receptis approbatiſque ſententijs nemo niſì perniciosè mentítur. Verba Sleidani ſunt hæc: Leo decimus Pontifex Romanus,ex familia Medicea Florētinus,pro ſua,quam in omnes Chriſtiani nominis eccleſias habere ſe putabat,quadam vſurpatiōe Maiorum, poteſtate,&c. Primò quidem non putabat Leo pontifex(quem Sleidanus Romanum vocat, maximum pro ſuo candore non vult dicere) ad ſe pertinere curam omnium Eccleſiarum, ſed ex Euangelio certus erat dictum eſſe Petro ab ipſo CHRISTO, Paſce oues meas: nec ignorabat Romanum pontificem eſſe Petri ſucceſſorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambroſij in prioris Epiſtolæ ad Timotheum caput tertium. Cùm totus mundus Dei ſit,Eccleſia tamen domus eius dicitur, cuius hodiè rector eſt Damaſus. Deindè non ſibi eam vſurpârunt Pontifices authoritatem,vt Sleidanus aculeatè ſcribit non ſinè inſigni tot ſanctiſſimorum Pontificum iniuria,ſed à Chriſto ſibi demandatam in totum orbem Chriſtianum vbicunquè res poſtulauit,exercuerunt.Mox addit ille Sleidanus,pontificem miſſis per omnia regna literis atque diplomatìs, omnium delictorum expiationem ac ſalutem æternam eſſe pollicitum interuentu pecuniæ,quam quiſque daret.Multa hìc fraudulēter ſilet ille hoſtis

Sleidanus arguitur.

Ioan.21.

Sleidani calumnia.

Pon-

Pontificum.Ità enim non ſolent promulgari indulgentiæ vel condonationes.Petijt autem pontifex ſubſidium pecuniarium pro ſtructura templi S.Petri apoſtolorum principis,& eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen nō dantur niſì verè pœnitentibus, & contritis,atque ſua peccata cōfitentibus.ſic enim ſolent habere diplomata condonationum. Nec putandus eſt pontifex liberaliter eruditus aliter ſcripſiſſe in ſuis diplomatîs, licèt fortaſsìs quidā importuni earum indulgentiarum prædicatores,turpis quęſtûs cauſa,pro concione temerè multa dixerint:quæ culpa non debuit à Sleidano conferri in pontificem. Ità ille bonus vir ſuam lepidam hiſtoriam ordítur ab iniurijs & calumnijs in Romanum pontificem,& in rebus grauiſſimis impudenter mentítur, q ſi volebat repræhendere abuſum,qui nonnunquàm etiàm in prędicādis indulgentijs incidebat,debebat abſtinere ab inſectatione Pontificis, de quo paulò pòſt idem ipſe ſcribit,quòd Luterus illius arbitrio atque poteſtati omnia ſua ſcripta,vitam quoquè & ſalutem permiſerit,ſcripſeritque quicquid à pontifice profectum fuerit,eo loco futurum apud ſe, àc ſi dimanâſſet à Chriſto. Quæ Luteri verba tum Luterum ipſum, tum Sleidanum quoquè egregiè pudefaciunt.Sed ad narrationem reuertamur.

Intereà Romæ Leo Pontifex largiſſimas promulgat condonationes ſiue indulgentias,eique negocio in Germania pręficit Moguntinum archiepiſcopum Albertum,principem celeberrimum. Is ad prędicādas eas indulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res peſſimè habuit quoſdam Ordinis Auguſtiniani, inprimìs Iohānem Staupitium,eius Ordinis Generalem per Germaniam Vicarium,virum nobilē, facundum, & Friderico principi charum, itemque Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vuittenbergæ.Et quia interdùm non parui abuſus eiuſmodi euulgandis indulgentijs ſeſe immiſcuerāt, indè ſumpta occaſione,Luterus primùm in indulgentiarum immodicos quoſdā & ſordidos,ſuo duntaxàt quęſtui ſeruientes buccinatores acriter inuectus eſt, datis ad Moguntinum antiſtitem literis,in quibus longè aliter ſcripſit de ſalutis certitudine, quàm paulopòſt in ſua captiuitate Babylonica & ſcriptis alijs. Ait enim inter cætera, vbiquè Dominum difficultatem ſalutis denunciare,& Apoſtolum iubere ſemper in timore & tremore nos operari ſalutē noſtrā,& id genus multa alia,quę Sleidanus fraudulenter tacet, qa videt ea è diametro cum poſteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus etiàm 95.propoſitiones palàm edidit,quibus indulgentias oppugnauit. Contrà verò Tetzellius 106. propoſitiones euulgauit, Luteranis planè contrarias.Ex hac lite ortum eſt illud immane & horrendum Luteranæ hęreſeos incendium,quo tota penè Europa poſtmodùm conflagrauit.In ipſis huius Tragœdiæ initijs viſus eſt Luterus etiàm pleriſque viris grauibus & eruditis non peſſimo zelo moueri, planeq; nihil ſpectare aliud, quàm Eccleſię reformationem, cuius quidam deformes abuſus non parùm malè habebāt bonos omnes. Sed vbì Luterus totum ſuum pectus nō diù pòſt aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil ſpectaret minùs,

Origo turbarū in religione & Germania.

Oppugnat Lut. indulgentiarum præcones.

quàm Eccleſiæ pacem & repurgationem. Verùm multis impoſuit eius ſimulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi neceſſariò vtendum erat, donèc ſibi paràſſet vires, quibus fretus, omnē iam vndecunquè occurrentium aduerſariorum impetum ſuſtinere poſſet. Scripſit Leoni Pontifici literas, in quibus etiàm hęc eius verba legebantur: quarè beatiſſime Pater, proſtratum me pedibus T.B. offero, cum omnibus quę ſum & habeo. Viuifica, occíde: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocē tuam, vocem Chriſti in te præſidentis & loquentis agnoſcā. Habebant hęc ſpeciem quandam pietatis, ſed longè alium re ipſa paulopòſt ſe declarauit. Multi fuère olìm inſignes hęretici, & ingenio quidem ac eruditione Lutero longè ſuperiores: ſed qui tam impotenti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur ampliſſimi principis Saxonię Friderici patrocinio, cuius tunc erat inter cęteros Germaniæ proceres præcipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pericula omnia, atq; indiſcriminatìm in quoſlibet tum Eccleſiaſticos tum ciuiles magiſtratus petulantiſſimè incurrebat, probraq; & conuicia procaciſſimè iactabat, vbiquè ferè in id vnum pręcipuè intentus, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, populiq; gratiam & applauſum captaret. Et quia multa erant in clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis omnibus conabatur, ea ſumma animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudenter multa fingendo in vulgus ſpargere ſtuduit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus omnis nō alio quàm luporū loco apud laicos paſsìm habitus ſit: adeò vt paſsìm in ſuis domibus pontifices, ſacerdotes, monachos luporum forma & ſpecie depingi curârint, & incredibili odio atque contemptu proſecuti ſint. Et fuit id quidem veriſſimum, Clerum multis abominandis ſcatere vitijs, quæ cùm nulla Prelatorum ſeueritate caſtigarentur, permiſit præpotēs Deus huius importuni & improbi apoſtatę conatus non inanes habere ſucceſſus, Clerumque in ſummum venire contemptum, vt vel ſic tandèm reſipiſcerent. Atque vtinàm vel ſola vexatio dediſſet intellectum auditui. Dolenda certè res, pleroſque adeò in Clero occæcatos, vt propemodùm ſtupidi & ab omni ſenſu alieni, ipſas ſuas ſupremas calamitates nec animaduertere quidem videantur, & in ſummis animæ & corporis periculis haud aliter atquè in certiſſima ſecuritate verſentur. Atque hæc vna ferè & pręcipua ratio eſt, cur Luteri & eius diſcipulorū nefanda dogmata & impij conatus vſqueadeò felices habuerint progreſſus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipſo clero, ſecuta eſt vitæ in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat ſocordiæ & impudentiæ noſtræ, qui videmus nos vndiquè Dei iuſto iudicio propter peccata noſtra tot malis obrui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs componēdis & corrigendis iram præpotentis Dei à noſtris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs virium eſt in iſtis impijs & blaſphemis hęreſum fabricatoribus, niſì quantùm vitæ noſtræ corruptione illis ſubminiſtratur atque fouetur. Sed de his ſatìs.

Luterus omniū importuniſſ.

Venditat ſe vulgo.

Eſai.28.

Eodem

Eodem hoc anno,qui fuit 1517.inſignis quidam pirata Petrus Longus natione Friſius,cum 500.perditis nebulonibus mare infeſtum habuit, & vrbes maritimas aquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vaſtator Danorum,vindex Bremenſium,interceptor Hamburgenſium, crux Batauorũ prædicari.Inſignia eius & veſtium ornamenta, patibula & rotę pictę, dignum tali patella operculum.In Italia hoc ipſo anno armatæ acies in aëre viſæ ſunt infeſtis inter ſeſe ſignis concurrere & præliari.

Friſius pirata.

Eodem anno Chriſtiernus rex Daniæ & Noruegiæ Suediam occupare cupiens,cùm viribus non poſſet,ad callidas artes conuerſus,cœpit ad defectionem quoſdam è primoribus regni ſolicitare.Fertur Epiſcopus Vpſalenſis Goſtauus in eius partes cum nonnullis alijs conceſſiſſe. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore repreſſo,Chriſtiernus rem ad arma contulit,& Stocholmiam regni metropolim obſedit,ſed fruſtrà.Itaque per dolum inducijs poſtulatis & acceptis,vbi à Stenone exercitus eius,qui ſumma rerum omnium inopia iam diù premebatur,recreatus eſt,datis óbſidibus,Stenonem in caſtra ad colloquiũ euocauit:ſed Senatus Stocholmieñ ſentiens dolum,non permiſit Stenonem eò ſe conferre. Rursùs ad alias ſe trãsferens machinas,vrbem ſe ingreſſurum ait,modò priùs dentur obſides ſalutis ſuę.Mittuntur ad eum aliquot nobiliſſimi iuuenes,in ijs Goſtauus Erichſon,poſteà Suediæ rex,quos ille mox,vbi ad naues perueniſſent,coniecit in vincula,& in Daniam abijt. Interìm annis quatuor quieuit.Poſteà conſcripto milite obſidet rursùs Stocholmiam: Senatus iam occiſo in pugna Stenone,ſub certis conditionibus Dano vrbem dedidit. Is donèc militem & arcem confirmaret,fidem datam minimè fefellit.Sed iam ſatìs munitus,conuocat ſuos,aperit conſilium perdendi ciues: modũ quo id fieri poſſit,tanquàm ipſo inſciente & inuito, perquirit. Illi dant conſilium,quod rex amplectitur.Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidam alij inuitantur. Danus ſe iucundum præbet, idem Suedi faciunt,ignari periculi ſui.Poſtquàm triduo epulatum eſt,cõuiuæ rapiuntur in carceres.Altera luce portæ vrbis clauduntur,milites armati ingenti terrore edito,per regiones diſponuntur,è regia duo Epiſcopi Scarcenſis & Strengenenſis ad aream, quæ eſt ante pretorium, producuntur à carnificibus,& mox proſtrati capitibus truncantur. Idem patiũtur alij proceres,& poſt illos Senatus vrbis:indè in plebem ſęuitũ eſt:multisq; ſe occultantibus,impúnitas edicto propoſita fuit omnibus. Prodeũt miſeri ciues,& ad vnum omnes trucidantur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos,& immani quadam planeq; barbara tyrannide id temporis vſus eſt rex ille Chriſtiernus,qui non multò pòſt, DEO iuſtam ab illo repetente vindictam,ditionibus ſuis omnibus eiectus, vagus & inops in ſolo alieno exulauit. Tandèm cùm regnum, comparatis copijs rursùs obtinere vellet,captus & cuſtodiæ mancipatus eſt, & captiuus ad ſupremum vſque ſpiritum permanſit. Fertur præſentiſſimo veneno quorũdam opera extinctus,diem ſuum miſerè obijſſe. Sub hoc etiàm rege multa perpeſſus eſt vir inſignis Georgius à Schotborch Lundeñ Ar-

Chriſtiern Danus Suediam fallacia occupare nititur.

Dedit Stocholmia Dano.

Crudelitas Chriſtierni.

O ſęuitiam plùs quàm barbaricã.

chiepiſcopus, quòd ei nollet tradere inſulam Bornholmēſem. Is epiſcopus tandèm propter iuſtitiæ defenſionem exul à ſede & patria ſua, Coloniæ Agrippinæ mortuus eſt poſt multas huius vitæ ęrumnas & calamitates, quas conſtanti animo nō paucis annis perferre mâluit, quàm diœceſim ſuam, non vt paſtor, ſed vt vilis mercenarius, prodere tyrannis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaq; vidi in illo virtutum exempla. Vtebatur ſæpiſſimè aſpero cilicio ad nudum corpus, atq; in precibus erat aſſiduus. Rara quędam in illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quādò exul venit Coloniam, hoſpitio receptus eſt à D. Iohāne Rinckio, patritio Colonieñ, viro celeberrimo atque integerrimo, ab eodemque & eius honeſtiſſima coniuge tractatus eſt humanitate incredibili. Solebat is Rinckius poſteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo epiſcopo dici poſſent laude digna, quæ tamen breuitatis ſtudio præterimus.

Comitia Auguſtana.

ANno 1518. Maximilianus Cęſar conuentus egit Auguſtæ Vindelicorum, vbì principes Electores omnes adfuerunt. Miſſus quoquè eò fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellenti doctrina, qui theſauros eccleſiæ Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eodem anno Maximilianus ſcripſit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratque vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, ſe curaturum vt executioni mandetur.

Luterus ſe ſubmittit Rom. Pontifici.

Per id tempus ſcripſit Luterus Latinè librum hoc titulo, Reſolutiones diſputationum de Indulgentiarum virtute, &c. in cuius Pręfatione mirabiliter ſe ſubmittit Romano Pontifici: ſed vt ſibi gratiam apud omnes, aduerſarijs odium conflaret. Itaque hac ſimulatione nō paucis etiàm grauibus viris ille primùm impoſuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & ꝓſa valebant, ſibi Luterum defendendum ſuſceperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Ità ſensìm Luterus creuit apud vulgus, & aduerſarij in cōtemptum venêre. Intereà Luterus citatur Romam, ſed excuſat ſe. Negocium mandatur Cardinali Caietano, ad quem licèt inuitus, venit Luterus Auguſtam. Erat negocium illud Romę certis iudicibus demandatum, qui Luterum audirēt, ſed ille cauſabatur inſidias, tum iudices ſuſpectos, tum rei pecuniariæ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit aūt per Saxoniæ principē, vt intra Germaniam iudices darentur. Erat tum, vt dictū eſt, Auguſtæ Cardinalis Caietanus. Is ſanè multùm egit, vt hominem ad ſanitatē reduceret, ſed id fruſtrà fuit. Id temporis nō erat illi à Maximiliano Cęſare data fides publica, ſed habebat literas cōmendatitias Friderici Saxonię principis. Nec erat homo, malè ſibi conſcius, ſinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Pontificis nomine proponebantur: Vt reſipiſceret, & caneret errorum ſuorum palinodiam: Vt in poſterum fidē daret, ſe ad illos minimè rediturum: Vt miſſa faceret ea omnia, quæ ad Eccleſię perturbationem ſpectare viderētur. Ille verò ſe erràſſe fateri noluit, ad extremum tamen petijt & obtinuit ſpatium deliberandi. Poſtero die reuerſus ad Cardinalē, inuēnit apud eum quatuor proceres, q̃ eſſent Cęſari

Luterus venit ad Caietanum.

ſari à conſilijs. Ibì verſutus homo vt omnem à ſe hęreſeos ſuſpicionem apud illos amoliretur, coram Cardinale hanc ex ſcheda proteſtatiõem recitauit: Ego frater Martinus Luter Auguſtinianus, proteſtor me colere & ſequi ſanctã Romanã Eccleſiam in omnibus meis dictis & factis, pręſentibus, pręteritis & futuris. Quòd ſi quid cõtrà vel aliter dictum fuit vel fuerit, ꝓ non dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo ſyncerè dictũ fuiſſet. Non poſſum, quin hoc loco impudentiſſimũ Sleidani mendaciũ paucis commemorem, vt ex illo de eius tota hiſtoria lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalem virum doctiſſimum hoc tempore ità prædicâſſe Pontificis dignitatem, vt omnibus ſcripturis atq; concilijs anteponeret. Quis verò vnq̃ credat illum virum, in catholica religione tam inſigniter eruditũ, auſum affirmare, Pontificẽ etiã ſcripturis diuinis eſſe anteponendum, cùm certũ ſit, ea q̃ diuinitùs in ſacris literis vel iuſſa vel vetita ſunt, etiàm Pontificẽ tum facere, tum cauere debere? Nimìs moleſtũ eſſet, id genus mendacia ſemper annotare, quibus ille hiſtoricus libenter ſuam adſpergit hiſtoriã, vt catholicis inuidiam & odium, Lutero & ſectis gratiam & authoritatẽ conciliet. Porrò Cardinalis hac Luteri proteſtatione accepta, quòd ſciret illum multa & dixiſſe & ſcripſiſſe, quæ cum Romana Eccleſia nõ bellè cõcordarent, vrgere perrexit, vt pręſtaret tria illa, q̃ ſuprà dicta ſunt. At ille rursùs proteſtatur non ſe meminiſſe quicquã à ſe dictum eſſe, quod cum diuinis literis, cum patribus, cum Pontificũ epiſtolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir ſe nõ modò in ſuis Reſolutionibus, ſed etiàm in proximo colloquio dixiſſe multa de indulgentijs & Põtificis authoritate ſecùs quàm habeat fides Romanæ Eccleſiæ. Perſpicua igitur hîc illius fraus apparet. Nam aut fictè & ſimulatè proteſtatus eſt ſe in om̃ibus ſequi ſanctam Romanam Eccleſiam, aut turpiter mentitur ſe nihil dixiſſe contra Pontificũ decretales epiſtolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod veriſſimè dictũ eſt ab Iacobo Apoſtolo: Vir duplex animo, incõſtans eſt in omnibus vijs ſuis. Addebat autẽ coram Cardinale, quandoquidem homo ſit qui errare poſſit, libenter ſe velle ſubmittere iudicio Eccleſiæ, itemq; vniuerſitatum Baſileeñ, Friburgenſis, Louanienſis, Pariſienſis, quã poſtremam ſtudiorũ parentem & iam antiquitùs ſemper Chriſtianiſſimam vocabat. Non fuit de nihilo, quòd tantum ille tribuebat Theologis Pariſieñ, de quibus tamen paulò pòſt longè aliter ſuo more ſcripſit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuêre, quod nullo pacto concoquere potuit vir ſupra modum arrogans & ſuperbus. Ergò etiàm iſtud fraudulenter dixit. Cardinale autem ſuum porrò vrgẽte propoſitum, de quo ſemèl atq; iterùm dictum eſt, ille rogauit copiam ſibi fieri in ſcripto reſpondendi. Facta illi copia, ſatìs animi ſui duplicitatẽ declarauit. Nam multa congeſſit contra Extrauagantem Clementis VI. de Indulgentijs, cõtra authoritatẽ decretalium Romanorum Pontificum, cõtra merita ſanctorum, cõtra Indulgentias, contra merita operum bonorum. Et hoc erat ſequi in omnibus Romanam Eccleſiam. Minabatur illi Cardinalis, nî reſipiſceret, excom-

Luteri proteſtatio.

Calumnia Sleidani.

Luteri tergiuerſatio.

Iacob. 1.

municationis ſententiam. Timebat verò Luterus, nè à Cardinali in cuſtodiam traderetur. Itaque multùm anxius, à Cæſareanis per amicos impetrauit fidem publicam. Non diù pôſt clàm Auguſta diſceſſit: ſed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pontificem prouocauit, & eam appellationem palàm iuſſit affigi. Scilicèt id ſtudio erat Lutero, vt Pontificis audiret ſententiam, qui neminem magìs cum toto cōmilitonum ſuorum grege, quàm Pōtificem inſectatus eſt per omnem deincèps vitam ſuam. Sed tamen his artibus efficiebat, vt cauſam non malam fouere videretur, ac plurimos in ſuas partes pertraheret. Et Cardinali quidem deindè ſcripſit aliquotiès literas blandiſſimas, quibus eius clementiam & humanitatem mirè prędicauit: alijs verò de eodem Cardinali longè alitèr & dixit & ſcripſit etiàm publicè, accuſans eum tyrannidis, &c. Eiuſmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incrementa, DEO id permittente in caſtigationem Eccleſiæ ſuę. Pauci id tum aduertebant, nec quiſquam erat, qui ex ea ſcintilla tantum incēdium breuì emerſurum ſuſpicaretur. Scripſerunt id temporis cōtra Luterum aliquot præclari Theologi, ſed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam ſciolorum fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habentibus, eo ipſo nomine eruditionem quoquè detrahere non dubitarent, quaſi rerum cognitio in dictionis phaleris poſita ſit.

Luterus prouocat ad Pōtificē.

Eodem anno Carolus Hiſpaniarum rex magnas eduxit copias aduerſùs Marrhanos, & expugnato ex munitiſſimis eorum oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia proſtrauit, ex pręda huius victorię duo precioſiſſima vexilla Cæſari Maximiliano, auo ſuo paterno tranſmittens.

Carolus debellat Marrhanos.

ANNO 1519. Maximilianus Cæſar 12. Ianuarij, anno ætatis ſuę 63. mortuus eſt, cùm intempeſtiuè pharmacum incertæ efficacię cōtra morbum, quem ſibi imminere putârat, hauſiſſet, vir ſanè præſtantiſſimus, corporis atque animi dotibus inclytus. Annum 63. dicūt climactericum. Apud Gellium lib. 15. cap. 7. legimus, obſeruatum in multa hominum memoria eſſe, in ſenioribus pleriſq; omnibus ſexageſimumtertium vitę annū cum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbique grauioris, aut vitę interitûs, aut animi ægritudinis. Sit hoc ità obſeruatum à cæca gentilitate: nobis Chriſtianis omnis annus, immò omne tempus ſuſpectum eſſe debet, cùm Chriſtus dicat: Vigilate, quia neſcitis diem, neq; horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus eſt inſolentior.

Maximilianus moritur.

Matth. 25.

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrimus quibuſdam annotationibus, quas Obeliſcos inſcripſit, Luteri primas de indulgentijs propoſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterū, tum Andream Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Sleidanus ſcribit Luterum reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacrę ſcripturæ, nihil è ſcriptis patrum, ſed ſua quędam modò adferret ſomnia, iam olìm praua cōſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidanus, aut Luterus bilinguis fuit, cùm cōſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckiū ſcripturæ patrumq; verbis

Iohannes Eckius taxat Luterū.

verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tanta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptum, cùm ille & patres omnes & cōcilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiemus. Nouerat Luter⁹, ex crebra diſputatione celebre ſibi nomē in plerisq; Academijs Eckium comparâſſe. Hanc ei laudem præripere voluit. Itaque res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſię. Venit eò intrepidus Eckius, venerūt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cum Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à cōſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comiter & ſedatè ſe gereret, (viderant enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neque propter Deum hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quæ erat certè vox inprimìs barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatiōe de quibuſdam rebus longè aliter, magisq; Catholicè dicere viſus eſt, q̄ paulò pòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pōtifici. Aiebat non Latinè modò, ſed etiàm Germanicè, ſe nō impugnare, nec Chriſtianè à quoquam impugnari poſſe, primatum & obedientiam Romanæ Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatiōe ſcribit fraudulenter pleraque, aitque Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanę primatum. Vidit Sleidanus in Luteri ignominiā cedere, ſi diuerſa ſenſiſſe ſcriberetur, quod tamen ille fecit ſæpiſſimè. Præterea damnauit Boēmos tanquàm ſchiſmaticos: nō ſolùm credere, ſed etiàm ſcire ſe dixit eſſe Purgatorium. Verùm longè ſecùs poſteà ſcripſit, & Eckium paſsìm apud omnes, atq; apud ipſum adeò Romanum Pōtificem acerbè traduxit. Scripſit etiàm in Hieronymum Emſerum petulantiſſimè: atq; hoc ſanè ille pro more habuit, vt quos veritate nō poſſet, eos conuicijs, lœdorijs, calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re ſtrenuè eum imitantur, quotquot ex eius ſchola prodierunt, noui euangelij buccinatores.

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

Hoc anno Francophurti cōuenerunt Electores Principes, & in Maximiliani Cæſaris locum elegerunt Carolum Auſtriacum principem potentiſſimum. Multùm laborauit Gallorū rex Franciſcus, vt is honos ipſi deferretur, nec deerant, qui illi fauere viderentur: ſed Carolus ei antelatus eſt. Fertur ea res exitiali illi bello cauſam dediſſe, quod breuì poſteà inter illos exarſit. Miſſus eſt ad Carolum tunc in Hiſpanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem ſuſcipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberaliter, & honorificè donatū à ſe dimiſit. Habebat id temporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. Gallię regi Carolo V. cui Prudentis cognomē fuit, Burgundiæ principatus cùm delatus eſſet, is eum fratri ſuo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flādriæ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus eſt Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potētiſſimum Carolum, apud Nanceium tandèm cæſum, generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, ampliſſimarum ditionum hæredem

Caroli V. electio.

Genealogia Caroli V.

duxit Maximilianus, Friderici eius nominis 3. Romanorum Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentem. Habuit enim Philippus iſte in matrimonio Iohannam, Ferdinandi Hiſpaniæ regis filiam, vt iam ſuprà quoquè dictum eſt, ex qua ſuſcepit Carolum & Ferdinandum, ambos poſteà Romanorum Imperatores longè optimos atque integerrimos, quorũ inſigni virtute & pietate ſic hactenùs defenſum eſt Romanum Imperium, vt Turcarum licèt potentiſſimus rex ab illis ſæpè repreſſus ſit, & non ſemèl in fugam cõpulſus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragoniæ atque Siciliæ rex, coniugemque habuit Elizabetham, Iohannis ſecundi regis Hiſpaniarum filiam hæredem. Pòſt etiàm obtinuit regnum Neapolitanum, genuitq; ex Elizabetha Iohannem, Iſabelam, Iohãnam, Mariam, Catharinam. Iohanne mortuo & Iſabela ſinè liberis, totius regni ſucceſſio, more eius gẽtis, deuoluta eſt ad Iohannam natù proximam ſororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinandi regis Hiſpaniarum, quàm ducis Burgundiæ Caroli, ad Iohannæ filium Carolum, eius nominis V. Romanorũ Imperatorem, peruenêre, ità vt multis ſeculis eo potentiorem nõ habuerit Germania Cæſarem, licèt in tanta amplitudine ſingularis quædam & incredibilis in eo principe ſemper extiterit modeſtia & humilitas, vt nihil iam dicamus de alijs eius virtutibus, quę ſanè multę in eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V. potentia. *Modeſtia.*

Luterus autem & eius ſtudioſi pleriq; omninò perſuaſum habebant, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis ſuam teſtari innocẽtiam, & aduerſarios criminari. Verùm ab ineunte ætate ſingularis in Carolo prudentia enituit, nec potuit vnquàm vel Luterus vel quilibet alius ſectarius eius cãdidiſſimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies & inuidia Cleri ac Theologorum & monachorum, & fauor multorum, præſertim poëtarum & rhetorum erga Luterum. Scripſit autem Luterus Leoni Pontifici literas, quarum ipſe quoquè Sleidanus meminit, in Luteri & ſuam ſempiternam ignominiam commemorans, quid illæ continuerint. Ait enĩ inter cętera ſcripſiſſe Luterum, ſe quidem erga Romanam Eccleſiam & ipſum quoquè Pontificem ſic eſſe affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantam enim eius Eccleſię poteſtatem eſſe, vt præter vnum Chriſtum in rebus humanis nihil ea ſit excellentius. & poſt pauca: ſe quodammodò coactum ab aduerſarijs, parùm reuerenter illam atque dignè tractâſſe: velle autem commonefacere populum, nè ſuum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epiſtola ſcribit Sleidanus Luterum ſignificâſſe pontifici. Tenemus ergò vel ipſius Luteri confeſſione, nõ improbante Sleidano, Romana Eccleſia nihil præter vnũ Chriſtum eſſe excellentius. Sed iam paulò antè, ipſo Sleidano teſte & referente, Luterus cùm appellâſſet à Caietano legato ad pontificem, atque ex Caietani literis accepiſſet, fore vt contra ſe Romæ iudicaretur, à pontifice prouocauit ad futurum concilium. Poſt hanc aũt prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epiſtolam ad Leonem, in qua habentur ea quæ paulò ſuprà retulimus de

Luteri ſpes vana. *Luteri literæ ad Pontificem.* ☞

Romanæ

Romanæ Eccleſiæ excellentia. Quis verò hîc non rideat tum Luteri prodigioſam inconſtantiam, tum Sleidani ſtultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, omnibus conſpuendum ꝓpinat? Sed hoc vſu venire neceſsè eſt mentiri volentibus. Quin etiã in diſputatione Lipſica cum Eckio habita palàm ſcribit Sleidanus, Luterum negâſſe primatum Rom. Eccleſiæ. Quàm verò hęc inter ſe conueniunt, nihil pręter vnũ Chriſtum eſſe Romana Eccleſia excellentius, & tamen eam primam & præcipuam nõ eſſe? Credat mihi Lector, ſi velimus id genus abſurditates in Sleidano omnes perſequi, citiùs tempus & chartam, q̃ ſcribendi materiã nobis defuturam. Vult Sleidanus Luteri cauſam modis omnib⁹ tueri, ſed interìm vel fingit quæ nusq̃ ſunt in rerum natura, vel oblítus ſuî ea ſcribit, quę Luteri inſignem ſtultitiam, leuitatem, impudentiam, incõſtantiam produnt. Dum refert ea quæ Caietanus, q̃ Eckius & plerique alij egerint cum Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos in contemptũ adducat, Lutero gloriam & inſignem exiſtimationem conciliet: & multis quidem hac ratione imponit, ſed eius fraudes non latent eos qui alicuius ſunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, quæ illius malũ animũ facilè declararẽt, in quibus etiàm illud eſt, quod Hieronymus Emſerus ex ipſi⁹ Luteri ore audiuit, & poſteà illi grauiſſimè obiecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipſiæ cum Eckio diſputatur⁹ dixit, Hæc res nec propter Deũ cœpta eſt, nec propter Deum finietur. Et reuerà ſi Luteri fuiſſet rectus erga Deum & religiõem animus, longè alium ille ſe prębuiſſet. Tanta aũt eius fuit in ſcribendo inconſtantia, vt de cęteris eius vitijs taceam, vt qui eum eiusq; doctrinã vult tuendam ſuſcipere, is nõ poſſit nõ ſeipſum egregiè pudefacere, niſì velit identidèm fortiter mentiri. Eſt verò etiàm hoc obſeruandum in Sleidano, ꝙ Concilium Conſtantieñ & Baſileeñ, itemque Gerſonem & Theologos Pariſieñ, vbì pro Lutero nonnihìl facere poſſe videntur, libenter allegat, vt ad Põtificis minuendam authoritatẽ aliquid attuliſſe videatur: facilè autem eadem omnia cõtemnit, vbì Luterum oppugnant. Ità etiàm Luterus ipſe principiò ſubmiſit ſe iudicio Theologorum Pariſieñ, quia ſperabat eos iniquo in Pontificẽ fore animo, & à ſe ſtaturos: cùm autem illi eum damnâſſent, ſuo more tractauit illos. Quid verò attinet in negocio fidei ità fraudulenter verſari? Duplicitas hæc longè debet abeſſe ab omni homine Chriſtiano. Corradit Sleidanus multa, quę poſſint Pontificis authoritati & receptis Eccleſiæ catholicę cæremonijs & inſtitutis detrahere, & in hanc partem libenter commemorat etiàm Concilium Piſanum cõtra Iulium II. temerè coactum: adfert Guilelmum Ockam Fráciſcanum, qui ſcripſit in Iohannem 22. deniq; nihil eſt tam putidum, quod non arrideat Sleidano, modò ſit cõtra pontificem. Cuius verò animus ſic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Põtificum & quæ religionis ſunt, bona fide narrare? Sed habeant ſibi tales ſcriptores, ijsq; quoàd libitũ erit, fruantur, quos perire delectat.

Luteri antilogiæ.

Sleidani mala fides.

Sleidan⁹ vt citet Concilia & Theologos.

Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit indulgentiarum prædicatorem, eò miſſum à põtifice, oppugnare. Is Zuinglius damna-

Zuinglius contra In-

dulgentias. damnatum olìm Berengarij dogma de Euchariſtia inſtaurauit vnà cum Carlſtadio & Oecolampadio, Brigidani inſtituti deſertore.

Selymus Turca moritur. ANno 1520. apud Ciurlium Thraciç pagum non abſque manifeſta Dei vindicta, peſtilenti circa renes enato vlcere extinctus eſt Selymus Turcarum imperator, magno Occidentis commodo, cui propediem arma illaturus videbatur. In eodē loco paucis antè annis cum patre ſuo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicū ex Boſphorani regis filia reliquit Solimannum, tot regnorum hæredem, de quo ſuis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syriæ prçfectus rebellauit, Syrosque & Arabes habuit ſuæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti præfectus, eius conſilium vſqueadeò non probaret, vt etiàm legatum illius ſupplicio afficeret, Solimānus è Cilicia miſit contra illum Frahatem Baſſam, qui eum cum omnibus ipſi adhærentibus & fortiſſimè præliantibus interfecit. Ea victoria confirmatus Solimannus, paulò pòſt Hungariam cum magnis copijs ſibi oppugnandam ſumpſit.

Carolus V. venit in Belgium. Hoc anno Carolus Cæſar electus, ex Hiſpanijs venit in Belgiū, indè petiturus Aquiſgranum, & veteri inſtituto coronam accepturus. Sæuiebat id temporis peſtis Aquiſgrani, eoque hortabantur Electores Carolū, vt alium locum inaugurationi deſignaret. Sed ille in ſententia permanſit, dicens ſe non temerè poſſe mutare Caroli 4. legem. Itaque Eccleſiaſtici Coronatur Aquiſgrani Electores cum multis alijs principibus viris & tum aliorum, tum Saxonis & Brandeburgici legatis, eò venerunt, & omnibus ex more peractis, primò Electores, poſt illos Cæſar indè Coloniam abièrunt, vbì Imperij cōuentus indictus eſt, & iuſſi principes omnes Vuormatiæ pſtò eſſe VI. Ianuarij. Multa hìc Sleidani prudens prætereo, quç ille homo ſcribit de Imperatoris per Electores electi cōfirmatione, & pleraq; alia, nè lectori moleſtus ſim. Certè optimi quiq; & potentiſſimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatem & authoritatem non ſolùm nihil imminutam, ſed modis omnibus auctam potiùs ſemper voluerunt, Chriſtū Deum in illius vicario venerātes, quicquid blateret liuidus ille Sleidanus.

Seditioſum Luteri ſcriptum. Per hoc tempus Luterus ſcriptum edidit ad Carolum Cæſarem & nobilitatem Germaniæ, in quo inter alia, ſeditioni concitandæ opportuna, auſus eſt ſcribere, Pontificis poteſtati non modò non obtemperandum, ſed reſiſtendum etiàm corpore, ſubſtantia & viribus omnibus: Papam & epiſcopos eſſe ſubiectos gladio Cæſaris, & alia multa, quç facilè coarguūt, quo ſpiritu ille homo impelleretur, cùm ſint manifeſtè contraria ſcripturæ diuinç, quç nos multis locis iubet obedire præpoſitis noſtris. Non diù antè, vt ſuprà dictum eſt, ſcripſerat Leoni Pontifici, nihil eſſe Rom. eccleſia excellentius, eiusque poteſtatem egregiè prædicârat. iam vult Pontificis poteſtati non eſſe obtemperandum. Præclarum certè euangeliſtam, q ex vno eodemq; ore modò calidum, modò frigidum ſpirat, eandem rem modò probat, mox improbat. Nec hoc cōtentus homo improbus & im-

Luterus Ius potenti arrogantia, totum Ius Pontificium cum diplomatis Pontificum

Vuit-

Vuittenbergæ palàm incendit & exuſſit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, ſed verberibus vindicandum, hominem priuatum tantam ſibi ſumere authoritatem: & tamen non defuerunt, qui id non modò non repræhenderent, ſed etiàm multis laudibus cumularent. Et ipſe Luterus iam planè perditus & deploratus, ſcripſit librum in huius facti ſui defenſionem, refertum atrociſſimis calumnijs. Appellauit etiàm non ſemel à põtifice tanquàm Antichriſto ad Concilium, quaſi verò ille Concilio vlli vnquàm obtemperaturus eſſet, qui præ inſania decretorum codicem cõcremâſſet, qui innumeris antiquiſſimorum Conciliorum ſententijs ſcatet. Hortatus eſt etiàm principes, vt armis omnibus Pontificem & Cardinales oppugnarent, & in eorum ſanguine manus lauarent ſuas. Hęc non erant hominis Euangelici, ſed ſanguinarij: nec ſic prophetæ & Apoſtoli, immò nec Chriſtus ipſe ſuum Euangelium auſpicatus eſt: tantoq; minùs poſſunt excuſationis prætexere, qui ab illo ſe ſeduci permiſerunt.

Cùm autem didiciſſet Louanieñ primùm, deindè Colonienſes Theologos ipſius ſcripta damnâſſe, licèt Louanienſes quandoquè Auguſtę reuerẽter ſibi poſtulâſſet iudices, in vtroſq; more ſuo egregiè inuectus eſt, plùs ſibi vni arrogans iudicij & eruditionis, quàm tot egregijs viris. Scripſit etiàm acerbè in alios quoſdam, ità vt Leo Pontifex, vir alioquì mitiſſimi ingenij, cernens hominẽ apud Germanos ſursùm deorsùm miſcere omnia, nec vllis admonitionibus poſſe à cœptis reuocari, tanquàm morbidum mẽbrum ab Eccleſiæ corpore anathematis ferro præcíderit. Tum verò ille tanta animi impotentia ſcripſit in Pontificem, vt Catholicę aures ferre nõ ſuſtineant. Sub hoc quoquè tempus edidit Captiuitatem Babylonicam, in qua pręter alia Boëmos & Græcos tuetur, & non hos, ſed Romanos dicit hæreticorum loco haberi oportere. Iam non diù antè in Lipſica diſputatione magnę cõtumelię loco acceperat, quòd Eckius eum Boëmis fauere diceret, eoſq; ſibi ſemper inuiſos fuiſſe affirmârat: nũc eos laudat, Romanos etiàm hęreticos dicit. Quid hoc homine temulentius? O nimiùm cęcos, qui id non vident. Porrò Carolus Cęſar vbì percepit Pontificis ſententia damnatos Luteri libros, ſeueris propoſitis edictis iuſſit eos flammis abſumi: id quod etiàm factum eſt per Brabãtiam, & in aliquot Imperij ciuitatibus &c.

Luterus ſcribit in Colonienſes & Louaniẽſes.

Edit Captiuitatem Babylonicam.

ANno 1521. frequentiſſimus fuit principum Imperij cõuentus, ad quẽ à Carolo Cęſare ſub publica fide etiàm Luterus vocatus eſt. Ante hunc conuentum aliquammultos ille libros ediderat, mirabili vafricie celans in pleriſque animi ſui malignitatem, captanſq; doctrinæ & pietatis apud Lectores exiſtimationem. Et erant in ijs libris nõ pauca, quæ quandam præ ſe ferrent pietatem, quibus & ſcripturas interpretaretur, & tum adhortationibus, tum obiurgatiõibus ad homines vteretur: ſed hac fraude tegebat improbas animi ſui machinationes. Erant ſanè nõnulli etiàm magnæ authoritatis viri, qui id genus ſcriptis lectis, putarent eum zelo repurgandę domûs Dei & inſtaurandę diſciplinæ eccleſiaſticę, hominesque in Dei cultum & amorem inflammandi permoueri. In ijs

Conuentus principum Vuormatię.

libris erant, Expoſitio decem præceptorum, item ſeptem pſalmorũ, quos pœnitentiales vocamus, item precationis Dominicæ, De libertate Chriſtiana, Commentarius in Epiſtolam ad Galatas, & plures alij: verùm ſimulata non poſſunt eſſe diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille moliretur, diù celari non potuit. Vbì Comitia inchoata fuêre, aderat nuncius ſummi pontificis Hieronymus Aleander, præter cętera etiàm Hebraicæ linguæ peritiſſimus, qui poſteà factus eſt archiepiſcopus Brundufinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquentiſſimus, grauiſſimè accuſauit Luterum in frequentiſſimo ordinum Imperij conſeſſu, ſeditionis, rebellionis, impietatis, blaſphemiæ & hæreſeos. Et licèt ille vera diceret, quòd tamen Luteri ſcripta nõdùm omnibus eſſent explorata, putarentque nõnulli ex affectu quodam maleuolentiæ & liuoris eius orationes proficiſci potiùs, quàm zelo iuſtitiæ, aliquandiù conatus eius omnis, quo Luterum accuſabat, fruſtrà fuit. Poſtquàm autem ex eius Captiuitate Babylonica, quam ille turris Babylonicæ egregius inſtaurator recèns ediderat, ad quadraginta circiter capita, in quibus pleraque concitandæ ſeditiõi erant accõmodatiſſima, coram principibus ex charta recitauit, Principes qui eum librum necdùm legerant, nec eiuſmodi quippiam à Lutero expectârant, ſeſe mutuò reſpectabant, animiſque commoti in Luterum & eius ſtudioſos, muſſitabant. Ibì tum Luteri patronus Fredericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduerſarijs. Altero igitur affirmante, altero negante Luteri ea eſſe, principum deliberatione decretum eſt, vt Luterus accerſeretur. Offerebatur ìlli fides publica Cęſaris nomine, eaque munitiſſima, ſed hęc nõ ſatìs fuit Luteri patronis: verebantur enim nè vbì aduenisſet, à Cęſare Pontifici traderetur, aut certè nulla ei tanquàm hęretico fides ſeruaretur. Itaque lõga cõſultatio & difficilis intèr principes orta diſceptatio eſt, quibus illum cautionibus adduci oporteret. Tanti erat vni proſpicere monacho, eique iam hęreſeos damnato. Erant quibus nõ immeritò diſpliceret, nõ ſufficere Cæſaris fidem publicam: ſed Luterus ſuis ſcriptis iam multos ineſcârat, & erãt per Germaniã hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad ſeditionem ſpectare videretur. Itaque permiſit humaniſſimus Cæſar, vt etiàm aliquot principes cum ipſo ſuam fidem interponerent. Nè quos tamen maiores ille aculeatis ſcriptis & concionibus ſuis tumultus cieret, omnem illi toto itinere ſcribendi & concionandi facultatem Cęſar interdixit. Miſſus eſt igitur Cęſaris caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen ſolus venit, ſed adiunctis ſibi Iona p̃poſito, Scurffo iureconſulto, Amſdorffio theologo &c. Toto illo itinere viſendi monachi illius ſtudio multus erat hominum cõcurſus: in hoſpitijs accipiebatur genialiter, licebatque cernere monachum necdùm excuſſo cucullo arreptam pulſare teſtudinem, cunctis tanquàm Orpheum quendam illud portentum adſpectantibus. Plauſibile enim euangelium non à pœnitentię, quemadmodùm Chriſti, prędicatione, ſed ab id genus mundi huius vanitatibus & oblectamentis ordiendum erat. Vbì Erphordiam ventum eſt, contra Cęſaris mandatũ Dominico die palàm cõcionatus

Luterus accuſatur.

ſaxo tuetur Luterum.

Luterus cõcionatͤ con-

tus eſt,camq; concionem voluit typis excudi,ſcilicet vt ad multos prçclara illa contra bonorum operum merita,contra Pontificem Romanũ,cõtra clerum,contra leges humanas doctrina perueniret.Latebant hæc Cæſarem,caduceatore non ſinè fauoris erga Luterum ſuſpicione nihil horũ illi indicante,tametſi eſſent cõtra fidem illi à Cęſare datam. Cùm iam nõ lõgè abeſſent à Vuormatia,fertur admonitus à quibuſdam periculi,quod ipſi immineret,ſed illum periculum omne contempſiſſe. Hoc quidem Sleidanus ſcribit, vt illi conſtantiæ & virtutis exiſtimationem conciliet, cùm tamen nulla hìc eſſet formidandi cauſa homini publica fide tam munito,& non diù antè animi ſui malè ſibi cõſcij trepidationem ſatìs declaràſſet Auguſtæ apud cardinalem Caietanum, à quo cùm timeret ſe captũ iri,à Cęſareanis per amicos clàm fidem publicã impetrauit, & indè ſe ſubduxit.Tandèm ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Poſtridiè perductus eſt in conſpectum Cęſaris,principum & ordinum Imperij.Ibì dictum eſt illi,nè quid extra ea,quæ eſſet interrogatus,loqueretur:deindè iuſſus eſt palàm fateri num libros,quorũ tituli quoquè exprimebãtur,pro ſuis agnoſceret:tum verò an quicquam ex ijs,quæ illi continerent, reuocare ſtatuiſſet.Primò libens agnouit libros omnes:ſed de reuocatione quid ſtatuendum eſſet,petijt deliberandi ſpatium,vt citra verbi Dei iniuriam & animę ſuæ periculum poſſet reſpondere. Habebant ea verba ſpeciem quandam religionis:ſed ſi errores ſuos ex animo agnouiſſet, abſque dilatione deteſtatus eos fuiſſet,& in Eccleſię Catholicæ ſententia actutùm acquieuiſſet.Principes deliberabant de hoc permittẽdo illi ſpatio, quòd diù antè compertum habuerat,qua cauſa eò accitus eſſet: at Cęſaris humanitate dies vnus datus eſt illi. Hìc Luterus de ſeipſo gloriabundus ſcribit,quoſdã ipſum adhortatum eſſe,atque inter cętera dictum eſſe, Beatus venter qui te portauit. Quod quàm verè dictum ſit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata,ſuo magno malo in dies experitur. Non eſt autem dubium,quin id genus acclamationibus ille factus ſit obſtinatior.Altero die ad horam ſextam pomeridianam admiſſus eſt iterùm in Cæſaris & principum conſpectum:iuſſusque dicere, num libros agnoſceret pro ſuis, & num vellet canere palinodiam:longa primùm verborum ambage vſus,libros ſuos in tria genera diſtinxit.Tandèm dictum illi eſt,vt diſertis verbis, non intricatis,animi ſui ſententiam exprimeret.Tum his verbis reſpondit:Nisì conuictus fuero teſtimonijs ſcripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papę,neque Concilijs ſatìs credo,cùm conſtet eos & erràſſe ſæpiùs,& ſibijpſis cõtradixiſſe) victus ſim ſcripturis à me adductis, & capta conſcientia in verbis Dei,reuocare neque poſſum, neque volo quicquam,cùm contra cõſcientiam agere neque tutum, neque integrum ſit: Gott helff mir/Amen,id eſt,Deus adiuuet me. Hęc nimirùm pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius coram Legato Caietano, qua proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam. Principes his auditis,poſt aliquam deliberationem per Cęſaris oratorem ità illi reſponderunt: Non te decebat,Martine,tam parùm modeſta reſponſio.

tra Cæſaris edictum.

Luterus venit Vuormatiam.

Luteri proteſtatio.

Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare,& iterùm in diſceptatio-
nem vocare,ab Eccleſia & Concilio Conſtantienſi damnata,quæ tu rur-
ſùs excitas? Vis cõuinci ſcripturis,ſed in hoc ipſo vehemẽter deliras, cùm
de his iampridèm Eccleſia pronunciârit. Ille captam ſuam cõſcientiam
repetens,ait ſe reuocare non poſſe.Ità diſceſſum eſt ex eo conſeſſu, quòd
iam noctis ſeſe tenebrę intenderent.

Epiſtola Cęſaris ad Ordines Imperij.

Poſtera luce Cęſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum Imperij ſermone Bur-
gũdico,quę poſſunt ità Latinè cõuerti: Non clam vos eſt,me genus du-
cere à Chriſtianiſſimis Imperatoribus,ab illuſtri natione Germanorum,à
Catholicis Hiſpaniæ regibus, ab Auſtriacis archiducibus, à Burgundorũ
ducibus:qui oẽs ad ſupremũ vſque vitę diem ſe fideles Romanæ Eccleſię
declarârunt,ſemperq́; Catholicę fidei,ſacrarum cęremoniarũ,decretorũ,
cõſtitutionum,ſanctorum morum,pro Dei honore,pro fidei incremẽto,
pro animarũ ſalute propugnatores fuêre. Qui vita functi,nobis ex naturæ
inſtinctu,& iure quodam hęreditario ſacra, quæ diximus, catholica inſti-
tuta quaſi per manus tradita reliquêre,vt eorum veſtigijs inſiſtamus,& in
ijs etiàm mortem oppetamus.Et nos quidem,vtpotè Maiorum noſtrorũ
non fallaces imitatores,Deo nos benè iuuãte,in hunc vſq; diem eo pacto
viximus.Itaq; ſtat ſentẽtia, tueri & propugnare quęcunq; tum anteceſſo-
res mei,tum ego ipſe hucuſquè obſeruaui:id aũt vel maximè,quod ꝑ ante-
ceſſores meos tam in Cõſtantienſi,quàm alijs ſynodis ſancitum eſt.Cùm
verò in aperto ſit,vnum ſolum fratrem hallucinari,priuata opinione de-
ceptum,q̃ quidem cum totius Chriſtianiſmi ſentẽtia pugnet,tam eorum
qui ante mille annos nos ꝓceſſerunt,quàm qui in pręſens viuunt: eaque
præ ſe fert,Chriſtianos oẽs hactenùs ſemper in errore fuiſſe: eam ob rem
planè deliberatum mihi eſt,regna mea om̃ia,imperium,ditiones,amicos,
corpus, ſanguinẽ, vitam deniquè ipſam & animã impendere, nè impro-
bus hic conatus lõgiùs progrediatur:quandoquidem in meam haud exi-
guam,itemq́; veſtrã id ceſſurum eſt ignominiã, qui ꝓclara & cumprimìs
celebris eſtis Germanię natio:quibus id in honoris,authoritatis,ꝓrogati-
uæ cumulum acceſſit ex priuilegio, vt iuſtitię obſeruãtiſſimi, catholicęq́;
fidei defenſores & propugnatores habeamur.Quòd ſi qua igitur non mo-
dò hæreſis,ſed vel ſuſpicio hæreſeos,vel aliqua Chriſtianæ religionis im-
minutio in hominum animis noſtra tempeſtate relicta erit,id poſteris no
ſtris perpetuæ vituperationi fuerit.Quandoquidem ergò pertinax heſter-
no die Luteri reſponſum coràm omnes audiuimus, mentem ego vobis
meam aperio,pœnitere me ꝙ tam diù diſtulerim contra hominem illum
eiuſque falſam doctrinam procedere,nec me poſthàc audire illum velle,
ꝗcquid etiàm allatur' ſit:iubeo aũt vt quãprimùm ex mãdati ꝑſcripto re-
ducatur,caueatq́; ipſe ex publicę fidei ipſi datæ formula, nè palàm cõcio-
netũ,néve populo praua ſua dogmata inſtillare ꝑgat, nè deniquè ipſi' opa,
noui ꝗppiã aut motus aliꝗs excitetũ.Equidẽ,ſicut iam dixi,cõtra eum,haud
ſecùs atquè cõtra notoriũ hęreticũ planè deliberaui ꝓcedere:ſimulq́; à vo-
bis repoſco,vt ĩ iſthac cauſa id ſtatuatis,quòd decet ꝓbè Chriſtianos,et vt
vos

vos facturos recepiſtis. Scripta mea manu 19. April. 1521. Hęc pijſſima optimi & religioſiſſimi Cæſaris epiſtola tum quidē Vuormatiæ corā cunctis Imperij ordinibus, porrò Maij die 10. Romæ in publico Conſiſtorio coram Cardinalibus, iubente Pontifice Leone, lecta eſt, & ab vtriſque eſt ea Cæſaris conſtantia, zelus & integritas egregiè commendata. At Luterani aiebant Cæſarem eſſe puerum, qui à Pontificijs ad ipſorum voluntatem impelleretur: non ſic dicturi, ſi Luteri commenta approbâſſet: nec ſinè tāti principis inſigni iniuria, noctibus paſsim ad fores ſcribebatur, Væ terrę, cuius rex puer eſt. Sed certè tam pio & religioſo principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm pijſſimus princeps ab hac ſententia non fuiſſet deductus etiàm Catholicorum dynaſtarum precibus, qui putabāt mitiùs agendum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum conſultum videbatur, ſed rei euentus docuit veriſſimum eſſe, quod ait ille,

Principijs obſta: ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Non eſt crudelitas ſæuire in membrum morbidum, nè ſerpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem Vuormatia diſcedens, in ipſo itinere per quoſdā amicos & fautores mirabili calliditate interceptus eſt, & mox longè lateque ſparſa fama, contra datam fidem publicā eum atrociſſimè vinctum abductū eſſe. Et iam paſsim, pręſertim Vuormatię, omnia ad ſeditionem ſpectabant, donèc rei veritas comperta eſt. Ductus eſt autem Luterus iuſſu Frederici principis ſui Alſtadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum eſt: Ibì ille importunus monachus ſecurè in arce deliteſcens, multa ſcripſit digna tali viro. Inter alia hortatus eſt, vt adoleſcētes vitent Philoſophiam & Theologiam ſcholaſticam, ceu animæ mortem, Thomamque Aquinatem aſſerit multa hęretica ſcripſiſſe: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Epiſcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorum catalogo adſcripſerat, longè vtiquè ſaniori iudicio, quàm eum Luterus hęreticus hęreſeos damnârit. Quemadmodùm autem Mahumetes impuriſſimus in ſuo Alcorano vetat, nè ſuæ ſectę homines cum Chriſtianis diſputent, veritus nè craſſiſſimi errores apertis rationibus cōfutati, ab illis agnoſcantur & reſpuantur: ità & Luterus à Philoſophia & ſcholaſtica Theologia arcet ſuos, non ignorans, qui in ijs benè verſatus ſit, facilè ipſius abſurdiſſima cōmenta tum cogniturum, tum cōfutaturum. Quòd autem Thomam Aquinatem dicit multa hęretica ſcripſiſſe, id de viro ſanctiſſimo atque doctiſſimo ſcelerate mentítur, cuius ſcripta docti homines ſummoperè commendant, nihil morati dictionis ſimplicitatem, quę illi ſeculo vſitata fuit. Scripſit prætereà Luterus in ſua illa arce librum de abroganda Miſſa priuata ad fratres ſuos Auguſtinianos Vuittenbetgenſes, qui primi omnium Miſſas abrogauerant, quos hortatur, vt in eo incepto contra conſcientiæ accuſationem perſiſtant, ſicut & ſe in quibuſdam feciſſe ait. An non verò mirum eſt, dum talia legunt homines, poſſe

Luterus fingitur captus

Luteri Patmos.

Dehortatur à ſtudio philoſophiæ.

Lib. de abroganda Miſſa.

vel ad momentum in eius viri doctrina permanere? An non perſpicuum eſt, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conſcientiã ſuam ſe in pleriſque feciſſe affirmat, auſcultent? Pugnare enĩ contra conſcientiam à malis deterrentem, quid eſt aliud, quàm rebellem eſſe lumini, nec velle obtemperare veritati, ſed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicqd libet? Porrò in abroganda Miſſa & tollendo ab Eccleſia iugi hoc ſacrificio multus profectò Luterus fuit, vt ea res pleriſque non dubiam faciat fidem è propinquo imminentis Antichriſti, qui iuge ſacrificium prorsùs abolebit.

Pariſienſes damnant Luterum. Eodem anno etiàm Pariſienſes Theologi in ſolenni conuentu Luteri ſcripta damnârũt, licèt lõgè ſecùs Luterus & eius amiculi ſperâſſent. Cõtra hos ſcripſit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inſcriptione: *Aduersùs furioſum Pariſiẽſium Theologaſtrorum decretũ &c.* Eiuſmodi modeſtia tum Luterus, tum eius ſectatores omnes ferè ſemper vſi ſunt: quam vtiquè non à Chriſto, ſed illo qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbię, didicerunt. Scripſit etiàm in eos Luterus atrociſſimè ſermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos concitaret. Amici quoquè eius ſcurrilem edidêre libellum ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſieñ. Iſtud enim hominum genus non ferè niſì mendacijs, probris, contumelijs, cõuicijs, ſcommatîs, lœdorijs agere nouit cum aduerſarijs, & interìm vocant ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Iob 41. Luterus cõtra Pariſiẽſes.

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum Edictum cõtra nouatores orthodoxæ & Catholicæ religiõis promulgauit, in quo inter cætera dicit, Luterum non hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciem humani generis permultas olìm damnatas hæreſes in vnam ſentinam cõgeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorũm hactenùs ſummæ conſtantiæ & integritatis nationem, illijpſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurum ſit ignominiam & cõfuſionem. Hîc verò Sleidanus Cæſarem quidem fatetur dixiſſe, Decretum hoc ſuum cõmuni principum & ordinum conſilio factum: ſed mox ſubiungit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquot fuiſſe conflatum: ſcilicèt vult Imperatorem optimum & religioſiſſimum arguere mẽdacij, nè tanti principis & ordinum Imperij cõmuni decreto damnata Luteri impietas, Luteri cauſam premat. Quis verò eam hominis impudentiã ferat, qui vt per mẽdacia Luteri partes defendat, potentiſſimũ Imperatorẽ haud obſcurè vocat iñ ſuſpicionẽ mẽdacij? nec his cõtentus, quædam addit, quibus etiã Moguntinum Archiepiſcopum obliquè perſtringere videtur: atq; haud ſcio, an in illũ falſi crimen deriuare velit. nam obſcurè ſcribit. Sed abſit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus.

Caroli V. de Lutero ſententia.

Eſt profectò mirũ, tam facilè Luterũ in ſuam ſententiã pertrahere potuiſſe inprimìs Saxoniæ fortiſſimã gentẽ, quam olìm Carolꝰ Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dęmonũ cultu, Chriſto nomẽ

darent,

darent,à quo etiàm poſteà nunquàm defecerũt, ſed in ſemel ſuſcepta religione cõſtantiſſimè perſeuerârunt,& ſingulari quodam ſtudio Romanæ Eccleſiæ ſemper dediti fuêre. Sed homo verſutus, ſciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimiùm addictos ventri & potationibus,vt eos ſibi propẽſiùs alliceret,laxauit miſeris habenas,ieiunia, preces,vigilias,confeſſionem ſacramentalem,& alia pietatis exercitia,ceu papiſtica & monachorum inuenta, docuit reijcienda:quæ cùm eſſent incautis & imperitis,nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertentibus plauſibilia,ſub prętextu verbi Dei ab illo ſeducti & miſerandum in modum euerſi ſunt,longè iam diſſimiles ſanctiſſimis Maioribus ſuis, qui in Catholica fide, ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum cõſtantiã, ſemper fortiſſimè perſtiterunt.

Ipſo hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum,ad confluentes Sauum atque Danubium ſitum, inſigne atque fortiſſimum totius Hungariæ munimentum, Chriſtianis principibus inteſtina bella meditantibus,expugnauit,cùm iam anteà Amurathes eius abauus,& proauus Mahometes,magnis acceptis detrimentis,re infecta, indè diſcedere compulſi fuiſſent.Facile id fuit Tyranno,quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannoniæ parùm conueniret,ideoque nulla firma præſidia hoſti barbaro oppoſuiſſent. Belgradum expugnatur à Turca.

Eodem anno Ferdinandus archidux Auſtriæ vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam,itemque Ludouicus Hungariæ rex,Ferdinandi ſororem Mariam.

Per id ferè tempus ortum eſt eheu bellum inter Carolum Imperatorem,& Galliæ regem Frãciſcum,quod quàm funeſtum fuerit Reip. Chriſtianæ, vel eo ſolo nomine, quòd interim dabatur magna opportunitas Lutero & eius aſſeclis noua dogmata magìs magisq; in vulgus ſpargendi, nemo vllis vnquàm verbis conſequi poſſit.quòd ſi duo illi potentiſſimi principes aut vires ſuas coniungere,aut ſaltem rex Franciſcus à bello abſtinere voluiſſet,facilè hęreſes om̃es in ipſis ſuis initijs oppreſſę fuiſſent. Sed peccata noſtra diuinam in dies prouocabant iuſtitiam, quę tandem malo dęmoni fecit poteſtatem Eccleſiam perturbandi & diuexandi: atq; vtinàm vel ſerò ſapiant Phryges. Bellum funeſtũ Chriſtianorum.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum eſt Gallis, & paulopòſt anno 1522.Leo Põtifex atrocis toxici abreptus violentia,exceſſit è corpore,cuius locum obtinuit Hadrianus Florentius Batauus,vir inſigni tum doctrina, tum morũ integritate, pręceptor quondàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis ſingulari prudentia,abſente Carolo,perturbatæ Hiſpaniæ reſtituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hiſpanijs,cum regia authoritate in procuratione vtriuſque Hiſpanię eum reliquerat. Leo X. moritur.

ANno 1522. Rex Danorũ Chriſtiernus ſuæ crudelitatis luens pœnas, è regnis ſuis profugus,cũ Iſabela Caroli Cæſaris ſorore Mechliniam venit:nec diù pòſt ſuperuixit Iſabela, ſepulta Gandaui Chriſtiern. rex regno pellitur.

apud D.Petrum. Cùm rex ille è Dania aufugit,iam illum præceſſerat Archiepiſcopus Lundẽſis Georgius Schotborch, cuius nõ multò antè meminimus,fugiens eius regis tyrannidem.Et eccè dum moratur Aemſterdami,quod eſt Batauorum inſigne emporium, rex quoquè Chriſtiernus eò peruenit,ibique Archiepiſcopum exulem inuẽnit, & quem pauloantè crudeliter perſecutus erat,iam familiariter allocutus eſt in ſolo peregrino,obſtupeſcente Epiſcopo ad tam ſubitam regis calamitatem. Poſſunt eo exemplo admoneri, qui præſenti fortunæ nimiùm fidentes, inſoleſcunt,& ad crudelitatem & tyrannidem ſua potentia abutuntur, perindè àc ſi DEO non ſint curę res humanę.

Circa hæc ferè tempora Henricus Angliæ rex VIII. ſcripſit in Luterum,eoque nomine à Pontifice & ampliſſimo Cardinalium ſenatu, Catholicæ fidei defenſor appellatus eſt.

Per id quoq; tempus Luterus è Patmo ſua,ſi ſuperis placet,rediјt Vuittenbergam. Porrò interìm dum ille abeſſet,quiddam mirè ridiculum accidit Vuittenbergæ.Carolſtadius enim & Melanchthon, pręcipui Luteri diſcipuli & ſymmyſtæ, hauſta occaſione ex ſcriptis Luteri,ſtudioſis adoleſcentibus perſuaſere,non eſſe dandam operam Philoſophiæ: Platonem, Ariſtotelem, Ciceronem, & id genus alios non niſì mera ſcripſiſſe commenta & impoſturas,eoq; libros eorum Vulcano conſecrandos:vni ſacrorum Bibliorum lectioni vacandum:neque fas eſſe,hominem Chriſtianum literis deditam actitare vitam:faciendum omnibus,quod in Geneſi dictum eſt,In ſudore vultûs tui veſcẽris pane tuo. Nemini dubium eſſe poteſt, quin ob ſtultiſſimam animi arrogãtiam illi grandes Sophi ad tam abſurdam & plùs quàm anilem delirationem deuoluti ſint, cùm certum ſit,magnam eſſe liberalium artium & Philoſophiæ ad multa opportunitatem,modò quis rectè & moderatè illis vtatur.Scripſerat Luterus in libello ad Germanicam nobilitatem, Ariſtotelis Phyſica, Metaphyſica, Ethica,prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauſerant hanc ſuam præclaram doctrinam Carolſtadius & Melanchthon. Et vt magìs inſaniam proderent ſuam, Carlſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittenbergenſi, Melanchthõ in piſtrino artem piſtoriam meditabatur: plerique adoleſcẽtes, artium liberalium combuſtis libris,mechanica opificia complexi ſunt. Deniq; hac prodigioſa illorum homuncionum temeritate eò res perducta eſt,vt multis locis Scholæ clauſæ tenerentur annis aliquot.At Luterus Vuittenbergam è ſua Patmo reuerſus,Philippum hoc nomine caſtigauit, Carolſtadium ex ditione Vuittenbergẽſi exegit, libroq; edito aſſeruit Philoſophiam in ſe bonam eſſe.Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & inconſtans,ſibique identidèm planè contrarius fuit,quod neq; amici eius vnquàm negare auſi erunt,niſì planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatìs ſuperque licet intelligi,quo ſpiritu fuerit agitatus.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorũ Auguſtinenſium miſſæ abrogationem,cùm id factum antè probâſſet:ſed

Carolſtadius & Melanchthon delirant planè.

Gen.3.

Luterus oppugnat Ariſtotelẽ.

Clauduntur Scholæ.

Damnat quod antè probauerat.

doluit

doluit homini arrogātiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurriliter & ſeditioſè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblitus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicētiſſimè inuectus eſt in Anglię regem, cuius liber Germanicè conuerſus per Hieronymū Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogantia tumidus, inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrum, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquum vſum, non multitudinem hominū, ſed vnius maieſtatis æternæ verbum, Euāngeliō, quod ipſimet cogūtur probare. Hìc ſto, hìc ſedeo. hìc maneo, hìc glorior, hìc triumpho, hìc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibèt ſanctorum, aut conſuetudini fallaci. Dei verbum eſt ſuper omnia. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianę contra me ſtarēt. Obſecro, quæ hæc verborū monſtra & portenta ſunt? Et tamen habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicum. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atque ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò non alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere potuit. Nam de Miſſa ad breue tempus triumphabit Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantum ſcelus ferre potuit. Et tamen cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitum monaſticū. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequātur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſque dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit prætereà ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principū Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiā ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatā eſſe à Cæſare fidem publicam. Nam didicerūt principes Germaniæ, olìm de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani, nihil magìs quàm fidem contemnere, in perpetuā nationis ignominiā. An non hoc eſt Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portentum. Multa alia pijs auribus intoleranda ſcribit eo libro deterrimus pſeudomonachus ille, quæ hìc commemorare non libet. Nec eſt mirum, quòd ille talia ſcripſit, ſed mirum eſt, talia ſcribenti quenquam fidem commodare potuiſſe. Sleidanus libenter recitat, ſi quid Pontifices etiàm ſuperiorum ſeculorum egerint contra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autem Luterus vilis ſcurra tam atrociter Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliæ regem lacerat & proſcindit, hoc ille bonus vir nō ſolùm non repræhendit, ſed acerrimè eum Anglo reſpondiſſe dicens, etiàm laudare videtur. Vbi iam eſt illud ſcripturæ Diuinæ, Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cum Lutero

Scribit in Angliæ regem.

Nota intolerandam arrogantiā.

Exod. 22. Act. 23.

tero ſuo, quò dignus eſt. Eodem anno librum edidit hoc titulo, *Aduerſus falsò nominatum Eccleſiaſticorum ſtatum, Papæ & epiſcoporum.* In hoc libro ſe Euangeliſtam & Eccleſiaſten Dei vocat. In Prologo ſic habet: Doctrinã meam ego nolo iudicari à quocunq;, nec ab angelis om̃ibus. Cùm enim certus de ea ſim, volo per eam & veſter (ſcilicet Papæ & Epiſcoporum) & angelorum quoquè iudex eſſe &c. Verùm quis ſatis explicare poſſit, quotiès ille Doctrinam ſuam, de qua hìc certum ſe iactat, paulo momento non ſemèl mutauerit, modò aſſerens quod antè negauerat, modò negans quod aſſeruerat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina ſua, cur totiès eam mutauit? Sed aſtutè facit, quòd nullum vult pati iudicem, vt ſub hoc prætextu liceat ei ſcribere quicquid libet. An non pudet Chriſtianos homines tam prodigioſæ temulentiæ nugatorem eſſe ſequutos? In eodem libro ſeditioſiſſimè ſcribit in epiſcopos, nec opùs eſt om̃ia huc adſcribere, quæ ſinè piaculo vix commemorari queant: vſqueadeò homo ille pręira & furore nuſquàm ſibijpſi temperare potuit. Iam traditus erat ſatanæ, à quo miſerè exagitabatur. Quàm barbara vox eſt, quòd illic ſcribere non dubitat, Meliùs foret vt omnes epiſcopi occiderentur, omnia collegia & monaſteria funditùs eradicarentur, quàm vt vna periret anima, nè dicam, vt omnes animę perderentur propter inutiles laruas & puppas? Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queãt. Porrò id genus ſeditioſis vocibus nõ paruam dedit occaſionem ruſticorũ tumultui, qui non diù pòſt ſecutus eſt, in quo vltra centum ruſticorum millia cæſa ſunt. Per id quoquè tempus vertit nouum Teſtamentum Germanicè, ſed fide peſſima, multis immutatis, demptis, additis: quæ verſio, dici non poteſt, quàm pernicioſa fuerit, p̃ſertim imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tantos ſibi ſumpſère ſpiritus, vt contemptis Theologis quibuſcunque, non dubitàrint contra Pauli prohibitionem publicè concionari. Iactabat quoquè Luterus cum ſuis, nunquàm anteà Germanis ſyncerè prædicatum fuiſſe Euangelium, ſe autem verum proferre Euangelion. Sed abſit, vt pijſſimos Maiores noſtros credamus Euangelij veritate caruiſſe, qui certè Euangelij ſynceritatem ab ijs docti ſunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus ſit. Porrò quàm bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, ſuo nunquàm pręſtando damno Germania iampridèm experta eſt. Habuiſſent hìc Germani præſertim principes, iuſtiſſimam excandeſcendi cauſam, quòd non dubitaret ille ſuperiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda proſcindere contumelia, quòd Euangelij fuerint expertes. Nam ſi id verum eſt, omnes Maiores illorum idololatræ permanſerunt: quo quid poſſit dici contumelioſius? Certè Luteri Euangelium eiuſmodi eſt, vt Maiores noſtri, ſi illud apud ſe prędicari perſenſiſſent, faciliùs paſſuri fuerint vitam quoquè ipſam ſibi eripi, quàm talis Euãgelij ſuis in regionibus fieri mẽtionem. Totum enim ad tumultus & ſeditiones ſpectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum diſſenſiones parit, & ſubditos in magiſtratus inflammat odio incredibili: & quo quiſque magìs vult haberi

Luterus ſe Euangeliſtã vocat.

Vertit nouum Teſtamentũ mala fide.

1.Cor.14.
1.Tim.2.
Fœminæ cõcionantur.

haberi Euãgelicus,eo fit ſeditioſior. Ait enim Luterus,tanto verius euangelium eſſe,quanto plus tumultuum parit:nec veritus eſt Vuormatiæ coram Cæſare & cunctis Imperij ordinibus dicere, ſibi planè iucũdiſſimam faciem iſtam in rebus eſſe, videre,ob verbum DEI ſtudia & diſſenſiones fieri. Certum eſt autem,verbum DEI non diſſenſiones,ſed animorum ſummam conſenſionem efficere:non eſt enim diſſenſionis DEVS,vt ait Apoſtolus,ſed pacis:& in Actibus Apoſtolorum legimus,credẽtium cor vnum & animam vnam fuiſſe in Domino. Porrò diabolus homicida eſt ab initio,& qui tumultus ac ſeditiones mouẽt,ad eius gregem pertinent. Eſt verò proh dolor tumultuum plus ſatìs excitatum in Europa,dum ſanguinarium iſtud graſſatur Euangelium. Sed ad id,vndè digreſſi ſumus,reuertamur. Erant tum temporis non pauci,qui vt Luteri dogmata latiùs diſſeminarent,ſuam cõcionandi operã paſsìm gratìs offerrent. Typographi quoquè Luteranorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm,porrò Catholicorũ malignè & deprauatiſſimè,alienisque ſumptibus excudebãt. Ità breuì magnos habuit progreſſus Luteri doctrina:qua factũ eſt,vt mortales paſsìm inſanire iuuaret.
1. Cor. 14.
Act. 4.
Ioan. 8.

Hoc anno,vt paulò ſuperiùs dixim⁹,Põtificatum inijt Adrianus natiõe Batauus, Caroli in Hiſpanijs vices tũ gerẽs, virtute ac fama Cardinalibus Romæ,non facie,notus. Is è tenuibus parentib⁹ Vltraiecti natus,Louanij ſtudendo tantum profecerat,vt inter Theologos Louanieñ facilè deincèps primus haberetur: eaq; de cauſa & quòd ſingulari morum grauitate eſſet,in præceptorẽ Caroli V. aſſumptus,ac in Hiſpaniam ꝓfectus, ibiq; Epiſcopus & Cardinalis creatus, Caroliquе abſentis poſteà ibidèm vices prçclarè admodùm gerens,in ſummum pontificem magna Cardinalium conſenſione eſt ſublimatus,retento priſtino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.
Adrianus Papa VI.

Eodem anno à Cçſareanis capta & direpta eſt Genua,Ligurię vrbs inſignis & opulẽta. Indè accidit,vt Adrianus Pontifex cùm ex Hiſpanijs eò appuliſſet,nulla afflictorũ ciuium lętitia ſit exceptus. Adrianus enim magnis precibus populi Romani & cohortatione ſenatûs, Romam eo anno felici nauigatione deuectus eſt. Cùm aũt cognouiſſet Rhodum à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari,volebat quidem ferre opem, ſed pecuniæ inopia retardabatur. Itaq; Rodieñ omĩ deſtituti auxilio,cùm aliquot menſes vrbem fortiſſimè defendiſſent,& multa Turcarum millia ſtrauiſſent,tandèm certa pactione vrbem atq; inſulam barbaro hoſti dediderũt,qui eam conſilij ingentis & perdifficilis belli occaſionẽ audacter ſuſceperat, quòd Chriſtianos reges inteſtinis occupatos bellis didiciſſẽt. Magnã eius inſulæ amiſſione Reſpub. Chriſtiana & ignominiã & cladem accepit,atq; vno eodemq; tempore,irato Deo,forìs ditiones Chriſtianorum à barbaris,intùs religio ab hçreticis oppugnabatur. Certè oportuit altum ſtertere,quos tot calamitates & incommoda non excitârunt.
Genua diripitur.
Rhodus à Turcis occupatur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderẽt vulgus Luterana noui Teſtamẽti verſione facilè in hæreſes illici, ꝓpoſitis edictis omni-
Teſtamen-

tum Luteri interdicitur.

omnibus ſubditis ſuis eius lectione interdixerunt. Auſus fuerat Luterus ex Canone ſcripturarũ noui Teſtamenti reijcere Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam D. Iacobi, quam ſtramineam ille impurus nebulo appellauit: Epiſtolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypſin, quæ, teſte D. Hieronymo, tot habet ſacramenta, quot verba. Atqui verò poſt annos quinq; primam verſionem ſuam Luterus ipſe pleriſque locis mutauit, idq; adeò, vt ex ſolo Matthæi Euãgelio quidam annotauerint loca triginta ſex. Quàm verò multis locis ille ſcripturam ſacram malè vertendo deprauârit, annotatum eſt à doctis quibuſdam. Hieronymus Emſerus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Teſtamentum poſt Luterum Germanicè trãſtulit, & ad marginem plurima loca, ab Lutero malè conuerſa, adſcripſit. Videre tum erat paſsìm in manibus imperitæ multitudinis Luteri verſionem, quæ ab illis auidè legebatur, ſed non nisì in ſuam ipſorum perniciem, vt rei euẽtus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra ſcripturas recipi, ſcripturæ autem ab illo eſſent ☞ deprauatę, ruebant miſeri in errores alios ex alijs, vnoquolibet ſcripturas pro ſuo cerebro interpretante. Indè poſteà orta eſt tanta ſectarum turba, vt difficile ſit in certum eas numerum redigere. Quod etſi eſt longè calamitoſiſſimum, homines Chriſtianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuſlibet ſomnia nõ alio quàm Euangelij loco habere, tamen eam calamitatem vulgus euerſum ducit pro nihilo: ſed id patiuntur horrendo Dei iudicio, quòd tam leuiter aures fidemq; accõmodârunt Luteri commentis, quaſi ille demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protuliſſet, cùm reuerà ipſam Euangelij lucem in immanes quaſdam tenebras mutârit, in certiſſimum innumerabilium animarum exitium.

Luteri os impurum.

Per id quoquè tempus ſcripſit Luterus librum de vita coniugali, ſanè turpiſſimum. Vbì inter cætera ait impudentiſſimè, omninò neceſſarium eſſe omnibus rei Venereæ vſum, magìs etiàm quàm cibum, potum, ſomnum, &c. Atque idcircò teneri monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, nuptijs operam dare &c. Atque cùm hæc ſcriberet, nondùm excuſſerat cucullum: itaque huiuſmodi paradoxis iter ſibi muniebat ad illas præclaras ſuas nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì fuêre hominum mentes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vſqueadeò occæcari.

Luterus in principes catholicos.

ANno 1523. cùm percepiſſet Luterus principes Catholicos ipſius nouum Teſtamentum damnâſſe & proſcripſiſſe, tanta acerbitate in illos ſcripſit librum de ſeculari poteſtate, vt in Eccleſiaſticos videri potuerit modeſtia quadam vſus fuiſſe. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentum & potentem, quæ res eius effreni audaciæ calcar addebat. Auſus eſt in illo libello ſcribere, principes vtplurimùm eſſe vel præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omnium offenſione ſcriberet? Atq; hæc Luteri contumelia ad ipſum quoquè Carolum Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibile dictu eſt, quanta in hoc monſtroſo homine fue-

Cõtumelia ſumma in principes.

ne fuerit conuiciandi & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceamus, in duabus duntaxàt Confutationibus, cõuicit cũ 874. mendaciorum, quod poſſet incredibile videri illis, qui eius hominis ſcripta non legerunt. Sed quid non auſit, qui nihil nõ auſus fuit? In libello iam dicto de ſeculari poteſtate, inter cętera cõtumelioſè aliquot principes perſtringit his verbis: In Miſnia, in Bauaria, in Marchia, alijsq́; in locis promulgauerunt tyranni edictum, (tyrannos vocat catholicę religionis obſeruantiſſimos principes) vt noua teſtamenta in præfecturas tradãtur. Hìc ſubditi ſic agant: Non foliolum, non literam vnam tradant ſub periculo ſalutis ſuæ. Quiſquis enim id fecerit, is tradit Chriſtum Herodi in manus. Illi enim aiunt velut Chriſticidę, ſicut Herodes. His & id genus alijs emblematìs ornat ille ſcurra illuſtriſſimos principes, q̃ vulgo ea cauſa nolebant permitti verſionem Luteri, quòd viderent non niſì deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo inſolentiſſimo tenebrione atrociſſimis verborum flagris flagellati ſunt. Admiſcuit interìm multa ad ſeditionem concitandam vehementer opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibuſdam agitatum, nihil niſì cędes & latrocinia anhelâſſe. Apud Sleidanum altum de his, quãtùm equidem aduerterim, ſilentium eſt: fortaſsìs & ipſum puduit, referre tam atrocia in principes conuicia, nè Luteri cauſam efficeret deteriorem: ſed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Hoc anno tormenti ictu in arce ſua Lanſtal perijt Franciſcus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimìs ſtudioſus. Is bellum indixerat epiſcopo Treuirenſi, obſeditq́; Treuiros, ſed induſtria Epiſcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòſt ab Epiſcopo Treuirenſi & fœderatis aliquot principibus obſeſſus, temeritatis ſuæ pœnas dedit. Celebre nomẽ ſibi ille comparârat aliquot proſperis rerum ſucceſſibus. Nam Lantgrauio Haſſiæ adhuc puero grauiſſima intulerat damna, & vrbem Metenſem longè florentiſſimam ad detrimentoſas pacis conditiones adegerat. Multum in eo fiduciæ & ſpei collocârat Luterus, adeoque plus quàm in vllo principe, quemadmodùm ipſe Luterus clàm ſcripſit Vldrico Hutteno. Franciſcus Sickingius perit.

Hoc anno Bruxellis, quæ eſt Brabantiæ præclara vrbs, duo profeſſionis Auguſtinianæ ob Luteri dogma flammis exuſti ſunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quemadmodùm etiàm Iohãnem Huſſium & eius farinæ alios hereticos. Habet enim & diabolus martyres ſuos. Porrò martyres Chriſti pœna non facit, ſed cauſa, vt præclarè inquit Auguſtinus. Quam ſibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit ſanctiſſimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Eccleſię, quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli ſacerdotum? An ſecum eſſe Chriſtum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Tales etiamſi occiſi fuerint in confeſſione nominis, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe Luterani duo martyres, ſcilicet.

martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt. Et poſt pauca: Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti beſtijs animas ſuas ponant: nõ erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occídi talis poteſt, coronari nõ poteſt. Hæc ille.

Borbonius à Gallo defecit. Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorum rege Franciſco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Franciſci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infeliciter attentauit Maſſiliæ occupationẽ, atque indè non ſinè ignominia diſcedere compulſus eſt.

Nota facinus inſigne. Hoc anno quidam ciuis Torgauienſis, ex monaſterio Nymicenſi nouem virgines ſacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarum vnam non longè pòſt Luterus inceſtis nuptijs ſibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defenſionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conſcripſit, alterum ad Pighardos, ad Huſſitas alterum, videlicet vt ægerrimè faceret Romanæ Eccleſiæ, cùm tamen ante paucos annos, eoſipſos ceu hęreticos & ſchiſmaticos publicis ſcriptis egregiè eſſet inſectatus.

Inter alia multa quæ hoc anno ſcripſit idem Luterus, etiàm libellum edidit de communi fiſco. In hoc bona ferè omnia totius cleri addicit huic fiſco communi. Hoc enim pacto facilè animaduertit ſe magnam apud principes & magiſtratus ciuiles gratiam initurum, ſi Eccleſiaſticorum bona ipſis adiudicaret. Sed reuerà ex eiuſmodi rerum Eccleſiaſticarum occupatione non ſolùm nihil locupletati, ſed magìs etiàm ſuis opibus pleriq; exuti videntur. Quæ enim Deo ſemèl dicata ſunt, in prophanos vſus nũquàm ſinè periculo transferuntur. Legimus in hiſtorijs M. Craſſum Romanorum ducem, cùm ad bellum Parthicum proficiſceretur, templum Hieroſolymitanum ſacris theſauris, inſtigante nefaria cupiditate, ſpoliâſſe. Verùm perſecuta eſt ſacrilegum vindicta diuina. Nam in pręlio à Parthis non multò poſt ſuperatus, vnà cum filio cæſus eſt: porrò hoſtes in os eius repertum, non ſinè auaritiæ & ſceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norinbergæ. Eodem anno habita ſunt Comitia Norinbergę, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Frãciſcus Cheregatus interfuit. Et licèt pontifex operam ſuam liberaliter offerret Germaniæ, vtpotè dulciſſimę patrię ſuę, tamen magìs exulcerati ſunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber cẽtum grauaminum Germaniæ, authoribus Luteranis, vt nihil intentatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiam Pontifici & Eccleſiaſticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici Eccleſiaſtę vterentur receptis Eccleſię doctoribus, & probatis Euangeliorum expoſitionibus, quod Luterus mira vafricie ità interpretatus eſt, vt populus putârit principes ab ipſo ſtare, cùm tamen id eſſet falſiſſimum.

Suprà diximus Luterum ſcripſiſſe cõtumelioſiſſimè in Anglię regem, qui eius captiuitatem Babylonicam oppugnauerat. Illud regis ſcriptum poſteà defenſum eſt à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffenſi epiſcopo & Thoma Moro in Anglia. Quãuis autem noſtrarum partium Catholici ſcriptores Luterum, multorum mendaciorum ſępè cõuicerint, tamen auſus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, ſe à mendacijs abſtinuiſſe. Ait enim: A virulentia & mendacijs abſtinui, quibus liber regis refertiſſimus eſt. Hoc cùm eſſet mendacium impudentiſſimum, à noſtris corona ad marginem expreſſa inſignitum eſt. Murnerus certè ex ſolo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus, regis librũ virulentia & mẽdacijs eſſe refertiſſimũ, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gẽtium regię dignitati deferendum ſit. Fuit autem regis ſcriptum planè Catholicum, & vt dixi, à doctiſſimis viris fortiter defenſum. Erat tum temporis in Anglia Iohannes Fiſcherus Roffenſis epiſcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarũ peritiſſimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, ſcripſit librum pro defenſiõe regię aſſertionis, ſed ſumma modeſtia in hominem omnis frontis & pudoris expertem vſus, adhibitis quoquè tum ſcripturę diuinæ, tum patrum ſententijs: quanquàm in eius libri præfatione præter morem ſuum, iuſto dolore ſtimulatus, aliquanto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis inſolentia & improbitas lõgè acriora merebatur. Ità enim citra omnem modeſtiam petulantiſſimè debacchari in Pontificem, Epiſcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat perditiſſimi & deploratiſſimi, non modò aſperis verbis, ſed etiàm aſperrimis flagellis & verberibus, reprimendi. Et hęc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidẽ, quod equidem ſciam, vnquàm repręhendit, cùm tam multa blateret, mireque exaggeret, ſi quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Eccleſiæ, ſit dictũ aut factum, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exaſperare queat, pręſertim odiosè, & non bona fide commemoratum. Sed quãto Luteri fuit inſignior impudentia, tanto minùs excuſationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluérunt. Pręter Roffenſem autẽ Epiſcopum, de quo iam diximus, ſcripſit pro Angliæ rege cõtra Luterum etiàm Thomas Morus, ſumma doctrina & integritate vir, ſed ſub nomine Gulielmi Roſſei. Is verò, pro admirabili ingenij dexteritate, ità omnem Luteri arrogantiam & os maledicum compreſſit, vt nihil contrà mutire auſus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex perſona Luteri: Quoniamquidem igitur cõtradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Epiſcopi, ſacerdotes, laici, & omnes in ſumma boni: mihi licebit pro Dei mei maieſtate Pontificem, Cęſarem, Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs inceſſere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, ſtercora, merdas expuere &c. Porrò ſuperiùs

Epiſcopus Roffenſis ſcribit contra Luterũ.

Thomas Morus ſcribit in Luterum.

Veriſſima Thomę Mori de Lutero ſententia.

etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre poteſt talem, qui mille vitijs oſtendat, ſe poſſeſſum atq; agitatum à legione dæmonũ? & tamen ità ſe iactat ſtolidè: Sancti patres omnes errauerunt: Eccleſia tota ſæpiùs errauit: Doctrina mea non poteſt errare, quia certiſſimus ſum, doctrinam meam non eſſe meam, ſed Chriſti. Quòd ſi quis reſpondeat, Teſtimonium tuum non eſt verum, quia teſtimonium perhibes de teipſo, recurret ilicò ad nouam ſcripturam, Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cælo. Atque ibì ſiſtet in hoc ſuo principio, velut firmiſſimo fundamento, quod non omnes Papę, Reges, Doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certiſſimus, dogmata ſua habere ſe de cælo: ſicut certi ſunt & certiſſimi, qui dormiunt, omnia vera eſſe quæ ſomniant: immò verò certus & certiſſimus, mentiri ſe vigilantem, dogmata ſua eſſe de cælo, quæ ſua ſibi murmurat conſcientia, dæmonum illi præſtigijs immiſſa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatis ipſius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conſpurcare ſacra, blaſphemare Deum, quicunque non verentur arguere ſpurciſſimas ipſius blaſphemias. Item in fine libri ſecundi, addit etiàm hęc Thomas

Nota Lector

Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abſtinuiſſe ſe teſtatur ipſe, cui nihil eſt aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, ſycophantiæ: cui nihil eſt aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, præter ſtultitias, furores, amentias: qui nihil habet in ore præter latrinas, merdas, ſtercora, quibus fœdiùs & ſpurciùs, quàm vllus vnquàm ſcurra, ſcurratur. Hæc quidem de illo & longè plura ſcribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere auſus erit. Quæ autem ſcribit, tam ſunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & ſcripta ſatìs ſuperque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt ſibi cauere homines ab illo miſero, quem viri graues tantoperè execrantur? Nam & Roffenſis epiſcopus in præfatione, cuius paulò antè meminimus, vocat eum canem rabidum, lupum rapaciſſimum, vrſam ſæuiſſimam. Et puto certè non paulo plus apud nos ponderis habere debere tantorum virorũ grauiſſimam ſententiam, quàm Sleidani aut ſimilium ineptias, qui eum hominem tantum non ceu deum quendam in cęlum ferunt, quem ſummę eruditionis & virtutis viri tanquàm orbis horrendam peſtem toto pectore deteſtantur. Sed Roffenſis & Mori ſcriptorum hoc loco Sleidanus vir optimus non meminit, ſentiens hauddubiò, quantum eſſent præclaro Luteri euangelio totique eius cauſę factura pręiudicium, ſi ea bona fide retuliſſet.

Adrianus pontifex moritur.

Non diù pòſt mortuus eſt Adrianus pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum ſucceſſit Clemens VII. è familia Medicea.

Anno 1524. Franciſcus Gallorum rex ingentes coëgit copias, quibus Prouinciam à Cęſareanis fruſtrà tẽtatam tueretur. At vbì cognouit re infecta diſceſſiſſe Cęſaris militẽ, ipſe animum ad Me-

Mediolanũ capit Gall⁹.

diolanum repetendum adiecit, nec voto fruſtratus ſuo, Mediolano potitus eſt. Indè verò infeliciter Ticineñ oppugnationi aliquot mẽſes dedit, nulla

nulla re memorabili confecta. Erat Ticini præſidium Germanorum, duce clariſſimo Antonio Læua Hiſpano.

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Eccleſiæ ritus, cęremoniæ & inſtituta, iuſſa ſunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentē ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id temporis ſoli ferè Tigurini ſequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolēdas è templis imagines, & Miſſam tanquàm impiam abrogandam. Quod vtiq; nihil erat aliud, quàm Antichriſti agere antecurſorem, qui iuge ſacrificium, quod in Miſſa fit, auferet ad breue tempus. Multùm ſudatum eſt à Lutero & eius tota poſteritate, malo dæmone id agente, vt Miſſa in ſummum apud omnes horrorem, abominationem, contemptum adduceretur, & magnos ea res ſucceſſus habuit in Europa, dum interim barbaræ nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Miſſę ſanctiſſimum ſacrificiū ſumma alacritate & deuotione complectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noſter orbis ſacroſancta Miſſa abroganda, partìm iam res ipſa abundè declarauit, & maiori ſuo malo ſentiet poſteritas, niſì reſipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempeſtate Bennonis olìm Miſneſi Epiſcopi, quem paulò antè Adrianus pontifex diuorum catalogo adſcripſerat, oſſa & reliquię venerabiliter è vetuſto terrę tumulo eleuatę ſunt, & annuę feriæ in eius honorem inſtitutæ. Id ſupra modum malè habuit Luterum, ꝙ cerneret multùm ſuis conatibus detractum iri ea antiquæ pietatis fama & obſeruantia. Mox ergò libellum edidit hac inſcriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquum diabolum, qui Miſnæ exaltandus eſt.* Ità ille inſanus nec diuis quidem iam beata apud Chriſtum immortalitate fruentibus parcendū putauit. Non ſunt contaminandæ piæ aures atrociſſimis maledictis & cōtumelijs, quibꝰ in hoc libello tum in Bennonē ipſum, tum in alios quoſdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendam huius ęui ſocordiam, q̄ hoc monſtrum ferre potuerit. Olìm cùm Chriſtiani ad ſacrificandum falſis dijs compellerentur, illique recuſarent, dicerentque non deos eos eſſe, ſed homines fuiſſe impuriſſimos & ſceleratiſſimos, ethnici magiſtratus non ferentes iniuriam, vt ipſis videbatur, deorum ſuorum, omni ſuppliciorum genere in martyres ſæuiebant: at Luterus & eius ſimiles dogmatiſtæ, ęuo noſtro in ipſum Euchariſtiæ ſacramentū, & in ſanctos cum Chriſto iam regnātes, impunè, immò permultis applaudētibus, immanes euomunt blaſphemias. At tamen quandoquè Deus & ſuas & ſanctorum ſuorum iniurias egregiè vlciſcetur.

Per hoc tempus Zuinglius non cōtentus à Lutero dici Luteranus, ſed ipſe potiùs de ſuo nomine ſectam auſpicari cupiens, non ſolùm Catholicos tranſſubſtantiationis aſſertores, ſed etiàm Luterum ipſum, vnà cum pane & vino verum Chriſti corpus & ſanguinē in Euchariſtia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem peſſimè habuit Luterum, & hæc res occaſionē præbuit atrociſſimę illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quæ in hunc vſque diem cōponi non poteſt. Rectè hoc per-

Conuentus Heluetiorū.

D. Bennonis reliquię eleuantur.

Nota Luteri deploratā inſaniam.

Zuinglius diſcedit à Lutero.

miſit ſapiēs & bonus Deus, vt Luteri arrogātia à proprio diſcipulo cōprimeretur, & mortales oēs intelligerent, rectiſſimè dixiſſe D. Hieronymū, ſcripturas non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtere. Ab vtraq; enim parte iſti ſectarij verbum Dei crepant, ſcripturas certatim proferunt: & tamen cùm certiſſimum ſit, non poſſe vtroſque verum docere dum cōtraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolūt, & vtrique praua ſcripturę diuinę interpretatione & ſe & ſuos omnes miſerabiliter perdunt, cùm vtroſq; rectè iam olim damnârit hodieq; damnet catholica fides, qua certiſſimè credimus, in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini poſt Chriſti verba in ſacrificio prolata, ipſiſſimum Chriſti corpus & ſanguinem ſubſtantialiter cōtineri, etiàm extra ſumptionem, cùm hoc ſacramentū non niſi omnipotenti Chriſti Ieſu ſermone cōficiatur. A Lutero hac in re iam antè diſſenſit Andreas Carolſtadius, & cùm à Lutero acriter repręhenderetur Ienæ, quòd Eccleſias ſ. Luteranas turbaret, ille ſe contra ipſum ſcripturum, ſuamq; ſententiam defenſurum reſpondit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabatur. Poſteà libellos aliquot Carolſtadius Baſileę edidit, quorum ſumma erat, nō eſſe Chriſti corpus naturaliter in Euchariſtia, nec tamen Zuinglij ſentētiam ſequebatur, ſed noua interpretatione ait, pronomine demōſtratiuo, Hoc eſt, demonſtrâſſe Chriſtū corpus ſuū menſæ aſſidens, nō autem ſub panis ſpecie cōtentum. Hanc ſtultiſſimam opinionē Anabaptiſtæ quidam amplectebantur, & Zuinglij atq; Luteri interpretationē reijciebāt. Porrò Zuinglius Carolſtadiū dicebat veritatem quidem agnoſcere, ſed qa troporū vim ignoraret, verba nō recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, qui iam ſibi de Collega, licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolſtadij expoſitiōem ceu nimìs duram & violentam reſpuebant. Indè accidit, vt Senatus Tigurinus cauerit, nè libelli Carolſtadij in vrbe ſua venderentur.

In Dialo. aduersùs Luciferianos.

Carolſtadius contra Luterum.

Nota mirabilem Euāgelicorum cōfuſionē.

Luterus verò Zuinglij expoſitionem libello quodam confutauit. Ità nimirùm ſpiritus vertiginis, in Luterum & eius præclaram ſobolem immiſſus, repĕtè multas ab illis extorſit abſurdiſſimas verborum cœnę Domini interpretationes, alias ab alijs, & ſimul omnes à Catholicę Eccleſiæ ſententia diſcrepantes: ortumque eſt implacabile bellum inter iſtos factioſos ſpiritus, qui cùm omnes iactitēt ſe veritatem demùm in lucem protuliſſe, non poſſunt tamen in vnam aliquam de re tanta conſpirare ſentētiam, & à veritate ſunt prorſùs alieni, & interìm miſerrimam & rudem plebeculam in diuerſas factiones & opiniones diſtrahunt, efficiuntq; vt iam permulti non videant, quem potiſſimùm in hac dogmatum mirabili varietate ſequi debeant. Quis verò ſatìs deplorare poſſit, tam innumeras Chriſti Ieſu ſanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogātia & philautia in certiſſimum exitium, horrendamq; ęterni ignis damnationē pręcipites agi? Verùm hoc iſti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipſi ſibi aliquod poſſint parare nomen, licèt cum ſumma hęreſeos ignominia coniunctum.

Præcones Euangelici inter ſe tumultuātur.

Scri-

Scripſit hac tempeſtate Luterus libellum Germanicum de mercaturis & fœnore. Quid eo libello ſpectârit, re ipſa ſatìs declarat. Multus ibì eſt in exaggerandis oneribus, quæ accidant Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum ſolis habiturus mercatoribus, & animo verè pio illorum mala ſtudia repræhenſurus. Sed multitudinis animos & ſibi cōciliare, & in principes iritare moliebatur. quod nè temerè ſcripſiſſe videamur, ipſe ſe prodit, eodem in libello ità inquiens: Reges & principes hîc attentos eſſe oportebat, & ex iuris ſeueritate hęc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput iſthic & partes: fitque quod eſt ab Eſaia dictum, Principes tui ſocij furum. Intereà ſi quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, cum ſuſpendio necant: porrò ſua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusque furantur, quàm cęteri omnes, vt verum permaneat quod dici ſolet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem ſatìs hinc apparére, quàm ille multam præbuerit materiam multis editis libris tumultui Ruſticorum, tametſi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum trāsferre conatur, cùm tamen, ſi vir bonus fuiſſet, in Luterum ipſum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim ſcriptis Munzerus occaſionem hauſiſſe videtur, non facilè fortaſsìs talia auſúrus vnquàm, nisì illi Luterus ad quiduis audendum viā egregiè muniuiſſet.

Luterus ſeditiosè ſcribit.

Eſa. 1.

Scripſit prętereà libellum alium Germanicum de flagitioſo cuiuſdam monachę è ſuo cœnobio receſſu, quē non dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obſeſſus & occæcatus. Fuit Iſlebij inſigne monaſterium virginum, in quo Florentina quędam, cum cęteris monaſticen profeſſa, corpore degebat, nō animo. Erat illa iam Luteri inèſcata blandiſſimis vocibus, ad carnis ſectandas voluptates etiàm Deo ſacratas virgines egregiè incitātibus, quaſi nulla ſit votorū vis, liceatq; ſpretis votis, ſpreto omni pudore & verecūdia, om̄i calcata honeſtate & religione, poſt datā Deo perpetuę cōtinentię fidē tranſire ad nuptias, & Chriſto immortali ſponſo repudiato, homini mortali breuiſſimę cuiuſdā captandę cauſa voluptatis ſe ſceleratiſſimè ꝓſtituere. Itaq; cōqueſta fuit illa cuidam è ſuę ſtirpis hominibus, vitam monaſticam nullo pacto ſibi cōuenire, velle proindè ſe ait ex monaſterio diſcedere. Res delata eſt ad Abbatiſſam. Ea multis modis ſtuduit eam ab hac amētia reuocare: ſed cùm nihil efficeret, iuſſit eam ex monaſtici canonis pręſcripto aſſeruari in cuſtodia. Accidit intereà, vt q̄ illi aſſeruādę deſignata erat, oſtiū carceris caſu quodā apertū relinqueret. Quod cernēs Florētina, clāculò indè ſe ſubduxit, & ad Luterū, patronū ſcilicèt pudicitię & integritatis, ꝓfugit. Ille cōtra omnes Abbatiſſę querelas graues, quibus illā profugā periurij & voti violati ream accuſabat, libellū euulgauit, quo docere voluit nouus euangeliſta, alūnus non Chriſti, ſed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nō ſinè p̄cipuo præpotentis Dei miraculo illam fuiſſe ex inferno ereptā. Monaſteriū enim ille vir optimus nō alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tanquàm ex vnguibus leonem, liceat hominē penitùs habere perſpectū. Scilicèt grāde

Monialis fugit è monaſterio, Lutero approbante.

prodigium fuit, aperto oſtio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quæ circa obſeſſos à dæmone fiunt, quos ait aqua luſtrali nō cruciari, ſed id tantùm eos fingere: quemadmodùm olìm, teſte D. Hieronymo, impiꝰ Porphyrius & Eunomius, quòd martyrum cineribus mali dęmones torquerentur, aiebant præſtigias eſſe dęmonum, & non verè clamare dęmones, ſed ſua ſimulare tormenta. Sic nimirū Luterus, nō immeritò à Zuingliano quodam craſſus ruſticus appellatus, immanis cuiuſdam miraculi loco habet, quòd petulans fœmina patente carceris ianua aufugit: quòd autem dæmones aqua ſacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modum Matthias Illyricus & eius ſocij, architecti hiſtoriæ Magdeburgēſis longè vaniſſimæ, derident ſolennem illum apud Catholicos aquam conſecrandi ritum, noluntque eum ab Alexandro antiquiſſimo Pontifice & martyre, ſed ethnico neſcio quo pōtifice vſurpatum. Non eſt dubium, à malo dæmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptum adducant, quibus catholica Eccleſia ceu pręſidijs quibuſdam vtitur aduersùs inſultus & machinationes dæmonum. Sed ſacræ aquæ tam eſt antiquus in Eccleſia vſus, & totiès etiàm ad maxima edenda miracula cōperta vis, vt iſtos meritò ſuî pudere debeat, dum eam oppugnāt. Non ità pridèm in lucem editi ſunt octo libri Conſtitutionum Apoſtolicarum, à Clemente Romano conſcripti. In ijs hæc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarū & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potū & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lętitię: ipſe quoq; nunc per Chriſtū ſanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerunt, & da virtutem ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dęmonum fugatricem, omnibus inſidijs aduerſariam per Chriſtū, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cū ſancto ſpiritu in ſecula, Amē. Poſſent in huius aquę confirmationem plurima adduci, ſed non eſt huius loci. Hîc ſatìs ſit indicâſſe, Luteri ſpiritum eam aquam ferre non poſſe: porrò verò libēter hominibus perſuadere velle, laſciuientem mulierculam, blandiſſimę Dominæ Veneri litare cupientem, nō ſinè ingenti miraculo apertis oſtijs è cœnobio ſceleratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo non vacat miraculo, vllum potuiſſe reperiri hominem, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis ſceleribus patrocinari.

Aduersùs Vigilantiū.

Aqua luſtralis antiquus vſus.

Lib. 8. cap. 35.

Hoc anno rurſùs Comitia habita ſunt Norinbergæ. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegium, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem: cui aduentanti omnes ferè principes extra portam proceſsēre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comiter eum precabātur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbem ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idque factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm

Comitia alia Norinbergæ.

quàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Luterus cõtra 2. Cæſaris mãdata.

Circa hæc tempora ſcripſit Luterus cõtra duo Cæſaris mandata, tanto furore & animi impotẽtia, vt morſus exitiales intentare videretur, idq; tum Cæſari ipſi, tum reliquis principibus viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quosque incunctanter per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones. Sed niſì ipſe planè amens & inſanus eſſet, tam impotenter in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, honorem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit.

Nota Luteri ſpiritum.

Rom. 13.

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerandas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicet nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus permotus, ab eius doctrina deſciſcat, aut certè eam vehemẽter ſuſpectam habeat. Hæc autem omnia non parùm faciebant ad ciendas turbas & ſeditiones concitandas: nec poſſunt Luteri ſtudioſi ab illo amoliri culpam tumultûs ruſticorum, qui paulò pòſt ſecutus eſt. Suis enim importuniſſimis ſcriptis non niſì bellicum cecinit: nec tamen aduertit miſera plebs, quem hominem ſequeretur. Miſcebat enim ſeditioſis vocib⁹ verba quędam, pietatis quandam ſpeciem præ ſe ferentia, & hac arte tegebat animũ ſanguinarium.

Caroli V. literæ ad principes.

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cæſar literas dedit ad principes, quibus decretum Norinbergeñ Conuentûs acriter repręhendit, & Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationem inituri erant conſtituendæ religionis vſq; ad tempus Concilij. Id enim ad ipſos minimè ait pertinere. Antequàm hæ literæ veniſſent in Germaniã, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Auſtriacus, Epiſcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Epiſcoporum legati, Ratisbonæ conuentus habuêre, atq; inter ſe fœdus percuſsêre, quô Luteranæ hęreſi poſſent fortiùs ire obuiàm: multa quoq; ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuẽda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoq; Pontificis Campegius, quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hęreſes magnam præbere occaſionem, quædam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarentur, & abuſus remouerentur, quę alij quoq; Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatiſtarum mala vita Cleri, & hac identidèm commemoranda, mireque exaggerãda, multorũ animos in Clerũ concitabant: nec eos mouebãt exempla bonorũ, qui erant multi in clero, ſed ſatìs habebãt inueniſſe quod apud vulgus traducerẽt, quod optabant ardere magìs ac magìs odio Cleri.

Fœdus principum Catholicorũ.

Fuit apud Antuerpienſes quidam Henricus Zutphanius Prior Auguſtinianorum. Is cùm in hereſim Luteranã, quã ſemèl abiurârat, relapſus eſſet, vltimo afficiendus ſupplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremã profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarſos hoc anno pfidię ſuæ

pœnas

Apoſtata cōburitur. pœnas dedit, flammis exuſtus. De eius ſupplicio lamentabilem ſcripſit Luterus epiſtolam ad Bremenſes, quos ille Henricus apoſtata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamen poſteà ex Luteranis facti ſunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus ſcribit eum propter euangelij doctrinam fuiſſe interfectum: ſcilicèt vt hæreticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus eſt cum talibus Pſeudomartyribus. Volebat ille apoſtata Thietmarſos bellicoſam gentem ab Euangelio Chriſti ad Pſeudoeuangelium Luteri traducere: ea cauſa, non vt martyr, ſed vt hæreticus peremptus eſt. Multùm ille conabatur inter clerum & populũ excitare diſcordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremę, poſtremò Meldorpij. Luterus ei9 ſcripſit hiſtoriam, aitque eum Antuerpiæ à tyrannis expulſum, veniſſe Bremam. Atquì non ille expulſus fuit, ſed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapſus in hęreſim, pœnas luiturus. Sic iſti inuicèm ſe ornant mendacijs, vt intelligas omni vera virtute deſtitutos, nihil in ſe habere, quod vllam veram laudem mereatur.

ANno 1525. Franciſcus rex Galliarũ, cùm iam in quartum menſem fruſtrà oppugnâſſet Papiam, nouis Cæſaris copijs ſuperuenientibus, prælio decertare coactus eſt. Cuius is fuit euentus, vt nobiliſſimis quibuſque Gallorum ducibus & proceribus interfectis, Rex ipſe gnauiter pugnans, viuus in hoſtium poteſtatem conceſſerit. Ea victoria Hiſpanis & Germanis effuſiùs tum lætandi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cæſaris diem, qui eſt D. Matthię ſacer, incidiſſet. Rex ineunte æſtate à Genua in Hiſpaniam perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate conſternatum eius animum, inijciẽda meliori ſpe erigere nitebatur. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, Cæſar eum ſuum in conſpectum venire noluit. Id verò vſqueadeò malè habuit regem ſua ſpe iam deiectũ, vt in morbum inciderit, qui ei ſupremum vitæ diem allaturus videretur, nisì eum humaniſſimus Cæſar liberali colloquio blandè & amicè conſolatus, propediem dimiſſurum ſe recepiſſet. Erat enim Franciſcus magno & excelſo animo: atque vtinàm inter Carolum Cęſarem & ipſum ſyncera & conſtans pax & amicitia conflari potuiſſet, meliori certè loco hodiè eſſet Reſpub. Chriſtiana. Vterque enim princeps & longè erat potentiſſimus, & Catholicæ religionis obſeruantiſſimus. Sed hauddubiò peccatis noſtris id effectum eſt, quòd perpetua ferè inter illos bella extitêre.

Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolſtadij archidiaconi Vuittenbergenſis. Is primus omnium ex ſacerdotum ordine, vxorem duxit: ſcortum dixiſſem veriùs. In illis nuptijs Miſſa celebrata eſt, cuius totum officium à Luteranis compoſitum fuit, tale reuerà, quod vel ſolum ſufficeret ad concitandam Dei in nos indignationem. Meritò de illis dici poterat, qui eam Miſſam celebrârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. Cùm autem miſer ille Carolſtadius Vuittenbergę, reuerſo è ſua Patmo Lutero, non poſſet ſua ſomnia liberè in vulgus ſpargere, obſiſtente ei Lutero, qui ſolus volebat præcipuus videri, abijt indè Orlamundam ducis Saxoniæ oppidum, vbì fretus populi fauore, publicè Luterum reprehendit. Id minimè

Carolſtadius primus vxorius ſacerdos.

Pſalm. 108.

Luter9 pro-

nimè ferens Luterus,tandèm effecit vt è tota Saxoniæ ducum ditiōe profligaretur,licèt paulò antè ſummus fuiſſet Luteri amicus. Et quanuìs ipſe non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulſus eſt,& vitam interìm agere miſerrimam cum ſua non vxore,ſed inceſta concubina,quæ quidem genere nobilis erat.Tandèm miſer ille hoſtis ſui Luteri opem implorare coactus,& eius precibus adiutus,in Saxoniam redijt ea lege,nè quid contra Luterum vel verbo vel ſcripto palàm aſſereret. Scripſit in eum valdè acerbè Luterus,& concitatæ ruſticę ſeditionis, in qua vltra centum ruſticorum millia periêrunt,admodùm eum ſuſpectum reddidit.Scripſerat antè in Luterum Carolſtadius,nec omninò ſinè precio,quia aureum nummū ab ipſo acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei reſpondit libro, cuius titulū eſſe voluit *Contra cæleſtes prophetas*. Scripſerunt verò in Carolſtadium etiàm alij Luterani,& in ijs Vrbanus Regius,de quorum omnium ſcriptis apoſtata Oecolampadius in ſuo Antiſyngrammate hoc reddit teſtimonium, quòd cauſam Carolſtadij non tam ſubuerterint,quàm cōfirmârint. Et hoc Oecolampadij teſtimonium, quanuìs hominis infamis, nō parùm habet ponderis apud Sacramentarios,licèt Luterum oppugnet. Nota teſtimoniū Satanæ contra Satanam.

Huius anni menſe Martio Zuinglius libellum edidit *de vera & falſa religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione conſtantiſſimo Galliarum regi Franciſco dedicare.In pfatione eius libelli hęc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obſtinatos, qui cùm videant veritatem de cœna Domini non per ſe, ſed per alios in lucem proferri,more furioſorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis nō obſcurè Luterum ipſum & eius propugnatores perſtringit,quos ſanè diſertis verbis ait à diabolo inſtigari,& inſtàr furioſorum debacchari &c. Videant iam miſeri & cęci homines,quàm meritò Luterum damnârit catholica Chriſti Eccleſia,quandò tam malè etiàm proprij diſcipuli de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiàm deterior. Zuinglius dedicat Librum regi Chriſtianiſſimo. Luterum perſtringit.

Per hoc tēpus idē Zuinglius cum ſuis Eccleſię Tigurinę miniſtris & ſymmyſtis multū egit in frequētiſſimo Tiguri Senatu,vt Miſſa & Euchariſtię adoratio prorsùs aboleret. Reſtitit illis aliquādiù vir quidā egregiè catholicus:ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, q̄ cōfeſſionem peccatorum,ieiunia,labores pœnitentię,& id genus alia reijceret, decretum eſt in Senatu,vt Miſſa deincèps in perpetuū exularet,&, vt quidā ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſię Tigurinę gratulatio & lętitia: Scilicèt lętātur hęretici,cùm malefecerint,& exultāt in rebus peſſimis. Catholici hauddubiò cùm hęc & id genus alia legunt,nō poſſunt aliud q̄ gemere & plangere iſtorū prodigioſam cęcitatē. Lętantur Chriſtiani,immò pſeudochriſtiani ablatā eſſe Miſſam,nec vidēt miſeri hoc propriè ptinere ad Antichriſtū,cui⁹ organa ſunt Turcę & Tartari,atq; antecurſores hęretici temporū horū. Vt aūt Zuinglius in ſua hac impietate eſſet pertinacior, ſcribit ſe quodā ſomnio admonitū eſſe. Ità apud illū hac in re grauiſſima Miſſam Tigurini abrogant. Prou. 2. Zuinglius ſomnio in-

permul-

citatur ad abrogandã Miſſam.

permultum habuit momenti inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioqui nihil apud ſe valere velint niſì ſcripta diuina. Eſt autem in hoc ſomnio id magnoperè obſeruandum, quòd Zuinglius ipſe palàm affirmat, neſcire ſe an ille admonitor, qui in ſomnis illi apparuit, ater fuerit an candidus. Quæ res argumento eſt, in rebus grauiſſimis quàm impiè iſti ludant, nec alicuius penſi habeant, vtrùm à bono vel malo ſpiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par eſt illos, qui ſuum iudicium totius orbis iudicio anteponunt. O cæcos duces cæcorum.

Tigurini vt ſuam ſeruẽt cœnam.

1.Cor.11.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homunciones è ſuo cerebro confinxerunt, vt videant Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepent. Tiguri, quod eſt præcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominãdus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur. huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil enim hîc periculi eſt, vbi nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinũ ſolùm) quæ vino implentur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attentionem excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutionem cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamen inſtitutione & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cætera, cùm venero, diſponam, tanquàm copioſiùs Corinthijs traditurus cœnæ peragendæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioannis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedendo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuerà non accipit? O miſeros homũciones.) Poſteà omnes ſe in genua dimittunt, & paſtore præeunte, orationem Dominicam dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panẽ, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores nõ ſunt ſacerdotio initiati, aut certè nõ intendunt quod Eccleſia intendit) & rurſùs ipſe quoq; alta voce recitat inſtitutiõem Cœnæ Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris, edit, & proximè aſſidenti offert partem eius quod accepit, ſimiliter etiàm poculum porrigit. (Mirum cùm iſti vſqueadeò timeant, ſi vna ſpecie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino Morbũ Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & Sanguinem Domini, ſi Catholica Eccleſia hunc modum præſcriberet.) Interìm verò dum de hoc non Domini, ſed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibunt, vnus ex Eccleſiæ miniſtris pręlegit ex euangelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis, incipiens à pedum ablutione, quæ quidem cùm ibì expreſſum habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vſquàm extat expreſſum mãdatum. Porrò verò ſi catini & pocula

cula ad menſam redeunt,(quod fortè rarò accidit,largiter ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua ꝓcumbit,&Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti.Piget hac de re quicquam ampliùs ſcribere,cùm ſit & ridicula & impia,à maleſanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicæ Eccleſiæ contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri ſeruatur. Porrò in ipſo agro Tigurino miniſter omnia ſolus recitat,& ad menſam ſinguli accedunt. Pulchrè nimirùm, quia ſic viſum eſt Zuinglio.Baſileæ verò Oecolampadius ſummus Zuinglij amicus hunc ſeruauit morem:(vt ſinguli eant in adinuentionibus ſuis)Pro ſuggeſtu legebat omnia vſque ad verba cœnæ, quæ ante menſam recitabat.mox finita oratione & conuocatione, ſequebatur communio. Interìm dum communio fieret, plebs pſalmos vernacula lingua cãtabat. Finita cõmunione,cœtum cum exhortatione dimittebat.Immenſi operis fuerit,ſingulorum diuerſos ritus commemorare,quibus populus miſerandum in modum in pugnãtiſſimas opiniones diuulſus eſt,ridentibus interìm iſtis planè diſſonis noui Euãgelij buccinatorib⁹,ꝙ ſinguli habeãt ſuos ſectatores,q̃bus de ſuo ferè cognoïe poſſint ipſi nomen imponere.

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

Ritus Baſileenſis.

Hac tempeſtate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim,Halę Sueuorùm conuenerunt,& ſcripto quodam, quod Syngrãma dici voluerunt, (author putatur fuiſſe Ioannes Brentius inſignis Luteranus)Oecolampadij ſententiã damnârunt,Luterani ſcilicet Zuinglianum.Nec ſe deſerit Oecolampadius, mox Antiſyngrammate reſpondet Sueuis illis.quin & Bucerus deſertor inſtituti Dominicani,(Nam pleriq; omnes noui Euangelij authores & ſigniferi,apoſtatę monachi, & eoipſo infames ac deteſtabiles fuêre)ſcripſit ad quoſdã ex Sueuis illis,vt perpenderent,q̃ parùm deceat eos qui eundem Chriſtum docent, diſſidere &c. Sentiebant facilè apoſtatę & deſertores illi,ex mutuis his ipſorum diſſenſionibus peſſimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebant quidẽ rem compoſitam,ſed prę animi tumore,cùm ſuam,non Chriſti,gloriam quęrerent,alij alijs nihil concedere voluêrunt.Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata conſtructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno ſaltem argumento ſatìs ſuperque intelligi licebat,homines iſtos non Chriſti,qui pacis & author & amator eſt, ſed ſatanæ, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ,& ſuos ſectatores ſuî efficit ſimiles, hoc eſt, pacis & concordiæ Catholicæ inimicos,ſpiritu duci,tamen miſera plebs lucem euangelicam inueniſſe ſe putans, à Catholica quidem Eccleſia libenter diſceſſit:ſed interìm tamen nũquàm potuit certam vnam aliquã, quam omnes ſequerentur,doctrinam inuenire,ſed vt quęque regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum,his vel illis factionibus deditos accepit concionatores,ità in hanc vel illam conceſſit factionẽ:adeò vt eò tandèm res rediêrit, vt multis locis etiàm ſub eodem tecto tot ſint ſectę,quot ſunt capita:quod quidem eſt omnium flagellorum Dei longè acerbiſſimum. Verùm hoc neceſsè eſt illis accidere, qui à Catholicæ Eccleſiæ vnitate diſcedunt.

Luterani dãnant Oecolampadiũ

Oecolãpadius ſe tuet.

Libellum Sueuorum cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum temporis Luteri ſtudioſus, vertit Germanicè: Luterus eam verſionē prę-fatione probat, ſimulq́; teſtatur, ſe Sacramentarios planè execrari. Illi prę-fationi reſpondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Chriſto manauit, vt & ipſe videri voluit, & eius ſtudioſi iactitant, cur non habet apud eos pondus hæc eius ſententia, qua Sacramētarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij caſtra perfugiunt? Aut ſi in re tanta errat Luterus, cur non intelligunt, non Chriſti, ſed mendacij ſpiritu eum ad ſua ſcribenda commenta incitatum fuiſſe?

Luterus execrat Sacramentarios.

Scripſit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Iohānes Pomeranus excucullatus monachus Epiſtolam quandā Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergenſis Eccleſię paſtorem fecerit. Sed ta-les paſtores à ſuo grege arceat Chriſtus.

Miſerunt hac tempeſtate Argentoratenſis Eccleſiæ miniſtri Euangeli-ci legatum ſuum ad Luterum, qui eum & ſuos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctiſſimis viribus oppugnare poſ-ſent. (Ità certè ipſi de ſe ſcribunt, nec pudet eos tātam ſui pectoris vecor-diam poſteris prodere, qui vel ex hoc ſolo Romani pontificis odio & in-ſectatione facilè intelligent, eos ſatanę ſatellites fuiſſe.) Pręclarè enim in-ter alia multa à Diuo Cypriano vetuſtiſſimo atque eloquentiſſimo mar-tyre ſcriptū eſt libro primo Epiſtol. 3. Quales putas eſſe eos, qui ſacerdotū hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Do-mini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortę ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè quòd ſa-cerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria di-uina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduersùm ſacerdotum col-legium quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coëpiſcoporum cōſenſum, iudicem ſe non iam Epiſco-pi, ſed Dei faceret: Nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: ne-mo ſibi placens ac tumens, ſeorsùm foris hęreſin nouam conderet. Hæc quidem ille ſanctiſſimus Epiſcopus: ſed hæreticis fruſtrà commemoran-tur, quippe ſubuerſis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinenſium miniſtrorum motus admonitiōe, è diuerſo potiùs hor-tatur Zuinglium & Oecolampadium, vt deſinant animas ſeducere, pla-neque affirmat, aut ſe, aut illos ſatanæ miniſtros eſſe.

Nota, pacē volūt ſectarij, vt poſſint oppugnare Eccleſiam.

Nota. ☞

Indignū putabat Luter⁹, q illis cederet, ſed expectabat, vt in ipſi⁹ ſenten-tiā oēs cōcederent. Quid interìm mētis habebāt, q Luteri doctrinā ſecuti, nouā de Chriſto opinionem proferri videbāt, idq́; nō ſinè Luteri tāquàm errantis repræhenſione? An nō puduit eos tam leuiter à Catholica Eccle-ſia ad Luterum defeciſſe, cùm viderent ſe in ſummū ſalutis ſuæ diſcrimen hac dogmatum diuerſitate coniectos, & quidem intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, q ſe intra Catholicę Eccleſię vnitatē cōtinuerūt.

Per hoc tempus extitit quidā Thomas Munzerus presbyter, homo im-portu-

Thomas Mūzerus ruſti-

portuniſſimus & audaciſſimus. Is ex ſcriptis Luteri hauſta occaſiõe, multis Germaniæ locis credulam nimis & imperitam ruſticorum turbam ad ſeditiones cõcitauit, & primò in clerum, mox in principes inflammauit. Itaque magnus hoc anno diuerſis in locis factus eſt agreſtium hominum concurſus, ad inauſpicatam quandam libertatem adſpirantium, & multa ab eis nefariè & ſceleratè ſunt admiſſa, per ſummam crudelitatem occiſo, præter alios nobiles viros, Ludouico comite Helueſteno, qui in matrimonio habebat Maximiliani Cęſaris filiam notham: incenſisq; in vna Franconia ducentis & eo ampliùs arcibus & monaſterijs. Non dubium quin ſupremam is tumultus Germaniæ & vicinis prouincijs calamitatem fuerit allaturus, nì maturè tam improbi conatus principum armis prorsùs impediti & eliſi fuiſſent. Feruntur hoc in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia ruſticorum in Germania & Lotharingia cecidiſſe. Animauerat pleroſque Munzerus, dicens inter alia, ſe omnes bombardarum ictus ſua manica excepturum. Sed ille non diù pòſt captus eſt Francuſij, & traditus Erneſto comiti à Mansfelt inprimìs catholico, in cuſtodia ſeruãdus. Captus eſt etiàm ſocius eius nomine Phiferus, monachus apoſtata: ſed hic obſtinato animo permanſit in errore, & ſic gladio cęſus occubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluiſſe, errores reuocâſſe, præmiſſa Confeſſione ſub altera ſpecie Euchariſtiam accepiſſe, & ità demùm gladio percuſſus, ex hac luce migrauiſſe.

corum tumultus ciet.

200. arces & monaſteria inflammata.

Centũ millia ruſticorum cæſa.

Munzerus reſipiſcit.

Luterus vbì vidit miſeram turbam armis principum, quibus iam extrema quæque ceu quidam Pythius Apollo minatus erat, horrẽdum in modum conciſam & profligatam, mox verſo ſtylo, ſcripſit librũ in ruſticos, vt ſe principibus venditaret nequam & verſutus homo, qui ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis magnam illi ſeditiõi & cędi anſam prębuerat, vt facilè poteſt re ipſa doceri. Sanè intra vnum menſem Maium maiores tum clades cedesq; & vaſtitates perpeſſa eſt ſuperior Germania, quàm bello decennali ab Hiſpanis & Gallis per id tẽpus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antonius, in vna Alſatia ſupra 26. millia ruſticorum cecidit. Miſera erat tum Germanię, pręſertim ſuperioris, habitudo, cùm ſubditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarentur. Hunc fructum peperit pręclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

ſcribit in ruſticos Luter

Nec vrbibus deerant factioſi homines, qui ſeditiones excitarent in clerum & ſenatum. Tumultuatum eſt atrociter Frãcophordię ad Mœnum, mox Moguntię, paulò pòſt etiàm nonnihil Colonię Agrippinę: ſed non impunè tulerũt eorum tumultuũ authores. Coloniæ certè nullis machinatiõibus efficere potuerũt Luterani, vt illic eis liceret publicè cõcionari. Quędã alię Imperij vrbes, nè ſimilia à vulgo paterent̃, magnis impẽſis coacti ſunt cõſcribere militẽ, quo ſe aduersùs vim ſeditioſę plebis tuerentur.

Seditiones oppidanorum.

Colonieñſiũ conſtantia.

Francophordię ipſis Paſchatis ferijs duo ex infima plebe, alter ſartor, alter ſutor, ſeditionis fuère capita. Primo impetu plebs armata irruit in cœnobium

Tumultus Francophordię.

nobium Dominicanorum,ſed ea tamen vſa moderatione, vt cōtenta vino imperioſè poſtulato,ab omni maleficio,quòd ad direptionem aut vaſtationem rerum attinet,abſtineret. Vrbis portæ interim clauſæ ſeruabātur.ſeditioſus populus Senatum loco mouebat,atque totius vrbis imperium & adminiſtrationem in XXIIII. ex plebe delectos transferebat.Multa ſanè fiebant ab illis inſolenter,& quaſi Dictatores quidā leges promulgabant,minas quoquè & Clero & Senatui petulanter intentabant.Habebant earum rerum authorem Luterum,qui ſcriptis & verbis ſuis miſeros Germaniæ homines dementabat. Scripſerant Francophordienſes illi ex plebe delecti,capita 47.ex Luteri prodigioſis paradoxis ſumpta,eaque pro legibus haberi volebant,quæ nimìs longum eſt hîc recenſere. Et vt alios quoquè haberent ſuæ improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienſes tranſmiſerunt. Moguntiæ ergò populus tranſuersìm actus,ęquè vt Francofordienſes,multa procaciter egit in clerum, toto triduo,clauſis portis,manēs in armis. Cogebatur clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones deſcendere, maximè quòd Ruſtici tumultuātes, ſeditioſorum iſtorum hominum audaciam augerent:ſed non diù pòſt extincta illa agreſtium hominum colluuie,& Francophordienſium & Moguntinenſiium temerarij auſus repreſſi ſunt,& in irritum redacta,quęcūque à Clero per vim & ſeditionem extorſerant. Multus ſupra modum eſt Sleidanus in recitandis ijs,quæ Luterus hac tempeſtate de Ruſticorū tumultu ſcripſerit:ſed imprudens multa ſcribit,quæ & Luterū & ipſum pudefaciant.Ait Luterum ſcripſiſſe principibus,eorum dominatum homines nec poſſe,nec velle,neq; ſanè debere ferre diutiùs:negocium hoc plebis in ipſos inſurgentis,Deum agere,& bellū eis facere,& impietatis ipſorum pœnam expoſcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & ſeditioſorum hominum factum probare,cuius ait Deum ipſum eſſe authorem?Et tamen paulò pòſt ſubiūgit Sleidanus ſcripſiſſe Luterum, ſe ſemper ab initio docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementer abhorruiſſe,& hortatum eſſe populum,vt tyrānidem & impiam principum dominationem tolerarent.Quę hæc,obſēcro,amentia eſt,quòd intra vnam eandemq; periodum tam pugnātia Luterum ſcripſiſſe teſtatur ille Sleidanus, vt & modeſtè ſemper docuerit, & nihilo minùs principū imperium vocet tyrannidem & impiā dominationem?Iam rursùs poſt pauca profert Luteri ſcriptum ad Principes contra Ruſticos,aitq; eum claſſicum ceciniſſe & monuiſſe,vt in eos nō ſecùs àc in efferatas beluas impetus promiſcuè fiat ab omnibus.Et hîc fatetur Luterus,teſte Sleidano,ſe neceſſariò ſtylū vertere debuiſſe.Verùm abeat Sleidanus cum ſuo Lutero ad ſolas terras.Vult miſer faſcinare lectorem,vt fœdiſſimas Luteri antilogias,craſſaq; mēdacia & legat quidem, & tamen nō animaduertat.Iam ſuprà dictū eſt, Luterum appellâſſe principes noſtros, ſtolidos,furioſos & amentes moriones:&Turcā eis decuplo eſſe meliorē, multaq; alia petulāter ſcripſiſſe in principes. An nō hoc erat ſubditos cōcitare in principes?An nō hoc erat miſeris pſuadere,vt Turcarū tyrannidē, quàm

Item Moguntiæ.

Sleidanꝰ & ſe & Luterū pudefacit.

quàm Cęſaris & principum ſuorum legitimum imperium, pati mâllent? Et interìm, ſi dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille ſanguinarius euágeliſta dicere, ſe ſemper docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehemẽter abhorruiſſe. Sed quicquid vel Luterus de ſeipſo, vel in Luteri defenſionem ſcribat mẽdax Sleidanus, hoc vnum certiſſimum eſt, Luterum hominem fuiſſe ſeditioſiſſimum, & ſuis nefarijs ſcriptis & concionibus arma inſanæ multitudini ſuppeditâſſe in legitimos ſuos magiſtratus. Sed nouerat ille accommodare ſe tempori, & tum quidem, cùm tumultus & ſeditiones ſuos habituri ſucceſſus viderentur, minaciter calamum ſtrinxit in principes: cùm autem è diuerſo temeritatem agreſtium hominum vidiſſet prudentia & viribus principum oppreſſam, mirabiliter principũ factum probauit, & ad perdendos miſeros, quibus ipſe tantę nequitię author fuerat, inflammauit. Scripſerat anno 1523. librum de ſeculari poteſtate. Ibì principes vtplurimùm ait aut maximos eſſe fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab ijs peſſima quæque expectanda eſſe, parùm autem boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos eſſe principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui nisì Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius inſaniam paulò pòſt in opus conferre conatus eſt Thomas Munzerus, & ex eius ſcriptis arrepta anſa, nõ inſtrenuum Luteri ſe adminiſtrum prębuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Gutterbaccho Marchię, ex Zuiccania oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolẽſis, ex Alſteto, vndè eum Luterus ipſe fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuiſſet: immò apud Saxoniæ electorem eum initiò excuſâſſet ac defendiſſet, ſperans rem ei ex ſentẽtia ceſſuram. Verba Munzeri ad ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit: Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite & bellate bellum Domini: tempus eſt valdè &c. An nõ etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulões? Vaſtabat Munzerus cum ruſticis templa & monaſteria, profligabat monachos, conculcabat ſacramenta, pluraque id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut nõ faciunt Luterani & ſectarij dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumultus: ille ſuis ſcriptis claſſicũ cecinit, atque innumerabilium malorum pręcipuus author fuit.

Accõmodat ſe tempori Luterus.

Hoc ipſo verò anno in tanto Germaniæ luctu, tanta rerum omnium perturbatione, inaudita calamitate, idem ipſe Luterus quadam Erynni pcitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore teſtatum efficeret, quid iampridèm animo concupiuiſſet ac deſtinauiſſet. Proh pudor, ſacræ Theologię Doctorem, publicè profeſſum perpetuam cõtinentiam, paupertatem, obedientiam, & iampridèm ſacerdotio initiatum, auſum eſſe in tantam proruere impudentiam & turpitudinem, vt quod nullę ſanæ mentes & in catholica religiõe benè inſtitutę vel ſolo auditu ferre queãt, id ille miſer ac deploratus apoſtata monachus, facto & opere perpetrare

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu.

nõ dubitârit. Erant iam cũ ſuo Euãgeliſta Luterani, & quotquot ab Eccleſia Catholica deſciuerũt: certè vel hoc ſolo nomine apud oẽm poſteritatem ſempiternæ ignominiæ notã ſibi ſentient inuſtam, ꝗ tam nefarium hominẽ ſequi nõ piguerit. Certè oportuit oẽm omninò mentem & ſenſum perdidiſſe, qui tantum ſcelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hæretici plerique omnes ſolebant tamen quandam præ ſe ferre morum honeſtatem & vitæ ſanctimoniam: at Luterus tum ſibijpſi, tum alijs omnibus ad oẽm turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuiſſet. Extant plurima eius ſcripta, extant teterrima eius facinora, quibus hęc poſſunt liquidò demonſtrari. Et interìm tamen, licèt reclamante conſcientia, talem ducem innumeri ſequũtur, quidlibet illo facilè permittẽte, modò adſit fides, quam ſolam ille prędicauit ad ſalutem ſufficere. Eccleſiæ & Pontificum decreta, ieiunia, preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: immò auſus eſt ſcribere, opus bonum optimè factum, veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecũdùm iudicium Dei: & multa alia his abſurdiora, quæ prorsùs damnat Catholica fides. Eſt profectò multa admiratione digniſſimum, quòd cùm Luterus iactaret ſe nunc demùm Germanię ipſiſſimam Euangelij lucem intuliſſe, qua illa tot ſeculis caruiſſet, & interìm excuſſo cucullo, proculcato continentię voto, ſpreta om̃i diuino & humano iure, publicè ſibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non ſolùm non eſſe homines eo teterrimo facinore offenſos, ſed etiàm præclarę cuiuſdam virtutis & inſignis Euangelici exempli loco habuiſſe, quod innumeri poſteà tum ſacris initiati, tum monaſticen profeſſi vtriuſque ſexûs homines, cum multa mortalium laude & applauſu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate ſufficiat? Olìm quidem ætate D. Hieronymi Romæ quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuiſſe Auguſtinus ſcribit: Is auſus fuit docere, eodem Auguſtino teſte, virginitatem ſanctimonialium, & continentiam ſexûs virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis parem eſſe, non maiorem. Adhibebat huic paradoxo adſtruendo ſcripturas, ſed, vt ſolent hęretici, perperàm intellectas. Verùm eius inſania vel hęreſis, vt eam vocat Auguſtinus, citò oppreſſa eſt & extincta, nec vſq; ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire. Erant tamen laſciuientes quędam virgines ſacrę, & quidem prouectæ iam ætatis, quæ iſtis carni plauſibilibus vocibus illectę, viris nupſerunt: ipſe verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc inſanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facile enim erat videre eius abſurditatem. At noſtro infeliciſſimo ſeculo Luterus longè in ſtudium cõtinentiæ iniquior, palamq; om̃es etiàm Deo ſacratos homines ad cõiugium inuitãs, & ſpurciſſimę libidini laxãs habenas, tã multos nullo negocio inuẽnit ſuę impietatis approbatores, vt ſinè horrore dici aut cogitari vix queat. Scripſit in Iouinianum Hieronymus libros duos, quibus illũ grauiſſimè cõfutauit: ſed

In Aſſertiõ. Artic. 32.

De hęreſib⁹, ad Quoduultdeũ, 82.

ſed Luterus iam totus datus in reprobum ſenſum,illius ſcriptis nihil mo-
ueri potuit, quibus tamen tunc temporis permultos dubium non eſt in
ſana fide ſanctoq; continentiæ propoſito fuiſſe confirmatos. Sed veriſ-
ſimè dicit ſcriptura: Conſidera opera DEI,quòd nemo poſſit corrigere, Eccés 7.
quem ille deſpexerit. Non eſt mirum valdè, ꝙ Luterus hucuſquè impu-
dentię & impietatis progreſſus eſt:ſed quòd habuit tam multos tantę ne-
quitiæ approbatores, & qui tam immaniter prolapſum, nihilo minùs tā-
quàm Chriſti apoſtolum quendam ſuſciperent & venerarentur,id omnē
vincit admiratiõem. Habebant quondàm ethnici ſuas virgines Veſtales,
è quibus ſi qua rem cum viro habuiſſet, viua mergebatur in foueam,hu-
moque obruta extinguebatur.Luterus tātæ turpitudinis etiàm ſummam
reportat laudem. O tempora,ô mores.Quis iam dubitet in hæc tempora
vel maximè quadrare illud Eſaiæ: Dilatauit infernus animā ſuam,& ape- Eſa.5.
ruit os ſuum abſq; vllo termino?Quid iam difficile erit perſuadere homi-
nibus ætatis huius,ſi nefandum apoſtatæ monachi inceſtum,& ſacrilegū
concubitum,nō alio quàm caſtiſſimi & ſanctiſſimi matrimonij loco ha-
bendum cēſuère, perſuaſi ab illo ipſo,qui tam immani ſe ſcelere obſtrin-
xerat? Quid ſupereſt,niſì vt in Mahometis tranſeamus diſciplinam egre-
giè Epicuream,& abſurdiſſimas Alcorani eius næenias & putidiſſima deli-
ramenta complectamur? Et certè huc tendit ipſiſſimus totius Luterani
euangelij ſcopus. Quòd tam multos habuit Luterus ſectatores,nō alia ra-
tio eſt,quàm quòd ea docuit, quę carni & ſanguini,q̄ naturæ vitijs depra-
uatæ cumprimìs arriderent.Idem fecit & Mahometh ſceleratiſſimus,atq;
ea cauſa tam longè & latè eius,licèt dementiſſima,ſuperſtitio ꝓpagata eſt.
Chriſti Euangelium ad arctam viam, ad agēdam pœnitentiam nos reuo- Matt.7.
cat. Scripſit Luterus Epiſtolam quandam,quam voluit dici, Fidelem ad-
monitionem ad omnes Chriſtianos &c.In ea ſic ait:Vidè vt exerceas ſan-
ctum Euangelium: doce, loquerę, ſcribe & prædica,quomodò lęges hu-
manæ nihil ſunt:prohibe & diſſuade,nè quis fiat ſacerdos,monachus aut
monialis, & quiſquis in eo ſtatu ſit, vt exeat &c. Tollit leges humanas
omnes:quid furibus,latronibus,adulteris poſſit dici iucundius?Tollit ſa-
cerdotium,tollit omne cōtinentis vitę ſtudium:quid hoc aliud eſt,quàm
Ede,bibe,lude,poſt mortē nulla voluptas?His ille paradoxis creuit,& per-
didit turbam nimìs credulam.Vult,vt qui in monaſtica vita ſunt,indè diſ-
cedant. Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult eſſe pon-
deris.Sed reclamat ſcriptura diuina,reclamant Patres omnes,reclamat to-
tius orbis perpetuus conſenſus,deniquè ratio ipſa reclamat. Sed Luterus
vni ſibi plus vult tribui, quàm his omnibus. Atquì nos vel vnum AV-
GVSTINVM libentiùs audiemus,quàm mille Luteros.Is ergò ſic ait: De adulte-
Quod cuiquam, antequàm vouiſſet,licebat, cùm id ſe nunquàm factu- rinis coniu-
rum vouerit,non licebit: ſi tamen id vouerit, quod vouendum fuit, ſicut gijs li.1.cap.
eſt perpetua virginitas,vel continentia poſt experta connubia &c. Hæc, 24.
inquit,& ſi qua alia ſunt,quæ rectiſſimè vouentur, cùm homines voue-
rint, nulla cōditione rumpenda ſunt, quæ ſinè vlla cōditione vouerunt:

Pſal.75. quia & hoc Dominum præcepiſſe intelligendum eſt vbì legitur, Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Vndè Apoſtolus de quibuſdam quæ cōtinentiam vouēt, & poſteà nubere volūt, quod eis, antequàm vouiſſent, 1.Tim.5. vtiquè licebat, Habentes, inquit, damnatiōem, quoniam primam fidem irritam fecerunt. Hæc Auguſtinus, cui Patres omnes & tota Chriſti Eccleſia ſubſcribit. Eat ſanè Luterus, & tum ſibi, tū alijs, quantùm vult, imponat: nos vilem apoſtatam non audimus.

Eodem anno ſcripſit ter execrandum libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Miſſæ.* Mirum profectò eſt, illum hominē diù admodùm in Catholica religione benè inſtitutum, ad tantam impietatem deuolui potuiſſe. Ergò qui ſtat, videat nè cadat, Væ omni ſuperbo, quia proximus ruinæ eſt. Quid verò tremēdis illis Miſſæ myſterijs & ſacro Canone habet Eccleſia ſacratius? Sed ille inſanus ampliſſima Antichriſticæ vaſtitati itinera præparabat. Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratenſis pędotriba Carmina ſanè quàm horrenda in Miſſam, non verbis, ſed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctiſſimus vir Arnoldus Veſalieñ, poſteà Canonicus Maioris ædis Colonienſis, in Miſſæ laudem mira dexteritate conuertit. Acceſſit his blaſphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ægritudine & obitu Miſſæ, vt totum ſuum virus malus dæmon per adminiſtros ſuos in tremenda Miſſę myſteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquæ nationes, quæ id genus blaſphemijs delectantur, ꝑpotentem DEVM tantas ſuæ Maieſtatis iniurias ſeueriſſimè hauddubiè vindicaturum, vbì etiàm egregiè non ſemèl hactenùs vltus eſt.

Luterus in Canonem Miſſæ.

Carmina Sapidi in Miſſam.

Per id tempus ſcripſit Luterus etiàm Liuonibus, itemque Duci Sabaudię, qui hominis nefarij fucos facilè cōtempſit. Scripſit etiàm ad Antuerpienſes, item ad Chriſtianos qui ſunt in Hollandia, Brabantia & Flandria. Iohannes Pomeranus ſcripſit epiſtolam ad ſanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt ſua dogmata latiſſimè propagarent, & de ſectæ ſuę incrementis gloriari poſſent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus, vt ruſticos ſeuerè punirent, multos offendit, quòd nimiùm atrox & ſanguinarius eſſe videretur. Id vbì ille percepit, tertium de ruſticis libellum edidit, in quo ait, illos quoquè pro ſeditioſis habēdos eſſe, qui priorem libellum ſuum ſæuitię inſimulent, aut qui vlla erga cæſos ruſticos commiſeratione moueantur: & etiàm vetuit nè quiſquam muſſitaret contrà, alioquì capite plectendus: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipſe & doceret, & ſcriberet, etiamſi totus mundus ea cauſa dirumperetur. Quid verò poſſit vel ab ipſo Lucifero dici arrogantiùs? Et vbì ſunt tam crebræ antilogię, tam repentinę & frequentes dogmatum mutationes? Certè ſi Ruſticorum conatus ſuos habuiſſent ſucceſſus, nemo ab illis ſtetiſſet magìs quàm Luterus: mutata fortuna, Luterus ſtylum quoquè mutauit. Anteà ſcripſerat in ſua illa falſa exhortatione ad pacem, qua potiùs ruſticorum furorem acuebat: Non ſunt Ruſtici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui ſe vobis opponunt: Deus ipſe eſt, qui ſe opponit vobis, ad viſitandam veſtram tyrannidem &c. At ruſticis ſuccū-

bentibus,

bentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, ſunt nunc tempora, vt princeps aliquis magìs iam fundendo ſanguine cælũ promereri queat, quàm alij precando &c. O monſtrum, in tot repentè formas mutatum.

Huius ipſius anni menſe Aprili Carolus Cæſar vxorem duxit Iſabelam regis Luſitaniæ filiam. Caroli V. nuptiæ.

Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magiſter ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magiſtri nomen in Ducis mutauit. His rebus totum in ſe concitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium ſuffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij ſunt Pruſſiæ duces, cùm ſuperiorum temporum Magiſtri Ordinis Teutonici, cum regibus Polonię multa ſæpè bella geſſerint, & Pruſſiam ipſam è manib⁹ infidelium ſuis armis vindicârint, cùm ea regio etiamnùm dæmonum cultui eſſet addicta Albertus Brandeburgicus ducit vxorem.

ANNO 1526. cùm iam Luterus pernicioſis ſcriptis ſuis non ſolùm vulgus, ſed etiàm pleroſque optimates & nobiles in antiquę religiõis & cleri odium commouiſſet, animis iam in diuerſa diſtractis, nemo Germaniæ principũ opem tulit Ludouico Pãnoniæ regi, cui Turca infeſtiſſimus imminebat. Interìm quoquè in Italia non deerant, quibus Caroli Cæſaris potentia iam formidoloſa eſſet ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiquè Chriſtiana Reſpub. tum bellis inteſtinis, tum exitioſis dogmatibus laborabat. Neq; id fugiebat Turcam, in om̃em rei benè gerendæ, & Chriſtianis quàm maximè nocendi occaſionem ſemper intentum. Atque is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non ſatis inſtructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo viſa eſt Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomãnorum regum caſtra necdùm viderat vnquàm. Turca indicit bellum Pannoniæ regi.

Tandèm ægrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum eſt obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erãt copiæ. Vbì ad pugnam ventum eſt, nullo negocio Turcæ Chriſtianos protriuerunt, ità vt & rex ipſe, cùm ſibi fuga ſalutem quęrere vellet, lapſus in paludem, ſuffocatus ſit, vndè tamen eius cadauer poſteà integrum extractum, apud Albam Regalem regio funere tumulatũ eſt. Solimannus hac victoria potítus, & incredibili tormentorum æneorum copia auct⁹ ac locupletatus, fertur riſiſſe Hungarorum temeritatem, quòd nõ maluiſſent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conſerere. Maria Ludouici cõiunx, Caroli Imperatoris ſoror, ægrè ex hoſtiũ manibus dilapſa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuiſit, eamque mirificè laudauit, nec quicquam indè abſtulit, niſì ſtatuas æneas tres ingẽtes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm à Bohemis, indè ab Hũgaris electus eſt Ferdinandus, optimus & Chriſtianiſſimus princeps, CAROLI CAESARIS germanus frater. Sed nè quid deeſſet ad ſupremam regni Hungarici cladem & excidium, à quibuſdam Pannoniæ rex electus eſt Ciliæ comes IOHANNES Vaiuoda, qui non ceſſauit legitimum Ludouicus rex occumbit.

gitimum regem Ferdinandum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè conceſſit in ditiōem Turcarū, ità vt meritò dici poſſit, illius barbari hoſtis vires non niſì inteſtinis Chriſtianorum bellis, odijs & ſimultatibus creuiſſe: quod eſt quidem certè miſerabile, & lachrymis potiùs quàm verbis proſequendum. Vt verò etiàm in Germaniam paratior eſſet Turcis via, Luterus ſtrenuam nauabat operam, vt ſeditioſis euulgandis ſcriptis ſubditos in magiſtratum, & principes ciuiles in Clerum concitaret. Sentiens verò ſe apud quoſdam principes nihil promouiſſe neq; minis, neq; conuicijs, neq; tumultibus excitādis, ad blanditias ſe cōtulit. Dux Saxoniæ Georgius, immortali digniſſimus memoria, ditiōem ſuam à Luteri dogmatibus egregiè tutatus eſt. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam antè proſciderat, ſed fruſtrà. Itaque hoc anno ſcripſit ei literas blandiſſimas, & quæ reuerà etiàm conſtantem animum nonnihil emollituræ viderentur: adeò ille importunus & turbulentus homo, blandè & ſimulata religiōe egit apud illum principem. Verùm tale ab eo tulit reſponſum, quali apoſtata dignus fuit. Vtinàm plerique Germaniæ proceres, eadem fuiſſent vſi conſtantia: meliùs profectò rebus tum priuatis, tum publicis conſuluiſſent. Inter alia, hæc quoquè ſcripſit princeps ille longè optimus Lutero: Affirmare poſſumus, euāgelium tuum nobis magnoperè curæ non eſſe, quòd orbis Chriſtiani capita illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè à noſtris reciperetur. In cauſa ſunt mali fructus indè profecti. Nam neq; tu, neque quiſquam alius verè dicere poteſt, ex tua doctrina quicquam aliud enatum eſſe, niſì blaſphemias in ſacroſanctam Euchariſtiam, in ſanctiſſimam Dei genitricem, in ſanctos omnes. Ex tua ſectatorumque tuorum doctrina omnes iam olìm damnatæ hęreſes renaſcuntur, omnis DEI cultus honeſtus aboletur. Quandò vnquàm tot facta ſunt ſacrilegia Deo dicatorum hominum, quot ſub tuo Euāgelio? Quandò crebriores in magiſtratus extitêre rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quandò tot ſacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ viſę ſunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittēberga excucullatos monachos & moniales, atquè hodiè? Quandò maritis ablatæ ſunt vxores, alijsque traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numeroſa perpetrata ſunt adulteria, quàm poſteaquàm tu ſcribere nō dubitâſti: Si mulier è viro ſuo cōcipere nequeat, vt ad alium ſe transferat, à quo poſſit fœcundari, & maritus prolem indè natam alere teneatur: itidemq; vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus ſcripſit Lutero, eius nefandas turpitudines illi ſtatuens ob oculos, ſi fortè poſſet reduci in viam. Sleidauus hæc ex odio illū ſcripſiſſe mentitur impudenter.

Luterus. vertitur ad adulationes

Luterus eam paſſus repulſam apud ducem Georgium, literas ſcripſit ad Archiepiſcopum Moguntinum, Marchionis Brandeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt epiſcopatus ſuos in ciuiles principatꝰ mutaret, & ducta vxore, cęteris epiſcopis tam præclaro exemplo continentiæ præluceret. Quid enī aliud ſuaderet Epicureus apoſtata, quàm quod ipſe maximè appe-

Luterus ſcribit Epiſcopo Moguntino.

appetijſſet? Volebat omnes Veneri ſe deuouere, cui ipſe erat deuotiſſimus, cùm Chriſtus ipſe ſuum Euangelium ab agenda pœnitentia auſpicatus ſit. Sed has literas licèt typis excuſas, non eſt dignatus princeps ille vllo reſponſo. Sciebat enim etiàm apud Græcos ne ſacerdotibꝰ quidem, multo verò minùs epiſcopis, licere vxores ducere, poſtquàm ſacerdotio initiati ſunt. Mat.3. & 4.

Hìc quoquè Luterus ſpe fruſtratus ſua, regem Angliæ ſibi tentandū ſuſcepit, quem anteà contumelioſiſſimè tractârat. Duo Angli Apoſtatæ ſummoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnū Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ verſionem noui Teſtamenti à Lutero editam, in Anglorum idioma tranſlatam, typis excudi: ſed quorūdam bonorum virorum opera res ad ampliſſimum Senatum Colonieñ delata eſt, qui mox prohibuit typographis, nè in eo excudendo opere pergerent. Regi quoq; Anglorum & regni proceribus idem ſignificatum eſt, quod multùm retardauit illorum conatus apoſtatarum. Porrò ipſe rex Angliæ reſpondit Lutero egregiè, ſpretis eius fictitijs blanditijs: quibus in literis inter cętera improperat ei inceſtas nuptias cum virgine Deo dicata contractas. Olìm apud ethnicos virgines Veſtales, ſi de ſtupro fuiſſent conuictæ, viuæ humo obruebantur, & conſtuprator verberibus ad mortem vſq; mulctabatur. At nunc apud Chriſtianos Luterus & multi alij deſertores monachi & moniales, impunè totos ſe macipant turpiſſimæ libidini, mundo illis applaudente, & inexpiabile ſcelus, niſì reſipiſcant, etiàm in rectè factis pręcipuo ferè loco numerante. Sed de his ſuprà dictum eſt, quanquàm nunquàm ſatìs dici poteſt. Angliç inſidiantur hæretici. Virgines veſtales olim vt punitæ.

Hoc anno habita ſunt Comitia Spiræ: vbì quidam principes Luterizantes, petiērunt ſibi tēplum aliquod permitti, vbì ſuo more ſacris & cōcionibus intereſſent. Sed fortiſſimè ſe oppoſuit Epiſcopus Spireñ Georgius, Bauariæ princeps & Comes Palatinus genere. Itaque in atrijs hoſpitiorum ſuorum iuſſerunt ſuos concionatores quotidiè verbum facere ad populum, Catholicis principibus ob temporū iniquitatem ad multa cōniuentibus. Olìm temporibꝰ Archadij Imperatoris, Gainas dux Romanæ militiæ petijt ab eodem principe, intra Conſtantinopolim ſibi ſuæq; ſectæ ſacerdotibus (erat aūt Arrianus) templum vnū concedi: Archadius rē ad Ioannē Chryſoſtomū eius vrbis epiſcopū retulit. Is modis oībus ſe oppoſuit, dicēs inter cętera: Non oportet principem quicquā cōtra Deū audere, ſi quidē vera pietas illi curę eſt, ſed potiùs benè cōſtitutas leges ſeruare, eā pſertim, q̄ cōtra hęreſes lata eſt. Circa huiꝰ anni initiū Luterꝰ quadā ad Reutlingeñ data Epiſtola, in Zuingliū & Oecolampadiū degeneres filios ſuos inuehit. Scripſit & Vrbanꝰ Regius quandā Epiſtolā cōtra Zuinglij ſententiā. E diuerſò Zuinglius quoq; Luteranis nō fuit mutus: qñ etiā Martinus Bucerꝰ apoſtata Dñicanus ſcripto quodā edito, aduersùs Brentiū Luteranū ſe tuetur. De hoc Bucero graues viri narrare ſolēt, quòd initio ferè huius noui Euangelij ad Luterū ſe contulerit, atque ab eo petiērit alicubì collocari, vbì poſſet nouo Euangelio ſtrenuam nauare operam: Comitia Spiræ. Luterus in Zuingliū & Oecolampadium. Zuinglius reſpondet.

Porrò

Porrò Luterus ab eo ſciſcitatus ſit, num hac in re tranquilla frueretur cõſcientia: Ille verò reſponderit, ſe quidem nondùm poſſe pectoris pace frui, teſtante cõſcientia ſaniorem eſſe Catholicorum quàm nouam hanc doctrinam: tum autem Luterus dixerit, Si ſic res habent tuæ, nondũ mihi es idoneus. Abi igitur & pugna contra hanc conſcientiã, donèc ea prorsùs conſileſcat, & tunc mihi eris commodus adminiſter. Id verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuerſus, dixerit ſe iam omnẽ conſcientię aculeum prorsùs repreſſiſſe, paratumque eſſe deincèps & viuere & mori in nouo Euangelio: ſicque Luterus eum, tanquàm inprimìs aptum ſuæ doctrinæ propagandę hominem, alicubì eccleſiaſten effecerit. Fuit enim Bucerus non parùm doctus, & prętereà ingenio ad ſimulandum & diſſimulãdum egregiè compoſito: qui tamen Zuinglij potiùs quàm Luteri dogma de Euchariſtia complexus eſt aliquandiù, ſed poſteà in Luteri gratiam fertur à Zuinglio ad Luterũ defeciſſe. Multis annis Argentorati egit concionatorem, tandèm mortuus in Anglia, & morte ſanè horrenda, vt ſparſit rumor, licèt hìc nihil auſim pro certo affirmare, quo mortis genere obiêrit. Non eſt autem incredibile, quòd contra ſuam ſit luctatus conſcientiam, cùm idem de ſe quoquè Luterus fateatur: nec tam ſtupidus fuit Bucerus, quin facilè animaduerteret non poſſe gratam eſſe DEO eam doctrinam, quę cum Catholicæ Eccleſiæ doctrina è diametro pugnaret. Nec tamen veriſimile eſt, conſcientiæ aculeum eius pectus deincèps minimè pupugiſſe: ſed id genus deplorati homines, cõtemnunt non modò conſcientiam, ſed & Deum ipſum, dicente ſcriptura: Impius, cùm in profundũ venerit peccatorum, contemnit. Ediderat anno 1524. Ioannes Pomeranus commentarios in pſalmos. His ſuas commendatitias Pręfationes pfixerant Luterus & Melanchthon. Itaque rapiebantur illi cõmentarij à ſtudioſis. Cernens hoc Bucerus, audax facinus aggreſſus eſt. Vt enim hominibus perſuaderet, ſcholam Vuittenbergeñ cum Sacramẽtarijs conſentire, illos Commentarios vertit, & mox in Pſal. 3. contra apertiſſimam authoris ſententiam, quam pręcedente Pſalmo benè conuerterat, verba corrupit, vt Zuinglianiſmum ſapere viderẽtur. Eam hominis perfidiam Pomeranus ipſe hoc anno 26. datis ad Brentium & Ioãnem Agricolam literis, accuſauit. Vt aũt latiùs ſpargeretur rumor, Vuittenbergenſes ſubſcribere Zuinglianis, ſacramentarij Buceri verſionem mox Latinè reddiderunt, atque longè lateque diſperſerunt. Et certè illa fraude & dolo effecit Bucerus, vt Zuinglius & Oecolampadius palàm editis ſcriptis iactarent, Luterum cum ſuis Vuittẽbergicis ſtare à Sacramentarijs. Eodem artificio Bucerus vſus eſt in vertendis Luteri commẽtarijs in epiſtolam ad Hebræos, quemadmodùm Luterus ipſe apud typographum per epiſtolam cõqueſtus eſt. Volebat enim vir euãgelicus pro ſuo candore ea quoquè verſione efficere, vt Luterus ad Zuinglij caſtra transfugiſſe videretur. Quòd ſi verò tales tamque nefarias fraudes illi exercent in eorum vertendis libris, qui etiamnùm viuunt, cogitet pius Lector, quid in Patrum vertendis ſcriptis, vel etiàm citandis & edendis faciant.

Bucerus Zuinglianus.

Pro. 18.

Hoc

Hoc tẽpore Conradus Pellicanus, qui ex Franciſcano factus erat Zuinglianus, & quandoque Eraſmi Roterodami confeſſionem audiêrat, cùm adhuc Baſileæ monachus eſſet, Tiguri cœpit de Eraſmo eiuſmodi apud amiculos ſuos ſpargere ſermones, qui Eraſmum de Zuinglianiſmo ſuſpectum redderent. Eam calumniam multis modis Eraſmus à ſe conatus eſt depellere. Sed & alius quidam Zuinglianus, Leo Iudæ dictus, Germanicũ libellum edidit tacito ſuo nomine, quo docere voluit Eraſmum & Luterũ quãdoque idem cum Zuinglio ſenſiſſe. Hoc Eraſmus tulit moleſtiſſimè, licèt ſuis incautis ſcriptis non paruam fortaſsìs occaſionem dederit talia de ipſo exiſtimandi. Non tamen potuerunt eum Zuingliani vnquàm in ſuam pertrahere ſententiam, licèt Baſileę diù vixerit, vbi cumprimìs viget Zuinglianiſmus. Scripſit autem hoc anno epiſtolam ad Heluetios, qui in Badenſi diſputatione conuenerant, qua ſe ab hac ſuſpicione purgat. At tamen reprǽhendendus eſt, quòd non ſcripſerit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Conradus Pellicanus Eraſmũ traducit.

Eraſmus ſe purgat.

Per hoc ferè tempus Zuinglius ſcribit Norinbergeñ Luteranis, docens Luteranorum de Euchariſtia opinionem nouam eſſe, & cum ſacris literis pugnare, ſuã verò à Chriſto ipſo &c. traditam. Ediuersò ſcribunt de Zuinglio Luterani: & tamen non vident homines ab iſtis nebulonibus euerſi, quàm iſthæc pugna arguat noui huius Euãgelij vanitatem. Iurè ergò pereunt, qui apertis oculis nihil videre volũt. Scripſit etiàm Zuinglius Germanicè Epiſtolã ad Eſlingeñ, qua acerrimis verborum flagellis cædit Luterum & Luteranos, quos Suermeros, furioſos & fanaticos vocat.

Zuinglius damnat Luteranos.

Nota Zuinglij de Lutero cẽſuram.

Hoc ipſo anno diſputatum eſt Badenę in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Ioannes Faber, Eckius & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea diſputatio hunc habuit euẽtum, quòd Heluetiorum Pagi om̃es, demptis Tigurinis, in Catholica religione ſibi permanẽdum ſtatuerunt, neque nouum vllum dogma intra fines ſuos admittendum. Fuit hoc ſub finem Iunij. Iohannes Faber permultas collegerat ex Zuinglij ſcriptis antilogias, quibus ille fœdiſſimè & ſecum ipſe pugnauit, & ſuam Luteriq; doctrinam deſtruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, ſed ille manſit domi. Hac verò ratione, qua tum Luterus, tum Zuinglius & plerique omnes hæretici horum temporum, euidentiſſimè docentur ſcripſiſſe multa inter ſe pugnantia, efficaciſſimè & ineluctabiliter euinci & probari poteſt, ipſorum dogmata non Spiritum ſanctum, ſed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc neceſsè eſt, vt pudefiant & obmuteſcant quicunque eorum dogmata ſequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinę falſitatem, quàm ſi ea varia ſit & inconſtans, nec ſemper ſuî ſimilis. quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem cõmodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iam probet, paulò pòſt improbet? Atque vel hoc ſolo nomine iuſtiſſimè damnabuntur, quotquot ab Eccleſia Catholica, quæ toto orbe vnum atque idem docet, ad hęreticos etiàm à ſeipſis

Diſputatio Badenſ.

Antilogię Zuinglij.

turpiſſimè diſcrepantes, deficere non dubitârunt.

Franciſcus rex redit ex Hiſpania. Hoc anno rex Franciæ Franciſcus ex Hiſpanijs dimiſſus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus ſuſpecta fuit concordia, inter Carolum Cæſarem & ipſum inita, vndiquè legatos gratulatum miſerunt ad regem libertati reſtitutum, & Clemens Pontifex atque Veneti, adiuncto Britanniæ rege Henrico, ad mutuam ſecuritatem noua cum Franciſco rege fœdera percuſſerunt: quibus paratis vndiquè copijs, Cæſari totius (vt ferebatur) Italiæ imperium affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falſus hic de affectato Italiæ Imperio fuerit rumor, res ipſa poſtmodùm declarauit, quandò Cęſar Franciſco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolanẽſ ducatum reſtituit. Franciſcus rex, licèt duos pro ſe filiolos Franciſcum & Henricum dediſſet obſides, & niſi pacta ſeruaret, quòd captiuum ſe denuò ſiſteret, eſſet pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permanſit. Indè mox nouis bellis arſit Italia, Turcis interìm ocioſè ſatìs in Hungaria omnia vaſtantibus, & Chriſtianorum temeritatem ridentibus: porrò in Germania hæreſibus magna ex hac occaſione capientibus incrementa, cùm Catholici principes, inteſtinis bellis impediti, non tam poſſent quàm vellent eas opprimere.

ANNO 1527. Pontifex Clemens flexus humaniſſimis Caroli Cęſaris literis, adueniente in vrbem Carolo Lanoio Cæſaris duce, in quo ſumma tum erat belli & pacis authoritas, Cæſari conciliatur, & inter eos nouum fœdus percutitur, ea conditione, vt Lanoius Borbonium principem ab Vrbis Romæ direptione auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borbonium cum multis Germanorum & Hiſpanorum copijs ad vrbem proficeſcẽtem, ſed nihil efficere apud Borbonium potuit, militibus pacem abnuentibus, & Romanæ prędæ inhiantibus. Erant enim inter Germanos non pauci Luteranæ factionis, quibus Pontificis nomen maximè inuiſum eſſet. Ventum eſt ad vrbem commeatu & tormentis va-

Vrbis Romę direptio. cuam pridiè Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo vrbis limine per inguen dextri femoris glande traiectus occubuit. At milites, eius morte nihil abſterriti, ſtatìm ſcalis appoſitis, Clemente pontifice exterrito, & ægrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum ſancti Angeli, recipiente cum ſuis, Leoninæ primùm vrbis, quam Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibì tum horrenda cędes miſerorum, abiectis armis fruſtrà mor-

Seuitia militum. tem deprecantium, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadam immanitate etiàm in ipſa diui Petri ſanctiſſima æde, adeoque ad aras eius templi & monumenta veneranda ſanctorum Apoſtolorum aliorumque diuorum, permultum ſanguinis fuſum ſit, direptis templi ornamentis, omnibusque ſacratis vaſis. Ea vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianam portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrumpunt, in eaq; cũcta auaritiæ & crudelitatis

Obſidetur pontifex. exẽpla paſsìm edunt, arcẽ circũſident, & nè quà detur vllũ Pontifici effugium, perductis foſſis circũuallant. Nulla apud ferocẽ & partìm Luterana peſte

peſte infectum militem, ſacri prophaniq; fuit diſtantia, omnibus in prædam vſurpatis: nemini omninò eius vrbis incolæ, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: plerique ſummis affecti cruciatibus, in tormentis expirârunt: nec paucos contigit bis ab hoſtibus captos, & tortos atrociter, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolam ære alieno redimere. Sęuitum eſt horrendum in modum in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanꝰ miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebant ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebantur. Atq; hęc quidem oḿia inſciente & inuito Cęſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, quòd nec approbauit, nec rata habere voluit, quę ꝓphanus miles à pontifice & Cardinalibus vi ac metu extorſerat: & ſimul atquè in Hiſpaniam captæ vrbis nuncius allatus eſt, ilicò ceſſare iuſſit ludos & ſpectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditq; operam, vt pontifex in priſtinam libertatem reſtitueretur. In hac verò vrbis vaſtatione id perquàm incommodè accidit, quòd Bibliothecam Vaticanam incōparabili optimorum codicum theſauro inſtructam, magna ex parte furor barbaricus fœdiſſimè populatus eſt, maximo ſtudioſorum omnium luctu & detrimento.

Fiunt oḿia inuito Cæſare.

Bibliotheca Vaticana vaſtatur.

Sub id tempus Romæ quidam fuit Italus ſacco indutus, iram Dei grauem, nî reſipiſcerent, Romanis imminere prędicans. Cumq; magnis clamoribus eadem crebriùs palàm dictitaret, cōiectus eſt in carcerem, donèc capta vrbe res ipſa declarauit, vera ipſum dixiſſe. Erat eius auſtera vita, & nomen Iohannis Baptiſtæ. Poſt ſeptimū deniq; carceris menſem pontifex Clemens euaſit. Ea vrbis & pontificis calamitas magnam attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: ſed Dei benignitate factū eſt, vt ea voluptas eis non cōtigerit diuturna, Pontifice non diù pòſt cum Carolo Cæſare amiciſſimè coniuncto.

Clemens 7. liberatur.

Hoc ferè tempore viguit noua hęreſis Anabaptiſtarū, Lutero ſuis ſcriptis illi egregiam materiam ſuppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acriter eos perſequuntur, cùm tamen ęquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinā, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm plerique longè maiorem præ ſe ferant vitæ probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege ſuo. Quàm verò ridiculum eſt, Luterū eo nomine vel maximè ſe venditare populo, quòd ſyncerum ſe dicit adferre Euangelion & verbum Dei, & nihilo minùs damnare Anabaptiſtas, æquè Euangelium crepantes? Verùm Catholica Chriſti Eccleſia nihìl horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptiſtas, vtpotè qui non Euangelium adferāt, ſed ſuas prauas & priuatas opiniones, & detortas ſcripturę interpretationes, à Catholico totius orbis Chriſtiani ſenſu & conſenſu prorsùs alienas. Habent autem Anabaptiſtæ multa pernicioſa dogmata, negant baptiſmum paruulorum, & iam adultos rebaptizant, volunt omnia eſſe communia,

Anabaptiſtarum hęreſis.

Dogmata Anabaptiſtarum.

etiàm vxores, perindè vt Plato olìm in ſua Repub.& Nicolaitæ. Ex his ſunt qui dicant, Spiritus meus concupiſcit carnem tuam: Veni itaque,& faciamus mirabilia. Anabaptiſtæ æquè àc Luterani & Sacramentarij,in multiplices,easque pugnantes,ſectas diſſecti ſunt:vt nemini dubium ſit, quo ſpiritu regantur. Eſt genus hominum propè arreptitium, & in ſuo errore mirabiliter obſtinatum,ità vt plerunquè hilariter ad mortem accedant:quæ res infirmis magno ſæpè offendiculo & periculoſæ tentationi eſt,neſcientibus hanc non eſſe ſobriæ mentis cõſtantiam, ſed inſani pectoris ſatanicam pertinaciam. De Donatianis hæreticis ſcribit Auguſtinus multa horrenda Epiſtola 50. quàm illi prodigioſa quadam mortis cupiditate inſani,ſeipſos etiàm ethnicis atque alijs necãdos obiecerint. Per abrupta verò,inquit ibidèm,præcipitia,per aquas & flammas occídere ſeipſos,quotidianus illis ludus fuit.moxq; addidit:Hæc enim eos tria mortis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quandò non inueniebant quem terrerent,vt eius gladio ferirentur,per ſaxa ſe mitterẽt, aut ignibus gurgitibusque donarent.

Hoc vnum notatu dignum eſt,Luterum ipſum,licèt eſſet profeſſione monachus & Theologus,& ſectarios omnes,è Lutero ceu quodam equo Troiano cõfertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dediſſe & dare operam,vt habeãt lepidam aliquam ſuis in complexibus puellam, vt pręcipuus Euãgelij eorũ ſcopus is haudobſcurè poſſit animaduerti, vt quàm maximè ſe totos Veneri deuoueant,tanquàm deſperata om̃i ſalute, nihil in futurum niſì certiſſima gehennę ſupplicia expectent, recteq; in illos dictum videri poſſit illud Apoſtoli, Quorum deus venter eſt,& gloria in cõfuſione ipſorum.Certè Luterus ipſe quodam loco etiàm matrimonio iunctis auſus eſt permittere,vt ſi nolit vxor,liceat accerſire ancillã. Ità em̃ ait:Si non vult vxor,veniat ancilla.Proh pudor,eò amentiæ recidiſſe homines,vt nõ videant,in cuius Sardanapali diſciplinam ſe tradiderint.Interìm Luterus & hæreticorum dogmatiſtarum tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri,& nihil ferè concionantur aliud ad populum, niſì quorundam impuram vitam,eaque commemoranda & vehementer exaggeranda,plauſtris interìm conuiciorum inuehuntur in pontificem & Catholicos omnes,cùm ſint ipſi ter execrandi hęretici,& omni flagitiorũ genere cooperti,& propterea indigni,qui alios repręhendant.

Philip.3.

Sermõe de coniugio.

Hæretici acres in vitia Cleri.

Hac tempeſtate alijs atque alijs emergentibus in religione diſſidijs,hęreſibus & ſectis,non ſolùm Catholici,ſed etiàm plerique Luterani principes & ſcriptores ijs opprimendis operã nauàrunt. Ipſe dux Saxonię Elector,qui Luterum tuebatur, in Sacramentarios ſiue Zuinglianos & Anabaptiſtas ſeuerè conſtitutis ſupplicijs animaduertit. Luterus quoquè benè longum ſcripſit librum in Zuinglium & Oecolãpadium,qui ex ipſius ſchola prodièrant.In eo libro gloriatur ſe ſuoſque humanis abiectis præceptis,in libertatem ſe aſſeruiſſe ingẽti ac difficili labore.Porrò Zuingliana hęreſi nullã ſe legiſſe fœdiorẽ,quę in ipſo initio in tot ſectas diuiſa ſit. Ait Germanos cupidè noua quęque cõplecti, eiſq; ceu fatuos adhęrere.

Luterani Zuinglianos puniũt.

Luterus in Zuing.& Oecolamp.

Diabo.

Diabolum nihil tam poſſe ineptum proferre, quin diſcipulos inueniat: Germanos, eſſe ſpurcas ſues vel porcos. Ciuiles magiſtratus ait debere Suermeros, id eſt, Zuinglianos, tanquàm blaſphemos punire. Ipſos Zuinglianos vocat porcos & aſinos. Multaq; alia in eo libro habet, quibus non magìs Zuinglianos, quàm ſeipſum damnat. Ipſe enim turbarum omnium author fuit in Germania ſuis peſtilentiſſimis & pugnantiſſimis ſcriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, ſe contempto, ad nouum Sacramētariorum dogma tranſire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius ſcriptis cōtrarijs ei reſponderunt. Vult Zuinglianos puniendos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptiſtæ in Heluetijs in editum quendam conſcenderunt montem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum aſſumendi. Hos intantùm dementârat malus dæmon, vt citra vllū pudorem inſtàr pecudum commiſcerentur, ne virginibus quidem à fœdo cōgreſſu ſibi temperantibus. Scripſerat enim Luterus, magìs neceſſarium eſſe congreſſum viris ac fœminis, quàm cibum & potum. Anabaptiſtarum 300. inſania.

In Sueuia quidam auſus eſt docere, finem iam adeſſe Chriſtianæ legis, atque aliam ſubrogatum iri. Multaque alia per id tempus valdè abſurda & impia ſpargebantur in vulgus, quibus omnibus anſam dedit prȩclarum Luteri Euangelion, quo paſsìm omnes ad carnis libertatem vocabantur, & ſuo exemplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipſi aliquid auderent.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptiſtȩ quidam vtriuſque ſexûs vltimo ſunt affecti ſupplicio: flammis exuſti viri nouem, fœminæ decem in aquas demerſæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apoſtata monachus, pro meritis horrendas luit pœnas, primùm exciſa illi lingua impia, deindè ignitis laceratus forcipibus, & ad extremū corpore eius igni abolito. Nanque homo nefarius multa valdè abſurda & impia in populum ſparſerat dogmata. Alijs quoquè multis Germaniȩ locis ſeueriter in Anabaptiſtas animaduerſum eſt etiàm à ſectarijs. Prȩter alios ſcripſit in Anabaptiſtas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos diſputans non niſì meras exigeret ſcripturas, tamen Anabaptiſtas de baptiſmo paruulorum nulla re alia efficaciùs, quàm Eccleſiaſtica Traditione, contemptor ipſe traditionum, cōfutare potuit. Eſt autē certè Anabaptiſtarum factio multùm execrabilis, & plerique ex eo hominū genere, vt paulò antè dixi, non multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod eſt Heluetiorum oppidum, inſpectante vtroque parente, fratri ſuo germano caput præcídit, dicēs id ſibi diuinitùs imperatum. Verùm ſententia magiſtratûs eandem pœnam ipſe quoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus ſic ſatìs compoſitis, quȩ res permultis imponit, ſed habent abſurdos doctrinæ errores. Tam eſt verſutus diabolus, vt etiàm libenter ſinat ſibi addictos quandā extrinſecùs præ ſe ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, ſinè fide impoſſibile eſſe placere Deo. Erat id tēporis quidā Præmonſtratenſis apoſtata, qui palàm negabat eſſe infernum, Chriſtum cùm dixiſſet, Eli, Eli, lamma ſabacthani, deſperâſſe, & ideò damnatū eſſe affirmabat. Porrò alij Anabaptiſtæ necantur. Michaëlis Sellarij ſupplicium. Melāchthō contra Anabaptiſtas. Immane facinus. Hebr. 11. Matth. 27.

quidam non verebantur dicere, Chriſtum non Deum fuiſſe, ſed prophetam, inter Chriſtianos quoq; nullum eſſe magiſtratum, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebant dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apoſtatas monachos & ſacerdotes, ſub verbi Dei ſplendido titulo ter execrandas vomebãt blaſphemias, quibus in dies innumeri perdebantur.

Diſputatio Bernenſ. Hoc ipſo anno decreta fuit apud Bernates Heluetios diſputatio Catholicorum cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apoſtatis monachis. Sed hæc diſputatio plurimùm offenſionis habuit: itaque null⁹ Catholicus Doctor, præter vnum Conradum Trigarium prouincialem Auguſtinianũ, eò profectus eſt. Senatus eñ Berneñ leges ei diſputationi præſcripſerat, catholicis iniquas, ſectarijs plauſibiles. Quin & Imperator ipſe interdixit per ſuos, nè Bernatenſes eam permitterẽt apud ſe diſputationem fieri. Quatuor item Epiſcopi, ad quorum diœceſin pertinẽt Heluetij, multùm dehortati ſunt ab ea diſputatiõe: copioſiſſimè autem Cantones octo Heluetiorum Catholici, eam literis impedire conati ſunt, qui inter cætera ſcripsêre Bernatibus, memores eſſent diſputationis Badẽſis intra biennium habitæ, quam ipſi approbâſſent, & iuramento ac literis ſigillo munitis confirmâſſent. Sed Bernates in ſua ſententia permanſerũt: eumque hęc diſputatio finem habuit, quòd mox apud illos & aliquot vicinos, Miſſæ, aræ & ſtatuæ abolitę fuêre, & multa alia inſolẽter & barbarè inſtituta, quę tamen illi malè perſuaſi putant eſſe prorsùs Euangelica, dolentque ſe hactenùs in tenebris verſatos: nec vident ſe interìm damnare omnes Maiores ſuos, qui certè non tam ſtupidi fuêre, vt neſcirent ſe verã amplexos religionem, quam iſti reijciunt. Finem autem hæc diſputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Eſt memorabilis apud Tertullianum libro de præſcriptionibus aduersùs hęreticos ſententia, quã hîc apponere non grauabor: Non proficit, inquit, congreſſio ſcripturarum cum hæreticis, niſi planè aut ſtomachi ineat quis euerſionem, aut cerebri. Quid promouebis exercitatiſſime ſcripturarum, cùm ſi quid defenderis, negetur: ex diuerſo, ſi quid negaueris, defendatur? Et tu quidẽ nihil perdes, niſi vocem in contentione: nihil conſequéris, niſi bilẽ de blaſphematione. Ille verò ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantẽ cõfirmes, ad veritatẽ an magìs ad hæreſes deuerget? certè de pari altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc ille.

ANnò 1528. Luter⁹ cùm malè audiret ob ſectas varias paſsìm emergentes, tanquàm ab eo ceu fonte manarent, ſcripſit Germanicè in Anabaptiſtas. Inter alia in ipſo libello rephendit principes eo nomine, q̀ ſupplicium ſumerent de Anabaptiſtis, quaſi verò etiàm iam olìm ſupplicia conſtituta non fuerint in rebaptizantes. Immò & Luterus ipſe paulò antè ſcripſerat, Zuinglianos à ciuili magiſtratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur nõ etiã Anabaptiſtas? Sed & ipſe dux Saxonię in Anabaptiſtas ſeuerè animaduerterat. In hoc quoquè libello fatetur, in Papatu

Luterus laudat Papatũ. multa eſſe bona, immò oĩa Chriſtiana bona, atq; indè ad ipſos ꝓfluxiſſe.

Ait in Papatu eſſe veram ſcripturã ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad peccata remittenda, verum verbi miniſterium, verum Catechiſmum &c. Et tamen ſolebat iactare, apud Papiſtas Euangelium ſub ſcamno delituiſſe, ſe illud indè produxiſſe in lucẽ. Tanta erat illius hominis dictorum factorumque incõſtantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa cõtra religionem effreni licentia etiàm in ſuis ditionibus geri, Viſitationẽ inſtituit. Ea poſtmodùm tam imperioſè & ſumptuoſè acta eſt, vt nullæ retrò Epiſcoporum ſynodi vel Archidiaconorum, cõmunitati tam oneroſæ fuiſſe viderentur. Eam viſitationem Melanchthon ſcripſit Latinè, non planè Lutericè in nonnullis, quia plus ibì pœnitentiæ & doctrinæ legis & timoris Dei tribuere viſus eſt, quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atque adeò libertatem arbitrij, quam in locis communibus cum Lutero pernegauerat, aſſeruit. His verò & id genus, licèt cum ipſorum ſuperiori doctrina pugnarent, etiàm Luterus ſubſcripſit in editione Germanica eius ipſius Viſitationis.Ità illi prȩclari Theologi de ſummis rebus & affirmare & negare non dubitabãt, prout ipſis fortè in buccam veniſſet. Quod quidem turpiſſimum fuit in viris Germanis, niſì quòd Germani iam ſuæ conſtantiæ oblíti, à Maioribus ſuis non abſque ingenti dedecore degenerabant. Viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima.

Hoc anno dux Geldriæ Carolus multis ſuis oppidis amiſſis, tandèm vt ſe Carolo Cȩſari déderet, adactus eſt, interìm nihilo minùs Tila munitiſſimo ad Vaalim oppido fortiter defenſo. Fuit ille princeps in amicitia & fœdere Gallorum regis, & quia ditionibus Cȩſaris vicinus erat, multa eis ſæpè damna intulit, quemadmodùm anno ſuperiori derepẽtè ſignis mutatis inuaſit in Hagam Comitis, Hollandiæ inſignem & opulentum vicum, vaſtatisque omnibus, opimam egit prȩdam. Alioquì certè in fide catholica fuit lõgè conſtantiſſimus, & alijs quibuſdam principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauiter perſecutus eſt. Carol. Geldriæ dux.

Eodem anno Traiectenſis Epiſcopus omnem ditionem ſuam tranſtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollãdiæ, qui tum fuit Carolus Imperator, accedente eò non ſolùm regionis totius, verùm etiàm Romani pontificis conſenſu. Multis enim modis eam diœceſim vexabat Geldriæ dux, & iam Traiecti ciues in Epiſcopum concitârat: nec his malis aliud inueniebatur remediũ, quàm vt Burgundiȩ ducibus ſeſe permitterent, quorum potentia tum Geldrus ipſe, tum ſubditi Traiectẽſes frenari poſſent. Eſt verò opulenta ea regio, ſed populus pronus in ſeditiones & tumultus fuit, priuſquàm Burgũdis ſeſe dedidiſſent. Iam verò in multa pace degũt, nec illis iugum graue impoſitum eſt, vtì nec Geldrienſibus, poſtquàm ij Carolo Imperatori ſeſe ſubmiſerunt. Porrò Iuriſdictio ſpiritalis vel Eccleſiaſtica manſit Traiectenſi Epiſcopo, & prȩtereà annui quidam reditus non contemnendi. Traiectẽſes fiũt Burgũdici.

Hoc anno fames ingens preſſit Italiam, præſertim Inſubres & Venetos, ità vt multi ea peſte interiêrint. Tiguri quoquè viſi tres ſoles, famem prænunciare exiſtimati ſunt, quæ paulò pòſt tanta illic extitit, Fames in Italia.

vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit.

Accidit eo anno quiddam planè tragicum Baſileæ. Ciuis quidam honeſtus & diues Chriſtophorus Bongartnerus vxorem ſuam de adulterio ſuſpectam habuit. Eam ſuſpicionem auxit, quòd in famuli ſui ſuſpecti induſio ligulas ſericas inuenit, quas ſuas eſſe nouerat. Extorquet vi ab vxore, vt fateatur ſe cum famulo rem habuiſſe: id ſi faciat, promittit impunitatem; ſin neget, pręſentem minatur mortem. Illa fatetur quod non fecerat, ſed mox fugit ad ſororem in pagum. At tamen amicorum interceſſione mulier conciliata marito, redijt ad ædes illius. Ea nocte fertur ad cōmune admiſſa cubile. Atquì verò altera die, quæ erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge ſuſceptis, primùm grauidam vxorem cōfodit, indè filiam vix quadrimam. Mox Epiſtolam ſcripſit ad ſenatum, & ter inuocato nomine Ieſu, è ſumma ędium ſuarum parte ſe pręcipitem dedit, fractis ceruicibus. Epiſtola illa continebat, quid & quo animo feciſſet. Porrò de eo, licèt mortuo, graue eſt ſumptum ſupplicium, & corp⁹ eius fractis oſſibus ſublimi rotę impoſitum. Poterat hoc exemplum deterrere ab adulterio, quod iam inter Euangelicos, vt quidam vir magni nominis ſcribit, cœperat eſſe iocus, ſicut & multa alia infanda facinora.

Horrēdum facinus.

Eodem anno quidam ex iuratis Chriſtianiſſimi Principis Georgij Saxoniæ Ducis conſiliarijs, Georgius Paccius, vir nobilis, facinus audax & temerariū deſignauit. Erat is Luteri ſtudioſus, ſed occultè. nam alioquì princeps ille hominem in ſua aula non tuliſſet. Agebat tum apud principem optimum vices Cancellarij. Ea occaſione ſecretum Principis ſigillū nactus, formulam effinxit fœderis cuiuſdam icti à certis Catholicis principibus contra Electorem Saxoniæ & Haſſiæ Lantgrauium, vt eos in Catholicos principes ad arma concitaret, vtì etiàm factum eſt. Formulæ illi commentitię appreſſit ſigillum Georgij Ducis. Porrò legendam obtulit Lantgrauio, qui viſo ſigillo, putauit rem prorsùs veram eſſe, cōmunicatoque cum Saxone conſilio, grandem vterque conſcripſit exercitum, cęteris interìm principibus miratibus, quid ea militum conſcriptio ſibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgium principem, vt illi fœderi nunciū remittat. Princeps Georgius lectis literis & viſa formula, cuius exemplum ad eum Lantgrauius miſerat, obſtupuit: moxq; datis ad Lantgrauium literis, generosè & luculenter illi ſeſe purgat, inter alia grauiter poſtulans ſibi oſtēdi virum, qui eam rem ad ipſum detuliſſet, deploratum, infamem, & periurum nebulonem eum appellans. Excusârūt ſeſe etiàm alij Principes, qui hoc fœdere compręhenſi ferebantur: ſed tamen belli cladem à ſe auertere non potuerunt tres viciniores Epiſcopi, Moguntinus, Herbipolenſis & Bambergenſis, niſì numeratis centum millibus aureorū. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones ſuas populandas & diuexandas obijcere noluerunt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipſe cōfinxiſſe videretur, indicauit authorem, certumq; præſtituit diem, ad quem adeſſent Regis Ferdinādi, Electoris Brandeburgenſis, & Ducis Georgij oratores, hominem accuſaturi, ſi quid haberent

Georgij Paccij fraus.

Formula effícti fœderis.

Epiſcopi numerant 100000. aureorum.

aduersùs

aduersùs eum. Venerunt legati Principum,& multorum criminum atq; etiàm falſi reū eum peregerunt. Cùm enim ſua decoxiſſet, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniā vndecunq; conflare ſolitus erat, atque hoc nomine diuerſas effinxerat epiſtolas, quas Georgij principis annulo obſignârat. Lantgraui⁹ nomine fœderis ad ipſum falsò delati quatuor millia aureorum illi dono dedit, vt ijs æs alienum diſſolueret, quanq̃ id maius eſſet, quàm quibus vel tot millia ſufficerent. Tandèm cùm non poſſet obiecta ipſi à Principū legatis crimina diluere, turpiſſima illi ignominiæ nota inuſta eſt. Et vitam quidem clementia Lantgrauij Principis retinuit, ſed nuſquàm ferè tutò conſiſtere valens, inſtàr Cain vixit vagus & profug⁹ in terra, latitans in vrbibus maritimis. Ad extremùm, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ compræhenſus eſt anno 1536. & ſequentis anni menſe Februario poſt longos carceris ſqualores & grauiſſima quæſtionū tormenta, capite plexus, & in 4. partes diſſectus eſt. Indè pax reddita Germaniȩ, nequaq̃ diuturna fuiſſet, Sueuici fœderis ſocijs Lantgrauiū incùſantib⁹, ꝗ cōfœderatis ipſorū iniuriā feciſſet, nisì ea res Vuormatiȩ opa Palatini principis cōpoſitione trāſacta eſſet. Pacci⁹ Antuerpiȩ dat pœnas.

Per idem ferè tempus Galliȩ rex Neapolim ingenti exercitu ità obſedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hiſpani milites, qui in prȩſidio erāt, incredibili alacritate Gallos, vt ſe dédèrent, identidèm non iniquis conditionibus hortantes, cōtemnerent. Eccè autem mēſe Iulio ſȩuiſſima lùes totum corripit exèrcitum, ipſo Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex ſexagin ta millibus hominum, vt quidam literis annotârunt, ȩgrè quadringēti ad ſua rediérint incolumes. Ità prȩpotens Deus pro Carolo Cȩſare mirabiliter pugnare videbatur, ſicut & ſȩpè aliàs, cùm potentiſſimorum hoſtiū validiſſimis copijs non vno loco premeretur. Galliæ rex obſidet Neapolim. Peſtis vaſtat exercitum.

In hac Neapolis obſidione mortuus etiàm eſt Vaudemontius, Antonij Lotharingiȩ ducis frater germanus, qui Regi militabat ſpe obtinendi regni Neapolitani. Erat enim ex Andegauenſium regum familia, qui ſibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingiȩ princeps Carolum Burgundiȩ ducem, commiſſo prȩlio ad Nanſim, interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Clarȩ cœnobio honeſtiſſimo templi loco humatum eſt Neapoli. Id enim templum Andegauēſes reges Vaudemontij progenitores, pia liberalique magnificentia condiderant. Andegauēſ. regum familia.

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Franciſco diſceſſit Andreas Auria, vir ſummȩ authoritatis, Caroli Cȩſaris amicitiam cōplexus, magno quidem Cȩſaris commodo, ſed non minori regis Franciſci detrimento. Habebat Auria captiuos apud ſe duos prȩcipuos Cȩſaris duces, Alphonſum Vaſtium & Aſcanium Columnam, quos nauali prȩlio ceperat Philippus Auria. Hos Rex Franciſcus ad ſe mitti voluit, ſed Andreas Auria recuſauit. Tulit hoc ȩgerrimè Rex, & contumelioſè Auriam proſcidit. Is igitur dimiſſo à ſe Vaſtio & Columna ad Antonium Lȩuam, facilè obtinuit, vt in Cȩſaris amicitiam reciperetur. Itaque breui tempore Genuam Andreas Auria deſicit à rege Francię.

Gallis

Genua Gallis eripitur. Gallis eripuit, eamque priſtinæ libertati reſtituit. Atque hoc potiſſimùm nomine fertur à Rege ſe abalienâſſe, ꝙ doleret ei patriæ (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat enim Gallos quædam moliri in eius vrbis non leue detrimentum. Tum quoquè non obſcurè ſentiebat Gallos ſecum hoſtiliter agere, Barbeſſio Gallicarum triremiũ præfecto ipſi inſidias tendente. Ità ergò remiſſo ad Regem torque conchyliato, qua cæremonia à militari ſacramento ſe abſoluit, & auratis lilijs, quæ erant Galliæ regis inſignia, in extrema puppe perfractis atque decuſſis, Cæſaris gratiam & militiam tanquàm vberiorem certioremque amplexus eſt. Clemens Pontifex, & eius hortatu rex Franciſcus, multùm in eam curam incubuêre, vt eius animum delinirent, hominemque poſſeſſione maris potentem in officio & amicitia retinerẽt. ſed id fruſtrà fuit. Oblatus eſt deindè ipſi Auriæ à ciuibus omnibus Genuæ principatus, ſed ille eum inſigni cõtinentiæ exemplo recuſauit. Multa is vir præclara edidit facinora, pręſertim in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabiliter perſequutus eſt. Decreta eſt illi apud Genuenſes reſtitutæ libertatis ergô ſtatua Coloſſeæ magnitudinis è Lunenſi marmore, cuius baſi hæc inſcripta erant: *Andreæ Auriæ ciui opt. feliciq́ vindici atque authori publicæ libertatis, Senatus populusq́ Genuenſis poſuit.*

Auria recuſat Genuæ principatum.

Per hoc ferè tempus aliquot ſuperioris Germaniæ locis, præſertim in Heluetijs & Argentinæ, multùm increuit dogma Sacramentarium & ſecta Zuingliana: & Miſſa, qua nihil eſt ſanctius, ceu idololatria abrogata eſt, imagines è templis deturbatæ & flammis exuſtæ, Baſileę quidem ipſo die Cinerum, quo ſolẽt Chriſtiani ſe ad meliorem frugem recipere. Non tamen ſimul vno anno, ſed per temporum interualla hæc ſensìm irrepsẽre diuerſis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichriſtianam vaſtitatem ſpectare videretur, cùm iſti Sacramentarij interìm Romanum Pontificem nõ alio quàm Antichriſti loco haberent: porrò apoſtatas monachos, publicè inceſtis nuptijs infames, haud ſecùs atquè Chriſti apoſtolos ſuſciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrenda vindicta & ſeuera animaduerſio in hominũ peccata. Contra hos ſacramentarios rursùs nouum Luterus ſcriptum edidit, benè prolixum, de cœna Chriſti confeſſionem ſuam. Ibì rursùs affirmat quędam quæ anteà negârat, negat quæ affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica aſſerit. Non poſſunt hìc omnia particulatìm commemorari, nè nimìs prolixi ſimus. Miſſam ſanè hìc quoquè vel maximè ſe abominari dicit, licèt non eſſet neſcius, toto terrarum orbe omnibus retrò ſeculis apud Chriſtianos Miſſam celebratam eſſe. Extat Græcè & Latinè D. Iacobi Apoſtoli fratris Dñi, itemque Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, vt nihil de Latina Eccleſia dicamus.

Zuinglianiſmus increſcit.

Confeſſio Luteri contra Zuinglianos.

Luterus Proteus.

Scripſit eodem anno Luterus alium librum cõtra concomitantiam, planè ſcurrilem atque dicacem, ex quo quidam catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunquè ille abſurdus eſſet & petulans in ſcriptis ſuis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus.

134. calũniæ Luteri.

Cùm

Cùm autem eius de Cœna Domini confeſſio in manus Zuinglij & Oecolampadij veniſſet, prolixè illi reſponderunt. Abſit enim, vt vel tantillum diſcipuli magiſtro concedãt, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quæ tamen neque à Lutero, neque à Zuinglianis ſtetit, ſed vt miſeri homunciones alij pręalijs viciſſe videantur. Neq; Bucerus hîc ſe mutum præbuit, ſed edito Sebaldi & Arbogaſti dialogo, Lutero non planè edentulum ſe oſtendit. Fuit certè & eſt hæc res inprimìs ridicula & ſcurrilis, q̃ illi ſublimes gigantes, qui ſe iactabant in Germaniam, qua tot ſeculis caruiſſet, lucem Euãgelij inuexiſſe, tam inter ſe pertinaciter & odioſè digladiabantur. Faceſſat hîc omnis friuola excuſatio. Non eſt diſſenſionis Deus, inquit Apoſtol⁹, ſed pacis. Quomodò poſſunt me iſti docere quid verum ſit, cùm ſe ipſi viciſsim̃ in rebus grauiſſimis mendacij inſimulent? Et hæc quidem non paucos permouerũt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorũ diſſenſione rem accuratiùs expenderent, aduerterentq; non poſſe eos veritatis eſſe pręcones, qui pugnantia docerent, atque eam ob rem ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe reciperent, contemptis ſtultiſſimis fanaticorum hominum (ſic enim ipſi ſe inuicèm vocant) opinionibus, quæ identidèm in alias atque alias formas transformantur, ſicut neceſsè eſt euenire illis, quę cum mendacio coniuncta ſunt. Varium eſt enim & inconſtans mendacium.

Zuingliani contra Luterum.

1. Cor. 14.

Pugnantia dogmata Euangelicorum faciũt vt multi reſipiſcant.

ANno 1529. de improuisò peſtifer morbus (ſudorem Anglicũ vocabant. eadẽ enim lues Britanniam vaſtauerat Henrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totam Germaniam peruaſit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediũ inueniſſent. Permulti verò, vbì virus illud exudâſſent, ſeruati ſunt. Ità prępotens Deus nouis in dies emergentibus hæreſum & ſcelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autem & annonę caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebãt. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingẽtibus copijs Viennam fortiſſimè obſedit, ſicut paulò pòſt dicetur. Luterus epiſtolam ſcripſerat ad Vuenceſlaum Lincum apoſtatam Auguſtinianum, concionatorem Nurenbergenſem, qua Georgium Saxoniæ principem pijſſimum, vehementer ſuſpectum reddidit de fœdere illo, quod Paccius quoquè ei falsò affinxerat. Eius epiſtolę exemplar tandèm venit ad manus eiuſdem principis. Ille verò nouis editis literis multo etiàm fortiùs, q̃ anteà, ſeſe hac ſuſpicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potẽtia, vt etiàm Principibus confidenter inſultaret, & quidem impunè. At nũc rursùs furore percitus, Germanicũ confecit libellum de priuatis & furto ſurreptis literis, in eoq; tam petulanter & ſcurriliter illum laudatiſſimum Principem exagitauit, vt rei indignitate etiàm nõ pauci Luterani p̃mouerent̃. Sed interìm tamẽ mãſit apud cæcos mortales ſua Lutero authoritas, & laudabat̃ peccator in deſiderijs aĩę ſuę. Certè ſi quiſquã Catholic⁹ ità ſcriberet in principes Luteranos, quẽadmodùm ille importun⁹ homo ſcripſit in Im̃patorẽ quoq; & re-

Sudor Anglicus.

Pſal. 9.

& reges & principes, quas nõ turbas cierent dogmatiſtę Euangelici? Atq; vtinàm Principes rem hanc paulo attentiùs conſideràſſent.

Comitia Spiræ.

Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de cauſis, quòd & Turca auctus viribus, perdomita & ſub iugum miſſa Hungaria, captaque Buda, terribilior Germaniæ immineret, & ſectæ vſqueadeò capeſſerent augmenta, vt iam non catholicis modò, ſed ipſę ſibi inuicèm eſſent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbib⁹ iam Zuingliana factio Luteranam anteibat, & Anabaptiſtæ occultis machinationibus tum ſectarijs iſtis, tum Catholicæ Eccleſiæ non parùm terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità diſceſſum eſt, vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amiſſa Hungaria affectus, & anxiè metuẽs reliquis ditionibus ſuis, nulla potuerit à Proteſtantibus auxilia impetrare, nisì eos ſineret ſua retinere dogmata. Itaque publico decreto permiſſum eſt, vt in fidei & religionis negocio ità ſe gererent, vtì & Deo & Cæſari facti ſui rationem poſſent reddere, nihil tamen deincèps innouarent vſque ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipſo conuentu proteſtati ſunt, ſe ſummi Magiſtratûs decretis quibuſdam non poſſe ſubſcribere: itaq; ad Cæſarem prouocàrunt. Indè primùm ortum eſt Proteſtantium nomen, quod etiàm quędam liberæ Ciuitates amplexæ ſunt.

Proteſtãtes vndè dicti.

Huius anni menſe Februario Baſileæ ciues tumultuantur, & duodecim Senatores loco mouent: quin & ſacras imagines, vt ſuprà attigimus, in templis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità perſuaſi à ſuis doctoribus, quaſi eadem ſit apud Chriſtianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Miſſam quoquè prorsùs abolent, nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Eccleſię ſacrificio. Ipſo die Cinerum ſtatuas vel imagines ligneas diſtribuerũt in homines tenuioris fortunæ, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterẽtur. Sed illi tanta contentione eas ſibi ſingulatìm vendicare conabantur, vt ad pugnas quoquè ventum ſit. Ea re factum eſt, vt in nouem congeſtæ ſtrues, ante ſummam ædem flammis omnes permitterentur. His rebus geſtis, lętum illi diem egèrunt, tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis ſæuitum eſt in imagines vel ſtatuas, Miſſæque ſacroſanctum ſacrificium: & erat hoc pręclarum Euangelij recèns orti ſtudium, vt nihil intentatum relinqueretur à ſuì ſtudioſis, quod ampliſſima Antichriſto itinera præpararet.

Tumultus Baſileæ.

Imagines cõburũtur

Anno ſuperiori multùm tum Cæſar ipſe per Epiſcopum Hildesheimenſem, tum epiſcopus Argentoratẽ & plerique alij egerant apud Argentinenſes, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarent Concilij ſententiam: at illi quoquè improborum hominum peſtiferis perſuaſionibus circumuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atque ità alij poſt alios paſsìm in Germania, nobiliſſima quondàm prouincia, in olìm damnatos nimiumq; craſſos errores prolapſi, cæteris nationibus ſe affatìm irridendos propinàrunt. Certè ipſe quoquè Turcarum Princeps Solimannus Luteranos deteſtatus fertur, propterea quòd eſſent proni in ſeditiones

Solimãnus deteſtatur Luteranos.

ditiones concitandas. Interìm verò qui à Catholica Eccleſia deficiebant, valdè ſibi gratulabantur, quòd tyrãnicum Romani Pontificis iugum excuſſiſſent, & iam tandèm veram Euãgelij lucem inueniſſent. Romanos ęnim Pontifices non alio quàm Tyrannorum loco habent, & doctrinam Catholicæ Eccleſię vocant Papiſticam ac meras tenebras. Porrò interìm illos duces ſequuntur, q; odioſiſſimè à ſe inuicèm in rebus grauiſſimis diſſentiunt, & miſeros pluſquàm Cimmerijs tenebris inuoluũt: quod tum demùm ipſi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta contentione exarſit de religione controuerſia, vt iam ad arma deſcenderetur. Tigurini & Bernates ſuis fiſi viribus, catholicis quibuſdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebãtur: ſed per ſequeſtros res compoſita eſt ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ viſæ ſunt: diſceſſum eſt tamen ad tempus ab armis.

Princeps Haſſiæ Philippus dolens inter Luterum & Zuinglium tam atrox extare diſſidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriuſque factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egiſſe viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Eccleſiam inter ſe conſpirârant, ediderunt. Porrò in primario Euchariſtię articulo vetus diſſenſio manſit. ità illi re infecta diſceſſerunt. Princeps Lãtgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non poſſent, tamen alij alios fratrum loco haberẽt. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò ſunt, qui ſcribant & putent, in hoc vno articulo diſſidere Zuinglianos à Luteranis: ſed hoc falſiſſimum eſt, cùm etiàm in alijs non paucis inter ſe hoſtiliter diſſentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis cõſentiant, ſed alij alios palàm euulgatis libris odioſiſſimè & impotentiſſimè proſcindant. *Conuentus Euangelicorum Marpurgi.*

Editus hac tempeſtate eſt liber quidam de Actis Concilij Conſtantiẽſis erga Iohannem Huſſum, incerto quidem authore, ſed opera Iohannis Iſſlebij, ſocij & amici Luteri. In præfatione Iſſlebius Huſſum vocat probũ Dei amicum, Concilium Cõſtantienſe ſynagogam Antichriſti. Sed nos Huſſum damnatum hæreticum multo rectiùs dicimus cum ea ſynodo, quàm cum Iſſlebio virum bonum. Interìm tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, quòd diſertis verbis affirmet Huſſum Conſtantię etiàm circa ipſum ſupplicij ſui locũ publicè negâſſe articulos illos, quos Luterani vel maximè aſſerunt ac tuentur. *Liber de Actis ſynodi Conſtantienſis.*

Sub hoc quoquè tempus cùm Turca in Germaniam aduentare diceretur, Luterus ſcriptum edidit, *De bello contra Turcas*. Sed eo ipſo multo plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Veriſimile eſt, optâſſe hominem odio Papæ deflagrantem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiam, pulſo Põtifice, occuparet. Verùm id Deus adhuc pro ſua bonitate auertit. In eodem ſcripto valdè acerbè & contumelioſè inuehitur in Pontificem, Epiſcopos, Imperatorem, Reges, Principes, *Liber de bello Turcico.*

præcipuè verò curiam Romanam. Inter alia multa, Cæſar, inquit, non eſt caput Chriſtianę reipublicæ, neque defenſor Euangelij aut fidei. Oportet ſanè Eccleſiam & fidem alium habere defenſorem, quàm ſint Imperator & reges. Hi nanque ferè peſſimi ſunt hoſtes Chriſtianiſmi & fidei, ſicut Pſalmus 2. ait, & Eccleſia omni ex parte conqueritur. Sic ille bonus vir tractabat ſanctiſſimum Imperatorem & ſummos magiſtratus. Nihil enim metuebat ſibi, in tuto loco hærens ſub Saxonię principe. Eam verò maledicendi licentiam non ex Euangelio, ſed ſpiritu Antichriſti hauſerat. Quàm autem hoc quoquè prodigioſæ fuit inconſtantiæ, quòd hoc quidem libro dehortatur à bello Turcico, dicens id eſſe cõtra doctrinam Chriſti, quę dicit Chriſtianos non debere malo reſiſtere, &c. cùm nõ longè antè in Viſitatiõe Saxonica ſcripſiſſet, eiuſmodi orationem ſeditioſam eſſe atque intolerabilem, ex Pauloque probâſſet, Magiſtratus noſtros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Chriſtum vetâſſe vſquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? Omni certè lachrymarum fonte plangendi ſunt, qui tam varium & ipſo quoquè Proteo mutabiliorem hominem, in grauiſſimo religionis negocio ſequi non dubitârunt. Hac de re dici multa poſſunt, ſed nunquàm ſatis multa.

Inconſtãtia Luteri.

Huius anni mẽſe Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Auſtriæ primarium oppidum Viennam grauiſſima preſſit obſidione. Id bellum eiuſmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæſaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungarię exuerat. Is verò in eam redactus calamitatem, in Sarmatiam ad Hieronymũ Laſchum virum ab illuſtri nobilitate & eximia eruditione clariſſimũ confugit. Laſchus tanto lętus hoſpite, omnem illi humanitatem impendit, diſſimulante Sigiſmũdo rege, quòd Vaiuodę germanam ſororem in matrimonio habuiſſet. Intereà Laſchus, vt erat ſolerti & excellenti ingenio, miraque ad res gerendas dexteritate, Vaiuodæ id tandèm conſilij dedit, vt Solimanno ſe cliẽtem fore profiteretur, ſi eius beneficio in regnum eſſet reſtitutus. Id verò conſilium licèt inprimìs ſpecioſum videretur, & Vaiuodę rebus accommodum, ſi huius vitę proſperitatem ſpectes: erat tamẽ Chriſtianæ Reip. admodùm pernicioſum, vt rei euentus poſteà luculenter edocuit. Cæterùm Laſchus hortatu Vaiuodę legationem ſuſcepit ad Turcarum Imperatorem Solimannum: atque vbì venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem ſe inſinuauit. Eorum verò opera id cõſecutus eſt apud Solimannum, vt is prolixè polliceretur, ſibi eam rem curę fore, breuique ſe in Hungariam aduolaturum. Miſit deindè ſuum quoquè legatum Byzantium Ferdinãdus rex, ſed is demùm licèt à Solimãno humaniter eſſet receptus, & à purpuratis, quos Baſſas vocant, patientiſſimè auditus, non niſì ſuperbum & inſolens tulit reſponſum, & pro inducijs atq; amicitia omnem belli cladem iuſſus eſt Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Turca obſidet Viennã.

Laſch9 adit Solimannũ.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocque accepto nuncio, non immeritò perculſus eſt, quòd ſciret Tyrannum à ſententia haud facilè diſceſ-

diſceſſurum,& Carolus frater eius bellis Italicis diſtineretur. Itaque Solimãnus copias omnes ad ſigna vocari imperat: quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradum quintiſdecimis caſtris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm proceſſit Vaiuoda, Hungarorum procerum ſeptus comitatu, quibus & Laſchus aderat. Acceptus eſt comiter à Solimanno, qui illi ſe recepit liberaliter conceſſurum, quęcunque eo bello vi & armis paràſſet. Vbì Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapſis. Arx Germanico tenebatur præſidio, ſed eam cuniculis euertere nitebatur: quę res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis cuſtode, cum hoſte ſaluis rebus paciſcerentur. Aſſenſit Solimannus: verùm iam abeuntes cum ſarcinis ſuis, contra fidem datam ſæuus tyrannus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem cuſtodem humaniter dimiſit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimiſſis quibuſdam è ſuis, qui prædas agerent ex Chriſtianis, qui omnis generis hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium vſq; luctuoſas fecêre excurſiones, paſsìm ſumma crudelitate flãmis omnia vaſtantes. Erant iam Viennæ equitũ & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot p̄clari duces, inter quos præcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Palatinus. Vbì ad vrbem ventum eſt, Turcę ampliſſima ſuis caſtris occupauêre loca, quę vel ſolo adſpectu eſſent horrori. Et ſedulò illi cuniculis ſibi in vrbem aditum facere inſtituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audaciſſimè identidèm in vrbem irruentes, tãta vi Germanorum repulſi ſunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijſſe ferantur, tandemque cum dedecore & ignominia coactus ſit Solimannus obſidionem ſoluere, & in Thraciam, re infecta, abire. Non dubium eſt, quin omnipotẽs Deus ſingulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tanto hoſti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentũ iuſſi erant vrbe excedere fœminæ, pueri, ſacerdotes, monachi, & om̃is imbellis turba. At, quod ſummè dolendũ eſt, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes ſecuêrunt medios, fœminas & ſenes, quos in ſeruitutem nollent abducere, partìm palis infixerunt, verubus transfoderunt, gladijs diſciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vaſtitatis procella ſupra 60000. Germanorum in ſeruitutem rapta. Porrò totus Viennẽſium ager, ſucciſis vitibus & frugiferis arboribus, triſte intuẽtibus ſpectaculum prębebat. Solimannus vbì Budam redijt, Iohannem Vaiuodam regẽ conſtituit, amicumq; & beneficiarium appellauit. Sed ſic recuperàſſe regnũ, miſerum profectò eſt, & à Chriſtiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortalium pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus poſſint eſſe beati in hac vita, ijdem ipſi omnis laboris impatiẽtes, ſi quid agendum ſit pro æterna vita?

Solimãnus venit Budã.

Barbaræ ferocitas.

Excurſiones Turcarum.

Turca turpiter abſcedit

Crudelitas Turcarum.

Hoc anno Carolus Cęſar ex Hiſpanijs venit in Italiam. Sunt qui ſcribant illi iter molienti, Hiſpanos proceres longè plures & pecunias & milites obtuliſſe, quòd illum impensè charum haberent, quàm quis alius minis extorquere potuiſſet. Viri enim mille quingenti ſpontè ſua Maieſtati

Hiſpanorũ erga Carolum V. beneuolentię.

eius liberaliter obtulerũt, ſinguli millenos ducatos aureos in annos quatuor, abſque vllo ſuo commodo vel lucro. Plerique Principes, equitum & peditum copias non ſpernendas pollicebantur, quas integro anno ſuis ipſorum ſumptibus alerent.

Antè verò, quàm Cæſar ex Hiſpanijs ſolueret, Franciſcus Gallorũ rex, amiſſo copioſiſſimo apud Neapolim exercitu, amiſſo Andrea Auria viro incomparabili, animum ad pacis conſilia adiecit. Filij eius adhuc obſides hęrebant in Hiſpania: eorum liberandorum ſummo tenebatur deſiderio. Itaque pax Cameraci confecta eſt, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæſaris amita, & Aloyſia Franciſci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adſcribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cęſari viciès centena millia aureorum. Hęc eſt fortaſsis illa ingens præda, quam ſe Cęſar amiſſurum cernebat, vt illi Sleidanus affingit, ſi Franciſco regi in Hiſpanijs captiuo aliquid humani accidiſſet: atque propter eam Cæſarem ait magìs ac magìs in dies animum ad pacem adieciſſe. Quod Cęſar clementiſſimus pro innata ipſi humanitate erga regem Franciſcum, tunc ex animi dolore morbo correptũ, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, ſcilicèt optimus & candidiſſimus hiſtoricus. Quid verò de eius hiſtoria princeps ille ſenſerit, alibì dicetur. Vbì autẽ Cęſar in Italiam venit, magna omnium gratulatione exceptus eſt, ſuoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, pręterquàm Florentinis, qui immodicis animis pro libertate, vt aiebant, tuenda, & Pontificis & Cęſaris in ſe arma concitârunt.

Pax inter Carolũ V. et Franciſcum regem.

Annus hic Germaniæ fuit multas ob cauſas admodùm grauis & calamitoſus. Irruebant ſęuiſſimi Turcę, graſſabantur hęreſum & nouorũ dogmatum portenta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & inſupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminiſſet. In inferiori aũt Germania Flandris, Hollandis, Zelandis repentina Oceani inſanientis inundatio damna paſsìm dedit longè grauiſſima, aliquot locis planè ſubmerſis.

Annus Germanię calamitoſus.

Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorũ, qui ſe Euangelicos dicebant: ſed cùm inter ſe conuenire non poſſent de cœna Domini, (ſic enim vocabant ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum) alius conuentus Smalcaldiæ indictus eſt: Ità hoc præclarum Euangelium in re pręcipui momẽti, neque tunc neq; poſteà vnquàm idem ſtatuere potuit: eàque diſcordia magìs ac magìs ſemper aucta eſt, quemadmodùm illis euenire neceſsè eſt, qui à veritatis conſtantiſſima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones ſeſe transferunt. Et tamen non deſunt qui ſcribant, amicè eos diſceſſiſſe Marpurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamen (vt ſuprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrũ loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieque nõ ceſſent ſcriptis atrociſſimis ſeſe inuicèm lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumẽta Lutero fuiſſe obiecta, ipſi Zuingliani affirmârint.

Conuentus Suabachi.

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cæſari, & Placentiam contendenti, tres legatos obuiàm miſit, qui à pontificiæ ditionis

ditiõis fines intrante ſolitum iuſiurandum acciperent, nunquàm ipſum pontificis libertatem violaturum. Iurauit Cęſar verbis ritè conceptis, ſed ità tamen, vt ſe de ſuo iure nihil diſceſſurum teſtaretur: quod putant quidam ea ratione eum feciſſe, quòd Placentiam & Parmã Mediolanenſi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanenſe dominium, Imperatorum ſemper beneficiarium fuiſſet. Iurat Cęſar.

Porrò Cęſar vbi Solimannum turpiter in fugam coniectum cõpérit, ingenti perfuſus lętitia, cùm iam circiter duos menſes Placentię Parmęq; exegiſſet, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibi quid tum geſtum ſit, ex Paulo Iouio ſcriptore Italico, bona fide cõmemorabimus. Excipitur, inquit, Cæſar Bononiæ triumphali pompa, ſummis honoribus, incredibili omnium lętitia, ipſe paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiquè protectus, albo inſigni equo, regio ſumptu phalerato, à Mutinenſ porta in forum prouehitur. Pręceſſerant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, ſagulis, criſtis, & colorum varietate ità inter ſe diſtinctis turmis, vt quorum ducum eſſent, ab ipſo inſignium & veſtitûs argumento facilè noſcerentur. Succeſſit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hoſtium ſpolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adſpectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum ſonitum & graues tibiarum modulos gradu ſuperbè compoſito ſub ſignis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraque diſtinctam, gymnaſiarchę & celeberrimi bonarum artium profeſſores in togis ſericis pręferebant. Latus Cæſaris à decora Bononienſi iuuentute non cuſtodiæ, ſed honoris cauſa cingebatur. Prętor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magiſtratu primoribusque patritijs ſplendidiſſimè ſuccedebant. Conſtitit in medio foro Antonius Læua æger pedibus, ſed viuacibus oculis pugnaciſſimi ducis habitum præ ſe ferens, ac vt magìs ob recẽtem bellicæ conſtantiæ & rerum geſtarum gloriam omnium oculis offerretur, in ſublimi ſella geſtatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hiſpanorum cohortibus ità prædenſa acie directis aut obuerſis, & tormentis in fronte collocatis, vt exercitus concurſurus eſſe videretur. Erant iuxta Cęſarem illuſtres reguli, auro in lacinijs vel ſolido bracteato, vel acu pingente inducto, vel ad luxuriem cõciſo, itemque exquiſitis armorum & equorum ornamẽtis maximè ſuperbi. Secũdùm eos pręlata eſt Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce diſtinctum, ſub quibus totius aulę familia ex flore gentium omniũ delecta, & nobiliſſimi Hiſpaniæ ſacrati religione equites Cęſaris veſtigia ſequebantur. Prętorianus miles cuſtodiæ corporis aſſuetus, diuerſis ſub ſignis Hiſpanus, Belga, Germanus, in croceis ſagis agmen extremum clauſit, & quicquid in foro ſpatij reliquum fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi veſtibulo peramplus ligneus ſuggeſtus, periſtromatîs & aulęis ad loci dignitatem vndiquè protectus, in quo Cardinales & epiſcopi cæterique minores ſacerdotes purpurati ſuo quiſque ordine con-

Carolus V. venit Bononiam.

Põpa excepti Cæſaris.

Exercitus pedeſtris.

Vexillum Aquilę. Crucis.

ſederant. In medio autem prę alta in ſede mitratus Pontifex Cęſarem expectabat. Ille itaque nobilioribus tantùm regulis principumque legatis ſibi adſcitis, equo deſcendit: ſubeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tum verò vt prodijt, omnium oculi in duos longè maximos terrarũ orbis dominos ſunt coniecti. Explorabat enim quiſque valdè ſuſpenſus & tacitus, propter memoriam veteris diſſenſionis & recentis amicitię, an ora ipſa interiores ſenſus nunquàm ex toto fallentia, ſubitis illis affectionum & nutantis animę momentis obedirent. Erat vultus Cęſaris in geſtu militari & graui, blanda quadam lenitate verecundiaq; perfuſus. Clementis verò facies ità ſubitò ad eius occurſum exhilarata eſt, vt vel ob id maximè lætari crederes, quòd illũ multo humaniorem & auguſtiorem, quàm putârat, eſſe conſpiceret. Varia ſiquidem ab Hiſpanijs, & falſa quidem, de Cæſare plerique malignè retulerant, & multi etiàm vltrò trepidis animis, propter acceptas tot inuſitatas clades, ſibi illum fingebant vtì alterum Ariouiſtum, aut Rotomalcem, aliquo ſcilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendum, ac ipſius deniq; militibus ferocia & ſpiritûs immanitate perſimilem, qui deuictis & ſtratis tot hoſtium exercitibus, tot vrbibus direptis, euaſtatisq; prouincijs diuina ac humana omnia dira cõfuſiõe miſcuiſſent. Sed iam fuerat exceptus Genuę, Placentię cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinæ cum ſumma omnis generis hominũ gratulatione ſalutatus, vtpotè qui paſsìm humanitatis, abſtinentiæ, pietatis atque iuſtitię monumenta, abſq; vllo vel ſuperbiæ, vel crudelitatis, vel libidinis veſtigio reliquiſſet. Enimuerò, quo nihil eſt in rege popularius & gratius, aditum cunctis atque aures ſumma benignitate & ſingulari patientia præbuerat, dederatq; obitèr reſponſa ſpei æquitatisq; pleniſſima, quæ propoſitis poſtulatorũ capitibus ſingulatìm rectiſſimè reſponderẽt. Illam verò militum licentiam, diuturna impunitate confirmatam, ijs, qui vel ablata rapuerant, vel ante diem arrogãter ſtipendia flagitârant, ſupplicio protinùs affectis, ità repreſſerat, vt illo quod teneret, longè maximo omnium imperio digniſſimus haberetur. Sed nec eum, quanquàm ætate & fortuna florentem, vllæ vnquàm vel licitæ voluptates à ꝑpetuis rerum maximarum conſultationibus auocabant, ità vt in eo ſimul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & conſilia ſenili maturitate proprijs, non alienis, cogitationibus exquiſita, elaborata, directaque manerent. Nunquàm enim præclarum, nobile & firmum eius ingenium vel irarum impetus perturbârat, vel cæca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta ſentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curioſi minimè deſiderent, & argenteo & grato quodam pallore dilucidus, oculi cærulei, ſuaues, nulla acri ſeueritate formidabiles, & ij quidem ad ingenuum pudorem virilemque modeſtiam inſtituti. Naſus à medio clementer aſſurgebat, quod magnitudinis animi ſignum in Perſarum etiàm regibus ab antiquis fuit obſeruatum. Mentum erat ad exiguam venuſtioris iniuriam paulò prominentius, & quod grauitatis ſpeciem addebat, ſubcriſpa & flauenti barba conueſtitum.

Cæſaris vultus.

Clementis.

Caroli V. affabilitas.

☞ Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi.

Naſus.

Mentum.

Capillum

Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cęſarum circuntonſum oſtendebat. Porrò ſtatura corporis,vt in ipſo ætatis integræ flore & proſperrima valetudine,non ab inerti ſucco,ſed à valido neruorũ nexu longè firmiſſima, perampl ę item robuſtęq; manus ad ſtringendum ferrum idoneæ:crura autem venuſtiſſimè extantibus toris trunci proportione directa,quod tum maximè apparebat,cùm equo veheretur. Tanta enim ei inerat cum dignitate equitandi peritia,vt nullus eo armato atque equum incitante & in gyrum reflectente vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorum pondere patientior eques reperiri poſſe videretur. Cęterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus, ac mox dextra læti arridentisque Pontificis erectus ad oſculum, Hiſpanica oratione, Véni, inquit,ſanctiſſime Pater ad pedes tuos,quod ſummo voto ſemper expetiui,vt feſſis Chriſtianæ Reipublicę rebus cõmuni conſilio ſuccurramus. Oro Deum Opt.Max.qui me huius voti compotem fecit,vt noſtris conſilijs adſit,atq; hic aduentus meus Chriſtianis omnibus ſit ſalutaris.Tum Pontifex,Certè hoc ipſo congreſſu,inquit,ſicut Deus immortalis,& ſancti cælites certiſſimi ſunt teſtes,mihi nihil vnquàm fuit antiquius,& iam ſuperis gratias ago,quòd te videam proſperè atque feliciter mari terraque perductum,resq; eò deductas intuear,vt te authore de concordia omniũ & ſolenni pace minimè deſperemus. Obtulit ſubindè Cęſar auri ſignati circitèr libras decem,deductusq; eſt ſumma comitate à Pontifice ad templi limen:atque ità digreſſi,Cæſar ad aram maximam ſupplicaturus ſuperis contendit,Pontifex verò in Prętorium,cum vniuerſo ſacerdotum ordine,continuò eſt reuerſus. Nec multò pòſt Cęſar & ipſe Prętorium intrauit,cui paratæ erant ſummæ ędium partes,ità coniunctę Pontificijs,vt inter vtriuſque cubilia ſolus intereſſet paries, aditum præbente portula, vt cùm vellent,ignaris omnibus remotisque arbitris,interdiù noctuq; de ſummis rerum negocijs familiariſſimè diſputarent. Eo modo ſæpè arcana ſenſuum mutua & ſyncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & conſiliariorum & ducum inſaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi, & tot malis & funeſtis incõmodis optatus finis imponi poſſe videretur.Deindè paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cæſarem oratione,ipſiusque Pontificis pro Franciſco Sforeia apud Cęſarem deprecatione,ità ſubiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cęſaris, tanta moderatiſſimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordię ſtudium, vt nihil regali faſtigio dignius atque pręſtantius exiſtimaret, quàm omnia conſilio ad verum decus, ad ſolidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeque tractata, verterentur: quippe qui non adumbratam, ſed veram & viuidam, non fortuuæ adminiculis quęſitam, ſed à fonte ipſo propriæ virtutis profluentem gloriam ſectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennæ Noricæ mœnibus cum ſtrage ignominiaque depulſo, atque eo Byzantium præcipiti fuga properante,

Capillus.

Statura.

Manus.

Crura.

Equitandi peritia.

Alloquitur Pontificem.

Pontifex reſpondet.

Colloquia ſecreta Clementis & Caroli V.

cùm nihil iam hoſtile indè ampliùs eſſet timendum, pacare cūcta conſtituit. Euocatur extemplò Bononiam Franciſcus Sforcia, procūbit ad eius pedes, redditoque diplomate, quo illum data fide vbiquè terrarum Cæſar ſaluum & tutum eſſe iubebat, ſalutem, imperium & ſpes deniquè omnes vni Cæſaris probitati fideique committit: quoniam innocentia fretus, omnia ſe ex illius æquitate humanitateque ſperare prædicabat. Tum verò ſtupētibus cunctis videre licuit, quanto Cęſar eſſet omni ſua fortuna maior & excelſior. Certârat pro Imperio Mediolanenſi deſertus à ſocijs, ab omnibus oppugnatus, in qua contentione omnes omnium vires ingentibus partis victorijs pręclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia ſpe victoriæ verſaretur, honeſtas pacis cōditiones ſemper elato conſtantique iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, veluti ignobili metu ſubact⁹ & pręſenti impulſus neceſſitate feciſſe videretur. Habet enim hoc in ſe regius eius animus, velut excellēti & perfecta virtute præditus, vt nunquàm vel acriter vrgente fortuna abiectè ſe demittat, vel ea penitùs arridente intemperanter extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator ſupplicem in gratiam recipit, Mediolanenſium Ducē appellat, & tabulis Auguſtalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neque amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante diſſenſionem imponendum eſſe cenſuiſſet. Nec multò pòſt Calendis Ianuarijs, ſolenni adiecta precatione, ſacra peraguntur, ab incredibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis, inſperatæ pacis nomen accipitur. Præſentes Clemens Pontifex & Carolus Cæſar, orantis Romuli Amaſæi viri eloquentiſſimi voce, Chriſtiani nominis conſeruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, ſanctiſſimi ſacerdotes, legati regum omnium, Gallię ſcilicet, Britanniæ, Luſitaniæ, Scotiæ, Pannoniæ, Sarmatię, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrarienſis, Mantuani, Vrbinatisq; regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuenſium, Senenſium & Lucēſium, cunctique demùm proceres & principes, ipſeque ante alios Franciſcus Sforcia, honoris cauſa ſeſſum inter poſtremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæſaris vxor Iſabela puerū peperit, cui propter aui materni memoriam, Ferdinandi nomen impoſitum eſt.

Franciſco Sforciæ reſtituitur principatus Mediolanenſis.

Eximium Caroli V. pręconium.

Naſcitur Cæſari filius Ferdinandus.

Hæc quidem Iouius, quæ vti & alia pleraque libenter adſcripſimus, ob memoriam ſempiternam optimi & potētiſſimi Cæſaris Caroli V. qui de Eccleſia Catholica optimè meritus eſt, licèt ille ab ingratis non eam ſemper retulerit gratiam, quam æquū fuiſſet. Longè verò maiora ille proculdubiò præſtitiſſet, præſertim erga immanes Turcas, Chriſtiani nominis atrociſſimos hoſtes, & pſeudochriſtianos hæreticos, niſi eius ſtudia & conſilia cum ſummo Chriſtianę Reipub. detrimento alij repreſſiſſent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam ſingulari quodam Numinis fauore compoſitę res eſſent, licèt Florentini plùs ęquo etiamnùm

inſole-

inſoleſcerent, in Germania indiès res in deterius abijt. Iam enim qui ſe Euangelicos Proteſtantes vocabant, rursùs alium conuẽtum indixerant Smalcaldiam, eóq; cùm ventum eſſet, tametſi omnes cuperent vires ſuas icto fœdere coniungere, & ſe aduersùs Pontificiorum, id eſt, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti non vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione poſſent. Putabant enim pro ſua parte potiùs ſtare verbum DEI & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſq; gerens, volebat eos redigere in concordiam, ſed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm enim iam vtraque pars ab Catholica Chriſti Eccleſia ſe ſeparâſſet, non poterant habere ſpiritum illum concordiæ & pacis, qui non eſt extra Eccleſiam Dei toto orbe diffuſam. Interim Zuingliani nolebant à ſua diſcedere ſententia, nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem, quæ erat maxima apud Luteranos, quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum, ſi Luter⁹ ab Eccleſia Romana ſub verbi Dei & Euangelij prætextu procaciter diſceſſit, quandò ab ipſo Lutero, quem iam plerique ceu deum ſuſpiciebant, ſub eodem prętextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli pertinaciſſimè deſciuerunt? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte, quàm Luterus cum ſuis. Et tamẽ neceſsè eſt vel Luterum errare, vel Zuinglium. Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hæretici ſua ſemper, quantunuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligẽtiam adhibere, quæ non eſt apud hęreticos, ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spirituſſanctus: id quod non ſinè cauſa identidèm inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionem facit libelli ab Eraſmo Roterodamo editi contra quoſdam, qui ſeſe falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipſe quidem morſum intentare Eraſmo, ſed tamen continet ſe, non ſinè cauſa. Ait verò Eraſmum, Baſilea relicta propter mutatam religionem, & vitandæ ſuſpicionis cauſa, Friburgum ſeſe recepiſſe, porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorum, perſtrinxiſſe. Habet enim in eo libello Eraſm⁹ inter alia multa, vt refert Sleidanus, nullum ſe nouiſſe ex illis, nempe euangelicis, qui non ſeipſo videatur eſſe factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus commemorâſſe ſat habuit, cùm ibì multo plura ſcribat Eraſmus contra nouatores iſtos. Sed belliſſimus hiſtoricus, qui tam multa Luteri aliorumque, quę catholicam Eccleſiam lædere poſſint, tam liberaliter & ꝓfusè lectori obtrudit, de Eraſmi libello vix tria verba ſuę ꝑclaræ hiſtorię inſerere voluit, videlicet ſentiens ſe ſuoſq; premi authoritate Eraſmi, quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidem veriùs dixit Eraſmus, quàm ex iſtis nouatoribus nullum meliorem, omnes deteriores eſſe factos. Quòd ſi Eraſmus in catholicos ità ſcripſiſſet, integra folia Sleidanus ex eius libro ſuis commentarijs intexuiſſet.

Conuentus Proteſtantium Smalcaldiæ.

Luterus deſeritur à ſuis.

ANNO

Argentinẽſ. fœdus cum Heluetijs.

ANno 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imburi, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti nõ eſſent, vt ſuis rebus conſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbi hoc percepit Senatus Imperij, cui tum pręerat Fredericus Palatinus, conatꝰ eſt eos indè reuocare, pręſertim quòd Cæſari & imperio deuincti, ſinè illorum conſenſu non debuerint cum alijs fœdus percutere: ſed parùm efficere potuit.

Catechiſmus Luteri.

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectæ ſuæ, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicã, & Symbolum Apoſtolicum in pleriſque longè aliter expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vſum Baptiſmi & Euchariſtiæ, pręter quę nùllaalia vult eſſe Sacramẽta, cùm in catholica Eccleſia ſeptẽ habeantur, quæ pleraque omnia etiàm à Dionyſio Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulo numerantur. Indè verò innumeri à ſectarijs editi ſunt Catechiſmi, ſed è quibus vix duos inuenias, qui inter ſe per omnia concordent. Fuit hoc ſcriptionis genus iuuentuti longè pernicioſiſſimum, cui ſua venena homines verſuti inſtillârunt, mira plerunquè vſi blandiloquentia & verborum lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectum eſt, vt cerdones & laniones & edentulæ anus deliriquè ſenes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focum mira garrulitate deblaterent, putentque ſe plus aliquid in ſcripturis interpretandis valere, quàm vel præcipuos Catholicæ Eccleſiæ Theologos. Itaque non rarum eſt apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunquè etiàm homicidæ, lictores, carnifices, concionandi & ſacramenta miniſtrandi munere fungantur, & tanta ſit apud pleroſque omnes confuſio, vt nemo id ſatìs explicare queat. Scripſit enim Luterus omnes homines eſſe ſacerdotes, vt ſacerdotium cogeret in ordinem, & populi ſtudium ac fauorem ſibi eiuſmodi docendi genere arctiſſimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miſerabile, vt ſacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in ſummum contemptum venerint, & in hoc ſanè gloriari videtur in fœdiſſima illa Epiſtola, qua Cardinalem & Archiepiſcopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, auſus fuit hortari ad ineundum matrimonium. In eà enim hæc quoquè eius verba leguntur: Vulgus nunc didicit & intelligit Eccleſiaſticum ſtatum nihil eſſe, id quod ſatìs ſuperque declarant tam variæ cantilenæ, dicteriaque & lœdoriæ, cùm in omnibus parietibus, in oĩnigenis ſchedulis, deniquè in chartis luſorijs ſacerdotes & monachi pingantur, & pro ludibrio & portento habeatur, ſi quem vel videre vel audire contingat è clero. Verùm Luterus horum cauſa eſt, & ipſe docuit miſeram multitudinem cõtemnere ſacerdotium & clerum. Satius autẽ fuerat dicere imperitis, quàm grauiter olim Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos, qui ſibi volebant arrogare ſacerdotij functiones, & vt Chriſtus dixerit apoſtolis ſuis, eorumque ſucceſſoribus: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Deniquè

Catechiſmi innumeri Sectariorũ.

Miniſtri Euangelici quales.

Luc. 10.

etiàm in noua lege Chriſtum inſtituiſſe apoſtolos & 72.diſcipulos, & ab apoſtolis rursùs alios eſſe ordinatos epiſcopos & presbyteros, & diaconos. Sed Luter⁹ volebat loqui placẽtia,& hoc pacto innumeros perdidit.

Huius anni menſe Februario ipſis ferijs D. Matthiæ, quo die natus erat Cæſar,& Galliæ rex captus, Bononiæ à Clemente Pontifice coronatus eſt,cuius rei hiſtoriam oẽm viſum eſt hoc loco ex Paulo Iouio Epiſcopo Nucerienſi adſcribere,qui pſens interfuiſſe videtur.Cæſar,inquit, multis de cauſis Bononię coronari ſtatuerat, quanquàm id anteà Romæ faciendum eſſe decreuiſſet, vbì ſuperiores Cęſares,tanquàm in ſanctiſſima ſacrorum ſede & felici nationum omnium domicilio,vrbeq; ipſa veteris imperij honore,antiquorum triumphis, & ſtupendis ſupremæ fortunę monumentis longè clariſſima,coronas legitimo iure ſuſcepiſſent. Sed euaſtatę Vrbis & nondùm nouis commodis ſubleuatæ calamitoſa tenuitas, & opulentę ſupellectilis ornamẽtorumq; penuria Cęſarem auertebant, quanuìs Romani eius ſpe aduentûs ab oẽi triſtitia & ſordibus ad lætitiam veteremque ſplendorem reuocati viderentur. Itaque euocatis omnibus regulis,deligitur Iouis dies 6.Calendas Martias, Matthiæ Apoſtolo dicatus, qui erat natalis Cęſaris, ſemper ei fauſtus,& Ticinẽſi etiàm victoria lętiſſimus. A medijs Prætorij feneſtris,patefacto aditu,pons ligneus penſilis, ſublicis impoſitus,in curuo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vſque maximam protrahitur, & feſta fronde pictisque tapetibus exornatur, vt ſinè tumultu confundentis & prementis turbę Pontifex & Cæſar in pompa pręteruecti ſpectarentur.Erat de more veterum Cęſarum, vt Modoëtiæ propè Mediolanum coronam ferream ſuſciperent, quę indicaret Romano imperio firmitatem ferro & militaribus copijs comparari.Tres enim coronæ Cęſaribus debentur. Prima eſt argentea,Germanici ſcilicet regni,quam ſuffragio procerum Aquiſgrani decennio antè ſuſceperat.Secunda ferrea regni Longobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Pręſtò igitur adfuêre Modoëtienſium legati, qui ad retinẽdam veteris prærogatiuæ dignitatem vetuſtiſſimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulêre. Ea erat ſinè florentibus pinnis in ſimplicem & latum orbem circũducta,ferro introrſùs tempora pręcingente, ſed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaque antè, quàm tertiam coronam acciperet, in ſacello domeſtico, adſtante Pontifice,ſacris peractis,Cęſar vngitur,ferreaque corona & cęteris regijs inſignibus decoratur,ijſdem ferè cęremonijs quas paulò infrà memorabimus.Prętulêre ante Cęſarem ſummi honoris cauſa,Aluarus Oſorius Marchio Aſtoricenſis aureum ſceptrum, Didacus Pacecus dux Aſcalonius enſem gẽmata vagina cõditum, Alexander Medices Dux Pinnenſis,Cęſaris gener, orbem aureũ cum pręfixa cruce gẽmis diſtinctum, Bonifacius aũt Marchio Montisferrati Modoëtieñ coronã.His rebus ritè cõfectis,aduenit demùm dies,maioris coronę aureę pompę deſtinatus,& is quidem,cùm noctù pluiſſet,Superis mirè fauentibus, incredibili ſerenitate perſpicuus. Ante alia Põtifex,vniuerſo Cardinaliũ & Epiſcoporum

ordine

Coronatio Caroli V. Bononiæ.

Pons ligneus penſilis.

Corõa ferrea Modoëtiæ.

Tres Cæſarũ coronæ.

Sceptrum.

Enſis.

Orbis aureus.

Corona.

ordine in mitris & pluuialibus ſacris pallijs, cæteris verò ſacerdotibus in coccinea veſte per pontem ſolenni pompa traductis, in præalta ſede geſtatur, & comitantibus prętorianis ſub vmbella templum ingreditur. Iam in forum Antoniꝰ Lęua pedeſtres copias adduxerat, & obuerſis in omnes aditus maioribus tormentis, & ſignis in medio conſtitutis, cuncta loca perpetua militum ſtatione firmauerat. Interìm è lacubus, qui in ſummo prętorianæ porticûs fornice fuerant fabrefacti, per ſiphones rubra & alba vina fundebantur, panes ab alto in ſubiectos milites ſpargebantur, torrebaturque in machina verſatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac om̃i ferè volucrum genere farctiſſimus, vt in tanta feſta hilaritate milites ſub armis in acie ſtantes, ad manum paratis obſonijs cum iucunditate veſcerentur. Nunquàm ab vlla memoria vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi ſpectaculi famam maior atque nobilior mortalium inſignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto ſuſpenſis & pendentibus ſpeculis, alij in ædium proiecturis & periculoſiſſimis locis cum aliorum admiratione proſpicerent. Iam Pontifex ſacratas tunicas & chlamydes induerat, & ſacra ſolennia excultis altaribus parabantur, cùm Cæſar ſub vmbella ornatiſſimo procerum comitatu ad templi veſtibulum peruenit, ità vt vix eo paucis paſſibus præteruecto, tabulata pontis, prægrauante prætorianorũ turba, frangerentur: ibique plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atque ſecuribus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromaſtix: minima tamẽ pro tumultu clades incidit. Sed facile fuit æſtimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite ſupra ferociam militarem natura implacabili, animorum habitus eſſet futurus, ſi ad certam om̃ium perniciem Cæſar ipſe, ſe paululùm vertente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans Cæſar, leniter arriſit, ità vt fortunam ſuàm certiùs agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis om̃ibus benigniſſimè ſemper adſpirâſſet. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi conſtituta, & nouæ ſacellis appellationes impoſitæ, vt ea ſigillatìm ad veterem conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderẽt. Adfuére igitur Romani ſacerdotes, quibꝰ ſacra Vaticani templi ſunt commendata. Ij ad aram Cæſarem ſuſceperunt, linteaque ſacerdotali tunica ſuperiniecta, in collegium eius ſacerdotij cooptârunt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs concepto ſacramento adegit, ità vt in ſumma libens iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificijs nepotes, ad templi limen deducunt. Flexo genu ſupplicantem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij ꝑducit. Ibì lintea tunica deponitur, ſandalia margaritis & gemmis picta ſtatìm induuntur, & Dalmatica veſte in morem Diaconi priùs aſſumpta, paludamento demùm conueſtitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quæ eſt ad Vaticani templi medium,

Milites Cæſariani.

Vina fundunt ſiphones.

Bos integer toſtus.

Frequentia nobilium.

Cooptatur Cæſar in collegium Vaticanum.

Præſtat iuramentum.

Induitur Dalmatica veſte.

medium,mitratus occurrit.Ingeniculatus Cęſar,ad aram maximā obuertitur,ſolennique altera precatione,vt eius imperium ſtabile, perpetuum, victoriarum,pietatis & laudis plenum faxit,Deo maximo,in cuius manu ſunt regna,commendatur. Sunt enim multa antiquitùs à pijs præſtantibusque ingenijs cum ſumma verborum elegantia & Chriſtiana grauitate cōpoſita,quæ ex ſacrato libro ad ſtatas rerum & locorum cęremonias ab alijs atque alijs ſacerdotibus in frontem Cæſaris perleguntur, Quę omnia in illis Pontificum iam editis libris quiſque curioſus facilè poterit inuenire. Aſſcenditur demùm versùs aram maximam,vbì Innocentio Cibo Cardinale Litanias præeunte,alternis precibus piè pronunciatis, diui diuęque omnes propicientur. In lectiſternio ſupplicanti Cæſari Campegius Cardinalis adſtitit,& de ſcripto oratiunculam, vt auſpicatò coronaretur,religioſè recitauit.Indè mox Cæſar à Farneſio (quoniā is erat Senatùs princeps & Cardinalium vetuſtiſſimus) intra ſancti Mauricij ſacellū eſt deductus:vbì diffibulata Dalmatica,humeros & brachium dextrum ſacro oleo,adiectis puris & pijs orationibus,inungitur. His rebus ritè confectis,ſolennia ſacra erudito phonaſcorum concentu, alternantibus choris,operante Pontifice,ipſo Cęſare in ſacra veſte miniſtrāte, protinùs inchoantur:quæ miro ordine cæremoniarum, ſumma grauitate ſacerdotū, inſigni omnium religione adeò in ſerum diem ſunt protracta, vt vel piè curioſos fatigare potuerint,ſi is lōgè omnium clariſſimorum Principum admirabilis conſeſſus, ſpectantium oculos vlla in parte ſatiare potuiſſet. Cęterùm ſumma ſacrorū fuit,vt Cæſari de manu Pontificis Romani Imperij inſignia traderentur. Itaq; ſolenni precatione ſemper adhibita, Pontifex ei ſupplici ſceptrum aureum dedit,florenti cacumine conſpicuum, quô piè gentibus imperaret:itemque nudatum enſem,quo Chriſtiani nominis hoſtes perſequeretur: ac pomum aureū, quē vtì terrarū Orbem inſigni pietate,conſtantia,virtuteque regeret:& poſtremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti faſtigio multisq; Adamātibus inſignem, capiti impoſuit.Ille piè inflexo genu, pronus exoſculato pede Pontificem adorauit. Tum demùm Cęſar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea,ad læuam nō procùl à Pontifice, in ſede auro protecta, ſed paulò humiliore,ſeſſum eſt perductus,& Romanus Imperator appellatus.Quod vbì in foro militibus eſt renunciatum,Antonius Læua ad declarandam lętitiam maiora minoraque tormenta diſplodi iuſſit,ità vt terribili ſonitu cęlum crepitare,terra quati,& tecta nutare viderentur. Nec multò pòſt Pontifex ſacratiſſimę Euchariſtiæ hoſtiam humilimo quodā oris geſtu,puriſſimoque animi habitu deſumpſit,atque eam obitèr Cęſari,omni labe criminum expiato,religioſè communicauit.Peractis ſacris, tēplo exceſſum:ad præparatos equos Sacerdotes,Legati,Proceres diſcurrunt:omnis repentè multitudo in equis cōſpicitur: acclamationes, tubarum cantus,tympanorū ſtrepitus audiuntur.Conſcendenti equum pontifici Cæſar ad læuam pedes adſtitit, vtì benignè auratam ſtaffam ſacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cęſaris obſequium Pontificis hu-

Humeri & brachiū dextrum vnguntur.

natur ei ſceptrū aureū.

Enſis nudatus.

Pomum aureum.

Corona aurea inſignis.

Trabea triumphalis.

Salutatur Romanus Imperator.

Diſplodunt bombardæ.

manitas religioſaque modeſtia ſuperauit. Ergò iunctìm equo vterq; albo, ſed Pontifex Thraicio, Cæſar Hiſpanico conſidentes, vmbellam ſubeũt, ſummæ dignitatis hominibus ad eam geſtandam honori ſimul & labori ſuccedentibus. Præcedebat miro pompæ ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriuſque aulæ Familia: in tergo ſigna erant viatorum, qui curſores appellantur: Adhæc ſubſecuti ſunt ſeptem viri inſignes, armis, trabeis, militaribus equis & pedeſtri comitatu valdè conſpicui, qui totidem ingẽtia vexilla deferebant. Traducti prętereà aliquot albi aſturcones ſinè ſeſſoribus auratis ephippijs inſtrati. Prætulêre etiàm adoleſcentes eximię nobilitatis in ſcipionibus præfixos galeros Põtificis purpureos quatuor. Nec multùm indè ſuccedebat Euchariſtia, ſub aurea vmbella loculo cryſtallino incluſa, & ſellæ generoſi & tamẽ pacati equi ſuperimpoſita: laterna ingens antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiſcuè gentium omnium honeſtiſſimi quique ſucceſſêre, vt decuit in tanta hilaritate, regio ſumptu, ſuprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo eñ ex tota Italia paulò vir illuſtris nõ venerat, nisì vehementi valetudine ꝑpeditus. Hiſpani, Itali, Belgæ, prout libido genij q; tulerũt, auro textili & ſerico omnis coloris elegãter variegato, itemq; Phrygijs operibus & acupictis ſagulis ſpectantium oculos perſtringebant. Germani in veſte obſcuriore, ſumptuoſa tamen, torquibus aureis relucebant. Viſebantur paſſìm equi ex omni regionum ſobole maximè generoſi, & inſano ſumptu toto terrarum orbe conquiſiti. Aderant permulti illuſtres, nobiles, opulenti, clarorum principum progenie editi, quos dinumerare vix queas. Indè ſequutę ſunt variæ legationes, & mox ipſi purpurati Cardinales. Indè non procùl ſucceſſit vmbella, ſub qua duo longè auguſtiſſimi terrarum Domini in mitris illis ſtupenda & inæſtimabili gemmarum & vnionum varietate precioſis, ità tolutìm & temperato paſſu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales ſeſſores veherent, ſentire viderentur. Antecedebant vmbellam, ipſe Montisferrati Marchio, ſolenni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cęſaris ſceptrum deferebat: Franciſcus indè Maria, Feltrius dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniam erat præfectus Vrbis, in veſte purpurea Dalmatica, cum inuſitato in metę formam capitis tegumento, aurea cruce diſtincto, & tenijs vtrinquè pendentibus, nudatum enſem prętendebat. Philippus verò Palatinus, quem decora proceritas & obſidio Viennæ aduerſùs Turcas fortiſſimè tolerata, clariſſimum reddebant, aureum Orbem detulit in talari toga purpurea, adſtricta manicis, & plano pileo candidis pellibus redimito. Poſtremus erat Carolus Sabaudius Allobrogum Dux, pileolum ferens vnionibus, ſmaragdis & carbunculis collucentem, qui, cùm oporteret, nobilioris officij cauſa demptam capiti Cæſaris coronam prętentis manibus deferret. Inter hos ſummi Ordinis Principes & vmbellam ipſam, Cæſaris quæſtor obequitabat, qui per ſingulas regiones certis paſſuum interuallis ad dimouendam turbam excitandamq; lætitiam, effusè in populum argenteam atque auream ſtipem ſigna-

Pontifex & Cęſar ſimul equitant.

Septem vexilla.

Euchariſtia ſub vmbella

Pontifex & Cęſar ſub vmbella.

Spargitur in populum moneta aurea & argẽtea.

ſignatam imagine coronati Cæſaris diſpergebat. Secundùm vmbellã binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tum verò Antiſtites opibus & authoritate præſtantes, qui vel legati regum erant, vel Cæſaris cõſiliarij, vel ij, quos ab inſigni gratia Pontificis aſſiſtentes vocãt, & cęteri demùm Epiſcopi in violaceis pallis, & poſt hos minores ſacrati viri ſucceſſerunt. Nouiſſimum agmen clauſère cataphracti equites Belgæ, per alas turmasque diſtincti, eo ordine indutis galeis & prętentis haſtis ſubſequentes, vt nõ modò tantæ pompæ præſidio, ſed ornamento eſſe viderentur. A templo, vt diximus, profecti, modico ad lęuam flexu ad vrbis vmbilicũ, vbi eſt turris Aſinellorum, altitudine Italicarum nulli ſecunda: Indè per regionem albis & cyaneis pannis coopertam, quæ ad Flamineæ viæ portam perducit, inter acclamationes lõgo tractu proceſſum eſt, porticibus hinc & indè ſpectantium fœminarum multitudine refertis, ſic vt pompa omnis ſinè tumultu omnium oculis ad incredibilem voluptatem oſtentata, quietiſſimè ſpectaretur. Tum demùm ad regionis biuiũ, quod dicitur, Ad clauaturas, Cęſar à Pontifice digreſſus, ad diui Dominici templũ contendit. Ibì venientem Romani Lateraneñ. tẽpli ſacerdotes cum ſumma veneratione ſuſcepunt, & vtì Vaticani dudùm fecerant, in collegiũ cooptârunt. Indè Cæſar ad aram D. Ioannis ſupplicauit, & multos omnis generis oblatos nobiles equeſtri dignitate, gladio leuiter percuſſis humeris, ornauit. Nec multò pòſt alio itinere, quàm îſſet Pontifex, ad prætorium eſt reuerſus. Erat maximo triclinio, ad epulum præbendum aulęis vndiquè ſtrato, cõiunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardinalis. In id familiariter Cęſar coronatus, excluſo fermè omni famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſandalia, & auream talarem togam ſumpſit, atque hilaris aliquãdiù ab illo tanto prętextæ chlamydis & prægrauis tiaræ pondere cõquieuit. Intereà pręcinentibus tibijs & tubis, epulæ miro ordine miniſtrorũq; ſilentio introferri ſunt cœptæ. Itaque adfuẽte Cæſari præſtò quatuor illi principes, in ſua quiſque ſolenni chlamyde, vt inſignia præferrent, atque item alij illuſtres reguli, vt eum ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Cæſar, ſingulis Imperij inſignibus in menſa collocatis, quæ erat aliquot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in cõſpectu tamen Cęſaris, diſcubuêre Sabaudius, Palatinus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò triclinio epulum cæteris proceribus prębitum. Remotis menſis, iterùm Cęſar gladium cepit, & pleroſque nobiles equeſtri dignitate decorauit. Hęc ex Paulo Iouio aliquãto fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nõnullis breuitatis ſtudio, quæ non magnoperè huc pertinere videbantur.

Belgę equites cataphracti.

Cooptatur Cęſar in collegium Lateranenſ.

Creat equites auratos.

Cœnat ſolus Cęſar.

Creat iterũ equites.

Intereà cùm eſſet in Italia Cęſar, cõuentum Principum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Auguſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duæ omninò res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diſſidium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſì breuì componeretur, exitium Germaniæ minari certum erat. Deindè bellum Turcicũ, cui ſuſtinendo certę ratiões & vię & opportuna remedia atq; cõſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadã comitate & manſuetudi-

Indicit Comitia.

Cęſaris clementia.

ſuetudine,ità vt propoſita fide publica,nulli nõ liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedendi,& ſuæ fidei formulã exponendi.Ità enim iam erãt exulceratę Germanorum res,vt auſteritate parùm profici poſſet,maximè quòd Turcarum immenſæ vires & inexpiabile in Chriſtianos odium,facilè Imperatorem abſterrerent, nè quid ageret duriùs aduersùs quoſdam refractarios,quos alioquì facilè domare potuiſſet,ſi à Turcis & quibuſdam alijs ſecuro ipſi eſſe licuiſſet. Fuit autem is cõuentus longè celeberrimus, & Cæſaris aduentus atq; apud omnes peruulgata clementia,facilè quoſlibet,eò vt accederent,inuitabat. In eo conuentu obtulerunt Lùterani cõfeſſionem ſuam Cęſari,cuius architectus fuit Philippus Melanchthon p̃cipuus Luteri diſcipulus, & quidem excellenti doctrina, ſed adeò varius & incõſtans,(id quod neceſsè eſt illis euenire, qui à veritate deflexerunt) vt ipſam quoquè confeſſionem Auguſtanam crebrò poſtmodùm mutauerit:quod vtiquè abſterrere debuit omnes cordatos homines,nè tam incertę & ad humani ingenij mutabilitatem ſubindè in alias formas trãsformatæ doctrinæ,ſeſe accommodarent ac traderent. Nam de ipſis quoquè ſacramentis, per quæ in nos diuina gratia ceu per canales quoſdam deriuatur,tam eſt ille Melanchthon in ſua confeſſione lubricus & ambiguus, vt primò quidem velit eſſe duo tantùm, deindè in alia editiõe tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Eſt autem notatu dignum,quòd de hac pręclara Confeſſione ſcribunt quidã,eam tanto in precio fuiſſe apud quoſdam non infimos Luteranos,vt dixerint ſe mâlle de Pauli Apoſtoli, quàm vel Luteri,vel Confeſſionis Auguſtanæ,doctrina dubitare. O iuſta Dei iudicia:qui decreta Conciliorum & Pontificum ducunt pro nihilo, eò amentiæ deuoluuntur,vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis,quàm Pauli,id eſt,Chriſti in Paulo loquentis,authoritas. Habent aũt Vuittenbergæ in Academia ſanctiones quaſdam, quibus grauiter inprimìs cauetur,nè qua dogmata aut ſpargantur,aut propugnentur,quæ cum hac Confeſſione pugnent. Deniquè in eius iurare verba oportuit eccleſiarum Luteranarum miniſtros & profeſſores.Et hęc quidem de illa Confeſſione ſcribunt fratres quidam euangelici,qui tamen etiàm hoc habent, eam poſteà ſępè repetitam,auctam & emendatam fuiſſe. Si ergò emẽdata fuit,ſubindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi,non ſemèl mutata eſt ab vno eodemque Melanchthone. Non ergò à Chriſti ſpiritu,ſed à cerebro parùm ſano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum eſſe cenſenda eſt.

Comitia Auguſtana celeberrima.

Melãchthon Proteus

Sacramẽtorum numerus vari9 in confeſſ. Auguſtana.

Et tamen ad hanc confeſſionem permultę ſectę ſeſe referunt, atq; etiàm Caluiniani:quibus vt id poſſent,occaſionẽ dedit Melanchthon, dum illam Confeſſionem ſubindè recoquit,adeò vt Luterani quoquè nõnulli Melanchthonem grauiſſimè iucuſent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani, & quidam alij ad Confeſſionem Auguſtanam admittantur, quippe à qua non parùm diſſentiant.

Interìm ſolent iſti iactare, vt aliàs diximus,ſe demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâſſe. Sed abſit vt hoc illis perſuadeant, quibus

ſalus

ſalus ſua curæ eſt, qui non inſtàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur cõfeſſionem Auguſtæ Cæſari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypſis Diui Iohannis meretricem, pleræque horum temporum Sectæ adorant: & tamen nihil ferè in ea eſt, quod non ipſi Confeſſioniſtæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios ſenſus, prout viſum eſt, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter ſe atrociter digladiantur, ſed de ipſis ſuæ confeſſionis capitibus. Et tamen ea eſt illorum hominũ (de dogmatiſtis & cõcionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt ſi fortè quæras ex illis inter Catholicos, cur adeò inter ſe pugnent, actutùm reſpondeant, nullam de fundamento inter ipſos eſſe diſſenſionem: & hoc quidem perſuadent illi miſeræ ac imperitę plebeculæ, quam miris quibuſdam dolis ac fraudibus tenent miſerabiliter implicatam. Quin & ſcriptis palàm editis conatus eſt quidam importunus & prodigioſus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus perſuadere, ſectarios inter ſe perbellè cõſentire. Sed eius tam improba & portẽtoſa vanitas, etiàm ab ipſis ſectarijs egregiè confutata eſt: immò verò ipſa rei euidentia tam fœdum mendacium palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicèm ſe mirabiliter oppugnent & criminentur.

Conſeſſ. Auguſt. meretrix Babylõ Apoc. 13. 14. 16. 17. 18.

Sectarij quàm inter ſe pugnent.

Impudentia Smidelini.

Et vt aliquid nôrit poſteritas de impudentia iſtorum hominũ, qui ſub prætextu Euangelij Germaniam & totum orbem Chriſtianum perturbârunt, libet hîc inſigne facinus eiuſdem Iacobi Andreæ Smidelini (quoniã ſe offert occaſio) ad perpetuam rei memoriã ſubijcere. In colloquio quodam Vuormatienſi conuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. quodam diè Andreas iſte concionem habiturus in frequentiſſimo auditorio, ſuggeſtum aſſcendit. Sed quo tandèm habitu? Pudet referre, ſed dicendum eſt tamen. Cum ſago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa ſiniſtrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euangelij preco, vt videri volunt, repentè quendam Thraſonem repræſentauit in æde ſacra, ſub adſpectu tot hominum, & in ſacra concione.

Nota cõcionatoris euãgelici habitum.

Sed ad confeſſionem Auguſtanã reuertamur, de qua tamen priuſquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm oblíti eramus, paucis explicabimus aduentum Cęſaris ad Auguſtã, & quæ tum illic obitèr geſta ſunt. Venit Cęſar Auguſtã in profeſto corporis Chriſti, & quidem ſua ſpe tardiùs venit, proptereà quòd in itinere paſsìm etiàm à Venetis per eorum ditiones honorificentiſſimè eſſet acceptus. In comitatu Tirolẽſi, vbì ſunt celeberrimæ argentifodinæ, oblatus eſt ei nummus argenteus, qui precio æquaret aureos 1700, omnia Cęſaris ſtemmata miro quodam opere & elegantia repræſentans. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eum retinuerunt cum fratre Ferdinando & Cardinale Campegio, ità vt nullum officij & honoris genus prætermiſiſſe viderentur. Indè vbì iam Auguſtã aduentare cœpit, Principes omnes & Ordines Imperij ei perquàm reuerenter proceſſerunt obuiàm, & vbì ad quinquaginta vel ſexaginta paſſus

Aduentus Cęſaris ad Auguſtam.

Nummus argenteus inſignis.

appropinquârunt,ex equis deſcenderunt.Eo viſo,Cęſar pro ſua ſingulari & ipſi propemodùm innata modeſtia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidèm ſe demiſit in pedes honoris cauſa. Excepit eum decentiſſima oratione Principum & Statuum omnium nomine Cardinalis Moguntinus Albertus Brandeburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itum eſt ad vrbem, apud quam à Senatu & populo miro ſtudio acceptus eſt. Intra vrbem excepit eum Epiſcopus Auguſtanus cum Clero, & ſub vmbella ad ſummam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cęſar ad Epiſcopi ędes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hoſpitia digreſſi ſunt. Eiuſdē verò diei veſpera & manè ſequenti multùm egit per ſuos cum Saxōe & alijs Luteranis principibus, vt intereſſent Proceſſioni publicæ, qua geſtanda erat ſacroſancta Euchariſtia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egiſſet. Perſuaſerāt enim illis ipſorum concionatores, idololatrię crimen admitti ab ijs, qui Euchariſtiam adorarent. Negant enim Chriſtum eſſe in Euchariſtia extra tempus ſumptionis. Fuit ea horrenda blaſphemia, ſed illi in ſua ſententia tanquàm in magna luce permanſerunt. At verò Cęſar religioſiſſimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerus, cum Hiſpanis quoquè & Belgicę proceribus, illi proceſſioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari ſplendore interfuit. Euchariſtiam geſtabat Cardinalis Moguntinus, à dextris rege Ferdinando, à ſiniſtris Ioachimo Brandeburgico Principe eum deducentibus. Ante Euchariſtiam pręcedebant Principes ſeculares, itemq; Clerus cum alijs permultis. Poſt eam ſequebatur Carolus Imperator nudo ſemper capite, tametſi ſol eſſet ardentiſſimus, in manu ferens quadrifidam facem ardentem, quod idem voluit fieri à cunctis proceribus & Principibus. Imperatorem ſequebātur omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi. Vmbellam ipſam, ſub qua portabatur ſacroſancta Euchariſtia, viciſsìm geſtabāt ſeni Principes ſeculares. Porrò lōgiſſima proceſſione diuerſi generis Muſici concinebant in laudē Dei. Omnibus ritè peractis, Cęſar valdè acerbè tulit Luteranorū principū detrectationē, iuſſitq; vt quāprimùm altera die cum publica fide Auguſta excederent: ſed principum Catholicorū precibus ab ea ſe ſentētia deduci paſſus eſt. Fuit certè hic princeps lōgè optimus ſemper egregia in Deū animi pietate, ità vt oībus perſpicuum eſſet, eum nō tam ſuis viribus aut opibus, q̄ quidem erāt ampliſſimę, q̄ præpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et quia ipſe diuini honoris & cultûs admodùm ſtudioſus fuit, propterea quoquè vbiquè ferè euidētiſſimis ꝑpotentis Dei auxilijs mirificè fruebatur, adeò vt ipſi etiàm Turcarū potētiſſimo tyrāno eius proſperitas formidoloſa fuiſſe dicat. Nō eñ debent Chriſtiani piorū principū proſperos ſucceſſus fato vel fortunæ adſcribere, quod quidā faciunt ethnico quodā ſpiritu parùm Chriſtianè, cùm ex diuina ꝓuidentia omnia pendeāt, & Deus ampliſſimis verbis ſæpè polliceatur in ſcriptis diuinis, ſe glorificaturū eos q ipſum glorificēt. Nec ijs obſtat, quòd ſępè diuerſum eueniſſe legimus. Expedit eñ interdùm, etiàm aduerſis iactari flatibus

Excipitur à Principibus

A Senatu.

Ab epiſcopo

Cęſar intereſt ꝓceſſiōi.

It nudo capite, ſole ardentiſſimo.

Vmbellam geſtant ſeni Principes.

Pietas Caroli V.

1.Reg.2.

2.Mac.6.

tibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus ſuperbia intumeſcant. Cæſar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remiſit, & ad diem 20. Iunij inchoaturus actionem, iuſſit Principes & Ordines Imperij adeſſe in primario templo, vbì tum Miſſam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector conſuluit ſuos theologos, num liceret Miſſæ intereſſe: & reſpōſum eſt nihil eſſe periculi, quòd non ad Miſſam, ſed ad ſuum officium euocaretur. Eſt enim hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cęſari præferat.Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet perſuadere. vt dolendum ſit, clariſſimos Principes in tam infidos conſultores incidiſſe. Itaque Saxo quoquè Miſſæ, licèt eam ſummè & extremè execratus eſſet Luterus in libro de abominatione Canonis Miſſæ, interfuit, & cum eo Georgius Brãdeburgicus itidèm Luteranus. Sacrificio peracto, itum eſt in Curiam. Auguſtani octingentos pedites conſcripſerant vrbis tuendæ cauſa. Illos Cęſar dimitti iuſſit, & mille ipſe conſcripſit, qui vrbi à ſeditione & tumultu ſeruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum eſt, nè publicè ad populum ſermonem haberent, donèc religionis negocium abſolueretur. Quoſdam tamen Cæſar ipſe conſtituit, qui ſinè cuiuſquam contumelia in ſumma æde concionarentur. Id quidem grauibus de cauſis ità fuit conſtitutum. Erant enim diuerſarum ſectarum concionatores, & ſinguli ad ſe populum traducere nitebantur, quę res ſeditionibus materiam prębitura videbatur. Ante omnia verò in ipſa actione Cæſar negocium religionis tractandum ſuſcipi voluit, non dubitans quin eo trãſacto, reliqua omnia faciliorem eſſent expeditionem habitura. Itaque Luteranis permiſſum eſt ſuam publicè recitare Confeſſionem, quam & Teutonicam & Latinam Cęſari obtulerunt. In ea alij ſunt Articuli, quibus ſuam fidem declarãt: alij, quibus indicant abuſus ab ipſis mutatos. In prioribus multa diſſimulant, quæ anteà ſecùs docuerant: In poſterioribus egregiè mentiuntur ſe nō aboleuiſſe Miſſam, ſed eam retinere & ſumma reuerentia celebrare, vſitatasq; Cæremonias ferè omnes ſeruare, itemque ſe Confeſſionem non abrogâſſe. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipſa meridiana lux coarguit. Et hæc quidem ille Melanchthon ſcribere non dubitauit in illa pręclara Cōfeſſione, quam totiès poſteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librũ conſcripſerat de abroganda Miſſa? an nō ſacrũ Canonẽ Miſſę impiè lacerârat? an nō Miſſę ſacrificium exploſerat? Ità, ꝙ ad Confeſſionẽ attinet, ęquè impudẽs eſt Melãchthonis mendaciũ. Nam multis annis confeſſio integra, & qualis ſit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more ſuo ait eos velle, vt delicta omnia diligenter enumerentur: nec addit homo verſutus, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora, quæ venialia dicimus, omnia nec debent, nec poſſunt enumerari.

Cæſar placatur.

Principes Luterani interſunt Miſſæ.

Negocium religionis primò tractatur.

Hoc ferè tempore ex Hiſpanijs in Gallias profecta eſt Eleonora Cæſaris ſoror, & cũ ea duo regis Franciſci liberi, Franciſcus & Henricus, qui

Eleonora in Gallias it.

iam ad quadriennium apud Hiſpanos obſidum loco permanſerant. Excepti ſunt omnes incredibili totius populi gaudio.

Florentia deditur.

In Italia iam ad vndecimum menſem Florentia validiſſimo Pontificis & Cæſaris exercitu obſeſſa, hoc demùm anno ſub certis conditionibus ſeſe dedidit. Eiecerant Florentini optimates quoſq; & Mediceorum familiam, cuius tamẽ certè præclara in eam vrbem extabant merita: iamq; Reſpublica ab obſcuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, adminiſtrabatur. Ea verò libertas, quam inſanis ac peruicacibus animis ad interitum vſq; patriæ tuendam ſuſceperant, quauis acerba tyrannide moleſtior erat: nec tamen poterant adduci, vt honeſtis conditionibus ſeſe dederent. Sed diuturna obſidione ad eam vſque rerum omnium penuriam adacti ſunt, vt iam plerique non feles modò, ſed etiàm mures auidiſſimè deuorarent. Ità tandèm eorum fracta eſt pertinacia, ſummoperè gaudente Pontifice, quòd patriam ſibi incolumem reſtitutã cerneret. Porrò à Cæſare illorum eſt Reſpublica conſtituta, iuſſique ſunt Mediceam familiam in priſtinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuerſa ciuium facilè diſſidentium ſtudia, niſi certo aliquo capite dirigantur, nõ ferè poſſit ſeruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam ſuam notham deſpõderat, Reipub. caput; cuius ſinguli magiſtratus authoritatem ſequerentur. Atque is fuit exitus pertinaciſſimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate ſuſcepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donèc vel ſerò ad ſanitatem redirent. In eius autem vrbis expugnatione Cæſar egregium erga Pontificem ſtudium ſuum re ipſa declarauit, non quidem certè abſque ſuo incommodo, amiſſis non paucis ſtrenuis viris, atque in ijs Philiberto Auraſieñ, ſupremo ei9 exercitûs Impatore, qui necdùm 30. natus annos, duabus traiectus glandibus, miſerè perijt, cùm iam iamque vrbs dedenda eſſet.

Summa rerũ penuria

Alexander Mediceus caput Reip. Florent.

Confeſſio Auguſtana datur Theologis examinanda.

Cæſar, cùm ipſi oblata eſſet Luteranorum confeſſio, Theologis Catholicis examinandam & confutandam demandauit. Illi primò ſatis acriter eam & ſcripturis & rationibus oppugnârũt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè ſtudioſi, putauerunt omittenda eſſe ea, quæ Catholici oſtendebant aliter Luteranos & docuiſſe & ſcripſiſſe anteà, eaq; tantùm confutanda, quæ eſſent in Confeſſione exhibita. Faciebãt hoc principes pacis ſtudio, licèt nulla ferè res magìs deſtruat Euangelicorum dogmatiſtarum nouum Euangelium, quàm quòd in ſua doctrina tam varij ſunt & inconſtantes, quod illis nõ poſſet accidere, ſi vera eſſent quæ miſeris perſuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum eſt vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iam breuiori reſponſione, rurſùs alia à Principibus iniecta eſt difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interìm aliquot hebdomadæ paucæ tranſigebantur.

Itaque Luterani tum Auguſtæ coràm, tùm per literas apud abſentes iactitabant, Papiſtas ad ipſorum confeſſionem non habere quod reſponderent.

derent. Vbi autem confutatio lecta eſt in conſeſſu Principum, Cæſar & Catholici omnes eam approbârunt: & vt idem facerent Luterani, Cæſar rogauit quidem, ſed non obtinuit. Interim verebantur Catholici Principes, nè quid durius ſtatueret Cęſar in Luteranos ob eorum cõtumaciam: itaque impetrârunt à Cęſare, vt permitteret cum illis de ineunda concordia accuratiùs agi. Aſſenſit Cæſar pro ſua clementia, quæ erat in illo valdè ſingularis, & permiſit multis modis agi cum illis. Principiò, vt poſſet res faciliorem habere expeditionem, delecti ſunt ex cũctis ordinibus Imperij ſeptendecim, qui de ineunda cum illis, modò id fieri poſſet, quod non planè deſperabatur, concordia priuatim tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ædis Auguſtanę domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitârunt: nec illi ſe difficiles prębuerunt. Vbi omnes pariter conſederunt, Ioachimus elector Brandeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramanter hortabatur, vt cum Cæſare & reliquis Imperij ordinibus idem ſentire vellent in religionis negocio: alioquì metum eſſe, nè plurima indè mala exiſtant, bella, ſeditiones & clades. Illi, re deliberata, poſt biduum reſpondent: Primò quidem dolere ſibi aiunt ipſos ſic admoneri, vt interim quoquè minæ intententur. Deindè in quatuor capita ſua reſponſione diſtributa, Primò dicunt ſe à Cęſare non ſatis auditos: Secundò, non eſſe ipſis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæſar enim ob certas cauſas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, niſi ſub conditionibus quibuſdam, vt apud ſe ſeruarent, nec eius iniuſſu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipſis eſſe, in eam conſentire confutationem, quam necdùm ſatis perſpectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirenſibus promiſſum quidem eſſe Concilium, ſed nihil præſtitum. Vbi obiter aduertendum eſt, vt etiam infrà dicetur, verſutiſſimos Principum Proteſtantium vel Luteranorum concionatores & dogmatiſtas, mira vafricie perſuaſiſſe Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iampridèm Concilia om̃ia reieciſſet, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius ſymmyſtæ noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimum cõcilium haberetur: ſciebant enim à multis ſuperioribus ſanctiſſimis œcumenicis Concilijs ipſorum pleraq; dogmata damnata eſſe. Sed hac fraude id efficere conati ſunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in ſuã ſententiã pertraherent. Nam poſteà multis modis Concilium iam Tridenti indictum reiecerũt, & abſolutum quoq; multis contumelijs & conuicijs proſciderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Proteſtantium Principes in hoc Conuentu Auguſtano dixiſſe Cæſari, ſi fortè iam definiri cauſa non poſſit, non ſe recuſare totiès & promiſſum & decretum cõcilium: quod vtiq; non aliter promiſſum erat, quàm qualia fuiſſent ſemper cõcilia œcumenica: non diù pòſt addit, rurſùs Proteſtantes in hoc ipſo conuentu dixiſſe Cæſari, ſe petere, vt primo quoque tempore pium atque liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale

Multis modis agitur cum Euangelicis.

Proponunt catholici.

Reſpondẽt Proteſtãtes.

Fraus concionatorũ ſectariorũ.

Sleidani ineptiæ.

eſt,

eſt,vt his duabus dictiõibus facilè excludere & eludere poſſit quæuis Cõcilia catholico ritu celebranda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris ſectarum buccinatoribus Concilium vnquàm pium & liberum erit, niſì in quo præcipua, immò ſola authoritas ſtatuendi, probandi, reprobandi ſit penès ſectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid ſtatuent, qui inter ſe de rebus maximi momenti hoſtiliter digladiantur? Addit iterùm non poſt multa Sleidanus, Luteranos principes id quoquè hoc tempore Auguſtę dixiſſe Cæſari, nihil ſibi commune eſſe cum ſectis, ſe neminem ad ſuam doctrinam velle adigere, ſe Anabaptiſtas & eos qui ſacramẽtum altaris contemnunt, (Zuinglianos intelligunt) ſuos intra fines nunquàm toleràſſe. Hoc quidem illi faciebant authore Lutero, qui Sacramentarios atrociter proſcindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nunc igitur Sleidanus, qui nobis tantoperè commendat Luterum: Quòd Luterus Sacramentarios hoſtiliter perſequebatur, ex verbo DEI id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non intelligit ſe fœdiſſimo in errore verſari, rectéque hæreticum dici etiàm ab ipſo Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi ſit, qui in re tanti ponderis tam turpiter ſit allucinatus, præſertim cùm ille teſtetur ſe certum eſſe, doctrinam ſuam non ſuam eſſe, ſed Chriſti? ſed valeat homo ineptus. nos ad hiſtoriæ ordinem reuertamur. Poſtquàm dixerant Proteſtantes, quę ſuprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad ſingula accuratè reſponderunt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ præfatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam ſibi religionem inijci paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs eſſet, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipſorum conſcientiam, quòd moneantur ſentire cum Eccleſia: nihil aũt grauari, quòd apoſtatarum iudicium totius Eccleſię iudicio anteponant, cùm interìm illi tam inter ſe miſerè diſſecti ſint, & fructus peſſimos eorũ doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa eum ſcripſiſſe, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hęc Proteſtantes ſua rurſùs reſponſa dedêre, multiſque verbis omnem à ſe culpam ſeparationis ab Eccleſia, aut contempti Cæſaris vel edicti eius, aut debiti honoris nõ impenſi Concilijs, amoliri conati ſunt. Placuit autem vtrique parti, vt ſepteni & ſepteni ex vtriſq; deligerentur, qui de concordia inter ſe amicè conferrent. Ibì tum in aliquot Auguſtanæ Confeſſionis articulis quædam facta fuit conciliatio, & cùm ſperaretur in reliquis quoquè concordari poſſe, placuit Imperij Ordinibus ab vtraque parte ternos eligi, qui inter ſe tractarent: ſed nihil potuit effici inter illos. Tandèm poſt multos labores nullus fructus conſecutus eſt. Cæſar quidem nihil reliquit intentatum, ſed omnia fruſtrà, quòd iam planè decreuiſſent Proteſtãtes in eo permanere Euangelio, quod à Lutero apoſtata monacho didiciſſent. Et licèt id ad certiſſimã Germaniæ perniciem ſpectare videretur, illi tamen ſic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatem perpeti màllẽt, quàm cum Cæſare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate ſuperabant, redire in reli-

Luterani principes non tolerãt Zuinglianos.

Catholici reſpondent Proteſtantibus.

Proteſtãtes ſe purgare moliuntur.

in religionis antiquæ cócordiam. Fuit hoc quidem longè acerbiſſimum omnibus,quibus Germaniæ,immò totius Eccleſiæ iam iamque, nî Deus auerteret, perituræ ſuprema clades & interitus dolebat, ſed oportebat tamen omnia æquo ferre animo, & tacitè conſiderare atque admirari & timere occulta quidem, ſed vera & iuſta iudicia D E I,cuius admodùm extimeſcenda,licèt iuſta,ira & ſeuera animaduerſione fiebat,vt plus tribueretur viliſſimi apoſtatę maleſanæ doctrinæ, quàm totius Eccleſię Catholicæ ſententię & authoritati. Cùm igitur,vt dixi,iam diù multumque ab vtriuſque partis delectis Principibus & Theologis ac Iuriſconſultis tractatum eſſet, Elector Saxonię longioris morę impatiens,petijt à Cæſare miſſionem,& abijt cum ſuis.Ità ſinè cócordia diſceſſum eſt,multùm quidem dolente Cęſare & Catholicis. Luterus interìm non paucos edidit libros,quibus ipſum quoquè Cæſarem perſtringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè proſtabant Auguſtæ apud Saxonię principis hoſpitium. In his erat Epiſtola ad Archiepiſcopum Moguntinum, in qua exponit Pſalmum, Quarè fremuerunt gentes,tanquàm principes Auguſtam conueniſſent animo oppugnandi Chriſtum & Euangelion. Itemque liber quidã hac inſcriptione, *Admonitio ad eccleſiaſticos Auguſtæ in Dieta imperiali congregatos*, quo in libro & ſuam doctrinam vſqueadeò cómendat, & Epiſcopos atque Eccleſię cæremonias & inſtituta intantùm carpit ac repręhendit,vt ad commouendos in clerum vulgi animos nihil poſſit ſcribi vehementius. Et vt Epiſcopos ad ſe alliceret,iactabat ſe illos à Papæ Tyrannide & monachorũ importunitatibus liberâſſe.Sanè apud multos ille iam pontificem Romanum & Eccleſię inſtituta,ritus ac cæremonias in ſummum odium,inuidiam & contemptum adduxerat: ſed in tali ſcelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & pręclari cuiuſdam facinoris exiſtimatiõem venari:id quidem eiuſmodi eſt,vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum ſit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars eſt Pœnitentiæ, quam ait ſentinam eſſe tartari ipſius, nec eam abominabilem doctrinã Epiſcopis vnquàm poſſe remitti. Piæ mentes ſinè horrore legere vel audire non poſſint, quę ille infelix ſcribit contra Satisfactionem, de qua tamen eſt Eccleſiæ non alia doctrina, quàm ipſæ ſacræ literæ locis innumeris expromant.

Elector Saxoniæ diſcedit.

Luterus adulatur Epiſcopis.

Profcindit ſatisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus,inter ſe ſepteni & ſepteni de cócordia tractarẽt, & in XII. articulo Confeſſionis Auguſtanæ,qui erat de Satisfactione, non poſſent conuenire, primo veſpere id negocij daretur Cochlæo & Melãchthoni, vt altero manè quippiam,quod ad rei compoſitionem faceret,adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Aſſertione 41.articulorũ ſcripſerat,ipſius verba Luteri,quibus ſic ait: Eccleſia mater pio affectu pręuentura manũ Dei,caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam,nè incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operibus ſuis ſpontaneis præuenerunt iudiciũ Dei.Hęc pœna arbitraria eſt,

Luterus ſuo enſe iugulatur.

ria eſt, inquit, non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria. Nam aut nos, aut homines, aut DEVS punit peccata, quod illi per indulgentias tollunt omninò: cùm ſi eſſent pij paſtores, potiùs imponerent pœnas, & Eccleſiæ exemplo pręuenirent Deum, ſicut Moſes eum præuenit, occidendo filios Iſrael propter peccatū vituli aurei. Optimum autem fuerit, ſi noſipſos puniremus.

Pudeſiunt Luterani. Hæc Luteri verba cùm Eckius è ſchedula recitâſſet, Luterani inuicèm ſe reſpiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu ſuffuſo ait, Scio ☞ hæc ſcripſiſſe Luterum: cumque præterea nihil adderet, Dux Iohannes Fredericus, Forſitan, inquit, hęc ſcripſit Luterus ante annos decem. Cui à Catholicis reſponſum eſt, Quid tum poſteà? Nobis ſatìs eſt, hanc illius eſſe ſententiam. Mox ira commoti Brentius & Sneppius dixère, ſe non adeſſe vt Luteri ſcripta defenderent, ſed vt ſuam aſſererēt confeſſionem. Præclarum videlicet diſcipulorum de magiſtro ſuo Lutero teſtimōium, cuius ipſi quoq; iam ſcripta ſuſpecta haberent. Sed quanto fuiſſet ſatiùs, ab eius hominis diſciplina penitùs diſcedere, cuius pugnātes ſententias, & modò in has, modò in illas formas mutata animi ſenſa animaduerterent, idque in rebus maximi ponderis, & quę iam ſatìs ſuperque Eccleſiæ Catholicę ſententia eſſent declaratæ ac definitæ? Quid, obſecro, in illo extremo mundi die ad Chriſti tribunal dicturi ſunt, qui tale portentum tanto in precio habuerunt?

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus eſt, cur in epiſtola ad Roma. cap. 3. vertiſſet Germanicè, Hominem ſola fide iuſtificari, cùm tamen verba Pauli id non haberent, & eoipſo anſam præberet Pontificijs ipſius verſionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogantia reſpondit, ſi ſciuiſſet Pontificios omnes in vnum conflatos, vel vnum caput ſcripturę diuinæ rectè poſſe vertere Germanicè, libenter eorum opem ſe imploraturum fuiſſe ad transferendum nouum teſtamētum. Et poſt pauca: Si papiſta tuus, inquit, multa vult garrire de hac voce, Sola, ei confeſtìm reſpondeto: Doctor Martinus Luterus vult ſic habere, aitque Papiſtam & aſinum eſſe vnum. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione ☞ voluntas. Nolumus enim Pōtificiorum eſſe diſcipuli, ſed magiſtri ac iudices. Hæc quidem ille, neſcio qua phreneſi correpto & inſania temulentus, quę ſanos & ſobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si catholici ſic ſcriberēt, immò ſi Romani Pontifices tantum ſibi ſumerent, quot conuiciorum plauſtris in illos inueherentur fratres Euangelici? porrò cùm Luterus apoſtata infamis ità loquitur, non aliud eſt, quàm Chriſti Euangelion. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca.

Arrogātiſſ. Luteri dictum. — *Oportētū.*

Poſt Confeſſionem Luteranorum oblata eſt Cęſari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Auguſtę etiàm quatuor ciuitatum, Argentorati, Conſtantiæ, Memmingę & Lindauiæ, quę Zuinglij dogma ſequebantur, confeſſio. Eius confutandę curam commiſit Cęſar Theologis eiſdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipſaque confutatio lecta eſt palàm

4. Ciuitatū Confeſſio

palàm. Itaque Cæſar orabat ſeriò, vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem ſentirent: ſed illi in ſua ſententia perſtitêre, neque catholicis, neque Luteranis per omnia ſubſcribere volentes, quia videbantur ſibi rectiùs ſapere, & plus aliq̃d vidiſſe in ſcripturis, quàm vel catholici, vel Luterus ipſe cum ſua cohorte vidiſſet. Et id quidem temporis Argentinenſes Zuinglij partes ſequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero poſtmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tandèm res redijt, vt qui hodiè Argentinæ concionantur, Luteri de Euchariſtia doctrinam propugnent, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaq; aut illi omnes periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuingliũ ſecuti ſunt, aut certè eos perire neceſsè eſt, qui illic hodiè cum Lutero ſentiũt. En in huiuſmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Eccleſia catholica ſeparamus.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuiæ copia tanta Tiberis inundatio, vt in campo Floræ ad longiſſimæ haſtæ altitudinem excreuiſſe viſus ſit, multaque ædificia ſubruerit, & per vicinas regiones ad duodecim ferè hominũ millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sunt qui ſcribant aliquot dies durâſſe hanc inundationem. Tiberis inundatiò.

Non multò pôſt etiàm inferioris Germaniȩ homines, prȩſertim Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot ſubiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis viſceribus exagitatum vehementer afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipſos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repentina inundatione permulti mortales & bruta animantia grandi numero perijſſe, demptis alijs incõmodis & damnis vrbium & ædificiorum, quæ fuêre grauiſſima. Diluuiũ inferioris Germaniȩ.

Paulò pôſt calendis Decembris diem ſuum Mechliniæ obijt Margarita Cȩſaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatiſſima. Margarita Maximiliani filia moritur.

Cȩſar Carolus, dum adhuc Auguſtæ comitia haberētur, Luteranis domum abituris certos quoſdam articulos publicè propoſuit, ſed quos illi recipere nollent. Itaque ſinè concordia ad ſua rediêrunt. Porrò verò Cæſar cum Catholicis principibus omnibus ſub Comitiorum finem omninò ſtatuit, in ea fide & religione, quam à ſanctis Maioribus ſuis velut per manus traditam accepiſſent, cõſtantiſſimè permanere. Ei ſententiȩ om̃es & ſinguli ſubſcripſêre die 19. Nouembris. Deindè ſoluto conuentu om̃es diſcedunt, Cȩſar cum fratre Ferdinando & non paucis Principibus Coloniam Agrippinam, alij domum.

Lantgrauius vt ſibi rebusq́ue ſuis conſuleret, (videbat enim Cȩſarem non æquo animo ferre iam olìm damnatas in religione nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè perſuaſi à quibuſdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argentinenſibus & Baſileenſibus, qui Zuinglium à Lutero ipſo damnatum ſequebantur, in ſex annos fœdus percuſſit, vt ſi qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis ſe auxilijs tuerentur. Factũ eſt hoc menſe Septembri. Conſtãtienſes & cȩteri in Heluetijs, nouis dogmatibus ad- Lantgrauij fœdus.

dicti, iam anteà erant fœderati eandem ob cauſam. Hoc autē fœdus Chriſtiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet eſſe ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiuſmodi pigmentis nôrant dogmatiſtę ſectarij fucare molitiones ſuas.

Iam ſuprà diximus, Marpurgi fuiſſe cōuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibì cùm non poſſet certa pax cōſtitui, tamen decretum erat, vt à ſcriptis aliorum in alios abſtineretur, nè ſcilicet catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrociſſimas digladiationes. Sed eccè hoc ipſo anno Philippus Melanchthon, vt Luteranorum cōtra Zuinglianos ſententiam tueretur, veterum aliquot ſcriptorum ſententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, ediditque Dialogum, quo oſtēdit ſuo more, quid de Euchariſtia veteres tum Græci tum Latini ſenſerint: aitque Philippum patrum mentem non ſatìs perſpexiſſe, ſed filios contra matrem armare voluiſſe. Adeò non potuerunt ſibi temperare, q̄n contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò ſe infeſtarent. At reuerà neque Philippus, neque Oecolampadius Patrum ſententias bona fide citauit, ſed ad ſuas prauas opiniones pro ſe quiſque detorſit, cùm ſit lōgè certiſſimū, patres omnes de Euchariſtia id ſenſiſſe & docuiſſe, quod hodieq; & ſentit & docet catholica Chriſti Eccleſia. Facilè autē potuerunt iſti verſuti homines indoctæ plebeculæ perſuadere, Patres veteres ab ipſis ſtare, quòd non eſſent neſcij, vulgum Patrum libros neque legiſſe, neque vel legere vel intelligere poſſe. Eſt autem mirum, ab iſtis citari Patres, qui Patres in vniuerſum omnes facilè cōtemnant, vbicunquè eis collibitum ſit. Sed habet ea res fucum quendā ad incautum lectorem, vt & multa legiſſe videātur, & ſuæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed faceſſant cum ſuis calumnijs in illos ſanctiſſimos Patres, qui ſi hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentiæ viribus iſtos calumniatores oppugnarent.

Melāchthon ſcribit contra pactum. *Melāchthon ab Oecolāpadio perſtringitur.*

Circa hoc tempus Carolſtadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Eccleſiæ diaconus factus eſt ex archidiacono quondàm Vuittembergenſi, ab equis, vt dici ſolet, ad aſinos. Ea res non mediocriter animum Luteri exacerbauit. Poſtquàm autem Zuinglius in pręlio occubuit, vt pòſt dicemus, Baſileam ſe contulit, & illic in Zuinglianæ Eccleſię miniſterio vitam miſeram miſerè finiuit. De eo Luterani ſcribunt, eum Baſileæ turbas concitâſſe, & miſerabilem vitæ exitum habuiſſe. Zuingliani id diſſimulare videntur, qui etſi non planè probabant Carolſtadij opinionem de Euchariſtia, tamen Luteri hoſtem & aduerſarium complectebantur.

Carolſtadius fit diaconus Tigurinus.

Poſt Comitia Auguſtana Cęſar Saxonem Electorem euocat Coloniā, idemque facit elector Moguntinus, cuius hoc officium eſt, vt vbì creandus eſt Romanorum rex vel Imperator, ipſe reliquos Electores cōuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filiū ſuum Iohannem Fredericum & quoſdam alios docere conatur apud Cęſarem, Mogūtinum citādis electoribus

Elector Saxoniæ accerſitur Coloniam.

perperàm

perperàm egiſſe. Intereà verò Lantgrauium & alios principes ac ciuitates Proteſtantes orat, ad 22. Decembris Smalcaldiam vt veniant. Vbì eò ventum eſt, fœdus ictum eſt, cui aliquot principes & ciuitates ſubſcripſerũt, quibuſdam verò id in aliud tempus reijciētibus. Ab eo ergò loco dictum eſt hoc fœdus Smalcaldicum, cui temporis ſucceſſu multi principes & ciuitates ſeſe coniunxêre, non optimò certè exemplo, quòd cõtra Cęſarem & Catholicos ſe armare viderentur, id quod poſteà quoquè re ipſa declarârunt, vt ſuo loco dicetur. Verùm dictitabant illi ſe nõ cuiuſquam inuadendi, ſed ſuî tantùm defendendi cauſa hoc fœdus percuſſiſſe. Hîc verò Luterus, qui aliâs docuerat nõ eſſe Turcis reſiſtendum atrociſſimis Chriſtiani nominis hoſtibus, facilè conſenſit, immò & ſcripſit, in Cæſarem & Catholicos arma corripi iurè poſſe. Fœd⁹ Smalcaldicum.

Smalcaldiæ congregati Proteſtantes, literis ad Cæſarem datis ſummoperè eum abſterrere conantur, nè Ferdinãdum fratrem in Romanorũ regem eligi patiatur. Multas allegant cauſas, ſed quibus id demùm effecerunt, vt Ferdinandus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus ſit, ſicut mox dicemus.

ANNO 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Coloniæ in primario templo, vbì trium beatiſſimorum Magorum corpora condita aſſeruantur, Electorum Principum ſuffragijs creatus eſt Romanorum rex, & die 11. menſis Ianuarij Aquiſgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium ſuum irritam proteſtatur, habuitque principes alios, præſertim Luteranos, qui ei conſentirent. Verùm Cęſar, quòd ampliſſimas haberet ditiones, nec poſſet ſemper eſſe in Germania, cõſultum omninò putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco ſuo, qui ipſo abſente rebus prẹeſſet. Ferdinãdus fit Romanorum rex. Coronatur.

Hoc menſe Ianuario Luſitaniam inuſitatus concuſſit terræmotus, ità vt multi mortales terræ quaſſatiõe & ruinis oppreſſi ſint, pręſertim Vlyſbonæ, quæ vrbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, nec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ædibus committere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt: quorum exemplũ ſecuti vniuerſi ferè incolę, caſtrẽſi more etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degendum ſtatuerunt: quãquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu abſorberentur. Durauit is terręmotus dies octo, ſed tamẽ interpolatìm. Fama ſparſit Vlysbonę 1500. magnas ædes & tẽpla omnia funditùs corruiſſe. Eam cladẽ ſecuta eſt peſtis ingens. Terræmot⁹ in Luſitania

Huius anni menſe Februario Proteſtantes literas ſcripſerunt Gallię & Angliæ regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquuntur ibì de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonem, qui iam olìm vitia Eccleſiaſtica grauiter notârit. Sed Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea nõ ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas ciéret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autem idem ipſe fortiter ſcripſit cõtra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Eu- Proteſtãtes ſcribũt Gallo & Anglo

chariſtiæ ſpeciem porrigi oportere,quod noſtræ ætatis nouatores pertinaciter contendunt,eosque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio p̃tereunt.Facilè autem animaduerti poteſt, nõ Principes earum literarum fuiſſe authores,ſed Luteranos dogmatiſtas,quorũ vtinàm fraudem principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ conuentus.

Menſis Martij die 29.rurſùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes cõuenêre,acturi de defenſione ſuî,ſi qua vis ab hoſtibus,nempe Catholicis,inferatur.Solicitauerãt per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimasque ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolenſis Henricus,itemque Pomeraniæ dux Berninus,Lubecenſes quoquè & Lunæburgenſes, & quędam aliæ ciuitates fœderi minimè ſubſcripſerũt.Luterus hoc fœdus approbauit, aitque iniri poſſe, ſiue Cęſar ipſe,ſiue quis alius fortè eius nomine bellum faciat. Iam antè Proteus ille longè ſecùs ſcripſerat,quod Sleidanus quoquè non negat:ſed hîc iam admonitum à Iuriſperitis dicit licere reſiſtere nonnunquàm,& eiuſmodi caſum nunc obtigiſſe,quo leges id permittant,ſicque Luterum ingenuè profeſſum ſe neſciuiſſe hoc licere, atq; fœdus ipſum probâſſe. Multus in eo eſt Sleidanus ille Sacramentarius hæreticus, vt Luteri doctrinã modis omnibus propugnet,p̃terquàm vbì à Zuingliano de Euchariſtia dogmate diſcrepat,& id facit longè maiori fraude & pernicie, quàm ſimplex lector poſſit aduertere:ſed ità tamen facit,vt dum vult Luterum etiàm turpiter à ſeipſo diſſentientem tueri,ſuam ipſe prodat turpitudinem: ſicut etiàm hoc loco,dum fatetur Luterum priùs docuiſſe, non eſſe reſiſtendũ magiſtratui,deindè tamen à Iureconſultis ſecùs edoctum, aliter docuiſſe & ſenſiſſe,& id quidẽ ex legibus politicis.Quid dicis Sleidane? Itáne iam apud Luterum & te ac tuî ſimiles aliquid valent in re tanta leges politicæ, cùm Luterus vos docuerit nihil recipiendum,quod diuinis literis non ſit expreſsè compręhenſum?Sciebas Luterum pugnantia ſcripſiſſe & docuiſſe,& hoc fuco quodã oblinere cupiens,à legibus politicis, quid liceret, eum didiciſſe fateris.Et non te pudet tuî & Luteri tui?Hîc iam aliquid valent leges politicæ,cùm Luterus omnia reijciat,quę in ſcripturis expreſſa non ſint?Quàm verò turpe eſt,eum vos ſequi Doctorem,qui à Iureconſultis demùm diſcere debuit,num Magiſtratui reſiſtere fas ſit,nécne, cùm ille longè anteà ſcripſerit,certum ſe eſſe,doctrinam ſuam non ſuam, ſed Chriſti,eſſe? Cùm ergò anteà docuerit,ſicut tu teſtis es, Magiſtratui non eſſe reſiſtendum,& ea doctrina nõ ipſius, ſed Chriſti fuerit: qua vel frõte, vel mente deindè aut ille aliter docere potuit,aut vos aliter docẽti obtemperare?Hem,quò ruit cęca arrogantia, & væſana temeritas? Satiùs fuerat, clariſſimis principibus veritatẽ ſimpliciter aperire,ꝙ nullã haberent iuſtã cauſam eius fœderis pcutiendi,quandò Cęſar nihil iniquũ ab eis petebat, ſed vt in religione idem ſecum & cum tota Eccleſia ſentirent, vndè ſalus pendebat totius Germanię,quã iſtud religionis diſſidium perdidit. Iam antè ruſtici ſeditioſi etiàm fœdus pepigerant contra Principes,& rectè ſe facere putabant, ſed eorum audaciam principes meritò repreſſerunt.

Sleidanus arguitur.

Incõſtantia Luteri.

Luterus

Luterus vbì reſciuit, Cęſarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Auguſtanis decreuiſſe firmiter, in antiqua religione perſeuerandum, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicum fœdus tranſiêrant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempè, Gloſſam in putatitium decretum Imperiale, & pręmonitionem ad Germanos ſibi chariſſimos. In quorum vtroque cùm planè ſuo more bellicum canat, & ſeditiones cõcitet, tamen nequiſſima ſimulatione proteſtatur ſe nihil velle minùs. Nec ſatìs habet petulanter incurriſſe in pontificem & Eccleſiaſticos proceres omnes, ſed & Cæſarem & Principes Catholicos omnes non dubitat appellare proditores, ac ſceleſtos vanosq́ue nebulones &c. In Gloſſa vult perſuadere omnibus, Decretum Auguſtanum eſſe cõmentitium, ac falsò pręferre nomen Cęſaris: ſed eam importuni hominis calumniam multa, eaq́ue certiſſima, argumenta facilè refellebant. Nam pręter alia, tot ſigillis principum & ꝓcerum vtriuſque ordinis decretum illud obſignatum fuit, vt ſi Lutero ea in os congeſta fuiſſent, hauddubiò teterrimum ille animum aĉtutùm exhalâſſet. Sed quid ille prodigioſus homo non auſus eſt ſcribere? Subſcripſerant illi decreto ſiue per ſeipſos, ſiue per legatos, Cæſar ipſe & quinque Electores, Principes Eccleſiaſtici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberæ 39. Hoc ergò Decretum miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Eccleſiam vocans meretricem, & multa blaterans de cõmunione ſub vtraque ſpecie, cùm tamen in Aſſertionibus dicat articulo 16. neutram ſpeciem eſſe neceſſariam, ſed fidem ſolã hîc ſufficere. Porrò furore & amentia ebrius, ſcribit Eccleſiæ neque fidem habendam, neque morem gerẽdum, ſi quippiam pręter vel extra verbum Chriſti loquatur aut inſtituat: nec aduertit à Chriſto dictum eſſe, Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus: & ab Apoſtolo vocari Eccleſiam columnam & firmamentum veritatis. Non igitur errat Eccleſia. Rectè enim dictum eſt ab Irenæo antiquiſſimo epiſcopo & martyre, lib. 3. ca. 40. Vbì Eccleſia, ibì & Spiritus: & vbì Spiritus Dei, illic Eccleſia & omis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participãt eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiũt de corpore Chriſti procedentem nitidiſſimum fontem: ſed effodiunt ſibi lacus detritos de foſſis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugiẽtes fidem Eccleſiæ, nè traducãtur. Hęc ille. Quid verò vnquàm poſſit Eccleſia Chriſti ſtatuere extra verbum Chriſti, cùm ipſa certiſſimè habeat ſpiritum Chriſti, manentem cum illa in æternum, & inducentem illã in oẽm veritatem? Sed Luterus videns Catholicam Eccleſiam ſuis paradoxis planè contraria & docere & ſtatuere, omnem illi authoritatem abrogare voluit, vt ſolus inſanus Luterus audiretur.

Luterus ꝓſcindit prīncipes.

Decretum Principum Catholicorũ exagitat Luterus.

Matth. 18.

1. Tim. 3.

Iohan. 14. & 15.

Multa quoquè deindè cõtumelioſè euomit in Miſſam & cęremonias. Nec veretur principes porcis comparare. Et hîc iam perſpicuè videre licet, quàm verum ſit, quod in ſua illa Auguſtana Confeſſione fatentur Luterani, ſe Miſſam retinere & vſitatas cæremonias ferè oẽs, cùm Luterus

in hoc quoquè libello irrideat vtrunque Miſſæ canonem & cæremonias, & quidem valdè acerbè. Poſteà vbì ad eum locum decreti venit, vbì cauetur, nè deincèps quiſquam doceat ſolam fidem abſque charitate & bonis operibus iuſtificare, mirè conuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud ſcio an vel Lucifer ipſe poſſit quicquam dicere arrogantius & inſolentius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini noſtri Ieſu Chriſti indignus Euangeliſta, quòd hunc articulum (Fides ſola abſque omni opere iuſtificat coram Deo) firmum atque inconcuſſum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Perſarum Imperator, Papa, omnes cardinales, Epiſcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus ſimùl cum ſuis dæmonibus, atque inſupèr habebunt ignem tartareum in capita ſua, neque grates vllas. Hic eſto meus Doctoris Luteri inſtinctus à Spirituſancto, verumque ac ſanctum Euangelium.* Sed idem iſte Luterus in libro Viſitationis ſcribit, abſque pœnitentia nullam eſſe peccatorum remiſſionem, neque abſque pœnitentia remiſſionem peccatorum poſſe intelligi. Vbì autem non eſt remiſſio peccatorum, ibì certè non poteſt eſſe iuſtificatio. Vtrum ergò eſt ex inſtinctu Spirituſſancti? iſthúcne, an illud ſuperius? O Deus bone, quis tandèm miſerorum mortalium faſcinauit pectora, vt tam importuno ac impotenti monſtro, haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolo & Euangeliſtæ, ſuas animas credere nõ dubitârint? Quis, obſecro, vnquàm vel propheta vel Apoſtolus eiuſmodi verborum portentis vſus eſt? Poſteà adfert quoddam Ioannis Huſſi damnati hæretici vaticinium, quod ad ſe ait pertinere. Sed Huſſus & Luterus iam pariter ſuę temeritatis luunt pœnas, & licèt vterque Eccleſiam Ro. oppugnârit, tamen ea Eccleſia illis iampridẽ extinctis manet, manſura etiàm vſque ad ſupremum mundi diem. In altero libello, quem Pręmonitionem inſcripſit, multo etiàm eſt inſolentior, impotentior & cõtumelioſior. Sed non eſt pius lector eius blaſphemijs onerandus. Reſponſum illi abundè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principum, & populi ſtudio fruebatur, proindeque nullius penſi habuit ſcripta omnia, adeoq; & Eccleſiaſticos & ſeculares principes ac magiſtratus omnes incredibili mentis elatione contempſit. Cæſar eius improbitatem neutiquàm tuliſſet, niſì eum grauiſſima, eaque ferè perpetua bella retardâſſent. Edidit contra hunc Luteri libellum, ſcriptum quoddam lingua Germanica Ioãnes Cochlæus, vir doctus & pius, & de catholica fide optimè meritus, in quo inter cętera magna ſanè conſtantia, vtì & aliàs non ſemèl fecerat, obtulit ſe etiàm ſub periculo capitis, ad experiẽdum coràm iudice cũ quouis Luterano ſuper doctrina & actis Luteri. Sed neque tunc, neque vnquàm aliàs quiſquam eorum auſus fuit eius rei periculum facere, & cum illo in hanc iudicij diſceptatiõem venire. Cùm enim tum Luterus ipſe, tum eius ſymmyſtę ex ipſorum editis libris planè conuincantur & hęretici & ſeditioſi eſſe, palamq; veniſſe contra omnia tum diuina tum humana iura, verbis quidem miram ꝑ ſe ferũt iactantiã & confidentiã, ſed legibus experiri nõ audent, & neq; ius, neq; iudicẽ ferre vel volũt vel poſſũt. Cùm ſit aũt inuicta veritas, defendi facilè poteſt,

Nota intolerabilem Luteri arrogantiam.

Luterani nõ ſunt auſi experiri certamen cum Cochlæo.

poteſt, nec Chriſtus deeſt pro veritate certantibus: indè fit, vt Catholici plerique etiàm ſub vitæ periculo ſæpè ſe obtulerint ad diſceptãdum cum noſtræ ætatis nouatoribus coram Magiſtratu: ſed timida nequitia, malæ conſcientiæ ſtimulis agitata, non audet in tam præſens ſe diſcrimen conijcere: ſcriptis interìm & apud miſeram plebeculam proijciunt ampullas & ſeſquipedalia verba.

Fuit verò hoc Luteri peſtilentiſſimum atque impudentiſſimum mendacium, quòd in eadem Præmonitione ſæpè iactitat Papiſtas probè ſcire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinam verum ac merum eſſe Euangelium. Quod quidem ille faciebat, vt principes & populus tanquàm vera aſſerẽti propenſioribus animis fidem commodarent. Contra hoc eius inſolens ſcriptum ſcripſit quidam laicus Dresdæ grauiter & validè, cui Luterus ſuo more non Euangelico, ſed ſcurrili & ſatanico reſpondit conuiciosiſſimè. Titulus libelli eſt, *Contra ſicarium Dreſdæ*.. Ibì inter cętera ſic habet: Nihil curo, quòd queritur (ſcilicet laicus, quem ſicarium vocat) in libro meo nõ ferè niſì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet eſſe mea gloriatio, meuſque honor. Sic & habere volo, vt deincèps dicatur de me, quòd plenus ſim maledicentiæ, criminationiſque & execrationis in Papiſtas. Volo & decętero me aduersùs nebulones iſtos exercitare execrationibus ac maledictis vſque ad ſepulturam meam, nec vllum verbum bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus ſic eis ad ſepulturam compulſabo. Sic ille miſer, hauddubiò obſeſſus à dęmone. Ecquid verò in his verbis eſt non planè barbarum, immane, & plus quàm ſatanicum? Quis vnquàm vir bonus ità ſcripſit? Et certè ad ſepulcrum vſque in Catholicos fuit maledicentiſſimus, cùm dicat Apoſtolus: Benedicite, & nolite maledicere. quis aũt vir fuit Luterus, vt tantũ ſibi ſumeret? Dignus ille q̃dem, q̃ iuſto Dei iudicio ad tantã inſaniã & impietatẽ deuolueretur.

Luteri impudens mẽdacium.

Quid gloriaris in malitia? Vide hominem inſania ebrium.

Rom. 12.

Hoc ferè tempore Maria germana ſoror Cęſaris, coniunx quondã Ludouici Hungariæ regis, qui quorundam infauſtis deceptus cõſilijs, temerè cum paucis proceſſit obuiàm Turcarum ampliſſimis copijs, miſereque perijt, in Belgium venit, ſucceſſura Margaritæ Cęſaris amitę nupèr defunctę, in adminiſtratione ditionum omnium Germaniæ inferioris, ad Cæſarem pertinentium.

Maria regina venit in Belgium.

Proteſtantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat conſtitutum. In eo ciuitatum legati renunciant, ſe nolle Ferdinandi regis electioni obſtrepere: quòd ſi ille contra Euangelium vi quippiam moliturus ſit, velle ſe ex fœderis Smalcaldici pręſcripto omnia ſua ad defenſionem cõferre. Principes verò Cęſari & Ferdinãdo ſcribunt, eam electionem ſe nõ poſſe approbare, quòd eſſet contra morem & libertatem Imperij. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Proteſtantium ſententia fuit.

Conuentus Frãcofurti.

Ciuitates eædem magnoperè id laborabant, vt Heluetij in fœdus adſcriberentur: ſed Saxo recuſauit, propterea quòd de Cœna Domini nõ idem cum Luteranis ſentirẽt: Non enim volebat cum ijs hominibus quicquã habere commercij, quos ſciebat Lutero eſſe vel maximè inuiſos.

Ad penultimum menſis Auguſti diem Moguntinus Archiepiſco-pus & Ludouicus Palatinus princeps diem conſtituerunt, quo agerent cum Proteſtātibus de pace componenda. Ventum eſt Smalcaldiam, miſſis vtriuſq; partis legatis, ſed nihil confici potuit, excuſantibus ſeſe Proteſtantium legatis. Hæc animorum, præſertim in religione, diſſenſio nō latebat Turcarum principem, qui totis viribus in Germaniam ſeſe armabat. Egit quoquè Cæſar priuatìm per Guilhelmum Naſſouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, ſi qua poſſet cōcordię ratio iniri: ſed ille aiebat, in ea ſe doctrina ad ſupremum vſque ſpiritum permanſurum, quam Auguſtæ ſit profeſſus. Ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinàm ille princeps eam conſtantiam in Catholicæ Eccleſiæ doctrina retinenda declarâſſet.

Ceſar agit cũ Saxone per legatos.

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quorum eſt apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortiſſimè tuebantur, omnes conuehendę annonę aditus præcluſerunt. Ea res vehementer Quinquepagicos afflixit, cōpulitque bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factum eſt. Cauſas eius belli graues & vehementes in literis ſuis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanũ, dum ait ſilentiò ab illis fuiſſe conductas copias, culpamque omnem eius belli in eos conferre nititur. Sed non eſt hoc valdè turpe apud Sleidanũ, mala fide in rebus narrandis verſari. Indictum eſt hoc bellum Tigurinis & ſocijs eorum die 4. Octobris. Itaque vtrinquè ſeſe ad arma parant. Tigurini longè præſtant humanis copijs & viribus: Quinquepagici cauſæ ſuę æquitate freti, omnem ſpem ſuam in DEI auxilio collocant. Die XI. Octobris, Tigurini apud Capellam monaſterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunr: Catholici fugam ſimulant, vt in paratas inſidias hoſtem pelliciant. Mox ex inſidijs valido agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cæſi ſunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorum incentor & caput Zuinglius, qui inuētus à duobus Catholicis adhùc ſpirans, interrogatusque num confeſſione expiare ſe vellet, mortuum ſe ſimulans, nihil reſpondit. Et illi quidem hominem non nouerant. Alius verò ſuperueniens, vt vidit miſerum, lœtale vulnus inflixit, ☞ detulitque ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatum proditionis & hęreſeos, flammis tradi iuſſerunt. Cæſi ſunt cum illo etiàm alij quidam apoſtatę inſignes. Ferunt, Tigurinos quoſdam Zuinglij cineres domum abſportâſſe. Quid ni enim? Qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hęretici apud ſe cineres aſſeruarent. Eius verò mors vſqueadeò doluit Oecolampadio deſertori monacho, vt paulò pòſt à fœmina, quā inceſtis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertus fuerit. Vſqueadeò enim frigidum eſt hoc genus apoſtatarum, vt periculum ſit, nè præ frigore moriantur, niſi quamprimùm lepidam aliquam puellam ſibi per ſummum ſcelus adiungant, cuius ſulfureis amplexibus incaleſcant illo igne, quem non Dominus Ieſus

Quinquepagici Heluetij indicũt bellum Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

Nota.

Oecolampadius moritur.

IESVS amator integritatis & virginitatis filius, ſed tartareus ſatan miſit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rurſus maiores inſtruūt copias: accitiſque Bernatibus, ad triginta hominum millia producunt in aciem. Occurrunt illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus conſtitit. Iterùm concurſum eſt infeſtis ſignis, Zuingliani cæduntur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorum, flumen quingentos abſorbet, in conflictu ſeptingenti proſternūtur. Id prælium commiſſum eſt Octobris die 17. Peſſimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quod plurimi à paucis in fugam turpiter acti & ſuperati eſſent. Eamobrèm in auxilium adſciſcunt ſibi Baſileenſes & Schaffhuſianos & Sangallios, & Mulluſianos, eo conſilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quiquepagicos quid illi machinarentur, iubentque ſuos interulas lineas armis ſupinducere, vt eo ſymbolo noctù poſſint alij ab alijs internoſci. Vbi ad pugnam ventum eſt, atrox fit prælium, iamque Catholici non paucis amiſſis debilitari cœperant: ſed Deus, qui pijs nunquàm deeſſe ſolet, laborantibus opem tulit, adeò vt hoſtes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è ſuis deſideratis. Fuit hoc, die Octobris 24. Sunt qui ſcribant, vltima Octobris iterùm cōmiſſum eſſe prælium, multis Tigurinis occidione deletis. Eſt apud Heluetios templum quoddā inprimis venerabile & miraculis celebre, Deiparæ Virgini ſacrum: Eremū appellant. Ad id templum Quinquepagici proceſſionem decreuerant, à ſenibus, pueris, fœminis, virginibus, omnique imbelli turba peragendam. Tulerunt hoc ægerrimè Zuingliani, iamque conſtituerant illam ædem euertere, & imaginem beatiſſimæ Virginis in fruſta conciſam, igni abſumere. Sed ille tam barbarus & à Chriſtiana pietate alienus conatus, multo illis ſanguine conſtitit, nec tamen voto ſunt potiti ſuo. In his prælijs cùm Zuingliani longè eſſent armis & milite ſuperiores, ſatìs euidenter ſeſe declarauit ſuperni Numinis fauor, quo freti Catholici, præclaras ex eis victorias retulerunt. Habebant enim Catholici in exercitu ſuo ſacrificos ſuos, quibus ſua errata confiterentur, & quorū ſacrificijs quotidiè intereſſent, in quibus ſanè religiosè admodùm diuinum implorabant auxiliū, vt oſtenderent ſe non in armis, ſed in potētia Dei ſpem ſuam repoſuiſſe. Conſtituerant etiàm xviij. viduas, quæ per vices nocte ac die ſenæ ſemper in templo D. Virginis Eremitico pro exercitu deprecarentur. Ad extremū certis quibuſdam conditionibus pax redintegrata eſt. Non dubium quin hac ſua conſtantia ſempiternam apud omnem poſteritatem ſibi laudem pepererint inuicti illi Catholicæ fidei aſſertores, cuius nomine ſeipſos & ſua omnia in extremū non dubitârint diſcrimen adducere, nihil prorsùs abſterriti neq; multitudine neq; potentia hoſtiū, quòd ſcirent ſe cauſam fouere bonam, cui libenter fauere ſoleat rerum omnium præpotens Deus.

Aliud prælium. *Tertium prælium.* *Eremus apud Heluetios.* *Pietas & deuotio Quinquepagicorum.*

Zuinglio apud Tigurinos ſucceſſit Henricus Bullingerus, qui longo tempore ſolus ferè, vt ſuam declararet animi pertinaciam, Zuinglianum dogma libris editis propugnare nō dubitauit, alijs interim & metu ſe intra ſilentiū tenētibus, & ſensìm in Luteri placita diſcedentib9. Multos eñ ea

Henricus Bullingerus ſucceſſor Zuinglij.

quam

quam diximus, Zuinglianorum in Heluetijs ſtrages, à Zuinglij ſententia abſterruit, & erant res Tigurinorum vehementer afflictæ. Zuinglianus quidam duos illos miſeros homunciones, Zuinglium & Oecolampadiũ, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repentè ſubtracti fuêre, vocat duo pręclara Eccleſiæ lumina, quos tamen non ſolùm Catholica Eccleſia, ſed etiàm Luterus ipſe non alio quàm hæreticorum loco habuit. Quòd autem de malis hominibus tam præclarè ſentiunt ab illis miſerè euerſi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud inferos: pręſtaretque, nullam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos vel tenuiter laudari. Eſt autem certè prodigioſum valdè, illos homines dici Eccleſiæ lumina, qui vaſtiſſimas Chriſtiano orbi tenebras offuderunt. Oecolampadius Baſileę ſepultus eſt in ſummi templi circuitu, eique etiàm inſigne poſitum eſt epitaphium his verbis: *D. Iohannes Oecolampadius, profeſſione Theologus, trium linguarum peritiſſimus, author Euangelicæ Doctrinæ in hac vrbe primus, & templi huius verus Epiſcopus, vt doctrinæ, ſic vitæ ſanctimonia coſlendiſſimus, ſub breue ſaxum hoc reconditus iacet.* Ità apoſtata monachus, qui diù in inceſto vixit coniugio, & aliquot proles reliquit, orbemque horrendis blaſphemijs infecit, vocatur vitę & doctrinæ ſanctimonia colendiſſimus, & verus Epiſcopus Baſileenſis, quaſi tum primùm Baſilea conuerſa ſit ad fidem Chriſti, quod certè illi vrbi vel maximè probroſum eſt. O quanta ignominia & dedecore afficientur iſti in ſupremo mundi die, qui etiàm poſt tantam iniquitatẽ eiuſmodi ſunt encomijs celebrati. Scripſêre quidam de eo ipſo Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno ſibi mortem inferre conatus ſit, ſed à ſuis impeditus, ſubita morte perierit. Zuingliani hoc negant, atquì eorum ſuſpectum eſt teſtimoniũ, præſertim cùm iſti noui Euãgelici non admodùm à pudendis etiàm mẽdacijs abhorreant: verùm vtcunquè ſit, ſi ſic mortuus eſt, vt Zuingliani ſcribunt, nempè in ſuo errore obſtinatus, infeliciſſimè mortuus eſt. Rectè enim ait ſcriptura: Mors peccatorum peſſima. Cùm Zuinglij & Oecolampadij mortem ex cuiuſdam catholici viri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouiſſet, ità illi reſcripſit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lætitiam mihi attulit. Quanquàm enim dolendi cauſas reliquêre nobis heu nimiùm graues, propter multa, quæ neque ſinè horrore eloqui poſſum, & nemini ſunt ignota, neque audire homines pij ſinè profundo gemitu debent: ſublatos tamen è medio eſſe tam immanes fidei Chriſtianę hoſtes, tam accinctos ad Eccleſię excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendę pietatis occaſionem, iurè gaudere poſſumus. Hæc ille vir tantus, cuius ſententia habet ſemperque habitura eſt pondus pręcipuum apud bonos omnes.

Væ qui dicis malum, bonum.

Epitaphiũ Oecolampadij.

Pſalm. 33.

Zuinglij ſtudioſus quidam ſcribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quædam iam ſparſa fuiſſe ſemina, ſed diuturnam ibì & horribilem, in Zuinglianos pręſertim, perſecutionem eſſe motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciſcus multa laude dignus eſt, quòd has orbis peſtes, eorumque dogmata in ſuis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac

Zuin-

Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis cōcionibus, libris, epiſtolis & carminibus, victis inſultabant, aiebantq; iurè illos dediſſe pœnas ob iniurias Sacramento illatas. Et hoc quidem verū erat, ſed nō decebat Luteranos iſthuc Sacramentarijs improperare, cum quibus iam Marpurgi pacti erāt, vt deincèps à ſcriptis odioſis vtrinquè abſtineretur, & ipſi Luterani non minùs, atquè Sacramentarij, hęreſeos damnati erant. Sed quid iſti ſeruarēt pacta conuēta cum hominibus, qui fidē Deo datam fallere nō dubitârūt, cùm pleriq; poſt votū ꝑpetuę cōtinentię palàm Deo nuncupatū, palàm ad nuptias tranſierint? quas quidē nuptias Auguſtinus libro de Bono viduitatis, adulterijs dicit eſſe peiores. Luterani inſultāt Zuinglianis.

Multi tum ad Luterum à Zuinglianiſmo paulatìm deficiebant, & vſqueadeò Zuinglij & Oecolampadij nomen, tanquàm peſtilentiſſimorū hæreticorum, quales reuerà fuerant, execrationi habuēre etiàm ſectarij, vt ſcripta eorum prorsùs condemnârint. Quin & Bucerus verſutiſſimus apoſtata ſcripſit Tigurinis concionatoribus, Luteri ſententiam de ſacramento ſibi tolerabilem videri, quem illi cōtrà hortati ſunt, nè à tam maniſeſta Sacramentarię doctrinæ veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij ſententiam Bucerus hactenùs probârat: ſed ità tamen, vt videatur ſusque deque tuliſſe, vtcunquè de Sacramento ſentiretur, modò ipſi liceret ſuauiter & molliter cum ſua Dalila viuere, & huius mundi voluptatibus frui. Quid enim aliud ſentiendum eſt de excucullato monacho, in inceſto concubitu tot annis putreſcente? Et, niſì fallor, huius viri calliditate effectum eſt, vt etiàm Argentinenſes, cùm ſuam cōfeſſionem Auguſtę exhibitam, copioſiùs expoſuiſſent, nō diù pòſt in fœdus Smalcaldicum tandèm recepti ſint. Videtur enim Bucerus ità vafrè illam Confeſſionē eſſe interpretatus, vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demum viſa ſit. Et certè id ille ſæpiùs etiàm Heluetijs pſuadere conatus fuit mira verborū ꝑplexitate, ſed illi hoīem verſutū audire noluerūt. Zuingliani fiunt Luterani.

Menſis Decembris die 19. Proteſtantes Francofurti rursùs cōuenerunt, acturi de vlteriori ſui fœderis defenſione. Valdè illi ſoliciti fuēre rerum ſuarū, vt propemodùm ſuſpectos ſeſe reddiderint de mala fide, quaſi Euangelium ſuum non niſì armis defendi poſſe putârint, cùm tamen à Lutero didiciſſent, ne Turcis quidem reſiſtendum. Sed quis tandèm huius inauſpicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil cōtulerit fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volente dicemus. Rectè dixit Sapiēs: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Conuentus Francofurti Prou. 21.

Hoc anno haud procùl ab Harlemio, inſigni Hollandiæ oppido, eiectus eſt piſcis ingens ex Oceano, lōgus 68. pedes, craſſus 30. oris tanta vaſtitate, vt pateret pedes duodecim. Cetus eijcitur.

ANno 1532. Cęſar Carolus comitia indixerat Spirę, ſed ob Turcarū irruptiones tranſtulit ea Ratiſponam, vt eſſet propinquior Auſtriæ, cui imminebat Turcarū tyrannus. Interìm rursùm Cæſaris permiſſu quidam Catholici Principes egerunt de pace cum Proteſtantibus, qui tum Suinfurti ſuos conuentus habebant. Multa ſibi permitti

vole-

volebant Proteſtantes, & cùm non poſſet certa concordiæ via inueniri, Noribergæ alter indictus eſt conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaq; Cæſare cõſentiente in tanta rerũ difficultate, pax publica totius Germaniæ ſancita eſt, & vt ad Concilium vſque nulli fiat moleſtia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cæſar intra paucos menſes celebratum iri conciliũ. Multa coactus eſt pijſſimus Princeps ob temporũ calamitatem diſſimulare, hauddubiè non facturus, ſi tanta Turcarum vis in certiſſimum totius Europæ exitium, Germanię non incubuiſſet. Vbì verò Proteſtantes Cæſaris hoc decretum acceperunt, obſequentiam & officium illi deferunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interìm Luterus & noui dogmatiſtæ animis erigebantur, quòd viderent magno ſe metu liberatos, Cæſare Turcico bello diſtento.

Chriſtiernus Danus capitur à ſuis.

Hoc anno Chriſtiernus Danorum rex, ob tyrannidem pulſus è ſuo regno, conſcripto milite, decimo exilij ſui anno conatus eſt amiſſas recuperare ditiones: ſed vbì in Noruegiam & Daniam venit, captus eſt parùm integra fide, cùm literis & ſigillis cautum ipſi fuiſſet. Miſſus indè in carcerem, ad ſupremum vſque diem vitæ ſuæ manſit captiuus. Tandèm cùm populus videretur propenſis in illum eſſe animis, fertur præſentiſſimo veneno ſublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas, cui etiàm hoc acceſſit, quòd in Luteri hæreſin lapſus, in ea quoquè diem ſuum obijt. Poteſt ille regibus & Principibus eſſe exemplo, vt ſi rectè & ordine ſubditis ſuis imperare ac dominari velint, priùs ſuis affectib⁹ ſuoq; animo dominari diſcant. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus.

Solimãnus imminet Germaniæ.

Cùm Cæſar & Principes eſſent Ratiſponæ, certis affertur nuncijs, Solimannum innumeris inſtructum copijs, in Mœſiam penetrâſſe. Dolebat barbaro & arrogantiſſimo Tyranno, ꝙ nõ longè antè cum ignominia à Viennæ mœnibus depulſus & profligatus eſſet: famaq; erat, ea cauſa auctis copijs venire in Germaniam, vt Viennam maiorib⁹ viribus oppugnaret. Putabat enim vni ſibi ſummo iure deberi Romanum Imperium, qui Conſtantini potentiſſimi Græcorum Imperatoris ſedem occupâſſet. Prætereà cùm de Carolo Cæſare mentio haberetur, vel literæ ſcriberentur, eum non Cæſarem, ſed Hiſpaniæ regem barbaro quodam faſtu appellare ſolebat. Porrò in certam ſpem victoriæ ſe vocari minimè dubitabat, quòd certò comperiſſet Germanorum inter ſe de religione diſſenſiones, quę illi animos vehementer augebant. Et reuerà actum fuiſſet de tota Europa, niſì communi omnium ſententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuiſſent. Quod quidem illi Tyranno præter expectationem euénit, qui Imperij ſui fines Ottomannorum principum more magìs magisque prolaturus, Germaniam ſpe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercendo militi bella ex bellis ſerere, è veteri diſciplina inerti ocio neutiquàm eos corrumpi ſinere, finitimos quoſque tanquàm veros hoſtes armis in poteſtatem redigere. Eo inſtituto alternis annis ingentes copias educendo, multis gentibus bello ſuperatis, ſupra viginti

Ottomãnorũ erga milites inſtitutum.

Aſiæ atque Europæ regna ſuo Imperio adiecēre.

Ferdinandus rex certior factus de Solimanni expeditione, tres legatos cum muneribus ad eum mittit, quos ille quidem humaniter ſuſcepit, ſed nihil impetrārunt aliud, niſì vt caſtra ſequerentur. Cęſar interìm proponit in comitijs Ratiſponenſibus, quāto in diſcrimine res ſint, niſì animis ad concordiam reuocatis, coniunctis viribus immani hoſti eant obuiàm. Tum verò principes legatique omnes propenſiſſimis animis pollicentur, ſe more Maiorum ſalutem publicam & communem omnium, maximeque Imperij exiſtimationem defenſuros. Itaque diſceditur, & vno oēs animo ad arma ſe parāt. Cæſar ex Italia inſtructiſſimas Italorum & Hiſpanorum copias accerſit. Andreæ quoquè Auriæ maris præfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & onerarijs nauibus, aduersùs Turcarum claſſem in Gręciam traijciat. Clemens Pontifex ad id bellum immenſam auri vim cōtulit, & eo officio ſuum in Remp. animū verè paternum egregiè teſtatus eſt, quanquàm exactiones ſacerdotijs & clero impoſitę, nimiùm graues pleriſque viderentur. Galliæ & Angliæ reges, itemq; Heluetij, eius belli ſpectatores ocioſos ſeſe præbuerunt: ſed ſi quid Germanię prę-ter ſpem accidiſſet, nihilo meliori loco eorum quoquè res futuræ erant. Legatum Pontifex miſit Hippolytum Medicem Cardinalem, iuuenem naturæ & fortunę donis longè ornatiſſimū, qui bello intereſſet. Fuit eius aduentus non modò Cæſari & Ferdinando, ſed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam præter ingentem pecuniam, etiàm multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullum interìm Cardinei cultûs faſtum prę ſe ferens. Eius pecunię parte quadam cōducta ſunt octo millia equitū Hungarorum, quos ſe habiturum Ferdinandus promiſerat. Erant apud Ferdinandum duo, præter alios, duces admirandæ virtutis, quibus ſingulis ſingula vexilla honoris cauſa de manu tradidit Cardinalis, in quib⁹ pictę erāt imagines crucifixi Seruatoris noſtri, quę vel ferrea poſſent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tempus Vaiuoda Aloyſio Gritto, quem Turca illi ſocium reliquerat, negocium dat expugnandę Strigonij arcis, quæ Ferdinandi præſidio tenebatur. Milites Germani eam oppugnationē aliquandiù fortiſſimè ſuſtinuerunt, licèt rerum propè oīum inopia laborarent, parumque feliciter cum Turcis nauali prelio manus conſeruiſſent, qui eis ſubſidio miſſi fuerāt. Interìm in Auſtriam ex Italia venit Hiſpanorum ac Italorum non contemnenda manus, ità vt Alphōſus Vaſtius Cęſaris dux egregius, pleroſque Italos, ſuperante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidem inuitus fecit, ſed ſic Cæſar iuſſerat. Indè Cęſar cum copijs Belgicis, quæ erant mirificæ, per Danubium à Ratiſpona Lincium deuehitur. Nunquàm tot naues, totque milites à Romanis vſque temporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat conſalutantium acclamationes, tympanorumque & cornuum ac tubarum concentus. Ripæ quoquè fluminis equeſtribus & pedeſtribus copijs complebantur. Solimannus intereà vbi Belgradum peruenit, Sauo amne multis ſimul pontibus conſtrato, innumerabilem equitum multitudinem in Pannoniam

Legati ad Solimānum miſſi.

Clemens Pontifex confert pecuniam.

8000. millia equitum Hungarorū

Copiæ Cęſaris.

noniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit.

500000. Turcarum

Ex legatis Ferdinandi & captiuis quibuſdam poſteà cognitum eſt, in exercitu eius fuiſſe ad quingenta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia. In ipſo itinere occurrit illi Guintium oppidum, quod Nicolaus Lurixius parua ſuorũ manu cõtra tantã hoſtium vim defendere non dubitauit. Circundata eſt vrbs immenſo exercitu, aguntur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: ſed cùm tandèm eò iam res redijſſet, vt immaniſſimi hoſtes propemodùm intra murum irrumperent, ingens clamor à fœminis & pueris ſublatus, ferociſſimũ militem prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerent. Vrgebant pfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortiter pedem proferrent: ſed ijs planè detrectantibus, pugna finem habuit. Referebant Turcæ, ſe equitem diſtricto gladio ipſis vrbem inuadentibus minas intentantem in aëre cõſpexiſſe, ☞ quem plerique piè crediderunt D. Martinum fuiſſe, qui Sabarienſibus, à quibus Guintium parùm aberat, om̃ibus dubijs temporibus ſemper opitulari conſueuerit, licèt id rideant hæretici, quorũ impietas nos ad imploranda Diuorum ſuffragia multò etiàm magìs commouere debet. Scimus enim certa fide, illos iam Deo coniunctiſſimos quidlibet facilè ab eo impetrare poſſe. Dolendum eſt, ante tot ſecula in Vigilantio & alijs perditis hæreſum architectis damnatos errores, hoc ęuo rursùm ab inferis in orbem reuocari, nec pudere Chriſtianos eorum probare dogmata, quorũ eſt apud Catholicam Eccleſiam memoria execrabilis.

Guintiũ nõ poſſunt expugnare Turcæ.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione diebus 23. hæſit Solimannus, & cùm vi expugnare non poſſet, quod mirum profectò fuit, certis tamen conditionibus tranſegit cum Nicolao præfecto, atque ità non ſinè dedecore indè abſcedens, in Carinthiæ fines iter habuit.

Literæ Solimanni ad Cęſarem.

Cùm adhùc apud Guintium eſſet, Ferdinandi legatos ſerica talari veſte & ſingulis argenteis pateris donatos cum literis ad Cæſarem & Ferdinandum remiſit. Erant illæ in oblongo & perangusto dentatę chartę volumine aureis atque cæruleis literis Arabicè cõſcriptæ, obſignatęque aureo ſigillo, & ſacculo purpureo incluſæ, tantis inuolucris barbari vaniſſimique regis ſuperbiam præferentes.

Summa literarum erat, ſe Ioannis Vaiuodæ amici ſui ac beneficiarij vlciſcendi cauſa in Pannoniam veniſſe, ipſorumque ditiones infeſto exercitu vaſtaturum, & de totius orbis imperio cum eis pręlio decertaturũ. Hæc quidem ille & alia multa ſuperbiſſimè, quæ tamen poſteà, pręſertim quòd ad pugnam conferendam attinet, non pręſtitit. Habebat in exercitu ſuo tormenta ęnea currulia circitèr trecenta. caſtra plena erant om̃is opulentiæ, ſecuritatis, ſilentij, diſciplinæ. vniuerſus exercitus veruecinis carnibus atque oriza affatìm reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit auſus rectà proficiſci ad Cęſarem, cuius exercitus magna alacritate eius aduentum ad Viennam ſuſtinebat. Nè tamen abſque Germaniæ clade diſce-

Bombardę currules.

diſcederet, miſſus eſt Caſonus dux ſtrenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia lógè lateque depopularentur, & ſummam Germanis calamitatem ſua crudelitate adferrẽt. Non defuit Caſonus Solimanni votis: fit magna paſsìm in agris & pagis cædes hominum: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem paſsìm miſeri, ſenes inualidi, fœminæq; catenis & laqueis tracti, equorum curſum adæquare coguntur, infantes pueri ſimul cum ædificijs exuruntur. Ad Lincium vſque oppidum, vbì tum erat Ferdinandus rex, ea barbarorum rabies progreſſa eſt. At vbì multa onuſtus præda eodẽ ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire cõtendit, in noſtros pedites & equites incidit, qui diuerſis in locis eius reditum opperiebantur. In ipſo autẽ itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri eſſent, immanis barbarus crudeliter occídit. Progreſſus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominum ſtrage edita, ipſe quoquè Caſonus fortiſſimè pugnans cæſus eſt. Qui ſuperfuẽre, paulò pòſt in Lõdronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati ſunt, captis tamen nonnullis, qui in ſeruos venderentur. Poſtremi, qui effugerãt Germanos, Hungaros ſenſère longè infeſtiſſimos, qui etiàm fugientes per ſexaginta ampliùs ſtadia, terga cædentes, perſecuti ſunt. Ità in diuerſis locis ad octo ferè millia periẽrunt: Quidam multo plures perijſſe ſcribunt. Iam Solimannus ad Gratiam cõtenderat. Cæſar verò ad Viennã caſtra poſuit, non detrectaturus pręlium cum hoſte ſuperbiſſimo: ſed fruſtrà illius aduentum præſtolabatur. Ferunt eum à quibuſdam Chriſtianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleã ſubiret, quòd Germania om̃is in armis eſſet. Nec tum ſolùm, ſed etiàm aliâs cõſtat, Turcas, cùm iam in magno diſcrimine verſarentur, à Chriſtianis, vt ſibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortaſsìs ſint, re autem vera minimè ſunt Chriſtiani, qui plùs Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm rebus Chriſtianis fauere videantur. Solimannus itaque, licèt equitatu noſtros multis modis ſuperaret, eſſetque alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus, non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed (quod maximè dolendum eſt) plus quàm triginta millibus Chriſtianorum in fœdiſſimam ſeruitutem (vt ferebatur) abductis, pter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârant, Conſtantinopolim ex turpi fuga ſempiternam ſecum ignominiã reportans, ità diſceſſit, vt idẽtidèm reſpectaret, an Cæſar à tergo ſequeretur. Sic immanis ille Tyrannus intra pauciſſimos annos bìs Germanorum è finibus cum dedecore profugit, pugnante hauddubiò pro pijſſimis principibus Carolo Cęſare & Ferdinando rege, quos omninò extinctos voluit, Deo Opt. Max. quem illi ſemper religioſè coluẽre, maximo ad omnem poſteritatem veræ pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeant. Nam tametſi in hoc bello habuit Cęſar deſcriptorum peditum nonaginta, & equitum triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos, pręter equitum quoquè & peditum miniſtros, quorum erant non cõtemnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris,

Cędes, rapinæ, incẽdia.

Turcę à noſtris trucidantur.

Turca detrectat pręliũ.

30000. Chriſtianorum capta.

Turca fugit

Exercitus Cęſaris.

nos tamẽ totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, nõ tam humanis viribus, quàm prępotentis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cęſare fuit ſingularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè ſingulari ſemper ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus eſt. Vbì verò Cęſar de Solimãni diſceſſu cognouit, in Italiam cum aliquot Germanorum & Hiſpanorum millibus proficiſci inſtituit, plurimùm deprecante Ferdinãdo, vt tanto exercitu vterentur ad opprimendum Vaiuodã, quem Solimannus Hungarię regem conſtituiſſet.

Cęſar abijt in Italiam.

Verùm Cęſar multis de cauſis, tum ꝙ hyems ſubeſſet, tum quòd peſtis atrox in caſtris atque adeò in ipſa aula multos quotidiè raperet, in propoſito diſcedendi permanſit: ſic tamen, vt Italicas copias omẽs relinqueret, quæ Auſtriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererent. At verò Itali excitata ſeditione, ſublatisque vexillis, ſummo Ferdinadi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Interìm dum Cæſar in Italiam parat iter, Andreas Auria cum ingenti claſſe aduersùm Turcos proficiſcitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduentus certiſſimam videbatur cladem allaturus, niſi à Venetis quibuſdam de Aurię aduentu certiores facti, matura omninò fuga ſibi conſuluiſſent. At nihilominùs oppida aliquot Gręcię, egregiè profligatis Turcis, Auria expugnauit, lõgè maiora damna daturus Solimanno, procùl à Cõſtantinopoli in Germania bella tum gerenti, ſi Veneti, quorum erat inſtructa admodùm claſſis, ſuas vires cum Cęſaris copijs coniungere voluiſſent. At illi fœdere cum Solimanno icto, quô minùs id facerent, ſe prohiberi aſſerebant. Non defuiſſet tum occaſio rei apud Conſtantinopolim quoquè & alibì benè gerendæ, Gręcis præſertim Chriſtianorum aduentum, ſuique è duriſſima ſeruitute liberationem auidiſſimè pręſtolantibus, Solimanno verò longiſſimè à Conſtãtinopoli poſito, ſi Chriſtiani Principes coniunctis viribus ſæuiſſimum hoſtem opprimere voluiſſent. Nulla ergò re magìs auctæ ſunt Ottomannorum vires & potentia, quàm Chriſtianorum inteſtinis odijs, bellis & ſimultatibus, quæ plerunquè ex rebus friuolis trahunt originem, dum alij alios excellere volunt, nec contenti ditionibus ſuis, alienas inuadunt, aliaq; bella ex alijs ſerunt propter Meum & Tuum.

Andreas Auria aliquot Gręcię vrbes expugnat.

Cùm Ratiſponæ comitia adhuc haberentur, publicè proſtabat ſcriptũ quoddam valdè impium, hac inſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri VII. Michaëlis Serueti Hiſpani.* Nefarios cumprimìs & inauditos hoc opus complectebatur errores, dataque opera eſt à Cæſaris confeſſario, vt ſupprimeretur. Verùm eodem tempore homo Germanus è terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, qui biennio Luteri diſcipulus fuerat Vuittenbergę, eoſdem ferè de ſumma Trinitate errores aſſerere non dubitauit. Atquì Luterus, tametſi in eum calamum ſtrinxit, tamen ad tantam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm nõ eſt veritus ſcribere libro aduersùs Iacobum Latomum, ſe odiſſe vocem Homouſion, quam etiàm dicit non receptam à multis, ijsque pręclariſſimis: quin & Hieronymum ait queri, neſcire

Michaëlis Serueti impiũ ſcriptũ.

Iohannes Campanus.

neſcire ſe, quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mentítur. Is enim in quadã ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi dubitat, non de Homouſio: immò verò etiàm per Homouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat. Porrò Luterus hocipſum in Arrianis probat, quòd noluerũt Homouſion, quam dicit prophanam vocem, recipere. Quòd autẽ D. Hieronymus de hypoſtaſis vocabulo hæſitat, indè accidit, opinor, quòd Hypoſtaſis Grȩcis ſubſtantiam ſignificat, ſed à Theologis in rebus diuinis pro perſona accipitur. Et vna quidem eſt diuinitatis ſubſtãtia, perſonæ verò tres. Habuit itaque ea dictio Hypoſtaſis, quandam amphibologiam, vt à maleuolis & de ſubſtãtia diuinitatis, & de perſona poſſet accipi. Quamobrèm etiàm repræhenduntur à D. Baſilio Epiſtola 64. ad p̃cipuos in Neocæſarea, qui D. Gregorij Neocȩſareeñ Epiſcopi verbis, quibus contra Ethnicum diſputans, hypoſtaſin pro ſubſtantia præter aliorum Patrum morem vſurpârat, ad ſtabiliendum impijſſimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò auſus eſt quidã Poëticus Theologus tres ſummè adorandas perſonas, tres Chimæras dicere, prouocatus audacia Luteri. Luterus mentitur. O ſcelus.

Hoc anno ſcripſit Germanicè librum Iohannes Bugenhagius Pomeranus, excucullatus monachus, cõtra Catholicos, quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures*. Illum apoſtatam Vuittenbergẽſes ſuum paſtorem & ſuperintendentem vocãt. Is liber ſcatet maledictis, mendacijs & calũnijs, vt agnoſcas ſpiritum Luteri quinti Euangeliſtæ. Impotenter incurrit in Epiſcopos, quòd populo calicem ſubtraxerint: damnat quoquè Miſſȩ ſacrificium, perindè àc ſi Eccleſia ab impuris apoſtatis diſcere debeat, quo ſint ritu & ordine Sacramenta adminiſtranda. Idem Apoſtata profectus quandoquè ad amplas quaſdam ciuitates, prȩſertim maritimas, nõ abſque tumultu & ſeditione, qua nouum gaudet Euangeliũ, Luteri dogmata ſparſit in vulgus rerum nouarũ auidum, Eccleſiasq; Lutericas ſpiritu illo quo plenus erat, conſtituit & confirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & ſinu Baltici maris emenſo, non quidem abſque tempeſtatis periculo, littus Cimbricæ Cherſoneſi attigiſſet, non eſt veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euangelion, ego nummos tuos. Vale. Et reuerà nõ parùm multis onuſtus opibus redijt Vuittenbergam, ſuauiter & molliter illic perfruẽs rebus tam prȩclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ ſuæ dolos haud obſcurè ꝓdidit delirus ſenex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inſcriptũ, grauiter & eruditè catholicos defendit Michael Vehus Doctor Theologus, profeſſione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiſcopo Moguntino à conſilijs. Principiò obijcit illi apoſtatæ maledicendi & cõuiciandi libidinem: deindè oſtendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamẽtum eſt veritas: qua ille prȩtermiſſa, librum ordítur à mendacijs. Itaque nos eius calumnias domùm remittemus, donèc ſua probet mendacia. Quòd ſi verò neſcius eſt, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatìm id eum docebimus. Primò quidem Scriptũ Bugenhagij. Vox digna deplorato apoſtata.

Quæ probāda ſint illis, qui calicem volūt porrigi oportere.

dem planum faciet, Calicem ex Chriſti mandato ab omnibus neceſſariò ſumi oportere, id quod ille adhuc cum ſuis neque fecit, neque facere vnquàm valebit. Sed eſto: Sint hæc ad omnes dicta à Chriſto, Bibite ex eo omnes: at tum quoq; docere debebit, ea verba neceſſarium habere pręceptum. At ſi hîc ſuos conſulat, inueniet ſuæ ſectæ primarios id negare, dicereque Chriſtum neque alteram, neque vtranque ſpeciem ſumendā p̄cepiſſe. Deindè ſi hoc quoquè ponamus, ea verba habere neceſſariam p̄ceptionem, iam illud nihilo minùs teſtatum faciet, quòd ad ſingulos ſpeciatìm, non ad omnes generatìm, dicta ſint, ſicut illud, Creſcite & multiplicamini. Atquì hoc etiā cōceſſo, dicta ea eſſe ſpeciatìm ad ſingulos, porrò illi probandum venit, etiàm omnia huius præcepti verba ad ſingulos pertinere. Sunt enim hîc multa, Conſecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriam eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet, nisì cōſecrandi munus velit etiàm ad ſingulos ruſticos pertinere. Quòd ſi verò hoc quoquè illi permittatur, tamen reſtat adhuc probandum, Chriſtum accedente neceſſitate & periculo, non reliquiſſe pręceptum hoc nobis liberum, neque Eccleſiam tali occurrente caſu hac eſſe authoritate pręditam, vt eiuſmodi poſſit edere cōſtitutionem, qua id periculi euitetur. Hęc quidem ille in principio huius prolixi operis contra Pomeranum apoſtatam acutè & penſiculatè, ad quę non facilè reſpondebit vnquàm tota colluuies horum nouatorum.

Luterus cōtra pactum ſcribit in Zuinglianos.

Eodem anno ſcripſit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgenſem, neq; id clàm, ſed publicè, licèt ſecùs Marpurgi conuentum eſſet, hortaturq; illum principem, vt ſibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è ſua ditione profliget. Moleſtè hoc tulerunt Tigurinę Eccleſię miniſtri, ſcripſeruntq; etiàm ipſi eidem Principi, pro ſuis ſymmyſtis illū deprecantes. Miſerunt quoquè illi libellum Bertrami presbyteri de corpore & ſanguine Chriſti, quem quidam Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt ſciret tota Germania, quàm antiquum ipſi dogma ſequerentur. Bertramus ille monachus fuit anno ſalutis 830. aut paulò poſteriùs. Et quanuìs non admodùm ſit vetuſtus, nec magni momenti author, tamen hūc idoneum iudicârunt Zuingliani, quem nobis tanquàm prodigioſę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerent, cùm ipſi interìm innumeros ſanctiſſimos Patres habeant contemptui, licèt hinc indè ex illorum ſcriptis quędā in ſpeciem proferant, vt indoctis hac fallacia imponāt, quę tamen vix vnq̄ ſyncerè & integrè, ſed potiùs malè detorta proferūt: immò etiàm ſępè contra ſuam conſcientiam aiunt eos ſenſiſſe & ſcripſiſſe, q̄ tñ neque ſenſêre, neq; ſcripſêre vnquàm. Caueat ſibi, cui ſalus ſua cordi eſt.

Zuingliani ſe tuentur.

Iohānes Saxoniæ dux moritur.

Per id tempus, quo in Turcas arma expediunt, in venationis loco haud procùl Vuittemberga, exceſſit è viuis Saxonię dux Iohannes, Luteri patronus. In eius funere duas ad populum conciones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicum. Eas quidam catholicus ſcriptor ità confutauit, vt oſtenderit pudendam Luteri inconſtantiam, quæ in illo homine prodigioſa fuit, meritò cordatos omnes abſterrere debere, nè eius doctri-

doctrinam complecti velint. Piget referre ineptias, quibus Saxonem ipſi Chriſto videtur velle cōparare, tanquàm inſtàr Chriſti pro omnibus, putà Luteranis, biennio anteà Auguſtæ mortuus fuerit, cùm tamen ibì corpore mortuus non fuerit. Quòd ſi ſentit, principem illum animę mortem illic oppetijſſe, ea quidem horrenda mors eſt: nec obſcurum eſt, Auguſtæ eum palàm ſubſcripſiſſe confeſſioni Luteranę, quæ reuerà non poteſt nō mortem adferre ipſam approbantibus. Succeſſorē habuit Iohannem Fridericum filium, Lutero impenſè fauentem. Ante annos aliquot, cùm Luterus primùm ſcribere cœpiſſet, inter alia edidit etiàm librum de decem pręceptis. In eo vehemens eſt cōtra Vualdenſes ſiue Pighardos, quòd illi Germanis affingerent idololatriā propter cultum & venerationem ſanctorum. Et quia loca ſcripturæ, quibus vnus Deus adorari iubetur, inſulsè pro ſe allegabant, vocat eos impios ſcripturę peruerſores, & ſubdolos calumniatores pietatis noſtræ: quæ nos verba & in illum, & in ſectarios oēs rectiſſimè retorquere poſſumus. Eodem libro hæc addit: Omnes ſancti omnia poſſunt, & tantum tibi per eos à Deo datur, quantum credis te accepturum. Scripſit etiàm concionem de Pręparatione ad mortem, in qua hortatur ægrum, vt inuocet oēs angelos, præcipuè proprium, item Chriſti matrem, apoſtolos & ſanctos omnes, eos pſertim, erga quos ſpecialem ſentiat animi deuotionem. At non diù pòſt de ſanctis admodùm cōtemptìm ſcripſit, inter alia dicens, Sanctos, dum viuerent, fuiſſe ceu gemmas quaſdam: mortuos verò, eſſe velutì ligna quædā, immò mera idola, & quicunque eos venerarentur. At nunc rursùs homo inconſtantiſſimus in altera concione funebri, multa dicens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm precioſa ſit in conſpéctu Domini mors ſanctorum eius, q̄ in maiori precio habeat ſanctos defunctos, quàm in carne degentes, &c. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Quis enim non rideat tale portentum?

Eum Luterus cōparat Chriſto.

Eodem anno noua Oceani rabies Phriſones, Hollandos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit. Pauloantè Franciæ & Angliæ reges Boloniæ & Caleti fœdus percutiunt, quod meritò ſuſpectum eſſe potuit Carolo Cęſari multas ob cauſas, quas commemorare nihil opùs eſt. Vnū certum eſt, vt alibì dicemus, nō diù pòſt nouum bellum inter Cęſarem & Gallum exarſiſſe, ridentibus Turcis & hęreticis, quibus ea ſummorū principum diſcordia, ad agendas res ſuas inprimìs opportuna fuit.

Inundatio aquarum.

Cæſar poſtquàm in Italiam venit, cum Clemente Pontifice Bononiæ ſępè familiariter collocutus, de Concilio indicendo inter alia, vt erat Proteſtantibus pollicitus, egit. Verùm Proteſtantium concionatores etſi verbis Concilium petere viderentur, re ipſa tamen nihil petebant minùs. Nam eiuſmodi illi habere volebāt Concilium, quale nulla vnquàm ętas apud Catholicos vidiſſet. Atq; poſteà res certa declarauit, quàm illi Concilia nihili penderent, ſpreta authoritate & ſententia concilij Tridentini, quod tamen certè fuit eiuſmodi, vt cum quouis vel ante mille annos celebrato conferri poſſit. Sed de hoc, ſuo loco.

Cęſar Bononiæ cum Pōtifice loquitur.

Hẽricus Anglus repudiat Catharinam reginam.

ANno 1533. Henricus eius nominis 8. Anglorum rex, à quibuſdam improbis adulatoribus malè perſuaſus, repudiauit Catharinam Ferdinandi Hiſpaniarum regis filiam, & Caroli Cæſaris materteram, quam annos ampliùs viginti in matrimonio habuerat, præſtanti ſanè pudicitia & ſingulari humanitate modeſtiaque reginam, duxitq; Annam Bolanam ſiue Boleniam, in aula reginæ liberiùs educatam. Ferunt quendam eximium Angliȩ procerem, Gallicis captum muneribus & auro, perſuaſiſſe Henrico regi, iure ac meritò repudiari poſſe, immò & debere Catharinam. Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæſari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs abalienatus, cum Franciſco Gallorum rege arctiſſimo fœdere copularetur. Aliquandiù cauſa diuortij huius, Romæ ventilata, eò tandèm adduxit Clementem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret ſententiam, minareturque ei Excommunicationis fulmen, nisì intra certum tempus, reiecta Anna, Catharinam reciperet. Verùm Henricus à ſuo propoſito nulla ſe paſſus eſt ratione deduci. Quæ res tandèm Angliæ regnum florentiſſimum in multas coniecit calamitates & clades, ità vt vſque in prȩſens eius regni ſtatus ſit admodùm infauſtus ac turbulentus. Ex Catharina ſuſceperat rex filiam vnicam Mariam, quȩ licèt compulſa fuerit renunciare regni titulo, poſtquàm Bolenia aliam regi filiam peperit: at poſteà tamen mira DEI prouidentia in Reginam procerum ſtudio electa, religiõem Catholicam iam propemodùm extinctam reſtituit, & animo pluſquàm virili multa egregia eo in regno facinora deſignauit, vtì infrà dicetur.

Pótifex cõtra Anglum profert ſententiam.

Georgius Saxo perſequitur Luteranos.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipſiæ quoſdam è plebe Dominicis diebus ad vicinum pagum, qui erat ditionis electoris Saxoniæ, confluere ad Cœnam, vt ipſi vocant, vtriuſq; ſpeciei, peſtem illam à ſuis ſubditis, nè ſerperet eius mali contagio, prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc moleſtum ciuibus eo morbo correptis: & quia Lipſia à Vuittemberga nõ nisì ſeptem Germanicorum milliariorum interuallo ſeparatur, Luteri, ea in re quid agendum ſit, conſiliũ implorant. ille incunctãter reſpondet, vt nihil hac in re agant cõtra conſcientiam, quam tamẽ ille ſatìs nouerat eſſe erroneam, & ad Eccleſiæ Catholicæ ſententiam, meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille ſcurra pijſſimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hoſtem Euangelij, ſatanȩ apoſtolum, homicidam & raptorẽ. Iam ſeditionem Lipſienſis Senatus metuebat ipſis ſacratiſſimis Paſchatis diebus, quibus hȩc Luteri Epiſtola venit Lipſiam, & à multis certatìm deſcribebat: at tamẽ Senatûs Catholici ſtudio ſedata res eſt. Georgius Princeps vbì iſthuc comperit, conqueſtus eſt apud Saxoniæ Electorem, & is quidem viſus eſt minari Lutero, nisì ſe purgaret. verùm hocipſo magìs inflammauit Luterum ad iactanda in optimum principem atrociora cõuicia. Et id fecit homo audax admodùm impunè, cùm iam plerique etiàm Principes perſuaſum haberent, nihil à Lutero dici vel fieri, quod nõ eſſet planè Euangelicum. Sic ille prodigioſus Euangeliſta multos Catholicos vtri-

vtri-

vtriuſque ordinis principes audaciſſimè proſcidit, ſecurè latitans in nidulo Vuittenbergenſi, ob bella perpetua, quę Cæſarem cogebāt ab eius repreſſione aliò animum cogitationesque ſuas omnes transferre. Dici ſatis non poteſt, quàm ſeſe impudenter iactitat, quòd ipſe vnus omnium iam indè ab Apoſtolis ciuilium Magiſtratuum & ordinum cōſcientias cumprimis luculenter confirmârit, inſtruxerit, & conſolatus ſit per ſingularem Dei gratiam, ità vt neque Ambroſius, neque Auguſtinus hac in parte ipſi comparandi ſint. Et certè multùm ille egit, vt perſuaderet Principibus & Magiſtratibus politicis, res & facultates Cleri atque monaſteriorū iurè ab ipſis vſurpari poſſe, vt etiàm multis locis factum eſt: ſed quantùm indè creuerint opes Principum, res ipſa teſtatur. Quòd ſi verò hoc eſt cōfirmare & conſolari conſcientias Magiſtratuum, quod quidem nemo ſanus dixerit, non erit planè mendax Luterus, quippe qui hac in re vix parem habuerit vnquàm. Sic item alibì ſcribit, Euangelium ſuum luculentius & clarius eſſe, quàm fuerit temporibus Apoſtolorum, & Germanos ante ipſius doctrinam nunquàm verum habuiſſe Euangelium. Sed ea portenta verborum, hominis inſaniam produnt. Immò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuoluta tenebris, quàm vbì Luteri Euangelium accepit. Teſtantur hoc tam variæ & monſtroſę ſectę, quę in dies magìs ac magìs increſcunt. Porrò Princeps Saxonię Georgius, diligenti adhibita inquiſitione, comperit homines circiter 70. Lipſiæ nolle vna ſpecie eſſe cōtentos. Illos igitur intra certum tempus iuſſit vel animum mutare, vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Merſburgenſi & aliquot Pręlatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt poſſent in viam reduci, ſed ęgrè duo admiſère in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerunt, quos Luterus ſuo more conſolatus eſt, egregiè interìm & fortiter mentiens, vt talem decebat Euangeliſtam. Inter alia enim auſus eſt ſcribere, Lipſiæ Euangeliū, ſanctum Paulum, totamq; ſcripturam diuinam prohiberi & condemnari, hominesq; ad eam abnegandam & infeſtandam iuramento adigi. Multa ab illo improbiſſimo homine pertulit ille inſignis princeps Georgius: & eſt certè dolenda res, licuiſſe homini importuno nō ſolùm impunè, ſed etiàm multis applaudentibus, tam impotenter & inſolenter incurrere in virum tantæ & dignitatis & integritatis. Et tamen nō deſunt qui moleſtè ferāt, ſi catholici tam improbum hominem, eiusque ſimiles ſycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicet licere iſti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidē licere debet, vt pro tuenda veritate paulo liberiùs iſtorum effrenem conuiciandi, mentiendi & maledicendi libidinem perſtringāt. Quòd ſi verò tam ſunt quidam addicti Lutero & eius ſatellitibus, vt ferre nequeant ſi quid in eum aſperiùs dicatur, certè non paulo ęquiores eos nobis fore non dubitamus, ſi legiſſent quibus illi ſe inuicèm emblematis ornant.

Luteri inſolens iactantia.

In ſermone de deſtructione Ieruſalem.

Calumnia Luteri.

Hac ferè tempeſtate fuit non minima diſſenſio inter Electorem Saxonem, & Georgiū Principē, neq; id tamen ſolo religionis nomine, verùm etiàm quaſdam alias ob cauſas politicas. At verò quandoquidē Electoris auus

Controuerſia inter Saxoniæ principes.

auus Erneſtus,& Georgij Principis parens Albertus,eum in modum cõmixtìm ditiones ſuas partiti erant,vt alter alteri bellum facere non poſſet abſque propriæ ditionis detrimento,lis ad arbitros delata eſt,quorum induſtria ſatìs prudenter compoſita controuerſia omnis, eum habuit euentum,vt tum Cochlæo,tum Lutero & alijs interdictum ſit,nè ſuis altercationibus,quæ religionis ergô ſuſciperētur, nomina & cauſas principum horum atque vrbium ad ipſos pertinentium admiſcerent.

Anabaptiſtę nidificãt in Vueſtphalia. Hoc anno ſenſìm in Vueſtphaliam irrepsêre Donatiſtarũ reliquiæ, impij Anabaptiſtæ, quorũ ſecta in multas partes, vt olìm Donatiſtarum, mirabiliter diſtracta eſt, quemadmodùm & Luteranorum & Zuinglianorum,tametſi & ij & hæretici omnes noſtræ ætatis, ſua dogmata pleraque ex Luteri fontibus hauſerunt. Eſt in Vueſtphalia oppidũ inſigne, quod Monaſterium vocant.Eò tanquàm ad tutiſſimum aſylum (eſt enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorum hominum fæx, eo conſilio, vt ibì quaſi Capitolium aut Sion ſibi cõſtituerent. Quem autem ſucceſſum habuerint,dicemus paulò infrà.

Eodem anno deflagrauit Antuerpiæ, quod eſt celeberrimum Brabantiæ emporium, inſigne templum Virginis Matris, incendij origine incomperta.

Legatus Põtificis ad Proteſtãtes. Cùm Cæſar veniſſet in Italiam, egiſſetque cum Pontifice de Concilio cogendo, iamque ex Italia menſe Martio nauigâſſet in Hiſpaniam, Pontifex legatum ſuum miſit vnà cum Cæſaris oratore ad Proteſtantes, qui illos certiores redderet de habenda Synodo Oecumenica. Vbì ad Saxonem venit legatus,ille cum reliquis Proteſtãtibus deliberandi ſpatium petijt,& facilè impetrauit. Verùm ſatìs poſteà ex reſponſo Proteſtantium apparuit,quale illi concilium,quàm alienum ab omni ſuperiorum ætatũ conſuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis,leges Pontificias & ſcholarum opiniones,vt ipſi vocant,quicquam hîc valere, immò & contra ipſum Pontificem Romanum tanquàm reum agi volebant,quòd ille Luterum iniquè damnâſſet, & multa alia,quibus id apertè declarabãt, ſe nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem præter ſacram ſcripturam, ſed ità tamen, vt liceret ipſis eam pro ſuo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatiſtæ mirum in modum crepabant ſacram ſcripturam, cùm nihil minùs vellent, quàm gniſiam ſcripturæ ſacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & deprauatis prauorum hominum iudicijs,ſed ex Catholico totius Chriſtiani orbis conſenſu petere oportet. Et quidem veriſſimè dixit Apoſtolus,Litera occídit,ſpiritus viuificat. At iſti inhærent literæ,ad ſuas prauas opiniones plerũquè violenter detortæ:mētem & ſenſum literæ floccipendunt: vndè igitur confutabunt hæreſes ab ipſis diſſentientes, quæ non minùs atquè ipſi ſcripturas crepant? Dicit Luterus ſe puram doctrinam,purum Euangelium adferre.Idem dicunt Zuingliani,Anabaptiſtæ, Zuencfeldiani,Seruetiani,qui omnes in quibuſdam planè diſcrepant à Lutero. Quis hîc iudex erit legitimus,qui has dirimat controuerſias? Certè non nudus

Scripturæ ſenſus vndè petendus.

1. Corint.8.

ſcri-

ſcripturę textus, quem omnes iſti ad ſe rapiunt, & ſibi ſinguli potiſſimùm vendicant: ſed ſcripturę genuinus ſenſus, quem ex Catholico orbis Chriſtiani conſenſu longè ſecuriùs & certiùs accipimus, quàm ex inſanis hæreticorum cerebris.

Quòd ſi illi vſqueadeò abominantur Pontificis Romani ſentētiam & authoritatem, quā vniuerſus orbis Chriſtianus ſemper agnouit, ſuſpexit, & reueritus eſt: quanto nos iuſtiùs Luterum & eius generis peſtes execramur, qui iam olìm damnatas hæreſes reuocant in orbem, easque in ſummi Dei ſingularem contumeliam non dubitant vocare purum DEI verbum, & puram Euangelij doctrinam? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorum dogmatiſtarum verſutia, quòd ſuis principibus & magiſtratibus perſuadere potuerunt, ſe nihil magìs petere quàm Concilium: & tamen cùm iam eſſet habendum concilium, ijſdem perſuadere, eiuſmodi non eſſe legitimum Concilium. His illi atque alijs quibuſdam artibus mirè illuſerunt Germaniæ, & horrendum in modū permultos faſcinârunt, prodigioſa quadam incogitātia paſsìm ruentibus miſeris mortalibus in præcipitia mortis ęternę, ad quæ vocabātur ab iſtis animarum parricidis, licèt interìm viderentur ſibi iam tandèm veram agnouiſſe vitam & lucem, & euaſiſſe laqueos & impoſturas Pontificias. Luteranorū verſutia.

Cuius generis multa leguntur in Sleidani commentarijs, cuius hoc præcipuum ſtudium eſt, vt Luteri & hæreticorum noſtratium pernicioſa dogmata, dum lectorem incautum, hiſtorię voluptate captum detinet, in totum orbem diſpergat, & plurimos inficiat, interìm ſubindè impudenter mentiens, neq; tam id ſpectās, quàm bona fide narret res geſtas, quàm vt ſuæ cauſæ patrocinetur. Qua quidem re apud cordatos & intelligentes homines id cōſecutus eſt, vt hiſtoriæ eius tantum apud ipſos habeant ponderis, quantum debēt eius hominis, quem nec pudet, nec piget identidèm egregiè mentiri. Et hoc ille facit libertate Euangelica, quæ iſtis permittit quidlibet, modò poſſint credere, ſola fide ſe iuſtificari apud Deum. Eſtque hoc certiſſimum, iſtos homines nullius pudere mendacij, modò ſua dogmata apud imperitos rerum tueri, & catholicos vel maximè inuiſos reddere queant. Sleidani ſtudium. Vanitas.

Hæc paulò fuſiùs eò dicta ſint, vt nôrit Lector, Cōcilium quidem ſæpè petijſſe Proteſtantes ordines, ſed fraude ſuorum concionatorum eò adductos eſſe, vt Conciliū verum & legitimum prorsùs repudiârint, atq; eiuſmodi duntaxàt voluērint, quod ipſorum concionatores ſuæ cauſæ iudicâſſent cumprimìs opportunum & accommodatum. Nam cùm in omnibus œcumenicis ſynodis ſemper prima fuerit authoritas Romani Pontificis, iſti concionatores Pontificem prorsùs cogunt in ordinem, eumque rei perſonam ſuſtinere volunt, quod eſt impudentiſſimæ inſolentiæ, cùm non ſint neſcij, ſecùs in omnibus Concilijs legitimis actitatum eſſe, licèt ſuis Principib⁹ & ciuitatū Magiſtratibus diuerſum perſuaſerint. Immò vſqueadeò Romanū Pontificē in odium & cōtemptum adduxerūt, vt apud omēs, qui Luteri & diſcipulorū eius dogmata cōplexi ſunt, Concilium quale Proteſtantes petiērint.

ſunt,non alio quàm ipſiſſimi Antichriſti loco habeatur. Sic enim expedit iſtis Euangeliſtis, vt nulla ſit Romanæ Sedis authoritas, cuius pondere ſciunt ſuperiorum temporum hæreſes omnes mirabiliter oppreſſas & eliſas.

Elizabeth filia regis Angliæ.

Huius anni menſe Septembri Elizabetha, Annæ Boleniȩ filia,naſcitur Henrico Anglorum regi,Maria Catharinȩ Cæſaris materteræ filia, regni titulo ſe abdicare coacta, quæ tamen poſteà mirabili rerum permutatione in regnum euecta, hanc Elizabetham, quòd malè ſentiret de religione,captiuam detinuit,nec capitis diſcrimē,vt ferebatur,Elizabetha euaſiſſet,niſi Philippi Hiſpaniarum Catholici principis,qui tum Mariam in matrimonio habebat,precibus ſeruata fuiſſet. Atquì cùm paucis annis rerum potíta eſſet Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè inſtauràſſet, mortua eſt non ſinè multa, vt quidam aiebāt,veneni ſuſpicione: porrò Elizabetha illi ſubſtituta,rurſùs religiōem mutat, aliquot Catholicos Epiſcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohannis Caluini hæretici Sacramentarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea ſola ibì graſſatur, ſed multiplex portentoſarum hæreſum confuſio illud opulentum regnum miſerè deuaſtat.

Nuptiæ Henrici Galliæ regis.

Hoc anno Clemens Pontifex rogatu Franciſci regis Maſſiliam profectus, nuptias Catharinæ ex iuniore Laurentio Medice neptis ſuȩ, quam iam antè Henrico Valeſio Franciſci regis filio deſponderat, incredibili totius Galliæ ſtudio & alacritate celebrat, familiariter admodùm, idque crebrò,cum rege Franciſco colloquia miſcens. Ea verò res Caroli Cȩſaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas prȩſagire videretur. At Pontifex, qui Cæſaris filiam notham domi ſuȩ tanquàm nurum habiturus erat, regiæ quoquè & nobiliſſimæ ſtirpi ſanguinem ſuum inſerere maximè decorum arbitrabatur, communemque vtriuſq; & Cæſaris & Regis amicitiam ſibi colendam exiſtimabat, quemadmodùm deceret Chriſti in terris Vicarium, cuius eſt communem omnibus ſe parentem exhibere, cunctiſque ſe ex rectæ rationis prȩſcripto præbere æquabilem.

Dos neptis Pontificis.

Præter materna oppida in Aruernis, centum millia aureorum cum vnionibus multiſque gemmis & precioſa tori ſupellectile dotis nomine Henrico acceſſerunt. Poterant pleriſque, vtì etiàm accidit, eæ nuptiȩ impares videri: ſed Franciſcus rex non fruſtrà putandus eſt Pontificis amicitiam varijs hominum ſuſpicionibus antepoſuiſſe. Habebat apud ſe pontifex vnicornis bicubitale cornu, aureæ cælatæ baſi incluſum. id règi Frāciſco ad depellenda epulis venena dono dedit. Ferunt enim ſudare cornu, ſi venenum menſis inferatur. Rex inſigne aulæum rependit, Belgica arte affabrè elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali manſuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariadenus Barbaruſſa cum legatis tranſmiſerat. Vbì demùm Romam Pontifex redijt, alij atque alij eas nuptias aliter atque aliter interpretabātur, vt ſolent in libera ciuitate liberiùs interìm iactari ſermones in quoſlibet. Cæſar interìm admonebatur ab amicis & ſocijs, vt à Frāciſco rege ſibi caueret, qui con-

conquieſcere minimè poſſe videretur. Erat enim rex ille præcelſo animo, nec facilè concoquere potuit eam ignominiã, quam in Ticinenſi pugna captus & in Hiſpanias abductus acceperat: & certè, vt infrà dicetur, non diuturna pace afflicto orbi Chriſtiano frui licuit. Hoc obitèr annotare libet, quanto illi in errore verſentur, qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentiſſimos reges in ſumma rerum omnium affluentia quietos eſſe nõ poſſe. Eſſent autem quieti, ſi ſuis affectibus & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum, dominari ex animo ſtuderent.

Hac tempeſtate Luterus, contra Marpurgenſem pactionẽ, ſcribit Frãcofurtenſibus, nè communicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat ſe à defectionis ſuſpicione, atq; interìm nihilominùs verſipellis homo Tigurinis miniſtris perſuadere nititur, Luterum verbis potiùs quàm re ipſa à Zuinglio diſſentire, quod tamen illi non crediderunt. Erat hoc in illo homine prodigioſæ cuiuſdam audaciæ, quòd cùm ſciret Luterum penitùs execrari Zuinglianos, tamẽ perſuadere Zuinglianis voluit, non diſſidere Luterum ab illis, niſì verbis. Quid autem iſti auſi non erunt, qui in re tam perſpicua prȩſtigijs quibuſdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines ſe id videre, quod vel maximè videãt? Hi nimirùm ſunt, qui incredibili temeritate palàm aſſerere nõ dubitârũt, hactenùs Germanos non habuiſſe verum Euãgelium, ipſos demùm hoc in lucem protuliſſe. Et certè cùm tam impudens mendacium, cum intolerabili ſtultitia & amentia cõiunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen innumeri illud haud ſecùs atquè ipſam Euangelij veritatẽ amplexi ſunt. Sed hac de re poſteritas iudicabit, nec ſatìs mirari poterit, tãtum potuiſſe verſuta ingenia apud homines Chriſtianos. Luterus cõtra Zuinglianos.

Zuinglianus quidam hæreticus Sebaſtianus Francus grãde ſcripſit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inſcripſit. Tres eius operis partes ſunt: Prima, ab Adam vſque ad Chriſtum geſta commemorat: Secunda, à Chriſto vſque ad coronationem Caroli Cæſaris: Tertia cæteris prolixior & exitialior, omni ingenij contentione oppugnat Eccleſiã Catholicam. Sed tanta fuit eius ſcripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magiſtratus Argentinenſis authorem quidem iuſſerit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendẽdi facultate prorsùs interdixerit. At tamen per fraudem multa clàm ſunt diſtracta exemplaria, quæ leguntur à miſeris nõ minori pernicie quàm voluptate. Chronica Sebaſtiani Franci.

Hoc quoquè anno Luterani, vt prophetic̨ę gratiæ opinionem ſibi cõciliarent, multa ſpargebant in vulgus, non ſolùm de iam iamque impendente iudicio extremo, ſed etiàm de certa eius die, cùm tamẽ Chriſtus ipſe dicat, De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli cælorum, niſì pater ſolus: vt neque plerique ciues ędificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemq; ſupremo mũdi die morituri, Euchariſtiam acciperent. At ea pſeudoprophetarum vana perſuaſio in riſum & ludibrium abijt, resque ipſa docuit, quàm ſint iſti prȩclari prophetæ. Accidit hoc Vuittenbergæ & in alijs nonnullis oppidis. Luterani ꝓphetizant. Matth. 24. Marc. 13.

pidis. Eiuſmodi terriculamentis etiàm Anabaptiſtæ libenter imponere ſoliti ſunt rerum imperitis. Cautior lõgè fuit Manes vetuſtus hęreſiarcha, qui nè in ſuis vaticinijs coargueretur mendacij, ſi de futuris prędiceret, de pręteritis prodigioſa figmènta contexuit.

Anabaptiſtæ occupant Monaſteriũ

ANNO 1534. menſe Ianuario Anabaptiſtæ audax facinus aggreſſi, Monaſterium Vueſtphaliæ metropolim occupârunt. In eam vrbem, quòd multo ſit Clero inſignis, tardiùs irrepſit Luterana lues. At vbì ea ſemèl irrepſit, ſensìm Anabaptiſtarum quoquè perdita fæx ſeſe, quadam vſa modeſtia, in id oppidum inſinuauit. Cumque paulatìm ſuum gregem increuiſſe cernerent, ſeditionem mouent, forum occupãt, cæteris non magnoperè reſiſtentibus, ſiue quòd abhorrerent à fundendo ciuium ſanguine, ſiue quòd Epiſcopũ, non lõgè ab vrbe peditatu & equitatu inſtructum, vererẽtur per eam occaſionem in oppidum irruiturum.

Mouent loco Magiſtratum.

Porrò Anabaptiſtæ Magiſtratum loco mouẽt, & primò quidem eos, qui ipſis conſentire nollent, patiuntur abire cum rebus ſuis, non tamen eſculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus ſpoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipſorum ſecta abhorrerent, adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint, nec à conuicijs in abeuntes iactandis ſibi temperandum putârint impios & ethnieos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum peſtis ſibi perſuaſum habet, qui idem cum ipſis ſentire nolint, eos ethnicorum loco haberi oportere. Itaque non modò Catholicis, ſed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptiſtę vrbẽ ſibi vendicãt, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumque homines profligati & perditi ſibi vſurpãt, funeſtum aliquid hauddubiò in totius orbis perniciẽ meditaturi, nisì Deus illorũ cruenta conſilia anteuertiſſet. Mouit ea res non immeritò Epiſcopum Monaſterienſem, vt de reprimenda ſceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Fuit in vrbe ſartor quidam natione Batauus, quem illi miſeri, miſerè ab illo tãquàm diuinitùs admonito deluſi, ſibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie perſuaſit inſanis, Deum ipſi per ſpiritum mandâſſe, vt rex fieret Iſrael & iuſtitiæ inſtàr Dauidis, & in totum orbem ſuæ dominationis iura proferret, perderetque om̃es, qui ipſius fidem amplecti & iuſtitię ſubditi eſſe detrectarẽt. Non eſt dubium, quin ex Luteri ſcriptis multam hauſerint peſtilentiſſimi erroris occaſionem Anabaptiſtæ, vtcũquè eum diſcipuli eius excuſare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpiſſimam quãdam carnis libertatem, omnes ferè humanas leges reſpuentẽ? Igitur ille ſartor promotus in regem, nõ defuit ſibi, quòd ad corporis voluptates affatìm explendas attinet. Duxit vxores multas, (nam plerunquè Euangelici omnes valdè ſunt eam in rem intenti, nè, ſi ſolis cubãdum ſit, frigore enecti miſerè pereant: & hoc habent ex ſchola Euangeliſtę Luteri) aulam regiam & proceres inſtituit, quorum eſſent diuerſæ functiones & officia, eosque & ſe quoquè holoſericis, aureis & argenteis veſtibus, quas è templis abſtulerat, ſplẽdidè exornat: in capite gerit diadema triplici

Anabaptiſtę multa hauriũt ex fontib⁹ Luteri.

Sartor fit rex.

Eius vxores

Aula.

Proceres.

Veſtes.

Diadema.

corona

corona inſigne, ex auro lectiſſimo, catenamque auream gemmis coruſcã-tibus conſpicuam: pomum item aureum, cui exigua crux aurea eſſet infixa, cum hac inſcriptiõe, *Rex iuſtitiæ ſuper terram.* Deniquè enſem aureum cum capulo argẽteo. Reginam quoquè, inter vxores quas complures habuit, primariam, eiusq; puellas mirifico ſplendore afficit. Certos quoquè per hebdomadam dies conſtituit, quibus audiret ciuium actiones & querimonias. Cùm in publicum prodiret, ſtipatus erat aulę ſuæ proceribus & officiarijs: proximè eum ſequebantur in equis bini adoleſcentuli: qui à dextris erat, Biblia & coronam geſtabat: alter euaginatum enſem. Certè enim Anabaptiſtæ non minùs quàm Luterani Euangelium & ſcripturas crepant, nec alia ratione Melanchthon, cùm in eos ſcriberet, vincere eos potuit, quàm Traditione Eccleſiaſtica, cùm tamẽ alioquì nihil extra ſcripta diuina recipiendum blaterẽt Luterani. In foro ſublimis ei collocatus erat thronus, aureo tapeto veſtitus. Ibì qui cauſam dicturi eſſent, priùs bis curuato poplite, deindè ſemèl proni in terram proſtrati, regem venerabã-tur. Longum eſſet, prodigioſæ inſaniæ deliramenta omnia enarrare, quæ in ea vrbe tum viſebantur. Vt verò dogmata ſua longè lateque propagarent, quoſdã in vicinas vrbes emitti voluit: quod ità geſtum eſt: Propheta quidam tubæ cantu conuocat omnes ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad quatuor hominum millia, cœnã inueniunt & elixis & aſſis carnibus inſtructam: diſcumbunt omnes, Rex & Regina miniſtrant. Iam propemodùm peracta cœna, rex ipſe panem ſingulis porrigit, his verbis: Accipite, comedite, nunciate mortem Domini. regina poculum porrigit, dicens: Bibite, & annũciate mortem Domini. Quid ni enim ſacerdotum ſibi munus vendicarent, cùm Luterus docuerit omnes homines eſſe ſacerdotes? Sed eiuſmodi Euchariſtiæ integro, vt ipſi vocãt, ſacramento digni ſunt, qui in Eccleſiæ Catholicæ ſententia nolunt acquieſcere, ſed calicem quoquè putãt neceſſariò ſumendum eſſe ab omnibus. Cùm autem comediſſent ij, quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in excubijs fuerãt circiter mille. Cœna abſoluta, Propheta ſupradictus ex editiori loco percontatur, num omnes Dei verbo morem gerere velint. Illis aſſeuerantibus, ait eam Patris eſſe voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittantur ex vrbe, qui doctrinam, quam ipſi eſſent amplexi, diſſeminarent. Deindè è ſcheda nominatìm recẽſentur ad vigintiocto, è quibus ſex Oſnaburgum, totidem Coſfeldiam, octo Suſatum, & totidèm Vuarẽdorpium iuſſi ſunt petere. Deindè rex & regina cum reliqs miniſtris & Apoſtolis ad profectionem deſignatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnãdum rex ſurgit è menſa, ait ſibi quippiam à patre demandatum: militem proditionis accuſat ipſe, & ſuis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorãdo facinore funeſtas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Pòſt dimittuntur illi portentoſi Apoſtoli, quibus ſingulis ſinguli nummi aurei à rege erant attributi, pręter ea quæ eſſent victui parando neceſſaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non eſſet recepta doctrina, in perditionis teſtimonium relinquerent. Mira hęc ſunt omnia, &

Pomum aureum.
Enſis aureus.
Regina.
Proceſſus in publicum.
Thronus in foro.
Cœna regis
Nota inſaniam.
Facinus prodigioſum.
Dimittit ſuos rex in orbem Apoſtolos.

plena inſaniæ,& quæ vix creditura ſit poſteritas. Sed quid nō faciunt homines veritatis lumine deſtituti,& malorum dæmonum potionibus dementati? Eunt illi inſani homines, vt iuſſi erant,& ſuis quiſque locis horrendos edunt clamores, homines vt pœnitentiam agant admonent, alios quì breuì perituros, prętorium quoquè adeunt, coram magiſtratu veſtem humi expandunt, in eam aureum nummum quem diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ cauſa miſſos ſe teſtātur, quam ſi recipere velint, iubent facultates ſuas omnes in cōmune conferre: ſin minùs, hoc ſe nummo conteſtari, quòd pacem oblatam repudiârint. Iam enim veniſſe tempus illud à prophetis omnibus prædictum, quo Deus toto orbe velit coli iuſtitiam: & cùm rex, ſuo functus officio, in orbem vniuerſum iuſtitiā ꝓpagârit, tum Chriſtum traditurum regnum patri ſuo. Habent Anabaptiſtę in verbis & moribus pleraque, quæ miram prę ſe ferāt religionem: ſed eſt reuerà genus hominum à malo dæmone miſerè faſcinatum & quaſi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudēdis & turpiſſimis flagitijs permixtam, re ipſa demonſtrent non ex pietate, ſed inſania & dæmonum illuſionibus proficiſci.

Euangeliū ſuum legati promunt.

Capiuntur apoſtoli Monaſterieſes.

Capti ſunt autem Apoſtoli iſti,& primùm blandè, pòſt per tormenta rogati de ſua fide, vrbis munitione,& pleriſq; alijs. Inter cętera reſponderunt, ſe ſolos habere verā doctrinam, quemadmodùm Luterani quoquè cum ſuo grege, & Sacramētarij cum ſua factiōe, itemq; ſingulatìm hæretici omnes. Porrò vbì Apoſtoli, quos diximus, à ſua ſententia deduci nō potuerunt, capite damnati ſunt, ſed vnus euaſit.

Monaſteriū obſidetur.

Interìm vrbs Monaſterienſis grauiſſima obſidione premebatur, & tandèm eò redacti ſunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, corioque & pellibus cōtuſis & coctis, panis loco vterentur, rege interìm nō ad neceſſitatem modò, ſed ad luxum etiàm rebus omnibus abundante. Pleriſque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miſerata calamitatem, dixit cæteris, non ſibi videri eam miſerorum cladem Deo gratam eſſe.

Rex reginā decollat.

Id vbì Rex reſciuit, in forum illam cum cęteris ſuis vxoribus producit, caputque illi pręcidit. Ad tam pręclarum facinus aliæ cantillant,& gratias agunt cęleſti patri: Rex quoquè choreā ducit, populo vt idem faceret, perſuaſo, cui vix eſſet quod ederet. Luterus per hoc tempus ſcripſit in Anabaptiſtas Monaſterienſes, de quibus agimus,& ea in illis repręhendit mirabili verſutia & ſimulatiōe, quæ ipſe docuerat. Inter cętera ſcribit, nullum eſſe errorem tam abſurdum & inconditum, quem non ſatanas perſuadeat. Hoc quidē veriſſimum eſſe vel in ipſo Lutero cernere licet, cuius ſunt multa tam fœda & pudenda & abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuiſſe inueniri, q̄ illius dictis fidem adhiberet, id quod aliquotiès nō fruſtrà à me repetitur.

Vrbs prōditur.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſſit, duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt, è quibus ille didicit, qua via vrbs poſſet capi. Tum verò Epiſcopus hortatur obſeſſos vt ſe dedant, volens parcere multitudini. Erant enim in vrbe non pauci, qui cuperent ſuæ ſaluti conſultum: ſed rex duodecim duces creârat, quorum opera fiebat, vt nihil poſſet po-

populus

pulus ſeſe commouere. At præſente rege oppidani per Bernardum Rotmannum, qui in ea vrbe primò Luteri, poſteà Anabaptiſtarum Euangelium docuit, reſpondent ſe à propoſito minimè diſceſſuros. Ità ergò duce perfuga milites circiter quingenti per foſſam in vallum euadunt, occiſis vigilijs portam minorem patentem inueniunt, vrbem intrant, & aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi, portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs omnibus irruentibus, fit atrox cædes hominum: parcitur tamen quibuſdam veniā implorātibus. Rex & Cnipperdollingus eoipſo tempore capiuntur. Rotmannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatę in ea vrbe veteris religionis, in confertos hoſtes deſperabundus incurrit, ab ijsque confoſſus, impiam animā ad ſtygias paludes tranſmiſit. Deindè rex & eius conſiliarij Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot mēſes ludibrio & in vinculis habiti, anno M.D.xxxvj, horrendo ſupplicio exanimati ſunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto ꝑ pectus mucrone perempti ſunt. Ad extremùm caueis ferreis illigantur ſinguli, & ad ſummam vrbis turrim ſuſpenduntur, rex quidem medius & ad hominis ſtaturam cęteris excelſior. Is fuit exitus hominum ſceleratorum, qui reuerà quiddam Gothicum, vel Cimbricum, aut Vandalicum iam meditabantur, nisì Dei ꝓuidentia, quæ nunquàm deeſt rebus humanis, illorum furioſa conſilia retardâſſet, & impios conatus perfregiſſet. At nec ſic tamen ea hæreſis extincta eſt, immò hodieq; multis locis magno numero id genus hominū verſatur impunè quidem, ſed non ſinè magno eorum apud quos degunt, periculo. *Vrbs capitur.* *Supplicium regis &c.*

Huius anni menſe Decembri habita eſt ſynodus paſtorum Euangelicorum Conſtantiæ. Bucerus eius habendę author fuit, neſcio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum eſt de pace cum Lutero in Euchariſtiæ negocio componenda. Dici vix poteſt, quàm in id totus mira vafricie & verborum inuolucris, quę Tigurini quoquè in ipſo repræhenderēt, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cum Zuinglianis cōciliari poſſent. Videbat id facilè aſtutus ille, quàm turpis eſſet & probroſa illa diſſenſio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos paſtores, ſed illi non venerunt: Porrò ſcripto ſuam ſententiam de Euchariſtia declarârunt, & quatenùs cum Lutero cōcordia poſſit iniri. Hoc ſcriptum Baſileenſes, Schaffhuſiani & Sangallenſes, itemque aliquot Sueuici eccleſiaſtæ approbârunt, Bernenſes autem quædā in eo repræhendebant. Summa ſummarum, Non eſt pax impijs, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatiſtas ſectarios concordia conſtitui. Euocatus eſt ex hoc conuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirentur: ſed laboratum eſt fruſtrà. Vtraque pars ſuam ſententiā pertinaciter tuebatur, nec Tigurini Buceranas pręſtigias admittebant. *Synodus Euangelicorum Conſtantiæ.* *Iſaiæ 57.*

Hac ferè tempeſtate Luterus euulgauit ſcriptū lōgè peſtilētiſſimum de Angulari (vt ipſe vocat) Miſſa, conſecratione que ſacerdotum. In præfatione minas intentat de profligando rancido, vt ait, Chriſmate, raſiſque coronis. *Luterus de Miſſa angulari.*

coronis. Ibì quoquè per Dei verbum iactitat indulgentias abolitas, Purgatorium extinctum, peregrinationes ſuppreſſas, & multas alias Papiſtarum idololatrias, & Dei Mammonæ cultus proſtratos: vt rectè in eum cōpetat illud ſcripturæ diuinæ, Qui lætātur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: Itemque illud, Impius cùm venerit in profundum peccatorum, contēnit. Sed quia non Dei verbo, ſed ipſius Satanæ opera & hortatu multa ex iam dictis apud quoſdam Germaniæ populos profligauit, vt tandèm id totus orbis perſpicuè poſſet intelligere & videre, ipſemet in hoc libro ſeſe turpiſſimè prodit, aitque ſe cum diabolo in diſputationem ingreſſum de Miſſa & quibuſdam alijs, tandemque ab eo victum ac ſuperatum rationibus illius, illas ſe pro inuictis acceptâſſe: vt iam nemo tam ſtupidus & plumbeus ſit, quin vel digitis tāgere poſſit eius infauſti hominis doctrinam, non Chriſti, vt ſolet iactare, ſed diaboli eſſe. Fatetur ibì diabolum aliquotiès ſibi noctù apparuiſſe, atque ità afflixiſſe, vt ſibi planè mortem oppetiturus videretur: addit etiàm ſe perſuaſum habere, Oecolampadium & alios quoſdā eiuſmodi ignitis ſatanæ telis & lanceis in ſubitariam mortem impulſos eſſe. Non eſt autem diſputādum cum malo dæmone, & neque tunc ille mendacij parens audiendus eſt cùm vera dicit. Et tamen Luterus contra Miſſæ ſanctiſſimum ſacrificium illum audiuit. Certè poſtq̃ hoc ille de ſeipſo ſcribit, eant iam in ſuas tenebras cū illo ſuo à diabolo edocto Euangeliſta, quotquot eius dogmata ſequunt̃, iactentq; puram doctrinam Luteri, nos non à diabolo, ſed à Chriſto & eius Eccleſia diſcere & doceri volumus. In eodem libro Papam vocat regem gliriū, quæ contumelia etiàm in Cęſarem & omnes catholicos reges, principes, magiſtratusq; redundat: Epiſcopos dicit fures Dei, ſacrilegos, ſacerdotes angulares, damnatos, fatuos &c. Miſſam vocat abominationem: tremendum altaris ſacrificium vocat ſtercus, lutum, ſordes, illuuiē, quod ipſe Lucifer dicere vix auderet: ſacros ordines dicit rancidū putidumq; Chriſma. Quæ ſunt quidem eiuſmodi, vt non argumentis, ſed tormentis & ſupplicijs omnibus ſeueriſſimè & atrociſſimè vindicata oportuerit. Quis enim ſanę mentis dubitare poſſit, hęc non niſi à ſceleratiſſimo & longè impijſſimo pectore proficiſci potuiſſe? Vbi iam, obſecro, zelus ille eſt, quo Maiores noſtros præditos fuiſſe nō ambigimus, qui certè tam blaſphemum & execrabilem hominem nè ad punctum quidem temporis, huius lucis vſura frui permiſiſſent? At noſtra ætas miro applauſu eius hominis dicta factaque omnia excepit, quod ſanè quid mali portendat, & nos indiès experimur, & poſteri longè etiàm acerbiùs, vt verendum eſt, experientur. Verùm cùm hoc de Angulari Miſſa ſcripto Luterus pleriſque ſuſpectum ſe reddidiſſet, quòd cum Zuinglianis & Vualdenſibus conſentiret, Germanicè Epiſtolam edidit, qua longè etiàm horribiliùs in Miſſam debacchatur. Inter cętera ſic habet: Deus Chriſtianis omnibus eam mētem adſpiret, vt cùm Miſſę nomen audiunt, exterreantur, & tanq̃ contra ſatanæ abominationē cruce ſe muniāt. Quid verò hoc eſt aliud, quàm iuge Eccleſiæ ſacrificium, quod oēs retrò ętates reuerenter agnoſcunt, velle abolitū, quod

[Margin notes: Prou. 2. — Prou. 18. — Diabolus vincit Luterum, & in ſuam adigit ſententiam. — Luteri blaſphemiæ immanes. — Luterus imprecatur Miſſæ.]

quod tandèm Antichriſtus efficiet? Immò potiùs Chriſtiani om̃es frontem atq; pectus crucis ſigno muniant, quotiès vel verbo vno Miſſam ſacroſanctam violari audierint. Porrò ante nõ multos annos ſcripſerat Luterus in viſitatione Saxonica quædam in Miſſarum laudem, easque viuis præcipuè vtiles dixerat. In Confeſſione quoquè Auguſtana & Apologia fatentur Luterani, apud ſe Miſſam ſumma cum reuerentia celebrari. Sed horum oblitus Luterus, dum Miſſam proſcindit, ſeipſum toti orbi luculenter prodit, & quàm nihil ſuæ doctrinæ fidendum ſit oſtendit, dum de vna eademque re intra paucos annos tam longè diſpari ratione ſcribere non veretur. Atq; eiuſmodi antilogię & pugnantes ſententiæ tam multę ſunt in Luteri & eius ſimilium tenebrionum & ſectariorum ſcriptis, vt nemo illis enumerandis ſufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo ſe didiciſſe ea, quæ in Miſſæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipſo tanto magìs certi eſſe debemus, Miſſam Deo vel maximè gratam eſſe, quam alioquì non eſſet impugnaturus ſatan, ſi ſciret Deo inuiſam. Non enim ille damnatus & perditus ſpirit⁹ ea infeſtat, quæ ſcit nolle Deum, ſed quæ in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Per hoc ferè tempus Sigiſmundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, ſeuero propoſito edicto, omnes Polonorum liberos, qui Vuittenbergæ literis operam darent, indè reuocat, alijsque, nè eò proficiſcantur, interdicit. Præuidebat ſapientiſſimus ille Princeps, ſi iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus ſemèl hauſiſſet, difficilè poſteà curari poſſe, immò illorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhuc religionis Catholicæ erat tenaciſſimum, infectum iri. Atque vtinàm ea ſeueritate alij quoquè Principes vſi fuiſſent: non tam latè ſerpſiſſent dogmata Luteri. *Polonię rex contra Luteranos.*

Hoc anno Pariſijs in ipſa aula regia atque alijs eius vrbis & regni locis ſcripta quædam affixa fuêre Zuingliani dogmatis, quibus ſacroſancta Euchariſtia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Franciſcum regem vehementiſſimè commouit, indictaque publica proceſſione, in qua ipſe aperto capite pedes inceſſit, ardentem geſtans facem, ſequente eum Regina Leonora, regijsque liberis & aulæ proceribus, omniique populo, ſcelus hoc expiare conatus eſt: ac deindè à meridie grauiſſima oratione ad ei⁹ teterrimæ hæreſis extirpationem oẽs hortatus eſt, aitque palàm, ſe ipſum quoquè brachium ſuum exciſurum, ſi ea peſte infectum ſciret. Grauiſſima quoq; de quibuſdam hæreticis ſupplicia ſumpta ſunt, vt & alij eorum exẽplo deterrerentur. Erat genus ſupplicij lentum & valdè terribile. Nam ad machinam alligati, in ſublime tollebantur: indè in ſubiectum ignem ſubmiſſi, iterumque ſursùm ſublati, tandèm carnifice pręcidente reſtim, in flammam pręcipites ruebant. *Zelus Chriſtianiſſimo rege dign⁹.*

Fuit certè ille rex in ſuo regno, quod eſt ampliſſimum, tuendæ & aſſerẽdæ Catholicæ religionis perquàm ſtudioſus: potuiſſentque facilè hæreſes omnes è Luteri ſchola profectę, penitùs extingui, ſi nõ interceſſiſſet illi perpetua ferè cum Carolo Cęſare ſimultas, q̃ Chriſtiano orbi maximã

& incredibilē attulit calamitatem. Ea, quam diximus, proceſſio ſiue ſupplicatio incidit in menſem Ianuarium anni 1535. quam Sleidanus, vt pleraque alia, malignè commemorat, inter alia dicens Pariſienſes & Galliæ populos ad D. Genouefam virginem in ſummis rerum difficultatibus, tanquàm ad ſupremam ancoram & portum vnicum ſalutis, confugere. Eiuſmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorum & reliquorum ſectariorum turba Catholicos apud rudes & imperitos ſemper odioſiſſimè traducere conſueuit, quaſi Diuos pro Deo colamus, nec vt interceſſores, ſed vt deos imploremus. Quanquàm nec hoc illi ferre volunt, vt ſanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: ſic enim loquitur Melāchthon in ſua totiès recocta confeſſione. Et tamē hîc quoq; varij ſunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam ſuprà partìm adduximus) Sancti in cælis ſua charitate flagrantes, non deſinunt pro nobis intercedere. Cur ergò non pudet iſtos arcere nos ab inuocatione ſanctorū, quos Oecolampadius ſemper pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis eſt ab illis petere, quod illi non dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illuſtria ab omni Eccleſiæ antiquitate exempla & teſtimonia, vt iſtorum impudentiam nemo ſatìs & mirari & deteſtari poſſit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita eſt, tam propitio fruimur Deo, & aureum experimur ſeculum, vt propemodùm nemo ſufficiat cladibus, calamitatibus, maliſque innumeris, quibus continenter opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates exiſterent, ſolebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deum, adhiberi ſanctorum ſupplices implorationes: atq; ità redibat tranquillitas. Noui Euangelij ſpiritus has curauit explodi, nè ſcilicet ſui conatus impediantur.

Calumnia Sleidani.

Eundem in modum paſsìm miſeris perſuaſerūt, nos bonis operibus noſtris eam Vim tribuere, vt illis ſolis gratiam Dei iuſtificationiſque beneficium & vitam æternam poſſimus promereri, quaſi nos Chriſtum & eius gratiam reijciamus: quæ licèt ſit valdè craſſa & abſurda calumnia, tamen ſuis & verbis & ſcriptis id affecuti ſunt, vt plerique omnes verū eos dicere putent. Atq; indè factū eſt, vt Monaſticæ vitæ profeſſores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui ſuis operibus, non Chriſti gratia, nitantur: vocantque eos ſanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipſi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, ſed ſola fide aiunt nos iuſtificari. Cùm autem ſcriptura euidentiſſimè dicat, Qui nō diligit, manet in morte: certum eſt, eam fidem, quæ ſit ſinè charitate, iuſtificare prorsùs non poſſe. Nam vita fidei, charitas eſt. Vbì ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quæ ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem, & fides mortua eſt. Quî verò iuſtificare, & vitam conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium omne bonorum operum, & viuitur

Calumnia hæreticorū.

1. Ioh. 3.

Fidei vita.

planè

planè genialiter, immò & bacchanaliter, idque perpetuò, & plerunquè tum vel maximè, cùm ipſa temporis ratio hortatur ad continentiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionē & pietatem om̄em, nempe in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia DEI. O quotiès illa hebdomade, atque adeò in ipſa ſacra paraſceue, quæ ſaxa poſſet prouocare ad luctū & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud iſtos prodigioſos Euāgelicos laruis induti diſcurrere, comeſſationibus, compotationibus, libidini, atque omni generi laſciuię, petulantię & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanquàm prçclarè & ex Euangelicę libertatis prçſcripto geſtis, impotenter & ſcurriliter gloriari? Sed hęc vberiùs fortaſsis, quàm pro inſtituto. Nota Euangelicorum amentiam.

Hoc quoquè anno 1534. Anglię rex, grauiſſimè ferens à Pontifice cōtra ipſum latam ſententiam de diuortio Catharinæ Cæſaris materterę, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atq; in conuentu Parlamenti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſię Britannicę caput vocat, eoque nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimasque deinceps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religione aduersùs Luterum & eius farinę homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribant cuiuſdam magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt certè rerum humanarum conditio, vt iuxta Pauli ſententiam, qui ſtat, aut ſtare ſibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Eſt verò adulatorum genus lōgè peſtilentiſſimum, quod tum ſuis priuatis commodis ſtudet, aſſentādo omnia aut interdùm etiàm praua ſuggerendo ſub quadam honeſti ſpecie, nō raró etiàm optimos Principes corrumpit. Angliæ rex abalienatur à Pontifice. 1. Cor. 10.

Non diù pòſt Clemens pontifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diem clauſit extremum, anno Pontificatûs vndecimo, ętatis verò 57. Rex Gallię bellum moturus erat Frācīſco Sforcię principi Mediolanenſi, ſed obitus Pontificis moram & impedimentum intuliſſe putatur. Fertur Pontifex conſilio medici cuiuſdam vitę ratione commutata, cùm alioquì firma eſſet valetudine & innato membrōrum robore prævalidus, celerem ſibi vitę finem conciuiſſe, nō ſponte ſua, ſed quòd medici conſilio parùm cautè ſeſe accommodâſſet. Clemens VII. moritur.

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farneſius patria Romanus. In eum propenſo admodùm fuit animo Clemens, adeò vt ſi Pontificatus hæreditate poſſet obtingere, eum ſe teſtamento ſibi hæredem ſcripturum affirmaret: hortareturque Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis omnibus eum ſibi ſubſtituendum curaret. Quod etiàm factum eſt. Nam ſimulatquè Clemens inter viuos eſſe deſijt, non diù poſt 35. Cardinalibus conclaue ingreſſis, in Alexandrū Farneſium, qui & ætate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuiſſet, vota ferè omnium rara quadam concordia, ſimplicitate, religione collata ſunt. Non enim ſyngraphis ſuffragiorum obſignatis, & de more Alexandri Farneſ. concors electio

de more in vrnam coniectis,ſed publico conſenſu & præclara voce Cardinalium omnium, Pontifex eſt ſalutatus, & ſecundo Nonar. Nouemb. ità vt moris eſt, coronatus, Alexandri nomine in Pauli tertij mutato.

Lãtgrauius reſtituit Vuirtenbergicum.

Eodem anno Lantgrauius Haſſiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conſcripſit, & bellum mouit regi Ferdinando, qui profligato Vlrico Vuirtenbergenſi principe, eius ditionem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, ſed ille interim producit exercitum, & apud Laufenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps reſtituitur. Tandem certis quibuſdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atq; Vlrichum conciliata eſt. Reſtitutus Vlrichus, mox Catholicis pulſis, Luteranos & Zuinglianos concionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingæ Zuinglianus concionator rgnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus verſipellis componere nitebatur, ſed princeps voluit, nè ab Auguſtana cõfeſſione diſcederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodem quoquè tempore inter Ferdinandum & Saxoniæ Electorem pacem fecerũt Moguntinus Archiepiſcopus & Saxoniæ Princeps Georgius. Aegrè em̃ hactenùs adduci potuit Saxo elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnoſceret.

Saxo conciliatur Ferdinando.

Carolus ſtudet paci Italiæ.

Per hoc tempus Carolus Cæſar nõ obſcurè veritus, nè quid in ipſum Franciſcus rex moliretur, præſertim cùm non ignoraret, quas ille ſibi copias & legiones peditum veteri Romanorum more in Gallijs pararet, quidquè cum Germaniæ quibuſdam Principibus haberet commercij, licèt adhuc res quietæ eſſe viderentur, in eam curam diligenter incubuit, vt pacem in Italia conſeruaret. Iam enim elapſum erat tempus induciarũ, quas Bononiæ cum Pontifice & alijs quibuſdam fecerat, quo tempore Hiſpani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuerſa loca abiêre, magno Gallorũ commodo, ſi in Italia bellum facturi eſſent. Qua quidem in re, vt pleriſque alijs, Carolus optimus Cæſar plùs Pontificis precibus tribuiſſe videri poſſit, quàm eſſet ex vſu & dignitate ipſi⁹ Cæſaris: ſed multa faciebat pacis ſtudio, licèt pleriſque nunquàm poſſet ſatisfacere, qui eius potentiam & proſperos ſucceſſus parùm æquis animis ferre viderentur. Itaque vt Franciſcum Sforciam arctiùs ſibi deuinciret, è Belgio accitam Chriſtianam, Chriſtierni captiui regis Danorum filiam, ſuam è ſorore neptem, illi matrimonio iungit. nuptiæ Mediolani celebratę ſunt regio ſumptu, & qui populis vix eſſet tolerabilis, ſed tamen æquioribus toleratus eſt animis, quòd diuturnæ pacis ſpes ampliſſima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andream Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius ꝓpinquis ac trierarchis auxit ſtipendia. In eius enim viri conſilio & virtute totius Liguriæ opes & claſſes copiæque nauales ſitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cęſar rebus ſuis proſpexit.

Franciſci Sforciæ nuptiæ.

Ijſdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis exceſſerat, Aloyſius Grittus, Andreæ Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud

Ludoui-

apud Solimannum Turcarum Tyrannum ſumma flagraret gratia, & amplisſſimi ei honores offerrentur, iuſſu Solimãni cum mandatis & authoritate miſſus in Hungariam, vt conſilijs omnibus pacis & belli intereſſet, tanquàm Solimanni legatus, ab Hungaris trucidatus eſt: vt blandientis fortunę ludibria diſcant mortales cõtemnere, & animum ad ampliſſimos regni cęleſtis honores appetendos transferre. Eo ferè tempore, quo Solimannus iter habebat in Armeniam, & Hariadenus Barbaruſſa cum ingenti claſſe Turcica in Italiam & Africam properabat, Grittus Conſtantinopoli profectus cum multis & equitibus & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hũgaris, ſuperato Danubio, venit in Valachiam, quę olìm quidem Mœſia ſuperior fuit, at hodiè in Moldauiam & Tranſalpinam ſecatur. Indè cõciliata priùs amicitia Petri, qui tum apud Moldauos rerum potiebatur, in Tranſſyluaniam deflexit, cui tunc prȩfectus erat Americus epiſcopus Varadinenſis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vſus authoritate Grittus, ad ſe tanquàm ad Solimãni legatum paſsìm iuſſit res controuerſas omes deferri. Habuerat ille Byzantij villam ſuburbanam cum hortis amœniſſimis, quę dono dederat Abraimo viro primario inter Baſſas. Eius verò commendatione multam iam Solimanni gratiam erat adeptus, relictusque ab Abraimo in Pannonia, Budam contra Ferdinandi exercitum fortiſſimè defenderat: atque adeò ab ipſo quoquè Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæſtor erat effectus, & filius eius Antonius ab eodem donatus eſt ſacerdotio Agrienſi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis ſucceſſibus factus confidentior, etiàm contra Tranſſyluanię præfectum ea molitus eſt, quę illi certiſſimum exitium attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Epiſcopus Varadinenſis, vir illuſtri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaque authoritate prȩditus. Idem autem ipſe moleſtiſſimè ferebat, Turcas paulatìm in opulento illo regno nidificare & augeri viribus: atque eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergò virum opera Hũgari cuiuſdam Grittus opprimendum curauit, quanquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eũ voluerit, an tantùm viuum capi & ad ſe adduci, quò vinctum catenis ſub cuſtodia Byzãtium mitteret. Vtcunquè ſit, Americus nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittũ allatũ eſt, quo ille conſpecto, paulò pòſt viſus eſt pœnitere, pſertim quòd Hieronymꝰ Laſchus qui tum aderat, id factũ improbaret, aitq; Americũ iurè quidẽ cæſum eſſe: ſed ſe eũ capi potiùs, q̃ interfici cupiuiſſe. Vbì aũt ad hoĩm aures Americi cędes perlata eſt, incredibili dolore perciti, necẽ eius magna animorũ cõſenſione & cõtentione quãprimùm vlciſci decernũt. Fit magnus hominum cõcurſus, & paucis diebus ſupra quadraginta millia peditũ & equitũ cõfluunt, duce pręcipuè Mailato, qui Americi fuit ſtudioſiſſimus. Grittus interìm paſsìm ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, deſtitutus, vt eſt plerũquè mortalium genus in rebus dubijs parùm conſtantis fidei, in magnas adductus anguſtias, inſupèr morbo corripitur. Tãdèm ad Moldauos

[Margin: cus Grittus.]

[Margin: Americus Epiſcopus Varadinenſis cæditur.]

recę-

receptum ſe habiturum ſperans, in fugam ſe dedit, ſed non inuentis Moldauis, in hoſtes incidit, atque ità adextremùm ingenti machæra caput ei detruncatum eſt. In eius autem ſanguine, quæ fertur eſſe eius gentis conſuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt eſſet apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quæ quidem barbara videtur eſſe conſuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occiderat, infeſtioribus animis & atrociori ſupplicio affectus diſcerptusq; eſt. Gritti cadauere poſteà nudato, in eius femorali loculus inuentus eſt, gẽmas habens precij inæſtimabilis, ità vt omnis illa præda quadringentis nummûm aureorum millibus æſtimata ſit. Sunt qui putent Grittum Byzantij natum, & apud Turcas educatum, ſtudioq; Abraimi, qui apud Solimannum facilè principem gratiæ locum obtinebat, Solimanno egregiè commendatum, atque ad ſummos honores, ſi Chriſtianam religionem abiurâſſet, promouendum, non multùm ab hac execrabili defectione abhorruiſſe. Sed id non eſt admodùm veriſimile, maximè quòd parentem haberet iam grandæuum, Venetiarum principem, quem nollet tam immani ſcelere in ſummos animi dolores mortemque ipſam præcipitare: tum etiàm quòd res facultatesque ſuas in Pannoniam abſportâſſet, vt illic procùl Byzantio inter Chriſtianos vitam exigeret. Porrò verò diſcunt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi proſperis ſucceſſibus fruũtur, nè ſe illis dedant. Nam tunc vel maximè fallit vitæ proſperitas, cùm pręcipuè arridet. Sed quis hęc miſeris perſuadeat mortalibus? Volunt eſſe beati in hac vita miſera, & tamen tum plerunquè ſupremam adeunt calamitatem, cùm iam ſe fore putant omnium beatiſſimos. Exempla extant innumera, ſed faſcinata hominum pectora pergunt ſuo more. Suprà diximus, Hieronymum Laſchum Polonum Byzantij id effeciſſe, vt Solimannus ingentibus copijs in Hungariam proficiſceretur, & Iohannem Vaiuodã in regnũ reſtitueret. is igitur Laſchus à Gritti cęde Budã, Iohãne rege iubente, vocatus, tormentis ſubiectus eſt, vt Gritti cõſilia & machinationes proderet. Atquì orante pro illo Sigiſmundo Poloniæ rege, tandèm euaſit, & in Poloniam profugit. Non omninò præter meritum in eam calamitatem is incidiſſe videtur, quippe qui auſus fuerit Turcas immaniſſimos Chriſtiani nominis hoſtes in Hungariam euocare, ſcilicet vt dum Iohanni Vaiuodę gratificari vult, totum orbem Chriſtianũ in ſummum diſcrimen vocaret.

Grittus trucidatur.

Pręda Gritto cæſo ablata.

Hoc ipſo tempore, quo Grittus è Thracia in Pannoniam abijt, Solimannus Turcarum princeps duo ingentia terra marique bella mouit, impotenti quadam arrogantia totius orbis imperium ſibi pollicens, ſi Perſas & Afros ſub iugum miſiſſet. Ex Africa enim facilem ſe videbat aditum habiturum in Hiſpanias, Siciliam & Italiam. Erat tum illi Africę inuadendæ author & incentor Hariadenus Mitylenæus Barbaruſſa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniæ, cuius crebræ victoriæ celebrem illum apud Solimannum reddiderãt, adeò vt Byzantium ad ſe euocatum, inter Baſſas annumerârit, & mari præfecerit. Is Hariadenus fratrẽ habuit

Turca bellũ mouet Perſis & Afris.

Horu-

Horuciũ: vterq; patre Mahometano in inſula Lesbo natus eſt, arreptaq; biremi, piraticam exercere cœperunt ſub Camale archipirata. Interim au- cti viribus, nauibus, copijs, multaque præda, Mauritaniam prædabundi adierunt. Algerij tunc duo fratres de imperio contendebãt. alter in ſuam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, ſed intereà gentis ingenium & vires explorans, animaduertensque Maurorum mobilitatem & inter ſe diſcordiam, ea occaſione opportunè arrepta, Algerij regnum multis profligatis occupauit. Multa deindè proſperis ſucceſſibus fortiter geſſit: ſed nõ diù ea ꝓſperitate fretus, captus ab Hiſpanis & Mauris equitibus, neci datus eſt. Eius ferociſſimi piratæ caput in Hiſpania circunlatum, multis lætitiam attulit: ſed ea diuturna non fuit, ſuccedente illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africę imperium ſpe deuorârat, maximisque ſæpè cladibus Afros & Chriſtianos deincèps affecit, multis iiſdemque proſperrimis terra marique partis victorijs, nõ è Chriſtianis modò, verùm etiàm Mauris & Numidis, quos vehementer attriuit. Eius igitur, vt dixi, fama permotus Solimannus, cùm è Pannonia turpiter fugiẽs Byzãtium reuertiſſet, eum ad ſe acciri iubet. Illè hoc accepto nuncio, incredibili afficitur lętitia, moxque cum egregijs aliquot muneribus Solimanno præſentandis, ſe dat itineri. Fuit eius aduentus gratiſſimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauiter dixit præter alia de rebus Chriſtianorum, & quàm illi fœda inter ſe diſcordia diſtraherentur: de profligãdo item Muleaſſe Tuneti rege, quem multis modis criminabatur. Nec tamen interim deerant, qui inuidia quadam torquerentur, cùm eum cernerent exiſtimatione creſcere apud Solimannum, & iam cunctãtiùs admittebatur ad Solimanni conſpectum, tandemque ab ipſo Solimanno iuſſus eſt adire Abraimum, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quanuis autem ſentiret id ad ſuam ignominiam pertinere, attamen Imperij cupidus, terreſtri itinere adijt Abraimum: à quo honorificè receptus, & per literas Solimanno egregiè commẽdatus, Byzantium redijt, ſuſceptusque ab Abraimi commendationem magna animorum propenſione, coram Solimanno rursùs multa de gerendo in Africa, contra Muleaſſem pręſertim, bello perorauit. Habebat autem ſecum Roſcettem Muleaſſis regis fratrem, ante annos aliquot domo pulſum, quem Baſſis oſtentans, belli in Africa gerendi occaſionem captabat.

Horucius pirata neci datur.

Solimannus multo iudicio perpenſis, quæ erant à Barbaruſſa dicta, illũ Baſſam creat, totius maris imperium ei defert, vexillum, ſceptrum, gladiũ de manu tradit, & vt dicta factis præſtet, hortatur. Ità ille cum ingenti claſſe octoginta triremium & aliquot biremium, multa onuſtus pecunia ex ęrario deprompta, vela ventis permittit, maximaque Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Chriſtianis cæſis & interceptis. Indè adeò celeriter in Aphricam flectit iter, vt priùs eò perueneerit, quàm ab Italia deflexiſſe putaretur. Fuit tum etiàm Romę non parùm trepidatum, & niſi præporens Deus rebus Chriſtianorum proſpexiſſet, longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuiſſent. Ea autem in

Barbaruſſa fit Turcicus maris præfectus.

r Aphri-

Aphricam traijciẽdi celeritate vſus, vt Muleaſſem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Libet hîc pauca quędam de Africa, itemque Muleaſſe & Tuneti regno commemorare, quæ legiſſe iuuet. Africa multas olìm Romanorum colonias habuit, eò deductas ob ſoli fertilitatem, poſtquàm Carthago Romani imperij æmula deleta fuit. Regebatur autem proconſulari adminiſtratione vſq; ad Vandalorum irruptionem, quos Beliſſarius protriuit. Poſteà verò redacta eſt in Gręcorum imperatorum prouinciã, qui quotannìs duces & præſides eò mittere cõſueuerunt. Poſtremò Saraceni Mahometicam ſuperſtitionem, pulſis Chriſtianis, in eam vi & armis expugnatam inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocãt, Mauri ſedem ſuam ſtatuerint, & Cordubę gymnaſium cum inſigni bibliotheca ſit conſtitutum, vbì Arabicæ literæ ex profeſſo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì non pauci egregia eruditione & pręclaris ingenijs viri. Atquì non ſolis literis dabatur opera, ſed etiàm militiæ: quo factum eſt, vt tota penè Hiſpania Punicis armis ſubacta ſit. Verùm poſt ſexcẽtos demùm annos noſtra ferè memoria Ferdinandus Hiſpanię rex inſigni virtute & ſingulari Numinis fauore è tota Hiſpania, pręſertim verò Granatæ ſiue Bæticæ regno, impuros Mauros exturbauit. Hiſce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Feſtani reges: ſed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate pręcipuam ſibi comparârunt authoritatem. Ab ijs enim ſacra & iura om̃ia peti ſolebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs eſt Caruenna: in ea templum eſt peruetuſtum, & ſacerdotum pro eius gentis ritu ſanctiſſimorũ collegium: eaque cauſa vrbs libera eſt & immunis: ibique Mauri & Numidæ proceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum ſacerdotum præcipuam eſſe vim & efficaciam ad impetrandam ijs, q̃ illic humati ſint, cęleſtem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus paſſuum in ora ab occaſu ad Orientem extendebatur. Feſtani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleant, cum Luſitanis perpetuò belligerantur. Reliquæ regiones & oppida, pręcipuè circa oram, regulis, quos Scecos vocant, párent. Porrò mediterranea loca Numidę, vno nomine dicti Arabes, vagabũdi incolũt, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuerſias, perpetuò militiæ ſtudent, pecoris & agri colendi operã in ſeruos, pręſertim Aethiopes, reijciunt, quandoquidẽ gentes omnes nobilitate ſe facilè anteire pſuaſum habent, originem ſuam ab vetuſta Pœnorum ſtirpe repetentes. Diuiſi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlanticum Oceanum extenduntur, & cùm incertis vagentur ſedibus, certis tamen pagorum finibus imperia pſcribunt. Viuũt admodùm parco & tenui victu: ficu ſicca, dactylis, pulticula atq; acido lacte cõuiuia finiunt: Si q̃d verò ex venatiõe aut falconũ aucupijs, q̃bus pcipuè delectantur, prędę ceperint, tum quidẽ epulantur. Equum pernicitate inſignem immenſo precio alioqui ſeminudi & egẽtiſſimi homines ſibi parãt: is totius patrimonij eorũ cẽſus eſt. Nam

Africę hiſtoria breuis.

Granatã obtinẽt Mauri.

Caruenna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

Arabes.

Victus Arabum.

Nam ſi deſint bella, tota vita in latrocinijs & venatiõibus agitur. Vxores admodùm ſeruiliter viris officia etiàm vilia exhibẽt. Vtuntur verò equites æſtate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quæ & vẽtos poſſit arcere à corporibus, & in magnis ſolis ardoribus ab æſtu corpora tueatur. Ità quidem illi perſuaſum habẽt, licèt apud nos ridiculũ videri queat, æſtiuo cælo corpora pellibus operire. Habent quoquè corporum frictiones, artuum plicationes & cõtentiones, quibus exercitationibus & morbos depellunt, & à pharmacorum moleſta vexatione ſeſe tuentur, atq; ad multam pertingunt ſenectutem, ità vt plerunquè ſinè vllo doloris ſenſu inter familiaria ſuorum colloquia mortis debitum perſoluere videantur. Ex hac gẽte traxit originem Lentigeſia Muleaſſis Tunetani regis mater, cuius & hortatu & induſtria Muleaſſes regnum vſurpauit, qui ſanè fratres ſuos ferè omnes, cùm eſſent duo & viginti, barbarica crudelitate partìm peremit, partìm candenti ferro oculorum vſu priuauit: quoſdã etiàm fratrum filios iugulauit, multaque alia ſanè crudeliter geſſit in ſuum ſanguinem & paternos amicos quoſdam atque etiàm nouercas, vt non immeritò omnibus inuiſum & odioſum ſe reddiderit, ob ſuam feritatem regno tandèm exutus, vtì dicemus. Habuit fratrem ipſo natù maiorẽ, Roſcettem nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus ſtudio, bellum Muleaſſi fecit, ſed re parùm feliciter tentata, ad Barbaruſſam confugit, à quo nõ multò pòſt Byzantium ad Solimãnum perductus eſt, & licèt in libera cuſtodia, tamẽ in catenis ibì derelictus, ſparſa interìm fama, Roſcettem Solimanni beneficio & opera in Tunetanum regnum reſtitutum iri. Erat enim Muleaſſes iam pleriſq; admodùm inuiſus, porrò Roſcettis nomen longè gratioſius. Hac ſimulatiõe Hariadenus quędam loca Muleaſſis ditioni ſubiecta occupauit, perſuaſis populis Roſcettem eſſe in claſſe, qui mite ac liberale ingenium præ ſe ferens, in ipſa quoquè Tunetana vrbe miro ſtudio expectabatur, præſertim aduentante iam claſſe Turcica, quæ ex Tuneti arce conſpiciebatur. Interìm Muleaſſes peſſimè ſibi conſcius, à quibuſdam admonetur vt fuga ſibi cõſulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione ſuſceptus eſt: vbì verò Roſcettes nuſquàm cõparuit, Tunetani in tumultum verſi, Muleaſſem reuocare inſtituunt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruunt, ad arcem aduolant, eamq; expugnare moliũtur, ſed fruſtrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicæ rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit tetra cędes ciuium. Muleaſſes ipſe vix ęgrè euaſit, liberaliter ex illa fuga habitus, & ſumma fide ſeruatus ac defenſus à Dorace regulo, cuius ſoror Muleaſſis mater fuit: manſitq; apud eum vſque ad Caroli Cęſaris aduentum, qui fuſo fugatoq; Barbaruſſa, eum in regnum reſtituit, vtì pòſt referemus.

Veſtitus. — Corporis exercitationes. — Lentigeſia mater Muleaſſis. — Muleaſſes fugit. — Turcæ occupant Tunetum.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijſq; rationibus permotus, cum Tunetanis inducias paciſcitur, blandaque oratione perſuadet, vt in Solimanni verba iurare non dubitârint. Rebus Tuneti cõpoſitis, Numidarũ principes, vt eſt eius gentis admodùm venale & mobile ingeniũ,

Tunetani iurant Solimanno.

facilè ſibi conciliauit, ac deindè miſſis Turcis, vrbes tum mediterraneas tum maritimas deditione recipit intra dies non multos. Ità tum Solimanno ceſſit Tunetanum imperium opera audaciſſimi piratæ Hariadeni Barbaruſſæ. Non dubium quin ea res ſummoperè incõmodatura fuerit Chriſtianorum vicinis prouincijs, niſì Caroli Cęſaris virtute ex illo nido paulò pòſt Turcica Barbaries excluſa fuiſſet, vt breuì dicturi ſumus.

Solimãnus in Perſas mouet.

Hoc etiàm anno, cùm Barbaruſſa Byzantio excederet, Solimãnus cum ingenti exercitu in Perſas mouit, bellum illaturus Tammaſo Perſarum regi. Iam enim Iſmaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomen adeptus fuit, deſierat eſſe in humanis, quatuor relictis filijs, è quibus natù maximus Tammaſus patri in imperio ſucceſſit: reliqui fratres ampliſſimis ſunt pręfecturis ex patris voluntate honeſtati. Porrò Tammaſus Ottomannorum genus vehementer exoſum habẽs, bellum animo meditabatur in Solimannũ, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipſius accepiſſet. Perſico imperio ſubiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuerſam à reliquis Mahometanis pleriq; ſuperſtitionem ſectantur, de qua iam ſuprà diximus, cùm de Iſmaële Sopho ageremus. Fiebant interìm excurſiones tum Perſarum in Turcicas, tum Turcarum in Perſicas ditiones, quæ quaſi præludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi enim Solimannus didicit, quid Perſæ molirentur, vt erat excelſo & elato animo, vehemẽter in bellum Perſicum accendebatur, dolens nihilo minùs haud mediocriter, à Chriſtianorũ infeſtatione hac ſe occaſione diſtineri.

Agiamij dicuntur oẽs Perſis ſubiecti.

Abraimus princeps inter Baſſas.

Erat inter Turcicos Baſſas longè princeps Abraimus, qui in ſuũ exitium, vt pòſt dicemus, Solimannum, vt bellum Perſis faceret, plurimùm incitauit, quãdoquidem incredibili & ſumma apud Solimannum gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operæprecium fuerit, vt eius exemplo diſcant ſapere, qui huius vitæ ſecundis ventis ad omnem voluntatem perpetìm fruuntur, ſintque memores conditionis humanæ, & quàm nihil certum, nihil ſtabile, neq; diuturnum habeat vita præſens. Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Scandarbaſſæ magno apud Turcas principi à prima pueritia ſeruiuit. Ibì ergò Mahometica ſuperſtitione imbutus, (licèt ſint qui putent eum nũquàm ex animo Chriſtianiſmũ deſeruiſſe) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & ſcribere, & pleraq; alia, quibus longè gratiſſimus eſſet tum Scandarbaſſæ ipſi, tũ ipſius gynæceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu feſtiui & elegantis inprimìs ingenij ac moris ſeruus, dono miſſus ſit, cum quo pariter educatus, ſensìm ad ampliſſimos ab illo honores, pręfecturas, opes & dignitates euectus eſt, Veſiris etiàm inter Baſſas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari poteſt. quin etiàm regij ſcrinij ſigillũ Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum conſilijs, ſed etiàm voluptatum horarumque om̃ium comitem habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij conſortẽ etiàm potentiſſimi quiq; eum ſuſpicerent & colerent, hac ipſa immodica gratia hauddubiè certũ illi exitiũ breuì paritura.

Abraimi hiſtoria.

veſiris apud Turcas dignitas.

Hac

Hac ergò fretus fiducia, Solimannũ in Perſas concitabat, Germanos om̄i tempore inuictos, minimè bello laceſſendos dictitans: breuì fore, vt ipſi mutuis contentionibus & diſſidijs cõfecti, nullo negocio Turcis ſe abſq; vllo periculo diripiendos & occupandos præbeant. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Chriſtianorum commodo ab Europa in Aſiam arma vertit. Fuit ſanè idem Abraimus erga mercatores Chriſtianos, haud obſcurè id moleſtè ferentibus Turcis, animo liberali & perquàm humano, perpetuo atque mirifico eos patrocinio & fauore proſequutus. In diuerſam autem ſentẽtiam trahebatur Solimannus tum à matre ſua, tum vxore Roxolana, quę ambæ Abraimum oderant, nec rarò pſeudoturcam & ex animo Chriſtianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria conſilia Solimannus facilè contempſit, Abraimum ſecutus. Itaque euocato vndiquè milite in Perſas, Vlamane (qui à Tammaſo profugus, ad Solimannum ſe contulerat) itineris duce vſus, in Armeniã contendit. Vbì ad Caim eiuſdem Armenię vrbem peruenit, ſumma cepit admiratio Turcas omnes, quòd nullus eis Perſarum exercitus longo itinere occurriſſet. Verùm Tammaſi cõſilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturæ, qui Perſas cataphractos antecedere conſuẽſſent, ſuperuenirent. Ea re per exploratores cognita, Solimannus caſtra mouit, rectaque ad eum perrexit. In eo itinere Taurifium ampliſſimam vrbem abſque vllo maleficio ingreſſus, moxq; egreſſus Sultaniam petijt haud procùl indè diſtantẽ, quę olìm Perſarum regia fuit, ſed à Tamerlane Tartaro deuaſtata, adhuc vetuſta dignitatis ſuæ templorũ ornamenta retinet. Ad eam vrbem aliquandiù hærente Solimanno, ex vicinis altiſſimis montibus, quos niues perpetuæ obſidẽt, ſæuiſſima erupit tempeſtas paulò ante æquinoctium ęſtiuum, vt ex ipſis mõtium iugis prealta nix in campos, vbì Solimannus Tammaſum ſuſtinebat, ventis ꝓpellentibus decideret, & ea immanis procella Turcarũ tabernacula diſijceret, iumenta & vel maximè camelos grandi numero perimeret, milites ꝑmultos extingueret, adeò vt nec Solimannus ipſe multùm à periculo abfuerit. Auxerunt eam cladem noctis tenebræ, & timor hoſtis propinqui, licèt is longè abeſſet. Non deerant, qui magorum incantationibus eam tempeſtatem excitatam autumarent. Poſtera luce ſolis radij multis attulẽre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihil recreato exercitu, in Aſſyriam proficiſcitur, hortante Vlamane trãsfuga, ac nullo negocio potítur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ ſacrorum principis ſedes eſt, quem Mahometani reges omnes obſeruant, iſque ex veteri inſtituto & adoptat & confirmat Aſſyrię reges, ità vt etiàm Solimannus ab eo inſignia atque ornamenta eius regni accipere voluerit. Vrbs illa, ſi veteris ſtructuræ ambitus expendatur, longè omnium ampliſſima eſt, libuitque Solimanno in ea hyemare: ſed iam multa illic vaſtitas conſpicitur, horti innumeri ędificijs coniuncti, agri quoquè aratris proſciſſi, ferarumq; captiuarum & incluſarum nemora. Frequens indè nauigatio eſt ad Ormutium Perſici freti vrbem clariſſimã, in qua hodiè Luſitaniæ rex ſuũ habet

Tammaſus abit in montium receſſus.

Sęua tẽpeſtas vexat Turcas.

Turca potitũ Babylonia.

Babylonia vrbs qualis.

præfectum, & fides Chriſti catholica mirificè propagatur agente eodem rege,& ea in re Maiorum ſuorum clariſſimorum Luſitanię regum,pietatem egregiè ſectante. Nec fide carēt quæ ab antiquis ſcriptoribus de hortis penſilibus,de regia ſtructurę admirandæ, & murorum incredibili magnitudine prodita ſunt,cùm hodieque earum rerum veſtigia non deſint. Exceptus eſt Solimannus ab Aſſyrijs & Meſopotamię populis mira propenſione,ità vt per vrbes illarum regionum exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deincèps tum Solimanno,tum Abraimo acciderint,anno ſequenti referemus.

Turca redit in Perſidē.

ANno 1535. Solimannus,hortante Abraimo & Vlamane,in Tammaſum arma inſtaurat,egregiam quandoquè,vtì ſperabat,ex Perſis victoriam relaturus. Itaq; Tauriſium reuertitur,Tammaſo indè ad eius inopinatum aduētum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemq; ampliſſimā,licèt iuſſa facere paratis incolis,ſæua barbarie militi diripiendam obijcit, & ipſe quoquè multa ornamenta ex regis palatio parùm liberaliter ſecum abſportat Byzantium,pręter artifices ſericos,ſeruos quoquè & delectam vtriuſque ſexûs iuuentutem, quorum erat ingens multitudo.Ea pręda onuſtus,cùm iam aduentantis Tammaſi fama increbreſceret,redit in Meſopotamiam:nec eo in itinere abfuiſſet à periculo exercitus,niſì falconum & ſclopetorū ictibus Perſæ abſterriti fuiſſent. Verùm enimuerò iam Tammaſus Tauriſium redièrat, eumque perſequi ſtatuit, ſed cataphracti Perſæ leuiſſimos Turcas equites inſequi nō poterant. Interìm Delimenthes ſatrapa fortiſſimus petit à Tammaſo certum expeditorum equitum numerum,cum ijsque per nota itinerū compendia Turcas inſequitur, eosque iam nihil aduerſi formidantes vndiquè inuadit, perturbat,opprimit,ità vt Baſſę ipſi vix euaſerint.Vix vſquàm Turcę maiorem cladem vel in pugna cruentiſſima feruntur accepiſſe, ablatis præſertim tormentis atque tabernaculis, cunctisque vaſis caſtrenſibus & impedimentis, atque inſupèr pluſquàm dimidia equorum parte deſiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris,quem diem poſteà celebrem Perſæ habuēre.Ea clades Solimanni animum vehementer afflixit,omninoq; Byzantium redeundum ſtatuit,interìm profundè ac diſſimulanter inexpiabili odio in Abraimum concepto, qui ei huius infelicis expeditionis ſuaſor fuiſſet.Vbì Byzantium redijt, atrox Abraimo multorum procerum conſpiratione, quibus iam immodica eius potentia nimiſquàm inuiſa eſſet, inuidia conflata eſt,atque apud Solimannum gratia eius omnis conuulſa eſt,matre quidem & coniuge Solimanni,primis eius exitialis odij authoribus,quę ferre nō poterant,ad ſerui vniùs arbitrium tantum principem huc illucque impelli. Nam certum eſt,nulli ferè vnquàm tantum apud principē tributū fuiſſe,quantū ipſi Abraimo:ſed ea gratia in ſummū odiū repentè mutata eſt, vt rectiſſimè admonuerit propheta Regius: Nolite, inquiens, cōfidere in principibus, in filijs hoīm,in quibus non eſt ſalus. Plurimùm verò Abraimi exiſtimatiōem pręgrauabat, quòd haud obſcuris indicijs compertū eſſet,eum Chriſtianorum rebus fauere,propterea q; Soli-

Tauriſium diripitur.

Ingens Turcarū clades.

Abraimus perdit gratiam.

Pſal.145.

Solimannum à Carolo Cæſare & Ferdinando rege, itemq́ue Venetis infeſtandis ad Perſas reuocâſſe. Erat ènim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cęſarem vehemēter oderat, quòd didiciſſet eum per legatos cum Perſis egiſſe, ſuſpicareturq; eum Tammaſo tormenta per Luſitanos è finitima India ſuppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidioſi erga Solimãnum animi conuictus, cùm circiter Idus Martias in regiam fuiſſet admiſſus, acerbiſſimis verborum flagellis cæſus eſt, ſeueriſſimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solimanni pedes proſtratus, ſęuum eius animum flectere potuit. Nocte indè proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Solimannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus eſt. Porrò ſole orto ſupellex & pecunia eius omnis in fiſcum relata eſt, nihilq́ue ferè præter dotem miſerrimæ cõiugi relictum. Is hominis longè fortunatiſſimi exitus fuit. Contemplentur hæc, qui tantoperè venantur hominum gratiam, & nihil non agunt, vt principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitias capeſſendas prouehantur. Extant aurea cuiuſdam doctiſſimi viri carmina, quæ huc adſcribere viſum eſt: Abraimus iugulatur.

Felix ille animi, Diuisq́ue ſimillimus ipſis,
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Solicitat, non faſtoſi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos ſinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

Hoc anno per Angliam facta eſt religionis infauſta & funeſta mutatio, rege ob odium Pontificis, qui eius nuptias probare noluit, conniuente, licèt anteà Luteri dogma acerrimè oppugnâſſet. Hoc quoquè humanæ mutabilitatis exemplum fuit, nõ facilè obliuioni tradendum, vt qui ſtat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo pręcellētes viri, pietate & eruditiõe clariſſimi, Iohannes Fiſcherus Roffenſis Epiſcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui eſt apud Britannos ꝓximus à rege magiſtratus. Ij, vtpotè viri graues, neq; diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britãniæ ſe profitentis, ſententię ſubſcribere volebãt. Id verò tulit animo periniquo, & Roffenſi quidem maioris odij auctarium fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinē cooptauit. Extãt eius reuerendi antiſtitis aliquot præclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæreſim grauitate & maieſtate Pontifice digna ſic confutat, vt vix quiſquam vnquàm illi reſpondere auſus fuerit: quanquàm vt illi non magnoperè reſponderent, vel eo nomine adduci poterãt aduerſarij, quòd Latinè ſcripſiſſet, nec vulgus eius ſcripta poſſet intelligere. Id enim ſemper hęretici omnes noſtrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarēt, ſcilicet vt illis liceret ſuauiter & molliter ætatem agere, nihil intereà morati, quòd tot miſeros, ſimplices & idiotas homines in grauiſſima ſalutis ſuæ pericula conijcerent. Hoc certè ex illorum ſcriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam poteſt planum teſtatumq́ue effici,

In Anglia mutatio religionis.

Scripta Epiſcopi Roffenſis.

vt qui ſecùs hominibus perſuadere volũt, quod conati ſunt homines quidam medij vel neutrales, ij ſuam impudentiam toti orbi plùs ſatis prodãt. Quod quidem nos de ſectarum authoribus & concionatoribus dictum præcipuè volumus, quos pleroſque perſpicuum eſt contra ſuam mentem & cõſcientiam longè aliter & ſcribere & docere, quàm rem ipſam ſe habere non ſint neſcij. Nam ſępiſſimè apertè mentiuntur: quod non facerent, niſi de induſtria in errore verſari decreuiſſent. Sed ad rem reuertamur.

Roffenſis capite damnatur.

Rex Angliæ cernens neque Roffenſem neque Morum ſibi obtemperare velle, vtrunque capite damnauit per ſuos adminiſtros. Roffenſis quidem ad X. Calend. Iulij, Morus autem ipſius Iulij 7. die capite plexus eſt. Roffenſis certè multis annis diligẽter inuigilando gregi ſuo, adminiſtrandis ſacramentis, aſſiduitate docẽdi tum voce, tum ſcriptis, mira quoquè liberalitate in egenos, benignitate in ſtudioſos, verum ac legitimum egerat Epiſcopum, ità vt eius aula nihil ferè à monaſterio differre videretur. Nec dubitauit conatibus regis verbo ac ſcripto ſe opponere, nè ſuam cõſcientiam negligeret, tametſi ea re exitium ſibi pararet. Nolebat enim ſalutem Regis diſſimulando negligere, ſed vt verus Epiſcopus veritatem libera voce profeſſus eſt ad ſupremum vſque ſpiritum, adeò vt tum quoquè cùm in eum proditorum immane ſupplicium eſſet conſtitutum, atq; pronunciata eius horrendæ necis ſententia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia ſenio grauis, multiſque vigilijs & ſtudijs cõfectus erat, in mitiorem ea ſententia mutata eſt, quòd vererentur antè exhalaturum ſpiritum, quàm rheda traháve, vt moris eſt, tractus ad ſupplicij locum perueniret. Itaque X. Calendas Iulij productus in planitiem, conſtanti & alacri vultu populum eſt allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus eſt: deindè prece ad Deum fuſa, illi ſe commendauit, atque ità ſecuri caput prẹcidẽdum obiecit. Apud Anglos enim non enſe, ſed ſecuri plectuntur rei, capite in truncum inclinato. Is exitus fuit clariſſimi atque doctiſſimi Pontificis, poſtquàm iam diuturni carceris moleſtias pertulerat.

Morus capite plectitur.

Breuì pòſt etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò ſe Cancellariatu abdicârat, eundem vitę exitum habuit. Videbat enim vir prudentiſſimus quorsùm tenderent Regis conſilia: itaque nè cogeretur de innocentibus ſumere ſupplicium, illi ampliſſimo muneri ſpontè renunciauit. Cùm autem Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus eſt. Porrò hoc anno menſe Iulio eductus ex arce Londonienſi, ſiſtitur iudicibus à Rege deſignatis. Ibat debilis ſcipione fultus longo itinere, ſed vultu animum minimè perturbatum præ ſe ferente, donèc ad locum ventum eſt. Ibì primùm hortari eum cœperunt ad reſipiſcentiam: ſed ille Deum rogat, vt in ſententia ipſum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpuſculo ex carceris diuturnitate & morbo: quæ res permouit iudices, vt allata ſella dum ſe purgat, ſedendi habeat facultatẽ. Ijs peractis,

vocati ſunt ex gentis inſtituto Duodecimviri, vt inter ſe conſultarent, num Morus in Decretum Parlamenti malitioſè peccâſſet. Illi breui inter ſe habita deliberatione, reuerſi ad Iudices, aiunt, Gyltḣi, hoc eſt, Reus eſt mortis. Mox à Cancellario in eum prolata ſententia eſt. Tum ille mentem ſuam coram omnibus explicauit de Decreto Parlamenti, quòd Rex eſſet habendus caput Eccleſiæ Anglicanę, aitque totis ſeptem annis ſe diligentiſſimè veterum ſcripta & concilia euoluiſſe, nec tamen vſquàm inuenire potuiſſe, hominem laicum vel ſecularem caput eſſe poſſe Eccleſię in rebus Eccleſiaſticis. ſed interſtrepebant quidam, nec oratione eius permoueri potuerunt, licèt eſſet ſolidiſſima. Mori oratio.

Indè reducitur in carcerem, vbì priuſquàm ad turrim ventum eſſet, miſerandum accidit ſpectaculum:

Erat Moro filia Margareta eleganti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam ſententiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios ſatellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertìm teſtata eſt, nempè ſummam pectoris ſui ægritudinem & angores. Verùm pater, ſatellitum permiſſu, conſtanti vultu iuſſit eam miſſos facere eiuſmodi ſingultus, & animo infracto ferre pręſentem rerum ſtatum. Sic enim, inquit, viſum eſt DEO: & tu iampridèm conſcia es arcanorum pectoris mei. Ad Morum filia accurrit.

Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim paſſibus progreſſo, illa nō ferens immodicos doloris aculeos, ex tam præſenti parentis amantiſſimi periculo eius animum vehemēter pungentes, rurſùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeūtem: ſed ab illo neque lachrymas vllas fundente, neque faciem in rugas aut mœrorem contrahente, hoc ſolùm audit, Vale, & Deum ora pro ſalute animæ meæ. Virilis pectoris conſtantia.

Fuit ea hauddubiò grauis tentatio tanto viro. ſed qui iam pro veritate ſemèl vitam cum ſanguine profundere prorsùs deliberârat, CHRISTI amori omnem quantunuìs ptopinquorum amorem poſthabuit, vt ſe verum & inuictum CHRISTO martyrem conſecraret. Ità quidem nos de tali viro ſentire congruum eſt, qui cùm poſſet in illo regno rebus omnibus eſſe florentiſſimus, tamen nè DEVM offenderet, ipſam quoquè vitam perdere maluit. Idem autem ipſe, cùm eſſet regni Cancellarius, quandiù Rex Catholicam tuebatur religionem, ſeuerè in eos animaduertere ſolitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hæreticum ſequerentur. Deindè ſeptimo Iulij, caput illi præciſum eſt.

De

Calẽdis Iulij damnat⁹ eſt,7.Iulij capite truncatus.

De eius itemque clariſſimi Roffenſis Epiſcopi morte, ità quidam ſcriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij,ſeptimo Iulij, vt diximus)obtruncatus eſt in Britannia Thomas Morus, non minorem conſtantiam in iudicio & ſupplicio præ ſe ferens, quàm iniquiſſimo Atheniẽſium ſenatuſconſulto condemnatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Epiſcopo Roffenſi, in quem regis furor non alia cauſa vehementiùs exarſit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice eſſet cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffenſis inditum ſtipiti, multis diebus omnium oculis fuit expoſitũ: quod non modò non contabuiſſe, verùm etiàm multo venerabilius eſſe factum ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum eſt loco. Et nè quid in Mori capite exiſteret, quo populus religiõe turbaretur, audi iam facinus immaniſſimũ. Renouata eſt Thyeſtæa fabula, & caput eius non niſì longa coctura maceratum, quô celeriùs difflueret, haſtili eſt impoſitum. Hęc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodem anno 15. Aprilis, Reginaldus Doctor Theologus, omni virtute, & trium linguarum atque omnium rerum diuinarum cognitione præclarè inſtructus, ex Abbatia Londinenſi, quam Sion vocant, profeſſione Brigittanus, itemque alij nonnulli religioſi & ſeculares Iudicibus ſiſtuntur, tanquàm qui ſententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginald⁹ inter alia palàm dixit, Si rex ſciret quàm malè ipſi perſuaſum eſſet à quibuſdam regni proceribus, grauiſſimè indignaturũ malis conſultoribus. Tum verò mox illi indictum eſt ſilentium. Hoc enim malè fortaſsìs ſibi conſcij ferre non poterãt. Et dolendum eſt certè, quòd non raрò optimi principes improbiſſimorum hominum prauis cõſilijs tranſuerſìm agũtur, & faciunt plerunquè quod alioquì nunquàm attentâſſent, ſi aliena fraude deprauati nõ eſſent. Deindè iuſſus eſt ad quædam reſpondere, quod cùm faceret magna libertate, rurſùs ſilere iubetur. Vbì porrò audiuit mortis in ſe latam ſentẽtiam, Hoc eſt, inquit, iudicium huius mundi. Petijt autẽ bidui triduíve ſpatium ſibi permitti, quo ſe ad mortem præpararet: ſed reſponſum eſt illi, hoc iam non in iudicum, ſed regis arbitratu & clementia ſitum eſſe. Tum ille, Credo, ait, videre bona Domini in terra viuentium.

Iohan.12.

Pſal.26.

Carthuſiani Lõdinenſes.

Per idem tempus Carthuſiani quoquè Londineñ in regis iram incurrerũt, quòd nollent eum caput Anglicanæ Eccleſiæ agnoſcere. Erant in ea Carthuſia multi religioſi fratres & Patres, inprimìs præfect⁹ cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon. cuius fuit inſignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno graſſaretur, & iam Carthuſianis periculum impẽderet, caſu Londinũ alij duo Carthuſiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Auguſtinus Vuebſter. Cum ijs Prior Iohannes Houhthon acceſſit Thomam Cromuel regni Cancellarium, ſperans ſe ab illo impetraturum, nè ipſe cum ſuis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces ſuas ſubmiſsè admodùm propoſuit Cancellario, hoc ſolùm conſecutus eſt, quòd mox tanquàm regi rebellis, cum alijs duobus Prioribus in carcerem coniectus eſt. Ibì poſtquàm hebdomadam vnam exege-

Tres Prio-

exegerunt, Cancellarius cum pleriſque alijs Regis conſiliarijs venit, hortaturque vt abiurato pontifice, Regem caput Eccleſię tam in eccleſiaſticis quàm politicis rebus profiteantur. Reſponſum eſt illi à patribus negatiuè. Non enim ſic didicerant ab Eccleſia Catholica. Itaq; iuſſi ſunt iterùm in cuſtodiam recipi. Deindè ad certum diem producti ſunt in Conciliũ, rurſumque vt conſentirent admoniti, conſtanter reſponderunt ſe nec in minimo velle ab Eccleſiæ ſententia diſcedere. Mox adhibiti ſunt Duodecimviri, iuſſiq; inter ſe tractare, num mortis rei eſſent Patres illi, qui nollent in Parlamenti ſententia acquieſcere. Illi deliberandi ſpatium proferunt in craſtinum. Interìm cùm eſſent viri boni, ſtatuunt illos innocentes pronunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem ſicutì erat, miſit ad eos qui percõtaretur, cur ſententiam cunctantiùs proferrent. Reſpondent ſe nõ eſſe auſos in tam inculpatæ vitæ homines necis ſententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, eueſtigiò iubet eis renunciari, ſi quidem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient, ipſos reorum pœnam ſubituros. Cùm verò nec ſic flecterentur, ipſe eos adijt, & crudeles minas intentans, eò parùm firmos adegit, vt maieſtatis eos condemnârint. Quod cùm poſtera luce feciſſent, à Iudicibus lata in eos ſentẽtia eſt, quæ ſolet in reos maieſtatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinq; diebus illic manſerunt, multas interìm perpeſſi moleſtias. Poſteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaque trahæ impoſiti, immò reſupini toto corpore alligati, per totam vrbem ad locum vſq; ſupplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aſpera, modò per cœnoſa & lutulẽta paſsìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventum eſt, primus ſoluitur Prior Londinenſis Carthuſiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniam crudelis ipſi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, complexus hominem, & tum pro illo, tum pro cæteris Deum orans. Tum verò ſcalam aſſcendere iuſſus, obtemperat incunctanter. Ibì vnus ex conſiliarijs Regis, qui illic cum multis hominum millibus adſtabãt, rogat num regi & Parlamento conſentire velit, impunitatem pollicens, ſi id faciat. At ille palàm teſtatur, ſe ſolo DEI timore, non vlla in Regem ſuum rebellione adductum, id facere neq; poſſe, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latum vnguem à decretis Catholicę Eccleſię deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & misereat vos fratrum meorum, quorũ Prior immeritus fui. His dictis, breui ſpatio impetrato, legit ſex primos verſus Pſalmi 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus, craſſo fune de induſtria illigatus, nè prefocaretur. Atquì ſubitò alius quidam funem pręcidit priùs quàm moreretur, ſicque lapſus in terram, paulùm palpitans ad ſe redijt. Nec mora, raptus in vicinum locum, & veſtibus omnibus magna vi nudatus, trahæ rurſùs nudus alligatur. Primò carnifex verenda pręcidit, deindè ventrẽ ſcindit, & viſcera oĩa in ignẽ proijcit, corde transfixo. Quæ om̃ia vſqueadeò conſtanter & placidè tulit, vt & p̃ſides & reliqui om̃es nõ mediocriter demirarentur. Caput indè truncatũ eſt, & corp⁹ quadripartitũ. Idẽ ſupplicij gen⁹ reliqui duo

res in carcerem coniecti.

Damnantur à Iudicibus.

Prior Londinenſ. ſuſpenditur.

Horrẽdum ſupplicium.

duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter ſeculaiis Iohannes Hailus, magna conſtantia perpeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neque in vultu pallor, neque in ſermone trepidatio, neque in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit: eodem habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârunt, quo fuerant incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio eſt eorum, qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi, hilaritatem & conſtantiam præ ſe ferunt. Ea enim non conſtantia, ſed pertinacia eſt, prauo animi errore, non recta ratione, concepta, cùm vtiquè nō pœna faciat martyrem, ſed cauſa: ità vt valdè ridiculi, immò inſani ſint huius ætatis ſectarij, qui magna conſcribunt martyrologia eorum, qui non fidei, ſed hæreſeos nomine apud Catholicos ſupplicijs affecti ſunt: quaſi verò apud poſteritatem illorum memoria venerationi, & non execrationi potiùs, futura ſit. Sed his omiſſis, ad noſtros reuertamur: qui cùm tam immaniter excruciarentur, rogabāt principes & reliquos circunſtantes omnes, vt conſtanter ad ſupremum vſque ſpiritum benè viuerent, Regi fideliter ſeruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non eſſent à Dei & Catholicæ Eccleſiæ placitis aliena. Corporū membra aliquandiù cocta, diuerſis Londini locis ſuſpēſa ſunt, & capita ſtipitibus infixa.

Nondùm tres elapſæ erant hebdomadæ ab horum patrum nece, & eccè quidam viliſſimi homunciones à Cancellario copiam petunt, & facilè impetrāt, quoſdam alios Carthuſianos Londinenſes diuexandi. Itaq; Carthuſiam aduolāt, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmum ex Mewe, & Sebaſtianum Nendegate ſacerdotem impotenti inſania adducunt cum ignominia ad putentiſſimum carcerem, atq; illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cōſtringunt atrociter, ità vt perpetuò erecti ſtarent, nulla permiſſa facultate corporis exonerādi, quod neceſsè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia moleſtiam creare. Poſteà ſeorsìm concilio ſunt exhibiti, & cùm conſtanter reſponderent ſe nolle ab Eccleſia Catholica deficere, & validis rationibus & ſcripturæ ſententijs oſtenderent, Regem ſibi non poſſe vendicare Eccleſiaſticam authoritatem, idem ſupplicium, quod ſuperiores, perpeſſi ſunt die 16. Iunij. Erant quidem omnes tres ætate iuuenes, ſed animo cani, & præclara proſapia, nec mediocriter eruditi. Et Sebaſtianus quidem in ipſa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos ſuo exemplo, pro Chriſti & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthuſiani Londinēſes in fœtidiſſimum carcerem protruſi, inibì vitam breuì cum morte commutârūt, vno dempto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, ſed tandèm idem ſupplicij genus perpeſſus eſt. Multùm laboratum eſt annis aliquot, vt Carthuſiani Londinenſes Regi conſentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulſati ſunt. Pauci quidam verſutiſſimis hominum fraudibus decepti, ſpecie quidem viſi ſunt in verba Regis iurare, ſed animo prorsùs deteſtabantur. Verùm horum imprudens ſimplicitas hoc præmij adepta eſt, quòd cùm ſeruandæ Carthuſiæ Londinen

Tres alij Carthuſiani mittuntur in carcerem.

Afficiuntur ſupplicio.

9. alij Carthuſiani moriuntur in carcere.

dinen

dineñ cauſa ſimulatè iurâſſent, illa prima om̃ium deleta eſt, monachis indè oĩbus expulſis. Alij quoquè duo Carthuſiani Londinenſes anno 1537. quinto Idus Maij ſuſpenſi catenis, tam diù in patibulo hæſerunt, donèc oſſa omnia deciderent. Dicebãtur illi Iohãnes Rocheſter, & Iacobus Wanuert. Præter hos ob eandem cauſam ſupplicio affecti ſunt Iohannes Trauerſius Doctor Theologus in Hybernia, & Iohãnes Stoneus Auguſtinianus Cantuariæ in Anglia. Stoneus quidem tenebãtur aliquandiù in carcere, ibiq; ad ſolita Chriſtianorum arma cõfugiens, precibus & ieiunio triduano ſinè intermiſſione ſe dedit. Ibì tum ad eum vox facta eſt, licèt neminem videret, quæ eius appellato nomine, iuſſit eum infracto animo ꝓ ea, quam profeſſus erat, ſententia mortem oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permanſit conſtans, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à ſententia deduci, maluitq; fortiter mori pro iuſtitia, quàm regis parére voluntati. Porrò Trauerſius ſcriptis quibuſdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendiſſet, eo nomine accuſatus eſt: & raptus ad tribunal, non negauit, ſed extenſis digitis, His, ait, ea cõſcripſi, nec me eius facti vnquàm vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitur dictata in eum mortis ſentẽtia eſt, grauiaq; de more ſupplicia ſumpta. Accidit ibì res admiratione digna, quam narrârũt illi, qui pręſentes huic ſpectaculo interfuerunt. Cùm carnifex manum illã amputâſſet, & ſpectante populo in ignem cõieciſſet, reliquà parte exuſta, pollicem cum proximis duobus digitis, quibus ſolemus literas pingere, nulla ratione ignis, licèt identidèm inflammatus, abſumere potuit. Quo inſigni miraculo Deus, martyrem ſuum cauſam bonam tuendã ſuſcepiſſe, declarare voluit. Cauſa enim, vt rectè ait Auguſtinus, martyrem facit, non pœna. Pręterea malè habiti ſunt & ad vnum omnes in carcerem coniecti patres Franciſcani, q Obſeruantes dicuntur, quòd etiàm illi, regi aſſenſum præbere nollet, Eccleſiæ Anglicanæ caput ſeſe dictitanti. Vtrùm autẽ ex eorum numero aliqui neci dati ſint, incertum habeo. Hoc pacto accepti ſunt, qui in bona cauſa defendenda eam declarârunt conſtantiam, quam & religio Chriſtiana, & ipſius cauſæ ęquitas flagitabat. Verùm non diù impunè tulerunt, q illas cędes innoxiorum hominum patrârunt. Nam ipſe Thomas Cromuel Cancellarius, poſt Carthuſiam Londinenſem direptam & vaſtatã, intra biennium capite punitus eſt, vtì nè quis cõfidat in principibus. Certè valdè impium eſt, vt poſſis humanam aucupari gratiam, oẽm contemnere legem diuinam: & qui huiuſmodi ſunt, non immeritò principum alieniſſimos etiàm poſt ſummam gratiam animos experiuntur. Alij quoquè alias perpeſſi calamitates, nõ diuturno gaudio potiti ſunt. Porrò inſignis illa Carthuſia mutata eſt in officinam ſcelerum, vbì ſcortationi, palęſtrę & ludis vacaretur. Et hæc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliũ: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias, carnis Caſtigationes, quibus anteà illic vacari ſolebat, tolerare non poteſt. Et ea cauſa eſt, quòd hæc noua noui Euangelij dogmata, tam cupidè à pleriſque cæcis mortalibus ſuſcipiuntur, quia iucunda ſunt & plauſibilia carni. O ſatanæ verſutiam. Sed

2. alij in crucem acti.

Iohannes Stoneus.

Iohannes Trauerſius.

Miraculum.

Franciſcani in carcerem mittuntur.

Cromuel capite plectitur.

f illi

Iob 21. illi timere debent, quod in Iob dicitur: Ducunt in bonis dies ſuos,& in punĉto ad inferna deſcendunt. Et quod Chriſtus ipſe in ſuo Euangelio, Lucæ 6. Væ qui ridetis, quia flebitis. Hoc ſanè permultis locis fecit Luteri Euangelium, vt monaſteria vel prorsùs euerſa, vel in prophanos vſus mutata ſint, ſcilicet vt extinĉto cultu diuino, ad Mahometanam inſaniam ſensìm deuoluamur, aut certè in Ethnicifmum, vt iam aliquot fit locis, relabamur. Oportet reuerà non Chriſti, ſed ſatanæ ſpiritum eſſe, qui ferre nō poteſt laudes Dei, ſtudium perpetuę continentiæ, contemptum mundi & voluptatum omnium, vigilias, ieiunia, preces, voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem: quę quidem & id genus alia pietatis exercitia certum eſt nuſquàm magìs, quàm in benè inſtitutis monaſterijs, viguiſſe & vigere. Sed ea, hortante Lutero, vaſtata & prophanata ſunt, adeò vt ipſe Luterus cœnobium Auguſtinianum occupauerit, vbì anteà multi fratres ſolebāt Deo ſeruire. Et ipſa quoquè Carthuſia Londinēſis, de qua nunc agimus, poſtmodùm data eſt cuidam militi, qui ex ea ſtruxit ſibi palatium, templum mutauit in triclinium, & totū ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthuſiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur: imagines non modò diuorū quorumlibet, ſed etiàm ipſius crucifixi Seruatoris, quę nos tātę charitatis admonere debent, cultris conciderunt, & pedibus calcârunt. In ipſis ſacris aris ſaltârunt, & aleis luſerunt, choreas duxerūt, multaque alia valdè deteſtanda perpetrârunt, cuiuſmodi & Arrianos olìm feciſſe legimus. Ea verò cœnobiorū euerſio etiamſi nihil prętereà mali haberet, tamē vel ob hoc pernicioſa nimiùm eſt, quòd innumeri homines inopes, mēdici, calamitoſi fraudantur eleemoſynis, quæ illic largiſſimè prętari ſolebant. Nunc poſtquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominibus ſunt occupata, citiùs lapidem quàm panem, ad fores ſtipē poſcēs, retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infeĉti Luterano dogmate, tamen māllēt cœnobia pleraque minimè euerſa, quāquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quādoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille properteà ſe dolere extinĉta monaſteria, quòd olìm nobiles cōſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cędibus. At nunc poſtquàm deleta ſunt cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grande examen nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentum facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſque portione diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobilium conſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribus iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atque ex rebus noſtris prædas agunt. Ità ille Luteranus non propter IESVM dolebat ſubruta monaſteria, ſed quòd ipſis iam non liceret tutò iter facere. Verùm ſi malum eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet Euangelium, non

Margin notes: Carthuſia mutatur in caſtrum. — Mercatores Luterani vellēt ſalua cœnobia.

non debent tolerari priuati cauſa compendij vel lucri. Si autem malum non eſt ea eſſe, cur non etiàm ferant mendicantium fratrum domos, cùm tamē ex illis plerunquè plurimùm capiāt ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione vel in ſacris concionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituuntur? Sed hoc ipſum ſcilicet dolet malo dæmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicātium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangeliū dominatur. Sed & alia omnium Ordinum cœnobia innumera aut deſtructa, aut miſerè expilata & deformata ſunt, iacetque prorsùs omnis cultus diuinus, niſì quòd Dominicis diebus apud ſectarios in templo conueniunt Euangelici fratres & ſorores, & ibì aliquē Germanicè vel alio idiomate vulgari pſalmum cantillant, ſuamq; cœnam peragunt, nihil à prophano conuiuio diſcrepantem, cùm plerunquè nō ſint ſacris initiati, qui illis cœnam ſuam conficiunt, vt ideò quoquè corpus & ſanguinem Domini cōficere nō poſſint. Si qui verò inter eos ſunt apud Catholicos ſacerdotio initiati, illi ſic conficiunt Euchariſtiam, tamē negant manere corpus & ſanguinem Chriſti extra ſumptionem. Indè fit, vt ædituus quod ſupereſt vini, plerunquè ſecum domum abſportet, hilariter cum ſuis inter edendum illud potitans, non abſque ſumma cōtumelia tāti ſacramēti. Nam licèt illi negēt eſſe verū ſanguinē, nō tñ ꝓptereà deſinit eſſe verus ſanguis, ſi ſit ſemèl ritè cōſecratus. Sed ad inſtitutū redeamꝰ. Cœnobia euertit Luteri euangelium.

Hoc anno rebus tam proſperè ad Luteri voluntatem in Anglia præter eius expectationem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripſit acerbè & ſuo more calumnioſè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocās eos ſeditioſos & rebelles Cęſari, atque fures Dei, vt q neq; Deo, neque veræ Eccleſiæ Chriſti, (ſcilicet Luteranæ) neque Cæſari aut vlli poteſtati obedire dignantur. Sed hæc citra dubium in nullum veriùs quàm Luterum ipſum & eius ſimiles quadrāt, qui ſic Papæ iugum excuſſerunt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & qdem vel maximè ſeditioſè, in Cardinalem Moguntinum, idque in hunc modum, quanuìs Teutonicè: *Si ciues Hallenſes & ſubditi prouinciales Archiepiſcopatûs Magdeburg. Epiſcopum Moguntinum tyrannum ſuum Cardinalem expellerent aut interficerent, iuſtè facerent ei.* Vbì verò Chriſtus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, ſcribas & Phariſæos veſtros interficiatis, rectè facietis? An non potiùs dixit, Super Cathedram Moiſis ſederūt ſcribæ & Phariſæi: Omnia quæcunq; dicunt, facite? Quòd ſi Catholici ſciberent ſubditis principum Luteranorum, Pręclarè egeritis, ſi tyrānos principes veſtros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum ſuis concitaret? Quid verò futurum eſt in orbe Chriſtiano, ſi liceat ſubditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare ſuos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiuſmodi nefarium ſcelus, Cardinalis Mogūtini ſubditos incitaret, qui ſeditioſorum pœnas lueret. Mirum eſt, nuſquàm videre potuiſſe homines, q̃ nihil Luteri Euangeliū cōſentiat cum Euangelio Chriſti: tum quoquè, q̃ ille nuſquàm ſibi cōſtet, ſed tam ſit in doctrina varius & inconſtās, quàm ſe illi diuerſa ſcribendi argumēta obtulerunt. Hęc verò idcircò ſæ- Luterus in Catholicos principes. Nota ſeditioſum ſcriptum. Matth. 23.

piùs repetuntur, vt vel poſteritas diſcat noſtro magno malo ſapere. Vt aũt in Moguntinum principem tam impotẽter Luterus incurreret, ea res in cauſa fuit, quòd is princeps iuſſerat ſubditos ſuos Luteri fermento deprauatos, rebus ſuis diſtractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerent: quæ quidem non tyrannica fuit, ſed admodùm tolerabilis mulcta, niſì quòd Lutero licuit dicere quicquid libuit. An non verò Luterani magiſtratus in Anabaptiſtas gladio animaduertunt? Cur id non repræhendit Luterus?

Caſpar Querhamer

Per id ferè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiuſdem Cardinalis ſubditus, nomine Caſparus Querhamer, homo laicus, ſed nõ planè ſtupidus. Is mira Dei prouidentia in ſummam Luteri ignominiam miro ſtudio magnaq; ſolertia ex diuerſis Luteri ſcriptis collegit xxxvj. pugnantes & planè contrarias ſententias de cõmunione Euchariſtiæ ſub vna vel vtraque ſpecie, easque in magnam digeſſit tabulam, quæ poſſit ad parietẽ ſuſpendi. An non verò longè turpiſſimum eſt, in re tanti ponderis tam eſſe varium, & nunquàm ſuî ſimilem? Et ità quidem in hoc vno articulo ille lubricus & varius fuit. quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare ſufficiat? Verùm ille laicus poſteà in bello Smalcaldico malè mulctatus eſt ab Euangelicis. Fertur enim ad virilia ligato fune demiſſus in puteum, illicque diù tortus cùm in catholica fide conſtantiſſimus permaneret, rursùs extractus fuiſſe. Eant ſanè Luteri ſymmyſtæ, & quantùm velint ſui Luteri Euangeliũ laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quãdò eos vehementer pœnitebit, ſed ſerò, tam inconſtantem doctrinã non toto pectore eſſe execratos: nec habebunt quod in ſuî excuſationem adferant, quandò ea incõſtantia vel ſola abundantiſſimè docere potuit, Luteri Euangelium non alium quàm ipſum mendacij parentem, ſatanam habuiſſe authorem, vtì iam ſæpiùs dictum eſt.

Hoc anno, ipſis ferijs diui Iohannis Baptiſtæ, Monaſterium Vueſtphaliæ metropolis expugnatur. Quæ ibì tum geſta ſint, iam ſuprà diximus.

Anabaptiſtæ inuadunt Amſterodamum.

Eodem anno conati ſunt Anabaptiſtæ Amſterodamum, inſigne Hollandiæ emporium, fraude & dolo obtinere, ſed fruſtrà. Fuit per id tempus Friſia quoquè ab ea hominum peſte vindicata. Inuaſerunt Anabaptiſtæ Amſterodamũ nocturnis horis, Senatum vi occupant, vigiles & plerosq; ex Senatu perimunt: ſed tandèm ſuperati, pro meritis pœnas luunt, easq; valdè acerbas. Habuerunt epiſcopum quendam ſuum, cuius caput affixũ palo, in vrbis turri collocatum eſt. Iam paulò antè inſigne quoddam Friſię cœnobium, aquarum ambitu egregiè munitum, occupârant: ſed Friſię p̃fectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortiſſimè repugnantes, in quibus etiàm virgines quædam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit prępotẽs Deus, vt ea hominum lues, principum & magiſtratûs negligentia & diſſimulatione, non maiora in diès accipiat incrementa, & rebus Chriſtianis maximam adferat cladem & calamitatem. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque ſensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & ſic paulatìm coaleſcunt & augeſcunt magno Reipublicę detrimento.

Hoc

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clauſit optima & conſtãtiſſima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè perſuaſus, à ſe ſeparârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuiſſet. Ea quidem poſt diuortium illud infauſtum, ſe cõtulerat in Comitatum Bedfordienſem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cęlo parùm ſalubri ſitam: vixitque illic admodùm religiosè & ſanctè, magnoque animo illam ſeparationem fortiter perferens, quanquàm nõ dubium eſt, acres illam interdùm animi dolores ſenſiſſe, quòd videret regẽ parùm memorem ſalutis ſuæ, ipſâ contempta, Annam Boleniam ſibi copulauiſſe. At hoc menſe & anno grauiter laborãs aduerſa valetudine, miſſo ad illam ab Henrico rege Cęſaris Oratore, ſaluere iuſſa eſt. Porrò ſexto pòſt die ſentiens mortem adeſſe pro foribus, vocat ad ſe ancillam non indoctam, eique ad regem dictat Epiſtolam in hæc verba: Domine mi Rex marite ſemper chariſſime, ſalue. Iam aduenit hora mortis meæ, in quo tẽporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de ſalute animæ tuæ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta prę ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miſerias, & teipſum in ſolicitudines plures cõiecisti: ſed hoc tibi ignoſco, ac Deus tibi ignoſcat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod ſupereſt, commendo tibi filiam communem noſtram, in quam (quæſo) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs deſideraui. Præterea precor ſummè, vtì ancillas meas reſpicias, easque ſuo tempore benè locare nuptijs placeat: quod multum non eſt, cùm nõ ſint nisì tres: & dare meis miniſtris ſtipendium debitum: atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deſerti vel inopes eſſe videantur. Poſtremò vnũ illud teſtor: Oculi mei te ſolùm deſiderãt. Vale. His literis ſcriptis, eodem die mortua eſt. Facilè autem hinc liquet, quàm caſtè matrimonij iura coluerit etiàm in ipſo diuortio, cùm ſe ſcripſit, nullum nisì Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere non potuit. Corpus optimę principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum eſt. Quidam vir impensè doctus annotauit huius optimæ & ſapientiſſimæ reginę dictum memorabile, quod huc adſcribere viſum eſt: Aiebat illa, ſe quidem temperatam & mediam quandam fortunã mâlle, quàm vel aſperrimam vel leniſſimam: alterutrum tamen optãdum ſi eſſet, electuram citiùs triſtiſſimam, quàm blandiſſimam: Infelicibus nõ deeſſe conſolationem, fortunatiſſimis deeſſe mentem. Fuit hoc dictum verè pudici pectoris & ſapientis, vt ait idem.

Catharina regina deceſsit.

Epiſtola eius ad regem.

Apophthegma eius.

Eoipſo anno Carolus Cæſar inuictus, ſentiens alieno in ſe eſſe animo quoſdam Europæ proceres, non ſe deſerit, ſed vt erat mirabili prudentia, hoſtes ſuos anteuertere ſtudet, vt ſibi potiùs timerent, quàm ipſi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimendùm Barbaruſſam expeditionem parat, honeſtiſſimis & Chriſtianæ Reipublicæ vtiliſſimis ad id rationibus inductus. Galliæ rex nullam interìm fert opem, ſed potiùs animo in Cæſarem alieno viſus eſt eſſe, licèt eius ſororẽ in matrimonio haberet.

Cęſar in Africam.

ſ 3 Neque

Neque ea res latuit Italos.Itaq; & Genuenſes & Florentiæ Dux Alexander ſeſe egregiè communiêrunt, ſi quid fortaſsìs vellēt Galli moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem Cęſari miſit ſubſidio, nolens deeſſe publicæ ſaluti & vtilitati. Interìm in Hiſpania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoque rege & Heluetijs ſparſi, facilè extincti ſint. Veneti ob fœdus ante annos triginta cùm Baiazete Turcico Imperatore percuſſum, nihil ad hoc bellum contulerūt, huius ſacræ expeditionis ſpectatores futuri potiùs quàm adiutores. Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatum afflictę Reipublicæ. Porrò vniuerſa Hiſpania in hoc bellum egregiè incubuit. Andreas Auria ob ſingularem fidem & rerum maritimarum peritiam, à Cęſare ſuorum cōſiliorum factus conſcius, ingentem comparat claſſem, in qua erat quadriremis vna, quæ Cæſarem ipſum veheret, cuius remiges omnes ſericis erant veſtiti tunicis, & ipſa nauis multo ornatu longè elegantiſſima. Paulus Pontifex Andreę Auriæ dono miſit enſem ſolenni ritu conſecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaque alia eiuſdem gladij inſignia ornamenta. Miſit etiàm pileum è villoſo ſerico margaritis Phrygio opere depictum. Eiuſmodi verò mun⁹ dari ſolet magnis regibus: nec tamen immeritò datum eſt Andreę Auriæ, maritimis contra Turcas, Mauros, & piratas bellis clariſſimo duci. Ea res ſtrenuum alioquì ſenem, magìs etiàm ad res pręclarè gerendas incitauit. Interìm Mediolani Cæſar reliquit Antonium Lęuam, virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui ſua diligentia res Italię tueretur. Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas ſubſiſtens, indè benè precatus eſt exercitui in Africam traijcienti. Venit autem ad Cęſarem etiàm Ludouicus Luſitanię regis germanus frater, cuius ſororem in matrimonio Cęſar habebat, cum claſſe vigintiquinque nauium, in quibus pręter nautas deſcripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit caſus inopinatus. Quadriremis pretoria, qua Cæſar vehebatur, hæſit in vado ſabuloſo, eratque res plena periculi, nisì quòd Andreas Auria, mirabili induſtria celerrimè ex illo arenę tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res non parùm Cęſaris animum, qui ſciret patrem ſuum Philippum in ſimile diſcrimen coniectum, minimè euaſurum fuiſſe, nisì grandi miraculo ingens fluctus nauim, qua vehebatur, vltra ſabuli tumulos extuliſſet. Tota aūt hęc Cæſaris claſſis ſeptingentis ferè nauibus cōſtitit. Barbaruſſa vbì certò cōperit, Cæſarem ipſum in claſſe aduehi, vehemēter animo angi cœpit. Non em̄ putârat Barbarus Cęſarē tam difficile & periculoſum in ſterili & ſabuloſo ac om̄is penè aquę indigo ſolo, ſolſtitialibus p̄ſertim diebus, bellū ſuſceptum, ſed illud potiùs p̄ ſuos duces adminiſtraturū. Hortabat̄ nihilo minùs ſuos, vt ſe viros p̄berent, nec de victoria q̄cquam ambigerēt: inprimìs aūt, vt Guletę defendendę fortiſſimā operam nauarēt. Eſt aūt Guleta turris lateritia, circùm adiectas habēs munitiōes, eamq; Barbaruſſa multis tormētis egregiè inſtruxerat. Vbì tota claſſis ad ancoras cōſtituta fuit, Cęſar iuſſit milites ſcaphis ſe in continentem trāſferre: quod adeò compoſitè factum eſt, vt

Apparatus belli.

Claſſis Cæſaris.

Pontifex benè precatur claſſi.

Periculum Cęſaris.

700. naues.

Guleta.

eſt,vt mox barbari omnes,nullo commiſſo prælio,è littore profugerint, noſtrorum bombardas minimè ferentes. Deſcendit & Cęſar ipſe in terrã, bonæ ſpei & multæ alacritatis plenus, non ſuis, ſed prępotentis Dei viribus innixus,qui haud dubiò illius & fautor & protector erat. Miſſi ſunt autē,qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox,inſidioſum & ſummi laboris militum genus, vbiquè noſtris ſeſe offerebant valdè infeſtos, ſagittis,iaculis,lapidibus incautos atrociter vulnerãtes. Verùm Cæſar eorum feritate nihil deterritus,licèt amici graues à tam præſenti periculo eũ reuocare niterentur,cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis,quos ille mira animi conſtantia contempſit. Pugnatum eſt intereà aliquotiès, irrumpentibus Barbaris in noſtros, & modò illi, modò noſtri victores abiêrunt,donèc tãdèm paucos poſt dies Cęſar omnē vim expugnandæ Guletæ adhibere conſtituit. Iam enim militũ corpora morbis vexari cœperãt, quòd interdiù vehementiſſimo ſolis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfuſa, propemodùm præ frigore rigere viderentur. Huc accedebat, quòd Barbaruſſa ingentes Numidarum copias mercede conductas in dies expectabat, quorum aduentum Cæſar anteuertendum putauit: & quanuìs Cęſar inſigni pietate ęgris opem ferret rebus neceſſarijs abundè ſuppeditandis, tamen in arenoſo ſolo vix vlla dabatur copia dulcis aquæ, ità vt tum ſani, tum ęgri ex acrioribus pomis ſiti vtcunquè mederi cogerentur, quæ res non erat commoda valetudini. Itaque Cęſar bonis auibus ad Idus Iulias iuſſit tormentorum omnem apparatum ad Guletam oppugnandam adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium ſuſcepit. Tum verò ab aurora vſque ad meridiem tanta tormētorum vi is locus eſt oppugnatus, vt non modò concuti tellus, ſed tota paſsim hiſcere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillũ, mirabiliter concitari & exęſtuare atq; feruere cerneretur: cęlũ autem ipſum, denſiſſima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cum ſuo antemurali penitùs proſtrata, & munitiones omnes latè diiectæ, non omninò difficilem noſtris inuadendi aditum prębuerunt. Vt verò animis magìs incaleſcerent, quidam monaſticæ vitę profeſſor ligneam crucifixi Seruatoris imaginē pręferebat. Ibì iubente Cęſare alacriter noſtri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela om̃is generis & miſſilem ignem tenaci flamma armis adhęrentem, q̃ ab illis in ſubeuntes conijciebantur. Quamobrem territi, fuga ſibi cõſulunt immanes Barbari, quorum nõ pauci in illo itinere cęſi & in ſtagnum detruſi periêrunt. Porrò paucis è Cęſaris exercitu deſideratis, tormenta om̃ia & tota Barbaruſſæ claſſis, quæ intra Guletæ fauces ſubducta fuerat, in ius victoris Cęſaris cõceſſit, magno quidem Cęſaris commodo & voluptate, ſed ſumma Barbaruſſæ & ſęuiſſimorum piratarum detrimento, qui acerbiſſimè ferrent ſibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta ꝓfugerant, vbì Tũnetum ad Barbaruſſam venêre, ab illo contumelioſè primùm accepti, ſed mox repreſſa ira, ad audendum fortiter animati ſunt, quòd Afrorum & Numidarum auxilia iam appropinquarent.

Guleta oppugnatur.

Guleta expugnatur.

Muleaſſes rex.

Dum hæc geruntur, in caſtra Cæſaris venit Muleaſſes rex Tunetanus, quē Barbaruſſa è regno exturbârat. Fuit is procera ſtatura, ſuffuſco vultu planeque virili, ſed admodùm ſtrabus. Vbi Cæſaris dextram deoſculatus eſt, more patrio humi collectis cruribus, ſedit in tapete ſubſtrato, & per interpretem ſupplex petijt ab Imperatore reſtitui ſibi paternum regnum, multam eo nomine pollicens Cæſari fidem & id genus alia. Cęſar illi omnia liberaliter daturum recepit, hortans vt non Punica, ſed integra fide promiſſis ſtaret. Erat in illo Barbaro & Mahometanæ ſtultitiæ profeſſore rege magna tum bellicæ exercitationis, tum rerum cæleſtium ex Auerrois diſciplina peritia. Iuſſit autem Cæſar tendi ei tabernaculum, & hoſpitali liberalitate tractari hominem. Idem autem ipſe in Cæſaris exercitu præcipuè mirabatur numerum atque ordinem tormentorum, & incredibilem in foro rerum venalium omnis generis copiam, & militum res neceſſarias ementiū modeſtiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæſari magno vſui fuêre ad oppugnandum Barbaruſſam.

Guleta expugnata, Cæſar ad Tunetum iter intendit. Interìm verò dum multa ſecum animo reputat, & omnia diligenter expendit, commiſſa ſunt varia cum Numidis prælia. Solent Numidæ ferociter aduolare, & rursùs mira vafricie, ſi premantur, fugam arripere, vt inſequentes longiùs proliciant: tum verò conuerſis armis, paucos multi circunſiſtere, & nullo negocio trucidare. Cæſar vbi animaduertit Hiſpanos à Numidis in pugna quadam premi, acriter cum grauis armaturæ equitibus in Barbaros inuectus, eos in fugam præcipites egit: eoque die non ſolùm ſtrenui ducis, ante alios armatus in acie conſiſtens, ſed etiàm fortiſſimi militis officium præſtitit, ciuicamque coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hoſtibus circunuēto, & ſua ope liberato. Erant per id tempus quidam togati homines, qui Cæſarem hortarentur ad maturè diſcedendum ex Africa, quòd iam ſatis multa laude potitus eſſet, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæſar graui oratione, vt erat vir longè prudentiſſimus, præclarè compeſcuit, Guletam autem rursùs communiri iuſſit, impoſito plùs mille Hiſpanorum pręſidio. Indè Tunetum verſùs promotus eſt totius belli apparatus. Cæſar Vaſtium eo bello, eaq; pręſertim die, qua cùm hoſte confligendum erat, Imperatorem pronunciârat. Habebant Itali, Hiſpani, Germani, ſinguli ſuos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæſar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingenti fidutia hortabatur, vt fortiter contra Chriſti inermes inimicos decertarent, prædę loco ipſos habituros vrbem locupletiſſimam. Dici vix poſſit, quantùm ea Cæſaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, pręſertim ſitis moleſtias, fortiter pertulerint, licèt quidam ægrè in officio contineri potuerint, quos tamen Cæſaris præſentia & ſeueritas ad ſanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementiſſimus, ſic etiàm vbi res poſcere videbatur, non deerat illi Imperatore digna ſeueritudo.

Numidarū mores.

Guleta inſtauratur.

Iam

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus,& eccè Barbaruſſa immenſas Barbarorum copias in aciem producit, quæ centum millia hominum exceſſiſſe ferũtur.Tum verò Vaſtius, quem (vt dixi) Cęſar Imperatorem eo bello eſſe voluit,antequàm cum hoſtè manus confererentur,ſic ait ad Cæſarem: Iure meo vtens,iubeo vt hinc abſcedas ad mediam aciem, vbì ſunt vexilla,nè fortuito incidentis pilę caſu vniuerſa communis fortunæ ſalus,vnius hominis periculo,inexpiabile ſubeat diſcrimen. Cæſar ſubridens,metu vacuum eum eſſe iubet, quandò nemo Auguſtorum Cęſarum tormento ſublatus eſſet: at nihilo minùs pro ſua ſingulari modeſtia dictis illius obtemperans,confeſtìm quò iuſſus erat,abſcedit. Indè ſigno pugnæ dato,tanto impetu noſtri in Barbaros irruperũt,vt trecentos ſclopettis peremerint ante conflictum; reliquos omnes in fugam coniecerint,tormentaque ab illis relicta ceperint,prę dolore & ira dentibus frendente Barbaruſſa,& cum Turcis Tunetũ properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Chriſtianorum.Hos omnes ille immanis Barbarus, circumpoſito puluere tormentario,in carcere cõcremare voluit. Verùm dehortante quodam inſigni pirata,ſententiam mutauit. Eius autem crudelis cõſilij fama iam in carcerem peruolârat miſericordia duorum libertorum, Franciſci Hiſpani & Vincentij Dalmatæ, qui licèt Barbaruſſæ eſſent alumni,tamen inſigni pietate permoti,patefacto carcere,inſtrumenta,quibus catenas frangerent,miſeris illis obtulêre. Mox ruptis catenis, nudi homines ſaxis alijsq; correptis rebus Turcas inuadunt. Fugiunt ex arce Turcæ. Chriſtiani captiui totam arcem occupant,aliquot cæſis Turcis:regios theſauros omnes, omnem commeatum & arma intercipiunt, & è ſumma arce Chriſtianis dudùm ablatum vexillum expandunt,vt Cæſari & eius exercitui captam arcem ſignificent.Barbaruſſa ad arcem reuertitur, falſis dijs ſuis crebrò maledicens, & nimio furore percitus,apertaq; ianua ſupplex & propè lachrymans orat Chriſtianos,vt ipſum intrò cum ſuis recipiant,cunctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum ſaxa conijciunt,ità vt totus præ ira inſaniens,rebus deploratis,cũ ſeptem Turcarum millibus,turpi arrepta fuga Hipponam,vbì olìm D. Auguſtin⁹ incomparabilem egit Epiſcopum,properaret.Ea re cognita,Cæſar propiùs vrbem caſtra mouet,cui Magiſtratus claues deditę vrbis obtulerũt,id enixiſſimè obſecrãtes,nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cęſare cunctantiùs reſpondente,milites frementes & omnis morę impatientes, vel iniuſſu Cæſaris certatìm in oppidum irruũt,fruſtrà deprecante Muleaſſe. Et ipſi quidem Cæſari vehementer ſuſpecta erat Punica fides, vt non ſinè cauſa cunctantiùs preces Tunetanorum admiſiſſe videatur. Nam ſtipendium per Muleaſſem promiſſum, aſtutè & vafrè protrahebanr, viſuri qui Barbaruſſæ ſucceſſus forent.Primus cum parua manu ad arcis portam acceſſit Vaſtius, quem Chriſtiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt. Arce in poteſtatem redacta,milites agminatìm irruunt in vrbem, Itali & Hiſpani in prędas inhiant,Germani Mahometano ſanguine fundendo ſitim ſuam explent, nulli omninò parcentes neq; ætati,neq; ſexui:

Exercitus Barbaruſſæ.

Congreſſus pugnæ.

Captiui occupant arcẽ

Barbaruſſa fugit.

Tunetum diripitur.

quæ res permouit Cęſarem, vt propoſito edicto, capitis pœnam minaretur omnibus, qui Tunetano ciui vim intuliſſent. Cæſar arcem ingreſſus, captiuis Chriſtianis libertatem & nauigia atque commeatum, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Franciſco & Vincentio Barbaruſſæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum authores miſeris fuerant, pecũniam ac veſtem largitur. Tria præcipuè in arcis Tunetanę direptiõe Muleaſſes deplorauit, Arabicos inprimìs codices antiquiſſimos, qui nõ modò diſciplinas omnes, ſed etiàm ſuperiorum regum hiſtoriam, & Mahometanę ſuperſtitionis interpretationem continerẽt, quorum Muleaſſes iacturam tulit grauiſſimè. Secundò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moſcum & zibetum, quæ plumbeis loculis & arculis eburneis aſſeruabantur, & neutiquàm vulgaris erãt precij. Tertiò pigmẽta & colores varios & admodùm precioſos, quos milites diſſipatos conculcârant: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicę perijſſe dolebat Muleaſſes. Inuenta quoquè ſunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecẽtos cùm Ludouico rege Tunetum obſederant.

Barbaruſſa abit Byzantium.

Dum hęc geruntur Tuneti, Barbaruſſa venit incolumis Hipponam, & ibì triremes quatuordecim in ſtagno demerſas celerrimè educit, ſeque egregiè munit. Interìm miſſi ex noſtris, qui eius iter impedirent, cùm parùm eſſent rei naualis periti, re infecta, ad Cæſaris exercitum redierunt, nec ſinè magno Chriſtianorum detrimento illi ſęuiſſimo piratæ ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens ſpatium prębuere. Ea res vehementer commouit Andream Auriam, ità vt nõ planè deſperans ſe hoſtem poſſe conſequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbaruſſa, vrbem cepit, muros deſtruxit, arci prędium impoſuit, quam tamen Cæſar paulò pòſt iuſſit funditùs euerti. Deindè Muleaſſem Cæſar regem Tunetanum pronũciat, tributum imponit annuũ, falcones duos & totidem è Numidia velocitate cõſpicuos equos, ea cõditione, vt Chriſtianis amicus, Turcis hoſtis, Cęſari addictus ſit, & Hiſpanis, quos Guletæ ampliùs mille præſidij loco imponebat Cæſar, ſtipendium perſoluat.

Cæſar venit in Siciliam.

His geſtis, Cæſar ab Africa ſoluens, cum tota claſſe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & paſsìm pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipſo itinere nunciata ei eſt mors Franciſci Sforciæ, qui non ità pridèm Chriſtianam Chriſtierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Chriſtiano, Gallis Mediolanum pertinaciſſimè repetẽtibus, tumultus & clades excitauit, hæreticis interim mirè exultantibus, quòd nõ deeſſet Carolo Cæſari Chriſtianus rex, qui eum ſuis armis ab ipſorum coërcitione retardaret. Quanto ſatiùs fuerat, Mediolanum vel terræ hiatu abſorptum, ab hominum conſpectu penitùs tolli, quàm eius cauſa Chriſtianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, ſe inſignem ſibi comparare gloriam, ſi ius ſuum, quod tamen plerunquè vel incertum habent, vel etiàm nullum ſe habere nõ ſunt neſcij, egregiè tueantur, etiamſi interìm totus debeat perturbari & perire orbis.

bis. Sed huiuſmodi ſtudijs non valdè magnam ſibi laudem parant apud cordatos & Chriſtianę pietatis amantes. Verùm hęc Deus iuſtus iudex iudicabit, nos ad alia tranſeamus.

Sub huius anni finem Saxoniæ elector ex Auſtria, vbi Ferdinandum regem conuenerat, domũ proficiſcens, Pragę appellatus eſt à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis ſententiam de Concilio indicendo, itemque de loco Concilij indicauit, ſimul etiàm de ſententia Cæſaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non diſpliceret Mantua, quam Pontifex Cõcilio deſtinâſſet. Saxo reſpondit, ſe cum ſocijs Smalcaldici fœderis deliberaturum. Decembris die 26. ex Conuentu Smalcaldico reſponderunt Proteſtantes inter cętera, ſibi Mantuam non placere, neque perpeſſuros ipſos, vt in concilio Pontifex ſua authoritate vtatur, quòd ille ſit ipſorum aduerſarius, qui dogmata ipſorum damnârit. Itaq; eum iudicem eſſe non poſſe, ſed ex voluntate Cæſaris, regũ & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbum DEI cauſam cognoſcant atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melãchthonem, Bucerum, Pomeranum, & id genus alios apoſtatas monachos, quos certum erat hæreſeos nomine damnatos eſſe, & vel maximè reorum perſonam ſuſtinere, atque ideò nulla ratione poſſe ſententiam pronunciare. Atque ità Proteſtantes Concilium quidem ſe vehementer optare & expetere dixerunt, ſed à ſuis Concionatoribus malè perſuaſi, tale Concilium petiêrunt, quale nulla vnquàm ętas verum & legitimum eſſe putauit. Cùm verò verbum Dei aliter Luterus, aliter Zuinglius, aliter Anabaptiſtę, aliter Zuencfeldius, aliter Seruetꝰ exponant, quis vnquàm ſanæ mentis ex ſola verbi Dei litera, non adhibita Catholicę Eccleſię interpretatione, aliquid certi in Concilio ſtatui poſſe credat? Ità his tergiuerſationibus nouorum Euangeliſtarũ ſiue dogmatiſtarum id apud Proteſtantes Magiſtratus effectum eſt, vt Concilium nullum admittere velint, cui Pontifex ab oĩi antiquitate recepto more præſideat, & ipſam quoquè Synodum Tridentinam, cui grauiſſimi & longè doctiſſimi viri interfuêre, non magnipendant. Sed abſit, vt Eccleſia Dei alium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipſi traditus eſt ab Apoſtolis & Apoſtolorũ ſucceſſoribus. Quòd ſi verò ex ſectariorum ſententia mutanda eſt Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt: Sed ità tamen, vt aliud ſtatuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptiſtica, aliud alia nupèr natorum ſchiſmatum. Porrò in hoc Smalcaldico Proteſtantium Conuẽtu fuit etiàm Gallię regis legatus. Rex ille Germanorũ Principum captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in Italia gerere decreuiſſet: atq; interìm nihilo minùs in regno ſuo ſeueriſſima ſumpſit ſupplicia de nouorum dogmatum aſſertoribus vel ſectatoribus. Itaq; quòd Luteranorum Principum captauit beneuolentiã, ſuî aduersùs Cęſarẽ cõmuniẽdi cauſa id fecit, nõ ꝙ illorũ religionẽ ꝓbaret: & rursùs Luterani in eiꝰ ſe amicitiã eadẽ omnino ex cauſa inſinuabãt, alioquì ꝓpter diuerſam religionẽ nõ magnoperè addicti Gallis.

Legatꝰ Pontificis agit cum Saxõe.

Concilium nõ recipiũt Euangelici.

Gallus captat amicitiam Germanorum

Time-

Timebant enim vtrique Cæſaris potentiam, atque ideò modis omnibus communire ſe ſtudebant.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offenſi ſcriptis quibuſdam Luteri & complicum eius, præſertim quòd ſcripſiſſet Luterus Oecolampadium ſubitò à diabolo pręfocatum expirâſſe, ſynodum Tiguri conuocāt ſexta Auguſti miniſtrorum Euāgelij ſui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitum eſt, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolffgangus Capito Argentoratenſis eccleſiaſtes Zuinglianus, impediuit ad tempus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris ſcribit miniſtris Argentinenſibus, ſe non alieno eſſe animo à concordia: itaque hortatur vt ſynodum indicant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt iſti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipſi tam multas cogunt ſynodos authoritate prorsùs nulla. Iſtas impoſturas indoctū vulgus non aduertit, Principes alijs occupati, non ſatìs cōſiderant, & ità impunè faciunt noui dogmatiſtę quicquid libet. Conuenerunt igitur Arouiæ, quod eſt oppidum ditionis Bernenſium, quinque Euangelij Zuingliani prædicatores, qui tutiſſimam aliquam formam conſcriberent concordię cum Lutero ineundę. O miſeram Europam, quę non videt, quid ſub pretextu Euangelij moliantur horum temporum pſeudeuangeliſtæ: Si à Deo miſſi ſunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrociter inter ſe digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces ſequuntur?

Synodus Zuinglianorum Tiguri.

Synod⁹ alia Arouiæ.

Hoc quoquè anno & apud Cęſarem & Ferdinandum regem impensè laborârunt Proteſtantes, vt fas non eſſet Camerę iudicibus tueri cauſam Catholicorum, quibus ipſorum facultates eſſent ſub religionis prętextu ereptę. Id quidem certè durum fuit, & nō multùm à barbara feritate alienum, monaſteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patére miſeris pfugium ad Imperij iudices, quorum authoritate poſſent ius ſuum obtinere. Quid verò faceret vel Cęſar, vel Ferdinandus, cùm & Gallus minimè quieſcendum ſibi putaret, & Proteſtantes iam vſqueadeò viribus creuiſſent, vt ſi quid minùs impetrâſſent, facilè vi extorquere poſſe viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, ſi quid à Camerę Iudicibus contra ipſos hoc nomine decretum fuiſſet, & tamen ferre nolebant, vt de ſuis iniurijs quererentur Eccleſiaſtici, vel res ſuas repeterent. Atque hęc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olìm Iulianus apoſtata fertur dixiſſe cuidam locupleti Chriſtiano: Chriſtus veſter in Euangelio præcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas conuenienter Chriſti Euangelio. Sed non præcepit Euangelium, ait Chriſtianus, vt diuitibus, ſed vt pauperibus res noſtras largiamur. Porrò Luteri Euangelium non hortatur, vt tua relinquas, ſed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vſurpes. O prodigioſam rerum omnium in deterius mutationem. Olìm Germani Principes, Auguſti Cęſares, celeberrima paſsìm in Germania collegia, epiſcopatus, Cœnobia fundârunt, & ampliſſimis reditibus donârunt: hodiè ea mul-

Proteſtātes volunt ſilere Camerā.

Matt. 19.

multis locis vaſtata, diruta, diſſipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius ſuum proſequi.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Chriſtierni Danorum regis, filia Friderico Principi Palatino, qui hoc nomine quandoquè ius ſibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cęſare multis bellis implicito, nō eſt ſatis proſecutus. Et Cęſar quidem, ſi nō defuiſſet opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Eodem anno in Ducatu Vuirtenbergenſi caupo quidam hoſpitibus carnes porci, rabidi canis morſu infeſtati, edēdas propoſuit parùm hoſpitaliter. Vbì homines eius rei ignari carnes comederunt, mox verſi in rabiem, mutuis ſe morſibus lacerârunt. Facinus atrox.

Hoc ipſo anno è rebus humanis ablato Franciſco Sforcia, Gallorū rex à Cęſare petijt ſibi concedi Mediolanenſe Imperium. Verùm Cęſar non ignarus, quantum ex ea ditione ipſe commodi haberet, tum etiàm nō immeritò veritus, nè opulentiſſima Italiæ parte potentiſſimo Galliæ regi p̄miſſa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, ſua pręſertim regna, mox inuaderet, quod ſuperiores Galliæ reges feciſſe meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanēſem principatum Gallo cōcederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam ſuprà attigimus. Porrò nè Franciſcus rex in Cæſarem primus arma vertiſſe videretur, Sabaudiæ principem auunculum ſuum ſibi inuadendum ſtatuit, vt eius ditionibus in poteſtatem redactis, expeditum in Italiam iter haberet. Porrò eius principis coniunx, vxoris Cęſaris germana ſoror erat. Eius belli cauſam hanc prętexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipſi Niceam Prouincię vrbem, perſoluta pecunia, qua olìm à Gallis oppignorata fuerat, reſtituere. Gallus petit Mediolanenſem principatum.

ANNO igitur 1536. ineunte vêre aut circiter, magnis copijs Sabaudi Principis ditionem Galli inuadunt, multaque loca Duci deſtituto ab omnibus eripiunt, & nisì Antonius Læua Cæſaris Dux egregius valida manu eis occurriſſet, Vercellas, quas obſidione premebant, & multa alia miſero principi facilè eripuiſſent. Et nè quid illi ad ſummam calamitatem deeſſet, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vſque lacum, quæ illius erant, vi abſtulerunt. Cauſa hæc erat: Geneuenſes Zuinglianum dogma complexi erant. Eſt autem Geneua ferè in medio regionis Sabaudicæ. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligādi cauſa, tum alijs rationibus permotus, Geneuam obſidet. Geneuenſes ſociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes ſocios negligere, bellum Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cęſarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuerſus, vbiquè in Italia ſummo omnium ſtudio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidem amœniſſima in vrbe hyemabat, vbì tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit, eximia cum laude veræ ac integerrimæ probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm exceſſiſſet è viuis, inuiolatam ſeruaret,

Galli inuadunt Allobroges.

Itemq; Bernates.

Nuptię principis Floretini.

ret, nihil permotus quorundam Florentinorum patriciorum precibus, qui ei quotannis grandem auri ſummam offerrent, ſi repudiato Alexandro, priſtinam ciuitati libertatem reſtitueret.

Hippolytus Medices adſpirat ad principatũ.

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexãdri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt ampliſſimo eſſet Cardinalatûs titulo, opulentisque ſacerdotijs, multisque opibus inſignis, adſpirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiusque obtinendi cauſa necem Alexãdro molitus eſt: ea in re vſus fertur opera cuiuſdam magni viri. Sed Alexãder inſidias deprælendit, ſcripſitque Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quendam eius facinoris conſcium comprehendi iuſſit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe exceſſit: deindè ad animum rediẽs, tam immanis ſceleris ductus pœnitentia, cum Alexãdro in pacem redire ſtuduit. Itaq; Cęſarem, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, ſed à Prorcge Siciliæ negata ipſi naue, in quodam oppido agri Fundani conſilij inops ſubſtitit, ibique febre peſtilenti correptus ſexto die obijt, iuuenis longè omnium elegantiſſimus, rebusque omnibus florentiſſimus: ſcilicet vt inſani mortales diſcant nullis neque corporis & ætatis viribus, neque quantunlibèt ampliſſimis opibus fidere, neque vitæ huius voluptatibus, ſed vni viuo & vero Deo totos ſeſe dédere, cùm in hac vita tam ſint incerta & caduca oĩa, vt ne puncto quidem temporis certa nobis ſit huius lucis vſura. Porrò Cęſar cùm eſſet Neapoli, certo nũcio didicit Barbaruſſam claſſe apud Algieram reparata, Byzãtium abeuntem, & in itinere apud Mangonis portum Chriſtiana vexilla pręferentem, Mangonianos omnes in miſeram ſeruitutem in Africam captiuos abduxiſſe. Dolebat illi immani piratę, ꝗ tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitque Chriſtianis id omninò impunè cedere.

Idem miſerè perit.

Fœdus Cæſaris cum Venetis.

Intereà Cęſar multa vſus prudentia, cùm Venetis fœdus percuſſit. Vt eam in rem Veneti propenſioribus animis conſentirent, non parùm in cauſa fuit, quòd ſperarent Cęſarem principatum Mediolanenſem alicui traditurum. Nam neque Cęſarem, neque Gallum ęquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, ſed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipſis neutiquàm formidoloſa foret. Deindè Cęſar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem conſcripſit. Interìm verò Nonis Aprilibus Romã venit, ingenti triumpho exceptus tum à clero, tum à populo.

Cęſaris pręclarum facinus.

In cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum ſingulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic ſpectaculo intererant. Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempe oĩni argenti abaco mẽſe illato, à ſe dimiſit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modeſtia & humilitas incredibilis, amica & grata prępotenti Deo, qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Quatriduo autem Romę moratus, pridiè ꝗ indè abſcederet, grauiſſima & ardenti oratione regem Franciſcum, circunſtante Pontifice & Cardinalibus, multorumque principum Legatis, perſtrinxit, quòd fœdus abrupiſſet, & totum ferè terrarum orbem cõtra ſe conci-

Iacob. 4. 1. Petr. 5.

Oratio Cęſaris.

concitâſſet. Demùm is exitus orationis fuit, vt ſe paratum diceret cum Franciſco ſingulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Chriſtiano ſanguini parceretur. Erat tum cõmotus Cęſar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannem Lotharingiæ Cardinalem, qui à Franciſco pacis cõciliandæ cauſa ad eum miſſus apud Senas poſteà ipſum conuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferendũ intentus. Pontifex verò Cęſarem complexus, orauit vtì nè vel non iniquo dolori plus tribueret, quàm clemẽtiæ & pietati. Cęſar deindè, reiectis Galli legatis, Senas proficiſcitur, honorificentiſſimè à Senenſibus exceptus, oblatis vrbis clauibus, cum hymnis ad ędem ſummam deducitur. Pòſt Florentiam abit, & Alexandri generi ſummo ſtudio colitur: quem hortatus eſt, vt ab inſidijs ſibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiẽs, immodica cupiditate ad libertatem ſemper adſpirâſſet. Atque vtinàm Alexãder ijs monitis diligenter obtemperâſſet, q̃ à grauiſſimo & experientiſſimo Imperatore non temerè illi promebãtur: non tam horrendũ vitę ſuę exitum habuiſſet. Sed de hoc, ſuo loco. Cæſar venit Senas. Florẽtiam.

Cęſar deindè apud Lucenſes quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis ſtudium, propenſionem, liberalitatem eſt expertus. Poſteà ad Antonium Læuam peruenit, qui parùm tempeſtiuo conſilio, diuerſum hortãtibus Daualo Vaſtio & Ferdinando Gonzaga, Cęſarẽ impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibuſdam, vt Maſſiliam Cęſaris exercitui proderent, ſed ea res ſucceſſum non habuit. Deniquè eò tandèm res redijt, vt ex inſperato ſuperuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciſcum regem, & iam morbo caſtra Cęſaris vehementer affligente, Cęſar re infecta Genuam rediẽrit, interìm in Gallijs mortem oppetẽte Antonio Læua. Atque eodem tempore exercitus, quem Maria Cęſaris ſoror, virilis animi fœmina, in Belgis conſcriptum, duce Henrico Naſſauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuerſus eſt. Magnus quidem Pariſienſes timor inuaſerat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendę incumberent. Intereà verò nouo in Italia conſcripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili aſtutia nititur: ſed is conatus fruſtrà fuit. Porrò Paulus Põtifex miſſis tum ad Cęſarem, tum ad Franciſcum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacem hortatus eſt, & licèt id non impetrârit, ſpecimen tamẽ eximię pietatis de ſe prębuit, functus optimi Pontificis officio. Lucam. Cæſar fruſtrà tentat Maſſiliam.

Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciſcus Delphinus Galliæ regis primogenitus, incredibili toti⁹ regni dolore ex hac luce morbo ſubitario ſubtractus eſt. Erat is quoquè iuuenis annos natus octodecim, eximijs p̃ditus ornamentis, in ipſo ætatis & fortunæ arridẽtis flore poſitus: tam inopinato caſu admonens mortales omnes conditionis ſuę, vt eius ſemper memores, quemadmodùm ſapientiſſimè hortatur D. Auguſtinus, omnẽ diem, ſupremum putent vitæ ſuæ diem, & ſic Deo placitos mores ad extremum vſque perducant diem. Sed hęc qs perſuadeat hominibus? Erant qui dicerent, veneno interijſſe pręſtantiſſimum iuuenem, & eo nomine Delphinus excedit è viuis.

quidam Sebaſtianus Montecuculus in quæſtionem raptus, cùm ſe id crimen doloris impatiens admiſiſſe fateretur, ab ęquis in diuerſa nitentibus diſcerptus perijt. Verùm is præcipiti ſuſpicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimen à quo erat alienus, ità faſſus eſt, vt Antoniũ Læuam & Ferdinãdum Gonzagam eius ſceleris authores diceret. At illi viri egregij deteſtabile facinus à ſe depulerũt, nullis prę ſertim veneni indicijs in extincti corpore exiſtentibus, & affirmantibus pleriſque ex pilæ ludo immodico æſtuantẽ, ac ſudore diffluẽtem Delphinum, nimìs auidè aquã potâſſe, eaque re ſibi mortem conciuiſſe, obruto natiuo calore.

Conuentus Vuittenbergenſis. Hoc anno cùm peſſimè audirent Luterani & Zuingliani cõcionatores ob dogmatum diſcordiam, rursùs quandam inter ſe concordiam ſarcire conati ſunt, idque in Synodo Vuittenbergenſi in ædibus Patriarchæ & Euangeliſtę Luteri. Sed cùm veriſſimè dicat Sapiens, Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia: (Prou. 13.) concordia illa ſimulata fuit, nõ ſyncera. Nec potuit ſuum habere effectum, quòd propter aliorum abſentiam & abſque magiſtratuum ſuorum conſenſu nihil ſtatuere auſi fuêre: ſed nec ipſa quidem illius egregij cõuentûs acta in lucem edere ſunt auſi, tametſi ſcripta erant. Fuit ille ſyncretiſmus quidam, (Cretẽſium mos.) qualis olìm inter Cretenſes, qui cùm perpetuò inteſtinis ac mutuis ſe bellis infeſtarẽt, vbì ab hoſtibus imminebat bellũ, quandam inter ſe pacem conciliabãt, vt iunctis viribus faciliùs hoſtes ꝓpulſarent. Ità etiàm Zuingliani cum Luteranis quandam ſimulabant pacem, vt ſignis infeſtioribus in Chriſti Catholicam Eccleſiam pariter inueherentur. Atque in eo quidem inter ipſos cõuenit, panem & vinum minimè tranſſubſtantiari, vtq; eo nomine Catholicos, qui diuerſum docẽt, atrociſſimè idololatriæ inſimularent. Sed Eccleſia Dei hęreticorum calumnias irridẽs, in Euchariſtia Chriſtum viuum & verũ Deum adorat cum omni antiquitate: (Matth. 26.) & Chriſto ipſo dicente, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, ijs verbis certiſſimam fidem adhibet, ſciens nõ eſſe impoſſibile apud Deũ omne verbum. (Lucæ 1.) In hoc enim tremendo Sacramẽto oportet omnia humani ingenij argumenta procùl abſcedere, & vel maximè fidem exerceri, quæ tanto eſt maioris meriti apud Deum, quanto minùs rationibus fulcitur.

Crebra ſynodi Zuinglianorum. Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, quatuor Baſileæ, vnã Tiguri, & generalem quandam, ſi dijs placet, apud Bernates, cui interfuerunt ex pagis & vrbibus coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortaſsìs plerique deſertores monachi. Non dubium quin iſtorum conuenticulorum decretis plus tributum ſit ab hominibus miſerè ſeductis, quàm vel Tridẽtinæ, quę tot habuit pręſtãtiſſimos viros, vel cuiuis alteri à Catholicis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quædam Synodus Heluetiorum Zuinglianorum Arouiæ, in qua decretum eſt, neminem ex miniſtris Helueticarũ Eccleſiarũ mittendũ ad ſynodum generalẽ Euangelicorum, q̃ ad 14. Maij diem indicta erat Iſenaci, quod eſt Duringię oppidum, ſed poſteà Vuittenbergę, vt iam diximus, celebrata eſt. Hãc ſynodũ videtur indixiſſe Luterus, & eo noĩe recuſâſſe Heluetios miniſtros eò accedere. Mirum eſt nõ fulmi-

fulminâſſe in eos Luterum,pro ſua ſcilicet authoritate,& repentè omnibus diris deuouiſſe refractarios. verùm Zuingliani necdùm Luterum pro Papa ſuo agnoſcebant,nec tamen eius fulmina euadere potuerunt. Mirabiliter laborauit verſipellis Bucerus,vt qualiſcunque poſſet in ſpeciem conflari concordia:ſed quibus non aderat ſpiritus Chriſti, qui vnius Catholicę Eccleſię & Doctor & moderator eſt,à qua ſe ſeparant ſectarij oēs, non mirum eſt,certam inter illos concordiam iniri non potuiſſe. Atque vtinàm ſoli concionatores inter ſe mutuis arſiſſent diſſidijs, & nō etiàm miſerrimam plebem in tam varias, easq; pugnātiſſimas, opiniones & ſectas diſtraxiſſent. Nullis Buceri quantũuìs verſutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani eò pmoueri potuerunt, vt Luteri ſententiæ aut Buceranis figmentis ſubſcriberent. Nitebatur enim Bucerus illis perſuadere, nullam in rebus ipſis, ſed tantùm in verbis ineſſe diſcordiam: quaſi non è diametro pugnent inter ſe, Chriſtus eſt ſubſtantialiter præſens in Euchariſtia,& Chriſtus non eſt illic pręſens ſubſtantialiter. Ità inanes fuêre Bucerani conatus: qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâſſe videtur, vtrùm huic an illi ſententiæ accederetur, licèt miram præ ſe ferret in verbis & ſcriptis religionem: qua re permultis impoſuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt. Buceri verſutia.

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallenſis Conſul, inſignis Sacramētarius, ſcripſit ſex libros Aphoriſmorum de conſideratione Euchariſtiæ, quibus apertè docet, quàm non cōueniat Zuinglianis cum Lutero. Faceſſant ergò qui dicunt, pacem inter iſtos vnquàm ſynceram conciliatam. Diſſentiunt acerbiſſimè in hũc vſq; diem, & in dies è ſuis ſcholis nouorum dogmatum monſtroſos & abominandos producunt architectos, qui ſimplex & incautum vulgus miſerabiliter perdunt.

Eodem anno mortuus eſt Baſileæ Eraſmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, ſed qui in pleriſque ſcriptis ſuis non minimam prębuerit Lutero & alijs perditis ac ſeditioſis hominibus tumultus in religione concitandi occaſionem. Extant libri eius, quibus id poteſt euidentiſſimè doceri. Et ipſe certè in Epiſtola ad Albertum Pium Carporum principem ingenuè fatetur, quædā à ſe facta ſcriptaq;, quæ nec facturus erat, nec ſcripturus, ſi hoc ſeculum exoriturum diuinare potuiſſet. Sed interìm in Colloquijs, vbì multa ſunt ab eo nō ſolùm incautè, ſed etiàm pernicioſè ſcripta, nihil ferè correxiſſe videtur. Quid autem neceſsè eſt imperitę iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil diſcat aliud, quàm Eccleſię cōſtitutiones, cæremonias, inſtituta vel contemnere, vel in dubiũ vocare? Nō dicam, quàm multis locis odioſè ſuggillet monachos & Theologos, alioquì plùs ſatìs huic nouo euangelio inuiſos: hoc vnũ in confeſſo eſt, multa eum ſcripſiſſe, quę pręſtaret nunq̃ in hominum veniſſe manus. Quàm ſæpè pueriliter hallucinatus ſit in Cenſuris ſuis, Auguſtini & Hieronymi præſertim operibus præfixis, facilè demonſtrari poſſit, ſi res poſtularet. Eſt quædam in Hieronymi Tomis Epiſtola, eam negat eſſe Hieronymi, ſed vel Tertulliani eam eſſe ait, vel alicuius vetuſtioris: & tamen in Eraſmi mors. Cenſurę Eraſmi quales.

eadem Epiſtola fit mentio D.Ambroſij Mediolanēſis epiſcopi,& ab ipſo
repertorum corporū Geruaſij & Protaſij martyrum.In Auguſtino opus
50. Homiliarum libenter tribuit ipſi Auguſtino:alibì quandam ex ijs ſe-
paratìm in ijſdem Auguſtini Tomis excuſam Homiliam, negat eſſe Au-
guſtini.Nec mirum,errare eum plerunquè,dum nimiùm ſuo iudicio tri-
buit,& omnia ex ſtylo vult metiri,qui ſanè apud Auguſtinum admodùm
varius eſt,dum plerunquè ad vulgi captū ſeſe accommodat,cui tanquàm
Epiſcopus debuit paſtoralem curam impendere. Non fuit illis ſanctiſſi-
mis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro captu illorum,
quibus vel ſcriberent vel loquerentur,ſuam quoquè orationem libenter
interdùm deijcerent:id quod D.Hieronymus de ſeipſo quodā loco aper-
tè fatetur.Quantùm eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus,immò
veriùs monaſticæ vitę contemptoribus,quales ex eius libris multi euaſê-
re,vt verendum eſt,nihil attinet dicere,nè videar odio potiùs,quàm veri-
tate,ad hæc ſcribēda impelli. Conſulit certè,nè quis ante annum 28.mo-
naſticæ vitę genus aliquod amplectatur,multaque adfert,quæ poſſint iu-
uentutem non mediocriter à vita monaſtica abſterrere. Vbì in monaſte-
rijs om̄is diſciplina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò nō
debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur,quid (oro)neceſsè eſt abſter-
rere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbì iam
planè vitijs aſſueuerint,vel etiàm matrimonium contraxerint,quod ple-
runquè ante eam ætatem fieri videmus,tum cœnobium petent. Nos ve-
rò cum tota Dei Eccleſia conſtanter aſſeueramus,cœnobia eſſe ſaluberri-
Cœnobia petenda.
mè inſtituta, & eos ſuæ ſaluti vel maximè conſulere, qui in tenera ætate,
cùm iam ſunt rationis benè compotes,ad ea ſe conferunt, Deo illic per-
petuò nō inuiti,ſed ſua ſponte libenter & alacriter ſeruituri,quandò prę-
ſertim tot ſunt hodiè inter homines praua exempla, quibus tenera ætas
ad horrenda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur
quiſquam inuitus monaſticam vitam profiteri, ſed datur ſatìs iuſtum de-
liberandi ſpatium, quô abundè poſſit quiſque vires experiri ſuas, & tum
demùm id ſtatuere,quod videat ſuę ſaluti cōducere. Quòd ſi Eraſmus po-
ſito monachi habitu mâluit in hominum frequentia degere,non abſque
multorum graui offendiculo:nos cum beatiſſimis Patribus,Baſilio, Gre-
gorio Nazianzeno,Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs,
hominū turbas tanquàm periculoſas fugere mâlumus, aut certè, ſi inſti-
tutum monaſticum id poſcat,vt inter homines verſandum ſit,alieno po-
tiùs quàm noſtro arbitratu viuere,cùm nulla ſit peior libertas,quàm cùm
ſic licet viuere,vt libet.Quæ quidē omnia idcircò dixerim,vtì nè qs nimi-
um tribuat Eraſmi ſcriptis pleriſq;,ſed meminerit hominē eum fuiſſe, &
q nō ſemèl lapſus ſit, ſicut paulatìm res ipſa euidētiùs & docet,& docebit.
Hęretici vbì ꝓ ipſis facere videt̄,libēter eū amplectūtur,aliâs cōtemnunt.
Atq; vtinàm res theologicas aut nūquàm attigiſſet,aut religioſiùs & mo-
deſtiùs tractâſſet.Ipſe quidē fatetur in memorata ad Piū Epiſtola,ſe primū
omniū ſubodoratū fuiſſe,ambitione corruptū Luteri animū: ſed vtinàm
tam

tam ſe præbuiſſet ſtrenuum in oppugnando Lutero, quàm res ipſa flagitabat. Quid illum mouerit, cur non omnibus ingenij viribus cauſam religionis cōtra nouos dogmatiſtas tueretur, ego certò affirmare nō poſſum. certum eſt autē, ſi vti ſua doctrina & eloquentia voluiſſet, plurimùm eum Eccleſiæ conferre potuiſſe, maximè quòd apud multos ingens eius eſſet authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandam Thomæ Mori, non tamēn typis excuſam, ad Eraſmum Epiſtolam, qua illum hortatur, vt ſcripta ſua retractet & corrigat: alioquì fore dicēs, vt ab Eccleſia reijciantur. Non omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Eccleſiæ de Eraſmi ſcriptis iudicium. Quanuìs autem, vt dixi, multa de monaſtica vita incautè ſcripſit, non tamen eum ab ea vita prorsùs abhorruiſſe, non vno eius ipſius teſtimonio doceri poteſt. Fuit apud nos eius manu ſcripta epiſtola ad quendam Carthuſiānum, in qua inter cætera ità dicit: Vereor nè imponant tibi quorundam præſtigiæ, qui iactant hodiè ſplendidis verbis libertatem Euangelicam. Crede mihi, ſi rem propiùs nôſſes, minùs te tæderet iſtius vitæ. Video genus hominum exoriri, à quo meus animus vehementer abhorret. Neminem video fieri meliorem, deteriores omnes, quotquot ego ſanè nouerim: vt vehementer doleam, me quondàm in libris meis prædicâſſe libertatem ſpiritûs. & poſt pauca: Ciuitates aliquot Germaniæ implentur deſertoribus monaſteriorum, ſacerdotibus coniugatis, pleriſque famelicis ac nudis: nec aliud quàm ſaltatur, editur, bibitur, ſubatur: nec docent, nec diſcunt: nulla vitæ ſobrietas, nulla ſynceritas. Vbicunquè ſunt, ibì iacent omnes bonæ diſciplinæ cum pietate. Plura tibi ſuper his ſcriberem, ſi tutum eſſet literis committere. & rursùs: Quænam eſt hæc libertas, vbì non licet dicere preces, non licet ſacrificare, non licet ieiunare, non licet abſtinere à carnibus? Cogita quid talibus poſſit eſſe miſerius etiàm in hoc ſeculo. Itemque poſt pauca: Emoriar, ſi vel tantillum roboris haberet hoc corpuſculum, vt ſaltem viuere poſſet, nî mâlim iſthic tecum agere, quàm in palatio Cęſaris eſſe primus epiſcopus. Proindè mi chariſſime in Domino, & per veterem, immò perpetuam amicitiam noſtram, & per Chriſtū oro, obſecro, obteſtor, vt iſtud tędium penitùs excutias ex animo, nec aurem prębeas exitialibus hominum fabulis, qui nihil opitulaturi ſunt tibi, ſed irriſuri potiùs, vbi te in foueā pellexerint. Hęc Eraſmus ante annos plurimos ad Carthuſianum quendam, quem etiàm tum, licèt iam ſenem, videntur quidam improbi inſtigâſſe ad excutiēdum cucullum, à quo ſcelere eum Eraſmus vehementer deterret. Sleidanus libenter adferre ſolet in ſuis commētarijs, ſi quid habeat Eraſmus, quod poſſit facere cōtra Catholicos, cętera vel ſilet, vel floccipendit. Et nos igitur nō grauabimur vel vnā Eraſmi de Luteri & ſatellitum eius euāgelio ſententiā adſcribere. Ait ergò in libro illo, quē tertiū ſcripſit de libero arbitrio: Certè multi Luteri diſcipuli ad publicā tranquillitatē adeò ſunt inutiles, vt Turca quoquè feratū Luteranorū nomē execrari ſeditiōis odio, cùm Chriſtianos toleret ab ipſius dogmatibus alienos. Quid hîc cōmemorem, quāta inter euāgeliſtas

Thomas Morus hortatū Eraſ. ad Palinodiam.

Eraſmus de Luteranis.

Libertas Lutericì euangelij.

Turca execraturLuteranos.

(ſic em̃ ipſi ſe vocãt)diſſenſio,quàm atrox odium,quàm amarulenta contentio, immò quanta inconſtantia,cùm ipſe Luterus totiès mutârit ſua placita,& ſubindè noua paradoxa ſuppullulét? Sed de his ſatìs: quanquàm non erit alienum,ſi de hac diſſenſione quid ſentiendum ſit,ex ipſo Lutero audiamus,vt hæretic⁹ proprio enſe iuguletur:Chriſtus (inquit in Pſalmum 5.)non alia ratione confligit cum hæreticis,quàm vt inter illos exi- ☞ ſtat factioſus quidam diſſenſionis ſpiritus.Ex illorum enim diſcordia,interitus quoquè eorum & perditio conſequitur. Sed ad hiſtoriam reuertamur.

Anna Bolenia ſupplicio afficitur. Eodẽ anno Hẽricus Anglorũ rex Annã Boleniam,quã, repudiata Catharina regina,ſibi copulârat,palàm capite plecti iuſſit,atq; altero pòſt die Ianã Semeriam virginẽ ſibi coniugem accipit. Perſuaſerat quidã ex Angliȩ procerib⁹,vt antè diximus,Henrico regi iure eũ repudiare Catharinã, quæ fuiſſet Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorũ puer,Catharinã vt acceperat virginẽ,ità quoq; ea ȩtate mortu⁹ virginẽ reliquit: quod Henricus ipſe tũ Cæſari, tum alijs confeſſus fuit. Et iſthuc quidem inter alia grauiter in ſcripto quodam ſuo obijcit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis,ex regio Anglorum ſtemmate ortus,vir doctiſſimus atque integerrimus, quem virum incredibili impudẽtia (vt hoc obitèr Lectorem admoneam)non vno loco nugator ille Sleidanus ſceleratè traducit,tãquàm is Luteri inſano dogmati fauerit,cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione conſtantius, cuius etiàm cauſa poſteà in regno Angliæ multa præclarè geſſit. Sleidani calumnia. Cur autem Hẽricus Rex Boleniam trucidârit, hæc cauſa fuit: Sentiens Bolenia nullam ſe ex rege maſculam poſſe prolem concipere,quòd dictu quoquè nefas eſt,germanum fratrem ſuum Georgium ad inceſtum concubitum prouocauit, ſcilicet nè quis omninò ſuſpicari de adulterino conceptu poſſet. Atquì nec ſic voto potita ſuo, fruſtraq; fratris experta complexus, procax mulier Norreſium, Veſtenium, & Breertonum equites ex aula illuſtres, vt ſecum cõcumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis muſicæ magiſtro ſe proſtituit. Accidit deindè,vt ancillam cum amico ludẽtem ſeueriùs caſtigaret. Id illa indignè ferens,omnia defert ad regem. Is quæſtione de ſupradictis hábita, iubet eos interfici, prolata etiàm mortis ſententia in Boleniam à iudicibus, inter quos ſuum quoquè tulit ſuffragium Thomas Bolenius Annȩ parens.

Victoriæ Luſitani regis. Hoc anno potentiſſimus idemque Chriſtianiſſimus Luſitaniæ rex Iohannes, inſigni potitus eſt victoria apud Indos, in poteſtatem redacta Cambaia vrbe inprimìs inſigni potentia atq; opulentia, & omnis generis frumenti copia. Conſtruxit illic idem rex arcẽ munitiſſimam,& paulatìm mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata eſt fides Chriſti,dum interìm in Europa aliæ ſuper alias hȩreſes exiſtunt, quas miſeri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur.

Indicitur Concilium. Paulus 3. Romanus Pontifex,ſolicitante etiàm pijſſimo Carolo Cæſare,volẽns perturbatæ Eccleſiæ mederi,hoc anno Concilium Oecumenicum

nicum apud Mantuam celebrem Italię vrbem indixit. Verùm is locus nō placuit Germanis Proteſtantibus. Allegabant multa pericula, quę tamen longè iuſtiùs alleganti Pontifici cedere nolebant, incitati à verſutis concionatoribus, qui Pontificem in ſummum odium & cōtemptum adducere non ceſſabant.

ANno 1537. menſe Aprili Aetna mons Siciliæ, materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimēta, ingentem ignis maſſam euomuit, quæ nō repentinò, ſed paſsìm decidens, colles, nemora, ſaxa, rupes, pagoſque duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vaſtauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Eius montis ignis ſulphureus interdiù obſcurum & ſubnigrum, noctibus verò prorsùs horrendum ſe ſpectantibus oſtendit. Ratio naturalis terribilis ignis hui⁹, à Philoſophis eiuſmodi adfertur, quòd Sicilia intrinſecùs in ipſis viſceribus ſit planè cauernoſa & referta ſulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignem fouentibus. Porrò ignis non poteſt eſſe ſinè reſpiraculo, ſed vbiquè ſeſe exerit. Indè fit, vt in Sicilia non paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cęterùm ignis in cauernas ſeſe proripiens, flammam excitat, quę foràs erumpere cupiens, ſumum & igneos vomit globos, multiſque locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret. Nonnunquàm verò in ipſis terrę viſceribus tanta eſt ignis violentia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exuſtos & arenam eijciat. Trogus libr. 4. ſic ſcribit de hoc monte: *Sicilia terra eſt cauernoſa & fiſtuloſa: quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vndè ignis cōcipitur. Intrinſecùs ſulphur habet & bitumen: vbì ventus per ſpiramenta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnæ durat incendium.* Motus ergò ventorum, cauſa incendij eſt. Strabo ſcribit ſe in eius montis cacumine fuiſſe, & omnia diligentiſſimè luſtrâſſe. Feruntur in ſummo vertice mirabiles eſſe mutationes, interdùm erumpente igneo flumine, aliquandò vel flamma, vel obſcuro fumo. Id verò ſummam habet admirationem, quòd illius ignis calor neque vllo frigore temperari, neque frigus depellere poteſt. Noſtro æuo nihil ferè pręter obſcurum vaporem ex eo monte erumpere viſum eſt, vſq; ad hunc 1537. annum, quo ignem ſupradictum euomuit. Veriſimile eſt, quicquid dicant Philoſophi, ijs in locis quędā eſſe Tartari oſtia, aut loca puniendis animabus deſtinata: quemadmodùm etiàm in Iſlandia inſula, quæ in Oceano ſita, æſtiuo ſolſtitio noctem nullam, brumali nullum diem habet, mons eſt Occidentem verſùs, Hecla dictus, à quo non longè abſunt fodinæ ſulphuris, quod indè copioſiſſimè plenis nauib⁹ euehitur. Mons ille cùm furit, haud ſecùs atq; horrenda tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa, ſulphur euomit, cineribus egeſtis terram circūcircà tam longè operit, vt ad viceſimum lapidem vel milliare coli non poſſit. Sunt ibì multæ voragines, ità cineribus opertæ, vt vix euitari poſſint ab illis, qui vt eius incendij naturam explorent, propiùs montem accedūt, è quibus pleriq; viui à voraginibus abſorbentur. Emergit illic ignis quidam, q aquam abſumit, ſtuppam non abſumit.

Aetnæ incēdium.

De Aetna Trogi ſententia.

Nota miri quiddam.

Hecla mons in Iſlandia.

Mirum.

Viſun-

Viſuntur illic mortuorum ſpiritus,qui in nota ſpecie offerunt ſe familiaribus colloquijs hominum, idque adeò, vt adhuc viuere putentur ab illis qui eos neſciunt vel ſubmerſione,ſeu alia violenta morte perijſſe. (Nam tales præcipuè appárēt.) Cùm autem orant eos amici vel noti,vt domum redeant, dicunt cum ingenti gemitu ſe petere montem Heclam, ilicoq; diſpárent. Voluit autem omnipotens Deus eiuſmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales,quæ pœnæ maneant impios poſt hanc vitam, & ſic diſcant timere DEVM, vt poſſint æternos ignes euadere.

Carolus Cæſar cùm aliquandiù valetudinis confirmandæ cauſa Genuæ hæſiſſet, priuſquàm in Hiſpanias proficiſceretur, res Italiæ non negligendas putauit. Itaque cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis competitoribus, ſingulis ſua iura allegantibus, magna contentione peteretur, Cæſar erecto tribunali illud Frederico Gonzagæ adiudicauit. In eius enim matrimonio cernebatur ſoror Bonifacij,non dubia hæres fratris ſui, qui repentino labentis equi caſu interíerat. Porrò arci Mediolanenſi,toto orbe celeberrimæ, Hiſpanũ quendam præfecit: ijsq; rebus confectis,ſecundiſſima vſus tempeſtate,in Hiſpanias nauigauit,vrgente præſertim Andrea Auria, vt ante brumales dies eam profectionem maturaret.

Huius anni menſe Ianuario accidit crudeliſſimũ facinus, quod poteſt multos non mediocriter ad agendã ſalutis ſuæ tum tẽporariæ,tum æternæ curã extimulare,viros præſertim principes,qui nũquàm ſatìs poſſunt eſſe circunſpecti ob multorum inſidias: quas tamen faciliùs euadent, ſi DEVM vita innocenter tranſigenda ſibi propitium reddant. Fuit Florentiæ dux & princeps Alexander Medices, Cæſaris potentiſſimi gener,iuuenis robuſto ac vegeto corpore,vigintiſex aut circiter annorum,qui etiàm iure dicendo ciuibus æquum & moderatum ſe præberet. Verùm in tanta rerum affluentia, iuuentutis accedẽte feruore, admodùm in Venerem procliuis fuit, ità vt coniugis toro contentus non eſſet, parùm interìm habita tum dignitatis,tum valetudinis,tum ſalutis ſuæ cura. In eius intimam familiaritatem ſe mira vafricie inſinuauit Laurentius Medices, ex Mediceis omnibus illi ſanguine maximè propinquus, cui incautus princeps tantum tribuit,quantum vix vlli alij. Is verò cùm Alexander eſſet Neapoli,vbì tum quoquè erant exules Florentini,incredibili perfidia & Alexandrum ferè quotidiè apud exules ſe iactitabat è medio ablaturũ, ore maledicentiſſimo crebrò in illum inuectus,& rursùs exulum conſilia ad Alexandrum ilicò deferebat.Quod cùm exules perſenſiſſent,eum vehementer deteſtati ſunt, & Alexandri ſtultitiam perſtrinxerũt, quòd tam perfido homine vſqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrum,& is accito ad ſe Laurentio,quid audiêrit,indicat. At homo verſutus vera ipſum audîſſe cõfirmat,ſed hac demùm ratione,ſi ſe ſimulet apud exules principi quàm infenſiſſimum, illorum machinationes facilimè poſſe perdiſcere.Credidit princeps in ſuam certam perniciem impudenti

Cædes horrenda principis Florẽtini.

Nota verſutiam.

men-

mendacio. Accidit interim, cùm iam ſeſquiannum & ampliùs exitium Alexandro molitus eſſet, vt matronam quandam pernobilem & cõſtantiſſimæ pudicitię Laurentius tandèm expugnatam ſe polliceretur media nocte ad Alexandrum perducturum. Credidit miſer ſcelerato homini, & paſſus eſt ſe ab illo duci in ipſius Laurentij cubiculum, cuius domus principis ædibus erat coniuncta. Eò vbì ventum eſt, dimittere à ſe cubicularios duos iubetur, & in ipſius proditoris lecto repoſitus, vt ſomno ſe tradat pauliſpèr monetur, donèc matrona poſſit in ipſius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladium, quo erat accinctus, vt ſuauiùs cubet. Id vbì factum eſt, ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt ſi fortaſsìs eum ſuî defendendi cauſa princeps velit educere, non facilè poſſit. Ità iam cędi maximè opportunus, tradit ſe quieti, ignarus miſer proximè impendentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora, quæ breuis cuiuſdam eiusq; nefariæ voluptatis explendæ cauſa, ſæpè ſeipſos in ipſam & corporis & animæ ſempiternam mortem pręcipitant. Laurentius deindę exit è cubiculo: corripit enſem: iuuenem homicidam, cui princeps vitam donârat, orante pro illo Laurentio, ad fortem ſibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quanquàm ſunt, qui ſcribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vſum eum eſſe. Cum ijs clàm in cubiculum ingreditur: infeliciſſimum principem iam ſomno correptum, adacto per coſtas gladio, cõfodit, & aliquandiù reluctantem ſociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia ſtrepitus & clamor ingens, ſed nemo ſe mouit: quòd Laurentius iam antè conſuêſſet crebrò eiuſmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocoſa exercitatione cum ſodalibus animum oblectans, vt ſcilicet eam in diem dolum parâret. Quòd ſi princeps ille animo benè conſtituto eam horrendam necem ab illo perditiſſimo nebulone pertuliſſet, tametſi immane hauddubiò id eſſet parricidium, tamen moderatiùs dolendum foret, ꝙ mors illa nihil animę noceret. Atquì verò eo in ſtatu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouiſam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberaliſſimo principi, id omnem excedit modum ſæuitię & immanitatis. Sed iuſto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidinem tam terribiliter caſtigatam eſſe nemo ambigit. Debebat ille princeps fidèm ſeruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui non reſpicit perſonam principum, ſed indiſcriminatìm plerunq; ſeueriſſimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia nõ fecit, in id genus horrẽdę mortis incidit, vt ſuo ſummo malo doceat ſapere mortales, nè ipſis ſimilia eueniant. Nam vt ſint fortaſsìs ꝑmulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & ſceleratam, tamen etiàm innumeri inopinatis omninò caſibus in ipſis ſceleribus opprimuntur, & ruunt præcipites in ſulphureas gehẽnæ æſtuantis carnificinas, nunq̃ indè emerſuri: quo quid poſſit eſſe horribilius? Ea cæde patrata, animo cõſternatus homicida execrabilis, nihil iam ꝑter fugã meditari potuit, licèt antè decreuiſſet, Florẽtinis ad libertatẽ vocatis, gloriã ſibi ex ea perfidia parare.

Alexander credit temerè.

Princeps confoditur.

Itaq;

Laurentius fugam capeſſit.

Itaque in ipſa nocte ex vrbe excedens, quod nulli alteri facilè permiſſum fuiſſet, re necdùm comperta, incitatis equis primùm Bononiam, indè Venetias cum ſuis ſicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudētiſſimè diſſimulata, donèc accitis in vrbem & arcem militibus, tandèm triduo pòſt mira præpotentis Dei prouidētia in defuncti locum ſubrogatus eſt Coſmus Medices, adoleſcens ſummę ſpei, annorum decem & octo, qui vſq; in præſens magno ciuium ſtudio & amore patriæ ſuę principatu, niſi fortè breuì è vita migrauit, moderatiſſimè potítur, ſtudioſiſſimus ſemper Caroli Cęſaris longè optimi, cuius in ſe propenſiſſimam voluntatem, in confirmando præſertim principatu, expertus erat. Porrò ille deteſtabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimānum Turcarum principem. Verùm Solimannus vbì ſcelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumque decreuit ipſum Coſmi principis iuſſu perſequētibus: ſed ille propere redijt Venetias, vbì tamē paucis pòſt annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis ſtudioſis, trucidatus eſt.

Coſmus Medices Alexandro ſubſtituitur.

Laurentius cæditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidum & arcem Heſdinū egregiè munitam intra menſem deditione accipiunt, impoſito firmiori pręſidio. Abeūtibus Gallis, Cæſareani par pari relaturi, oppidum D. Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna ſtrage edita, deniquè incendunt. Idem faciūt Monſtrolio, cùm deditione id in poteſtatem illorum veniſſet, priùs tamen paſſi ſunt ciues incolumes abire. In oppido S. Pauli vel Simpolio, vt quidam vocant, quod rex Frācíſcus pręſens egregiè communiêrat, vnico horę ſpatio quinque lectiſſimorum iuuenum Gallicorum millia cæſa ſunt, multique pręfecti & ipſe prætor Pariſienſium capti ſunt. Monſtrolium latiſſimum & copioſiſſimum Picardiæ oppidum eſt: eo compilato, & miſerandùm in modum incendio deformato, itum eſt ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erāt Galli, cùm eccè opportunè illis ſuppetias tulerunt Annibaldus & Pieneſius, duo fortiſſimi Gallici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Frācíſci percuſſæ ſunt decem menſium, vel vt alij habent, trimeſtres inducię cum Maria Cęſaris ſorore, quę ſpe futuræ pacis incitata, exercitum dimiſit. Vtinàm verò hæc arma in Chriſtiani nominis hoſtes verſa fuiſſent, quorum vires mutuis Chriſtianorum principum diſſidijs in dies augeſcebant. Interìm nihilo minùs in Taurinis bellum perſeuerabat.

Galli capiunt Heſdinum.

Monſtroliū incenſum.

Conuentus Smalcaldiæ.

Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egêre Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores, qui cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuę indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanę & Apologiæ ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebantur quidam in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & eccleſiaſticis ritibus certum aliquid, quod

omnes

omnes ſequerētur,ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerunt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos præclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem confici. Luterus morbo correptus, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniç, atque eiuſdem principis voluntate adiêrunt eum Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui eum ad reſpondēdum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interim Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluetiorũ ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet. Luterus ægrotat.

Hac tēpeſtate orta fuit inter concionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaque habita eſt Synodus Bernç vltima Maij, in qua decretum planè ſacramentarium editum eſt, & ſic ea lis vel ſublata eſt, vel vtcunquè in ſpeciem ſopita. Nihil enim ab iſtis concionatoribus ſyncerè & bona fide agitur. Huius anni menſe Iulio Pariſijs turris Belliaca ad Sequanam, in qua magna vis nitri, ſulphuris & pulueris tormentarij cōdita ſeruabatur, fulminis ictu funditùs euerſa eſt. Turris incēditur.

Hoc ferè tempore Paulus pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliç regis nepte prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adſciuerat, in Britanniam legatum miſit, vt Henricum regem ad ſaniora complectenda conſilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam ſcripſerat Franciſco regi, vt legatum ad ſe captiuum in Britanniam mitteret. Eius rei commonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæſit Cameraci. Indè Leodiũ abiens, aliquot menſes liberaliter habitus eſt à Cardinale Erardo: pòſt Romam repetijt. Sleidanus ſuo more peſſimè eam legationem interpretatur, tāquàm proptereà miſſus fuerit ad Franciſcum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità ſemper improbi homines ex animi ſui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare eſt Sleidano & ſectarijs dogmatiſtis om̃ibus, vt ROMANOS pontifices & catholicos quoſque magnoperè ſtudeant apud omnes in ſummum odium & inuidiam adducere, licèt interim illi piam doctrinam, & purum ac ſyncerum Euangelium, & incredibilem vitç innocentiam ſibi impudenti vanitate tribuere non vereantur. Polus mittitur ad regē Angliæ.

Menſe Octobri Iana Semeria, quã ab Anna Bolenia Rex Angliç Henricus ſuo iũxerat matrimonio, filium Eduardum peperit, ſed ipſa duodecimo pòſt die vitam cum morte commutauit. Eduardus naſcitur.

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguiſſe bellum, multa Gallis apud Allobroges eripuit Daualus Vaſtius Cæſareanorum dux inclytus, & cùm iam binis caſtris obſideret Taurinum & Pinarolum, Galloſque ad ſummam alimentorum penuriam adduxiſſet, in ipſo tempore Henricus Delphinus cum exercitu ſuperueniens, rebus neceſſarijs grauiſſimè preſſos ſubleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum eſt, ictis primùm trimeſtribus inducijs, & ijs rursùs in alias trimeſtres, deniquè in longiores prorogatis: Ea in re conficienda prçclaram ſanè Reip. Chriſtianæ

nauauit operam Paulus 3. Romanus Pontifex, cui dolebat illud bellum inteſtinum.

Legatio ad Cęſarem. Cùm Cęſar in Italia eſſet, miſerunt ad eum legatos ſuos Proteſtantium ordines. Illos Cęſar quidem audiuit, ſed occupatus rebus bellicis, reſpōdit ſe per legatum illis reſponſa daturum. Hoc cùm Proteſtantibus renunciatum eſſet, illi conuētum indicunt Smalcaldiæ ad ſeptimum Februarij anni huius diem, vbì omnes adeſſent. Adduxerunt eò primi nominis concionatores ſuos, Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Oſiandrum, aliosque multos: qui tamen ità inter ſe erant animis concordes, quicquid interìm extrinſecùs ſimularent, vt quondàm Cadmęi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabantur illic iſti ſectarij theologi: Luterus iuſtificationis ſuæ fundamentum eſſe voluit Relationem, quæ eſt minimum entitatis, hoc eſt, nihilum, vt ipſius habet diſputatio typis excuſa. Oſiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamēti loco poſuit ipſam diuinam eſſentiam, quæ eſt ſimul omnia. Vult enim, eadem iuſtitia qua Deus eſſentialiter iuſtus eſt, nos quoquè iuſtos eſſe oportere. Luterus autem, non reuerà, ſed tātùm imputatiuè coram Deo iuſtos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexāder Magnus apud Lacedæmones his verbis in deos relatus eſt: Alexander vult eſſe deus: Deus eſto. Et licèt hæc inter ſe maximè ſint diuerſa, tamen Principibus & reliquis Ordinibus illis verſuti homines viſi ſunt purum putum euangelium & ipſiſſimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebāt, quibus dolis & fraudibus ab iſtis Euangeliſtis circunſcriberentur. Interìm mirè execrabantur ſummū Pontificem, & Doctores Catholicos tauquàm Antichriſti (ſic enim vocāt Pōtificem) adminiſtros & ſatellites, & non videbant eos, qui iſthuc ipſis perſuaſerant, re vera ipſiſſimi Antichriſti precurſores & prænuncios eſſe. Sed quid hoc magnoperè mirādum in principibus, cùm etiàm pleriſque doctiſſimis viris ſatìs interdùm negocij faceſſant importuni & verſipelles homines, dum omnia vbiquè rimantur & excutiūt, & ſi quid vſpiàm occurrat, quod vel in ſpeciem pro ipſis facere videatur, id mirè exaggerēt, illud mirificè iactitent, adeò vt ſępenumerò non pudeat ipſos impudentiſſima vanitate ad ſuū ſenſum detorquere, quæ tamen ſciunt nihil pro ipſis facere: ſcilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixiſſe videantur. Has fraudes ſi perſentiſcere potuiſſent Principes, puto equidem ſuis dentibus infidos homines diſcerpſiſſent potiùs, quàm vlla in re ſibi ſequēdos ſtatuiſſent.

Conuentus Smalcaldic.

Luteri & Oſiādri fundamenta diuerſiſſima.

Summa legatiōis Proteſtantium. Sed vt ad legationem Proteſtantium reuertamur, tria potiſſimùm illi à Cęſare petebant: primùm, nè commodaret fidem ſparſo de ipſis rumori, quaſi cum Gallo & Anglo fœdus feciſſent: deindè, vt Camerę iudiciū cohiberet: poſtremò, vt qui poſt pacificationem Norbergicam in fœdus Smalcaldicum recepti eſſent, eius quoquè pacis beneficio fruerētur. Cęſar ad illos miſit Matthiam Heldum procancellarium, virum eloquentiſſimum, qui in publico omniū conſeſſu die 15. Februarij accuratè reſpōdit: Hortabatur inter alia Cęſaris nomine, nè Camerę præſcriberent, nec ius ipſum

Legat. Cæſaris ad Proteſtantes.

ipſum impedirent. paſsim enim ad Cęſarem & Cameræ iudices deferebãtur miſerorum querimoniæ, qui ſe rebus & fortunis omnibus exutos, in integrum reſtitui rogarent. illorũ verò preces Cęſar, vt erat pijſſimus, negligere non potuit, licèt interim Proteſtantes, à ſuis Eccleſiaſtis inſtigati, rem ſe Deo gratam præſtare arbitrarentur, ſi eccleſiaſticos, pręſertim monachos, profligarent. Hoc verò Chriſti euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omnibus & ſummo Magiſtratu acerrimè vetante, ſibi vſurpare, aut pro ſuo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè ſententiam ferebãt, qua iuberentur ablata reſtituere, Proteſtantes eos ferre nolebant. Ità oportebat miſeros rerum ſuarũ ferre direptiones, nec tamen vllũ à iure ſubſidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri ſcilicet Euangelium. Sed hoc Euangeliũ iura omnia, & totus orbis Chriſtianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangeliũ niteretur. Certè illi, penès quos ſumma eſt apud Chriſtianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangelium iampridèm execrati ſunt. An non verò plus tribuendũ eſt totius orbis iudicio, quàm vnius deteſtabilis apoſtatæ, cui nec id quidem tribuendum eſt, vt aliquo numero habeatur? Verùm Proteſtantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid contra ipſos Eccleſiaſtica bona ſibi vendicãtes, Cameræ, id eſt, Cęſareæ Maieſtatis iudicium valeret: putabant enim ſceleratos homines & idololatras, hoc eſt, monachos (vt de alijs taceam) omninò profligandos, & interim apoſtatas monachos haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos cõplectebantur, quorum omnium parens Luterus in ſummo apud eos honore fuit, qui ſi nihil aliud feciſſet, quàm quòd, omni abiecto pudore, auſus eſt virginem Deo ſacratam ſuis nuptijs copulare, hoc ſolo nomine dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum imperatorem religioſiſſimum iam olim ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitaliter in eum animaduerteretur, qui ſacram virginem, nõ dico rapere, ſed attentare tantummodò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias connixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes conniuere minimè deberent. Multa prætereà alia in eo conuentu dixit Heldus: poſtera verò die cum Saxone priuatim locutus, multam ei Cęſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenùs ob diſparẽ religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiam, ad adeundum Concilium vel legatos eò mittendos, ad ferẽda auxilia contra Turcam, ad contribuendam pecuniam in Camerę iudicium. Saxo ſe cùm ſuis communicaturum reſpondit. Deindè 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſpõderunt prolixè, quæ quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Concilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè, niſì Luterani & id genus homines. Orabant

Proteſtãtes recuſant Cameram.

l. ſi quis e. de epiſcop. & cler.

Heldus cum Saxõe agit.

Proteſtãtiũ reſponſum.

Cęſarem, vt Cameræ iudicibus, nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quędam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabāt. Quòd ſi Cęſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propēſiùs prę-ſtituros, quæ de Turca & Camera Cęſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbì Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperiorem etiàm prę Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem omnium ſeculorum. Multa ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam non ſolùm verbo Dei, ſed etiàm ve-tuſtis concilijs atque doctoribus cōtrariam inuexerit atq; defendat, cùm tamen reuerà non Pontifex, ſed Luterus cum ſuis cōcilia & doctores oēs non ſinè cōtumelia reiecerit, & ſua peſtilenti doctrina, quę in multis ipſius quoquè Alcorani impia commenta longè ſuperat impietate, florentiſſimum Germaniæ regnum, adeoque totam ferè Europam in ſummas calamitates, bella & odia inteſtina, incredibiles animorum diſſenſiones, & nullum non malorum genus pręcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt Principum & fœderatorum nomine proponerentur, non tamen à Principibus, ſed eorum concionatoribus petulanter conficta fuêre. Non deſunt vitia in Eccleſia catholica, ſed quòd doctrina eius pugnet cum verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id iſti ſycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò non ſcatet omni flagitiorum genere iſtorū nouorum dogmatiſtarum vita? An nō Luterus ipſe fatetur, ſuæ ſectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euaſiſſe? Sed hoc illi importuno ſolius fidei buccinatori imputandum eſt. O ſi in Chriſtianorum pectoribus nō penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuiſſet: vidiſſent quæ dogmatū horrenda monſtra, quàm prodigioſas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quóſve lupos pro veris paſtoribus complexi eſſent.

Pōtifex per-ſtringitur.

Luteri de Luteranis teſtimoniū.

Heldus reſpondet.

Vbì dicendi finem Proteſtantes fecerunt, Heldus eueſtigiò eis reſpondit, inter cætera periniquum eſſe dicens, quòd cùm ea negocia, quæ ipſi dicant religiōis eſſe, alij prophana eſſe cōtendant, nolle ipſos alterius partis rationes & argumenta cognoſci, cùm tamen & legibus, & æquitati & diuinis literis conſentaneum ſit, vt in omni controuerſia pars vtraque ex æquo audiatur, neque ſecundùm alterutrius narrationem, etiamſi ea nihil à vero abhorreat, quicquā pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religionis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliari. De Concilio ait grauiſſimum fore Imperatori, ſi ipſi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non ſint neſcij, quantoperè eam in curam Cęſar incubuerit, vt Concilium quādoquè cogeretur. Quòd ad Pontificem attinet, ſperare Cęſarem, illum tanquàm pręcipuum ordinis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chriſtianè ſeſe gerere, nec de illo quicquā omninò ſiniſtrum ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo nôrint, in Concilio modeſtè proponere, itemque de forma & modo Concilij:

nanque

nanque vt in ea re ipſi alijs nationibus præſcribere velint, id ſanè minùs æquum eſſe: neque ipſos perſuaſum habere debere, ipſorum theologos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſſe: alijs quoquè locis paſsìm viros & eruditione & pietate prę ſtãtes inueniri. Hæc & id genus alia dixit ibì Heldus, vt erat excellenti doctrina & mira ingenij dexteritate.

Eodem autem die venit eò legatus Pontificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtantibus non magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrannus legatos Chriſtianorum comiter excipiat. Die quodã voluit is legatus cum Lantgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauiter decumbentem. Poterat id è ſua domo facilè videre legatus, ſed debuit æquo ferre animo apoſtatam monachum Pontifici maximo, cuius ipſe legàtus erat, longè anteferri. Legatus Põtificis ad Proteſtãtes.

Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtãtes prolixè admodùm reſponderunt: ſed referre piget, quia eiuſmodi ſunt, vt præclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes omnes ignominiã potiùs quàm laudem ſint paritura: verùm hæc quoquè non Principes, ſed concionatores ità compoſuerant, vt identidèm ſplendidè mentirentur. Deniquè in hac reſponſione Concilium à Pontifice indictum reiecerunt. Aiunt enim iudicandi poteſtatem non ad ſolum Pontificem & Epiſcopos, verùm ad Eccleſiam pertinere: quo quidem in numero ſint etiàm reges & cæteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulę anus, ambubaiarum collegia, pharmacopolæ. Quis verò iſta non irrideat? Scilicèt pronũciare de Eccleſiæ dogmatìs pertinet ad laicos, immò & ad cocos & ſubulcos. O vaſtiſſimam dogmatiſtarum Euangelicorum cæcitatem. Et iſti ſunt puræ doctrinæ & germani Euangelij ſynceri atque integerrimi prę cones. Oportebat ſanè Germanos ad eiuſmodi credenda non temerè adduci, oportebat priſcæ Germanorum conſtãtiæ meminiſſe, & in rebus grauiſſimis ſumma, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia verſuti homines parùm cautis facilè perſuaſerunt. Priùs autẽ quàm is conuentus diſſolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Galliæ regẽ datis literis, eius beneuolentiam & amicitiam captàrunt. Rex eis liberaliter reſpondit, licèt ex animo Luteri dogmata deteſtaretur: ſed mutuis ſe auxilijs vt communirent, res ipſa poſcere videbatur. Proteſtantium reſpõſum. Reijciunt Concilium.

Per id ferè tempus etiàm rex Angliæ ſcriptum edidit, quo ſe oſtendit non multùm tribuere authoritati ſummi pontificis, neque venturũ, neq; legatos miſſurum ad concilium Pontificium: & alia pleraque ſatìs acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propẽſiùs obſeruare & ſuſpicere debent, ꝙ ab illis tam hoſtiliter oppugnatur, qui Luteri quàm Chriſti Euangelium ſequi mâlunt. Multùm hæretici plerique omnes quiritãtur de tyrannide Romanorum Pontificum: ſcilicet extinctam vellent illam ſummam authoritatem, qua hactenùs hę reſes omnes oppreſſæ ſunt. Scriptũ regis Angliæ.

Hoc anno Solimannus Turcarum Imperator moleſtiſſimè ferens Luſitanorum potẽtiam in Indiam vſq; prolatam, maxima ipſius regionibus detri- Turca infenſus Luſitanis.

detrimēta adferre, interclusis Arabici ſinûs nauigationibus, quib⁹ Memphim (hodiè Cairum vocant) atque Alexandriam om̄is generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi ſolerent, quæ iam per vaſtiſſimum Oceanum in Luſitaniam aueherētur, atque indè porrò in Angliç, Belgij, Germaniæ aliarumque regionum emporia diſpenſarentur, hortatu Aegyptij prçfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorum claſſem magnis impendijs inſtitutam, contra Luſitanos miſit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitiſſimas aliquot arces conſtruxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Perſico contra Tammaſum infeliciter ſuſcepto, didicerat Luſitanos quoſdam ſclopetarios & tormētorum magiſtros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Perſas docerēt, regi Perſarum militâſſe. Id verò eius animum vehementer in Luſitanos exacuit.

Mons Sina. Obitèr hîc commemorare libet, in intimo Arabici ſinûs termino mōtem Sina ſitum, qui natura ſaxeus & abruptus in cçlum exurgit, difficilimumq; prçbet in ſuperiora nitentibus aſſcēſum. In eius ſummo cacumine, vndè eſt latiſſimus in maria proſpectus, poſitum eſt delubrum, Diuæ Catharinæ præclariſſimç martyri dicatum, quò cōfluunt peregrini Chriſtiani religionis ergô, licèt non abſque periculo pateat acceſſus. Nec dubium, quin illo in loco ſingulari quodam gaudio afficiantur piè viſitantium animi, nō ſolùm ob tantæ martyris ſacras reliquias, ſed etiàm quòd indè proſpiciendo mari rubro liceat grata mente reminiſci, ibì olìm ſubmerſum perijſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretur filios Iſrael, præſenti Dei beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapſos: tum etiàm, q̄ eo in monte olìm lex vetus data ſit Hebræis: quanquàm hodiè plerique irrident eiuſmodi peregrinationes religionis ergô ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridendi, qui ea carpant, quæ Chriſtiani omnes ſemper religiosè admodùm ſibi obſeruanda ſtatuerint. Legant ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronæ Romanæ, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere.

Delubrum D. Catharinæ.

Triremes plicatiles. Porrò verò Solimannus, vt ad inſtitutū reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatilium, quæ longo terreſtris itineris ſpatio ad Sueſiam vſque maris rubri portum camelorum opera traherentur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circiter numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti præfectum miſit expugnatum Luſitanos.

Solimānus Venetis infenſus. Eo tempore Solimannus leuibus de cauſis alieno, immò & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratque contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patricios mercatoreſque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos inſtructam diſtribuit prçfectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant, Solimannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocriter in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt,

vſque-

vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbē Chriſtianum prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti præfectus Solimannus Eunuchus (ſic enim vocabatur) adiuncto ſibi Moro Alexādrino, ſinûs Arabici anguſtias egreſſus, præteruectusque Perſici maris ſinum, ad Indum vſque fluuium peruenit.

Vt verò Lector rem meliùs pſpectā habeat, nouerit duas ex Europa in Indiā fieri nauigatiōes: Vnā ab Hiſpania vel Luſitania per littora Aphricę & Aethiopiæ in Arabiā vſq; ad vrbē Aden, indè porrò ad Ormutiū nobiliſſimū emporiū: ab Ormutio verò ad Cambaiā ciuitatē, atq; indè Calecutiū, à Calecutio verò longè vlteriùs vſq; ad auream Cherſoneſum, quam Malacham accolæ vocitant, quę vrbs eſt miræ magnitudinis, regem habens Maurum: (Nam eouſquè, proh dolor, impia Mahometis ſecta peruaſerat) Eam autem Luſitani vi expugnatam occupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiſerunt. Multa ibì præda ceſſit Luſitanis, & præter homines captiuos ſeptemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Luſitanię rex munitiſſimam ibì conſtruxit arcem, apud quam diuerſarum nationum mercatores multis opibus atque diuerſis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, ſibi ędes cum bona venia pręfecti Luſitani comparârunt, ità vt iam longè inſignius quàm anteà ibì ſit inſtauratum emporium. Turcæ igitur vbì ad Indum amnem peruenerunt, Dium vrbem munitiſſimam, apud quam Luſitani inſignem habebant arcem, ſibi totis viribus oppugnandam ſumpſerunt. Verùm Luſitanorum ea fuit induſtria, ea indomitę virtutis conſtantia, vt turpiter profligati Turcæ, incepto deſiſtere, & relictis maioribus tormentis, ad Aden retrocedere compulſi ſint, quod eſt felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbì claſſis præfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improſperos audaciſſimorum conatuum ſucceſſus, fide data, ad claſſem euocat Adeniū regem, qui tributarius erat regis Luſitani. Credidit ille miſer fraudulento homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potētiſſimo Turcarum imperatori Solimanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo ſuſpendi. Indè vrbem capit, militibus prædę datam. Interfecit etiàm Zibitinū regem, (licèt is pręclaris muneribus impotentis hoſtis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulę eius præſidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terreſtri itinere, vbì impijſſimi Mahometis ſepulcrum inuiſitur magno ſtudio perditorum hominum, quos ille inſanus ſua ſuperſtitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clariſſima eſt ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus nō deſint, qui ſcribant corpus eius apud Medinam vrbem aſſeruari. Piget referre, quantum operę & olei perdant miſeri mortales in Medinæ vrbis ampliſſimo delubro, dum illum ſceleratum nebulonem longè ſupra Chriſtum colunt, quem aiunt ad pedes Mahometis ſedere. Hoc autem obſeruandum venit, Turcas Mahometanos,

Duæ in Indiam nauigationes.

Aurea Cherſoneſus direpta.

Dium oppugnant Turcæ.

Mecha vrbs

Turcę expiant templa.

cùm in templo Chriſtianorum ſacrificare volunt ſuo more, priùs templũ expiare, dirutis aris omnibus, cunctisque imaginibus exturbatis: quem ☞ morẽ ſequuntur hodiè Zuingliani & Caluiniani & pleriq; alij hæretici, vt noueris eos non è Chriſti, ſed Mahometis diſciplina eum hauſiſſe, ſicut & pleraq; alia. Porrò aras & imagines ſacras è templis abolere, quid eſt (obſecro) aliud, quàm ex rudis & ſimplicis plebeculæ animis omnẽ Chriſti Domini ac ingentium beneficiorum maximeque acerbiſſimæ paſſionis eius memoriam, omne quoq; veręvirtutis & pietatis ſtudium euellere? an non hoc planè Turcicum & Tartaricum eſt? O quàm miſerè deluditur plebs Chriſtiana ab iſtis Mahometanis euangelicis, idque ſub ingentis pietatis prętextu. Sed ad rem. Eo igitur ſucceſſu pugnatũ eſt à Turcis contra Luſitanos, quod quidem Chriſti Opt. Max. bonitati acceptum ferendum eſt, qui noluit impuros Mahometanos Luſitaniæ regis ſanctiſſimos conatus retardare, quibus ad ipſius cognitiõem iam tum vocabantur & traducebantur innumerę ijs in locis gentes, quę ad id tempus ſtultiſſimis & abſurdiſſimis erroribus implicitæ, longè aberant ab omni vera ſalute. Nanque Calecutani & quidam alij ipſum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosque illi mortales immolabant.

Dæmon adoratur.

Turcarum vires vndè auctæ.

Porrò huius anni autumno infeliciter à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatum eſt. Multùm aucta eſt Turcarum potentia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæſarum armis domita, & cunctis ſemper nationibus formidoloſa, ab auita Maiorum pietate & religione diſceſſit, & in portentoſas, easque valdè inter ſe diuerſas & pugnantes, hæreſes ſe abduci paſſa eſt. Nam anteà veriſſimè dici de ea potuit:

Legibus antiquis ſtat res Germana viriſq;.

Et niſi pijſſimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuiſſemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoquè minimè contemnendę fuerint, ſæpè fracti ſunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum eſſet de Germania: tametſi id nolunt agnoſcere homines ingrati, qui grauiſſima pereuntis patrię ſuę pericula aut nõ vident, aut effusè etiàm irrident, ſcilicet nondùm experti graue iugum Turcicæ captiuitatis, ſub quo iam tot ampliſſimæ Chriſtianorum ditiones miſerabiliter ſuſpirant, nec minùs tamen, velint nolint, illud perferre cogũtur magno ſuo malo, quod vtinàm vel ſerò nos ſapere doceret. Sed hoc quoquè eſt diuinæ animaduerſionis genus quoddam vel maximè formidãdum, cùm ſic excæcantur hominum pectora, vt in præſentiſſimo poſiti diſcrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Exechianum bellũ veniamus.

Exechium occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idque egregiè communitum, totius belli contra Ferdinãdum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Chriſtianis damna dabat, plerunq; ex inſidijs magno terrore noſtris arma inferens: licèt interìm certa maneret

ret induciarum conditio, quæ minuta prælia ijs in locis & extraordinarias incurſiones, quæ vix vnquàm ſatìs proſpici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta cenſebatur, niſì iuſto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur: Verùm eiuſmodi induciarũ, quę planè ſimulatorię eſſent, pertęſus Ferdinãdus rex, ſtatuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditũ ſexdecim millia coëgit, magna tormentorum omnis generis vi illis adiuncta. Erat is exercitus vſu belli & animis haud vulgaris, ſi cuncta rectè adminiſtrata fuiſſent. Mahometes Turca, vbì ſenſit in ſe arma parari, nõ defuit ſibi, ſed ipſe quoquè magnas conſcripſit copias, noſtris neque numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas ſemper, equitum pręſertim, ingẽtes copias, nec deſunt Turcarum imperatori expediti ſumptus ex immenſis tributis ac vectigalibus, quibus eos perpetìm liberaliter alat in exitium Chriſtianorum. Noſtri indè Exechiũ obſident, & facta non ſemèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil ſe commouere ſinuntur. Iam enim fames cœpit totum debilitare Chriſtianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum non eadem rei gerendę conſilia, alijs aliud ſuadentibus. Interìm tẽpus terebatur, nulla re præclarè geſta, motis ſubindè caſtris, nec paruis acceptis incommodis, dum Turcæ in omnem nocendi occaſionem diligenter ſunt intenti. Porrò vbì Mahometes noſtros ad iter capeſſendum inſtructos vidit, expeditos Ianizaros & Martelloſios eos iuſſit anteuertere, nec tamen vſquàm pugnandi copiam prębere, ſed falconum globulis atque ſagittis continenter noſtros appetere: quæ res plurimùm noſtris nocuit, præſertim mira velocitate Turcis noſtros egregiè fallentibus, ità vt à noſtris facta impreſſione repentè dilaberentur: ſed mox è fuga ſe recipientes, noſtros paucos longiùs progreſſos, multi circunſiſterẽt & trucidarent. Eo modo perijt Petrus Raſchinius Boëmorum Mareſchalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm paulò pòſt Paulus Bachitius inſignis dux Hungarus, cum pleriſque alijs fortibus viris Hungaris: dumque noſtri inter ſe conſultant, quid potiſſimùm attentandum ſit, nec tamen idem omnes ſentiunt, Mahometes omnia illorum incommoda per exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitans, itinera omnia velut lunato flexu circundedit, vt nuſquàm ferè noſtris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vſarones Hungari, & clari aliquot duces, itemq; Stiriani omnes. Poſt hos fugit etiàm ipſe ſupremus belli dux, & quidem inermis, deſerto prætorio, quod erat argentea ſupellectile cęteriſque ornamentis opulentum. Remanſit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementer quidẽ dolens, ſe à magna equitũ parte turpiter deſtitutũ, ſed nihilo minùs pedites ad fortiter conandũ pręclarè adhortans. Ad eũ verò cõfluxêre equites Carinthij, Saxones, Miſnẽſes, Duringi, Frãcones, Auſtriaci & Boëmi, q ignominioſę fugę comites eſſe noluerãt, obſecrãtes vt imperij mun⁹ ſuſcipet, ipſos q̃ iuberet, incũctanter facere paratos, & ꝓ religiõe atq; ꝓ optimo rege, donèc vires ſuppeterẽt, cõſtãtiſſimè cũ impuris hoſti-

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obſidetur.

Chriſtiani fugerunt.

hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe imperatoris nomine indignum profeſſus, tamen quoàd licuit, ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito, noſtrosq; vndiquè circundant, ità vt multa ſimul prælia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati. Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prelium illud non aufugerant, ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam in paludem quandam vi equitum irruẽtium adactus, cædendo feſſi erãt, ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dédidit: verùm in itinere ex vulnere ſaucius, quòd minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe, à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solimanno tranſmiſſum. Barbari cæſis noſtris, auidiſſimè prędæ inhiabant, eosq; qui ſe effugere ex prælio poſſe ſperauerant, multa velocitate inſectantes, non paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos ſeruitutem. Mahometes verò direptis caſtris noſtris, ſe iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilariter. Eò autem ad ſe adduci iuſſis captiuis nobilibus, ſplẽdidis ſpolijs, maximè verò vexillis, ſuos præfectos, qui eo in prelio ſe ſtrenuè geſſiſſent, verbis egregiè commẽdauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nũmos ſua manu elargitus eſt: porrò captiuorũ inſignium nomina & dignitates annotari iuſſit. Solimanno poſteà in argentea pelui oblata ſunt tria precipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis, &c. Hæc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam plerique conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtianos admonere potuit, vt tandèm poſitis animorum diſſenſionibus, religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus ſupernum Numẽ offenditur, & barbarorum vires creſcũt, egregiè caſtigatis, Deum ſibi & orbi Chriſtiano propicium efficere maturarent. Certum eſt enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitioſa, bellis inteſtinis, & deprauata religione. Certè inſignis hęc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit, cùm ex noſtris flos equitum & peditum ferè ad internecionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt, ijs pleriſque in ſummam ignominiam nares à barbaris trũcatæ ſunt, & dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinãdo regi hauddubiè longè acerbiſſima: ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipſum tamen ducem primarium eius belli, aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitũs nomine deferebant) è cuſtodia elapſus, ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarum prefectum veniret, alium quendam regulum, vt ſecum aufugeret, ſolicitauit. Ille ſe facturum promittens, aut ſe promittere ſimulans, eum hoſpitio receptum poſt epulas obtruncauit, caputq; illius regi Ferdinando miſit,

Cęduntur Chriſtiani.

Victoria Turcarum incruenta.

Transfuga vilis necat.

ſit, qui illi caſtellum omnemque ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit. Ea fuit perfidię pœna. Iam multa illi liberaliter promiſerat Mahometes, eius opera vſurus contra Ferdinandum regem: ſed Deus perfidię conſilia tam inexpectata cęde anteuertit.

Hoc ipſo anno Solimannus Turcarum imperator Italiam inuadere conſtituerat. Habebat claſſem ornatiſſimam, & multo milite inſtructam. Ea in re tanta fuit vſus celeritate, vt ducenta armatorum millia priùs ad Macedonię oram adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi transfugę Chriſtiani, qui ei Chriſtianorum conſilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrũte, ſummum Italię terrorem attulerat, iamque de Italia actum fuiſſet, niſì illum ſanguinarium tyrannũ ſubita mors, Deo Chriſtianis maturè opem ferente, è medio abſtuliſſet. Cùm iam Solimannus in Italiæ conſpectum veniſſet, miſit è ſuis, qui Salentinorum animos explorarent. Illi Caſtrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum eſt, & captiui florenti ætate in claſſem abducti ſunt. Interim noctù aliquot Turcę equites hippagogis ſubuecti, ab Aulone in Salentinum agrum traiecerunt, & magnum omnis generis hominum & armentorum numerum interceperunt. Maior verò Chriſtianis clades imminebat, niſì eam cuiuſdam Veneti Trierarchi temeritas, Deo Chriſtianis parcente, auertiſſet. Is enim paulò antè paſſus damnum à Turcis, in triremes quaſdam Turcicas incidit, ſuoque indulgens dolori, aliquot ex eis demerſit. Ea res Solimãnum in Venetos non mediocriter concitauit, licèt inſciente ſenatu accidiſſet. Eodẽ quoq; tempore Andręas Auria Cæſareanæ claſſis præfectus, caſu in claſſiculam quandam incidit, omnis generis commeatum & linum Alexandrinum Solimanno aduehẽtem, quam mox totam cepit, viris ad tranſtra triremiũ damnatis, & præda omni in ſuas triremes illata: porrò nauibus incenſis, quòd ſibi fortaſsè minimè vſui futuras iudicaret. Incẽdit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimãni legatus Iunusbeius ad Venetę claſſis prę fectum, qui tum in Corcyra inſula morabaẽ, aduectus fuerat. Sed is quoq; malè acceptus à Venetis, & in grande diſcrimen coniectus, ità vt à latronibus Acroceranneis, qui eum in littus euadentem ceperant, pręſenti pecunia ſe redimere cogeretur, vbi ad Solimannũ rediјt, acerbiſſimè de Venetis conqueſtus, Solimannum in bellum Venetum inflammauit, licèt Venetus pręfectus id factũ multa ratione excuſaret. Huc accedebat, quòd Auria noctù ac diù ſulcando maria, atque omnes portus explorando, alias duodecim Turcarum triremes cruentiſſimo prælio captas deleuerat iјſdẽ ferè diebus, non paucis è ſuis propugnatoribus atque remigibus & magiſtris triremium deſideratis. Nam duodecim Turcicę triremes cum triginta quinque inſtructiſſimis Aurianis triremibus audaciſſimè congredi nõ dubitârunt, & cùm iam milites Turcæ grauiſſimis ſaucij eſſent vulneribus, defeſſiq;, pugnando tamẽ occũbere, q̃ ſe dédere, maluerũt. Porrò enſes incuruos, quos magno parãt precio, in mare iactârũt, nè chriſtiani illis potiren-

Claſſis Turcica.

Caſtrum direptum.

Capti Chriſtiani.

Claſſicula Turcica capta.

Duodecim triremes captæ.

potirentur. Ij erãt Ianizari milites prętoriani, & delecti equites, quos Spaches appellant: quorum vtrorunque eſt ſumma & incredibilis in hoſtes audacia & pugnandi pertinacia: quod pleriq; Chriſtiani ignorantes, putant Turcas imbelle eſſe hominum genus: ſed falluntur, cùm ſint reuerà apud illos inuictę virtutis & ſummę conſtantiæ pedites & equites. Nec mediocriter ad perferenda & ſubeunda quęuis vitæ diſcrimina illos accēdit, quòd ſciunt certam ſibi imminere perniciem, ſi per ignauiam minùs fortiter & ſtrenuè egiſſe depręhendantur. Miſit tum contra Auriam Solimannus Barbaruſſam cũ octoginta triremibus: ſed Auria abductis Turcarum aliquot integris nauibus, fuga ſibi conſuluit: Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata contumelia, acerrimis iracundiæ ſtimulis pupugit, quos mirificè acuebant aliquot Turcici proceres, quorum hortatu cõmutato belli cõſilio, quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Facinus audaciſſimũ.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs aſſueti, feri & agreſtes homines, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate conſilium ceperunt Solimanni noctù interficiendi: ſed ea res à vigilibus prætorianis facilè depręhenſa, magnam illis cladem attulit, Solimanni iuſſu immiſſis in illos militibus, qui eos ad ſatietatem vſq; trucidârunt. Indè ad Corcyram itum eſt. Eam oppugnare conſtituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaque immiſſi Turcæ in inſulam, Corcyram vrbẽ fruſtrà obſederunt, tandemq́; poſt multas clades paſsìm Corcyræ inſulæ illatas, innumeros homines Chriſtiana religione initiatos, in teterrimam ſeruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod eſt cumprimìs triſte & acerbum, ſexdecim millium exceſſit omnis ſexûs & ætatis. Pręerant tum Corcyrę Veneti patricij, qui (quòd ſic ſalus publica poſcere videretur) ſuburbia oppidi pulcherimis & egregijs ædificijs ornata demoliti ſunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triſte ſpectaculum: ſed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè inſtaurari poſſent: illud verò longè triſtiſſimum, quòd cùm vererentur nõ ſuffecturam vrbi annonam, ſi à Turcis obſidione premeretur, imbellem omnem populi multitudinem ex oppido eiecerunt, quæ cùm in foſſis pernoctare cogeretur, vi turbulentiſſimæ tempeſtatis & metu barbarorum multi ex ijs, præſertim pueri matrum ceruicibus inhærentes, miſerandum in modum extincti ſunt. Verùm Solimannus & Italici & Corcyræi belli parùm felici euentu potitus, non abſque pudore Byzantium, nulla re præclarè geſta, redijt: ſed interìm tamen diuerſis in locis iuſſit ſuos duces bellum inferre Venetis. Porrò priùs quàm obſidionem ſolueret, vbì didicit Caſtri oppidi incolas contra fidem datam abductos eſſe in captiuitatem, vſqueadeò eam rem moleſtè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & ſæuitiæ argui, vt eius maleficij authores iuſſerit ſupplicio affici, & Caſtrenſes captiuos omnes magno ſtudio conquiſitos, in locum ſuum reſtitui. Tandèm ſub ęquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarum infeſtatione liberata eſt.

Corcyra vexatur.

Geldrenſes

Sub huius anni finem pleraque omnia Geldriæ oppida à ſuo principe

cipe Carolo Egmondano deficiunt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iuliæ ducem. Defectionis occaſio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitiſſimam ditionem in ius regis Gallorum, cuius fuit ſtudioſus admodùm, transferre conſtituiſſe, quod Geldrenſes minimè ſibi ferendum putârũt, nè Germani Gallis ſeruire compellerentur. Nouiomagenſes in ea defectiõe primi fuère, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipſorum ſitam, munitiõibus eius nouis ſolo æquatis, occupare nõ dubitârũt. Porrò principi Iuliacẽſi eius ditionis fuit inauſpicata vſurpatio, vtì poſteà dicemus. deficiunt à ſuo fide.

Eodem anno tumultuatum eſt in Anglia, multis hominum millibus arma in regem ſuum corripiẽtibus. Ij erant Lincolnienſes & Eboracẽſes, qui moleſtè ferebant innouatum regni & religionis ſtatum, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, ſacram expeditionem militiam ſuam appellãtes. Verùm callida ducum regis ſimulatione perſuaſi, cùm pacem à rege oblatam atq; cõcordiam expectarent, arma deponunt. Sed non diù pòſt pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo ſupplicio affectis. Tumultus Anglicus.

Diuerſis vicibus Paulus Pontifex aliquot inſignes viros in Cardinaliũ collegium cooptauit. In ijs fuit Caſpar Contarenus patritius & ſenator Venetus, Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregoſus, quibus etiàm opportunè adiunxit Sadoletum, Aleandrum, Bembũ &c. Hoc factum cùm Sleidanus improbare non poſſit, animum & cõſilium Pontificis pro ſua modeſtia ſibi carpendum ſumit, cùm tamẽ bonorum virorum ſit, etiàm dubia in meliorem partem interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis conſilia, quæ is ſuo in pectore verſaret. O quàm longè abeſt ab omni animi candore eiuſmodi fæuum hominũ genus, tametſi valdè velint Euangelici videri. Ait Pontificem idoneos ſibi propugnatores parare voluiſſe: videlicet Romana ſedes peritura eſt, niſì paucorum hominum ſcriptis & eloquẽtia à Lutero & eius infauſta ſobole vindicetur. Immò verò illa ſedes, quæ trecentis & ampliùs annis à tot ethnicis, ijſdemq; longè potentiſſimis, Romanorũ Imperatoribus, Chriſtiani nominis atrociſſimis perſecutoribus, qui ad Magnum vſque Conſtantinum totius ferè orbis imperio potíti, immaniſſimis in Chriſtianos conſtitutis ſupplicijs, Chriſti fidẽ penitùs extirpare & abolere voluerunt, à tot prætereà tyrannis & hæreticis euerti hactenùs non potuit, Chriſto Domino ſuam Eccleſiam aduersùs omnes inferorum portas fortiſſimè propugnante, etiàm deincèps ad ſupremum vſque mundi diem incolumis perdurabit, quantunlibèt in eam dẽbacchẽtur horum temporum infauſti dogmatiſtæ, à malo dæmone in multorum perniciẽ incitati, vt ampliſſimas futuro Antichriſto vias muniant, & interìm innumeras animas ſecum trahãt in tartara, nulli oĩnò deteriùs nocituri, quàm ſibijpſis & miſeris illis, quos ſub Euãgelij & verbi Dei ꝑtextu in varios inducũt errores. Romana ſedes inconcuſſa. Matth. 16.

ANno 1538. Carolus Cęſar & Franciſcus rex in mutuos venêre complexus. Multùm pro ſuo munere egerat Paulus Pontifex, vt apud Niceam conuenirent, ſed efficere non potuit, vt ipſo pręſente

x in

in colloquium venirent. Id tamẽ impetrauit, vt in nouem vel decem annos inducias inter ſe paciſcerentur. Per id tempus Cęſar Pontificis nepoti Octauio deſpondit filiam ſuam notham Margaritã, quam priùs habuit in matrimonio Florentiæ princeps Alexander. Quanuis autem Cęſar & Franciſcus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiariter congreſſi non fuerint, Cæſar tamen per internuncios indicauit Frãciſco, ſe priùs quàm in Hiſpaniam nauigaret, in eius complexum venturum, & tum Cęſar ipſe, tum Franciſcus rex ambo more Chriſtiano Pontificem venerati ſunt, ità vt vnà cum rege multi quoquè eius proceres dextrum Pontificis pedem oſcularentur, idem tamen facere recuſantibus Chriſtophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furſtenburgio, Mareſcallo Marchiano, & Daniæ regis legato Georgio Gluchio, qui erãt cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius ſimilium ſcripta vehementer deterruerant. Verùm ſi ipſe præpotentis Dei filius ad pauperum piſcatorum pedes ſe amantiſſimè demiſit, eoſque beneuolentiſſima ſedulitate & lauit & exterſit: quid, obſecro, piaculi eſt, ſi homines Põtificis non quidem nudos, ſed tectos pedes ſupremis labris Chriſtianæ cuiuſdam declarandæ modeſtiæ cauſa deoſculentur? O quantum intereſt inter ſpiritum Chriſti, & ſpiritum huius mundi. An non Chriſtus ipſe dicit omnibus, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde? O quàm facilè perſpiciunt cordati omnes, quo ſpiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Chriſti humilitate abhorret, ſuoſque abhorrere facit. Et hęc certiſſimè vnica cauſa eſt, quòd inter ſectatores eius tot exiſtunt diſſenſiones & diſſidia, ꝙ prorsùs alieni ſunt ab humilitate & manſuetudine Chriſti: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, ſed ſua pro ſe quiſque dogmata, quantunuìs abſurda, mordicùs tueantur, nihil interìm morati, quòd tot millia imperitę plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in tartara.

Inducię inter Cęſarem & Gallos.

Iohan. 13.

Matth. 11.

Cauſa diſſidiorũ inter ſectarios.

Porrò dum de paciſcendis inducijs apud Niceam tractaretur, Cęſarque ad Villafrancham ſubſiſteret, accidit vt in quadam villa villicus quidam in area fabarum aceruum cribraret & ventilaret, idq; non vno, ſed multis per interualla locis. Indè verò denſæ nubes inſtàr fumi in altum eleuabantur. Quæ res vehementer perterruit Cęſareanos omnes, quòd putarent Baruffæ claſſem ſuperuenire ad perdendum Pontificem & Cęſarem. Verùm cunctis mirè trepidantibus, Cęſar ſtetit imperterritus, tametſi & Andreas Auria & Daualus Vaſtius ad arma ſe pararent, & omnes non mediocriter animis perterriti viderentur. At paulò pòſt vbì cognitum eſt, eam trepidationem temerè ſuſceptã fuiſſe, in riſum & cachinnos verſa eſt, nõ obſcuro pudore perfuſis principibꝰ, qui tam inaniter timuiſſent, maximè cùm viderẽt Cęſarem prorsùs impauidum. Indè ſolutus eſt ille apud Niceam conuentus, & Franciſcus rex in ſuum regnum abijt. Pontifex primùm Genuam, deindè Romam peruenit, vbiquè ob ſtudium inter illos ſummos principes pacis cõciliandę ſummo cum honore põpa triũphali acceptus. Cęſar verò, vt erat pollicitus, ad AQVAS MORTVAS profectus eſt. Eò quoquè acceſſit rex Frãciſcus, & in duas ſcaphas ſe demittẽs cum Henrico Delphino

Cęſar & Franciſcus

Delphino & Carolo Aureliano Duce, multiſque proceribus, à Cęſare ad latus quadriremis ſuæ obuiàm accurrente, cum omnibus ſuis & liberis & proceribus ſummo animi candore in arctiſſimos amplexus ſuſceptus eſt. Andreas quoquè Auria, qui ante decem annos à rege Fráciſco defecerat, impetrante Cęſare, in gratiam à rege receptus eſt. Poſteà Cęſar cum rege diù ſecreta miſcuit colloquia, ità vt omnes in certam ſpem componendę inter ipſos pacis venirent. Deindè regem à ſe humaniſſimè dimiſſum, ad ſcalas quadriremis ſuæ deduxit. Altera luce per omes triremes denunciat, nè quis ipſius iniuſſu in terram exeat: ipſe verò cum aliquot aurei velleris illuſtribus viris ingreſſus eſt vrbem Gallicam, cum rege pranſurus. Appáret indè candidũ pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoſte quidem malè ſuſpicaretur. Vbì verò in continentem perlatus eſt, rex & regina cum duobus liberis illum humaniſſimè complectuntur, & in palatium regis abducũt. Iam appetente crepuſculo Cęſar Andream Auriam, qui ad claſſem remanſerat, certiorem reddit, ſe apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipſius ſoror ab illo impetrârant, licèt non ſinè magno diſcrimine id fieri videretur. Sed præpotẽs Deus, cui Cęſar egregiè confidebat, non eſt paſſus quicquam illi ſiniſtrum accidere. Voluit autem Cæſar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduerſi ſuſpicaretur. Altera luce Cæſar redit ad mare, comitante illum rege & multa procerum frequentia. Indè poſtquàm in puppi Cæſareanę quadriremis rursùs hilariter compotatum fuit, amiciſſimę diſceſſum eſt. Franciſcus rex per id tempus certam cum Cęſare contraxit amicitiam, ità vt ſub Cæſaris vexillo, & in tentorio Cæſaris Caroli cùm maximis terra marique coactis copijs ſe Turcis bellũ illaturum polliceretur. Cuius quidẽ amicitiæ fidutia Carolus Cęſar multa in itinere, quo Hiſpanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Aſiatico, Gręco & Africano ſuſcipiendo locutus eſt, & de pace cum rege conciliata, reges & principes Chriſtianos omes certiores reddidit. Sed rex Franciſcus Mediolanenſem ditionem ſibi omninò adiudicandam ſperauerat: ea ſpe fruſtratus, poſteà in nouas belli cogitationes pertractus eſt, magno totius Reipublicæ Chriſtianæ detrimento: quanquàm etiàm aliæ rationes ad bella inſtauranda illum fortaſsè mouerunt.

rex conueniunt. *Cęſar cum rege prãdet* *Apud regẽ pernoctat.*

Circa hæc ferè tempora mortuus eſt Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, q̃ multos Luteranæ ſectæ addictos malè acceperat, quod Sleidanum malè habet: ideoque ſcribit, illum ſibi ſepulcrum & exequias anniuerſarias longè ante obitũ fieri curauiſſe, non tam pietatis quàm oſtentationis cauſa, quòd eſſet gloriæ cupidiſſimus. Ità Sleidanus magna fidutia profert ſententiam etiàm in arcana pectorum conſilia, quę ſolus Deus nouit. Sed hoc licet Euangelium Luteri complectentibus, verùm Chriſti ſectatoribus non licet. Quid enim ſibi non permittunt Luterani dogmatiſtæ? Qualisqualis certè fuerit vita illius Cardinalis, ſcire tamen nõ potuit Sleidanus, qua mente ille voluerit etiàm ante obitum exequias anniuerſarias ſibi fieri. Ait ibidèm, Pontificios ſacrificorum operibus attribuere merita, quibus æternę vitæ præmium debeatur. Ità quidem Sleidanus, vt

Erardus epiſcopus moritur.

vbiquè Catholicos ſuo more traducat. Certè Miſſæ ſacrificium & viuis & vita functis prodeſſe, tam eſt certum ex ſanctiſſimorum Patrum irrefutabilibus teſtimonijs, vt meritò pudere debeat omnes, qui id negare audēt.

Bona opera vndè meritoria. Bona verò opera, quæ faciunt Chriſtiani, nō eſt dubium fieri gratia Chriſti, non tamen abſque liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur in nobis & velle & perficere, vt ait Apoſtolus. (Philip. 2.) Indè ergò eſt meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil grata erunt Deo, ſicut videmus in Turcis, Iudæis & Ethnicis, qui nullis ſuis operibus poſſunt placere Deo, cùm ſinè fide impoſſibile ſit placere illi. (Hebr. 11.) Porrò verò ſi Deus per nos, non tamē ſinè nobis, efficit bona opera noſtra, num ille indignus cēſendus eſt, cuius operibus debeatur vita ęterna, maximè cùm ipſe innumeris ſcripturæ locis pollicitus ſit vitam ęternam rectè agentibus? Luteranorū calumnia. Sed aiunt Luterani nos ità fidere operibus noſtris, tanquàm illis ſolis abſque Chriſti gratia debeatur vita ęterna. Verùm hoc illi contra ſuam conſcientiā mentiuntur. Nos enim etiàm cùm bonorum operum ſumus ſtudioſiſſimi, nō tamen illis, quæ nos facimus, certò vitam ęternā deberi affirmare audemus, cùm ſcriptura dicat: Neſcit homo vtrùm amore an odio dignus ſit. (Eccēs 9.) Itaq; cùm multa videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quę ſpeciem probitatis, pietatis & charitatis præ ſe ferant, pij omnes ſuis operibus non ſunt auſi pręfidere, maximè quòd non ſint planè certi, an ex gratia & charitate, ſinè qua nihil poteſt gratum eſſe Deo, profecta ſint, vel potiùs ex quodam naturæ inſtinctu, aut alijs id genus incitamentis, quę certum eſt vitam ſempiternam mereri non poſſe. Hinc eſt illa Apoſtoli inſignis & ſuſpicienda pręđicatio: (1. Cor. 13.) Si linguis hominum loquar & angelorum, ſi omnem fidem habeam, ità vt montes transferam, & pleraque alia, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodeſt. Ergò nec fides prodeſt abſque charitate.

Temeritas hęreticorū. Et tamen Euangelici iſti incredibili quadam confidentia & temeritate aiūt, ſi quis firmiter apud ſe ſtatuat per Chriſtum ſibi remitti peccata, illum, ſi ſic moriatur, è veſtigio euolare in cęlum. Verùm hęc eſt omninò compēdiaria via in mortem ſempiternam. Scripturę diuinę omnes eiuſmodi temeritatem & inſanam confidentiā lōgè à nobis abeſſe volunt, propterea ꝙ longè alia ſunt iudicia Dei, q̄ hoīm: nec tamen hac ratione impellimur ad deſperationē, ſed inuitamur ad cautelā & circunſpectionē, nè inter tot vitæ huius pericula vſquàm nimiùm ſecuri ſimus. Tanto autē certè ſecuriores erimus, quāto bonorū operū ſyncera animi intentiōe ſtudioſiores fuerimus: non ꝙ noſtris operibus ꝑfidere debeamus, ſed ꝙ vita piè & religioſè tranſacta, magnā pręſtet homini fidutiam, vt multis ſcripturæ locis doceri poteſt, ſed nō eſt huius loci. Ità nanq; & Apoſtolorū princeps hortatur nos, vt per bona opera certā faciamus vocationē noſtrā. (2. Petr. 3.) Sed hęc tam ſunt manifeſta, vt mirū ſit vſqueadeò perfricuiſſe frontem iſtos Euangelicos, quicquam vt contradicere auſint. Atque eorum impudentia facit, vt propter minùs peritos interdùm his & id genus alia explicādis diutiùs immorandū ſit, q̄ alioquì huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertìm verò, quandò

quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilentiſſimis Commentarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totusque ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabiliter inſtillandis. Atque hoc ferè loco ille bonus vir prolixè recitat formam reformatiõis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Põtifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopum Capuanum, omnis emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum, (vt certò creditur, inquit) magna cõtentione reclamâſſe, nè quid omninò reformaretur: itaq; paſſos eſſe patres atque pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit eundem ipſum Nicolaũ emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe pontificem atque reformatores illos prębere deridendos: ità enim ait pleroſquę id accipere: alios putare dicit, non neſcio pontifice exijſſe libellũ, vt ſic aliquod ipſius ſtudium apparéret emẽdationis. Quis hîc non videat hominis iſtius malignum in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſq; ità accipere, ait alios putare. Qui tandèm illi ſunt, nisì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſiæ Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euãgelicum. Fuit autem reformatio quędã oblata Pontifici, ſed illam ipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa pręclara conuiciandi licentia atrociter oppugnârunt. Et tamen non pudet Sleidanum impudenter affingere Pontifici, quòd ipſo inſtigante Archiepiſcopus Capuanus reclamârit, nè quid omninò reformaretur. Nam etſi fortaſsìs commodè non poterant ſtatìm reformari omnia, quæ emendatione digna viderentur: tamen nihil omninò voluiſſe reformari Pontificem, impudentiſſimã habet vanitatem. Itaq; his & id genus alijs calumnijs hoc conſecutus eſt ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illi fides adhiberi poſſit, nisì aliundè conſtet vera eum ſcribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine ſua adſcripſit ſcholia, non alio magìs quàm tali viro digna: ipſos autem reformationis authores, quorum, etiàm Sturmio fatẽte, erat multa eruditio & vitæ integritas, nõ eſt veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictione plenum erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abſtinuit, id quod in eo repręhendit doctiſſimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Sleidani in Pontificem calumnia.

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatem cõuellere nitebantur, vt rudem plebeculam arctiùs ſuis fraudibus implicatam tenerent. Scribebantur tum ab illis noui Paſquilli, nouæ Beelzebul epiſtolę, fabuloſæ Legendæ de Iohanne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebant: prętereà quatuor Epiſtolæ Iohannis Huſſi, & libellus dę Donatione Conſtãtini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebant, vt qua vna re grauiſſimis religiõis diſſidijs vel pręſentiſſima ſemper remedia adferri cõſueuiſſent, ea in contemptũ & riſum adduceretur, & miſerè euerſis, & in diuerſas easq; fœdè diſſectas factiões diſtractis nihil prorsùs opitularetur.

Luterani oppugnant Concilium.

 tularetur.

tularetur. Traxerunt etiàm in ſuas partes Saxoniȩ Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis Georgij, quem Luter⁹ tam multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia ſibi diuexandum ſumpſerat. Edebant igitur nouas cęremoniarum ordinatiões, nouos paſsìm Catechiſmos etiàm illi, qui nullis initiati ſacris, parœcias adminiſtrandas ſuſcipere non dubitârunt. Quà in re obſeruandum eſt arcanum Dei iudicium, quòd illi, qui contra Eccleſiæ ſanctionẽ calicem ſibi vſurpare voluẽrunt, Catholicosque ſacrificos criminabâtur, quòd ipſis alteram ſpeciem malignè ſuffurati eſſent, tales accepêre paſtores, qui cùm nullam haberent conficiendæ Euchariſtiȩ poteſtatem, ac nihilo minùs ſacramẽta illis porrigerent, non aliud ſanè quàm merum panem & vinum præberẽt, vtraque illis ſpecie penitùs ſubtracta. Et ſic quidem par fuit puniri obſtreperos & refractarios, qui deſertoribus ac ſeditioſis monachis potiùs, quàm totius Eccleſiæ iudicio obtemperare voluẽrunt. Porrò Henricus Princeps per nouos Viſitatores nouos conſtituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis ſuæ ditionis voluit obſeruari. Verùm illi articuli non ſolùm à ſacris literis, ſed etiàm ab ipſorum Auguſtana Confeſſione & eius Confeſſiõis Apologia diſcrepabãt. Certè Luterus ipſe in libello de ſeculari poteſtate damnat eos Principes tanq̃ inſanos & peruerſos, q̨ eis in rebus, q̃ ad fidẽ & Eccleſiã pertineãt, ſubditis ſuis leges pſcribant. Verùm hęc Luteri ſententia nullius tum ponderis fuit: quanq̃ eiuſmodi articuli nõ tam à Principe, q̃ prophanis illis Viſitatoribus editi fuẽre. Ità res paſsìm in deterius mutabãtur, & mirabilis atq; incredibilis in religiõe cõfuſio magìs ac magìs increſcebat, cùm illi ſacra obirent munia, q̨ nullis prorsùs ſacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti vel miſſi eſſent. Et hęc tamen omnia ſummè erant Euãgelica, & purum putũ verbum Dei, effusè hauddubiò miſerorum mortaliũ cęcitatem & delirationem ridentibus malis dęmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarẽtur.

Horrendũ Dei iudicium.

Mutatio religionis.

Hoc tempore Argentoratenſes, qui Zuinglij dogma ſequebantur, illis, qui ex Gallijs & Belgio ſectarum nomine profugere compellebãtur, in ipſa vrbe ſua templum occupandum tradiderunt, vt Eccleſiam conſtituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluin⁹ ex Gallia profugus, qui poſteà Geneuẽſem in Allobrogibus Eccleſiã occupauit. Hunc Caluinum à patria ſua ob vitæ improbitatem exulâſſe quidam ſcribit, eũdemque alius dicit inter diſſolutos ſuę vrbis viros diſſolutiſſimum, inter incõſtantes & fœdifragos inconſtantiſſimũ. Is nouam quandam de Euchariſtia opinionẽ è ſuo parùm ſano cerebro commẽtus, negat cũ Zuinglianis veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus ſua maieſtate dignum, vt ipſe minus aliquid, quàm cæteri, poſſe videretur. Itaq; hanc nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia pclara & tali viro digna ſcripſit, quæ quidẽ eiuſmodi ſunt, vt citra horrorẽ legi vix poſſint: quãquàm ea quoq; infeliciſſimis mortalibus nõ alio quàm ipſius verbi Dei titulo obtrudũtur. Sunt autem

Caluinus nouum fingit dogma.

cum intolerabili in Deum blaſphemia coniuncta, vt, Quòd ſcelera & flagitia omnia Deus in homine operetur, quòd lex & voluntas Dei ſæpè inter ſe contrariæ ſint, quòd diabolus iubente & volente Deo mentiatur in cordibus hominum, & multa alia, non verbis, ſed flammis Tartareis vindicanda, quę tamē auſus eſt quidam eius ſectator Theodorus Beza defendenda ſuſcipere. Proh nefarios homines, ſi tamen homines dicendi ſunt, qui certè in humana effigie Tartarei cacodæmones eſſe videntur. Vt autē ſuam egregiam doctrinā Caluinus ille, cùm iam Geneuæ multa pręditus authoritate degeret, miraculo quodam confirmaret, rem facit ſempiterna memoria dignam, vt cognoſcat poſteritas, quibus dolis, fraudibus & impoſturis vti nō dubitârint, qui Catholicam Eccleſiā noſtro æuo ſub Euāgelij inſtaurandi prætextu ſibi oppugnandam ſumpſerunt. Perſuaſit quādoquè miſero cuidam, vt ſe pateretur tāquàm mortuum in templum deportari. Fecit ille, conſentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini conſilium erat, vt hominem coram populo iuberet redire ad ſuperos ſeu reuiuiſcere, hominéq; mox ſeſe erigente, tam inaudito miraculo certā omninò & ſacroſanctā in orbem terrarum doctrinam inuexiſſe videretur. Sed ô Dei clementiam, quæ perfidioſi hominis aſtum incredibilem noluit latére mortales, vt ſic maturè ab eius cōſortio ſe remouerent. Miſer ille qui viuus in templum illatus fuit, mortuus indè elatus eſt. Cùm enim Caluinus propiùs acceſſiſſet, &, ſi ſua doctrina vera eſſet, eum iuberet reſumpto ſpiritu ſurgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipſus ſtrangularetur, & omnes intelligerēt falſiſſima eſſe quę miſeris pro verbo Dei venditaret, nihil prorsùs ſeſe commouit homo, quippe omni huius lucis vſura repentè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re comperta, eiulatu & clamore animi ſui teſtatur necopinatum dolorē, ſed Caluinus eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore depræhenſus, fertur mox redijſſe in ſuggeſtū, dixiſſeq́; populo, Eccè hinc appáret imbecillitas fidei veſtræ, ꝙ homo iſte non potuit excitari à mortuis. Et fortaſsìs perſuaſit hoc miſerrimæ illi cōcioni. Hęc quidem de illo Caluino, multaq́; alia ſparſit fama, quæ iam feruntur Gallicè conſcripta, & Latinè conuerſa, olìm in lucem proditura. Aiūt etiàm Pariſijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezæ, & aliorum eius farinæ hominum Epiſtolas, quæ illorum nequitiam egregiè declarent, quas ſperamus quādoq; in publicum edendas. Sunt enim eiuſmodi, vt vbì in hominum notitiam venerint, facilè omnes intellecturi ſint, quàm ſint illorum nihil minùs q̄ Euangelica conſilia, & admodùm pernicioſi conatus. Hęc ità ſcripſi, quēadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoquè, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis paſtoribus animarum ſuarum ſalutem & curā cōmittant? Scilicèt iſtis hominibꝰ hoc ſtudio eſt, vt animas Chriſto, & nō potiùs Orco, lucrifaciāt. Porrò animaduertendū eſt, Caluinū, dum ſibi ꝑclarum apud oēs tum Zuinglianos, tum Luteranos nomē parare cupit, mirabili vafricie ità in re ſacramētaria tractāda verſari, vt qn̄ illi res eſt

Caluini immanes blaſphemiæ.

Miraculum Caluini horrendum.

Aſtutię Caluini.

Caluini in ſcribēdo mira vafricies.

cum Zuinglianis, planè ab illis ſtare ſe ſimulet: quandò cum Luteranis, quibus ceu ſimplicioribus fucum ſe facere poſſe cõfidit, ad nauſeam vſq; realitatem & ſubſtantiam corporis & ſanguinis Domini, atque id genus alia Luteranis plauſibilia, inculcet & repetat. Interìm nihilominùs nouũ ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtriſq; ſe fauere incredibili calliditate præ ſe ferat, vtroſque ſuſpenſos & ambiguos detinet: nec tamen homo verſutus perfidiam ſuam adeò celare potuit, quin Bernę quandoquè illam proderet. Nam ibì in publico colloquio cõtra Zachariam Flandrum quẽdam cùm vehemẽs eſſet in defendẽda Zuinglij ſententia, idem Zacharias Caluini ad D. Faleſium epiſtolam protulit, percontatus ex homine, num ſuam agnoſceret manum: quam cùm ille ſuam eſſe nõ negaret, Zacharia poſtulante, publicè lecta eſt, multò maioribus ſcatens in Zuingliũ conuicijs, quàm eo in colloquio eius eſſent ab illo celebrata encomia. Et auſus certè eſt Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam cõfeſſionis de Sacramentis, id omnibus perſuadere conari, eos qui Auguſtanæ ſunt confeſſionis, in eadem eſſe cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium ſectantur, ſententia. Sed hoc ſcriptum à Luteranis eſt confutatum. Porrò Caluino illis reſpondente, exortum eſt odioſiſſimum certamẽ inter Caluinũ & Luteranos, ſcriptiſque contrarijs egregiè ſeſe inuicèm ornant, vt inſignes ſcurras inter ſe commiſſos iurè dixeris. Longum eſſet, egregia illa emblemata omnia hìc referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vueſtphalum Luteranum, in qua ſimul aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdiſſimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij ſui modeſtia inſectatur. Sic dicit eſſe ſuo errore faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi nõ teneant: quid valeat Cœna, quorsùm ſpectet, nunquàm guſtâſſe brutos iſtos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe: nimìs largam illis copiam cauillationum profluere, dum Luteri ſui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam ſuoſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos, nec DEI, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum, nugatoriam leuitatẽ, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam ſuperbiam, quòd eis ſuperbia ſit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquũ fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines, Cyclopes, ſuperbam factionem gigantum, latratores phreneticos, beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, quòd ſe ſuoſq; indignos eſſe clamitent, quos terra ſuſtineat, ità quòd niſì repentè exterminentur è mundo, nõ poſſe cum eis meliùs agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegẽtur: accuſare eos principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hęc ibì Caluinus, in quem pulchrè quadrat illud Eccleſiaſtici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animã ſuam. Quæ enim hæretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipſos recidũt, cùm plerũquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores ſint illis, quibus ma-

Caluinus ſe prodit.

Caluini de Luteranis ſententia.

Nota ſtudia hæreticorũ, ab hæretico expreſſa.

Ecci 21.

maledicunt. Et reuerà quales hîc Luteranos depingit Caluinus, tales ſunt plerique omnes hęretici, qui dati in reprobum ſenſum, per pręcipitia falſitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino ſanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à ſuis tantùm non pro Deo colitur. Et quia mendacium nunquàm diù conſtare ſibi poteſt, mira quadam verſutia ità ſuum de Euchariſtia dogma vaniſſimum tractat, vt neque Luteranis penitùs accedat, neq; Zuinglianis, ſed vtriſq; quibuſdam præſtigijs illudat, dum ait carnem CHRISTI naturalem & eſſe & non eſſe in Euchariſtia, quorum illud Luterani, iſtud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propenſior eſt, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quandam & vim, de carne CHRISTI in cælo ſita defluentem: ſed nihilo minùs de re tanta (quod neceſsè eſt à vero aberranti accidere) ferè ſemper pugnantia loquitur: quam ob cauſam Luterani eum pręſtigiatorem & Sophiſtam vocant: quibus ſic reſpondet, vt impoſtorem eum & eſſe & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miſer multos hodiè ſectatores, & ingens eſt turba Caluiniſtarum, qui noui à quibuſdam vocitantur Sacramentarij, propterea, vt habet Cõfeſſio Mansfeldenſis, quòd noua quadam ſtropha Sacramenti virtutem eludere conantur. Sed has impoſturas heu nimìs cæcum mortalium genus nõ aduertit, immò verò inſanus Caluini diſcipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino poſt Chriſtum & Apoſtolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiam. Quod etſi eſt inſolentiſſimè & ſtolidiſſimè dictum, tamẽ creditur à multis. Et quid mirum, cùm ſtultorum ſemper infinitus ſit numerus? Caluini antilogias pugnanteſque ſententias viri doctiſſimi annotârũt, & poſſent vel ex hoc ſolo, quòd in doctrina varius eſt, homines ſatìs ſuperq; intelligere miſerũ illũ longè alienum eſſe ab incõmutabili Dei veritate, ſed videre nõ volũt.

Caluinus pręſtigiator & ſophiſta.

In vita Caluini.

Eccl̃s. 1.

Accidit hoc anno quiddam memorabile apud Vuittenbergẽſes. Extiterunt quidam è Luteri ſchola, qui legem operum reijcerent, dicerentq; homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinę legis. Et ſic quidem Luterus ipſe ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac deſtinatus, vbì hæc vidit ab alijs doceri, acriter in eos inuectus eſt, cùm tamen hæc doctrina ex ipſius ſchola prodijſſet: nec vidit homo inconſideratus, quicquid in huius dogmatis aſſertores ſcriberet, id ipſius iugulum vel maximè petere. Ferũt Iohannem Iſlebium huius dogmatis pręcipuum fuiſſe defenſorem, ſed à Lutero admonitum, ab eo reſilijſſe. Ità licuit Lutero vnam atq; eandem rem modò aſſerere, modò cõfutare: nec quicquam tam abſurdum ab illo fieri potuit, quod nõ putarẽt homines perperàm ab eo inſtituti, purum putũ eſſe euangelion.

Antinomi.

Menſe Aprili Synodus Zuinglianorũ doctorum Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Baſileenſium interfuêre. Ibì Bucerus mirificè ſe purgat, quòd hactenùs tantoperè paci conficiendę ſtuduerit, id ſe nõ ſua voluntate, ſed impulſu Lantgrauij & quorundã aliorũ feciſſe dictitans. Diſceptatum eſt ibì triduo cum illo de reſponſo ad Luterum dando.

Synodus Tigurina Zuinglianorum.

Nam

Nam hîc quoquè aſtutus ille, vt quidam Zuinglianus ſcribit, ambigua lo- quendi forma ſolidam concordiam ſarcire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationem Tigurini non probabant, nec inſtàr Buceri obſcurè & captiosè, vt idem Zuinglianus ait, loqui volebant, ſed liberè & apertè, nè concordia fucata & inſidioſa, qualem Bucerus efficere voluiſſe nō im- meritò illis viſus eſt, poſteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero perſuaſi, Luterū à Zuinglio in Euchariſtiæ doctrina nō tam re ipſa, quàm verbis diſcrepare, quod fuit falſiſſimum, ſicut Luterus ipſe teſtatur non vno loco, cum Lutero viſi ſunt in quandam redire concordiam, ſed quæ re vera nulla eſſet, ſicut ipſe euentus paulò pòſt docuit. Immò & Bucerus ipſe, qui hanc ſimulatam cōcordiam tantoperè vrſit, cùm à Tigurinis im- petrare non poſſet reſponſionem ad Luterum, qualem ipſe vellet, ab illis nō parùm abalienatus eſt, licèt anteà nō mediocriter illos coluiſſet. Sunt etiàm alij quidam ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Lu- teranis acceſſerunt. Vtebantur autem iſti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & ſententijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquam apparé- ret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigioſum Euangelion: adeoq; Bucerus ipſe in Euangelium Matthæi & Ioannis ſcribens, doctrinam de Euchariſtia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id eſt, qui nec Catholicę Ec- cleſiæ, neque Sectarijs addictos ſe videri volunt, licèt interìm non obſcu- rè nouas ipſi fabricent ſectas, non dubitant pacis & pietatis inprimìs ſtu- dioſos vocare: ſcilicèt pacis & pietatis ſtudioſus eſt, qui vt ſeſe offert oc- caſio, modò hoc, modò illud de vna eademque re dogma propugnat, fa- cilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, ſi non deſit opportu- nitas. Zuingliani quidam Buceranę conciliationi, qua ille tam crebrò ni- ſus eſt Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuendum eſt, qui præ nimio vini deſiderio etiàm fæces hauriant. Nemo neque poteſt neque debet ambigere, hanc inexpiabilem diſſenſionem propterea inter iſtos nouos Euangelicos ex- titiſſe, vt ſibi Catholici meliùs proſpicerent, & à tam ſuperbis, turbulen- tis & inconſtantibus ingenijs rectiùs cauerent.

Bucerus ambiguus.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

Zuinglianorum de Bucero ſententia.

Apud Anglos hoc anno facinus inſolens rex Henricus deſignauit in cineres & oſſa beatiſſimi martyris Thomæ, Cantuarienſis quondàm Ar- chiepiſcopi. Eius corp⁹ in theca gemmis & auro mirificè exornata aſſer- uabatur iam aliquot ſeculis, eratque eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitùs ad eius ſacros cineres innumera miracula. Viſebantur illic gemmæ incomparabiles: quædam vincebant oui anſerini magnitu- dinem, pietatis cauſa eò miſſæ à monarchis & regib⁹, ad martyris memo- riam ornandam. Verùm Henricus rex neſcio quorum inſtigatus conſi- lio, non contentus gemmis & auro nudâſſe eius monumentum, etiàm ipſas venerandas reliquias exuſſit. Nihil quidem ſanctiſſimo martyri no- citum eſt, qui vitam cum DEO viuit beatam & ſempiternam: ſed mirum profectò eſt, regem illum, qui paulò antè tanta conſtantia fidem Catholi- cam

Cineres D. Thomę cremantur.

cam ſcriptis euulgatis defenderat,potuiſſe ad id infauſtum conſilium de-uolui,vt in martyris oſſa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæſi, tam atrociter deſæuiret.Sed id genus multa audent Luterani & reliqui ſe-ctarij,apud quos pleraque templa hodiè non multùm diſcrepant à ferarũ cubilibus,& locis planè deſertis,& in horrendam vaſtitatem redactis:quę quidem, nisì Deus rebus noſtris proſpiciat,nihil videntur ſignificare ali-ud, quàm propedièm in his Europæ locis cultum DEI omnem penitùs extinctum iri.

Cùm indictum eſſet à Paulo Pontifice Cõcilium ob certas emergen-tes rationes non iam Mantuæ, qui locus viſus erat opportunior, ſed Vi-centiæ celebrandum, Luterus certos euulgauit articulos,quos vellet ſuo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam abſurdi & impij erant,vt non defuerint, qui Germanos dehortarentur,nè proponerent eiuſmodi arti-culos Concilio,nisì vellent Germanos reliquis nationibus irridendos & ignominia notandos propinare.Erant enim in ijs,qui ab ipſa quoq; Au-guſtana Confeſſione diſſiderent.Verùm etſi turpiſſimum eſt, in religio-nis negocijs diuerſa ſentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodiè aſſerere,quod herì negaueris,tamẽ hoc apud Luterũ & eius pręclaram ſo-bolem nõ valdè turpe putatur, immò verò frequens & ſolẽne eſt,vt eorũ ſcripta teſtantur,licèt id imperita concio nõ facilè animaduertat.

Luteri arti-culi,Conci-lio offenſen-di.

Hac tempeſtate in Anglia direpta atque euerſa paſsìm ſunt monaſte-ria:& vitę monaſticę cultores veſtem mutare coguntur.Cæſi etiàm fuère aliquot illuſtri dignitate proceres,quòd nollẽt regis improbandę ſenten-tiæ ſubſcribere. Multùm in eo regno ſanguinis fuſum eſt:& ſectarij qui-dem egregium conſcripſère martyrologion, in quod retulère etiàm no-mina illorum, qui ſub regina Maria, de qua pòſt dicetur, hęreſis nomine plexi ſunt.Verùm illos nemo Chriſti,qui veritas eſt,martyres dixerit, qui non pietatis,ſed pernicioſę doctrinę cauſa tolluntur è medio, nè multos ſua peſte corrumpant.Videmus hodiè ſummo omnium dolore,quò pro-greſſa ſit quorundam,initiò non ſeuerè vindicata,audacia. Quę non ho-diè hęreſum monſtra exiſtunt?In Lituania ſunt multi Arriani & Neſtori-ani,nec parùm multas occupârũt eccleſias homines valdè athei & execra-biles,qui ſummam & ſummè venerandam Trinitatem,proh nefas,vocãt cerberum tricipitem,& ſymbolum nõ Athanaſianũ,ſed Sathanaſianum, & multa alia nimìs horrenda.Si principiò ſeuera fuiſſet adhibita animad-uerſio,poterant omnia hęc mala facilè auerti.At nunc vſque eò increue-runt,vt nullum appareat remedium.

Monaſteria euertuntur in Anglia.

O ſcelus.

Hoc anno Barbaruſſa inſigne fecit naufragium amiſſis viginti millibus hominum,cùm iam claſſe educta,in noſtros cogitaret. Illiſit eas triremes tempeſtàs oborta Acroceranneis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta viſebantur.Paulò antè inſignem contra illũ claſ-ſem eduxerant Paulus Pontifex, Carolus Cęſar, & Veneti duce Andrea Auria,& Vincentio Capellio Veneto.Erant ſimul naues ſupra CC.& qn-quaginta,adeò vt nunquàm ferè maior noſtrorum in Iõnio mari claſſis

Naufragiũ Barbaruſſæ

con-

conſpecta ſit, plurimumque ſibi metueret Barbaruſſa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent præſidium Hiſpanorũ militum in ſuas triremes accipere, vt quidam aſſerebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt ſolent libenter homines, ſi quid perperàm geſtum ſit, à ſe om̃em culpæ ſuſpicionem in alios amoliri: orta interìm tempeſtas eſt, & noſtri omnes, inſequente & inſultante ac irridente Barbaruſſa, in fœdiſſimam fugam verſi ſunt, cùm potuiſſent facilè, vt quidam autumant, illo die totam Barbaruſſæ claſſem delere & perdere. Et iam quidem reſumptis animis volebant Barbaruſſam inuadere quaterna acie: ſed cùm cunctantiùs ſua conſilia expedirent, Barbaruſſa retroceſſit in ſinum Ambracium. Magnam eo die Chriſtiani tulêre ignominiam, quòd tantæ occaſioni non ſolùm deeſſe, ſed etiàm in turpem fugam ſe conijcere non dubitâſſent. At tamen paulò pòſt, vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amiſſis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Chriſtianorũ rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì poſteà Solimannus farciuit, vt eſt immenſis opibus prædiues, noua inſtructa claſſe. Magnam verò indè cepit voluptatem, quòd Barbaruſſa om̃ibus propè rebus inferior, noſtros toto mari effugere compuliſſet.

Fuga turpis Chriſtianorum.

Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre viſi ſunt, & versùs Orientem ſtella inuſitatæ magnitudinis, quæ cruentos ſpargeret radios: & iuxta illam crux ſanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante.

Viſa horrẽda.

Sub initium Octobris rex Franciæ Cameraci conuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cæſaris ſororem. Indè pariter cum magna pompa egreſſi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili ſtudio & apparatu excepta eſt. Exactis diebus ſexdecim, alio itinere redijt in Hannoniam. Nihil non egit rex Franciſcus, vt poſſet Mediolanum Cæſaris beneficio impetrare: ſed Cæſar prȩalto conſilio & exacta prudentia, potentiſſimis Gallorum regibus ampliſſimum illum Italiȩ principatum vt adiungeret, nullis rationibus permoueri potuit, veritus hauddubiò, nè illo minimè contenti, maiora tentarent. Sunt qui Cæſaris auaritia & toti Italiȩ dominandi libidine factum ſcribant, vt tam pertinaciter Gallis Mediolanum negaret: ſed illi certè temerarij ſunt & iniqui cenſores, cùm ante paucos annos eundem principatum, quem maximis impendijs & difficultatibus bellicis obtinuerat, rogatu Pontificis Clementis, Franciſco Sforciȩ liberaliſſimè reſtituerit. Florentiam quoquè ipſius armis domitam, Alexandro Medici tradiderit, qui certè eſt inſignis principatus.

Calũnia in Cæſarem.

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cæſar & Franciſcus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, ſe certis nuncijs didiciſſe de Turcæ in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipſe Turcarum Imperator hoc ſignificârat. Orabat igitur Brandeburgicus, vt Saxo certam ipſi, quam cuperet, pacis ineundæ rationem perſcriberet: ſe cum Ferdinando rege porrò acturum, vt apud

Cæſa-

Cæſarem intercedat. Hic princeps Luteri quidem dogma ſic complexus erat, vt tamen pleraſque cæremonias Eccleſiaſticas retineret, & cùm eſſet Cæſaris atque Ferdinandi ſtudioſus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum tranſire. Habebat autem in matrimonio optimi & Chriſtianiſſimi Poloniæ regis Sigiſmundi filiam, quę in hunc vſque diem, raro & eximio inſignis pietatis exemplo, fertur in catholica religione conſtantiſſimè permanere. Saxoniæ elector rem om̃em deindè cum Lantgrauio communicat, & illi ſimul reſpondent Brãdeburgico, ſe quidem videre neceſſariò totis viribus obuiàm eundum eſſe Turcæ hoſti crudeliſſimo, ſed tamen id fieri non poſſe, nisì ipſis certa & non dubia pax concedatur. Ea erat eiuſmodi, vt iudices Cameræ nihil cõtra ipſos poſſint in cauſa religionis, qua etiàm compręhendi volebant direptionem bonorum Eccleſiaſticorum: atq; vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui poſt Noribergicam trãſactionem acceſſerint & accedere voluërint ad ipſos, atque ipſi etiàm Danię regi, qui non erat ſubditus Imperio: quæ quidem omnia vehementer erant Catholicis oneroſa, & tamen nisì permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil ſe moturi videbantur. Indè ſocij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monentur Iſenacum ſe conferre. Eò non principes ipſi, ſed legati venerunt. Eadem petunt, quæ anteà principes petiërant, & alios ibì quoquè in ſuum fœdus receperunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunſuicẽſi principe Goſlarienſes fœderati. Itaq; orabãt legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatũ, quo princeps Henricus actioni ſe ſiſtere cogatur: & tamen illi nolebãt Catholicis licere ſuum ius perſequi in ſupremo imperij iudicio. Addebant autem minas, nisì id contra Henricum principem impetretur, ipſos Goſlarienſes ſocios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniã habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm ſcripto, proſequendum ſit. Imminebat Germaniæ cruentiſſimus Turcarum tyrannus, & tamen ſic erant plerique animati, vt nisì Cæſar ipſorum voluntati obſecundaret, non magnoperè recuſaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum eſſet, eos ſuis viribus tanto hoſti minimè poſſe reſiſtere.

Princeps Brandeburgicus.

Conuentus Iſenaci.

Penultima die Decembris Lantgrauius Haſſiæ haud procùl ab oppido Caſſello venationi intentus, incidit in ſcribam Henrici principis Brunſuicẽſis, qui nihil habebat commercij cum fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbì autem Lantgrauius didicit ſcribam illum eſſe huius Henrici principis, iuſſit compręhenſum Caſſellum abduci. Habebat ille apud ſe literas principis ſui ad Archiepiſcopum Moguntinum, & Heldum Cęſaris legatum. Eas vtraſque & quædam alia ſecreta Lantgrauius reſignauit & legit, ipſumq; ſcribam captiuum detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipſi principi Henrico magnam calamitatem, ſed non paulò maiorem Lantgrauio poſteà attuliſſe videtur, cùm ijs ex initijs, licèt aliæ quoquè cauſæ ſuppeterent, grauiſſima inter principes odia excreuerint: & Henricus quidẽ princeps primò à Lantgrauio captus ſit, at ipſe poſteà Lantgrauius non ſolùm

Scriba ducis Henrici cõpręhẽditur.

Héricum dimittere, ſed in eius quoquè captiui locum ſuccedere coactus ſit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quę ſub hoc Luteri infauſto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta ſuggeſſerunt importuni concionatores Luterani, qui principibus ſuis ſub verbi Dei ſpecioſo titulo multa perſuaſére, quæ à verbo Dei prorsùs abhorrerent.

Iſabella Imperatrix moritu. Mortua eſt hoc anno Iſabella Caroli Cæſaris coniunx, idque in puerperio, edita quidem prole, ſed quæ nō diù ſuperuixerit. Mortuus eſt etiàm Carolus Geldriæ Dux Catholicus, eique ſucceſſit Guilhelmus princeps Cliuenſis, ſed parùm feliciter, vt ipſe rei euentus declarauit. Galli eum in ſuas partes pertrahere nitebantur, vt haberet Cæſar in Belgio vicinū hoſtem: ſed Deo benè propicio, princeps Cliuenſis ſaniora conſilia ſecutus, breuì in gratiam cum Cæſare, quem tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, redijt, vt infrà dicemus.

Item Dux Geldrię.

Conuentus Frācofurti. ANNO 1539. fuit conuentus Proteſtantium Francofurti, vbì datæ ſunt illis à Cęſare induciæ menſiū 15. & decretum fuit, vt vtriuſq; partis viri docti & moderati deligerentur, q inter ſe de rebus controuerſis colloquerentur. Eius generis colloquia multa identidèm fuère inſtituta, ſed nullo felici exitu, quòd neque ſectarij vellent à ſententia decedere, neque Catholicis fas eſſet quicquam illis contra Catholicę Eccleſiæ ſententiam concedere. Multa autem in Proteſtātibus & nunc & aliâs quoquè Cęſar pijſſimus diſſimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio ſecùs cum illis agendi. Proteſtantes enim non ſolùm magnis iam erāt ex Smalcaldico fœdere aucti viribus, ſed etiàm Luteri & aliorum concionatorum ſuorū ſeditioſiſſimis tum ſcriptis, tum concionibus eò propemodùm impulſi videbantur, vt nisì Cęſar ipſis petita permitteret, neſcio qd non molituri putarentur. Erant quidem non contemnēdæ Cęſaris vires, ſed eas tum Turcica, tum Gallica arma ſic perpetuò ferè exercebāt, vt cum Proteſtantibus nihil poſſet duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentium Apoſtatarum monachorum ſcriptis & concionib⁹ ſeditioſis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipſo conuentu Saxoniæ elector id inter alia teſtificabatur, ſe Ferdinandum non agnoſcere pro rege Romanorum. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infauſtis concionatoribus, qui Proteſtantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter principes acerbæ ſuſpiciones & ſimultates, ex religionis diſpari habitu emergētes: vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus ſemper nationibus fuiſſent formidabiles, iam ità miſerè diſtractæ & diſſipatæ, hauddubiè ſupremam cladē iampridèm ſubiturę fuiſſe viderentur, nisì præpotēs Deus ſingulari quadam beneuolentia rebus noſtris proſpexiſſet. Erant enim adhuc permulti, hodieque ſunt in Germania, qui à ſectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam ſibi religionem deſerendam putent, quam tot ſeculis vniuerſa Germania ſumma omnium conſenſione coluerit.

Inteſtina diſſidia.

Obitus Georgij principis. Hoc anno diē vitę clauſit extremū clariſſimus & integerrim⁹ Princeps

Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè cõuicijs & cõtumelijs, & quidem impunè, ſępè proſciderat. Fuit is princeps generoſa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum ſuorũ religione conſtantiſſimus, & Carolo Cęſari lõgè optimo ſemper deditiſſimus, dignus profectò multis nominibus, quem omnis poſteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda religio Chriſtiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque teſtamẽto ſcripſit hæredem fratrem ſuum Henricum & eius filios Mauritium & Auguſtum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarent. Miſſi fuerunt ad Henricum, qui hoc ei proponerent, ſed interim mortuus eſt pius princeps, & continuò Henricus ditionem omnem occupauit, atque in omnia Miſniæ, Duringiæ & Saxoniæ loca, quæ Georgio Principi paruerunt, Luteri dogmata inuexit. Iam enim Luterani, vt antè dixi, eum in ſuam naſſam pertraxerant. Is poſteà ſucceſſorem habuit Mauritium, Mauritius Auguſtum, vt ſuo loco dicemus. In Miſniæ oppido abſque vlla intermiſſione nocturnis atque diurnis horis perpetuę Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodã eximię in Deum pietatis exemplo, diuerſis cantandi & pſallendi vicibus inſtitutis in ipſa Eccleſia cathedrali: ſed is cultus diuinꝰ maxima ex parte tum abolitus eſt, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hæc faciebant Principes perſuaſi à Lutero, alioquì præ inſita Germaniæ principibus ſpectata generoſitate, nunquàm talia facilè attentaturi: quanquàm in eiuſmodi grauiſſimis rebus nihil priuata authoritate, ſed totius Chriſtiani orbis conſenſu omnia cum ſumma deliberatione & exacta maturitate tranſigi oportebat. Non enim ſatis erat Luterum dicere, hæc & pleraq; alia rectè & ex verbi Dei pſcripto fieri, cùm hæreticorum omnium ea perpetua fuerit conſuetudo, vt quanuìs abſurda & impia in orbem commenta inueherent, ea tamẽ verbo Dei cõſentanea & ex verbo Dei profecta aſſererẽt: ſed oportebat Chriſtiani orbis ſuſtinere ſententiam. id quidem generoſos principes & reliquos Germanię magiſtratus magìs decuiſſet. Porrò vbì Hẽricus princeps ditionem fratris in ſuam fidem adegit, Luterum è Vuittenberga Lipſiam accerſiuit: eò quoquè aduolauit ex eodem Luteri aſylo ingens concionatorum examen, quot currus capere poſſet. Ij Luteri inauſpicatum Euangelium ſtrenuè in illum populum propagârunt, quem tot annis catholicus princeps in catholica religione continuerat. Eſt Lipſia paruum quidem, ſed elegans oppidum, inſigni mercatu & vili rerũ degendæ vitæ neceſſariarum precio, atque etiàm vniuerſitate vel Academia tum celebre, tum perquàm commodum ſtudioſis, niſì quòd Luteri Euangelium illic regnat, non tamen prorsùs Luterìcè, quòd in nonnullis à Lutero nonnihil deflexerint, vocenturq; à quibuſdam catholicis Molles cõfeſſioniſtę, quemadmodùm alij Rigidi cõfeſſioniſtæ, qui Luteri dicta factaq; omnia, quantunuìs putida & inſulſa, ſibi mordicùs tuenda ſtatuerunt: qui etiàm Lipſenſes & alios quoſdam acerbiſſimè proſcindunt, quòd à Lutero defecerint.

Mutatio religionis in Miſnia.

Præcones Luterani Lipſiam aduolant.

Lipſia.

Sleidanus hoc tempore ſcribit à Lutero librum editum de Concilijs &

Eccleſia, in quo inter cætera ille quoquè demõſtret, Canones Apoſtolorum eſſe adulterinos. Scilicèt premere nos vult Sleidanus authoritate Luteri, qui nõ modò hos Canones, ſed multos etiàm ſcripturę diuinę libros reiecit. Quòd ſi verò tanti fit apud Sleidanum Luteri authoritas, diſcat q̃d ille ſentiat de Zuinglianis, nec ęgrè ferat ſe in illis quoquè perſtringi. Verùm hęc ille bonus vir libenter diſſimulat. Porrò verò ridiculum hîc nobis commemorat idem ipſe, ſcribere Luterum in libro memorato de contrarijs doctorum ſententijs de baptiſmo, Cypriani pręſertim & Auguſtini. Quis verò negauit vnquàm, Cyprianũ de baptiſmo hęreticorum aliter ſenſiſſe, quàm ſentiat Eccleſia Catholica? Sed interim Cyprianus ſanctiſſimus martyr neminem à ſua communione repellebat, qui diuerſum ab illo ſentiret, quod euidens ſignum eſt, non illum pertinaciter ſuam voluiſſe ſententiã tueri. Sed quid ſibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hanc de Baptiſmo Cypriani diuerſam ab Eccleſia ſententiam proferre? Fortaſsìs efficere vult, vt vni Lutero plus tribuamus quàm omnibus patribus, proptereà quòd Cyprianus non idẽ cum alijs ſentit. Sed ſi ideò minùs tribuendum eſt patribus, quàm prorsùs nihil tribuendum eſt Lutero, immò verò quàm ille planè exibilandus & conſpuendus eſt, qui in rebus grauiſſimis etiàm à ſeipſo tam crebrò turpiſſimè diſſidet? Belliſſimus certè vir Sleidanus eſt, qui id genus portẽtis farcit nugaciſſimam hiſtoriam ſuam. Addit deindè, Luterum ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum p̃cipua eſt authoritas. Sed hæc ipſa Cõcilia quòd nihili fecerit tum Luterus ipſe, tum eius ſatellites & noui dogmatiſtę, ex illorũ ſcriptis ſatìs ſuperque doceri poteſt. In ſumma, nullum tam ſanctum eſt Conciliũ, quòd iſti non prorsùs reijciant, ſi cum illorum prauis opinionibus non cõcordet. Tum quoquè viſum eſt optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc pręclaro commento, quàm denſæ fuerint ſub Pontificatu Romano tenebræ, quàm impura fœdaq; religio, atque huc fuiſſe deuentum, vt etiàm veſtis monachorum ad æternam ſalutem non parùm conferre putaretur. Sed quàm denſas tenebras Luterus cum ſuis in orbem inuexerit, iam miſeri mortales re ipſa experiuntur, dum ille miſer totiès ſua mutauit paradoxa, dictisq; & ſcriptis ſuis id effecit, vt quod quiſque nocte ſomniat, id non dubitet pro Dei verbo ſtultis hominibus obtrudere, adhibitis perperàm ſcripturæ diuinę, quam Luterus ſolam vult valere, ſententijs: atq; eò iam res redijt, vt penè tot ſint ſectæ, quot capita, & miſerãdum in modum rudis & indocta plebs in abſurdiſſimas easq; pugnantiſſimas hęreſes in dies inducatur. Neque nos mouet, quòd recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Frãciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporũ princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditione: in quibus ſi repręhẽdendum eſt, queãdmodùm impius facit Sleidanus, q̃ pio quodam animi affectu in eo habitu mori voluerunt, non q̃ eum ſolùm ad ſalutẽ ſufficere putarent, ſed vt ſuæ ſatisfacerent deuotioni: quãtoperè nõ modò repręhendendus, ſed etiàm execrãdus & diris omnibus deuouẽdus eſt Luterus & eius ſimiles apoſtatę, qui habitũ monaſticũ

Ineptię Luteri & Sleidani.

Denſę tenebrę ex Luteri Euangelio.

petu-

petulantiſſimè abiecerunt, & cum illo ſimul omnem pudorem & religionem exuerunt, habẽtes certiſſimam damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè non illibenter credet poſteritas, pleroſque ſub mortem voluiſſe S. Franciſci habitum indui, & in eo ſepeliri, licèt Sleidanus putet id eam fortè non credituram: ſed ægrè admodùm fortaſsìs credet potuiſſe ſceleratiſſimos apoſtatas tantam mereri fidem & authoritatẽ apud homines, vt illorum impijſſima & iam olìm dãnata dogmata haud aliter, atquè ipſum Chriſti Euangelium, amplecterentur. Hoc enim eiuſmodi eſt, vt nemo id vnquàm neq; admirari ſatìs, neq; pro dignitate deplorare queat. Sed de his alibì latior fortaſsìs dabitur agẽdi opportunitas. 1. Tim. 5.

Hoc anno Angliæ rex ſcriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiæ indixerat, acerbè perſtringit. Ea res cumprimìs iucunda fuit Luteranis & reliquis nouis dogmatiſtis. Quicquid enim Põtifici accideret, quod in eius cõtumeliam & ignominiam vergeret, id ſingularem huic hominum generi adferebat voluptatem. vt nôrint poſteri omnes, quo ſpiritu afflati fuerint, qui implacabili odio paſtorem Eccleſię proſequi non dubitârint. Verùm nè nimio Luterani gaudio inſolentiùs exultarent, non diù pòſt idem Angliæ rex non ferẽs in ſuo regno turbas, offendicula, ſeditiones (quarum rerum valdè ferax eſt Luteri Euangeliũ, ità vt vix vſpiàm abſque ſeditiõe & tumultu receptum ſit) ex Luteri irrepente dogmate graſſari, comitia totius regni indixit, ſiue conuentũ Ordinum regni, (ipſi Parlamentum vocant) vbì pro ſtabiliẽda religionis cõcordia propoſitæ ſunt ſex quęſtiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm poſt longã ſuper his articulis deliberationem, poſt conſultationes plurimas, poſt deniquè argumenta infinita, vltrò citroq; connexa, omnium tam regiæ Maieſtatis, quàm vtriuſque Senatorij ordinis, ac plebis in hunc Senatum coactę ſummo conſenſu fuit & eſt reſolutum, deciſum ac ſtatutum eo modo ac forma, qua ſequitur: Inprimis, In beatiſſimo altaris Sacramento, per virtutem & efficaciam potẽtiſſimi verbi Chriſti, ſimul atquè illud ſacerdos ore locutus fuerit, ſub forma panis & vini, naturale corpus & ſanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realiter adeſſe: & poſt conſecrationem, nullam panis aut vini, aut aliam quàm Chriſti Dei & hominis remanere ſubſtãtiam. Secũdò, Communicare ſub vtraq; ſpecie, non eſt omnibus hominibus iure diuino neceſsè ad ſalutem: credendumque eſt & non dubitandum, quoniam in carne ſub ſpecie panis ſit verus ſanguis, & cum ſanguine ſub ſpecie vini ſit vera caro, tam diuisìm quàm coniunctìm. Tertiò, Sacerdotes poſtquàm ſacris initiati ſunt, iure diuino non poſſunt vxores ducere. Quartò, vota caſtitatis ſiue viduitatis à viro fœmináve non temerè facta Deo, iure Diuino ſunt obſeruanda, Chriſtianique populi libertate quadam eos priuãt, qua, nisì vouiſſent, potuiſſent vti frui. Quintò, Miſſas priuatas in hac regis Anglicana Eccleſia ac cõgregatione admitti ac celebrari, ſimul & bonum & neceſſarium eſt, per quas probi Chriſtiani, quorum vita reſpondet, pariter & bona & diuina ſolatia & beneficia indè recipiunt, Miſſasq;

Comitia Anglię cõtra Luterũ.

VI. Articuli 1.

2.

3.

4.

5.

6. celebrari iuri diuino quadrat. Sextò, expedit neceſſeque eſt auricularē cōfeſſionem retineri in Eccleſia Dei. Quocircà regię Maieſtatis authoritate, ac ſummo vtriuſque ordinis ſenatorij, plebisque in hunc ſenatum coactę

Senatuſconſultum Angliæ. conſenſu in hunc modum, qui ſequitur, latum eſt ſenatuſcōſultum: Qui vel in hoc regno Anglię, vel in alio quouis regię maieſtatis dominio poſt 12. diem Iunij, qui proximè ſequetur, verbo, ſcripto, prælo, ficticijs characteribus, aut alio quouis modo publicè concionantur, docent, dicunt, aſſirmant, declarant, diſputant, aut ratiocinantur ſecùs, quàm iam dictū eſt, in illos tanquàm hæreticos grauiſſima conſtituit rex ſupplicia, atq; etiàm in eos, qui conſilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem pręter omnem expectationem accidit Saxonico Papæ Lutero & eius ſymmyſtis, nouorum dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non nimiùm eis laxā-

Iob 1. te habenas, quemadmodùm etiàm ſatanæ diuum Iob flagellanti certos quoſdam ſemper præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque poſſet, neque deberet. Certum eſt enim, Luterum & totum nouorum dogmatiſtarum & eccleſiaſtarum gregem, ad tempus accepiſſe diuinę iuſtitiæ permiſſu poteſtatem vexandi Catholicam Eccleſiā: ſed nec hactenùs potuerunt, nec deincèps poterunt tantum ſæuire, quātum vellent. Vtinàm Catholici corrigerent vitam: breuì peſſùm iret omnis illis diuinitùs permiſſa ſequiendi facultas.

Tumultus Gandauēſis. Hoc anno Gandaui, quod eſt ampliſſimū Flandrię oppidū, Caroli Cæſaris ortu clariſſimū, non nihil tumultuatum eſt. Ea res vbi ad Cęſaris tum in Hiſpania degentis notitiā peruenit, eò maturiùs eundum ſibi cēſuit, nè res in peius dilatiōe ꝓcederet. Itaq; cum perpaucis principibus ingreſſus

Cęſar it per Gallias. eſt Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fidutia faceret, multis Frāciſci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt oēs eius Conſiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus princeps accepta à rege Franciſco fide publica, illud certè ꝑiculoſum iter arripuit. Nam tametſi rex Franciſcus putādus eſt nō malo tum in Cæſarē animo fuiſſe, tamen ꝗa in tanta illum detinendi opportunitate potuiſſet facilè humanū aliꝗd pati, non abſq; ingēti periculo Cęſar illud iter ingreſſus eſt. Vtebatur aūt tum veſte pulla, & equis cōmodatitijs, ijsq; Gallicis. Sed certè eo ipſo tempore depręhenſus eſt à legatis ſororis eius Marię, quæ Belgio pręerat, idq; nō ſemèl, per noctem duabus aut tribus horis vtroq; flexo poplite in cubicu-

Cęſaris preces quotidianæ. lo, nigris vndiquaquè pānis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, nō abſq; multorū ſumma admiratione, toto illo itinere ſeruauit eum. Porrò ea precādi ratione in om̄i vita, & loco, & ætate eum quotidiè vſum fuiſſe conſtat. Orabat manè duabus plùs minùs horis, totidem nocte vel veſperì. Indè poſtquàm ſe induiſſet, accedebat etiàm manē ad auſcultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicētur. Cùm eſſet in hoc Gallico itinere, & ad regē properaret, contigit regis filium Carolum, lectiſſimū iuuenem Aureliorum ducē, inopinanter inſilire in tergū illius equo inſidentis. Cumque eum Cæſar humaniſſimè ſalutâſſet, ille clamauit, Cęſar redde te captiuum, Cęſar redde te captiuum. At verò Cęſar nihil illi reſpōdit,

ſed

ſed tantùm ridentis in morem gratiſſimis & iucundiſſimis oculis illum intuebatur: ſicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbì Cęſar obitèr ſalutata Leonora ſorore ſua, Regis Franciſci coniuge, longum miſcuit ſermonem cum Eſtampia heroide, quæ tum in magna erat gratia apud regem, nec deſunt qui putent eam conſuluiſſe regi, vt Cęſarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cæſari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens nobiliſſimam. Eum cùm leuâſſet illa è ſolo, vt Cæſari redderet, noluit eum recipere, ſed illi dono dedit. Toto autem hoc ſpatio, quo Cæſar fuit in Gallijs, ſummi illi honores & om̃e humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum eſt à rege Franciſco & omnibus regni procerib⁹, adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamen longè abfuit tum Ambaſiæ, tum Pariſijs à grauibus periculis. Ambaſię Gręci ignis fumo in gradibus turris cuiuſdam immodicè excitato, propemodùm ſuffocatus fuit: Pariſijs tabulatum in caput eius eliſum, ſanguinem ſparſit. Rex Franciſcus vbì comperit earum rerũ authores, mox in crucem eos tolli iuſſit, ſed pijſſimus Cæſar multis precibus vitam illis impetrauit. Nolebat enim aduentum ſuum in Gallias cuiquam funeſtum eſſe, maximè cùm nihil horum de induſtria factum didiciſſet. Simul autem ſororem ſuam Mariam tum de eximijs ipſi delatis honoribus, tum de ijs improuiſis euẽtibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famæ, quæ tum varia ſpargebatur, temerè crederet. Ipſe Franciſcus rex id temporis ex vlcere cœperat meliuſculè habere, & apud Lochias Cæſari aduẽtanti ſumma hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos ſuos Hẽricum & Carolum ipſi obſides dare, ſi parùm regi fideret. At Cæſar obſides recuſauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & ſplendidiſſimè habitus eſt, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vſque deducentibus, vbì tum à Maria Cæſaris ſorore nihil prætermiſſum eſt erga Cęſarem ipſum, & Franciſci regis regios filios, quod ad eximiam propenſiſſimi animi teſtandam beneuolentiam pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentiſſimos reges pax firma & conſtitui, & coaleſcere, ſi rex Franciſcus à Mediolani ampliſſima ditione repetenda animum reuocare voluiſſet. Porrò dum inter ſe certant reges de Mediolani imperio, interìm Turcis animus creuit, & hæreſes in dies ità auctæ ſunt, vt vix numerari queant. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Noſtris peccatis prouocata Diuina iuſtitia permittit interìm eiuſmodi pernicioſas diſſenſiones oriri inter principes & pleraque alia mala, vt ijs caſtigati, reſipiſcamus, & ad meliorem frugem nos recipiamus, nisì acerbiora quoquè experiri velimus. Extant exempla non pauca etiàm in ſcriptis diuinis.

Cęſar honorificentiſſimè habetur

Mediolanũ pacis remora.

Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non ſuppetentibus vaſis, pleriq; grandes foueas egregiè tabulis vndiq; munitas, vino cõpleuiſſe ferantur.

Eiuſdem anni menſe Auguſto aut circitèr, Turcę duce Barbaruſſa Caſtronouum Dalmatiæ vrbem maritimam, in qua erat fortiſſimum Hiſpanorum

Caſtrono-

uum expugnatur.

norum præſidium, non ſinè maxima ſuorum cæde expugnârunt. Paulò antè Cęſareani id Turcis victis occupârant: ſed ea res Solimanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Chriſtianis ſentiret ereptũ. Sunt qui ſcribant, quoſdam Dalmatas ex vrbe profugos, Turcis ſecreta vrbis prodidiſſe. Habent Turcæ enſes incuruos, quibus & galeas & loricas ferreas noſtrorum ſcindunt: ſed id inprimìs noſtris incõmodè cecidit, quòd in ipſo acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuère ſclopettis vti. Porrò Turcæ in noſtros atrociſſimè ſagittas iaculabantur. Multa tum Chriſtianorum millia trucidata ſunt. Dolendum certè, tãtum poſſe in populum Dei impuros illos Mahometanos, ſed noſtris vitijs illorum vires aluntur. Obitèr tamen aduertendum, ex Hiſpanis à Turca hoc loco cæſis pleroſque interfuiſſe Romanæ vrbis ſub Clemente 7. fœdiſſimę direptioni, vt non immeritò hęc illis clades accidiſſe videatur.

Per hoc tempus, cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijſſe in concordiam, quod tam multis colloquijs & conuenticulis totiès fruſtrà tentatum fuit, & Tigurini propterea à ſcriptis acerbis & contumelioſis in Luteranos abſtinerent: Eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Cõcilijs edit, quem nè videretur in ſolos Catholicos ſcripſiſſe, in eoipſo Zuinglium per ſummam contumeliam Neſtorianum fuiſſe dicit. Hoc malè habuit Tigurinos miniſtros, magiſtrũ ſuum tam honorificè prædicari à Lutero, nec ſibi hoc ſilentio tranſeundum putârunt, ſed datis ad Luterum literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio ſentiret & ſcriberet. Luterus nihil illis reſpondit. Ità nunquàm inter iſtos Sectarios niſì ficta & ſimulata pax fuit, quippe qui non id ſpectarent, vt veritas vinceret, ſed vt ipſi pro ſe quiſq; præclaram orbi doctrinam & nouam lucem inuexiſſe viderentur, atque hoc nomine apud vulgus inſigne ſibi nomen compararent. Indè adeò eſt, quòd cùm Saxonici quidam Eccleſiaſtæ Luterum ſuum mirè prædicarent, & ipſi D. Paulo conferre non vererentur, atque omnes alios Euãgelij iſtius noui ſocios nihil eſſe dicerent ad illum ſuum Apoſtolũ & Eliam, adderentq; tandèm, ad hanc laudandi Luteri neceſſitatem ipſos adegiſſe illum Thraſonicum Gallum, quem hauddubiè Caluinum accipi volunt: Caluinus non ferens Luterum ſibi anteferri, egregiè illos Saxones Luteranos perſtringit, inter alia ſic dicens: Vitia pro virtutibus exoſculari, ſtultitiæ & præpoſteræ affectationis eſt. Minùs etiàm excuſabilis incõſiderati zeli feruor, quòd ſcripturam turpiter & putẽdum in modum corrumpunt, vt D. Iohannis Baptiſtæ ſpolijs Luterum exornent. Quanuìs enim non negent etiàm in Ioanne Baptiſta factum eſſe, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volunt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia ſit Elias ille, per quem reſtituenda fuerint omnia: & quod in Iohanne Baptiſta ſemèl factum eſt non obſcurè tam Prophetæ quàm Chriſti teſtimonio, in Lutero fuiſſe iterandum. Qua falſitate non minùs fœdârunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus ſepulcrumq; eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, ſacrilegæ tamẽ eſt

Luterus Zuinglium Neſtorianũ vocat.

Caluinus nõ vult Lutero videri inferior.

eſt temeritatis,aſſerere vltimum Eliam,àc ſi præciſa eſſet manus Deo, nè quem præſtantiorem parémve poſteà emittat. Ità Caluinus,haud obſcurè indicans,quàm velit ipſe Lutero prçſtantior haberi.Sed iſta non videt mundus,neſcio quo lethargo oppreſſus. Verùm Sleidanus,qui ex Luteri libro de cócilijs & Eccleſia,quem eundem eſſe appáret,quem alij vocant de Patribus & Concilijs,non pauca citauit,quę poſſent flagellare Catholicam Eccleſiam, hanc Luteri de Zuinglio ſententiam,qua eum dicit Neſtorianum, pro ſuo inſigni candore tacitus præterit:ſcilicèt optimę fidei hiſtoricus fraudulenter celans,quę contra ſe ſuosque faciant.

ANno 1540. rex Ferdinandus ab Auſtria venit Gandauum ad Carolum Cęſarem: venerũt eò quoquè legati Proteſtantium Ordinum,qui prçter alia multa,quib⁹ & ſeſe mirificè purgare,& in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur,coram illo Catholicæ religioni addictiſſimo Principe dicere non ſunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij ſui cognitionem excitâſſe, quaſi antehàc Germania Euangelium neſciêrit, & ab apoſtatis demùm & votifragis monachis illud diſcere debuerit. Eodem tempore Proteſtantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas ſcripſêre literas, vt ſi quid à Cęſare durius expectandum eſſet, haberent potentiſſimum regem ſibi coniunctum. Cæſar cùm legatos Proteſtantium audiuiſſet,ſe deliberaturũ reſpondit. Multùm hîc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre ſententiam, qui ſe quererentur rebus & facultatibus ſuis ſub Euangelij prçtextu priuari,quales querimonię à Clero Catholico & Monaſticæ vitę cultoribus tum non raræ ad Cameræ iudicium deferebantur. Dicebant Catholici,ſe iniuria rebus ſuis ſpoliari:afferebant contrà Euangelici,iurè id fieri,quòd falſam colerẽt doctrinam &c. In hac autem controuerſia non licebat Catholicis ad ſupremum Imperij iudicium prouocare, ſed oportebat eam ferre ſententiam, quam apoſtatæ & inceſtis nuptijs polluti monachi,ſuis magiſtratibus perſuaſiſſent veram eſſe & prorsùs Euangelicam. Hoc miſerum erat & calamitoſum,& tamen ſic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cæſar cogebatur ob temporum iniquitatem pleraque diſſimulare,cùm tam multis ijſdemque potentiſſimis premeretur hoſtibus. Indixit nihilo minùs Conuentum Principum Spirę,qui tamen ob peſtis ſęuitiẽ tranſlatus eſt Hagenoam,cui Ferdinandus rex Cęſaris nomine prçfuit,Cęſare alijs occupato.In hoc conuẽtu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum conciliationem,quam Auguſtę ſeptem ab vtraque parte collocutores effecerant. Petiêrunt etiàm colloquium Vuormatię habendum,& impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm confectum eſt.Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixiſſimum ſcriptum Proteſtantiũ ad Granuellanum, quẽadmodùm & aliâs paſsìm multa ſuperuacanea,immò & vana & pnicioſa, ad nauſeam vſque commemorat, vt docti quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum eſſe πάρεργα, quàm ἔργα. Hoc verò ſcriptum ſatis appáret ex concionatorum & dogmatiſtarum officina profectum.

Legati Proteſtant. ad Cęſarem.

Poſtulata Legatorũ.

Conuentus Imperij Hagenoæ.

Mul-

Multùm illic belliſſimi iſti eccleſiaſtæ & apoſtatæ monachi ſuam cauſam fucis quibuſdam oblinere conantur, ſed ità tamen, vt non ipſi, ſed Principes & magiſtratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoſcentes, iſtis apoſtatis & dogmatiſtis reſpõdemus. Aiunt Catholicos magna crudelitate graſſari in homines innocentes. Ijs verbis Imperatorem, Regem Franciæ, multosque alios Catholicos principes obliquè crudelitatis inſimulant, propterea quòd de hæreticis ſupplicium ſumerent, quos ipſi vocant homines innocentes. Et tamen etiàm Proteſtantes ſeuerè animaduertebãt, hauddubiè inſtigati ab iſtis, in Sacramentarios & Anabaptiſtas, qui ſe non minùs atquè Luterani, innocentes iactitabant. Quæ verò illa innocentia eſt, homines à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, abſtrahere, & in peſtilentiſſimos errores inducere, quos neceſsè eſt non aliud quàm ipſam mortem ſempiternam conſequi? Latrones atroci plectuntur ſupplicio, quòd corpora iugulent, & iſti animarum parricidæ tanquàm innoxij tantæ immanitatis nullas pœnas dabunt? Aiunt ſe in ſuſpicionem vocari, quaſi non emendationem Eccleſiæ, ſed commoda ſolùm ſua ſpectent, & has calumnias longè lateque diſſeminari, quô vera religio & ipſi in odium adducantur. Quis hîc non rideat iſtorum impudentiam? Si Eccleſiæ emendationem ſpectabant, cur non manſerunt in ſuis cœnobijs? cur tot iam olìm damnatos errores ab inferis excitârunt? cur Germaniam fœdiſſimis religionis diſſidijs horrẽdum in modum diſtraxerunt? Et has tantas errorum tenebras audent vocare puram doctrinam, audent dicere ſe filij DEI nomen & euangelium profiteri. Sed nè impietatis arguantur, quòd ſua cœnobia deſeruerint, & poſt nuncupatum Deo perpetuæ continentiæ votum inceſtis ſe nuptijs polluerint, vitam monaſticam vocant phariſaicam & impiam. Ità nimirùm dicere eos oportebat, ſi cauſæ ſuæ conſultum vellent. Sed erit apud omnem poſteritatem ſummæ execrationi hæc ipſa veſtra impudentia, quòd non modò non voluïſtis tantum ſcelus agnoſcere, ſed etiàm in illo gloriari. Sic olìm Iulianus apoſtata cùm à Chriſtiana religione defeciſſet, ſacras literas his verbis irriſit, ſcribens ad primarios ſui temporis Epiſcopos: Legi, Cognoui, Damnaui. Cui ità à noſtris reſponſum eſt: Legiſti, ſed non cognouiſti: ſi enim cognouiſſes, non damnâſſes. Vt ille impius irriſit ſcripta diuina, ſic iſti innocentes homines & belli euangelici, lacerant vitam monaſticam, quam ab ipſis Apoſtolis vſque in præſens conſtat in Eccleſia DEI magnæ venerationi ſemper fuiſſe. Sed cùm illi per ſummum ſcelus ab ea vita diſceſſerint, ſi ſuæ velint exiſtimationi conſultum, non debent niſì peſſimè de illa & dicere & ſcribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè feciſſe credant: ſed quis interìm explicare ſatìs queat, quibus illì noctes atque dies cõſcientię ſęuiſſimis aculeis pungantur, licèt id apud homines diſſimulent? Sciunt enim omnes illos veteres ſanctiſſimos patres, adhibitis ſcripturæ diuinæ teſtimonijs, id conſtanter affirmare, vota continentiæ & aliarum rerum bonarum DEO ſemèl præſtita, prorsùs reddi oportere, illosque impios & perfidos cenſendos,

Hæreticorũ qualis innocentia.

Niceph. Eccle, Hiſt. li. 10, cap. 25

dos,qui poſtquàm Deo vouerunt continentiam, audent inire coniugia. Hæc, inquam, illi non ignorant, ſed obſtinata animi deſperatione contemnunt:cumque ſe videant ab omni ſpe ſalutis,niſi reſipiſcant,excidiſſe,ſummoperè in eam curam & cogitationem incumbunt,vt quàm plurimos ſecum in damnationem adducant.Itaque haud ſecùs àc peſtes quędam fugiendi ſunt, nè ſua contagione alios inficiant. Verùm id illis perſuaderi non poteſt, quorum oculos ſuis mendacijs ità perſtrinxerunt, vt illorum ſcelus & turpitudinem videre non poſſint. Iam verò quantam habet vanitatem & impudentiam, quòd aiunt in his literis, ſe nihil contra veteris Eccleſię formulam docere,cùm certiſſimum ſit,& à noſtris abundè oſtenſum, eos pro Euãgelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm craſſiſſimos & iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit,tam ſcelerate eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam inſolens & prodigioſum mendacium,vt non ſtylo,ſed magiſtratûs ſceptro & ſeuera animaduerſione vindicandum ſit. De pœnitentia,inquiunt,in Eccleſia docebatur frigidè & perplexè: de gratia per Chriſtum accepta, de condonatione peccatorum ne verbum quidem. In re tam aperta,quam ipſa lux meridiana palàm coarguit,quid poſſumus aliud,quàm & iſtorum deploratam malitiam, & illis fidem commodantium miſerandam dolere cæcitatem?Quis verò poſſit mederi hominibus, qui ſibi tam luculẽter imponi ſinunt? Legantur vel ſoli Doctorum Scholaſticorum libri,& penè ad faſtidium vſque comperientur de Chriſti gratia & peccatorum remiſſione ſcripſiſſe.Non ergò iſti quadam animi imbecillitate aut ignoratione, ſed deſtinata & deplorata malitia hæc & id genꝰ alia multa in miſerorum certiſſimam perniciem confingunt. Sed porrò adijciunt, Miſſam priuatam eſſe rem nouam & inuectam partìm ignoratione,partìm auaritia. Et hoc rurſùs mendaciũ eſt intolerabile:& certè ipſi in ſua Auguſtana Confeſſiõe profitẽtur,Miſſam apud ſe retineri & ſumma reuerentia celebrari. Quid verò,ſi rem ipſam ſpectes,intereſt inter publicas & priuatas Miſſas? Sed quicquid de Miſſa illi blaterẽt,certũ eſt,eos ſummos eſſe Miſſę maſtiges:qua de re ſatìs ſuperq; Catholici illis reſponderũt. Pergũt viri optimi: Propter ablatũ,inquiunt,ſacerdotibus coniugiũ,redundabant oĩa turpiſſimis exẽplis.Sed om̃is Oriens & Occidens iam antiquitùs non permiſit ſacerdotibus coniugiũ. Vnius tãtùm D.Hieronymi teſtimoniũ proferemus,nè prolixi ſimus: Apoſtoli,inqt,vel virgines fuerũt,vel poſt nuptias cõtinentes.Epiſcopi,presbyteri ac diaconi aut virgines eligunt,aut vidui, aut in ęternum certè pudici.Huic omnes Patres adſtipulantur. At hodiè ſub iſto nouo Euangelio videmus omnia redundare inceſtis nuptijs ſceleratiſſimorum & votifragorum monachorũ & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus,ſe nihil cõtra veteris Eccleſię formulam docere.Sed quæ vnq̃ vetus Chriſti Eccleſia pmiſit monachis & monialibus cõiugium? Audiant perditi iſti Canonẽ 15.celeberrimę illius & toto orbe receptę Synodi Chalcedonenſis:Si qua virgo ſe dedicauerit Deo,ſimiliter monachꝰ,nõ licet eis nuptijs iungi: ſi verò inuẽti fuerint hoc facientes,

Impudens mendacium apoſtatarũ.

Aliud inſigne mendacium.

In apologia ad Pammachium.

mane-

maneant excommunicati. Sed hunc tantæ Synodi Canonem iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones prorſus contemnunt. Nam eſt ſcriptum quoddam poſteà editum, vbì palàm aſſerunt noui euangeliſtæ, Chalcedonenſe Conciliū tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixiſſe: quo in loco etiàm Nicenam illam primam & antiquiſſimam Synodum repræhendunt, quòd contra Ioannis Baptiſtæ ſententiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Eccleſiæ Concilia ceu cenſores quidam incredibili temeritate condemnant, inter cætera etiàm de Carthaginēn 3. cui Auguſtinus epiſcopus interfuit, iſta ore impuro euomentes: Tertia (ſic enim legendū appáret, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginenſis inuexit impia ſacrificia, oblationes & interceſſiones pro defunctis. Impia vocant ſacrificia, ipſi omnium impijſſimi, ſimulque turpiſſimè mentiuntur, quòd tum primùm cœptum ſit ſacrificari pro defunctis, ſicut copioſiſſimè oſtendi poſſet, ſi locus pateretur. Addunt quoquè de Concilio Mileuitano, cui ſimiliter Auguſtinus interfuit, ſtatuiſſe illud, vt diuortio poſt adulterium alterius ex coniugibus facto, non liceat innocenti perſonę denuò contrahere coniugium, idque aiunt nimìs durum & iniuſtum eſſe. Durus ergò & nimìs iniuſtus eſt etiàm Chriſtus ipſe & Apoſtolus, qui idem ſanxerunt. Et certè Canonis verba hæc ſunt: Placuit, vt ſecundùm Euangelicam & Apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa à marito, alteri coniungantur, ſed ità maneant, aut ſibimet reconcilientur: quę ab Apoſtolo Synodus mutuata eſt. En quò iſti proruunt? Sed vt inſigniter animi ſui fraudem prodant, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanæ matronæ exemplum, quòd illa, teſte Hieronymo, poſt diuortium alteri nupſerit. Hac tandèm in re vnius fœminæ exemplum apud eos plus habet ponderis, quàm Chriſti ipſius, quàm Apoſtoli, quàm totius Eccleſiæ ſententia. An non apertiſſimè dicit Apoſtolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro? Atquì verò hoc ipſum Fabiolæ exemplum vſqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nam vt in eius Epitaphio refert idem Hieronymus, ea poſt mortem ſecundi viri in ſemet reuerſa, ſaccum induit, errorē publicè faſſa eſt, tota vrbe ſpectante Romana, ante diem Paſchæ in Baſilica quondàm Laterani ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presbyteris & omni populo collachrymātibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmiſit. Hæc cùm ipſius Hieronymi ſint verba, qua vel mente, vel fronte audent iſti Fabiolam pro ſe citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiunt, vt nemo ſatìs deplorare queat. Si ergò aliquid apud eos valet exemplum Fabiolæ, imitentur eius pœnitentiam, induant ſaccum, errores ſuos, immò ter execranda mendacia ſua palàm fateātur, & clament ad Deum totis viribus, ſi fortè poſſint ab illo impetrare veniam tot immaniū parricidiorum, quibus tot animas Chriſti ſanguine redemptas, horrendum in modum iugulàrunt. Sed ſat ſcio, hanc Fabiolę pœnitentiam more ſuo phariſaicam & impiam clamabunt. Et eſt certè admiratione dignum,

Scriptum contra Synodi Tridentinæ continuationem à Pio 4. indictam.

Matt. 5. Mar. 10. Luc. 16. 1. Cor. 7.

Rom. 7.

gnum, hoc exemplum etiàm à Melanchthone citari, idque cum repræhenſione ſanctorum patrum, tanquàm fœdè prolapſorum. Sed ex his & id genus alijs iſtorum hominum fraudulẽtis citationibus, & impijs calumnijs tãquàm ex vnguibus leonem, eorum malignos animos perſpicuè cognoſcimus, atque vtinàm cognoſcerent etiàm illi, qui candidè & religiosè in religionis tractandis negocijs eos verſari nimis malè ſibi perſuaſum habent. Et reuerà iſtorũ improbitas cogit nos interdùm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut inſtitutum poſcat, immorari, & ſperamus lectorem noſtræ neceſſitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorãdis id ſpectamus, vt ſimplex lector intelligere poſſit, quibus dolis & fraudibus tum Sleidanus, tum dogmatiſtæ euangelici imponant orbi Chriſtiano. Nam alioquì mallemus ſimpliciter hiſtoriam texere, & ab alijs interìm abſtinere: ſed cùm iſti ſuas hiſtorias & ſcripta alia tot mendacijs & fraudulentis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis reprę hẽdere, vt ſibi ab illis cauere nôrint, qui per ſe talia non facilè animaduertunt. Nec tamen ſtudio nobis eſt omnia Sleidani vitia, quibus ſcatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidem prolixum opus flagitat: ſed ſat habemus obitèr quædam indicâſſe, vt ex ijs diſcat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius cõmentarijs, tum etiàm de ſymmyſtarum eius & cęterorum noui euangelij præconum ſcriptis, quæ tot fraudibus & mendacijs ſcatent, ſentiendum ſit. Atque hæc quidem vt hoc loco paulò fuſiùs ſcriberemus, occaſionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Proteſtantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Proteſtantes nõ defuturos colloquio & actioni cõciliationis, ſed ità, vt ſcriptura duce verum exquiratur, & Chriſtus ſolus pro iudice agnoſcatur. Quam cantilenam illi belliſſimi theologi perpetuò cantillant, quaſi non eadem voce & multi alij ſuperiorum temporum hæretici vſi ſint. Sed aduertat dolum lector. Volũt ſcripturam ſolam valere, ſed ità, vt penès ipſos ſit facultas eam interpretãdi. Quæ verò tam impia poſſit extare hæreſis, quæ non libenter hac ratione ſcripturam ſolam iudicem patiatur? O nimiùm ſimplices Chriſtianorum animos, qui hanc verſutorum hominum vafriciem non aduerterũt. Non eſt nobis controuerſia cum illis de ſcripturis, ſed de ſenſu ſcripturarum. Hunc illi volũt petere ex ſuis parùm ſanis cerebris, nos illum petendum eſſe dicimus ex perpetuo Catholicæ Eccleſiæ conſenſu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia ſciunt dogmata & priuatas falſasq; opiniones ſuas ab hoc publico totius orbis Chriſtiani conſenſu prorsùs diſcrepare. Interìm ſcripturas crepãt apud imperitos, ſed docti facilè intelligunt tam nihil pro illis facere germanum ſcripturę ſenſum, quàm nihil ſuffragatur mendacio veritas. Et quî tãdèm fieri poſſit, vt bona fide ad ſcripturas prouocent, cùm ipſam ſuam confeſſionem Auguſtanam & pleraq; dogmata ſua non ſemèl mutârint? Potéſtne verum eſſe quod varium eſt, aut poteſt cum tanta inconſtantia vllum habere commercium incommutabilis ſcripturæ diuinæ veritas? Sed tempus eſt, vt receptui canamus, nè nimiũ iſtis

In libr. de Eccleſia.

Cantilena hęreticorũ.

reſpondendo,lectori tædio ſimus. Habebunt hæc alibi fortaſsis locum opportuniorem.

Conuentus Proteſtantium.

Sub hoc tempus Legati Proteſtantium ex Anglia rediêrunt,& in conuentu Smalcaldienſi,quem Proteſtantes tum agebant,cui intererant Luteranorum Doctores anteſignani,Ionas,Pomeranus,Melãchthon,Cruciger, Bucerus, narrauerunt ſtatum religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipſe Henricus in familiari colloquio dixiſſet,Proteſtantium theologos de præcipuis quibuſdam cõtrouerſis rebus nõ rectè ſentire. Nam etſi rex ille propter diuortium,cuius antè non ſemèl meminimus,à Pontifice,qui illud probare noluit,abalienatus erat,tamẽ Luteri dogmata pleraque prorsùs è ſuo regno profligauit.Hoc verò non placuit Euangelicis dogmatiſtis,qui ſuos principes vel maximè eò incitabant, vt potentiſſimorum regum coniunctis viribus & amicitia, ſeſe contra Pontificem & Cæſarem munirent,quos timebant ipſis bellum molituros propter mutatam religionem.Poſt dies paucos Theologi Proteſtantium ſcriptũ exhibuerunt,cuius hæc erat ſumma,non eſſe diſcedendũ ab Auguſtana cõfeſſione & eius Apologia.Hoc quidem illi Theologi præ ſe ferebant, ſed mentita eſt iniquitas ſibi,cùm ab illa confeſſione etiàm author & architectus eius Melanchthon diſceſſerit, eamque non ſemèl mutârit: adeoque Luterani pleriq; hodiè ſumma acerbitate id Melanchthoni & pleriſque alijs Auguſtanæ confeſſionis profeſſoribus obijciant,quòd ab ea confeſſione turpiter defecerint.Nec eſt contentionum inter iſtos vllus finis, vt mirum ſit non aduertere Principes,non poſſe illos homines Dei ſpiritu regi,qui in doctrina Euangelij,vt ipſi vocant, tam impudenter vani ſunt & inſtabiles ac varij,tamq; fœdis inter ſe diſſidijs diſtrahuntur.Approbat confeſſio liberum arbitrium,quod tamen Luterus & Caluinus,multique alij Sectarij pertinaciſſimè negant, Deum ipſum, quod ſinè horrore dici non poteſt,ſcelerum omnium authorem facientes. Non reijcit Miſſam Confeſſio,licèt ea Miſſa Luterana ſit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò,qui & ipſi ſub hac cõfeſſione deliteſcunt, aut ſe deliteſcere fingunt,ipſam quoquè Luteranorum Miſſam ſi non ſuperſtitionis,certè ludi cuiuſdam loco habẽt. Non negat Confeſſio veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia,Sacramentarij irrident. Luterani alij bonorum operum merita aſſerunt,alij refellunt. Melãchthon ipſe huius Confeſſionis author,in Confeſſione affirmat,in cœna Domini (ſic enim vocant Euchariſtiã)corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe: ſed idem ipſe in Caluini errorem,aut certè nouum Sacramentariorũ dogma poſteà deflexit.Quanti igitur,obſecro,ea facienda eſt Confeſſio, quam nec ipſi ſequuntur,qui eam conſcripſêre,eam iactitant,eam perpetuò nobis obtrudunt,& ab ea ſe diſcedere nolle turpiter mentiuntur? Nihil certè iſti faciũt aliud,quàm quòd grauiſſimum ęternę ſalutis negocium in ludũ vertunt, & quod de medicis alia ſignificatione dici ſolet,animas negociantur.

Verſutia Theologorum Proteſtantium.

Ab Auguſtana Confeſſione vt Euangelici defecerint.

Legatio ad Venetos.

Circa hoc ferè tempus miſſa eſt à Cæſare & rege Galliarum Franciſco ſplendidiſſima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipſi fate-

faterentur nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificentius accidiſſe. Cæſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate conſpicuus, rerumque geſtarum fama clariſſimus, & Cęſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus. Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementer afflicta à Turcarum tyrãno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades mirum in modum diuexârat, ſed etiàm mercatores Venetos Byzantij atque tota Syria & Aegypto in catenas conijci, eorumque res & merces magni precij in fiſcũ referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atque prętereà ſumma rei frumẽtariæ, quæ ex Macedonia & Græcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regum legati adeſſent, inducijs cum Solimãno pactis fruebantur, quorum tempus iam propè effluxerat. Itaq; hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius pręſertim Cæſaris legatus diligẽter in id incumberet, vt cum Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam pariter oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhuc certi & comperti habens de Cęſaris & Frãciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & omni honoris officio eos legatos proſecutus eſt, at nihilo minùs paulò pòſt Aloiſium Badoẽriũ ad Solimannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solimannum ageret, conditionibus pręſcriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam proditione, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium, ità vt iuſſus erat, quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicens ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiurgatione territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solimanno conceſſit, vt pax cõciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Pelopõneſi vrbibus, & Nadino atque Labrana Dalmatiæ caſtellis, nõ ſinè magno Venetę Reip. detrimento. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione depręhenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt.

Veneti à Turca afflicti.

Veneti pacẽ à Turca pẽtunt.

Eam impetrant.

Cùm Cęſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Geldrẽſem quoquè principatum vltrò ipſi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cum Cęſare de pace tranſigere, ſed nihil tum effectũ eſt. Interim Galliæ quoquè rex, vbì ſe videt ſpe obtinendi Mediolanẽſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacẽſi principe, deſponſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarræ reginæ nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neque eæ nuptiæ ſuum habuêre proceſſum.

Hoc anno Thomas Cromuel, ex humili loco ad ſupremam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodẽ capite damnatus eſt. Fuerat is, qui in Epiſcopum Roffenſem Ioannem Fiſcherium, Thomã Morum, & pleroſque alios religioſos viros ſeueriſſimè iuſſit animaduerti, ꝙ nollent regis cum Catharina diuortium & quędam alia approbare. Non

Cromuel capite plectitur.

deſunt, qui ſe valdè beatos putent, ſi magnorum principum gratia fruantur, eiusque tum obtinendæ, tum conſeruãdæ cauſa multa plerunquè faciunt pręter ius faſque: at præpotentis Dei iuſto iudicio tales nõ raro ſuæ ſtultitię meritas dant pœnas, gratia Principum in odium verſa: quemadmodùm legimus olìm Perillum Athenienſem inſignẽ fabrum, cùm Phalaridi crudeliſſimo tyranno, vt illi placeret, ęnęum fabricâſſet taurum, in quem coniecti homines, & igne ſuppoſito dirè excruciati, nõ humanam vocem, ſed bouis mugitum edere viderentur, ab ipſo Phalaride, cuius gratiam venabatur, primùm in illam ſæuiſſimã carnificinam cõiectum eſſe, malumque conſilium ipſi conſultori peſſimè ceſſiſſe.

Perilli ſupplicium.

Hoc anno Carolus Cæſar graui edicto propoſito, per omnes ditiones ſuas hæreditarias Germanię inferioris omnibus interdixit lectione librorum Luteri & quorumcunque aliorum hæreticorum, in immorigeros capitis pœna decreta eſt. Hoc verò etſi plerique permoleſtè ferunt, putantq; omnibus eiuſmodi librorum lectionem permitti debere, tamen conſultiſſimè fit, nec eſt in Eccleſia nouum, ſed etiàm longè ante mille annos tẽpore Nicenæ illius ſanctiſſimæ Synodi non modò ipſa Synodus Arrij & ſectatorum eius libros comburi iuſſit, verùm etiàm Conſtantinus Imperator Chriſtianiſſimus capitis ſententiam tulit in eos omnes, qui eos occultâſſent libros, & non ſtatìm combuſſiſſent. An nõ Apoſtolus ipſe hęreticum hominem poſt vnam & alteram correptionem vitandum dicit, & ſermones hęreticorum inſtàr cancri ſerpere? Pauci ſunt eo iudicio prędití, vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudicium ſibi tribuunt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quorumcunq;, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima verſutiſſimorum hominum blandiloquentia, dant pœnas confidentiæ & temeritatis ſuæ. Rectè igitur etiàm ante mille annos Gelaſius Pontifex eruditiſſimus libros hæreticos damnauit & cauendos iudicauit, itemq; noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè prohibent hæreticorum librorum lectionem, nè ſcilicet incautus lector exitiale virus imis viſceribus hauriat: dumq; ſe non poteſt ex callidiſſimorum hominum argumentationibus extricare, falſum pro vero amplectatur, atque ſibijpſi mortem conſciſcat ſempiternam. Certè de Apoſtolis & eorum diſcipulis Irenæus ſanctiſſimus & Apoſtolorũ ętati proximus ſcriptor, libro 3. contra hęreſes teſtatur, eos ne verba quidem commutâſſe cum quopiam eorum, qui veritatem adulterant atque deprauant: nec dubium quin illi magiſtratus non rectè conſulant ſubditis ſuis, qui in ſuis ditionibus & vrbibus permittũt palàm proſtare damnatos codices & ſcripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiũtur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiuſmodi pernicioſos libros facilè ſibi comparare poſſunt, diſſimulãte interìm Magiſtratu, in quem illorũ perditio, vt verendum eſt, redundabit. Multi hæc modò paruipendunt, ſed vbi ventum erit ad tribunal Chriſti æquiſſimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horum temporum Sectarij quidam non modò Catholicorum, ſed etiàm aliorum ſectariorũ ab ipſis diſcrepãtium libros, ſeue-

Cęſaris edictum cõtra libros hęreticorum.

Niceph. Eccleſ. hiſtor. li. 8. cap. 18.

Tit. 3. 2. Tim. 2.

Diſt. 15. Sancta Romana

Apoſtoli q̃ vitârint hæreticos.

ſeueriſſimè omnibus ſuis interdicunt, Catholici verò plerique id negligunt admodùm perniciosè. Hoc obitèr admonere viſum fuit, vt pius lector nouerit, non ſolùm non repræhendendos, ſed etiàm pcipuo ſtudio & amore cõplectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magiſtratus omnes, qui è totis ſuis ditionibus damnatos libros proſcribunt, eorumque lectione ſubditis omnibus interdicunt: perindè vt ſuis liberis parentes illi, qui modis omnibus cauent, nè quid ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve ſumatur.

Rectè prohibetur lectio librorũ hæreticorũ.

Hac tempeſtate Angliæ rex Henricus, clariſſimi Principis Guilielmi Cliuiæ Ducis ſororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardam Ducis Nordfolciæ ex fratre neptim, quinto matrimonio ſibi coniungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atq; in ijs Robertum Barnum, cremari iuſſit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hiſpanæ coniugium approbabant.

Quintę nuptiæ regis Angliæ.

Huius anni menſe Auguſto obijt Pariſijs Guilielmus Budęus, vir citra controuerſiam ſumma eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent ſtudioſi omnes, quibus pleriſque doctiſſimis lucubrationibus ſuis non parùm contulit. Illo authore & inſtigatore Franciſcus rex Galliarum doctiſſimos viros liberalibus ſtipendijs Lutetię auxit, vt bonas literas & linguas profiterentur: quę res magnos attulit rei literarię progreſſus. Voluit abſq; vllo faſtu corpus ſuum ſepulturę tradi, modeſtiæ cauſa, vt opinor, vnico tãtùm lumine præeunte. Relíquit vndecim liberos, & non paucos libros ab ipſo elucubratos.

Obitus Budæi.

Moritur etiàm hoc anno Iohannes Hungariæ rex, relicto infante ſub tutela Georgij monachi, qui Hũgariam om̃em quæ illi paruerat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit. Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecère.

Mors regis Hungariæ.

Fuit huius anni æſtas memorabili ſiccitate grauis, & vini quidem precioſiſſimi ferax, & ſiliginis prouẽtu mediocris: ſed fœni, olerum, & id genus aliarum rerum, quę ad victum hominibus prẹſertim tenuioribus neceſſaria ſunt, magna penuria.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum eſt inſtitutum Societatis Ieſu, cuius ꝓfeſſores licèt hodiè maximos toto orbe in vera ꝓpaganda pietate apud Chriſtianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferãt, nihilo minùs non deſunt pio huic inſtituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præſertim, qui ſe Euangelicos dici quàm verè Euangelicos præſtare mâlunt: eapropter nõnihil hoc loco de eoipſo inſtituto dicendum eſt, nè quis rei ignorãtia deceptus erret, aut maledicorũ linguis vel ſcriptis fidem cõmodet. Inſtituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob ſingularem prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanã acerrimè oppugnarent, pręfecti munus adeptus, ſtrenuè ſe ſuoſq; defendit: ſed tandèm in vtroque crure

Approbatur Societas Ieſu.

Societatis Ieſu inſtitutor.

grauiſſimè læſus,& à Gallis captus eſt. Ea crurum vulnera poſteà ei vitæ in melius commutandæ nō minima cauſa fuêre. Nam dimiſſus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctù diuque ferret dolores,ad ſeſe redijt,mundi vanitatem, cui iam plùs ſatìs addictus fuiſſet, & vitæ breuitatem altiùs perpendit,diuinisque & æternis, quas hactenùs nō magnoperè curâſſet,rebus auimum adijcere cœpit. Cōtigit interìm,vt annum integrum & eo ampliùs ex morbo decumbenti in manus venirēt Vitę Sanctorum,quas cupidè legentem mira inceſſit religio,dolor quoquè ob admiſſa ſuperiorib⁹ vitę ſpatijs peccata, deniquè cupído vitę deincèps aſperè & ſeueriter tranſigendę,agendęque pœnitentiæ.Curatis igitur vulneribus ità ſe comparat, tanquàm ad ducem Nagera profecturus, re autem vera ſpretis omnibus mūdi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebus & facultatibus ſuis, Chriſto deincèps militaturus, in ipſo ætatis flore (agebat quippe tum annum ætatis XXVI. ad celeberrimum Montis ſerrati templum ſe contulit, vbì veſtibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit:tamque rigidam & om̄is virtutis ſtudioſam aliquandiù vitam egit,vt permultos ad Dei amorē ſuo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus ſolitarius in ſpecu quodam ad littus fluuij per campum Manreſanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitentiæ, quemadmodùm Domini Baptiſta Iohannes in Euangelio hortatur.Id temporis literarum rudis fuit,ſed Spirituſſanctus & mirabili eum colluſtrauit lumine,& ſingulari erga proximos amore ſuccendit.Indè in pauperis peregrini habitu ſe contulit Hieroſolymam,loca ſacra ſupplex veneraturus, in quib⁹ Chriſti Dei etiamnùm expreſſa extant veſtigia. Ijs verò locis vſqueadeò delectatus eſt, vt nihil optârit magìs, quàm ætatem omnem illìc degere: verùm diuinitùs eſt admonitus, vt in Occidentem reuerteretur.Itaque in Hiſpaniam redit,& primò Complutum, pòſt Salamanticam ſe confert,ibique literis dat operam:cumque in vili habitu,ſacco coopertus,palàm homines ad pœnitentiam hortaretur, nulla accepta ab Epiſcopis concionandi poteſtate, nec eruditione ſufficienti pręditus, bìs in carcerem coniectus,& ab Inquiſitoribus tanquàm de doctrina ſuſpectus, examinatus eſt, ſed tandèm extra omnem noxam integer vitæ ſcelerisque purus repertus,è cuſtodia dimiſſus,Lutetiam Pariſiorum ſe contulit:atque vt alijs docendis & ad Chriſtum conuertendis magìs eſſet idoneus,decem annos literarum illic ſtudijs, corpore debilis, & rerum propè om̄ium inops, nisì quantùm aliorum liberalitate & propria mendicitate ſuſtentabatur, impendit: tantumque labore & diligētia aſſecutus eſt,vt breuì artiū magiſter creatus ſit. Nec interìm ceſſabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate & flagranti in DEVM amore permoti aliquot inſigniter docti viri, illi ſe ſocios & imitatores adiungere non dubitârint.

Ignatius meditatur vitæ emendationem. *Matth.3.* *Abit Hieroſolymam.* *Conijcitur in carcerē.* *Lutetiæ ſtudet decennio.*

Poſteà in Hiſpaniam redit anno ſalutis 1536. atq; indè Romam proficiſcitur,quò etiàm ſocij eius viri cumprimìs venerabiles ſe contulerūt,vt vnà

vnà Hieroſolymam religionis ergô proficiſcerentur. Anteà verò quàm Romam veniſſent, Venetijs illi egregij viri in domibus hoſpitalibus pauperum ſumma cum humilitate verſati, incredibile ſtudium ęgrotorũ morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ ſaniei detergendæ impenderant, atque ea raræ cuiuſdam virtutis de ſe documenta præbuerant, vt iam om̃ibus admirationi eſſent. Roma deindè iterùm Venetias reuerſi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id tempus ruptam, non patére aditum ad loca ſacra Hieroſolymorum. Mutata igitur neceſſariò ſententia, ſeptem ex illis, Sacris initiantur, atque ad ſacerdotium promouentur: ſed ità, vt cõtemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiſcopi Roſonenſis, legati Apoſtolici, voluntariam paupertatem vltrò profeſſi ſint, vt liberioribus animis totos ſe lucris animarum impendere poſſent. Et ipſe quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Eccleſiaſticæ, qua cauetur, nè quis ſacris initietur, qui non habeat vndè poſſit honeſtè viuere, eis gratiam fecit. Data tunc illis ſeptem facultas eſt, vt confeſſiones peccatorum vbiquè recipere poſſent. Cœperunt tũc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prędicare verbum Dei. Poſteà ſimul omnes iterùm Romam petunt, vbì poſt multa raræ pietatis, modeſtiæ, innocẽtiæ, eruditionis edita exempla, malo dæmone illorum pios conatus retardare conãte, multis ſunt & varijs moleſtijs exagitati, quæ tamen illorum inſtitutum & nomen mirificè illuſtrârunt & amplificârunt. *Exempla veræ pietatis.*

Intereà temporis, cùm non pauci ad illorum ſodalitatem acceſſiſſent, per Contarenum longè doctiſſimum Cardinalem petunt à Paulo III. Pontifice inſtituti ſui confirmationem. Ea in re nihil ſe Pontifex difficilẽ præbet, non obſcuris indicijs iam pręſentiens, quàm illorum viuendi ratio Chriſtianæ Reip. iuuandę eſſet accommoda & opportuna: nè quid tamẽ in re noua inconſideratiùs egiſſe videretur, principiò cauit, nè vltra ſexaginta in eam ſocietatem reciperentur. Fuit hoc anno 1540. Cernens autẽ idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rursùs anno 1543. eorum inſtitutum, quod Spiritumſanctum habere authorem & Procuratorem minimè ambigeret, confirmat. nec iam certum ſociorum pręſcribit numerum, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hęc ſunt huius inſtituti initia. Quis verò eius progreſſus fuerit, quantùm breui tempore creuerit, & in omnem terrarum orbem, ad extremos vſq; Indos & Aethiopes atque Antipodes, ſe diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoquè nationum ad Chriſtianiſmum traductione, hæreticorum ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & deſperatorum ad bonam frugem reuocatiõe, ſi dicere velimus, opus creſcet in immenſum. Quanuìs autem in hac Societate Ieſu multi ſint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euãgelici, qui à nemine miſſi, currunt, falcemq; ſuam impudenter mittunt in meſſem alienã: ſed Romano Pontifici atque totius Inſtituti primario Præpoſito ſe totos permittunt, atq; ab illorum voluntate penitùs pendent: quicquid illi iuſſerint, id citra *Cõfirmatur inſtitutum ſocietatis Ieſu.* *Obedientia Societatis Ieſu.*

vllam tergiuerſationem imperterriti exequuntur, etiamſi pręſentiſſimũ, quod ſępè fit, vitę diſcrimẽ adeundum ſit. Indè adeò accidit, vt cùm non ſua voluntate, ſed iuſſu ſuperiorum multa ſæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen ſingulari quadam dexteritate, præſenti Numinis fauore freti, exequantur: ſicut euidentiſſimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Chriſti Euangelium hodieque prædicant, & hactenùs prædicârunt, qui licèt plerunquè ſupra vires humanas noctù diuque grauiſſimis baptizandi, concionandi, confeſſiones recipiendi, Sacramenta adminiſtrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, non tamẽ delaſſantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè pleriq; credituri ſint. Nec pauca ab ijs in Chriſti gloriam illis in locis ſunt edita miracula, Domino illis cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Vt verò ad Germaniæ ampliſſimam & Romanæ Sedis quondàm obſeruantiſſimam nationem copioſiſſimus ab hac Societate fructus manaret, præſtantiſſimus vir Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Ioannes Moronus, qui in Synodo Tridentina Põtificis legatus fuit, cum Ignatio huius Inſtituti Præpoſito egit de conſtruendo Romæ Collegio, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo optimis diſciplinis & vera pietate liberaliter & gratìs inſtitueretur, nec tamen eo nomine, vt in IESV Societatem adoleſcentes illi pellicerentur, quod quidam falsò calumniantur, ſed vt ab eius Societatis cumprimìs eruditis & religioſis Patribus præclarè inſtituti in Germaniam remitterentur, vbì ſacris concionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos ſuos, verſutia inſolentium dogmatiſtarum in varios pugnanteſque errores ſeductos, ad Catholicę fidei ſynceritatem & vnitatem reducerent. Quantis verò ſumptibus & laboribus ea res conſtiterit, nemo facilè dixerit: & poſſent indè, modò vellent, haud obſcurè colligere Germani noſtri, quo animo pontifex & Cardinales ſint in Germaniam, qui immenſis impendijs collegiũ illud ædificandum, & ſtudioſos Germaniæ adoleſcentes gratìs illic rebus omnibus neceſſarijs afficiendos, optimiſque artibus egregiè inſtruendos curârunt. Et ipſe quidem immortali propterea nomine dignus Cardinalis Moronus ad idem Collegium ſuſtentandum & amplificandum, non minùs opis & adiumenti, quàm ad inſtituẽdum adfert. Ea verò res, tamq; felices in Germania & alijs locis huius præclarę Societatis proceſſus, ſatanam inprimìs, deindè nouos nouorum dogmatum ſatores atque buccinatores, mirum in modum diſcruciant. Vident enim ſuis conatibus in dies magìs ac magìs ab huius inſtituti viris obuiàm iri: vident multos de ſuo grege detractos, ad ouile Chriſti reduci: vident non paucos Catholicos, ſuperioris vitæ impuritate & fœditate damnata, redire ad ſtudium puritatis & innocentiæ: vident deniquè non ſolùm vitæ integritate, ſed etiàm multiplici & rara eruditione pleroſque huius Societatis adeò inſtructos, vt, quod alioquì impotenter & petulanter nimìs in Clero noſtro facere ſolent, nec mores illorum, niſì planè impudentes eſſe velint, carpere, neque vllum doctrinæ genus in pleriſque deſiderare queant. Hinc illud

Edita miracula. Mar. 16.

Collegium Germanorũ Romæ.

Cardinalis Moronus.

lud plùs quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odium, hinc illa conuicia probraque iactandi ſæua libido, quòd cùm re vera mores repręhendere non poſſint, niſi per calumniam, in Societatis nomen petulanter incurrunt, modò Iebuzitas, modò prima detracta ſyllaba Suitas, inprimis autem Jeſuwider Germanicè, tanquàm Ieſu aduerſarios vocant: ſæpiùs etiàm atros equites, ꝙ pleriq; omnes pulla veſte vtãtur: quaſi verò eiuſmodi cauilla qcquam noceãt laudatiſſimę Societatis patrib⁹, & nõ potiùs Sectariorũ petulantiam declarẽt. Scilicèt nocuit ipſi Chriſto, ꝙ dæmoniacus, quòd turbę ſeductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanq̃ non ignoro, etiàm quoſdam bonos viros interdùm aliquid erga hanc ſocietatem humanũ eſſe paſſos: ſed id indè accidit, quòd nondùm certam haberent ipſius Societatis notionem. Mouentur em̃ ſiniſtris ſuſpicionib⁹ nõnunquàm etiàm homines nõ mali, quia homines ſumus, & vt homines, non raró fallimur. Certò aũt mihi perſuadeo, quiſquis eius Societatis res benè cõpertas habet, eum nõ niſi benè de illa ſentire poſſe. Multi ſanè hoc calamitoſo ſeculo, quo tot emergunt iampridèm damnatæ hæreſes, nouis iſtis & mirè varijs dogmatiſtis, qui vtplurimùm literarũ politiorum & linguarum peritia ſeſe venditant, huius Societatis profeſſores eſſe diuinitùs oppoſitos ſentiũt, vt illorum pernicioſos conatus ſolida & vera eruditione atq; minimè ſimulata vitę integritate peſsùm premãt. id quod multis locis Dei benignitate fieri videm⁹: atq; vtinàm plerique illis viris tam ſe gratos pręberent pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Chriſtiana Repub. bona fide continenter exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Chriſtianiſſimus imperator Ferdinandus quàm propenſo in illos ſit animo, aliquot eius inſtituti conſtitutis Collegijs, ijſdemq; non contemnendis prouentibus, quibus ſtudioſi alantur, attributis, regia planè liberalitate declarauit. Longum eſſet enarrare, quot prętereà tota ferè Europa ei⁹ Societatis à maximis Principibus collegia paſsìm ſint condita, è quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dimanant, ad Satanam verò & infauſtæ doctrinæ, quam miſeri Euangelicam vocare non dubitant, buccinatores dolor incredibilis. In Barbaris regionibus, longiſſimè à noſtro orbe diſſitis, ex ea Societate aliquot pro fide ſanguinem libentiſſimis animis fuderunt. Illis in locis dominus Franciſcus Xauier permultis illuſtribus claruit miraculis, & Prophetico ſpiritu eximiaque virtute prędítus, immenſos pro Chriſto labores tulit, non abſque fructu vberrimo in India atque vltimis Orientis regionibus. Alius quidam non ità pridèm anno Chriſti 1561. multa nobilitate clarus apud Luſitanos, Goncallus de Sylueira, flagrantiſſimo accenſus amore, ex ciuitate Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentiſſima aliquot Luſitanis ſibi adiunctis, in ampliſſimum Manamotapiæ regnum profectus eſt, vt regem iuuenem cum toto regno ad fidem cõuerteret. Poſt multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt maxima natando flumina non ſemèl traiecerit, veſtibus interìm ſacris, quibus ſacra facere deberet, capiti impoſitis, tandèm ad Manamotapam ciuitatem maxi-

Petulantia hæreticorũ.

Io. 7. & 10. Matth. 11.

Bonorũ ſuſpiciões ex ignorantia.

Cæſaris fauor erga ſocietatẽ Ieſu.

Franciſcus Xauier.

Cõcallus de Sylueira.

Manamotapa vrbs.

maximam peruenit,& à rege comiter exceptus,tãta dexteritate illis Chriſtum annunciauit,vt breuì rex cum matre ſua & regni procerib⁹ quadringentis ſe baptizari voluërint.Eorum exemplo tota plebs ampliſſimę prouinciæ iam accẽſa fuit,cùm eccè ſatan per Mauros quoſdam,iuratiſſimos religionis noſtrę hoſtes,regi perſuadet,virum illum ſanctiſſimum, magũ eſſe,atque eò conniti,vt eius latiſſimum imperium Luſitano regi prodat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus, repudiataque Chriſti religione,miſit ſatellites quatuor,qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent,& in flumen demergerẽt. Eius verò mors adeò non deterruit huius ſocietatis fratres ab illa adeunda Prouincia,vt nihil magìs optent, quàm vel ſummo vitæ cum diſcrimine illis miſeris hominibus præreptam Euangelij lucem reſtituere. Verùm in his commemorandis fortè prolixior ſum,quàm ferat præſens argumentum. Vt igitur paucis abſoluam, nouerit candidus Lector, huius præclaræ Societatis Patres conatus omnes eò intendere, vt tum propriæ inprimìs ſaluti inuigilent, tum totos ſe proximis Deo lucrifaciendis impendant,fidem catholicam propugnent & propagent,publicis concionibus,prælectionibus, ſpiritalibus exercitijs, puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionibus, recipiendis confeſſionibus, adminiſtrandis Sacramẽtis, ſopiendis diſſidijs,captiuis & morbo affectis viſitandis & conſolandis,& id genus alijs exercendis pietatis ſtudijs, Dei gloriam & proximorum ſalutem, quoàd eius fieri poſſit, promoueant, idque ſanè gratìs: vt meritò pudefieri debeant noui præcones, qui ſe Euangelicos vocant,qui hos ſibi viros vel maximè lacerandos, & apud populum traducendos ſumunt, nulla quidem veritate fulti,ſed more ſuo calũniando,conuiciando,mentiendo. Vt autem iam antè diximus,confirmauit eorum inſtitutum Paulus 3. pontifex, neque is ſolus, ſed poſt eum quoquè Iulius 3. Paulus 4.& Pius 4. Quin etiàm ampliſſima Synodus Tridentina Seſſione 25.Can.16. vbì multa agit de Religioſis,inter cætera ſic habet: Per hæc autem ſancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere,quin religio Clericorum Societatis Ieſu,iuxta pium eorum inſtitutum,à ſancta Sede Apoſtolica approbatum, Domino & eius Eccleſię inſeruire poſſit.ſed de his hactenùs.

Goncallus occiditur. *Synodus Tridentina.*

Comitia Ratiſponæ.

ANno 1541.menſe Aprili Comitia Imperij ſunt habita Ratiſponę, tum Turcis reſiſtendi,tum religionis componendę cauſa.Fuit in illis Comitijs Carolus Cæſar maturè admodùm, diuque aliorum aduentum ſuſtinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina,tum pietate inſignis Cardinalis Caſpar Cõtarenus, miſſus à Pontifice: nec principes Luterani abeſſe voluërunt cum ſuis concionatoribus, qui in priuatis hoſpitijs concionabantur, & Catholicæ Eccleſiæ ritus, cæremonias,& ſolenne Quadrageſimæ ieiunium, quod conſtat ex Apoſtolica Traditione ad nos vſque perductum, facilè contemnebant. permittebantque nonnullis ſuæ factionis Principibus in ſancta hebdomada, atque in ipſa adeò ſacroſancta Paraſceue, qua die Chriſtus Dominus tanta propter nos perpeſſus

peſſus eſt, quanta nemo vnquàm nedùm verbis, ſed nec cogitatione quidem conſequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euangelium in pleriſque ipſam quoquè Epicuri ſcholam, voluptatũ prodigioſa indulgentia, longo poſt ſe relinquit interuallo. Conſcriptus autem fuit liber quidam à nõnullis, quibus etiàm Bucerus mirabili vafricie ſe admiſcuit, isque liber oblatus eſt Cęſari, tanquàm rebus componẽdis accommodatiſſimus. Inſtitutum eſt nouum colloquium, ab vtraque parte terni collocutores deſignati, itemque auditores aliquot, & duo Pręſides, Palatinus Princeps Fridericus, & illuſtris dominus Granuellanus. Diù multumque laboratum eſt, ſepoſitis interìm alijs Imperij negocijs, vt concordia fieret: & in quibuſdam quidem articulis concordiæ ineũdæ ratio, vt videbatur, non defuit: ſed ad extremum tamen nulla certa conſtitui concordia potuit, cùm neque Catholici, neque Proteſtantes vſquequaq; ea reciperent, quæ in libro Cæſari oblato cõciliata viderentur. Proteſtantium ſanè theologi tam perplexas & intricatas more ſuo articulorũ conciliatorum interpretationes mox ediderũt, vt Oedipo quodam opùs fuerit, qui, quid ſibi vellent, perſpicuè declararet. Principes & Ordines Proteſtantes neque librum, neq; articulos conciliatos per omnia approbabant, ſed in Confeſſione Auguſtana ſe acquieſcere teſtabantur. Porrò concionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctiſſimum, & multa generis nobilitate illuſtrem, ſcripto acerbo inuecti ſunt, quorum calumnijs Eccius doctiſſimus Theologus reſpondit. Tandèm perdito oleo & opera, non ſinè maximo Cæſaris Caroli detrimẽto, qui Turcas in Africa inuadere decreuerat, ſolutus eſt ille conuẽtus, & Cęſar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Nulla certa concordia

Sleidanus agens de Vuormatiẽ colloquio, quod deindè Ratiſponę continuatum fuit, multa impudentiſſimè mentitur more ſuo, & ità ſuæ factionis theologos purgat, vt culpam om̃em in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxiſſe, nouasq; & alienas conditiones propoſuiſſe, cùm ab alia parte potiùs alienæ cõditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non ſolùm nudę ſentẽtię collocutorum, ſed etiàm argumenta & rationes & harum explicatiões literis mandarẽtur, ſcilicet vt nullus vnquàm eſſet colloquendi vel modus vel finis. Itaq; non dubiũ eſt, qui tam abſurdam omnia conſcribendi formam flagitabant, eos potiùs quęſiuiſſe effugia & diuerticula, non catholicos, vtì ijs falsò affingit Sleidanus. Apparet in iſtis hominibus intolerãda quædam quidlibet in Catholicos fingendi libido, vt ſuę cauſę, cum miſerrimæ plebis horrenda perditione, vtcunquè patrocinentur. Et nè me lector temerè putet totiès Sleidanũ mendacij inſimulare, extant ſcripta grauium virorum, quibus poſſint coargui mendacia illius. Immò ipſe ſua mendacia tam luculenter prodit, vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſimi & pernicioſiſſimi Cõmentarij leguntur ab om̃ibus, quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros, & in fraudem impelli. Sanè hoc ipſo loco, vbì de conuentu Ratiſponẽſi agit, dicit Pontificis adminiſtros ducendo tempus & nectendo morã diuerticula ſibi quærere &

Sleidani vanitas.

effugia:

effugia:& tamen paulò pòſt dicit Eccium, quem crebrò perſtringit, paratum ſe & inſtructum dixiſſe, cùm Cæſar deſignâſſet eos, qui colloquium Ratiſponenſe continuare deberent. Quæ verò cauſa eſt, vt catholici diuerticula quærant, cùm res nobis ſit nō ferè niſi cum apoſtatis monachis & eorum ſymmyſtis iam olìm damnatarum hæreſum buccinatoribus, quos ad ſuam originem reuocâſſe, viciſſe & condemnâſſe eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in diſceptationē venire, qui etiàm ante mille annos damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo triumphant, quòd deterrimis mendacijs faſcinatam ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerunt, quæ ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere, nę illi haudquaq̄ orbi diutiùs illuderent. Verùm hîc quoq; fortaſsìs diutiùs q̄ par ſit, immoror mēdacijs Sleidani confutandis: itaq; ad alia tranſeamus.

Locuſtarū copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hæ primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptę ſunt, tantaque multitudine prouolârūt, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenùs ità occuparent, vt ſolis quoquè ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent. Dici nō poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſq;. Tranſuolabant aquas, arbores, ædes & obuia quæque. (Magnitudo locuſtarū.) Cùm alæ ſuccreuiſſent, erant magnitudine humani digiti, & tunc atrociùs graſſabātur in fruges, & ea quæ in vſus hominum neceſſarios gignit humus. Tota æſtate nulla neque vi, neque arte earum ſæuitia retardari potuit, ſed in autumno deniquè, cælo frigeſcente, extinctæ ſunt, atro poſt ſe relicto ſemine, vndè proximo anno alij vermes orti ſunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduerſio DEI in hominum peccata: nè tamen tanta damna nullo beneficio compēſâſſe videantur, (Eſca porcorū locuſtæ.) ipſas mortuas pecus edebat auidiſſimè, porci inprimìs, qui ſe illis mirè farciebant: quodq; illis veſceretur pecus, carnes craſſiores habere viſum eſt. Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturque non abſimiles fuiſſe Aegyptijs illis, quarum in Exodo fit mentio. (Exo 10.) Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vſque, milliaribus circitèr ſexaginta, ad ſolum vſq; deuorârūt. Huiuſmodi diris cladib⁹ ſolet Deus homines admonere, vt maturè reſipiſcant, nî deteriora pati velint.

Ferdinādus molitur bellum Hūgariæ. Sub hoc tempus, ſcilicet anno ſuperiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohannis Hungariæ regis, ad occupandum Pannonię regnum animum adijcit, multis ad id eum inſtigātibus regni eius proceribus & nobilibus viris, qui eam occaſionem minimè negligēdam dictitabant. Idem & Germani aliquot duces aſſerebant. Porrò Hieronymus Laſchus natione Polonus, generis nobilitate & inſigni rerum peritia illuſtris, regem hortatur, vt omiſſis Martis conſilijs, Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine, quemadmodùm Iohanni Vaiuodæ, regnum ſibi permittat. Non diſplicuit id conſilium Ferdinando, & ipſum Laſchum, qui iam in Solimāni aula eſſet inprimìs gratioſus, id Legationis munus obire (Legatio ad) voluit,

voluit. Atque is quidem à Vienna Byzantium eſt profectus: at interim ni- hilominùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè ſibi diſcedēdum pu- tat. Mittit itaque legatum ad reginā Hungariæ, qui eam admoneat recen- tis cum Iohanne defuncto pactionis, cuius ea ſumma erat, vt Iohanne de- functo, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturque, vt ſponte regno decedat: id ſi faceret, Ferdinandum filio eius Sepuſianam prouin- ciam conceſſurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbi Budam ve- nit, ægrè tandèm ad reginam peruenire potuit, quibuſdam proceribus id impedire conantibus. Poſtquàm autem datus eſt acceſſus, id demùm ab regina, multo etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, reſponſum tulit, ipſam cum Sigiſmundo patre rege Polonię rem omnem communicatu- ram, neque ab eius ſententia diſceſſuram, cuius virtus & iuſtitia Ferdinā- dum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuerſus, poſtquàm regni ſtatum & qui illic rerum potirētur, explicuit, ſua oratione id effecit, vt rex ſinè mora conſcripto milite armis ius ſuum in Pannonię regno repeten- do perſequi ſtatuerit. Mittitur igitur iuſtus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi ſtudioſam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis ſu- percilio poſita, amœniſſimum habet proſpectum. Id verò ſumma vi Ger- mani expugnant, atque à Vicegrado progreſſi, primò Peſtum, mox Vac- ciam ſinè vulnere occupāt. Indè promotis caſtris Budam petunt. Germa- ni ducem habebant Leonardum Velſium. Is Budam non tam oppugna- turus quàm obſeſſurus, ad aquas calidas caſtra locauit. Illic nonnihil mo- ratus, rursùs Vicegradum ſe confert, arcem expugnaturus: quæ licèt præ- alto eſſet loco ſita, tamen ceſſit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Ar- ce in poteſtatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuis vi & armis eſſet inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac ſtuderet, conſilijs facilè ad Ferdinādi fidem redijt, prçſidiumq; accepit.

Solimannū. Item in Hū- gariam.

Bellum in Pannonia.

Alba regalis recuperatur

His geſtis, ob certas cauſas Velſius Strigonium cum exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina ſolicitati, ar- ma expediunt, vt Budenſibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam ſe mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior fa- ctus, præfectis illarum regionū ſeueriſſimè perſcripſit, vt citra vllam cun- ctationem quamprimùm reginæ ſuppetias ferant. Ea res mirificè exhila- rauit Legatos Reginę, quibus inſupèr non parui precij munera puero re- gi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, La- ſchus Conſtantinopolim ingreditur: cumque ad Solimannum admiſſus, multa de Caroli Cæſaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iuſſus eſt cuſtodiæ tradi, quibuſdam dicētibus dignum capitali ſupplicio, ꝗ pacē peteret, cùm interim Ferdinādi exercitus iam Hungariam vaſtaret.

Turcę arma expediunt.

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erāt iuſ- ſi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumque fluuios tranſmittunt. Vbi ad Danubium ventum eſt, vel inuiti coacti ſunt tantiſpèr hærere, donèc gla- cies, quæ margines latè conſtrinxerat, cælo miteſcente ſolueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vêre, quo tempore Hungari cum Turcis con-

Turcę mo- uent in Pā- noniam.

iuncti, Vacciam recuperant, trucidatisque nonnullis incendunt. Mox Peſtum oppugnant, ſed fruſtrà, egregiè ſe defendentibus Germanis & Hungaris, qui illic in præſidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in ſuos ſe fines recipiunt.

Turcę abeunt.

Id vbì Ferdinãdus in Comitijs Ratiſponenſibus didicit, Carolo Cæſari facilè perſuadet, vt Rochandulfus regiæ aulæ magiſter, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbì ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare inſtituit.

Buda oppugnatur.

In ea oppugnatione legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionem hortentur, ſed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis fit vehementiſſima murorum verberatio, iamque ingens patebat in vrbem ingreſſus, cùm eccè nocte aduentante, ea capiendæ vrbis occaſio cum ſumma Germanorum ignominia & Ferdinãdi regis damno incomparabili, è manibus dimittitur. Differtur enim irruptio vſque in alterã lucem, ſed interìm Budenſes omnes ſumma contentione nouum erigunt aggerem, irrumpentesq; poſtridiè Germanos fortiter repellunt, non parua militum cæde edita. Aguntur deindè cuniculi, ſed fruſtrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bornemiſſa, qui ob priuatas quaſdam ſimultates vrbem ſe Ferdinãdo proditurum certa conditione polliceretur, ſic tamen, vt Hungari, qui in eius eſſent exercitu, noctù per exoletam quandam portam intromitterentur. Hoc eo conſilio fecit Bornemiſſa, quòd ea proditione vellet parcere tot inſontium ciuium ſanguini, quibus Germanos multis modis laceſſitos verebatur minimè parſuros.

Amittitur occaſio vrbis capiẽdę.

Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux ſua præpoſtera prudentia perdidit, introductis in vrbem Germanis contrà quàm erat pollicitus. Bornemiſſa enim vbì ſenſit non adeſſe quos voluit, Germanis ſe ducem itineris præbere noluit, atque interìm Budenſium excubiæ re (vt erat) animaduerſa, conclamant ad arma, trepideq; fugientes Germanos partìm trucidant, partìm capiunt, reliquis fuga dilapſis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantæ occaſionis & victoriæ condemnarent. Indè verò obſidendæ vrbis conſilia expediuntur. Porrò Solimannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem exercitum mittit in Pannoniam, qui reginę obſeſſæ opem ferat. Ipſe interìm Adrianopoli ſubſiſtit, non immeritò Cęſaris Caroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cæſar minimè adeſſet. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoſcunt, inter ſe, q̃d agẽdum ſit, conſultant: atq; alijs alia dicentibus, vicit ſententia Rochandulfi, qui inauſpicatiſſimo conſilio hoſtibus Turcis obuiàm eundum cenſuit.

Infauſtum ducis conſilium.

Mota igitur ſunt caſtra & Turcis oppoſita, pugnatumq; eſt quotidiè minutis prelijs, ſed ità, vt hoſtibus animi creſceret, Germanis paulatìm frangerentur multis de cauſis. Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatũ eſt, nõ paucis eorũ trucidatis. Tandèm eò res redijt, maximè cùm Solimannus ipſe cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinãdi exercitus relicta Buda Peſtum ſe receperit.

Peſtũ Turcę recipiunt.

Sed vbì id Turcę ſenſerũt, in ea fuga magna noſtrorũ cædes ab illis & Budenſibus edita eſt. Quin & Peſtũ, noſtris indè quoquè

turpiter

turpiter fugientibus, à Turcis cum multa & horrenda Chriſtianorum cæde facilè occupatum eſt. Feruntur eo bello ſupra viginti Chriſtianorũ millia varijs caſibus interempta. Capta ſunt ab hoſtibus eximiæ elegãtiæ muralia tormenta triginta ſex, minora autem, quæ cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, pręter aliam pulueris tormentarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatûs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non ſanis cõſilijs hoc bello vſus eſſet, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore cõfectus interijt. Paulò pòſt Solimãnus maximis vſus itineribus in Pannoniam peruenit, adductosque ad ſe Chriſtianos captiuos circiter octingentos, paucis demptis, crudeliter trucidari iubet. Erat in ijs proceræ ſtaturæ Noricus miles. hũc in Germanorum contemptum iuſſit pomilioni, vix militis eius genua capite attingẽti, necandum tradi. Erat hoc fœdiſſimum ſpectaculum, virum fortiſſimũ imbecilla nani manu per riſum & iocum crebris ictibus humi proſterni, & ægrè tandèm præ virium imbecillitate iugulari. Huiuſmodi ſpectaculo immaniſſimi Turcarum principes ſeſe ſuauiter oblectabant. His ità geſtis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus nõ contemnẽda mittit dona, perſuadetque reginæ, vt puerum in caſtra ipſius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus eſt verò puer ad Solimannum regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impoſitus, comitantibus plerisq; proceribus, quos à Solimanno diximus muneribus affectos. Vbì in tabernaculum Solimanni vẽtum eſt, ille quidem puerum humaniter inſpicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos ſuos Selymum & Baiazetem, q aderant, puerum complecti & amanter exoſculari iubet: ſed interìm mira vafricie, dum Hungari proceres cum Baſſis prãdent, immiſſis in vrbẽ cohortibus, Budam occupat, moxq; ſinè tumultu ciues omnes, iubente tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasq; iam in fidem recepti hoſpitio recipiunt. Nihil quidem illi ciuibus moleſtiæ attulerũt, diſciplinæ militaris ſeueritate coërciti: ſed dubium non eſt, quin Budẽſium animos ea inſperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox ſuberat, & eccè Solimannus puerum remittit in vrbem, ſed proceres apud ſe retinet. In ijs erat Georgius Varadinenſis antiſtes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa præcipuè cõfertur. Hos proceres non minimùm perturbatos Baſſæ, pauloantè blandi & affabiles, ſeuerè & impudenter de rebus grauiſſimis examinare cœperunt. Porrò regina his omnibus valdè conſternata, ſupplices literas ſcribit Solimãno, quibus eum datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hungariæ, ſed cùm non idem Baſſæ ſentirent, Solimãnus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in templo celebri diuæ Virginis, priùs à ſacerdotibus Turcicis Mahometano ritu expiato, ſublatis ſcilicet aris & imaginibus diuorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciũt pleriq; iſti noui Euangelici, vt non dubitemus Mahometis potiùs quàm Chriſti eos cultum & religionem inuehere) ſacrificat: indè reginã iubet ex vrbe & arce excedere, atq; cum puero vltra Tibiſcum in Lippam cõcedere,

Pręda Turcarũ ingẽs.

Fœdũ ſpectaculum.

Puer regius venit in caſtra Turcæ.

Buda occupatur.

Solimãnus Budam ingreditur.

dere,eiusq; regionis dominio frui.páret regina non ſinè lachrymis & gemitu,tyranni perfidiam deteſtata,tormentis & armis omnibus omnique commeatu relicto.ſic enim tyrannus voluit.Proceres quoquè cum ea ꝓfecti ſunt.Non omninò præter meritum hæc Reginæ & proceribus illis acciderunt,qui ſæuiſſimos Chriſtiani nominis hoſtes non in Hungariæ modò,ſed totius Reip.Chriſtianæ exitium acciuiſſent.Debebant ſtetiſſe pactis conuentis,quibus regi Chriſtianiſſimo Ferdinando regnum Pannoniæ optimo iure deberi non ignorabant.Sed ô cæca dominãdi libido, quò non plerunquè præcipites agis miſeros mortales?Fortaſsìs autem regina non ſe difficilem præbuiſſet ad ineunda pacis cum Ferdinando conſilia,ſi non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adſpirantium ſententię & monita eam retardâſſent.Sic pium videtur ſentire de pijſſimi Sigiſmundi regis Polonię filia,pręſertim cùm illa nõ tam ſuis,quàm Procerum quorundam conſilijs duceretur.Vbì porrò Ferdinandus rex ſuorũ ſtragem & Turcarum victoriam certis nuncijs cognouit, noua eaq; inſignia Solimanno munera mittit,quibus animum eius ſibi conciliaret.Legati eius à Turcis honorificè excepti ſunt,& poſtera die cum Baſſis pranſi, orizam & carnes veruecinas,nihilq; prętereà ſibi eſculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia noſtræ gentis luxuriam proculdubiò ſeuerè caſtigat, cùm illi non tam gulæ deſiderio quàm naturæ neceſſitati ſatisfaciant:noſtrates verò tum ſe præclarè ſua putent inſtituiſſe cõuiuia, ſi nullus ſit iritandæ gulę ventrisque farciendi modus,ità vt veriſſimè dici de noſtris poſſit,plures crapula quàm gladio perire. Atq; ſanè deteſtabilis ille apud pleroſq; mos eſt conuiuia in multas horas protrahendi,cùm nõ animæ duntaxàt,ſed etiàm corpori admodùm ſit pernicioſus: ſed ſcilicet faciẽdum eſt,quod dici ſolet,Ede,bibe,lude,poſt mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt.Ea erant,poculum excelſum aureum,quali ſolent vti Germani locupletes,inſignibus ornatum gemmis, atque inſupèr admirabilis quædam machina argentea,quæ tum ſpatia horarum, tum errantium ſiderum motus, menſtruaſq; ſolis ac lunæ coitiones exactiſſima ratione indicaret,intùs ſcilicet dentatis rotis certisq; ponderibus,admirabili momento,vel in multum æuũ minutiſſimas temporum menſuras diſpenſantibus.Illata eſt ea machina corã Solimanno duodecim ſeruorum humeris,quæ tum illius tum principum oculos & animos admiratione compleuit.Porrò cùm Legati peterẽt Hungariæ regnũ Ferdinando beneficij nomine concedi,hoc biduo pòſt reſponſum tulerunt,vt ſi pacem vellet Ferdinandus,totius regni Hungarici finibus excederet,& prętereà quotannìs ex Auſtria Turcis tributũ penderet. Fuit hoc arrogantiſſimi tyranni ſuperbum & inſolens reſponſum,ſed aliud impetrari non potuit,nè induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæſar & Ferdinandus conſulerentur. Obitèr admonendus eſt Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur,ſingulos à binis purpuratis Baſſis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris cauſa, ad manûs dextræ oſculum

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

Sæuũ Turcę reſponſum.

oſculum perductos. Neque enim ad Turcarum principem aliter patet acceſſus, niſi priùs explorent, num ſub veſte arma lateant, atque ità conſtrictis brachijs, etiamſi quiſpiam quicquam attentare auſus ſit, diſſimulâter impediatur. Atque interim nihilo minùs aſſidenti in toro adſunt ad manum Principi enſis incuruus, clypeus, claua ferrea, arcus & ſagittæ. Ità qui vult omnibus eſſe terrori, ſemper in metu ſe eſſe ſignificat. Dimiſſi ſunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices veſtes & pecuniam dari iuſſit. Porrò mox miſit è ſuis, qui Auſtriam & Morauiam rapinis, incendijs & cædibus vaſtarent, quibus tamen magno impedimento fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè præficitur Budæ cum imperio Hungarus quidam, qui ab ineunte ętate bello captus, Mahometanam ſuperſtitionem ſequebatur. Laſchus quoquè Legatus Ferdinandi è cuſtodia dimittitur, ſed paulò pòſt in Polonia decedit, & Solimānus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Tranſyluaniam quoquè magna ex parte in fidem conceſſiſſe. Fuit is illi nuncius gratiſſimus, licèt demùm permiſerit, vt Tranſyluani in pueri regis, cui ſuprà diximus Lippam regionem fuiſſe attributã, verba iurarent. Hodiè totum ferè Hungariæ regnum immanes illi barbari occupant, quod ſanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnum ſub Matthia Huniade lōgè florentiſſimum atque potentiſſimũ, & multis rebus fortiter geſtis, rex ille non modò Turcis, ſed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto, ſub Vladiſlao, Caſimiri Poloniæ regis filio, Hungari regis eius benignitate & clementia abuſi, ac deindè ſub Ludouico iuuene & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & faſtui ſeſe corrumpendos dedidêre. De procerum quorũdam regni luxu & pompa quidam grauiſſimè in ſuis ſcriptis conqueruntur, cùm interim regni limites neceſſarijs pręſidijs deſtituti, ab hoſtibus Turcis vaſtarentur ac diriperentur. Hoc quidem mirũ eſt, immò & cumprimis miſerum, adeò incurioſum eſſe rerum ſuarum, & tam propinquo hoſte vſqueadeò ſupinum agere, & ſumma pericula habere neglectui. In ea ſanè tam crudelium hoſtium propinquitate nō luxui & faſtui, ſed placando inprimis Numini, moribus corrigendis, vitijs & flagitijs exterminandis, regno opportunis præſidijs muniendo ſtudendum fuit. Sed ô cæcas hominum mentes. Ecquid hodiè faciũt noſtri Germani? An verò illi ex Hungarorũ pèriculo didicêre, ipſis quod ex vſu ſiet? Bonis viris id minimè videtur. Immò vt nihil ad inflammandam in nos prępotentis Dei iram deſit, non ſat habemus om̄ibus ſceleribus diffluere, ſed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quædam ſub verbi Dei prætextu adoramus. Exiſtunt alij poſt alios. immò multi ſimul paſsìm prodeunt fanatici homines, qui prodigioſis damnatorum dogmatum commentis in mille ſectas Germaniam diſtrahunt, & tamen habēt ſinguli ſuos ſectatores, qui illos haud ſecùs àc Chriſti Apoſtolos ſuſpiciant & ſequātur. Quis ergò dubitet, non aliud expectandum eſſe Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus ſit externus metuendus hoſtis, hac religionis & rerum omnium fœdiſſima confuſione, niſi Deus propicius nos

Turcę vaſtant Germaniam.

Matthias Huniades.

Germaniæ calamitas.

Hungarorũ luxus. reſpiciat, Germania pereat neceſsè eſt. De Hungariç quidẽ regno, cùm illic, vt diximus, pompa, faſtu, inſolentia, luxu pleriq; diffluerẽt, fertur quidam ex aulicis dixiſſe, nũquàm ſe vel vidiſſe vel audiuiſſe regnum vllum, quod maiore, atquè Hungaria, gaudio & tripudio periêrit.

Porrò verò cùm illud opulentiſſimum regnum ademptum eſt Chriſtianis, non mediocrem feciſſe iacturam putandi ſunt. Hoc autem ſtultiſſimum fuit, quòd cùm ea eſſet in Hungaria vitiorum confuſio, rerumque deſperatio, tamen à Solimanno Turca cùm is patri ſuo ſucceſſiſſet, nõ ſolùm pacem noluerunt petere, ſed etiàm Oratores eius captiuos detinuerunt. Ea eñ iniuria laceſſitus Turca, Hungariam hoſtiliter inuaſit, ac paulatim eò progreſſus eſt, vt Germaniç vicinior eſſe vix queat. Fuit anteà illud regnum Chriſtiani orbis vel maximum prçſidium & propugnaculũ, vt iam quotidianç clades facilè teſtantur. Tum verò tantç ſunt illius regni opes, vt nõ Hungari duntaxàt, quanquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, ſed reliqui etiàm Chriſtiani omnes pro illo conſeruãdo laborare debuerint, aut pro recuperando nullum nõ mouere lapidem. Nihl enim ferè ex ijs rebus, quarum vſus ad hominum ſolatia & cõmoditates pertinet, illic deſideratur, & quç eiuſdem generis apud alios habentur, illic prçſtantiora proueniunt. Magna ibì auri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia eſt, non aliundè importata, ſed ex ipſis terrç viſceribus eruta. Plumbi parùm habet, ſtanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & puriſſimum: nec deſunt aquç, quç ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiuſdem precij omnia, ſed nonnullis tamẽ locis eiuſmodi, quç cum Cretico de dignitate certare poſſint. Frugum & fructuum copia eſt mirabilis. Feris & auibus ſic abundat, vt ruſticis venatione vel aucupio interdicere, valdè inſolẽs habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phaſianis, & id genus delicijs veſcãtur. Pecus habet copioſiſſimum, vt Italiç, Boëmiç, Germaniç affatìm communicare queat, adeò vt obſeruatum ſit, vno anno in Germaniam, idque per ſolam viam Viennenſem, (cùm ſint plures aliæ viæ, per quas pecora inuehãtur) ſupra octoginta millia boum acta eſſe. Denique vſqueadeò piſcium fertile eſt, vt ferè q̃ minimo vçneat, & propemodùm gratìs dentur: quanquàm fieri poteſt, vt dira horum temporum calamitate illic quoquè rerùm precia nonnihìl creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quç diximus, minor hodiè prouentus ſit, vt intra paucos annos alibì quoq; paſsìm videmus omniũ rerũ maximã extitiſſe caritatem: ſed id nõ tam regiõis, q̃ hominũ, vitio tribuendũ eſt. Apud Budam, quç Hungeriç regia eſt, multç ſunt aquç calidç, quas thermas vocamus, quarũ aliç regiç, aliç communes ſunt, lauandis hominũ corporibus valdè opportunæ: aliç verò, niſì refrigerẽtur, balneis nõ ſunt idoneç. adeò eñ feruẽt ex his quædam, vt in eas miſſum ouũ, celerrimè elixetur. Sed iuxta has fons eſt aquç frigidç, ità propinquus calidç, vt in eodem veſtigio calida & frigida ſimul hauriri poſſit. Hç, quas diximus, thermç apud Budã aliç ſuperiores, aliç inferiores dictç ſunt, ꝙ aliæ ſupra, aliæ infra vrbẽ ſint. Turcæ hodiè (quippe

Hungariæ opes.

Vis aquarũ.

Copia pecoris.

Vbertas piſcium.

Thermæ Budenſes.

qui

qui mirificè lauacris & balneis ſtudent,& aquas pſertim fluentes,ſummo honore dignantur,quibus etiàm crebriùs per diē non modò ob corporū, ſed etiàm animarum ſordes abluendas vtuntur) has thermas egregiè ornârunt,apud vtraſq; ceu cœnobijs quibuſdam extructis,in quibus Deruiſæ degunt,qui ferè apud illos ſunt tales, quales apud nos monachi mendicitate viuentes. Habent enim etiàm illi turpiſſimi Mahometis cultores ſuos Monachos,quemadmodùm & Ethnici ſuos philoſophos, & Indi Gymnoſophiſtas,quorū iſti Deruiſę quędā videntur eſſe reliquię.Sęuiūt enim in corpus ſuum vel inuſtione ſtigmatū,vel nouaculę inciſione, vel vtroq; modo.Ità habet ſatan etiàm ſuos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat,cùm habeat & ſuos martyres,ſicut hodieq; videmus multos hæreſeos nomine damnatos, alacres & iucundos mortem excipere? Ex his Monachis cuidam ſacellum apud Budam extructum eſt,qui dum viueret, Numinis cuiuſdam loco à Turcis habitus,nunc defunctus & illo in loco cōditus,religiosè ab illis miſeris colitur, cùm alioquì diuorū imagines ex templis om̄ibus eradant.Porrò Buda ipſa vix vlli totius Europæ vrbi ceſſerit,vel amœnitate ſitûs,vel cæli ſalubritate,vel fœcunditate ſoli, vel aliarum quarūlibet rerum vitæ degendæ conducibilium,aut etiàm ad ſplendorem & luxum pertinentium vbertate. Atque hoc tam omnibus rebus florentiſſimum regnum nulli magìs atquè Chriſtiani Chriſtianis eripuerunt,dum cōtra Chriſtianos Chriſtianorū iuratiſſimi hoſtes accerſuntur.

Turcæ crebrò lauant.

Deruiſæ, Monachi Turcici.

Budæ encomion.

Per hoc tempus,quo Turcæ Pannoniam occupant,duo Galliarum regis Frāciſci legati,miſſi ad Turcarum principem,à Cæſareanis intercepti, in Pado flumine interficiuntur.Alter ex his Antonius Rinco nomine,ab Hiſpania exul,capitis pœna damnatus,putatur iure potuiſſe cędi,quòd ad hoſtes transfugiſſet,& omnibus Cęſaris imperij finibus prohibitus,nihilominùs auſus fuerit in hoſtilis terræ flumine nauigare.Sed vtcunquè ſit, ea cædes,licèt præfectus Cęſaris Alphonſus Vaſtius ſe planè inſciente factam crebrò teſtaretur,cruentiſſimo bello anſam dedit. Contigit tum ex Hiſpania venire Georgium Auſtriacum,Maximiliani Cęſaris filium nothum Archiepiſcopum Valentinum.Is Lugduni in carcerem conijcitur, necis,quam diximus,vlciſcendæ cauſa.

Legati Gallorum cęſi.

Georgius Auſtriacus capitur.

Hoc fermè tēpore Franciſcus Antonij Lotharingiæ Ducis filius,Chriſtianam Chriſtierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium.Id nō valdè gratum fuit Gallorum regi, quòd Chriſtianā ex Cæſaris ſorore Iſabella,Chriſtierni regis coniuge,natā non eſſet neſcius. Venerunt per id ferè tempus in fœdus Gallicum Chriſtianus & Guſtauus Danię & Suedię reges,ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantq; Caroli Cæſaris res iam planè deſperatę videri,tot regibus in illum conſpirantibus, niſì piū principem ſibi defendendum ſumpſiſſet præpotens Deus, maximè cùm hoc ipſo anno non minimam cladem in Africa accepiſſet,vtì iam dicemus.

Cęſare Carolo in Comitijs Ratiſponenſibus multum temporis cōponendæ religionis cauſa fruſtrà conſumēte,Turca (vt diximus) Pannoniā ſibi vendicat.Ea re comperta, Cęſar vt diuerſis bellis tyrānum diſtineret,

peditio Africana. in Africam expeditionem parat: quò tamen etiàm non mediocriter eum pertrahebāt Hiſpanorum querimoniæ, qui à Turcicis prædonibus, quos apud Algerium, ſiue Argieram Aſanaga Barbaruſſę prępfectus in Sardinia natus, ſed abiurato Chriſtianiſmo, Mahometanam ſuperſtitionem complexus, fouebat, grauiſſima in Hiſpaniæ littorib⁹ damna patiebātur. Multa tum in Cæſarem etiàm à quibuſdam proceribus ſcommata iactabātur, ſed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamen & ipſe Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonſus ob impendentem hyemē magnoperè ab Africana hac profectione eū deterrebant: verùm ille manſit in propoſito, easq; Pontifici ſui conſilij rationes expoſuit, vt eum Pōtifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili ſtudio excipitur, præſertim Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius viſendi deſiderio ardentibus, non niſì in atra penula & vili pileolo ſe ſpectādum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præſagire videretur cladem, quę pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda eſt eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ ſaluti deeſſet. Crebrò ille dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxiſſe attinet, niſì vt hæc ſuprema officia iam in ruinam propendenti Reip. qua poſſumus fide præſtemus? & certè optatius erit communi omnium expectatiōi, etiamſi ea re mors oppetēda ſit, ſatisfeciſſe, quàm turpi ignauia vitæ ſpatia extendiſſe. Quòd ſi verò conatus noſtros non par ſequetur effectus, habebit tamen ad omnem poſteritatem optima certè voluntas præclari ſtudij honeſtam famam. Hoc ſpatio, quo Lucę ſunt, tèr Cęſar ad mutua colloquia Pontificem adijt, Pontifex Cæſarem ſemèl. Admiſſus eſt quoquè Franciſci regis legatus, qui Fregoſium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim conſtabat mortuos: palamque Cæſar teſtatus eſt, quicquid illis accidiſſet, diſſimulato habitu nomen ſuum celantibus, id ſuo iniuſſu & ſe ignaro penitùs accidiſſe. Petebat Franciſcus rex pro filio ſuo Carolo Mediolanenſem principatum: ſed Cæſar ſuum ius grauiſſima oratione explicabat, aitque Gallum cæco liuore corruptum, ſuæ inuidere fortunæ, multaque alia, quæ hìc referre nihil attinet. Deniq; in eo colloquio decretum eſt, vt quod Cæſar vehementer optabat, Concilium in annum proximum indiceretur. Cæſaris copiæ omnes, quas ad hoc bellum conſcripſerat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulò ſupra mille equites. Vbì ad Africam ventum eſt, Cæſar biduo expectauit Hiſpanos, magno quidem exploratæ propemodùm victoriæ & exercitûs ſui detrimēto. Interìm mittit ad Aſanagam præfectum Algerij, vt vrbem dedat. Ille contemptìm reſpondet, licèt Cæſar multa liberaliter polliceretur. Erat Aſanaga in Sardinia natus, & Chriſtiana religione initiatus, ſed eam, vt diximus, abiurârat. Hortabatur eum Cęſar, vt veri numinis cultum reciperet. Omnibus verò ad vrbem oppugnandam egregiè comparatis,

Modeſtia Caroli Cæſaris.

Colloquia Pontif. & Cæſaris.

Copiæ Cæſaris.

ratis,dum tormenta expectantur, eccè tibi repentè imber à prima ſtatim vigilia maximè gelidus & procelloſus tota nocte in exercitum continẽter effuſus,multùm illi moleſtię & detrimenti adfert, ſæuiſſimaque tempeſtas naues mirè iactat. Non deſunt illi opportunitati Turcæ equites & Mauri pedites, magnoque impetu in noſtros irruentes, non paucos trucidant,ſed mox à noſtris in fugam compellũtur. At rurſùs Barbari in noſtros ſæuiunt,eosque vehementer affligũt,quibus tum Cęſar ipſe,in tanta rerum difficultate prorsùs imperterritus, cum Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immaniſſima tempeſtas, multæque naues ſub militum adſpectu colliſæ & confractæ mergerẽtur,adeò vt de neceſſario commeatu nõ immeritò timor omnes inuaderet, Cęſar incredibili conſtantia & ſerena vultûs alacritate omnium animos recreabat:nullum militaris prouidentiæ, nullum humanitatis officium prętermittens, caſtris conſtitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incurſus,iubet vt defeſſi duces ſe dent quieti: conſolatur ſaucios milites, & in ea tabernacula,quę contra vim ventorum pertinaciter ſubſtiterant,referri ac foueri curat, ſibijpſi interìm loricato & madefacto minimè parcẽs. Deſiderauit eo die ab hoſtibus cęſos milites circiter trecentos. Aliquot etiàm nautę cum multis æneis tormentis merſi periẽrunt, Iam alimenta deficiebant, coactusque eſt Cęſar mactatis equis exercitum ſuſtentare. Hoc autem in illo principe obſeruatu dignum eſt,quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur,non eſt impatientię agitatus ſtimulis,nec ſtultum aliquid contra Dominum locutus eſt,ſed eum potiùs placare ſtuduit pura peccatorum confeſſione,& ſacroſanctę Euchariſtię perceptione,ad hæc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocãs: cumq; & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari poſſe videretur, non conquieſcentibus ventorum iris, militem in naues ſe recipere iuſſit, dicens, ſe mâlle vnum Chriſtianum ſeruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occidere. Hoc idem ſatìs tum quoquè declarauit, cùm iuſſit equos ad vnum om̃es in mare proijci, vt in nauibus locus ſupereſſet militi reducendo.Multæ enim naues periẽrant,nec poterant vel anguſtè capere militem eæ quę ſupererant.Mâluit autem pius princeps equos perire,quàm milites,licèt illa nobilium equorum iactura vehemẽtiſſimè perſtringeret dominorum animos. Poſt om̃ia demùm maris ſuperata diſcrimina,licèt rurſùs oborta tempeſtate, multi in ipſo reditu periẽrint,& publica ſparſerit fama, Cæſarem vndis abſorptum interijſſe, milites paſsìm incolumitati reſtituti,canebãt,Alibì Carolus agmina,Algerij ſeſe,& aëra, & maria vicit.Nihil enim tantæ clades infractum illius principis animũ è ſuo ſtatu dimouerũt: quanquàm nõ omninò temeritate quadam caruiſſe videtur, ꝙ vſqueadeò alieno tẽpore importuoſum Africę littus tẽtare voluit,pręſertim multis id diſſuadentibus. Verùm nõnunquàm bonus dormitat Homerus,& certè optimus pij principis animus laudandus eſt,licèt parùm ex ſententia ſucceſſerit.

In Anglia hoc tẽpore iuſſu regis Henrici capitali ſupplicio affecta eſt Marga-

Margin notes: Tempeſtas ſæua. — Naues eliſę. — Cæſaris conſtantia & pietas. — Iob 1. — Exemplum memorabile. — Fortitudo animi in Cæſare. — Margarita Sarisbiri-

enſ. trucidatur.

Margarita Sarisbirieñſis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadẽdum ſupplicium contulit neq; generis antiqua claritudo, neq; totius vitæ ſpectata integritas, neq; ætas exacta, quippe quæ iam annum ætatis ſeptuageſimum exceſſiſſet.

Circa hoc ferè tempus exceſſit è viuis Numburgenſis epiſcopus. In eius locum Canonici delegerunt Iulium Pflugium, virum & generis nobilitate & ſpectata eruditione conſpicuum. Sed huic electioni ſe oppoſuit Saxoniȩ Elector, aitque eam abſque ſuo conſenſu fieri non potuiſſe: repellebatur autem propterea Pflugius, quòd Luteri euãgelio aduerſaretur. Porrò ab Electore in locum eius intruſus eſt Nicolaus Amſdorffius, inſignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòſt expulit Carolus Cæſar, reſtituto Pflugio. Et vt magìs etiàm miretur Lector, Amſdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apoſtata vilis, hoſtis Pontificis, ipſe ſibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate prȩditus, creat epiſcopos.

ANno 1542. recruduit bellum calamitoſiſſimũ inter Carolum Cæſarem & Franciſcum Galliȩ regem. Cȩſar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occaſio belli gerendi. Erant tum res Chriſtianorum valdè afflictæ, Turcis in Hungaria graſſantibus, & Germaniæ dira quæque minitantibus, hȩreſibus quoquè mirum in modum ſerpentibus, & in varias formas abeuntibus: at nihilo minùs Galli Mediolanum ſibi modis omnibus repetendum cenſebãt. Itaq; multis locis exercitu quintuplici Cæſaris ditiões ſibi inuadendas ſumũt. Actum videbatur de Cæſare: ſed ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Magnum præſidium contra aduerſa omnia eſt pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure ſibi deberi putabat, iusque ſuum minimè ſibi negligendum ratus, arma corripuit. Huc acceſſit cædes Fregoſij & Rinconis, quã vlciſci voluit. Annam Momarantium magiſtrum equitum, quem Coneſtablium Galli vocãt, fertur eo nomine à ſua gratia & functionis ſuȩ adminiſtratione amouiſſe, quòd illi induciarum cum Cæſare paciſcendarum parùm commodus author fuiſſet. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios ſuos cum inſtructis copijs mittit in Cȩſaris fines, Henricum in citeriorem Hiſpaniam, Carolum in Lucemburgenſem regionem. Henricus quidem ad Pyrenæos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet: Verùm eius conatus Hiſpanorum ducum vigilantia facilè eluſit. Sunt qui putent id oppidum non difficulter expugnari potuiſſe, ſi Henricus maiori celeritate fuiſſet vſus. Tandèm re infecta retrò abijt ad patrem ſuum. Carolus verò, maximæ ſpei adoleſcens, in expugnãdis aliquot Lucemburgẽſis principatûs oppidis proſperos inprimìs ſucceſſus habuit, ſed ità tamẽ, vt paulò poſt eius diſceſſum Cȩſaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extorſerit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitũ, Gallis per id tempus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirandȩ vetuſtatis & ſtructurȩ eximiæ incendunt & euertunt: itemque alias aliquot

Galli inuadunt ditiones Cȩſaris. Rom. 8.

Henricus regis Gallorum filius.

Carolus Franciſci filius.

aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ædificiorum magnificentia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidum, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditùs diruũt. Lucemburgo ſex millium Germanorum præſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemõtio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibì quoq; Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Lãgæo, hoſtiles declarãt animos. Verùm hac in re conſilium regis minimè probatur, qui ſuum militẽ in tot partes diſtraxerit parùm feliciter, vtì rei probauit euentus.

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cæſarem, etiàm Longeuallũ mittit in Germaniam, quì ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicæ rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millib⁹ peditum & equitum coactis, cùm iam in Germania inferiori bellum nemo ſuſpicaretur, propterea quòd valida Germanorum man⁹ in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendiſque paſsìm incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè opulentiſſimũ Europæ emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia inſigne oppidum, dolo in poteſtatem redigeret. Verùm ille quoquè exercitus, præterquàm quòd miſeros & innoxios agricolas incenſis pagis innumeris ad ſummã inopiam redegit, nihil laude dignum geſſit, & tãdèm Aureliano principi Carolo ſe in Lucemburgenſi ditione coniunxit. Hæc ſæua Belgicæ vaſtationis procella eo fuit calamitoſior, quòd nullum eſſet bellum indictum, & planè imparati obruerentur. O ſi ſcirent Principes, quàm immaniter peccent in Deum, dum ità crudeliter ſæuiũt in turbam innoxiam, & rapinis atque incendijs om̃ia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella ſuſciperent. Dum enim miſeri ſic opprimuntur, clamant haud dubiò in cælum, nec DEVS deſpicit miſerorum gemitus. Gallo militant Germani. Belgij deuaſtatio.

Hoc anno bini ſunt Principum conuentus habiti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum eſt de expeditione contra Turcas in Pannonia. Decreta ſunt ſubſidia ex tota Germania, quib⁹ præeſſet Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: ſed oleum & opera perijt, manſitque Peſtum & Buda, vt priùs, in Turcæ poteſtate: quin & de exercitu, qui fuit ampliſſimus, multa millia morbi contagione periêre. Miſerat eò Paulus Põtifex ad tria millia peditum, qui hoc bello ſtrenuam nauârunt operam. Hoc tẽpore Luterus libellum edidit de precibus cõtra Turcas, ſiue Concionem caſtrenſem vel militarem, planè contrariam alijs quibuſdam ſcriptis ſuis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, ſed homo verſutus de induſtria id omittit, quòd Zuinglium Luterus medium inter Anabaptiſtas & Thomam Monetarium, ruſticæ ſeditionis in Germania authorem, collocat, cauſamque ferè omnem Turcicæ ſæuitiæ in Zuinglianos confert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precationem contra Turcas, in qua Romanum Pontificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio Conuentus bini Principum. Luteri inſolentia. Pſal. 108

eius

eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à ſe & Zuinglianis depellerēt: verùm illi priuatis ſeſe ad amicos eos literis excuſâſſe contenti, à publico bello abſtinendum cenſebant. Quòd Sleidanus Luteri exitioſa ſcripta tam prolixè non vno loco recitat, omiſſis tamen quæ ipſorum cauſam lædant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegēdis & transferendis eius blaſphemijs ponere non dubitaret. Vult ſcilicèt vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpantur. Hæc illi cauſa eſt tot chartas Luteri paradoxis ad nauſeam vſque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij ſcilicèt mentionem? Quia vidit impoſtor eam deſtruere aut certè prægrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirùm eſt hiſtoriam bona fide texere, & rem Euangelicam ſinè faude prodere.

Tempeſtas infeſta militi.

Exercitus Cæſaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgenſis, cùm in Galliam irrueret, grauiſſima aëris intemperies tanta rabiei pertinacia illis ſeſe obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti ſint. Itaque Galliæ vaſtandæ conſilium in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuerſi, Iuliacenſem regionem populabundi inuadunt, bellumq; latiſſimè circunferentes, Duram, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraque alia oppida & arces ſubigunt, impoſito præſidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data ſunt miſeris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacenſis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manſerunt tamen Hinsbergi non pauci, itemque Suſteriæ & Duræ. Qui Zittardię erant, deſtructis muris, ad tutiora ſe loca contulerunt. Circa Nouembris initia magnam commeatûs copiam in Hinsbergum Brabanti important, idem facturi apud Duram, niſì eos principis Iuliacenſis copiæ deterruiſſent: Vbì ſe in tutiora recipiunt, hoſtilis exercitus abeuntes inſequitur: atrox pugna prẹter expectationē in tenebris cōmittitur, eademq; aliquot hincindè cęſis dirimitur.

Iuliacenſis regio vaſtatur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præſidij cauſa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demùm extremo Decembri Duram Cęſareanis extorquet, rebus tamē & corporibus ſaluis. Deditione enim recepit.

Dura occupatur.

Henricus Angliæ rex Catharinam Hauardam, quam, Principis Cliuenſis ſorore repudiata, ſibi cōiugem adſciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilib⁹ perpetrâſſet, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, ſexto matrimonio ſibi copulat.

Sextum Angli matrimonium.

Hac æſtate innumera ingentium locuſtarū turba Italiam citeriorem, & in Germania Sileſiam, Miſniamque multa clade affecit. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obeſos & ſanie refertos. Itaque extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperunt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, aliæque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint.

Locuſtæ immanes.

Bellum

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra marique feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monſtroſorum infantum, & pecuinorum fœtuũ diuerſis in locis..

Indictum eſt hoc anno à Paulo III. Concilium Tridenti.

Saxoniæ elector & Lantgrauius Haſſię cum fœderis Smalcaldici ſocijs Henricum Brunſuicenſem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicem, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntq́; ad Cæſarem fugere in Hiſpaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: ſed illi cauſas belli explicant, ſeq́ue rectè feciſſe cõfirmant. Metus erat, nè inteſtinum hac occaſione in Germania bellũ exiſteret, quo nihil potuiſſet accidere calamitoſius, noſtris prȩſertim in Hungaria cum Turcis parùm feliciter dimicantibus, in ſummã Germanici nominis ignominiam. Nam cùm eſſet copioſiſſimus & potentiſſimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum eſt, hoſtibus Turcis effuſè ridentibus Germanorum militum ſocordiam, nec dubiam ſpem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupãda cõcipientibus. Nunquàm autem tot clades, totq́ue probra ex illis ſpurciſſimis mancipijs Germania accepiſſet, ſi non religionis diſſenſio, animorum quoquè concordiam & mutuam beneuolentiam abrupiſſet. Dux Brũſuicenſ. debellatur.

ANno 1543. Tigurinȩ Eccleſiȩ miniſtri non contenti verſione Luteri, nouam Bibliorum tranſlationem edunt. Exemplum eius typographus Chriſtophorus Froſchouerus mittit Lutero, maximã ſcilicèt à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? Concóquerénè potuit tãtam contumeliam, vt noua verſione eius interpretatio haud obſcurè taxaretur? Scribit Froſchouero, nè quicquã deincèps ei mittat, quod à Tigurinis miniſtris profectum ſit: Se nihil cum illis cõmercij habere, libros eorum nec recipere nec legere velle: Nam Eccleſias DEI cum eis communicare non poſſe: Multos quidem illos ferre labores, ſed fruſtrà: quandò & ipſi iam damnati ſint, & alios quoquè homines miſeros ſecum trahant in Tartara. Se itaque damnationis & blaſphemiȩ illorũ nolle eſſe participẽ: ſed quoàd vixerit, eos & precibus & libris oppugnare conſtituiſſe, &c. Si non ſat habent Zuingliani, à Romano Pontifice eſſe damnatos, ſaltem nè contemnant damnationẽ Papȩ Saxonici, qui Euangelium ſe primum iactat inuexiſſe in Germaniam. Verùm quatenùs quidem Luterus ſæuit in Romanum Põtificem & veterem religionem, hactenùs eſt Euangeliſta Chriſti, tertius Elias, & neſcio quid non: Vbì autem Zuinglianos quoquè perſtringit, iam non Chriſti ſpiritus, ſed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo ſcribunt: quaſi verò contumelia ſit, iam olìm in Berengario damnatȩ hȩreſis excitatores proſcindere: porrò facinus apoſtolicum, inuehi in ſummum Pontificem, & Eccleſiæ Catholicæ, velint nolint hȩretici, Paſtorem, cui in Petro dictum eſt, Paſce oues meas. Et quarè tãdèm nõ vident homines, q̃ abſurdos habeant

Tigurini vertunt Biblia.

Luterus proſcribit Tigurinos.

Iohan. 21.

 magi-

magiſtros,qui cùm in Papiſtis, vt ipſi vocant, hoc vel maximè damnent, quòd non verbo Dei,ſed humanis cõſtitutionibus nitantur, quod tamẽ ipſi turpiter mentiũtur, tamen ſe inuicèm ferre nõ volunt,licèt vtrinquè nihil niſì purum Euangelion crepent?Hîc quoquè altum eſt apud Sleidanum ſilentium de Luteri iſta reſpõſione ad Froſchouerùm,qua tam atrociter damnat Tigurinos.Sic nimirùm expediebat cauſæ,quam defendendam ſuſceperat Sleidanus.Sed vbì interìm fides hiſtorici, quam ipſe de ſe pollicetur?O quàm multa eſſent in illo homine annotanda,ſi tempus & inſtitutum pateretur. Legant ſanè Sleidanum, qui bonas horas peſſimè collocatas volunt:viri cordati,ſat ſcio,hominis impudẽtiam & vafriciem deteſtabuntur.

Zuinglij opera eduntur magno dolore Luteranorum. Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuiſſe viderentur,opera Zuinglij colligunt:Germanicè ab illo ſcripta,ab eius genere Rudulpho Gualtero Latinè transferri curant,tantumque theſaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes ſcire poſſint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus pręfixa eſt pro Zuinglio eiuſdem Gualteri Apologia ad Catholicam Eccleſiam,(ſic enim vocant ſuam ſynagogam) in qua inter cætera aduerſariorum obiectionibus & criminationibus reſpondet. Væ tibi Lutere.Eam quidem operum Zuinglij editionem Luterani permoleſtè ferebant,vt ſcribit Zuinglianus quidam.

Comitia Noribergę. Huius anni menſe Ianuario,dum Carolus Cæſar eſt in Hiſpanijs, Comitia Noribergæ habentur.Mortuus eſt illic Chriſtophorus Epiſcopus Auguſtanus,Cæſaris in eo conuentu legatus, habuitq́; ſucceſſorem Ottonem Truccesium,poſteà Romanæ Eccleſiæ ampliſſimum Cardinalẽ, multis corporis & animi dotibus valdè inſignem. In his Comitijs Proteſtantes ſe purgãt apud Ferdinandũ & Cæſaris legatos de profligato Brũſuicenſi principe, aiunt rectè atque ordinè ſe feciſſe: petunt amoueri Iudices Cameræ, & alios conſtitui, & quædã alia:adduntq́;,niſì ſic fiat, quẽadmodùm ipſi petunt,non poſſe ſe de bello Turcico quicquam ſtatuere. Henricus Princeps ad Cameram accuſârat Proteſtantes, ſed illi Cameræ iudices prorsùs reſpuebant. Reſpondit illis Ferdinandus & Cæſaris legati,iam indictũ eſſe concilium,Cæſarem aduentare,indicta cauſa nõ poſſe amoueri iudices Cameræ,Henrico principi ſua repetenti non poſſe ius denegari,& pleraq; alia. Verùm Proteſtantes aiunt ſe Concilium non approbare,&c.Interìm nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibuſdam rebus, cui decreto Proteſtãtes ſe minimè conſentire profitentur.Quis non videat,quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint,niſì Deus nobis peperciſſet?Has animorum offenſiões & diſſenſiones peperit nobis Luteri Euãgelion,cuius ꝓtaſin lõgè triſtiſſimã iãpridèm vidimus,cataſtrophen verò longè turbulẽtiorẽ expectamus.Turca demùm vel Moſcouita docebit nos recta ſapere.

Concilium ſuſpẽditur. Miſit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Põtifex ad Concilium Tridentinum,ſed feruente bello inter Cæſarem & Gallum,in aliud tempus prorogatum eſt. Quæ enim poterat ſpes eſſe Synodi peragendæ, dum

dum inter ſe infeſtis ſignis concurrerent pręcipui orbis Chriſtiani reges?

Mortui ſunt eodem anno intra vnius mēſis ſpatium duo clariſſimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictiſſimi Catholicæ doctrinę propugnatores. Eccium acerbè perſtringunt Euāgelici: ſed ſi omnes ſuos grāmaticos theologos in vnum conflent, vix Eccio parem efficient. Dictio eius nō admodùm elegans eſt, ſed ſolidè doctum fuiſſe res ipſa loquitur: nec Græcæ & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenaciſſima plurimùm illi contulit, & pręterquàm quòd veteres Patres ſtudiosè legit, etiàm in ſcholaſticis diligēter verſatus eſt. Horum temporum ſcioli plerique ſcholaſticos ſcriptores ob ſermonis barbariem planè cōtemnunt, ipſi vel hoc ſolo nomine meritò contemnēdi: quaſi eruditio à verborum phaleris, & non ab ipſa potiùs rerum cognitione petenda ſit. Multi hodiè verſantur in veterum Patrum lectione, contemptis ſcholaſticis: ſed quātùm illi in ſolida Theologia proficiant, res ipſa declarat. Nec immeritò noſtri Euangelici ſcholaſticos oderunt, cùm non ignorent ab illis affatìm tela ſuppeditari, quibus ipſi conficiantur. Quòd enim quæſtionibus ſua ferè tractant, ingeniorū exercitandorum cauſa id faciunt, vt poſſint in promptu habere argumenta, quibus hæreticorum commenta elidantur.

Obitus Eccij & Pighij.

Scholaſtici Doctores minimè cōtemnendi.

Franciſcus Gallorum rex ſcribit literas ad ſummum Pontificem, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cęſarem, iamque animo totus in bellum inclinatus, ſuis extraordinarium imperat ſtipendium quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur, Landreſium capit, mirificè communit, & Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit.

Gallus perſtringit Cęſarem.

Per hoc ferè tempus Hermannus princeps elector & Archiepiſcopus Colonienſis, à quibuſdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bonnam accerſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationem eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis, ſed parùm doctus. Itaque non mirum eſt, potuiſſe eum Buceranis fallacijs facilè circunſcribi. Bucerus, vbi Bonnam venit, iubente Epiſcopo concionatur ad populum. Ea res non parùm offendit reuerendum & illuſtre maioris ędis Capitulum, Clerum omnē, & totam Vniuerſitatem Colonienſem. Hortantur igitur Epiſcopum, vt deſertorem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos cōcionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere id ipſis inconſultis ex canonum præſcripto facere, nec ea in re vti opera votifragorum monachorum. Bucerus in ſuî defenſionem ſcriptum edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mēdacijs & atrocibus in catholicos calumnijs ſcatentem, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi contrario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, quibuſdam eum inſtigantibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit: nec ille ſolus venit, ſed pter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinę plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda conficitur, pcipuo

ElectorColonienſ. res nouas molitur.

Bucerus cōcionatur Bonnæ.

Melāchthō cum alijs venit ad Epiſcopum.

architecto Bucero. Hunc librum Epiſcopus mittit clero ſummæ ædis Colonień, vt ſi poſſint, vera ratione cõfutent: ſin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœceſis ſuæ conuẽtu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformationẽ executioni daturum. Scriptum eſt igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc peſtilentẽ reformationem, & primarij Cleri nomine miſſum eſt Epiſcopo cum demiſſis admodùm precibus, quãdoquidem Buceri librum nulla ratione admittendum perlegiſſet, etiàm Antididagma ſuũ vtì nè legere grauaretur. Porrò legitimam Reformationem non modò non recuſare, ſed cumprimìs etiàm cupere ſe ſcripſerunt. Ad extremum orant, vt cõcionatores illos minimè probatos, à ſe dimittat. Hiſtoriam hãc Sleidanus longè aliter narrat, quàm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cæſare in Comitijs Ratiſponenſibus iniunctũ epiſcopis, vt in ſuis quiſq; finibus piam emendationẽ inſtituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluiſſe minùs Legatum & Cæſarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerſeretur. Tum addit non fuiſſe apud Coloniẽſes, quos Epiſcopus populo rectè præficeret. O ſycophantam: non erat tam inops bonorum virorum Coloniẽſis diœceſis, vt Bucero apoſtata haberet opùs. Non ſemel etiàm clariſſimum virum Iohannem Gropperum in ſuſpicionem hęreſeos vocat, tãquàm is Bucerum plurimi fecerit, & ſemper magnoperè cõmendârit. Sed hãc calumniam ille inſignis vir, edito ad Imperatorem Carolum V. libro, à ſe depulit: atq; alibì etiàm teſtatur, Sleidanum, quem vocat infidum rerum Imperij exploratorem, in ſua mendacijs referta hiſtoria falsò hęc ipſi affingere, & Bucerum ipſo & bonis omnibus non modò inſcientibus, ſed etiàm inuitis, in Colonienſem diœceſim irrepſiſſe, diſertisq; verbis eodem loco Bucerum vocat hominem deploratæ memoriæ. Nec ſanè impunè tuliſſet Sleidanus eam iniuriam, niſì priùs è medio fuiſſet ſublatus, quàm Gropperus ità vt inſtituerat, ſcripto eum refellere poſſet. Sunt & alia Sleidani commenta, ſed longum eſt om̃ia referre. Hoc tamen addendum eſt, D. Gropperum, cùm reuerſus eſſet ex colloquio Ratiſponenſi, cuius paulò ſuperiùs meminimus, percurriſſe ſcripta Buceri, & vt hominis exploraret conſtantiam, contuliſſe ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant conciliati: tum verò innumera offendiſſe non mediocriter diſcrepantia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniquè annotâſſe fœdiſſimas quaſdam illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blaſphemias, quibus & Manichęum ſuperâſſet. Si quis hęc exactiùs nôſſe volet, legat ea quæ ſcripſit doctiſſim⁹ vir Euerhardus Billicus in defenſionem Iudicij Vniuerſitatis & Cleri Colonienſ. aduersùs calumnias Melãchthonis, Buceri &c. vbì hæc inſeruìt: Indè iam videre licet, q̨d de Bucero ſenſerit Gropperus, & quàm candidè de Groppero ſcripſerit Sleidanus. Ità non poſſunt iſti ſuum Euangeliũ propagare in orbem, niſì impudenter identidèm mentiantur? Debebat meminiſſe infidus ille hiſtoricus, ſi in alijs nonnullis rebus, quarũ notitiã pauciſſimi haberẽt, falsò narrandis impunè mentiri poſſet, támen ea in re, q̃ & libris palàm

Antididagma.

Sleidani vanitas.

In opere de Euchariſtia, Articulo 4. cap. 14.

palàm editis,& multorum etiamnùm ſuperſtitum teſtimonijs eſſet compertiſſima,mala fide narrãda,non niſi turpiſſimè & impudentiſſimè eum mentiri potuiſſe.Ecquis verò illi in arcanis referendis fidem commodet, quem in manifeſtis non pudet eſſe vanum?Hæc dicta ſint propter eos, q̃ tantum tribuunt Sleidano.Quòd verò Epiſcopus Hermannus tanti fecit Bucerum,non minima ex parte eius inſcitiæ tribuendum eſt,qui nõ ſatis calleret,quantoperè ſacri Canones, vetuſtiſſima Concilia, & ſanctiſſimi Num.30.
Patres,ſanctarum vtiquè ſcripturarũ authoritate ſubnixi, quæ iubent vota reddi,damnant Apoſtatas monachos,prçſertim ſi illi etiàm inceſtis nuptijs ſe contaminent.Bucerus verò non vnis cõtentus nuptijs,etiàm tertijs ſe polluit,licèt monachus & presbyter eſſet, cõtra datam Deo fidem, contra Canones & Concilia omnia,contra morem gentium omnium è religione Chriſtianarum.Et tamẽ hunc virũ nõ dubitãt quidã vocare pacis & pietatis ſtudioſum. Væ qui dicitis bonum,malum: & malum,bonũ.

Deu.12.& 23 Pſal.75. Eccés 5. Eſa.5.

Intereà Carolus Cçſar ex Hiſpanijs nauigaturus in Italiam,Philippum filium,ſextumdecimum ætatis agentem annum,Hiſpaniæ regẽ pronunciat,eiq; totius regni ciuitates per legatos ſacramentum dicunt.Conferũtur Cæſari in bellum ituro ſupra quadraginta myriades aureorum nummûm:rex quoquè Luſitaniæ Iohannes grandi pecunia pium principem iuuat.Iam non immeritò ſummus Oriẽtis belli metus Europam inuaſerat,nè eius occaſione Solimannus Turca totum Occidentem ſibi ſubiugaret: quod quidem facile illi fuiſſet,niſi Deus clemens & pius,eum à noſtris ceruicibus auertiſſet.Et certè locuſtæ illæ, quæ ab Oriente per Illyricum ſtupendis agminibus in Italiam conuolârant,maximaque paſsìm in agris,ſegetibus,pratis,arboribus,folijs omnibus ocyſſimè deuoratis,dãna dederant,Turcarum aduentum portendere viſa ſunt:neque id prorsùs temerè,vt ex ijs quæ paulò pòſt dicemus,apparebit.

Philippus declaratur Hiſpaniæ rex.

Cæſare in Italiam aduentante,Paulus Pontifex multa iam çtate grauis, ſe dat itineri,ſpe componendæ pacis cum Cçſare collocuturus.Cçſar Genuæ in Aurianis ædibus ſplendidiſſimo ornatu excipitur,& viſus eſt paulò aſperior,propterea quòd põtifex nulla ei in Gallum ſubſidia dediſſet, vixque impetrari potuit,vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui ſe parentis ſuſtinere perſonam non ignoraret,ità ſe geſſit medium, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cæſar nimiùm laceſſitus tot ditionũ ſuarum rapinis, incendijs, euaſtationibus ac direptionibus, de pace nihil audire ſuſtinuit,nec voluit colloquijs nihil tamen effecturis tẽpus terere, vt maturè bellum ſuſceptum contra Cliuenſem principem cõficere poſſet.Paſſus eſt tamẽ ſe in colloquium nedùm Pontificis, ſed etiàm ampliſſimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem,vbì ſanè Pontifex id vel maximè conatus eſt à Cçſare impetrare,vt pace cum Gallo cõpoſita,in Turcam arma conuerteret. Idem conati ſunt Cardinales, ſed Cçſar multis de cauſis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentiſſimum principem,quæ non vno loco hoſtes in eum machinati eſſent,idque eo tempore, quo contra acerri-

Paulus 3. it ad Cçſarẽ.

Colloquiũ Põtificis cũ Cæſare.

mos Chriſtianę religiõis hoſtes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam feciſſet apud Argieram.

ClaſſisTurcica. Dum hæc geruntur, Hariadenus Barbaruſſa iuſſu Solimanni Turcarũ Principis, cum centũ & decẽ triremibus, biremibus quadraginta, ad Meſſanę fretũ peruenit, Rhegyum occupat, abductis indè in miſeram ſeruitutem ſeptuaginta circiter Hiſpanis militibus, & multò pluribus Rhegynis ciuibus. Poſteà Oſtiam venit, vſqueadeò Romanis trepidantibus, vt vrbem planè deſerturi viderentur. Triduo illic hæſit Barbaruſſa propter aquationem longè optimam, poſteà Maſſiliam rectà cõtendit. Indè claſſem ad Niceam Prouinciæ admouet, vrbem grauiter oppugnat & capit, eamq; milites Turcæ diripiunt, & incendijs deformant, multamque indè atque ex Italia Chriſtianorum hominum vtriuſque ſexûs prædam abducunt in tetram captiuitatem. Feruntur fuiſſe circiter 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo ſacratæ 200. Reliqua præda penè ſexcentis ducatorum millibus æſtimata dicitur. Barbaruſſa Turcæ gratificaturus, & homines & reliqua omnia quatuor magnis nauibus impoſita, adiuncta alia naui præſidiaria, Solimanno tranſmittit. Intereà Garſias viceregis Neapolitani filius, claſſe ſua Iohanniticæ ſociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri relata præda. Dum autem Siciliam verſùs nauigat, obuias habet Barbaruſſæ, quas diximus, naues cum præda hominum & aliarum rerum. Sentiens verò hoſtiles eſſe, irruit in eas, & omnes Meſſanã perducit, non ſinè maximo Dei beneficio, quo è ſæuiſſimorum barbarorum manibus miſeros illos extorſit, quos non dubium eſt incredibilem animi mœrorẽ ab inſperato in ſummum gaudium commutâſſe.

Nicea oppugnatur.

Prędã ingẽs

Prǫda Turcis eripitur.

Nè quid verò ad ſummam calamitatem Chriſtianis deeſſet, dum Barbaruſſa mare infeſtum habet, Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam vaſtat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenſes in ꝑſidio erant ducẽti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diù fortiſſimè reſtitiſſent, tandèm compulſi ſunt ſe victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedẽtes, ad vnum omnes interficiuntur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infeliciter tentata, noſtris fortiter reſiſtentibus, tandèm deditione occupat, opera præſertim transfugæ cuiuſdam ſenis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnãda eſſet, ſceleratiſſimè detexit. Captam eam vrbem Solimannus mox admirabili ſtructura & opere ità communiuit, vt Chriſtianis eius recuperãdæ ſpes omnes prorsùs præcidiſſe videatur. Mox Tattam oppidum, præſidiarijs ſeſe dedentibus, in poteſtatem redactum funditùs euertit. Ottomãni enim, veteri inſtituto, raris, ſed validis, pręſidijs partas bello prouincias tueri ſolẽt. Pòſt cum toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronentur, ac eodem in templo priſcorum regũ ſepulcra viſantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobiliſſimæ vrbes ſunt Buda, Strigonium, & Alba, quæ paribus ferè interuallis inter ſe diſtantes, trianguli figuram efficiunt. Eſt Alba cumprimìs munita, nec deerant vrbi tuendæ ſtrenui milites: conſilium rebus adminiſtrãdis idoneum defuiſſę vide-

Hungariam populantur Turcæ.

Strigonium occupant.

Alba regalis vndè dicta.

videtur. Solimānus vrbem latè complexus, ſpectantes noſtros admirabili atq; ſtupenda caſtrorũ ſpecie cōterruit, adeò vt quingenti Vſarones equites ex vrbe diſceſſerint, magno noſtrorũ incommodo. Vbi ad oppugnationem ventum eſt, breui eò Albani ciues adducti ſunt, vt maturè dedendam vrbē deliberârint. Itaq; eo quoq; inſigni oppido immanis Barbarus potitus eſt, totiq; demùm Pānoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præeſſe voluit, qui locis illis, quæ etiamnùm à Ferdinando rege renebantur, crebris excurſionibus magnas ſæpè clades attulit.

Porrò dum hæc in Pannonia gerūtur, Cæſar Carolus ex Italia in Germaniam abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impoſiti à Brabantis milites, ſumma annonæ penuria laborare cœperunt. Rem igitur per literas Brabantis indicant. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Moſam tranſmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerendo neceſſaria in oppidum important. Vbi id Principis Cliuenſis copiæ reſciſcunt, ad eos contēdunt, oblataque mirabili opportunitate, quòd Brabantis venti, pluuiæ & grandines eximprouisò ſe obijcerent, nō dubitant pauci cum multis confligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæſo & in fugā verſo Brabantorũ peditatu, victoria ad Cliuēſis Principis militē inclinaret. Lauta illic & ſuprà quàm dici queat, magni precij præda capta eſt, multa tormenta egregia, & pleraq; alia. Hinsbergo alimēta inuehuntur. Præda multa.

Hac victoria elati Cliuenſes, ditionem Limburgenſem populabūdi inuadunt, prædas ſtrenuè agunt, pagum Herl adeunt, eius cœmeterium egregiè munitum, quò incolæ confugerant, obſident: ſed incolis impigrè dimicantibus, re infecta, non ſinè damno abſcedere coguntur, vti etiam aliâs non ſemèl ab eodem loco. Cœmeteriũ munitũ.

Appetente meſſe, quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis eſſent infeſtiſſimi, à Cliuēſibus obſidetur oppidum, & admotis tormentis muri validis ictibus ſternuntur. At qui intùs erant, nihil exterriti, aggeres inſtituunt, & ſe hoſtibus fortiter opponunt. Octaua obſidionis hebdomade Brabanti inſtaurato exercitu rursùs Moſam traijciũt, ſenſimque hoſtibus propinquantes, nunc accedendo, nunc cedendo ab oppido hoſtem in campum eliciunt: dumque vtriq; exaduersò conſiſtũt, & leuibus prælijs crebrò ſe laceſſunt, diuerſo itinere currus Brabātici, annona & alijs rebus neceſſarijs onuſti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iuſta omninò pugna inſtare videbatur, dum ecce Cliuēſes præfectorũ iuſſu ſensìm retrocedunt, moxq; in fœdam dilapſi fugam, Brabātis inſequendi & fugientium terga cedendi occaſionem offerunt. Ex ea fuga non dubio pudore perfuſi milites, cùm in duces culpam reijcerent, Martinum Roſſemium ducem primarium ſibi dari petunt. Annuente Guilelmo Principe, Roſſemius aliquot Traiectenſis diœceſis oppidula infeſtat, Amsfordiam inſigne & munitũ oppidum, excluſis miro aſtu pſidiarijs, qui prædatum ex vrbe pceſſerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot menſiũ ſtipendiũ pſoluit. Princeps Aurantius ſubſidio venit Amsfordianis, ſed ſerò. Roſſemius porrò pergit in Buſcoducenſium Hinsbergũ obſidetur. Amsfordia capitur.

fines,Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoq; tempus Limburgenſis ager, nupèr intactus, cum tota Daleuia & ditione Falckenburgenſi,opimis abactis ſpolijs,vaſtatur.

Cæſar Spiræ reſpōdet Proteſtantibus

Intereà Cæſar Spiram venit. Ibì Proteſtantes per legatos quædam ei proponunt,quibus reſponſum eſt,ſatìs ipſis de pace cautum eſſe, Cameræ iudices indicta cauſa remoueri nefas eſſe, & quædam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi ſequebantur, dictum eſt illis, niſì Henricus Brunſuicenſis reſtituatur, Cæſari nō defuturam viam qua illum reſtituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id temporis tot potentiſſimorum hoſtium armis petebatur, nec tamē vſpiàm ſeſe per ignauiam abijcit. Sunt tamen, qui ſcribere videantur Granuellanum & Nauium dixiſſe Proteſtantium legatis, Brunſuicenſem ipſum, niſì reſtitueretur,rationes initurum,quomodò ſua recuperaret. Sed id quoquè ferè eodèm pertinet, cùm ſatìs conſtet Brunſuicenſem Cæſaris amicitia & ope fretum, ſuis rebus neutiquàm defuturum fuiſſe,eoq; ſpectâſſe Granuellanum appáret, cùm hoc reſponſum reddidit legatis Proteſtantium. Nam proprijs viribus, quæ tum anguſtæ erant, non facilè contra fœderatos illos Proteſtantium ordines quicquam Brunſuicenſis efficere potuiſſet.

Apud Spiram Archiepiſcopus Colonienſis Cæſarem pro Cliuenſi Principe deprecatur, ſed Cæſar nullam pacis mentionem audire voluit, niſì ille priùs Geldrenſi principatu decederet. Rogauit quoq; pro eo Saxonicus legatus iuſſu ſui principis,ſed nihil potuit obtineri.

Cæſar laudat Colonienſes.

Moguntia Cæſar dat literas ad Senatum Colonienſem, quibus eorū laudat in fide Catholica conſtantiam,quòd nō ceſſerint quibuſdam concionatoribus, qui eos à catholica religione auertere modis omnibus attentârint:hortatur,vt perſeuerent,& populū in officio contineant.Idem ferè ſcribit ad illos etiàm Pontifex Paulus 3. Senatus itaque cōuocato populo mandat,vt his edictis pareant. Dici vix queat,quot dolis,quot cuniculis,quot modò occultis,modò apertis machinationibus malus dęmon per ſuos adminiſtros hāc vrbem multis nominibus longè celeberrimam, conatus ſit ab vna,vera,Catholica fide in iſtos deterrimos & pugnantiſſimos noui Euāgelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miſerè perijt:ſed quæ DEI eſt ſingularis benignitas,nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudentiſſimo & grauiſſimo diligēter inuigilante, nè homines peſtilentes voto ſuo potiri queant. Multæ ſunt artes cacodæmonis,& habet ille ſuos ſatellites, qui vbì vident nihil aperto Marte ſe poſſe conſequi, vertuntur ad inſidias, transferunt ſe in angelos lucis, nihil niſì pacem & pietatem præ ſe ferunt, donèc hac pernicioſiſſima ſimulatione apud incautos præclarę cuiuſdam exiſtimationis,magnę pietatis,non dubiæ integritatis famam ſibi concilient: Tum verò ſenſìm virus effundūt ſuum,& ſub pietatis prætextu, etiàm illos non raròà Catholicæ Eccleſiæ pace & vnitate auellunt, quos neq; Luterus, neq; alij omnes ex profeſſo Eccleſiæ hoſtes,euertere potuerūt. Vigilandum eſt igitur omnibus,quibus

Coloniæ multùm inſidiati hæretici.

bus ſempiterna animarum ſuarum ſalus cordi eſt, nè circumueniatur à ſatana. Habet, ſemperq; quandiù hîc ſtabit Orbis, habebit ſuas laudes eximias inclyta & pręclara Colonia Agrippina, quòd tam multis in Germania ab auita eademque ſanctiſſima religione deficientibus, ipſa conſtantiſſima permanſit, nec eam fidem & religionem puerili leuitate ſibi deſerendam putauit, quam longè ante mille annos accepiſſet, & in hunc vſq; diem, à ſanctis Maioribus ſuis integra fide velut per manus ſibi traditam, religioſè conſeruâſſet, licèt ſæpè incredibilibus aſtutiſſimorum ſatanæ ſatellitum fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Orandus autem eſt Deus, vt eandem etiàm deincèps, vtì benè ſpramus, conſtantiam ſeruet, pręſertim cùm nunquàm ceſſet ſatanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tandèm etiàm cōſtantiſſimos expugnet: nec deſint qui hanc eximiam laudem inclytæ vrbi inuideant, quam illi tribuit ſcriptor quidam vetuſtus, his verbis vſus: *Poſtquàm fidem ſuſcepiſti Ciuitas prænobilis, recidiua non fuiſti, ſed in fide ſtabilis.* Colonię encomium.

Hoc tempore Caluinus librum edidit contra reliquias, dignum planè tali patella operculum. Eſto, fuerit quorundam tanta inſcitia, vt nonnunquàm non ſatìs rectè vſi fuerint ſacris reliquijs, num propterea tam impiè in reliquias ludēdum eſt? Valdè acuti ſunt iſti ſcioli, vt vel minima quęque in Catholicis videant: ipſi ſuas abſurdiſſimas impietates, horrendos errores, infanda ſcelera non vident. Si vixiſſet hac ætate D. Hieronymus, os blaſphemū Caluini multò etiā maiori dicēdi libertate & inuicta incōparabilis doctrinę authoritate oppreſſiſſet, atquè olìm impij Vigilātij, quem Eunomij blaſphemias ſectantem contra martyrū reliquias, caluus iſte Caluinus ſocium habet impietatis ſuæ. Vtinàm Chriſt⁹ tandèm liberet Eccleſiam ſuam ab id genus deploratis hominibus. Caluinus contra reliquias.

Cęſar vbì Bonnam venit, ab Epiſcopo aliquot diebus lautiſſimè accipitur: Epiſcopum verò Cęſar orat, vt Bucerum à ſe dimittat: nam Melanchthon iam diſceſſerat. Aderat Bucero ſocius Caſpar Hedio: vterq; nō multò pòſt abijt Argentinam. Si in Hiſpanos milites incidiſſent, haud dubiè martyres euaſiſſent. Verùm illis tum longè tutius erat latitare. Habet enim & diabolus martyres ſuos. Cæſar venit Bonnam.

Bonnæ Cęſar luſtrato exercitu ſuo, 21. Auguſti Duram iter intendit: quò cùm peruenit, Heraldum mittit, qui vrbis deditionem petat. Ea non impetrata, paulò pòſt ſummo manè horribili tormētorum tonitru quaſſantur mœnia, donèc tandèm quinto incurſu vrbs capta eſt. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vrbem cędes facta eſt, vt ſolet ijs in locis, quę hoſtis vi occupat: vaſtatę ædes, bona direpta, non pauci capti, qui vitam magno ære redimere coacti ſunt. Altero die, incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax tollere non potuit, flamma vorax abſumpſit. Miſit verò pius Imperator milites, qui incendium reſtinguerent, ſed non niſi paucæ ædes cum Franciſcanorum cœnobio ſeruari potuerunt. Ità intra vnius anni ſpatiū vrbs calamitoſa tèr obſeſſa, nunc demùm miſerè perijt. Graſſante incendio, qui ſuperſtites manſerant, in caſtra Dura oppugnatur & capitur. Inflāmatur.

educti

educti ſunt: vbì fœminæ & pueri ſub Cæſaris papilione, viri Eccleſiaſtici in Epiſcoporum tentorijs ſeruati ſunt incolumes, atque luce proxima reducti in vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatiſſimæ Mariæ virginis, quod illic ſeruatur auro incluſum, & quotannìs multo confluentium hominum ſtudio & deuotione viſitabatur, religioſus Imperator cum magna celebritate ab Hiſpanis curauit inferri in templum Franciſcanorum, nè incendio vaſtaretur. Eiuſmodi ſanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo ſancti habent ſanctitatem ſuam omnem, noui Vigilantiani noſtri ferre non poſſunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditiõe, tum vitæ ſanctimonia prędìtus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio Eccleſijs Chriſti calumniam ſtruis: nec tali ſocietate terreris, vt eadẽ contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur. Et infrà: Sentio, ſentio infeliciſſime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, qui te hæc cogit ſcribere, ſæpè hoc viliſſimo tortus eſt puluere, (ſic enim Vigilantius appellabat cineres & reliquias Sanctorum) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia ſcribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent iſtorum inſaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot ſecula damnatis hæreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & miſero perſuadent vulgo, dum illas honoramus, idololatriæ ſcelus nos admittere. De Conſtantino Copronymo Imperatore Græco, Leonis imaginum oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author ſic habet: Eò dementię & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo ſanctionem vniuerſalem propoſuerit, nè quis omninò miniſtrorum DEI ſanctus diceretur, ſed vt reliquiæ eorum inuentæ deſpuerentur: néve interceſſio illorum, quòd nihil poſſent, peteretur. Quin mortalium omium impuriſſimus, pręcipere eſt auſus, nè quis Marię interceſſionem imploraret. Non enim, inquit, opitulari cuiquam poteſt. Atquì Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm noſtri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hęc Suidas. Pudeat tandèm tam ſceleratę ſocietatis.

Reliquiarũ venerationem nõ ferunt Vigilantiani.

Conſtãtini copronymi impietas.

Dura expugnata, Cęſar abit Iuliacum, quod vacuũ ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Pòſt Rurǽmundam proficiſcitur, Geldrię munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacenſis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenſes, nihil expectata obſidione, Cęſari ſub certis conditionibus ſe dedunt. Cęſar vrbem ingreſſus eſt altera Septẽbris die, & ab oppidanis honorificè acceptus, his ſalutatur vocibus: Salue Imperator, ſalue Carole V. dux Geldriæ. agnoſcit dominum Rurẹmundenſis cliens, fidelitatemque iureiurando confirmat. Indè Venlonem oppidum valdè munitum ſe cõfert. Ciues primò inducias petunt paucorum dierum, quibus conſulant principem Guilelmum. Illo reſpondente, vt conſulant rebus ſuis, ſe illos ſacramento, quo ipſi teneantur, ſoluere, in Cęſaris ditionem concedunt.

Ruræmũda deditur Cęſari.

Item Vẽlonenſes & Zutphaniẽſes.

Idem

Idem faciunt etiàm aliquot alia Geldriç oppida, itemque Zutphanienſes per legatos ſuos.

Cçſare apud Venlonem agente, Princeps Cliuenſis ſanis vſus conſilijs, comitatus Henrico Brunſuicenſi principe & legatis Archiepiſcopi Colonienſis, ad Cçſarem ſupplex venit, ab eoque ſub quibuſdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religiõem Catholicã in omnibus ſuis ditiõibus inuiolatam retineat: ſi quid mutatum eſt, reſtituat: Cæſari, Romanorum regi & Imperio ſe morigerum præbeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renũciet: Ducatu Geldrienſi & comitatu Zutphanienſi ſeſe prorsùs abdicet, & iuſiurandum populo remittat: & quædam alia, quæ non eſt neceſſè huc adſcribere. Cæſar quoquè principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum eſſet regionibus ipſius, & offenſiones omnes. Seruauit autem ſibi ad breue tempus Zittardiam & Hinſbergum, munita Iuliacenſis agri oppida. *Princeps Cliuenſis conciliatur Cæſari.*

Per hoc tẽpus in diœceſi Monaſterienſi ad caſtrum Saſſenburg, haud procùl à Warendorp, ſanguine pluit. *Pluit ſanguine.*

Hoc anno nouus quidam propheta extitit in Friſia, nomine Georgius Dauid. Ille inſanus non ſe dubitauit Dei nepotem appellare. Cum feris & auibus, quocũque eſſet collibitum idiomate, colloquia miſcuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præſtigijs & dæmonum opera vſus. Aiebat cçlum prorsùs eſſe vacuum, ſe diuinitùs miſſum, vt regni hçredes accerſeret: multaque id genus alia ridicula & abſurda, quibus tamen non defuerunt qui fidem commodarẽt, vt eſt hoc ſeculũ pudenda leuitate, & pluſquàm anili ſtoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioquì abſurdas & impias. Quis huius Prophetç demũ exitus fuerit, infrà ſuo loco dicem⁹. Carolus Cçſar huius farinæ homines ferro & igni ſeueriſſimè in ſuis ditionibus inferioris Germaniç perſecutus eſt, adeò vt Georgius iſte timens pelli ſuç, cum ſuis Baſileam ſe contulerit, vt infrà dicetur. *Georgius Dauid.*

Sub finem Decembris Franciſcus Gallorum rex Lucemburgum rurſùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuenſi principi, atque eo nomine etiàm adduxiſſe ſororis filiam Iohannam, Cliuẽſi anteà deſponſam: Verùm vbi de Principis cum Cçſare conciliatione certum accepit nunciũ, non mediocriter fuit perturbatus: at nihilominùs Lucẽburgum egregiè muniendum curauit. *Lucemburgum occupatum.*

Eodem tempore Angliç rex Henricus exercitum mittit in Belgium, qui cum Cçſaris copijs coniunctus, Landreſium obſidet. Cçſar eò venit menſe Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Galliæ rex cum manu valida. Res non longè à prçlio abeſſe videbatur: ſed Galli, cùm in oppidum annonam intuliſſent & militem recentem, clàm indè recedunt. Cçſareani luce demùm appetente id ſentiunt, abeuntes inſequuntur, ex poſtremo agmine non paucos interficiũt, multamq́; vaſorum aureorum & argenteorum, atque aliarum rerum prædam referunt. Cæſaris conſilia arcana de prælio ineundo ad Gallos quorundam opera delata ferebãtur: quare offenſus Cæſar, poſt Galli diſceſſum, ſoluta obſidione Landreſij, *Lãdreſium obſidetur.*

Came-

Cameracũ obtinet Cæſar. Cameracum occupat, eique arcem imponit: cętera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de priſtino ſtatu eius nihildum immutans, Antiſtiti permiſit: quædam etiàm alia vicina loca ſibi vendicat: porrò exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obſidionem mittit: ipſe domum redit.

Luſitanus rex occũbit. ANno 1544. 2. Ianuarij è viuis exceſſit Luſitaniæ rex Iohannes, Iohannis tertij filius, anno ætatis ſuę 17. In matrimonio habuit Caroli Cæſaris filiam Iohãnam, quæ ab illo grauida relicta, eiuſdem menſis die 20. Sebaſtianum principem enixa eſt. O quàm multi in rerũ omnium ſumma affluentia tum auferũtur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miſeræ vitæ huius incertitudine, quotuſquiſque eſt, qui non ſibi Neſtoreos propemodùm polliceatur annos?

Eodem menſe natus eſt Franciſcus, primogenitus Henrici Valeſij, poſteà Gallorum regis, cui idem ipſe Franciſcus non diù pòſt ſucceſſit. Sunt qui ſcribant nõ defuiſſe iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterẽt, à Catharina Medice ipſius coniuge, quæ iam multis annis fuiſſet ſterilis, diuortio ſeparari, eiusque rei exempla aliquot recentia adferrent: ſed tum Henrici patrem Franciſcum, tum Henricum ipſum, ſanctis rationibus eiuſmodi pernicioſas inſuſurrationes conſtanter refutâſſe, & quadam Chriſtiani iudicij æquitate aſſeuerâſſe fidem ſeruandam præpotenti Deo, qualitercunquè illi viſum ſit facere. Ea verò tum Franciſci patris, tum Henrici filij, vtriuſque Galliarum regis pietas non poteſt non magnoperè commendari.

Conuentus celebris Spirę. Cæſar huius anni initio è Belgio Spiram proficiſcitur ad Imperij ab ipſo indictum conuentum, qui quidem cumprimìs celebris fuit, pręſentibus illic Electoribus omnibus, quod raró fieri ſolet, & ipſo quoquè Ferdinando rege, & principibus pleriſque omnibus. In hoc conuentu Cæſar contra Galliæ regem ab omnibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ ſummam in ſex menſes impetrat: cum Daniæ rege, qui cum Gallo fœdus percuſſerat contra ipſum, omninò tranſigit: Saxonię quoquè Elector Ferdinando regi obſeruantiam promittit. Erat tum fama ſparſa de Franciſco Gallorum rege, quòd cum Turca fœdus feciſſet, eo nomine permultos à ſe ablienauit, licèt ipſe rex ſcripto propalàm edito ſeſe purgare conatus ſit. Miſerat legatos ſuos ad comitia Spirenſia, ſed non ſunt permiſſi eouſquè progredi.

Luterus carpit Zuingli anos. Hoc anno Luterus ſuas in Geneſim annotationes edidit, in quibus paſsìm temperare ſibi non poteſt, quin in Sacramentarios inuehatur: & nè omninò Prophetiæ ſpiritu caruiſſe videatur, prophetizat fore, vt ipſo extincto, Sacramentarij, quos ſua authoritate compreſſerit, ipſius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus, mox licèt Melanchthone reſiſtente, poſtremam ſuam de Cœna Domini Confeſſionem euulgat, in qua Zuinglium, Oecolampadium, eorumq; diſcipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hoſtes, æternumque damnatos eſſe dicit. Hæc

Luteri de Zuinglianis iudicium.

Luteri

Luteri in Zuinglianos ſententia non paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum pontificum & totius Concilij Tridentini, in quo multi fuêre viri lõgè doctiſſimi: & tamẽ Zuingliani ęquè contemnunt Luteri iudicium, atquè Romani Pontificis. Erant tum multi, qui Lutero reſpondendum putarent. Bucerus vtriuſque partis gratiam captare viſus, Lutero tanquàm de Eccleſia Chriſti optimè merito parcendum ſuaſit. Philippus Melanchthon in quadã ad Bullingerum per id tempus data Epiſtola, hanc Luteri confeſſionem ſcriptum vocat atrociſſimũ. Tigurini interìm omninò reſpondendum cẽſent, eduntq; Apologiam, de qua poſteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs pleriſque Luteri ſcriptis tam multa recenſet in ſuis Commentarijs, vt Catholicos infeſtet. huius quidẽ de Cœna Domini libelli Luterici meminit, ſed duobus aut tribus tantùm verbis, quia videbat vir bonus ſe non abſque ſua ignominia poſſe Luteri de Zuinglianis ſententiam referre, quippe quem tantoperè aliâs non vno loco celebrâſſe videretur. Sed velit nolit Sleidanus, aut valere debebunt quæ de Sacramẽtarijs Luterus ſcripſit, aut Sleidanus vel inuitus fatebitur, Luterum non eſſe virum bonum, & ſe illum falsò ac fraudulenter laudâſſe.

Huius anni menſe Februario Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi, cùm in ſacello S. Petri fundamenta foderentur, inuenta eſt marmorea arca longitudine pedum 8. & ſemis, latitudine 5. & 6. altitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris coniunx, quæ virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore abſumpto, aliquot tãtùm dentes ſupererant, capilliq; ac tibiarum oſſa duo: prętereà veſtis & pallium, q. bus tantum auri fuit intextum, vt ex his combuſtis auri põdo 36. collecta ſint. Erat inſupèr capſula argentea, longa pedem vnum & ſemiſſem, latitudine digitorũ 12. in qua vaſcula multa ex cryſtallo, nonnullaq; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis ornati. Erat & ſmaragdus auro inclusus, in eoq; ſculptũ caput, quod creditum eſt ipſum Honorium referre. Is 500. aureis, nempè ducatis, æſtimatus eſt. Prætereà inaures, monilia, aliaq; muliebria ornamenta, in quibus vna earum, quas hodiè AGNVS DEI vocant, per cuius ambitum inſcriptum erat, Maria noſtra florentiſſima: laminaq; ex auro, & in ea hęc nomina, Michaël, Gabriel, Raphael, Vriel, Græcis literis. Item velutì racemus, ex ſmaragdis, alijsq; gemmis cõſertus: & diſcriminale longitudine 12. digitorum, inſcriptum hinc, Domino noſtro Honorio: hinc, Domina noſtra Maria. Adhæc inerat ſorex ex chelidonio lapillo, cochleaq; & patera ex cryſtallo: item pila ex auro luſoriæ ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmæ, quarum etſi plurimæ vetuſtate corruptę, nonnullæ tamen recentem admirandamque pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote.

Arca marmorea inuẽta Romæ.

Capſula q. quę argẽtea

Smaragdus inſignis.

Dos Mariæ Impatricis.

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & elector vitam cum morte commutat. Succeſſorem habuit fratrem ſuum Fridericum, cuius coniunx fuit Dorothea, Chriſtierni Danorũ regis filia.

Edictum, nè quis Gallo militet.

Iiſdem in comitijs grauiſſimis pœnis interdictum eſt, nè quis exteris militaret, Gallis præſertim. Erant tamen, qui ea ſeueritate contempta, nihilominùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs in Lotharingia captus eſt Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductùsq; Metim ad Cæſarem, vltimo iubetur ſupplicio affici. Vxor eius multùm precata Cæſarem, flectere nõ potuit, iamq; ad necẽ parata erãt om̃ia, cùm eccè Maximilianus Ferdinãdi regis filius, Cęſaris animũ mollit, ſeruatq; comiti vitã.

Muleaſſes ſe confert in Siciliam.

Antequàm de Cęſaris ad bellum Gallicum è Spirenſi conuentu profectione dicamus, obitèr hîc quędam inſerere libet de Muleaſſis Tunetani regis caſibus inopinatis. Circa hæc ferè tempora, cùm Turcicã Barbaruſſa duce claſſem apparari, atque deindè Italię oram legere didiciſſet, in Siciliã traiecit. Metuebat enim ſibi haud temerè à Barbaruſſa, quem è Tunetani regni poſſeſſione à Carolo Cęſare non lõgè antè expulſum meminiſſet. In regni tutela reliquit ſibi maximè fidos, Mahometẽ, qui pręeſſet vrbi, & arci Corſum quendam, cui nomen erat Fares, præpoſuit. Porrò filium ſuum Amidam pręfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuã petiturus ſoluit, vt ibì cum Cæſare colloqueretur: ſed reflantibus ventis, Neapolim eſt reiectus. Vbì à Prorege lautiſſimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, veſcendi more, & exquiſitiſſimis odoramentis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ diſciplina prodigioſi ſumptûs vnguenta infarciebantur, adeò vt pauonem, cum duobus phaſianis condítum, obſeruatum ſit centum aureorum impenſam exceſſiſſe. Fuit ille rex ſuperſtitioni Mahometanæ addictus, & aſtrorum obſeruator, quæ res ei certiſſimum exitium attulit. Viſum enim ipſi fuit ex fatali, vt putabat, aſtrorum influxu, amittendi regni & dirę mortis cladem ſibi impendére. Eo partìm nomine diſceſſit ex Africa, ſed eo ipſo diſceſſu cladem, quam euitare voluit, in ſuas ceruices acciuit. Atque vtinàm vel Chriſtiani tandèm diſcerent vaniſſimam eam eſſe, quæ ex aſtris petitur, rerum futurarum, immò & ſuperſtitioſam, atque ideò illicitam diuinationẽ. Scilicèt liberum hominis arbitrium Deus aſtris ſubiacere voluit, quæ in hominum miniſteria condita ſunt. An non ſcripturã euidentiſſimè dicit, Iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cęli nolite metuere, quę timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt? Multis locis D. Auguſtinus, vt alios prætermittam, in hoc genus ſuperſtitioſæ diuinationis acriter inuehitur, & Mathematicos egregiè perſtringit, quos, dum ex ſtellarum poſitione actiones noſtras vel actionum euenta prædicere conãtur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem: immò eiuſmodi prædictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem non raro eueniunt, quæ ab iſtis aſtrologis prædicuntur, eius cauſam idem vir ſanctiſſimus exprimit his verbis: Illuſionibus & deceptionibus præuaricatorum angelorum euenit, vt iſtis ſuperſtitioſis & pernicioſis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant quàm dicuntur, multaque obſeruantibus ſecundùm obſeruationes ſuas eueniant, quibus implicati curioſiores fiant, & ſeſe magìs magiſque inſerant

Dapes immaniũ ſumptuum.

Cõtra aſtrologos.

Ierem. 10.

Libr. 2. de doctr. Chriſtia. cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

inſerant multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris &c. Verùm ad Muleaſſem reuertamur.

Dum Neapoli moraretur, vbì eum Cæſar iuſſit ſubſiſtere, poſt Niceæ arcem fruſtrà à Barbaruſſa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipſius amicis & præfectis trucidatis, Tunetum & arcem occupâſſe. Ea re vehementer perturbatus, militem conſcribit magna celeritate, confluuntque breuì ad eum mille & octingenti homines, ijsque nauibus impoſitis, Guletã proficiſcitur. Sperabat enim ſe filium nõdùm cõfirmatis viribus facilè oppreſſurum, nec prorex Petrus Toletanus eius conſilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperant, excitatis vaniſſimis rumoribus, Muleaſſem Neapoli diſceſſiſſe è vita, & per ſummum ſcelus ante obitum Chriſtiana religione initiatum eſſe. Amida his rumoribus & procerum conſilijs permotus, Tunetum ſe confert, ſed indè tunc excedere compulſus eſt, quòd Tunetani de Muleaſſis morte nihil comperti haberẽt. Hæret interìm in hortis Martijs, & rursùs oblata ab inſperato occaſione, à Tunetanis quibuſdã euocatus, qui Muleaſſem odirent, Tunetum reuertitur, aliquot ipſi aduerſos perimit, & in arcem ſe recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potítus. His de cauſis, vt diximus, Muleaſſes conſcriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit. Vbì Guletam venit, à Frãciſco Touarre Cęſaris præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetum adeat, niſì Tunetanorum ciuiũ animos priùs habeat exploratos. At illum facilè fefellerunt proceres quidã Afri ex vrbe progreſſi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris ſacramẽtum ei dicunt, Amidamq; ipſo conſpectu celeriter vrbe exceſſurum confirmant. Mox ille, plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hiſpanis equitibus à Touarre miſſis admonitus, vt ſibi ab inſidijs, quæ iuxta vrbem eſſent, caueret, in propoſito perſeuerat. Vbì autem ad vrbem propiùs acceſſit, erumpentibus tum ex vrbe, tum ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre ſupra mille & trecenti, & ipſe Muleaſſes fugiens, nulla re alia magìs quàm vnguentorũ odore ab hoſtibus agnitus & captus eſt. Eum ad ſe adductum, Amida filius vtroq; orbatum lumine crudeliter excæcat, candenti ſcalpello proſciſſa vtriuſq; oculi pupilla. Idem pertulêre duo Amidæ fratres, cum Muleaſſe capti, Nahaſer & Abdalas. Indè cum Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecunię, quod Hiſpano militi ſtipendij nomine ſolueretur. Filium quoquè ſuum Sehitem, nouem annorũ puerum, ei dat obſidem, quem tamen continuò ſibi vult reſtitui, ſi pax confici certa non poſſit. Touarres licèt eę inducię multis de cauſis neceſſariæ viderentur, tamen quòd non dubitaret Cęſarem Amidæ crudelitate offenſum, dedit operã, vt Abdamelech Muleaſſis germanus frater, qui apud Anemſeham Numidarum regulum diù exul permanſerat, Tunetani regni ſedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remiſſo interìm Sehite puero obſide Tunetum, nè fidem Amidę datam fallere videretur. Feſtinus Abdamelech Guletã properat, indè Tunetum, facieque linteis ſudarijs inuoluta, non eſt agnitus à portę arcis cuſtodibus,

Amida filius Muleaſſis, regno patrẽ excludit.

Amida Tunetum occupat.

Fraus Punica.

Muleaſſes capitur, & oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

ſtodibus,ſed pro Amida admiſſus,arcē occupat,cæſis cuſtodibus, qui illo agnito arma corripere cœperunt. Ità ille repentè à ciuibus Tunetanis in arcē admiſſis rex ſalutatur: ſed, vt nihil eſt in rebus humanis diuturnum, paulò pòſt morbo lœtali correptus,trigeſimoſexto die vita excedit. In eius locum ſubſtituitur Mahometes eius filius annorū ferè duodecim: ſed cùm à proceribus quibuſdam, eius pueri moderatoribus, regnum longè alitèr adminiſtraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè, quæ ipſi nollent,acciderent,Amidam rursùs accerſunt. Sed interim Muleaſſes è carcere educitur in templi cuiuſdam aſylum inuiolabile, atque indè, Touarre expetente,Guletam perducitur.Idem ipſe Muleaſſes iam anteà,Tunetanis ipſi necem intentātibus, ab anu quadam inope in ſcrobe multis allijs cooperta ſeruatus fuerat. Amida igitur Tunetum rursùs occupat, & Muleaſſes tandèm Cæſaris iuſſu in Siciliam deductus eſt,publico Siculorum ſumptu alendus. Rectè igitur Claudianus Poëta:

Excedit è viuis.

Muleaſſes mittitur ad Siculos.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus.

Fuit autem Muleaſſes rex non indoctus,inprimìs autem Auerrois ſtudioſus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipſe prælto ſtemmate natus eſſet, reges Tunetanos,quorum ſtirpem ad Homarem Mahometis pſeudoprophetæ conſanguineum & diſcipulum referebat, ſupra nongentos annos nulla admixta alieni ſanguinis ſucceſſiōe,regnâſſe aiebat, Tunetanumq; regem auguſtiore cognomento appellari *Emir Munemim*, hoc eſt, in religione optimè credentium principem.

Genus Muleaſſis.

Cæſar ſoluto Conuentu Spirenſi,cùm iam exercitus eius ad Lotharingiæ fines perueniſſet,primò Lucemburgum Gallis extorquet,indè Lingum oppidum & arcem: mox Sandeſirium obſidione premit,Henrico Angliæ rege interim Boloniam fortiſſimè oppugnāte. Sandeſirium Landræ viri ſtrenui opera diù egregiè defenſum eſt, ſed eo bombardæ ictu ſublato,tandèm ad deditionem ventum eſt.In ea obſidione perijt Renatus Auraicæ Princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatiſſimus,& Cęſari inprimìs addictus & charus,adeò vt Cæſar expirātem cum lachrymis complexus ſit.Capto Sandeſirio,Cęſar vltrà progreditur,& ad Mātronam vſque caſtra promouet,non mediocriter trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hoſtis potentiſſimi arma non immeritò vererentur.Sed Deo benè propitio,tum demùm inter Cęſarem & Regē certis conditionibus pax confecta eſt,Gallis inprimìs exoptata,quòd iam regiones eorum non ab hoſtibus modò,ſed etiàm à Regis exercitu miſerādum in modum vaſtatæ cernerentur. Sub hoc tempus Anglię rex Boloniam deditione capit,quod ſuperiores eius regni reges fruſtrà tentârant. Sed & ille quoquè poſteà cum Franciſco rege pacem fecit.

Cęſar facit Gallo bellū

Princeps Auraicę perit.

Bolonia deditur Anglo

Dum Gallicum feruet bellum,Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus pergit vrgere ſuæ diœceſis infauſtam planeq; Buceranam reformationem.Clerus ſeſe opponit,hortatur & obſecrat principem, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam ſi ſecùs faciat, ad ſupremum Magiſtratum ſibi confugiendum, easque vias

Colonienſ. Epiſcopus vrget ſuam Reformationem.

exco-

excogitandas, quibus poſſint conſcientijs ſuis ſatisfacere. Princeps malè perſuaſus, mãſit in ſententia, Itaq; Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conueniſſent, inter alia commemorant, quę ante annos 23. Vuormatię, vbì Luterus à Cęſare, cunctis ferè illi principibus ſuffragantibus, damnatus fuit, quæ item poſteà Auguſtæ & Ratisbonæ, atque recèns Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus poſthabitis, Hermãnus Archiepiſcopus res nouas attentârit: Bucerumq́ apoſtatã & Sacramentarium, qui iam alteris ſeſe inceſtis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & paſsìm alijs leuibus hominibus demandârit: horum verò ſuggeſtione quandam Reformationis formã conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidẽ modis omnibus Principem dehortatos, ſed nihil promouiſſe: iam verò Diœceſin peſſimè habere, omniaque ad ſummam perturbationem ſpectare: quamobrem neceſſariò ipſos prouocare ad ſummum Pontificem & Cæſaream Maieſtatem. Id vbì reſciuit Epiſcopus, ſcripto publico teſtatur nullam eos prouocandi cauſam iuſtam habuiſſe: ſe nihil præter officiũ feciſſe: proindè eam ſe appellationem reijcere, ſperareque ipſos à propoſito diſceſſuros. Quod ſi non faciant, ſe tamẽ in cœptis progreſſurũ: ſimul etiàm nõ mediocriter Luteri & Buceri ſcripta cõmendat, ſed hauddubiò ab alijs malè inſtitutus. Clerus Colonienſ. prouocat ad Pontificẽ & Cæſarem.

Tum verò ſummæ ædis Canonici, totius diœceſis Colonienſis Ordines omnes ad ſe euocant, Principis conatus explicant, Cæſaris quoquè mandatũ, nè quam nouationẽ admittant grauiſſimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apoſtolis acceperint atque hactenùs conſeruârint, religione cum ipſis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione ceſſarent, & quędam alia hortanti, prolixè ſcribunt, & vt Summi Pontificis atque Cæſaris, quibus ipſe quoquè ſubditus ſit, ſententiam expectet, monent: multaque alia, quæ nimìs lõgum eſſet huc adſcribere. Hiſce literis Canonici Primarię ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuerſitas ſua ſigilla appendunt. Verùm Epiſcopus, credens ſe rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores nõ ſolùm nõn remouit, ſed etiàm in quibuſdam oppidis religionem mutare permiſit: quę res & fidei Catholicæ pernicioſa, & veris atque legitimis paſtoribus iniuria, & rudi plebeculæ admodùm exitioſa fuit. Mutatio religionis.

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius. Argẽtorato proficiſcitur Tornacum Neruiorum inſigne oppidum: & primùm apud Tornacenſes, indè apud Inſulanos Flandriæ vrbem priuatìm ſpargit virus Sacramentarium. Vbì Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latére potuit) cumq; non poſſet pręſens euadere periculum, ab amicis per murum fune demittitur: ſed cæleſti eum vltione perſequente, dum humi ſedet, quidam ſubmiſſa voce ex muro ei ſalutẽ precatur, at ſimul ſaxo è muro reſoluto ſedẽtis crus perfringit. Tum miſer ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. ſecunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: ſicque ſeipſum prodit vigilibus, qui mox accurrunt, & hominem in carcerem includũt. Petrus Brulius Tornacum inficere nititur.

Flammis exuritur.

Non diù pòſt flammis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apoſtolus olìm elapſus, totum mundum Chriſti Euangelio compleuit: Idem conatus nõ defuit Brulio, ſed longè diſpár cauſa nõ eoſdem habuit ſucceſſus. Vtinàm verò tam plerique Catholici feruerẽt in tuenda fide Catholica, quàm iſti buccinatores Euangelici in ſua propaganda impietate. Sleidanus multis verbis commemorat huius Brulij extremam fidei cõfeſſionem, quę certè valdè impia eſt, & in quibuſdam à Luteri quoq; placitis aliena, quippe ſacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoquè eum ſuam doctrinã ad finem vſque conſtanter, veriùs pertinaciter diceret, profeſſum. Sed idem ipſe paulò antè ferre nõ potuit cruris lapide quaſſati dolorẽ: vt hîc quoq; probabile ſit, Sleidanũ more ſuo plus tribuiſſe hæretico, quàm habuerit rei veritas: quanquàm etiamſi vera ſint quæ ſcribit Sleidanus, non ſolùm nihil faciunt pro Brulio, ſed etiàm longè deteriorem eius cauſam reddũt, quòd in tetris erroribus obſtinatione ſatanica perire maluerit, quàm redire ad ſanitatem. Nec eſt quòd iſti ſuos nobis obtrudant martyres, cùm certum ſit, extra Eccleſię Catholicę vnitatem nullum eſſe verũ martyrium, ſed quantumcunque atrocia perferantur ſupplicia, ea nõ modò nullam mereri martyrij laudem, ſed maiorum etiàm apud inferos in omnem æternitatem luendarum pœnarum & cauſam eſſe & initiũ. Nam ipſa pertinacia immane crimen eſt & prorsùs inexpiabile.

Tigurini cõtra Luterũ.

ANno 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri confeſſionẽ, Latina & Germanica lingua, qua inter cętera etiàm ad crimẽ hæreſis, quod illis Luterus intulerat, & ad alia conuicia acriter reſpondẽt, fruſtrà dehortante Bucero, qui arte Bucerana ſequeſtrum ſe nõ ſemèl obtulit: ſed Tigurini intricatum & propterea fallax loquendi hominis genus ſibi ferendum minimè putârunt. Vtinàm Colonienſis Archiep. Hermannus tam ſibi cauiſſet ab illa vulpecula.

Luterus cõtra Sacramentarios.

Luterus, nè planè obmuteſceret, Theſes ſuas edit contra Theologos Louanienſes, valdè quidem ſuperbè & arrogãter ſcriptas: Sed in illis ipſis egregiè mordet Sacramentarios. Nam Theſis 15. ſic habet: In Euchariſtiæ Sacramento venerabili & adorabili, eſt & exhibetur & ſumitur verè & re ipſa corpus & ſanguis Chriſti, tam à dignis, quàm indignis. Et Theſi 27. Hęreticos, inquit, ſeriò cẽſemus, & alienos ab Eccleſia Dei eſſe Zuinglianos & omnes Sacramentarios, qui negant corpus & ſanguinem Chriſti, ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtia &c. Sic Luterus, vt ſe vlciſceretur de Tigurinis: qui in ſcripto, cuiꝰ antè meminimus, inter alia hoc præclarum de illo tulerant teſtimonium: *Prophetæ & Apoſtoli*, inquiunt, *Dei gloria, non priuato honori, non ſuæ pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebãt, ſed peccatorum ſalutẽ quærebãt vnicè. Luterus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtìm ſatanæ tradit*, (tali ſcilicet Pontifice digni eſtis, qui Romani Pontificis iugũ excuſſiſtis.) *quotquot illius ſententiæ non ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptiõibus ſuis plurimùm maligni ſpiritûs, quàm minimùm verò amici & paterni ingenij deprædẽditur &c.* Obitèr hîc obſeruandũ venit, Sleidanũ nõ ſolùm mentionẽ facere Theſiũ Luteri cõtra Louaniẽſes, ſed

Tigurinorũ de Lutero ſententia.

quędam

quædam etiàm indè aſſuère ſuæ hiſtoriæ, ſed interìm aſtutè reticere, quæ in ijſdem Theſibus habentur contra Zuinglianos. O candorē verè Euangelicum. Sed hęc imprudens lector non aduertit, & Sleidanus per fraudē voto potitur ſuo, quod non eſt aliud, niſì vt lectori imponat. Addit verò, & Pariſienſes & Louanienſes Theologos nuda axiomata proponere, ſcilicèt hęreticis, locum nullū è ſacris literis adducere, & magiſtratum ad animaduerſionem inflāmare. Sic nimirùm viſum eſt Sleidano ſcribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, ſcripturæ diuinæ ſententijs muniti, contra iſtos nouatores, vt meritò Sleidanum ſuì pudere debeat. Et certè mallent Theologi reſipiſcere hæreticos, quàm puniri.

Luterani contrà accuſant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & contumeliosè ſint inſectati, cui tum ob multos pro Eccleſia ſuſceptos labores, tum ob ſenium parcendum fuerit. Tigurini illis reſpondet, maiorem veritatis, quàm Luteri, habendam fuiſſe rationem &c. Ità iſti Euangelici fratres mutuis ſeſe encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui ſcribant, Papiſtas illorum acerbis diſſidijs magnoperè lætatos fuiſſe. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papiſtas per contemptum vocāt, tot animarum myriades iſtorum ſeditioſis & contentioſis dogmatîs in dies rapi in Tartara, & Chriſtianum orbem odiorū inexpiabilium flammis, quas iſti ſuis concionibus & ſcriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendę occaſionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas ſemper faces admouentibus, cōflagrare. Quis verò tam ſaxeo ſit pectore, vt vel vnius animæ mortem ſempiternam, in illa æſtuantiſſima gehennæ fornace ſinè vllo fine perferendam, hilari ferat animo? Si tamen hęc ſectariorum diſſidia delectant Catholicos, idcircò delectāt, quòd facilè poſſent homines, modò vellent, iſtorum nouorum dogmatiſtarum aduertere falſitatem, dum adeò inter ſe pugnant & diſſident, cùm de primis noſtrę religionis hominibus ſcriptum ſit, Erat credentium cor vnum & anima vna.

Hoc anno Comitia habita ſunt Vuormatiæ. Nullus ferè Principum ibì adfuit, niſì per legatos. At Cęſar ipſe, licèt tardiùs ob affectam valetudinē, & Ferdinandus rex interfuère: nihil tamen admodùm cōſtitui potuit propter principum abſentiam. Alius igitur Ratiſbonæ indictus eſt Conuentus in Epiphania Domini anno proximo inchoādus, ad quem principes omnes confluerent, niſì quem aduerſa valetudo retineret domi. Porrò in hoc Vuormatienſi conuentu inter alia Proteſtātium legati palàm teſtati ſunt, ſe Concilium Tridentinum, quod Pontifex rursùs indixerat, pro legitimo non agnoſcere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi. Si ſic liceat ſubditis quibuſlibet Principum ſuorum decreta pro legitimis non agnoſcere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Republica rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Eccleſiaſtis ſuis Proteſtantium ordines hauſerant. Verùm hoc illius ampliſſimæ ſynodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atq; ità videre licuit, quàm ex animo tot ſuperioribus comitijs ſuis magiſtratibus illi eccleſiaſtæ ſuaſiſſent, vt Oecumenicam Synodum peterent.

Luteranorū de Tigurinis ſentētia.

Tigurini reſpondēt.

Actor. 4.

Comitia Vuormatię.

Proteſtātes reſpuunt Concilium Tridentinū

Erant res exulceratæ valdè in Germania, & ſenſim via patefieri cœpit ad bellum Proteſtantium contra Cæſarem, de quo poſteà dicemus. Quanuis autem iam ſæpè tentatum eſſet, ſi quà poſſet conciliandæ religionis ratio, doctorum virorum vtriuſque partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen ſucceſſiſſet, at nihilo minùs Cæſar, qui pacis conſtituendæ & religionis componendę eſſet cupidiſſimus, hoc conuentu in id rursùs conſenſit, licèt Catholicis Ordinibus non aſſentientibus, vt in proximo Ratisbonenſi conueutu, vtriuſque partis docti viri ad colloquium euocarentur.

Luterus cõtra Põtificatũ Romanũ.

Luterus hoc anno ſcriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à ſatana conſtitutum. ea eſt enim præclari operis inſcriptio. Et vt omnes cordati videant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiuſmodi: Sedet in ſublimi cathedra Pontifex, iunctis & protenſis manibus, ornatu ſolenni, ſed auribus aſininis: circa eum plurimi ſunt dęmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponunt diadema triplex, oleto faſtigiatum: alij funibus eum demittunt in medium infernum, horribili ſpecie ſubiectum: alij titiones & ligna comportãt: alij tanquàm officioſi, pedes ei ſubleuant, vt rectè molliterque deſcendat. Hæc nulla indigent confutatione, quia per ſe produnt pectus omni ſpurcitie & turpitudine inquinatiſſimum: quod qui non vident, illis nemo poſſit peiùs precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant. Nec hoc præclaro facinore contentus, alteram quoquè non tam in Pontificis, quàm ſuum & ſuorum dedecus emiſit picturam: Pontifex ſui inſidet ornatus amplę & mammoſæ, quam calcaribus fodit; dextræ digitis duobus, pollici proximis, de more protenſis benedicit ijs, qui fortè veniunt obuiàm: ſiniſtra tenet oletum recens atque fumans, &c. Id quidem notatu dignum eſt, in Luteri & totius gregis eius apoſtatarum Monachorum ſcriptis, nihil ferè crebriùs malo dæmone & ſtercore nominari: vt intelligat prudens lector, eos ſe totos cacodæmoni & ſpurciſſimæ Veneri deuouiſſe. Et tales, tam impuri homines, non alio quàm vel ipſius Chriſti Apoſtolorum loco habentur. O horrendam nimìs DEI iram. Sleidanus harum picturarum in ſuis Commentarijs libenter meminit, & non modò non repræhendit, licèt id pleroſque feciſſe ſcribat, ſed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olìm Manichæi impuriſſimùm nebulonem illum Manetem, authorem ſectę ipſorum, non alium volebãt eſſe, quàm ipſum Spiritumſanctum. Sed veniet ille dies, quandò æquiſſimus iudex Chriſtus veram feret ſententiã, & tũc apparebit, quàm nihil profuerit Lutero Sleidanus, vaniſſimus ipſius encomiaſtes.

Pictura Lutero digna.

Citatur Epiſcopus Colonienſ.

Huius anni menſe Iunio Cæſar Clerum & Academiam Colonienſem in ſuum patrocinium recipit, & Epiſcopum intra triceſimum diem ad ſe venire & accuſationibus reſpondere iubet. Facit idem Paulus Pontifex menſe Iulio, intra ſexageſimum diem illum citans.

Carolus Philippo naſcitur.

Per hoc ferè tempus Cæſari ex Hiſpanijs lætus affertur nuncius de Carolo Philippi regis Hiſpaniarum filio, tum recèns nato: ſed paulò pòſt

eam

eam lætitiam nonnihil perturbauit obitus nurûs Cæſaris, vt nihil eſt in rebus hominum omni ex parte beatum.

Hoc quoq; tempore Henricus Brunſuicenſis Princeps, à Proteſtantibus è ſua ditione iampridèm eiectus, conſcripto milite ſua recuperare inſtituit. At Proteſtãtes viribus illo longè ſuperiores, breuì multo maiores copias conſcribunt, & eum vnà cum Carolo filio in ſuam poteſtatẽ redigũt. Cęſar vbì id comperit, ſcribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principum liberaliter habeat. Dux Brunſui- cus cum fi- lio capitur.

Cęſar hoc anno in Comitijs Vuormatienſibus, cùm Proteſtantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderentur, nisì impetrâſſent de concilio & Cameræ iudicio quę vellent, Gerardum Veltuuichum, multa eruditione & linguarum inſigni peritia prędítum, ad Turcam miſit paciſcẽdarum induciarum nomine.

Obijt huius anni menſe Septemb. vel circitèr Carolus, Franciſci Galliarum regis filius, quem Cęſar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ætate florenti, & maximę ſpei, pleriſque etiàm non mediocriter charus: ſed vt ſuo exemplo albę gallinę filios ad cõtemnenda fortunę ludibria excitaret, in ipſo iuuentutis flore repẽtè ſublatus eſt. Carolus Franciſci filius moritur.

Luterus poſtquàm cognouit Henricum Brunſuicenſem principem captum teneri à Lantgrauio, ſcriptum euulgat ad Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittant. Ait eum à Deo caſtigatum, nec poſſe abſolui, nisì veram agat pœnitẽtiam, & ritè ſatisfaciat. Hoc loco aliquid valet pœnitentia & ſatisfactio, quam adeò irrident iſti Euãgelici. Multa alia in eo libello habet, quibus ſe egregiè ridendum propinat omnibus cordatis: ſed ſuperfluò hîc cõmemorantur, quòd mundus iſte videtur velle in errores induci, & ſua perditione lætari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm prophetiæ ſpiritum tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero in re ſacramentaria non parùm diſſenſerit. Et quidni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à ſuis dictus eſt? Habent etiàm Turcę magnum prophetam ſuum Mahometh. Luterus nõ vult dimitti Brunſuicenſem.

ANno 1546. Proteſtantes conuentus egêre Francofurti menſe Ianuario. Deliberatum ibì eſt de concilio Tridentino, de prorogãdo fœdere, de ſumptibus belli Brunſuicenſis, de non deſerendo Colonienſi Archiepiſcopo, qui contra Pontificis & Cęſaris mandatum religionem mutârat. Eius legati in hoc conuentu queſti ſunt de iniurijs Cleri, vt ipſi dicebant, & de citationibus atq; mandatis Pontificis & Cęſaris. Eò iam res in Germania reciderat, vt de ſummis Magiſtratibus liceret querelas deferre ad paucos Imperij principes, qui etiàm dicerent ſe non defuturos Colonienſi Archiepiſcopo, ſi qua vis ei fieret. Conuentus Proteſtantium Francofurti.

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luteriſmus introducitur, & Proteſtantes miſſa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant enim Euangelij lucem in eas regiones inuehi, in quas Luteri Euãgelium pluſquàm Cimmerias tenebras inuexiſſet. Luteriſmus in Palatinatu.

Hodiè

Poſtea Caluiniſmus.

Hodiè in Palatinatu illo regnat Caluiniſmus, omnes etiàm crucifixi imagines deijciuntur, vt nulla ſit tãti beneficij apud homines, præſertim rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret, omnes eum vocarent Antichriſtum: nunc quandò Caluinus iubet, Euangelium Chriſti eſt. Et certè Antichriſtus ex locis omnibus Chriſti Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius ſymmyſtę, magna eum tanti laboris parte leuãt. Sed benè habet, quòd multò plures interìm apud Barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania & vicinis locis, nouis dogmatibus infectis, deſtruantur.

Colloquiũ Ratisbonenſe.

Huius anni menſe Ianuario demùm inchoatum eſt Colloquium Ratisbonenſe. Melanchthon diù fruſtrà expectatus eſt. Tandèm in eius locum ſubmittitur Georgius Maior. Ad 27. diem Ianuarij factum eſt ſacrificium de Spirituſancto, & mox agi cœptum in curia Ratisbonenſi. Iam antè dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluiſſe hoc Colloquium approbare: ſed Cæſar videns Proteſtantes Cõcilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci conciliandæ defuiſſe videretur, permiſit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinæ Synodi præiudicium, ad quam ſciebat religionis negocium neceſſariò reijci oportere, ſed vt paci publicæ conſuleret. Præſides colloquij fuêre Mauritius Eyſtetenſis Epiſcopus, & Fridericus comes Furſtẽbergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidem Proteſtantium. Catholici primi adfuêre. In ipſius actionis initio diù laboratum eſt de colloquendi ratione. Volebant enim Proteſtantes collocutores dicta vtriuſque partis omnia in ſcripta referri: quod cùm eſſet longè moleſtiſſimum, & negocio ſuſcepto cumprimìs importunum, tamen coacti ſunt Catholici moroſis hominibus morem gerere, & multi temporis iacturam facere, nè aduerſariorum calumniæ paterent, tanquàm qui cauſæ diffiderent. Hoc enim in vulgus ſparſerunt de Catholicis, cùm ipſi potiùs, vt cordatus quiſque facilè animaduertit, hac ſcribendi importunitate diuerticula quærerent, tempusque omne nullo fructu extraherent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluenda Catholico Theologo inchoatum eſt, qui inter cætera, ſuo & ſociorum Catholicorum nomine teſtatus eſt, ſi quid ab ipſis in hoc congreſſu fortaſsìs dictum fuerit, quod ſacris ſcripturis, aut Apoſtolicis traditiõibus, aut Eccleſiæ Catholicæ decretis aduerſetur, id ſe pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes conuenta fortaſsè vel conſtituta fuerint, ea nõ aliter valeant, quàm in congreſſu familiari, nec vllam vim habeant definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidem ſapienter Catholici, nè Synodo Tridentinæ præiudicâſſe viderentur. Protulit deindè Maluenda Confeſſionem Auguſtanam, Cæſari anno 1530. Auguſtæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriuſque architectus fuerat Melanchthon: percontatusque eſt ex Proteſtantibus, num in eius ſententia permanerent, ſcripta verò alia quæcunque, etiàm ſua ipſorum, illi contraria damnarent. Bucerus, qui primas apud Proteſtantes obtinebat, primò quidẽ hîc hęrere cœpit,

Præſides Colloquij

Collocutores.

Inchoatur Colloquiũ.

pit,ſed demùm reſpondet, ſe damnare ſcripta contraria, proprio ſe enſe iugulans, & ſuos pariter ſymmyſtas damnans, qui ab ea Confeſſione in pleriſque vſqueadeò defecerunt, vt hoc nomine inter ſe Luteri diſcipuli hodiè mirum in modum tumultuentur. Longum eſſet om̄ia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius ſocijs quędam animorũ acerbitas & amaritudo, quę identidèm verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici ſe vbiquè placidos & commodos exhiberēt,ac propemodùm vltrà quàm oporteret, moroſis hominibus in agendi ratione concederent. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum ſuis, vt occaſionem haberēt à Colloquio diſcedendi: ſed ità, vt eius intermiſſi culpa omnis in Catholicis hęrere videretur. Viceſimoprimo die Februarij Maluenda extemporali diſputatiōe ad eas abſurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorum virorum conſeſſu non puduerit eum affirmare, Eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere Deum trinum & vnum eſſe, neque Chriſtum eſſe filium Dei, neq; redemptorem humani generis, neque natum, neque crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata eſſe incredulitatis, nullũ imbecillitatis vel ignorantiæ, ſed omnia ex malitia & contra conſcientiam committi. Eò enim impudētię adigit id genus homines obſtinata animi elatio, vt mâlint quantunuìs impias & abſurdas opiniones pertinaciter tueri, quàm ſe victos videri. Et interìm ſpargebatur longè lateq; rumor, idq; cōtra fidem ſecreti, Catholicos victos à Proteſtātibus, & Maluendā à Bucero in ſummas adactum anguſtias. Quid facias hoc hominũ genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandum eſt ſtudium Eccleſię reformandę, & hominũ ſaluti conſulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Bucerus ſe & ſuos damnat.

Buceri abſurdiſſimæ aſſertiones.

Rumor cōmentitius.

Viceſimaquinta Februarij venerunt literę à Cęſare, quibus Colloquij habendi forma pręſcribebatur: (volebant enim pręſides certiùs cognoſcere eius hac in re voluntatem) Bucerus cum ſuis eam formam nō probauit. Deniquè, nè ſim longior, ex multis verborũ ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cęſareæ Maieſtati ità obtemperaturos eſſe, ſi omnia quę vellent, ipſi ſtatuerent de Colloquio, & Cęſari etiàm atque Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cęſaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: ſed nō diù pòſt ità ſe clanculò ſubduxerunt; ac propemodùm ex oppido eiecerũt, vt non tam profectionem quàm fugam adornâſſe viderentur, magno quidem Pręſidum dolore, quibus iam Iulius Pflūg Numburgenſis antiſtes, ex volūtate Cęſaris adiunctus erat, qui indignitate moti, illos quidē retinere conati ſunt, ſed fruſtrà: Porrò ſcripto edito Pręſides ijdem ſatìs declarârũt, per ipſos minimè ſtetiſſe, quô minùs & Cęſaris & Ordinum Imperij expectatiōi ſatisfieret, cùm pręſertim ipſorũ Proteſtantiũ Collocutorũ cōſenſu ad Imperatorē ſcripſiſſent, & eius reſpōſum in dies expectarēt. Ità demùm etiàm hac vice res ipſa probauit, nō eſſe in eiuſmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componēdæ ratiōem, maximè cùm religionis negociũ omninò maturiori & auguſtiori deliberatione tractan-

Euāgelici è Colloquio ſe ſubducunt.

tractandum ſit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponēdum: tum quoq; ea ſit ſectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè poſſint, ſed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Concilium Tridenti inchoatur.

Intereà Tridenti patres Conciliū inchoant. Legatos eò miſerat Pontifex Iohannem Mariam Montanum, Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polum Cardinales: ſed cùm rari aduenirēt, aliquandiù parùm admodùm conſtitui potuit.

Obitus Luteri.

Triſtiſſimum autem ſub ipſo Ratisbonenſi Colloquio ad Proteſtātes nuncium allatum eſt de obitu ſanctiſſimi patris ſui Luteri. Is litis cuiuſdam componēdæ cauſa ab illuſtribus Mansfeldenſibus comitibus Iſlebium, quę fuit illi patria, honorificè euocatus, eò venit cum magna pompa, tribus ſtipatus filijs, ex prǽclaro monachi & monachæ concubitu procreatis. Obuiàm illi miſſi ſunt 113. equites honoris cauſa. Itaque die 17. Februarij, cùm lautè & ſplendidè cœnatus eſſet, & facetijs ſuo more hilariter luſiſſet, eadem nocte ſublatus eſt è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euangelicis id temporis referebatur. Ionas Cocus, qui ſe Iuſtum Ionam vocat, eius morti interfuit: ſed ità eam deſcribit, vt apud cordatos maiori eum contumelia quàm laude affeciſſe videat. Inter alia ſcribit eum ipſi Ionæ & Cælio & alijs circunſtantibus dixiſſe, Orate pro Domino noſtro Deo, & eius Euāgelio, vt ei benè ſuccedat, quia Cōcilium Tridenti & abominabilis Papa grauiter ei aduerſantur. Hæc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino DEO, & ſuo potiùs quàm DEI Euangelio, cùm prophetare non dubitârit,

Ridicula Luteri oratio.

Peſtis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura eſt poſteritas, cùm hæc legerit? Hoccine eſt, ad illud tremendum Chriſti tribunal ſeſe præparare? Scilicèt moriente Lutero Pontifex mortuus eſt. Eius quoquè precationem ſupremam recitant in hæc verba: *Pater mi cæleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Chriſtum reuelâſti, in quem credo, quem prædicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemāt.* Et ſic ille mortuus eſt. O verè mortem expaueſcendam & horrendam, ità obſtinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare ſpiritum, atque ſic proficiſci ad illum æquiſſimum iudicem. Quàm verò immanis illa calumnia eſt, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, pſequi & blaſphemare Chriſtum? O ſi miſer ille ſeipſum cognouiſſet, certè illa extrema hora palàm faſſus eſſet ſe longè omnium atrociſſimè & immaniſſimè vituperâſſe, perſecutum eſſe, & blaſphemâſſe Chriſtum, cui vnus ipſe ſuis impijs dogmatis tot abſtulit animas, vt ſinè horrore & ſtupore nec dici queat. Et tamen dicit ſe amâſſe & laudâſſe Chriſtum. Hoc ergò erat de tanta impietate non ſolùm nihil angi animo, ſed gloriari etiàm. Cadauer eius ſtanneo incluſum loculo, cum multa equitum & peditum turba & pompa

Precatio ſuprema Luteri.

pompa ingenti Vuittenbergam non ſinè multorum lachrymis perductũ eſt. Ille quidem ſic mortuus eſt, ſed poſt ſe in multis Europæ ampliſſimis regnis & prouincijs ſupremam ferè reliquit vaſtitatem, religione miſerabiliter confuſa & perturbata, innumeris euerſis Eccleſijs, deſtructis monaſterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Eccleſiaſticis, ſacramentis horrendum in modum profligatis, vt ad Mahometanam conſtituendam impietatem parùm aut nihil ſupereſſe videatur: & certè quibuſdam in locis, vbi eius regnat Euãgelium, homines in atheiſmum atq; etiàm ethniciſmum ferè prolabuntur. Eos nobis fructus affatìm produxit miſer ille, & mortalium omnium longè infeliciſſimus, qui vtinàm nunquàm natus fuiſſet, aut certè ſolus perijſſet. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quanquàm miracula om̃ia facilè vincit, quòd monachus apoſtata, inceſto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarũ hæreſum inſtaurator, tot flagitijs coopertus, homo importuniſſimus, audaciſſimus, maledicentiſſimus, qui nulli omninò parceret, omnia ſursùm deorsùm miſceret, tantam ſibi apud cæcos & miſeros mortales exiſtimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apoſtoli & tertij Eliæ loco haberetur. Conatus eſt quidem aliquandò dæmonem expellere, ſed fruſtrà. Id in Lectoris gratiam huc breuiter adſcribam. Anno 1545. puella quædam dęmoniaca è Miſnia adducta eſt Vuittenbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea ſpe, quòd Luterus dęmonem eſſet eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè ſibi conſcius, principiò valdè ſe difficilem prębuit, tamen tandèm iuſſit puellam in ſacrarium parochianę Eccleſiæ introduci. Ibì ſuis quibuſdam Lutericis exorciſmis adiurat dæmonem, ſed dæmon eius exorciſmos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, diſcruciari, & è ſacrarij oſtio ſe velle proripere. At malus dæmõ adeò obſtruxit oſtium, vt neq; forìs, neque intùs reſerari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miſerum anguſtias adduxit, iamq́ue per feneſtras erumpere conabatur, ſed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè ſecuri ferrea per cancellos immiſſa oſtium perfringi oportuit, vt Lutero pateret exitus. Faxit Dominus Deus noſter, vt ad ſanitatem redeãt, qui eius hominis, nulla vitæ ſanctimonia, nulla miraculorum efficacia ſuffulti, infauſtum Euangelium magno totius Europę malo complexi ſunt.

Miraculum Luteri inſigne.

Luterus dęmonẽ vult expellere, ſed fruſtrà.

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrociter oppugnârit peregrinationes religionis cauſa ſuſceptas, & inuocationem ſanctorum, adeò vt etiàm virginem matrem nõ plùs ſibi pręſtare poſſe precibus ſuis, quàm quempiam vicinum ſuum, dicere non dubitârit. At multo rectiùs feciſſent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, ſi pro ea beatiſſimę virginis Mariæ ſuffragia apud Deum implorâſſent, quam certum eſt hodieque multa præſtare beneficia ipſam pièinuocantibus. Et vt pietas confirmetur, atque impietas pudefiat, adſcribam hìc nonnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandèm celebri martyrio illuſtris: ſed adſcribam verbis meis. Nam ille quidem hęc Anglicè ſcripſit, quæ alius Vir doctus poſteà reddidit

Prolog. lib. 1. cap. 16.

Latinè. Ait ſe nonnulla poſſe ſuæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas ſolent homines pij etiàm peregrè inuiſere, edita ſint, tam ab omni ſuſpicione aliena, tamque amplis fulta teſtimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab inſania abeſſe videri queat. Interìm vnum recitat admodùm illuſtre, quod ante paucos annos in cuiuſdam viri nobilis Rogeri Vuentunorthi aliquot proles declaratum ſit diuinitùs, præcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum non ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuaſerat, & multis modis diuexârat. Erat illa iam mentis inops, deliransque procaciter & petulanter in Deum ipſum incurrebat, execrabaturque res quaſque precibus ſacratas, & quod mirum eſt, facilè etiàm nullo indicante à non conſecratis illas internoſcebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interìm verò tum ſua voluntate, tum diuina admonitione permota eſt, vt ad ſanctæ Mariæ Ippiſuuitchij (eſt hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinere, quæ id temporis alibì dicerentur & fierent, citra mendacium edicere potuit, multaque rapta in ecſtaſin rara & ſublimia promebat, licèt ipſa eorum rudis eſſet & imperita, vt etiàm viri doctiſſimi non mediocriter admirarentur talia ab illa dici poſſe. Vbì porrò ad locum ventum eſt, erat ibì imago beatiſſimæ virginis Mariæ, Coram ea dum illa puella ſiſtitur, aderant perplures ſplendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro ſpiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in ſpeciem transformantur, os contorquetur & diſtenditur, oculi in maxillas prominent, vt ſinè horrore nemo eam poſſet intueri. Aderant & aliæ perſonæ, in quas, permittente Deo, improbus ſatan mirabiliter ſæuiebat. Atquì mox omnes illæ vnà cum puella perfectæ ſunt redditæ ſanitati. Huic tanto ſpectaculo aderant parentes puellæ, homines & ordinis ampliſſimi, nempe equeſtris, & rebus locupletes: aderant & alij permulti magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingendi vel ratio vel ſuſpicio, tum quòd puella tenera eſſet ætate, tum quòd rei ipſius immanitas & horrenda ſpecies omnem excluderet ſimulationem. Cernens autem puella ſe liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nuncium remiſit, & in cœnobio benè inſtituto ſanctarum virginum religionem profeſſa monaſticam, piè & ſanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tanta eſt authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatam eſſe nemo niſì improbus dubitare queat. Luterus proculdubiò cum ſuo grege hîc exclamaret rem eſſe commentitiam, quemadmodùm Brentius non veretur ſcribere, quòd Iulianus apoſtata in magno poſitus metu, nè à dæmonibus diſcerperetur, licèt iam CHRISTI religionem abiurâſſet, tamen crucis expreſſo ſigno illos à ſe fugârit, id non factum crucis ſigno, ſed dæmonis ſimulatione ad confirmandam ſuperſtitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatem facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris: quæ ſunt verba digna tali viro, qualis eſt Brentius, hoc eſt, impuro hæretico. Sed nos iſtorum hominum verbis

Exemplum memorabile.

Miraculum inſigne.

Brentius cõtra Petrum Sotum.

bis prorsùs nihil moueri debemus, præſertim cùm huius rei tot illuſtres fuerint ſpectatores,& teſtes omi exceptione maiores. Mihi hoc miraculum commodè hoc loco inſeri videtur,vt Catholicus lector videat nõ deeſſe,hodieque miraculorum etiàm inſignium editionem in Eccleſia Catholica:porrò de iſtis prodigioſis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici poſſe,eos nec claudicantem canem,nec cæcutientem equum vnquàm curare potuiſſe:quanquàm vt miſeri homines intelligerent,quale portẽtum in infauſtis Luteri dogmatis complectendis ſequerentur, memorabili id portento præpotens Deus teſtatum voluit efficere, quandò biennio poſt illud Vuormatię à Carolo V.& imperij ordinibus contra Luterũ promulgatum edictum, ad fines Vuittembergæ vitulum caluo capite & cucullatum,ſtupẽdo illo quidem,ſed cumprimìs accommodato oſtento vacca peperit.Fertur autem Luterus etiàm mortuum quãdoquè quibuſdam immurmurationibus excitare voluiſſe, Vilhelmum illum Neſenum in Albi ſubmerſum,ſed accidit illi quod Perſius ait:

Parturiunt montes,naſcetur ridiculus mus.

Hoc anno Carolus Cæſar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italiæ,Hiſpaniæ,Germaniæ,Flandriæ principum aliquot noua electione illud auxit ſodalitium.Indè Ratisbonam ad Comitia iturus cùm Traiectũ ſuperius veniſſet,Legati aliquot Principum & ciuitatum Germaniæ occurrunt,vt certiùs cognoſcerẽt de fama,qua iam vulgatum erat,Cæſarem militem conſcribere.Sed eodem quoquè tempore rumor erat,Proteſtantes neſcio quid moliri in Cæſarem,ſua habere conuenticula, & id genus alia,quę non immeritò Cęſarem ad arma parãda mouere potuiſſent. Vbì autem viderunt legati, Cęſarem nullum circa ſe inuſitatum habere militum præſidium,meliùs ſperare cœperunt,itaq; diſcedunt.Erant cum Cęſare cuſtodiæ cauſa equites cataphracti quingenti. Vbì Spiram venit,Palatinus cum vxore Cæſaris nepte eum adijt, venit etiàm eò Lantgrauius Heſſiæ:atque vterque non diù pòſt diſceſſit,quòd Cæſar non vſquequaquè votis illorum reſpondere videretur.

Conuentus aurei velleris.

Dum Ratisbonæ Comitia aguntur,quò iam Cęſar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias ſuas elocat, Annam Alberto Bauariæ,Mariam Guilelmo Cliuenſium Principi.Interìm Cęſar ad ſe tribunos & centuriones aliquot clàm euocat Ratisbonam, neque id latuit Proteſtãtes, qui omnia accuratiſſimè explorarent. Itaq; Cęſarem adeunt,ſcire cupiunt,cui bellũ facturus ſit,ſe quidem paratos imperata facere. Cęſar non negat aliquot ſe cohortes conſcribere in quoſdam refractarios & rebelles,quos edomare cõſtituerit:qui ipſi auxilio ſint,illis ſe benignum & clementem dominum fore,cęteros non alio quàm hoſtium loco habiturum. His auditis, Legati domum proficiſcuntur. Hoc belli Germanici inter alia quoddam fuit initium:Cæſar diù multa diſſimulârat,ſed pactis cum Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta,non putauit ſibi vlteriùs diſſimulandum,pręſertim cùm vir prudentiſſimus non ignorâſſe videatur, quid plerique molirentur.Erant per id tempus Luteranorum ſiue Proteſtantium

Ferdinãdus duas elocat filias.

ſtantiũ magnæ vires, porrò Cæſaris exiguæ copiæ, & magna gerendi belli in ipſo initio impedimenta ac difficultates, præſertim quòd Cæſaris conſilia etiàm ab amicis ad hoſtes perferri dicerentur. Auguſtani omniũ primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæſareanos vrbe non arceant, quô minùs ad bellum neceſſaria comparare queant. Venerunt autem ad Cæſarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hiſpanorum duo millia expectabantur & octingenti, è Gallia Ciſalpina eiuſdem gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conſcribi iuſſa ſunt, ſed locis valdè diuerſis, quod Cæſari magno incommodo fuit. Proteſtãtes interìm ex Auguſta & Vlma & ditione Vuirtembergica Cluſam properant, vt Italos à Pontifice miſſos excludant. His Proteſtantium copijs præerat Sebaſtianus Schertelus vir militaris. Itaque Cluſa arx munitiſſima deditione capta eſt. ſunt qui proditione factum putẽt. Indè Oenipontem petunt, ſed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præſidio impoſito Cluſæ & Fieſſę, quę duę omninò viæ erant, quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum ſuis copijs rectà petijſſet Ratisbonã, vbi Cæſar tum erat, rebus omnibus imparatiſſimis, meliùs ſuorum rebus conſuluiſſet. Sed eo conſilio Deus illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Copiæ Cæſaris. *Proteſtãtes obtinent Cluſam.* *Item Fieſſam.* *Primus error Proteſtantium.*

Dum hęc geruntur, Saxo & Heſſus ſcribunt Cęſari literas, quibus ſe teſtantur in officio permanſuros, aut ſi quas iniurias intulerint, de illis velle ſatisfacere, ſi lege agere ſinantur. Cæſar illis nihil reſpõdit, quippe qui ſciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòſt oẽs eorum copiæ Danouertum cum Saxone & Lantgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæſar tum admodùm immunitus fuit. Atque hîc quoquè ſummam rei benè gerendæ occaſionem Proteſtantes amiſêre, dum non vident, ꝙ facilè Cæſarem vel è tota Germania excludere potuiſſent, ſi cum omnibus copijs rectà Ratisbonam cõtendiſſent. Non eſt igitur dubium, quin à Cęſare ſteterit Deus. Et hic eorum ſecundus eſt error.

Copiæ ingẽtes Proteſtantium. *Secundus error.*

Interìm Ferdinãdus rex Pragam peruenit, cum Mauritio Saxone acturus de bello in Electorem Saxoniæ concitando. Fuerant Mauritio cum Electore continentes inimicitiæ, ſed eæ pauloantè ſopitæ erant. At poſtquàm Cæſar proſcripſit Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege cõiunctus, Saxonis ditiones vaſtare inſtituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum ęneatore ad Cęſarem in caſtra mittunt, qui epiſtolam perferunt ad teli amentũ deligatam. Hic vetus Germanorum mos eſt belli denunciandi. Videbantur illi digni eſſe ſupplicio, ſed incolumes dimiſſi ſunt cum tabulis proſcriptiõis, nullis prætereà literis alijs additis. Cęſar quidem eorum epiſtolam nec inſpicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cęſarem à Pontifice peditum circiter decẽ millia, equites leuioris armaturæ ſeptingenti. His alij ducenti equites à Coſmo Medice Florentino Principe, & centum à Ferrariẽſi duce miſſi acceſſerunt. Venerunt & Hiſpani, pręſtãti virtute & vete-

Proteſtãtes bellũ denũciãt Cęſari. *copię auxiliares Pontificis.*

veterani omnes. Erant iam cum Cæſare 16. millia Germanorum peditũ, Italorum decem, Hiſpanorum circiter octo, equites haſtati mille ſexcẽti: & præter hos alij, ità vt in ſumma eſſent bìs mille cataphracti, & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ præſertim peditum, longè ſelectiſſimæ: nec tamen aderant, quæ in Belgio à Burano conſcribebantur. Cum hoc exercitu & trigintaſex tormentis æneis Cæſar ad hoſtem contendit, qui tum circa Ingolſtadium ſtatiua habebat. At Saxo cum Lantgrauio Ratisbonam iter intendit, prudenter quidem, ſed ſerò. Cęſar enim mox Ratisbonam ſubſidia equitum & peditum mittit. Itaq; Ingolſtadium Proteſtantes reuertuntur, quò ſe etiàm Cæſar contulit. Non defuiſſet tum Proteſtantibus occaſio rei benè gerendæ, ſi totis viribus Cæſarem oppugnâſſent, aut illius ad Ingolſtadium iter anteuertiſſent: atquì certè nõ in multitudine exercitûs, ſed in Numinis fauore certa eſt belli victoria. Igitur Cæſar Ingolſtadium præoccupat, & opportuno loco caſtra metatur. Loci natura hæc erat: Siniſtrum latus ripa fluminis & loca paluſtria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipſum tuta ab hoſtibus reddebat: à dextra & à fronte, aperta planities, ſed leuiter faſtigiata. Ab hac vtraq; parte Princeps Albanus, quem Cæſar eius belli ſummum Imperatorem eſſe voluit, incredibili celeritate trãſuerſam foſſam & vallum perduxit. Non diù pòſt vtraque & Cæſaris & hoſtium caſtra ea propinquitate inter ſe coniuncta ſunt, vt tormentorum pilis contingi poſſent. Ibì Cęſar equo vectus ſuos obequitabat, nè quicquam pilarum denſos imbres reformidarent adhortans, & vt pręſenti animo, priſtinæ virtutis & ſecundiſſimorum pręliorũ memores, hoſtis impetum ferant, locum quiſque ſuum ſtrenuè tueatur. Quæ Cæſaris oratio & præſentia dici vix queat, quãtum alacritatis & bonæ ſpei militi attulerit. Atquì hoſtes ex alia parte horrendum in modum tormenta diſplodunt, & pilarũ imbribus vallum & acies Cæſareanas complent: ſed paucos admodùm, Deo ſuum Cęſarem euidentiſſimè protegẽte, lædunt. Cæſaris agmen ſæpiſſimè traiectum eſt, atque circa eum ipſum tam denſæ volitabant pilæ, vt in maximo diſcrimine verſaretur. Accidit quandoquè, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret, vt præſentiſſimum illi immineret periculum, ſi vel leuiter reſultâſſet, & non præpotentis Dei iuſſu eodem loco defoſſus & immerſus hęſiſſet. Sæuiſſima illa tormentorum tempeſtate, quę octo ampliùs horis cęlum commouit & vndas, in ea Cęſaris acie vnus ex ſtipatoribus peremptus eſt, equi duo, & ſignũ militare vnum diſcerptũ: nullum aliud grauius dánum datum, ſingulari proculdubiò beneficio Dei q ſeruat ſperantes in ſe. Fuit autem in Cęſareanis hoc eximiæ conſtãtię & inuicti animi haud obſcurum argumẽtum, quòd nullus ſuum viſus eſt locum deſerere, licèt nongentis hoſtium globis terribiliter eo vno die peterentur. Alio die rurſùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hoſtes redeunt. Cęſar ad ſuos alacriter accurrit, eorum animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunquè non longè aberat. Quàm fuerint hoſtes in diſplodendis tormentis pertinaces & crebri, vel indè conſtare

Cęſaris caſtra ad Ingolſtadium.

Cęſar hortatur ſuos.

Cęſaris diſcrimen.

Conſtantia Cęſareanorum.

 poteſt,

1900. pilæ in caſtra Cæſaris cõiectæ.

poteſt, quòd præter alios qui vel in caſtra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti ſunt.

Cùm autem Cæſar illorum caſtris in dies propiùs ſuas munitiones cõiungeret, multiſque illi quotidiè incommodis afficerentur, non ſinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà cõminati eſſent, ſe Cæſarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tempus Comes Buranus ſuas copias, quas Cæſari in Belgio coëgerat, Rhenum mirabili induſtria ac ſolertia inuitis hoſtibus traducit. Ad Francofurtum poſteà cum illis leuiori commiſſo prælio, non paucos occidit, reliquis vſque adeò perterritis & properè in fugam ruentibus, vt non priùs fuga deſiſterent, quàm in oppidum perueniſſent. Cæſar Buranum admonet, vt iter cautè inſtituat: hoſtes à ſe diſceſſiſſe, atque ad ipſum properare. Progreſſi verò hoſtes, ad Danouertum caſtra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ conſulturus, Laugingam Bauariæ oppidum, deditione facta, in fidem accipit, atque indè Danouertum redit. Buranus breuì poſteà cum ſuis copijs, quæ erant longè ornatiſſimæ, ad Cæſarem Ingolſtadium incolumis peruenit. Ea re fracti ſunt nonnihil Proteſtantium animi. Biduo pòſt Cæſar Neoburgum petit, inter denſiſſimam miſſilium multitudinem, quæ ab hoſtibus è muro iaculabantur, loci naturam & ſitum oppidi ſummo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolſtadium redit, poſtridiè caſtra mouet, atque recta ad Neoburgum regione conſidet. Neoburgenſes ad eum legatos mittunt, ſeque eius voluntati permittunt: idem faciunt tribuni & ordinum duces, qui illic præſidio relicti erant. Id quidem Cæſari ob eius loci opportunitatem, commodiſſimè euenit. Cæſar hoſtium præſidiarios milites omnes pro ſua clementia incolumes dimiſit, cùm iure in eos, tanquàm qui in Principem ſuum arma tuliſſent, animaduertere poſſet. Eo triduo Cæſar more militari exercitum ſuum recenſet: repertus eſt equitum numerus milliũ circiter nouem, peditum circiter quadragintaquinque.

Burani copiæ ad Cæſarē veniũt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæſaris exercitus.

Neoburgo Cæſar Vuendingum cum exercitu proficiſcitur, atque aduentanti Senatus vrbem dediturus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cęſari, hoſtes cum omnibus copijs ad ipſius caſtra contendere, neq; iam procùl abeſſe. Tum ille, licèt dextrum pedem podagra affligeret, equum conſcendit, pedem linteo ab ephippio penſili ſuſtentat, atque hunc in modum tota die inter ſuos obequitat, contemptis acerrimis podagrę doloribus: verùm hoſtes nebulę beneficio vſi, quæ ea die denſa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipſi hoſtes ad dimicandum paratos, ille reſpondit: Per me non ſtabit, quô minùs, fauente DEO, fiat pugnandi poteſtas: Et mox vt erat in equo, (non enim podagra ſinebat eum deſcendere) arma induit, & acies procedere iubet. Verùm hoſtes cœptum iter Norlingam versùs nihil intermittentes, Cæſareanos pugnæ auidos ſua ſpe fruſtrantur. Videns autem Cæſar ad pugnam eos elici non poſſe, ad alia conſilia conuertitur. Mittit clàm Octauium Farneſium cum

Italicis

Italicis copijs & Schamburgianis cohortibus, qui Danouertũ vrbem ad Danubium ſitam repentè occupent. Ea res proſperos habet ſucceſſus,& oppidani ſubita Cęſareanorum irruptione perterriti,ſeſe dedunt,nó minori hoſtium damno,quàm Cęſaris commodo. Cęſar poſtera luce eò cõtendit,hoſtibus interìm nihil ſe mouentibus. Altero indè die Dilingam Auguſtani Epiſcopi oppidum,ſed quod tum hoſtiũ præſidio teneretur, venit. Hoſtes mox fugiunt ex oppido,& ciues libentiſſimis animis tum Cęſarem,tum Epiſcopum recipiũt. Indè quoquè Lauginga ſe dédit,licèt initio ſuperbè reſpondiſſent incolę. Idem facit Gudelinga. Ità paulatìm Cęſaris res creſcebant,Deo illum adiuuante.

Danouertũ occupãt Cęſareani.

Intereà nunciatur Cęſari,à Ferdinando & Mauritio in Saxonia rem proſperè geri, Saxones pulſos & profligatos, & magnam eius ditiõis partem in vtriuſque poteſtatem eſſe redactam. Hoc nuncio Cæſar exhilaratus,multa tormenta in lętitię ſignum,& vt hoſtes intelligerent hęc iam ad ipſum perlata,diſplodi iubet. Iam hyems appetebat,nec deerant, qui Cæſarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd caſtra loco admodùm incommodo ſita eſſent. Sed Cæſar commodiſſimo caſtris locandis loco reperto, eò traducit exercitum, cunctis vſque adeò gratulantibus,vt eum locum caſtra Cæſaris appellârint. Ex eo loco vehementer afflixit hoſtes, emiſſis longè lateque equitibus hippoſclopiſtis & leuioris armaturæ, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit,vt in eas rei frumentariæ anguſtias venerint,vt quinque continuos dies milites frumento & pane caruerint.

Saxonia à Ferdinando & Mauritio vexatur.

Inopia frumenti apud Proteſtãtes.

Sub his anguſtijs Saxo & Heſſus nacti idoneum hominem,per Iohannem Brandeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis cõditionibus cum Cæſare agere cœperunt: ſed cùm Cæſar alias proponeret,quàm ipſi vellent,nihil effectum eſt. Dolendum quidem eſt, Principes illos ſuorum cõcionatorum malis conſilijs eò adductos eſſé, vt tam ſe Cæſari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capeſſerent,cùm rarò ſoleat benè cedere,ſi quid contra magiſtratum temerè attentetur. Et hoc quidem bello, cùm eſſent illorum longè auctiores quàm Cęſaris copię, tamen quater caſtris excedere compulſi ſunt. Vbì porrò Cęſar intellexit hoſtium equitatum cum parte peditum in Franconiam iter habere,omnibus modis anteuertẽdum putauit, nè tam opulenta illi potiti prouincia, vires iam non mediocriter eliſas redintegrarent. Itaque licèt difficili anni tempore,tamen nihil ſibi ceſſandum putauit, donèc Rotenburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt ſe illi Boffingenſes, Norlingenſes, Dinckelſpulenſes. Vbì Rotenburgenſes eius ſensêre aduentum, pridiè obuiàm progreſſi, magno ſtudio ſe ſuaque omnia illi permittunt: neque enim illi reliquis fœderatis conſenſerant, neque auxilia illis vlla ſuppeditârant. Vbì hoſtes ſensêre Rotenburgum à Cęſare teneri, non mediocriter perturbantur, atque paulò pòſt ſinguli domum reuertuntur. Lantgrauius vbì Francofurtum venit, obſecrantibus decurionibus & ciuibus,

Rotenburgũ Cęſari ſe permittit.

Proteſtãtes domum abeunt.

Vt quid faciendum ſit edoceat, reſpondit optimam ſibi rationem videri, vt vnaquęque vulpecula ſuam caudam tueatur.

Saxo quoquè, aliquot contractis diſperſarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Eccleſiaſticis magnã vim pecuniæ extorquet. Cęſar verò Buranum in Belgium remiſſurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionẽ inducat, vel ad deditionẽ vi adigat Frãcofurdienſes. Ipſe Cęſar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hoſtiũ præſidium om̃e & robur poſitũ eſſe nõ ignorabat, iter ſtatuit cõuertere. Sed tãtus iam oẽs terror inuaſerat, vt pleræq; ciuitates à fœderatis deſciſcerẽt, & ad eius amicitiam adſpirarent. Rotẽburgo diſcedens, Halam Sueuiæ inſigne oppidum peruenit. Eam enim tum recens Cæſar in fidem receperat.

Palatinus veniã petit & impetrat. Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquandiù hærere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & ſupplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cæſar principiò nonnihil aſperum ſe non ſinè cauſa exhiberet. Miſerat enim non paucos equites ſubſidio Proteſtãtibus. Sed in Cæſare hoc fuit admiratione dignum, quòd non tam illatæ iniurię, quàm beneficij quandoquè collati, eſſet memor.

Item Vlmẽſes. Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenſes, & tandèm admiſſi coram Palatino, qui ægrotanti Cęſari aderat, capite demiſſo & vultu mœſtiſſimo ad Cæſaris ſeſe pedes abijciunt, & eius clementiam implorant. Cęſar quoquè illis ignouit certis conditionibus.

Deindè Cæſar Hala egreſſus, Hiſpanos & aliquot cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergenſem, atque mox ipſe cum reliqua exercitûs parte ſubſequitur. Ea re cognita, Vuirtembergenſis Princeps non ferens ditionis ſuę vaſtationem, atque animaduertens omnes vicos, omnia ædificia & oppida omnia, in Cæſaris poteſtatem venire, à Cæſare pacem petit, & impetrat non recuſatis conditionibus, quas Cęſar præſcripſerat. Interìm veniunt literæ à Burano ad Cæſarem de occupata Francophordia. Poſtridiè ad eum veniunt à ſeptem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cæſaris gratiam propenſiùs adſpirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tanto belli maximi ſucceſſu vtebatur. Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius poteſtate erant: Auguſtani ſoli cunctantiùs ſeſe dedidêre. Cæſar indè Vlmam venit, ſuſceptus honorificentiſſimè & amantiſſimè. Fuit enim Germanorum in Cæſarem amor ſingularis, ità vt eum patrem blandiſſima voce appellarent: quin & exteræ nationes & hoſtes etiàm ipſi, non mediocriter ipſi afficiebantur. Eſt enim ea virtutis vis, vt in ſuî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Auguſtani, Cæſaris exercitu aduentante, ad Cæſarem legatos mittunt, ſed ijs conditionibus propoſitis, quas Cæſar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe ſpontè exceſſiſſet, ad Cęſarem redeunt, veniam ſuppliciter petunt, & à clementiſſimo Principe impetrant, adeò vt mitiſſima conſuetudine ſua dexteram ſingulorũ appræhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Poſtremò etiàm Argentoratenſes fide publica ad eum veniũt, & ſe in priſtinam clien-

Princeps Vuirtẽbergenſ. Cæſari conciliat.

Frãcofurtũ occupatũ.

Germanorũ amor in Cæſarem.

Auguſtani redeunt in gratiam.

Item Argẽtoratenſes.

telam

telam reſtituit. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorem temerè ſuſcepti, euentus, ad quod Imperij Ordines impulerunt impuri apoſtatæ & ſeditioſi eccleſiaſtæ, qui ſalua Cæſaris ampliſſima authoritate, res ſuas ſaluas eſſe non poſſe facilè peruidebant. Ex ipſis autem atrociſſimis religionis & dogmatum diſſidijs, quę inter illos vigent, haud obſcurè poteſt animaduerti, non magnoperè illis curę eſſe Reipublicę & Chriſtianorum ſalutem, ſed vt ſuis priuatis rebus cõſulant, quantũuìs interìm ſursùm deorsùm moueantur omnia. Ipſe quidem Luterus in libello, quem non diù ante obitum ſuum ad Saxonię principem & Lantgrauium ſcripſit, ad hoc Germaniæ bellum claſſicum canit, dum inter cętera ait, Quiſquis arma non corripit dum poteſt, is non vtitur rebus à DEO collatis. Quid verò hoc eſt aliud, quàm ſubditos in ſuos magiſtratus concitare?

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos cõciliata eſt ea cõditione, vt certa pecuniæ ſumma Anglis intra octauum annum numeretur: ea perſoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, ſed interìm ab Anglis retineatur. Eam pacem, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonæ caritas apud Gallos ſecuta eſt. Pax inter Gallos & Anglos.

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Auguſti. Fulmẽ incidit in portam Arenariam, in qua aſſeruabatur pulueris tormẽtarij immenſa vis, quæ illo cęlitùs lapſo igne inflammata, tam horrẽdum edidit fragorem & tonitruum, vt plerique mortales putarent ſupremum adeſſe mundi diem. Fuit id reuerà ſpectaculum horroris & terroris pleniſſimum. Momento tẽporis porta illa mirabiliter diſſipatur, & non modò turris, ſed etiàm vicinorum murorum fundamenta reuellũtur, & longè lateque per aëra iactantur: foſſarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti, partìm grauiter ſaucij reperti ſunt. Ludebant quidam chartis in caupona, ſed ſubitò oppreſſi pereunt: materfamiliâs domûs ſola euaſit incolumis, quòd magno ſuo commodo in cellariũ deſcẽderat, ceruiſiam allatura. Quidam poſt triduum è ſpecu progreſſus, ſciſcitabatur num mundus adhuc ſubſiſteret. Incendium Mechliniæ.

Saxonię princeps elector, vbì percepit Ferdinandum & Mauritium ipſius vaſtare ditiones, nec à Cęſare ea, qua vellet, conditione pax obtineri poſſet, copias diſperſas partìm colligit, atque in itinere, vt ſuprà attigimus, magnam pecunię vim, præcipuè ab Eccleſiaſticis, extorquet: Gemũdam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues ſe dedentes pecunia mulctat, à Francophordienſibus nouem aureorum millia accipit, à Mogũtino millia quadraginta exigit, Fuldenſem abbatem & alios quoſdam catholicos eodem modo tractat, licèt eſſet à Cęſare proſcriptus. Saxo extorquet pecuniam.

ANnò 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipſiam Mauricij principis oppidum grauiſſimè oppugnat, ſed re infecta diſcedere cõpellitur, quòd vrbs fortiſſimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdiſſimè vrbs dilacerata fuit atque deformata. Indè profectus, amiſſa per Duringiam & Miſniam, licèt difficili anni tempore, recuperat, quinetiàm Oppugnat Lipſiam.

etiàm Mauricij oppida capit, præter Lipſiam & Dreſdam, multa quoquè alia ad ſe traducit, ſed non diù occupaturus.

Hermannus Epiſco. loco mouet.

Per hoc tempus Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus, cùm nulla poſſet ratione à ſententia inuehendi in ſuas ditiones Luteriſmi deduci, iuſſu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouetur, & ei Adolphus ex illuſtri & antiqua Scauuēburgenſium Comitū familia ſubrogatur. Fuerat is aliquot annis Hermanni coadiutor, multis præclaris dotibus ornatus, & catholicæ religioni addictiſſimus. Vbi autem ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœceſi reſtituit, Bucerana commenta prorsùs aboleuit, & verum paſtorem reipſa declarauit. Id quidem maturè accidit præclariſſimæ diœceſi, quę iam multis locis ità erat nouis dogmatîs infecta, vt difficilis omninò curatio videretur, nisì Deus manum appoſuiſſet ſuam. eiuſdem autem Hermanni frater Fridericus Bonnenſi præpoſitura exuitur, eaq́; clariſſimo viro Iohanni Groppero, præter omnem eius expectationem, confertur. Eius viri pro tuenda apud Coloniam Agrippinam & totam Colonienſem diœceſin Catholica religione ſuſcepti labores, vſqueadeò eum celebrem reddiderunt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium ampliſs. ſenatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die ſcripturæ ſacræ & ſanctiſſimorum patrum lectioni incubans, atque à fœdiſſimo concubinatu, quo ſe plerique ex Clero, turpiter dehoneſtāt, vſqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domum reuerſus, famulam inueniſſet lectum ipſius ſternentem, vehementiſſimè commotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectum è feneſtra cubiculi proijceret, hoc ipſo ſanè egregium animi ſui erga continentiam zelum & ardorem præclarè declarans. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Eccleſiaſtici, & carnis petulantiam victûs parſimonia, ſacræ lectionis & feruentium precum aſſiduitate, vigilijs opportunis, mulierum vitanda conſuetudine, & id genus alijs pietatis ſtudijs edoment, deſinantq́ue aduersùm ſe prouocare iram præpotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemq́; Catholicam religionem lacerandi ac proſcindendi præbere occaſionem.

Vetus religio reſtituitur.

Iohannes Gropperus.

Exemplum cōtinentiæ.

Angliæ regis obitus.

Sub Ianuarij finem Henricus Angliæ rex, anno 38. regni ſui, vita excedit. Is Pontificem quidem Romanum ferre non potuit, quòd repulſam apud illum paſſus eſſet in approbando Annæ Boleniæ coniugio, ſed tamen religionem veterem in pleriſque retinuit. Succeſſit ei Edouardus filius, nouem annorum puer, ſub quo paulò pòſt Zuinglianiſmus in eo regno ſatus eſt. Proteſtantes ad regem Henricum legatos miſerāt, qui ab eo contra Cęſarem auxilia peterent, ſed id fruſtrà fuit.

Frācíſci regis mors.

Non longo interuallo, nempe pridiè Calendas Aprilis, Franciſcus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Proteſtantes de ſuppetijs ferendis ſolicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dogmatum perſecutor, fautor quoq; præcipuus hominum literatorum, ipſe non mediocri rerum multarum cogni-

cognitione pręditus,quam ſibi indè cõtraxerat,quòd inter edendum de varijs diſciplinis cupidiſſimè loqueretur, haberetque in eum vſum apud ſe viros doctiſſimos,qui ex Poëtarum,hiſtoricorum, Coſmographorum atque aliorum authorum libris ſempèr aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Gręcia,qui veterum monumenta conquirerent, confecitque Bibliothecam optimis libris refertiſſimam, vndè nonnulli poſteà in lucem prodièrunt. Poterat Eccleſia vel florentiſſima noſtris tẽporibus euadere,ſi non incidiſſet inter Carolum Cęſarem & hunc Franciſcum regem illa perpetua ferè ſimultas, quę rebus Chriſtianis, hauddubiè propter peccata noſtra,magnam attulit calamitatem,pręſertim quòd interìm Turcarum auctę ſunt vires, Chriſtianorum imminutę, & portẽtoſæ hęreſes mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ ſuper alias ab inferis in orbem noſtrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Franciſco in regno ſucceſſit Henricus filius,anno ætatis ſuę viceſimooctauo, qui mox Annam Momorantium Coneſtablium,quem Latinè Magiſtrũ equitũ dicimus,in priſtinã dignitatẽ, qua iam totos ferè annos ſex caruerat,reſtituit:porrò quoſdam alios magnos viros loco mouit.Horũ duorũ potentiſſimorũ Gallię & Anglię regũ obitus nõ mediocriter afflixit Proteſtantes,qui ſe ſperârant ab illis contra Cęſarem ſubſidia habituros.

Bibliotheca Franciſci regis.

Cęſar cùm adhuc eſſet Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quę ab Saxone principe gererentur,& vt is Boëmos ſolicitaret, vulgus ad ſe alliceret, Ioachimicam vallem, ærarijs ſecturis & auri argentique fodinis abundantiſſimam Ferdinando eripuiſſet, toto in bellũ Saxonicum animo incumbebat,licèt afflicta eſſet valetudine.Putabat enĩ rebus maturè opem ferendam,antequàm viribus confirmatis hoſtes noui aliquid molirentur.Erant cum Saxone peditum circiter decem,équitũ quatuor millia.iamque vſqueadeò Boëmos in ſuas partes traxerat,vt ij nõ dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragenſi incluſas tenere. Itaque Cęſar nullum neque laborem, neque periculum, neq; valetudinis detrimentum ſubterfugiens,pręter copias,quas iam pręmiſerat,Germanos & Hiſpanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmenſibus acceptis,iter ingreſſus eſt.

Cæſar bellũ Saxonicum meditatur.

Eo die,quo Vlma diſceſſurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in ſella geſtatoria, quòd podagra præpeditus,pedibus conſiſtere non poſſet. Tandèm admiſſus ad Cęſarem,per Cancellarium demiſiſſimè eius iram deprecatur,errorem ſuum palàm confitetur, & in poſterum ſummam fidem & obſeruãtiam pollicetur. Hoc ſpectaculum Vlmenſibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem ſtuporem attulit,quòd illum quoq; ſupplicem Cęſari viderent, quo nullus è vicinis principibus eſſet potentior. Cęſar vbiquè vſus clementia,ſub certis cõditionibus noxam omnem afflicto Principi condonat:& confeſtìm Vlma diſcedens, prima die Giengam,altera Norlingam venit.Ibì morbus podagræ recrudeſcẽs, magnã videbatur moram allaturus:ſed ꝓter omniũ expectationẽ celeriter conualuit.Saxo interìm Albertũ Marchionem, quem Cæſar pręmiſerat,

Vuirtenbergic° fit ſupplex Cæſari

Albertus

cuiuſ-

Marchio capitur. cuiuſdam illuſtris fœminæ proditione apud Rochliziam capit,& de eius exercitu mille trecentos homines occidit,reliquos ferè in poteſtatem redigit:ipſum Albertum Gotham perduci iubet,locum valdè munitum.

Dum Cæſar eſt Norlingæ, Argentinenſium legati ad eum veniunt, veniam deprecantes. Eos quoquè Cæſar in fidem & clientelam accepit, quibus viſum eſt conditionibus,inter quas hæc vna fuit,vt Cęſaris ſacramento rogarentur, quòd anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori côtigerat. Cæſar venit Noribergã. Indè Cæſar Noribergam venit,magna ciuium gratulatione exceptus. Ibì dies quinque confirmandæ valetudinis cauſa permanſit. Conſtituerat ad Egram,quod eſt Boëmię oppidum,cum Ferdinando & Mauricio coràm côferre.Ibì Boëmorum apparuit à ſuo rege defectio, qui crebris arboribus ſuccifis, Ferdinandum & Mauricium tranſitu prohibere conati ſunt: attamen longiori circuitu tandèm ad Cæſarem cum copijs ſuis,tribus ab Egra milliaribus,in caſtra venerunt.Erant illis grauis armaturæ bìs mille ducenti,leuis armaturæ Hungari noningenti equites, oẽs egregiè inſtructi. Egra vrbs Catholica. Paſchalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum ſumma laude hactenùs in Catholica religione conſtanter permanſit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs pręmittit,ipſe mox ſequitur,in id vel maximè intentus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas,quàm ille ſe vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitiſſima loca reciperet.Erat per id tempus Saxo apud Miſniam oppidum,quod Mauricio paulò antè eripuerat. Eò ſe confert Cæſar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iam nô ampliùs tribus milliaribus abeſſet à Miſnia, comperit Saxonem Vuittembergam iter côuertiſſe. Intererat inter eum & Saxonem Albis latiſſimus fluuius, quem omninò tranſmittere conſtituit,nè Saxo ex ipſius manibus elaberetur.Erat res ſummæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidum in vlteriori fluminis ripa cum valida manu conſedente. Interim Vadum in Albi repertum. nunciatur Cæſari, vadum in ampliſſimo flumine repertum eo loco, vbì & hoſtes è regione ſederent,& fluuius trecentos in latitudinem paſſus pateret, vndarumque impetu & mole vel ſpectantibus horrorem incuteret.

Iam hoſtes ſecundo flumine nauibus deferebantur:ſed id Cęſareani Cæſareani in Saxones. conſpicati, maximo impetu in ipſum flumen irruunt, & brachijs atque humeris ſolis ex aqua extâtibus, denſiſſimam pilarum grandinem in hoſtes mittunt,ità vt & è nauibus in terram ſe eijcere, & pręcipiti fugę mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci poſſent,Cæſar pontem curauit ex nauibus fieri:ſed quòd latior eſſet fluuius, quàm vt naues ab ipſo allatæ ſufficerent, milites hortatur, vt hoſtium côciſum pontem capiant. Atque eccè confeſtìm decem Hiſpani pedites Audax facinus 10. Hiſpanorũ. veſtes deponunt, gladios tranſuerſos ore modicùs compræhendunt,flumen tranant, inter tela hoſtium innumera ſcaphas arripiunt cæſis aliquot hoſtibus,& ad citeriorem ripam pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat: ſed Cæſaris audito aduẽtu, concio ſilet, conclamatur

ad

ad arma,& miles ripæ defendendæ adeſſe iubetur. At Cęſar incredibili celeritate equites vadum tentare,pontemque ex ſcaphis cōiungere monet. Erat tum illic ruſticus quidam iuuenis robuſto corpore,cuius equos bijuges hoſtes pridiè eius diei abſtulerant. Is Cæſari vadum oſtēdit. Primi traijciunt Hungari equites,humeris tantummodò & pectore eminentes,& cum eis leuis armaturę equites,quibus ſingulis ſinguli milites ſclopetarij, à tergo equis inſidētes,adiuncti ſunt. Indè cataphracti equites ſubſequūtur. Cæſarem vehebat equus Hiſpanus,coccino ſerico villoſo,cui ex auro fimbria erat,inſtratus. Ipſe armis inauratis cōſpicuus, & conchiliata faſcia bombycina,auro diſtincta,ſuperindutus, caſſide Germanica capiti aptata,breuem haſtam venabulo ſimilem manu tenebat. Et ſic ille princeps, ruſtico præeunte,Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorem pertendit ripam,atque cum eo equitatus omnis ſaluus in terram euadit. Ruſticū autem centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciunt eqtes.

Cęſar Albim equo tranſmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaque Cæſar omnia in celeritate poſita cernens,ſolo equitatu hoſtem adoriri cōſtituit. In ipſo autem itinere,dum hoſtes inſequitur, incidit in ſtatuam Chriſti è cruce pendentis,cuius pectus tormenti globulo traiectum erat. Id ille pius Princeps conſpicatus, magno animi dolore correptus, ſuſpicit in cælum, & O Deus,inquit,modò velis,facilè potes tantum ſcelus vlciſci:ſicq; cœptum proſequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerēdæ occaſiōe,Cæſari indicat ſe iā in hoſtes irruere: tum acris à Cæſareanis in hoſtes fit impreſſio,ità vt mox in fugam incitati equites,peditatum prędæ & cędi obijcerent. Iam ad Locheranam ſyluam ventum erat,quæ paſsìm tanta armorum multitudine conſtrata viſebatur, vt inſequentibus Cęſareanis moram adferrent. Sed & occiſorum & ſauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt pleroſq; Cęſaris milites viceni & ampliùs captiui circumſiſterent. Cæſareanis verò Saxonicos ſumma contentione inſequentibus,breuì ad Cæſarem,qui in media circiter ſylua conſtiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phriſio armatus:cumq; ad Cæſarem perueniſſet,velletque ex equo deſcēdere,& dextræ chirothecam detrahere,Cæſar mitiſſimum ſecutus ingenium ſuum,neutrum permiſit. Tum ille capite nudato,Ego,inquit,potentiſſime & clementiſſime Cęſar,me tibi captiuum reddo. Ad ea Cęſar,Nūc ità quidem me compellas,ait,cùm anteà ſecùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu,non Cęſarem eum,ſed Carolum à Gandauo,qui ſe falsò Cęſarem diceret,in literis publicis ſcribebāt.) Addidit quoquè Cęſar, optimo merito ſuo ad eiuſmodi fortunam ipſum eſſe redactum. Quo audito,ille ſubticuit:humeriſq; preſſis & capite demiſſo terram intuens ingemuit, vultu ſanè miſerabili. Indè iterùm petit à Cæſare,vt ipſum ſic tractare velit,vt ſolent capti Principes. Ego verò,inquit Cęſar, te vt meritus es, tractabo. Mox in caſtra abducitur.

Facinus Euangelicum, ſcilicet.

Capti multi.

Saxo captꝰ fit ſupplex Cęſari.

Eo die Mauritius princeps in ſummo periculo fuit. Cùm enim hoſtes perſequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorſo

Mauritij periculum.

ee admo-

admouit,ſed inani conatu,quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauricianis diſcerptus eſt. Capta ſunt in eo cõflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarum rerum apparatus: poſtridiè quoq; ſex alia tormenta in itinere intercipiuntur. Multa quoque præda,impedimẽta,ſigna legionaria & equeſtria. Captus etiàm eſt Erneſtus Brunſuicenſis. Cæſar non ampliùs quinquaginta equites amiſit. Victoria hac potitus eſt 8. Calendas Maij. Iulius Cęſar olìm Pontico triumpho trium verborum titulum prætuliſſe fertur, *Veni, Vidi, Vici.* Ijs verbis nonnihil immutatis ſic noſter Cęſar longè illi ob veram pietatem præferendus, vſus eſt: *Veni, Vidi, Deus vicit:* vt oſtenderet, ſe non ſuis viribus,ſed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Erneſti deindè cuſtodia Alphonſo Viui mandata eſt. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cęſar ad Vuitenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiêrat, vt facilè etiàm diuturnam obſidionem paſſura videretur.

Nota Cęſaris modeſtiã & pietatem.

Obitèr prętermittendum non eſt,qua in parte Albim Cæſar vado traiecit,poſtera die non niſi natando & ægrè quidem,id fieri potuiſſe. Graues quidam ſcriptores ſic ſentiunt,non ſinè miraculo & præſenti Numinis ope Cæſarem illud latiſſimum flumen cum tãtis copijs vado trãſijſſe. Quo autem die Saxo captus eſt,æſtus fuit longè grauiſſimus, & ſol velut ſanguinolentus apparuit,non in Germania dũtaxàt,ſed etiàm in Gallijs.

Iam Cęſar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuẽtu Ioachimi Electoris Brandeburgici,& Cliuenſis principis, cuius ſoror in Saxonis matrimonio viſebatur,precibus flexus,capitali ſententia Saxonẽ abſoluit,vitamq; ei his cõditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidiſque omnibus ad Electoris ditionem pertinẽtibus exuitur. In Duringia tãtùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta om̃ia cum vniuerſo rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus,ità vt ex ſola Vuittenberga,pręter minores machinas complures, 120. bõbardæ exportatæ ſint: Gotha nullis virib9 expugnabilis ſolo ęquatur. In ea fuêre centum tormenta maiora,minora quamplurima: ænearũ pilarum centum millia,& multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus ſtudio breuitatis. Accepta in deditionem Vuittemberga, biduo pòſt Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cęſaris tabernaculum venit ex vrbe,atque ad Cęſaris aduoluta pedes,ab illo manu alleuatur, & humaniſſimè in amplexum recipitur. Ea res omnium animos ad ſummam commiſerationem flexit. Cæſar vbì multis eius precibus mitiſſimè reſpõdit,mariti adeundi copiam ei facit,& honorificẽtiſſimè à ſe dimittit, atq; altera die intra vrbem in arce ipſam inuiſit.

Cęſar Saxonem vita donat.

Gotha munitiſſima.

Per id tempus partìm à Scythica quadam gente ad Boryſthenis ripam, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cęſari oblata ſunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cęſar liberaliter dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto,ijs copijs non eſſet habiturus opùs.

Scytha & Afer parati militare Cæſari.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cęſaris victoria cognouit,

non

non immeritò conſternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus ſe coniungit: qui tum plurimùm apud Cæſarem gratia & authoritate valebant. Cæſar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, oſtendit: ſed cùm Lantgrauius ad poſtulata ſemper aliquid vel adderet vel demeret, Cæſar tandèm reſpondit, nihil ſe cum Lantgrauio velle agere, rebus ille ſuis vt vellet conſuleret. Id reſponſum nō mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cæſaris peruulgata clementia ſalutis ſibi pſidium petendum ſentiens, datis ad Mauritium literis, compoſitionis cōditiones à Cæſare prẹſcriptas, manu ſua deſcripſit & tradidit, ijſdemque paulò pòſt apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus eſt. Lātgrauius ſe permittit Cẹſari.

Verùm antequàm iſthæc tranſigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & ſex peditum Vuittēberga celeriter Pragam proficiſcitur, & Cæſar cum omnibus copijs ſuis ad Lantgrauium edomandū contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus diſcederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæſari valedicunt, orantque ſupplices, vt Pannoniæ à Turcis oppreſſæ afflictis rebus opem ferre velit. Cæſar eis liberaliter reſpondet, & ſingulis præfectis ac decurionibus trecentorum coronatorum torquē donat: reliquis turmis vltra emerita ſtipendia in ſingulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prædicârunt. Hiſpanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hoſtiū ſcaphas nanado apprẹhenderant, ſingulos veſte holoſerica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adſcribit. Liberalitas Cẹſaris in Hungaros. Item in 10. Hiſpanos.

Cẹſar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduētum. Ibì tum repentè oritur ſeditio inter Germanos & Hiſpanos, hauddubiò triſtem habitura euentum, nî Cæſar non ſinè periculo inter duas acies, furore & amencia cẹcas, medium ſe oppoſuiſſet. Erant adhuc apud Cẹſarē Boëmorum legati: eos ad ſe vocat, hortatur vt ad officium & ſanitatem redeant, ſe alioquì fratri Ferdinādo minimè defuturū. Eadem ad Boëmos perſcribit. Seditio militaris.

Dum hẹc geruntur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, poſtridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentiſſimi nobiles, qui ſe id nunquàm viſuros putârant. Lantgrauius corā Cæſare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius ſupplex Cẹſarem honorificentiſſimè appellat, veniam petit, & obſeruantiā ac fidem in poſterum pollicetur, ac iureiurando confirmat. Cẹſar per oratorem reſpondet, ſe licèt grauiſſimè læſum, tamen ſupplici noxam condonare, capitis pœna, proſcriptione & carceribus perpetuis abſoluere. His alijsq; nonnullis dictis, Lantgrauius ſurgit, ſed Cæſar ei neque dextram dedit, neque vllum beneuolentiæ genus exhibuit. Intererat huic ſpectaculo Henricus Brunſuicenſis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Poſteà Albanus Lantgrauium ſecum in arcem ducit, Electores ad cœnā inuitat, & Lantgrauiū cœna facta apud ſe detinet. Id verò prẹter ſpem accidit Lātgrauio, qui ſe lōgè maiori libertate vſurum putârat. Conditiones quibus ſe dedidit, ex multis hẹ ferè ſunt: Lantgrauius & eius clientes omnes Cæ- Lantgrauis ſupplex veniam precatur. Lantgrauis captiuus tenetur.

ſari iurent,& vltrò eius voluntati ſe permittant. Ipſe ex om̃i ditione quatuor delectas vrbes cõtinuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis impoſita (ea erant ampliùs ducenta) Cæſari tradat. Henricum Brunſuicenſem reſtituat. Vitam Cæſaris beneficio habeat. Perpetua cuſtodia nõ aſſeruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neque Lantgrauius ipſe, neq; Principes interceſſores ſatìs conſideràſſe videntur, qua vtiquè in Cęſaris arbitrio cuſtodiæ vel breuiandæ vel prorogandæ facultas conſtituta eſt. Tulit principiò grauiter captiuitatem ſuam Lantgrauius: ſed cùm ſuis ipſius ſcriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatem vtrunque Principem, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & ſeditioſorum concionatorum conſilia adduxêre.

Is igitur vtriuſque Germanici, quorum alterum poteſt Saxonicum dici, belli euẽtus fuit, & Cæſar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cæſari obtigerat, feliciter edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, Maximi & Fortiſſimi cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clariſſimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noſter Carolus Maximus intra tres ferè menſes Saxoniam omnem ſibi parére coëgit. Poſt demolitas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæſar tormenta omnia, quæ vtroque hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iuſſit, eaque hunc in modum diſtribuit: Mediolanum 50. totidèm Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hiſpaniam mittit. Poſteà Noribergam contendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores ſua authoritate adderet. Breuì pòſt certior fit, Boëmos iuſſa facere paratos, ad officium redijſſe. Dum Noribergæ moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant ſe nunquàm cum fœderatis cõſenſiſſe, neque, vt pro certo etiàm conſtat, omninò contra eum conſpiràſſe. Bremẽſes quoquè per Danorum regem in fidem Cæſaris recipi vehementer orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunęburgicus. Hamburgenſes primi omniũ in deditionem venerant miſſis Noribergam ad Cæſarem legatis, qui magna pecuniæ ſumma mulctæ nomine perſoluta, vrbem, quod nunquàm anteà contigerat, in Cæſaris clientelam conferrent. Ità iam Cęſar latè rerum in Germania potiebatur: ſed pro mitiſſimo ingenio ſuo ea vbiquè in deditiτios hoſtes vſus clementia & lenitate, vt non defuerint poſteà, q̃ dicerent illum non ea vſum fuiſſe ſeueritate, quã res poſtularet. Verùm prudentiſſimus princeps, qui ſuæ felicitatis ęmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateque omnia circunſpiceret, non eſt putandus in ea ampliſſimæ victoriæ proſperrimis ſucceſſibus quicquã temerè ſtatuiſſe. Cùm autem tantæ fuerint tamque inſtructæ hoſtium copiæ, & Cęſar cõtrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo ſeciùs tamen omnem hoſtium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabiliter triumphârit: facilè, qui volunt, animaduer-

Cęſar totã domat Germaniam.

Cęſar tormẽta capta vt diſtribuerit.

Lubecenſes alieni à cõſpiratione.

Cęſar victor fauore Numinis.

maduertere poſſunt, à pio Principe ſtetiſſe Deum: hoſtes verò, tum quòd ab auita Patrum ſuorum religione ſanctiſſima ad noua ſeditioſorum dogmatiſtarum commenta deſciuiſſent, tum quòd in Principem ac dominum ſuum arma temerè ſumpſiſſent, diuina ope deſtitutos fuiſſe, atque ideò nihil vſquàm ferè feliciter geſſiſſe.

Eo tempore, quo Cæſar è Vuittemberga exceſſit, & Mauricius, ſeptemuirali dignitate auctus, ſuos milites in vrbem immiſit, clariſſimus vir Iulius Pflugius in Epiſcopatum Numburgenſem miſſus eſt, quem tum occupabat Nicolaus Amſdorffius egregiè Luteranus. Is Amſdorffius poſt colloquium Vuormatiẽſe vltimum, quod anno Chriſti 1557. habitum eſt, vbi ſectarij inter ſe conuenire non potuerunt, ſcriptum edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quoſdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Oſiandrum damnare noluerunt; atque hoc ipſo nomine, quòd hos & eorum ſectatores damnare noluerint, eos ab Auguſtana cõfeſſione diſceſſiſſe ait. Eodem ſcripto apertè damnat Zuinglianos atque etiàm Adiaphoriſtas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, ſicut etiàm id genus alia non raròiam ſuprà memoraui, vt lector intelligat, quàm pręclarè inter ſe in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatq; ſibi à talibus, modò ſuæ velit ſaluti conſultum. *Iulius Pflugius.*

Cùm Ferdinãdus rex in Boëmia eſſet Lætmeritiæ, Cęſar ei auxilio miſit ſigna octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinãdus ad Pragenſes, quibus eos ſibi pręſtò eſſe iubet in arce Pragenſi ad 6. Iulij diem. Veniũt illi, & ſupplices ab rege offenſo veniam petunt, & eius ſe voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinandus, regis Ferdinandi filius, & Auguſtus Maurcij frater, & nonnulli alij proceres. Itaque ſub conditionibus quibuſdam à rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quoſdam, qui ad diem citati non venerant, ſeuerior ſententia pronunciata eſt. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles inſtàr Pragenſium abſque conditione ſeſe dedunt. Caſpar Pflugius quem fœderati ſibi caput conſtituerant, læſæ maieſtatis damnatur, & promittuntur aureorum millia quinq; in caput eius. Ità illud quoquè regnũ breuì tranquillatum eſt, punitis ſeditionis authoribus. *Boëmi cum rege ſuo in gratiam redeunt.*

Ad Iulij tertium diem Cęſar Bambergæ, vbì tum erat, imperij conuentum indixit: iubetq; ad Calendas Septembres conuenire omnes Auguſtam. Ipſe ſub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cæſarem Auguſtę morantem venit à Solimãno Gerardus Veltuuichus, quem Cęſar legatum miſerat Byzãtium, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentiſſimus, tametſi non ſinè morſu eum Sleidanus armatum vocat ob Cæſaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & præter alios Imperij principes etiàm Cæſaris ſoror Maria Belgij prudentiſſima gubernatrix, & neptis, Lotharingiæ vidua. Maximilianus Auſtriacus Cæſaris nomine paucis pręfatus eſt, ac deindè Cæſar *Conuentus Auguſtan⁹.* *Inducię cũ Turcis quinquennales.*

per ſcribam, vt moris eſt, propoſuit, quę vellet ijs Comitijs tractari.

Petrus Aloyſius perimitur. Menſis Septembris die decimo quorundã coniuratione Petrus Aloyſius Pauli Pōtificis filius, Placentię domi ſuæ confoditur, & Ferdinãdus Gonzaga, qui per id tẽpus Mediolanēſi ditioni Cęſaris nomine præerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more ſuo acerbè perſtringit non Aloyſium modò, ſed ipſum quoquè Pontificem, quem non ſolùm Aſtrologię, ſed & Necromantię admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi tẽperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpendo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberẽt. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribũt, & eius virtutes prędicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramentarius hęreticus dignus nõ fuit, qui illum repręhenderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil æquè familiare & ſolenne eſt, pręſertim apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſię paſtorem inuehi, & omnibus maledicentię generibus debacchari. Qui autẽ in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciũt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatem & amplitudinem attendũt, nè in Pontifice carpendo Chriſtum ipſum laceràſſe videantur. Olìm longè ante mille annos Conſtantinus pijſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatæ illi eſſent querelę aliquot Epiſcoporũ, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorũ accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidẽ voluit, corã Epiſcopis cõbuſſit: addiditq; & illud: Si in Epiſcopũ incideret alienũ coniugiũ violantẽ, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem mali crearet. Sed hęc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

[margin: 1. Reg. 19.]

[margin: Cōſtantini Magni memorabile exemplum.]

Anglorum de Scotis victoria. Hac tempeſtate Angli Scotos prelio ſuperant ductore Somerſeto regis auunculo. Pugnatũ eſt ad Muſſelburgum. Scotis pręerat Iacobus Hamiltonus, Arranæ comes & regni Scotię gubernator. Dubio aliquandiù marte acriter certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria penès Anglos fuit. Cauſa belli fertur, ꝙ Edouardo regi ſponſa nõ daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti ſe facturos receperant. Poſt eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & ſuæ ditionis fines in Scotiam proferũt. Porrò domum reuerſi, cum ſtatuis & imaginibus ſacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & ſacerdotibus ineundi matrimonij faciunt poteſtatem. Pręclarum ſanè Euãgelium, quod à contumelia Chriſti & ſanctorum eius, atq; à ſacris Veneris amplexibus ſua fundamenta orditur. Sed hęc quandoquè vindicabit Chriſtus, & ſuas ſanctorumque ſuorum iniurias egregiè vlciſcetur, Venerisque putidos ſacerdotes mittet in ſtagnum pice & ſulphure in omnem æternitàtem arſurum.

Principes omnes conceduntin In Auguſtano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis ſe ſubmittunt, Cæſare plurimùm eam in curam incum-

incumbente, vt religio collapſa in Germania poſſet inſtaurari, & hęreſes profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundã ſpem accidiſſet, multùm his comitijs laboratum eſt pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Auguſtam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cæſarẽ intercedunt, ſed nihil tum impetrari potuit. Priuſquàm intercederetur, Cęſar rem omnem, vt cum Lantgrauio actum eſſet, paucis ordine ad ſtatus omnes expoſuit, nec erat quiſquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauricius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidiſſe videtur, vt antè dictum eſt, quòd neque hi duo principes, neque Lantgrauius ipſe ſatìs perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij. Ientẽtiam Synodi Tridentinæ.

ANno 1548. in comitijs Auguſtanis rex Polonus ſuos habuit Legatos, qui illius ius in Pruſſiam Ordinibus Imperij declararẽt, & Proſcriptionem Camerę Spirenſis in Albertum Pruſſię quõdàm Magiſtrum, abolerent. Is Albertus mutata Pruſſicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam ſe dederat, nomenque Magiſtri in Ducem mutârat. Cæſar vbì Poloni regis poſtulata cognouit, Vuolfgango Pruſſię Magiſtro dat orationis exemplum, qui die 23. Ianuarij reſpondet. Tãdèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoſcendi quibuſdam datum eſſet, communi omnium conſilio deliberatum eſt, ſententiam à Cameræ iudicibus in Albertum latam, eſſe proſequendam. At cùm difficilis eſſet executio, in Cęſarem omnia reijciunt. Poloni legati in Comitijs.

Non diù pòſt obijt Sigiſmundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ætate grauis. Natus ex patre Caſimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eum ordine regnârunt fratres eius natù maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus eſt 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus pernicioſus ampliſſimo Poloniæ regno. Nam eo extincto, hæreſes abominabiles, etiàm Arrianorum & Neſtorianorum, illic paulatìm criſtas erexerunt. Succeſſorem habuit filium Sigiſmundũ Auguſtum, excelſo animo principẽ, & paternis veſtigijs in catholica religiõe inſiſtentem. Teſtatur enim de illo ampliſſimus Cardinalis Vuarmienſis Staniſlaus Hoſius, cuius apud omẽs peruulgata eſt pietas & doctrina, eum, cùm peterent nonnulli in comitijs Vuarshauienſibus, vt de cauſa religionis cognoſceret, cõſtanter admodùm recuſâſſe, dixiſſeq; non ſui id eſſe muneris: regem ſe, nõ pontificem, agere velle: ſatìs ſibi negocij eſſe cum prophanis cauſis. Eadem fuerat & Sigiſmundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cautionibus dementati, peterẽt ab illo, vt puram Luterici euangelij doctrinam in ſuo regno prędicari pateretur. Tum ille animo verè heroico pureq; ac germanè Chriſtiano, Non eſt meum, inquit, de puritate verbi cognoſcere: munus hoc epiſcoporum eſt, quorum iudicio etiàm egoipſe libens me ſubmitto, quorumque iuriſdictionem in omĩbus ſaluam eſſe volo. Vtinàm hanc tanti regis conſtantiam plerique alij ſecuti eſſent politici magiſtratus, quibus ab impoſtoribus iſtis noui euangelij buccinatoribus peſtifera Mors Sigiſmũdi regis. Vox digna rege catholico.

adulatione perſuaſum eſt, ad ipſos pertinere, vt de fide & religione ſibi iudicium vſurpent: quæ res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt ſibi faciliùs deuincirẽt principum & potentum animos, homines nequiſſimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorum eſſe ſceleratè aſſeuerârunt, vt de religione ipſi cognoſcant: quanquàm hac in re non idem ſentiunt fratres euangelici, ſed alij hanc, alij diuerſam ſententiam propugnant.

Concilij patres partìm Bononiæ, partìm Tridenti.

Erat hoc tempore Concilium nonnihil diſtractum, Patribus alijs ob aëris incommoditatem Bononiam profectis, alijs Tridenti remanentibus. Interìm Cæſar veritus, nè tardiùs, quàm expediret, Concilium religionis negocium abſolueret, quibuſdam negocium dat formulæ cuiuſdam conſcribendæ, qua per Germaniam vterentur vſque ad Concilij definitionem. Hi fuère Iulius Pflugius Epiſcopus Numburgenſis, Michael Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Iſlebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbì clàm venit, à principe librum de religione à tribus illis, quos diximus, conſcriptum accepit & legit. Rogatus à principe, vt ſubſcriberet, recuſauit, ꝙ magìs eſſet Catholicus, quàm Buceri Euangelium ferre poſſet. Ea re grauiter principem offendit. Porrò ipſe domum redijt. Eo tempore Colonienſis Archiepiſcopus Adolphus primitias, vt vocant, ſeu primum ſacrificium fecit Auguſtæ, præſentibus Cæſare, Ferdinando rege, & reliquis principibus maximo numero, quibus poſteà epulũ dedit magnificentiſſimum.

Conſcribit Interìm.

Primitiæ Coloniẽſis Archiepiſcopi.

Muleaſſes Auguſtam venit.

Per hos dies Auguſtam venit Muleaſſes Tunetanus rex, proprij filij, vt ſuprà dictum eſt, in ſe expertus crudelitatem, vtroque adempto lumine. Secutus eſt eum paulò pòſt etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate priſtinam viſus eſt retinere animi excelſitatem, erecta ceruice inambulãs, & inſigni plerũquè cultûs & geſtûs grauitate veteris fortunæ maieſtatem repræſentans.

In libello, quem diximus iuſſu Cæſaris conſcriptum, inter cætera pacis tuendæ cauſa permittebatur, vt qui apud Proteſtantes ex ſacerdotum ordine vxores duxiſſent, vſque ad Concilij determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranque ſpeciem Euchariſtiæ hactenùs ſumpſiſſent, non compellerentur calice carere. Hæc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non poſſet Cæſar tale aliquid ſtatuere. Verùm optimus princeps nihil ſibi ſumebat in eiuſmodi rebus authoritatis, ſed quàm poſſet commodiſſimè cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, ſensìm in priſtinum gradum reuocari, ſalua ſemper Pontificis & Tridentinæ Synodi authoritate, quam ille prorsùs inuiolatam voluit: facileque videbat, ſi vi adhibita inuitos ad omnia ſubitò mutãda cogere voluiſſet, nihil niſì grauiſſimos Reipub. motus expectãdos eſſe: quanquàm ego hac in re nihil velim ſtatuere, ſed libenter ſequi rectiùs ſentientium iudicium. Hoc quidem eo rerum ſtatu nimìs fuit inſolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic paſsìm vocaretur, INTERIM, quidam ſcriptores

Euan

Euangelici miris modis in eam vocem luderent, & ſannis atq; conuicijs petulanter proſcinderent. Veriſimile eſt,iam tum agitari cœpiſſe cōſilia, quibus ſe ſperarent breuì in priſtinum gradum reſtitutum iri. Vuittembergę quidem Mauricius Philippum Melāchthonem, Pomeranū, Crucigerum reſtituit. Antequàm autem Cęſar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici miſit, hoc ipſo ſanè animi ſui religionem teſtatus, quòd in religionis negocio nihil ipſe per ſe vellet cōſtituere. Pontifex verò q̀d eo in libro diſpliceret, nō tacuit: quemadmodùm aūt Pontifex reſcripſit, ſic eſt à Catholicis liber receptus. Cæſaris erga Pōtificē obſeruātia.

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Auguſta in Hiſpanias proficiſcitur, habens apud ſe Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatione tum fuêre prçclari Euangelici concionatores, qui ſibi vix vſquàm tutum ſupereſſe locum viderent: & mirabili metamorphoſi, qui priùs acerbiſſimè inter ſe contendiſſent, in hac publica, vt ipſi ſcribunt, Eccleſię calamitate, priuatarum offenſionum obliuiſcebantur. Et ridiculum ſanè fuit ſpectaculum, quoſdam egregiè Luteranos, tum videri apud Zuinglianos ſibi latibula quærere, quoſdam etiàm Helueticis miniſtris amantiſſimè ſcribere, cùm tamen animis alij ab alijs diſſiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hæreticos appellâſſet. Brentius quoq; inſignis Luteranus Hala Sueuica pulſus, Baſileę aliquandiù moratus eſt. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgangus Muſculus ex Auguſta ad Heluetios ſe recipit. Andreas Oſiāder, relicta Noriberga, fit Prutenorum infauſtus apoſtolus. Eraſmus Sarcerius à Guilhelmo comite Naſſouio diſcedit. Erardus Sneppius cum multis alijs Eccleſiaſtis ex Vuirtenbergēſis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculum erat, nè Euangelium in tota Germania occumberet, niſi quòd horum Euangeliū eiuſmodi eſt, vt votis omnibus optandum ſit, vt ex toto orbe terrarum tanquàm certa quædam Reipub. pernicies, penitùs proſcribatur. Saxo captiuus induci non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinę ſubſcriberet, dicens, ſi hoc faceret, ſe contra conſcientiam facturum, & admiſſurum peccatū in ſpiritum ſanctum, quod ſit prorsùs irremiſſibile. Sic iam perſuaſi erāt aliquot Germanię principes à verſutiſſimis apoſtatis. Sed ſi illi tam pernicioſum putârūt diſcedere ab hominum fanaticorum, & inter ſe tam pertinaciter & odiosè diſſidentiū commentis, quàm nos cōſtantes eſſe debemus in ea retinēda religiōe, quā omnibus ſeculis, quibus Chriſtū agnouit, Germania coluit, & totus vbiq; terrarū Chriſtian⁹ orbis ſemper retinuit? Scilicèt grāde piaculū eſt deſerere, quod ab apoſtatis monachis didiceris, & pietas eſt, pueriliter ab eo deficere, quod indè ab Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia tenuerit.

Maximilianus Auſtriac⁹ it in Hiſpaniam.

Euangelici præcones quærunt latibula.

Saxo non poteſt deduci à ſententia.

In Anglia hoc tempore ſub puero rege Miſſa abrogata eſt, & non diù pòſt Stephanus Epiſcopus Vuintonienſis, vir longè doctiſſimus, cuſtodię mandatur. Porrò Concilium Tridenti continuatur. Eo tempore Veneti edicto cauent, vt libri à Catholica religione diſcrepantes, ad certos Edictū Venetorū de

homi-

libris hæreticis. homines adducantur, idque intra dies octo, quibus elapſis, inquiſitum iri aiunt, & qui depræhenſi fuerint, non impunè abituros: ijs, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittunt. Hæc moleſtiſſimè ferũt homines, ſed ſi ſaperent, gauderent magiſtratus ipſorum ſaluti maturè conſulere: atque vtinàm vbiquè terrarum proſcripti eſſnt libri omnes, ex hæreticorum hominum officinis profecti. Nam ſermo eorum, quod veriſſimè dixit Apoſtolus, vt cancer ſerpit. 2. Tim. 2.

Conſtantienſes, quòd nollent Cæſari obtemperare in quibuſdam, ab illo proſcribuntur. Id illi nõ ferentes, quòd res plena eſſet periculi, habita deliberatione, Cæſaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittunt. Porrò miniſtri Euangelici, & in ijs facilè primus Ambroſius Blaurerus apoſtata monachus, aliò ſe conferunt. Lindauienſes paulò antè pertinaciores, Conſtantienſium exemplo territi, libellum & ipſi recipiunt. Cõſtantiẽſes Cæſari obtẽperãt.

Auguſti menſis die tertio Cæſar ſenatum Auguſtæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe eſſent, nouumque conſtituit: Tribus quoquè ſimiliter abrogat, & ciuium conuenticula, nè deincèps fiant, interdicit. Religionem quoquè ad libelli præſcriptum vt mutent, ſenatui nouo grauiter imperat: ſicque relicto præſidio, Vlmam petit, atque illic itidèm Senatum loco mouet, alium ſubrogat, & Martinum Frechtum miniſtrum Euangelicum cum ſocijs concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in cuſtodiam duci iubet. Senatus libellum recipit. Ex concionatoribus iſtis quatuor pertinaciter in ſuo permanſêre errore, duo ſaniora ſunt conſilia ſecuti. Senatus Auguſtæ mutatur. Itemq; Vlmæ.

Argentinenſes legatos ad Cæſarem Spiram mittunt. Ibì non inuento Cæſare, Moguntiam vſque ſequuntur: ſed propter conſiliarios quoſdam abſentes, iubentur Coloniam Agrippinam vſquè cum ipſo proficiſci. Hîc Cæſari literas offerunt. petunt ſibi decreti, quod libello ſæpè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: ſe enim de ſua ſalute valdè eſſe ſolicitos, nec audere contra conſcientiam agere. Ità mirum in modũ trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâſſent, quandò ab auita & catholica religione auocabantur. Contrà oportebat cunctantiſſimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnem prorsùs ſuſpectam habere: porrò ad religionem omnibus ſeculis & toto orbe excultam, etiàm vltrò & incunctanter reuerti. Itaque illic trepidauerunt timore, vbì non erat timor. Tandèm Argentinenſes hoc à Cæſare reſponſum accipiunt, vt cum Epiſcopo ſuo tranſigant. Iam enim obtulerant ſe ad permittenda aliquot templa Catholicis, dies feſtos & ieiunia obſeruanda, & alia quædam. Trepidatio præpoſtera. Pſalm. 13.

Paulò ſuprà de Conſtantienſium proſcriptione dictum eſt. Erant hoc nomine in ſummis anguſtijs, nec humanũ apparebat auxilium, Cæſare tunc longè lateque in Germania triumphante. Tandèm igitur multis diuexati modis, quod proſcriptis euenire ſolet, Auſtriacæ domui ſeſe

dedunt

dedunt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis condi-
tionibus,quas illi per iuſiurandū accipiunt. Eſt Conſtantia vel ſola Con-
ſtantienſi Synodo vbiquè notiſſima,vrbs non admodùm magna,ſed ele-
gans & amœna.Habet Epiſcopum,cuius diœceſis amplitudine reliquos
ferè Germaniç Epiſcopatus excedit. Habet enim ſupra mille & octingē-
tas parœcias vel parochias,& quadringēta monaſteria.Obitèr huc adſcri-
bere libet,quod de Rhenanis Epiſcopatibus quidam dicunt: Curiēſis eſt
ſummus,quia iuxta Rheni fontes. Cōſtantienſis ampliſſimus,Baſileen-
ſis amœniſſimus,Argentinenſis nobiliſſimus, Spirenſis religioſiſſimus,
Moguntinus authoritate venerabiliſſimus,Colonienſis opulentiſſimus,
Treuirenſis vetuſtiſſimus.

Diœceſis Conſtantiē-ſis ampliſſima.

Apud Burdegalenſes in Aquitania fit tumultus ob ſalinarium vecti-
gal & tributa extraordinaria.Res nō multùm à defectione abeſſe viſa eſt:
ſed Rex Henricus tempeſtiuè occurrens,miſſo cū exercitu Anna Mom-
morantio, ſeditionis authores tollit è medio, & Burdegalenſes egregiè
caſtigatos, cogit in ordinem. Ademptæ ſunt illis campanæ omnes, nè
ijs ad turbas ciendas abuterentur, priuilegiorum literæ exuſtæ omnes, &
quia regis præfectum occíderant, coguntur humum, vbì conditum ei-
us cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum
eſſet &c.

Seditio Burdegalenſis.

Grauis caſtigatio ſeditioſorū.

Cæſar tandèm in Belgium redit,ſeruato apud ſe Saxone, Lantgrauio
verò Andernandam,quod eſt Flandriæ oppidum, miſſo. Paulò antè ad
Calendas Octobris Cameræ iudicium conſtituit, aduocatos tres de Lute-
riſmo ſuſpectos remouet, cęteris omnibus inter alia pręſcribit, vt catho-
licę Eccleſię dogmata ſequantur,aüt loco moueātur.Ad Cęſarem in Bel-
gium,relicta Gallia,venit eius ſoror Eleonora Franciç regina,idque Hē-
rico rege annuente.

Cæſar Cameram cōſtituit.

Hoc ferè tempore Philippus Hiſpaniarum rex ad patrem Cæſarem,
relicto in Hiſpanijs Maximiliano fratruele, annorū 21. iuuenis ex Hiſpa-
nia Genuam proficiſcitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè
nauibus onerarijs.Apud Genuam primò,& indè alijs Italię locis magni-
ficentiſſimè excipitur. Mediolanum ingredienti pręſtò fuére Sabaudiæ
princeps,Veneti,Florentini,Ferrarienſes,Senēſes legati.Intereà Bruxel-
lis moritur comes Buranus Maximilianus anginę morbo.

Philippus rex in Italia accipitur honorificētiſſimè.

Theologi Proteſtantium Vuittēbergenſes & Lipſenſes per hoc tem-
pus inter ſe de voluntate Principis Mauricij conueniunt aliquot locis,&
nonnihil ad Cęſaris ſcriptum ſeſe accommodāt, edita religionis formu-
la in Mauricij ditione ab omnibus ſeruāda. Indè grandis poſteà inter Lu-
teranos orta tempeſtas eſt & altercatio. Ij poſteà dicti ſunt molles Con-
feſſioniſtę, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his ſcribunt
in pręfatione ſeptimæ Centuriæ authores hiſtorię Magdeburgicæ, rigi-
di Confeſſioniſtæ: An non ex ipſis ſcholis,(Vuittembergenſem & Li-
pſenſem intelligi volunt) vbì hæreſiarchæ in altis pulpitis, cincti cly-
peis politicorum ſedent, prodeunt complures iam annos libelli famoſi,

Molles Cōfeſſioniſtæ.

tetros

tetros errores continentes? quibus quales pulli excludantur, & qualem poſteritatem habiturus ſit filius Dei, luculenter demonſtratur: nempe vt reuerſus ad iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus. Ità illi Stoici Luterani ornant Melanchthonem & ſocios eius molles Cõfeſſioniſtas, quos etiàm alijs locis egregiè lacerant, & rursùs mirificè lacerãtur & proſcindũtur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Christianos, vt à taliũ communione & doctrina quamprimùm recedant.

ANno 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgium, & cum eo, præter alios, Cardinalis Tridentinus. Cæſar aduentanti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauricius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lãtgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberaliter pollicetur.

Magdeburgenſiũ pertinacia.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cæſar, cumque nollent decretum religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignationem. Hæc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euangelium, erantque hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani concionatores, Nicolaus Amſdorffius, quem Cæſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur commouiſſe ciues, vt pertinaciter Cęſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melanchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cum Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus nõ prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis, qui nec latum vnguem vlla in re à Luteri placitis diſcedendum putabant, contra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, niſi fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt ſuperintendens Ratisbonenſis. Hæc verò rigidorum & mollium Confeſſioniſtarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) contentio tandèm eouſquè progreſſa eſt, vt miſer Illyricus tota ferè Saxonia proſcriptus, Ratiſbonam vſque ad Nicolaum Gallum profugerit. Vehemens eſt enim Illyricus, & in quibuſdam libellis ſupplicatorijs mirabiliter vrget & inſtat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen non interſint niſi Synergiſtę, Maioriſtę, & Adiaphoriſtæ, cum quibus ſolis ſibi rem eſſe vult, ac mirum in modum quiritatur de Confeſſione Auguſtana, quæ multis ſit locis deprauata: crimenque falſi alicubì Melanchthoni præceptori impingit, quòd & confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mentitur Illyricus, cùm in confeſſo ſit, Auguſtanam confeſſionem nõ ſemèl à Melanchthone mutatam. Tales ergò cùm eſſent Magdeburgi buccinatores, pertinaciter diù ſeſe Cæſari oppoſuerunt peſſimo quidem obſtinatæ rebellionis exemplo.

Illyricus falſariũ vocat Melãchthonem.

Hoc anno prodijt in lucem ſcriptum quoddam contra ſeptimam Synodum Niceæ habitam, ſub nomine Caroli Magni. In eum librum præfatur quidam Eli Phili. vt Oedipus meritò adhibendus ſit, qui illud nobis nomen

nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla fit mentio, vt librum alioquì vel maximè ſuſpectum, iſthæc omnia magìs etiàm ſuſpectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tãto Principi adſcriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra ſanam fidem moliatur, quandò cum veritate non poteſt. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro iſtis nouis dogmatiſtis, qui apertè doceat, ſanctam Romanam Catholicam & Apoſtolicã Ecclesiam, cęteris Eccleſijs à Domino prelatam, pro cauſis fidei, cùm queſtio ſurgit, (ſic enim loquitur) omninò eſſe conſulendam. Et id quidem hoc ſcripto ſibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tempeſtate, qua Niceæ habita ſynodus eſt contra Iconomachos, quidã in eius acta inciderunt, & vt appáret, quæ ab illa ſynodo de imaginibus venerandis prolata ſunt, iſti de cultu diuino adorãdis intellexerunt. Ad oppugnandam ergò eam Synodum ſe conferunt, conſcribunt quatuor libros, eosque Carolo Magno, vt probabilis eſt coniectura, dedicant. Is verò mittit eos examinãdos Adriano Pontifici, cuius & amantiſſimus & obſeruantiſſimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, ſicut teſtatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipſum epiſtola, quæ iam in Cõciliorum Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in membrana deſcriptam ex Gallijs habui, ſed aliquot locis mutilam. Habetur autem etiàm Romę, vndè eam expectamus. Cùm ſit autem certiſſimum, in Synodo Nicena Adriani legatos non adfuiſſe modò, ſed præfuiſſe etiàm, quî fieri poteſt, quod Eli Phili in ſua præfatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordiẽſi, cui æquè legati Adriani interfuêre, Nicenam Synodum damnandam curauerit, aut contra eam quicquam ſcribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani ſcriptum extat, quo libri illi quatuor grauiter confutantur, idque ea verborum ſeueritate, vt perſpicuum ſit, non à Carolo, ſed ab alijs eos eſſe elucubratos. Hanc plagam verebatur Eli Phili: itaq; & ſuum, & loci, & typographi nomẽ ſuppreſſit, vt in illum quoquè quadret illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. Mirum autem in modum Caluinus & Illyricus cum ſuis hos quatuor libros iactitant, nec vidẽt ſtulti longè plura in ijs haberi, quæ illorum impia cõmenta deſtruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hæreticos in more poſitum eſt, vt vndecunquè arripiant occaſionem infeſtandi catholicam Eccleſiam. Vt imagines oppugnent, cogunt religioſiſſimum & inprimìs Catholicũ Principem fieri iconoclaſtam: nec pudet eos pro ſe allegare illum eximiũ regem, qui tot olìm Epiſcopatus, monaſteria, collegia, aliaque ſacra loca fundauit, & ampliſſimis reditibus auxit & donauit, quæ iſti perditi homines hodiè deſtruunt, diripiunt & euertunt, non impunè tot ſacrilegia laturi, ſi ille Carolus verè Magnus hodiè ſupereſſet. Paucis hęc annotare volui, vt videat pius Lector, quãta ſit iſtorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnent cum religione & pietate Chriſtianiſſimi illius regis Caroli, tamen audent Eccleſiæ Dei illius nomine inſultare, qui fuit

Lib. 1. cap. 6.

Liber ſub Caroli Magni nomine editus.

Ioan. 3.

Hęreticorũ veſana impudentia.

ff Ca-

Catholicæ Eccleſiæ vindex acerrimus, & fidiſſimus atq; conſtantiſſimus defenſor ac propagator. Quòd autem fingunt in Francophordienſi Synodo, aſſentiente Carolo, damnatam eſſe Synodum Nicenam, tam eſt pudendum & inſolens mendacium, vt eorum impudentiam nemo ſatìs admirari queat. Vt enim iam antè dixi, vtriq; ſynodo interfuêre legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè cõfutati ſunt, nec dubium eſt eius legatos non diuerſa, ſed eadem de re vna ſtatuiſſe. Tum verò decretum ſynodi Francophordienſis, quod proferunt, eorum os impudens planè contundit. Sic enim habet, queadmodùm ab ipſis profertur: Allata eſt in medium quæſtio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt. Iam efferebant ſe hæretici, putabant ſe planè victores abijſſe: & quauis talpa cæciores, non videbant nullam hîc Nicenæ, ſed Conſtãtinopolitanę, Synodi mentionem fieri. Habita enim non longè ante Nicenam Synodum, fuit Conſtantinopoli pſeudoſynodus de imaginibus profligandis, eamq; hîc intelligi oportere certum eſt. O quàm ſunt iſti ad nocendum intenti, quorum tamen improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunquè ità fraudes illorũ palàm retegit, vt mirum ſit, illos vnquàm auſos prodire in publicum: magìs etiàm mirum ſit, non ſibi cauere homines ab iſtorum inſidijs & malis artibus. Citant etiàm pro ſe Abbatis Vrſpergenſis teſtimonium, ſed iuſto Dei iudicio occæcati, non vident ibì quoquè non Niceni Concilij, ſed Conſtantinopolitanæ pſeudoſynodi, nomen expreſſum.

De Synodo Frãcophordieñ.

De aduentu regis Philippi in Belgium, paulò ſuprà memini. Ingreſſus eſt ille egregius Princeps Bruxellas ſumma patris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarum ſtudio. Quæ deindè ſecuta eſt æſtas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenẽ principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi cauſa circunducitur, liberalitate conſumpta eſt, adeò vt nõ deſint, qui annotârint ſolos Antuerpienſes in publica hac cõgratulatione ſupra centena tricena coronatorum aureorum millia expẽdiſſe: quos reliquæ ſanè quàm opulentę vrbes, pro ſua quęque virili & facultate, imitatæ ſunt. Eſt enim omnis illa ditio prędiues certè, & mira in ſuum Principem beneuolentia.

Philipp. rex in Belgio vt exceptus

Erat interìm etiàm in Gallijs ſumma lætitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificentiſſimè Pariſijs acceptis: & poterat Reipublicæ certa pax & tranquillitas diù optata tandèm cumulatè etiàm obtingere, ſi inter hos potentiſſimos reges, Carolum Imperatorem, eiuſque filium Philippum, & Galliarum regem Henricum, firma & ſyncera concordia conſtitui potuiſſet. Sed eam necdùm merebantur corruptiſſimi hominum mores, & effrenis peccandi licentia, cui caſtigandæ noua parabantur flagella, non multò pòſt exardeſcente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòſt dicemus.

In Anglia hac tempeſtate ferucbant inteſtinæ animorum diſſenſiones & acerbitates, atque in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda diſſi-

Diſſenſiões in Anglia.

diſſidia, quæ parit hoc nouum Euãgelium ab hominum monſtrificis ingenijs ab inferis excitatum, in quo tum proponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: ſed cùm à veritatis ſtudio & ſpiritu ſint alieni, in multas repentè factiones diſtrahũtur, & habẽt ſingulæ malè detorta quædam ſcripturæ loca, quibus imperitæ concioni vera ſe docere perſuadeant: ſed impudẽtiſſimam eorum vanitatem ipſa doctrinæ varietas & pugnãtia coarguit, quæ nihil poteſt cum veritate habere commercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas ſeditiones cõpeſcuit, ſumptumque ſupplicium eſt de illarum authoribus. Cęſus autem eſt etiàm Thomas Semerus Britanniæ Amiralius, quòd in affectati regni ſuſpicionem veniſſet apud germanum fratrem ſuum, qui tum regni protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum autem inter ſe Angli tumultuantur, rex Galliarum ea arrepta rei gerendæ opportunitate, in maximas annonæ & rerum neceſſariarum anguſtias adduxit Bolonię arcem, ademptis Anglis partìm vi, partìm deditione Ambletula & Monlamberto, quę ſunt loca Bolonię vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hoſtem alibì quoquè diſtineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commiſſo pręlio, reginæque reſtituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerant.

Thomas Semerus cędi-tur.

Idem Henricus rex cùm eſſet Pariſijs, ſeueriter animaduertit in quoſdam hęreticos, habuitq; ſolennem & publicam ſupplicationem ad Deũ & ſanctos eius. Deindè ſcripto quodam typis excuſo teſtatur ſe Catholicę fidei, authoritatis Apoſtolicę, & cleri ſuſcepturũ patrocinium: palamq; declarat, quàm ex animo deteſtetur noſtrorum temporum hæreticos & hæreſes, partìm è cineribus excitatas, partìm recèns inuẽtas à Lutero, Carolſtadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæreſiarchis, hominibus monſtroſis & peſtiferis, quas etiàm velle ſe ait è ſuis ditionibus extirpare, & in reos grauiſſimè vindicare. Hæc quidem ille rex Catholicè, & vt decebat regem Chriſtianiſſimum: atque ea in re ſecutus eſt patrem Franciſcum, qui noua dogmata ferre nõ potuit, & ſæpè acerba ſumpſit ſupplicia de hęreticis. Videbant ſanè illi reges, quàm nihil ferè nisì tumultus & ſeditiones, diuinarũ humanarumq; legum contemptum, magiſtratûs odium & faſtidium, & multa alia horrẽda mala pariat nouum iſtud Euangelium. Et felices ſanè atque florentes illæ ſunt reſpublicæ, in quas exitioſa dogmata minimè irrepſerunt. Speramus autẽ fore quandoq;, Deo benè propitio, vt omnes intelligant, quàm nihil nisì meræ fraudes & impoſturæ fuerint, quæ ſub puri verbi Dei & ſynceræ doctrinæ ſpecioſis titulis, nouorũ dogmatum architecti & ſatores orbi venditârunt. Sed hęc & id genus alia alibì diximus, quãquàm etiamſi crebrò repetantur, non poſſunt videri ſuperflua, quòd expediat horum ſępiſſimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacem ac vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, extra quam nulli poteſt eſſe vera ſalus.

Henricus Francię rex ſe catholicũ declarat.

Menſe Maio in Anglia diſputatũ eſt Oxoniæ ab eius Academię Theologis

Diſputatur in Anglia cũ martyre. ologis cum Petro Martyre, monacho apoſtata, profugo ex Italia. Diſputationi præerant legati regij, quo poſteà ſcripto edito, viſi ſunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquãdiù Buccerano more ſolebat de cœna Domini, vt ipſi vocant, loqui: ſed vbì aduertit eum loquendi modum à ſua mente alienum eſſe, quod Bucerus nõ magnoperè curâſſe videretur, noluit ampliùs Buceri imitari ſimulationem, ſed apertè profeſſus eſt Zuinglianiſmum. Iuit autem in Angliam etiàm Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deeſſet.

Octobri menſe Argentinenſes cum Epiſcopo ſuo tranſigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quędam alia inter vtroſque componuntur.

Solimanni filius ad Perſas ꝑfugit. Hoc anno primogenitus Turcæ Solimanni filius ad Perſas confugit. Erat Solimannus propenſior in ſecundæ vxoris liberos, è quibus alterum Muſtaphæ primogenito, hortatu vxoris, pręlaturus videbatur. Id indignè tulit Muſtaphas, Perſarumq; fretus copijs, aliquot Perſis loca finitima expugnat. Solimãnus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Perſas in fugam conijcit: ſed cùm Perſę longè lateq; omnia incenderent, è Solimanni exercitu rerum inopia preſſi, ad centum millia periêre, coactusque eſt Solimannus re infecta diſcedere.

Paulus 3. excedit è viuis Decima Nouembris die, anno ætatis ſuæ 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus ſcribit ſuo more, & vt vita functum acerbiſſimè & odioſiſſimè traducat, citat librum Italicum Bernardini Ochini, longè cõtumelioſiſſimum. Si quis ità ſcriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm liber ille perſtringit Põtificem, nemo æquo ferret auimo. Et hic viſus eſt dignus Sleidano Sacramentario, è quo nõ pauca in defuncti Põtificis contumeliam ſuis illis prę claris commentarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum lectione delectantur, illi facilè quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recuſaturi videantur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperantię inprimìs ſtudioſus: quę res illi tam raram conciliauit ſenectutem. Porrò qui ſtupris, libidinibus, comeſſationibus & largioribus poculis aſſiduè vacant, vix poſſunt ad eam pertingere ſenectutem. Fuit idem Pontifex multa rerũ peritia ac prudẽtia, & apud oẽs plurimùm gratia valebat, Italiamq; diuturno liberauit bellorũ tumultu, & perpetuã ſeruãs pacẽ, vulgò dictus eſt pater patrię, bonꝰ paſtor, bonus Reip. Sleidanꝰ & tota nouorũ dogmatiſtarũ cohors, non nisì mordere nôrunt ſummos illos Eccleſiæ paſtores.

Miſſa rursùs Argentinæ celebratur. ANno 1550, ipſo Purificationis die ſolenni Argentinenſis Clerus Miſſam in tribus templis rursùs celebrat, iam pluſquàm viginti annis intermiſſam. Ibì itidèm Sleidanus mirè eſt facetus, & cęremonias eccleſiaſticas haud ſecùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus eſt Argẽtinæ tumultus occaſione quadã, & vſqueadeò res periculi plena fuit, vt indè vſq; ad Pentecoſten rursùs diuina officia intermiſſa ſint. Oderãt Clerum pleriq; vrbis incolæ, nec alio q̃ idololatriæ loco habebãt pleraſq; omnes Catholicæ Eccleſię cęremonias: porrò apoſtatæ Buceri identidèm repetitæ inceſtæ nuptiæ, horrendæ in Euchari-

chariſtiam & alia ſacramenta blaſphemiæ,diuinarum ac humanarum rerum pluſquàm Babylonica confuſio,purum putum Euangelion videbãtur.Hæc quidem faciunt,vt minorem apud nos admirationem habeant, quæ Antichriſti temporibus futura creduntur.Habebit ille plurimos,qui eius impietati conſentiant: ſed habent etiàm horum temporum prodigioſi dogmatiſtæ,qui cupidè illorum abſurditates amplectãtur, idq́; adeò, vt non deſint,qui ſcribere auſi fuerint,nec adorandum Deum, nec præſidium ab eo expectandum.Et hoc quidem dogma eſt Ochini. Quid verò deterius ex ipſa Antichriſti ſchola prodire poterit?Neque verò multo tolerabilior eorum doctrina eſt,qui Miſſam vſqueadeò execrantur,nec ferre poſſunt vt in Euchariſtia Chriſtum adoremus.

Galliæ & Angliæ reges pacem faciunt,Boloniam Angli reddunt Gallis,à quibus certa illis pecuniæ ſumma numeratur. Quòd Angli Boloniã reſtituerent,plerique non mediocriter admirati ſunt.Et vt maior ſit inter reges neceſſitudo,Gallus ordinis Anglici,Anglus Gallici fit eques. Pax inter Gallos & Anglos.

Huius anni menſe Ianuario ſenatus Burdegalẽſis in Gallia reſtituitur. Hoc tempore Cæſar grauiſſimum in Luteranos ſuis in hæreditarijs ditionibus promulgat edictum:ſed antè quàm promulgaretur, vnà cum Philippo filio Auguſtam ad comitia proficiſcitur,Saxone quidem ſibi adiuncto,Lantgrauio autẽ Mechliniæ,munitiſſimo Brabantiæ oppido, relicto. Edictum in Luteranos.

In defuncti Pontificis Pauli locum ſubrogatur Februarij die 7.Iohannes Maria Montanus,& vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileum magnus Romæ hominum cõcurſus,qui Luteri & eius ſimilium blaſphemijs ſurda aure præteritis,pia animi deuotiõe loca ſacra Romanæ vrbis inuiſebãt, & largiſſimarum cõdonationum,quas Indulgentias vocamus, participes ſeſe reddere ſtudebant.Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgẽtijs,quia ſua ſterili fide ſecuri,rectà proficiſcuntur in Orcum. De indulgentijs poſſent multa dici,ſed iſtis nouis Euangelicis nunquàm poſſunt ſatis multa dici.Si tamen audire dignantur, dicam quid Tridentina ſynodus ampliſſima de his ſtatuerit. Verba Synodi hæc ſunt Seſſione 25. Cùm poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate,diuinitùs ſibi tradita,antiquiſſimis etiàm temporibus illa vſa fuerit,ſacroſancta ſynodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum,in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eosq́; anathemate damnat,qui aut inutiles eſſe aſſerunt,vel eas cõcedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. His contenti ſunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent,ſola fide ſua migraturi quò digni ſunt.In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitioſa iactat conuicia: vt aduertamus,ex abundantia cordis os illius talia euomere obſcœna & pudenda. Parceret ſaltem lectoris pudori,ſi nollet parcere Pontifici. Verùm impunè,immò & cum multo huius infelicis ſeculi applauſu,ab iſtis quiduis iactatur in Pontificem:ſed mendax Sleidanus fidem non meretur. Iulius 3.Põtifex. Synodi Tridentinæ de Indulgẽtijs ſententia.

Iulij menſis die 26.Cæſar Comitia auſpicatur Auguſtæ.Et hæc quoquè Comitia Auguſtana.

Sleidano armata dicuntur, quòd Cęſar vrgeret quædam, quę id genus homines nollent. Mauricius, qui anteà Cęſari ſe ſubmiſerat, ad hunc Conuentum mittit legatos, per quos oſtendit ſe non aliter probaturum Concilium Tridentinum, niſi etiàm Auguſtanæ Confeſſionis theologi habeant definiendi poteſtatem, & Pontifex non obtineat locum prę ſidis in Concilio. Hęc abſurda è ſuis abſurdis habuit Theologis. Scilicèt rei, immò iam olìm damnati, nõ vnius, ſed multarum hęreſum, in Concilio ſententiã ferent. Quis vnquàm audiuit eiuſmodi abſurditates? Videtur Mauricius iam tum coxiſſe bellum in Cęſarem, de quo pòſt audiemus.

Granuella-nus occumbit. Extremo Auguſto menſe Granuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cęſarem ſummum obtinuerat dignitatis locum, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatenſis Epiſcopus, poſteà verò Mechlinienſis Archiepiſcopus & Cardinal. multę vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cęſarem familiaritate, in magna quoquè poſteà gratia apud Philippum Cæſaris filium, potentiſſimũ Hiſpaniarum regem, ob multas egregias dotes, multamq; in rebus dexteritatem.

Aphrodiſiũ expugnatur. Per hoc tempus Aphrodiſium Africæ munitiſſimum oppidum, Siciliæ prorex magna vi expugnat. Obtinebat in ea vrbe nidũ ſuum inſignis archipirata Dragutus, qui maria ſuis excurſionibus adeò habebat infeſta, vt nulla ratione diutiùs tolerari poſſet. Capta ſunt in ea vrbe à Cæſareanis & in ſeruitutem abducta ad octo circitèr barbarorum millia. Ea res vehementer offendit Solimanni animum, nouiſque bellis materiam prębuit. Coniunxerat ſe enim illi non ità pridèm Dragutus. Imperator deindè ablatis omnibus quæ in naues cõijci poterant, Aphrodiſium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari prę ſidio firmando ac tuendo, ſumptus poni viderentur.

Magdeburgenſium clades. Hoc quoquè tempore Magdeburgenſes magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolenſi, & in acie non ſinè multorum hominum cæde vincuntur, capti ſunt plurimi, & tormenta, currus, & inſtrumenta militaria omnia in Ducis Georgij poteſtatem veniunt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum ſeſe accingunt. In ijs

Obſidio Magdeburgi. fuère Mauricius & Elector Brãdeburgicus cum Alberto patruele, itemq; Henricus Brunſuicenſis, cœptaque eſt vrbs obſideri Octobris 4. die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicẽtur, & Mauricius rerum ſummæ prę ficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia ſexaginta menſtrua, & pro ſumptibus factis centum millia.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. ſucceſſerat, annos natus duos & ſexaginta, Concilium indícit Tridenti continuandum, iubetque vt adſint omnes ad Maij Calendas, ad quos pertinet intereſſe. Interìm Mauricius fòrtiter rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua vrbe (eſt enim vrbs ipſa tripartita) multis cęſis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brandeburgico inſtat apud Cæſarem de dimittendo Lantgrauio. Cæſar reſpondet, non ipſum modò, ſed & filios

Vrbs noua capitur.

eius & conſiliarios ità ſe gerere, vt nondùm poſſit in libertatem reſtitui. Inſtabat verò Cęſar, vt edictum religionis omnes executioni mandarēt, & videbantur om̄ia poſſe in tanta Cęſaris fortuna paulatìm in Germania ad priſtinum ſtatum reduci, nisì ſatan impediuiſſet bello Gallico, de quo pòſt dicemus.

Lantgrauius captiuitatis valdè pertęſus, conſilia fugę cum ſuis ex Haſſia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hiſpanis attentè vigilantibus. At tamē reperti ſunt duo, qui ſuam ei operā addicerēt. Hi toto itinere ab Haſſię finib⁹ Mechliniam vſq; celeres diſponūt equos, & iam parùm aberat, quin res proſperos haberet ſucceſſus: ſed ad Hiſpani pfecti notitiam perfertur, & in ipſo propè fugę momēto duo ex Lantgrauianis cōfodiuntur, nōnulli compręhenſi capite plectūtur, & Lantgrauius arctiori cuſtodię mandatur. Cęſar hos conatus indigniſſimè tulit. Lātgrauius fugā meditatur.

In Auguſtanis Comitijs multùm fertur Carolus Cęſar egiſſe cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij ſucceſſionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cęſar, qui ſciret Philippi ampliſſimas ditiones & vires, Reipublicæ Chriſtianæ illo promouēdo conſulere voluërit, quandoquidem & Turcę vicini, & alij Imperij hoſtes non nisì ſumma potentia arceri poſſint. Cur autem Ferdinādus ea in re, vt aiunt, Cęſari nō acquieuerit, me latet, nec eſt noſtrum, Principum cōſilia ſcrutari.

ANno 1551. in Pruſſia Andreas Oſiander nouum de iuſtificatione dogma è ſuo cerebro fabricat, videlicet, hominem Chriſtianum eadem prorsùs iuſtitia, qua Deus eſſentialiter iuſtus eſt, iuſtum eſſe oportere: hanc verò iuſtitiam homini inſeri &c. Cōtra hunc, licèt alioquì ſtrenuus eſſet Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acriter ſcripſerūt, ſed ità, vt & illi Oſiandro, & illis rursùs Oſiander multas execrandas hæreſes impingat: Inprimìs autem Vuittembergenſes, & in his Melanchthonem perſtringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Eccleſiam DEI, etiàm mutuò ſe egregiè laceſſere & perturbare nō deſinūt. Et quāuìs tam multos haberet Oſiander cōtradictores Euāgelicos, tamē in ſuam ſentētiam ptrahere potuit Albertū Pruſſię Principem, q eius aduerſarios, & in his Ioachimū Merlinū inſignē Euangelicū, è ſuis finibus exegit. Quis nō rideat, apud iſtos infauſtos rerū nouatores Euāgelij ſui doctrinā totiès in nouas mutari formas, easq; tā diuerſas, atq; inter ſe mirè diſcrepantes? Sed dolendum maximè eſt, dum iſti ità in rebus grauiſſimis ludunt, miſeræ plebi tam miſerabiliter ac nimiùm exitiabiliter illudi. Oſiandri nouum dogma. Luterani contra Oſiandrum. Merlinus proſcribitur.

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus, monachus apoſtata, & qui contra omnium ſeculorum & Chriſtianarū gētium morem, cùm eſſet ſacerdos, ad tertias vſque nuptias progreſſus eſt. Audiui ego ex quodam graui longeq; doctiſſimo viro, fuiſſe eum Iudæum, & cùm quādoquè puerū quendā neſcio ex qua fœmina ſuſtuliſſet, eum circūcidiſſe. Vtrùm aūt hęc prorsùs certa ſint, nō poſſum affirmare, pſertim quòd ille Bucerus extinctus.

quoquè qui hæc referebat,ſe ab alijs accepiſſe diceret. Vnum hoc certum eſt,fuiſſe hominem peſtilentiſſimum. Faceſſant importuni quidam,qui talem virum pacis & pietatis ſtudioſum prædicare non dubitant:nam ſeipſos ſatìs produnt, quàm ſint parùm ſyncerè catholici, & veræ pietatis amantes. Si qua in eius viri toto pectore hæſiſſet ſcintilla veræ pietatis, nunquàm auſus fuiſſet tantæ ſibi turpitudinis conſcius, præſertim poſt publicitùs DEO nuncupatum perpetuæ continentiæ votum, in cuiuſquam boni viri prodire conſpectum. Sanè inter Euangelicos buccinatores haud temerè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum ſuperet. Multa arte conatus eſt præclaram Colonienſem diœceſin in ſuos errores pertrahere,& iam aliquouſquè progreſſus erat, ſed DEVS præpotens illius conatus citò diſſipauit. De eius horrenda morte multa tum dicta fuêre,ſed quia non ſatìs conſtant,nolim ea huc adſcribere.

Statua crucifixi ſudat

Menſis Martij die 14. in oppido Bernburgenſi ſub concionem ſtatua Chriſti in cruce pendentis, magno & ſtupendo miraculo ad quatuor horas largiter ſudauit. Erant qui ſudorem illum ſubindè abſtergerent,ſed rursùs magna copia manauit. Multæ hac noſtra ætate,dum regnant paſsìm hæreſes,ſtatuis & imaginibus iniuriæ & cõtumeliæ petulanter illatæ ſunt, nec adhuc ceſſatur, licèt non deſint id genus prodigia, quibus poſſent importuni homines abſterreri. Videntur valdè ſibi Euangelici,ſi ab hominum oculis imagines & ſtatuas Chriſti & diuorum remoueant,nec pudet eos Iudæorum & Turcarum aliorumq; Mahometanorum imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoquè ratione via ſternitur Antichriſto.

Robertus Vuaucop cęcus,fit Archiepiſcopus.

Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Pariſiorum. Is à puero cæcus, vſque eò Pariſijs in literis proceſſit, vt Theologiæ doctor creatus ſit. Indè Romæ fit ſacerdos,ac paulopòſt Archiepiſcopus Armachanus in Hybernia,& poſteà ſub Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoquè Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino,quem D. Hieronymus ſuum videntẽ appellat, conſtat,à praua ætate captum oculis,ad ſummam eum euaſiſſe eruditiõem,atq; adeò etiàm geometriam, quę vel maximè viſu indiget,ad perfectum didiciſſe.

Parma Gallicũ pręſidium accipit.

Galliæ rex Henricus in ſuam fidem & clientelam recipit Octauium Farneſium, & Parmæ imponit Gallicum præſidium inuito Pontifice & Cæſare. Ea res initium præbuit calamitoſiſſimo & diuturno bello Gallico, quo totius Germaniæ,immò & Europæ in priſtinum ſtatum reſtitutio,prorsùs impedita eſt. Pontifex Cęſaris,tanquàm defenſoris Eccleſię, opem implorauit contra Farneſium,nec eam Cęſar Pontifici negare potuit,quòd Parma tum eſſet ditionis Pontificię.

Sub Maij finem Philippus Cęſaris filius Auguſta diſcedit in Italiam, indè in Hiſpaniam,comitante Maximiliano,quem patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant.

Exiliũ concionatorũ

Auguſti die 26. Eccleſiæ Auguſtanæ miniſtri Euangelici,Cęſaris voluntate intra diem tertiũ ex vrbe decedere iubẽtur, nec vſquàm omninò con-

concionari intra Cęſaris ditiones. Intra Auguſtam vetat Cęſar Luteri dogmata doceri. Eodem modo actum eſt cum Memmingēſibus & alijs Sueuiæ concionatoribus. Erat in ijs quidam, cuius Dalila iam proxima eſſet partui. Is petit ſibi copiam fieri vxoris, vt ipſe vocabat, inuiſendæ. Tum Atrebatenſis Epiſcopus cumprimis eruditus, ad ſuos conuerſus, vxorem iſte vocat, ait, quę ſcortum eſt. Et reuerà non niſi ſcorta, immò ſcortis peiores ſunt, quę vel ſacerdotibus, vel monachis iunguntur. Horum autem profligatio magnum omnibus vbique terrorem incuſſit, qui hauddubiò idem ſibi quoquè formidarent: potuiſſetque hac ratione facilè populus miſerè ſeductus in viam reduci, expulſis prauis & ſeditioſis doctoribus, cùm eccè in tanta publicę pacis & tranquillitatis expectatione, Gallię rex Cęſari bellum mouet. Mauricius deindè cum Gallo fœdus ferit, eam gratiam pro maximis beneficijs Cæſari repēdens: Cæſaremque vehementer & Gallus & Mauricius afflixerūt, tam inopinato nec vſquàm indicto bello: immò cùm Cęſari Mauritius omnem interim obſequētiam polliceretur, & Gallus videretur nullas belli iuſtas cauſas habere. Quicunque autē huius in Cęſarem inexpectati belli authores fuêre, non diù poſteà ſuperuixêre, & plerique omnes in ipſo ætatis flore dura morte periêre. In Gallię Chriſtianiſſimo rege mirum fuit, quòd ſe eo quoquè nomine ſcriberet bellum Cæſari facere, vt Saxonem & Lantgrauium, qui erant præcipui Luteranæ doctrinæ patroni, in libertatem aſſereret, cùm tamen ipſe in ſua ditione Luteranos & aliarum ſectarum homines ſeueriſſimè perſequeretur.

Auguſtæ, itemq; aliorum.

Bellū Gallus Cæſari facit.

Hoc tempore Turcica claſſis, Melitæ arce fruſtrà tentata, Tripolim Aphricę vrbem expugnat, & Gallus naues aliquot Belgicas capit & diripit. Per Pedemōtium quoquè aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæſar Pontifici ferret opem contra Octauium, quem, vt diximus, ipſe in ſuam fidem accepiſſet. Cæſar eius facti publico ſcripto ratiōem reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit: Viginti & duæ naues onerarię multis mercibus onuſtę, fretę inducijs, vt quidam ſcribit, è Belgio tendebant in Hiſpanias. Eius rei per nauem ſpeculatoriam certior factus Polinus Gallus, adnauigat ad naues, ait ſe vehere reginam Scotię, orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris cauſa tormenta omnia diſplodant. Faciunt id nimiùm creduli. & eccè repentè ille in exarmatas naues impreſſionem facit, & nouem duntaxàt euadētibus, reliquas cum mercibus, quarum precium quingentiès mille aureis ſcutatis æſtimaretur, Rotomagum pertraxit, magna quidem nauiculatorū iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Tripolis à Turcis capta.

Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rurſùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germanię Archiepiſcopi Electores, Moguntinus, Coloniēſis qui paulò pòſt aduenit, & Treuericus: & præter hos etiàm aliquot Germaniæ antiſtites. Rex Galliæ eò miſit Legatum, excuſauitq; ſe coram Patribus Concilij, cur ipſe hac vice ſuę ditionis Epiſcopos nō eſſet paſſus ire ad Synodum. Erat tum propter

Continuatio Cōcilij.

Parmen-

Parmenſe bellum nonnulla offenſio inter Pontificem & Regem. Teſtabatur nihilominùs per legatum Rex, ſe erga Religionem & Romanam Eccleſiam animo futurum ſyncero & integro. Et certè Catholicam religionem in ſuo regno egregiè tutatus eſt, & ſi illi longior contigiſſet vita, nunquàm eas hæretici in eius regno tùrbas excitâſſent, quibus poſt eius obitum Gallia miſerabiliter quaſſata eſt. Atque hoc ipſo tempore, quo propter Parmēſe bellum alieno in Pontificem viſus eſt animo, edictum longè grauiſſimū contra Luteranos in ſuo regno ꝓpoſuit, prẹmia etiàm magna delatoribus pollicens.

Magdeburgenſes ſe dedunt. Nouembri menſe Magdeburgenſes, longa iam obſidione preſſi, in gratiam his conditionibus recipiuntur: Supplices à Cæſare veniam petant, in Auſtriacam & Burgundicam familiam nihil faciant, Cameræ ſe ſubmittant, Auguſtano decreto poſtremo pareant, aureorum quinquaginta millia perſoluant in vſum fiſci pro belli ſumptu, tormenta maiora duodecim Cæſari tradant, & quædam aliæ duræ ſatìs. Sleidanus hāc eorum laudat conſtantiam, quòd illi Cẹſari & toti Imperio tam pertinaciter reſtitiſſent, qua re dicit eos ſummam nominis gloriam apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo ſanæ mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionem proſcripti à Cẹſare, ſuo exemplo alios quoquè ad rebellandum inuitent. Sed Sleidanus ad tam prẹclarum facinus audendum etiàm alios, dum laudat, inſtigat & accendit. Porrò Mauricius Magdeburgum in Cẹſaris, Imperij & ſuam fidem adigit, & relicto in vrbe prẹſidio, abſcedit.

Interceditur pro Lātgrauio. Sub Decembris initium Mauricius, Elector Brādeburgicus, & multi alij Principes partìm per literas, partìm per legatos apud Cæſarem pro Lantgrauio rursùs intercedunt. Cẹſar, qui de Mauricij cum rege Gallorum fœdere & bellicis conſilijs nihil ſciret, (adeò tectè & diſſimulanter à Mauricio gerebantur omnia) reſpondet ſe expectare in dies Mauricium, cum illo ſe ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipſorum interceſſionē apud ſe pondus habuiſſe. Paulò pòſt Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauricium, ait Cẹſaris hoc dubium eſſe reſponſum: Patrem ſuum tabeſcere ſqualore carceris, (licèt non ſit veriſimile, Cẹſarem tam duriter egiſſe cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauricius, qui ſua conſilia mirificè celârat, hoc Cæſaris non incommodo accepto reſponſo, ſtatìm ad bellum gerendum animum adijcit, tempusque anni idoneum expectat. Habebat iam exercitū quo Magdeburgum obſederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Duringiam hyemabant, & multa, præſertim Eccleſiaſticis, atq; in ijs Moguntino Epiſcopo, damna dabāt. Ea res permouit tres Electores Epiſcopos, vt domum cogitarent.

Mauricius bellum parat.

Bellum in Cæſarem ſuſcipitur. ANno 1552. Germanicum in Cæſarem bellum ſuſcipitur, Galliæ rege cum Mauricio & alijs quibuſdam ſeſe coniungente, & defenſorem Germanicẹ libertatis palàm ſcribente. Cæſar necdùm quicquam comperti habuit de Mauricij machinationibus, quippe qui

omne

omne ſtudium Cęſari per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cęſari quoquè perſuaderet milites ob non ſoluta ſtipendia tumultùari, cùm tamen eius ſacramento tenerentur. Hęc quidem in illo principe, quem Cæſar ampliſſimis auxiſſet honoribus & beneficijs, minimè probantur. Nam ad Lantgrauij liberationē nihil opùs erat tam pernicioſo bello, quo Germanię plerique principes diriſſimè afflicti, ciuitatęs magna damna perpeſſæ ſunt. Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauricij ſocius tantum damni dedit, quantum credi vix queat: & quo deniquè latiùs ſerpēte, ipſe Mauricius florēte ætate extinctus eſt. Si acceſſiſſet Cęſarem, vt & ſe facturū dixerat, & Cęſar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexiſſet, & Lantgrauium longè faciliori via liberâſſet. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magìs, vt eſt veriſimile, importuna Luteranorum dogmatiſtarum inſtantia, eum ad hoc bellum Cæſari pręter omnem expectationem faciendum induxit.

Cùm Tridentū crebris nuncijs de bello allatum eſſet, paulatìm Concilij patres domum abeunt: neq; enim tutum erat, cum armato milite de religione diſceptare. Ità tot Cæſaris conatus, tot ſumptus & labores eo importuno bello periêrūt. Iam Mauricius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij ſcribit, facti ſui rationem reddit: Cæſarem, non tamen nominatìm, acerbè perſtringit, & moderatiſſimo Principi multa impingit, quę in illū minimè quadrant. Appáret, illas literas non à Mauricio, ſed ab aliquo impuro apoſtata vel Melanchthone conſcriptas, pręſertim quòd ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lantgrauio, vbi rurſùs imputat Cęſari, licèt obliquè, ſtudium arripiendæ Monarchiæ. Sed dum ſic ſcribit, videtur optimo Principi propemodùm nimiam improperare clementiam, qua nisì ille in Germanos vti voluiſſet, non valdè difficile fortaſsìs ei fuiſſet, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuiſſent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apoſtatæ Monachi officina profectū videtur. Scilicèt Carolus Cæſar apud ingratos & in tot ſectas diſſectos Germanos Monarchiā affectauit. Habuit ille longè potētiſſimus Princeps, hodieque habet Hiſpaniarum ſereniſſimus rex Philippus filius eius tātam, tamque amplam & ꝑpotentem in nouo Orbe Monarchiam, vt tota Europa vix digna ſit, quę illorū in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Gallię regē, & cum eo ſe pcuſſiſſe fœdus ſcribit, aitq; Cęſari decretū eſſe, Galliæ regē omibus fortunis euertere. Hoc quidē Cęſarē voluiſſe, nuſquàm appáret, nec hoc quiſquam facilè credet, qui Cæſaris res geſtas inſpexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius non ſuo, ſed alieno calamo ſcripſiſſe putatur.

Concilium bello diſſipatur.

Cæſaris in nouo orbe potentia.

Edidit etiàm ſcriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, ſocius Mauritij, quem Cæſar captiuum in libertatem reſtituerat. Is inter cætera in hoc ſcripto ait, Cæſarem induxiſſe militem externum in Germaniam, qui & plurimum det damni per agros, & complures ad inopiam redigat, & omē genus inſolentiæ exerceat. Hoc aūt vtrùm veriùs in externos

Albertus Brandeburgicus cōtra Cæſarem.

milites,

milites,quàm in eum ipſum Albertũ Principem competat, qui tot modis vexauit Germaniam,teſtes eſſe poſſunt multę amplæ Germaniæ prouinciæ. Valdè etiàm perſtringit Commentarium Ludouici ab Auila clariſſimi viri Hiſpani de Cęſaris bello Germanico, ipſumque Ludouicum vocat hominem impurum & mendacem, quod quidem in eum virum nõ competit,quem Cęſar admodùm habuit multis annis familiarem. Et ipſe quidem Ludouicus etſi vno loco nonnihil inſimulat Albertum negligentię,idq; eo tẽpore quo captus fuit,tamẽ alibi honorificam eius mẽtiõem facit,& dicit Cęſarẽ vel maximè lętatum fuiſſe, cùm eum ſibi videret ex captiuitate reſtitutum,magniſq; eum affeciſſe beneficijs.

Ludouicus ab Auila perſtringitur.

Galliæ rex perſtringit Cæſarem.

Gallię quoquè rex, cur hoc bellum ſuſceperit, publicis literis declarat. Is nominatìm perſtringit Cęſarem non ſemèl.Iam omnes iſti erãt ad bellum inſtructiſſimi,& ingentes poſt ſe militum turbas trahebant, cùm interìm Cęſar omnia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis non vno loco hoſtiliter appeti, & iam propè in ipſas hoſtium manus incidere, tam eſt humanę infirmitati moleſtum, vt nõ pauci etiàm ex longè minoribus caſibus legãtur ſubitò vel apoplexia, vel alio morbo extincti:& eſt veriſimile, Carolo Cęſari hanc inopinatam perſecutionem nõ paucos vitę annos detraxiſſe: quanquàm nec illi diù ſuperuixerunt, qui in eum tam hoſtiliter incurrerunt. Scriptum iſtud Gallię regis, typis fuit excuſum lingua populari, & in fronte pręferebat pileum inter duos pugiones.Subtùs erat titulus regis, qui ſe libertatis Germanię & principum captiuorum vindicem appellabat.Sunt qui dicant hoc ſymbolum repertum in antiquis numiſmatis, & ab illis, qui Iulium Cęſarem occiderunt, vſurpatum.Hiſtorici interdùm ſcribũt,ſeruos ad pileum vocatos,hoc eſt, ad libertatem,cuius inſigne eſt pileus. Iam antè dixi, multos fuiſſe admiratos, ꝙ ille rex, qui diceretur Chriſtianiſſimus, eos principes ex Cæſaris Catholici manibus vi extorquere voluit,qui eſſent Luteranorum præcipui patroni, cùm tamen ipſe in ſuo regno hocipſo ferè tempore decretũ ſeueriſſimum in Luteranos promulgâſſet.

Mauritius occupat Germanię vrbes

Imperio tres Epiſcopatus adimuntur.

Mauritius cum ſocijs progreditur, multas Germanię vrbes occupãt, abrogant magiſtratus à Cęſare inſtitutos,ipſi nouos creant:nec hoc contenti, etiàm pecuniam & tormenta exigunt: & hoc erat Germaniæ reſtituere libertatem,cùm ipſi non eſſent illarum ciuitatũ domini,immò bellum facerent ſuo Principi. Auguſtam quoquè paruo pręſidio munitam deditione capiunt.Interìm Gallię rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio ſubtrahit, Lotharingiam occupat,ducem puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metenſibus durũ eſt iugum impoſitum, nec præter meritum, vt quidam putant, quòd Luteri dogmata non admodùm reſpuere viderentur. Ità rex Galliæ,qui ſe libertatis Germaniæ vindicem ſcribebat, breui tempore ab Imperio tres abſtraxit Epiſcopatus,adiutus Germanorum auxilijs.Viſus eſt etiàm Galliæ rex tentare Argẽtinam munitiſſimũ Germanię oppidum,ſed id fruſtrà fuit. Mauricius Auguſtę mutauit Senatũ, à prudẽtiſſimo Cęſare conſtitutũ,& veterem

rem vnà cum tribubus reſtituit. Indè ſex diebus Vlmam oppugnant, ſed oleum atque operam perdunt: quanquàm Albertus Brandeburgicus Vlmenſium vicos & oppida vaſtauit incendijs, pecuniam extorſit, eodem inſtituto vtens apud Vlmenſium vicinos. Vlma fruſtrà oppugnatur.

Eſt Vlma potens & nobilis Sueuię vrbs, quã tamen ipſam conſtat olìm à Carolo Magno Chriſtianiſſimo Imperatore, attributam fuiſſe ampliſſimo illi monaſterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto ſtudio quõdàm ſanctiſſimi Imperatores, Reges & Principes, exędificandis & ditandis Eccleſijs & monaſterijs incubuerint, adſcribam hoc loco fragmentum literarum Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monaſterio iam dicto, idque ſanè longè maiori pietate, quàm hodiè infames apoſtatæ incitant reges & principes atque magiſtratus ad expilanda & deſtruenda monaſteria. Eſt verò hoc literarũ exemplar: CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Auguſtus: Si ſanctorum monaſteriorũ loca, nè labantur, frequenter ſuſtentamus, ſuſtentãdo ditamus, non ſolùm Deum per hoc nobis placamus, ſed etiàm noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorum comperiet induſtriã, qualiter Vlmam noſtram regalem villam, pro animæ noſtræ ac parẽtum noſtrorum remedio, ad monaſterium quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemanniæ partibus ſita, Sintleohesuna nuncupatur, vbì venerabilis pręſul Hetto ſpirituali turmæ præeſt, cum omnibus appendicijs ſuis & locis adiacentibus tradimus atque transfundimus: vt fratres ibidèm regulariter ſubſiſtentes, & diuino operi die nocteque iugiter inſudantes, dum ſumptibus alacriter procurãtur, aſſiduis eorum precibus Deum nobis propicium facere dignentur. Et vt prædictus Hetto cum fratribus ſuis monachis & clericis in prędicta inſula, exterioribus curis remotis, Deo ſeruire liberiùs atque ſecuriùs inſiſtere valeat, cum ipſius Abbatis deſiderio, ſuorumque monachorum rogatu, Adelbertum cognatum noſtrum in ſupradicta Vlma aduocatum ac defenſorem conſtituimus &c. Datum anno ſalutis 813. Vlma datu monaſterio Augienſi.

Ex quibus literis inter cætera obitèr licet animaduerti, quàm vanum ſit iſtorum nouorum hominum commentum, qui monaſteria olìm non niſì Chriſtianas ſcholas fuiſſe ſomniant, in quibus pueri inſtituerentur. Nam etſi etiàm in quibuſdam monaſterijs habebantur monachi doctiſſimi, qui iuniores fratres in humanis ac diuinis literis inſtituerent, at tamẽ præcipua monaſteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & miniſterijs. Pudet ſanè pigetque referre, quàm multa & impudenter & petulãter, atque etiàm imperitè & ſtolidè hac de re à quibuſdam ſectarijs confingantur. Scripſit quidam Guilielmus Radenſis epiſtolam dedicatoriam in Chronicon Hirſaugienſe Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus eſt in laudando illo Abbate, ſed quædã tamen illius obliquè perſtringit. Cogor eſſe breuis, alioquì in breui epiſtola multas illius hominis ineptias, nè q̃d grauius dicam, oſtenderem: & tamen videtur ſibi belliſſimus euangelicus. Ait ſatìs liquere, monaſteria olìm nihil aliud fuiſſe, quàm Chriſtianas Monaſteriorum pręcipua ſtudia.

ſcholas ad ætatem iuuenilem,in omni genere literarum & bonis moribus vſque ad annos maturioris ætatis inſtituendam. Itaq; putat poſteà ſic inſtitutis licuiſſe indè diſcedere,& abire quò vellent: nam mox ſubiungit: Quæ quidem nunc triſtiſſimi ſunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico,quo ſe vult tueri,abundantiſſimè hominis vecordia confutatur. Nam in monaſterijs monachi inſtituebantur iam monaſticen profeſſi,aut certè profeſſuri,tametſi fortaſsìs etiàm admittebãtur honeſtorum virorum id petentium pueri nonnulli,vt cum literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent.Nec tamen ſic dabatur opera literis,vt nihil prętereà aliud fieret ab eis.Immò poterat delirus iſte ex Regula Diui Benedicti,de cuius monachis potiſſimùm agit Tritthemius,id perſpicuè diſcere, non licuiſſe monachis quicquã dìuino operi,hoc eſt,precibus horarijs & cultui diuino in tẽplo abſoluendo anteponere,niſì id fortaſsìs certas ob cauſas rationi conſentaneas alicui permitteretur.Itaque monaſteria eò potiſſimùm ſpectabãt,vt in ijs ex monaſticæ regulę pręſcripto in caſtitate,paupertate & obedientia(cuius obedientiæ votum iſte miſer vocat impijſſimum)viueretur,vt diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur,idque ex Regulæ & Obedientiæ præſcripto. Hoc verò iſti tenebriones vocant triſtiſſimum carcerem,nõ vtiquè ſic dicturi,ſi vel micam haberent Chriſtianæ pietatis.Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati,quantã animi libertatem & iucunditatem pariat eiuſmodi propriæ voluntatis abnegatio & ſtudium obedientiæ:contrà verò,quàm verè miſera & dira ſit ſeruitus ſuæ obſequi voluntati, ſuis indulgere affectibus & deſiderijs,quemadmodùm faciũt hoc tempore apoſtatę monachi, qui pertæſi Euangelicæ illius vitæ,quæ in monaſterijs benè inſtitutis cernitur,ad ollas Aegypti & ſeculi atque carnis voluptates rediêrunt: cumq; ſuam turpitudinem & fœdiſſimam apoſtaſiam in ſacco & cinere plorare deberent,è diuerſo in reprobum dati ſenſum, criminantur vitã monaſticam,& vbiquè magiſtratus inſtigant ad abolenda monaſteria, eorumque reditus & facultates in pios ſcilicèt vſus conuertendas. Ità factum eſt, vt multis locis monaſteria deſtructa ſint, quædã verò mutata in ſcholas, vbì pueri inſtituantùr,contra ipſam monaſteriorum primam inſtitutionem & fundationem.Porrò reditus eorũ & facultates ſic diſtribuuntur,vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Eccleſiaſticis portionem ad ſe adducant viles apoſtatæ,qui cum ſuis inceſtis Dalilis viuunt ex eis nõ paulò ſuauiùs,quàm olìm eis in ipſis monaſterijs licuiſſet. Sed veniet ille dies,quãdò diuitias quas deuorant,euoment,& de ventre illorum extrahet eas Deus.Luent quæ fecerunt omnia,nec tamen cõſumentur:iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum ſic & ſuſtinebunt. Et quarè tandèm? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis.(Sunt enim monachi ex profeſſo pauperes, & licèt pleraquè monaſteria habeant non paruas facultates,tamen neceſſarijs contenti monachi,reliqua lõgè meliùs quàm iſti deſertores expendunt, nec quicquam priuatìm indè ſibi ceu proprium vendicant) rapuerunt,& non ędifi-

Nihil operi Dei prępo-nendum.

Monaſteria in ſcholas à quibus mutata.

Iob 20.

Ibid.

ædificauerunt eam,nec eſt ſatiatus venter eorum.Reuelabunt cęli iniquitatem eorum,& terra conſurget aduerſus eos.Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus,ſibi vendicauit Auguſtinianum monaſterium,quod fundatum erat pro monachis triginta:nec id quidem in ſcholam publicam conuertiſſe eum legi,ſed cum ſua Catharina vixit ibi genialiter,idque non modò non repræhendente,ſed ſummè etiàm applaudēte cæco hoc mundo.O fœdiſſimam rerum mutationem. Olìm ſanctiſſimi & potentiſſimi reges & principes innumeris extruēdis & ditandis monaſterijs exatiari nō potuerunt,& ea re,vt paulò antè ex literis Caroli Magni didicimus,Deum ſe placare,& totius regni ſtatum corroborare credebant:hodiè cōtrà,ad ſceleratorum apoſtatarum ſuggeſtionem,paſsìm excinduntur & euertuntur,hauddubiè non ſinè euidenti regnorum & ditionum multarum euerſione. Nam certè in monaſterijs inſtabatur precibus nocturnis atq; diurnis,& erant in illis permulti, quorum preces Deus contemnere non potuit:& tum florebat Reſp. & erant opes & copiæ in regnis,magna annonæ vilitas,vberes rerum prouentus. Conferantur ſanè ea ſecula,quibus in precio fuêre monaſteria, cum hoc noſtro reuerà miſerrimo & infeliciſſimo ſeculo,quo nihil ferè eſt contemptius monaſtica vita,& re ipſa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuerſitatem cōperiemus.Non volunt attendere homines,tanto ſemper om̄ia rebus in humanis feliciùs ſuccedere,quanto maior impenditur cura, ſtudium & opera in cultum diuinum.Sed Luterus & ſui aiunt eum Dei cultum,qui eſt in monaſterijs,eſſe impium & idololatricum. Quid verò aliud diceret Luterus cum toto grege ſui ſimilium apoſtatarum? Longè aliter de monachis ſenſerunt omnium ætatum & ſeculorum optimi quiq; & doctiſſimi homines,atque etiàm pijſſimi & inuictiſſimi principes. Et certè niſì ſuæ impietati vel maximè obſiſtere videret malus dęmon vitæ monaſticæ profeſſores,nunquàm tam atrociter per Luterum & id genus peſtes,eos eſſet inſectatus.Verùm ab eius farinę hominibus vituperari,id demùm eximiè laudari eſt:maximè cùm iſti non ſolùm ea vituperent,quę ab omnibus bonis prædicantur, ſed interìm etiàm palàm impudentiſſimè mentiantur. Ità ille bonus vir, cuius ſuprà memini,Guilielmus Radenſis in illa ſua Epiſtola hoc quoque addit:Nunc nemo ferè eſt, (aut ſaltem pauciſſimi)qui vel à limine ſacras literas in monaſterijs,ab Antichriſti fermento nō repurgatis,ſalutârit,nedùm profiteatur. Immò ſi quis ſit, qui Bibliorum lectioni intendat, inque vſum transferre vel ſaltem cogitet,hunc ſtatìm hęreticum,ſchiſmaticum,inobedientem, apoſtatā ac Luteranum proclamitant &c.& rurſùs:Authores,inquit, bonos exurūt &c. nam nimìs longum eſt eius nugas & calumnias referre. Obſecro,quid in his hominibus vel mentis vel frōtis eſt,quos non pudet tam turpiter mētiri?Vt nihil dicam de alijs monaſticis ordinibus, quorum mihi non tam nota ſunt exercitia & ſtudia,atquè noſtra.In Carthuſiano inſtituto,quod ego me amplexum lætor,quotannìs tota ſacra Biblia publicè in omnium fratrum auribus perleguntur,partìm in templo, partìm alijs certis locis:

Luterus occupat monaſterium.

Reſp.quādò floruerit.

Calumnia hęretici.

pſalterium totum hebdomadîs ſingulis recitatur, vt cætera priuata ſtudia prætercam:& tamen non verentur iſti ſcribere,arceri monachos à Bibliorum lectione,& qui Biblia legant,eos hæreticos vocari. Et hæc quidem

Mendaciũ poſuimus ſpem noſtrã

& id genus alia plurima,licèt ſint impudẽtiſſimæ vanitatis,tamen perſuaſerunt permultis: & hoc illis ſufficit, potuiſſe ſcilicet id ipſos efficere, vt quanuis ſcelerate & prodigiosè mentirentur, tamen vera dicere putarentur. Et videas ſanè hodiè perplures,qui huiuſmodi multa petulanter confingant,aut ab alijs horum temporum nouatoribus hauſta,admodùm cõfidenter iactitent, & in hoc ſibi bellè ſcioli & prędarè religioſuli videantur,ſi poſſint inſultarę monachis. Ità noſter Guilielmus Radenſis, cuius ſemèl atq; iterùm memini,rurſùs ait,ordines quoſdam Peruerſis ſuis (ſic enim vocant,quos nos Cõuerſos dicimus) omnium librorum lectionem

Magdeburgici oppugnant Vuittebergicos.

aliquot ſeculis penitùs interdixiſſe. Scripſit iſte egregius vir ſuã hanc epiſtolam Magdeburgi anno 1559. cuius vrbis concionatores quidam Luterani, in quibus & Illyricus, mirabiliter oppugnârũt Vuittenbergenſes & Lipſenſes theologos, & fortaſsìs iſte Radenſis fuit vnus ex illis. Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixè velle reſpõdere, non niſì bonas horas perdere eſt. Audiant miſeri illi, multos hodieque in monaſterijs inueniri monachos, qui ſe à talibus humani generis peſtibus irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinàm verò præpotens Deus quandoquè pectoribus hominum, malè ab iſtis faſcinatorum, adſpiret lumen gratiæ ſuæ, vt videant quorum hominum prodigioſa commenta ſequãtur, malintq; ſimiles eſſe Caroli Magni, & innumerabilium aliorum religione & pietate præſtãtium Maiorum ſuorum, quàm iſtorũ reuerà miſerorum hominum, quorum horrendam cæcitatem tanto magìs execrabitur poſteritas omnis, quòd eam ipſam pro magna Euangelij luce iactitârint. Scio hęc non admodùm cõmodè hoc loco inſeri: ſed candidus lector boni conſulet, quòd interdùm iſtorum inſolentiæ reſpõdemus, quorum alioquì amentiam & ſtultitiam irridendo & contemnendo prętergredi mallemus, niſì nos ſimplicium minuſque peritorum periculum, quippe qui horum fraudulentis mendacijs non raro euertantur, cogeret veritatis ſuſcipere patrocinium. Verùm his obitèr commemoratis, iam ad narrationis ordinem reuertamur.

Conuenitur intereà Lincij, quod eſt Ferdinandi regis oppidum, atque ibì cum Ferdinando Mauricius de pace tractat, nec Cęſar ſe valdè difficilẽ prębet, certis tamen cõditionibus, quas cùm Mauricius ſinè ſociorũ conſenſu ſe diceret per omnia accipere non poſſe, ità diſceditur, indicto rurſùs conuentu Paſſauij. Cęſar iam militem conſcribebat. Epiſcopus Auguſtanus non mediocri ab Mauritij ſocijs damno afficitur. Cameræ Iudices Spira excedunt non ſinè cauſa. Magna eſt in Germania, pro cuius libertate iſti ſe dicebant arma cepiſſę, rerũ confuſio & perturbatiò, multis etiàm Proteſtãtibus ad ſummã inopiã redactis. Vndecimo die Maij veniũt literę

Gallus redit in Galliam.

ad regẽ Gallię à Mauricio de pace cum Cęſare cõponenda. Ijs acceptis literis, Rex, q. nihil minùs ſperâſſe putat, biduo pòſt redit in Lotharingiam.

Et

Et hæc fuit merces, quòd Mauricium Cæſari bellum mouentem tam magnis impēdijs adiuuerat. Mauricius quidem paulò pòſt redit cum Cęſare in gratiam, & militem ſuum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorum poſthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania verſatur, Cęſareani duce Martino Roſſemio Gallias inuadunt, & Cāpaniæ Gallicæ fines lōgè lateque vaſtant incendijs. Mouit hoc quoquè regem, vt ſuos potiùs limites tueretur, quàm in Germania hæreret. Mauricius Cęſari conciliatur.

Mauricius Lincio digreſſus, victoriam obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbì non longè abfuit à ſupremo vitę diſcrimine, niſì celerrimè ex militum ſtipendium poſcentium manibus elapſus eſſet. Vbì Cęſar cognouit de capto Erebergo, mox Oeniponte diſcedit feſtinabundus, & cū eo Ferdinandus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem reſtituerat, ſed is à Cæſare diſcedere noluit, abeuntemq; ſecutus eſt Villacum vſq;, quod eſt in Carnis oppidum. Vix Cæſar abiêrat, cùm Mauricius adeſt cum ſuis, ingreſſusque Oenipontem, res omēs Cæſaris, Hiſpanorum & Cardinalis Auguſtani diripit, rebus Ferdinādi & ciuium nihil læſis. Auguſtæ paulò pòſt ſcriptum edunt, quo à Cæſare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cæſari ſe obſtrinxerant, abſoluunt neſcio qua authoritate. Ità permiſſum eſt, immò & mandatum illis pręclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificādam doctrinam: & hoc quoquè erat libertatem Germaniæ reſtituere. ô miſeram libertatem. Mauricij periculum. Oenipontē Mauricius obtinet.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgango Teutonici Ordinis Magiſtro, direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque inſupèr pecuniam extorquet. Indè verò in Noribergēſium agrum ſeſe confert, & tam immaniter eorum omnia vaſtat & populatur, vt vicos cētum, caſtella & ciuium villas ſeptuaginta, & cum his templa, poſtquàm ea ſpoliâſſet, atque ter mille iugera ſyluæ ad eos pertinentis combuſſerit. Bambergenſis epiſcopus duriſſimis conditionibus pacem ab eo redimit. Vuirciburgicus aureorum millia ducēta numerare cogitur, & prętereà in ſe eius debita recipere, quæ erant circiter trecenta quinquaginta aureorū millia. Sueuicæ ciuitates numero ad vigintiſex, & in ijs Auguſta, per legatos hortabātur Noribergenſes ad pacem cum Alberto faciendam: ſed illi præter alia, quæ eos ab hac pace abſterrerent, à Cęſaris & Ferdinandi fide diſcedere noluerunt. Tum verò Albertus lōgè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his conditionibus cum eo pacem facere compulſi ſunt: Aureorum ducenta millia dependant, licèt iam antè Mauritio & ſocijs eius centum millia dediſſent: tormenta magna ſex inſtructa rebus omnibus tradant: principes cōfœderatos fauore proſequantur &c. Et hæc ipſa ciuitas Auguſtanæ erat Confeſſionis. Hoc ſucceſſu fretus Albertus, Vlmenſibus quoquè dira minatur: ſed illi reſpondent negatiuè ad ea quæ poſtularet. Si Romanus aliquis Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Epiſcopus ità diuexâſſet vrbem aliquā, nullum Sleidanus & eius ſimiles ſectarij ſcriptores, eius atrocitatis exaggerandæ finem facerent. Et mul- Noribergēſium clades. Item Bambergenſes & Vuirciburgici. Noribergēſes afflicti grauiſſimè.

tus eſt Sleidanus in commemorãdis pecunijs, quæ è Germania & alijs regnis Romam exportentur. Et hæc facit vir bonus, vt inuidiã conflet Pontificibus. Verùm ſub hoc nouo Euangelio tãtam rerum ferè omnium iacturam fecit Germania, totq; damna & clades perpeſſa eſt, vt pecuniȩ oẽs Romam exportatæ, pro nihilo habendæ ſint: nec adhuc calamitatũ vllus appáret finis. Hoc verò bonus Sleidanus non videt, & libẽs patitur hȩrere in calamo, nõ paſſurus, ſi ad Põtifices exagitãdos iſthuc pertineret. Tales nimirùm ſunt pleriq; omnes ſcriptores ſectarij, qui ſe Euãgelicos vocãt.

Gallus vaſtat Lucemburgenſes.

Galliæ rex Lucemburgẽſem ditionem inuadit, populationibus & incendijs graſſatur, Danuillerium oppidulũ deditur, & poſteà Iuodium valdè munitũ, in quo erat Erneſtus Mansfeldius comes, qui cum multis alijs in regis poteſtatem venit. Porrò Mauricius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbì & Principes aliquot coràm aderant, & abſentium multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauricius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt cognoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi cõuentu de illis rebus, quæ eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis omnis compoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinum, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinenſibus milites ſuos quouis tẽpore intra vrbem recipi, & prȩſidium quoquè admitti, & quȩdam alia. ſed nihil impetrauit. Non tuliſſent impunè, niſì eo ipſo temporis puncto, quo hȩc ferè exigebat, rumor allatus eſſet de Mauritio ad pacem ſpectante. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autẽ Spiræ præſidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit ſubſcribere, ſed pergit oppugnare Francofordiam. Reuerà dici non poteſt, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabiliter flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæſare, exercitûs ſui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam rex Galliæ fertur non æquo tuliſſe animo.

Conuentus Paſſauiẽſis.

Cæſar venit Auguſtam.

Iam Cæſar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. diẽ Auguſti Auguſtam venit, Senatum à Principibus inſtitutum remouet, & priorem, quem ipſe creârat, reſtituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenſes Gallorum ope Hiſpanos milites è ſua vrbe eijciunt. Lantgrauius è cuſtodia dimiſſus, vbì ad Traiectum ſuperius venit, rursùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns coniunctas, Hiſpanis cuſtodiendus traditur, donèc Cæſar conſuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuirim occupat. Moguntiȩ arcem epiſcopi & quædam alia loca flãma vorax abſumpſit. Treuerica quoquè ditio ignes & dira multa pertulit, & cum aliquot monaſterijs arſit etiàm quȩdam Epiſcopi arx, haud procùl à Treuiri. Epiſcopus Treuirenſis erat in arce munitiſſima apud Confluentiam, quò etiàm ſe contulit Colonienſis Epiſcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, ſi Albertus (vt ferebatur) militem nauibus per Rhenum deuehere voluiſſet. In hoc Principum Confœderatorum bello, Vlmenſes in Cȩſaris fide conſtantiſſimè permanſerunt, licèt ſex dierũ (vt di-

(vt diximus) obſidione premerentur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cęſar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed non niſi cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoque illic prandio, rurſus egreditur. Tandem iam appetēte hyeme, importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22. Octobris die. Vrbem illam Galli mirum in modum communierant. Albertus Brandeburgicus hoc tempore, cùm non poſſet cum Gallię rege de ſtipendio cōuenire, quorundam precibus cum Cęſare redit in gratiam. habebat apud ſe 50. ſigna peditum, nec paucos equites. Aumalius Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectione, cùm iam ei legionem vnam peditum, cui Riſebergus præerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt lōgè pauciores haberet equites, magna vi Gallos in fugam conijcit, multos etiàm nobiles cædit, Aumalium ipſum capit, & in Germaniam mittit cuſtodiendum: moxque ad Metim ſe cum Cęſaris exercitu coniungit. Fuit hoc Nouembris quarta die. Cæſar 20. die Nouembris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorū horrenda tonitrua vltra vigintiduo Germanica milliaria ſint audita: ſed ꝙ ſęua eſſet hyems & tēpus omninò importunū, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finem. Ex exercitu multi frigore & cōtagione periērūt. Guiſius princeps, q vrbē ꝓpugnauit, egregia in milites Cęſaris, morbo aut vulneribꝰ, nè exercitū ſeq poſſent, impeditos, vſus eſt humanitate & liberalitate, benignè eos excipiēs, & rebus omnibus neceſſarijs adiuuās. Fuit hoc ſanè facinꝰ Chriſtiano principe dignū, & merita apud oēm poſteritatē laude celebrandū. Et certè idē ille princeps religiōis catholicę fuit cōſtantiſſimus ꝓpugnator, q̄ res illi tādem mortē cōciuit, vt poſteà indicabimus.

Cæſar intrat Argentinam. *Metis obſidetur.* *Terribilis oppugnatio.*

Ab alia parte Cęſaris Belgicę copię vaſtant Galliam, & Heſdinum expugnant. Interim ex Hungaria Mauricius domum redit. Porrò Henricū Brunſuicenſem hoc ferè tempore non mediocriter afflixit Volratus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auſpicijs, cùm is Gallicarum eſſet partium.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idq; ab ipſis Germanis, qui ſe Germanicæ libertatis vindices profiterentur, præterquàm quòd etiàm tres Germaniæ Epiſcopatus Gallus ſibi vendicauit. Videbantur iam Euāgelici præcones reſtituti, cùm eccè Ioachimus Vueſtphalus, Eccleſię Hamburgenſis paſtor, claſſicum canit, nec ſinit pace gaudere Zuingliani Euāgelij fratres. Libellum enim emiſit hac inſcriptione, *Farrago confuſanearum & inter ſe diſſidētium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorum libris congeſta.* Hoc telo præter ſpem Tigurini & reliqui eius generis ſymmyſtæ, inprimis Caluinus percutitur: Vult Ioachimus hoc libello oſtendere, Zuinglianos in varias & pugnātes inter ſe opiniones ſciſſos eſſe: quę ſit propria nota ſeductorum. Certè ipſe quoquè Luterus 8. Zuinglianorum ſectas in breui ſua Cōfeſſione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctiores, vt nocentiſſimum Zuinglianorum errorē opprimant: Deniquè dicit eſſe dignas Zuinglianorū blaſphemias,

Germanię clades & damna. *Luterani inſtarāt bellū in Zuinglianos.*

quæ potiùs ſceptro magiſtratûs, quàm ſtylo refutentur. Paulò antè Caluinus Tiguri oſtenderat, idem ſe cum Tigurinis de cœna ſentire: ſed hoc Ioachimus per ſimulationem factum dicit. Nemo quidem contra hoc Vueſtphali ſcriptum quicquam hoc anno edidiſſe viſus eſt, ſed non ſemper impunè feret, quòd auſus eſt tantâ cõtumelia afficere Caluinum cum ſuis. Obitèr hîc obſeruanda ſunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauricij opera ipſis aliquam eſſe redditam libertatem & Cæſarem grauiſſimis bellis teneri implicatum: ſed eccè dum ſibi à Cæſare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua ſe bella transferunt, & tam dirè inuicèm ſe lacerant & inſectantur, vt parùm à Catholicis paſſi videri poſſint. Hoc tamen dubitandum nõ eſt, qui Cæſarem impediuerunt, nè poſſet cœptam Germanię ab hęreticis contaminatæ reſtaurationem proſequi, eos Chriſtianæ Reipub. cladem haud vulgarem attuliſſe. Sed de his alij fortaſsìs ſcribent copioſiùs.

Giapan inſula apud antipodes.

Hoc anno Giapan inſula, in extremæ Aſiæ finibus à Luſitanis, quorum eſt longè lateque prolatum Imperium, etiàm in remotiſſimis ab orbe noſtro regionibus, de amplectenda Chriſti religione ſedulò pertentatur. Eſt ea gens in pararello Germaniæ & Galliæ ad Antipodes ſita, diſciplinarumque omnium gnara. Itaque difficiles ſe prębent, nec volunt Luſitanis morem gerere, niſì id priùs faciãt Sinarum populi, de quibus iam magna ſpes eſt, quòd poſſint ad fidem Chriſto benè propitio traduci, vtì infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuum gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorum eſt ampliſſimum imperium, ferturque idem rex aliquot milliarium murum contra Tartaros exędificâſſe, vbì perpetìm in armis habeat cẽtum millia hominum, nè qua à Tartaris fiat irruptio. Giapan inſula vergit ad Septentriones, & vt Hiſpani numerant, à Sinarum regione versùs Aquilonem diſtat leucis ſexcentis: & corporum quidem colore, linguæ accentu, veſtimẽtis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm ſimiles ſunt. Habet inſula in longum leucas ſexcentas, alicubì in latum trecentas.

Libri hæretici cõburũtur Meti.

ANno 1553. menſe Ianuario Galli apud Metenſes inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos. Mirum profectò eſt, cùm Germani Principes, qui Gallum contra Cæſarem ſibi adiunxerunt, ideo partìm nomine ſe feciſſe teſtati ſint, nè Auguſtana Confeſſio, hoc eſt, Luteri doctrina opprimeretur, tamen cum eo rege percutere fœdus voluiſſe, quem ſcirent Luterano dogmati eſſe infeſtiſſimum: nec minùs mirum eſt, regem Hẽricum Gallum, eorum voluiſſe principum amplecti fœdus & amicitiam contra Cæſarem, quos & ipſe odiſſet religionis nomine, & quos non dubitaret à ſe quoquè animis eſſe alienos cauſa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metenſis Epiſcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum conſtituit Senatum.

Fœdus cõtra Albertũ.

Albertus Brandeburgicus rurſùs conſcribit militem. Fœdus contra eum vel potiùs ſuî defendendi cauſa aliquot principes ineunt. Mauritius cum

cum Henrico Brunſuicenſi fœdus percutit, & Epiſcopis Vuirceburgenſi & Bambergēſi atq; Noribergicis ſuam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Epiſcoporum & Noribergenſium fines ſęuit incendijs & direptionibus, Bambergam & Suinfurtū Imperij vrbē capit & præſidio munit, quędam Noribergenſium caſtella & oppida occupat.

Cęſar oppidum Morinorum munitiſſimum Terouennam Gallis vi eripit, diripit, incendit, euertit. Captus in eo fuit Coneſtablij filius. Turca hoc tempore aut circiter mare Iōnium & Tyrrhenum infeſtum habet. Sunt qui ſcribant Gallos ſe eis coniunxiſſe. Ego nihil huius affirmare velim. Nimium enim turpe eſt, Chriſtianos cōtra Chriſtianos cum Turcis Chriſti atrociſſimis hoſtibus ſe cōiungere. Dum Albertus in Frāconia graſſatur, Mauritius & ſocij exercitum eò mittūt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obſidibus è Noribergica ditione, in Saxoniā celerrimè aduolat, multos Erphordienſis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu commotus, omnes ſuos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberſtatenſi Clero magnam pecuniæ vim imperat, Henrici Brunſuicenſis agrum incendijs vaſtat. Ferdinandus rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergenſes eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu ſingulare quoddam inauditę crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atq; Laufum ditionis Noribergicę oppida occupâſſet, & oppidanos & ruricolas & pecudes incluſerit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pueros, mulieres aliquot grauidas, & nō paucos ægrotos conflagrâſſe.

Terouenna euertitur.

Albertus graſſatur.

Iulij ſexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circiter annorum ſexdecim adoleſcens, magno quidem dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo ſibi polliciti eſſent: nec minori illorum dolore ſucceſſit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à ſe ſeparârat, filia, virgo prudentiſſima, & Catholicę religionis amantiſſima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, aitq; tantę expectationis regem ſeculis aliquot Europam non habuiſſe, quippe qui noui euāgelij doctrinam vehementer amâſſet. Sed Sleidani encomia plus vituperationis quàm veræ laudis adferunt, nempe ab hęretico ſacramentario profecta, qui non laudet niſi ſuî ſimiles.

Eduardus rex decedit.

Nona die Iulij committitur in Saxonia prēlium cruentiſſimū à Mauritio & Alberto, atque vtriuſque copijs. Mauritius cum ſuis victoria potitur, ſed ipſe lœtali accepto vulnere, paulò pòſt moritur, Albertus incolumis effugit. Periêrunt in eo bello duo Henrici Brunſuicenſis filij, & permulti comites, prēter alios. Multa eo die millia periêrunt, illis inter ſe infeſtiſſimis ſignis concurrentibus, qui ſe Germanicæ libertatis aſſertores ſcripſerant. Hoc quidem in bello videre erat Mauritium, Lantgrauium, Brunſuicenſem Henricum & Epiſcopos Vuirciburgicum ac Bambergenſem, in ijſdem verſari caſtris: Porrò Alberto ſtudere Ericum Brunſuigium, Mauritij ſororium. Fertur Mauritius duriſſima obijſſe morte, & ſe mirum in modum ob nimios dolores velut in

Prœliū Saxonicū immane.

Mira rerū metamorphoſis.

ſpiras contraxiſſe. Sed nihil huius pro certo aſſeuerare velim. Sunt qui ſcribant eum noua cum Gallo rege conſilia tum agitâſſe. Vtcunquè ſit, Cæſarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello præter ſpem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioqui non bonam, non mediocriter perturbâſſe videatur, cùm ipſe in ſe Cæſaris ſummam eſſet expertus beneuolentiam.

Sub hoc tempus ſanguineæ guttæ repertæ ſunt in folijs arborum, auditi canū importuniſſimi latratus, & mutuę dilaniationes, equorum velutì fremitus, & concurſationes armorum. Fuerat inter Mauritium & Albertū maxima neceſſitudo, quæ tandem hunc habuit euentum.

Heſdinum rurſus expugnatur.

Superiori anno Heſdinum, arcem munitiſſimam diximus, Cęſareanos expugnâſſe. Eam Galli recuperauerant. At hoc anno, menſe Iulio, rurſus Gallis eam vi extorquet Cęſaris exercitus, cæſo Horatio Farneſio Galliarum regis genero, multiſque captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareſchallo Marchiano.

Mauritio ſucceſſit Auguſtus frater eius, qui regis Danorum ſororem habet in matrimonio. Per id tempus maximus terręmotus concuſſit Miſniam Auguſti oppidum. Saxo, quem Cæſar captiuū duxerat, electoriam dignitatem & poſſeſſiones ablatas, ab Auguſti optimatibus, itemq; à Cæſare repetebat: ſed Auguſtus manſit in poſſeſſione.

Epiſcopi Vuirciburgicus & Bambergenſis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iuſſu regis rapiuntur ad ſupplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, ſed fruſtrà.

Iohanna Suffolcia.

Eduardus rex Anglię hoc anno, vt diximus, moritur. Is ſibi ſubſtituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex ſorore: porrò Mariam & Elizabetham ſorores ſuas exhæredat. Aſſentiūt proceres plerique, ſed populus & nobilitas omnis fert indigniſſimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipſam Henricus moriens Eduardo voluit ſuccedere.

Maria ſuccedit Edurrdo.

Multùm Northumbrius Dux conatus eſt impedire, nè Maria in regno ſuccederet: at ſucceſſit tamen, DEO illam benè iuuante, & multis ad eam confluentibus. Porrò Iohanna ducitur in cuſtodiam, captuſque Northumbrię Dux, Londinum adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti ſunt etiàm eius liberi, & frater, & nonnulli alij proceres, & Eduardi pręceptor Iohannes Checus, qui tamen poſteà dimiſſus eſt. Deindè Maria regina Londinum venit in arcem, atque ex carcere liberat locoque reſtituit Stephanum Vintonienſem & Tonſtallum Dunelmenſem, doctiſſimos Epiſcopos, ducemque Norfolcię, & quoſdam alios Catholicos. Vintonienſi addit ſummæ dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northumbrius Auguſti die 22. capite plectitur: multi Euangelici ſuperintendētes in carcerem conijciuntur. Northūbrius cùm iam ſupplicio afficiendus eſſet, palàm ſuum errorem confeſſus eſt, & quia Edouardo regi puero ſuaſor fuerat mutandę religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus eſt omnes ad Romanæ Eccleſiæ amplectēda dogmata:

[Handwritten marginal note:] Eduardus dicitur vero suasus a Northumbrio, testamento quo Mariam et Elisabetham exheredabat, [illegible] ut Joannam Filii sui uxorem in Regno firmaret. Vide Florimundum Remundum l. 6. [illegible]

gmata: ſimul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex ſectis naſci ſoleant, quales etiàm Anglia iam vidiſſet inteſtinis exagitata diſſidijs, & Germania fœdiſſimè confuſa. Ad extremum ait, ſe velle mori catholicè: atque ità cęſus eſt. Petrus Martyr, monaſtici inſtituti deſertor, inſignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Henricus Brunſuicenſis Albertum, nouas conſcribentem copias, in pugna vincit. Turcica claſſis Corſicam inſulam Genuenſium capit, aliquot demptis oppidis. Cęſar Heſdinum ſolo æquat, & cùm vellet Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, nō paucis occiſis & captis. Galli Cameracū tentant, ſed fruſtrà: & cùm vſqueadeò propè Cęſaris ad Valencenas caſtris ſe cōiunxiſſent, vt res ad pręlium ſpectare videretur, plurimis deſideratis abeunt 18. Septēbris die, in reditu longè lateq; oīa vaſtantes incendijs. Lutetiā ſęuiſſima vaſtat peſtis, & rex multos Euāgelicos cōburit. Brūſuicenſis Hēricus cum exercitu proficiſcitur cōtra Albertum in Fanconiam, & licèt nō deeſſet ei occaſio quoſdam Principes, à quibus lęſus fuerat, egregiè diuexandi, tamen commodum & humanum ſe prębet, & ſinè maleficio exercitum per eorum fines ducit. *Albertus vincitur.*

Geneuæ Caluinus Seruetum Hiſpanum, valdè impiè de ſacroſancta Trinitate ſentientem, extremo curat ſupplicio affici. Mirum hoc erat. nō ſolùm quòd Caluinus nihilo eſſet illo melior, ſed etiàm quòd iſti Euāgelici nolunt morte affici hęreticos. Porrò verò Caluinus ſuum hoc factum vſqueadeò illuſtre eſſe voluit, vt totam hiſtoriam ſcripto euulgato compręhenderit, & in hęreticos gladio vindicādum docuerit. Tanta eſt nouæ huius Euangelicę doctrinę conſtantia. *Caluinus Seruetū afficit ſupplicio.*

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, nō probaturus, vt appáret, ſi Pontifex aut Catholici eam hæretico illi intuliſſent. In ſumma: quicquid facit Luterus, Caluinus, Zuinglius, & id genus peſtes, id nō poteſt non eſſe euāgelicum: ſi quid eiuſdem generis faciat Pontifex Romanus, ſæua tyrannis eſt & facinus Antichriſtianum. O cæcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs cōmeruerat mortem atquè Seruetus ille: nec refert ſecùs de illo ſentire miſeros, quos ille miſer euertit. Luterani ſanè ſi habuiſſent illum, tractâſſent illum haud aliter, nî fallor, atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur ab hoſtibus. Galli Vercellas ex improuiſo capiunt, factaq; direptione, indè recedūt, quòd Gonzaga Cęſaris pręfectus ſuperueniret.

Turcica Solimāni claſſis multa damna infert ditionibus Cęſaris, quę ad mare vergerent, Siciliæ, Calabriæ, Corſicæ quoquè, quam (vt dixi) occupârunt, permultis cæſis Corſis & Genuenſibus. Interìm diuina vltio Solimannum illum domi perſequitur. Erat ei filius natù maximus Muſtaphas. Hunc ſuſpectûm habens de regno ipſius inuadēdo, ad ſe eum accerſit Alepiam in Syriam, vbì tum regiam habebat Solimannus. Muſtaphas patri ſtatim obtemperās, ad eum cum magnis properat muneribus. *Claſſis Turcica vexat Chriſtianos.*

Vbì

Vbì ſe de equo dimiſit, nullas ſuſpicatus inſidias, in Solimanni taberna-culum ingreditur, iuſſusq; acinacem deponere, ad Solimannum eius ma-num oſculatur? propiùs accedit: ſed ô crudelem patris animũ, antequàm acceſſiſſet, à regijs miniſtris, vt eis imperatum erat, ſubitò compræhenſo funis in collum inijcitur, & inſpectante patre ſtrangulatur. Eadem hora ſignifer eius, ex nobili Michaëlium familia Venetijs ortus, capite plecti-tur. Fertur poſteà Solimannus eam filij necem multis lachrymis pro-ſecutus.

Solimãnus ſuum iugu-lat filium.

Albertus Brandeburgicus à cameræ iudicibus proſcribitur, tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno catholica religio magna ex parte reſtituitur: Regina Philippo, Caroli Cæſaris filio, deſpondetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerãt Euangelici in ſolo regno Angliȩ, & quidam Iohannes Foxus, de quo in-frà fortaſsìs plura, martyrum iſtorum Angliæ hiſtoriam conſcripſit. Sed ab horum martyrum conſortio libera nos Domine. Ne Luterani qui-dem iſtos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, quàm Luteri dogma ſecuti videantur. Ineptus quidam ſcribit, exules Angliȩ priuatìm in Ger-mania multos de vera ſententia verborum cœnæ priuatìm docuiſſe, ijs verbis non ſolùm catholicos, ſed etiàm Luteranos perſtringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vueſtphalus Luteranus, libellum edidit hoc titulo, Recta fides de Cœna DOMINI: quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgenſi, vt eam inſtrueret aduersùs Sacramen-tarios.

Ioannes à Lasko, à Lu-teranis vbi-què repelli-tur.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis, ſed ſacramentarius, permiſſu re-ginæ Mariæ, ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturum: ſed quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit ob-tinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vtì nec ſa-cramentarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxoniæ vrbes, Lute-ro addictas: ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam in-expiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos cõcionatores, Sa-cramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula, in Phri-ſiæ Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum vbì refocillarētur. In eos acriter inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccle-ſiaſtæ, ità vt compulſus ſit Iohannes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorum in Anglia Eccleſia, quam ta-men etiàm ipſi Sacramentarij vellent non euulgatam. Et quis nõ rideat, dum iſta legit? Prodijt etiàm, Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios, in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro per-citos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commen-tarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos commentarios in Gene-ſim ſingulis propè folijs explodere, & cachinnis amarulētis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus commētarios in Geneſim à Lutero diſcrepan-tes.

Embdæ re-cipitur.

tes. O miſeros, qui tales ſequuntur duces in rebus grauiſſimis, ad animarũ vel ſalutem vel exitium ſempiternum pertinentibus.

Hoc anno fuit quidam Pariſijs, qui ſe Iohannis Apoſtoli & Euangeliſtæ mẽte perfuſum diceret. Porrò & Baſileæ & Pariſijs viſus eſt, qui genio Petri Apoſtoli ſe duce frui contenderet. Alius quoque Baſileæ aſſerere nõ dubitauit, ſe Moſis angelum habere, prædixitque regem Galliæ ante menſis Iunij initium Proteſtantium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò commouit, ſed vbì vidit regem Franciæ conſtanter in auita religione permanere, ſubduxit ſe, veritus laqueum, furcifer. Non finxiſſent iſti, opinor, talia, nisì vidiſſent homines pleroſque incredibili ſtoliditate quibuſlibet commentis facilè commodare fidem. Homo portentoſus Pariſijs. Item Baſileę & Pariſijs.

ANno 1554. Cęſaris ampliſſimi legati in Anglia matrimoniũ Philippi & Mariæ reginæ omninò conficiunt, inuitis ſeditioſis quibuſdam, qui authore Viato rebellionem excitârunt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate ſedat: Viatus capitur, & in carcerem ducitur: Dux Suffolcius, ſeditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij filius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer ſibi ſubſtituerat, capite mulctantur. paulò pòſt etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuenſis, Saxoniæ ducis cõiunx, & vndecimo poſt eam die dux Iohannes Fridericus maritus eius. Conficitur matrimonium Philippi & Mariæ.

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs reſtituitur, & multi Euangelici indè aufugiunt, ſedesque ſuas apud Germanos diuerſis locis captant. Elizabetha reginæ ſoror, quòd anteactæ ſeditionis conſcia putaretur, in cuſtodiam datur. Hęc religionis mutatio moleſtiſſima fuit Euangelicis, qui ſibi illo in regno certum perfugium collocârant, ſi quid alibì aduerſi accideret. Religio reſtituta in Anglia.

Albertus Brandeburgicus omni ditione ſua eijcitur, & Blaſſeburgum, pręcipuum eius propugnaculum, obtinet rex Ferdinãdus. Intereà Brunſuicenſis Henricus per inferiorem Saxoniam aliquot principes & vrbes, multos quoq; nobiles & illuſtres pecuniam poſcit. Alteræ eius & Epiſcoporum ac Noribergenſiũ copiæ, pulſo Alberto & expugnato Suinfurto, quoſdam alios mulctant in Germania ſuperiori. Porrò Carolus Sabaudię princeps moritur, relicto Philiberto, qui Cęſari militabat. Gallię rex Cæſaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinantum capit, diripit, arces ibì demolítur, Marięburgo prędidium imponit. Cęſare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binſium oppidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultiſſimos hortos habuit, fœdiſſimè diripit, inflammat, & omnia longè ac latè populatur & incendit. Eodem verò tẽpore Gallicus exercitus in Italia à Cæſareanis profligatur, & Senenſes grauiſſima premuntur obſidione. Galli vexãt Burgundos

Philippus Caroli Cęſaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòſt die Vuintoniam, vbì ad ſummam cum multa nobilium turba progreſſus Philipp⁹ rex in Angliam.

ædem, ab Epiſcopo Vuintonienſi & quibuſdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò ſequenti die, ipſis ferijs D. Iacobi, regali magnificentia nuptiæ celebrantur. Cæſar eò miſerat legatum, qui ſuo nomine regnum Neapolitanum filio nuptiarum cauſa cōcederet. Poſteà cum multo ſplēdore Londinum cum regina ingreditur. Sub finem Octobris, Mediolanenſis quoquè principatûs poſſeſſionem Cęſar ei tradit per legatos. Ipſe interim iuxta Heſdinum, ſuperiori anno ab ipſo captum & euerſum, nouam munitionem & oppidum contra Gallos condit.

Nuptiæ.

Nouembris die 12. Londini in Anglia publica inchoantur Comitia. Aderat rex Philippus & regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè ſummo honore exceptus. Is in publico conuentu hortatur omnes ad eccleſiæ Catholicæ amplectēdam communionem & vnitatem. Ibi ſanè regni Ordines petunt veniam ſchiſmatis cōtra Pontificem admiſſi, orantq; vehementer, vt à cenſuris Eccleſiaſticis abſoluti, recipiantur in Eccleſiæ ſinum. Altero die inter alia, quæ narrare longum eſt, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in omnes abſolutionem pronunciat. Hæc irridentur ab iſtis nouis Euangelicis: ſed quantumcunquè procaces ſint & inſolentes, niſi abſoluantur horrendi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint conſtricti tenentur, nunquàm Dei vultum cōſpicient. Olim ſolebat plerunq; malus dęmon inuadere eos qui eſſent excommunicati: quod cùm hodiè rarò fieri videatur, Excommunicatio, qua nulla eſt pœna ſeuerior, & formidanda magis, in contemptum abit. Interim tamen, etſi corpus non videtur obſidere, animam certè anathemate percuſſi malus dæmon obſidet. Et indè eſt, quòd in ſummum Pontificem adeò atrociter incurrunt plerique omnes hęretici, quia ſciunt illi datas eſſe claues regni cælorum, & ligandi atque ſoluendi primariam in terris poteſtatem, quam, licèt eis rumpantur ilia, tamen eripere ei non poſſunt.

Comitia Angliæ.

Anglia Eccleſiæ cōciliatur.

1. Cor. 5.

Matth. 16.

ANno 1555. Ioachimus Vueſtphalus pręco Hamburgenſis, nouum edit ſcriptum contra Sacramentarios. In præfatione ſcribit, Regē Daniæ & Senatum Hamburgenſem edicto prohibuiſſe, nè quis ciuium Anabaptiſtas, Sacramentarios, vel alios ſectarios hoſpitiò reciperet. Hoc edictum renouatum eſſe ob grauiſſimum periculum, quod Luteranis Eccleſijs à ſacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Aliæ quoquè eius littoris vrbes ſub graui pœna vetuerunt, nè qs Zuinglianos hoſpitio reciperet. Iſthuc quidem eſt ſapere, lupos arcere à grege, niſi quòd ſatanas ſatanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea ſeueritate erga ſectarios omnes vſi eſſent Catholici, non tam latè ſerpſiſſent tot monſtroſæ hęreſes.

Vueſtphal. in Sacramētarios.

Diù tacuerat contra ſuum genium Ioannes Caluinus, ſed nunc tandèm primam contra Vueſtphalum defenſionem euulgat. Vueſtphali quidem nomine abſtinuit, ſed eo conſilio, vt ipſe ſcribit, vt ſi fortè ſanabili eſſet ingenio, tacitè eius ignorantia ſepeliretur. Verùm ſenſit Caluinus non edentulum Vueſtphalum. Mox enim libellum conſcripſit

Caluinus in Vueſtphalū.

contra

contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiuſdam ſacramentarij falſam criminationem.* Prodijt eodem tempore Timanni Luterani, Bremenſis paſtoris, Farrago contra Sacramentariorum diſſentientes inter ſe opiniones. Terrebant hęc Luteranorum fulmina Iohãnem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaq; menſe Aprili ex Embda migrat Francophordiam, vbi ei permiſſum eſt conſtituere Eccleſiam peregrinorum. Sic vocari voluit illa nõ admodùm magna ſynagoga. Sed quàm miſerũ eſt, quamq; horrendum, ea ratione dici peregrinos? Quanto conſultiùs feciſſent, ſi ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe adiunxiſſent, futuri deincèps ciues ſanctorum & domeſtici Dei? Eſt tamen hîc quoquè non negligenter obſeruandum iuſtũ Dei prępotentis iudicium, quo factum eſt, vt qui eam profiterentur ſectã, quæ multos Catholicos è ſuis ſedibus expuliſſet, multisque modis diuexâſſet, ipſi iam ferè nuſquàm poſſent certam & tutam obtinere ſedem. Vueſtphal. contra Caluinum.

Menſis Martij die 18. moritur Sebaſtianus ab Hauſenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, & ei ſubſtituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & inſigni virtute conſpicuus.

Eiuſdem menſis die 23. obit diem ſuum Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte comperta, Moronus Cardinalis, itemque Auguſtanus & reliqui Cardinales Romam celeriter aduolant, noui Pontificis creandi cauſa. Eligitur autem ab omnibus Marcellus Ceruinus, retẽto ſibi nomine Marcelli, multa & eruditiõe & probitate venerabilis. Sed quod dolendum eſt, eius Pontificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitu die viceſimo Senenſes ad ſummam rerum omnium egeſtatem redacti, Cęſari tandèm ſe dedunt poſt diuturnam obſidionem. Marcellus ſucceſſorem habuit Iohannem Petrum Caraffam, ſenem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus eſt Paulus Quartus. Iulius 3. moritur. Marcell. 2. Senę dedun tur Cęſari. Paulus 4.

Sub vêris initium apud Heluetios nata eſt diſſenſio propter quoſdam Locarnorum ſubditos, qui trans Alpes poſiti, Zuinglianiſmum cõplexi erant. Id Quinquepagici cum cęteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbãtibus. Tandèm cõpulſi ſunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus ſuis diſcedere. Eorum bonam partem Tigurini in ſuam vrbem & agrum receperunt. Diſſenſio apud Heluetios.

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad ſe legatis prouinciarum, dominiorum & ciuitatum Burgũdicæ domûs, poteſtatem regnandi & gubernandi terras ipſi ſubiectas vltrò tradidit. Eo tẽpore ſedentis Cæſaris dextrum latus Philippus filius, ſiniſtrum Maria ſoror eius ità claudebant, vt terna ſedilia triangulari ferè linea eſſent conſtituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, labores ſuos & annos Regni ſui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauiter, & copioſè. Lachrymabatur autem Cęſar ipſe. Porrò filius Philippus rex, & Maria Regina Pannoniæ, & plurimi proceres mirabiliter doluerunt, & multi in profuſiſſimas lachrymas eruperunt, etiàm illuſtres aurei velleris equites. Inter cætera dixit palàm optimus Imperator, quòd nemini ſciens & prudens iuſtitiam negârit. Carolus V. Philippo filio permittit Burgundię adminiſtrationem.

rit. Aderat inter alios Hannoniæ Seneſcallus, podagræ morbo vexatus. Illi Cæſar ſemèl atque iterùm humaniſſimè iuſſit ſedem poni, quam tamen ille modeſtiſſimè recuſabat. Finita oratione, Guilielmi Principis Auraniæ, & Burenij comitis humeris ſe ſuſtentans, ex conſpectu ampliſſimi theatri abſceſſit.

Zuingliani reſpondent Luteranis.

ANNO 1556. aliquot Sacramentarij dogmatis ſigniferi Luteranis egregiè reſpondent. Principiò Henricus Bullingerus Apologiam edit, qua oſtendere nititur, Tigurinos miniſtros in Orthodoxa & Catholica fide ſanctè perſeuerare. Crede, ſi vis. Deindè Bernardinus Ochinus contra Vueſtphalum defenſionem conſcribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hoſtis non eſſet moleſtus, etiàm Caluinus ſecundam ſuam defenſionem, piam ſcilicèt & Orthodoxam de Sacramentis, contra Vueſtphali calũnias euulgauit. Si Romanus Pontifex & tota Chriſti Ecclesia, auſi eſſent, inuitis Zuinglianis iſtis, hoc pacto calamum ſtringere in Luteranos, omnia illorum ſcripta non aliter acciperentur, quàm Papiſtica cõmenta, quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. Sed vt iſthęc calumnia faceſſeret, viderentq; homines ab iſtis noui Euangelij præconibus non ipſum verbum Dei, quod tam impudenter iactitant, ſed priuatas quorunque opiniones pro Dei verbo imperitis obtrudi, permiſit ſapientiſſimo conſilio etiàm inter ſe atrociſſimè & pertinaciſſimè digladiari miſeros & omni lachrymarum fronte plangendos, vt qui necdùm eorum laqueis implicati ſunt, caueant, nè quandoquè irretiantur: qui autem irretiti ſunt, ocyſſimè ſeſe explicare nitantur. Acceſſit his Luteranorum hoſtibus auctarij loco Iohannes à Lasko, qui ad Poloniæ regem & eius regni ordines omnes ſcribit Epiſtolam, qua & Zuinglianum dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius ſcripturæ & Catholicæ Eccleſiæ conſenſu pugnare, neque citra Dei cõtumeliam, eorum doctrinam retineri poſſe. Poterant tot hoſtes miſeris Luteranis ſufficere, ſed iritati crabrones non tam facilè conquieſcunt. Angli exules apud Geneuam edunt Latinè Nicolai Ridlæi libellum de Cœna Domini. Hunc Ridlæum hæreſeos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eum in martyrum Album retulerunt. Hunc in modum iſti pręclari Euangelici noua bella atrociſſimè inſtaurârunt, immò potiùs ſimulatam cõcordiam in apertiſſima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, cõfeſſiones, epiſtolę, theſes, præfationes vtrinquè à doctis pariter & indoctis euulgabantur, & maiori, quàm vnquàm anteà, impetu res agitata eſt. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiam vocabant, & multas habuêre ſynodos, quibus de opprimendis Sacramentarijs iactitârunt. Atq; hæc & multa alia ſcribunt ipſi Zuingliani: adduntque Luteranos pleroſq; ſe iũxiſſe Papiſtis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidẽ eſt, nõ paucos Luteranos ad Catholicos ſeſe recepiſſe, agnito errore ſuo: ſed ij nõ minùs oppugnãt Luteranos, q̃ Zuinglianos. Ex iſta em̃ mutua diſſenſiõe, cùm vtrinquè nõ niſì verbũ Dei creparent fratres Euãgelici, cõplures ad ſanitatẽ redierũt, nec cum talibus quicquã voluerunt habere cõmercij,

Diſſidia Euãgelicorum.

Luterani in Zuingliãos ſæuiunt.

quos

quos non minùs à ſe inuicèm,quàm à Catholica Chriſti Eccleſia diſſidere viderent.Erant in hoc negocio vehementes Saxonici miniſtri,Heluetij viſi ſunt moderatiùs agere cum Luteranis.Habet Saxonia multis locis cereuiſiam mouẽdo cerebro,ſi nimiùm bibas,valdè idoneã. Porrò Euangelicos per Saxoniam fratres veriſimile eſt pro more gentis potare largiter:Indè tot fumi & craſſi ſpiritus,qui cerebrum pertentant,immò obruunt,faciuntq́; nihil ferè ſobriè ab iſtis vel dici vel ſcribi. Heluetij cùm vinum non habent,non inuiti aquam potitant.Hoc Saxones cane peiùs & angue oderũt.Hæc poſſit forſan ratio reddi,quòd miniſtri Saxonici egérunt tumultuosè,Heluetici paulò ſedatiùs.Sed vtcunquè ſit,optimè dixit Sapiẽs,Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia.Quin & Erardus Snepffius Luteranus confeſſionem de Euchariſtia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perſtringit. Prou. 13.

Intereà moritur Conradus Pellicanus,ex Franciſcano apoſtata Zinglianus. In eius locum Argentorato à Tigurinis accitus eſt Petrus Martyr Florentinus,qui ex Italia profugerat.Prodijt quoquè ſcriptum quoddam Eraſmi Alberi Luterani contra Carlſtadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptiſtas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordię. Caluinus publicè diſputat cum Iuſto Velſio(qui apud Coloniam Agrippinam parùm fauſtus hoſpes aliquandiù hæſerat, quin & in carcerẽ coniectus fuerat)de libero arbitrio:cumq́; ille magnus Sophos,qui apud Geneuenſes tantùm non deus aliquis habitus eſt,cum miniſtris eius loci de cauſa Sacramentaria conferre vellet,tanquàm Zuinglianus reiectus eſt, non ſinè crimine læſæ maieſtatis,ſi penès Geneuates ſit ſententię pronũciandæ poteſtas & authoritas.Sunt qui in ſcriptis ſuis indicare videantur, Velſium,abiuratis erroribus,reuertiſſe ad Catholicam Eccleſiam. Res mihi necdùm penitùs comperta eſt:ſed ſi ità tamen eſt,gratulandum eſt homini docto,quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoſcere lapſus ſuos.Vtinàm eius exemplum reſipiſcẽtiæ,ſi modò certa eſt, plurimi imitentur,& redeant in viam dum adhuc dies eſt, priuſquàm illa æternę noctis tetra caligine inexplicabiliter inuoluantur. Diſputatio Caluini cũ Velſio.

Inter Carolum Cęſarem,filium eius Philippum & Gallię regem,quinquennales non ità pridèm erãt pactæ induciæ, ſed hoc anno rursùs ruptæ ſunt,& ad arma vtrinquè magna miſerorum hominum, qui interìm opprimebantur,infelicitate concurſum eſt. Moritur quoquè 4. Calendas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò poſt eum Iohannes Treuirenſis Epiſcopus ex Comitibus Eiſenbergicis.Eius ſedem obtinet Iohannes à Laien,cuius inter alias corporis & animi dotes,eximia prudentia & in Catholica religione conſtantia prædicatur. Mors epiſcopi Treuerici

Exceſſit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend D. Epiſcopus Cyrenenſis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendiſſimo archiepiſcopo Colonienſi à ſuffragijs,magna eruditione & facundia vir,longiorique vita digniſſimus,probitate vitæ & ſtrenuo concionandi labore de Eccleſia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atque eare inter

illuſtres Dominos Capitulares ſummi templi Colonienſis, haud procùl à ſacello, vbì trium Magorum corpora aſſeruantur, honorificè ſepultus.

Obitꝰ Adolphi Archiepiſcopi colonienſis.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis die XX. Septembris, & ei ſuccedit germanus frater eius Antonius ex Comitibus Schauuenburgicis. Ità breui tẽpore quatuor Rheni electores è medio ablati ſunt. Menſe Februario viſus fuit in cælo cometes, qui plerunquè terris dira minari ſolet.

Eſt in Caluini diſcipulis quidam non poſtremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Pariſijs ex opulentis ſacerdotijs vltra ſeptingentos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpiſſimam, ac varia libidinum ſpurcitie contaminatam. Erat hæc quædam ad deteriora paraſceue, talesque mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus prorsùs à DEO reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hæreſeos labyrinthos detruderetur: quod & factum eſt. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco ſacrilegio ſacerdotijs vel beneficijs Eccleſiaſticis. Sed quemadmodùm in Caluino alijsque hæreſum architectis multa fraus & dolus, miraque inconſtantia fuit, ità & in hoc Beza, quemadmodùm vel vnũ hoc pręclarũ facinus, quod ſubijcimus, declarabit. Anno hoc 1556. venit ille ad electorem Palatinum Ottonem Henricum, qui erat Luteri placitis addictiſſimus, cum Farello homine peſtilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, aliosque id genus habuit diſcipulos, atque ob metum ſeditionis, à Baſileenſibus proſcriptus & in exilium abire iuſſus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum ſimulatione confeſſionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, ſed etiàm Heluetios ſubſcribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis ſibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opùs habebat, maximè quòd rex Francorum ſeuerè in Caluiniſtas animaduerteret, quem eo nomine apud Principem accuſabat tyrannidis, orans vt regem à propoſito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confeſſio ad verbum habebat, verum & reale ac ſubſtantiale corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpecie rerum viſibilium repræſentari & exhiberi. Dixiſſes Caluiniſtas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: ſed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confeſſione lætabantur, & quòd putarent conuerſos eſſe ſacramentarios, communis gratulationis ergô miſerunt eam Duci Vuirtembergico. Is quoquè tam inſperatam metamorphoſim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Germania, agiturque de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbì de re tota certiores fiunt, tanta hominis impoſtura acriter dolent, & eam Confeſſionem magna contentione oppugnant, Bezamque falſi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defeciſſe videri. Nam tametſi in quibuſdam Luteri placita non inuiti ſequuntur, at in re Sacramentaria erràſſe Luterum, plùs Lutero vidiſſe Zuinglium contendunt.

Facinus veteratorium Theodori Bezæ.

Confeſſio Bezæ ſimulata.

Quid

Quid verò interìm Bezanum ſe deſerit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. Vult perſuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum eſſe, & aliud agere atquè ſimulare. Nec dubium eſt, quin nouum hoc Euangelium his artibus ſit inſtructiſſimum, ijsque & ortum, & auctum, & propagatũ ſit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbì autem Deo benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus iſtorum prꝙſtigię, quibus homines dementant, euaneſcent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm ſuam ille culpam agnoſceret. Redit indè vir optim⁹ ad ſuos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem poſteriori expiaret, atq; re ipſa teſtatũ efficeret ſe Germanis illuſiſſe, in Vueſtphalum & Heshuſium ſtringit calamũ, palamq́; profitetur, nõn aliam in Cœna Domini eſſe corporis & ſanguinis præſentiam, quàm in baptiſmo, in cõcione, in Lectione Sacræ ſcripturę, atq; in priuata meditatione quotiès mens fidelis ad Chriſtum aſſurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs diſcedere videatur, fatetur in Cœna Domini ſubſtãtialiter ac realiter verum & naturale Chriſti corpus eſſe & exhiberi: ſed Cœnam nõ vult eſſe id, quod inter homines ex Domini præſcripto geritur: eius verò pręcipuam partem in cęlis peragi, cui nos fide interſimus & ſpiritu. Ità iſti infelices ſibì inprimìs, deindè etiàm alijs portentoſis verborum ſtrophis illudunt, atque in ſanctiſſimis religionis negocijs haud aliter atquè in ſcena verſantur, in alias atque alias ſubindè transformati formas, vt cùm ijdem perpetuò loquantur, diuerſos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas poſteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis ſacratis ſpolia abegit, & tantùm non apud homines miſerè faſcinatos principatum & regnum obtinere viſus eſt. Faxit clemens & bonus Deus, vt tamẽ vel tandèm nobis pateſcãt oculi, & videamus quàm ſplendidè iſti nobis imponãt, quàm om̃ia in ſummã & ſempiternam animarum noſtrarum perniciem machinẽtur, quàm nihil ſpectent minùs, quàm vt rebus ſalutique noſtrę conſulant.

Nota fraudem.

Beza ſcribit in Luteranos.

Rex Ferdinandus neceſſaria contra Turcarum irruptiones præſidia comparare volens, petit à ſubditis ſuis eam in rem ſubſidia. Auſtriaci inferiores apud Viennam conueniunt, ſeque imperata vltrò facturos recipiunt, modò ipſis permittatur Euangelium. Id ſi fiat, ſperare ipſos omnia contra Turcas ex ſententia ceſſura. Nihil tum impetratum eſt, quòd facilè videret ſapientiſſimus Rex, nunquàm adeò infeſtos fuiſſe Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Luteri Euangelium miſeri homines amplectũtur. Et reuerà niſì aliqua ratione tandèm Germanię ſua priſtina religio reſtituatur, & noua dogmata, quę tot nobis pariũt ſectas & hęreſes, atq; inteſtinas animorum acerbitates & ſimultates, prorsùs eliminentur, fieri nõ poteſt, quin vel Turcico vel Moſcouitico aut certè Tartarico quãdoquè ferro vaſtetur, & duriſſima ſeruitute oppreſſa, leuitatis & temeritatis ſuę meritas pendat pœnas. Vtinàm vel Græcię ſumma calamitas doceret tandèm Germanos maturè ſapere. Sed fortaſsìs peruenit in nos quoq; ira Dei vſq; in finem. Magnũ profectò eius irę argumentũ eſt, tam

Auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ.

1. Theſ. 3.

horrenda cæcitas & vaſta caligo, vel potiùs inſania quędam, q̃ nos non ſinit noui huius Euangelij fructus longè peſſimos intueri. Luterus viſus eſt nouam mundo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè ſtatim complexi ſunt, cordatiores cunctantiùs eam admiſerunt, permulti penitùs reſpuerunt. Vbi animaduerſum eſt, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, ſuos habere ſucceſſus, mox alij ſuper alios exiſtunt homines importunis ingenijs, & ipſi quoquè nouam mundo lucem venditãt, aiunt ſe vidiſſe, quod Luterus necdùm viderit. Ità repentè intra vnã Germaniam multiplex nimiùm credulę turbę Euangelium obtruditur, & incredibili ſtultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carſtadianum, Anabaptiſticum, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Oſiandrinum, &c. Nec vident miſeri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci ſe ſinunt, ſe in tam varias & mirabiliter inter ſe pugnãtes ſectas ſeduci, vt iam permulti ſint, qui prorsùs ignorent, quid potiſſimùm ſequi debeãt in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoque patiuntur, quòd ſtultè & pueriliter quibuſlibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione conſtantiſſimè perſeuerare, quam tot perpetuis ſeculis vniuerſa Germania & Catholica Chriſti Eccleſia coluiſſet, quam hodieq; tot ampliſſima regna & prouinciæ colant. Interìm verò dum ſeductoribus obtemperant, qui non Chriſti, ſed ſuam gloriam quęrunt, & miſerorum animas negociantur, in multas diſcinduntur factiones: indè animorum exiſtunt diſſidia, & pernicioſiſſimæ diſſenſiones, ſimultates, inimicitiæ, vndè neceſsè eſt Germaniæ vires prorsùs eneruari & ſensìm collabaſcere, dum inter ſe Germani tam miſerè diſtrahuntur. Atque ità Turcis, qui hæc nõ ignorant, creſcit animus, creſcunt vires: nec dubitare quiſquam ſanę mẽtis poteſt, quin illi in omnem occaſionem ſint intenti, & vbì eis commodum viſum fuerit, totis viribus nos ſint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppreſſuri, quod quidẽ illi nunquàm vel ſperare auſi eſſent, ſi apud nos Maiorum noſtrorum ſacroſancta religio inuiolata & inconcuſſa permaneret. Sed de his ſatìs, quippe quæ & ſuperiùs nõ ſemèl haudquaquàm temerè inculcata ſint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non eſt paſſus mutari religionem: at nihilominùs miſit exercitum contra Turcas & aliquotiès feliciter cum illis pugnatum eſt, multis cęſis, multa quoq; pręda abacta.

Cæcitas hominum temporum.

Diſcordia religionis perdit Germaniam.

Accidit hoc ipſo anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quædam vilis, Dorothea Lazezka nomine, Chriſtiana quidem profeſſione, in oppidulo Sachazeto, non longè ab arce Louiſ, cuidam Iudæo annis aliquot ſeruiebat. Interìm verò Iudæus ille ſæpiùs eam ſolicitat, vt ſacroſanctum Chriſti corpus, more Chriſtiano cum cæteris acceptum, ipſi perferat. in eius flagitij præmium promittit ei daleros tres, & veſtem ſericis fimbrijs ornatam. Et quid nõ mortalia cogis pectora auri ſacra fames? Fœmina ſcelerata conditionem accipit, tantillo illecta munuſculo, & in ipſo Paſchatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibì cum cæteris acce-

Sacrilegum & horrendũ facinus.

accedit ad aram, & inſtàr Iudæ accipit Euchariſtiam, ac paulò pòſt ex ore extractam in ſudariolum reponit, & tertia Paſchatis feria Iudęo hero ſuo illam tradit: ad quem tres alij Iudæi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Ioſephus veniunt, fortaſsìs ab illo inuitati, ſacroſanctam Euchariſtiam in ſuam ſynagogam deferũt, pugionibus & cultris confodiunt. Et eccè repentè ex illa hoſtia multus emánat cruor, quem perfidi Iudęi cochleari in vitreum calicẽ transfundũt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier ſceleſta Sachazeti compræhenditur, indè Iudęus eius herus. Hi confitentur rem geſtam omnem. Per id tempus Poloniæ rex Sigiſmundus Vilnę erat, quæ eſt Letuaniæ metropolis, & erãt tum in Polonia, qui Euchariſtię vtranque ſpeciem neceſſariò putarent porrigi oportere. Vbì Rex quid eſſet actum cognouit, mandat oppiduli prę fecto ſecundario, vt rem eam diligenter inueſtiget, & ſi ità factũ ſit vt narratur, in omnes eius flagitij complices extremo ſupplicio animaduertat. Itaque Dorothea & Iudęus, priùs habita quæſtione, die Veneris poſt Chriſti aſſcenſionem flammis exuruntur. Reliqui Iudæi ſceleris ſocij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc inſigni miraculo, qualia ſępè etiàm aliâs circa ſacratiſſimam Euchariſtiam cõtigêre, eorum caſtigare incredulitatem, qui perindè àc ſi non ſit totus Chriſtus ſub vtralibet ſpecie, ità prorsùs infideliter & inſipienter calicem efflagitãt: qui ſi eſſent in ijs, quæ ſunt Chriſtianæ religionis, benè inſtituti, ſcirent nunquàm poſſe Chriſti corpus, poſtquàm è ſepulcro rediuiuũ ſurrexit, ab anima, à ſanguine, à diuinitate ſeparari, ſicq; libentiſſimè vnius ſpeciei perceptione cõtenti forent. Commodiſſimè quidem iſthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & plerique illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miſerat Aloyſiũ Lipomanum Veronenſem Epiſcopum, virum multa probitate & eruditione ſpectabilem, qui gentẽ Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipſe ſanè Polonię rex fertur hoc miraculo non mediocriter in Catholicę Eccleſię retinenda cõmunione confirmatus, & propenſiùs etiàm Romani Pontificis legatum admiſiſſe.

Iudæi ſæuiunt in Euchariſtiam.

Iudæus capitur.

Iudęus exuritur.

Item alij Iudęi.

Carolus Cæſar, poſtq̃ ditiones om̃es filio Philippo regi tradiderat, in Selandiam abit. Indè cùm duab⁹ ſororibus reginis, Eleonora & Maria, cõmodam nactus tẽpeſtatem, in Hiſpaniam vento admodùm propitio nauigat. Quò poſtq̃ puenit, quodam in loco ſaluberrimo atq; amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanũ eſt ſodalitiũ, Deo ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupierat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna cõtinentia vitę, magna morum temperantia, magna vini cibique abſtinentia in illo relucente. Ità pijſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdam inſimulatus immodicæ regnandi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem DEO vacaturus incluſit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudentiſſimum princi-

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Vacat ſoli Deo & ſibi.

principem nimiæ pertæſum ingratitudinis, tandèm priuatum omninò vitæ genus delegiſſe, vbì ſoli DEO & ſibi vacaret. Non deſunt qui putent magnæ cuiuſdam infelicitatis fuiſſe, ab Auguſto imperio ad tantam vitæ priuatæ humilitatem deſcendiſſe: ſed hoc mundi huius ſpiritus ſuggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in ſancta Chriſti religione ſunt inſtituti, optimè nôrunt, DEO ſeruire, id demùm regnare eſſe, nec quicquam eſſe glorioſius, quàm omnem mundi gloriam, tanquàm rem caducam & vanam, generoſo & excelſo animo CHRISTI amore contempſiſſe.

Religio mutatur in Palatinatu.

Per hoc tempus aut circiter Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badenſis, è ſuis ditionibus veterem profligāt religionem, & nouam introducunt. Non eſt mirum, vt etiàm aliâs dixi, populum libenter amplecti noua hæc dogmata, quia plauſibilia ſunt & ſuauia veteri homini: permittunt direptiones rerum Eccleſiaſticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mundi contemptus, ſtudium cōtinentiæ, ſobrietatis, pudicitiæ, & id genus virtutum, papiſtarum ſunt commenta. Sola fides iuſtificat. Confeſſio peccatorum & pœnitentia, nugæ ſunt & carnificinæ papiſticæ. Quis non hęc libenter audiat? quis non cupidè amplectatur? Et tamen longè ſecùs docet ſcriptura omnis, & ipſa quoquè, quantunuis diſſimulemus, longè diuerſum nobis teſtatur conſcientia. Qui autem ſunt Chriſti, ait Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerūt cum vitijs & cōcupiſcentijs. Hoc fac, & viues. Eant Euangelici cum ſuo iſto blandiſſimo Euangelio, quò volent. Vbì ad Chriſti tribunal venerint, ſentient ſe toto cælo errâſſe.

Galat. 5.
Luc. 10.

Tempeſtas horrida apud Locarnenſes.

Menſe Septembri horrenda tempeſtas Locarni vltra Apes in finibus Heluetiorum deſęuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus deſcēdens, quædam ædificia ſubruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immaniter ſæuiērunt, vt eius loci homines ſupremum mūdi diem adeſſe putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos ſecum raperet, nec vllum tandèm, quò ſe euolueret, haberet exitum. Totum itaque circuniacentem agrum occupat, & tanquàm lacum efficit. At poſteà reperto exitu, magno erumpens impetu, multa ſecum iumenta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacentē regionem afficit.

Torrens ex pluuia.

Sleidanus peſte moritur.

Peſtis hoc anno multis locis plurimos extinxit, præſertim Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui ſuis commentarijs magnam orbi Chriſtiano peſtem inuexit. Decreuerant contra illum ſcribere viri duo longè clariſſimi, Coloniæ Agrippinæ præclara lumina, Iohānes Gropperus deſignatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, ſi & Sleidano & ipſis vita prolixior contigiſſet. Nemo me putet hominis illius odio ſæpiùs illum perſtringere. Mihi ille nec de facie vnquàm notus fuit. Mendacia & errores tetros illius deteſtor. Multi, immò plurimi, nôrunt Iulium Pflugium Nūburgenſem Epiſcopum, quo ob multam ętatem nemo ferè meliùs noue-

rat.

rat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat ſibi à quodam mihi notiſſimo, qui tum in eius aula verſabatur, legi. Porrò verò inter legendũ, cùm aduerteret res ipſi notas mala fide à Sleidano narrari, ſępiùs exclamabat: Ibì nebulo ille ſcelerate mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentiſſimus Imperator, cùm ipſi quoquè legerentur Commentarij Sleidani, itidèm ſubindè exclamabat: Nebulo ille mẽtitur, nebulo ille mẽtitur. Et ſanè datum erat ab eodẽ Imperatore negociũ cuidam, vt comitiorum acta, ob Sleidani mẽdacia cõfutanda, ſyncerè excuderẽtur. ſed neſcio quo caſu res illa impedita fuit, & omnia in Hiſpanias transferri iuſſa feruntur. Certè hęretico homini nunquàm tutò credi poteſt.

Hoc anno obijt Baſileæ Dauid Georgius, peſtilentiſſimus hęreticus, cuius ſuprà mentio facta eſt. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cęſar in inferiori Germania eius dogmata pſequeretur acerrimè, Baſileam ſe cõtulit Calendis Aprilis, anno ſalutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis ſtatu diligenter explorato, queſtus de ſuis calamitatibus, quas Euangelij cauſa perferret, à Senatu ſupplex petit, vt Chriſti Ieſu & Euãgelij cauſa in ciuitatem cum familia ſatìs ampla recipiatur: Senatus liberaliter reſpondet, copiam illi facit cum ſuis Baſileam commigrandi. Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, ſermo grauis & ſedatus, totius corporis motus, ſtatus, inceſſus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatẽ compoſitus. Senatûs accepto reſponſo, octauo Calendas Septembris redit Baſileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & ſeruis, reliquoq; comitatu, & in ciuitatem adſcribuntur. Deindè intra vrbem domum ſibi comparant, extra vrbem arcem & prędia quędam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità ſe comparant, vt viri boni & religioſi viderentur, nec quiſquam de eis ſiniſtrè ſuſpicaretur. Huiuſmodi artibus id homo verſutus effecit, vt à pleriſque magno in precio haberetur. Hanc autem falſam opiniõem augebat magna vis auri, & precioſę res quas ſecum attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: præthereà regalis propè ſplendor & apparatus, ſed cum quadam modeſtia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illa familia ſinguli quique ſuas functiones, nec quiſquam ſupra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, ſed Iohãnem à Bruck ſe nominabat, triaque ab illis diligenter curabantur: primùm, nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria conditionis fuiſſet: poſtremò, nè dogma ſuum vlli vel Baſilecnſi vel Heluetio aperirẽt. Interìm in Germania inferiore & alijs ſemotis locis, literis, libris, nuncijs ſectam ſuam continenter fouebat, apud Heluetios incredibili ſilentio tegebat. Sed qd humana poſſit verſutia contra conſilium præpotentis Dei? Ex ipſis familiaribus eius de ei⁹ doctrina quidã dubitare cœperũt. Ex ijs facilè principẽ ad ſe vocat, cui alioquì plurimùm confideret, nec ſinè ſtomacho ex illo pcontatur, cur de re certiſſima dubitare voluẽrit: an non credat, ſe verũ eſſe illũ Dauidẽ à Deo miſſum, vt his extremis tẽporibus regnũ Iſraeliticũ reſtituat,

Dauidis Georgij hiſtoria.

Admittitur Dauid Baſileæ.

Domum & arcem ſibi emit.

Ampla familia.

Muaat ſuũ nomen.

Deficit ab illo quidam coniunctiſſimus.

ſtituat, Iacobique tabernaculum inſtauret? Sed poſt multam diſputationem iſte mãſit in ſententia, & à Dauide illo fertur abalienatus, monuiſſe etiàm permultos, vt à pernicioſiſſima ſecta quamprimùm diſcederent.

Diuinitùs in eum animaduertitur. Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem acceſſit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta eſt: altera, quam in paſcuis magnificè extruxerat, cum precioſa ſupellectile conflagrauit: nec diù pòſt domûs, in qua ipſe habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò moleſtiſſimè tuliſſe fertur aduentum cuiuſdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Baſileæ Dauidem ipſum totamque eius familiam deſcripſiſſet. Eo percepto nuncio, primùm eius coniunx morbo correpta moritur, & mox ipſe quoquè excedit è corpore, qui ſe CHRISTO Domino prætulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno CHRISTI 1556. 8. Calendas Septembris. Sepultus eſt honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocriter perturbauit diſcipulorum animos, qui eum nunquàm moriturum putârant: niſi quòd homo veteratorius falſa perſuaſione eorum ſuſtentabat ſpem, quòd pollicitus eſſet ſe intra triennium reuicturum, & præſtiturum ea, quæ ipſis ampliter promiſiſſet. Poſt obitum eius paulatìm cœpit latens fraus aperiri, ità vt plerique iam ſentirent eum, qui ſe Iohãnem à Brucſ/atq; etiàm ab arce, quam Baſileę emerat, Iohannem à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium eſſe, ſectæ peſtilentiſſimæ authorem, qui ſe regem & Chriſtum ſceleratiſſimè

Moritur impius.

Fit inquiſitio in defunctum. aſſeruiſſet. Hæc fama permouit Senatum Baſileenſem, vt rem diligentiùs inueſtigandam ſuſciperet. Itaque 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hîc totam hiſtoriam vnum in locum congerere, nè poſteà ſit neceſsè per partes abſoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erãt familia mares, quidam extra familiam clientes & amici, in curiam accerſuntur. Vbì eò venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla præfatus de illorum ſimulatione & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à Bruck, ſit proprium hominis defuncti nomẽ, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quæ eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, non aliam ſe tenere religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à Bruck, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docendi, quàm adhortandi cauſa quædam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſileenſium concionatorũ dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cumque hac ratione nihil eſſet compertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogantur. At nec ſic quicquam repertum eſt. Itaque iubentur omnes iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittuntur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus

Perquiruntur ſcripta illius. ſcripta omnia conquirant, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta conquiſitione, permulti libri & literæ repertæ, cum ipſius Dauidis ad viuum picta imagine abſportantur, danturque Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinandæ, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligenter quod iuſſi erant, & Dauidica ad ſenatum referunt. Senatus

natus porrò mittit ad eos,qui in vinculis erant,Septemuiros rerum capitalium,qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihil titubare viderentur,accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatentur,qui ſe Ioannem à Bruck dixiſſet,eum eſſe Dauidem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot eſſent turbæ excitatæ. Porrò cùm eis nonnulla doctrinę eius decreta proponerentur, fatebantur ſe illam doctrinam nunquàm ex eo audiuiſſe,nec in libris eius inueniſſe,ſed ſe prorsùs eam deteſtari. Quòd ſi tamen in aliquo errârint, vel etiamnùm erret,cupere inſtitui rectiùs. Hęc vbì ad Senatum Septemuiri retulerunt,miſſi ſunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erant,quàm ad eiuſdem familiæ fœminas omnes. Vbì ad eos ventum eſt, vno ore tam viri quàm fœminę reſpondent, ſe deteſtari ea quæ ipſis tanquàm Dauidis Georgij inuenta eſſent propoſita, & eam cõplecti fidem, quæ Baſileę tradatur. Deindè Senatus Dauidicę doctrinæ capita quædam Academię & concionatoribus cenſenda proponit. Omnes igitur à Rectore Academię cõuocantur,veniunt ad Concionatores,cunctiq; ea capita damnãt. Poſteà Senatus iubet homines è carceribus educi, & ſub certis aliquot conditionibus dimitti. In ijs conditionibus etiàm illa fuit,vt Dauidicos libros omnes,ſiue typis excuſos,ſiue manuſcriptos,q vllo modo Dauidicum fermentum redoleãt,quos apud ſe habeant, mox in curiam apportent,nec vllum Batauica lingua ſcriptum librum apud ſe retineant. Hac quidem ratione poſſent facilè extingui hæreſes omnes,ſi ſic cum omnium damnatorum dogmatum ſcriptis ageretur. Sed hanc legem in ſuis ſcriptis non facilè tulerint dogmatiſtæ Zuingliani & eorum ſimiles. Prodit nomen impij.

Biduo pòſt Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere, libris,& reliquis ad eum pertinentibus, in arcam productis, extremum iudicium inſtituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius pernicioſam ſectam multi vtriuſq; ſexûs,atq; etiàm propria mater eius,in inferiori Germania vita mulctari fuerint,atque ea cauſa ipſe indè aufugerit,licèt aliud Baſileæ prętexeret. Deindè pronunciant, eius ſcripta omnia flammis exurenda, eius cadauer ſiue oſſa,& quicquid reliquum in eius ſepulcro fuerit, effodiẽdum,extra portam in ſupplicij locum, vnà cum libris & imagine eius ad viuum ficta,à carnifice trahendum,illicq; ſimul omnia in cineres redigenda,ſicut cum ipſo Dauide fieret,ſi ſupereſſet. Porrò bona eius omnia in ærarium publicum inferenda. Poſtremò, ſi quis contra hoc iudicium quicquam dixerit,fecerit,eadem pœna plectendum. Sic illius inſani hominis memoria prorsùs abolita eſt. Cùm carnifex cadauer eius cõburere voluit,priùs illud ità erexit,vt ab omnibus, qui hominem nouiſſent viuum,facilè agnoſceretur. Nam ſatìs adhuc integrum erat,pręſertim flaua barba. Erat autem hoc modo ornatus: In capite villoſum è ſerico pileum purpura ſuffultum habebat,& è roſmarino corollam: caput puluini non ignobiles fulciebant: ipſe vndulata toga,quod camelotũ vocant,veſtitus, ac ſindone munda inuolutus: Sic enim hæredes eum ſepeliendum cura- Iudicium in defunctum. Cadauer vt ſepultum fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius.

uerant. Combuſtus eſt autem cum ſcriptis ſuis coram maxima hominum frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licèt patre, vt aiũt, ludione natus, & ipſe in prima ętate pingendi vitri artem ſit ſecutus) ſed malo prauoq;, quod ex plurimis eius libris, Hollandica lingua cõpoſitis, poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omnium aliarum, niſi patrię, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adſcribam: Auſus eſt ſcribere, omnem doctrinam Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti, & Apoſtolorum ac diſcipulorum eſſe imperfectam, & inutilem ad abſolutam conſequendam felicitatem, atq; in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſq; tempus coërceret: ſuã verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed ſpiritu ſancto natum: ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, verosque Leui filios, & verũ Dei tabernaculum, idque non cruce, vel morte, aut rebus aduerſis, vt alter Chriſtus, ſed clementia, & ſpiritûs Chriſti, qui ipſi à patre ſit datus, amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi & retinendi, ſeque in extremo die totum mundum iudicaturum: ſe maiorem eſſe Ieſu Chriſto, quòd hic ex muliere in carnem natus ſit, ſe verò è Spiritu ſancto cæleſtem Chriſtum natum & vnctum. Multa alia abſurda nimìs & impia ſcripſit homo perditus, & tamen hæc om̃ia conatus eſt adſtruere ſententijs ſcripturæ diuinæ. Ità nullus ferè eſt tam ſceleſtus & abominandus hæreticus, qui non iactitet Dei verbum. Cur igitur tandèm non caueant ſibi homines ab iſtis noui Euangelij in tot ſectas diſtracti pręconibus, ſub prætextu puræ doctrinæ & verbi Dei & ſynceri Euangelij horrẽdos in orbem errores inuehentibus, & innumeros in tartara abducentibus? Obitèr autem obſeruanda eſt ſeueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta ſunt, idemque ſupplicium intentatũ ijs, qui quippiam contra hoc iudicium dixiſſent, feciſſent. Nos quidem, qui Catholici Deo fauente ſumus, ſatìs nouimus iurè animaduerti grauiter in hæreticos. At tamen cùm Pontifex & Catholici magiſtratus id faciunt, quàm bellè audiant apud ſectarios, ſcripta eorũ probant. Scilicèt cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum eſt: cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata ſunt cadauera Buceri & Fagij. Id indigniſſimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi ſtomacharentur in Geneuenſes ſuos, apud quos traditur ante annos non admodùm multos cadauer cuiuſdam, qui ritu Catholico ſacramenta ſibi miniſtrari petierat, in crucem actum. Omnia licent præconibus euangelicis, Pontifici & catholicis nihil licet. Vna eademque res cùm fit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum ſimilibus, purum putum euangelion eſt & eximia virtus: cùm fit à Pontifice aut catholicis, facinus eſt Antichriſtianum, impium, execrabile.

Impia eius dogmata.

Cadauer in crucẽ actũ Geneuæ.

Mors Alberti Brandeburgici.

ANno 1557. octauo die Ianuarij mortuus eſt Albertus Brandeburgicus, q̃ intra paucos annos mirabiliter afflixit Germaniã: Primò

cum

cum Mauritio perſecutus eſt Cæſarem, indè Noribergenſes, quos maximis affecit damnis, & Epiſcopos Herbipolenſem atque Bambergenſem. Poſteà à Gallo rursùs defecit ad Cæſarē, cæſis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrimè conflixit, in quo multa Germanorum millia periêrunt vna die, & Mauritius ipſe cum duobus Henrici Brunſuicenſis principis filijs, multiq; comites. Nisì Deus maturè eum abſtuliſſet, putatur maiora fuiſſe moliturus. Per id genus homines ſolet Deus interdùm caſtigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant hiſtoriæ, Attilam Hunorum crudeliſſimum tyrannum ſe appellâſſe flagellum Dei, quo ſcilicet hominum ſcelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis ſuæ 35.

Moritur etiàm Bona Sforcia, huius, qui nunc apud Polonos rerum potitur, Sigiſmundi regis mater, cùm antè ſeſe Bariū in Apuliā, relicto Poloniȩ regno, in quod ſensìm teterrimȩ hȩreſes irrepere cœperūt, cōtuliſſet.

Die 21. Februarij in Anglia combuſta ſunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbì condita fuerant, more Chriſtiano expiatum, & denuò conſecratum eſt. Et quidni Catholici ſic tractent damnatorum dogmatum aſſertores. quādò idem, vt ſuprà dictum eſt, Dauidi Georgio fecēre Baſileenſes? Nihil debet Chriſtianis commercij eſſe cum damnatis hæreticis, ne in ſepultura quidem. Olìm D. Iohannes Apoſtolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiuſdem Apoſtoli diſcipulo ſe accepiſſe teſtatur lib. 3. cap. 3. contra hæreſes) cùm balneo eum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticum cerneret, quanta potuit celeritate indè ſe proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum concidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volet, Hiſtoriam Nicephori Eccleſiaſticam lib. 3. cap. 14. Cadauera Buceri & Fagij exuruntur.

Eodem ferè tempore, cùm fames & inedia Germaniā inferiorem premeret, Rex Philippus, paternæ pietatis æmulator, aliundè curauit frumēta apportari in vſum multorum, & idem ipſe ſupra tria millia pauperū ſuis ſumptibus in ea fame aluiſſe dicitur. Liberalitas Philippi regis.

Hoc tempore recruduit bellum inter Galliæ & Hiſpaniæ reges. Anno ſuperiori orta erat contentio quædam inter Pontificem & Philippum regem. Iamque dux Albanus nomine Philippi multo cōſcripto milite, nō pauca in Italia loca & in ijs oſtia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationem attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hiſpaniȩ reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam miſit, qui iuncti Pōtificis copijs, ad magnam annonȩ inopiam Philippi exercitum adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuaſurus Neapolim, & Mediolanum tentaturus, Guiſium in Italiam miſit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil laceſſiti à Valentiȩ vrbis incolis, eam hoſtiliter expugnârunt, prȩſidiumque firmiſſimum impoſuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodem verò tempore alius Galli exercitus Arteſiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniā alieniſſimo anni tēpore Duacum fruſtrà tentârint, Lenſam autem vrbem vi cēperint, Galli in Italiam.

multa præda abſportata, & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro ſeruatæ anno, reſciſſæ ſunt, & ſęuiſſimum deintegrò bellum exarſit. Verùm interìm dum Galli exercitus hæret in Italia, Philippus Hiſpaniarum rex inſigni potítur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Miſerat Philippus Philibertum Sabaudiæ principem cum inſtructo exercitu, qui in hoſtium terras irruens, tandèm deimprouisò ad oppidum D. Quintini deflectit, caſtraque illic figit, vrbemq; obſidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Coneſtablium cum triginta duobus ſignis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & vigintiduobus ſignis peditum Gallorum, & quinq;, vel (vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormẽtis. Eos Mommorantius iubet hoſtem leuibus prælijs diſtinere, ipſe interìm in oppidum conatur alimẽta inuehere. Verùm Philibertus princeps, quem Philippus rex ſuis copijs præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circiter decem millia, quorum ſinguli præter haſtas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiàm ſclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, geſtabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cæduntur, plurimi capiũtur, reliqui abiectis armis ſeſe dedunt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobilium. Coneſtablius ipſe captus eſt vnà cum filio ſuo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in caſtra venerat, perducti ſunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atq; tormenta bellica capta ſunt, & ingentia ſpolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijſſe putantur. Incidit hęc memorabilis victoria in decimum Auguſti menſis diem. Aliquot pòſt diebus Philippus rex venit in caſtra, & quòd ſe dédere nollent Galli, qui in S. Quintini oppido erant, vrbs ipſa validè oppugnata, & die xxvj. Auguſti vi expugnata & direpta eſt. In ipſa vrbe captus eſt Amiralius Franciæ, cum multis alijs nobilibus. Non eſt hîc prętermittẽda inſignis pietas regis Philippi. Ante ipſam vrbis expugnationem pręconis voce edixit, nè Sacramenta & ſacra milites prophanent, nè quid in reliquias ſancti martyris Quintini, quę illic reuerenter aſſeruabantur, committãt, nè ſacerdotes iniuria afficiant, vt parcant ſenibus, cœnobitas & virgines Deo ſacratas nè lædant. Ex ipſa deindè vrbe imbellem turbam curribus per media caſtra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitisque contra vim cuſtodibus, in patriã reduci curat, ſingulis aureis in ſingulos pro viatico diſtributis. Porrò victoria parta ingentes Deo gratias egit. Capto ſancti Quintini oppido, arces aliquot proximæ, Han & Caſtelletũ, victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactusque eſt ſuos ex Italia reuocare, & nouum repentè conſcribere militem.

Vt autem eſt hęreticorum in omnem occaſionem mirabiliter intenta verſutia, dum ſic bella feruent in Gallia, & rex alijs negocijs diſtenditur, ipſi

Victoria Philippi ad S. Quintinum · *Copiæ Gallorum.* · *Exercitus Philippi.* · *Capti Galli* · *Oppidũ S. Quintini direptum.* · *Pietas Philippi.* · *Caluini fermento Gallia corrumpitur.*

ipſi ſua agunt clàm conuenticula, & ſpargunt in illo Chriſtianiſſimo regno peſtilentiſſima Caluinianæ impietatis dogmata. Die 5. Septembris ſummo manè in cuiuſdam priuati hominis ædibus, qui tūc procùl aberat, Lutetiæ deprænhenduntur permulti viri & fœminę, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conueniſſe dicebantur, & ferè omnes in vincula conijciuntur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapſi erant. *Capiuntur Caluiniſtæ.*

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, ſcripto edito conatus eſt teſtatum facere, Zuinglianum dogma non diſcrepare ab Auguſtana Confeſſione. Philippus Melanchthon eam Confeſſionem ſubindè mutauit: & tandèm etiàm Zuinglianis feneſtram, qua in eam irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm teſtatus eſſet, de cœna Domini magìs ſibi placere Zuinglij, quàm Luteri, doctrinam: immò etiàm cōqueſtus eſt quandoquè de Luteri tyrannide, quam diù paſſus eſſet. At prima Confeſſionis Auguſtanæ editio, quam Cęſari Auguſtæ Proteſtantes exhibuêre anno 1530, nulla ratione admittit dogma Sacramentarium. *Mutata crebrò cōfeſſio Auguſtana.*

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani, qui Embdæ nidulū obtinuerant, libellum edunt ſancti Chriſti martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis, quem regina Angliæ Maria ob impiā hęreſim vita mulctârat. Sic enim viſum eſt illis profugis ornare hominem impium, non Chriſti, ſed ſatanæ martyrem, pſeudoepiſcopum, non Archiepiſcopum. Et quid non audent iſti? Inuenti ſunt olìm hęretici, qui & Cain & Iudam venerarentur, quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent. Tanta eſt hæreticorum inſania. Cranmerus hic à Reginaldo Polo diligenter admonitus fuit, vt ad ſanitatem rediret: cumq; eius reſipiſcentiæ ſpes non modica initiò apparéret, Polus à regina Maria veniam impetrauit homini; licèt ea non religionis duntaxàt, ſed etiàm ſua cauſa meritò illi eſſet infenſa. Verùm poſteà animaduerſa eius ſimulatione, ad quam fictus eſſe videbatur, & qua omnibus in rebus tota vita, vt grauis quidā vir ſcribit, vſus ſemper fuerat, flammis abſumptus eſt. Et is quidem ex Catholico primùm Luteranus, mox ex Luterano factus fuerat Zuinglianus, homo incōſtantiſſimus, quem oblata quælibet vitę ſpes facilimè immutaret. *Hęreticorū ſtultitia.*

Atquì Ioachimus Vueſtphalus Luteranus Epiſtólam edit contra Caluini conuicia: breuē quoquè reſponſionem ad ſcriptū Iohannis à Lasko, in qua oſtendit Iohannem à Lasko cum ſuis, à Confeſſione Auguſtana in cœna Domini diſſentire, etiamſi aliud callidè ſimulet. Idem Vueſtphalus Confeſſiones Eccleſiarum Saxonicarum collegit, & in libellum redactas edi curauit contra Caluinum. Et quanuìs Eccleſiæ Saxonicæ ſtrenuè defendunt, & mordicùs retinent ſanctiſſimi patris ſui Luteri doctrinā, tamē libellus, quo earum cunfeſſiones continebantur, diuerſis compræhenſæ Epiſtolis, à Zuinglianis, ô rem indignā, per iocum dictus eſt Epiſtolę obſcurorum virorum. Itáne etiàm Luterani iam obſcuri vocantur, & quidē à ſymmyſtis Zuinglianis, cùm apud eos orta ſit mundo noui Euāgelij lux? *Vueſtphal. cōtra Zuinglianos.* *Zuingliani rident Luteranos.*

Pſalm.118. Iuſtus es Domine,& rectum iudicium tuum. Qui Eccleſiam tuam, quæ non niſi vna eſt, & ſola rectè Catholica dicitur,ſibi irridēdam & lacerandam ſumpſerunt,iurè ſe inuicèm irridēt & lacerant, & omnibus cordatis hominibus irridendos propinant.

Caluini ſcriptum contra Vueſtphalum. Menſe Auguſto Caluinus librum euulgat hoc titulo: *Vltima admonitio ad Ioachimum Vueſtphalum, cui niſi obtemperet, eo loco poſthàc habendus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc ſcripto,vt titulus habet,ſuperbas Magdeburgenſium & aliorum cenſuras,quibus cęlum & terram obruere conati ſunt. Sic iſti Euangelici fratres omnibus oſtendūt,quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs ſentire de ipſis debeant: atq; vtinàm puderet nos cęcitatis noſtrę,quòd nolumus vel ſerò animaduertere,quàm miſerè nobis imponāt ſub purę doctrinę prętextu infauſti tenebriōes iſti.Romanus pōtifex cùm iſtos hęreſeos damnat, cēſuram eius cōtemnimus,& tamen illi ipſi inuicèm ſe condemnāt & hęreticos vocant, idq; tātum pondus habet, vt hoc nomine & Luterani Zuinglianos, & Zuingliani Luteranos ferre nequeant.

Zuinglianus contra Luteranos. Menſe Septembri Martinus Micronius ſacramentarius Apologeticum ſcriptū euulgat, quo partìm Vueſtphalum, partìm Suerinēſes miniſtros Luteranos confutat, & ſuos ſymmyſtas tuetur. At rursùs Paulus Eizenus,Eccleſię Hambugenſis ſuperintendens,ſcribit defenſionem veræ doctrinę de Cœna,nempe Luteranę.

Luteranus cōtra Zuinglianos. Eo conſilio ſe ſcripſiſſe dicit,vt cōtradicentibus veritati Dei, & multas ſimplices animas ſuis impoſturis in perditionem ſeducētibus reſiſtat:manifeſtè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quę Vueſtphalus & Timannus iam antè conrra eos attulerant.Et quidem impoſtores & ſeductores eos vocat.Porrò quidam Adamus Chriſtianus(appáret nomē eſſe fictitium)libellum edit,quo farciendę inter Euangelicos concordię viam oſtendere molítur: ſed oleum

Prou.13. & operam perdit. Inter ſuperbos enim ſemper ſunt iurgia. Nolunt iſti à

Matth.11. Chriſto diſcere,mites eſſe & humiles corde. Putabat forſan Caluinus,ſe

Vueſtphal9 contra Laſkum. ſua poſtrema terribili admonitione Vueſtphalū proſtrauiſſe penitùs:ſed eccè tibi nouum Vueſtphalus librum cudit hac inſcriptione:*Iuſta defenſio aduersùs inſignia mendacia Ioannis à Lasko &c.* Librum dedicat Francofordienſi Senatui,hortaturq; vehementer,nè Zuinglianos foueāt: nec dubitat inexpiabili(ſi in Caluini foro diſceptet)blaſphemia eos Zuinglianos, q ſupremo ſupplicio affecti ſunt,martyres diaboli dicere. Vſq;adeò nihil cōmouit Caluinus ſua admonitione Vueſtphalum.

Colloquium Vuormatienſe. Hoc anno colloquium indictum eſt Vuormatię inter Catholicos & Luteranos.Accidit ibì quiddam longè fœdiſſimum,quod operęprecium ſit ad poſteritatis notitiam tranſmittere.Erāt Euangelicarū partium duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petiêrunt, quandoquidem multijuges Sectæ ſub Auguſtana Confeſſione ſe compræhendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter ſe diſſideant, vt tamē declarare velint,quas ipſi ſectas Auguſtanę Confeſſioni vel cōſentaneas,vel diſſentaneas ſtatuant. Nam decretū erat,inter eos ſolos colloquiū habendum,

qui

quì eſſent vel religionis veteris, vel Auguſtanæ Confeſſionis: excluſis reliquis ſectis omnibus. Ibì in diem vſq; decimumſextum certatum eſt inter Euangelicos theologos, nec tamen res componi potuit, quòd alij ex ijs Sectas quaſdam, tanquàm à Confeſſione Auguſtana diſcrepantes, excluderent & damnarent, alij retinendas, eisque parcendum cenſerent. Ea contentio & altercatio eouſq; progreſſa eſt, vt ex duodecim quinq; reiecti ſint, nec eos deincèps Collegarum & ſymmyſtarum loco habere voluerint reliqui ſeptem. Itaque quinque illi à ſuis ſocijs excommunicati, relicto Colloquio, domum abiêrunt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euangelicos conciliandæ concordiæ: ſed ea vſqueadeò iniri non potuit, vt ipſi Euãgelici in duas propemodùm æquales partes turpiſſimè diſſecti, Catholicis non immeritò dubitationem attulerint, vtra pars Confeſſionem Auguſtanam ſequatur. Nec leuibus de rebus iſti Euãgelici theologi inter ſe rixabantur, ſed de præcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iuſtificatione, De Operibus, De Sacramentis, pręſertim de Euchariſtia. Et certè quinque illi excluſi theologi literas ſigillis ſuis munitas noſtris theologis tradidêre, quibus teſtantur, omniuarias hactenùs ſectas & corruptelas irrepſiſſe, & earum authores Confeſſiõi Auguſtanę ſe immiſcuiſſe, & ſub Auguſtanæ Confeſſionis prętextu, tanquàm eiuſmodi hæreſes illi conſentaneæ ſint, eas defendere voluiſſe, &c. Quandò verò ipſi quinque eas à Confeſſione Auguſtana excludere & ſpecificè cõdemnare voluerint, à ſuis reliquis ſeptem Collegis & ſocijs ex eorum conſortio extruſos eſſe &c. Itaque iſtis ità inter ſe diſtractis, & quòd à ſeptem reliquis, qui Vuormatiæ remanſerant, nũquàm impetrari potuit, vt multiplices ſectas à Confeſſione Auguſtana ſpecificè ſepararent atq; damnarent, nè fruſtrà cum Euangelicis Colloquij labor omnis inſumeretur, neceſſariò hac vice Colloquium intermitti & ſuſpendi oportuit. Prodiêrũt poſteà ſcripta acerbiſſima, præſertim Nicolai Amſdorffij & Nicolai Galli, quibus mirabiliter lacerant illos ſeptem, qui alios quinque reiecerunt. Inter alia ſic habet Amſdorffius in libello, cui titulum fecit, Publica Confeſſio puræ doctrinæ Euangelij, & confutatio pręſentium Suermerorũ: Brentius, inquit, & Adiaphoriſtę (Philippum Melanchthonem & ſocios intellige) iam in Colloquio Vuormatienſi Zuinglium & Oſiandrum, ob linguarum & artium inſignem peritiam, condemnare noluerũt: noſtros autem, qui in colloquium illud conſentire recuſârunt, niſì illi damnarentur, ſannis & contumelijs laceratos, è Colloquio excluſerũt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam & Oſiandrinam hęreſes tranquilla conſciẽtia amplecti non poſſumus. Et quanuìs Theologi, q in Vuormatienſi colloquio poſt noſtrum diſceſſum permanſêre, publicè editis ſcriptis teſtati ſint, ſe ab Auguſtana Confeſſiõe nolle diſcedere, re tamen ipſa diuerſum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos & Oſiandrinos execrari nolint, nõ poſſunt Auguſtanę Confeſſioni adhęrere, &c. Poſteà nominatìm ſex damnat Sectas ac diris deuouet, quę tamen ferè oẽs ad Auguſtanã Confeſſionẽ ſe referunt. Nicolaus Gallus pręco Ratisbonenſis, in ſuis Theſibus &

Mira inter Euangelicos concertatio

Reijciuntur quinq; Luterani.

Nota literas quinque excluſorum.

Luterani in Luteranos debacchant

Nota.

Nō leuibus de rebus cō flictantur Euangelici.

Hypotypoſibus inter cætera diſertis verbis ità ſcribit: Non ſunt leues inter nos (Euangelicos) concertationes, nec de rebus leuibus, ſed de ſublimibus doctrinæ Chriſtianæ articulis, de Lege & Euangelio, de Iuſtificatione & bonis operibus, de Sacramentis & vſu Ceremoniarum: nec vlla ratione componi & tranſigi poſſunt &c. Sic nimirùm iſti ſcribũt, & verum eos hac in parte ſcribere, cùm alia multa, tum præſentis anni Colloquiũ declarat. Quarè verò permittit DEVS iſtorum pudendos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogantia profectas opiniones, in eiuſmodi fœda abire diſſidia, & implacabiles animorum diſſenſiões ac acerbitates, niſì vt vel manibus ac pedibus tandèm palpare poſſimus, ab iſtis hominibus non verbi DEI veritatem, quæ ſemper vna eſt & vbiquè ſuî ſimilis, ſed ſub prætextu verbi DEI, mendacium (quod varium ſemper eſt & inconſtans ac multiplex, & ſubindè in alias atq; alias formas transformatur) miſeris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbem noſtrum inuehi? Qui iſthuc non videt, planè cæcus eſt & excors: & cui non dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, ſempiterna apud inferos damnatio, is dignus non eſt qui Chriſtianus vocetur.

ANno 1558. Henricus Gallorum rex, paulò antè non mediocriter afflictus amiſſiõe exercitûs ſui ad S. Quintini vrbem, ſuos ex Italia reuocatos cum alijs recèns cõſcriptis, duce Franciſco Guiſio, mittit contra Philippum. Guiſius primò ità ſe comparat, tanquàm ſit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat anni tempus longè alieniſſimum: atque eccè per exploratores certior factus, Caletum nõ ſatis firmo Anglorum præſidio teneri, derepentè conuerſo itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemque omnium opinione inexpugnabilem, ſeptimo obſidionis die, hoc eſt, 9. Ianuarij, aut circiter, in regis Gallorum poteſtatem redigit, cùm iam annis ducentis Angli eam obtinuiſſent. Fuit hoc facinus audax & propè incredibile, præſertim tam iniquo anni tẽpore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, caſtellum munitiſſimum, direptumque incendit. Hoc quoquè oppidum Angli ſupra ducentos annos Gallis ereptum poſſederant. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam propè conſternati, animos recuperant. Horrendum in modum tormẽtis diuerberatum fuit Caletum: nec præſidium militũ arci & vrbi impoſitum, eam quam oportuit, præſtitit in defendendo conſtantiam, multumque, amiſſo loco illo munitiſſimo, Angliæ rebus deceſſit. Vrbs ipſa deditione ſub certis conditiõibus venit in Gallorum manus. Eduardus tertius eius nominis Anglorum rex, anno Chriſti 1346. Caletũ vndecim menſes obſeſſum, è Philippi ſexti Franciæ regis manibus extorſerat: ſolebantque dicere Britanniæ reges, donèc Caletum haberent, claues Galliæ ſe in cingulo circunferre.

Caletũ expugnant Galli.

Itẽ Guiẽnã.

Menſis Februarij die 24. quo die in hanc lucem editus fuit, & anno 1530. Bononię à Clemente VII. incredibili ſplendore Imperij inſignia acceperat, miſſa inſigni legatione ad Principes Electores, qui Francofurti

conue-

conuenerāt, Carolus Cęſar Imperium in fratrem ſuum regem Ferdinandum transfert, & vt Septemuiri id gratum & ratum habere velint, orat. Carolus V Imperio ſe abdicat. Inde 13. Martij die principes electores Ferdinādo maximi Imperij dignitatem deferunt, & tandèm Imperator ipſe & Principes omnes domum repetūt. Vt in multis alijs, ſic in hoc quoquè facto Caroli V. Cęſaris.longè optimi ſumma apparuit modeſtia & humilitas, qui ſua ſponte ſe Imperio abdicârit, cùm interìm non deeſſent, qui illi ambitionem & regnādi libidinem improperarent. Vtinàm digni eſſemus multos tales habere Imperatores. Deincèps priuatus in multa pace vixit aliquot menſes optimus Princeps, quod etſi miſerum & inglorium videtur pleriſque huic mundo deditis, vt iam antè dixi, tamen ſpontè renunciâſſe tanto Imperio & omnibus quę ſunt huius mundi, inprimìs glorioſum & multa laude ac prędicatione digniſſimum eſt. Non enim debemus nos, qui Chriſtiana religiōe initiati ſumus, id genus in rebus hominum ethnicorum, aut etiàm huic mundo nimìs deditorum opinione duci, ſed oculos habere defixos in Chriſtum verū Deum ac Dominum noſtrū, qui cùm in forma Dei eſſet, nō rapinā arbitratus eſt eſſe ſe æqualē Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Phil. 2.

Huius anni initio Vueſtphalus, minimè Caluino ceſſurus, aliquot ſcriptis Apologeticis fœdiſſimas, vt ipſe ait, Sacramentariorū calumnias diluit, & Luteri de Euchariſtia doctrinam tuetur. Edidit etiàm Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, ſequuturæ Apologiæ aduersùs eius furores pręmiſſæ, &c. Hic eſt enim eius confutationis titulus. Mox ſecuta eſt Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoquè Magdeburgicus librum euulgauit, de vetere & nouo Chriſto: aitq; veterem Chriſtum prędicari à Luteranis, nouum, à Berengario excogitatum, annunciari à Sacramētarijs. Non poſſunt dicere Euangelici hęc eſſe Papiſtica commēta, ſed ſunt purum putum verbum Dei, vt quidem ab vtraque parte iſti miſeri iactare ſolent. Cur igitur tandèm alij alijs nō cedunt, & hactenùs ſe errâſſe confitentur? Sed hoc nō ſinit ſpiritus ille, quo reguntur. Vueſtphal. in Caluiniſtas, &c. Nota.

Menſis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia, om̄ibus charus Princeps & Epiſcopus Herbipolēſis, nefando latrocinio in ipſa vrbe Herbipolenſi & Mœni ponte crudeliter interficitur. Epiſcopus Herbipolē. interficit.

Rex Gallię duce Guiſio Theonuillam oppidulum munitiſſimum, multis ſuis deſideratis, expugnat, ſed Lucemburgum fruſtrà oppugnat. In Theonuillæ expugnatione glande ictus P. Strozza interijt. Eius morte & rex ipſe, & exercitus omnis Gallorum, & vniuerſa Francia non mediocriter indoluit. nam multis in rebus ſtrenuam Gallię operā nauauerat. Theonuilla expugnatur. Alius verò Gallorū exercitus ad Grauelingam à Philippicis partìm deletus, partìm captus eſt. Multa peditum & equitū vexilla Gallis ablata ſunt: omnes machinę, quas partìm ex vrbibus nupèr occupatis abſportârāt, recuperatę ſunt: aliquot belli duces, Comites, nobiles, & quinq; Gallici ordinis equites capti ſunt. Paulò pòſt Dunckerca vi expugnatur, & Gallorū Gallorum ſtrages.

ad

ad tria millia cęduntur. Aegmondanus Comes, vir ſtrenuus & bellicę rei peritiſſimus, huius prępij dux fuit.

Epiſcopus Coloniẽſis obit.

Die 18. Iunij moritur Antonius Colonienſis Archiepiſcopus, è Comitum à Schauuenburg familia, habuitq; ſucceſſorẽ Iohannem Gebhardum è Manſfeldicis Comitibus.

Obitus Eleonoræ.

In Hiſpanijs obijt Eleonora Caroli Cæſaris ſoror, Franciæ regina. Eius exequiæ Lutetiæ Pariſiorum diebus 13. & 14. Aprilis in ſummo beatiſſ. Mariæ virginis templo celebratæ ſunt. Et 24. Aprilis Henricus Galliarum rex, Mariam Stuardam Scotiæ reginam, Franciſco Delphino filio ſuo Pariſijs dat vxorem, nuptijs regia magnificẽtia celebratis.

Diem ſuum obit Carolus V.

Die 21. Septembris, cùm iam aliquot dies acutiſſima febre tertiana laboràſſet, è viuis feliciter exceſſit pijſſimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorum Imperator potentiſſimus. Ante mortem in illa ſua optata ſolitudine dies ac noctes precibus ad Deum fundendis conſumebat, mundo ſe iam, immò & DEO deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpuſculo, vt in æterna vita Deum perpetim laudare poſſet. Cùm eſſet in precibus ardentior, ſæpè & valdè piè pro Eccleſiæ concordia DEVM orabat, inquiens, *In manus tuas Domine tradidi Eccleſiam tuam.* Sæpè lapſus ſuos publicè ingemiſcens lamentabatur, & toto vitæ ſuæ ſpatio nullum diẽm ſe dicebat DEI ſeruitio dignè & vt par erat, impendiſſe. Crucifixi Seruatoris imaginem per multos dies vlnis, oculis, oreque complexus, ſeptimo à tranſlato Imperio menſe, præſente Archiepiſcopo Toletano, omnibus Sacramẽtis Eccleſię imbutus, maximam vim lachrymarum effundẽs expirauit, anno ætatis ſuæ 59. Ante mortem poſt ſacram vnctionem, licèt iam antè corpus Domini accepiſſet, iterùm illud ſibi dari petijt, dicens, *In me manes, ego in te maneam.* Sic mortuus eſt pijſſimus & ſempiterna memoria dignus Princeps Carolus V. de quo, ob totius Eccleſiæ ædificationem, hoc loco viſum eſt breuem hiſtoriam annectere, vt pro multis & maximis eius in Eccleſiam beneficijs, hanc qualemcunque illi impendamus grati animi ſignificationem, & cognoſcat poſteritas omnis, qualem noſtra ætas, alioquì longè calamitoſiſſima ob hęreſum & nouorum dogmatum prodigioſam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Precatio eius.

Hiſtoria Caroli V. optimi & religioſiſſimi.

Et quidem, vt iam initiò dictum eſt, natus eſt Gandaui, idque anno ſeculari, anno Iubileo, anno gratiæ. Nimìs eſſet longum, omnia ſingulatìm perſequi, quæ in huius Principis tota vita viri grauiſſimi obſeruârũt. Porrò verò ſingulari quadam Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum dubitari non poteſt. In eum enim ſtatum, cùm ille ad Imperium prouectus eſt, iam res Chriſtianæ in Germania reciderant, vt niſi tanta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoque fauore præditus Imperij habenas accepiſſet, de Germania propemodùm deſperãdum fuerit, præſertim in dies magìs ac magìs increſcentibus ſectis & erroribus, atque Turcis eam ob cauſam Germaniæ extrema minitantibus. Poſtquàm enim in Germania mutata eſt priſca & auita religio,

ligio, vires quoq; Germaniç labefactatę ſunt, & multa Imperio detraxerunt Turcę, Moſcouitę, & pleriq; alij, idq; paruo negocio, ob animorum diſſenſiones, quas noua religio peperit. Statìm poſt natum Carolū multa omni in re pręclara hominū ingenia extitêre: multos Italia, Germania, Gallia, Hiſpania, Britannia, Sarmatia, Hungaria doctiſſimos viros protulit: poteratq; eo nomine hoc ſeculū longè feliciſſimū videri, ſi nō pleriq; ſuis ingenijs in Dei cōtumeliam abuti voluiſſent.

Quòd ad corpus Caroli attinet, erat illi cutis candida, capillus flauus, oculi glauci & pęti, in quibus cum ſumma grauitate mira inerat amabilitas: genę ſucculentæ, brachia & femora carnoſa, venter ſubactus, rotundum, neruoſum & compactum tergum, graciles ſuræ, naſus aquilinus, labra rubricantia, lata, craſſa: pedes, manus, auriculę breues: digiti vtrinquè longiores, neruoſum collum, humeri lati, pectus latū & frons lata, vultus ſerenus, placidus, mitis: ſtatura media. Atque hanc corporis formā, vſque ad annum ætatis quadrageſimum, incolumem retinuit, multa omnium admiratione. Patrem habuit Philippum Auſtriacum, regem Caſtellę & Legionis: matrem Iohannam, filiam Ferdinandi & Elizabethę Catholicorum regum Caſtellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cęſar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Erneſtus, Erneſti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorū rex, & huius pater Rudolphus, æquè Romanorum rex. Cęſaris forma externa. Genus Caroli V.

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, diſciplinarum capeſſendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè ſtudioſo, clemente, honeſto, magnanimo, forti, recōciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ nō cupido, liberali, largo, amabili, dulci, verſatili, prudente, ſapiente, prouido, cunctabundo, non pręcipiti, non effreni, modeſto, moderato, æquo, iuſto, bono, veraci, triſtitię & grauitati magìs quàm leuitati aut lętitiæ dedito, raro hilari, ſemper cōſtante atq; trāquillo, vbiquè ſuî ſimili, nuſquàm & nūquàm diſſimili, aut ſuî immemore. Ingenium.

Mechliniç à puero educatus eſt apud Margaretam Maximiliani Cęſaris filiam. Primam eius pueritiam gubernauit Pontifex Biſontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & poſt hūc Guilielmus à Croia Marchio Ariſcotię. Porrò Maximilianus Cęſar, Caroli auus & tutor, cupiēs eum optimis & literis & moribus ìmbui, Adrianum Florētium Vltraiectinum, virum grauem & eximium theologum, ei pręceptorem adhibuit. Adrianus Caroli ingenio benè perſpecto, nihil ſui officij in eo optimè inſtituendo prętermiſit. Carolus verò optimę indolis iuuenis, morigerum ſe prębuit promptiſſimè, & lectioni, ſcriptioni, alijsque literarijs exercitationibus grauiter incubuit. Guilielmus à Croia Marchio, rebus militaribus, luctationi, iaculationi quę fit arcu, equitationi, ſaltationi, armorum vſui & venationi operam dare eum permittebat. In omibus facilè ſuperabat commilitones ſuos, nè tamen eos contriſtaret, victorię brauium illis impertiebat. Multa ei quotidiè proponebantur veterū heroum ex ſacris & prophanis hiſtorijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinādi aui Educatio. Adrianus Florentius Caroli præceptor. Guilielmus à Croia.

* Hanc Caroli V.i educationem eius Magistri a Plutarcho desumpsisse ut videre est apud eundem Plutarchum de [illegible]. [illegible] in principio eius [illegible] Francofurti impress.

aui materni bellica facinora: quibus fiebat, vt literarũ ſtudia ſenſim refri-
geſcerent, præſertim dicente Adriano Florentio, virum principem ma-
gis bonos mores, quàm bonos colores complecti debere, eumq́ue iam
Adrianus it in Hiſpanias. vltrò pietati deditum, ad ſtudia pietatis amplectenda extimulante. Inte-
rim Adrianus legationis nomine abit in Hiſpaniam, & Carolus totum ſe
confert ad Rempublicam.

Inaugura-tur Carolus Belgio. Anno ætatis ſuæ 15. ſui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratus
eſt, ſumma cum Belgarum omnium gratulatione, maximis illi exhibitis
triumphis, idque non rarò. Deindè magnoperè ſtuduit regum & princi-
pum ſibi affinitates, quòd eæ plurimùm faciant ad pacem publicam, con-
ciliare: & primò quidem totum ſe ad Frãciſci Gallorum regis amicitiam
contulit, qui tum recèns regni titulum obtinuerat. Luſitano regi Eleo-
Conciliat ſibi reges. noram, Daniæ regi Iſabelam, Pannoniæ Mariam ſorores ſuas collocauit.
Henricus Anglię rex eius materteram Catharinam, Ferdinãdi Hiſpanię
regis filiam, iam antè coniugem acceperat. Anno ætatis ſuæ 17. primò in
Abit in Hiſpaniam. Angliam, mox in Hiſpaniam nauigat, matrem & regni proceres huma-
niter & piè tractat, dum regnis Hiſpanię inauguratur. Interim verò adfer-
tur ad eum de obitu Maximiliani Cæſaris. Habebat tum ſecum quoſdam
principes viros, qui eum cuperent in Imperio ſuccedere Maximiliano.
At Carolus veritus, nè Franciſcum Galliæ regem, qui putaretur Imperiũ
petiturus, ea re offenderet, ſuam illi mentem aperuit. Franciſcus rex re-
ſpondit, nihilo magìs ſe offenſum iri, quàm ſi duo vnam virginem expe-
terent: pergeret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum. Itaque imperiũ
Eligitur in Imperatorẽ Carolo defertur 19. die menſis Iulij: quę illi cauſa fuit maturiùs in Germa-
niam redeundi. Relicto igitur Adriano iam Epiſcopo Dertuſenſi, præ-
Coronatur Aquiſgrani ceptore quondàm ſuo, eiq́; ſumma in Hiſpanijs poteſtate tradita, in Bel-
gium redit, & Aquiſgrani in regem Romanorum coronatur & vngitur.
Eo tempore conſtans inter Carolũ & Franciſcum regem pax fuit.

Conuentus Vuormatiæ Indè ad Conuentum Vuormatienſem abit anno ætatis ſuę 21. vbì Lu-
terum damnauit, & graui edicto paci publicæ cõſulere voluit. Erant tum
Principes quidam in ea ſententia, vt dicerent, Lutero, licèt fide publica
Vuormatiam accerſito, non eſſe ſeruandam fidem. At Carolus eum iuſſit
in Saxoniam reduci, dicens Fidem rerum promiſſarum, etiamſi toto mũ-
Bellum fit Cæſari. do exularet, tamen apud ſe conſiſtere oportere. In his Comitijs dum eſt
Cæſar, bellum ei mouetur in Belgio, in Italia, in Hiſpania. Et ille quidem
palàm teſtatus eſt, ſe ad bellũ & arma capeſſenda prorsùs inuitum deſcen-
dere: porrò rem om̃em Deo cõmittere: ſibi verò id maximè dolere, quòd
interim Turcis in Germaniam via ſterneretur.

Multa per omnem viam vir mitiſſimus & clementiſſimus bellà geſſit
ſemper ferè adeò propitio Numine, vt hoſtibus ſuis, ipſique adeò poten-
tiſſimo Turcarum principi, ob perpetuam in conficiendis bellis felicita-
Virtus eximia. tem, terrori fuerit. Fuit autem hoc in illo admirabile, & eximiæ virtutis
euidens argumẽtum, quòd neque tum, cùm rex Gallorum Franciſcus in
pugna Ticinenſi captus, neque cùm Clemens Pontifex & Roma ſupe-
rata

rata nűciaretur, vllum dedit lætitiæ ſignum nec publicè nec priuatìm, ſed Deo ſupplicationes ſeptem dierum decreuit: porrò pro Pontifice ex ſæuiſſimi militis manibus liberando, dierum quadraginta. Nam certè Pontificem Romanum, vt verè Catholicus princeps, ex illa ſumma voluntate ſua non amauit tantùm, ſed coluit etiàm. Itaque quamprimùm militum efferos animos, qui Pontificem obſidebant, pecunia placari iuſſit. Nec diù pòſt Galliæ rex, Italicis quibuſdam illi ſe coniungentibus, Neapolim inuadit: ſed eccè tibi præpotens Deus abſentis Caroli Cæſaris curam gerens, fœda lue illas hoſtiles copias adeò attriuit, vt plurima ſanè & peditű & equitum millia Gallus ſe amiſiſſe quereretur. Inter hos autem Chriſtiani orbis inteſtinos motus & bella ciuilia, valdè ſe pius princeps conſolabatur, quòd in nouo orbe ab ipſius prefectis ſubacto, innumeræ gentes Chriſtianam fidem in dies amplecterentur. Obſeruãtia erga Pontificem.

Et quidem inter cæteros eius præfectos Ferdinandus Corteſius, in regno Mexicano, & Frãciſcus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges & prouincias totidèm acerrimis prælijs ſubiugârunt, & Chriſtiana religione initiari curârunt, alijs etiàm eò ſuam operam accommodantibus. Eſt autem hoc notatu dignum, quòd noui orbis incolæ Temiſtitani nullis literis ſiue characteribus vtuntur: ſed res geſtas Maiorum, imaginibus quibuſdam auium ac ſtirpium annotârunt: Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt celum & terram poſt certa ſpatia peritura, & animas immortales rectè & malè factorum premium & ſupplicium apud celites laturas. Porrò ante celi & terre interitum, Solem priùs & Lunam occubituros, quos interìm pro dijs coluerunt. Credunt quoquè Peruaci carnis reſurrectiõem: ſed planè barbarum eſt, quòd eam ob cauſam mariti cum vxoribus & familia magìs chara ſepeliri ſolebant, & quidem eodem momento, eodemque in loco, vt tanto citiùs ſimul reſurgerent. In nouo orbe multi reges ſubacti. Peruacorű opiniones. Tale qd de Gallis narrat & Ceſar 6. bel. gal. 9.

Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino (ſic enim vocant) Chriſti fidem complexi ſunt, quantum eſſe poſſit in hoc veteri orbe noſtro. In ſolo regno Mexicano iampridèm fuère octoginta ſanctiſſima monaſteria, & in dies plura fiunt. Sunt ibì magni vbiquè populi, multæ & validæ vrbes, pulcherrima ædificia & palatia ex latere & cãdido quoquè marmore: incredibilis frugum, auri, argenti, æris, & aliorum metallorum copia. Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia edium habet: vicina autem municipia, alia ſeptem, alia quindecim, alia viginti, alia triginta, alia quadraginta, alia ſexaginta, alia ſeptuaginta domorum millia obtinent: Marchionis Ferdinandi Corteſij palatium ſolùm tanta eſt amplitudine, vt cùm ipſe, & ſenatus Caroli Cæſaris, & multi prefecti & tribuni militares illic omnes laxiſſimè habitarent, ſeptem tamen ducatorum millibus partes edificij vacuæ quotannìs elocarentur. Multitudo hominű in orbe nouo. Amplitudo vrbis Mexicanæ. Palatiű ampliſſimum.

In regno Peruaco quanta fuerit regum Cuſconiorum potentia, antequàm Caroli armis domiti eſſent, vel indè facilè cõſtare poteſt, quòd duas illi vias militares è ciuitate Cuſcone in ſeptingentas Leucas direxerant, quarum vna per alpes, altera per valles ducebatur: atque in his vijs ad Potentia regum Cuſconiorum.

ſingulas ſeptenas leucas diuerſoria, quas ipſi tumbas vocabant, conſtituerant, in quib⁹ ſingulis ſemper nudus, exarmatus, famelicus quadraginta aut ampliùs millium hominum exercitus, ſubitò appellens, veſtiri, armari, paſci in longum tempus poſſet. Et quidem Atabaliba vltimus Cuſconij rex, q̧ multos ſub ſe habebat reges, Cęſaris Caroli ſubactus armis, ſeptuaginta milliones aureorum Carolinorum (id eſt, ſeptuagiès dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorũ Cęſaris diſſenſione & auaritia factum eſt, vt poſt ſeptiès quadraginta auri vaſa appenſa, morte violenta ablatus ſit, non minima Caroli Cęſaris iactura. Miranda quidem ſunt hæc, ſed id multo mirabilius, quòd tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè præſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeamus, noſtro æuo gentes ampliſſimas & opulentiſſimas, relictis dæmonum cultibus, ad vnius viui & veri DEI cultum traductas eſſe, dum interìm in his Europæi orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensìm ad atheiſmun quendam & paganiſmum relabimur.

Atabaliba immenſum auri pōdus offert.

Eſt hoc quoquè admiratione dignum, quòd pleriſque Imperij Mexicani locis coloni & incolę idiomate vtuntur eiuſmodi, quod valdè affine & ſimile ſit Flandrico, præſertim Gandauenſium idiomati. Nec verò ſinè maximo ſudore & multis periculis nouus orbis in Caroli Cęſaris ditionē redactus eſt. Sunt nanque ibì multę ampliſſimæ ciuitates, multi altiſſimi montes, rupes inacceſſibiles, profundiſſimæ voragines, denſiſſimæ ſyluę, frequentes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendę beluę: ſed hæc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cæſaris virtuti & pietati ceſſêre, Hiſpano veterano milite nullos pro Cæſare & Chriſti fide propaganda labores recuſante.

Idioma Mexicanorum.

In ſolo regno Peruaco, quadraginta nouas vrbes Carolus Cęſar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, ter quadraginta ſunt millia ampliſſimarum ædium) quam Cortheſius ob ſeditionem totam iuſſerat cōcremari, auguſtiſſimè totam nouam ædificari voluit, vndè etiàm Palatium Caroli vocatur vrbs ipſa. In noſtro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces conſtruxit Carolus Cęſar, putà Carolomontium, Philippopolim, Heſdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti arces validiſſimas in Belgio, atque alibì complures alias.

40. vrbes Cęſar cōdit in regno Peruaco.

Structuræ Cęſaris in noſtro orbe

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. ter ſeptem milliones aureorum Carolinorum coronatorum ſiue ducatorum (million ſignificat deciès centena millia) Carolo Cęſari obtulit, vt priuilegium & legem quandam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorundem ducatorum etiàm Philippo Caroli Cæſaris filio alter legatus poſteà obtulit. Ex ipſo nouo orbe ſeptem decades millionum auri feruntur in Hiſpanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnioni-

Opes ex nouo orbe allatæ.

vnionibus & reliquis lapidibus & rebus precioſioribus noui orbis: quæ ſumma ſi ritè ſupputetur, penè incredibilis euadit: ſed ſunt magnę opes illarum regionum. At multò maior ſumma pecuniæ, demptis tamen his auri ſummis, in milites & prę fectos Cęſaris annis quadraginta in nouo orbe ſubigendo & muniendo conſumpta eſt. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Caſtellanorum ducatorum Carolinorum.

Et quidem in Auſtraliori veteris orbis noſtri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouę noui orbis Carolini plagæ & vaſtitates repertæ ſunt, quæ magnitudine ſpatiorum lōgè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Auſtrum porrigantur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicârint in mari. Orbis noui vbi repertꝰ.

Porrò in nouo orbe ſeptem Carolus Cęſar eſſe voluit ampliſſimos ſenatus, quorum quidam Cancellariæ vocantur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba eſt Gubernator, & in noua Gallicia ſunt quatuor Pretores, qui vocantur Alcaldes maiores. Conſtituit quoquè duos Proreges, alterum qui præſit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatq; Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latiſſimis littoribꝰ, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitans in Mexico. Sunt quoquè Gubernatores plurimi ſiue proconſules, vt in Boriqueño, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi pręſides prouinciarum. Sunt & pręſides vrbium, itemq; Conſulares prouinciæ, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos ſupradictos Proreges pertinet. 7. Senatus noui orbis. Duo proreges. Magiſtratus varij.

In Fano Dominici eſt Archiepiſcopus, & habet ſeptem ſub ſe Epiſcopos, videlicet, Xaliſconium, Mechauacanum, Guaxacam, Taſcalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. In Regibus, quæ eſt vrbs regni Peruaci nobiliſſima, eſt Archiepiſcopus, cui inter cæteros ſubſunt Epiſcopi, Cuſconus, Quitonus, & Charcas: & quotidiè plures creabantur. Porrò rex Caſtellæ eſt patronus omnium Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, dignitatum & beneficiorum Eccleſiaſticorum noui orbis: & ipſe illos deſignat permiſſu Romani Pontificis. Archiepiſcopus Fani Dominici. Item in Regibus.

Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali, in dimenſione littorū obtinet ſeptem millia leucarum communium Gandauenſium, quarum ter ſeptem leucę, conficiunt vnum latitudinis ſiue altitudinis gradum, ſi à ſeptentrione Boreali in Auſtralem plagam metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemæus attribuit ſeptuaginta millia paſſuum, quæ efficiunt ſeptuaginta milliaria Italica. Porrò vetus orbis noſter habet trecentos ſexaginta gradus: & totidem dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: ſed illis interſerebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Paſcha noſtrum. Magnitudo noui orbis.

In mari autem Auſtrali, noui orbis dimenſio continet in ſe ter mille quingentas leucas communes. Noſter vetus orbis, quacunquè eas, cōficit Magnitudo orbis noſtri

ſeptem millia leucarum communium. Si ſingulis climatibus mille leucas attribuas, ſeptem erunt orbis climata. Si decem parallelos ſingulis climatibus inijcias, & ſingulis parallelis ſingulas leucarum cẽturias adijcias, ſeptuaginta parallelos & ſeptuaginta centurias lèucarum orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum ſinguli cõtinent ter ſeptem leúcas communes Gandauenſes, in quos Ptolemæus orbem partitus, ſpatia telluris mariſque diſtribuit. Eſt autem omninò veriſimile & ferè neceſsè, in Auſtrali noui orbis plaga, hoc eſt, ad polum antarcticum & fretum Magellanicum, vbì aræ & columnæ Caroli Quinti cõſtitutę ſunt, eſſe latiſſima, vaſtiſſimaque terrarum ſpatia.

Sebaſtiani à Cano nauigatio ſtupenda.

Fuit quidam Sebaſtianus, à Cano appellatus, qui vltra æquinoctialem egreſſus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egreſſus fuerat nauigans, in Hiſpanias reuertit, ac in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricę, Europę littora circunnauigauit, vltra lineam æquinoctialem ſe extendens, quam veteres inhabitabilẽ ob æſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo tẽporis ſpatio progredi.

Terra omnis habitata.

Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mundum totum non ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatũ, idq; multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerum interclusam, magìs vitæ hominum impedimento eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes: conſtanterq; affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum compræhẽdi altero mundi hemiſphærio, & noſtro eſſe æqualem, illique in æquilibrio reſpondere.

7. Prouincię maiores noui orbis.

Eius orbis ſeptem ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarũ maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terrã Laboratoris attingunt, & Gronlandiam, Iſlandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt Terra firma: Quarta, Andalouſia noua: Quinta, Breſillia, quæ páret Regi Luſitaniæ: & hæ prouinciæ omnes poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima prouincia eſt, quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico longiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & iiſdem ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & æquinoctia appárent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et q. dem anno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanã frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papę à Carolo Cęſare illuc cum authoritate eiuſdem Pontificis miſſus: eodemq; anno prædicauit ille in noui orbis terra cõtinente Euangelium CHRISTI, & magnos illic progreſſus magnaque incrementa fides CHRISTI

Martinus Valentinus Chriſtũ annunciat nouo orbi.

accepit,

accepit,& quidem eaipſa fides,quam Germani & plerique alij Europęi,à MartinoLutero & alijs ſectarijs malè perſuaſi,vt Papiſticam reijciunt.Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſent, dubitareturq́; quam ex omnibus retinere deberent, eodẽ anno Mexicana habita eſt ſynodus ſolennis,cui tanquàm Papæ Vicarius præſedit Martinus Valentinus,in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur,ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent,ducerent ritu Chriſtiano. Synodus Mexicana.

Idola omnia ex templis exturbabantur,crux Chriſti & ſanctiſſimę Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena centena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint.Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia,adeò vt in inſula Fani diui Dominici, quindeciès centena hominum millia fuiſſe reperiantur,& quandoquè in proceſſione cẽtum millia hominum ſe Chriſtiano more cecíderint virgis. Eodem anno 1524. miſit Corteſius ex Mexico Carolo Cæſari per Diegonem de Soto ſeptuaginta millia Caſtellanorum ducatorum aureorum, vnamque colubrinam argenteam,quadragintanouem millibus aureorum Carolinorum æſtimatam. Multitudo baptizatorũ. Colubrina argentea.

Et ô diuinam prouidentiam,ô terribilem Deum in conſilijs ſuper filios hominum,ſeptimo anno poſt natum in Germania dogma Luteranũ, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ ſanctitate & miraculorum operibus inclaruit,& cæcis gentibus Euangelij lucem ſynceram, quam Germania Martino Lutero apoſtata infami duce faſtidiuit,inuexit. Qua de re Catholici quidam hos verſus ſcripſêre: Pſal.65.

Inuito potuit Romano præſule Luter
Sacramenta Dei vellere,non premere.
*Septem poſt annos *Validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iſte duodenis ſociatus fratribus,ipſum
Prototypum ſequitur legis Euangelicæ.
Hunc ſequitur (quemnam ſequitur Germania?) Cæſar.

*Alludit ad Valentiam, Martini huius patriam.

Et certum eſt,omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magìs ac magìs Chriſtianos. In archiuis Caroli Cæſaris lectum eſt, vnum quendam ſacerdotem ſeptiès centena hominum millia baptizâſſe:alium tèr centum millia,alium cẽtum millia:alios plures, alios pauciores.In ſolo Mexico referunt multi ſumma fide digniſſimi triginta fuiſſe dynaſtas,quorum quilibet habuerit ſub ſe centum millia hominũ, aut circitèr: & tria millia toparcharum,qui & alios ſub ſe haberent clientes fidutiarios, & beneficiarios Vaſallos, valuaſores & valuaſinos: qui 30. dynaſtæ regis Mexicani.

Dynaſtæ certa anni parte familiam ſuam alebāt in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumæ: & ex ea non licebat illis diſcedere ad ſuas prouincias, niſi regis permiſſu, ac relictis ſiue filijs ſiue fratribus ſuis in ciuitate obſidum loco: &, quod dictu horrendum eſt, mille plerunquè homines vno die in ciuitate Mexicana immolabantur. Sed omnia idola exturbata ſunt, dæmonibus ſilentium indictum, oracula & præſtigię conticeſcere iuſſæ ſunt, pluralitas vxorum in vnius conſortium redacta, ſeptem illis Sacramenta & cæteri Romanæ Eccleſiæ ritus reuerenter traditi ſunt, nobis interìm in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum cōplexu petulanter nobis applaudentibus, & tāquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus prępotens, ſpretis nobis contemptoribus, ſuam gratiā offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hæretici tabeſcant, omnes illas facit Romani Pontificis obſeruantiſſimas, & veteris religionis ſtudioſiſſimas. Solent iactare iſti temulenti noui Euangelij pręcones, ſe Romano pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miſeri, vt ipſos irrideat qui habitat in cælis, & tantò Romanum Pontificem in remotiſſimis noui orbis regionibus faciat maiori ſtudio ac veneratione affici, quantò in Europa apud pleroſq; minori in precio eſt. Noſtrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire præpoſitis noſtris, permanere in ea religione, quam à ſanctis Maioribus noſtris accepimus, exercere nos in operibus bonis, ſobriè & iuſtè & piè viuere in hoc ſeculo, & omnia peregrina dogmata vitare. At dum iſta nos negligimus, eccè Chriſtus ſe confert ad Indos & antipodes, offerturque regnum Dei gentibus facientibus fructū illius, & nos hîc in tot ſectas & errores diſtrahimur, vt referre pudeat. O nos miſeros, qui in ſumma quoquè miſeria nos felices & beatos putamus.

Horrenda ſacrificia. *Pſal. 2.* *Hebr. 13.* *Matth. 21.*

Quòd autem in nouo orbe vſqueadeò propagata eſt fides Chriſti, vel maximè illuſtrem reddit Carolum Cęſarem, cui vtiquè id pręcipuè ſtudio fuit, vt fides catholica illic modis omnibus diſſeminaretur. Dicebat autē peccata noſtra meruiſſe, vt Eccleſia diſcinderetur, & vt authorem oſtenderet, Vnus homo, inquit, nobis ſcribendo perdiderat rem, Luterum videlicet ſignificans. Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incēdium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratæ ſunt, quibus totus apud nos conflagraret orbis Chriſtianus. Quàm autem hoc ſit verum, tędet referre, cùm res ipſa id plus ſatìs teſtetur. Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima, ex multis rebus feliciter geſtis comparata, & Mauritanorum, & Libycorum, & Tartarorum, & Scytharum, & Sophi regis Perſarum, & Pretoianis, qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex, legationibus perquàm honorificis affectus eſt. Fuit autem idemipſe magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad menſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. Nec vnquàm veſtitui nimio indulſit: nuſquàm purpura Tyria, nuſquàm precioſa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit: ſed atra lanea veſte & diù lugubri, pręſertim à coniugis obitu, eſt vſus, vt &

Dictū Cęſaris de Sectis. *Legationes ad Cęſarem* *Cibi & potûs parſimonia.* *Veſtitus.*

vt & in re omni familiari attentus, nuſquàm immodicus eſſet. Nuſquàm pręter modum lauta vtebatur ſupellectile, nuſquàm mirifici incendebãtur odores, nuſquàm menſis epulę conquiſitiſſimę inferebãtur, niſi certa ratio aliud hortaretur. Et in mẽſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat, ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata, ſolitaria, honeſta, non opiparè apparata, eſſe cõſtaret. Nunquàm pecunię prętcr cauſam prodigus fuit, cuius expendendæ magnam ſemper rationem habendam cenſuit, non ignarus, quantam pecunię vim bella abſumerẽt. Supellex.

A vinolentię, vanę gloriationis, & voluptatum vitijs adeò ſemper fuit alienus, vt qui illum & à puero optimè nouerant, eandem illi tum indolem, quę nunc in ſene & extrema ætate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adoleſcenti, & iuueni, & viro fuiſſe affirment, ſemper in eo pudore ingenuo mirificè relucente. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idque ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſępiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, quàm alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta trãsfugiſſet, & ab illo interrogatus, cur relicto Cęſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritię, libidinis & iniuſtitię Cęſaris feciſſe reſponderet, Solimannus ait, nihil horũ ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percõtando & indagando cognitam haberet Cęſaris vitam, nec poſſe horum vitiorum labem in illo hęrere, qui tam ſanctè & piè leges cęremoniasque Dei & Maiorũ ſuorum obſeruaret: iuſſitq; hominem Solimãnus à ſuo conſpectu remoueri, & poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimoniũ ab eo redditũ, qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet. Pudor ingenuus. Lenitas & placabilitas. Nota Solimanni de Carolo V. teſtimoniũ.

Multas Cęſar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hungaros, Boëmos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperiũ & imperiale diadema ſemper non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur, idq; quàm humaniter & beneuolè accepit, tam liberaliter ac munificè reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrens, quod idem de Carolo Magno legitur: interìm tamen in apophthegmatibus, & acutè, ſalsè, breuiter, facetè dictis valdè elegans fuit, ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone & Neſtorea eloquentia apparéret. Ità enim labijs cõpreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulę & ſyllabę, & conſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronũciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatîs ſuis ità ſe comparabat, vt eſſent ſinè ioco ioci. Atque ex ipſa natura magìs ad condolendum & collachrymandũ, quàm ad ſubſannandũ aut irridẽdum Peritia idiomatum. A riſu abhorret. Cõdolẽtia erga miſeros.

 vitam

x Latinam linguam ignorabat, unde cum semel a Genuensibus fuisset exceptus oratione Latina nihil de ea intellexit, nec potuit respondere nisi per interpretem, de quo summe penituit dicens. Hoc mihi predixit Adrianus; qui fuit eius preceptor, et cum Carolus V. nollet linguam latinam discere, de hoc ipsum premonuit. Ita Petrus Mattheus in Historia Gallica parte 1.a L. 6.o narratione a.a, Gallice edita ab hoc auctore, et italice reddita a Comite Silesio

vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt non raró in lachrymas ſolueretur, cùm pro hominibus calamitoſis ei preces offerrentur, & plerunquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Preces quotidianæ.

Quotidiè ſuas manè horas Canonicas, vt vocant, legebat, easque ità extendebat, vt bìs tãtum ferè, quantum presbyteri, ſemper manè legerit. A cœna ſemper redibat ad longiſſimas preces ſuas, quæ duarum plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potentiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pendebat, quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerẽdis felicitas, tam inſignes victoriȩ: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli eum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cæſari, Afri Hannibali comparârint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi & militiæ æquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingulas bellorum expeditiões, nouas ſibi preces ipſe & componebat, & ſua manu conſcribebat, quæ prolixitate ferè æquarent ſeptem illos Pſalmos vſitatiſſimos, easque priùs examinandas dabat ſuis Confeſſarijs, & ab eis approbatas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nonnunquàm per ſpeciem exonerandæ veſicæ aut alui ab agmine ſecedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret.

Preces in bellis.

Fortitudo & magnanimitas in bellis.

Cùm bella gereret, ipſe primus ſemper ſuo in agmine fuit, nonnunquàm quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugiter reſidens. In omnibus expeditionibus bellicis audaciſſimus fuit, vt ità mortem planè contemnere videretur: adeò ſe ad omnia pericula impauidum offerebat, vt nuſquàm ob bombardarum ictus caput inclinaret, nuſquàm pedem moueret, nuſquàm expalleſceret. Et in caſtris ità ſe audacter ſupra humanum modum contra hoſtes gerebat, vt occídi velle in militia videretur. In omni quoquè ætate nunquàm cupidus vitæ, ſemper mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in caſtris, & in ipſo iuuentutis flore dicebat, Cupio diſſolui & eſſe cum Christo. Eam verò inuſitatam animi fortitudinem indè partìm habuit, quòd nullam expeditionem in hoſtes ſuſceperit, niſì animo tranquillo & optima cõſcientia.

Philip. 1.

Plerique viri militares dicere ſolebant, Cæſarẽ vincere quidem nôſſe, ſed victoria non perindè vti nôſſe aut velle: quibus Cæſar reſpondit, Iulium Cæſarem, quem illi obijciebant, & alios veteres ethnicos vnum tantùm habuiſſe finem, videlicet honorem: nobis Chriſtianis duos eſſe propoſitos, putà & honorem, & animæ ſalutem. Sæpè etiàm dixit: Etſi totum expugnâſſem Franciæ regnum, redderem illud regi, modò id exiguum, quod meum eſſe contendo, mihi relinqueret. In ſeruandis matrimonij legibus ſemper caſtiſſimus fuit: & licèt non deeſſent, quæ eum ad libidinem illicerent, eas tamen ſemper conſtantiſſimè reſpuit. Sȩpè ipſemet feneſtram clauſit, nè inſpiceret prætereuntes formoſiores fœminas.

Dictum Cæſaris.

Caſtitas in matrimonio.

Sæpè

Sæpè dictitabat, nunquàm ſe ducturum vxorem, ſi fratrē Ferdinandum tam fœcundum fore ſciuiſſet.

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus eſt, nisì decoris & honeſti reſpectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, nisì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus eſt.

Ingenij acumen & prudentia.

Supra modum acuto & perſpicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & ſapientiam prętantiſſimi viri ſæpè mirarentur. Sępè ſuam ſententiam ſcripto compręhenſam, ad aliquot ſuos principes & duces mittebat, & illorum tamen iudicio, vt erat mirabili modeſtia, ſe ſubmittebat: ſed illi ferè ſemper eius ſubſcribebant ſententię, eumq; meliùs quàm ſeſe rem perſpexiſſe fatebātur. Hinc cōſtans fama fuit ſemper, *Carolum ſapientiſsimum ſenatorum, fortiſsimum centurionum, pientiſsimum iudicum fuiſſe*: quam iudicij pietatem nō ſemèl in illo experti ſunt potentiſſimi ſatrapæ, cùm illis grauiſſima eſſent crimina intētata. Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs ſi aliquo carēdum eſſet, militem veteranum ſe potiſſimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturū confideret. Cùm eſſet in cubiculo cum ſuis familiaribus & domeſticis, nuſquàm quiſquam vel lęta vel triſtia ad eum eſſe perlata, ex eius vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultûs Cęſarei conſtantia, & quaſi perennis quędam ſerenitas. Quotidiè tres quartas horę partes genu flexo orabat manè, longa talari ſupra ſubuculam indutus veſte: ac tum nemini in cubiculum patebat ingreſſus. Poſteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat, ac tum preces Eccleſiaſticorum Horarias dicebat. Indè ſe veſtiebat. Pòſt ad Rempublicam gerendam ſe componebat. Hinc ad Sacrum audiendum ſe conferebat, quod in omni vita ſemper audiuit, pręterquàm in bello Africano ſemèl. A Sacro rectà ad menſam, nūquàm ad negocia ibat, nisì grauis accidiſſet caſus. Cùm Miſſę ſacrificium ad medium perductum eſſet, menſa parabatur: cùm ipſe è ſacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturaliter delectabatur, ſed ità tamen, vt haberet rationem valetudinis. In menſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamen libenter aliquid nōnunquàm, pręſertim ex ſacris depromptum. A prandio omnes prolixiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors, ſupplicesque omnium libellos accipiebat.

Elogiū Cæſaris.

Neruí belli.

Conſtantia oris.

Vt diem tranſegerit.

Audit oēs.

Largitas in eleemoſynis.

In pręſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habēs, ſępè ſeptiès vno die eos erogârit, neſcientibus pręfectis & œconomis ſuis. In virili ætate & ſenili in largiendis eleemoſynis ad puellarum matrimonia, iuuenum ſtudia, ſenum vitam ſuſtentādam, captiuos ab hoſte redimendos, ægrotos curandos, omnium regum, principum, Cęſarum liberaliſſimus ac munificētiſſimus eſt habitus. Quæcunq; aūt ei⁹ generis donabat, clanculùm faciebat, tum accipientium pudori, tum ſuę modeſtię cōſulens. In Germanos, ab hęreticis reb⁹ ſuis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares,

liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè tales dedit eleemoſynas, quin lachrymas multas profunderet, grauiterque doleret, non ſe poſſe egenis omnibus ex æquo ſubuenire. Habuit autem œconomos ſemper circùm ſe attentiſſimos, quorum ſeueritate fiebat, vt princeps natura liberaliſſimus, non eſſet profuſus in eos, quos non eſſe egenos putaret.

Miraculum naturæ Carolus.

Quidam ſapientiſſimi proceres, Cæſari intima familiaritate coniuncti, ſæpè eum admirati ſunt, atque planè ſui temporis miraculum naturæ Carolum fuiſſe confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & ſapientiæ, & pietatis præſtantia. Tandem optimus princeps ſentiens ſe viribus deficere, & multam erga ſe multorum ingratitudinem expertus, toti mũdo & omnibus mundi honoribus valefecit, & in ſolitudinem ſeſe contulit, nauigãs ex Belgio in Hiſpaniam. Sed in ipſo itinere nunciatum ei eſt, Ouranum Africę promontorium liberatum obſidione Turcarũ & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia conciſa ab Hiſpanis: atq; etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidibus precioſis viciès cẽtena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hiſpalim eſſe allata. Per id tempus ſtupẽdę auri copię ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Deniquè feliciter ex hac luce in lucem ſempiternam migrauit optimus, pijſſimus, potentiſſimus princeps Carolus V. cui parem per omia Imperatorẽ multa ſecula non viderunt.

Aurum & gemmæ allatæ ex nouo orbe.

Atque interìm tamen non deſunt, præſertim aliquot Gallici ſcriptores, qui tantum principem nõ ſemèl acerbè perſtringant, & apud oẽs traducere conẽtur: quos oportebat modeſtia vti, præſertim in principem religioſiſſimum, cui ipſi ſuis ſcriptis apud cordatos omnes non ſolùm nihil detrahent, ſed eoipſo efficient etiàm, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atq; hæc quidẽ in Caroli V. lõgè potentiſſimi & pientiſſimi Impatoris commẽdationẽ ꝓ noſtri inſtituti breuitate dicta ſint ſatìs. Caroli Cæſaris mortem paulò pòſt ſecutus eſt obitus Mariæ ſororis eius, fortiſſimæ & prudentiſſimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio pręfuerat. Sub finem Nouembris mortua eſt etiàm Maria Angliæ regina lõgè pijſſima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia reſtituta fuit religio Catholica. Non mediocriter illã afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio: tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri: nec huius doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. ſoceri ſui. Accedebat his omnibus hydropiſis, quæ cùm initiò eius intendiſſet ventrem, creditum eſt, eam è Philippo rege concepiſſe: nec adhibebantur matura remedia, nec ipſa eam quam oporteret, ſectabatur victûs rationem. Indè in febriculam incidit, quæ ſuis ſenſìm aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes digniſſimã heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, ſed quem non niſì trimeſtrem mors præpropera enecàrat, pro regno terreno fruiturum regni cæleſtis immenſa gloria. Itaque cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tum mutuus vigebat amor,

Maria regina exceſſit è viuis.

Item Maria Anglica.

ſolam

ſolam Mariam ſibi ſupereſſe cernerent, ad quam regni ſucceſſio deuolueretur, hoc vnum ſummoperè curârunt, vt ea piè & honeſtè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Edouardi 4. Anglorũ regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm ſuprà meminimus, tũ ipſi Henrico regi ſanguine iuncta, tum ſingulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea prę omnibus viſa eſt vel maximè idonea, cui Maria quàm rectiſſimè inſtituenda committeretur. Et ea quidem in ſuam eam curam & diſciplinam recepit, & moribus ſanctiſſimis, omniq; virtutum genere, vt pòſt res ipſa ſatìs declarauit, excoluit: verùm poſteà cùm nulla poſſet ratione adduci, vt à Catholicę religiõis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm ſeptuagenaria iuſſa eſt capite plecti, vt iam antè dictum eſt: nec ipſa ſola, ſed etiàm filius eius natù maximus, & duo alij eius conſanguinei, religionis cauſa, eodem rege iubente, cęſi ſunt. Mariæ reginæ educatio.

Mortua Maria Anglię regina, eodem anno Reginaldus Polus Cardinalis & Archiepiſcopus Cantuarienſis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè ſtemmate clariſſimus, eam tam breuì ſecutus eſt, vt inter vtriuſque obitum, quod mirum videri queat, non niſì ſedecim horarum ſpatium interceſſerit. De cuius inſigni viri vita & virtutib9 pauca hoc loco commemorâſſe operęprecium fuerit, maximè quòd Sleidanus non vno loco in hęreſeos ſuſpicionem eum vocare videtur, tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quę quidem eſt iniuria non mediocris in talem virum. Et vt breuiter genus eius attingamus, patrem habuit Richardum Polum, qui frater cõſobrinus fuit Henrici 7. Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Clarentię duce orta eſt, qui fuit germanus frater Edouardi 4. Anglorũ regis. Is verò Edouardus filiam procreauit Elizabetham, quæ nupta Henrico 7. peperit eidem Henricum 8. Anglię regem. Itaque & paternum illi & maternum genus fuit longè clariſſimum. Natus verò eſt anno ſalutis 1500, menſe Martio, non diù poſt Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quandoquè de Romana curia loqueretur, dixerit ſe quidem nouiſſe neminem, qui Polo eſſet melior. Mater Margarita puellum piè inſtituit, adoleſcentulum miſit ad gymnaſium iunctum Carthuſię, haud ità procùl à Londino diſtanti. Indè abijt ad Oxoniẽſem academiam. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profectus eſt, nõ mediocri iam tum literarum cognitione prędítus. Habebat pro generis ſplendore ſic ſatìs honeſtam familiam, morumque ſingulari venuſtate facilè omnium erga ſe amorem & beneuolẽtiam demerebatur. Alebat domi ſuæ aliquot doctrina præſtantes viros, in ijſque Chriſtophorum Longolium Belgam, qui apud ipſum mortuus eſt: quorum ille operà & conſuetudine vſus, in omni ſcientię genere & linguarũ cognitione maximos progreſſus fecit. Quinto anno poſtquàm in Italiam venerat, exacto, iuſſus domum redire, priùs Romam adijt, præſertim quòd tum annus Iubileus ageretur, locaque ſacra, quæ in ea vrbe plurima ſunt, pia animi deuotione inuiſit, non id vtiquè facturus, ſi

Obitus Reginaldi Poli. Genus Reginaldi Poli. Natiuitas. Studia. Familia.

Reditus in Angliam.

Luteri fermento infectus fuiſſet. Reuerſus deindè in Angliam, ſumma omnium volũtate & gratulatione, quòd ob mores amabiliſſimos & multam doctrinã om̃ibus eſſet gratiſſimus, à rege & petijt & impetrauit eam domum, quam Iohannes Coletus ad Carthuſiam, cuius ſuprà memini, vbi puer vixerat Polus, exædificauerat. Ibi ſanè delectatus Carthuſianorum ſodalitio & inſtituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca ſolitaria & monaſteria, quotiès opportunum fuit, libẽter expetijt, magìs ab ipſa natura literarum ſtudijs & cõtemplationi, quàm actioni deditus) biennium permanſit, donèc rege malè perſuaſo Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Pariſios profectus eſt, vt impendẽtes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno abſoluto, reuocatus à ſuis in Angliam, iterùm duos annos in ſua illa Carthuſienſi habitatione religiosè & piè exegit. Tum verò per quoſdam rex conatus eſt illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium cõſentiret. Hæc res illum vehementer anxium cùm haberet, tandèm viſus eſt ſibi eam inueniſſe rationẽ, qua nec regi aduerſaretur, nec ſuæ cõſcientiæ prorsùs deeſſet. Orabat autem obnixè Deum, vt in tãto animæ periculo minimè ſe desereret. Ingreſſus indè ad regem, vt illi mentem ſuam explicaret, mirabili DEI prouidentia & volũtate ità obmutuit, vt aliquandiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipſe ſibi reperiſſe videbatur, non tam veritati ſolidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur. Deindè reddita loquendi facultate, ſumma cum modeſtia, in nullo prorsùs regi aſſentatus, humaniſſimè eum admonuit, vt à diuortio, quo priſtinam eſſet gloriam obſcuraturus, & animam perditurus, ſeſe maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculum, & inſigne erga Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui paſſus non eſt, vt aliqua ex parte ſuam conſcientiam regiæ machinationis qualicunque approbatione contaminaret. Ea reſponſione rex, qui ſperârat Polum, quod ipſe magnoperè optaret, approbaturum, ità commotus eſt, vt eum inter loquendum tantùm non occídere cogitârit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, ſed etiàm aliorum in ſe animos hoc reſponſo concitauit. Itaque facilè animaduertens quo in diſcrimine verſaretur, per quoſdam regi charos obtinuit, vt ipſi è regno abſcedere liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauium: cumque virorum doctiſſimorum amicitia delectaretur, ijs tamen vtebatur familiariùs, quorũ eſſet ſpectata pietas in Deum. Venetijs cùm eſſet, Caſpari Contarenò & Petro Caraffæ, qui poſteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atque tum temporis cum nonnullis ſanctius quoddam & ſeuerius vitæ genus, cuius ſectatores Theatini dicti ſunt, inſtituerat, familiaris admodùm fuit. Non multò pòſt, licèt inuitus, à Paulo 3. in Cardinalium eſt collegium cooptatus anno 1536. Multa ſtudiosè prætereo, nè longior ſim, omnibus optimi viri virtutibus commemorandis. Miſſus deindè eſt legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Pariſijs eſſet, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regẽ vehementer inſtaret, vt Polum ſibi traderet, iuſſus eſt poſtridiè indè abire: id quod

Polus obmuteſcit.

Henrico 8. mẽtem explicat ſuã.

Abit in Italiam.

Fit Cardinalis.

pro-

propterea Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de ſeruãdo illo fidem datam falleret, vel etiam diutiùs retinendo Anglum iritaret. Etſi verò id permoleſtum accidit Polo, tamen mox Cameracũ petijt, & quidem non abſque magno diſcrimine. Interim Angliæ rex eum tanquàm Maieſtatis reum proſcripſit, & qui eum tuliſſet è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium conſtituit. Indè verò non difficilis coniectura capi poteſt, quibus ille nullo non loco obiectus eſſet periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, eum ad ſe interpoſita fide publica euocauit, & ſex menſes ſumma humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cęſarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum cõtra Gallum decem menſium ſtipendia Belgico ſenatui, in quo erat etiam Leodienſis Cardinalis, pollicitus eſt, ſi Polum in ſuam poteſtatem traderent. Reuocatus pòſt à Pontifice Polus, Romam eſt reuerſus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cęſarem & Gallię regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hiſpanijs & Gallijs reuerſo aliam, ſed multo tranquilliorem, putà Viterbienſem, Pontifex ei detulit, in qua multos annos magna cum laude verſatus eſt. Indicto autem Tridenti Concilio, pontifex illum cum duobus alijs Cardinalibus ſuum voluit eſſe legatum, qui Concilio Pontificis nomine pręſideret: idque bis idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antiſtitum abſentiam nihil potuiſſet effici. Et fuit ſanè inter illos legatos ſumma animorum charitas & conſenſio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipſe ſi quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum eſſet, atque etiam in id genus ſcribendis literis Poli opera perlibenter & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III. duos & eo ampliùs mẽſes maior Cardinalium numerus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro ſanè inſignis continentiæ & modeſtiæ exemplo, nè qua humana affectione duci ſe paterentur, ſed ante omnia Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem ſpectarent. Erat tum ex cardinalium numero, qui ei ambitionem obijceret. Cui ille grauiter admodùm reſpondit, ſummi illius ſacerdotij onus non tam ſibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum exiſtimaret. Per id tempus apparuit ſanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatûs expectatio, neque aliquorum atroces calumniæ eius conſtantiam perturbârunt. Deniquè fuiſſet ille tum proculdubiò creatus Pontifex, ſi ſe à Farneſio eiusq; ſocijs Cardinalibus de more adorari permiſiſſet. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum ſe velle tempus: differrent rem in craſtinam lucem, Deum non tenebrarum, ſed lucis amantem eſſe. Poſtera die mutata ſunt Cardinalium ſtudia, nec deerãt, qui tantam animi virtutem ignauiæ & ſtupiditati tribuendam putarent. Creato deindè Iulio tertio cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, quod eſt Benedictini inſtituti cœnobium, in ſumma illic tranquillitate vixit. Poſtquàm verò Maria in Anglia rerum potita eſt, pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam

Proſcribitũ à rege Anglię

Manet apud Leodieñ. epiſc.

Pręſidet in Concilio Trident.

Recuſat ſũmum Pontificatum.

Viuit apud monachos Benedictinos.

mittere voluit,ſed ob certas cauſas ea re dilata,legationem aliam ei decernit,de pace inter Cęſarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vſque ad Cardinalem Auguſtanum,ſed ibì hęrere iuſſus eſt à Cæſare,ad quem ibat,donèc accerſeretur. Fecit id quidem Polus, ſed interìm tamē datis ad Cæſarem literis,oſtendit quàm parùm deceat pontificis Legatum eius aditu prohiberi,quàm ea res hęreticis magnam ſit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæſar contemptu pontificis aut Legati,ſed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio,cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britāniam aduentus. Eo matrimonio breuì pòſt contracto, Polus ad Cæſarem Bruxellas venit,acceptus ab illo Principe perhumaniter. Multa illic ſapienter locutus eſt ad Cæſarem de pace cum Galliæ rege facienda, & Cęſar ſanè libenter eum audiuit,nullasque ſe pacis cōditiones honeſtas & quibus minimè dubia pax confici poſſet,recuſare teſtatus eſt. Ijs auditis, adijt Polus etiàm Galliæ regem,cum quo itidèm ea ratione de pace egit, vt rex eum non ſinè ſpe pacis dimitteret. Eo autem abeunte,plurimùm ſe dolere rex ait,quòd non rectiùs eum antehàc nouiſſet. Nam ſe nullum alium quàm ipſum maluiſſe creari Pontificem. Reuerſus ad Cæſarem Polus,in cœnobio quodā prope Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs,regina Maria Polum miſſis legatis ad ſe acceſſit,abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius familiam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille, Cæſare annuente, in Britanniam abijt menſe Septembri anno 1554. ſecundiſſimo vſus vento,cùm diù antè contrarius perpetuò flauiſſet. In Britannia vbiquè honorificè inprimìs exceptus eſt,ab ipſo etiàm rege & regina. Rex ſanè illi proceſſit obuiàm,& perhumaniter eum amplexus eſt. Regina quoquè tantam ſe ex eius conſpectu voluptatem capere teſtata eſt, quantam tum cepiſſet,cùm regina eſſet declarata. Manſit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ædes magnificè reginæ iuſſu inſtructas, multis primarijs viris comitantibus,deductus eſt. Tertio indè die cum rege, qui illi extra cubiculum obuiàm proceſſit, de rebus quarum cauſa venerat, tractaturus, ab eo literas perplures Roma miſſas,quibus legationis authoritas nō parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipſo ſanè mirificè lætatus. Poſtera luce rex ad eius domum acceſſit, diuque cum illo familiariter locutus eſt dę Britanniæ regno ad Eccleſiæ vnitatem reuocando. Sequenti die conuentus fuit in ipſa regia, prę ſente quoquè Polo legato, qui in eo conuentu benè longam habuit orationem, gentis eius vſus idiomate. Ea oratione gratias egit, quòd ipſi aditum in regnum,legibus antè præcluſum ab Henrico latis,patefeciſſent: ait ſe propterea veniſſe, vt eos cum DEO & Eccleſia in gratiam reſtitueret: quas eſſent calamitates perpeſſi interìm dūm ab Eccleſia ſe ſeparâſſent, & quanta omni tempore Sedis Apoſtolicæ in eos extitiſſent beneficia, commemorauit: hortatus eſt, vt oblatam ipſis modò gratiam amplecterentur & aſſeruarent, pluraque dixit alia, quæ ab illis omnibus non abſque ſignificatione pro-

Venit ad Cęſarem.

Itē ad Gallię regem.

Abit in Angliam.

Habet orationem ad Anglos.

propenſæ erga ea voluntatis audiebantur. Indè regni Cancellarius Epiſcopus Vuintonienſis regū & totius conuentûs nomine Legato gratias egit, ſeq; de ijs quæ propoſuiſſet, in deliberationem ituros ait. Abeūte verò legato in proximum cubiculum, idem Cancellarius paucis repetijt quę erāt dicta à Legato, & hortatus eſt vt in viam, à qua ſe quoquè deflexiſſe fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità conuentus eo die ſolutus eſt. Altero manè magno omnium conſenſu decretum eſt amplecti Eccleſiæ Catholicæ concordiā & vnitatem. Die ſequenti, in quem feriæ S. Andreę apoſtoli inciderant, omnes iterùm in regiam cōuenerunt, miſſiq; à regibus ſunt ad Polum Legatum Epiſcopi ſex & totidem viri proceres, & cum ijs Arondelli Comes, regiæ domûs pręfectus, qui legatum in regiam deducerent. Is venit eò Legati ornatu atque omnibus inſignibus, multumq; honorificè à regibus acceptus eſt. Ibì Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in ſententia, cupiantq; ad Eccleſiæ vnitatem & Pōtificis maximi redire obedientiam. Mox ab omnibus acclamatum eſt, id planè ſe velle: ſimulque à Cancellario ſupplex libellus porrectus eſt regibus, quo vniuerſi ſe fatebantur pręteriti ſchiſmatis & quæ in Romanam ſedē peccâſſent, ex animo pœnitere: orabantq; reges, qui ab hac labe alieni eſſent, veniam ipſis à Pontifice per Legatum impetrarent, vtque in matris Eccleſiæ gremium benignè reciperentur. Lecto eo libello à regibus, redditus eſt Cancellario, qui eum palàm recitauit. Indè ſurgētes reges Legatum adeunt, eumque ipſis occurrentem regina & ſuo & regis nomine orat, vt quod ſupplici libello petebatur, pręſtare nè grauaretur. Mox cùm omnes reſediſſent, Legatus multa quę ad rem pertinere viſa ſunt locutus, quibus illos apparebat non mediocriter permoueri & affici, ſurrexit, & cunctis in genua procumbentibus, vniuerſos abſoluit, vixq; ab eo dictū eſt, In nomine Patris & Filij & Spirituſſancti, cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente autem Polo abſolutionem, regina & plerique alij præ gaudio & ſtudio pietatis illachrymârunt. Poſt abſolutionem oēs inuicèm ſe amplexabantur, mutuoque gratulantes ſæpiùs dicebant, Hodiè renati ſumus. Deindè in regię ſacello cantatum eſt, Te Deum laudamus. Altera die, petentibus id magiſtratibus, Polus Legati ornatu Londinum ingreſſus eſt, obuiàm procedente tota ciuitate, quę illum ad D. Pauli templum deduxit, vbì præſente rege & vniuerſa regni nobilitate, Miſſa ſolenniter celebrata eſt, & Legatus omnibus Pontificalem benedictionē & indulgentiam de more impertiuit. Poſteà data opera eſt, vt religio inſtauraretur, religioſi viri reuocarentur, hęretici qui ex locis omnibus ceu ad aſylum quoddam eò confugerant, expellerentur, Epiſcopi Catholici, doctrina & pietate pręſtantes inſtituerentur. Regina quoquè tres ad Pontificem legatos miſit, qui ei ſuo, regis, regni totius nomine obedientiam deferrent. Ij Legati Iulium Pontificē paulò antè obijſſe inuenerunt. Eius ſucceſſor Marcellus paucorum dierum pontifex cùm fuiſſet, magno Poli dolore extinctus eſt. Ità factū eſt, vt Paulo 4. hęc obedientia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiſcopatū Cantuariēſem, licèt multùm anteà relu-

Angli petūt conciliationem.

Abſoluūtur Angli à Polo.

Religiōis in Anglia inſtauratio.

Angli obedientiā præmittunt Pontifici.

reluctanti,attribuit. Eum ille ità recepit,vt Pótifici Romano rem omnem perſcriberet,à quo ſanè in Cardinalium cõſeſſu vnà cum regina mirificè laudatus eſt.Poſt hæc ſacerdotij ordinem ſuſcepit,& pallio Londini accepto,ibidèm primum Sacrum peregit.Abſoluto ſacrificio,ad frequentiſſimum auditoriũ concionatus eſt,vtì etiàm aliâs non rarò.Iam verò vt poſſet adeſſe gregi ſibi credito,apud reginam inſtabat, copiam ipſi faceret ad ſuos Cantuarienſes ſe conferendi.Regina ſentiens eius operam ad multa ſibi cumprimìs neceſſariam, maximè quòd non deeſſent etiàm in ipſius aula,qui Catholicę religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia& integritas, non eſt paſſa illum à ſe diſcedere.Et theologi quoquè,alijque viri optimi in ea erant ſententia,vt dicerent non poſſe illum,ſalua conſcientiæ pietate,eo rerum ſtatu reginã deſerere: ſed & rex ipſe Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam,& conſilijs omnibus adminiſtrandæ Reip.non intereſſe modò,ſed etiàm præeſſe. Hoc verò initiò ille modis omnibus à ſe amoliri conatus eſt:ſed regibus in ſententia permanentibus,ità tandèm aſſenſit,ſi Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam pontificis authoritati ſemper plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de reſtituendis bonis illis,quæ Eccleſijs Henricus rex ademerat,regijsq; vectigalibus adiunxerat,& ad regias poſſeſſiões pertinere voluerat. Ea in re promptiſſimum inuenit reginæ animum,quæ ablata omnia Romani pontificis & eius Legati Poli arbitrio permiſit, quæ Polus adhibito Epiſcoporum conſilio,prudentiſſimè Eccleſijs diſtribuere inſtituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum,quos ijs in locis habuerant eccleſiaſtici florente catholica religione.Quæ verò ab alijs paſsìm obtinebantur,ea conſentiente Pontifice tum quidem exacta non ſunt,quòd ſpes eſſet reflorèſcente in eo regno religione,pleroſq; ſua ſponte ea reddituros.Atq; hîc obiter obſeruanda eſt verſutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatiſtarum,quorum parens Luterus fuit,quòd illi perſuadent magiſtratibus,res eccleſiaſticorum iure illis auferri poſſe,& tum in priuatos, tum alios vſus conuerti. Id enim propterea illi facere videntur,vt magiſtratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et ſolet hęc res magnas parere difficultates,cùm ad Eccleſiæ vnitatem redire cupiunt, qui ſe ab illa ſeparauerãt.Sciunt enim multa eſſe Eccleſijs ablata, quæ æquum ſit reſtitui,& tamen plerunquè non apparent vndè poſſint reſtitui. Itaque illi quidem prudentiſſimè ſibi conſulunt,qui id genus fraudulentas perſuaſiones non audiunt,nec ſibi vſurpare volunt,quæ ſemèl Deo & Eccleſijs dicata ſunt.Sed ad rem.Polus deindè cernens ob ſuperiorum temporum perturbationes collapſam diſciplinam Eccleſiaſticam, Synodum habuit Angliæ Epiſcoporum omium,cui etiàm permulti alij è clero interfuère. In ea Synodo poſt multos tractatus cõſcripta eſt totius Anglicanę Eccleſiæ reformatio,quæ illis temporibus maximè congruere viſa fuit, quam tamen nõ priùs edere voluit Polus,q̃ eſſet à pontifice approbata.Multùm ꝓtereà illi negocij erat cum hęreticis,quorũ permulti in regno ſupererãt.

Polus Pont. Rom.obſeruantiſſimus

Fraus & dolus hęreticorum.

Synodus Anglicana.

Et

Et ille quidem ſtudebat leniter cum illis agi: ſed quòd pleriq; pertinaciter ſuis erroribus inhærerent, locus miſericordiæ non relinquebatur. Quoſdam ſanè in viam reduxit, & in ijs Iohannem Cicum, hominem doctiſſimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm corã regina multis omnium ordinum adſtantibus, veniam erroris petijſſet, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis. Creſcebat interìm in Anglia catholica pietas, & tum Londini, tum alibì aliquot monaſteria Poli opera & reginę pietate iam erant reſtituta. Et poterãt omnia paulatìm ad priſtinum reuocari ſtatum, niſi interìm obortis bellis. & multis alijs accidentibus incommodis, regina è rebus humanis dolore animi & morbis corporis cõfecta exceſſiſſet: quã paucis horis ſecutus eſt, vt antè diximus, Polus: qui duplici quartana correptus febre, cùm ſe vehemẽter eo morbo exhauriri animaduerteret, teſtamentũ ſcripſit, in quo prętcr cętera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicã ſummam obſeruantiam ſuam egregiè expreſſit. Ingraueſcente aũt in dies morbo, Eccleſiæ ſacramentis ſe, vt pium & catholicum virum decebat, p̃muniuit: & licèt admodùm fractis eſſet viribus, tamen quotidiè, vt anteà ſemper fecerat, Miſſam audire voluit, & cùm ventum eſſet ad eum locum, quo ſolet ſacra hoſtia eleuari, miniſtrorũ auxilio è lecto ſurgens, flexis humi genibus, Chriſtum in Euchariſtia admodùm humiliter & reuerenter adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipſe vltrò à nemine admonitus, extremæ vnctionis ſacramentum ſibi miniſtrari voluit, ſicq; ad vltimum vſq; ſpiritum mentis planè compos, tandèm ità leniter animã reddidit, vt non tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menſes, eodẽ anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus quæ bona fide à me ſcripta ſunt, colligat prudens lector, quàm alienus fuerit ſummus ille vir ab omni hæreſeos labe, quam tamen illi adſpergere non veretur infídus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Chriſtianus Danorum rex.

Ioannes Cicus reſipiſcit.

Nota pietatem.

Poli mors.

Eodem anno Moſcouitarum Princeps potentiſſimus in Liuonię Torpatenſem ditionem ingentem mittit exercitum, trecentorum milliũ hominum, qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vaſtant, & per multa milliaria omnia cęde, rapinis, fœdiſſima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ętati, neque ſexui parcitur. Pueri infra annum decimum necantur, intra decimum & vigeſimum cõſtituti, Tartaris feris hominibus venduntur: ſupra viginti annos, trucidantur omnes. Pecus omne, quod in Moſcouiam abduci non potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatenſi prouincia pręda abigitur. Quadraginta dies hunc in modum ſæuitum eſt, paucis arcibus & vna Torpatenſi ciuitate vim hoſtilem euadentibus. In Germanos ille Moſcouitanus exercitus præcipuè ſęuiebat: depręhenſos om̃es, mares quidem brachijs truncatis, fœminas ſectis vberibus dirè cruciant: pleroſq; in fruſta diſcindunt, & mẽbra palpitantia hàc illàc diſpergunt. Multa nobilium & popularium, immò infinita propemodùm turba cum vxoribus & liberis & rebus omnibus intra Torpatum

Moſcouitæ populantur Torpatẽſes.

Exempla barbarę crudelitatis.

vrbem ſe recipiūt, etiàm ex ijs qui decem, immò & viginti milliaribus indè diſtarent: ſed cùm nimiā multitudinem vrbs capere non poſſet, ſupra millia decem in oppidi foſſas confugiunt. Erat videre miſeria, alios aſperrimo hyemis frigore, alios inedia, alios poſtremò hoſtili gladio cōfectos, paſsìm ruere. Nam ſæuiſſimi Moſcouiorum milites, vbì miſeros in foſſis latitantes cōſpiciunt, præcipites in eos irruunt: gladijs, lanceis, ſagittis immaniter conficiunt, eratq; plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hoſtium multitudine abſterriti, non fuêre auſi miſeris ferre opem: tandèm multis in eos tormentis exoneratis, hoſtes abſcedunt. Indè porrò in Teutonici Magiſtri ditionem per Leidēſe territorium proficiſcuntur, eademque illic horrendæ crudelitatis exempla edunt, adeoque populātur omnia, vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanſerit. Eundem in modū ſe gerunt in regione Neruienſi, quæ & ipſa páret Magiſtro Teutonico. Vbì ſatìs tādèm cædibus, rapinis & incēdijs graſſatum eſt, in Ruſſiam immenſis aucti ſpolijs reuertuntur. Nemo illis Liuoniæ procerum auſus eſt ire obuiàm, ità vt impunè illi omnia vaſtarent & diriperent.

Pereunt multi.

Ditio Magiſtri Teutonici vaſtat.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuendenſi oppido, & poſt multam diſceptationem in eam ſententiam itum eſt, vt ſexaginta aut ſeptuaginta aureorum millibus pax ab hoſte redimatur. Quod etſi turpe videri poterat, poſt tantam acceptam cladem, tamen in præſens non aliud occurrebat conſilium. Interìm verò dum Liuonienſium legati longiſſimis viarum emenſis ſpatijs ad Moſcouiæ Principem contendūt, (abeſt enim vrbs Moſcouia à Torpato centum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimeſtres inducias Ruthenicæ Neruiæ incolis vim adferunt, duabus colubrinis in eos diſploſis, & non paucis occiſis. At tamen Moſcouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihìl ſe commouent, ſed celerrimo nuncio rem totam ad principem ſuū referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuonienſium legati Moſcouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nūcius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignari, Principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementer commotus, induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemq; impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis complexi ſint, omnem illos fidem, pudorem, conſtantiam abieciſſe dictitat. Iubet redire ad ſuos, pecuniam reddere Magiſtro, ſe breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturum. Ad fines Moſcouiticę & Liuonienſis ditionis, duæ erant vrbes cum ſingulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: ſed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non niſì fluuiolus intererat. Itaque Liuones è ſua Neruia duas, vt dixi, colubrinas in Ruthenorum Neruiam exonerârunt, alijsque prætereà Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent, confluentibus, aliquot Ruthenorum cædes ediderunt. Ea res animum Moſcouiæ Principis ab omni pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conſcribitur è Moſcouia & Tartaris exercitus, qui primò Neruiam Germanicam occupant vi, arcem deditione capiunt: ciues Neruienſes Moſcouiæ principi ſacramentum dicunt.

Liuones violant inducias.

Duę Neruiæ.

Neruia Germanica expugnatur.

Capta

Capta Neruia, exercitus omnis Neruienſe territorium longè lateq́ue ad quindecim Germanica milliaria fœdiſſimè rursùs diripit & vaſtat, multaque in ſui Principis ditionem redigit. Pòſt in Torpatēſem diœceſin aduolāt, Epiſcopi arcem Nienhuſium, octodecim à Torpato vrbe milliaribus diſtantem, obſident & deditione accipiunt, vita viris & fœminis donata: ſed cùm ex arce ad duo milliaria exceſſiſſent, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus ſpoliatos dimittunt. Habebat Magiſter Teutonicus aliquot equitum turmas, ſed cùm audiret Moſcouitam cum vniuerſo agmine aduētare prælij committendi cauſa, deſerto Torpatenſi epiſcopo, ad vigintiquinque ferè milliaria aufugit. Porrò Rutheni equites ad triginta millia cœpto pergūt itinere, Germanos quoſque obuios trucidant. Totius exercitûs Moſcouitici dux Petrus Siſegaleider, ſtrenuus olìm pirata, cum omnibus copijs, in quibus erāt Tartarorum triginta millia, & ſclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obſidendum progreditur. Erant hominū ad trecenta millia. Interim Germanos quoſdam appræhenſos, crudeliter tractat: viris brachia, fœminis vbera & nares præcídit: ſicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt ſe dedant, imperat: nî faciant, eadem ratione ſe omnes mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe diſceſſerant, pauciq́ue qui vrbem defenderēt, relicti erant, partìm Catholici, partìm Luterani. Catholici intra Eccleſię cathedralis immunitatem, vt vocāt, ſuas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenſes apud ſe ferebāt, qui nō catholicam religionem eiuráſſet. Moſcouitę vbì ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt. Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus: & licèt Catholici vrbem conſtanter defenſuros ſe reciperent, & Senatum atq; ciues Luteranos ad cōſtantiam hortarentur, at nihilo minùs paulò pòſt intolerandis conditionibus ſe dedūt Moſcouitis. Modò vita & facultates ipſis ſaluę maneant, Pontifici & imperio Romano renunciant, & præſtito ſacramento, in magni Moſcouiæ Ducis imperium concedūt. Pręclarè nimirùm, vt qui ex Catholicis facti erant Luterani, ex Luteranis fierent Moſcouitę, qui ferè Gręcorum ritus & religionem ſequuntur. Eam deditionem indigniſſimè tulêre Catholici, qui etiàm vitam cum ſanguine potiùs ſe fuſuros dicerēt, quàm vrbem hoſtibus prodāt, & ab auita religione diſcedant. Ea rę cognita, Dux exercitûs Moſcouitici nūciat obſeſſis, neminem ſe cogere, vt abiurato imperio Romano in Moſcouij Principis ditiōem tranſeat. Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illęſis abire. Itaque cùm Catholici forìs hoſtes, intùs ciues aduerſos haberent, ab vrbe excedunt. Erant omnes viri & fœminę ad quadringētos. Fuit hoc quoquè triſtiſſimum ſpectaculum, dum maritus ab vxore, frater à ſorore, liberi à parētibus diuellūtur. Qui in vrbe remanſerūt, Pontifici & imperio Romano valefaciūt, & Moſcouitico iugo colla ſupponunt. Longum eſſet enarrare, quantam cladem Liuonię ampliſſimę prouincię dederit Moſcouitic⁹ exercitus: ſed oīa recto Dei iudicio, quia à priſca religione ad Luteri commenta dilapſi, cum religione

Nienhuſiū capitur.

300000. bellatorum.

Torpatū oppugnatur.

Catholicorū cōſtātia.

Virtus priſcorũ Teutonicorum militum.

pariter priſtinam virtutem & conſtantiam, atque robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites. Olim cùm catholici eſſent, religioni & pietati addicti, decem illorum millia, Moſcouitarum 80. millia collatis ſignis in fugã vertere potuêre. At poſtquàm partim Luteri, partim Zuinglij, partim Anabaptiſticum Euangelion amplexi ſunt, Moſcouitis prædę ſunt. Et iurè quidem ferunt Moſcouiticum iugum, qui Pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm verò miſerum eſt, non videre homines, dum ſub Euangelij prætextu à Catholica Eccleſia ſe ſeparant, mox in diuerſas & pugnantes ſe ſectas diſtrahi: Indè porrò exiſtere animorum diſſenſiones, quibus neceſsè ſit tandèm etiàm ampliſſimas Reſpublicas interire, cùm veriſſimè dictum ſit, Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximę collabuntur? Sed hæc, Turcico demùm aut Moſcouitico preſſi iugo, intelligemus.

Saluſtius.

Elizabeth ſubſtituitur Mariæ.

ANno 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Mariæ reginę locum Angli ſubſtituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia ſuſceperat. Ea, religione vetere ex toto regno exulare iuſſa, Zuinglianiſmum aut Caluiniſmum reſtituit. Sed dum illud regnũ religionem mutat, Deus Optimus Maximus inter potẽtiſſimos planeq; Catholicos reges Henricum Galliæ, & Philippum Hiſpaniæ, pacem largitur multis conditionibus initam, quas nimis longum eſſet huc adſcribere. Iam vtriuſque regis prouincię tot annorum perpetuis bellis defeſſę erant, nec ſinè grauiſſima Catholicæ religionis iactura diutiùs protrahi potuiſſent, hęreticis intereà ſuum virus clàm ſpargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum cõciliatione, vt eſſet pax firma & ſtabilis, regi Philippo deſpõdetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, & ſoror eius Margarita Emanueli Philiberto Allobrogũ clariſſimo principi.

Pax inter Galliæ & Hiſpaniæ reges.

Exequiæ Caroli V.

Menſis Februarij die 24. in Principum & Procerum ex tota penè Europa frequentiſſimo Conuentu Auguſtæ exequiæ celebratæ ſunt Caroli V. pientiſſimi & potẽtiſſimi Imperatoris: idq; ſingulari ſtudio & ſolẽnibus cęremonijs, atq; magna animorũ commiſeratione.

Iohannes Gropperus moritur.

Die 14. Martij obijt Romæ clariſſimus vir D. Iohannes Gropperus, Eccleſiæ Colonienſis in tuenda Catholica religione ſingulare decus & ornamentum, quem Pontifex Paulus quartus in cardinalium ordinem ampliſſimũ cooptârat. Sepultus eſt in eccleſia Germanorũ ad pedes optimi pontificis Hadriani VI.

Eodem menſe Martio quiddam prodigioſum accidit in ea regione Angliæ, quam veteres Cambriam, hodiè Vualliam vocant. Annoſa quędam fraxinus vi tempeſtatis deijcitur, trunco ad ſeptem pedes è terra extante. Is verò cùm media ſuî parte eò ventorum turbine diſſectus eſſet, in eius parte interiori crucis admiranda effigies conſpicitur humano pede longior, colore nucis auellanæ. Ager, in quo ea arbor fracta eſt, hominis fuit non vulgaris, ſed torquati equitis: & quod maiori quoquè admiratione dignum eſt, ea arboris pars, quam ventorum impetus à trũco auulſam

Crux in fraxino.

humi

humi ſtrauerat, eandem omninò crucis figuram referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei ſtupendæ miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trunco crux illa perdurauit, non ſinè ſtupore eam adſpectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuũ pictoris manu & arte expreſſa, ipſis viſenda deferretur: quod etiam factum eſt, idque adeò, vt in exteras quoquè regiones multa eius exempla peruenerint. Succeſſerat iam in regno Angliç Mariç reginæ pijſſimæ Elizabetha, quę religiõem, vt dixi, mutauit, permiſitque Caluiniſtas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolítur ſtatuas & imagines, & nec ipſius Chriſti figuram & effigiem pati poteſt. Voluit autem præpotens DEVS illos Antichriſti ſatellites hoc ſtupendo Crucis in arbore exiſtentis prodigio admonere, vt ab impietate ſua maturè animum reuocarent, deſinerentque perſequi Crucem illius, quę idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes ſit memoria ineffabilis illius charitatis, quę filium Dei compulit ob noſtra expianda peccata, ad tam immane & ignominioſum vſq; ſupplicium ſe deijcere & offerre. Ipſa quidem regina Elizabetha, licèt admodùm moleſtè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in baſilica aulę ſuę Chriſti crucem erectam retinere, nec æquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchãtes. Et quid tandèm aliud eſt ità paſsim deijcere & profligare ſacras illas CHRISTI crucifixi imagines, niſi ab hominum memoria penitùs tollere omnem memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti ſumus? Sequitum porrò eſt immaniter in Anglia in ſtatuas & imagines, & è templis ità illę exturbatę ſunt, àc ſi nihil ab ethnicorum ſimulacris diſtarent. Nec tamen ſatis fuit impijs hominibus, eas è templis exegiſſe, ſed in campum raptatas pro ſcopo collocârũt, ad quem ſagittas & iacula contorquerent. ſed neque hîc impietas ſiſtere ſe potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, ſed etiàm Chriſti ipſius imagines in ignem conieciſſe ludus fuit. Alij eò amentię & furoris progreſſi ſunt, vt Chriſti à cruce pendẽtis imaginem, ea potiſſimùm parte, ſagittis è trunculo tereti & cauo magna vi ſpiritûs efflatis, cõficiendam ſibi propoſuerint, qua non abſque ſingulari myſterio è latere ſanguis profluxit & aqua, & in tam nefario & omni ſuppliciorum genere vindicãdo flagitio inter ſe contenderint, quis primus illud ſacratum latus traijceret, aut telo cor transfigeret: idque in ipſis Londini ſuburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna eſt interìm Chriſte Deus patientia tua, ſed tarditatem ſupplicij quandoquè grauitate compenſabis: quanquàm hocipſum omne fermè vincit ſupplicium, vt iuſto tuo iudicio ſinantur homines in tam horrendę impietatis barathrum ire præcipites.

Hęretici hoſtes crucis Chriſti.

Effigies crucis in baſilica reginæ Angliæ.

Nota impietatem.

Paulò poſt illud in arbore apparentis Crucis inuſitatum prodigium, nempe circiter Pentecoſten, in Cantia, quæ eſt Angliæ pars alia, mulier

quæ-

Crucis effigies in ſubucula. quædam in ſubucula ſua Crucis vidit expreſſam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine effiċta, neque acu vel filo in texta, ſed è Cæleſti quodam influxu nata cernebatur. Fruſtrà hæretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Chriſti crucem abolere conantur. Obitèr hîc hæreticorum fraus quædam commemoranda venit. Profertur ab illis ediċtum Valentis & Theodoſij de non effingendo ſigno Chriſti. Prima fraus eſt, quòd conſtat Valentem in imperio nunquàm conſociatum fuiſſe Theodoſio: altera fraus eſt, eaque apud hæreticos valdè ſolennis, quòd à Theodoſio quidem ediċto cautum eſt, nè quis ſignum Crucis ſculperet aut fingeret, ſed additum eſt, humì. Hanc voculam illi impoſtores omiſerunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Chriſti iniuriam, quòd eius ſignum pedibus calcaretur: itaque nè deincèps humì exprimeretur, vetandum putauit. Vetuit hoc idem Romę fieri ante paucos annos Pius 4. Romanus Pontifex. Ità iſti malę fidei homines miſerandum in modum incauto leċtori imponunt, nec timēt illos ęternos æſtuantis gehennę ignes, quibus in om̄em æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur.

Inſignis fraus hæreticorum

Nuptię Philippi regis. Viceſimaſecunda Iunij magnificentiſſimo apparatu celebrantur nuptiæ Philippi regis & Elizabethę filiæ Henrici Galliarum regis. Aderant Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmondanus cum alijs proceribus & nobilibus. Cumq́ue paulò pòſt etiàm Philiberti & Margaritę ſororis nuptias eſſet celebraturus Henricus rex, & intèrim certamina equeſtria fierent publicè, ipſo rege omnium admiratione fortiſſimè ſe gerente, eccè repentè poſtremi diei concurſu, à quo tamē permulti eum retrahere conabantur, inprimìs regina coniunx, haſta in regis peċtore frangitur, & eius fragmentum per galeam adaċtum, in cranium vſque altè defigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, ætate, opibus, gloria florentiſſimus, occumbit. Eius obitus Galliæ regno incommodiſſimè accidit, pleriſque res nouas molientibus, & praua dogmata compleċtentibus, quod illo ſuperſtite nunquàm auſi fuiſſent. Omninò ſtatuiſſe fertur, ſi ei ſuperuiuere licuiſſet, acerrimè in toto regno ſuo perſequi eos omnes, qui noui Euangelij commenta ſequerentur. Ei in regno ſuffeċtus eſt Franciſcus filius natù maximus. Eiuſmodi verò exempla admonent homines, vt meminerint nihil eſſe ſub ſole diuturnum: tum quoquè apud præpotentem DEVM non eſſe perſonarum acceptionem, ſed cùm ei viſum eſt, tollere eum è medio ſublimes & humiles, diuites & inopes: quarum rerum prudens & ſagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt ſemper animus ſit erga Deum pius, & à rerum labentium atque fluxarum ſtudio & amore liber & abſolutus. Hęc em̄ magnam pręſtant peċtoris tranquillitatem.

Mors Henrici regis Gallorum.

Paulus 4. decedit. Die 18. Auguſti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Eſtenſis Ferrarię dux: itemq́ue Iſabela Hungarię regina, cui rara felicitate cōtigit, vt & regis eſſet filia, & regis ſoror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoċtus nebulo in-

lo inter populares religionis nomine ſeditiones excitat planè barbaricas, quę deindè quorundam nobilium adiutæ ſtudijs, eius regni ſtatum mirè perturbârunt.

Caluinus poſt vltimam ſuam Ioachimi Vueſtphali admonitionem, pro ſua maieſtate nihil deincèps contra eùm ſcribere conſtituerat. Itaque Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno ſcriptum edit cõtra Vueſtphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, ſed non martyr Chriſti, aduersùs Stephani doctiſſimi Vuintonienſis Epiſcopi librum, quo is Capernaitarum (ſic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Eſt hoc Martyris ſcriptum longè peſtilentiſſimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, ſummaq; vi audet ſacras literas & antiquos patres & Concilia ad ſceleratiſſimum dogma ſuum confirmandum detorquere, cùm certiſſimum ſit, hęc omnia ab illo vel maximè diſſentire. Sed huiuſmodi mendacijs miſerę plebeculę illi atrociter imponunt. Faciebat hoc homo verſutus, quia videbat tot teſtimonia Patrũ cõtra Sacramẽtarios adferri à Vuintoniẽſi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarẽtur, & nõ prorsùs à periculo abeſſent Sacramẽtarij. Beza contra Vueſtphalũ

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua ſcriptum publicum ediderunt, itemq; comites Mansfeldenſes aliud ſcriptum, quibus vndecim enumerantur ſectę, & vt execrabiles hęreſes condemnantur. In ijs ſunt etiàm Melanchthonici, Maioriſtæ, Adiaphoriſtæ, & Sacramentarij. Porrò in Heidelbergenſi academia periculoſum ortum eſt certamen inter Tilmannum Heshuſium & Guilielmũ Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorũ funeſta altercatione à Melãchthone quęrit, quid ipſe hoc in negocio ſentiat. Melanchthon ſic reſpondet, vt nouũ quoddam Sacramentarię impietatis genus effinxiſſe videatur. Sic iſti miſeri ex erroribus alijs in alios labũtur, ſemper ſeipſis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratiſbonẽſis Luteranus, huic Melanchthonis ſcripto egregiè reſpondet. Luterani ſectas multas damnãt. Contentio Heidelbergenſium.

Rex Danorum ſuis & ſociorum principum armis Thietmarſos liberos populos, vel qui libertatem ſibi vendicarẽt, in duram redegit ſeruitutem. Solebat ille populus Archiepiſcopo Bremenſi parére, & Catholicæ religioni eſſe addictus, & eatenùs permanſit inuictus. At vbì Luterizat, & religiõem veterem abijcit, inſigni ſeruitute preſſus, dat ſuæ leuitatis pœnas. Atque hi ſunt pręclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis ſtudere gnauiter, & interim ſuos ſectatores vel Turcicę, vel Moſcouiticę, vel alię moleſtiſſimę ſeruituti addícit. Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Thietmarſi domantur à rege Danorum. Pſalm 118.

ANno 1560. die 2. Ianuarij, Romæ Pontifex Maximus renunciatus eſt Iohannes Angelus Medices Mediolanenſis, & Pius 4. dictus, qui ſumma cum laude pontificatum adminiſtrauit. Eodem anno obijt in Polonia Iohannes à Lasko vir nobilis, ſed inſignis ſacramentarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthõ, Luteriſmi egregius propagator, licèt in Euchariſtiæ negocio Zuinglianiſmi quàm Luteriſmi Pius 4 fit Pontifex. Melãchthõ exhalat ſpiritum.

eſſet

eſſet ſtudioſior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Eccleſiæ, vel hoc ſolo nomine, quòd modeſtia quadam vſus, multorum ſibi incautos animos conciliauit, cùm Luterus planè importunus & vehemẽs, inuiſum ſe nõnullis hoc ipſo redderet. Fertur autem Melanchthon aliquot Luteri ſcripta limâſſe & caſtigâſſe, quæ alioquì in lucẽ ſic emiſſa, vt Luterus impotenti quodam animi impetu & inſolentia ea confecerat, plurimùm Luteri dogmatîs detractura fuiſſe putantur. Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramentarijs, quippe à quorum dogmate non valdè abhorreret. Iohannem Criſpinum ad edenda denuò Oecolampadij ſcripta hortatus eſt, Bullingero & Caluino de reb⁹ ſuis ſæpè ſcripſit familiariter: multis ſtudioſis author fuit, vt Tigurum & Geneuam, ob cognoſcendam liquidò de Euchariſtia ſententiam, ſe conferrent. Et quia illum non puduit à ſanctiſſimi patris ſui Luteri dogmate Euchariſtico diſſentire, ipſius quoquè diſcipuli & alumni & viuum & mortuum multis conuicijs, vt quidam ſcribit ſacramentarius, lacerârunt. Et quídni illum lacerent ſui diſcipuli, quandò ille totiès lacerauit matrem Eccleſiam Catholicam?

Melãchthõ familiaris Zuinglianis

Magdeburgenſes miniſtri grandia aliquot volumina ediderunt Hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ. Hoc anno quarta Centuria eius præclaræ, immò peſtilentiſſimæ & pernicioſiſſimæ, vt grauiſſimi viri teſtantur, hiſtoriæ prodijt. Et vt magìs mireris, Matthias Illyricus cum ſocijs eius Hiſtoriæ authoribus, eam reginæ Angliæ dedicãt, nec dubitãt in ea Epiſtola Nuncupatoria Zuinglianos acriter perſtringere, vt qui philoſophicis rationibus Teſtamẽtum Domini adeò euacuent, vt corpus & ſanguinem Chriſti, quo ad præſentiam & Communicationem, iuxta clariſſima, euidentiſſima & potentiſſima verba ipſius Chriſti, prorsùs remoueant, miraque verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetuſtos Patres ab ipſis ſtare, iſti contrà hoc prorsùs negant, & ſecum facere Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandèm aſſentiemur?

Hiſtoria Magdeburgenſis.

His verbis ſeipſos quoquè iugulãt

De hac Magdeburgenſium hiſtoria operæprecium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea conſcribenda verſati ſint, Lectori explicare. Iactitant illi ſe omnia ad ſolius veritatis amuſſim exigere, & hoc proculdubiò perſuadent imperitis: ſed qui alicuius ſunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mendacia, tot in patres ſanctiſſimos intolerãda conuicia, multaque alia nulla ratione ferenda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis ſtudio fuiſſe, vt nobis veram & Catholicã texerẽt hiſtoriam, ſed vt veras hiſtorias patrumq; ſcripta in multorum perniciem deprauarent & contaminarent. Conſtat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea conſcribẽda poſuiſſe, nec vlli peperciſſe labori, vt vndecunquè conquirerent, quę poſſent Catholicę Chriſti Eccleſię aliquid adferre detrimenti, illorumque praua dogmata vel in ſpeciem cõfirmare: ſed vtinàm illorum mala mens tam poſſet ab om̃ibus perſpici, quàm illi ſedulò mirabili aſtu & vafricie eam ſtudent celare. Erunt hauddubiò in Catholica Eccleſia, qui quandoquè prolixè

lixè illis reſpondeant,& impoſturas omnes producant in lucem: nec ità pridèm vir doctiſſim' Alanus Copus Anglus ſex Dialogos edidit,in quibus permultæ illorum calumniæ,fraudes,& mendacia reteguntur: cuius ego veſtigijs inſiſtens,pauca quædam indè contra iſtos infidos hiſtoricos mutuabor,meiſq; ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibì copioſiſſimè & elegãtiſſimè habentur. Pro meo verò inſtituto breuis ero, ità tamẽ, vt lector ex ijs,quæ à me annotabuntur, de tota illa in multas Centurias diſtributa Hiſtoria,nullo negocio poſſit ſtatuere.Hoc inprimìs vel maximè deplorandum eſt,in ijs hominibus,qui ſemèl obſtinato animo à Catholicæ Eccleſiæ caſtris ad ſathanæ ſynagogas defecerunt, tantum ineſſe nocendi ſtudium & conatum, vt nihil prorsùs prætermittere videantur, quod poſſit in miſerorum mortalium certam perniciem cedere, qui ſi ſoli perirent,poſſet hominum deplorata malitia id iurè meritoq; pati videri:iam verò quandò cõtenti non ſunt ſibijpſis exitium attuliſſe,ſed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos ſecum in æſtuãtis gehennæ æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet immanitatem & barbariem,vt nullus vnquàm pro dignitate ſatìs id explicare queat. Et eſt ſanè multùm formidandum, nisì Deus iſtorum machinationibus potẽti virtute ſua finem imponat,& Eccleſiam ab hac hominum fæce repurget, non quieturos illos,donèc Patrum ſcripta corrumpant,quæcunque illorum opiniones deſtruunt,maximè cùm iam ante multos annos conſtet, Luterum harum turbarum authorem,in ipſis diuinæ ſcripturæ libris tam multa adulteràſſe:certùmque ſit,& Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd ſcripturas deprauent.Quid enim non auſi erunt homines incredibili audacia & petulantia,qui etiàm in Deum ipſum, & in ſanctos cum Deo in cęlis regnantes,palàm contumelioſi & blaſphemi ſunt? Porrò verò cùm non ignorent Romanos pontifices Chriſti in terra vicarios,pro ſuę ſedis primaria authoritate hæreticis ſemper iuiſſe obuiàm,& eorum elatas ceruices fortiter compreſſiſſe,mirabiliter cùm cęteri hæretici omes, tum iſti Magdeburgenſes centuriones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm,quos pro Chriſto ſuſcepta mors, aut alioquì incomparabilis vitæ ſanctimonia & eximia doctrina egregiè commendat.Hinc eſt,quòd non pudet eos in dubium vocare,num Petrus Apoſtolus vnquàm Romę fuerit,& cùm multorũ Patrum citent teſtimonia,quibus perſpicuum fit ROmæ Petrum fuiſſe,idque teſtetur orbis vniuerſi conſenſus,tamen nõ multùm referre exiſtimant, quid in quamlibet partem credas: ſcilicet veteratoria arte in id intenti,vt ſi Petrum Romæ non fuiſſe hominibus perſuadere poſſint,iam illud quoquè obtineant,Romanos Pontifices non eſſe Petri ſucceſſores,nec alijs epiſcopis pręferri eos oportere. Caluinus hac in re,vt in multis alijs,Proteus eſt.In Inſtitutione ſua ſcribit ſe propter conſentiens antiquitatis hac de re teſtimoniũ nõ pugnare,quin Petrus fuerit ROMę mortuus:at in Epiſtolam D.Petri ſcribẽs,Niſì,inquit,maria & terras momento trãſuolauerit Petrus,procùl ab Italia mortuum eſſe cõſtat.

Dialogi Alani Copi.

Heretici Patrũ ſcripta corrumpũt.

Heretici infeſti Pontificibus.

Caluinus Proteus. Lib.4. Cap.6.

Belliſſimè ſanè, in re apertiſſima tam pulchrè ſibi conſtant, vt agnoſcas mendacij ſpiritum iſtorum ſibi pectora vẽdicâſſe. Iam verò quòd Magdeburgici, & Caluinus, & hæretici omnes Romanum pontificem cogunt in ordinem, nec Romanam ſedem volunt alijs eſſe antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè coarguit, cùm nõ ſint neſcij, Romanis põtificibus non modò de omni antiquitate præcipuos ſemper eſſe delatos honores, ſed ipſum etiàm Carolinum librum, quem falsò illi religioſiſſimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotẽter Catholicæ Eccleſiæ inſultant, diſertis verbis affirmare, Romanam ſedem nullis ſynodicis conſtitutis cęteris eccleſijs eſſe prelatam, ſed ipſius Domini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos eſt ſcriptum illud, cur hęc & multa alia eius ſcripti non recipiunt? Sed improba verſutia ſatìs habuit aliquid inueniſſe, quod ex illo ſcripto nobis obijceret, etiamſi nõ neſciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis poſſint rectiùs obijci, quàm quę nobis ab illis. Eſt ergò hoc magnoperè in iſtis infauſtis hominibus obſeruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occaſionem intenti ſint, & ſi quid vſpiàm in patrum ſcriptis occurrat, quod pro ipſis facere videatur, id mirum in modum exaggerent, cętera omnia floccipendant: quòd ſi eiuſmodi aliquid occcurrat, quod truncatum ſi ſit, incauto lectori fidem poſſit facere, cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas ſententias citare, quæ tamen ſi integrę proferantur, illorum opiniones deſtruant. Nec infrequens apud illos eſt, dum allegant aliqua ex patribus vel aliundè, ea omittere, quę ſi abſint, ab illis Patres ſtare videantur: ſi adſint, eos oppugnare certum ſit. Quæ omnia hominum ſunt flagitioſorum, & falſa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium.

Lib. 1. Cap. 6.

Cent. 3. Cap. 6. & 7.

Recitant Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias cõſcripſerunt, nefarium quoddam crimen ſanctiſſimi martyris & Romani pontificis Cornelij, (ſic enim illis collibitum eſt tantum tractare virum) voluntq; Cypriani teſtimonio docere, Cornelium cõtra Chriſti inſtitutionem populo non niſì aquam in calice porrexiſſe: addunt alias blaſphemias, in Romana ſede myſterium iniquitatis, vt in alijs rebus, ità & in Cœnæ Dominicæ deprauatione maturè laborare cœpiſſe. Hæc iam prima fronte illorum hominum in Eccleſiam & pontifices Romanos inexpiabile odium perſpicuè ſatìs prę ſe ferunt: fitque illis iuſto Dei iudicio, vt odio & liuore occęcati, toti orbi conſpuendos & irridendos ſe propinent, nec id tamen animaduertant. Primò enim intolerabilem iſthæc narratio habet vanitatem, quaſi ille inſignis Epiſcopus & martyr, quem tam prolixè ipſe Cyprianus commendat, tam vel ſtupidus, vel impius fuerit, vt contra Chriſti inſtitutionem pro ſanguine meram aquam porrigeret. Deindè Epiſtola illa Cypriani, quam pro ſe allegãt Magdeburgici, non ad Cornelium ſcripta eſt, ſed ad Cęcilium Africę Epiſcopum, qui illi Carthaginenſi de rebaptizandis hęreticis Synodo interfuit: & audẽt impoſtores iſti contra omnium exemplarium fidem, pro Cęcilio Corneliũ ſubſti-

Lib. 4. Epiſt. 2.

Lib. 2. Epiſt. 3.

ſubſtituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait D. Hieronymus, ſcripſit B. Cyprianus librum valdè optimum: quem vtinàm iſti potiùs legiſſent, & ex eius lectione ſeſe corrigere maturâſſent, quàm falsò producerent Cypriani Epiſtolam, nihil ad Corneliũ pertinentem. Colligat hinc prudẽs lector, qua fide iſti homines in rebus noſtræ religionis verſentur. O calamitatem temporum horum. Et tamen has hiſtorias multi cupidiſſimè arripiunt, eisq; auidiſſimè lectis putant ſe Crœſi opes inueniſſe. Vtinàm tales vel admoniti, ab horum fraudibus ſibi cauerent. Et nè putet lector me illos iniuria afficere, eodem ipſo ſexto capite tertiæ Centuriæ, vbì hanc Cœnæ deprauationem Cornelio affingunt, mirabili & incredibili ſtoliditate & cæcitate animi ſui prauitatem omnibus produnt, dum illam Epiſtolam, quam aliâs Cornelio ſcriptam nugantur, non illi, ſed Cęcilio ſcriptam, contra ſuam ſententiam affirmant. Ità repentè illi ſuî immemores, de vna eademque re, pugnantia eodem capite loquuntur. Quis tãtam fraudem vnquàm pro dignitate vel deplorare vel deteſtari ſufficiat? Volebant illi Cornelium Põtificem & martyrem odio Romanæ ſedis ſumma ignominia afficere, & ſibijpſis ſempiternæ ignominię, dum ſuam ipſi malitiam produnt, apud omnem poſteritatem notam inurunt. Nec eſt iam quòd miremur iſtos Euangelicos, immò hęreticos homines, in noſtrę & aliquot ſuperiorum ætatum Romanos Pontifices tam petulanter incurrere, quandò nec illi tam antiquo & celebri pontifici & martyri parcunt. Omnis verò illa Pontificum iniuria in Chriſtum redundat, qui taliũ contumeliarum vindex acerrimus erit, immò etiàm nunc eſt, quãdò iſtorum nugatorum fraudes & mendacia non ab alijs magìs, quàm ab ipſis aperiri ſinit. Eadem fide iſti viri egregij non raró vtuntur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Romanæ ſedis principatum proferendis ſententijs: & ſi quidem par eſſet illorum voluntati facultas, iampridèm ſuis mendaciorum cuniculis eam ſedem penitùs euertiſſent. Sed fruſtrà ſudãt miſeri. Eſt autem hoc admirabile, quòd cùm patres omẽs, vbicunquè fert occaſio, virgula cenſoria notatos, nihil velint habere authoritatis vel ponderis, ſed impudenter & procaciter reijciant, rursùs tamen ſi quid apud illos ſit, quod ad ipſorum cauſam tuẽdam aliquid ſubſidij adferre poſſe videatur, id vel miſerè mutilatum, vel etiàm vi detortum, vel per capillos attractum, cogant ſuis ſeruire mendacijs. Ità cùm B. Cyprianus Eccleſiaſticæ vnitatis & concordiæ ſemper fuerit ſtudioſiſſimus, adeò vt etiàm qui diuerſam ab ipſo de rebaptizandis hęreticis ſequerentur ſententiam, illos à ſua noluerit communione ſeparare, nihilo minùs multa ex eo iſti pręclari centuriones allegant, quibus vnitatem Eccleſiaſticam oppugnent, quę nulla eſſe poteſt, nisì cum Romana Eccleſia, quam idem ipſe Cyprianus principalem, quam radicem, quam matricem, quam vnitatis originem appellat, cæteræ per orbem Eccleſiæ conſentiant. Porrò inſignem illam eiuſdem Cypriani ſentẽtiam, qua ait: Eccleſia vna eſt, quę vna intùs eſſe & foris non poteſt. Nam ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium nõ fuit: Quòd ſi apud Cornelium fuit, qui epiſcopo Fabiano legitima ordinatiõe

In Epiſtolã ad Galatas.

Cyprianus de Rom. Eccleſia.

Lib. 1. Epi. 6.

ſucceſſit, Nouatianus in Eccleſia non eſt: hanc (inquam) ſententiam, quę non vnius Cypriani, ſed aliorum quoquè ſanctiſſimorum Patrum eſt, cõfidenter reijciunt. Sed quarè tãdèm? Vident hîc legitimę ſucceſſionis mẽtionem inijci, quam cùm ipſi in ſuis ſynagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderunt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Non mittebam prophetas, & illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeant ſuarum eccleſiarum apoſtolicas & continuatas ſucceſſiones, ibì videbis aut obmuteſcere, alioquì nimiùm loquaces, aut atra bile ꝑcitos ferri in rabiem. Quam verò iſti vnquàm poſſint proferre ſucceſſionem, cùm neque ſibijpſis diù conſtent, nec idem ſemper doceant, ſed ſubindè in alias formas ſua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis ſudatur, vt oſtendant Romanos pontifices Concilij Niceni Canones deprauâſſe, vt ſibi ſupra alios authoritatem vſurparent: & hîc ſinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis inſimulant Innocentium I, Zoſimum, Bonifacium, Cęleſtinum, tam vetuſtos & ſanctos põtifices, è quibus aiunt Zoſimum, vt falſum teſtem, poſt tres annos & nouem menſes diuinitùs extinctum eſſe. Mirum autem in modum hîc iactitant Synodum 6. Carthaginẽſem, cui Auguſtinus interfuit, quam etiàm ampliſſimam & ornatiſſimam vocant, aiuntq; eius Synodi patres, comperta Romanorum põtificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Pontifici iuris in Africanas eccleſias conceſſiſſe. Quæ omnia eiuſmodi ſunt, vt indocto lectori nimiùm pernicioſè imponant, doctos verò admirari cogant iſtorum hominum improbitatem & deterrimam mentiendi libidinem. Non opùs habebãt Romani pontifices vel Nicenę Synodi, quòd ad ipſorum primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quę incidere non poſſet, niſì in hominem longè ſceleratiſſimum, cùm in Euangelio extent Chriſti Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium ſuarum paſcendarum & fratrum ſuorum confirmandorum attribuit poteſtatem. Nec Africani patres Romanæ ſedis authoritatem contempſerunt, aut illi quicquam detraxerunt: quod ſi vel maximè feciſſent, quod iſti hęretici nunquàm docere poterunt, tamẽ extat Synodus œcumenica Sardicẽſis, cui 300. epiſcopi ſubſcripſère, quæ plurimum tribuit Romano põtifici, meritoq; antefertur illi Synodo Carthaginenſi, quę tamen nihil facit pro hęreticis, ſi propiùs inſpiciatur. Nã etſi nonnihil hæſitabant quidam epiſcopi, num eſſent Niceni Concilij canones, qui ab Apoſtolicæ ſedis legatis proferebantur, at nihilominùs profitebantur, ſe eos tantiſpèr ſeruaturos, donèc integra exemplaria Nicenæ Synodi ab Alexandria, Antiochia & Conſtantinopoli adferrentur. & cùm Legati Pontificis inter cętera dixiſſent, vt hac de re ad Romanum pontificẽ quoquè ſcriberent, Aurelius Carthaginis epiſcop⁹, reliqs oĩbus approbantibus, ait in hęc verba: Neceſſè eſt, vt noſtrę paruitatis literis ſancto fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio ſingula, q̃ tractamus, pleniſſimè intimemus. Quibus verbis ſatìs indicant ſuam erga Pontificem obſeruantiam. Sed hęc oĩa diſſimulant verſuti hęretici, vt imperitũ lectorem fallant. Nec ignorant, etiamſi in Nicenis canonibus hodiè nõ legant̃ illa,

Legitima epiſcoporũ ſucceſſio.

Hier. 23.

Cent. 5. Cap. 10.

Iohan. 21. Luc. 22.

quæ à legatis Pontificis in hac Synodo Carthaginenſi proferebantur, tamen haberi ea in Synodo Sardicenſi, quæ certè authoritatis habet plurimum, cui etiàm magnus ille Oſius interfuit, quem conſtat Nicenæ quoquè Synodo interfuiſſe. Sed appáret (quod maximoperè dolẽdum eſt) in iſtis hominibus quædam animi malignitas, in hoc ſolùm intenta, vt errorem ſuum pertinaciter etiàm per fraudem & mendacia tueatur. Hinc eſt quòd hoc loco aliquid valet apud eos hęc Synodus Carthaginenſis, cùm alioquì etiàm ipſam Nicenam, & Chalcedonenſem, & in vniuerſum ſynodos omnes reijciant, vbicunquè illis collibitum eſt. Quid verò Pontifici Romano Africani epiſcopi tribuerint, cùm multa alia, tum tres illę epiſtolæ, quæ in Auguſtini Epiſtolis leguntur, putà 90. 92. & 95. ſatìs declarant: in quarum prima, nempe 90. his vtuntur verbis epiſcopi Synodi Carthaginenſis ad Innocentium: Hoc geſtum domine frater ſanċte, charitati tuę intimandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis etiàm Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas. Hęc & id genus alia plurima fraudulenter celant centuriones noſtri, contenti fragmentum aliquod hincindè excerpſiſſe, quod prima fronte pro ipſis facere videatur, vt ſic incautum Lectorem decipiant. Pluribus hoc loco illorum de Pontificibus mendacia confutaremus, ſed eſt ab inſtituto noſtro alienum: hoc vnum addendum eſt, Auguſtinum diſertis verbis affirmare, ad Mauritaniam Cęſareenſem iniúcta à Zoſimo Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo eccleſiaſtica neceſſitate ſe eſſe pertractum. Itaque ille tantus Africæ epiſcopus reuerenter agnouit Zoſimi authoritatem, quem tamen iſti Centuriones aiunt vt falſum teſtẽ poſt tres annos & nouem mẽſes diuinitùs extinctum: & vt magìs eorum prodatur improbitas, eadem Epiſtola 157. idem aſſerit Auguſtinus Pelagium & Cęleſtiũ hęreticos à Papa Innocentio & Zoſimo toto Chriſtiano orbe damnatos eſſe: quibus verbis luculenter confirmat, Pontifices Romanos toti Chriſti Eccleſiæ pręſidere. Sed de his ſatìs: atq; vtinàm vellent tàdèm animaduertere homines, quàm mala fide ab iſtis nouis dogmatiſtis religionis grauiſſima negocia tractentur. Prętereo hoc loco, quàm cõtumelioſè Centuriones noſtri proſcindant Leonem I. & Gelaſium ſanctiſſimos atque doctiſſimos Pontifices, quamque impudenter mentiantur, patres quinti ſeculi rara aut nulla edere teſtimonia de Romanorum pontificum præ alijs authoritate, & Iulium antiquiſſimum & ſanctiſſimum pontificem ſibijpſi canones de ſuo iure mentitum eſſe: quæ omnia nihil ſanè iſtis celeberrimis pontificibus derogant, ſed horum centurionũ produnt teterrimum in pontifices liuorem & odium, deploratamq; nequitiam & impietatem, quam etſi ad tempus fert magna Dei patientia, tamen quandoquè ſeueriſſimè caſtigabit. Quàm verò fœdum & probroſum eſt, quòd ijdem Centuriones ex Socrate & Zozomeno Canonem proferũt, quem modò vnà cum Muſculo deprauatè trãſlatum, eò pertinere volunt, nè eccleſiæ citra Romani pontificis conſenſum dedicentur, modò non hac de re, ſed de pontificum Romanorum prętrogatiua, qua epiſcoporum cauſas ex remotiſſimis prouincijs ad ſuum tribunal reuocabant, agere apertè ꝓfiten-

Hęretici Synodos reijciunt.

Epiſt. 157.

Cent. 5. Cap. 10.

Cent. 4. Cap. 7.

Antilogiæ Cẽturionũ.

fitentur,idq; in eadē centuria? immò etiàm eodem oīnò folio de hoc Canone pugnātia ſcribunt. Porrò eius Canonis hęc ſententia eſt, non oportere abſq; ſententia Romani Pontificis Concilia celebrari, vt habet vetus Epiphanij Scholaſtici verſio, vel decreta Eccleſijs ſancire, vt quidā recèns vir doctiſſimus tranſtulit. Qui ſanè Canon cùm ſit antiquiſſimus, ꝓclarum Romanorum Pontificum authoritati reddit teſtimonium, quod Centuriones ferre non poſſunt, & citant tamen, vt ſeipſos turpiter pudefaciant. Et id genus fœdiſſimi lapſus crebri ſunt apud iſtos & alios noui euangelij pręcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quaſi quibuſdam furijs agitati vndecunquè praua ſibi cōmenta conquirunt, mirabiliter occęcari videmus, & ruere pręcipites in fœdas antilogias & putidiſſimas abſurditates: nec tamen pudet ſuî homines perfrictæ frōtis, & leuiùs ferunt, quòd ſciant ab imperitis iſthæc non facilè animaduerti.

Et hæc quidem de oppugnatis fruſtrà à Centurionibus iſtis Romanæ ſedis Pōtificibus dixiſſe ſufficiat: iam veniamus ad ea, quibus illi ſacerdotum cælibatum euertere conantur. In ijs nō poſtremum locum obtinet epiſtola quædam, quam illi volunt eſſe Vldarici Auguſtani Epiſcopi. Hoc quidem obſeruandum eſt, legem de cælibatu ab ijs incunctāter vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipſi belliſſimi Euangelici fratres, plerique omnes periuri ſacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis om̄ium diuinarum humanarumq; legum repagulis, blandiſſimę dominę Veneri ſe totos conſecrant, & alios vt idem hilariter factitent, verbis, ſcriptis, exemplis prouocant & extimulant, id verò purum putum eſſe verbum Dei: & hoc credunt, neſcio quo lethargo oppreſſi, mortales. Sed abſit, vt plus tribuamus iſtis cæcis & inſanis apoſtatis, quàm om̄ium retrò ſeculorum ſanctiſſimis & eruditiſſimis patribus, & iudicio totius orbis Chriſtiani. Porrò videamus, quam iſti nobis pertexant fabulam ex Epiſtola Vldarici ſcilicèt. Vldaricum vocant, quē Vdalricum dicunt alij, ſanctiſſimum Auguſtæ Vindelicorum quondàm epiſcopum. Huic iſti tenebriones quandam auſi ſunt affingere epiſtolam, vt nullius eos flagitij pudet, ſcriptam ab illo ad Nicolaum I. Romanum Pontificem. Sed impudens commentum, vtriuſq; & Vdalrici & Nicolai inſpecta ætate, inſtàr fumi diſſipatur. Nam Nicolaum Pontificem doctiſſimi viri ſcribunt obijſſe diem ſuum anno Chriſti 867. Porrò Vdalricus obijt anno Chriſti 973. Itaq; hinc colligat prudens Lector, quales nobis chimæras pro eccleſiaſticis hiſtorijs obtrudant Magdeburgici centuriones. Quorsùm verò attinebat ab iſtis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum iſtorum portentoſis dogmatibus pugnat? Sed verſutiſſimi homines, omni eius ſanctiſſima vita poſthabita, inuenerunt Epiſtolam, quam illi, non ſinè inſigni in tantum virum contumelia, attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit paſtor & doctor Eccleſiæ fideliſſimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatiſtarum Euangelicorum, fuit Vdalricus puer in monaſterio benè inſtituto ſancti Galli educa-

Hęretici vt oppugnent cælibatum ſacerdotū.

Epiſtola S. Vdalrico falsò attributa

S. Vdalrici vita.

educatus,indè à parẽtibus traditus eſt Adelberoni Epiſcopo Auguſtano, cui inprimìs ob morum integritatem charus fuit. Factus Epiſcopus Auguſtanus, tempus omne ferè orando & legendo tranſmiſit, rigidus caſtigator corporis ſui, ſemper abſtinuit à carnib⁹,& plurimùm delectabatur offerendo Miſſę ſacrificio. Viſitabat crebrò totius diœceſis ſuę clerum & populum, inquirebatq; diligenter,num populus ſanę doctrinę & Eccleſiaſticis præceptis obtemperaret.Profectus Romam,indè ſanctorum reliquias abſportauit, multaq; fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tandèm obijt annos natus 84. Quis verò non totus obſtupeſcat, talis viri vel tenuem mentionem fieri à Centurionibus?Sed certè ità illi ad ſua mendacia tuenda intenti ſunt, vt parùm curẽt etiàm illa pro ſe citare, quæ ipſorum paradoxa penitùs deſtruant. O quàm immanes & horrendi iſtos quandoquè angores corripient,vbì ventum erit ad extrema. Sed ad Epiſtolam veniamus.In eius parte quadam ſcribitur,Gregorium eius nominis primum Romanum Põtificem, inueniſſe Romę ſex millia capitum infantilium in piſcina,à parentibus enecatorum ob cęlibatum,ad quem eos Gregorius compulerit, cuius eum poſteà vehementer pœnituerit. O verè prodigioſam iſtorum hominum mentiendi libidinem. Quis,oro, alicuius nominis vel exiſtimationis author,huius commenti in ſuis ſcriptis vel tenuem vnquàm mentiõem iniecit? Non tulit cęlibatûs legem primus Gregorius,ſed totus orbis longè ante Gregorium eam agnouit.Subdiaconos quidẽ in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem,nisì priùs caſtitatem promitterent: ſed ea caſtitatis lege etiàm Leonis I.tẽpore,immò etiàm longè ante Leonem,vt ex Epiphanio lib.2. tom.1. hæreſi 59. & Concilij Elibertini Can.33. doceri poteſt, iam tenebãtur ſubdiaconi. Et quid tam ridiculum, tam abſurdum,quàm credere, illis paucis annis,quibus Eccleſię prẹfuit Gregorius,ſubdiaconos Sicilię vnius tot procreâſſe pueros, eosq; & immani crudelitate priùs iugulare, deindè iugulatos per longa maris & terræ ſpatia ad Romanam piſcinam apportare voluiſſe, quaſi defuerint Siciliæ vel flumina, vel maria,in quæ multò & tutiùs & faciliùs infantes demergerẽtur?Et mirum ſanè,ſubdiaconos omnes hoc inter ſe tanta cõcordia potuiſſe reperire conſilium, vt infantes ſuos vniuerſos tam barbara feritate occíderẽt, tamque ſtulta vecordia Romam vſque deferrent, nec tamen quiſquam eſſet qui tantum ſcelus efferret in publicum. Appáret ſanè quãta in his hominibus,quãq; meditata modis omnibus Catholicæ Eccleſię nocendi & labem aliquam adſpergendi inſit animorum contentio, qui ad huiuſmodi teterrima figmenta corradenda confugiũt, hoc ipſo ſatis ſuperque teſtatum efficientes,non ſe habere,quod in Eccleſię doctrina,nisì per fraudes,mendacia, calumnias,reprẹhendant.Et vt nihil pro illis facit tota, quam ſuccinctìm expoſui, Vdalrici ſancti Põtificis vita,ità ſi epiſtolam,quam ſcelerate illi affingunt,recipiendam velint,iam in multis cogẽtur damnare ſeipſos,& à ſuis dogmatîs diſcedere. Hæc ipſa eñ Epiſtola, magna ſeueritate ſacerdotibus & monachis coniugio interdicit,& Romanũ Põtificem vt ſum-

O portẽtoſum figmẽtum.

Epiſtola cõmẽtitia pugnat cũ hæreticis.

mæ ſedis Epiſcopum, vt omnium Epiſcoporum patrem, vt vniuerſalis Eccleſiæ caput, vt Apoſtolicum reuerenter agnoſcit. Verùm hæc iſti ſuauiſſimi dominę Veneris myſtę & iuratiſſimi Pontificum hoſtes, non admittent vnquàm, nè ſi miſeris abſq; Dalilis ſuis cubandum ſit, vel lemures patiantur infeſtos, aut frigore enecentur. Nam vt ſuis illis liceat frui inceſtis connubijs, hinc tantas illi turbas cient: & cùm non ignorent omnium ætatum ſanctiſſimos Pontifices & patres id genus ſcelerata damnare cõiugia, hæc illis cauſa eſt tam atrociter in Pontifices & patres debacchandi. Qui ſi aduersùm ſuas impuras & obſcœnas libidines bellum ſuſciperent, & cum Apoſtolo corpora ſua caſtigarent, & in ſeruitutem redigerent, iam & ſibi & alijs longè profectò meliùs conſulerent. Interim verò, vt Apoſtolorum principis verbis vtamur, ſuperba vanitatis loquẽtes, pelliciunt in deſiderijs carnis luxuriæ eös qui paululùm effugiunt, qui in errore conuerſantur, libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

1. Corin. 9.

2. Petri 2.

Et in hac quidem parte, vt probent ſacerdotum coniugia eſſe verbo DEI conſentanea, multam ponunt operam Centuriones noſtri, & tamẽ vbi multùm ſudârũt, non niſi oleum & operam ſe perdidiſſe non ignorant, oppreſſi omnium ſeculorum perpetuo conſenſu & grauiſſima authoritate. Nam & apud Græcos non licet ſacerdotio initiatis vxores dũcere. Quid verò hic tantus conatus ſpirat, quàm pectus Veneri deuotũ, & ſpurciſſimis libidinibus miſerabili captiuitate & deterrima ſeruitute addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamen etiamſi rumpantur, non poſſunt. Et hoc loco plurimum apud eos pondus habet vnius Paphnutij exemplum, quem volũt in Concilio Niceno patribus authorem fuiſſe non indicendæ continentiæ ſacerdotum ordini, cùm tamen hęc Paphnutij hiſtoria admodùm dubia & incerta ſit, & à Socrate ferè tota pendeat, qui Nouatianus fuiſſe videtur, à quo Zozomenus eam mutuatus eſt, quem iſti belliſſimi Centuriones, ſi cõtra ipſos faciat, totius ſuperſtitionis mancipium faciunt. Quòd ſi verò veteris Eccleſiæ & ſanctorum patrum hac de re conſentientem ſententiam & doctrinam inquiramus, inueniemus tantæ antiquitatis eſſe ſacerdotum continentiam, vt qui eam oppugnare inſtituit, nihil niſi ſuam ſtultitiam & impudentiam prodat. Sed non eſt huius loci adferre omnia, tamen quandò illi, vt paulò ſuperiùs oſtendimus, ex 6. Carthaginenſi Synodo adferre nõ dubitârunt, quæ contra Pontificem Romanum facere viderentur, nos breuiter ex 2. Carthaginenſi Concilio, cuius authoritatem hîc iſti impudentes floccipendunt, annotabimus, quæ continentiam ſacerdotum vel maximè confirmẽt, vt videat etiàm hac in parte lector, quanta ſit horum centurionum improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap. 2. hæc ſunt verba: Epiſcopos, presbyteros & diaconos ità placuit, vt condecet ſacroſanctos antiſtites, & DEI ſacerdotes, necnon & Leuítas, vel qui ſacramentis diuinis inſeruiunt, continẽtes eſſe in omnibus, quô poſſint ſimpliciter, quod à Deo poſtulant, impetrare, vt quod Apoſtoli docuerunt,

Sacerdotum continentia perantiqua.

Diſtin. 82. Cùm in præterito.

& ipſa

& ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoquè cuſtodiamus. Hæc illi patres vno ore omnes decreuerunt, ſed apud Centuriones & totum noui Euangelij buccinatorum gregem nō habent pondus, quia libidinum mancipia doctrinam pudicitię ferre non poſſunt. Et interim non pudet eos pro ſe citare patres Africanos, quaſi apud illos vlli ominò, nedùm Africani, patres aliquid habeant authoritatis, vbicunquè illorum teterrimis erroribus & ſpurcis libidinibus non conſentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitam multitudinem. Fortaſsis autem dicturi ſunt, hunc Africanum Canonem accipiēdum eſſe de miniſterij temporibus, quibus ſit abſtinendum à fœminis: ſed patres omēs huic interpretationi reclamant, perpetuamq́; volunt eſſe eorū qui in ſacris ordinibus ſunt, cōtinentiam, propterea quòd, vt ait D. Ambroſius, die noctuque pro plebe ſibi commiſſa eos oportet orare. Quid facient Orientis Eccleſię, inquit D. Hierony. contra Vigilantium quid Aegypti & ſedis Apoſtolicę? quę aut virgines clericos accipiunt, aut continētes: aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſiſtūt. Verùm noſtri blandiſſimi centuriones cum Dormitantio (ſic enim eodem loco vocat Vigilantium D. Hieronymus) libidini frena permittunt, & naturalem carnis ardorem (vt ait idem) ſuis hortatibus duplicant, & cùm Chriſtus ſuū Euangeliū auſpicetur ab agenda pœnitentia, iſti etiàm homines diuinis miniſterijs addictos vocant ad ſacrificia Veneris, vt nihil ſit quo diſtemus à porcis, quo differamꝰ à brutis animātibus. Sed eāt ſanè, & ſtrenuam ſuę Veneri apoſtatę monachi & periuri ſacerdotes nauēt operam: veniet illa dies, quādò inceſtas libidines vltrices æſtuantis gehennę flammę egregiè cōcremabūt, & in omēm æternitatē diriſſimè excarnificabūt.

In 1 Timot. cap. 3.

Matt. 4.

Habent verò noſtri Centuriones permulta, quibus monaſticę quoq; vitę inſtituta infeſtiſſimè exagitāt, idq́ue adeò, vt nullam apud eos fidem propemodùm mereri videatur, quicquid in eorum inſtitutorum approbationem adferri poſſit. Et cùm monaſtica vita tot habeat ab omni antiquitate illuſtria teſtimonia, eximia encomia, innumeros eosq́ue omni virtute, doctrina, miraculorum gloria clariſſimos ſectatores, tamen non verentur iſti impudētiſſimi nugatores palàm aſſerere, monachatum verbo Dei aduerſari, eſſe genus vitę ſuperſtitioſum, & ad totos trecentos annos à Chriſto nato, nullum reperiri monaſticæ vitę fide dignum teſtem, niſi Epiſtolas decretales Pontificum, & Vincentium, qui in Alexandria Aegypti mentionem monaſterij fecit, vbì fabulam ſeu Legēdam Eugeniæ recitat: ſic em̄ iſtis viſum eſt loqui. Cùm huiuſmodi hominibus, immò potiùs Chimæris cōtendere, quid eſt (oro) aliud, q̄ bonas horas malè collocare? Et tamē propter ſimplices, quibus miſerandū in modū illudūt, detegēdæ ſunt illorū fraudes, idq́; breuiter, nè nimiùm ab inſtituto deflexiſſe videamur. Obſeruet aūt Lector, ad quātam impietatem iſti deuoluti ſint, q cùm plurima etiā ex vetuſtiſſimis ſcriptoribꝰ adferāt monaſticę vitæ teſtimonia & miracula à monachis edita, tamē oīa aut ſceleratè irridēt, aut malitioſè eleuant, aut prorſùs tanq̄ figmēta reijciunt, cùm alioquì fragmentū quoddā Epiſtolę cuiuſdā Vldarici, quē illi S. Vdalricū eſſe voluerunt,

Hæretici oppugnant vitam monaſticam.

Cent. 2. cap. 7.

⊕ De quibus [illegible] verificari potest quod habet[ur] apud Plutarchum de virtute Morali n.o 10. Quid [illegible] vel quid [illegible], avara [illegible], absit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] indulgere [illegible] [illegible] omnia [illegible]

[illegible] ibid. [illegible] Plutarchus, [illegible]

runt, tam impotenter nobis obijciant, àc ſi è medio Chriſti Euãgelio petitum ſit. Itaq; ſi quid vel parùm ipſis fauere, vel Põtifici & Catholicæ Eccleſię aduerſari videatur, id etiamſi ab obſcuro & ignoto homine editum ſit, tamen vrgent, obijciunt, exaggerant mirum in modum. Si verò ipſorum impijs commentis perpetuus reclamet omnium ſeculorum conſenſus, totusque orbis terrarum, prorsùs nihili pendunt, & incredibili temeritate reijciunt, aut ſaltem aliò impudenter detorquent. Habemus monaſticæ vitæ inſignes teſtes & encomiaſtas, Dionyſium Areopagitam, Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & innumeros alios: ſed quæ ab iſtis de monachis ſcripta ſunt, aut negãt eſſe illorum, aut fabuloſa videri volunt, aut egregiè proſcindunt & lacerant, & euidentiſſima Diuinæ Maieſtatis miracula eximiasque monachorum virtutes, dæmonum præſtigias & mandatorum DEI tranſgreſſiones vocant. Quid igitur iſtis cæcis & perditis ſycophantis ad ſummam impietatem reliqui eſſe poteſt? Quid facerent iſti, ſi res & geſta monachorum nõ niſi ab obſcuris & incertis authoribus prodita haberemus, cùm à grauiſſimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis patribus conſcripta, vſqueadeò exibilent & proſcindant? Sed hac ſua impudentia id tamen quandoquè conſequẽtur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatæ nequitiæ fuiſſe.

Nota vafriciem & imposturam.

Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam ſileam) ſcripta, & eas ipſas, de quibus agimus, Centurias legunt, perſpicuè animaduertunt eos datos in reprobum ſenſum, & plenos malo dæmone, ea ſcribere, quæ nullæ pię aures ferre ſuſtineant. Eius generis ſunt, quòd hiſtorias ſanctorum monachorum à grauiſſimis patribus ſcriptas, tanquàm fictitias & nugaces ac ſuperſtitioſas exibilant: quòd D. Gregorium incomparabilis ſanctitatis Rom. Pontificem, in Dialogis ſuis totum aiunt ad monachorum pręſtigias celebrandas effundi, cuius ea, quæ de D. Benedicto ſanctiſſimo viro ſumma fide & integritate conſcripſit, quòd plena ſuperſtitionis eſſe dicant, ne relatu quidem digna iudicant: interim tamen inter alia miracula, quæ (vt ipſi blaterant) ſuperſtitionem & idololatriam redolent, illud in ſuis illis mendaciorum & blaſphemiarum Centurijs recenſent, ex eodem beatiſſ. Pontifice Gregorio, vt iubente Benedicto vas vitreum continẽs pauxillum olei, foràs proiectum in ſaxa, non ſit confractum. Multa prætereà alia diuinæ potentiæ miracula, tum ex Gregorio Pontifice Romano, tum Gregorio Turonenſi & alijs, quæ pij omnes non ſinè admiratione & veneratione legunt, commemorant, eaque ſpeciali titulo his verbis compræhendunt: De miraculis ſuperſtitionem & idololatriam redolentibus. Non eſt iam certè, quòd horum temporum monachi doleant ſe ab iſtis noui Euangelij prodigioſis præconibus parùm commodè accipi, cùm ſic tractent priſcos illos longè ſanctiſſ. monachos: immò verò intelligant hinc, niſi monaſtica vita malis dæmonibus vel maximè inuiſa, Deo verò inprimìs grata foret, nunquàm ſatanam per hos ſuos adminiſtros tam atrociter eam inſectaturum fuiſſe. Sic iſti egregij Centuriones

Centuriões dati in reprobũ ſenſum.

Cent. 6. cap. 13.

verbis D. Hieronymi recitant Hilarionem, ſummæ perfectionis monachum, à ſexageſimoquarto anno vſq; ad octogeſimum pane abſtinuiſſe, incredibili feruore mentis, vt eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem (Hic addunt miſeri iſti, ſuperſtitioſam) Domini, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Cogitur ergò etiàm Hilarion eſſe ſuperſtitioſus, quem talem ac tantum virum fuiſſe ſcribit Hieronymus, vt ſi eius conuerſatio vitaque ab ipſo quoquè Homero conſcribenda foret, vel inuideret materiæ, vel ſuccumberet. Sed non fruſtrà in Hilarionem tam petulanter incurrunt monſtroſi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euangelicorum apoſtatarum ſpurciſſimis libidinibus longiſſimè diſtare: & poterant illi ſanè, ſi non totos ſe Veneri deuouiſſent, diſcere ab illo, quēadmodùm petulātia carnis edomanda ſit. Cùm enim pubeſcenti iam corpori illius, vt de eo ſcribit D. Hieronymus, ſolita voluptatū incendia Diabolus ſuggereret, ille iratus ſibi, & pectus pugnis verberans, Ego, inquit, aſelle faciam vt nō calcitres: nec te hordeo alam, ſed paleis. Fame te conficiam & ſiti, graui onerabo pondere, vt cibum potiùs quàm laſciuiam cogites. Simul etiàm frequēter orabat & pſallebat. Verùm hæc noſtri Centuriones vſqueadeò nō ferunt, vt mox impiam ſuperſtitionem ſint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipſo Apoſtolo coguntur audire, quòd caſtigârit corpus ſuum, & in ſeruitutē redegerit. Et eum igitur, ſi auſi ſunt, ſuperſtitioſum vocent. Eſt autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs, vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs: atq; hęc non dæmoniorum, ſed Chriſti & Apoſtolorum eius doctrina eſt, cum qua nihil habēt commercij noui iſti Epicuri de grege porci, quorum omnis philoſophia deſinit in tartareos deæ Veneris amplexus & oſcula, cui illi quotidiè gnauiter ſacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatrię teterrimum ſcelus conferri queat, quàm in ſanctos illos priſcorum temporum monachos, qui vni Deo viuo & vero ſe totos conſecrârunt. Sed ad narrationē redeamus. Audent iſti Centuriones Benedictum, Patroclum, & alios pleroſq; multa ſanctitate conſpicuos monachos, incunctanter pronūciare Antichriſti notis inſignes fuiſſe, Brigidam virginē toto orbe, apud Scotos inprimìs, celebrem, appellare magam, Martinum Turonenſem Epiſcopū longè ſanctiſſimum, dicere necromāticum, quem etiàm fatentur vitam monaſticam, quam ſuperſtitioſam illis vocare libitum eſt, ante epiſcopatum coluiſſe. Et in his tam confidenter & ſceleratè pronunciandis nulla retrahuntur religione, nec verentur nè prępotens Deus tam nefarias ſanctorum ſuorum iniurias & blaſphemias è veſtigio, vt ſæpè aliâs fecit, vlciſcatur. Sed hìc meminiſſe oportet eius ſententię, quam in ſcriptis diuinis legimus: Etenim quia nō profertur citò contra malos ſententia, abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam ſuſtētatur, ego cognoui, quòd erit bonum timētibus Deum, qui verētur faciē eius. Iſtorū eīm hominū effrenata impietas & horrēda occęcatio hominibus pijs religioſam quandam inijcit ſolicitudinē, vt diuino timori accuratiùs & ſtudioſiùs inhęreāt, nè

Centu. 4. cap. 10.

1. Cor. 9.

Nota impietatem.

Cent. 6. Cap. 10.

Cent. 5. Cap. 10.

Eccés 8.

quandoquè & ipſi excidant è gratia,& in eiuſmodi reuerà expaueſcẽdam prolabantur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur tenebriones iſti ſanctiſſimorum monachorum Hilarionis & multorum aliorum admirabilem abſtinentiam, & ſummam cibi potuſque parſimoniam, vitæque auſteritatem: nec vident cæci, vel potiùs perfidioſè diſſimulant
Matt.11. Iohannem Baptiſtam ab ipſo Chriſto eximijs ornari præconijs, quem
Matt.3. diuinæ literæ teſtantur vixiſſe locuſtis & melle ſylueſtri, vſumque veſte è
Luc.7. pilis camelorum confecta. Aiunt monaſticum viuendi genus aduerſari verbo DEI, cùm præcipua eius vitæ inſtituta, ab ipſo Chriſto & eius Euãgelio petita ſint. Vouent monachi obediẽtiam, caſtitatem, paupertatem. Earum verò virtutum clariſſima exempla in ipſo Chriſto relucent, cuius tota vita ſumma fuit erga patrem cæleſtem obedientia: nihil caſtius, nihil pauperius orbis habuit, cùm ipſe de ſe locuples teſtis ſit, filium hominis
Matt.8. Luc.9. non habere vbì caput ſuum reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credentium vita, quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes ſub Apoſtolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & plerique à nuptijs prorsùs abſtinerent? Omnes qui credebant, ait
Act.2. S.Lucas, erant pariter, & habebant omnia communia, & erant perſeuerantes in doctrina apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Talis quoquè fuit priſcorum monachorum vita, hodieque tales eſſe conantur omnes boni monachi. Cùm ſit autem doctrina Chriſti & Apoſtolorum prorsùs aduerſa prauis animi cupiditatibus & fœdis carnis voluptatibus, permulti horum temporũ pſeudomonachi pertæſi eius doctrinæ, cucullum excuſſerunt, & ad vomitum reuerſi, cõtra fidem DEO datam, inceſtis ſe polluerunt nuptijs, & omni calcata obedientia, etiàm res alienas, qui proprias priùs deſeruerant, vſurpârunt, ducuntque ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamẽ prodigioſa quadam impudentia iactitant ſe puram adferre doctrinam & ſyncerum Chriſti euangelion, cùm indè longiſſimè abſint. Nam velint nolint, fateri cogẽtur illos ſanctiſſimos priſcorum temporum monachos, totos ſe compoſuiſſe ad Chriſti & apoſtolicæ doctrinę imitationem, hodieque in multis benè inſtitutis monaſterijs idem ſtudium ſpectari: quam vitam cùm ipſi deſeruẽrint, nihil aliud quàm viles & deteſtabiles apoſtatæ cenſendi ſunt, prorſusque à Chriſti & Apoſtolorum doctrina alieni. Obijciunt nobis ſtupendi Centuriones, monachos fruſtrà colere Chriſtum mandatis hominum: nos verò dicimus, vt iam antè quoq; diximus, præcipua monachorum ſtudia, putà, obedientiæ, paupertatis & caſtitatis, ipſum Chriſtum habere authorem. Et interìm tamen ex ijs, quæ ad obedientiam pertinẽt, multa ſunt ab hominibus mandata: ſed cùm non ſolùm nihil officiant pietati, ſed plurimùm etiàm eam promoueant, rectè à monachis obſeruantur. Atque hîc cęcos iſtos & ſtupidos magiſtros ſtultitiæ ſuæ admonere, atque etiàm arguere & cõuincere poterat exemplum Rechabitarum,
Exemplum Rechabitarum. Hiere.35. qui quòd ex præſcripto patris ſui Ionadab vinum non biberent, non ſolùm non repræhenſi, ſed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati

dati ſunt: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Pro eo quòd obe-dîſtis præcepto Ionadab patris veſtri,& cuſtodîſtis omnia mandata eius,& feciſtis vniuerſa quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exer-cituum, Deus Iſrael: Non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus. Hæc, niſi fallor, negare non poterunt Centuriones noſtri, animales, ſpiritum nō habentes, nō aliud eſſe, quàm purum putum verbum Dei. Deſinant igitur carpere obedientiam mona-ſticam,& ſui gregis apoſtatas monachos & impuros ſacerdotes hortentur ad reſipiſcentiam, vtque ſe vltrò reſtituant ſuauiſſimo ſanctæ obedientiæ iugo, nullam alioquì vnquàm partē cum Chriſto habituri, qui factus eſt obediens Deo patri vſque ad mortem crucis. Non eſt inſtituti mei, om̄ia huc adferre, quæ pro monaſtica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâſſe ſat habeo. Extat ſcriptum Philonis de vita contemplatiua, in quo multa habet, quæ nō parùm momenti ad monachatûs defenſionem adferrent, ſed ſtudendum eſt breuitati. Et ille author vixit apoſtolorum temporibus. Sanè haud obſcurè indicat Chriſtianos illos, de quibus agit, habuiſſe monaſteria, in quibus ab alijs ſeiuncti, ſanctæ vitæ myſterijs im-buerentur: item om̄ibus facultatibus & mundi curis nuncio remiſſo, ex-tra muros in ſemotis locis habitâſſe, & miram ſectatos eſſe cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâſſe. Sed hoc grauiſ-ſimum Philonis teſtimonium noſtri Centuriones, qui mentiri non du-bitârunt, ad trecentos annos à Chriſto nato nullum fide dignum Mona-chatûs teſtem extitiſſe, maligno & fraudulento ſilentio ferè totum inuol-uerunt. Quæ verò Philo hîc ſcribit, ea Euſebius Cęſareenſis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accōmodant, quod tamen ſimili verſutia iſti Centuriones diſſimulant. atque hac illi fidē in rebus eccleſiaſticis explicā-dis verſantur. Non eſt verò dubitandum, quin illorum pręclarum euan-gelium, quod nō niſì mendacijs, fraudibus & impoſturis nititur, vbì prę-potenti Deo viſum erit, perindè vt ſuperiorum ætatum hęreſes omnes, quandoquè ſit ruiturum. Porrò monaſticę vitæ ſtudium & hactenùs ſem-per fuit in Eccleſia, & deincèps quoquè, Deo fauēte, ſemper permanebit. Apoſtatas autem & deſertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tempore vultûs ſui,& in ira ſua conturbabit eos,& deuorabit eos ignis. Atque vt magìs tabeſcat iſtorum in monachos odium, libet D. Hie-ronymi ex epiſtola quadam ad Marcellā verba huc adſcribere: Certè flos quidam, inquit ille, & precioſiſſimus lapis inter Eccleſiaſtica ornamenta, monachorum & virginum chorus eſt. Et id genus permulta alia poſſent ex alijs omni genere doctrinæ & ſanctitatis celeberrimis patribus adduci, ſed non eſt huius loci. Centuriones & alij euāgelij quinti buccinatores, dum monaſticam vitam oppugnant, ſui produnt pectoris putentiſſimam ſentinam, ſeque ab omni Chriſtiana pietate & Chriſti atq; apoſtolorum eius moribus & doctrina prorsùs abhorrere demonſtrant. Quòd autem tam immaniter & ſceleratè proſcindunt multos incomparabili ſancti-monia illuſtres patres & monaſticæ vitæ cultores,& eorum ſanctiſſimam

Philip. 2.

Philo de vita contemplatrice.

Pſal. 20.

Hieronymi de monachis ſententia.

vitam & inſignia miracula ad ſuperſtitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiuſmodi eſt, vt vel ex eo ſolo ſatìs ſuperque poſſit intelligi, totos illos eſſe occupatos à malo dæmone, atque ab omni ſpe ſalutis prorsùs excidiſſe, quòd illos etiàm malitioſè calumnientur & lacerēt, quos conſtat iam beatam cum Chriſto in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in iſtis hominibus appáret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni ſpurcitiei & impietati deditiſſimum, à Chriſto verò & eius ſpiritu atque omni iuſtitia & ſanctitate longè alieniſſimum, Cimmerijsque oppreſſum tenebris, & in id vnū vel maximè intentum, vt quamplurimos ſecum in damnationem trahat.

Hęretici oppugnāt ſanctorū inuocationem.

Habent verò noſtri Centuriones etiàm cum Diuorum inuocatione in illis ſuis pręclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm nō poſſint negare, multa eius inuocatiōis luculenta teſtimonia extare in vetuſtiſſimorum Eccleſiæ doctorum lucubrationibus, eò validiſſimi & inuicti athletę confugiunt, vt quæ illorum ſcripta huius mentionem faciunt, ea aut negent eorum eſſe vera & genuina, aut ab alijs blaterent eſſe corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipſum Euangelium & omnis ſcriptura diuina iſtis erit adulterina & ſuppoſititia, vbì diſcrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hanc Sanctorum inuocationem minimè putant eſſe ferendā, ſummam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum ſpiritus, tam eſſe omnipotēti Deo familiariter & inſeparabiliter coniunctos, vt nec illi quicquam velle poſſint aliter quàm velit Deus, nec quicquam illis vnquàm aut velit aut poſſit negare Deus, cum quo iam vnus ſpiritus ſunt, & cum quo iam prorsùs vnū illis & nolle & velle eſt. Quod ſi intelligerent rudes & craſſi iſti Centuriones, deſinerent carpere ſanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipſum Deum, cui ſunt cōiunctiſſimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterum iam olìm damnatorum hæreticorum lacunis hauſerunt: nec pudet eos toti obſtrepere Eccleſiæ cum paucis ter execrandis hęreticis, Euſtachio in Gangrenſi Synodo antiquiſſima damnato, & Vigilātio, quem pro dignitate egregiè perſtringit pręclarum illud Eccleſiæ lumen Hieronymus, cui iſti tam impudentes Centuriones Vigilantium nō dubitant opponere. Atque multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulenter ſimulant ſe ſuam poſſe tueri ſentētiam: ſed ij ipſi vel ſoli abundè ſufficiunt ad eorum confutandam ſtultitiam, tametſi multos alios veteres patres vſitatiſſima illa diſſimulandi arte prętereunt. Quid verò bonę frugis adferre poteſt iſthęc fraus & dolus malus, dum grauiſſimi patres aut citantur quidem, ſed vel mala fide, vel quæ in eorum ſcriptis apertè docent ſanctos inuocandos, ea dicuntur adulterina & ſuppoſititia, aut etiàm permulti patres ſilentio inuoluuntur, nè ſi eorum prolata ſint teſtimonia omni exceptione maiora, Centuriones noſtri tanto pondere oppreſſi, toti orbi ſe irridendos propinent? Tam enim vetus & conſtans eſt in Eccleſia DEI de Sanctorum inuocatione doctrina,

Cent. 4. Cap. 6. & 8.

vt

vt qui eam oppugnare conantur, non niſi inſignem ſuam prodãt amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem eſt non poſtremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Auguſtanæ Confeſſionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres ſcriptores, ante Gregorium primum Romanum Pótificem, ſummũ eſſe de hac inuocatione ſilentiũ. Non eſt huius operis citare patrum ſententias: fecerunt id permulti noſtra ętate doctiſſimi viri. Melãchthonis vanitas & impudentia.

Pugnant autem Centuriones noſtri etiàm cum reliquijs ſanctorum & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni ſunt. Et hìc quidem pectus ſuum egregiè, vt ſæpiſſimè aliàs produnt, dum Vigilantium hæreticum haud obſcurè inter pios doctores numerare videntur, eumque de martyrum ſuperſtitioſo, vt ipſi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè ſcripſiſſe dicunt, porrò D. Hieronymum eius ſcripta parùm firmis rationibus conuellere, magisq; conuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus ſuperare. Addunt verò etiàm Auguſtinum oſtẽdiſſe in Africa ſuo tempore ſuperſtitioſum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris cõcurſum, dementatis populis quibuſdam illuſionibus, quę pro miraculis habitæ ſunt. Nec his contenti, illud quoquè adijciunt, apud Theodoretum illud eſſe memorabile, has martyrum reliquias ethnicos nihili feciſſe, exiſtimantes ſe inquinari, ſi ad eorum ſepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidèm ait eſſe extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hęc ſufficere ad iſtorum oſtendendam inſaniam, quandoquidem & Vigilantius hæreticus laudẽ, & D. Hieronymus repræhenſionem apud illos habet, & quæ D. Auguſtinus vt inſignia Dei miracula recitat, ea iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones, volunt illuſiones fuiſſe. Tum poſtremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponunt, quaſi iam ab ethnicis dæmonum cultoribus, quid nobis agendum ſit, diſcere debeamus. Sed ipſi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrum reliquias contemnunt, ad ethnicorum eſſe deuolutos impietatem. Auguſtinus ſanè apertiſſimè teſtatur, facta ſuis temporibus multa miracula, Deo faciente per quos vellet, & quemadmodùm vellet: eaq; ità recenſet, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem noſtram. Libet huc ex eodem Auguſtini loco breue adſcribere miraculum, vt iſtis ſtomachus moueatur: Sanctimonialis quædam, inquit, cùm ægritudine laboraret, ac deſperaretur, ad memoriam Stephani martyris tunica eius allata eſt, quæ antequàm reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu, ſalua facta eſt. Sed vtcunquè inſaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomiũ & Vigilantium deteſtabiles hęreticos, teſte Hieronymo cõtra Vigilantiũ, ità nunc per eos ipſos Centuriones ridet martyrum reliquias, ſunt tamen miracula hęc, quę ab Auguſtino prolixè cõmemorantur, illius ipſius facta virtute, qui olìm ad vmbram prætereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non eſt autem magno-

Reliquię ſanctorum proſcinduntur ab hęreticis

Cent. 4. Cap. 8.

Centu. 5. Cap. 6.

Cent. 5. Cap. 15.

De ciuit. Dei Lib. 22. Cap. 8.

Ibidèm.

Miraculum ex S. Auguſtino.

Actor. 5.

perè mirandum, quòd belliſſimi Euangelici noſtri Centuriones cum ſuis ſymmyſtis buccinatoribus itá debacchãtur in miracula diuinitùs ad martyrum & ſanctorũ reliquias edita, cùm ſe cernant hac gratia, vt etiàm om̃i vera virtute, adeò deſtitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem reſtituere potuerint. Inuidẽt igitur Catholicæ Eccleſiæ & eius clariſſimis membris ſanctis martyribus & eorum reliquijs hãc efficaciam, & immani blaſphemia opera Dei non verentur atrociſſimè calumniari, & dęmonum illuſionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati & perditi, qui non contenti vexâſſe Eccleſiam etiamnùm in terris militantem, etiàm in illam iam cum Chriſto in cælis feliciſſimè triumphantem, ſuos ſtylos & blaſphemas linguas acuunt, habituri quandoquè ampliſſimam mercedem tam nefariæ peruerſitatis. Quàm enim eſt illa eorum intolerãda impudentia, quòd ſcribere non verẽtur, totis quingentis à Chriſto annis nullum verum miraculum à ſancto aliquo poſt mortem editum reperire ſe potuiſſe, cùm tam multa vnus recitet Auguſtinus, quæ ſe certò ſciuiſſe, quibuſdã etiàm pręſentem interfuiſſe affirmat? vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos om̃es iſti videntur velle inſimulare mẽdacij, quaſi eadem vanitate fuerit Auguſtinus & alij ſancti Patres, qua ſunt iſti egregij Centuriones, quos non pudet fortiter & inſigniter mentiri. D. Ambroſius Epiſtola 85. pręclariſſima ad ſanctorũ Geruaſij & Protaſij reliquias declarata miracula recitans, ſuper quas etiàm multa indumenta iactata ait, vt tactu ipſo medicabilia repoſcerentur, ità ſubiungit: Gratias tibi Domine Ieſu, quòd tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, hoc potiſſimùm tempore, quo Eccleſia tua, pręſidia maiora deſiderat. Non adſcribit ille, vt noſtri ſtupidi Centuriones, ſanctorum miracula dæmonum illuſionibus, ſed pro ijs Chriſto gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare poteſt, quod ſermone 19. de Arrianis dicit idem Ambroſius: Non aliter, inquit, eorum operibus inuiderent, niſi fidem in his fuiſſe, quam iſti non habent, iudicarent, & fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare non poſſunt. Multa hìc ſtudioſè prætereo Centurionum noſtrorum commenta & fraudes, quòd nimìs longum ſit omnibus annotandis immorari.

Hęretici cur lacerẽt ſanctorum miracula. *Impudẽtia hęreticorũ.*

Tranſlatio reliquiarũ. *Cent. 4. Cap. 6.*

Multùm etiàm miſeros iſtos torquet reliquiarum ſanctorum trãſlatio, quam more ſuo audacter vocant ſuperſtitioſam, & interìm ipſi nõ ignorant, rem eſſe in Eccleſię vſu & praxi antiquiſſimam, nec tamen verentur cæci & miſeri dicere, eam partìm ex ethnica ſuperſtitiõe primùm cœpiſſe, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis cõfirmatam, magìs magiſq; creuiſſe. Eſt hæc illis impietas cum impijs Porphyrio & Eunomio communis, vt miracula & ſigna diuinitùs exhibita, pręſtigias dæmonũ eſſe calũnientur. Legimus in D. Hieronymi ſcripto cõtra Vigilantiũ, ſanctas reliqas Andreę, Lucę & Timothei ab Cõſtantino Imperatore tranſlatas eſſe Conſtantinopolim, & apud eaſdem dæmones rugijſſe: ab Archadio quoquè Auguſto Samuelis oſſa de Iudęa trãſlatas in Thraciã, &

Epiſco-

Epiſcopos eius cineres in ſerico & vaſe aureo portâſſe. Habemus in his multisque alijs celeberrimis exemplis Catholicæ Eccleſiæ morem antiquiſſimum, qui apud nos longè plùs valere debet, quàm innumeræ Centurionum & ſimilium tenebrionum calumniæ & blaſphemię. Eant illi in tenebras cum ſuis portentoſis calumnijs, nos in Eccleſia Catholica Chriſtum ducem & authorem ſequimur, cuius ſpiritu ſcimus Eccleſiam regi, nec poſſe errare vnquàm. Hoc verò tamen obſeruatú dignum eſt, multa ab iſtis Centurionibus diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriam ſanctorum totius ferè Europæ, vel ſilentio vel mendacio ſupprimi & aboleri. Eſt in Sicilia templum Philippi, qui fuit Petri Apoſtoli diſcipulus, & ab illo miſſus in Siciliam, ad quod quotannis eo die, qui illi ſacer eſt, multi à dæmonibus liberantur. Et expediret profectò, noſtros quoquè eò adduci Centuriões, ſi fortè abiecta perfidia, liberari poſſent à malis dæmonibus, qui eos ad hæc & id genus alia conſcribenda impellunt. Anno ſalutis 1541. ducentæ penè fœminæ ad hoc templum expulſis tetris ſpiritibus curatæ ſunt. Huius Philippi Centuriones iſti nec mentionem quidem facere voluērunt. In eadem Sicilia aliud templum eſt S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuiſunt rabidi canis morſu infeſtati curantur. In Hiſpanijs celebris eſt memoria Iacobi Complutenſis Franciſcani. Huius meritis & interceſſione, vt ait Michael Medina doctiſſimus theologus, varij ac deſperatiſſimi morbi frequenter pellūtur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hiſpaniarum regis Philippi vnicus idemque chariſſimus filius, teſte eodem Medina, poſt omnium medicorum deſperationem, poſt totius regni mœrorem, poſt regiæ domûs luctus, ex capitis cōfractione penè à morte receptus ſit. Sed hęc noſtri Centuriones, aut non vident, aut præſtigias dęmonum eſſe ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilem audaciam & immanem pectorum cęcitatem nemo vnquàm ſatìs & admirari & abominari poterit. Nam etiàm inſignia illa miracula, quæ Euſebius teſtatur edita eſſe ad illam herbam, quæ ad imaginem Chriſti apud Paneadem à muliere, quā Chriſtus ſanguinis fluxu liberârat, ſtatuta fuit, vſqueadeò obſcurare non verentur, vt & herbam illam ſuperſtitioſam vocent, & imaginem horrendo fulmine diſruptā ſceleratiſſimè mentiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apoſtata iuſſerit deijci, & ſuum in eius locum ſimulacrū ſubſtitui, quod mox ignis cęlitùs immiſſus ità diſiecit, vt collum atq; pectus à reliquo corpore auulſerit: porrò Chriſti imago, quam ille ſceleſtus ſuo loco mouerat, à Chriſtianis in templum trāſlata eſt, vt iſtos impudentiſſimos nugatores tam turpis mendącij meritò æternùm pudere debeat: quemadmodùm & immanis blaſphemiæ, quòd Chriſti beneficia per illam herbam, curandis morbis omnibus efficaciſſimam exhibita, ad ſuperſtitionem trahere non dubitant: quanquàm nè inſigne hoc de Chriſti fulminata imagine mendacium ipſi confinxiſſe videantur, nouo mendacio eius rei teſtem citant Zozomenum, cuius alioqui vilis apud illos authoritas eſt, qui tamen nihil huius habet. O viros Euāgelicos, ô fidiſſimos hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Eat iam Lector,

Miracula apud reliquias ſanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. cap. 8.

Lib. 7. ca. 18. vel iuxta Ruffinū, 14.

Cent. 4. Cap. 13.

& in ſcribendis hiſtorijs eos bona fide verſari ſibi perſuadeat,quos neque piget,neque pudet tam profligatæ vanitatis. Tales ſunt noſtrorum temporum hiſtorici Euangelici.

Si hoc loco adferre velim, quæ illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate ſcribunt in ſuis malè conſutis Centurijs, nimiùm longus ero.Et hîc tamen illorum atroces morſus & vipereas linguas pati cogitur etiàm illa Magni Conſtantini ſanctiſſima mater Helena, quam pro ſua teterrima conuiciandi libidine mulierem ſuperſtitioſam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem eſſe inuentam, cùm id teſtentur tam multi peruetuſti patres:immò verò ipſi ijdem Centuriones parùm attenti ad illud,quod vulgò dici ſolet,mēdacem eſſe memorem oportere, in eadem Centuria,vbi iſthuc non admittunt,itidèm affirmant his verbis Helena mulier ſuperſtitioſa illuc profecta adorādi cauſa,reperta Domini cruce,duo templa ædificari curauit.Hoc verò in illis rarum non eſt,vt parùm ſibi conſtent,quod mendacibus euenire neceſsè eſt. Sic in eadem centuria & negāt apud Euſebiū extare mētionem inuentæ crucis, præterquàm in Chronico,cui tamē id volūt à poſterioribus inſertum, & aiunt id apud illum haberi lib.3.de vita Conſtantini. Eodem modo alibì ſanctiſſimam Longobardorum reginam Theodelindā,ſtolidam & ſuperſtitioſam,alibì in eadem Centuria mulierem pietate & eruditione inſignem, atq; etiàm pijſſimam vocant. Hoc quidem pacto cæca impietas ſeipſam deſtruit & euertit.Pertinent autem etiàm ipſi ad eorum numerum, quos Apoſtolus vocat inimicos Crucis Chriſti,cuius venerationem non ferunt, belliſſimi diſcipuli ſanctiſſimi patris ſui Luteri, qui in Concione quadam aſſerere non dubitauit,ſe quidem ſi oēs crucis Chriſti particulæ apud ipſum eſſent,eò illas proiecturum,quò nulli mortalium pateret aditus.Et quanuìs Centuriones Conſtantinum citent,qui crucis fuit præcipuus venerator,tamen non verentur Centuria 3.cap.10.Crucis vſum ad Montaniſtarum errorem reuocare.Et eſt reuerà magnus ad Ethniciſmum atque adeò atheiſmum ſub hoc nouo Euangelio factus progreſſus,dum plerique eò tandèm deuoluuntur, vt nulla ratione adduci queant, crucis vt ſignum frontibus ſuis imprimant: quod quidem efficere apud nos poteſt, vt minùs admiremur,tantas eſſe hodiè dæmonum vires, quippe quæ creſcant hominum amentia,ſalutaria remedia contra illorum inſidias & inſultus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm longè ante mille annos vſitatiſſimum apud Chriſtianos fuerit, crucis ſignum in fronte digito pingere. Eſt apud Auguſtinum memorabilis ſententia, quam huc adſcribam in gratiam Centurionum & eius farinæ quinti Euangelij buccinatorum, vt pudefiant: Quid eſt,inquit,quod omnes nouerunt, ſignum CHRISTI, niſi crux CHRISTI? Quod ſignum niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium,ſiue ipſi aquæ qua regenerantur,ſiue oleo quo chriſmate vnguntur,ſiue ſacrificio quo aluntur,nihil eorum ritè perficitur. Auguſtino longè vetuſtior Tertullianus, ad omnem, inquit, progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra,

Cent.4. Cap.13.

Cent. 4. Cap.6.

Cent.6. Cap.6.

Ibidèm cap. 2.& 3.

Philip.3.

Luteri impia vox in Crucem Chriſti.

Tractatu 118.in Iohānem.

De Corona militis.

lauacra,ad menſas,ad lumina,ad cubilia,ad ſedilia,quacunq; nos conuerſatio exercet,frontem ſignaculo terimus. Sed noſtri Euangelici cum his nihil habent commercij,ſicut nec cum Eccleſia Dei, extra quam illi ſuas condunt ſynagogas, in quibus ſpiritu vertiginis agitati, portētoſa ſubindè effingunt paradoxa,aut iam olìm exploſa refingūt, in quibus etiàm illud eſt è Brentij ſchola profectum, cruce ſe ſignare, ad ſuperſtitionem & magiam pertinere,nec magìs ad pietatem facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris, item illud: Signum Crucis non eſſe Apoſtolicę traditionis,nec elementum eam,ſed figmentum appellandam,& non eam,ſed aſinum potiùs adorandum, qui naturalem dorſo portet crucem:deniquè omnem hunc Chriſtianum cultum,magiam eſſe & idololatriam.Puto equidem non longè iſtos abeſſe ab ethniciſmo, vel potiùs atheiſmo, qui in tam immanes blaſphemias prolabūtur. Sed ſic ſolet iratus Deus punire eos,qui ſibi plùs ſapere videntur,q̃ ſapiat totus orbis. Vę miſeris mortalib⁹ infeliciſſimi ſeculi huius,q in iſtos tam exitioſos & blaſphemos dogmatiſtas inciderūt.Sanè Centuriones noſtri cùm multos citent vetuſtiſſimos patres,& in ijs Ambroſium, Auguſtinū, Chryſoſtomū,qui pręclarè ſentiant de crucis ſignatione,nō tamē verētur eorū hac de re ſcripta vocare ſuperſtitioſa, & vehementer cōtumelioſa in meritū Chriſti,atq; cū fide pugnantia.Et eam quidē Auguſtini ſententiā, quā paulò antè adſcripſi, ipſi quoq; habent,& cùm negare nō poſſint eſſe Auguſtini,eam tamē putant illi nō eſſe tribuendam.O cæcos & ſtupidos Centuriōes.Non vidēt dū tot ſanctiſſ.patrū proferūt ampliſſima teſtimonia, nihil ſe cōſequi aliud,niſì vt totus orbis eos vt impios hęreticos exibilet & execretur, qui à totius Eccleſię ſentētia & cōſenſione diſcedāt, & tot patribus ſummā audeant irrogare contumeliam. Latet aūt in hocipſo magnus quidam iſtorū dolus, qui dum vetuſtiſſimis illis patribus fidē & authoritatē detrahere moliuntur, facilè id conſecuturos ſe ſperant, vt aliorum om̄ium,q per mille deincèps annos ſcripſêre, teſtimonijs pondus om̄e detractum videatur. Sed dabit quādoquè Deus pius & bonus, vt iſti Centuriones,vbì eorū fraudes & pręſtigię hominib⁹ innotuerint,ceu vaniſſimi impoſtores ab om̄ibus explodantur & exterminētur, & cum ſuis mendaciorū Cēturijs in ſolas terras relegētur, ſi nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò reſipiſcāt,& maturè agēda pœnitētia, Deū & Eccleſiā ſibi recōcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui,vt & p̄ſentes & poſteri intelligāt,quales viri fuerint,q noſtra ætate Eccleſiā Chriſti oppugnârūt.

Brentius cōtra Sotum

Idē in pręfat.in reſ. Smidel.ad reſu. Hoſij.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergenſi,vbì Brentius eſt ſuperintendens,promulgatum eſt edictnm contra Sacramentarios.

Baſileæ prodijt liber Iohannis à Laſko,cum hac inſcriptione: *Reſponſio ad virulentam, calumnijsq; ac mēdacijs conſarcinatam Ioachimi Vueſtphali Epiſtolam quandam, qua purgationem Eccleſiarum peregrinarū Francforti conuellere conatur &c.* Adeò etiàm poſt fata Laskus nō deſinit eſſe infeſt⁹ miſero Vueſtphalo:qui ſi ſe defendere velit, cum vmbris illi pugnandū erit. Porrò Theologi Ienenſes Supplicatiōem edunt ad principes & ordines

Iohannis à Laſko ſcriptum poſthumum.

Supplicatio Ienenſium. Confeſſionis Auguſtanæ pro legitima ſynodo, in qua Luterani ſoli conueniant, & Zuinglianos atque alios aduerſarios condemnent. Non dubium quin illius ampliſſimæ ſynodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miſerè faſcinatam plebem, quàm ea omnia ſacroſancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita ſint. Et quid eſt abſurdum magìs? O quò prolapſa es Germania?

Heshuſius in Sacramẽtarios. Quin & Tilmannus Heshuſius libellum Ienæ edit contra Sacramentarios, & mox in ipſa Præfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna, latè per orbem Chriſtianum diffuſum eſſe, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro ſuum, id eſt, Luteranũ de Cœna dogma ex ſcripturis & patribus probare conatur. Idem contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridem Superintendentes Heidelbergenſes huiuſmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechiſmi extra Eccleſiam eijciantur, & eorum ſcripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pôtificiæ authoritatis impotẽtiſſimus exagitator & euerſor, iam à ſuis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ ſtructoribus. Nota lector

Regis Galliæ periculũ. Franciſcus 2. Galliæ rex poſt celebrem ſuî apud Rhemos inaugurationem, cum multo comitatu Ambæſias ſe confert: vbì paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummũ ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè DEVS miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptum eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias ferentibus, qui & ipſi Caluiniſticum Euangelium complexi erant. Regina Scotiæ longè optima, Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dum à Galliæ rege contra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoquè plerique Caluiniſmum ſuſpirabant. Interìm enim, dum Henricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bello implicatus tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummam nactus opportunitatem, peſtilẽtiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit non Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaque Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcens, omnibus regni Ordinibus Conuẽtum indicit religionis componendæ cauſa. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo increbreſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annorum puerum magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſdam, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe cõſilium de hoc ipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Frãciſci, & eius liberis, proceribus, bonis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis: atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpirationis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomãnum ſubſignatorem, Spifamium ſuaſorem, omnes Galliæ prædones & lani-

Scotia Caluinizat.

Franciſcus rex occũbit.

laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religionis & regis aduersùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno feruntur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitũ numerus turmatìm conſpectus: multaq; in Gallijs, Germania, Polonia portenta alia. Iam enĩ paſsìm homines à Catholica religiõe ad plauſibilia multiplicis noui euãgelij dogmata deficiebãt, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

ANno 1561. Conuentus fuit Principum Auguſtanæ Confeſſionis Numburgi in Duringia. Quidam Zuinglianus ſcribit, in hoc Conuentu acerrimè actum eſſe, vt ferebatur, de Zuinglianis ſolenniter & quàm apertiſſimè condemnandis, ſed id quorundam principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eum conuentũ Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virũ longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editum, cui Cęſar Ferdinandus ſuum quoquè legatum adiunxerat. Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerẽt, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat cõtra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianꝰ, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euãgelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calumniarum Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergẽſis examẽ libri ab Heſhuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librum edit hoc titulo: *Victoria veritatis, & ruina papatûs Saxonici.* Sed quia ſublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, nõ potuit ruere, niſì fracta ceruice: ſepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla ſit memoria. Hoc quidem contendunt Sacramentarij, ſed Luterani non deerunt ſuo Lutero Papę Saxonico. Eodem ferè tẽpore etiàm Iohãnes Sturmius quędam Buceri ſcripta Euchariſtica diuulgat, & in prętatiõe ſua queritur, Luteranos importunitate & iniuſtitia ſua curſum Euãgelij impedire. Adextremùm dicit, Si magiſtratus illis hominibus per triduũ gladium ſuum concederet, crudeliſſima ſtatìm ſecutura cõdemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quę velint, probare: rursùm, quę velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proſcribere, palo propè & cruci affigere, in ipſas propè vſtrinas & rogos impellere &c.

Conuentus Nũburgenſis Euangelicorum.

Caluinus cũ ſuis contra Luteranos.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipſię Martinus Kemnicius Brunſuicenſis Apoſtolus Repetitionem edit ſanæ doctrinę de vera præſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de perſonali vnione duarum naturarum in CHRISTO, in quo veram corporis & ſanguinis pręſentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabeſcentibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptam nollent. At tamen Petrus Martyr illi reſpondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripſit alium quoquè libel-

Luterani in Zuinglianos.

libellum Brentius cõtra Bullingerum, qui nihil minùs forſan ab illo expectârat.

Hoc anno quidam impius, blaſphemus & ter execrabilis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in ſacroſanctam Trinitatem, in Chriſti Ieſu diuinitatem, in ipſum quoq; Spiritumſanctum, in ſanctiſſimam DEI genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quâm Dominico colendo, de Euchariſtiæ Sacramento, de Baptiſmo deniquè, quod ſatanicam vocat inſtitutionem, tam horrenda & abominanda palàm dixit & aſſeruit, vt nullæ piæ aures ſinè horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accerſiuit: Venite hùc: nõ enim poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramentis Luterum. Docuit inter alia, non eſſe Trinitatem, ſed vnum DEVM: non Chriſtum, non ſpiritumſanctum. Huic tam impiæ opinioni quædam alia planè contraria emerſit in Polonia, dicẽtibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnum, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamẽ aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: Porrò Athanaſij ſymbolum iure ſathanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſpondent purum putum eſſe Euãgelion, & eam doctrinam ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantum theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum per ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cum tali theſauro abeãt illi quò digni ſunt. Eccè quò tãdèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Blaſphemia ſectarij blaſphemi dogmata.

Saxones Luterani Lunæburgi Conuentus agunt, damnantque hæreſeos Albertum Hardenburgium Zuinglianum. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramentis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nunc ſunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangelium tãquàm certam veritatẽ amplexi ſunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

Conuẽtus Lunęburgenſis.

In Galliæ Chriſtianiſſimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blaſphemias deficiunt, & res necdùm ſatìs ſopita eſt.

ANnus 1562. inprimìs infauſtus & luctuoſus fuit florentiſſimo & Chriſtianiſſimo Franciæ regno, in quod iam ſenſìm irrepſerant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sæuitum eſt hoc anno mirabiliter & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in ſacroſanctam Euchariſtiam, in res Deo ſacratas, in templa, in monaſteria, in calices, vaſa ſacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euãgelij buccinatoribus, qui inter alios verbi miniſtros ſe dicebãt, octo vel nouem erant deſertores monachi, quos

Hæretici ſæuiunt in Gallijs.

eu omuerat Chriſtus ex ore ſuo. Omnium verò dux & ſignifer Theodorus Beza, in bonis Eccleſiaſticis egregiè iam antè etiàm luxuriatus fuerat. tales ferè plerique omnes fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatiſtę & buccinatores multiplicis noui Euãgelij. Habet autem malus dęmon amplam poteſtatem in eiuſmodi impios & deploratos apoſtatas, quibus ceu aptiſſimis malitię ſuę organis & adminiſtris ad omniuariam abutitur in miſeros & incautos homines ſpargendã & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezę ſatellites inter aulicos quoſdam ſuum cœpêre virus ſpargere, & quos in ſuam potuêre naſſam pertrahere, illis perſuadere conati ſunt, nè nefas eſſe putarent mentiri, fallere, fingere, agere prędas & ſacrilegia perpetrare: nec huic belliſſimo euangelico Thraſoni deerat ſuus quidam verbi Dei egregius prætextus, ſub quo perditiſſimi noſtræ ætatis hęretici innumeros perdiderũt. Et erat hęc doctrina plauſibilis, ſenſimque per hanc apud quoſdam non infimos ſibi gratiam conciliârunt. Ea obtenta, in eam cogitationem incubuêre, ſua vt conſilia in opus conferrent, ſtatueruntque menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidẽ aliud ex illa præda quàm aurum Tholoſanũ relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos om̃es iuſſerũt quantam maximam poſſent hominũ turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione ſuas illas pręclaras prędas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interìm iactabatur ab illis, ſi quod animo diſtinârãt, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorũ pium propoſitum & concilium perſpectum iri. Sed vt ſunt verſuta hęreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hęc ſacrilegia & templorum direptiones fierẽt, alias nationes id illis probro daturas & peſſimè interpretaturas, neque pleroſque Gallię proceres & homines eas rapinas toleraturos: præſtare igitur, vt res differatur, atq; intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati cõflandi, vndè Regis voluntate & conſenſu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem ſic nõnullis viſum tum fuit, ſed pleriq; Aquitani huius moræ impatientes, magno impetu in ſua regione omnia comminuerũt. Eſt enim in hoc nouo Euãgelio ſpiritus quidam vehemens, qui miſeros homines agit pręcipites ad audenda ea, quę ſani homines nunquàm auderent. Cùm enim malè perſuaſi ſint ab impoſtoribus pſeudoprophetis, hactenùs ipſos ambulâſſe in tenebris, iam demùm veram appræhendiſſe lucem, non ſobrietatis, ſed amentiæ muſto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, non verbis, ſed flammis vindicanda, tamen ſe putant rectè & religiosè agere: quæ perſuaſio falſa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias auſint liberiùs, quanto eas arbitrantur magìs DEO gratas. Et hæc quidem de imperita multitudine dici poſſint: nam multi etiàm non errore, ſed malitia peccant. Porrò autem etiàm Pariſijs viſebantur plures ſolito homines armati ad conciones procedere duobus in locis, nec obſcurè licebat animaduerti, non niſi peſſima quæque iſtos machinari. Nam & minas

Spargitur virus inter aulicos.

Verſutia hæreticorum.

Furor hæreticus.

Pariſijs hæretici inſoleſcunt.

minas vulgo intentabant,& verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoque planè ſpectabant, vt cuius cauſa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuium,ab Hugoniſtarum (ſic vocabantur ſocij Caluiniani) factione alienus,gladium geſtâſſet, is vt ſeditioſus compræhendebatur, cùm tamen iſti Hugoniſtæ omne genus armorum circunferrent.Ipſis Iohannis Euangeliſtæ ferijs,cùm Hugoniſtæ frequentes admodùm ad cõcionem iuiſſent, & ea abſoluta Catholici ad preces veſpertinas in ſancti Medardi æde campanas pulſarent,Hugoniſtæ eam pulſationem iniquo tulêre animo,eaque verbi Dei prædicationem interturbari querebantur. Indè igitur arrepta occaſione,in ædem necdùm benè exædificatam armati impetum fecerũt, vna manu gladium, alia ſclopettum geſtantes: effractiſque valuis om̃ibus, miſeram plebem inuaſerunt haud aliter,quàm ſi bellum denũciatum eſſet. Erat ibì cum plebe concionator Catholicus,quem iſti viri Euangelici ità tractârunt parùm Euangelicè,vt ille iam procumbens in genua,capitis ſui ſectionem expectârit: ſed ictus illi intentatus,tunicam ſcidit, & carni non leue inflixit vulnus, nec tamẽ caput penitùs amputauit, deindè enſe,quoàd collibitum eſt, illum egregiè verberârunt. Quoſdam etiàm alios enecârunt,nec paucos ſauciârũt. Ipſam verò ſacroſanctã Euchariſtiam, quod ſinè horrore dici vix poteſt, homines emotæ mentis cõfregerunt, & humi abiectam pedibus proculcârunt. Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur,cui non amputârint caput,haud aliter quàm ſi vitali illæ ſpiritu animatæ fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuêre, è quibus multas comminuerunt, atque etiàm aras non paucas demoliti ſunt, calices, reliquias, veſtes ſacras & quicquid abſportari potuit,abſtulerunt.Horum dux quidam ad ſummam vſq; aram adequitans, clamitabat,Pilla tout/Pilla tout,id eſt, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus,is prę omnibus palmam referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebant catholicos Pariſienſes, tum D E O, tum regi ſuo fideles,cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos, in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi,atque ità crudeliter enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorum necem vel lachrymis vel gemitu proſequi.Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm,haud ſecùs atquè ſeditionis ſtudioſus,verberabatur.

Templũ S. Medardi inuadunt.

Euchariſtia cõculcatur.

Catholici aliquot in puteos demerguntur.

Miſeram quandam mulierculam capillis appræhenſam,per plateas raptabant & immaniter percutiebant,eam vnam ob cauſam,quòd plorabunda dixiſſet,En quibus premimur anguſtijs,num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxtà àc pedites,diſtrictis gladijs,alta voce clamãtes,Euangelium Euãgelium:non Chriſti vtiquè,qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium, ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti anteambulonum, qui ei ampliſſi-

pliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ papiſtæ?& id genus multa alia digna talibus viris & tali euangelio. Nec verò occurrebat populo catholico, quid ad hæc reſponderet, aut quò ſe verteret.

Menſe Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt ſtatuerent, tolerarí ne deberet in Gallijs gemina religio, & Hugoniſtis templa permitti. Tandèm, vt quidam ſcribũt, permiſſum eſt Caluiniſtis impunè cõcionari, baptizare, ſacramenta contemnere, ſed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Pariſienſium lenirentur, multa ipſorum cauſa facta dicebantur, quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas eſſe Caluiniſtis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametſi non vetabantur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluiniſtæ ſe mirificè tuebantur poſteà, nec dubitabant dicere, proceres illorum approbâſſe religionem, cùm tamen diſertis verbis in eo edicto haberetur, nolle ipſos duas approbare religiones. Iam porrò ſectarij confidentiùs quàm antè ſuis ſe induebant armis, idque ſub ſpecioſo edicti huius exequendi prętextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miſerabili tumultu ità facilè opem ferre, erantque etiàm quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obſcurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum cõfuſionem in illo florentiſſimo regno regi puero longè optimo & ſummę ſpei adſcribat. Si regi Franciſco, huius regis Caroli fratri, diuturnior vita contigiſſet, hęreticorum conatus non illos fortaſsìs progreſſus habuiſſent. Sed propter peccata hominum permiſit Deus aliquid poſſe impium Bezam cum ſuis ſocijs apoſtatis monachis, rursùs vbì immenſæ eius bonitati viſum erit, regnum illud Chriſtianiſſimum ab omni hæreticorum fermento repurgaturus. Cùm autem hæc ità gererentur, vt paulò antè dixi, Senatus Pariſienſis, quem Parlamentum vocant, diſertis verbis ad ea ſic reſpondit: Nec poſſumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis ſatìs declarârunt, quàm eſſent plerique animis alieni ab iſtorum hominum conatibus & machinamentis. At tamen ob armatæ multitudinis metum, poſteà nonnihil mutata ſententia, edictum illud paſſi ſunt certa quadam ratione nõ aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perſtrepebant. Verùm nec ſic quidem ſatisfactum ſibi putabãt Caluiniſtæ, quippe qui non hoc vnum ſpectarent, vt illis ſuo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id ſe obtinuiſſe lętarentur, quòd hac ratione populum in ſuam naſſam poſſent pertrahere.

Conuentus Senat⁹ regij

Sententia Senatûs Pariſienſis.

Quandò verò poteſtas illis facta nõ fuit noua templa conſtruendi, miniſtri ſeu buccinatores Caluiniani à rege impetrare molíti ſunt, vt liceret ipſis in Catholicorum templis ſua agere miniſteria: qua in re mirabili vſi ſunt vafricie. Simulabant enim ſe cum Catholicis in ipſorum velle redire Eccleſias, modò quędam remouerentur, quæ ipſi cenſerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omnes, qui ipſis id negandum putarent. Hæc autem illi ſic petebant, vt

Simulatio Caluiniſtarum.

ſuarum rerum incrementa indè oritura nõ ambigerent. Tandèm definitum eſt, vt cum Caluinianis miniſtris Catholici Theologi de religióne corã Regina diſputarent: & miſſæ ſunt ilicò literę ad facultatem Theologicam Pariſienſem, vt quatuor aut quinque è ſuis mitterent reſponſuros ad ea, quæ ipſis eſſent proponenda.

Diſputatur coram regina cum hęreticis.

In hac diſputatione à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait inſignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, ſi habeat obſequentes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidã apoſtata Franciſcanus. Commodùm ſanè iſtis hæreticis euenerat, quòd huic diſputationi intereſſe non pòtuit ampliſſimus & doctiſſimus Lotharingiæ Cardinalis, alibì tum grauibus negocijs occupatus, qui aliâs in Poſſiaca diſputatione os impurum iſtius Thraſonici Bezę oppreſſerat, præſente Regina & multis regni proceribus. Intereà ciuibus Pariſienſibus glorioſi Euangelici fratres perſuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta eſſe, & pugnare cum ſcripturis ſacris, victosque à Caluinianis eſſe Theologos Catholicos. At Pariſienſes illis reſpondebant, maiores & præpoſitos ſuos non minorem agere curã ſalutis ſuæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis ſuis maioribus & præpoſitis habere ſe doctrinam ſuam velut per manus traditam, in qua illi haud aliter atquè in fide Ieſu Chriſti, & in regis ſui, tanquàm lègitimi principis & domini ſui obedientia, potiùs mortem eſſent oppetituri, quàm vnquàm tranſituri in caſtra frementium beluarum atque ferarum, nouorum ſcilicet Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miſcerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd ſi verò omninò oporteat ipſos rationem reddere religionis ſuæ, miſſuros ſe eò aliquot homines doctos ſuis ſumptibus. Deindè vrgebant ſummoperè Theologos aliquot, vt ad diſputationis locum celeriter proficiſcerentur. Nauabãt id temporis ſtrenuam operam Catholicæ tuendæ religioni pręter alios etiàm Guiſij principes, Magiſter equitum, Mareſchallus ſancti Andreæ, & ciues atque mercatores Pariſienſes, qui ſe primos oppoſuerunt Caluinianis, multumque poſuêre ſtudij, operæ & diligentiæ in obſecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum conſilia & machinationes impedirentur.

Defenſores Catholicæ religionis.

Primum autem diſputationis caput fuit, quòd Caluiniſtæ concionatores cuperent ſtatuas, imagines, reliquias, templorum ornamenta deſtruere, confringere & eliminare: aiebantque non ſe redituros ad religionem noſtram, niſì priùs hęc & alia pleraque ipſis moleſta profligarentur: ſcilicèt in gratiam apoſtatarum, recedendum eſt ab Eccleſiæ Catholicæ inſtitutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcicæ iconomachiæ ſubſcribendum. Fuit autem reſponſum illis abundè à Theologis Catholicis, ſed illi ab hac ſua ſententia diſcedere noluerunt. Erant tum quidam miniſtrorum Caluinianorum fautores, qui vt illos in ſuo propoſito confirmarent, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes explo-derentur, dempta CHRISTI crucifixi. Sed id miniſtri ferre noluerunt,

nihilo

nihilo magìs propitios erga Chriſti,quàm Diuorum imagines,ſeſe declarantes.Sed neq; Catholici eos audiendos dicebant. Si enim Chriſti imago veneranda eſt Chriſti cauſa,quem repręſentat:itidèm ſanctorum imaginibus honor habendus eſt propter eos,quorum ſunt imagines. Non deerant verò,qui hanc cõtrouerſiam ad Romanum Pontificem vel ſynodum œcumenicã referendam ſtatuerent:verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos ſemper in vſu & more poſitum fuerat, iam in dubium verteretur.Et Caluiniani quidem hinc anſam arripuêre ſuis ſacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prætexendi.Et eſt tunc quoddã ab eis ſcriptum editum,in quo illi affirmare non dubitârunt, ſe plena regis authoritate imagines cõfregiſſe,vt ſuam impietatem in regem reijcerent,& ſceleratiſſimè illum apud omnes traducerent. Sed & ſermone paſſim apud omnes iactabant,ſe diſputatiõe obtinuiſſe, vt cum imaginibus bellum gererent,theologicamque facultatem & Epiſcopos ab ipſis ſtare: nec talium mendaciorum pudebat belliſſimos Caluini diſcipulos.Iam q-dam proceres Caluiniani clàm militem cõſcribebant,alij eorum ſocij parùm humaniter clerum tractare cœperunt.In pagis multi paſtores vel parochi occidebantur,quibuſdam ſacerdotibus pręcidebant auriculas,easq; ſuis affigebant pileis.Duces & ſigniferi ſectarij non deerant ſuis machinationibus promouendis: neque ignorabant quanti ipſorum intereſſet, ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere:ea enim in poteſtatem redacta,reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tunc ſunt quandoquè Pariſijs in concione ſeptingenti vel octingenti homines in equis,pręter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgariter cõmouebantur,quòd pręcipui è ſectarijs,ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis,prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius,cuius pręſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum,qui iam ſpe deuorauerant facultates optimorum ciuiũ. Sic non deeſt præpotens Deus ſpem ſuam in ipſum collocantibus. Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi pręreptum cernerent,Porrò ex vrbe excedentes,aliò commigrârunt,vbì habita conſultatione,cùm intellexiſſent abeſſe pręter alios etiàm Guiſium principem,altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem rediêrunt vrbem occupandi animo.At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent,nì cęſos ſe vellent,actutùm Aureliam omnes profugerunt, vbì facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire, vt oppidum illud conſeruarent,nec vlli damnum darent,cuique libera relicta facultate viuẽdi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum,quo cautum eſſet,nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur.Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quęrebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti ſolent hæretici omnes & perfidioſi ac ſimulati Chriſtiani,apud quos nullus eſt Dei timor,& honeſtum eſt propemodùm mentiri,fallere,periurare,nullis ſtare promiſſis.Admiſſi igitur

Vanitas Caluinianorũ.

Periculum Pariſienſiũ.

Hęretici profugiunt Aureliam.

Templa Aureliæ vaſtantur.

intra vrbem Aurelienſem, in dies magìs ac magìs templa vaſtanda & expilanda ſuſceperunt, idque planè contra edictum, cuius ſe volebant videri patronos & conſeruatores. Et primò quidem libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vaſtauerunt, imagines confregerunt, ſepulcra & feneſtras vitreas diſſipârunt, ſedilia & quicquid ex ligno fabrefactum erat, Vulcano cõſecrârunt, & in eundem ignem coniecerũt libros ſacros in Abbatia repertos, multis interìm vſi petulantiſſimis ſermonibus. Deindè ſuos eò equos introduxerunt ſtabulatum, tantaq; barbarie in illud monaſterium ſæuiêrunt, vt nullum eius murum integrum reliquerint. Quoſdam etiàm ex monachis, qui illic remanſerant, ceperũt, coniectosque in carcerem vi eò adigere voluerunt, vt ipſis indicarent ſacras reliquias quas abſconderant. Erant in ijs iuuenes quidam, qui magnis pollicitationibus ineſcati, ſacra oſſa prodiderunt: quæ illi ſcelerati & nefarij homines flammis exuſſerunt, vt quantùm in illis erat, rursùs beatiſſimos martyres ſemèl pro CHRISTO cæſos, ad carnificinam reuocarent.

Erant in monaſterio illo duo iam affecta ætate ſenes, non ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quodam peſtilentis domûs ſolario ſedebat incluſus ad menſes quatuor, clàm illi victum ſuppeditante quodam eius amico. Orabat verò diù noctuque Dominum, illud mortis expectans genus, quod Dominus ipſi vellet euenire. Alter paſtoris functus officio in illa parœcia, per id tempus itidèm à monaſterio clàm receſſerat, latitaturus in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòſt iſti ſacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miſerum hunc ſenem, qui iam Euchariſtiam ceu breuì moriturus acceperat, inueniſſent, percõtati ex eo ſunt, eſſét ne monachus & ſacerdos certi cuiuſdam monaſterij. Illo id minimè negante, reſtim in collum & ſuper brachia eius iniecerunt, ſicque nudum deorsùm pertraxerunt. Vt autem viderunt iam ferè extremum illum ducere ſpiritum, cruentiſſimi carnifices lœtifero ictu caput eius pulſârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc contenti, homines omnis humanitatis & pudoris expertes, ad arborem cadauer alligârunt, & pro animi voluptate ſclopettis illud traiecerunt. Poſtquàm verò iam dictum monaſterium vaſtauerunt, ad alias Eccleſias progreſſi ſunt, ſed multa cum ſimulatione, vt eſt ſolenne apud hæreticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli poſthàc templo quicquam detrimenti allatum iri: ſed hoc eum habuit euentum, quòd reliquis Eccleſijs non aliter accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctiſſimi Aniani, eius vrbis antiqui Epiſcopi, ſacra oſſa immaniſſimè tractârunt & exuſſerunt. Conculcabant homines impijſſimi conſceleratis pedibus ſacroſanctam Euchariſtiam, vel etiàm ſclopettorũ globulis traijciebant.

Summa crudelitas in moribundũ ſenem.

Simulatio Caluiniſtarum.

Fabricę & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebantur: quòd ſi non ſatìs exactè quiuiſſent, in cuſtodias ducebantur, & interdùm grauiſſimè torquebantur, nisì pecunia ſe redemiſſent. Summam ſanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpiſſent, populus ea re permotus clamabat,

mabat, Quid iſthuc rei eſt Domine Deus? Iam enim ſibi perijſſe videbantur, cernentes ardere templum ſuum. Res precioſas templorum ex auro & argento fabrefactas, ſiue clinodia ſub eo prætextu auferebant, quòd dicerent ſe ea velle ſeruare regi, cùm indè poſteà nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Veſtes ſacræ omnes prædæ ceſſerunt, quibus ad magnum ludibrium abutebantur, non temperantes interìm ſibi ab immanibus blaſphemijs in Deum & cultum illius. Interdùm ſeſe oblectandi cauſa vnum aliquem è ſuo grege ſacerdotalibus induebant veſtimentis, tanquàm iam iturum ad ſacrificandum: eumque cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij cauſa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaque fœda & abominanda deſignabant, indigna planè quæ apud Chriſtianos referantur. In templis & ſacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamen deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fæx non paulo plùs delectatur, quàm Chriſti crucifixi aut ſanctorum eius. Monumenta omnia eleuatiora perfregerunt, & in pleriſque oſſa recondita combuſſerunt. Ipſum quoquè cadauer regis Frãciſci eius nominis 2. qui frater fuit Chriſtianiſſimus æquè Chriſtianiſſimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde ſanctæ Crucis conditum combuſſerunt, animi crudelitatem in extinctum declarantes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adoleſcens Aureliæ deceſſerat, cùm illic ageret conſultandi cauſa, quibus rationibus regni ſui calamitatibus poſſet mederi.

Nota impiã petulantiã.

Cõburitur corpus Frãciſci 2. regis

Campanas & candelabra templorum belliſſimi Caluiniſtæ in bombardas transformare inſtituerunt: valuas deſtruxerunt, libros exuſſerunt, atq; templa deformârunt, vt ſpeciem templorum omnem amiſiſſe viderẽtur. Baptiſteria cloacarum loco habuêre. Quaſdam Eccleſias in cellaria mutârunt & armamentaria. In templo Franciſcanorum repoſuerãt puluerem tormentarium, in quem poſteà ignis incidit, & conſumpſit omnia. Clerus & religioſi tot malis circundati, pro ſe quiſque ſuę ſaluti conſulere cõpulſi, ex vrbe illa euadere, ſeque clàm ſubducere conati ſunt. Nam ſi quos compręhendiſſent, eos inſimulabãt furti, quòd templorum clinodia ſurripuiſſent. Faciebant hoc illi fratres euangelici, vt occaſionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis ſe poſſet eximere, niſì ſacrum Baptiſma & Confirmationem abiurâſſet.

Accidit vt quodam die inuenirent ſacerdotem in ſolario Miſſæ ſacrificium offerentem, & Catholicos confirmantem atque conſolantem. Illũ ſic vt erat ſacris veſtibus indutum, per plateas duxerunt vſq; ad portę excubitores, vbì capiti eius impoſita galea, & haſta in humeros iniecta, totũ diem compulerunt ieiunum perſtare inter illos perditos nebulones, qui excubias agebant, à quibus benè liberaliter fuit irriſus, & conuicijs atque ludibrijs exagitatus.

Nota facinꝰ euangelicũ.

Parochum S. Paterni, virum grandæuum, putà ſeptuagenarium, nolẽtem deſerere ouiculas ſuas, ſed eas quotidianis ſermonibus confirmantẽ,

Parochꝰ q̃dam vexatꝰ ab hęreticis

& de Dei benignitate ac miſericordia benè ſperare iubentem, cùm poſt menſes quatuor eis tandèm proditus fuiſſet, captus & prçſidi cuidam traditus eſt. Is prçſes iamptidèm hoſtili in eum erat animo, quòd permultis annis contra Hugoniſtas, & hunc prçſertim prçſidem aliosque nonnullos iudices, Catholicam religionem Aureliæ propugnâſſet, crebroq; eos malè adminiſtratç iuſtitię accuſâſſet, adeò, vt eo nomine delirus, imperitus & ſeditioſus quoquè habitus fuerit. Ità enim ſolent iſti euãgelici homines infamare eos, quos cupiunt extinctos. Et tamen, vt ſcribũt graues viri, ſi in illo Gallię Chriſtianiſſimo regno, immò etiàm apud ãlias nationes, pauci quidam nouandarum rerum cupidi, à locorum prçſidibus initiò mox oppreſſi fuiſſent, & ex iuris pſcripto, in eos eſſet animaduerſum, non tot millia poſteà perijſſent. Habet enim hoc hæreſis omnis & falſa doctrina innatum ſibi, vt nisì in ipſis ſuis initijs radicitùs extirpetur, paulatìm creſcat in immenſum, & longè lateq; omia horrendum in modum depaſcat & depopuletur. Vidimus proh dolor eius rei in diebus noſtris exẽpla multa nimìs, quç abundè quod dicimus, teſtari queant, etiamſi vetera nulla ſuppeterent. Sed ad rem. Cùm ſic, vt diximus, venerandũ hunc parochum Caluiniani captum tenerent, haud ſecùs eum tractabãt, atquè olìm Chriſtum ſatellites Herodis, illudentes & mendacijs ſtudio effictis virum bonum onerantes, inter alia hoc etiàm illi affingentes, quòd voluerit regem Chriſtianiſſimum prodere: tum etiàm ꝙ adulterinos nummos cudiſſet. Hoc illis bonis viris ſic viſum tum fuit illi pio ſacerdoti imponere, quòd ipſi eſſent id temporis occupatiſſimi multifarijs cudendis numiſmatìs ex illa præclara immanium ſacrilegiorum prçda. Ad extremum liberam ſe illi abſcedendi poteſtatem facturos dictitabant, ſi abiurata religione Catholica, ipſorum teterrimis paradoxis aſſentiret. Atque eius gratia crebrò ad illum mittebant ſuos miniſtros, qui cum illo diſputarent, & eum euerterent. Sed ille vir pius, in Chriſto benè firmatus, quo plùs ab iſtis moleſtię pertulit, eo factus eſt robuſtior, & in recta fide conſtantior. Tandèm multò etiàm acriùs eum infeſtare cœperunt, vt à fide deficeret: cumque interrogatus ab illis, velletne ab animi ſui propoſito diſcedere, prorsùs pernegaret, optatiusq; ſibi eſſe diceret vitam perdere, quàm vel ſuos parochianos deſerere, vel tam nefarium illis de ſe exemplum prçbere, ſuſpendio eum adiudicârũt. Itaq; ad illud ſupplicium proficiſcens, inter eũdum loquebatur de Chriſti paſſione, orabat pro ouiculis ſuis & pro vrbe illa. Cùm verò in ſcalam aſſcendiſſet, multas fecit optimas adhortationes ad dominos, ad illorum miniſtros ſeu concionatores, & ad populum, oſtenditque illis ipſorum aduersùm DEVM, religionem & regem Chriſtianiſſimum peſſimi exempli rebellionem, ſimul Deũ laudans pro hac ipſi collata gratia, quòd poſſet pro fide occumbere, populumque admonens, nè cuiuſquam periculi cauſa ab auita religione ſe abduci paterentur. Hac verò eius dicendi libertate & conſtantia excanduerũt tum domini quidam, tum cõcionatore Caluiniani: porrò è plebe pleriq; ingemiſcẽtes lachrymabãtur, ꝙ ille tam affecta ætate ſenex,

Nota figmẽta hæreticorum.

Adiudicat̃ ſuſpendio vir grandæuus.

ea animi fortitudine mortem exciperet religionis ergô. Vt autem Caluiniani ſuæ cauſæ patrocinarentur, rursùs per concionatorem quendam eum compellârunt, ſi quidem à ſua religione diſcedere vellet, licere ipſi incolumem abire. Verùm illo talia impiorum hominum promiſſa fortiter contemnente, ab illis peremptus eſt.

Poſtquàm autem intra Aureliam nihil reliqui ſibi fecerant Caluiniſtę, in quod ſuam tyrãnidem exercerent, præter ciues Catholicos, quibus nõ parùm infeſti fuêre, magno numero profecti ſunt in pagos, vbi ſuo more templa egregiè expilârunt. Quòd ſi in illorum manus incidiſſet ſacerdos aliquis, illum ad equos ſuos alligatum cogebant poſt ipſos aliquãdiù curſitare: ea voluptate exatiati, vel oculos ei eruerũt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia præciderunt, ac poſtremò ad arbores alligatum bombardarum globulis confecerunt. Quorundam ſecârunt capita, alijs è facie cutem detraxerunt, & primores digitos amputârunt. Quibuſdam in locis fœdiſſima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominum, ne ipſis quidem paruulis parcentes. In pago quodam haud ità procul ab Aurelia plùs minùs 25. homines compræhenderunt, in quibus erant aliquot puſiones. Sperabant ij pueri ſe horum cruentas manus, conſcenſa ędis ſacræ turri, poſſe euadere. Verùm in ipſam turrem ab illis cõiecto igni, duo paruuli è feneſtra ſuî ſeruandi cauſa exiliêrunt, quos nefarij homines excipientes, rursùs in ignem deportârunt, & miſerandum in modum concremârunt.

Immanis barbaries in clerum.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia reperiſſent, ſtatuam Ludouici XI. Gallorum regis, brachijs & cruribus amputatis, fœdiſſimè truncârunt, mox etiàm præſecto capite abieeerunt. Pòſt effracto eius mauſoleo, cadauer ad cineres vſq; combuſſerunt. Putantur in illo rege ea cauſa tantam exercuiſſe immanitatem, quòd ille hæreticos ſolitus fuerit ſeueriter caſtigare. Eadem barbarie vſi ſunt in ſacello Lõgauillano, vbi conditi erãt magnates pleriq; om̃es è regio ſtemmate oriundi: quorum corpora conuulſerunt, & membra cæſa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inueniſſent optatam prædam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iuſſerunt, vt intra triduum Aureliæ comparerent, reſponſuri ad ea quæ ipſis eſſent proponenda: quod ſi non facerent, vbicunquè poſteà reperirentur, laqueo ſe ſcirent enecandos. Et eò ſanè rem tandem perduxerũt, vt in ipſorum manus theſauri peruenerint, quibus ſuo more vſi ſunt. Poſteà ad Nauarræ reginam profecti, ea inſpectante id genus alia Euangelica facinora deſignârunt, proiectis & exuſtis cadaueribus parẽtum & cognatorum regis Nauarræ. Quodam in loco deſtruxerunt ſepulcrum cuiuſdam ducis Ioannis, qui ſanctus habetur, itemque omnium ſucceſſorum eius, quorũ omnia corpora in cineres redegerunt.

Facinus ſacrilegum in Ludouicũ regem.

Theodorus Beza concionator & dux iſtorum, non exigua è tot ſacrilegijs conflata pecunia, conſultius ſibi fore putauit, ſi ab Aurelia diſcederet, pcùl à periculo abfuturus. Metuebat eñ ſibi à rege, qui magno cõſcripto exercitu hęreticis imminebat. Perſuaſit aũt belliſſimus Beza ſuis homini-

Beza vult ire in Germaniam.

bus ſe iturum in Germaniam,& indè copias auxiliares adductururm. Intereà bis térve quadã in regiõe Galliæ cõcionatus, cùm ſe ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicoſos eos vocauit: vt verò ab eis præclarè & inprimìs Euangelicè ſe vlciſceretur, omnes illorum parochos & ſacerdotes iuſſit trucidari, cùm iam anteà ſæpè eos numerata pecunia ſe redimere compuliſſet.

Crudelitas Bezæ.

Inter alias ab ipſis occupatas vrbes, etiàm Turones obtinuerunt: qua in ciuitate è tribus templis ingentem auri & argenti vim rapuerunt, præter gemmas: fuit id damnum propè irreparabile. Aliud quoddam oppidum præcipuo quodam feſto die cùm ingreſſi eſſent, ſub finem ſacrificij cùm Agnus Dei caneretur, in eccleſiam armati irruerunt, contentiſque vocibus clamârunt, Apagite perfidi ſacerdotes, priùs quàm fruſtatìm cõcidamini. Ex præcipuis quidam dictitabant: Eià nos hîc iam ſacrificemus, nam iſti poſthàc ſuas hîc Miſſas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immeritò animis conſternati, ſed ab illis ſicarijs capiebantur, & ad ſuas ædes raptabantur, daturi quicquid haberent. Interìm his minis illorum circunſonabãt aures, quòd eorum ſanguinem canibus hauriendum præbituri eſſent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui iſtos prædones ad eius ædes adducentẽ iuſſit abſcedere, quòd regis iniuſſu nihil haberet in ipſius domo negocij. At ille nolens cedere, & impreſſionem faciens in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput ſecante peremptus eſt. Eo viſo, alij facto impetu eum vinctum tradiderunt præſidi, qui eum laqueo adiudicauit præter ius faſq;.

Turonum direptio.

Eſt verò & aliud quiddam ab eis deſignatũ planè tragicum, & omnem vincens modum immaniſſimæ crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus eſt. Huic primò virilia amputârunt, mox ea cocta illum edere compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc ſpiranti ventriculum ſeu ſtomachum è corpore euulſerunt, perſcrutaturi homines mortalium omnium perditiſſimi, vbinàm illud edulium hæreret. Quid hac fœdiſſima barbarie vel ab ipſis feris belluis, vel immaniſſimis Scytharum populis poſſit attentari flagitioſius, & ab omni humanitate remotius? Hæc nimirùm diſciplina hauritur è ſcholis quinti Euãgelij, cuius author Luterus, inſignis verò præter alios promotor Caluinus fuit.

Flagitioſiſſimum hæreticorum facinus.

Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflammârunt, exuſtis vnà rebus ſacris: qua in re eam illi adhibuère obſtinati animi peruicaciam, vt ipſos cineres, ex his incendijs remanentes, non modò vendere noluerint, ſed etiàm penitùs diſſipârint & aboleuerint.

Hæretici mirè ſæuiũt in Nortmannia.

In Aquitania crudeliſſimè graſſaturi erant, nî maturè conatibus illorum eſſet itum obuiàm. Nam quodam loco Catholicos viuos in puteos demerſerunt, paruulos medios diſſecârunt, ſacerdotum ventres ſciderũt, & inteſtina lignis quibuſdam glomeratìm illigata extraxerũt.

Item in Aquitania.

Inter omnia verò ſummæ impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, quòd ſacroſanctam Euchariſtiam indigniſſimè tractârunt,

runt, pedibus eam conculcantes, canibus proijcientes, ignibus concrē-mantes, & ſclopettorum globulis traijcientes. Quid hæc autem portendant, quáve tandèm ratione prępotens Deus has ſuas iniurias, quas non ibì tãtùm, ſed alijs etiàm Europę locis perpeſſus eſt, vlturus ſit, ipſe nouit: quem vtinàm maturè agenda modis omnibus pœnitentia ità nobis reddamus propitium, vt auertatur ab ira furoris ſui. Inſani mortales nõ penſant illos æternos gehennæ ignes, quibus in omnē æternitatem pro tantis ſceleribus atrociſſimè cruciabuntur: vt interìm ſileamus præſentis vitę vltiones acerbiſſimas.

Pictauij quoquè ſuę atrocitatis exempla inſignia iſti perditi & miſeri ediderunt. Graſſatum eſt illic quoquè ab iſtis horrendum in modum in templa & ædes Canonicorum. Aſſeruabantur ibì oſſa Hilarij ſanctiſſimi pontificis, quem D. Hieronymus non immeritò vocat tubam Latini ſermonis cõtra Arrianos, atque etiàm Radegundis reginę Franciæ, cuius fuit eximia in Deum pietas & vita ſanctiſſima: aliorum quoquè ſanctorum. Hæc oſſa & ſacratas reliquias illi impuri nebulones proiecerunt, & more ſuo combuſſerunt, vnà quoquè bibliothecas inflammantes. Nolũt enim extare patrum monumenta, quibus eorum poſſint impia commē-ta facilè confutari. Lugduni quoquè præter alia facinora euãgelica, illius antiquiſſimi & ſanctiſſimi martyris Irenæi oſſa concremârũt, & in templa mirum in modum ſæuiērunt, nè haberēt Catholici vbì ſacrificarent. Apud Turones illius itidèm incomparabilis ſanctitatis Epiſcopi Martini ſacras reliquias in ignem proiecerunt, & cineres in aërem diſperſerũt. Huiuſmodi, inquam, diſciplina proficiſcitur ex Caluini & Bezæ ſchola, & tam præclara facinora edere docet nouum euãgelium. Et nondùm volunt intelligere miſeri mortales, quos duces præceptoreſque ſequantur? Si Turcæ & Tartari hæc feciſſent, omnem impietatis & crudelitatis modum exceſſiſſe diceretur: iam verò ab illis hæc perpetrata ſunt, qui ſe euã-gelicos iactitant, cùm ſint quibuſuis Turcis & Tartaris longè immaniores. Aberat aliquandiù à Galliæ regno illuſtriſſimus ille princeps Franciſcus Guiſius, ſed hæreticorum graſſantibus tumultibus, à matre Regina & regis Senatu in regnũ è Lotharingia reuocatus eſt, qui ſanè & Chriſtianiſſimo regi, & illi ampliſſimo regno fidiſſimam nauauit operam. Conſcripſit enim exercitum iuſſu regis, & iam multi erant cum rege, ità vt diuerſi exercitus ad diuerſas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur: at tamen ꝙ tardiùs illæ copiæ conuenirent, non potuit primis hæreticorum conatibus obſiſti. Vbì ad Turones ventum eſt, ea vrbs hęreticis erepta eſt cum alijs minoribus oppidis ad Ligerim fluuium poſitis. Ereptũ eſt etiàm Andegauũ. Iam em̃ pleriq; pertæſi erãt tam barbaræ immanitatis & ſacrilegæ direptiõis templorũ: ità factũ eſt, vt nõ minori facilitate ad regis ſui obedientiam ſe reciperēt, q̃ ab illa dudùm diſceſſerãt. In Aquitania multi à regis exercitu cęſi ſunt ſectarij, duce quodã inſigni, q aliquotiès feliciter cum illis cõgreſſus, non paruã ſtragē edidit. Intra Tholoſam aliquot cõtinuis dieb9 certamen acre erat catholicis cũ Caluinianis: ſed hoc ipſo duce

Itidèm Pictauij.

Irenæi oſſa cremantur.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

oppor-

opportunè ſuperueniente, Caluiniani fuſi fugatique ſunt. Indè verò ad obſidionem montis Albani, vrbis munitiſſimæ, in quam magnæ hæreticorum copiæ ſeſe abdiderant, profectus eſt. Longum eſſet ſingula perſequi, neq; id in præſens commodè poſſem, quòd necdùm certam omninò rerum omnium eo tempore in Gallijs geſtarum notitiam contraxerim. Pictauium quidem venit Mareſcallus S. Andreæ, qui in 4. Mareſcallis facilè primus eſt. In eius exercitu erant ad decem hominum millia, aut circiter. Venit ante vrbem 8. Calend. Auguſti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt ſe déderent, nihil neque in rebus aut corporibus, neq; in religione ſua paſſuri detrimenti, modò agnoſcerent Regem ſuũ. Hoc quidem ſic illis crebrò propoſitum eſt, ſed nihil effectum, illis reſpondẽtibus ſe agnoſcere ſuum regem, & illi parére ſe velle: ſed illum non habere quicquam in mandatis à rege contra ipſos. Literas etſi oſtentaret, tamen eas non eſſe regis: & ſi maximè eſſent, regem eſſe puerum, ignorare quid fieret, impelli illum tranſuerſum à duce Guiſio. Hanc cantionem pleriq; omnes Caluiniſtæ cantillabant in Gallijs, cùm ad Regis obedientiam reuocarẽtur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Mareſcallo, leuibus vtrinquè prælijs ſubindè certatum eſt, donèc à Turonibus aduecta ſunt tormenta. Tum verò ipſis Auguſti Calendis vrbs tormentorum ictibus validè quaſſata, & eodem die proditione capta & direpta eſt. Cæſi ſunt initiò non pauci hæretici, ſed maxima pars & quidem ſeditionis capita, in pedes ſe coniecerunt. Tandèm tota vis belli ad Aureliam obſidendam conuerſa eſt. Accidit autem, vt Caluiniani illi cum catholicis confligerẽt acerrimè: & quidem Caluiniſtæ primùm aliquandiù rem proſperè gerunt, cæſo ſummo Franciæ Mareſcallo S. Andreæ, quem infenſiſſimè oderant, capto etiàm ipſo Coneſtabile, & multis primæ nobilitatis viris. At vbì Guiſius cum extremo agmine ſuperuenit, victoria ex eorum manibus extorquetur, & ipſe Condæus Caluinianorum caput capitur, & totus peditatus ad internecionem deletur. Feruntur ex Condæi partibus cecidiſſe eo prælio ad ſexdecim millia. Ex regijs quoquè permulti ceciderunt, & in ijs nobiles & egregij duces. Condæus in cuſtodiam ducitur, & qui ab eius grege capti erant ex regijs, Aureliam abducuntur. Ammiralius ſecundus à Condęo, ab hac pugna redit Aureliam, vrbemq; mirificè communit. At Guiſius ad obſidendam vrbem cum omni exercitu reuertitur.

Pictauium recipitur.

Prælium funeſtum.

Hoc ferè tempore Abdyſu Aſſyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longiſſimo itinere, vt Pontificem inuiſeret, atque ab eo cõfirmaretur: ad cuius etiàm genua prouolutus, obedientiam promiſit: iurauit etiàm ſe Conciliorum Oecumenicorum & ſpeciatìm Tridentini ſtatuta atque decreta omnia ſuſcepturum, ſeruaturum, & ſuos omnes docturum. Habet autem multos ſub ſe Epiſcopos, & ingenuè faſſus eſt, ſe de Synodi Tridentinæ legitima cõgregatione nihil ambigere. Ipſe quoq; ad Synodum illam acceſſiſſet, niſi eum neceſſaria negocia in patriam reuocâſſent. Et quia in itinere à Turcis ſpoliatus erat, Pontifex eum eiusq;

Abdyſu patriarcha Aſſyrius venit Romam.

pre-

presbyteros & diaconum, veſtimentis & rebus omnibus ad eius ſacerdotium pertinentibus, & viatico donauit. Fidem ſuam in Concilio Tridentino die 7. Septembris Anno 1562. hunc in modum abſens profeſſus eſt: Confeſſus ſum puro corde & fide non ficta coram Reuerẽdiſſimis & illuſtriſs. D. Michaële tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio, S. R. E. presbyteris Cardinalibus, in hanc formam: Ego Abdyſu filius Ioãnis de domo Martia, ex ciuitate Gezirę in Trgri flumine, olìm monachus S. Antonij monaſterij ſanctorũ Rochę & Ioãnis fratrum, electus Primâs ſiue Patriarcha ciuitatis Muzal in Aſſyria Orientali: Iuro quòd ità corde credo & ore confiteor Sanctæ Romanę Eccleſiæ fidem, approbatis omnibus & ſingulis illis, quę ipſa approbat: & damnatis ſimiliter omnibus, quæ ipſa damnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & retenturũ eſſe profiteor & promitto, & omnes fratres meos Metropolitas ſiue Epiſcopos ac diœceſanos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos ità credendum & tenendum eſſe docebo, & modis omnibus quibus potero, perſuadere conabor. Ità me DEVS adiuuet, & hæc ſancta DEI Euangelia. In quorum omnium fidem, hanc meam fidei profeſſionem & atteſtationẽ manu mea ſcripſi &c. Romæ die 7. Martij, Anno 1562.

Profeſſio fidei patriarchę Abdyſu

Cùm vrbe excederet rediturus ad ſuos, petijt ſtudioſiſſimè, vt Tridẽtini concilij Canones & decreta ad ipſum perferri curarentur: ſe enim omnia ſeruaturum. De ſacris literis ſæpè interrogatus, grauiter & copioſè reſpondit. Nominabat etiàm & ſe habere dixit libros omnes veteris & noui Teſtamenti, etiàm quos Hebręi & hęretici ex Canone reijciũt. Antiquos doctores Gręcos & Latinos, eoſdẽ ferè quibus nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè verſos diligenter ſe legiſſe: nonnullos etiàm, quorum nomina nobis ſunt incognita. Sacramentis vtì ſe ac populos illos ijſdem ferè quibus nos: Confeſſione auriculari, precatione pro ſalute mortuorum, Canone ijſdem ferè verbis in celebranda Miſſa, conſecratione prorsùs eadem. Imagines diuorum pijs precibus venerari. Fidem ab Apoſtolis Thoma & Thaddęo, eorumq́; diſcipulo Marco olìm accepiſſe, hodieq́; retinere ea loca, vbì ipſe degeret. Ità Eccleſię dignitas & ſalutaris doctrina per 1500. annos in tam longinquis gentibus inter tot perpetuas infidelium vexatiões, eadem in hunc vſq; diem permanet, quã apud nos Euangelici prę cones oppugnant & lacerant.

Apud Aſſyrios quæ ſcripta diuina & Patrũ habeantur.

Sacramẽta.

Confeſſio.

Canon Miſſæ.

Anni huius menſe Nouembri Francofurti in Romanorum regem communibus om̃ium Electorum Principum ſuffragijs eligitur Maximilianus Boëmiæ rex, Cæſaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus inſignis, de quo omnes boni ſibi pollicentur, eum in ſeruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parentis Ferdinandi ſanctiſſimorum & pientiſſimorum Cæſarum conſtantiam & integritatem præſtiturum, ſicut etiam iam non ſemèl præclarè pręſtitit. Temporis anguſtia nõ patitur rem totam accuratiùs & prolixiùs cõmemorare, & quę illic geſta ſint, oĩa ordinè deſcribere. Turcici Imperatoris Legatus

Maximilianus fit Romanorũ rex

venit

venit Francofortum, præter literas ad Cæſarem Ferdinandū datas à Turca Solimāno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum miſiſſe Cæſari dono captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione principum quorumcunque redimi paſſus eſſet: petere autem, vt ipſe Cæſar captiuos Turcas dimittat.

Legatus Turcæ cum muneribus.

Menſe Maio Lunæburgi Conuentus fuit principum & ordinum imperij, Circuli, vt vocant, inferioris Saxoniæ, in quo præcipuè actum eſt de Bremenſibus Caluinizantibus, & decretum factum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè ſensìm Caluinus etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani præcones cogerentur ſolum vertere. Tilmannus Heſhuſius ſcribit piam defenſionem præſentiæ corporis Chriſti contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuerſum ſcribit Thomas Eraſtus Medicus, abutens Chriſti, Pauli & Patrum teſtimonijs. Porrò Bullingerus egregiè ſe tuetur contra Brentium. Triſtiſſimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex ſcriberent ſe à Saxoniæ principibus è Schola Ienenſi dimiſſos eo quoquè nomine, quòd Sacramentarijs ſe oppoſuerint. Et quidem, nisì fallor, hodieque miſerè exulat Illyricus inſignis Luteranus. Deniquè Brentius de vera præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, librum edit contra Martyrem & Bullingerum. Hoc ſcriptum dum ille Martyr impugnare ſtatuit, magno Brentij cōmodo exhalat ſpiritū Nouembris die 12. Pro talibus non eſt orandum, quia immunes ſunt à Purgatorio.

Conuentus Lunæburgenſis.

Calamitas Illyrici & ſociorum.

ANno 1563. Bullingerus Brentio reſpondet. Ità eſt inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè purā doctrinam iactitent. Mirum eſt, Principes & reliquos magiſtratus non aduertere iſtorum dogmatiſtarum vanitatem, & quanto cum periculo coniunctum ſit, talibus fidem commodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hæc euangelicorum controuerſia tandèm funeſtum & lamentabilem exitum habeat. Et quid mirum ſi funeſtum habeat exitū quintum iſthuc Euangelion, cùm non ferè nisì turbulentum & ſeditioſum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur iſti puri Euāgelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementer traducūt apud indoctum vulgus: ſed ſunt ex noſtris, qui quandoquè in Tabulas quaſdam viſitatorias iſtorum Euangelicorum Viſitatorum inciderint, in ijsque plura & deteriora à coniugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm poſſint apud Catholicos in tam auguſto orbe ſcortationes reperiri. Quidam Luteranicus ſacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam, vxorem duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via ſterneretur. Interrogatus cur tantum admiſiſſet facinus, reſpondit coniugium in Luteranis ſacerdotibus non reſtinguere vagas libidines. Innumeris id poſſet exemplis doceri, vt maximè quoquè reprehendendi videantur, qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia ſacerdotibus, contra omnia omniū ſeculo-

Adulteria euangelicorum cōcionatorum.

ſeculorum & ætatum exempla. Non frenatur libido libidini indulgendo, ſed gnauiter potiùs reluctando, & pijs ſtudijs perpetìm vacando.

Menſe Martio anni huius in ſuburbio Auguſtæ Vindelicorum apud S. Georgium, textor quidam filiam habuit annorum viginti, à malo dæmone obſeſſam & diriſſimè vexatam, adeò vt parentes eius tantam calamitatem cernere ampliùs non ſuſtinentes, Auguſtanæ Confeſſionis Luteranos concionatores eiuſdem vrbis (erant enim ipſi quoquè Luterani) conſilij & opis petendæ cauſa adiêrint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis euangelicis prçconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati ſe virtute & efficacia Luterici euangelij ſatanam illum expulſuros: ſed ſatanas ſatanam non eijcit. Conati tamen ſunt aliquid facere, ſed ſecurus eos contemplit teter ſpiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat. Nè tamen nihil feciſſe putarentur, iuſſerunt parentes diligentem habere puellæ curam: poſſe enim Deum facilè rursùs liberare puellam, ſi eius permiſſu id illi acciderit. Porrò virgo quædā, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine, cum famulā Magdalena ex pia quadam Chriſtianæ charitatis commiſeratione ad eandem puellam inuiſendi gratia in hypocauſtum venit, perſpectaque eius miſeria, cùm exiſtimaret non poſſe eam vel vnum ſuperuiuere diem, ęgrè tandèm parentes puellæ permouere potuit, vt accerſitum mitterent D. Simonem ſacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Auguſtæ catholicum eccleſiaſten. Rogatus ille, vt laboranti puellæ & ſummis angoribus comprehenſę, ſuam prȩſentiam non negaret, ad iter ſe accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dęmoniacæ abeſſet, illa miſerandum in modum clamitare, minitari ſuî prȩfocationem, nî dimittatur, ſimul etiàm magno impetu velut è lecto ſe prȩcipitare velle. Sciſcitante verò Anna, quam diximus, ecquid ſibi vellet, didicit potum ipſam petere.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam luſtralem ſiue benedictam: qua hauſta, mox cœpit miſerabiliter ſeſe agitare, & ſursùm deorsùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viſo, ij qui circunſtabant, cernere & re ipſa comperire ſe dicebāt vim quandam ſacratæ illi aquæ ineſſe. Nulla enim deincèps requie potita eſt puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam ſeruabant, teſtatus ſit ſe ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare velle, etiamſi vrbem Auguſtam lucraturum ſe ſciret ea opera, niſi parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore ſuo exhalâſſe fœtorem, vt omnes ſibi pereundum exiſtimârint.

Cùm ſic illa igitur magìs magiſque exagitata ſæuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limē domûs, vbì ea iacebat, acceſſit. Tum verò illa barbaricum in morem immaniter vociferari, furere, bacchari, Theologo atrociter maledicere: Miſſum me facito, inquit, Sacrifice, probè equidem te ſentio, præfocare me vis, furcifer, ſcelus, nequam perditiſſime. Ijs auditis, Theologus dixit patri puellæ, vt eam liberam ire

Dęmoniaca puella non poteſt liberari ab cuāgelicis.

Vis aquæ ſacratæ.

PP ſinerent.

ſinerent. Sed cùm immodicè ſæuiret ac ferociret, clamaretque ſe anima & corpore ceſſiſſe in ius & dominium mali dæmonis, idem Theologus petijt, vt pedibus eius vincula inijcerentur. Itaque ipſus eius parens mantili eius colligauit pedes, percontans interim ex Theologo, vellétne eam duriter ligari. Cui ille, Minimè, inquit. ſiquidem fruſtrà à te vincietur, niſi DEVS eam vinctam tenuerit. Tum illa miſera horrendum in modum ad tabulatum vſque ſeſe efferatè intendens, conſtrictosque pedes ſupra caput adducens, ſe expoliauit, tantamque vim præ ſe tulit, vt quatuor illi viri, de quibus antè diximus, alios duos ſibi adiungere cogerentur, quòd non poſſent ſoli eam tenere. Qui ſimul omnes clamabant, IESVS IESVS: malus dæmon eam abſportat. Poſtquàm verò Theologus ſæpè dictus DEI cœpit implorare opem, teter ſpiritus ad quartam ferè horæ partem continenter in puella mirè furere & maledicere, tum quoquè craſſa admodùm viri voce multa & ſciſcitari & reſpondere diſertis verbis non ceſſauit. Initio his vſus vocibus eſt: Ha, ha, he, equidem ſacrifice non migro ex hoc domicilio. Simul atquè verò à Theologo dictum eſt, Præcipio tibi &c. aliquantò pòſt reſpondit: Compellórne igitur hinc egredi? Ait Theologus: In nomine IESV regis gloriæ pręcipio tibi. Tum aliqua interiecta mora, multa nequam ſpiritus lugubri voce locutus eſt, & modò ſuperiùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tandèm permiſſum eſt illi per feneſtram abſcedere. Anteà verò quàm id fieret, puella in grabato ſe pronam inuertit, ducensque rhoncos cœpit tumultuari & ferocire, tanquàm vomitura: atque interim ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longiſſimè protenſa eſt, osque carbonum inſtàr nigrefactum eſt, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idque ſic aliquandiù perdurauit. Deindè ſursùm mox erectis luminibus, comploſisque manibus, Deo laudes gratesque agens, ità ait: Iam nunc ego agnoſco & video Deum meum. Multas quoquè Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num ſe ſentiret liberatam, ſemper illi reſpondit, Liberata ſum, Deo gratia. ſed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protenſa lingua, mihi perpetim innuentem, vt ad ipſum veniam. Itaque docuit eam Theologus, vt ter ſibi imprimens crucis ſignum, diceret, IESVS Nazarenus rex Iudæorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, reſpondit: Quotiès crucem exprimo, dæmon euaneſcit, ſed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè inſtituit, vtque abrenunciaret ſatanæ, & totam ſe DEO ac Domino ſuo addiceret: quæ omnia illa ſe facturam bona fide recepit, & ſacroſanctam Euchariſtiam accipiens, paulatim integræ ſanitati reſtituta eſt. Hanc hiſtoriam quiſquis ſyncero perlegit animo, facilè videt, apud ſectarios nullam eſſe dæmonum expellendorum poteſtatem, eamque apud Catholicos in hunc vſque diem permanere. Nec erit quiſquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare auſus ſit, cùm graues viri eam apud Auguſtanos compertiſſimam eſſe teſtentur.

Lingua atra & immanis.

Liberatur dæmoniaca.

Nota vim crucis.

Hoc

Hoc anno cùm princeps Guiſius fortiſſimè Aureliam obſideret regis Galliarum nomine,& quodam die ad veſperum nauigio Ligerim traijceret, domum iturus, in ipſo itinere à quodam ſceleratiſſimo proditore, quē hoſtes prece & precio ad tantum facinus impulerant, tribus ſclopetti globulis in humero dextro lœtaliter vulneratur, nec multis pòſt dieb⁹ ſuperuixit, magno quidem Caluinianorum Aurelianenſium commodo, qui propediè in eius manus venturi putabantur, ſi paululùm ei diuturnior contigiſſet vita. Eius obitus regno Franciæ longè infauſtiſſimus fuit. Ante mortem aliquot diebus ſuperuiuens, omnes ſuos grauiſſima oratione admodùm piè & religiosè inſtituit,& tandèm Catholicæ religionis ergô tam proditoriè occiſus, Chriſto ſpiritum reddidit. Eo mortuo, Condęus liberatur è cuſtodia, nec diù pòſt Lugdunenſes hactenùs refractarij, regi ſe dedūt,& Catholica apud illos religio reſtituitur. Porrò rex neceſſitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit. Princeps Guiſius à ſicario perimitur. Religio Lugduni reſtituitur.

Menſe Decembri finis optatus impoſitus eſt Synodo Tridentinæ, in qua multa ſanctiſſimè & ſaluberrimè decreta ſunt: ſed Euangelici dogmatiſtæ in ſuis fæcibus hęrent, perguntq; ſuos & tueri & propagare errores. Fuerunt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & viri complures longè doctiſſimi. Multos in eam Synodum ſumptus fecit Romanus Pontifex Pius IIII. Itemq; Ferdinãdus Imperator religioſiſſimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & ſolitis cęremonijs coronatus eſt Maximilianus, Romanorum & Boemię rex prudentiſſimus. Maximilianus coronatur Hungariæ rex.

ANNO 1564. Rex Danię & Lubecenſes bellum, quod ſuperiori anno in regem Suediæ ſuſceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis.

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolſtadij obijt vir doctiſſimus Fridericus Staphylus, ætatis ſuæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittembergæ familiariter cum Lutero & Melanchthone; ſed tandèm magna Dei benignitate conuerſus ad Catholicam fidem, hęreticorum fraudes & mendacia atque fœdiſſimas antilogias ità cepit proferre in publicum, vt omniū illorum in ſe plùs quàm Vatinianum concitârit odium. Fuit is vir Gręcè Latineque doctiſſimus, & hęreticorum myſteria nouit ad vnguem, quæ paulatìm ſtatuerat ad omnium notitiam perferre, niſi eum mors impediuiſſet. Anno 1558. Coloniæ typis excuſa eſt theologiæ Luteranæ trimembris Epitome, ipſo Staphylo authore. Is libellus mirabiliter offendit hęreticos omnes,& cùm non eſſent inter ſe cōcordes, hoc tanto oblato aduerſario ad ſyncretiſmum conſtituendum ſe mutuò hortati ſunt, quô communibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factum eſt. Sed ille acriter eis reſpondit, adeò vt poſteà quidam Luteranus eum magnum diabolum vocârit, quandoquidem infeſtiſſimis eos,& propè ipſorum telis & armis oppugnabat, luculenter eorum oſtendens fœdiſſimas antilogias, & mutuas diſſenſiones, idque ex proprijs illorum ſcriptis. Erat inter alios eius hoſtes quidam Goppingenſis, pręco Iacobus Smide- Fridericus Staphylus prodit fraudes hęreticorum.

 linus.

Impudentia Smidelini. linus. Is incredibili ſtultitia & impudentia auſus eſt aſſerere, nullam inter Euangelicos eſſe in doctrinæ fundamento diſcordiam, cùm tamen non ſolùm à Staphylo, ſed etiàm ab ipſis Luteranis diuerſum oſtẽderetur. Sed quid nõ audet hæreticorũ perfricta frons? Cùm hoc Smidelino pręcipuũ fuit Staphylo certamen, non ꝙ dignus eſſet cuius ineptijs & calumnijs reſpõderetur, ſed ab hominis cõtundendam impudentiam, & Catholicã fidem ab illius calumnijs vindicãdam. In Apologia ſua idem Staphylus de quodam iuuene concionatore Luterano cõmemorat hiſtoriam lectu dignam, quã hoc loco inſerere paraphraſticôs non grauabor, vt nôrit poſteritas, quàm monſtroſos ediderit dogmatiſtas ętas noſtra. Iuuenis quidã Exemplum memorabile. cõcionator Miſnenſis (Eſt autem Miſnia pars Saxoniæ) cùm eſſet aliquãdiù concionatus in Miſnia, voluit in Saxoniam proficiſci, (ampla eſt enĩ Saxonia, & latè patet) idque ſpe obtinendi alicuius miniſterij Euangelici. Erat aũt ipſe quidem Adiaphoriſta, id eſt, Melanchthonicus: porrò ea Saxoniæ regio, quò ſe contulit, Illyricanũ habuit ſuperintendẽtem. Quanuis autem Matthias Illyricus diſcipulus fuerit Melanchthonis, tamen in quibuſdam acerrimè diſſidet à ſuo pręceptore, ſicut & Melanchthõ à ſuo magiſtro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano ſuperintẽdente, quam religionẽ profiteretur, reſpondit, ſe ſentire cum Melãchthone & Georgio Maiore. Ergò, inquit ſuperintendens, mammaluca es tu & Melãchthonicus repellitur ab Illyricanis. apoſtata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melanchthonis doctrinam. Porrò ſciſcitanti ſuperintendenti, num crederet bona opera eſſe pernicioſa ſaluti, ille quidem reſpondit non ſe id credere, ſed potiùs prodeſſe ea ſaluti: mox verò tanquàm Euangelij hęreticus iuſſus eſt ex ea vrbe totaq; regione diſcedere. Iam enim Melanchthõis diſcipulus Illyricus, Melanchthonis diſcipulum ferre non poterat. Paſſus igitur miſer hîc repulſam, è Saxonia ſe tranſtulit in Pruſſiam, opulẽtam & vberẽ regionẽ. Ibi tum regnabat Oſiandrinum Euangelium. Petijt verò ab Oſiandrino quodam Eccleſiaſticum miniſterium: ſed illo percontante, num crederet hominem eſſentiali Dei iuſtitia iuſtum fieri oportere, & num eos qui diuerſum ſentiant, non alio quàm hęreticorum loco haberet, iſtoq; reſpon- Item ab Oſiandrinis. dente aliter docere Melanchthonem, atq; etiàm Illyricum, nec ſe ità poſſe de hominis Iuſtificatione ſentire: ilicò ceu hęreticus reiectus eſt, & ex Pruteni principis ditione profligatus. Venit igitur in Poloniam ad Caluinianos, ſed cùm nollet eandem cum eis cantilenam canere, nec à Luteri Euangelio deficere ad Zuinglianiſmum, ab illis itidèm haud ſecùs atq; A Caluiniſtis. hæreticus repulſus eſt. Itaque excluſus à Caluiniſtis, ad Picardos ſe contulit, ſperans ab illo hominum genere ſe in eorum ſectam & contubernium receptum iri. At illi volebant, vt reliquis ſectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinam tanquàm optimam complecteretur. A Picardis. Quod cùm illi non eſſet integrum, miſer ab illis perindè vt à ſuperioribus compulſus eſt fugæ ſe committere. Indè ad Sileſianum quendam nobilem venit, à quo interrogatus, ecquídnam de Suécfeldij Euangelio ſtatueret, an crederet externum miniſterium eſſe ſuperuacaneum,

inter-

internum verbum,ſeu verbi prędicati energiam, eſſe ipſum Dei filium, reſpondit ſibi eam videri antiquã hęreſim,quæ ab Illyrico,Philippo,Caluino & alijs multis palàm editis ſcriptis oppugnata ſit. Quod reſponſum moleſtè ferens nobilis Suencfeldianus,hominem à ſe repulit:atq; ità rurſùs ille in pedes ſe conijcere compulſus eſt. Tot igitur locis repulſam paſſus,ad Anabaptiſtas in Morauia non infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo,ſed vt eorum myſteria & inſtitutum exploraret. Verùm ab illis callidè ſanè pręuẽtus,fidem eis ſuam exponere iuſſus eſt. Quæ cùm illorum placitis non valdè concordaret,nihil morati,quòd ille longos ſuos circuitus prætexeret, non aliter quàm hęreticum eum à ſe eiecerunt. Et tamen hæ ſectæ omnes ſingulatìm ſibi vendicant puram Euangelij doctrinam, eamq; cæteris omnibus detrahunt. In tanta autem doctrinæ varietate fieri quî poteſt,vt vera ſint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandèm facient miſeri mortales, qui in hos errorum labyrinthos præcipitantur,vel potiùs ſua leuitate induci ſe ſinunt? Tam diuerſis ex orbis noſtri angulis clamant certatìm pugnantiſſimi dogmatiſtę,noui Euãgelij buccinatores, Eccè hîc eſt Chriſtus:& tamen ſimul mentiuntur oẽs, cùm non poſſit eſſe Chriſtus,niſì in vna ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia,à qua iſti om̃es turpiter defecerunt. Sed vt ad noſtrum iuuenem concionatorem redeamus,venit ille tandèm Viennam Auſtriæ,vbì in Catholicum quendam incidens, ſuas illi moleſtiſſimas peregrinationes & aduerſos caſus,& in quibus verſatus eſſet hęreſibus, enarrauit,ſimul obnixè orans,vt ad obtinendam ſolidam certamque doctrinam,& ſcripturę diuinę genuinam interpretationem,auxilio ſibi eſſet. Fuit hoc proculdubiò diuinæ gratię opus,vt homo tot exagitatus difficultatibus,tandèm quandoquè rediret ad ſe,& perſpecta falſitate,quam hactenùs pro Euangelij luce eſſet amplexus,in viam reduceretur. Poſſunt enim hęreſes de ſe polliceri veritatem,ſed exhibere non poſſunt. Eſt verò ab illo Catholico hoc ei datum conſilij,vt eum ſcripturæ ſenſum,qui ſemper & vbiquè receptus fuit,amplecteretur,porrò priuatos omnes & ſingulares ſenſus repudiaret. Fieri enim nõ poteſt,inquit idem,vt priuatę opiniones Catholicum ſcripturę ſenſum ferant,multo etiàm minùs vt inter ſe cõſentiant, ſibique conſtent. Cùm enim non ſint iſti in eo corpore,quod viuit de ſpiritu Chriſti,& eius perpetuo ductu ac moderamine gubernatur, ſed ceu aridi palmites à vite Chriſto pręciſi, foràs proiecti ſint, ſpiritu vertiginis huc illucque impelluntur,& ſua commenta venditant cæcis & incautis mortalibus pro verbo Dei. Ità quòd ſingulis viſum eſt,hoc pro Euangelio obtrudit:cùm aũt alijs alia magìs placeãt,nec alij alijs velint cedere,naſcũtur dogmata mirè diuerſa,& ſingula tamen pro veris defenduntur, & ab euerſis hominibus recipiuntur. Accidit autem hoc iuſta quidem, ſed nimiùm formidanda ira Dei, vt in iſtos laqueos incidant homines, & pro veritate recipiant mẽdacium,dum nolunt audire Eccleſiam Dei,& ijs viuunt moribus,qui talem vindictam mereantur. Eſt autem certè doctrinæ veritas non apud hęreticos,ſed in Eccleſia quęrẽda, de qua pręclarè dictũ

A Suencfeldianis.

Ab Anabaptiſtis.

A Catholico reducię in viam.

Iohan.15.

Aduersùs hæreſes lib. 3. cap. 4. eſt ab Irenæo: Tantæ oſtenſiones cùm ſint hæc, non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium diues, pleniſſimè in eam contulerint om̃ia, quæ ſint veritatis, vtì omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc Iohan. 10. eſt enim vitę introitus: omnes autẽ reliqui, fures ſunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quę autẽ ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhendere veritatis traditionem? Quid enim, etſi quę de aliqua modica quęſtione diſceptatio eſſet, nónne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli conuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum & re liquidum eſt? Nota de traditione. Quid autem ſi neq; Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis? nónne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus cõmittebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes barbarorũ, ☞ eorum qui in Chriſtum credunt, ſinè charactere vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes. Hæc Irenęus martyr & Epiſcopus ante mille trecentos & eo ampliùs annos. Vt aũt ad Staphylũ redeamus, ſcribit ille quodam loco ſe de noſtrorũ hęreticorum impoſturis, corruptelis, fraudulẽtis machinatiõibus habere ciſtas aliquot libris & epiſtolis plenas, quæ etiàm veniſſent in lucem, nisì mors eum abſtuliſſet.

Obitus Ferdinandi Cęſaris. Menſe Iulio ipſis ferijs D. Iacobi Apoſtoli, diem ſuum obijt ſanctiſſimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorũ Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide conſtantia multa dici poſſent. Etſi verò turbulentiſſima fuit noſtra ætas, tamen non immeritò gratulari ſibi poteſt de duobus ſanctiſſimis & religioſiſſimis, & Catholicę religionis obſeruantiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinando eius germano fratre, quorum ad omnem poſteritatem ſacroſancta & celeberrima erit memoria. Inſiſtit eorũ veſtigijs Maximilianus 2. Ferdinandi filius, qui hodiè gratulante Eccleſia Dei, Romani Imperij habenas moderatur.

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnãdam arcem munitiſſimam, *del Peuol di Velez* appellatam, ſub dominio Turcarũ ad Africę oram ſitam, vndè frequẽter impij piratæ in ma- Claſſis Philippi regis. re Hiſpanicum incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat. Vbì claſſis vniuerſa, centum videlicet triremium, abſq; alijs nauibus, quarum certum non habemus numerum, Malacam vrbem appulit, magnam illic peditũ & equitũ tormentorumq; bellicorũ & cõmeatûs copiam accepit, atq; indè ſoluens vltimo Auguſti mẽſis die, trãquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcẽ memoratã incolumis peruenit, expoſitoq; in terrã milite, oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita, & mari vndiquè ſepta, difficilimũ aditũ nõ ſolùm hominibus, ſed ipſis etiàm ibicib⁹ prębẽs. Cùm aũt p ſingula mom̃eta validis tormentorũ ictib⁹ verberaretur, eccè pter oĩm expectationem

tionem 6. die Septembris Turcæ milites, qui eam cuſtodiebant, intem-
peſtæ noctis ſilentio turpiter indè aufugiunt. Manſerunt autem triginta- Arx Turcica expugnatur
quinq; Turcæ, quòd fortaſsìs ob natandi imperitiam fugę ſe mandare nō
poſſent: ijq; viui in Hiſpanorum poteſtatem venêre. Dici verò nō poteſt,
quanto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omnium animos perfu-
derit. Fatebatur Dux ipſe illuſtriſſimus, & totus exercitus magno clamo-
re teſtabatur, à Deo exercituum immiſſum hoſtibus terrorem, vt ex ea ar-
ce turpiter abſcederent, quę vix multo tempore & multo ſanguine potu-
iſſet obtineri. Impoſitum indè eſt fortiſſimum illi arci pręſidium contra Pręſidium Hiſpanicū.
barbarorum incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem reciperent,
Saraceni ingēti numero & magnis clamoribus multoq; impetu, vt apud
illos moris eſt, eos aggreſſi, partìm cæſi, partìm vſque ad 5. vel ſex millia
vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pieta-
te inſignes, qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſiæ eò ſe contulerant, vt ex-
ercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe
generalis, tum multi alij primarij Duces & alij nobiliſſimi & illuſtres viri
peccata ſua confeſſi fuêre, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs accepêre.
Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni numinis clemētia, cuius ope & au-
xilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies, nullo ſu-
orum fuſo ſanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionem re-
degerunt. Scripta ſunt hæc à quodam viro graui & fide digno, qui huic
expeditioni præſens interfuit.

Huius anni 1564. mēſe Septembri literę venerūt ex Iaponum & Sinarū Sinenſes
regiōibus, vbi iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas multi ad
vocāt, quibus ſignificabatur, magnū illorum infidelium numerū, ad octo Chriſtū cōuertuntur.
millia, in quibꝰ ſunt reges & principes, permultiq; proceres & optimates
gentiliū, relicto dęmonū cultu, Chriſti Ieſu fidē eſſe cōplexum. Accedit
huc miraculum, quod in cuiuſdam Sinę cōuerſione operatus eſt Dn̄s. Eſt
ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atq; ingeniorum ditiſſima. Dor-
miebat ille, & vidit in ſomnijs tanq̄ vnum ex patribus Societatis Ieſu, qui
eum vt Chriſtianus fieret hortabatur, cōminatus, nî cōſentiret, inciſurum
ſe forfice, quā in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod eſt ignominio-
ſum & infame apud eos: & eo renuēte, abſcidit aliquot. Idipſum vidit per
tres cōtinuas noctes, ſed in poſtrema abradebantur ei oēs capilli capitis.
Tum ille mox adijt Patres illos Societatis Ieſu, & petijt baptizari: q hoīem
cōplexi, docent eum q̄ ſunt religionis noſtræ, ac deindè baptizant. Porrò
iſthęc viſio non dubiam illis ſpem fecit totius gentis illius ad Chriſti fidē
traducendæ. Benedictus Deus, qui illis longinquiſſimis & ab orbe no-
ſtro remotiſſimis natiōibus, fidei ſuę & gratiæ lucē impertit. Sunt eñ Si-
narū populi ad extremos Oriētis fines lōgiſſimo à nobis interuallo diſſiti.

Menſe Aprili anni huius, Mulbrunnę habitū eſt aliquammultis diebus
Colloquium inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluiniſtas. Interfuêre Colloquiū
Colloq̄o Principes duo, Palatinus elector, & Dux Vuirtebergicus. Theo- Mulbrun-
logi vtriuſq; Principis diù multūq; inter ſe diſceptârunt, ſed nulla ratiōe, nenſe.

neutris alteri parti cedere volentibus, vllam concordiam inire & concili-are potuerunt. Defendebant Vuirtebergici Theologi, quorum princi-pes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Domini (ſic enim illi loquuntur) adeſſe ſubſtantialiter & reali-ter corpus & ſanguinē Domini, & nedùm à bonis, ſed etiàm à malis ore percipi vtrunq;: cōtrà Palatini tam corporalem præſentiam, quàm quòd ab impijs ſumeretur Euchariſtia, pernegârunt. Ibì tum multùm ſudatum

Prodigioſum dogma Brentij &c.

eſt à Smidelino, vt perſuaderet Chriſti corp⁹ perindè atquè diuinitatem, non modò in cœna, ſed etiàm locis omnibus, id eſt, vbiquè præſens ad-eſſe. Eam ſtultiſſimam & hactenùs inauditam opinionem hauſiſſe vide-tur ex Brentio ſymmyſta vel potiùs præceptore ſuo. Nam iſti homunci-ones dum ſuis fidunt ingenijs, ex alijs in alios labuntur errores, quantoq; acriùs in id incumbunt, vt Eccleſiam catholicam oppugnent, eo deteri-ùs occæcantur, longiusque à luce veritatis in inexplicabilium errorum tenebras recedunt. Nituntur quidem Brentius & Smidelinus docere, Chriſtum corporaliter in Euchariſtia præſentem: ſed cùm id compræhē-di nulla ingenij vi poſſit, ſed ſimpliciter & incunctanter credi oporteat, ſub panis & vini ſpeciebus reuerà Chriſti corpus & ſanguinem adeſſe, iſti prodigioſum dogma cōfingunt, Chriſti corpus tam eſſe vbiquè præ-ſens, quàm eſt diuinitas. Sed humanæ cæcitatis figmentum eſt, non do-ctrina Chriſti, neque Catholicæ Eccleſiæ. Porrò Caluiniſtæ vel Zuinglia-ni dum nullo pacto ſuis imbecillis ingeniolis conſequi poſſunt, vt ſe Chriſtus corporaliter præſentem in Euchariſtia exhibere queat, inſtàr

Ioan. 6.

Capernaitarum dicunt: Quomodò poteſt hic carnem ſuam dare ad man-ducandum? itaque ad tropos confugiunt, & euidentiſſima ac luculentiſ-ſima Chriſti verba, quibus hoc & ipſe inſtituit, & in Eccleſia conficitur Sacramentum, ſæua & impia interpretatione ad figuratam locutionem detorquent. Sed audiunt vtrique, & Luterani & Zuingliani: Niſì credi-

Eſa. 7.

deritis, non intelligetis. Si dicis, Quomodò poteſt fieri? audis ab Eccleſia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, Quomodo poteſt fie-ri? Porrò incredibilem & execrandam habet impudentiam, quòd cùm

Sectariorū vanitas.

tam Luterani quàm Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamen incunctanter & crebrò aſſeuerant, ab ipſis ſtare veteres Patres oēs. Et hoc quidem imperitis, & in Patrum monumentis parùm verſatis, per-niciosiſſimè illi perſuadent: ſed qui vel vtcunquè Patrum ſcripta nōrūt, illorum ſatìs mirari non poſſunt improbitatem & impudentiam. Inte-rìm Eccleſiam Catholicam vtriq; inſimulāt idololatriæ, propterea quòd Chriſtum in Euchariſtia adoramus: ſed abſit vt illorum blaſphemiæ nos

Euchariſtia adoranda.

ab hac adoratione abſterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Au-guſtino in Pſalm. 98. Quia Chriſtus in ipſa carne hìc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam car-nem manducat, niſì priùs adorauerit: inuentum eſt, quemadmodùm ad-oretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolùm non peccemus ad-orando, ſed peccemus non adorando. Ità Auguſtinus. Verùm his obitèr

dictis,

dictis, ad Colloquium Mulbrunnenſe redeamus. Longa ſanè (vt dixi) diſputatione præclari illi Theologi fruſtrà tempus triuerunt, & nō ſolùm nulla inter eos cōſtituta pax eſt, ſed ſimultas & odium acrius exarſit. Nam eodem anno Vuirtebergici de actis eius Colloquij ſcriptum Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa eſt Latina epiſtola, qua inter cætera inſignē impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diù pòſt grande opus Germanicum euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicantur, & ſcriptum Vuirtebergenſium mēdacij crebrò inſimulatur, atque prolixè confutatur. Certè verùm dicit Sapiens: Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Eſt autem hoc cumprimìs admiratione dignum, quòd Smidelinus, qui palàm auſus eſt ſcribere, inter Euangelicos præcones nullam eſſe in doctrina pugnantiam, iam longiſſima diſputatione, in qua ſolus ipſe loco Vuirtebergenſium loquebatur, Brentio ſe intra ſilentium tenente, perpetuò contra Caluiniſtas cōtendit, & quàm fœdè in rebus grauiſſimis inter ſe diſſideant, toti orbi luculēter oſtendit. Sed hanc deplorati hominis vanitatem & verſutiam miſera plebs non aduertit. Si qui verò aduertunt, & tamen id genus hominibus in religionis rebus, vndè ſalus ſempiterna pendet, fidē adhibent, illis ego nihil ſentio eſſe deploratius atque infelicius. Scilicèt nulla eſt inter iſtos præclaros inſignium blaſphemiarū buccinatores diſcordia, cùm nullam vnquàm poſſint conficere concordiam, nec deſinant palàm editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipſo Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant ſectarios, (ſic enim Palatini interpretantur) porrò Vuirtebergenſes Palatini aiunt noua, falſa & inaudita dogmata proferre. An non præclarè inter ſe conſentiunt, qui id genus elogijs ſeſe inuicèm ornant? Non debent iam iſti ægrè ferre, ſi à Catholicis tales appellantur, quales ipſi ſe inuicèm ſalutant. Inter colloquendum Boquinus Zuinglianus dicebat, non de ſcriptura, ſed de eius intelligētia inter ipſos quæri: ibì Smidelinus egregiè prodidit verſutiam ſuam & omnium iſtorum ſectariorum, dicens Boquinum hoc ipſo ſibi arma eripere, quibus communiter vtantur contra Papiſtas. Hoc enim certiſſimum eſt, non propterea ad ſcripturas prouocari ab iſtis infidis hominib⁹, quòd ſcripturæ pro ipſis faciant, ſed quòd facilimè poſſint ſcripturas ad ſua inſpeciem adſtruenda mendacia detorquere. Itaque ſi adigas illos ad ſcripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis, ſed ex perpetuo Catholicæ ECCLESIAE Doctorum conſenſu petenda eſt, iam planè iacent omnia hæreticorum commenta. Hoc cùm ipſi non ignorent, vſqueadeò ſolas crepant ſcripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres ſimul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant, vbicunquè ab illis diſſentiunt. Itaq; Luterus ipſe quodam loco ſcribere auſus eſt, ſacra Biblia eſſe hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & ſectarij omnes impudenter prouocant, hæc ſola valere volunt: & tamen res ipſa loquitur, quòd ea aliter Luterani, aliter Zuingliani, aliter alij ſectarij interpretantur. Ità cogunt ſinguli illam veraciſſimam ſacrorum Bibliorum ſcripturam ſuis

Sectarij mutuis ſe ſcriptis lacerant.

Prou. 13.

Smidelini impudētiſſima vanitas.

Sectarij mutuis ſe ornāt elogijs.

Sectariorū verſutia.

ſuis mendacijs ſeruire & adſtipulari, non abſq; ſumma incõmutabilis veritatis Dei contumelia & blaſphemia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè omnes in more poſitum, vt ſcripturas ſuis commentis prætexerent, & ità ſcripturas ſcripturis oppugnarent. Nec defuerunt, ſicut nec hodiè deſunt, qui ſcripturas deprauare & corrũpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falſarios, qui corruperint Lucę Euangeliſtę verba: cõtrà Palatini aſſerunt, Vuirtebergicos ſuis ſomnijs ſcripturam peruertere.

Præclara encomia ſectariorũ.

Quis igitur iſtis fidem commodet, qui tam egregia de ſe mutuò teſtimonia dicunt? Addunt Palatini, Vuirtebergicos de vna eademq́ue re & affirmatiuè & negatiuè ſolere reſpondere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangelium, quem hominem etiàm ipſi Palatini Zuingliani in multis ſibijpſi contrarium oſtendunt, vt meritò pudere debeat, eius cõmenta tantum habuiſſe pondus apud pleroſque.

Atquì verò è diuerſo & Luterus & Ioachimus Vueſtphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter ſe pugnent. Nos hæc teſtimonia aliorum de alijs libenter amplectimur, & à toto eiuſmodi dogmatiſtarum grege, toto pectore & animo nos ſeparamus & ſecedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab iſtis infauſtis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudẽ impelli, & ab Eccleſia catholica diuelli ſe paſſi ſunt. Verùm dabit quandoquè benignus DEVS gratiam ſuam, vt videant homines quod hactenùs magno ſuo malo videre noluerunt, quàm infidis non Euangelij, ſed portentoſæ vanitatis buccinatoribus, animas ſuas crediderint. Ridiculum verò eſt, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat ſuffraganeos, quòd necdùm inter ſe concordẽt, quínam ſint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri ſcripta deprauârint. Adijcit etiàm, Luteranos voluiſſe Luterum nouum efficere Papam, vt ipſi eius Cardinales, & temporis ſucceſſu etiàm ſucceſſores eſſe queant. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad ſe eam dignitatem deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis inuideat Papam noſtrum Romanum Pontificem, eiuſq; Cardinales, quandò etiàm ſectarij ſuos volunt habere Antipapas & Pſeudocardinales? Sed hæc quidem de Colloquio Mulbrunnenſi annotâſſe breuiter ſatìs ſit, de quo ingens ſcriptum, vt dixi, Palatini, & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis ſciret quàm præclarè inter ſe conſentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare poſſint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat ſpiritus CHRISTI, qui facit vt ſit credentium cor vnum & anima vna in Domino.

Luterani noui ſuffraganei.

Acto.4.

Immane latrocinium.

ANno 1565. immane facinus perpetratũ eſt Leodij. Abbas quidam Præmonſtratenſis ordinis famulum habuit, quem certa de cauſâ iuſſit à ſe diſcedere, & alium ſibi dominum quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interìm hæret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapſis diebus, Abbate è quo-

quodam conuiuio iam ſerò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale ſuſpicantem fera & pluſquàm barbara crudelitate in ipſo cubiculo iugulat, multamque ſecum pecuniam è cubiculo eodem auferēs, equum Abbatis ſternit & abſcedit, cùm priùs neſcio quæ mendacia de Abbate ad familiam retuliſſet. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & poteſt & debet, vtì ſic vitam inſtituant ſuam, nè imparati hinc exeant. Nam propter eiuſmodi dubios vitæ caſus & mille pericula, inter quæ quotidiè verſamur, CHRISTVS Dominus in Euangelio crebrò nos admonet vt vigilemus. Horrendum ſanè fuit ità ſubitò ac improuisè necari, idque à famulo, cui iamdiù nō dubitâſſet Abbas vitam ſuam committere: ſed tamen ſi animus fuit pius & diuinæ voluntati religiosè ſubditus, nihil quidem Abbati nocitum eſt: ſed crudeliſſimū facinus ſceleratū homicidam & tēporarijs & ęternis ſupplicijs, nisì dignam agat tanti ſceleris pœnitētiam, reddidit obnoxium. Mat. 24. 25. Mar. 13. Luc. 12.

Prodijt hoc anno ſcriptum benè longum Iohannis Marbachij ſuperintendentis Argentoratēſis contra Caluiniſtas & Zuinglianos, cui mox certatìm, ſed breuiter, ab iſtis reſponſum eſt, adeò vt etiàm medicus quidam Zuinglianus, poſtpoſitis interìm pharmacis & potionibus, aculeatè in illum ſcripſerit. Videtur autem etiàm iſte Marbachius Brētianam vbiquitatem docere. Caluiniſtæ eum tanquàm ineptum & indignum reſponſo contemptìm perſtringunt. Habet certè in ſuo libro ineptias multas, & tantum tribuit Lutero, vt eum omnibus etiàm veteribus Patribus non dubitet anteferre: egregieque eum commendat ob exagitatum & oppugnatum Papatum: quodque nimìs eſt intolerabile, ait ſe & ſuos Luteri doctrinam haud ſecùs, atquè ipſius Chriſti verba & doctrinam, accipere, cùm tamen luce meridiana clarius ſit, Luterum ſæpè pugnantia ſcripſiſſe, & certè nulla ratione dignum fuiſſe, cui id tribueretur, quòd errare non potuerit, cùm multos nefandos & pudendos errores ab inferis excitârit. O prodigioſam huius ſeculi cæcitatē, quòd videre non poteſt, quàm nihil videant, qui ſe veram demùm Euangelij lucem in orbem inuexiſſe gloriantur. Piget & pudet tam cæcis Doctoribus confutandis tempus terere, preſertim cùm nec huic inſtituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenum eſt, quòd iſte Marbachius ſcribit, ſe ſuosque adiutores Eccleſiæ Argentinēſis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicę Eccleſiæ de Euchariſtia doceant. Cùm enim Argentinæ Zuinglij dogma diù receptum fuerit, iſte iam Argentinēſibus apud omnes leuitatis & incōſtantiæ notā inurit, tanq̃ qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranū cōplexi ſint, quod fortaſsìs Argentinenſes nō æquo ſint animo laturi. Eſt quidē mirabilis in Germania rerū cōfuſio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmū, & rursùs alios à Zuinglianiſmo ad Luteri placita deſciſcere, vt interìm alias innumeras ſectas taceam. Nec erit certè vnq̃ ab alijs ad alias ſectas deficiēdi finis, propter dogmatū incredibilē varietatē & inconſtantiam, nisì redeant ad vnitatē Catholicę Eccleſię, cui & rector & ꝓtector adeſt ſpiritus veritatis, quē hęretici habere nō poſſunt. Marbachius Vbiquetarius Brentianus.

Hoc

Sectarij oppugnant Romanam ſedem.

Hoc quidem certo certius eſt, multùm conniti iſtos inſignes Euangelicos dogmatiſtas om̃es, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: ſed tanta eſt eius authoritatis vis & pondus, vt etiamſi illis rumpantur ilia, nihil tamen ſint relaturi aliud, quàm ſummum dedecus & ignominiam ſempiternam. Perſtitit hactenùs Romanæ Eccleſiæ Sedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hæreticorum omnium inſultus, perſtabit etiàm hauddubiò vſque in mundi finem. Deceſſit nõnihil in Europæ aliquot angulis illius ſedis authoritati, ſed longè plus acceſſit in ampliſſimis noui orbis atque remotiſſimarum gentium vaſtiſſimis regionibus. Et vt tabeſcat liuor improbus & amens furor viliſſimorum homuncionum, qui prauis cõfingendis dogmatibus & contumelioſis edendis ſcriptis, eius ſedis ex profeſſo hoſtes ſe declarant, libet hîc inſerere pauca quædam de rege Luſitaniæ longè potentiſſimo, qui hoc anno literas ſcripſit Patribus ſocietatis Ieſu Romæ cõgregatis, in hunc modum: Patres ſocietatis Ieſu, qui nunc eſtis Romę in cõgregatione generali, rogo vos vt petatis à D E O, vt faciat me verum filium & defenſorem Eccleſiæ Romanæ, ſicut confido me futurum auxilio DEI. O quantùm deſidero oſculari pedes ſanctiſſimi patris. Hæc ille inuictiſſimus Luſitaniæ rex. Fuit verò etiàm hoc ipſo anno Coloniæ vir quidam grãdæuus & venerabilis, miſſus ex Thebaide ab Alexandrino Aegypti patriarcha, qui eiuſipſius patriarchæ nomine Romano Pontifici obedientiam promitteret, vel potiùs ſcriptum adferret, quo is patriarcha obediẽtiam promittebat. Ità irridet præpotens D E V S miſerrimorum homuncionum impotentiam, qui ſe putant illam ſedem poſſe deſtruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neque ſubdoli hæretici euertere potuerũt. Elidant igitur inſana licèt capita ſua in parietes, ſalua manebit ſua authoritas Romano Pontifici: atque ea ipſa hęreſum architecti & buccinatores omnes peſsùm prementur, & penitùs opprimentur.

Legatus patriarchæ Alexãdrini.

Idem Luſitaniæ rex Chriſtianiſſimus petijt à ſummo Pontifice, vt duo Epiſcopi mitterentur in Iapponam remotiſſimam à noſtro orbe inſulam, vbì mirè increſcit religio Chriſtiana, & obſeruantia erga Romanum Pontificem. Porrò ferũtur illic eſſe homines acuti & inſignes philoſophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate ſuffulti. Quæ quidem libenter nos commemoramus, vt pudefiant inſolentes & miſeri homunciones, qui ſe putant magnam cladem attuliſſe Romanę ſedi, dum tam varijs, impijs & inter ſe mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quaſdam perdiderũt & corruperunt. Veniunt ad fidem barbaræ nationes, dæmonum cultrices: Aethiopiæ rex longè potentiſſimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque eſt ampliſſimum imperium, iam Luſitanis magna iunctus eſt amicitia, & p eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum inſulæ & regiões auidè doctrinam Chriſti amplectuntur, & ſæpè integræ ciuitates ſacro ablutæ ſunt Baptiſmate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iocunditatem:

Indi conuertuntur ad fidem.

tem:itaque non pigebit paululùm ijs immorari. Poſtquàm reges Luſitani longiſſima nauigatione in Indiæ vſque & orbis extremos fines aditũ ſibi fecerunt, eam in curam ſummoperè ſibi incumbendum putârunt, vt miſeros homines dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Chriſti religionem traducerent. Ea in re lõgè pijſſima, & quæ illis regibus cedet in gloriam ſempiternam, vſi ſunt opera Patrum Societatis nominis Ieſu, qui iam paſsim Ieſuitæ vocãtur. Ex ijs plerique apud illas barbaras & feras nationes ea vitæ ſanctimonia, eo animas Chriſto lucrifaciendi ardore emicuerunt, vt non facilè fidem habiturus ſit Lector, ſi ſingula referre velimus. Sed nõ eſt abbreuiata manus Domini, vt non poſſit etiàm hodiè innouare ſigna, & immutare mirabilia. Inter hos Patres facilè primus fuit Franciſcus Xauier, ex primis ſocijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc inſtitutum cepit initium. Is Franciſcus incredibili charitatis feruore ſuccenſus, diſcurrit per Indię regiones, & iam in Sinarum vſque regionem penetrare geſtiebat, tametſi id ſinè ſummo vitę diſcrimine fieri nõ poſſet, cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum ſit, ñè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis tranſgreſſori capitis ſuppliciũ conſtitutum eſt. Sed perfecta charitas foràs mittit timorem, & iam Franciſcus cum mercatore quodam tranſegerat, oblato ei pro naulo 300. aureorum pipere, quod eleemoſynæ nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionẽ eum inueheret. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt autem Chriſtus oſtenderet, quàm illi charus eſſet vir ille æterna memoria dignus, poſt eius obitum corpus illius vltra menſes 15. ità ſeruauit integrum & illæſum, vt recèns mortuum putaretur, & ſuauiſſimũ ſpiraret odorem, tametſi aliquandiù & calce fuiſſet obrutum, quę etiàm oſſa conſumit, & humo opertum, vbì humana corpora facilè putreſcunt. Ità voluit prępotens Deus honorare eum, qui illam fidem annunciâſſet cæcis gentibus, quam ſectarij horum temporum Papiſticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Franciſci geſta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè diximus. Eſt ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & diſcendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobiliſſimus habetur, & authoritate cęteros antecellit: & tamẽ etiàm ex ijs iam multa millia Chriſto nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in Chriſtum crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorum opera vſus, partìm blanditijs, partìm terroribus illos ad priſtinam ſtultitiam retraxit. Sed non defuit vltio diuina tam fœdæ apoſtaſiæ. Ager anteà fertiliſſimus repentè ſterilis factus eſt, vt toto eo tẽpore, quo in apoſtaſia perdurârunt, quanuìs crebrò ſererent, nullos fructus attulerit, oriza ſementi ſeruata computruerit, aquæ dulces nunquàm illic comperto miraculo in ſalſas verſę ſint. Et quanuìs ea calamitate multi interiêrint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanę ſuperſtitioni deditorum, quin pergerent à Chriſti fide abducere quos poſſent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta eſt, vt armis rem gererent, & Luſitanis vi re-

[Margin notes: Eſa. 59. — Franciſcus Xauier. — 1. Iohan. 4. — Corpus exanime manet incorruptum. — Sinenſes populi. — Malucca. — Vltio diuina in apoſtatas.]

ſiſterent. Sed eccè ſubitò corripiūtur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humi omnes proſternuntur: ſol propè meridianus adeò obſcuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cælo, & dæmonum delubra aliaq; omnia ædificia proſternunt: arbores ità euertuntur, vt radices ſursùm, rami deorsùm ſpectarent. Pauci deindè Luſitani, ceſſante hac tempeſtate, innumeram illā turbam aggreſſi, multos ex illis cædunt, nihil ipſi prorsùs læſi. Redeunt tandèm ad ſanitatem homines perfidi, & tum ipſi, tum alij multi ethnicisſmi erroribus implicati, ingenti numero fidem complectuntur, adeò vt intra vnam hebdomadam ſupra 15. hominum millia Chriſtianiſmo adiungerētur, quin & ex alijs inſulis permulti eò confluebant, vt Chriſtiana religione initiarentur. Nec defuit diuina clementia reſipiſcentibus. Nam agris reddita fertilitas eſt, aquis dulcedo priſtina. Hæ Maluccarum gentes longiſſimo à nobis interuallo ſeparātur. Creſcit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitiſſimis habentur Chriſtianorum propugnacula: nam à Mauris & Indis non parùm infeſtantur. Eſt Indiæ regnum quoddam Biſnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel eſt, vbi Apoſtolus Thomas & viuus annunciâſſe Chriſti Euangelium, & mortuus conditus fuiſſe, hodieque totus illic aſſeruari confirmatur totius gentis eius teſtimonio. Eſt ſepulcrum in rupe exciſum, in quo viſitur corpus ſatìs amplum & procerum, ſuauiſſimum ſpirans odorem, quod in hunc vſque diem tanquàm Thomæ Apoſtoli, in multa apud omnes eius loci homines veneratione habetur. Sunt illic quoquè Chriſtiani, & plures fiunt. Cùm primùm annis ſuperioribus apud Indos Franciſcus Xauier, cuius ſuprà meminimus, Chriſtum prædicaret, ad illos homines conuertendos non parùm illi contulêre pueri idololatrarum: quippe qui mirabili zelo & feruore parentes idololatras repræhenderent, atque etiàm accuſarent, & miſſi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parētes dæmonibus ſacrificâſſent, idola per præceps in cautes deturbarent, aut flammis exurerent, alijſque multis modis eis illuderent: adeò vt parentes non niſì clàm admodùm eiuſmodi nefanda ſacrificia exercere auſi fuerint. Eoſdem pueros, cùm omnibus ipſe coràm adeſſe non poſſet, qui eius operam efflagitabant, ad ægrotantes mittere ſolebat, qui conuocatis vicinis & domeſticis, ſymbolum cum precibus quibuſdam crebrò recitabant, aſſerentes fore vt ſanitati reſtituerentur, ſi crederent in Chriſtum: Ità factum eſt, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, Dei erga ſe miſericordiam experirentur. Huiuſmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cùm in noſtro orbe fratres Euangelici tam longè ſint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialiter: abſque fœminis cubare nimìs moleſtum eſt: Vigiliæ, Preces, Ieiunia, execrationi illis ſunt tanquàm Papiſtica commenta: & quid mirum, ſi tales nulla ſigna faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras CHRISTO animas lucrifaciunt. Certis conſtat grauium virorum teſtimonijs.

Thomas Apoſtolus vbì cōditus

Pueri perſequūtur idola & eorum cultores.

Miracula apud Indos.

nijs, Franciſcum illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longiſſimis ſæpè etiàm nocte tota precibus incubuiſſe, attentiſſimis meditationibus mirificè animum occupâſſe, parciſſimo plerunquè cibo cõtentum fuiſſe, labores incredibiles libentiſſimè, & quidem non ſinè diuinarum affluentia conſolationum, quas iſti carnales & pſeudoeuangelici buccinatores neſciunt, noctesque diesque pertuliſſe, non ſemèl præſentiſſima mortis diſcrimina adijſſe, quæ illi à barbarorum perſecutionibus imminebant, deniquè totum ſe Deo & lucrandis animabus impendiſſe. Nec mirum ſi talem vitam conſecuta ſunt inſignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ conſolationes, quibus vſqueadeò ſæpè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non rarò inter orandũ exclamârit: Domine, plus ſatìs animi voluptatum. Sæpè etiàm inter dormiendum auditæ ſunt eiuſmodi ex eius ore voces, O bone Ieſu, ô Domine, ô Creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarum & laborum longè fuit appetentior, quàm quantumlibèt auarus auri vel argenti, quod ſanè eſt haud vulgaris ſanctitatis perſpicuum argumentum: neque ſe eripi volebat diuinitus, ſi quę incidiſſent res difficiles & moleſtę: adeò iam didicerat cum Apoſtolo gloriari in tribulationibus: & certè pręſtitit ei Deus quod appetebat, vt innumeris ſubindè calamitatibus premeretur, quæ illi ampliſſima in cęlis pręmia conciliabant, inſignesque coronas. Obijt tandèm Cantanę in regione Sinarum, mirabili ante mortem feruens deſiderio videndi Saluatoris. Is Pater primus, vt iam antè dixi, noſtra ętate Indis Chriſtum prędicauit, & innumeros ad fidem traduxit, quem deindè plures alij ſecuti ſunt ſocietatis Ieſu Patres, qui hodieque immenſos proferunt fructus apud Indos & vicinas inſulas, è quibus vnus in quibuſdam literis ſuis ſcribit in hunc modum: Cùm venit in mentem laborum, quos olìm impigrè alacriterque neſcio qua de cauſa ſtultè ſuſcipiebàm ac ſuſtinebam, pudeat nunc in difficultatibus periculiſque pro Chriſti religione adeundis defatigari. In pręteritorum verò peccatorum memoriam dum redeo, nunquàm diuinis rebus tractandis, Chriſtique cultu conſeruando & longè lateque diſſeminando ſatiari poſſum, cùm mihi videatur, quod veriſſimum eſt, nihil omninò eſſe quod facio præ eo quod debeo, quia ſeruus inutilis ſum. Ità ille, qui triennio manſit Ormutij, quæ inſignis Perſici ſinûs vrbs eſt, adeò ſolis ardoribus expoſita, vt homines in aqua viuere cogantur: quique tres duntaxàt horas plerunquè ſomno indulgebat, & ſupra naturę vſum duobus integris menſibus quotidiè vnius horæ ſomno contentus vixit, charitatiſque & pietatis officijs mirum in modum addictus ſemper fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs confectis laboribus, magno ſuî apud omnes deſiderio relicto, Chriſto ſpiritum reddidit.

Fràcíſci Xauier vita.

Rom. 5.

Obitus.

Luc. 17.

Ormutium.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra trecenta Chriſtianorum millia fuiſſe feruntur: nec dubium quin interìm plures acceſſerint. Erat in ea prouincia quidam ſocietatis Ieſu pater, Criminalis nomine, qui ſingulis menſibus totam perambulans, curam omnium ſingularem gerebat: cumque hoſtes barbari eum perdituri aduentarent, poſſetque facilè

Promontorium Commorinum.

eorũm iniuriam omnem conſcenſa naui declinare,è naui exilijt, & tum pueros, tum alios multos in littore cõſiſtentes Chriſtianos,nè Maurorũ minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tandèm barbarorum militum lancea confixus,ad templum quò multi Chriſtiani confluxerant, abijt, ibique ante altare orans, cæſo capite,Chriſto ſe martyrem cõſecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religioſa,digna quæ martyrio clauderetur. Mos illi erat quotidianus, trigeſiès ad orandum in genua incumbere. Socij eius alij in vincula coniecti,alij barbaris venditi,alij verberibus affecti ſunt. Succeſſit illi Henricus *Henriquez*,qui ſtrenuam inprimìs operam in illo Promontorio animabus lucrandis nauauit,vir multa virtute conſpicuus, cui ſocius adiunctus erat Paulus Valleus magnæ perfectiõis & ſanctimoniæ,qui toto mẽſe in carcere detentus, nihil in cibum ſumpſit neque etiàm petijt aliud, niſi orizam aridam & aquam. Non eſt operis huius omnes commemorare, qui in illis remotiſſimis Indorum populis & regionibus innumeros noſtræ religioni adiunxerunt,in quibus nouis Chriſtianis viget feruor fidei Chriſtianæ, cùm hoc in orbe miſerè tabeſcamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur. Accidit quodam tempore vt nauim Turcę caperent,& in ea præter Luſitanos plurimos, etiàm 30. pueros Indorum,ætate quidem teneros omnes,ſed adeò animi virtute robuſtos, vt cùm grauiſſimis ſupplicijs à Turcis cogerentur Chriſto nuncium remittere,vinci nulla ratiõe potuerint. Eſt inſula versùs Septentrionem haud procùl à Sinarum ſiue Chinarum ampliſſima regione, quam Giapan vel Iapaniam vocant,ante hos paucos annos à Luſitanis mercatoribus inuẽta,in lõgum obtinens ſexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes,è quibus rex Bonganus facilè omnium eius inſulæ opulentiſſimus,iampridèm ſignificauit Proregi,qui nomine Luſitaniæ regis Indiæ prępfectus fuit,ſe noſtræ religionis eſſe cupidum. Laboratum eſt apud illas gentes,& Domino ſuam gratiam largiter adſpirãte,iam ante aliquot annos ſupra quadraginta millia Chriſtianæ fidei iugum manſuetis humeris acceperunt, nec dubium, quin aucto operariorum numero & labore,auctus plurimùm ſit ille numerus. Sunt homines eius inſulæ ratiõi obſequentiſſimi,& bona cumprimìs indole atque ingenio. Ità fit, vt nec in gratiam,nec metu cuiuſquam,ſed recta incitati ratiõe, & Chriſto ſuam illis gratiam liberaliter impertiente,alacres accedant ad fidem: & quia perſpicaci ſunt ingenio, rationes & argumenta probè aſſequuntur, & acutè ad interrogata reſpõdent: ſi qua in re hæſitant, modeſtè petunt adiunctis rationibus ſeſe inſtitui. Poſtquàm ſalutaribus vndis tincti ſunt,cum multo ſpiritûs feruore diſputant aduersùs parentes & familiaritate coniunctos,eoſque erroris cõuincunt: porrò noſtram fidem egregiè propugnãt. Tanta in illis animi conſtantia appáret, vt citiùs vitam quàm fidem ſint deſerturi. Plerique nobiles & viri primarij magno numero in Chriſtum credunt, & quo quiſque eſt perſpicacior, eo minori negocio fit Chriſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſqueadeò rationi eſſe con-

Criminalis martyrium.

Conſtantia 30. puerorũ

Giapa Inſula.

conſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus Deus habet ſemper, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiant amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hæreſes erroreſque auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinenſes vocāt ad Chriſti ſanctiſſimam fidem traducuntur, quorum ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianū. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum pręclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Chriſti. Quid nos hîc dicturi ſumus, qui eam religionem, quam tot ſeculis noſtri coluêre Maiores, homines graues & conſtantes, quamque modò illæ à Chriſto hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuiter & inſipienter, nè quid duriùs dicam, deſeruïmus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & ſeducēdos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantę leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Seilam in illis lōginquis locis ſita, ambitu ſuo trecenta cōplectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abūdans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant, paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitaniæ rex non pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè Chriſtum annuncient. Eius inſulæ rex iamdiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorum vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xantanæ páret, cuius etiàm alia tria regna agnoſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habent Luſitani, & eſt ibì quoquè Collegium patrum Societatis IESV, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, nō abſque ingenti incolarum fructu.

Sinarum ditio ampliſſima.

Seilam inſula.

Malacca vrbs.

Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & veniunt, poſthabito cultu dęmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei, homines à Chriſto & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt ſi omnia exactè proſequi velimus, longè ab inſtituta nobis breuitate recedēdum ſit. Eſt verò ea inſignis Chriſti clementia, quòd pleriq; ex ijs, qui recentes ad fidem veniūt, nullam dant requiem ſibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionem perducant. Quę quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adſcribere libuit, vt deſinant homines impor tuni gratulari ſibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vident feros & barbaros populos amplecti fidem Romanæ Eccleſiæ, quam ipſi oppugnant, & reuerenter ſuſcipere totius Eccleſiæ patrem & paſtorem, Chriſti in terris Vicarium. Doleant potiùs ſe vera Chriſtianæ fidei luce deſtitutos errare turpiter, & alios quoquè in errorem inducere. Reſipiſcant maturè & agant pœnitentiam, quia bonus eſt Dominus, nec vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Quòd ſi in ſua duritia & improbis conatibus pertinaci animo perſiſtere perrexerint, nihil quidem nocebunt Romano Pontifici, ſed ſeipſos potiùs malis dæmonibus effuſè irridendos propinabunt, ac paulò pòſt vnà cum illis quos ſeduxerint, in ignem pręcipitabunt pice & ſulphure ſemper arſurum. Chriſtus in Euangelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Ea precatio & promiſſio, ad Petri illam Roma-

Feruor nouorū Chriſtianorum.

Ezech. 18.

Luc. 22.

nam ſedem pertinet, in quo hodieque perſeuerat fides vera, queq; eſt magiſtra omnium Eccleſiarum. Quòd ſi hoc non vult credere ſuperbus hæreticus, habet Chriſtus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libẽter ſibi perſuaderi patiantur. Faxit pius & miſericors Deus, vt in viam redeant, q ab huius Sedis obedientia diſceſſerũt: quia certè non eſt ouis Chriſti, qui nõ vult illi obedire, cui Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas. Sed de his ſatis.

Frigus. Sub finem anni 1564. & initio anni ſequentis tanta fuit hyemis aſperitas & ſæuitia, vt multis locis vites ad ſolum vſque planè interierint, & grãdes quoquè arbores exaruerint. Aquarum inundatio. Secuta eſt poſteà mira aquarum inundatio, quæ locis non paucis, præſertim Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ædificijs cladem intulit. Peſtis. Sæuiſſima quoquè peſtis aliquot his annis continuis innumeram hominum multitudinẽ tulit è medio: & vt intelligerẽt mortales irati Numinis iram planè effuſam eſſe, etiàm Fames. horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeò vt non pauci homines ob famis immanitatem & ſibi & alijs manus attuliſſe ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetuſta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu abſorpti ſunt, vt nulla eorum veſtigia ſupereſſe ferantur. Atque vtinàm hęc flagella duras ceruices noſtras vel tandèm inflecterent ac edomarent. Percutit nos om̃ipotens Deus, vt agnoſcamus ſcelera noſtra, & deſinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed vult vt flagellis caſtigati, emendationem meditemur, nè pœnę temporales mutentur in ęternas. Volumus hodiè ſub prętextu Euangelij nouas ſubindè hæreſes amplecti, faſtidimus Patrum noſtrorum tot ſeculis ad nos vſque religioſè cultam fidem, votifragos & impuros monachos inceſtis nuptijs pollutos, alioſque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos ſepultas hæreſes iam ab inferis excitant, nõ alio quàm Apoſtolorum Chriſti loco habemus, eorum blaſphemias & impia commenta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm nõ videmus noua in dies diuinæ iræ graſſari flagella, nouas inauditaſque clades exiſtere, omnem ab hominibus mutuam fidem, charitatem, beneuolentiam prorsùs exulare: quæ omnia neceſsè eſt euenire, cùm hęreſes & ſectæ vigent. Vbì em̃ vera & Catholica fides deficit, ibì pariter corruere neceſsè eſt pietatem & virtutem omnem: porrò è diuerſo emergere vitia & flagitia oĩa, quæ deindè non poteſt non conſequi & perſequi diuinæ iuſtitiæ ſeueritudo, multis ijsq; horrẽdis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapſi ſunt menſes, quòd in cuiuſdam regni Comitijs publicè diſputatum fuit, num Chriſtus ſit Deus. Tales impietatis progreſſus faciũt, qui à Catholicæ Eccleſiæ, quam ipſi Papiſticam vocant, contubernio ſibi diſcedendum ſtatuerunt. Quid illic ad Mahometanam ſuperſtitionem reliqui eſt, niſì vt circuncidantur, & Chriſtum abiurent? Quid iſti ſentiãt de totius noſtræ religionis Sacramentis, inſtitutis ac legibus, qui CHRISTVM negant eſſe DEVM? Certè non eſt quòd miremur ab iſtis & alijs ſectarum architectis ac præconibus tot blaſphemias & contumelias

iactari

iactari in Sacramēta, in ritus & cęremonias, in omnia deniquè ſacra & inſtituta Chriſtianiſmi. Sed non dormitat ſemper Chriſtus. Expergiſcitur quandoquè, & vlciſcitur iniurias ſuas: quanquàm vt non ſemèl dictum eſt in ſuperioribus, hæc ipſa eſt grauiſſima & vel maximè horrēda Dei irā & vindicta, quòd ſinit homines ad tantā impietatē & amentiam deuolui, quibus ſatiùs eſſet vel mille peſtes ſano animo in corpore pertuliſſe, aut certè nunquàm natos fuiſſe. Verùm de his aliâs.

Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Meliten inſulam magnis viribus ſibi ſumpſit oppugnandam. Ea inſula milliaribus ſexaginta ſeparatur à Sicilia: ambitus eius eſt millium paſſuum ſexaginta, lōgitudo 22, latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinque. Hanc inſulam ſi cepiſſet Turca, nō dubitabat ſe in Siciliam & Italiam facili cōpendio traiecturum. Claſſem igitur ingentem, milite & armis inſtructiſſimam, mittit, quæ ità prorsùs ſeſe comparauit, tanquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditiōem redactura. Sed rectè dictum eſt à Sapiente: Non eſt conſilium contra Dominum. Noluit benignus DEVS, vt immanis barbaries ſæuiſſimi hoſtis illud ſibi munitiſſimū Italiæ propugnaculum vendicaret. Eſt autem ille truculentus Chriſtianorum om̄ium hoſtis vel maximè infenſus Rhodienſibus militibus, quos hodiè Melitenſes vocamus, quòd non ignoret illos ex profeſſo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipſum & eius ſimiles Chriſtianiſmi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omni ferè Chriſtianorum aliorum ope deſtitutos: ſed pari apud Melitam conatui non idem adfuit ſucceſſus. Apparabatur Byzantij ingens nauium vis, & res om̄es ad oppugnationem neceſſarię: neque id latuit Valettanum militię Melitenſis magiſtrum, quippe qui ſuos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaq; habito ſuorum concilio, ad reſiſtendum ſe cōparat: inſulā, vbicūquè viſum eſt opportunum, egregiè munit, resq́ue neceſſarias conquirit. Erant in Turcica claſſe præter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui conuehēdo accommodas, tum liburnicas, hemiolias & ſcaphas, centum & ſexagintaocto triremes munitiſſimæ, porrò nauigia ſimul om̄ia ad 240. Ea claſſis partìm primò in Marſaſiroccum portum appulit: ſed non ſatìs illi fidens, in alium, quem maiorem vocāt, ſeſe tranſtulit. Habebant Melitenſes milites in inſula non contemnendas vires, magnisq́ue animis hoſtem excipiebant. Erant Turcici exercitûs principes duo, alter terreſtribus copijs, alter vniuerſæ claſſi præfectus, ille Muſtapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunq̄ in adminiſtrando bello non ſatìs conueniebat. Nam cùm Muſtapha ante Draguti aduentū tormēta è nauibus extrahēda cēſeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti acceſſum differendā. Erat em̄ Dragutus rei militaris peritiſſimus, & ad difficilia obeunda vir ſtrenuus, adeò vt Solimānus iuſſerit, nè quid eo incōſulto in caſtris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs ſexcentos pedites. Sed iam antè cùm vniuerſa claſſis Marſaſiroccum portum attigiſſet, milites ad viginti millia in terram expoſiti, foſſas,

Melitę oppugnatio.

Prou. 21.

Triremes 168.

Turcæ exeunt in inſulam.

tuguria, tentoria, ſtationes apparare cœperant. X. Calendas Iunij Pialis Baſſa cum 7. millibus peditum ad S. Michaëlis oppidum explorandum ſe confert, ſed quòd frequentes indè pilæ volitarent, propiùs accedere non potuit. Inito verò peracri prælio, aliquot è Turcis cæſi ſunt, ſignumque militare eis ereptum. Conſultatione indè habita, num arcem S. Elmi, vel Burgum priùs obſiderent, vbì arx viſa eſt primo loco obſidenda, eamque hoſtes è monte accuratè ſpecularentur, rursùs ad pugnam ventum eſt vel leue certamen, in quo complures Turcę, pauci Chriſtiani periêrunt. Iam agger ab illis inſtituebatur ad S. Elmi arcem, vt indè eam acriter pulſaret, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit eſſe diuturnus ob fulmina arcis creberrima, quibus hoſtes ſternebantur quotidiè, & agger proſternebatur. Sub his autem augebantur in dies hoſtium copiæ, ab ipſa etiàm Alexandria miſſis ſex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in S. Elmi arcem miſit Hiſpanos 400. qui rebus ſæpè præclarè geſtis, non paruas hoſtium ſtrages edidêre, paucis ſuorum deſideratis. Miſerat autem ex Inſula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obſidione: idemq; à Toletano in Inſulam remiſſus, magna animi tum induſtria, tùm virtute, quanuìs non ſinè ingenti periculo, tandèm ad Valettanum redijt, & ab eo iuſſus nocte eadem iterùm proficiſci ad Toletanum, ſe dat itineri, ſignificaturus Toletano Inſulam maioribus egére præſidijs. Iam illuceſcebat dies S. Elmo ſacra, & ecce mirabili impetu, ceu œſtro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quandoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculũ quoddam obtinuerunt, vbì ſe contra noſtros communiêrunt. Sed cùm foſſam illam, quæ ducta fuerat e regionè valli editioris, replere conarentur, cæſi ſunt illic octingenti, ijque ex illorum numero, qui cæteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, poſteà in foſſis ſpiritum exhalârunt. Sunt autem & ex Chriſtianis cæſi 45. & nonnulli ſauciati. In eorum locum, vt arx tutior eſſet ab hoſte, Valettanus miſit pedites ducentos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remiſſum in Siciliam, Syracuſas veniens, duas illic Melitenſes triremes offendit, quas priùs edoctas quà deberent proficiſci in Inſulam, eò pergere iuſſit cum peditibus quadringentis. Ipſe Meſſanę Toletanum adijt, ſuaque illi mandata expoſuit, hortans ad ferendum ſuppetias obſeſſis. Id temporis Toletanus claſſem habebat necdùm ſatìs inſtructam. Intereà Melitenſes dum ſuſtinent Toletani aduẽtum, ſeſe egregiè aduersùs importuniſſimum hoſtem tuentur: Valettanus inprimìs ſedulò ſuum facit officium, ad labores impiger, ad pericula imperterritus. Illæ autem duæ ſupradictæ triremes non eum tenuêre curſum quem erant edoctæ: itaq; res ea admodùm incommodè cecidit Melitenſibus, quorum arx in magno diſcrimine verſabatur.

Turcarum impetus.

Dum his rerum difficultatibus laborat Melita, Pius 4. Romanus Pōtifex, omni qua potuit ratione illi mox opem tulit, conſcripto milite & certa

Pius pontifex mittit ſubſidia Melitenſibus.

certa pecunia cõſtituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormentarij magna vi. Et ipſa ſanè periculi magnitudo poterat meritò permouere omes, vtì Melitenſibus nè deeſſent: quos ſi Turcicus tyrannus ſibi ſubiugâſſet, dubium non erat, quin de tota Italia, immò vniuerſa Rep. Chriſtiana idem ille fuerit cogitaturus. Miſſi ſunt igitur cum Pompeio Columna ſexcenti pedites Neapolim, ſimulq́; pleriq; viri illuſtres ſua ſponte eò ſecuti ſunt, præclaram ſuo ſumptu Reip. Chriſtianæ in tanta neceſſitate operam nauaturi. Erant tum aliquammultæ triremes Neapoli, quæ cum his cohortib⁹ profectæ ſunt Meſſanam, vbì claſſis Philippi regis Hiſpaniarum inſtruebatur. Nec latebat Turcas augeſcere vires & claſſem Chriſtianorum: itaque ſibi maturandum rati, ſtatuunt totis viribus & cõtinenti labore oppugnare arcem, donèc ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem ſibi aditum fore ad reliqua Inſulæ præſidia occupanda. quod ſi æſtate non ſuccederet, tamen in ea arce & portu Marſamuſetto decreuerant eſſe in hybernis. Summa igitur animi & corporum contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo aſſiduis propè pilarum verberationibus mœnia deijciũt. Quarto die cùm nonnihìl remiſiſſent ea horrenda tormentorum tonitrua, cõmiſſum eſt leue certamen, Turcasque eos præſertim qui cum Draguto recèns venerant, inſolentiùs ſeſe ingerentes, fortiſſimè noſtri repreſſerunt, ſeque, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, ſeptem aut ad ſummum octo duntaxàt cæſis è noſtris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, noſtris interìm ad arma conclamantibus. Initum eſt vtrinquè trium ferè horarum certamẽ acerrimum, cuius tandèm hic fuit euentus, vt Turcæ omni ſua ſpe fruſtrati, plurimis quoquè è ſuis amiſſis, per ruinas præcipites detruſi ſint. Indè verò ad quatiendos muros redeunt, & cum ſex diebus continuis propè aſſiduè eo in opere verſati eſſent, cum toto exercitu arcem inuadũt, certam ſibi victoriam pollicentes, quòd ad tredecim globorum ferreorum millia in eam contorſiſſent. Irruunt in noſtros ferociter, & erat ſanè aliquandiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorum paucos circunſiſtente. Erat tum inter Melitẽſes equites Baraganus quidam vir ſtrenuus. Eius eximia virtute primùm nonnihìl repreſſi hoſtes ſimul & exterriti, multis deindè è noſtris ad illum confluentibus, non pauci occiſi ſunt. At Turcis recentiora ſemper auxilia capientibus, Valettanus ſuis trecèntos ſubſidio miſit, q̃ Turcarũ põtem ex triremiũ antennis fabrefactũ inflammârũt, quo collabẽte, plures 800. Turcis extincti ſunt, & ſexcẽti vulnerati. In hac pugna è prꝗſtantioribus Turcis ad duo millia cꝗſi ſunt: alij volũt, ad quatuor millia cecidiſſe: è noſtris centum cæſi, totidemq́; vulnerati. Verùm Turcꝗ nihìl hac ſuorũ amiſſione retardati, nouis tormentorũ ictibus arcẽ concutiunt, atq; muris diſiectis tãta vi noſtros adoriũtur, vt propè re deſperata in fugã verſi ſint. At tamẽ cùm antè decreuiſſent fortiter ꝓ religione occũbere, hoſtibus ſe opponũt: pugnať horis quinq; atrociter, è noſtris cadũt ducẽti, ex hoſtiũ numero permulti. Dragutus in eo prꝗlio ictus in capite, biduo

Oppugnatur arx S. Elmi.

Turcarum pertinacia.

Dragutus perit.

biduo pòſt moritur. Nocte ſequenti perpetuò cum hoſtibus dimicatum eſt, muros ſcandere molientibus, ſed ſemper fortiſſimè repulſis. Hanc tam crebram ſuorum cladem indignè ferebant Baſſæ. Itaque claſſe tota ad arcem adducta, vires omnes periclitari ſtatuunt, & vel abire victores, vel victi ſuccumbere. Sed antè quàm iſthuc attentarent, pontes & ſcalas cæteraque opportuna & neceſſaria præparabant. Valettanus his animaduerſis, metuens ſuis qui erant in arce, ſuorum priùs habito conſilio, mittit ad obſeſſos tres inſignes viros è ſuo ordine, qui arcem inſpiciant, & de relinquenda ea hoſtibus, quippe cuius iam muri deiecti eſſent, quæque ab hoſtibus defendi ampliùs non poſſet, cum illis agant. Ibant illi tres nō abſque præſentiſſimo vitæ periculo, multis in eos diſploſis ſclopettis: cumque arcem contemplati eſſent, ac ſummę conſtantiæ & præclarę ſpei reſponſa à præſidiarijs militibus accepiſſent, ad Valettanum redeunt: & duo quidem ex ijs confirmabant poſſe arcem defendi, ſed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorsùs ſubruta cernerentur.

Obtinuit autem eorum ſententia, qui locum minimè deſerendum cenſebant, in eamq; à cæteris itum eſt: ſed ea infauſtum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus neceſſarijs celeriter comparatis, arcem terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribiliter quatiunt. Certatum eſt à noctis medio in horam vſque diei tertiam, nec tamen noſtri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine viſi ſunt inferiores, multosque fortiſſimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Chriſtiana religione ſe totos præpotenti DEO ſacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad ſolum vſque radebantur, cecideruntque ex illis egregijs viris quadringenti. At nec ſic reliquis quicquam de animi magnitudine deceſſit, ſed incredibili virtute defixa iam hoſtium ſigna lacerârunt, centuriones, ſigniferos & multos cohortium præfectos trucidârunt. Porrò tandèm non mediocriter ſole incaleſcente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (ſemper enim feſſis Turcis recentes ſubmittebantur, quæ res noſtrorum vires exhauſit) cæduntur à barbaris hoſtibus milites Chriſtiani ad vnum omnes, ſed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adſperſi ſanguine. In ea pugna è noſtris deſiderati ſunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Chriſtianus ambigit, tam cōſtanter & fortiter pro religione & Reipub. Chriſtianæ defenſione oppetitam mortem, immortali memoria ſummiſque præconijs eſſe digniſſimam. Turcæ occupata arce, ſingulari quodam immaniſſimæ crudelitatis genere ſæuiêrūt in milites triginta, etiamnùm ſemiuiuos repertos. Primùm ſingulis pectus ferro ſcindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora poſtremò tam fœdè truncata, vbì à noſtris ſpectari poſſent, exponunt. Nec his contentus Muſtapha, ea veſtibus cruce candida ſignatis induta iubet in mare iactari, vt Melitēſibus inſultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos omēs iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, ſed captos mox iugu-

Melitenſes in arce S. Elmi cędūtur.

iugulari. Cæſorum capita verſùs hoſtium caſtra iactata ſunt. Miſit deindè Muſtapha ad Valettanum, qui ex eo percontarētur, num quam acceptu-rus eſſet deditionis conditionem.

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è ſuo conſpectu quamprimùm iuſſit abſcedere. Id tulit indigniſſimè Baſſa, multaq; diriſſima Chriſtianis minitatus eſt. Erat in Turcicis equitibus Philippus Laſcaris, è nobili inprimìs Græcorum familia, propenſo in Chriſtianos animo. Is vbì perſenſit Baſſæ commotum animum in Melitēſes, ad Valettanum tranſfugit, eique hoſtium conſilia explicauit, neque ſegnem poſteà in Turcis propulſandis operam nauauit. Eum, cùm Romam poſt Turcarum deceſſum veniſſet, Ro. Pontifex liberaliter pro ea in Chriſtianos fide & beneuolētia muneratus eſt. Porrò verò dum in his anguſtijs res eſſent Melitenſium, cōmodùm illis è Sicilia ſuperuenēre, licèt tardiuſculè ob maris tempeſtatem, octoginta equites Melitenſis ordinis & ſexcēti pedites. Horum aduentus mirificè eorum recreauit animos, qui etiàm à Valettano contenderunt, ipſis vt permitteret defendendum S. Michaëlis oppidum, cui iam Turcę primas erant admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. Permiſit id Valettanus, ſed nullo tamen è prioribus eius loci defenſoribus indè reuocato. Ab his nouis militib⁹ paulò pòſt è Turcis cæſi ſunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore caſtra Turcarum laborare cœperunt dyſenteria, Deo contra illos pro Chriſtianis pugnante. At illi de ſuo conatu nihil remittebant, ſed ſeptuaginta canonibus, in quibus erant tres maximi baſiliſci, permultis locis ſimul oppidum S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atque in eum vſum aliquot ſibi aggeres extruxēre, putà nouem, quibus ſingulis ſena impoſita erant tormenta, quæ nullo neque noctis, neq; diei tempore ab oppidi & Burgi quaſſatione ceſſabant. Iam verò è Sicilia ſexcenti Hiſpani, & equites Melitenſis ordinis atque à Pontifice Max. miſſi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam ſe conferebāt: ſed ijs ex Melita ſignum diſcedēdi datum eſt, cùm adhuc procùl abeſſent, quòd Valettanus neq; magnoperè fortaſsìs tum illis haberet opùs, neq; eos vellet in præſens periculū venire, Turcis om̄es inſulę aditus accuratè obſeruantibus.

Laſcaris transfugit ad Melitenſes.

Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs mille ducentis peditibus ad Turcicam claſſem acceſſit. Is inſigne aliquod facinus deſignaturus, petit à Baſſa copiam oppidi à mari oppugnādi, eamque facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportuniſſimè pertendit eo in loco, vbì erant Turcæ oppidum inuaſuri, quę illis non paruo ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilominùs Idibus Iulij terra marique oppidum infeſtant, ſed tormentorum ictibus, quæ in vrbe diſplodebantur, 12. depreſſa ſunt nauigia, & ad duo Turcarum millia ſubmerſa. Qui verò à terra oppidum oppugnabāt, cùm ad quinq; horas cum noſtris cōflixiſſent, multis è ſuis interfectis, è noſtris ducētos occíderūt. Erant ſanè Melitēſes ob perpetuā cum hoſtibus tam atrocibus tamq; multis cōflictationem

Algerij rex iungitur Turcis.

nem in magno periculo, coëgitq́; ea res Valettanum rurſus ſcribere Toletano Siciliæ proregi de mittendis auxilijs. Et is tum quidem miſit nonnihil ſubſidij, plus miſſurus, niſi res ſummi fuiſſet periculi propter Turcas itinera omnia obſidentes, qui etiàm interceperunt celocem vnam, miſſam à Toletano, qua multa pharmaca ægrotantibus aduehebantur. Fit verò rurſus ab hoſtibus noua oppidi diuerberatio, eaq́ue tam perpes & vehemens, vt ægrè noſtri potuerint diſſipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis conſtruitur, quem cùm è noſtris quidam immiſſo igni inflammare inſtituerent, infecto negocio, plerique omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Pariſottus, Valettani nepos. Indè cùm diù ſatìs mœnia verberâſſent, ter repetito inſultu, pertinaciſſimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, ſed multis ſuorum amiſſis, noſtriſq́ue fortiſſimè & conſtantiſſimè reſiſtentibus, coacti ſunt redire in caſtra. Pòſt illud acre certamen vires hoſtium noſtri contemnere cœperunt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos ſeſe conuertunt, ſed noſtrorum prudētia is quoquè labor nullos habuit ſucceſſus. Calendis Auguſti cōcrematus eſt à noſtris hoſtiū pons, quem in mœnium foſſa fecerant. Paucis pòſt diebus rurſùs barbari in oppidum irruunt, ſed fruſtrà, ſuorum trecentis deſideratis. Arctiſſimè tum temporis obſidebatur oppidum à Turcis, ità vt noſtri vix vnquàm tutò vel reſpicere extra muros poſſent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam diſplodendorum ſclopettorum peritiam, quibus noſtros cōtinenter impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis eſſent muri proſtrati, vt vel plauſtris peruium eſſet iter, vtrunque locum ſumma vi Turcæ inuadunt, tantusq́ue erat ab vtraque parte tormentorum, ſclopettorum, armorum, clamorum ſonitus, vt inſula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egreſſi, in fugam cōpulerunt hoſtes qui aquam ſeruabāt, quibus vt auxiliarentur, reliqui ab oppido inuadendo ſe reuocant, properantq́ue ad ſuos, ſed vtrobiquè ſuccumbunt. In eo prælio è noſtris centum ceciderunt, & totidèm vulnerati ſunt: Turcę ampliùs mille & quingenti interfecti ſunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non ſinè magno DEI beneficio ea erat parta ex hoſtibus victoria, Valettanus cum omni populo ſolenniter templum adijt, DEO laudes grateſq́ue acturus. Eodem autem die, vt noſtri laſſitudine frangerentur, rurſùs Baſſa ſuos iubet in oppidum facere impetum, ſed repulſus eſt æquè vt antè, magna ſuorum ſtrage edita. Et quanuìs victoriam iam deſperaret, tamen nè apud Solimannum ſæuiſſimum tyrānum ignauiæ vel negligentiæ accerſeretur, crebras in oppidum irruptiones caſſo labore faciebat. Erant iam admodùm acciſæ Turcarum vires & copiæ, permultis occidiōe deletis, plurimis vulneratis: quibus de rebus per quēdam è Melita profectum certior factus Toletanus, decreuit cum ſeptuaginta triremibus adire Syracuſas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dum hæc fiunt, ex oppido S. Michaëlis quidā ad Baſſam Turcicum

Turcę irrū-pere nitun-tur in vrbē.

Immanis Turcarum impetus.

cum transfugit, oſtendit nulla interpoſita mora oppidum inuadi oportere, ſolos quadringẽtos ſupereſſe oppidi propugnatores. Eius fuga noſtros incitauit ad muniendum oppidum ſanè quàm diligẽter, licèt ingens eſſet murorum interruptio. Hoſtes occultiſſimè rursùs cuniculum agunt, in eoq; ſpes omnis muri ſubruendi collocata erat: ſed is quoquè cuniculus à noſtris & depręhenſus, & fruſtratus eſt. Itum porrò in conciliũ eſt à Turcis, hęrendúmne ſit diutiùs in inſula, an indè recedendum. Maior pars cẽſuit, relicta Melita, domum abeundum. At ſummus dux maluit expectandum Solimanni reſponſum. Dum igitur manent in inſula, nihil relinquunt intentatum: ſemper aliquid militaris exercent operæ, ſuntque ſeduli in inſtituendis pontibus, agendis cuniculis, foſſisq; implendis. Iam penè conſumptus erat puluis tormentarius, & tamen rursùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè, contentione pilarum ictibus verberant, murosq; ſolo æquant. Habebant pręter alia tormenta tres baſiliſcos, quorum pilæ ad ducenta pondo accederent. Ijs mirabiliter mœnia perfregerunt. Deindè ter repetito conatu horrẽdum in modum in vrbem impreſſionem faciunt, ſed egregiè contuſi & conſciſſi, noſtrorum inuicto robore repulſi tandèm retrocedere coguntur. Eo in certamine oppidani om̃es fortiſſimam propugnandæ vrbi operam nauârunt, adeò vt etiàm adoleſcentuli arma in hoſtes inferre, & virili cõſtantia fœminę armatæ, ad arcẽdos à mœnibus hoſtes accedere nõ dubitârint. Igitur plurimos è ſuis Turcæ perdiderunt, è noſtris 60. deſiderati ſunt. Erant tum, qui rebus ſuis metuentes hortarentur Valettanum, vt lautiorem maiorisque precij ſupellectilem in S. Angeli caſtellum transferri iuberet, vbì ab hoſtibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda eſſet ſubſtantia, quàm ipſa corporum vita & ciuium ſalus. Itaq; nè plùs illi caſtello, quàm pugnantium virtuti & fortitudini tribuere viderentur, voluit vt demptis tormentorum miniſtris, pręſidiarij omnes ex illo caſtello in Burgum dimicaturi accederent. Nec diù pòſt iterùm magnis viribus Turcæ oppidũ adoriuntur, ſed fruſtrà, nõ paucis ſuorum trucidatis. Redeunt igitur ad caſtra, moxque incredibili furore mœnia concutiunt, accurritque ad Valettanum quidam clamans, Omnes periuimus. Iam enim tria ſigna in vrbẽ Turcæ intulerant. Tum verò Valettanus repentè ſumpta galea & haſta, ſuos hortatus vt imbelles Turcas fortiter cæderent, diuina freti benignitate, quæ ipſis hactenùs ſemper adfuiſſet, in hoſtes facit impetum. Eum verò mox ſecuti equites Melitenſes, tum etiàm Melitẽſes, tum etiàm adoleſcentes & fœminæ, Turcas omnes intra mœnia ingreſſos conficiunt, ingredi conantes vi repellunt. Ea pugna ad Occidentem vſq; ſolem perducta, etſi hoſtibus maximè calamitoſa fuit, tamen etiàm è noſtris ampliùs ducentos abſtulit. Turcę tandèm cum ignominia ad ſua caſtra recedũt. Iam Toletanus inſtructam habebat claſſem, cumq; lectiſſimis triremibus ſeptuagintaduabus, quibus decem millia peditum, & ducẽti equites Melitenſes, & quadraginta equites S. Stephani vehebantur, Syracuſas versùs iter intendit, miſſa interìm triremi & naue ſpeculatoria, quæ apud Melitã

Turcarum ſedulitas.

Ciuium Melitenſiũ magnanimitas.

Periculum Melitenſiũ.

res Turcarum exploraret. Noſtri autem in Inſula loca à Turcis deiecta gnauiter inſtaurãt, vt redituros hoſtes fortiùs ſuſtinere, & acriùs reprimere poſſint. Turcæ eo die ſupremam collocaturi operam, oppido & Burgo expugnandis, egregiè ſe communiunt, duobus quibuſdam cõfectis ad tabulati formam operimentis, quę à noſtris igni miſſili concremata ſunt: hoſtesque & ab oppido & à Burgo repelluntur. Nocte ſequenti Turcæ octoginta cædũtur. Porrò Toletanus iam Melitam aditurus, obuiam habuit nauem onerariam è Syria ad Turcas miſſam cum magna panis nautici copia, ſex millibus cadorum pulueris tormẽtarij, multisque globis ferreis. Eam, exemptis priùs ſexaginta Turcis, Syracuſas miſit. Erant intereà Melitenſes perpetuò in opere, nullam obtinendi oppidi rationem & conatum Turcis prętermittentibus: qui etiàm paulò pòſt cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hîc quoquè bìs inſultantes, bìs æquè à noſtris reijciuntur. Die ſequenti magnis propoſitis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Muſtapha paratos eſſe ad inuadendũ oppidum. Deindè ſeptimo Calend. Septembris terribilis redintegrata eſt pugna, per murorum ruinas ſumma vi intrò contendentibus Turcis, periculaque omnia fortiter contemnentibus. Tum quidẽ diù ancipiti belli euentu vtrinquè atrociter pugnatum eſt: ſed ad extremum cùm è noſtris CXIII, è Turcis ampliùs mille ducenti cecidiſſent, hoſtes re infecta abſcedere cogũtur. Erat ſanè in noſtris tanta animi magnitudo, eaque virium ſtrenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniũt à Toletano, quibus ſignificabatur breuì adfuturam claſſem Chriſtianorum. Nec deſiſtebant Turcæ noſtris faceſſere negocium, nec noſtri aut illis parcere, aut ſibi deeſſe viſi ſunt. Quodam die è noſtris vigintiquinq;, Turcas trecẽtos inuaſêre, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Chriſtianorum claſſis ad Sacrũ Iunonis, quæ eſt inſula perexigua nõ longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id tempus indicauit Valettano, Turcas ſequenti die decreuiſſe omnibus copijs oppugnare oppidum, & niſì eo potiantur, ab inſula recedere: multa etiàm ampliſſima eſſe propoſita prēmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erat ille ſupremus barbarorum conatus abſq; ingenti noſtrorum periculo futurus. Verùm prępotens Deus nõ paſſus eſt viros fortiſſimos & de Repub. Chriſtiana pręclarè meritos, illis ſęuiſſimis & immaniſſimis belluis obijci trucidãdos. Itaq; illo benè iuuãte, è claſſe Toletani principis expoſiti ſunt in inſulam Melitam ad octo millia & trecenti milites.

Nauis oneraria capitur à Toletano.

Terribilis Turcarum irruptio.

Exponũtur 8000. militum Chriſtiananorũ.

Porrò Toletanus dum iſti ad Valettanum ſe conferunt, triremem ingreſſus, Orientem versùs nauigat cum vniuerſa claſſe. Quæ vbì à Melitẽſibus ciuibus conſpecta eſt, tormenta & ſclopettos oẽs gratulationis ergô diſplodunt: itemq; Toletanus ſuarum triremiũ tormẽta om̃ia ſemèl atq; iterùm exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturꝰ, vt maturè Turcica ꝑda potiretur. Iam hoſtes quatriduò ſuas res in naues inferre cœperãt: cumq; iam extremam oppidi oppugnationẽ inſtituerẽt,

Turca

Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Chriſtianis veniſſe auxilia. Mox à Turcis claſſicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggeres inflammantur. Ex omnibus tormentis vnus ſolus regius Canon in inſula relictus eſt, qui pilam vomeret pondo centum viginti.

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuiſſe, ſi noſtri in illos impetum facere voluiſſent. Ad extremum cùm Turcæ cum recentibus Chriſtianis pugnam conſerere inſtituerent, ſupra mille quingenti, & eo ampliùs à noſtris cæſi ſunt. Denique à Melita immanes illi barbari receſſerunt, relictis illic ſuorum cadaueribus ad vigintitria millia: & præterquàm quòd illam inſulã horrẽdum in modum ferro & igni vaſtatam, domos quaſſatas, vrbium mœnia diſiecta reliquerũt, etiàm hominum non paruam edidêre ſtragem, ità vt ad quinque millia è noſtris deſiderata ferantur, & in ijs equites Rhodienſes vel Melitenſes CCXL. Habebunt illi inſignes viri ſempiternam apud omnem poſteritatem eximiæ virtutis ſuæ laudem, quòd pro Deo, pro religiõe, pro Rep. Chriſtiana tam fortiter & conſtanter ſeipſos totiès ad pręſentiſſima mortis diſcrimina offerre non dubitârunt. Annotârũt quidam, à barbaro hoſte ad ſeptuagintaocto millia pilarum in inſulam coniecta. Fatentur autẽ etiàm ipſi equites Melitenſes, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute ſe eſſe ſeruatos. Et eſt ſanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Chriſtianam paterna ſolicitudo, qui ampliſſimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Chriſtianos omnes ad precandum Deum pro ſalute Melitẽſium & totius Eccleſiæ. Nec dubitandum eſt, eas Chriſtianorum preces ferociſſimi hoſtis truculentos conatus vel maximè eneruâſſe. Poſtremò etiàm Catholico & inuictiſſimo Hiſpaniarum regi Philippo maximæ ab omnibus habendæ ſunt gratiæ, quòd Melitenſibus in tanta rerum difficultate non ſinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fuſiùs multo quàm anteà ſcripſi, poſteaquàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit.

Turcę Melitam relinquunt.

78000. pilarum.

Eodem anno etiàm feliciter in Hungaria res geſſit Maximilianus Cęſar contra Turcas & alios quoſdam, duce fortiſſimo & clariſſimo Lazaro Schuẽdio, viro rei militaris pitiſſimo, nec minùs optimis literis inſtructo, atque inſupèr Catholicæ religioni addictiſſimo. Multa illius egregia facinora referuntur, & erunt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi necdùm omnia ſatìs aſſecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa etiàm præclarè geſta ob eorum ignorationem prętermittam, id in pręſentiarùm pręſtare non licet.

Maximilianus Cæſar cõtra Turcas.

Hoc anno prodijt Vuittẽbergæ liber qntus Chronici Carionis, expoſitus & auctus à Caſparo Peucero. Is Peucerus gener eſt Philippi Melanchthonis. Is bonus & Lutericè euãgelicus vir, pro modeſtia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico ſummos Pontifices, quos cupit Imperatoribus, Regibus & Principibus Chriſtianis

reddere vel maximè inuiſos. Ego pauca huius Chronici legi: (quid enim attinet, talium hominum furioſa & maledica ſcripta legendo, bonas horas malè perdere?) ſed in ijs paucis tam multa inuéni, quæ hominis in Pōtifices & Catholicam Eccleſiam plusquàm Vatinianum odium ità perſpicuè declarēt, vt vel ex ijs ſolis de tota eius hiſtoria ſatìs ſuperque poſſit ſtatui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidi hiſtorici officio permanere, qui ad eaſipſas animū adfert odio & liuore cæcatum, & prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noſter quodam loco: Vt præcedēs, ità tota ſequens hiſtoria euidenter teſtatur, verè fuiſſe Pontifices ἀλάστορας Eccleſiæ & Imperij, & flagellum Dei, vt de Attila vetuſtas prodidit. Quid, obſecro, his dici poſſit atrociùs, cùm tamen certò conſtet, permultos ex Pontificibus fuiſſe viros ſanctiſſimos, quibus etiàm maximi & potentiſſimi Imperatores, reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit iſta progenies viperarum? Sed ad tempus habent iſti, permittente Deo, facultatem quandam illos Eccleſiæ paſtores, non ab homine, ſed ab ipſo CHRISTO, velint nolint hęretici, inſtitutos, ipſamque Catholicam CHRISTI Eccleſiam infeſtandi & proſcindendi: paulò pòſt obſtruetur os loquentium iniqua, & ſempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri deſertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitētiam agere tam immanium blaſphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti ſunt, tamen nō ſolùm hoc nō faciunt, ſed etiā gloriātur in ſuis maleficijs, & in plùs quàm Cimmerijs tenebris haud aliter atquè in ipſa meridiana luce, ſeſe impotenter & impudenter efferunt.

Fol. 41. — Peucerus ardet odio Pōtificum.

Alibì quoquè habet hic noſter, nè ſolos Romanos Pontifices oppugnâſſe videatur: Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Epiſcopi, cùm impatiētia alterius imperij, poteſtatem politicę gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mentes omnium ordinum. O os impurum. Itáne ſuperſtitioſi fuerunt hactenùs om̄es odines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæterisque id genus pręclaris ſcilicèt viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc eſt intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, principes, & tot ſanctiſſimos atque religioſiſſimos maiores noſtros? Si ego aut Catholicus aliquis ſic ſcriberet, quàm atrociter in nos debaccharetur Peuceri ſtylus? Non hîc iam perſequar, qua modeſtia, quáve fide ſcribat, Epiſcopos poteſtatē politicæ gubernationis rapuiſſe, vſos occaſionibus ſuperſtitionis. Pertinet hic Peuceri morſus ad tam multos potentiſſimos Epiſcopos, & Imperij Principes, qui facilè eam Peuceri à ſe calumniam depellent. Quòd ſi verò aut tempus, aut huius ſcripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego poſſem ex hoc præclaro Chronico excerpere? Sed nolim ego tempus tam malè collocare.

Fol. 56. — Nota Peuceri calumniā inſignem.

Quàm aūt ridiculū eſt, nè quid grauius dicā, ꝙ idē noſter Peucer⁹ ſocerū

ſuum

ſuum Philippum Melāchthonem, quem omnes boni execrantur, quiq́; à Lutero ad Zuinglij vel Caluini caſtra defeciſſe, à Caluinianis palàm aſſeritur, audet appellare hominem ſanctiſſimæ memoriæ? Longè aliter de illa atra tellure ſcribit Illyricus eius diſcipulus cum ſocijs ſuis, diſertis verbis illum affirmans & Confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulteraſſe. Quod crimen falſi non cadit in hominem ſanctiſſimæ memoriæ, maximè cùm Luterani tam pertinaciter iactitent, Cōfeſſionem Auguſtanam & Luteri ſcripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò poſſit eſſe ſceleratius, quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc nō Melanchthon modò, ſed & Luterus & totus nouorum dogmatiſtarum grex & fecit ſemper hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hęc tantùm attingo. nam accuratiùs ea excutere iam nō libet. Hoc quidem in Peucero notatu dignum eſt, quòd Gregorium Magnum Romanum Pōtificem eius nominis primum, virum ſumma doctrina & incomparabili vitæ ſanctimonia, totoque orbe longè celeberrimum, audet appellare ſuperſtitionum architectum. Niſi planè fallor, poteſt hæc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inſpiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiuſmodi hominibus alitèr ſentiendum ſit, niſi planè veniſſe eos in profundum malorum, totoſque datos in reprobum ſenſum. Atque vtinàm ſoli perirent, & non tam multos ſecum in gehennam pertraherent. Sed certè ſtabunt quandoquè illi beatiſſimi Pontifices contra iſtos miſeros & deploratos homunciones, & ſuas de illis iniurias egregiè vlciſcentur.

Fol. 24.

Melāchthō falſarius.

Peuceri calumnia in Gregoriū I.

Fol. 17.

Iam verò etiàm ſcholaſticos Theologos noſter Peucerus prorsùs Euāgelicè ſcilicèt exagitat. Ait enim: Sunt in manibus ſcripta Scholaſticorū, qui in vno magiſtro Sententiarum, velut canone & norma fidei explicādo occupati, nè terram amittant, cęlo bellum inferunt, pręferentes ſentētijs diuinis Romana decreta, & teſtimonia ſacra, ſicubì poſſunt, ad decreta Pontificum, non è diuerſo hęc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his pauciſſimis verbis inſunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentiſſimè? Nec opùs eſt his reſpondere, cùm ipſa ſe deſtruant tam impudenti vanitate, & cęca impudentia. Et fortaſsìs Peucerus noſter nunquàm vel à limine ſalutauit ſcholaſticos theologos, ſed à ſuo illo ſanctiſſimæ memoriæ ſocero Melanchthone hanc pręclaram hauſit doctrinam, vt tam luculenter calumnietur theologos ſcholaſticos.

Fol. 16. Peucerus ſcholaſticos exagitat.

Sed quid Melanchthon parceret ſcholaſticis, qui nec veteribus illis ſanctiſſimis patribus parcit in ſuo illo libello de Eccleſia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è ſublimi loco pronunciat de illis eccleſiæ luminibus, cogitque tot patres ferre hęretici cenſuram? Eat igitur Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus eſt. Sed quid me neceſsè eſt perſequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blaſphemias? In pręfatione ſanè vel epiſtola liminari eius ſcripti, quædam inſupèr habet non prorsùs negligenda: ea vbì paucis excuſſero, hominem iubebo ire, ſi volet, ad ſolas

Melāchthō flagellat Patres.

terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm. Sed hæc interìm Lector ſciat eo animo hîc mihi commemorari, vt nôrint om̃es, etiàm qui poſt nos futuri ſunt, quales viri illi fuerint, qui noſtra ætate bellũ aduersùs Eccleſiam Dei ſuſceperunt. Nec dubito, quin poſteritas omnis non alio eos loco habitura ſit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valentinos, Manichæos, Arrios, Neſtorios, Vigilantios, & id genus diras peſtes orbis terrarum. In præfatione igitur ſua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare ſapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui ſapientiæ laudem quærunt, ſtrepitu applauſuque vulgi capi ſe ſinant. Hoc quidem ſi cauiſſet Luterus, non eas hodiè turbas in Eccleſia videremus: immò verò nisì Luterus totus eò incubuiſſet, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, nunquàm eius iam olìm damnata paradoxa tantos progreſſus habuiſſent. Tum verò etiàm in ſcribendis hiſtorijs plurimùm tribuit Peucerus iudicio ſcriptoris, cùm ab hiſtorico id potiſſimùm exigatur, vt rem geſtam non pro ſuo vel affectu vel iudicio, ſed quemadmodùm habet veritas, ſimpliciter exponat. Quòd ſi variant de vna re ſcriptores ſuperiorum temporum, non dubium quin eorum pręferenda ſit ſententia, quorum probatior eſt fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontifices, de quibus ipſe nihil poteſt pro ſuo iudicio ſtatuere aliud, quàm fuiſſe & eſſe Antichriſtos, vt eos vocat ſuus Luterus. Atque ſi quid de Pontificibus ſcribendum ſit, eos potiùs ſequendos ſibi ſtatuit, qui eos acerbiſſimè exagitent, vt fecit noſtra ætate Sebaſtianus Francus, & partìm etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis hiſtoricorum temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios põtifices omittam) quem tamen grauiſſimi authores teſtantur virum inculpatum, immò ſanctiſſimum fuiſſe, eumque non immeritò laudibus efferunt. Addit poſteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum Bauarum rabioſè exagitare ſcriptores Põtificios, veras cauſas & ſceleratas molitiones pontificum prorsùs diſſimulâſſe. Hoc ſic viſum eſt ſcribere Peucero, nullo allato ſuæ affirmationis teſtimonio, tanquàm nobis ſufficere debeat, αὐτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidem rabioſè: Ex vna falſa hypotheſi detexi Pontificia om̃ia, ſ. pontificem iure diuino armatum eſſe vtroque gladio, & caput eſſe ac dominum Eccleſiæ & regnorum mundi. Puto ſanè aduertere Lectorem, hæc non nisì rabioſè poſſe dici. Quid enim ſibi vendicat Pontifex in regnis mundi, nisì vt pro officio ſuo, quo vniuerſus CHRISTI grex, ad quem pertinent etiàm reges, ipſi paſcendus incumbit, admoneat omnes, & ſi quem videat ſuam poteſtatem vertere in tyrannidem, omnibus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecêre ſemper etiàm ſanctiſſimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vſurpârunt ſibi regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Chriſtianiſſimorum ac potentiſſimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furioſè iactat Peuce-

Rabies Peuceri in Pontifices.

Peucerus contra Pontificum authoritatem, ſed nõ eſt opùs, eius ineptijs & calumnijs om̃ibus reſpondendo tempus amittere. Qui in hiſtorijs fidedignis verſati ſunt, hominis commenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuã in Eccleſia Chriſti nullam habet præ alijs vllo iure, ſed ſola cõſuetudine introductæ tyrannidis. Nec hîc vllum adfert ſcripturæ locum, ſed ſatìs habet pro ſua inſigni authoritate id affirmâſſe. Quàm ſit autem hęc vana & temeraria aſſertio, nihil attinet indicare, cùm ſit totiès à noſtris ex ipſis etiã ſcripturæ diuinę clariſſimis ſentẽtijs oſtenſum. Verùm iam etiàm plus quàm Imperatores ipſi auſi ſint, ſibi vſurpat Peucerus, cùm ſubiungit, ſe non facultates eripere Eccleſię, ſed regna, quę Chriſtus non contulit aut commendauit Eccleſiæ. Iam ſcripſerat paulò ſuperiùs, Epiſcopos tenere regna. Hæc ergò eis eripit: ſed benè habet, quòd Peuceri verba non niſì aërem verberant. Nam Epiſcopis Peuceri authoritas nec pilum quidem auferet. An non verò hoc eſt cuiuſdam intolerabilis arrogantię, vt homo priuatus tantum ſibi ſumat in Epiſcopos, qui ſunt etiàm principes Impeperij? Sed non ſe diſcruciet his curis Peucerus. Manebunt Deo benè propitio Epiſcopis ditiones ſuæ, etiàm vbì Peucerus computruerit. Sed hoc ſcilicet eſt claſſicum canere ad inuadendas Epiſcoporum ditiones. Quid ſi verò catholicus aliquis talia ſcriberet contra politicos principes, an nõ cęlum terræ miſceri Peucerus ante om̃es vociferaretur? Ait etiàm Peucerus noſter, vt obitèr lectori offeram occaſionem admirandi peritiam illius in rebus geographicis & hiſtoricis, Cathaynę regnum ſe extẽdere vſq; ad ſinum Perſicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos eſſe Roſſos, cùm Roſſi nõ adeò magnam Europę partem tunc occupârint, & ſinus Perſicus à Cathaynæ regno plurimùm diſtet. Sed hæc fortè leuicula ſunt: illud prodigioſum eſt, quòd ait certamina, quæ Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudenter circunferebant, extiterunt, regno pontificio primò inclinationem, mox ruinam attuliſſe, cùm hodieque Pontifici maneat ſua dignitas, creſcatq; multis locis apud remotiſſimas à noſtro orbe nationes. Sed ea fide ſolent verſari fratres euangelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quòd mox ſubiungit ſe hiſtorica & religioſa fide vſurum.

Nota impudens mẽdaciũ Peuceri.

Peucerus vult Epiſcopis eripere regna ſua.

Fides euangelicorum fratrum.

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem ſanè non niſi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inſpexiſſe videtur. Nam pro Surio legit Surrianũ, & è Surriano mox pro euangelica modeſtia efficit ſcurram, perindè àc ſi quis pro culice legat cuculum, & repentè cuculum transformet in crocodilum. Deindè plenis velis in hunc miſerum Surium, ne verbo quidem vnq̃ ab eo læſus, incurrit. ait eum impudenter res manifeſtè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me eſſe ſimilẽ ſui Melãchthonis, (vt alios omittam) quem, vt antè dixi, Illyricus eius diſcipulus falſi reum agit, & pagit. Iam verò in totũ monachorũ chorũ rabidè deſæuiens, vocat eos deploratũ profligatumq;

hominum genus, quorum pluſquàm caninam impudentiam, & audaciam pluſquàm diabolicam, iam multis ſeculis orbis Chriſtianus ſit deteſtatus. Qui vnus locus ſatìs ſuperque ſufficit ad detrahendam fidem omnem toti hiſtoriæ Peucerianæ, cùm certiſſimè conſtet, monachos cunctis retrò ſeculis, & ab ipſis adeò Eccleſię naſcentis initijs, in magna apud Chriſtianos omnes exiſtimatione fuiſſe. Quòd verò ſubijcit diſtichon Pij 2. hoc nos libenter amplectimur, ſed hactenùs, vt oſtendamus illud in neminem magìs, quàm in ipſum Luterum, poſſe quadrare. Eſt autem eiuſmodi diſtichon:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus, plenaq́ fraudis anus.

Luterus effrenis apoſtata. Reuerà enim iſte effrenis & diſſolutus apoſtata talia attẽtauit, qualia fortaſsìs nec ipſe ſatanas auderet, ità vt nos nõ inuideamus Peucero tam inſignem magiſtrum. De effreni enim monacho, qualis fuit Luterus, non de illo, qui intra ſui monaſterij ſepta degens, vitam viuit monaſticæ profeſſioni congruentem, hoc diſtichon loquitur. Porrò verò etiàm modeſtiſſimus vir Surio id videtur tribuere, quòd in ſcribenda hiſtoria vſus ſit præceptore diabolo. Nam etſi Peucerus maledicentiam vocat, tamen Surius ſatìs ſibi benè conſcius eſt, nihil ſe cuiuſquam hominis odio ſcripſiſſe, multò verò minùs vſum eſſe præceptore diabolo, cum quo familiariter ſanè verſatum ſe eſſe & ab eo didiciſſe, quæ cõtra Miſſæ ſacrificium euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis præceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blaſphemum filij Dei hoſtem, & mox dira ei imprecatur, his vtens verſibus:

Vtque repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic ſit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriuſculè tractat inclytæ Germanię noſtræ proditores & perditores, Luterum & cæteros prauorum dogmatum architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatìm prodiêrũt, quòd illorum mutuas easque acerbiſſimas altercationes, odia, conuicia, quibus ſe inuicèm egregiè proſcindunt, traducit, fœdiſſimas antilogias oſtendit, & pleraq; alia illorum myſteria profert in lucem: quę quidem omnia cùm ex ipſorum ſcriptis euidentiſſimè doceri queant, tamen nõ pudet Peucerum in eadem ſua liminari epiſtola ſcribere, doctrinam Eccleſiarum Lutericarum irrefragabili authoritate, perſpicuitate quanta nullius ſit doctrinæ, certitudine immota verbi cæleſtis ſe ſuosque inſtauratores & propagatores tueri: ſcilicèt præclarè ſe ſuosq; tuetur, quæ totiès in alias mutata eſt formas, cuiusque propagatores inter ſe odioſiſſimè digladiantur. Putat Peucerus omnes homines aut fungos, aut talpas eſſe, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos reſtinguere calumnias meritis & innocentia ſua. Nos verò palàm teſtamur Luterum, Bugenhagium, Bucerũ, & cæteros deſertores monachos, huius quinti euangelij propagatores, vel eo ſolo nomine, quòd auſi ſunt

poſt ſolennem perpetuæ continentiæ profeſſionem ad inceſtas nuptias tranſire, eſſe perpetuò execrabiles & infames, qui fidem DEO datam irritam fecerint: cui immani flagitio ſi addas tot impios iam olìm damnatos errores & hęreſes, tot nefanda ſacrilegia, ſacramẽtorum prophanationes, multaque alia ab iſtis deſignata, facilè conſtabit, quàm nihil ſint dicendi minùs, quàm viri boni tum ipſi, tum Melanchthon quoquè & alij om̃es noui dogmatiſtæ, qui quidem monachi non fuère, ſed tamen apoſtatarũ iſtorum blaſphemias editis libris defenderunt, aut nouas hæreſes condiderunt. Quòd ſi verò Peucerus ferre non vult hos à nobis hæreticos dici, nunquàm certè negare auſus erit & Zuinglianos à Luteranis, & Luteranos à Zuinglianis hæreticos propalàm vocari, atque etiàm à pleriſq; Luteranis prorsùs damnari & reijci Melãchthonicos & Adiaphoriſtas. Hæc cùm ſint toti orbi teſtatiſſima, tamen iactat Peucerus doctrinam eccleſiarum ſuarum, eamq; ait vocem eſſe filij Dei, perindè àc ſi mortales om̃es lethargo correpti ſint, nihilque prorsùs oculis quanuìs apertis videant. Quæ verò poſſit eſſe atrocior in Dei filium blaſphemia, quàm eius vocẽ dicere eam doctrinam, quam ipſi quoquè Luterani in mutua lite ponunt, atque alij in alijs execrantur, niſì fortè ipſe Dei filius, qui eſt incommutabilis veritas, ſibijpſi contrarius eſt, & pugnantia docet? Quòd ſi ad Eccleſię Catholicę ſententiam reſpicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu hæreticã condemnat, q̃ aures ferre ſuſtineant, à Peucero impias hæreſes dici vocem filij Dei? Sed his ego nimiùm immoror. Poteſt iam Lector intelligere, q̃ ſit horũ temporũ labes, in quibus id genus pernicioſa ſcripta innumera ab importunis ingenijs in lucem edita ſunt, nec adhuc edi ceſſant. *Euangelici inuicẽ ſe hęreticos vocans.*

Nam hoc ipſo quoquè anno prodijt Latinè ſcriptum aliud magnum aduersùs Synodũ Tridentinam, à Pio 4. indictam, cuius architectos fuiſſe liquidò apparet præcones quoſdam noui euangelij, cum quibus ſolis mihi hìc res eſt. In eo certè ſcripto tanta acerbitate præter alia inuehuntur in Romanos pontifices, vt etiàm ipſis ſectarijs poſſint meritò de odij & liuoris nimia immanitate ſuſpecti haberi. Sic ſensìm proficiunt in peius, & profundiùs ruunt, qui ſemèl ab Eccleſia diſceſſerunt. Reuerà terribilis Deus in cõſilijs ſuper filios hominum, qui occulto quidem, ſed iuſto tamen iudicio permittit imperitam & miſeram plebeculam ab iſtis immaniſſimis lupis, qui nullum faciunt perdendarum animarum finem, tam atrociter in fraudem impelli, & in horrendos errores induci, idque ſub ſpecie eximiæ pietatis & prętextu verbi Dei. Sed non eſt hoc nouum: fuit id apud hæreticos omnes ſuperiorum ætatum ſemper in more poſitum, vt mendacijs niterentur, & ementita quadam veri ſpecie incautos fallerent. Hoc præclarè fecerunt, & faciunt noſtræ ætatis noui dogmatiſtæ, quorum certè incredibilem verſutiam ſi Principes & populi Germaniæ aliarumque nationum videre potuiſſent, puto equidẽ nũquàm in eorum dogmata conſenſiſſent, neque illos apud ſe vlla ratione toleràſſent. In hunc quidem ſcopum omnes iſti mirabili vafricie collimant, vt Romani pontificis & Conciliorum labefactent authoritatem. Quòd vbì ſemèl *Scriptũ aduerſus Synodum Tridentinam.* *Pſal. 65.*

obti-

obtinuerunt,iam illis ſalua ſunt omnia. Quòd enim ſcripturam iactant, fraudulenter & falsò id faciunt, non ſcriptura, ſed ſcripturæ praua interpretatione nitentes. Itaque in hoc prolixo opere neruis omnibus contendunt euertere omnem pontificum & conciliorum etiàm vetuſtiſſimorum authoritatem, adeò vt & ipſam quoquè Nicenam primam,& Chalcedonenſem longè ampliſſimas Synodos carpere non vereantur:& ſanè confidenter de omnibus in vniuerſum ità illi pronunciant: Hominum traditiones,concilia,Synodi, cōgregationes, & harum decreta profectò multipliciter labi,errare,decipi,falli poſſunt,& multis modis à verbo DEI ac veritate in omnem partem diſcedere. Id poſteà docere conātur allatis aliquammultis Concilijs: qua in re certè luculenter produnt nequiſſimam animi ſui calliditatem, vel potiùs malignitatem,quòd ſynodos partìm prouinciales, partìm ab Eccleſia damnatas, pariter permiſcent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, qui alias ab alijs ſecernere non poteſt. Itaque primo loco collocant Synodum Carthaginenſem ſub Cypriano, quæ ab hæreticis baptizatos cenſuerit rebaptizandos, quaſi neſciant eam Synodum nunquàm receptam ab Eccleſia,tum verò non œcumenicam,ſed prouincialem fuiſſe. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare poſſe, ſed de œcumenicis legitimè celebratis,id planè pernegamus.Eæ nanque repræſentant Eccleſiam, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Mox ſubiungunt illam ſacroſanctam Nicenam primam, quam aiunt de militibus ſtatuiſſe Canonem,qui Ioannis Baptiſtæ ſententię contrarius ſit:tum etiàm feciſſe pœnitentiæ Canones, è quibus multum ſuperſtitionis irrepſerit poſteà in eccleſiam. Obſecro,quid iſtis ad ſummam,immò plùs quàm ſatanicam arrogantiam reliqui eſſe poteſt, qui tam nefariè lacerant illam ſanctiſſimorum patrum,quibus huddubiè adfuit,ſicut promiſit Chriſtus,ipſe ſpiritusſanctus,Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc nō in illos patres magìs,quàm in ipſum redundat ſpiritumſanctum. Sed benè habet,quòd ità perſpicuè ſe nobis totos inſpiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant,nihil prorsùs ambigere poſſumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Chriſtus ait: Si eccleſiam nō audiêrit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Et eſt profectò iſtorum planè deplorata & inſanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob cauſam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, niſì cogeret ſalus miſeræ & imperitæ plebis,quam iſti horrendum in modum vnà ſecum perdunt. Si ſic enim liceat Conciliorum etiàm grauiſſimorum decreta non modò eleuare, ſed per ſummam contumeliam impia dicere: quid, quæſo, ſupereſt nobis ad immanem quendam atheiſmum,quò certè iſti nos adducere moliuntur? Non eſt huius loci,iſtorum fraudes omnes perſequi:nam longum eſt, & ab inſtituto meo alienum, præſertim cùm illi pleraque adferant, quibus lectorem incautum fallere ſe poſſe non dubitant, quæ ſi ſingulatìm fuſiùs explicare velimus,lectori ſtomachum mouebimus.Certè eodem loco aiunt,

Nota hæreticorum de Concilijs omnibus ſententiā & verſutiam.

Synod⁹ Nicena carpitur ab hęreticis.

Matth.18.

aiunt, Chalcedonenſe Concilium tetro errore monachis & monialibus virginibus coniugij vſum interdixiſſe. Qua vna ſententia ſimul damnant veteres ſanctiſſimos patres omnes & vniuerſam Chriſti Eccleſiam, quæ idem ſemper ſenſit: immò & ipſam ſcripturam diuinam, quæ grauiſſimè præcipit vota DEO reddere. Et ſufficeret quidem hominibus, in quibus non prorsùs lumen omne tum fidei, tum rectæ rationis extinctum ſit, ad iſtorum amentiam & tetram impietatem liquidò cognoſcendam, hanc eorum tam prophanam & ab omni Chriſtiana pietate prorsùs abhorrentem ſententiam didiciſſe: at fit tamen neſcio quo tremendo Dei iudicio, vt cùm iſti nō ſinè magno ſcelere & ſumma impudentia, tum Chalcedonenſis Concilij ſanctiſſimum decretum lacerent, tum monachis & monialibus coniugia permittant contra fidem Deo datam, tamen habeant permultos, qui illis potiùs accedāt, quàm ampliſſimæ Synodi Chalcedonenſis & vniuerſæ Catholicæ Chriſti Eccleſiæ ſentētiæ & authoritati. O cæcas hominum mētes, ô pectora cæca. Itáne plùs apud nos ponderis habet impuriſſimorum apoſtatarū prodigioſus inceſtæ libidinis appetitus, quàm grauiſſima totius orbis Chriſtiani, quem vel maximè Synodus illa Chalcedonenſis repræſentat, ſententia & authoritas? Vtinàm verò ſuam intelligerent turpitudinem eiuſmodi non coniugiorum, ſed inceſtarum libidinum aſſertores, & quantam ſibijpſis apud bonos omnes & poſteritatem omnem fœdiſſimæ ignominiæ notam inurāt. Sed fronte ſunt plerique omnes plùs quàm meretricia, & neſciunt erubeſcere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miſerè ab eis dementatum, & alij malè ab eis perſuaſi, cognoſcant eius ſceleris immanitatem, quo ſe obſtringunt apoſtatæ monachi, cum fœminis ſub honeſta coniugij ſpecie ſacrilegè cubantes, & eos profectò toto pectore deteſtabuntur. Et reuerà ſi legiſſent plerique veterum ſanctiſſimorum Patrum ſcripta, peſſimè iſtos impuros apoſtatas acciperent. Quandò igitur iſti hucuſquè impietatis progreſſi ſunt, vt tam execrabilem concubitum palàm doceant ſanctum eſſe matrimonium, fruſtrà ſanè cum illis agitur de rebus noſtræ religionis. Itaque nolim tempus terere commemorādis alijs, quæ in memorato ſcripto ab iſtis adferūtur: nam & multa ſunt, & partìm impudentiſſimæ calumniæ, partìm iam olìm damnatæ hereſes. Hoc tamen certum eſt, in hoc opere conflando nihil eos diligentiæ, nihil acerbitatis prætermiſiſſe, vt ſemèl omnem pectoris ſui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Chriſti catholicam Eccleſiam euomerent. Interìm non vident, quàm ſint ipſi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreſes in vulgus ſpargant, qui inter ſe atrociſſimè de ipſis turpiſſimis erroribus ſuis digladientur, atque mutuò palàm ſe hæreſéos condemnent, falſi reos agant, & liberaliter atque prorsùs ſuo more euangelicè ſe immanibus conuicijs proſcindant, atque eiuſmodi emblematis ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitioſiſſimi nebulones, ornari mereatur. Quæ cùm ex ipſorum libris certiſſimè oſtendantur, nihilominùs viros ſe dici & haberi volunt

Item Chalcedonenſis.

Turpitudo apoſtatarū cum fœminis cubātiū.

pios

pios & euangelicos, eccleſiæ repurgandæ ſtudioſos, & neſcio quid non. Sumunt ſibi authoritatem in Pontifices, in Concilia, in Patres omnes, in totam deniquè Eccleſiam. O plùs quàm caninam impudentiam, plùs quàm ſatanicam arrogantiam. Sed valeant putidi & deplorati hæretici, vt etiàm ipſi ſe inuicèm ſalutant. Ego ſatìs habeo annotâſſe, his infeliciſſimis tẽporibus eiuſmodi ſcripta ab iſtis importunis dogmatiſtis eſſe ſparſa in vulgus, quod ſub Euangelij prætextu miſerè perdunt. Hoc quidem certiſſimũ eſt, huiuſmodi ſcriptis euulgandis nihil ſe conſecuturos aliud, quàm vt apud cordatos lectores omnes, totamque poſteritatem non alio quàm inſignium hæreticorum loco habeantur, ſenſimque eorum malus animus & fraudulentę machinationes in principum aliorumque notitiam perducantur: tum verò actutùm actum erit de illis, ſicut & de omnibus ſuperiorum ætatum omnium hæreticis, qui ad tempus diuina permittente iuſtitia Eccleſiam diuexârunt, ſed tandèm vt fumus cum ſempiterna ſui nominis ignominia euanuerunt. Vnum hoc loco paucis ex ſuprà dicto cõtra Synodum Tridentinam ſcripto adijciam, vndè certo certiùs colligat Lector non hæc temerè à me dici. Aiunt ſupradicti vſque eò auctas fuiſſe ſuperſtitione & barbara inſcitia tenebras in doctrina eius tẽporis, vt & ipſi Theologiæ & ſacrarum literarum ſtudioſi, qui ſuperiore ſeculo, & ante annos 40. ſcholaſticam Theologiam didicerant, confeſſi ſint lectionẽ quidem ſe frequentâſſe diligẽter, & tempora ſtudijs Theologicis perdiſcendis conſtituta compleuiſſe ſedulò, verè tamen affirmare poſſe, ſe toto illo quinquennio aut ſexennio, quo in ſcholis didiciſſent, nullam de filio D E I vel nominis ſaltem mentionem à præceptoribus factam audiuiſſe: atque ità occupatos fuiſſe homines miſeros ineptiſſimis libris Magiſtri Sentẽtiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium eius farinæ Scholaſticorum, vt prophetarum & apoſtolorum ſcriptis legendis nullus omninò relictus eſſet locus, ac ne quidem vlla de his in Schola mentio fuerit reliqua, nedùm vt his aliquid ſerij ſtudij attribueretur. Hæc illi. Quæſo te Lector, quid his fingi poſſit vel ab ipſo malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumelioſius? Quis credat quinq; vel ſex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij D E I, cùm ipſimet fateantur occupatos fuiſſe in libris Magiſtri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de Chriſto prolixè agit? O portentoſam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicandam mentiendi libidinem. Iam quòd Magiſtri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium libros vocant ineptiſſimos, non certè facerent, ſi non ipſi eſſent om̃ium ineptiſſimi, & indigni prorsùs qui ijs viris vlla ex parte comparentur. Scioli iſti grandes ſibi ſophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcunquè trilingues interdùm ſint, nôrintque ſcribere Latiniùs quàm illi patres, quos ſanè præter alios noſtræ ætatis doctiſſimos viros, Chriſtophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & inſigni eloquẽtia celeberrimus, ſumma vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumq;

[Margin notes:] Pagina 10. — Nota intolerabilem calumniam. — Conuicium in Scholaſticos.

narumq́ue rerum cognitione, optimi cuiuſque iudicio ſcribit eſſe commendatos.

Deniquè, quòd aſſerere nō verentur, nullam in ſcholis prophetarum & Apoſtolorum quinque vel ſex annis habitam fuiſſe mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentiſſimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magiſter, quo eos totos fuiſſe occupatos aiūt, plurima è ſcriptis diuinis loca commemorat. Alia calūnia

Hinc igitur colligat Lector, quæ iſtorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quæ verecundia ſit, qui talia ſcribere non dubitēt. Et hi nimirùm ſunt, qui Concilium Tridentinū contumelioſè lacerant, ſe verò Eccleſiæ reformatores iactitant. Sed tamen, vt dixi, quādoquè ſentient homines, quibus præſtigijs orbi ab iſtis illudatur.

Obijt hoc anno quarto Idus Decembris Pius 4. Romanus Pontifex, qui ſanè eccleſiæ Dei, maximè in abſoluendo Concilio Tridentino, tanto paſtore dignam nauauit operam.

ANno 1566. 7. Idus Ianuarij in Romanum pontificem electus eſt Michaël Giſelerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus eſt Pius V. Eodem die ſummo manè de alio quodam actū fuit, cui etiàm ad pontificatum pauca ſuffragia deerant: à prandio autem inter primarios quoſdam ſermo habitus eſt de Cardinali Alexandrino, & paulò pòſt omībus Cardinalibus in eius electiouem mirè & præter omnium expectationem conſentientibus, ille eductus è cella, pontifex maximus ſalutatus eſt. Nemo erat qui ambigeret à Dn̄o iſthuc factū eſſe: tanta erat etiàm abſque ſcrutinio votorum concordia. Et ſanè quæ eius electionem adhuc ſecuta eſt in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, niſì eum diuinitùs ad hoc ampliſſimum munus eſſe vocatum. Ante coronationē, quæ celebrata eſt 16. Calendas Ianuarij, habuit Cardinalium congregationem: (conſiſtorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi nō ſolet) ea peracta, quidam ex inſigni familia petijt Epiſcopatum quendam. Reſpondit Pōtifex, ſe quidem illi cupere ſummoperè gratificari, nec defuturum, ſi alia in re prodeſſe ei poſſit: ſed epiſcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus eſſe videretur, non ſatìs literis & eruditione inſtructus. Cùm autem ille ſuæ eruditionis teſtimonium proferret, Ego, inquit Pōtifex, hac in re, quæ mihi ſatìs cognita eſt, teſtes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulſam paſſus eſt. Porrò ad Cardinales adhuc præſentes conuerſus pōtifex, hortatus eſt, nè quicquam ab ipſo peterent, quod vel cōtra diuinum obſequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Eccleſiæ facere videretur. Addidit etiàm, ſe quidem in rebus licitis & honeſtis Chriſtianos principes iuuare conſtituiſſe: cōtrà verò, ſi quid p̄ter fas & decorum peterent, nulla ſe ratione illis daturum. Pius V. fit pontifex. Epiſcopatū petens reijcitur.

Extant præclara de eo teſtimonia, quòd ità ſe prorsùs compararet, vita illius vt quandam referat imaginem priſcorum illorum Pontificum, quorum ſanctitatem veneramur. Familiā ſe dixit eiuſmodi habere velle, quæ Familia Pij V.

& vita & habitu cæteris exemplo ſit: nec tam miniſtrorum numerum aut
cultum corporis, quàm virtutem & integritatem ſibi ſpectandam con-
ſtituit. Magnum ſe oſtendit fore iuſtitiæ patronum & vindicem. Melitẽ-
ſibus Turcicam denuò obſidionem expectãtibus liberaliter ſanè vniuer-
ſas pontificatûs maximi opes pollicitus eſt, & iam miſſurus erat ſubſidio
tria millia peditum, niſi poſteà cognouiſſet fruſtrà Turcarum aduentum
formidari. In cõſanguineos ſuos mirabili vſus eſt frugalitate, adeò vt tres
è ſorore nepotes non ſolùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, ſed
etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum
ex eis, doctrina & pietate conſpicuum, tandèm in Cardinalium ſenatum
cooptaret. Fidei Catholicæ conſeruandæ ac propagandę perquàm ſtudi-
oſus eſt: precibus aſſiduis feruenter incumbit, quas dicit eſſe pontificum
præſidia. Statuas Vaticanorum hortorum, à quibuſdã eius deceſſoribus
magno ſumptu & ſtudio ibì collocatas, Populo Romano ad Capitolij or-
Preces ad menſam. namentum largitus eſt. Ad menſam ſedens, vt eſt in ſumẽdo cibo potuq;
parciſſimus, ità in adhibendis precibus & gratiarũactione plurimus. Epi-
ſcopos non patitur abeſſe diù à grege ſuo. Eſt quædam ſanè in eo ſeueri-
tudo, ſed eam incredibili humanitate ità tẽperare nouit, vt omnibus cha-
rus ſit. Poſſunt ab eo boni ſperare virtutis præmium, mali formidare ſup
plicium aut pœnam, quæ ab illo iam non leuis conſtituta eſt in blaſphe-
Reformatio inſtituta. mos, nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationem tan-
to pontifice dignam & inſtituit, & porrò in rem cõferre pergit: & dome-
ſticæ quidem familiæ numero permultùm detraxit, vt poſſit eccleſiæ re-
bus neceſſarijs largiùs opitulari. Catholicis quibuſdam lõgè ab Italia de-
gentibus, ſed vel penuria, vel carceris moleſtia laborantibus, partìm mit-
tenda pecunia, partìm ſcribẽdis literis humaniter opem tulit, & ferre de-
creuit. Quàm prorsùs abſit ab om̃i auaritia, ſatìs declarat, quòd pleraq; à
Pius V. quã alienus ab auaritia. Romana curia iuſſit exulare, quæ magnã vim pecuniæ conflare poſſent:
& certè difficilimo quodam tempore cùm illi diſpenſationis cuiuſdam
obtinendæ cauſa, quæ alioquì concedi ſoleret, multa eſſent oblata aure-
orum millia, prorsùs ea accipere recuſauit: idque illi perpetuum eſt: nec
enim tam id ſpectat, quid poſſit ex re qualibet obuenire cõpendij, quàm
quid iuſtitia & æquitas repoſcat. In reſignatione beneficiorum eccleſia-
Simplex beneficiorum reſignatio. ſticorum ſimplici, multa ſæpè admittuntur parùm ad eccleſię leges & vti-
litates accommodata: eam igitur ſtatuit deincèps non temerè admittere,
nè hac occaſione res eccleſiæ velut iure quodam hæreditario ad poſteros
tranſmittantur, aut etiàm indignis, aut parùm idoneis eccleſiaſtica bene-
ficia conferantur.

Oblatus ei quãdoquè fuit à quodam magno principe annuus triginta
milliũ aureorũ prouẽtus, ſed eũ ille magno animo recuſauit. Vir quidam
illuſtris nepoti põtificis filiã ſuã vxorẽ obtulit cum dote egregia, vt poſſet
põtifici ſanguinis affinitate coniũgi. Eius verò erga ſe beneuolẽtiæ Põti-
fex gratias quidẽ egit, ſed neq; Ducis, neq; Marchionis, neq; Baronis ti-
tulis ſuam ſe velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruiſſet.

Erat

Erat Iudæus quidam Elias nomine, multa & eruditione, & prudentia, & opibus inter ſuos inſignis, & quidem Synagogæ iam præfectus, & ſacerdos maximus. Is pōtifici, cùm adhuc Cardinalis eſſet, & de noſtra cōplectenda religione multùm cum eo egiſſet, pollicitus erat, ſe tum Chriſtianę religiōi ſuſcepto baptiſmo velle accedere, cùm ipſe Romanus pōtifex crearetur. Huic igitur, iam ad pontificatum pręter illius omnem, vt appáret, exiſtimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatum pōtificem: fac igitur quod pollicitus es. interìm verò curabat pro illo preces Deo offerri. Paulò pòſt Iudæus ad pōtificem redit, & ſe velle Chriſto nomen dare affirmat. Monet verò pōtifex, vt maturè ſecum delíberet, & ſi ex animo cupiat fieri Chriſtianus, ſibi ſignificet. Non multa interiecta morula, indicat ille pōtifici, ſe diutiùs veritati & ſpirituiſanćto obluctari non poſſe: prorſusq; ſe conſtituiſſe cum tribus filijs & nepote tranſire ad caſtra Chriſtianorum. Ea res ſummo pontificem affecit gaudio, hominemq; complexus, & gratias Deo agens, tertio Pētecoſtes die in præſentia Cardinalium ferè omnium, magnaque populi mirificè gratulantis pſentia, ſuis eum & alios manibus baptizauit, multisque eis conceſſis priuilegijs, vnum è filijs ferè ſeptēnem ſibi in filium adoptauit, atq; in Collegio Germanico cum ſuis nepotibus curauit educandum. Iudæus conuertitur à pontifice.

Porrò Michaël (ſic enim à baptiſmo Elias dictus eſt) multā nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cęcitate pertrahendis: neque id ſanè fruſtrà, paulò pòſt triginta ex ijs ad Catechiſmū perductis. In feſto ſacroſanctę Euchariſtię, licèt fractis eſſet viribus, & medicorum opera vtereť, attamen verè pius Pontifex non ſella pro more geſtatus, nec corona pōtificia ornatus, ſed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediēs, illud pręſtantiſſimum corporis Chriſti voluit circunferre ſacramētum. Circunfert Euchariſtiā Pontifex.

In Tridentina Synodo ad Pontificē reiecta fuit cura edēdi Catechiſmi, Breuiarij, & Miſſalis. Catechiſmū iam curauit Latinè edendū, idemq; eius iuſſu in Gallicam, Germanicam, & Polonicam linguam transfertur. Catechiſm⁹ editus.

Maximiliano ſereniſſimo Cæſari noſtro cōtra Turcas dimicaturo pijſſim⁹ pōtifex opē laturus, tres ſupplicatiōes indixit, quibus ipſe quoquè intereſſe voluit, vniuerſum iter iam ætate grauis & affecto corpuſculo, pedibus conficiens, & Deum aperto capite iunctisq; manibus attentiſſimè deprecans. Aderant & plerique Cardinales & prælati, nobiliumq; & vtriúſque ſexûs ingens multitudo. In prima ſupplicatiōe mulier dęmoniaca horridos & immanes edens clamores, ad pontificem adducta eſt: q̄ licèt à pluribus teneri vix poſſet, mox tamen vbì à Pontifice benedictione tertiò repetita conſignata eſt, in terrā mortuæ ſimilis corruit: ſed poſteà incolumis ſurrexit. In ſecunda ſupplicatione tres alię à dęmone occupatę, ad pontificem adductæ, & triplici benedictiōe accepta ſanatę ſunt, è quibus vna nō ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt ſępiùs tentatum id eſſet. In tertia quoquè à dęmone vexata, Pontificis precibus reſtituta eſt. Ea pontificis pietate, & erga expellēdos dęmones comperta virtute, animi hominum mirè accenſi videntur: tanta erat ob promeren- Dæmoniaca curatur. Itē 3. aliæ. Item alia.

dam Iubilei gratiam, ſua peccata confitentium multitudo.

Capta fuit per hos dies nauis longa inſignis cuiuſdam piratę, in qua Chriſtiani octoginta captiui viſebantur, qui decem & eo ampliùs annis miſerrimam pertulerant ſeruitutem. Eos, cùm Romã veniſſent, Pontifex humaniſſimè accepit, & veſtibus atque pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem ſe recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudęis ampliùs cẽtum, doctrina & opibus præſtãtes, ad Chriſtianam religionem acceſſerint. Porrò in vſum catechumenorum emit Pontifex magnificentiſſimas ędes, quibus etiàm ſuos reditus haud contemnendos attribuit.

Iudæi ad fidem veniũt.

Huius anni Auguſto menſe morbus periculoſus vrbem inuaſit, ità vt plurimi cum tota familia decũberent peſſimè affecti. Ibi ſanè videre erat Pij Pontificis ſingularem pietatem. Nam ſingulis miſit pecuniam, omnibus decem medicos adhibuit, multaq; alia ſolatia inſigni liberalitate impẽtiuit, adiunctis etiàm religioſis viris, q animarũ curã gererent. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur ſub hoc pontifice Romę morum reformatio: & licèt iam ſenio affectus ſit, at tamen ipſe vult audire, videre, cognoſcere controuerſias pleraſq; omnes: aſſiduis incũbit precibus, multùm ieiunat, in victu ſumma vtitur temperãtia, quotidieque rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipſe quoquè fatetur, inter hæc tot tantaque negocia, quibus continenter occupatur, tam proſpera aliquandiù vſus eſt valetudine, vt vix vnquàm rectiùs valuerit.

Liberalitas Pontificis in ægrotos.

A piratis redimi curauit nepotem ſuum exigua quidem pecunia, fortaſsè Turcis neſciẽtibus quòd eſſet pontificis nepos. Hũc ad ſe accitum, non alio habitu videre voluit, quàm quo fuerat vſus dũ ſederet ad remos captiuus, qui vilis erat. Admonuit autẽ eum ſanè grauiter, vt ex anteacta miſerrimè in ea ſeruitute vita, diſceret ad bonam frugem ſe recipere, & Deo ſeruire. Deindè equo & equeſtri officio, vndè centum aureos annuos habeat, donatum, ad ſuos remiſit. Hoc & pleraque alia facilè teſtantur, quàm non ſit ſtudioſus cognatos & propinquos ſuos ad opes & honores prouehendi.

Nepos pontificis redimitur à piratis.

Solebant adhiberi inſtrumenta muſica, quotiès põtificis & cardinalium habebaẽ conſiſtoriũ. Eam cõſuetudinẽ voluit ſublatã. Crebrò vrbis Eccleſias viſitat, & ad Clerũ concionaẽ. Familiã ſuã magno ſtudio reformat, ꝙ ſciat indè exempla manare ad Eccleſiaſticos oẽs, vt ipſi quoquè ſe ſuoſq; ad ipſius exemplũ componant. Initio menſis Octobris familiares ſuos omnes conuocauit, concionẽ ad eos habuit, & inter alia, q̃ ijs obſeruanda ꝑſcripſit, voluit vt ſinguli ſuũ indicarẽt nomen, ordinem & ſacerdotia. Sacerdotes vt minimùm ter in hebdomada ſacrificiũ faciãt, cæteri, ꝑſertim diaconi & ſubdiaconi, ſaltem quintodecimo quoquè die cõmunicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Eccleſiæ prouentus percipientes, habitũ iuſſit ferre clericalem atq; tonſurã, nec veſtes habere niſi ex lana ſimplici abſq; vllo ſerico. Turgida femoralia pati non vult. Aulicos

Familiæ reformatio.

ſuos omnes, nè ocio tempus malè perdant, iuſſit ſacrę lectioni, quam ter in hebdomada ſacri Palatij Magiſter habet, intereſſe: Fiunt etiàm in aula prælectiones Philoſophicæ. Porrò non paucos ſuis libros Eccleſiaſticorum ſcriptorũ dedit, vt ijs legendis dum pontificem viciſsìm obſeruant, tempus vtiliter tranſigant. Nihil in ſuorũ moribus, habitu, colloquijs, & tota deniquè viuendi ratione vitioſum, & quod praui ſit exempli, tolerat. Præfecto cuſtodiæ corporis ſui mãdauit, det operam, vt milites ſui tranquillè & ſinè inſolentia viuant.

Prælectiones in aula Pontificis.

Impudicas mulieres, publico propoſito edicto, ab vrbe expelli iuſſit. Erant tum Romanorũ pleriq;, qui ſe vehemẽter opponerent, dicerentq; ſi meretrices ab vrbe excluderent, magnũ id Reipub. annui q̃ſtûs diſpendium allaturũ: Pontifex tandèm itá eis ſilentiũ impoſuit, vt aſſeueraret ſe cum tota Curia ſua aliò migraturũ, niſì illa hominũ fæx profligaret. Ità illę coactę ſunt diſcedere, interim tñ nonnullę in vicis ignobilibus ob peiora vitanda relictæ ſunt, cùm priùs in vijs publicis & ſplendidis ædibus magno numero habitarent. Quędã ex ijs, quæ prę cęteris maiorem infirmis animis tentationum & ruinarum materiam prębituræ videbantur, à tota ditione Eccleſiaſtica nominatìm relegatæ ſunt.

Meretrices proſcribuntur.

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romę degunt, hoſpitia publica & cauponas Vrbis conuiuandi & cõpotandi gratia adeat, nec q̃ſquam in ijs ludere ſinat. Eo edicto multa flagitia & peccata reſecata ſunt, effectumq; vt hoſpitia aduenarũ cõmoditati ſeruiant. Nebulo q̃dam obſcurus maledico quodã Paſquillo vel famoſo carmine Pontificem cõtumelioſè proſcidit. Is tandèm cõpræhenſus, & Pontifici oblatus, cùm ab omnibus diceret̃ ſeueriſſimè plectendus, iuſſus eſt à Pontifice carmẽ ſuũ recitare, tum exponere, cuius vel conſilio vel voluntate id ſcripſiſſet.

Dicente eo ſe non niſì mali dæmonis id inſtinctu cõpoſuiſſe, Pontifex reſpondit: Si tu mihi vt ſummo Pontifici maledixiſſes, nõ ferres impunè. Ad nunc quia in fratrem Michaelem, in monachum ſcarponem, in Cardinalem Alexandrinũ conuicia iactâſti, abi liber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs, ſemper & animo retinebo, & libens confitebor, & ero vilis & abiectus in oculis meis.

Clementia in maledicũ

2. Reg. 6.

In tota Eccleſię ditione accuratiſſimè edixit, vt itinera à latronibus tuta ſeruẽtur: ſi quis à latronibus cædatur, ait ſe pœnam exacturum ab illis, in quorum vicinia id accidiſſet. Nobiles quidam Poloni ab hæreſi Dei benignitate ad fidem ſanam Catholicæ Eccleſiæ reuertiſſe ferebantur. Id vbì Pontifex reſciuit, mirificè gauiſus eſt, datiſque ad illos humaniſſimis literis hortatus eſt ad perſeuerantiam. Mirum enim in modum lętatur reſipiſcentia eorum, qui fraude diaboli in hæreſin prolapſi ſint. Cognatos ſuos & conſanguineos omnes iuſſit ab vrbe abſcedere, p̃ter nepotẽ Cardinalem, & alterum in collegio Germanico literis incumbẽtem: in quo apparet animus ab omni immoderata erga ſuos affectione prorsùs liber. Cardinalibus quoquè grauiter mandauit, vt familiam ſuam ad habitûs & morum honeſtatem informent.

Tuta itinera

Oratio ad Iudices.

Euocauit quandoquè ad ſe Cardinales, qui p̄ſunt inquiſitioni, itemq́ Rotæ auditores,(quod iudiciū eſt in vrbe exactiſſimū atq; p̄cipuum) reliquosq́; qui Romę iudicijs p̄ſunt, doctiſſimaq́; oratione hortatus eſt oēs, vt in exercendis iudicijs ſynceros & integros ſe præbeāt, minas etiàm intentans ijs, qui ſecùs facerent. Meretricibus, quas in vnū vrbis angulum reiecit, ſeueriter præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes, iuſſit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis deſignauit templa, q̄ ſacrificij & Concionis auſcultandę cauſa petāt. Ex ijs pleræq; nupſerunt, aliæ cōplures cupiūt, honeſta reperta cōditione, ex ea ſe turpitudine extrahere: nec Pōtifex ſe defuturū illis dixit, quas paupertas à ſectāda pietate remoraret. Eas autem, q̄ ſine ſacramentis in ijs ſordibus decederent, in ſterquilinio vult ſepeliri, quod multis calcar addet ad meditandā reſipiſcentiam. Eſt Romæ Academia, quam vulgò Sapientiam vocāt. Ea iam collapſa erat, & eius liberales annuos prouentus quidam ſibi vendicārant. At Pontifex eos iuſſit reſtitui, vt ijs alantur ſcientiarum omnium egregij profeſſores:

Meretrices redeunt ad bonā frugē.

Academia reſtituta.

Iuſſit etiàm, quod ante eum fecerat Pius II. vt qui Magiſtratu defuncti ſint, adminiſtrationis ſuæ totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per totam Italiam mittere Viſitatores, qui ab Epiſcopis, Collegijs Canonicorum & Monaſterijs rationem gubernationis repoſcant. Monaſticam diſciplinā, quæ multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò collapſa eſt, ſummoperè curat reſtituendam, atque inprimis apoſtatas omnes ſeueriſſimo anathemate percuſſit: nè qui tamen ex ijs animum deſpondeant, hortatus eſt primarios monachorum præfectos, quos Generales vocant, vt ſuos ſinguli apoſtatas requirant, eosque piè & humaniter tractent. Verùm ex ijs pleriq; attrita ſunt fronte & indomabili corde, qui ſeipſos, deſperantes, tradiderūt impudicitię, ſecumq́; alios quoſcunq; poſſunt, trahere conantur in puteum abyſſi: qui vtinàm per principes arcerent vbiquè à docendi functione, quia reuerà longè omnium p̄nicioſiſſimi ſunt id genus deplorati apoſtatæ, poſteaquàm in hæreſin p̄lapſi ſunt: id quod tum in noſtra Germania, tum vicinis regnis & prouincijs res ipſa plùs ſatis declarauit. Sed ijs omiſſis, ad Pontificem redeamus. Is ſanè huius anni ſacrum illud tempus, quod aduentum Domini vocamus, tametſi ſenilis ætas à ieiunijs illū facilè eximeret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus, largioribus eleemoſynis religioſiſſimè voluit obſeruare, libēterq́; ſacris concionibus adfuit: quo exemplo permulti ad illos ſacros dies piè tranſigendos incitati ſunt: nec interìm tamen optimus Pōtifex quicquā de ijs, quæ ad ſuum officium pertinerent, prætermiſit, nec detrectauit ſolito more priuatis perſonis humaniter prębere aures.

Pontifex vt Aduentum exegerit.

Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm ſit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut cōtra illos ferre ſententiam, vel latam exequi audebat. Id ſentiens Pontifex, grauiſſimè edixit, vt nec ipſis Cardinalibus, ſi ſint de ære alieno delati, parcatur, ſed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferātur, domus ipſa diripiatur, donèc creditoribus ſit ſatisfactum. Atq; interìm erga illum mira eſt Cardinalium obſeruantia & reuerentia.

Non vult parci Cardinalibus.

Feſta Natalitia huius anni magna deuotiõe coluit, adeò vt in ipſa nati Saluatoris ſacratiſſima ſolẽnitate horam circiter decimam nocturnis precibus & primæ Miſſæ intereſſe curârit, deindè in domeſtico ſacello primam & ſecundam Miſſam deuotiſſimè fecerit, cũctis familiæ ſuæ hominibus ſua manu Euchariſtiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Miſſam ſolenni ritu celebrârit, porrò etiàm pomeridianæ concioni interfuerit. Poſſent multa alia de hoc digniſſimo pontifice commemorari, ſed hæc in præſens ſufficiant pro hoc anno. Vident, niſi fallor, noſtri Euangelici pręcones, hæc quæ diximus, eiuſmodi eſſe, vt non poſſint meritò non laudari. Deſinant igitur carpere & proſcindere Romanos Pontifices, imitentur huius Pij V. virtutes. Sed ſat ſcio, progenies iſta viperarum hæc quoquè præclarè geſta dente canino arrodet, & peſſimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more poſitum eſt, vt ſi videant Catholicos, præſertim Põtifices & qui in Clero ſunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas, & q ſuis meritis in gloriæ CHRISTI derogationem fidant: ſin autem malos in ijs mores quoſdam cernant, eos ad vulgus odioſiſſimè traducãt: nec dubitẽ dicere, ſi è cælis ad nos deſcendant Petrus & Paulus ſanctiſſimi Apoſtoli, & ità viuãt vt olìm in terris vixerunt, iſtos noſtros portentoſos noui Euangelij buccinatores permulta habituros, quæ in illis atrociſſimè lacerent & proſcindant.

Vt coluerit feſta Natalitia.

Et quid mirum eſt, eos etiàm optimos quoſque & Catholicæ religioni addictos rodere, conuiciari, proſcindere, cùm etiàm mutuò ſeſe, vt ſæpè dixi, tam hoſtiliter inſectentur? Eſt hæc quædam pœna gigantææ arrogantiæ, qua iſti tument, ponuntque etiàm in cælum os ſuum. Vt enim homines poſſint intelligere, quàm nihil tutum ſit eorum ſequi doctrinam, miſit inter eos DEVS diſſenſionis ſpiritum, quo mirabiliter exagitati, non deſinunt publicè editis libris innumeris mutuò ſe horrendum in modum conſpuere & lacerare. Oſtenſum eſt hoc iam crebrò locis ſuperioribus, nec tamen vnquàm ſatis oſtendi poteſt: adeò illi ſemper manent ſui ſimiles. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, eduntúrque identidèm ab vtraque parte ſcripta pluri ma, quibus alij alios oppugnant. Eſt inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterquè iam grandæuus. Iſti pro more ſui Euangelij ſe honorificè inuicèm tractant, ſed tamen Bullingerus aſtutè nonnihil ſe premere conatur, & miſcet mella piperi, nec poteſt tamen imperare ſibi, quin ſubindè egregiè perſtringat aduerſarium Brentium. Scripſerat Brentius de maieſtate Chriſti librum contra Petrum Martyrem apoſtatam Franciſcanum & iſtum Bullingerum. Huic libro reſpondit Bullingerus. Rurſùs adfert ſuum ſcriptum contrarium Brentius, quem Bullingerus vocat Arabium tibicinem, & ſcriptum eius acerbiſſimũ & caliginoſiſſimum. Adeò verò prolixum quoquè fuit, vt Bullingerus arbitretur annum propè integrũ in eo Brentium conſumpſiſſe. Et quanuìs non ſinè magno tædio, vt ipſe ſcribit, librum hunc nebularum vaſtum inſpexerit & euoluerit Bullingerus,

Spiritus diſſenſionis inter hæreticos.

Contentiones inter Brentium & Bullingerũ.

obitèr duntaxàt perſtringendum duxit: ſed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius ſe ſentiat non valdè molliter acceptum: nec mirum, cùm ipſe, ſi Bullingero fides habenda eſt, longè ſit maledicentiſſimus. Et vt Lector nôrit, quo de ſcripto Bullingeri agã, nouerit anno 1564. edidiſſe eum Repetitionem & dilucidiorem explicationem quandam, eique ceu coronidem apologeticam addidiſſe, qua perſtringit Brentij recognitionem. (ſic enim eſt titulus libri Brentiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditer cenſere, Brentium peccare enormiter edendis libris ſuis maledicis, &c. eum petulantiſſimè cõculcare fidem & doctrinam Eccleſiarum, nempe Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei ſpiritu bono doctum, iudicare ipſum Bullingerum inanes & ſinè fide profundere voces, & ceu aprum Calydonium vineam Domini euertere. Dicit, quiſquis Brentij reliqua his coniuncta inſpexerit propiùs, illum viſurum apertè virulẽtis redundare edaciſſimi liuoris morſibus. Non ſic ſcriberet Bullingerus de Brentio, ſi is in Romanos Põtifices aut monachos ea ſcripſiſſet, quæ ſcripſit in hæreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm deſinunt lacerare Põtifices, debent nonnunquàm id genus atrociſſimos morſus mutuos ſentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obierat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, ſicut & Melanchthonem, cuius quidem Melanchthonis etiàm teſtimonium profert contra Brentium, quòd ſcripſerit, vt trãſſubſtantiationem, ità & vbiquitatem corporis Chriſti excogitatam eſſe non ità pridèm, & portẽtoſam. Et verum quidem ſcripſit Melanchthon, doctrinam vbiquitatis corporis Chriſti non ità pridèm excogitatam eſſe: ſed quod idem de tranſſubſtantiatione aſſerit, ſuo more mentitur, cùm ipſe quoquè non neget D. Ambroſium ſenſiſſe panis naturam mutari in Euchariſtia, idemque ſentiant veteres ſancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipſum Melanchthonem vnà cum Brentio fuiſſe Zuinglianis infenſum, adeò vt exiſtimauerit ſe bona conſcientia illos pro fratribus agnoſcere, nõ poſſe, ſed tamen tãdèm factum eſſe illorum ſummum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametſi pertinaciter de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpiſſimæ leuitatis & inconſtantię, tam varias vna eademque de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plurimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu ſcriptas epiſtolas poſſe proferri, neq; id leuitati aut incõſtantiæ, ſed ſaluberrimo eius profectui eſſe tribuendũ. Scilicèt egregius profectus eſt, ex Luterano transformari in Zuinglianũ. Vellet autem Bullingerus etiàm Brentium ità ꝓficere, quẽ, quia id nõ vult, vocat ceruicoſum, irreconciliabilem, & Ioannẽ in eodem. Præclara ſunt hæc hęretici de hæreticis teſtimonia: pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus, Brentium abuti veterum teſtimonijs ad ſuum inſtitutum commonſtrandum: quaſi verò non idem faciat etiàm Bullingerus, & deſertores omnes Catholicæ Eccleſiæ. Quàm autem abſurda eſt Bullingeri doctrina, quandò ipſe qui-

Bullingeri de Brentio teſtimonia.

Melanchthõ olìm hoſtis Zuinglianorum, pòſt ſummus amicus.

quidem Brentium ait verborum ludere præſtigijs, cùm id faciat ipſe Bullingerus, ſimul aſſerens & Chriſtum ſe è cęlo non detrahere, vtiquè ſecundùm humanitatem, & tamen cum vera ſua carne fideles ſuos in Cœna paſcere. Sed talibus præſtigijs illudunt iſti indoctę multitudini, atque vtinàm vel tandèm reſipiſcant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus lōgè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Brentio, quem dicit nupèr natum, nec ſemèl depræhenſum lolio victitare & ſtrychnum bibere. Sed ſi patrum authoritas apud iſtos hæreticos, tam Brentium quàm Bullingerum, eorumq́ue ſimiles valeret, iampridèm eſſet pax reddita Eccleſiæ, & profligati eſſent errores omnes, quos iſti ab iuferis excitârunt, aut è ſuis cerebris partìm effinxerunt. Verùm tanti illi faciūt tum patres, tum Concilia omnia, quanti volunt, immò ſanè prorſùs nihili, vbicunquè ab ipſorum impijs commentis & prauis dogmatîs diſcrepāt. Pergit Bullingerus contra Brentium, eumq́ue dicit tergiuerſari, ſuffugia latibulaq́ue quærere, ſeſe implicare, & quid dicat ignorare, deniquè ſupplices circūagere, & naribus trahere. Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, ſed homo verſutus ſeipſum ſuo ſibi enſe iugulat. Nam idem præclarè faciunt etiàm ipſi Zuingliani, dum negant Chriſti corpus haberi ſubſtantialiter in Euchariſtia, & tamen affirmant vera nos eius carne veſci. Itaque vbiquitatem Brentij meritò ridet Bullingerus, ſed non minùs ipſe meritò ridetur à Brentio, dum negat corporalem Chriſti in Euchariſtia præſentiam. Atque vtinàm contenti illi eſſent, in ſuas iſtas inextricabiles incidiſſe ꝑplexitates & labyrinthos, nec miſerrimam plebeculam ſecum eò pertraherent. Sed ad rem. Adijcit porrò Bullingerus, Brentium vociferari, negocium ſibi eſſe cum virulēta excetra, & cum ſcorpionibus venenatiſſimis, deniquè cum homine effronte, cum ſophiſta, omniumq́ue mortalium nequiſſimo, & quidem his emblematîs frequenter ornare Bullingerum. Quis non credat vera dicere Brentium, tantum Luteri diſcipulum? Sed iam Bullingerus eò ſe confert, vt doceat Brentiū, qua ratione de vbiquitate agere debeat. Nam ità diceret, inquit: Vbiquè gētium in Eccleſia ingraueſcit faſtus, ſuperbia, auaritia, vſura, blaſphemia, calumnia, ſpurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, inceſtus, ira, cędes, contentio & inuidia. En hi ſunt fructus iſtius noui euangelij, quos etiàm ipſi eius pręcones fateri coguntur. Nos his addere poſſumus, vbiquè ingraueſcere inceſtas libidines apoſtatarum. Sed his tot malis an non illi prędarā obtulêre occaſionem, qui ſolam fidem crepant, Eccleſiæ ſacramenta conuellūt, inſtituta Eccleſiaſtica exibilant, carnis libertatē ꝑdicant, & iam olìm condēnatos errores pro verbo Dei imperitis venditant? O vtinàm quandoquè videant homines, quę hominum commenta pro verbo Dei amplexi ſint. Poterat his flagitijs fieri medicina, ſi nō eſſet exploſa ab iſtis infauſtis dogmatiſtis diſciplina Eccleſiaſtica: q̄ etſi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elāguit, nō tn̄ docet vulgus impiè ſentire de Canonibꝰ pœnitētię, queādmodùm hęretici iſti faciūt, quos nō pudet palàm ſcribere, in illa ſanctiſſ. Nicena prima Synodo factos eſſe pœnitētię Canōes, ex

Præſtigię hæreticorū.

Nota.

Nota teſtimoniū Brētij de Bullingero.

Nota fructꝰ noui euangelij.

In libro cōtra Synodū Tridentinā.

qui-

quibus poſteà multùm ſuperſtitionis irrepſit in Eccleſiam, vt meritum Chriſti non parùm hac ratione obſcuraretur paulatim.

Iſti enim tenebriones laxant miſeris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiuſmodi pœnitentię Canones non ſolùm non obſcurare, ſed illuſtrare etiàm meritum Chriſti, dum homines hac ratione retrahuntur à vitijs, monenturque ſic viuere, & merita Chriſti ipſis bono eſſe queant. At poſtquàm Luterus cum ſuo ſatellitio docere cœpit, Solam fidem iuſtificare, & tollere peccata, Confeſſionem peccatorum nõ eſſe neceſſariam, Liberum arbitrium rem eſſe de ſolo titulo, & dum facit quod in ſe eſt, peccare mortaliter: Docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem quàm timere, Papam vel Eccleſiam non poſſe condere leges morum ſeu bonorum operum, & id genus alia portentoſa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata eſt vitę diſſolutio, vt ipſe quoquè Luterus poſteà faſſus ſit ſui Euangelij homines decuplo peiores euaſiſſe Sodomitis. Arripuerũt enim improuidi mortales ab iſtis ſeductoribus ſub ſpecioſo libertatis Euangelicæ prætextu oblatam ipſis teterrimam carnis & vitiorum ſeruitutem, & certè nulla his malis poteſt vnquàm ſperari medicina, niſi profligatis iſtorum hominum impijs dogmatis redeatur ad vnitatẽ Catholicæ Eccleſiæ, & in ea inſtaurẽt collapſa multis locis Eccleſiaſtica diſciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm ſeriò conatur, nec infeliciter ea in re progreditur. Donèc autẽ erũt homines in tot ſectas inter ſe diſſectas & procaciter corrixantes diſtracti, hæc quæ Bullingerus commemorat, ſcelera & peccata non poterunt non in dies magìs magiſque augeri, quandoquidem ſectarum iſtarum ſigniferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione ſoluunt, prauiſque erroribus imbuunt, abſtractoſque à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciũt. Quorum enim in cordibus fides corrupta eſt, in ijs Chriſtus habitare non poteſt: vbi autem ille non habitat, dubium non eſt, illic ſibi domicilium conſtituere tartareos ſpiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Luterus in Aſſertionibus ſuis.

Ait Brẽtium ſcribere de ſe, nempè Bullingero, quòd atram in ſe bilem releuet, meraque & pura mendacia proferat. E diuerſo probat Bullingerus, Brentium bellè conſentire cum doctrina Suencfeldiana, cùm tamen id Brẽtius perneget. Præclara ſunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus iſti gigantes ſe mutuò ornant: & tamen hi ſunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miſeram plebem, quæ tales habet dogmatiſtas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuingliũ feruere odio, & Adria iracundiorem atrę bilis nimbos, æſtus, tempeſtateſq;, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuingliũ omnigenis conuicijs perfundere, atque ex vera filij Dei Eccleſia illum excludere, doctrinamque Zuinglianam vocare impiam, atque inter cætera obijcere Zuinglianis iconomachiam, quam ſanè vſqueadeò non negat de ſe ſuiſque Bullingerus, vt apertè fateatur ſe ſuoſque & dici & eſſe malleico-

Brentius Suencfeldianus.

Brentius ardet odio Zuinglij &c

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

le iconoclaſtas, quàm iconoplaſtas. Itaq; & hac in parte videmus diuerſa Luteranos & Zuinglianos ſentire, Luteranos iconomachiam damnare, Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brētio grauiter obijcitur Bullingero, quòd ab irato & furioſo Lutero, ad placidum & extra contentionem loquētem, ſe ſcripſerit appellare. Eccè videmus etiàm hæreticos in Lutero aduertiſſe furorem: & fuit ille ſanè impotēs & rabioſus homo: cur igitur non pudet talem furiam ſequi? Sed Luterum Luterani tertium volūt eſſe Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait ſe dona in Lutero & multa & magna libenter agnoſcere. Sed in religionis negocio furioſum eſſe, quis quæſo inter Dei vel infima dona numeret? O cæcos doctores, cæci, immò furioſi, doctoris aſſeclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatores, immodeſtiá hominis excuſantes, dixiſſe palàm, heroica ingenia non raró corripi furore, non poëtico quidem illo, ſed planè Diuino aut Theologico.

Ità habuit Luterus ſuos adulatores, qui eius furorem, diuinum dicerēt. Quid hìc poſſumus aliud, quàm lugere hominum ætatis noſtrę cæcitatē, qui iſta tam abſurda ſibi ſinunt perſuaderi? Pergit Bullingerus, & ait ſatìs hîc apparére, quàm anhela mente Brentius in ipſius inhiet exitium. Deindè commemorat quaſdam Brentij antilogias pugnanteſque ſentētias, vt qui quandoquè ſcripſerit verbum ad panem ferre id quod continet, nempè corpus Chriſti: nunc autem ſcribat, non poſſe crimen Papiſticæ magiæ effugere, qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpꝰ Chriſti adduci: cùm tamē & Luterus multis locis ſcribat, teſte Bullingero, verba Cœnę conficere corpus & ſanguinem Chriſti: ità vt iam ipſius Brentij iudicio non ipſe duntaxàt, ſed & tertius Elias Luterus, magus ſit appellandus. An non hæc ſunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius dum ſibiipſi contraria ſcribit, ſua ipſius ſentētia fit magus. Sed abſit, vt Chriſti ſermonē, quo ſacroſancta Euchariſtia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & ſentiat Brentius cum ſuî ſimilibus, daturus quandoquè pœnas æternas tam nefariæ blaſphemiæ. Ait porrò Bullingerus, tantùm non rumpi Brentium præ nimia ira, obijcientem Zuinglianis malitiam fingendi, mentiendi, rectè dicta calumniandi, deprauādi, inuertendi, & quid non? adijciētem etiàm, ſibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in ſchola Epicurea negociū fore. Egregia ſunt hæc: ſed necdùm ſatìs multa Brentio. Rursùs autem nè Bullingerus taceat Brentio, ait illum ſummis viribus cōtendere, cælum, in quod aſcēdit Chriſtus, nec locum eſſe, nec loci quidem nomen. O inſaniam. Pergit Brētius, referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatem ab alijs manifeſtatam, oppugnare: ſed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptiſſimas quaſdā & ſtultiſſimas delirationes, cogiturque ferre Bullingerum iſta palàm ſcribentem: Ità ineptè & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia, vt vel hinc pij & curabiles lectores intelligerent, refugiendùm ſibi eſſe à doctore, qui poſtquàm Archytæ crepitaculum diù & abundè pulſauit, tandèm ſe ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus aſſeueret. Hæc de

Brentij antilogiæ.

Bullingerus de Brentio.

Brentio

Brentio Bullingerus, ſed q̃ in ipſum quoquè Bullingerum pulchrè quadrent: ſicut & illud, quod ait Brentium ſcripturæ Diuinę & etiàm Auguſtini ſententijs abuti: quod certũ eſt omnes iſtius infauſti Euangelij Buccinatores & feciſſe hactenùs, & facere. Abſit enim vt vel ſcriptura Diuina, vel ſancti Patres illorũ teterrimis erroribus vlla ex parte faueant, tametſi non pudet eos pro ſe ſacra Biblia Patresque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdiſſimum Brentij de inferno errorem, fatentis infernum quidem eſſe, negantis verò locum eſſe. Ità Brentius cælum tollit pariter & infernum: nec minùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento ſubſtãtialem corporis Chriſti præſentiam. Non poteſt, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in ſcripturis detorquendis, & quòd nulla neceſſitate recedit à receptis concordi in Eccleſia conſenſu expoſitionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari: ſed neque in Bullingero, in quẽ hęc non minùs quadrant quàm in Brentium, à quo ſe Bullingerus ſcribit eiectum ex Eccleſia Chriſti, ſed contemnit æquè Brentij vt Romani Pontificis excommunicationem. Ait enim ſe brutum iudicare Brentij fulmen. Meritò ſanè contemnuntur eorum fulmina, qui ſummi Pontificis anathemata contemnũt, & fit iſtis quod Eſaias ait, vt qui ſpernunt, ipſi quoquè ſpernantur. Hoc tãdèm certo certiùs eueniet om̃ibus iſtis ſuperbis gigãtibus, qui Eccleſiæ paſtores in ſummum contemptum apud ſuos adduxerũt, & iuſto Dei iudicio à ſe inuicèm intolerabili contemptu afficiuntur: id quod Bullingerus ſatìs prodit in hac ſua breui Coronide, dum addit Brentium per prolixum & impexum librum ſuum, nempè recognitionem, om̃es propè paginas adſperſiſſe contumelijs atque conuicijs, porrò ſub finẽ libri furioſo curſu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata eſſe diabolica & impietatis plena, redundare illorum omnia deprauationibus, ſtrophis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non eſſe leuem, ſed pro ſua fœcunditate alios atque alios magìs ſacrilegos ſecum trahere, ſatanam per illos ſibi viam præſtruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Eccleſiam hæreſis Neſtorij, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis noſtræ religionis, ſed inducatur in Eccleſiam ethniciſmus, Thalmudiſmus & Mahumetiſmus. Hæc ſunt ſanè luculenta de Zuinglianis Brẽtij Luteranorum hodiè Coryphei teſtimonia & encomia. Porrò de Brẽtio è diuerſo teſtatur Bullingerus ſub finem huius coronidis, illum propter ſingulares ſuas opiniões furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipẽni amicitiam diſſecare. Hæc ego ſanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuiter huc adſcribere volui, vt videant tamen vel tandèm miſeri mortales, quos duces in rebus grauiſſimis ſequanṫ, qui tam atrociter inter ſe diſſentiunt, tam immaniter ſe mutuò proſcindunt. Quòd ſi vel meum inſtitutum pateretur, vel mihi ſtudio eſſet omnia illorum ſcripta excutere, quàm multos ego Codices conficerem ſolis eorum contentionibus & conuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctãtiùs illi principiò admiſſi eſſent, nec tam facilè fides habita

Brentij de Inferno error.

Eſa.33.

Nota, nota.

bita foret noua paradoxa ſub ſpecie verbi Dei proferentibus. Quid verò de nobis dicturi ſunt poſteri noſtri, cùm hęc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos & nuncios accepiſſe, qui non niſi tetros in orbem errores inuexerint, & præter hoc etiàm inter ſe odioſiſſimè & pertinaciſſimè diſſenſerint? Faxit præpotens Deus, vt vel ſerò videamus.

Non mihi hoc propoſitum eſt, vt iſtorum hominum abſurditates & mutuas acerbitates omnes commemorem, nec tamen poſſum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earum cognitio ſuas non mediocres vtilitates, & poſſunt illę certè mouere homines, vt ab illorum contubernio celerrimè ſe expediant. Excuſa hoc anno eſt menſe Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (niſi tamen fallor) vnus eſt ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgenſium architectis. Eſt is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus. In hac Admonitiõe ille primò ſe pollicetur explicaturum præcipua Dei beneficia, Germanię potiſſimùm ab anno 1517 collata, putà Eccleſiaſtica, Politica, œconomica, & communia quædam. Primum beneficium vocat Biblia ſacra in clariſſimam lucem producta, quæ multis ſeculis pro obſcuro libro vbiquè locorum ſint habita, peneque ſitu & ſqualore interierint: laicos publicè tantùm audiuiſſe Legendas Sanctorum, Theologiæ ſtudioſos in ſcholis ad ſcholaſticorum diſputationes & Summas tantùm aſſuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referendo beneficio tam multa benè luculenta habet mendacia. Simul verò etiàm noſtram Bibliorum Latinam verſionem carpit, & Luteri Germanicam vſqueadeò pręsdicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spiritui ſancto, & oĩm aliarũ gentiũ verſionib⁹ illam anteponat. Sed oſtenſum eſt à viris doctis, permulta loca, ſua nõ verſiõe, ſed peruerſione, Luterũ corrupiſſe: & ſanè vſq; adeò nõ ſatisfecit Germanis Luteri verſio, vt poſteà nouã cuderint Tigurini. Videt Lector quàm ſint veritatis ſtudioſi homines iſti, cui⁹ guſtum quendam hæc pauciſſima præbent. Proh dolor, tàm malè collocari bonas horas & ſcribendis & legendis id genus fœdis & pernicioſis mendacijs. Addit mox, Pueros & puellas iam Biblia Germanica legentes, proprium ac genuinum ſenſum abſque longis commẽtarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm pręſtando dãno ſuo, quàm bellum ſenſum è ſcripturis diuinis tot inſana capita elicuerint, dum certatìm aliæ ſuper alias emergunt hæreſes, ſingulis ſua fœda commenta ſacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quanta eſt horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipſos Luteri diſcipulos inter ſe atrociter digladiari, & ſingulos crepare ſcripturas, non dubitant tamen ſcribere, tam clara & lucida nunc prodijſſe Biblia Germanica, vt pueri & puellę genuinum ſenſum facilè aſſequantur. Nam ſi hoc verum eſt, cur etiàm grandes iſti ſophi inter ſe tam turpiter corrixantur?

Liber de bonis & malis Germaniæ.

Nota inſaniam.

Alterum Germaniæ à Deo impenſum beneficium eſt, inquit Vuigãdus noſter, pręcipuorum articulorum fidei illuſtratio, qualis ab Apoſto-

lorum temporibus hucuſquè in hoc mundo non eſt cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut neſcio quibus furijs agitatum, præ inſania nō videre quid dicat? Proh ſcelus, tam denſas tenebras, quas iſti, Argi ſcilicèt, in orbem inuexerũt, etiàm fidei illuſtratiōem eximiam dici.

Deindè etiàm tā priſcos illos quàm ſcholaſticos patres hic inſignis tenebrio calumniatur: aitque diſcrimen legis & euangelij prorsùs oblite- ratum fuiſſe poſt Apoſtolorum tempora, ſed per Luteri miniſterium dilucidè explicatum. O portentum in ſolas terras relegandum. Talibus floſculis ſcatet hic Vuigandi libellus. Addit verò, in papatu inuocationem à Deo ità auerſam, atque ad mortuas creaturas (ſic vocat ſanctos cum Chriſto in cælo vitam beatam viuentes) conuerſam, vt nulla inter gentes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoſcit Lector Stoicum Luteri diſcipulum, nouumque Vigilantium. Iſti impij homines ferre non poſſunt inuocationem ſanctorum, quam etiàm ſe gloriantur profligâſſe, ſed certè magno miſerorum hominum malo, qui ſolebant ab omni antiquitate non ſinè fructu ambire diuorum ſuffragia, quos ſcirent iam Chriſto coniunctiſſimos, pro ardentiſſimo illorum erga nos amore, plurimùm ſibi præſtare poſſe. Verùm iſti miſeri & cęci vt alieni ſunt ab illo corpore, cuius caput Chriſtus eſt, & cuius omnes ſancti membra ſunt, ità quoquè nullo eius ſpiritu vegetantur, ſed traditi ſatanæ, vnà cum illo ſanctos inſectantur, nec eos à nobis inuocari volunt. Sed audiunt illi à nobis ex Auguſtino: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra iſtos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de ſuperſtitioſis ritibus à baptiſmo amotis, (ſic enim ille impius vocat tam antiquas baptiſmi cæremonias) de integra cœna reddita, de clauibus non ampliùs raſo & inuncto hominum generi (putà ſacerdotibus) ſeruientibus, & id genus alia purè Luterica, id eſt, verè impia, nolo hîc commemorare. Nam appàret hominē nihil habere hominis, ſed totum obſeſſum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cęleſtis ſimpliciter, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum eſſe à theologis Germaniæ, quale in omium patrum ſcriptis poſt apoſtolos nullum inuenitur. Et tamen iſti theologi tam bellè inter ſe conſentiunt, quàm olim Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui iſthęc monſtra apud ſe ferre queunt.

Calumnia in S. Patres.

Cōtra Fauſtum, libro 20, cap. 21.

Quid verò poſſit his dici monſtroſius? En qui noluimus audire ſanctos patres, iam iſtos cogimur audire inſanos tenebriones, qui reuerà prę inſania neſciunt quid dicant. Nanq; addit hic noſter: Plus rerum in vno aliquo ſcripto exegetico Luteri in prophetam aut pſalmum inuenias, q̃ in multis libris patrum. O nugatorem. Certè blaſphemijs & maledictis egregiè ſcatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichriſtus Papa à Lutero ſpiritu oris Chriſti interfectus eſt. Hoc quidem Luterus ſummis viribus cona-

conatus eſt, vt Chriſti in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, ſed fruſtrà. In eo aũt ſcelere etiàm laudare illũ, hominis eſt penitùs ꝑditi & profligati, qualis certè eſt Vuigãdus iſte, cuius valdè execrabiles voces puto nec ipſis ſuis ſymmyſtis probari: qualis eſt etiàm illa, aſinũ Cumanũ Romanũ pontificẽ ſibi armis cruẽtis niti vſurpare poteſtatẽ articulos fidei deſtruẽdi ac erigendi ꝓ arbitrio: quod dici non poteſt, nisì à ſceleratiſſimo & deploratiſſimo nebulone. Certè quandoquè aduertẽt homines iſtorũ virus aterrimũ & intolerãdam animi malignitatẽ, odiũq; in Pontificem & catholicam eccleſiam plùs quàm Vatinianum. Calumnia in Põtificẽ.

Alia deindè recenſet Vuigãdus Dei beneficia, de profligatis monachis, de excluſa idololatria, i. inuocatiõe & veneratiõe defunctarũ creaturarũ, vt ipſe vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichriſto Romano Pontifice, de copia doctiſſimorũ virorũ & ſalutariũ Eccleſiæ miniſtrorũ, (per quos vtiquè nos nisì Stoicos Luteranos intelligit) de copia itẽ innumerabiliũ librorũ à Germanis theologis, Lutero & ſimilibus, editorũ: quę quidem eiuſmodi ſunt oĩa, vt nemo nisì Germaniæ proditor & hoſtis, ea poſſit beneficia vocare. Nam vt alia omittã, cùm fateatᷣ iſte Vuigãdus tot libros ab iſtis Luteranis ſcriptos, vt in mundo nũquàm plures in lucẽ venerint, (quod tñ eſt putidũ & craſſum mendaciũ) poteſt hinc ſanè liquidò colligi, quàm immanes ſumptus in eos libros impenſi ſint, nõ ſolùm nullo Germaniæ fructu, ſed etiàm dãno illius inæſtimabili. Nã cùm pecunia ea om̃is, q̃ in hos libros ſcribẽdos, excudẽdos, emẽdos collata eſt, & infinita propè ſit, & nõ nisì in Germaniæ & multorũ aliorũ certiſſimã ꝑniciẽ ceſſerit, quãtùm quidẽ ad eos attinet, q̃ taliũ librorũ lectione vel cognitiõe in hæreſin pellecti ſunt: quis vnquàm verbis vllis poſſit cõſequi, quãtùm & Reip. vtilitatibus, & animarũ ſaluti tot ꝑditiſſima & peſtilẽtiſſima ſcripta nocuerint? Et interìm tñ ſolẽt iſti mirũ in modũ exaggerare pecuniam, quę Romam exportetur è Germania: nec volunt videre, ſe proditores & perditores eſſe Germanię, dum pro verbo Dei impias hæreſes venditant incautis, & immenſam pecuniæ vim exhauriunt ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis euulgandis, quæ vulgus imperitum auidè emit, ſed nec precio exiguo, nec paruo ſalutis ſuæ detrimento.

Septimũ beneficiũ vocat Vuigandus, repreſſionẽ hęreticorũ, in q̃bus ille numerat Anabaptiſtas, Sacramẽtarios, Antinomos, Enthuſiaſtas, Cothurnifices ſeu cõcionatores Chriſti & Antichriſti, ꝑ quos intelligit haud obſcurè Melanchthonicos & Adiaphoriſtas, q̃ noſtra, vt ipſe dicit, luce & potẽtia verbi ſui Deus profligauit. Hìc iam videt lector hominis egregij Luterani cenſurã nõ modò de Sacramẽtarijs, quos illi ex profeſſo oderũt, ſed etiàm ſymmyſtis ſuis Melãchthonicis & Adiaphoriſtis. Qui em̃ Luteri doctrinã oẽm mordicùs retinẽt, Melanchthonẽ & Adiaphoriſtas, qui in quibuſdã à Lutero deflexiſſe videntᷣ, ferre nõ poſſunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè perſequantᷣ, & quidẽ valdè acerbè, vt eſt hęreticorũ genus maledictione & amaritudine plenũ: quod quidẽ iam ſæpè dixi, & eſt crebrò dicendũ, dum iſti noua ſemꝑ acerbitatis ſuę argumenta in lucẽ Hæretici qui ſint Vuigando.

 edunt,

edunt, q̃ tñ ab illis miſerè euerſi nõ aduertũt. Verùm obſeruatu dignũ eſt, quòd porrò adijcit Vuigandus, ſuum & ſuorum eſſe, confiteri & ſtatuere aliquam ſaltem eccleſiam, licèt exiguam, permanſuram vſque ad extremũ diem. Iam enim Stoici iſti Luterani in eas redigũtur anguſtias etiàm à ſectarijs alijs, vt propemodùm ſuæ doctrinæ ſucceſſum deſperare videant. Et certè in eas anguſtias ſensim redigentur om̃es horum temporum hæretici, & tandèm veritas, aliquandiù ab iſtis oppreſſa, eluctabitur.

Tranſit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì ſplendidè adulatur magiſtratibus, & mentitur turpiſſimè, ab Apoſtolorum temporibus neminem æquè àc Luterum illuſtrâſſe doctrinam de authoritate & officio Magiſtratuum. Tãdèm ſtultiſſimus homo doctrinæ Luterįcę oblítus, poſtquàm multus fuit in põtificibus & monachorum operibus proſcindendis, ait magiſtratus pro ſuis multiplicibus laboribus ęterna p̃mia conſecuturos eſſe. Vbì igitur nunc eſt illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatũ ſecũdùm iudiciũ Dei? itẽ illud, Nemo nõ certiſſimus eſſe debet, ſe ſemper mortaliter peccare, ſi ſua vita ad iudiciũ Dei iuſtiſſimũ cõparet? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus æterna p̃mia debent? Ità iſti cęci doctores dum veritatẽ oppugnãt, ſæpè pugnãtia docent: id quod Lutero quoquè accidit in doctrina meritorum, & alijs pleriſq;. Tertiũ bonũ politicũ dicit eſſe, q̃ ſubditi magiſtratui p̃mptiùs nũc obtẽperant: quod quàm ſit vanũ & commẽtitium, res ipſa loquitur, & tumultus Ruſticorũ, multaq; id genus alia ſatìs ſuperq; declarârũt: & nisì Deus Luteri conatibus obſtitiſſet, cerneremus profectò q̃ hodiè magiſtrat⁹ eſſet authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, cõmunia, nè ſim Lectori onerosus, ineptiẽti Vuigãdo relinquo, nec ijs cõmemorãdis tẽpus p̃dere volo.

Accedit deindè Vuigandus noſter ad mala Germaniæ enumeranda. Hìc principiò duo ſchiſmatum genera ponit, vnum à Sacramentarijs, alterum ab Interimiſtis excitatum. Sacramentarios dicit, ſuperſtite Lutero, Helueticos tantùm quoſdam montes fuiſſe tenere coactos: illo extincto, ſeminatores iſtorum zizaniorum longè lateque eſſe progreſſos. Putabãt Sacramentarij ſe præclarum quippiã prę Lutero vidiſſe, ſed vident ſuam doctrinam à Vuigando zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitent ſe quoquè eſſe Auguſtanæ Confeſſionis, at diſertis verbis dicit Vuigandus, eos nec partem fuiſſe eius Confeſſionis, cùm ea Auguſtæ Carolo 5. exhiberetur, nec deincèps ſeſe eidem adiunxiſſe. Et verũ diceret Vuigandus, ſi non Melanchthon illam confeſſionem ſubindè recoxiſſet, atque tandèm ad caſtra Sacramentariorum deflexiſſet. Addit autem Vuigandus, non in re ſacramentaria tantùm, ſed in alijs quoquè articulis non poſtremis publicè ſacramentarios impingere.

Accedit deindè Vuigandus ad alterum ſchiſmatum genus, ipſis planè, vt dicit, inteſtinum, eoque longè pernicioſius. Sub hoc compræhendit Melanchthonicos & Maioriſtas, tametſi nominatìm non exprimit. Iſtis tribuit perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras, & aſtutas locutiões, eoſq;, licet

In Aſſertionibus, articulo 32.

Ibid. Articulo 35.

Schiſmatũ duo genera

Interimiſtę.

licèt impiũ,vt ipſe vocat,dogma illud, Bona opera ad Salutẽ eſſe neceſſaria,& pleraq; alia mẽdacijs & fucis ſtabiliãt,tñ ſinè om̃i fronte ſcriptitare, ſeſe à ſyncera Dei & Luteri doctrina nè pilum quidem declinâſſe. Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentię concionem, ſed ſola fide cum Lutero ſuo rectà euolat in cælum Plutonis.

Tertiũ malũ vult eſſe Vuigandus,ꝙ remiſſiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus Põtifex. Eccè tibi hominis deploratiſſimã amentiã & aterrimã cæcitatẽ, qui hoc ipſum ꝓ magno malo numeret, ꝙ abſtinetur à iactandis conuicijs & cõtumelijs in põtificem.O plùs quàm Cimmerias inſani pectoris tenebras. Ait em̃: Neceſsè eſt,ſi Eccleſia Chriſti iterùm rectè purganda eſt, vt alacri pectore & coniunctis vocibus atq; ſtylis ardentiùs ac luculentiùs Antichriſtus oppugnetũ,q̃ aliquot annis factum eſt.O quas dabunt iſti olìm pœnas tantę peruerſitatis:ſed homines impij,qui iam in ꝓfundum venerunt malorum,contẽnunt donèc in illum abyſſi puteum detrudantũ.Nõ vident iſti miſeri & omni lachrymarũ fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominẽ è religione Chriſtianum,quàm iſta teterrima maledicendi petulantia,ꝑſertim paſtori eccleſiæ,cui,velit nolit Vuigãdus,Chriſtꝰ cõmiſit paſcẽdas oues ſuas,om̃emq; illi illatam iniuriam & cõtumeliam,ſibi factam ducit. Sunt hæc profectò eiuſmodi,vt pijs animis vberrimam ſuppeditẽt plorandi materiam,quòd populus Chriſtianus precioſiſſimo Chriſti Ieſu ſanguine redemptus,ab iſtis immaniſſimis lupis & ſceleratiſſimis nebulonibus tam miſerè ſeducitur,& ad proſcindendũ & conſpuendũ pontificem etiàm incitatur. Sic Chriſtus nõ docuit,neque Apoſtoli eius:ſed hanc doctrinã hauſit à Lutero Vuigandus,& ab ipſo ſatana Luterus.

Nota ſatanicam malignitatem.

Quartum malum Vuigandus iſte ait eſſe ignauiam vigilum Eccleſiæ Dei(ſic vocat illum Luteri cœtum,qui rigidos habet Luteranos)in refutandis erroribus,putà Sacramentariorum &c.Sunt ſanè,qui putent inter Luteranos & Zuinglianos ſolam eſſe de Euchariſtia controuerſiam. Sed cùm pleriq; alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigãdus diſertis verbis teſtatur,nõ de rebus friuolis & ineptis,ſed de ſummis capitibꝰ doctrinę cœleſtis eſſe inter ipſos diſceptationẽ. Quin & inter ipſos Luteranos nõ leues cõtentiones ſunt,vocatq; hic noſter Vuigandus quoſdã noſtrę ætatis Pelagianos,haud obſcurè ſignificans Lipſenſes dogmatiſtas, quos etiàm impoſtores appellat.De nouis Sacramẽtarijs, nempè Caluinianis,id affirmat,eos verba habere tali ſtratagemate adornata,vt ꝓ libitu eis vti queãt. Deindè adijcit explodẽda eſſe, tam fraudulenta ſpectra orationum, q̃bus ad fallendum imperitiores vtanũ Pelagiani & noui Sacramentarij. Sed & Vuigandus cum ſua teterrima maledicentia pariter profligandus eſt.

Luterani & Zuingliani de quibꝰ inter ſe diſſentiant.

Sextum eccleſię malum Vuigãdus vult eſſe intempeſtiuam & ꝑnicioſam philoſophiæ cum Theologia ꝑmixtionem.Hoc loco rursùs,non tñ nominatìm,Vuittenbergenſes & Lipſenſes dogmatiſtas ꝑſtringit,porrò Sacramentarios aptè:nec dubitat dicere,lupos miſeras ouiculas crudeliſſimè diripere ac deglutire. Multa hìc enumerat,q̃ ex Philoſophia contra

veritatem Euangelij habeant iſti quos modò duxi, Vuittenbergenſes, Lipſenſes, & Sacramentarij. Refert ibì, ſe audiente quendã præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populum declamantem, plùs q̃ viginti carmina ex Ouidio de arte amãdi protuliſſe. Et hoc quidem Vuigandus ſe deteſtari indicat, quaſi verò ſuus Luterus nõ planè amatorium & Venereum nobis euãgelium protulerit, omibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in coniugio quoquè degentibus permittens dicere, Si non vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum eſt Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellẽtes, incipiunt velutì idola coli. Melanchthonẽ & quoſdã alios molles Confeſſioniſtas, qui in nõnullis à Lutero diſceſſerunt, videt hìc quoquè carpere. Enatum em̃ fuit nõ leue diſſidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc eſt, molles & rigidos Confeſſioniſtas, nec res adhuc ſopita eſt. ſcripſit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tñ eius diſcipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis damnatus eſt Melanchthon cum ſuis.

Octauum malum dicit, ꝙ iſti proſopolatrę in multis magnis & paruis ſcholis iuuentutem virulenter inficiunt. Dolet Vuigando, ꝙ Luteri dogmata q̃dam euaneſcũt, & veret plurimùm, nè tãdèm ille cum ſuis è tota Europa proſcribatur. Eccè verò iam ab ipſis quoquè Luteri diſcipulis dicit Vuigandus infici miſeram iuuentutem. Cur tandèm nõ euigilant homines, & ſe totos ab omni iſtorum hominum commercio ſemèl expediunt? Satìs ſuperq; à Catholica Chriſti eccleſia admoniti ſunt, à Lutero & eius ſymmyſtis buccinatoribus reliquisq; noui euãgelij pſeudoprophetis perdi iuuentutem, & tetros in orbem errores ſpargi, nec fidem tñ ſaniſſimis admonitionibus habere voluerunt. En iam ipſi Luteri diſcipuli ſuos condiſcipulos palàm affirmant corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis ſimul omnibus, redeant ad Catholicę Eccleſiæ vnicum ouile, nec ſibi ſemper ab iſtis tenebrionibus tam turpiter illudi patiantur.

Iuuentus à quibus corrumpatur.

Nonum malum eſt, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulãtia & maledicentia ſtolidę iuuentutis, quam malè imbutam à proſopolatris dicit furere, tantùm non dira conuicia euomere in pios Eccleſiæ doctores (ſe ſuosque intelligit) fœda, obſcœna, crudelia, impia & ſcelerata ſcripta, paſquillos & picturas effundere, certare inter ſe impudentiſſimis mẽdacijs confingendis, qualia diabolos propemodùm ipſos puderet proferrę, & vt quiſque in his artibus magìs excellit, ità ſuis eſſe præceptoribus gratiorẽ, & ad maiores honores euehi. Quæ oĩa dicuntur de Melanchthonicis, Vuittenbergẽſibus & Lipſenſibus. Aduertit hinc Lector, q̃ ſint vera & iuſta ꝓpotentis Dei iudicia. En iſti miſeri nullum faciunt finem maledicendi ſummo Pontifici: tam multis ſupra modum cõtumelioſis ſcriptis, paſquillis & picturis in illum Chriſti vicarium petulantiſſimè incurrerunt, & eccè ex ipſis Lutericis ſcholis prodeunt diſcipuli, qui, qua menſura ipſi menſi ſunt Pontifici, illis copioſiſſimè remetiantur. Quis hìc nõ manibus ipſis & pedibus palpet, vlciſci Chriſtum iniurias Vicarij ſui? Et

Iuuentus petulans & maledica.

ſunt

ſunt hæc tantùm initia quædam iuſtiſſimę vltionis, quę, niſi reſipuerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuum ſempiternum. Taceo hîc de cõuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis ab iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nũquàm poſſunt. Sed Chriſtus ſuo tempore non dederit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatẽ agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Decimum malum noſter Vuigãdus id ait eſſe, quòd typographię oẽs latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergẽſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, dirisq; conuicijs in probos ac fideles Dei ſeruos (Vuigandum ſcilicet, Illyricum, &c.) inuehi: contrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergẽſium & Lipſenſium) indicare vel Apologias opponere pro ſe ſtudent, ijs pręla arctiſſimè occluduntur. Eccè rursùs euidẽtiſſimum Dei iudicium in Luteri rigidos ſectatores, & hoſtes Eccleſiæ Catholicæ. Iam longè ſuprà dixi, cùm Luterus & ſui primùm inciperent noua dogmata ſpargere, typographos illorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò catholicorũ malignè & deprauatiſſimè alienisq; ſumptibus excudiſſe. At nunc Luteri fidiſſimis diſcipulis & ſymmyſtis etiàm apud Luteranos præla arctiſſimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, iſti Luterici Pontifices territant typographos ſuis fulminibus, nè quicquam cõtra ſe ſuáve dogmata patiantur in ſuis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil poteſtatis habent. Quis hic non & miretur & laudet diuini iudicij ęquiſſimam cenſuram? Volebat Luterus cum ſuis prorsùs profligare Romanum pontificẽ, at nunc ille cum ſuis profligatur à ſuis: quiq; contemnebat adeò Romani Pontificis excommunicationem, vt ſcribere non dubitârit, docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicatiõem, quàm timere, iam in ſuis diſcipulis tales cogitur pati põtifices, vt ipſi quidem per ſummam arrogantiam dici volunt, qui ſinè vlla authoritate excommunicent typographos, ſi illorum ſcripta excudant, qui puras putas ipſius blaſphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Põtificis & Catholicę Eccleſiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione ſolos illos regnare, ſolos triumpharè, & tranquillam ſedem ſibi parare. Vellent certè plerique Luterici ſuperintendentes Papalem ſibi, ſi poſſent, parare ſedẽ: quæ ſi illis contingeret, ſentiremus mox quãtam illi ſibi ſumerent authoritatẽ, cùm interìm miſeri non ceſſent Pontificẽ calumniari, q; is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullũ habeat. Certè Melãchthon quodã loco, vt ſuprà quoquè retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero q̃ ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogũt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hæc Melanchthon. Sed non multùm diſſimiliter conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis, Vuittenbergicis & Lipſenſibus.

Præla non patent Lutericis.

Nota.

In Aſſertionibus.

Nota.

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſcipli-

Vuigandus Papiſta.

næ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult Papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ Chriſti publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentiæ præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi Dei, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam commemorat, cùm vix vllo vnquàm ſeculo tòt ſint perpetrata ſacrilegia & bona Eccleſiaſtica direpta, quot ſub Luteri euangelio, qui ſanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui ſeſe facultatesque ſuas & exiſtimationem in hoc expenderent, vt Epiſcopatus, Collegia & Monaſteria funditùs delerent: aitque, eos qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Chriſtianorum & charorum Dei filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati ruſtici in Germania, maxima rebus Eccleſiaſticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictum eſt. Voluit Luterus iuſtis poſſeſſoribus auferri bona Eccleſię: at nunc Vuigandus quiritatur rapi bona Eccleſiaſtica, quaſi ipſe cum ſuis ſymmyſtis pſeudoprophetis quicquam habeat iuris in Eccleſiaſticis bonis, & non potiùs in ipſum ſocioſq; ſuos quadret ſacrilegij crimen, ſi res Eccleſiaſticas veris poſſeſſoribus ablatas ſibi vſurpant, vt ſanè faciunt multi. Catholici potiùs conquerantur, Luterũ cum ſuis pſeudoprophetis docuiſſe homines rapere bona eccleſiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigãdo & ſuî ſimilibus auferuntur ipſorum res, manifeſta eſt vltio diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipſi alijs faciendum docuerunt.

Indulgentię Luteri.

Duodecimum malum Eccleſiam perdens, vult noſter Vuigãdus illud eſſe, quòd nullæ legitimæ Synodi obſeruantur. Porrò nihil hîc agi dicit de Romani Antichriſti, ſed de eccleſiæ Synodis, quæ Confeſſionem Auguſtæ exhibitã retinet. Vbì ſanè & à Romano Põtifice, & à Zuinglianis, & à Vuittẽbergenſibus & Lipſenſib⁹ Luteranis indictas Synodos dãnat.

Itaq; illa ſola rata & legitima erunt Cõcilia, q̃ vel Vuigãdus noſter, vel Illyricus, vel Cyriacus Spãgebergius, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiã Luterani molles & Zuingliani reijciũtur. Eccè quò ꝓruit cæcus hæreticorum furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptiſtæ & innumeri alij ſectarij non ferent niſi ſuæ ſectæ Synodos.

Quis

Quis verò iſtis prodigioſis teterrimorũ errorũ buccinatoribus authoritatem cõtulit Synodos cõuocandi? Quid nõ ſibi ſumit deplorata iſtorũ arrogantia? Nolunt Romano Põtifici vllũ eſſe ius cõuocandi Synodos, & illud tñ ſibi arrogant, qui nec id quidem merent̃, vt inter infima Eccleſię membra numerent̃. Obitèr obſeruandum eſt, eſſe quoſdam Luteranos Vuittenbergæ, q̨ doceant opera bona ad ſalutẽ eſſe neceſſaria: at hos Vuigandus vocat pſeudoapoſtolos. Vuigandus em̃ cum ſuî ſimilibus ſola fide beat⁹ eſt, modò ſempèr crumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantẽ. Extat Eraſmi nõ minùs verè quàm ſalsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, cenſum & vxores: reliqua omnia pręſtat illis Euangelium. Luterani quid quærant.

Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod ſi diceret Papiſta, eſſet peccatum plùs quàm mortale. Synodi euãgelicorum.

Redeat ergò Vuigandus cum ſuis ad Catholicam Eccleſiam, cui adeſt doctor & rector Spiritusſanctus. Nam extra illam conciliabula cogi poſſunt, Legitima Concilia nulla ratione haberi poſſunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differũtur, varia Zizania augmenta ſumunt & dominantur, & plurimi iſtis erroribus ſuffocati intereunt. En importuniſſimus homo Synodos vrget, cùm ille cum ſuo Lutero omnes Eccleſiæ Catholicæ ſuperiores Synodos, vbicunquè libitum eſt, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & ſanctiſſimas, & plurimas intra Catholicam eccleſiam celebratas: illas audiat. Quòd ſi illas audire non vult, quæ inſania eſt, vt nos putet ſua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibuſdam Luteri placitis, quodque hac occaſione ipſe cum ſuis in contemptum venit: & nõ dolet illi, quòd Lutero authore tam multi à Catholica Eccleſia ad fœdiſſimas hæreſes defecerunt. Sed paulatìm non Luteri tantùm, ſed aliorum quoquè noſtræ ætatis hęreticorum praua dogmata vt fumus euaneſcent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum eſt: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iam aliquot annis veritas, ſed quãdoquè eluctabitur.

Tertiumdecimum malum eſt Vuigando Cæſareopapatus, quo dicit deſtrui Chriſti vineam. Hîc primò Luterice inuehitur in Papæ dominiũ, & more ſuo egregiè mentiens, inter cætera ait Pontificem Cæſaribus diademata pro arbitrio impoſuiſſe vel depoſuiſſe, & pleraque alia, quæ vel mediocriter eruditi nõrũt eſſe meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex ijs nonnullos ſuis terminis excedentes, ait pedem alterum ſuperbè in eccleſiã collocare, eam pro ſuo arbitrio regere, miniſtros verbi non tantùm oſculatores, ſed mera ſcabella ſuorum pedum eſſe velle, religionum formulas ſeu cothurnos gignere, articulos doctrinę cudere, eosq; poſteà cũ impio & armatis minis doctoribus ærũnoſæ eccleſiæ Chriſti (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionem amplectantur: mandata affigere atque exhibere, quibus præſcribitur, quomodò & quatenùs miniſtri verbi Dei errores & pecca- Cæſareopapatus. Politici dñi carpuntur à Vuigando.

tare-

ta reprehendere debeant, nempè, vt errores graſſantes (Vuittenbergenſium & Lipſenſium &c.) non refutent, falſos doctores non iudicent, nec moneant eòs cauendos eſſe: peccata hominum, quantunuìs in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere ſtringant, nè quis animaduertere queat ſe peti, ſibi ſcilicet agendam eſſe pœnitentiam. Neminem eſſe excommunicandum, niſì de ſententia politicorum: Nemini eſſe denegandum vſum ſacramentorum, niſì ex arbitrio aularum vel curialium, quæcũque tandèm illa cauſa ſit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigandus, Papa excommunicationis fulmen ſuæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici ſuas minas de expulſionibus, de carceribus, de gladijs audaciſſimè ſubijciunt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa ſumit Cæſareopapatus, & verſa vice eccleſiaſticus Antichriſtus in politicum degenerat. Hæc om̃ia noſter habet Vuigandus, qui poſtquàm delaſſatus ferè eſt Romanũ Pontificem Antichriſtum per calumniam appellãdo, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magiſtratibus. Quis verò etiã in his non miretur & p̃dicet diuini iuris æquitatem? Noluerunt iſti euangelici dogmatiſtæ Romani pontificis agnoſcere authoritatem, iam coguntur ferre politici magiſtratûs longè grauius (vt ipſi indicant) iugum. Sed nũquàm ſibi politici magiſtratus tãtum in res Eccleſiaſticas ſumpſiſſent, niſì Luterus cum ſuo dogmatiſtarum grege ad hoc eos incitâſſet.

Antichriſt. politicus.

Decimumquartum malum, inquit Vuigandus, eſt odium & profligatio ſeriorum & ſalutarium verbi Dei doctorum, & ſubſtitutio ac copioſus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iuſtiùs conqueri Catholica Chriſti eccleſia poſſet, dum profligatis catholicis concionatoribus, ſubſtituti ſunt quinti euangelij buccinatores blandiſſimi, nec niſì placentia loquẽtes, qui miseræ multitudini ſolam fidem ad ſalutem ſufficere perſuadent. Sed tamen audiamus, quid de ſe & ſuis ſymmyſtis porrò dicat Vuigandus: Traducuntur, inquit, ſynceri & fideles verbi Dei miniſtri odioſiſſimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, ſeditioſorum, turbulentorum hominum: muti verò canes & palpatores (Vuittenbergicos & Lipſicos Adiaphoriſtas &c. dicit) ornantur encomio pulcherrimo pacificorum, placidorum, ſalutarium Doctorum. Addit adhuc miſer Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter miniſtros verbi Eceboli & Gnathones, qui peccata potentum contra ipſorum dicta factaq;, mira fraudulentia excuſare atque ornare, carboneſque ignitos ſupponere non verentur, vt magìs accenſi politici, in doctores ſynceros (Vuigandum, Illyricum, Spangenbergium &c.) audentiùs ſæuiant, eoſque è ſuis locis exturbent, ità vt iam etiàm plerique ex illis parturientium dolores ſuſtineant. Hæc omnia Vuigandus Stoicè Luteranus, contra molles Luteranos concionatur: nec aduertit cæcus homo, ſic ſe iam tractari à ſuis cõdiſcipulis, vt ipſe cum ſuis tractare ſolet Catholicos, præſertim clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere ſufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab iſtis neochriſtianis non mediocriter diuexati, & in ſummas anguſtias ſæpè redacti ſint?

Nota.

Nota.

Luterani parturiunt.

Red-

Reddit Deus paria Vuigando & ſocijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc omnia ferant à Luteranis. Non dormitat ſemper vltio diuina: lento gradu procedit, ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſat.

Iam verò etiàm ad politica mala ſe confert noſter Vuigādus. In ijs primum locum tribuit Gubernatorum diſſociationi, & nō firmæ inter eos animorum conglutinationi. Hanc certè animorum diſſociationem nulli magìs acceptam ferre poteſt noſtra inclyta Germania, quàm Lutero & aſſeclis illius, qui dum nouas opiniones in religionem inuehunt: & reuerà niſì data fuerit opera, vt iſti à Lutero & ſocijs eius alijsque pſeudoprophetis intra hos quinquaginta annos diſſeminati errores, funditùs extirpentur, & ad priſtinam religionis concordiam redeatur, non poſſumus non peſſima quæque timere & expectare. Itaque ſi vult Vuigandus cum ſuis ſymmyſtis fungi officio boni viri, palàm confiteatur ſe turpiter erråſſe, ſe cum ſuis ſocijs pro puro verbo Dei nō niſì è malo cerebro enatas prauas opiniones miſerę plebeculæ venditåſſe, agat publicam pœnitentiam, volutetur in ſacco & cinere: & qui cum ſuo Lutero tam multis fuit author ad amplectendos errores, etiàm multis ſuo exemplo præeat ad agendam pœnitentiam, & complectendam catholicæ doctrinæ veritatem. Animorum inter principes diſſociatio.

Non libet hìc omnia Vuigandi adſcribere, nè ſim longior, ſed non eſt tamen omittendum ſextum malum politicum, quod ille vocat rapinam & abuſum bonorū eccleſiaſticorū. Nam ſacra bona, prouētus & reditus dicit multos politicos nimìs rapaciter contrectare, immò per fas nefasq; ſuæ profanæ poſſeſſioni ſubijcere. Sed quis hoc faciendum docuit, niſì Luterus & ſui diſcipuli? At verò Vuigandus dicit, hanc eccleſiaſticorum bonorum direptionem aurum Tholoſanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Eccleſiaſticorum ſummam inopiam rapi. Obſecro te Lector, perpende quid iſte miſer dicat, & inuenies quantunuìs vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verum dicere. Quis dubitet, non poſſe cuiquam bono eſſe earum rerum, quæ Deo ſemèl dicatæ ſint, direptionem? Et tamen ſub Luteri Euangelio quàm multa Eccleſijs erepta ſint, & quidem non ſolùm nullo commodo, ſed multiplici etiàm Germanię & aliarum regionum detrimento, nimìs in aperto eſt. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum ſuo Lutero & ſocijs ad hæc deſignanda præclara facinora facem hominibus prætulit, dignus ſanè qui vel ob id ſolum & præſentis & futurę vitę pœnas luat. Libēter autem commemorat Vuigādus illud Eſaiæ, Erūt reges nutricij tui, quia perquàm vellet ſuauiter percipere largos Eccleſię prouentus, & foueri munuſculis principum, cùm interìm nihil illi minùs, quàm reditus Eccleſiaſtici debeantur. Multis quidem locis Eccleſiarum & monaſteriorum bona conuerſa ſunt partìm in vſus id genus miniſtrorum euangelicorum: ſed veniet ille dies, quandò ab æquiſſimo iudice ad vltimum vſque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur. Rapina bonorum eccleſiaſticorum. Eſa. 49.

Octa-

Luxuria ſub nouo euangelio.

Octauum malum politicum eſt Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipſe dicit, verecundię fines perrupit atque exceſſit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille ſcripſit palàm, minùs virum fœmina, & fœminam viro carere poſſe, quàm cibo, potu, ſomno? Pudeat Vuigandũ & ſuî ſimiles horum vel meminiſſe, nec dubitent ſe ſuo hoc blandiſſimo propagando euangelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinem laxâſſe habenas. Cùm enim Luterus ipſe continentiam profeſſus, virginem Deo ſacratam ſibi iungere nõ dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm ſpurciſſimam doctrinam ſuam ſacrilegæ libidinis fœdiſſimo exemplo adſtruere, nemo iam ambigere poteſt, illum & doctrina & moribus inuitâſſe mortales omnes, etiàm illos qui ſolenni voto ſe Deo dedicârunt, ad explendas ſtrenuè carnis voluptates: hincque factum eſſe, vt luxuria omnes verecundiæ, immò & diuinarum & humanarum legum, fines perruperit. Adijcit verò Vuigandus, luxuriam inter ſummos, mediocres & infimos impunè excreſcere: vbì ſanè etiàm principes perſtringit. Sed quicquid huius eſt, nulli magìs quàm Luterico euangelio debetur.

De vita coniugali.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non eſt numerus neque finis, vt ipſe ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichriſti pręſtigias. (ſic vocat doctrinam Catholicę Eccleſiæ, cuius paſtor eſt Romanus Pontifex, qui Vuigando eſt Antichriſtus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videant tandèm homines iſtorum ſuauium euangelij noui buccinatorum præſtigias, pro verbo Dei ipſis obtruſas: ità enim fiet, vt ocyſſimè ſeſe ad Catholicam CHRISTI Eccleſiam recipiant, & ab iſtis impoſtoribus toto pectore ſeſe quàm longiſſimè ſubducant.

Iuuentus fit deterior.

Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem ſubindè fieri deteriorem, intractabiliorẽ, eaque vitia audere perpetrare, quibus olìm adulti vix erant obnoxij: reſonare triſtes querelas paſsìm de iuuentutis petulãtia & malitia, quæ incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem veriſſimè dicuntur à Vuigando, ſed non vult fateri homo improbus, his tot iuuẽtutis ſceleribus ampliſſimas feneſtras aperuiſſe doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi poteſt ex ijs, quæ ſuprà non vno loco memorauimus. Luterus & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & ſummis licere voluit penè quicquid libéret, dũ multa palàm ſcribit, quę non ſtylo, ſed laqueo & flammis vindicãda ſint. An non hominis planè perditi, & dominę Veneri deuotiſſimi eſt, quòd in libro de vita coniugali ſcribit, non eſſe libertatis vel conſilij, ſed neceſſitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulierem, & quęlibet mulier virum? magìs hoc eſſe neceſſarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea cauſa teneri ſacerdotes, monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, liberis operam dare? Proh ſcelus. Et miratur adhuc Vuigãdus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus, iuuentutem prorsùs effrenem exiſtere? Hęc quidem ex Vuigandi exiguo libello in Catholici Lectoris

ctoris gratiam ſtrictìm annotare volui, vt videat iſtorum euangelicorum hominum mutuas diſſenſiones, & ſe gratuletur illorum inſidioſiſſimis laqueis non eſſe irretitum: ſimul etiàm agnoſcat fructus noui huius euãgelij, quos nec ipſi tacere poſſunt. Mihi quidem non parùm moleſtię adfert, ex illorum maledicis & impijs ſcriptis hæc aliaque excerpere: ſed tamen vt tum præſentes, tum poſteri videant iſtorum cæcitatem, impietatem, impudentiam, fraudes & dolos, odioſiſſimeque diſſentientes aliorũ ab alijs animos, tametſi pro ſe ſinguli certatìm vociferẽtur, ſe purum docere euangelium, nõ volui ſubterfugere laborem, qui poſſit cordato Lectori non mediocrem adferre fructum, tum ad euitandas iſtorum hominum ſectas, tam miſerè diſſectas, tum ad conſtantiùs permanendum in vnius ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſana, & ſyncera, ac ſtabili doctrina.

Exijt etiàm hoc ipſo anno ſcriptum valdè acerbum cuiuſdam Chriſtophori Vualteri Vuittenbergæ demorantis, aduerſùs Iohannem Aurifabrum Vinarienſem, eiusque primum & ſecundum operum Luteri tomum Iſlebienſem. In hoc breui libello mirè iſte Chriſtophorus rixatur cum Aurifabro concionatore de corruptis Luteri operibus, tractatq; hominem Luteranum Luteranus planè Lutericè. Obijcit illi, quòd Luteri Conciones deprauatè & truncatìm ediderit: ait hominem contra ſuam conſcientiam palàm mentiri, conuicia probraque iactare, ſuumq; iſthuc ſatanicum propoſitum & iniquitatem tueri. Ornat miſerum concionatorẽ multis bellè Lutericis elogijs & emblematîs, qbus iſtorũ ſcatẽt libri. Tomi operum Luteri corrupti.

Adfert quoquè ipſius Luteri verba, conquerentis pleroſque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipſius conciones edere ſub ipſius nomine. Et cùr non pateretur ſuarum Luterus blaſphemiarum deprauatores, cùm ille non ſit veritus ſacras literas corrumpere? Interìm tamen dolendum eſt, tantam eſſe hæreticorum audaciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros. Cùm enim iſtud faciãt libris Luteri hæretici, quis dubitet eos idem audere in libros ſacrę ſcripturę & ſanctorum Patrum? Hîc verò nisì legũ vigilet ſeueritas, quod tandèm doctrinæ chaos habituri ſumus? Non deſunt ſanè, qui etiàm veteribus illis præcipuis Eccleſiæ doctoribus manus impuras admotas eſſe conquerantur. Verùm hoc nouũ non eſt apud hæreticos. Id quidem omnem vincit admirationem, quòd iſte Chriſtophorus Vualtherus, quem appàret hominem eſſe valdè inſulſum, nõ dubitat ſcribere, multos è præcipuis Patribus à Papiſtis & monachis eſſe vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter ſe conſpirârunt Papiſtæ & monachi, vt omnes patrum libros adulterarent. Sed hoc dicunt iſti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipſis patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per ſummum ſcelus accommodare. Scire autẽ debebat rudis iſte & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: ſed eiuſmodi adminiculis ſeſe fulcire mendacia, quę ſalua eſſe nõ poſſunt, nisì malis artibus id efficiant, vt veritas ab ipſis ſtare videat. Eat Vualtherus, & Inſignis calumnia.

reſpondeat latiùs præfationi Nicolai Amſdorffij inſignis Luterani, in primum operum Luteri Tomum Ienę editum, vbi propalàm aſſeritur, in Tomis Vuittenbergenſibus multa omiſſa eſſe: reſpondeat etiàm ſuo Au riſabro, & deſinat ore impuro & maledico tot ſeculorum carpere monachos & Papiſtas.

Extant hodieque vetuſtiſſima ſanctorum patrum manuſcripta exemplaria, nihil diſcrepãtia ab ea catholicæ Eccleſiæ doctrina, quam hodieq; Papiſtæ profitentur, vt meritò iſtũ inſulſum officinæ typographicæ correctorem Vualtherũ, pudere debeat tam petulantis in monachos & papiſtas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iſte, Sebaſtianũ Munſterum apoſtatam monachum, repræhendiſſe Luteri verſionem in 2. cap. Ionæ prophetæ, quòd aliter verterit locum quendam Luterus, quàm habeat Hebraiſmus, vel Hebręorum expoſitores: at Luterum ſic illi reſpondiſſe, Non eſſe curandos Hebraiſtas Grammatiſtas, qui in ſenſu ſcripturæ ſint Rabiniſtę, i. animal ſine intellectu. Hoc quidem pulchrum eſt Lutericæ modeſtię exẽplum. nam ſic ille ſuos tractare ſolet aduerſarios, conuicijs ſ. & contumelijs in eos iactãdis. Porrò Luteri hanc modeſtiã etiàm Vualtherus iſte nõ ſegniter æmulat̃. Idẽ aũt ipſe in hoc ſuo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeãt iſti cum ſuis mutuis emblematîs quò digni ſunt: mihi ſatìs eſt, indicâſſe etiàm Luteri opera hodiè ab ipſius amiculis & diſcipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter ſe atrociter digladiari: à qua contentione etiàm Matthias Illyricus nõ eſt alienus.

Luterus à Munſtero repræhẽſus.

Multa hoc anno alia ſectariorũ ſcripta typis excuſa ſunt, q̃bus illi euãgelici fratres inter ſe contendunt benè largiter. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani ſuam contra Heydelbergenſes Caluiniſtas tuẽtur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenſes eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohannes Marbachius præco Argentoratenſis, & valdè prolixo ſcripto cõtra Caluiniſtas vel Zuinglianos defendit Luteri de Euchariſtia doctrinam. Scripſerat ille etiàm tres Conciones, ſed eas Iohannes Syluanus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione nõ vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brentianæ non inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emẽdis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus conciones non paucas, in quibus ſuo more pergit Lutericum confirmare & propagare Euangelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatem ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſę collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſeminandarum nugarum, errorum, hęreſum finis vllus. Nec hîc tamen quiſquam conqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis comparandis ponunt: taceo quòd interim miſeri in varias de religione ſententias magìs magisq; diſtrahunt̃, & quẽadmodùm religione, ſic etiàm animis

mis inter ſe diſſentire docetur. Verùm hæc peſtis iam couſquè progreſſa eſt,vt haud facilis appareat medicina,meritoque ſuppliciter rogandus ſit Deus,vt maturè tandèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilianus II.non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingentem belli apparatū inſtituiſſe,atque tum Hungariæ,tum Germaniȩ atrociter imminere, in Comitijs Auguſtanis egit cum imperij Ordinibus de conſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaq; tum peditum,tum equitum inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnandum Sigetum,locum ſanè & natura & arte valdè munitum,cui etiàm fortium virorum impoſitum erat non contemnendum præſidium, quibus præfuit immortali laude dignus Nicolaus illuſtris Comes Serinenſis. Fertur in ſuo exercitu habuiſſe Solimannus ad centum quinquaginta hominum millia. Fuit autem ad Sigetum diebus nouem & viginti, nullas neque noctis,neque diei horam intermittēs ab infeſtiſſima oppugnatione,& immaniſſima pilarum diuerberatione. Longum eſſet enarrare ſingulatìm omnia,quȩ illic geſta ſunt,ſed neq; ſi velim, illud poſſim, quòd necdùm certa geſtorum relatio ad nos peruenerit.Hoc quidem pro comperto habetur,neque Turcas vlli peperciſſe labori,vt locum expugnarent, neque noſtros ab officio virorum fortium diſceſſiſſe, inprimìs autem clariſſimū Comitem Serinum Nicolaum, qui tota hac obſidione incredibili corporis & animi vigore immaniſſimis barbaris ſe oppoſuit,vt ipſe quoquè Solimannus,eius ſumma virtute & conſtantia permotus,feratur illum hortatus eſſe,vt ſe ipſius clementiȩ permitteret,illam vt eximius heros haud dubiè experturus. At ille fortis & inclytus vir, vt Chriſto Deo & Cæſari Maximiliano fidem inconcuſſam ſeruaret, mâluit ab illis impijs Chriſti hoſtibus trucidari,quàm ad illos deficere.Atque ità cùm diù multumque ſudâſſet cum ſuis in barbaris profligandis,tandèm cōſtanter mortem oppetijt,Sigetumque in Turcæ poteſtatem venit, Deo id permittente propter peccata noſtra.Caput verò Comitis prȩciſum,diſtillante adhuc ſanguine,oblatū eſt Solimanno,quo ille immanis & ſanguinarius canis mirificè delectatus eſſe dicitur,vt facilis coniectura ſit,quàm ſæuo prorſusq; crudeli & tyrannico ille pectore fuerit. At tamen nè ſemper illud atrociſſimum Chriſtianorum flagellum ſua tyrannide frueretur, non diù poſt hanc victoriam ſuperuixit.Vtinàm Chriſtus tandèm reliquias populi ſui liberet ab iſtis cruentis hoſtibus,qui certè ipſum noſtrum ſanguinem ſitire videntur,nec vlla poſſe crudelitate ſatiari.

Solimannus imminet Chriſtianis.

Exercitus Solimanni.

Cædes Nicolai Comitis Sereneñ.

Sigetum expugnatur.

Hoc eodem anno 1566. cœptum eſt in Belgicis Catholici Hiſpaniarū regis Philippi ditionibus planè Tragicè tumultuari, resque ſpectare videbatur ad religionis excidium,niſì prȩpotentis Dei benignitate malorum hominum conatus eſſent retardati. Quæ ibì tum acciderint,itemque anno ſequenti,paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum homi-

Tumultus Belgicus.

num literis & ſcriptis accepi. Anni ſuperioris menſe Octobri venerât à potentiſſimo Hiſpaniarũ rege Philippo literę ad illuſtriſſimã Belgij Gubernatricẽ, quibus ob fidei Catholicæ conſeruationẽ promouendã feriò mandabat, vt per oẽs Belgicas ipſius ditiones executioni darentur edicta omnia Inuictiſſimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduersùs hæreticos, quæ ab ipſo quoquè rege poſteà eſſent confirmata, ìtemque Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quædam capita, è quibus prȩcipua ſequuntur:

Aliquot capita ſeruãda

Vt Parochi ſuorum parochianorum omnium nomina, totamque familiam deſcribant, & qua quiſque in platea degat, & cuius ſit cõditionis. In ijs ſi qui ſint, qui non ità pridèm in ipſorum parœcijs habitare cœperint, petãt ab illo parocho vitæ illorum teſtimonium, ſub quo proximè morati ſint: id ſi non ſuppetat, intra certum tempus exhibere iubeant. Ab ignotis quoquè coniugatis eius ſacerdotis, qui illos coniunxit, repetant teſtimonium, ſcire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicȩ Romanȩ Eccleſiȩ morem ſecuti ſint: atque tum horum, tum aliorum omnium, qui in illorum prȩſentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in ſcripta redigant.

Vt non parochi duntaxàt, ſed etiàm Confeſſarij omnes ipſis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciant Parochi & eorum vicarij erga conſcribenda nomina & cognomina baptizandorum infantum, eorum parentum, & ſuſceptorum.

Vt vtriuſque ſexûs didaſcali omnes ſe ſiſtant coram Epiſcopis, expoſituri conditionem, patriam, religionem ſuam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Epiſcopi de ijs facti certiores, vel admittant, vel reijciant, aut certè differant illos & ſuſpendant. Si qui verò non ſe ſiſtant, aut non velint reſpondere Epiſcopis, ijs fas non ſit iuuentutem inſtituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemoſynis, Catholici ſint, ſuaq́; peccata cõfiteantur, & communicent. Si qui tales non ſint, ijs à præfectis pauperum negetur eleemoſyna.

Has literas illuſtriſſima Gubernatrix, huius anni 1566. mẽſe Ianuario, ad Epiſcopos & magiſtratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tametſi nihil habent æquitati & rationi non conſentaneum, tamen à turbulentis quibuſdam hominibus tumultuum Belgicorum cauſa omnis in eas confertur. Et quidem earum occaſiõe in vulgus ſparſi ſunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magiſtratibus perſuaſum eſt, harum literarum edictis Hiſpanicam introduci Inquiſitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm ſub Catolo V. ijs in regionibus fuiſſet inquiſitio, talis deincèps ſeruaretur ob religionem conſeruandam. Porrò autem & libelli ſupplices à quibuſdam oblati ſunt, quibus petebatur, nè Hiſpanica inquiſitio induceretur in Belgium. Eſt etiàm ab aliquot nobilibus hac occaſione ictum fœdus, in quod initiò quidem etiàm Catholici quidam ferũtur conſenſiſſe, quòd ad Hiſpanicam Inquiſitionem attinet,

Romores de Hiſpanica Inquiſitiõe.

Fœdus nobilium.

attinet, qui tamen poſteà ab illis ſe ſeparârunt. In eo fœdere non abſque graui iniuria Catholicus Rex acerbè & iniquè perſtringitur, quòd ſumma vi inuehere conatus ſit inquiſitionem pernicioſam, & non modò alienam à ratione, Diuiniſque & humanis legibus aduerſam, ſed quæ omnem etiàm vincat ethnicorum tyrãnorum immanitatem & crudelitatem.

Iuſſit autem Rex, vt Inquiſitores ità ſuum exercerent officium, vt hactenùs feciſſent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure ptineret. Quod igit iſthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiuſmodi eſt, vt nõ immeritò Catholici ab eo diſceſſerint, qui tamen fortaſsìs hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiuſmodi autem acerbitates incitãtur homines tum maximè, cùm ſe tradunt iſtius noui Euangelij ſeditioſis dogmatibus, quæ res publicas mirum in modum labefactant & euertunt, hominumque animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla paſsìm extãt plùs ſatìs multa. Dum promittũt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominum, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione ſoluunt, & laxant vitijs habenas, tametſi videri nolunt. Sed ad rem. Agitabãtur interìm conſilia, ſed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihìl ſeſe aperirent. Nam menſe Martio quidam ſectarius Brugis ſupplicio affectus, inter alia dixit, ſe quidem poſtremum hæreſis nomine pœnas luiturum: quòd ſi verò ad menſem vſque Maium ſupereſſe liceret, nihil ſibi fore periculi.

Porrò Calendis Aprilis libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem prudentiſſimum Latinè ſcriptus eſt, eidemque poſteà oblatus in Comitijs Auguſtanis eiuſdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euãgelio filij Dei conuenienter & credere & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cęſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe præbeat monitorem, nè pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumque Burgũdicam prouocet iram Dei: tum etiàm poſtulãt ab Imperatore, vt religionis negocium in comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent. Libellus ſupplex ad Maximilianum Cęſarem.

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executionẽ tantiſpèr prorogari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam: Non eſt quòd formides. Geux, id eſt, mendici, ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârũt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus, in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimũ illud Viue les geux/ Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtun- Fœderati veniunt Bruxellas. Symbola fœderatorũ

tur mendici,hauſto vino. Porrò etiàm veſtes ſibi ſumpſerunt coloris ci-nericei, & ad latus appenderunt vaſcula lignea, quorum laminis argenteis hæc inſcripſerunt: V. Aprilis 1566. Viue les geux.

Reſponſum Gubernatricis.

Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus communicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandam edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regem, & ſimul etiàm illorum negocium ſedulò curare apud illum: & tamen nō ea ſe eſſe authoritate, vt iam olìm cœptam Inquiſitionem, edictorumque executionem abrogare queat: præſertim cùm non ſit è re Belgicarum ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Poſſe autem ipſos facilè cōiecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias ſit animo, quòd Brabantiæ ordinibus iam pollicita ſit, nulla illos inquiſitione vexatum iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum reſpōſum quoddam Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promiſiſſent, neminem deincèps religionis ergô pœnas daturum, niſi fortè ſeditionis aut magni cuiuſdam offendiculi cauſa, donèc à Rege ex conſenſu Ordinum vel ſtatuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuiſſe, deindè in publico cōuentu Equites illi demonſtrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo Symbolo ſuam in regem Catholicum fidem proteſtarentur, ad collum ſuſpenſam ferre cœperunt illius effigiem fuſilem argenteam vel auream, referentē formā numorū veterū: in cuius altera parte viſebant manus duæ ſe mutuò cōplectentes, cū appoſita mantica & dictis vaſculis: eiusq́; hæc erat vtrinque inſcriptio, Fideles au Roy iuſques a la beſace: i. Fideles Regi vſq; ad manticā. Eſt verò etiàm in vulgus alter quidā ſparſus numus ęreus, in cui⁹ vno latere hęc legebanť: NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE, cum inſculptis Symbolis domûs Burgundicæ.

Symbolum aliud fœderatorum.

Numus ęre⁹

Conuentus Ordinum.

Menſe Maio in Flandria, Artheſia, Hannonia, Hollandia, Selandia, Phriſia, Namurco ordines tres, Eccleſiaſticus, Nobilium & Magiſtratuū conuocati ſunt, ſuam ſinguli expromptari ſententiam de regiorum edictorum moderatiōe, quæ quidem capita habet 54. à quibus, nihil tale ſperantibus ſectarijs, pleraque omnia approbata ſunt, præſertim ab Hannonienſibus, Artheſijs ac Flandris: additis tamen nonnullis capitibus.

VI. Maij cuiuſdam oppidi Magiſtratus & ciues libello ſupplici apud dominium ſuum, vnum ex confœderatis nobilibus, egérunt, nè pateretur nouam apud ipſos religionem introduci: ſed id fruſtrà fuit. Ego de induſtria abſtineo nominibus. Erūt autem hauddubiò, qui omnia prolixè annotabunt & edent in lucem: mihi ſufficit, pro meo inſtituto res breuiter commemorâſſe.

Libellus ſupplex Antuerpienſium.

Altera Iunij miſſa eſt dicta moderatio ad Antuerpienſem Magiſtratū. Id vbi neſciuit plebs, prætextu iniuriæ ipſis ea moderatione irrogatæ, libellum ſupplicem quibuſdam obtulêre, ij rurſus Magiſtratui, cuius hæc erat ſumma, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinaliſtis confecta. Sic autem in odium illuſtriſſimi Cardinalis Granuellani, Catholi-

cos

cos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij ſparſæ ſunt ſchedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Conſules, ſcabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum ſinè conſenſu nobilium confœderatorũ & plebis, contra eius priuilegia cõſenſeritis, fruſtatim ceſi malè peribitis. Chartulę minaces.

VII. Iunij eodem exemplo alter ſparſus eſt libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium prę ſe ferret nomen & titulum, nec tamen eſſet niſi ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inſcriptio: Admonitio, qua boni & fideles ſubditi & incolæ inferioris regionis, eiuſdem gubernatores & ſtatus eorum admonēt, quæ ipſi in religionis negocio ſentiant & poſtulent conſtituenda. In hoc libello vrgent pacem publicam inter Catholicos & Confeſſioniſtas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipſi quidem aiunt, cùm tamen nihil ſeruarēt minùs, quàm quæ illic ſancita erant. Nam tametſi illic permiſſum fuit Confeſſionis Auguſtanæ Ordinibus ſua viuere religione, at ſimul tamen diſertis verbis interdictum eſt, nè Catholic. Ordinum ſubditos ad ſuam cogant religionem, vel illis abſtrahant, & cõtra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus, licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantiq; eam volebant eſſe pōderis etiàm apud Belgas, vt tametſi initiò ſe videātur referre ad Belgij ordines generales in vnum coactos, tamen poſteà palàm affirment, neq; Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù pòſt, ea quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabantiæ, ſed etiàm aliarum prouinciarum Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis, & Dominus de Montigny. Libellus Gallicus.

At verò ſectarij iam nō contenti libellis ſupplicibus egiſſe, maiora auſi ſunt. Nam remiſſa nonnihil inquiſitione, quanuis non expreſſo conſenſu, ſub finem Maij, & hoc ipſo quoquè Iunio menſe, cœperũt Sectarij ſua in agris habere noctis & tenebrarum cōuenticula, & quidem euocatis ad eam rem ex Germania ſuperiori, è Saxonię oppidis maritimis, ex Gallia, Anglia, Embda, alijſque locis noui euangelij tam bellè inter ſe cōſentientis miniſtris & buccinatoribus, qui vel inuito rege & magiſtratibus, ſuos errores & hæreſes diſſeminare non dubitârunt. Conuēticula in agris.

XXVI. Iunij publico propoſito edicto, id genus exteri omēs iuſſi ſunt è ditionibus Belgicis excedere: & qui populum euerterent, iuſſi ſunt cōpræhendi, quandoquè certas daturi pœnas. Verùm id ſuam non habuit executionem, pleriſque nobilium ſectariorum metu nihil attentare auſis contra tales prædicatores: quo factum eſt, vt etiàm clara luce non ſint veriti palàm concionari. Ex primis ferè fuiſſe aiunt Flandros quoſdam occidentales, & Iperenſibus vicinos, quos videre licebat armatos enſibus, Cōtra exteros concionatores. Armati eũt ad conciōes

 ſclopettis

ſclopettis & fuſtibus ire ad conciones. Nec Antuerpienſes poſtremi eſſe voluerunt ad res nouandas. Iam anteà in ſylua quadam cœperant: porrò Dominica die ante natalem S. Iohannis Baptiſtæ in viculo Burgerholt dicto, non longè ab vrbe, duæ habitę ſunt cóciones, vna Teutonica, Gallica altera, & quidem per viros nouo Euangelio dignos, nempe tinctoré & coriarium. Secuti deindè ſunt & alij ingenti numero in Hollandia, Selandia, Phriſia: nè qua tamen vis metuenda foret, armati concionibus interant. Quin & in Flandria Iperenſes, Gandenſes, Hondeſcotani, Aldenardēſes, Bergenſes, Caſletani, Tornacēſes & Inſulenſes ſimilia attentârunt. Brugēſes ſanè ad duos ferè menſes reſtiterunt, hodieque cōſtantes permanent, qui apud eos dicuntur Francotæ: (eſt autem magiſtratus perpetuus, quartum Flandriæ membrum referens) Egregiam quoquè Deo & regi ſuo fidem prę́ſtiterunt Bruxellenſes, Louanienſes, Dordracenſes, atque vniuerſa ferè Artheſia & Hannonia, demptis Valencenis.

Brugēſium conſtantia.

Contra cōuenticula.

III. Iulij illuſtriſſ. Gubernatrix grauiter vetuit, nè qua vel priuatìm, vel publicè conuenticula fierent, concionatoribus capitis ſupplicium, alias pœnas auditoribus intentans: atque etiàm ſexcentorum aureorum præmium proponens, ſi quis concionatorem ſectarium compræhendiſſet. At hîc dormitante executione, nihil effectum eſt. Immò verò Antuerpienſes maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere nó dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Miſſus eò fuerat Comes Meganus, vt de præſidio accipiēdo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimēti, coactus eſt re infecta diſcedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ ſumma donatus eſt à ſectarijs: Cùm autem 8. Iulij ſub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio præſidio Comitem Arenbergium, multùm ſudatum eſt, ſingulis ad ſuas fores excubias agentibus. Accidit paulò pòſt die quodam tres ardere ędes: tum plebs accreſcentibus animis facta iam audacior, ingentibus cōcitatis turbis, exclamauit: Ad cędes, ad cędes: ſeditio eſt. Et ſanè, niſi prudentia magiſtratûs itum eſſet obuiàm, actum fuiſſet de illo celeberrimo emporio. Viſebantur quoquè non ſemèl affixæ Canonicorum ædibus chartulę, hęc verba continentes: Verbum Dei: Iugulentur ſacrifici: In malam crucem ſacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum eccleſiaſticos, tum ciues catholicos pleroſque, vt indè abſcederent: ſimul etiàm theſauri infiniti ea occaſione exportati ſunt. Miſſus eò fuit à Curia ob motus ſedandos princeps Auraicus: cuius aduentu etſi pacatiora facta ſunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm ſolito ardentiùs viſa eſt: adeò vt 14. Iulij, q̄ fuit Dominica, ſex conciones forìs habitę ſint.

Tumultus Antuerpiæ.

Conuentus Trudonēſis.

XV. Iulij conuētus fuit cōfœderatorū nobiliū apud S. Trudonis oppidū, quò etiàm miſſi fuēre Comes Egmōdanus & Dux Areſcottanus, ſed nihil egērunt. Mutata verò ſententia, colloquium indictum eſt in Duſle, ad decimumoctauū Iulij. In hoc conuētu Trudonēſi vſi ſunt cōfœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cùm appenſa regis effigie ac vaſculis

ſculis ligneis. Oblatus eſt ibidèm cõfœderatis libellus ſupplex mercatorum & plebis nomine, petentium protectores, nè in ſuæ religionis exercitio impedirentur, donèc per ordines legitimè congregatos aliud ſtatueretur. Iam antè petiêrant ſolum conuētum ordinum, modò verò etiàm legitimè coactum adijciunt, nō abſque cauillo. Porrò viua voce politici ſunt ſe arma poſituros. Reſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtiæ cancellos non efferantur. Interìm verò principibus Auraico & Egmondano in Duſle (qui pagus eſt haud procùl Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum continere in officio, ità tamē, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

XVIII. Iulij ipſorū legati ad principes memoratos venerūt in Duſle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentarentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummoperè curarent impedire conciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere: pręſertim cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ. Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpaniam ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum cònuentui, ob excludenda ſæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc cõfœderatorùm legati tum quidem nihil reſponderùnt, quòd non eatenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt. *Principes agunt cum fœderatis.*

Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes omnes datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicū crebris concionibus & morū emendatione in officio continerent, indictiſque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarent. Id quidem præter aliòs ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonita ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Frācotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent conciones forenſes introducere: qui ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Alię verò vrbes cœperunt militem domeſticum conſcribere, vt ſi qui extarent tumultus, comprimi poſſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere Sectarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante principe, id temporis necdùm militem conſcribere voluerūt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hannoniæ quidam tentarēt cōcionem inducere agrariam, illi oppido egreſſi conuentum diſſipârunt, quibuſdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere iuſſerunt. *Gubernatrix præmonet ciuitates.*

Reſpondẽt fœderati.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in Dufle propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt ſe morigeros fore & Catholico regi, & illuſtriſſ. Gubernatrici. Tertiò aiunt, quòd ad inquiſitionem attinet, non eſſe ſeruatam fidem. quartò, moram regij reſponſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd populum à cõcionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos ſe eſſe fatentur opponere ſe patriæ totius exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre, id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, nõ poſſe doceri, ſuorum quẽquam plebem ad dictas conciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficiàs, eſſe inter ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non eas improbent. Septimò, ſe quidem illas conciones hactenùs fruſtrà eſſe impedire conatos: ꝓindè rogare ſe, ipſius Celſitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, ſe de regis erga ſe fide nihil ambigere, eiuſque aduẽtum ſibi etiàm in votis eſſe: neq; enim ſe quicquam deſignâſſe, cuius ille debeat obliuiſci. Quandò tamen comperẽrint ipſius Celſitudinem ſibi nõ ſatìs fidere, publica etiàm fama ſe perduellionis & læſæ maieſtatis inſimulari, compulſos ſe externa ſibi auxilia comparare: at tamen mâlle ſe, vt ipſius Celſitudo cum aurei velleris Equitibus ſecuritatem promittat. Deniquè in conuentu Trudonenſi non ſe negant mercatoribus alijsque popularibus fidem addixiſſe ſuam, ſed ea cauſa tamen id ſe feciſſe, nè illi Gallorũ opem & fidem implorarent.

Aliud ſcriptum fœderatorum.

Calendis Auguſti rursùs alio prolixo ſcripto mentem ſuam fuſiùs explicant. Intellexerãt enim illuſtriſſ. Gubernatricem id deſiderare. In hoc ſcripto inter cętera aiunt, non ſibi deeſſe iuſtas conquerẽdi cauſas, quòd mox poſt oblatum libellum ſupplicem, quidam Equites aurei velleris ſe prorsùs ab ipſis tanquàm à perduellibus abalienârint, ſuosq; conſanguineos monuerint, nè aut ipſis confœderarentur, aut ſi id feciſſent, ab ipſis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis ſtudio præterimus. Porrò illuſtriſ. Gubernatrix ſe illis vigeſimo Auguſti reſponſum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpiẽſium.

Interìm Antuerpiæ vno die ſupra bìs mille chartulæ diſtractæ ſunt, ꝗbus hæc continerentur: Permittitur libera fidei ſuæ profeſſio hominibus eccleſiæ reformatæ, (ità vocant hæreſibus deprauatos) modò ſe commodos & fidos regi ſubditos præſtent, neque vllas turbas cieant, tum etiàm Magiſtratui morem gerant. Sed quanam ratione illi poſſint dici fideles Regis ſubditi, qui ſectas ipſo vel maximè inuito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipſi mox declarârunt. Nam X. Auguſti incitante turbas apoſtata quodam Auguſtiniano, ipſis D. Laurentij ferijs ſacellum eius apud Caſletum Flandriæ vaſtatum eſt. Poſtridiè Balliolani, ac 13, eiuſdẽ menſis Iperenſes Ordinum mendicantium aliaque monaſteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaſerunt, imagines omnes, Chriſti Crucifixi ſigna, altaria, baptiſteria, Euchariſtiæ ædiculas,

Vaſtantur eccleſiæ, & monaſteria.

organa,

organa,ſedilia,ſacella,ſuggeſtus,candelabra,codices confregerunt:ac deinde Caſletani,Poperingani,Hondeſcotani,Roſbrugani,Bergenſes,Armētereriani,Rotornacenſes ac alij,aut ſaltem ab illis omnibus deſignati, ornamenta omnis generis,theſauros,calices,patinas,ampullas,thuribula,aut fruſtatim comminuerunt & inflammârūt,aut abſportârūt:& quod eſt ſanè apud homines è religione Chriſtianos dictu quoquè horrendū, ſacroſanctam Euchariſtiam homines impij & ſceleſti pedibus conculcârunt,confoderunt,ignibus iniecerunt:eodem modo etiàm ſacras tractātes reliquias diuorū:ſacro oleo & chriſmate calceos inunxerunt,miriſq; ludibrijs Chriſti à Cruce pendentis & ſanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Chriſtus es, ſi filius Dei es, ſi quis ſanctorum es,aut aliquid potes, dicito, Viue les geux/atque ità tuam imaginem non confringemus. Iam verò etiàm vix vnquàm præſtando ſtudioſorū & totius Eccleſiæ damno teterrimi illi nebulones multas paſſim inſignes bibliothecas prorsùs diſſipârunt & perdiderunt.Hęc autem tot tamque atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidem perpauci,ab Auguſti die 10. vſque ad 25.eiuſdem, non ſinè magna ad poſteritatē ignominia,per Flandriam,Hollandiam, Selandiam & Friſiam perpetrârunt. Porrò Brugenſes circa hęc tempora cùm intellexiſſent ingentē aduentare ſectariorum turbam,putà ad 30.vel 40.millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas conciones inuehere,non immeritò formidare viſi ſunt. At pauci duntaxàt venêre,plùs minùs octingēti,ſclopettis & fuſtibus armati, qui eregionè vrbis bìs concionati, nihil prætereà efficere potuerunt.Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus,ab eius vrbis magiſtratu accerſitus, qui miſſo caduceatore, iuſſit homines ſeditioſos è Brugenſium finibus excedere.Eſt autem certè non mediocriter hac in parte laudandus ſupremus Brugarum prætor equeſtris ordinis dominus de Ogniez,qui 11.Auguſti ſummo manè 50. ſectarios ingredi volentes,portis obſeratis excluſit,qui nihil boni animo concepiſſe haud iniuria videri poſſint. Ij ipſi autem cùm ſe excluſos cernerēt, ad mœnia vrbis ſuos cantillârunt pſalmos, & ſibi mutuò neſcio quas bùccellas porrexerunt.Fortâſsìs ſuam illam præclaram ſeruârūt cœnam homines prophani in loco prophano,apud quos nullus ordo, nulla religio, ſed confuſio plùs quàm Babylonica.

Iniurię in S. Euchariſtiam &c.

Bibliothacę perduntur.

Prætor Brugenſis.

XV.Auguſti,ipſo ſolēni die aſſumptæ in cælos beatiſſimæ matris Dei, rurſùm Antuerpię tumultuari cœptum eſt.Iam ſuggeſtus poſitus erat, vt ex eo cōcionarent in vrbe noua Caluiniani: ſed impediti ſunt authoritate Principis Auraici & magiſtratûs. Dominica ꝓxima celebrata eſt non abſq; multorū metu ſolēnis annua ſupplicatio in honorē eiuſdē ſacratiſſ. Virginis:ſed tū Antuerpia blaſphemijs & cōtumelijs in illā tantā virginē ꝑſonabat.Cruciat enī in impijs hominibꝰ malꝰ dęmō pia Virginis Matris & ſanctorū veneratiōe: itaq; quod ꝑ ſe nō poteſt,ꝑ ſuos adminiſtros eam modis oībus abolere & ꝓſcindere nō ceſſat. Sed illa ſacratiſſ. Virgo cōteret ſatanā cū oībus ſatellitibꝰ eiꝰ.Poſtridiè ex vrbe diſceſſit Auraicus princeps.

Tumultus Antuerpiæ.

ceps. Ratitũ Sectarij ſe inueniſſe ſui cõſilij & volũtatis explẽdæ opportunitatẽ, ſeptem ea die conciones partim à Caluinianis, partim à Luteranis haberi curârunt. Die Martis ſequẽti cùm veſpertinas in ęde Virginis matris preces perſoluerent Canonici, ſartor cõſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoq; nouo teſtamento, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus q̃dam nautę brachium ſclopetto lęſit. Indè ortus tumultus, templum om̃e ipſamq; vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimæ virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multisque maximi precij rebus ornatiſſimum. In hoc igitur quidam ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurrę plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiam, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & diſiectis ſtatuis, aris, imaginibus om̃ibus, ipſa quoquè ędicula ſacroſanctæ Euchariſtiæ, cuius precium ferunt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorum. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum: quę deuorare non poterant, proiecerunt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderunt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oletum immiſerunt, ſupellectilẽ diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datum ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Iconomachia Antuerpienſis.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi, in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari, horrida ſanè fuit Catholicis, inprimìs autẽ ijs, qui in clero eſſent & monaſterijs, omnibus non fruſtrà ſummo timore correptis, atque huc illucque diffugientibus, pleriſque nihil niſì præſentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo ſacratas è ſuis cœnobijs ſeminudas profugientes, vt ſectariorum impuras manus euaderẽt. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furioſis hominibus obſerata ſunt, nè liceret Miſſę facere ſacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, haudubiò occupati à diabolo. Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, ſinè rege, ſinè lege, ſinè ſacrificio. Habebant verò in dicta æde primaria ſua conuenticula & Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgiũ. Erat tum Antuerpiæ Hermãnus quidã homo importun⁹ & audax, ad ciẽdas turbas & ſeditiones natus. Is ſe plebi inſanienti ducem & ſigniferum præbuit ſeditioſis concionibus ſuis. Nè quid autem ad ſummam vrbis confuſionem deeſſet, factaCaluinianis & Luteranis intra eam cõcionandi poteſtate, auſi ſunt poſteà etiàm Anabaptiſtæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magiſtratu, palàm quidem habere conciones deſiêrunt, at priuata conuẽticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantiſſimæ hæreſes Caluinianorum, Luteranorum,

Antuerpia, Babylonia.

Tres ſectæ Antuerpię.

norum,& Anabaptiſtarũ eam inſignem vrbẽ fœdiſſimè diſtractam contaminârunt. Hoc quidẽ memoratu dignũ eſt, ꝙ cùm in æde primaria diù multumq; ſudatũ eſſet ab iconoclaſtis in deijcienda Cruce Chriſti auguſtiſſima, vtriuſq; ſanè latronis imagines adhuc ꝑmanere paſſi ſint. O miſeros, q nec ipſam paſſi ꝓ omnibus ſeruatoris noſtri memoriã ſibi refricari cõſpecta imagine ferre queũt. Decreuerãt aũt ſectarij ad certũ diẽ occupare domũ Senatoriã ſanè ampliſſimã & ſumptu maximo exædificatã, turrim quoquè ędis D. Virginis,& carceres ſuî muniẽdi cauſa, nouoq; creato magiſtratu, ſibi Antuerpiam vendicare: ſed diligentia Senatûs, ea conſilia malorum hominum impedita ſunt. Tres ſectæ Antuerpiæ.

XXII. Auguſti etiàm Buſcoducẽſes iconoclaſtę in tẽplo D. Iohannis, cui ad ſummũ ſplendorẽ & incredibilẽ elegantiã atq; mirificũ ornatũ nihil reliq eſſe videbať, oĩa ſimili amentia vaſtârũt & cõquaſſârũt, atq; cõcíderũt: nec alijs ei⁹ oppidi ſacris ædib⁹ & monaſterijs licuit cõſceleratas impiorũ hominũ man⁹ effugere. Sæuitũ eſt atrociter in Frãciſcanorũ & Dominicanorũ cœnobia: tãetſi eſſent in ijs viri benè religioſi & pij: ſed tales ferre nõ poſſunt Euãgelici apoſtatæ & ſeductores, ꝙ ſciãt, eorũ cõcionib⁹ & alijs ſanctis ſtudijs & exercitijs, ſuos nefarios conat⁹ & praua dogmata plurimũ impediri. Carthuſia quoq; ei⁹ loci miſerè diſcerpta eſt: Hęc ſunt noui Euãgelij ꝑclara facinora, atq; in ijs excelluiſſe, hoc palmã tuliſſe eſt. Buſcoducẽſes iconoclaſtæ.

XXIII. Auguſti Gandaui ſimile bellum indictũ eſt ſtatuis & imaginibus: & poſtridiè apud Valencenas & Tornacum. Ab ijs omnibus, ſicut & Buſcoducenſibus, etiàm in ſanctorum reliquias & ipſam SS. Euchariſtiã, atq; etiàm magnatũ quorundã ſepulcra ſæuitũ eſt, ſpe obtinendi cuiuſdã theſauri. Et Tornaci quidẽ magna vis auri & argẽti quoquè, niſì fallor, reperta eſt. qui apud Gãdauẽſes eiuſmodi flagitia deſignârũt, 300. aut 400. tãtùm fuiſſe putanť,& quidẽ ex fæce plebis oẽs, vt mirũ ſit, tã paucos, tãq; nihili homũciones, talia vel attẽtare potuiſſe. Iactabãt illi quidẽ, ſe mãdato Comitis Egmõdani ea facere: verũ ſceleſti illi, vt graues viri ſcribũt, falsò id affirmabãt. Interìm tñ ſub hoc ꝑtextu mirè illi graſſati ſunt in monaſteria oĩa, ꝓſertim verò in Abbatiã Blãdiniẽſem,& cœnobiũ Dñicanorũ, excisis ꝑter ingẽtis precij marmora, etiàm inſtructiſſ. bibliothecis, quarũ Blandiniẽſis, ſi qua alia, vel maximè referta cernebať vetuſtiſſimis codicibus. Quis verò ſanę mẽtis dubitare queat, dũ ſic optimos quoſq; codices immani barbarie ꝑdunt iſti, nihil eos ſpectare aliud, niſì vt fides Catholica, q̃ ex eiuſmodi libris plùs q̃ dici queat, aſſeriť & confirmať, prorsùs peſsùm eat? Et audẽt tñ iactare belliſſimi homines, ſe cupere modis omnibus inſtauratã verã fidẽ. Sed id perſuadeãt fungis & ſtipitibus. Sentiũt, ſentiũt miſeri vetera patrũ ſcripta longè lateq; ab ipſorũ impijs cõmentis diſſidere: itaq; nè ex ijs cõfutenť, eã planè abolita vellent. Sed ad inſtitutũ redeamus. Ceſſatũ eſt ijs, q̃ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dęmonib⁹, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluiniſticæ ſunt cõciões habitę. Alijs quoq; locis Euãgelici buccinatores ſtrenuã nauârũt operã, graſſantiq; huic incẽdio affatìm materię ſubijcere ſtuduerũt. Gãdaui &c. imagines deſtruũtur. Bibliotheca Blãdiniẽſis.

Qua die Gandaui, eadẽ etiàm Mechlinię tumultuatũ eſt, iamq; à Franciſca- Tumultus Mechlinię.

 ciſca-

ciſcanorũ & Carmelitarũ monaſterijs initia ſumebant cõfringendarum
imaginum in ſacris ædibus: verùm ciuibus ſe opponentibus, eodem die
ſub veſperam extra oppidum, monaſterium Hanſuuicenſe & alia circũ-
adiacentia templa expilârunt & depopulati ſunt. Igitur Mechliniæ quo-
què die Martis ad Dominicũ vſq;, Diuina ſunt intermiſſa officia. Duces
huius tumultûs, duodecim plùs minùs adoleſcẽtes ſecũ habebãt, ijq; pau
lò antè captiuũ quendã Viluordię impotẽti audacia è carcere extraxerãt.

XXIIII. Auguſti, ipſis D. Bartholomęi ferijs Aldenardi & in pagis vi-
Aldenardi ſæuiunt iconoclaſtæ. cinis maiori etiàm inſania efferbuêre impij iconoclaſtæ. Eſt ijs in locis in-
ſigne virginũ pijſſimarũ cœnobiũ Magdẽdalenſe, in quo vt & Gandaui
in ijs quas diximus, Abbatijs, nõ imagines tantùm, & ea q̃ ad cultũ diuinũ
ptinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranq; ſupellectilẽ confregerunt.
Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandẽſibus 60. mil-
lia ſectariorũ, qui, ſi reſiſtere pgant, Brugẽſes circũquaquè extructis igni-
bus fumo enccare velint. Erat eñ idẽ ipſe dies Brugis quoquè cõſtitutus
vaſtãdis tẽplis & cõterendis imaginibus: id vt cõmodiùs fieri poſſet, hic
rumor cõcitatus erat. Itaq; rursùs in motu fuit ciuitas, totaq; nocte iuſſu
magiſtratûs res q̃que precioſiores & pſtantiores imagines in loca tutiora
è tẽplis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè tẽplis adhibiti cuſtodes, qui ppe-
tìm ea ab ſectariorũ iniurijs tuerent. ſiquidẽ minæ in dies ſua capiebãt in-
cremẽta. Sed & à Comite Egmõdano per magiſtratũ celeriter euocat⁹ eſt
miles pſidiarius. Erãt 40. dũtaxat ſclopettarij, quorũ aduẽtu vrbs illa ma-
gno periculo liberata eſt. Mox etiã cõſcriptus eſt miles domeſticus ſum-
ptibus Cleri & ciuiũ: atq; ità militũ opa, Brugẽſes DEO benè fauente, oẽm
Præſidium Brugenſe. iconoclaſtarũ conatũ impediuerũt. Habebunt ſuę cõſtantię laudẽ ſempi-
ternã Brugenſes: habebũt & Louaniẽſes, & Bruxellẽſes, q vi ferroq; ſecta-
rijs ſe oppoſuerũt: itemq; in Flãdria Aloſtani, Teneramõdani, Curtracẽ-
ſes, Dunkercani, pſertim verò Inſulenſes, qui magnę prudẽtiæ exemplo
☞ ſectariorũ vim oẽm maturè illis eripiendis armis cõpreſſerunt. Sed & re-
liqui oẽs, q in hoc rerũ tumultu ſe cõſtantes pbuerunt, digni certè ſunt,
qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

XXV. Auguſti apud Traiectum inferius ſectarij in quatuor parœciarũ
Traiectenſis tumultus. templa, Dominicanorumq; & Franciſcanorum monaſteria irruperunt.
Poſtridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic ſuo more concionati
ſunt diebus octo. At quinq; Canonicorum Collegia, reliquaq; cœnobia
perpetuis excubijs vim eorum omnem à ſe depulerunt, & diuina officia
more ſolito celebrârunt. In Hollãdiæ quoquè pleriſq; oppidis more ſuo
impotentes ſectarij debacchati ſunt, demptis Dordraco, Gouda & Har-
lemio, paucisque minoribus municipijs: multumq; ſęuitum eſt in men-
dicãtes monachos, abſque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis no-
cere permiſſum erat, quantum vellent.

Dum hunc in modum noui euãgelij atrox Tragœdia agitur, illuſtriſſ.
Datur ſecuritas. Gubernatrix tum Catholici regis, tum ſuo nomine diploma euulgat 23.
Auguſti, ſecuritatemq; in prẹteritum confœderatis nobilibus præſtat: ſi-
mul etiàm oſtendit inquiſitionis ceſſationem, donèc Rex de religione
aliud

aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data eſt, vt deincèps regiæ Maieſtati fidem debitã p̄ſtent, turbis & tumultibus p̄ſentibus cõpeſcendis pariter incumbant, iconoclaſtas nõ ſinant vltrà progredi, immò eius ſacrilegij reos puniant: dent operam, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magiſtratui, & nobilibus Catholicis: ſummo connitant̃ opere, vt plebs tantorum malorũ magiſtra, cõfeſtìm arma ponat, & nè conciones ſectarię fiant, vbì hactenùs habitæ non ſint: vbì verò factæ ſint, poſthàc ſinè armis, abſq; ſcandalo & tumultu fiant. Ad extremũ vnà reſiſtant quibuſcunque exteris hoſtibus & rebellibus, nouæque religiõis hominibus perſuadeant, vt quæ à regia Maieſtate ex Ordinum conſilio poſthàc decreta fuerint, ijs per omnia ſe morigeros præſtent.

XXIIII. Auguſti, quidam ex confœderatis nobilibus ad miniſtros, cõſiſtoria & mercatores datis literis hortãtur, vt modeſti ſint donèc ipſi veniant ad ſedandos tumultus, ſecurosq; iubent eſſe, nihil ipſis ob ſuæ religionis exercitia moleſtię illatum iri. Poſtridiè ijdem ipſi cum decem alijs, tam ſuo q̃ confœderatorũ oĩm nomine iurant, ſe ſeruaturos omnia ab illuſtriſſ. Gubernatrice propoſita, ſuumq; fœdus reſcindũt, quandiù ea ſecuritas permanebit. Itaq; eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & concilia Ordinum, conciliũ quoquè priuatum, poſtero aũt die ad cætera ꝓuincialia cõcilia cunctasq; primarias ciuitates literę expeditę ſunt, quibus & ea ſecuritas, & inquiſitionis ceſſatio publicata eſt. Fœderati ſcribunt ſectarijs.

Porrò XXV. Auguſti, publico edicto conſtitutum eſt capitis ſuppliciũ & bonorum confiſcatio in omnes iconoclaſtas, templorum & monaſteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorum amiſſio promulgata eſt in magiſtratus, prætores, atque in vniuerſum omnes illos, qui eius farinæ homines non arcerẽt: grauis quoquè pœna in illos, qui armati ſua haberẽt cõuenticula. Edictũ cõtra iconoclaſtas

XXVIII. Auguſti, dominus Bacquerzelius miſſus Aldernadũ ad ſedãdas turbas, apud Gerardi mõtem caſu reperit etiamnũ graſſantes iconoclaſtas eoſipſos, qui Aldernadũ inuaſerãt. Mox pulſu campanę cõuocatis ad arma ciuibus & ruſticis, necopinantes aggredit̃: cædunt̃ ex illis decem aut 12. primarij: poſtera luce in crucem tollunt̃ 21. cæteri maximo numero flagellant̃ & proſcribunt̃. Nõ diſſimilis ſtrages nefariorum hominum eodem ferè tempore edita eſt apud Marchenas opulentum Benedictinorum cœnobium. Fefellerant illi fidem domino **de la Tour**, de non vaſtanda Parochiana Eccleſia ſuæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchariſtiã impiiſſimi flagriones pedibus cõculcãrant. Is igit̃ Duaco euocat aliquot nobiles, ijsq; & ſuis agricolis ſtipatus, è monaſterio prodeuntes aggredit̃, cędit è prophanis multos, cõplures vulnerat, miniſtrumq; quẽdam, illorũ ducem, agit in crucem. Iam in Artheſia & Lucemburgẽſi ditione miles cõſcribebatur regis nomine, vt refractarij homines ſub iugum mitterẽtur. Tumultuabant̃ enim multis locis ſectarij, atq; adeò etiàm Bruxellis mirè inſtabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clauſis obſiſtebant magiſtratus, nè poſſent egredi ad conciones, cõſentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in conſilium ſolent adhiberi. Cęduntur Iconoclaſtæ Bruxellẽſes inſtãt ꝓ concionibus.

Redierat verò Antuerpiam princeps Auraicus, moxq́; maiori quàm anteà numero miles domeſticus ſcriptus eſt, ad bis mille quadringentos. Eodem autem die ibidem ſupplicio affect⁹ eſt Anglus quidam & alij duo ſacrilegi, tresque ad triremes dānati: ſeuerè quoque ſub graui pœna mandatum, nè ſectarij Catholicis moleſtiam in diuinis officijs faceſſerent, & vt rursùs fierent conciones catholicæ & officia Eccleſiaſtica. Sunt tamen & ſectarijs permiſſæ conciones in noua vrbe, modò nè in templis fierēt. Itaque & Luteranus præco iuſſus eſt relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, q̃ data eſſet ſectarijs facultas aliquot fana exędificādi, è q. bus alia Caluiniſtæ, alia Luterani ſibi vendicarent. Porrò Mechliniæ vltima Auguſti ſumptum ſupplicium eſt de iconoclaſta quodam, & factiōis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illuſtriſ. Gubernatrix ſub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conſcriberet, aut ſuum militię nomen daret. Id proptereà factum eſt, quòd didiciſſet iam iconoclaſtas alicubì cogere exercitum, vt ſe vlciſcerentur. Hoc verò menſe per Flandriam vbiquè tractatus ſunt initi cum ſectarijs, & ab illis ſubſignati, ijs in locis, vbì anteà illorum erant habitę conciones. Gandaui quidē XI. Septemb. his cōditionibus actū eſt, vt neq; impediāt, neq; impediri ſināt Catholicos, aut cultū diuinū antiqtùs ſeruatū: Vt nec in vrbibus, nec in tēplis extra vrbes concionent, ſed ſolis diebus feſtis & dominicis cōcionandi habituri facultatē, locis à magiſtratu attribuēdis contenti ſint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorū non niſi duo ſimul cōcionentur, ſintque Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, neq; aliundè exulare iuſſi: Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obedientiam, nec vſuros verbis: quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant: Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendāt: quin & aſſiſtant Magiſtratui in omnibus, quæ ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt miniſtri alios hortentur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, conſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârunt: alij in proximo cōuentu ſublatis digitis iureiurando confirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò nō alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum eſt, & accerſitus diuq́; retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſuprà mentionem habuimus.

Tractatus initi cum Sectarijs.

Erant etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltatę S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus catholicus ſua deuotione fruſtraretur. Verùm à prandio partìm compulſatis campanis omnibus, partìm milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum redire locum, vbì X. Auguſti primùm id fecerant. Sed illic quoquè eorum interturbata eſt concio à militibus & Hiſpanis quibuſdam, quos illi iniuria affecerant. Vulneratus eſt vtrinquè vnus atque alter: ſed planè actum fuiſſet de ſectarijs, niſì tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauiter conqueſti ſunt Sectarij multi numero & ſeditioſi, nec dubitârunt

Extra Brugas ſunt conciones à ſectarijs.

minas

minas intentare magiſtratui. Itaq; certas ob cauſas, quòd & conuentum eſſet cum illis certis conditionibus, vt ſuprà dixi, & multùm illi minitarentur, & libellum ſupplicem valdè ſeditioſum exhibuiſſent, Senatus illis coactus eſt permittere loco iam dicto conciones ſuas, donèc adueniret Comes Egmondanus: ſimul etiàm ſeditionis metu proponere edictum, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirent conciones, neque alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant Catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterent, multiplici fœtore locum illum complerent. Eſt verò etiàm oblatus à Catholicis libellus ſupplex magiſtratui, nè permitterentur illę conciones: cuius rei cauſa etiàm facultates & vitam ſe libenter profundere velle dictitabant: ſed & magiſtratus ſedulò in id incubuit, vt quantùm quidem in ipſis eſſet, homines ab adeundis illis concionibus retardarent. Nota pium zelum.

Extremo ferè menſe Septembri quidam nõ poſtremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cum aliquot ſocijs vel aſſeclis ingreſſus in templũ oppidi ſui, aras & imagines diſſipauit, exactamq; ex indice vniuerſam eccleſiæ ſupellectilẽ, igni iniecit: & nè q̃d ſupeſſet, etiàm priuatorũ ędes excuſſit. Idem ipſe ex pago quodã ſacroſanctã Euchariſtiã cum arcula argentea ablatam, pſittaco ſuo deuorãdam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumq; horrendam iniuriam ſuam, qua tandèm ratione vlturus ſit ille p̃potẽtis Dei filius, ipſe nouit. Ad eiuſmodi prorsùs barbaras immanitates iſtius noui euangelij ſceleratiſſimi p̃cones mirificè inflammãt homines: ſed deuorabunt eos illę tartareæ aues morſu amariſſimo, & in oẽm æternitatẽ ſingulares & exquiſitas dabũt pœnas tantis iniurijs affectæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, niſì dignam egerint pœnitentiam, & eos quos miſerè deceperũt, in viam reuocauerint. Deut. 23.

Dauentriẽſes pmiſerũt ſuo paſtori, vt plebẽ ad Auguſtanę Cõfeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerũt. Hollãdi iterùm tumultuari cœperũt. Delphis, oppido Hollãdiæ, fœminę, vel certè viri fœmineis vſi veſtibus, Frãciſcanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amſterodami & Carthuſiani & Franciſcani expulſi ſunt è ſuis monaſterijs: idẽ paſſę fuiſſent etiã Deo dicatę virgines, niſì ciues obſtitiſſent. Tumult⁹ in Hollandia.

Eodẽ ferè tẽpore ſectarijs Furnẽſe oppidũ inuadere conãtibus, egregiè reſtiterũt incolę, aliquot cæſis, cæteris in fugã actis. Cõſpirauerãt illi cum quibuſdã incolis, ſed ſcalæ ad muros admotæ, depræhenſę ſunt. Eodem autem mẽſe cùm nõ remitterent ſectarij Flandrenſes, exẽplo Antuerpiẽſium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armenterię & q̃buſdam alijs locis pmiſſum eſt ſua ſibi fana condere, extra muros tamen. Fana Sectariorum in Flandria.

IIII. Octobris Mechliniæ verſi in tumultum Sectarij, volebant iconoclaſtas è carceribus eripere. Eum tumultum ſedauit Comes Hochſtratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen poſtero die coactus eſt captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clãdeſtina intra vrbem conuenticula prohibita ſunt: miniſtro ſuſpendij, auditoribus exilij pœna conſtituta. Breuì pòſt in Hollandiam

abire compulſo principe Auraico,(erat enim generalis Burgundię,Hollandiæ,Selandiæ, & Traiecti inferioris pręfectus) opportunè illi apud Antuerpienſes ſubſtituitur idem comes Hochſtratanus.

Nam die 17. eius menſis, niſi ille prętò fuiſſet, non templa modò, ſed etiàm mercatorum & diuitū domos expilâſſent importuni Sectarij. Sub veſperam enim illius diei denuò in primariam beatiſſimę matris Dei ędē irruperunt, duce quodam nobili Antuerpienſi, prętextu quidem iconoclaſmi ob reſtaurata ſacella quædam: re autem vera, (vt habita quęſtione faſſi ſunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorum, tanquàm munitionibus quibuſdam, ipſa nocte diuitum ædes diriperent. Verùm comes coacto milite eos templo exegit, læſiſque non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quòd autem literæ minaces eo die ſparſæ eſſent contra Minoritas, milites quoſdam miſit, q̃ illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhenſus, manè ſeptima hora in medio foro ſuſpenſus eſt. At pergebant tamen ſectarij, & quinque fana gnauiter intra vrbem conſtruebant: in ijs Caluiniſtarum Gallorum cætera vincebat magnificentia. Si illam pecūniā dediſſent hominibus miſeris & egenis, rectiùs cōſuluiſſent ſibi.

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârūt ad arcis portam ſuas habere conciones. Iuſſi verò à præfecto diſcedere, cùm non parérent, diſploſis tormentis in fugam acti ſunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. Porrò Ericus Dux Brunſuicenſis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollādis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Aloſti miniſter quidam non cōtentus loco Concionibus ipſorum attributo, cùm propiùs vrbem acceſſiſſet, cruci datus eſt. Tertia Nouembris apud Brugenſes non abſque ſeditionis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm ſolerēt ad ſuas quiſque domos diuertere, multis iā introgreſſis, partìm ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox cōſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbem ingreſſi erant, ad portas recurrerunt. Iuſſi aūt eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubēte Conſule, porta obſerata, tympaniſtæ manum grauiter ſauciârunt. Itaque alij milites excubias agentes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerant, è quibus tres paulò pòſt expirârunt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt cōſilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem.

Tumultus Brugenſis.

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minitantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsis non prorsùs vanus, niſì Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnę excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerunt Antuerpiam à Confeſſioniſtis euocati

Miniſtri Lu

cati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Confeſſionem, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderant iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtę Teutonicè, dictam breuem fidei confeſſionem. Vtraque à Catholicis doctiſſimis & grauiſſimis viris confutata eſt. Porrò autem Luterici buccinatores non admodùm magnos videntur Antuerpiæ ſucceſſus habuiſſe, quòd Caluiniani primas ſibi facilè vēdicarent. Et certè cùm poſteà indè diſceſſiſſent, & Spangenbergius Coloniam veniſſet, quodam ex illo percontāte, quis rerum ſtatus eſſet Antuerpiæ, aut aliquid eiuſmodi, ille reſpondit: Antuerpiæ Chriſtus pendet inter duos latrones, Papiſtas & Caluiniſtas: ſignificare volēs, vt arbitror, Luteranis ibì non multum eſſe loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui ſe id ex eius ore audiuiſſe affirmabat. Non dubium, quin in illa opulenta regione libenter nidificâſſent Illyricus, Spangenbergius & eius farinæ euangelici p̄cones, ſed eorū votis ſucceſſus defuit.

Luterici veniunt Antuerpiam.

Nota reſpōſum euangelicum.

Eodem menſe non contenti Brugenſes Sectarij ſua habere conuenticula, etiàm alia ſuæ ſectæ exercitia, putà, baptiſmum, matrimonia & ſepulturas, more Antuerpienſium & Flandrorum occidentalium introducere moliebantur. Ea re motus Brugenſis Epiſcopus, cùm non poſſet ſolis concionibus, illis reſiſtere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta eſſet mentio in ſuprà memorata ſecuritate, prorsùs impedirentur. Itaque Senatus paulò pòſt Sectarium quēdam, quòd prolem ſuam forìs baptizari iuſſiſſet, exilio mulctauit. Sed eam ob cauſam permulti ſectarij ad curiam venerunt, expoſtulaturi de collega ſuo: atquì dilati ſunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi ſtatueretur. Illa verò & Brugenſes rectè feciſſe reſpondit, & poſteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippe quæ nunquàm ipſa probâſſet.

Sectarij Brugenſes quid exegerint.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodem modo tranſegit, quo Egmondanus cum Flandris: pręterquàm quòd hîc adiectæ fuêre conditiones iſtæ, Vt nè quis impediat compræhenſionem iconoclaſtarum aut prædonum: Vt nè quis diſtrahat, aut penès ſe ſeruet libellos famoſos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magiſtratus: Vt nè quis famoſas cantilenas, aut quod populum ad ſeditiōem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel Sectarius concionator in partē aduerſam inuehatur, aut iniurius ſit: ſi ſecùs fecerint, cōcione priuent̄. liceat verò vitia generatìm p̄ſtringere & carpere.

Tranſigitur cū Sectarijs Traiectēſib.

Eodē mēſe duo mercatores Hiſpani valdè opulēti, ſed Caluiniſtę, Geneua accerſiūt Antuerpiā miniſtrū Caluinianū, ſuę natiōis hominē, nēpe Hiſpanū, q̄ publicè Hiſpanis cōcionaret̄. Sed cæteri Hiſpani catholici & illi & auditorib⁹ mortis intētârūt minas: à magiſtratu quoquè cauſa vitādi tumultûs ꝓhibit⁹ eſt. Itaq; p̄ter clācularias coitiōes nihil ille bonus vir auſus eſt attētare. Eodē quoquè mēſe multùm inſoleſcere cœperūt Valencenēſes, nō cōtenti cōcionibus ſectæ ſuę intra ipſam vrbē, & quidē in æde primaria S. Gaugerici: ſed etiàm quodā die cogētes clerū omnem ex

Inſoleſcunt Valēcenēſes

vrbe diſcedere, magiſtratu nihil auſo reſiſtere ob nimiam improborum hominum multitudinem. Monebâtur quidem ab illuſtriſſ. Gubernatricæ, vt Catholicis ſuas redderent eccleſias, ſed ſurdis ea dicebâtur. Iam verò etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerũt celebrationem cœnæ Caluiniſticæ, certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua ſanè ꝑter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illuſtriſſ. Gubernatricis, more apud illos receptum eſt, vt ante omnia ſolenniter abiurent Romanam catholicam eccleſiam, polliceanturque ſe non redituros ad illam, ſimul q; iureiurando cõfirment ſe eam eccleſiam prorsùs perſecuturos. Hæc quidem digna eſt ad tam prophanam cœnam præparatio. O humanorũ pectorum inexhauſtam cæcitatem. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix huius menſis die 26. datis ad illos literis exegit, vt militem præſidiarium reciperent, preſertim cùm certò conſtaret, duos illorum miniſtros pro concione palàm dixiſſe, eius vrbis Caluinianum conſiſtorium (ſic enim vocant) non teneri obedientiam præſtare magiſtratui. Addidit autem Gubernatrix, ſe per omnia ipſis ſeruaturam, quę nobilibus fœderatis addixerat. Etſi aũt magiſtratus initiò, & plerique ciues non ſe præberent refractarios, at ſeditioſi illi miniſtri plebi perſuaſerunt, nè pręſidiũ vrbi imponi paterent.

Nota morẽ cœnæ Caluiniſticę.

XIIII. Decembris iteratum eſt edictum de nõ capiendis armis contra catholicos, adeoque Regem ipſum. additum eſt autem, licere vnicuilibet id facientibus armata manu ire obuiàm, tanquàm perduellibus & hoſtibus patrię, atque etiàm illorum ędes diripere, præſente tñ loci præfecto.

Valencenẽſes decernũtur rebelles.

Eodem die Valencenenſes pronunciati ſunt regiæ maieſtati rebelles, tum quòd nollent admittere præſidium, tum quòd primi ipſi in cohortes regias apud monaſterium S. Saluij maiora tormenta exonerâſſent, atque cœnobium Carthuſianorum & S. Vedaſti eccleſiam, iam ſecũdò vaſtâſſent & diripuiſſent, cùm tamen initio menſis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti eſſent accipere præſidium. Ea autem in Valencenenſes lata ſententia, per omnes vrbes publicata eſt, ſimilis quoquè in eos omnes, qui illis aut commeatum, aut arma apportarẽt. Paulò pòſt facta eruptiõe, ad tria millia, vt fertur, egreſſi ex vrbe, à regio exercitu in vrbem cõpulſi ſunt, cæſis ex illis circiter ſexaginta. Erat tum obſeſſum oppidum multo milite regis, qui prohiberet nè qua vel alimenta, vel auxilia obſeſſis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt ſuis ferrent ſuppetias. Scriptus autem eſt miles pręcipuè in Flandria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & cõciones ſchiſmaticæ, ipſi quoquè primi manifeſtè rebellarent. Iunxerũt ſe aũt illis ex Tornacenſibus maiori numero collectæ copiæ. Ipſo verò nati Seruatoris ſacratiſſimo die, more bellico ſub ſuis quiq; ſignis cœpêre progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacenſis officialis inflãmârunt, monaſteria vicina expilârunt, atq; etiàm pagorum adiacentium templa: nec parcendum putârunt ædibus domini de Vuaterloſio, ꝙ è templi turre vnà cum paſtore templum ipſum ab illorum impetu vindicâſſet. Sed tamen non prorsùs impunè tulêre ſuam audaciam. Nam huius Flãdrorum cohortis antę alias præmiſſæ certior factus Dominus Raſſegemius, Inſulæ, Duaci & Orche-

Nota hęreticorum facinora in tantis ſolẽnitatibus.

Orcheſij præfectûs, ipſo S. Iohannis die feſto miſit contra illos 50. equites & 200. pedites ſclopettarios: qui cum Caluinianis quadringentis cõſerta manu, ceciderunt ex illis 150. cęteri, qui ad dictam Vuaterloſij turrim ſe receperant, immiſſo in templum igni, vel flammis, vel fumo extincti periêrunt, nullo è regijs cohortibus deſiderato. Cæduntur Caluiniſtæ

Hoc ipſo autem die ſocij ſectariorum ex Tornacenſibus collecti, monaſteria Carthuſianorum & monialium priùs euaſtata & direpta incẽderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerunt pro noui huius euangelij pudore & verecundia. Abbatiſſam enim cum aliquot ex iunioribus in itinere compræhenſam, per omnia ferè Tornaci compita irridendam circunduxerũt, alijs quibuſdam vetulis miros terrores incuſſerunt, & per omnem noctem benè multis ludibrijs & cõtumelijs miſeras exagitârunt: atq; ægerrimè ſanè ſtupra impiorum hominum euadere illæ potuerũt. Ea eſt diſciplina & modeſtia noui euãgelij. Altero manè, feſto die SS. Innocẽtum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus precioſioribus, & quæ ad victum pertinent expoliatam, flammis permiſêre. Indè, nondùm comperta ſtrage ſuorum, illis laturi opem, in pagum Vuaterloſiũ venerũt. Porrò dominus Raſſegemius dimiſſis tota nocte nuncijs ad pſidia & nobiles vicinos catholicos, itemq; ad ruſticos in eiuſmodi euẽtus paulò antè in militiam adſcriptos, id ſua ſuorumq; diligentia aſſecutus eſt, vt manè ſexta hora ad ipſum conuenerint duo peditũ ex vicinis pagis millia, trecenti pedites ſclopettarij, & equites centũ. Aduerſarij erãt ad tria millia. Cœptũ eſt vtrinquè leuibus quibuſdã plijs agi, Caluinianis Tornacũ ſe ſenſim recipiẽtibus. Atq; eccè de improuiſo occurrit illis dominus Norcarmius Hãnonię pfectus, magnis inſtructis copijs, decẽ peditũ ſignis, & equitibus ampliùs ſeptingẽtis. Is cõfeſtim Sectariorũ diſſipat copias, & circiter ſeptingentos aut octingentos interficit, ſeptem aut octo dũtaxàt è ſuis amiſſis, è qbus duo eqtes, alter Raſſegemij, alter Norcarmij, ꝙ ſe mutuò nõ agnoſcerẽt, p errorẽ mutuis cõcidêre vulneribus. Atq; ea res, ꝙ ab vtraq; parte noſtri pũtarẽt ad hoſtiũ numerum pertinere eos, qui regi militabãt, in cauſa fuit, ꝙ cùm inter vtroſq; concluſi facilè ad internecionem omnes Caluiniani cædi potuiſſent, permulti euaſerint. Sectarij vexant moniales. Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis ſuæ pœnas quaſdam luit ea hominum fęx, quæ illis quoquè ſacratiſſimis dieb⁹ tot flagitia deſignârat, & repreſſi ſunt immanes ac ſæui malorum hominum conatus, quos iam impotenter iactabant, nempe flammis ſeſe abſumpturos monaſteria & templa omnia extra vrbes ſita, idque intra paucos dies, neq; in Flandria duntaxàt, ſed etiàm per omne Belgium, cæteris eouſquè necdùm prorumpere auſis.

Eodem menſe etiàm Traiectum inferius ſemèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, ſed nihil conſecuti, cœperunt muris admouere ſcalas, vel etiàm ſeras portarum effringere, aut id genus alijs ſtratagematis fruſtrà eò conniti.

Hactenùs huius anni in Belgio res geſtas ità commemoraui, vt tamen Geldrię motus necdùm attigerim. Itaque hoc loco q̃ ibi quoquè acciderint, paucis annotabo: Lector dabit veniam, ꝙ non apto ſatìs ordine hæc

com-

cómemorantur. Nam ſeparatim hæc ad me ſcripta peruenêre. Prima Auguſti die hui' anni, Nouiomagij, q̃ eſt inſignis Geldriæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum eſt, nè quis vlli alteri, quàm Geldriæ præfecto, militaret. Is præfectus eſt Carolus illuſtris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hæreticisq́; ꝓfligandis virtus enituit. X. Auguſti, ipſis ferijs inclyti martyris Laurentij Caluinianus quidam p̃co, monachus Apoſtata, extra mœnia Nouiomagij in Iudæorum cœmeterio virus ſuum cócionando ſpargere cœpit, habuitque frequens auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illum feruorem nonnihil reſtinxit, hominesq́; domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco cócionem habuit, permultis ex pleriſq́; oppidis ad eam cófluentibus. Mirum eſt, ità feruere miſeros homines ad audiendas ſeditioſorum hominum cóciones, è quibus tñ nihil bonę frugis, immò verò certam animarum perniciẽ reportat. Sed tenebriones iſti nôrunt ſua blandiloquentia ineſcare incautos, & mendacijs fallere. Concionator iſte, vt dixi, apoſtata monachus fuit, Ludouicus nomine: & eſt notatu dignum, ꝙ iſta p̃clara multiplicis noui euãgelij dogmata ꝑ nullos ferè magìs, quàm eiuſmodi votifragos monachos diſſeminẽtur: vt quod ab apoſtata Lutero cœpit, apoſtatas quoquè habeat propagatores. Erant autem certè Nouiomagij perplures Catholici, quos non parùm affligebat iſtius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Et in ipſo quidem aſſumptæ in cęlos glorioſiſſimę Virginis matris ꝑuigilio honeſtiores quiq́; ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohánitarũ conuenerunt, vt inter ſe conſultarent de ꝓfligando lupo illo: vbì etiàm recitati ſunt libelli ſupplices, à bonis benè confecti, quibus conabant̃ eius vrbis rempublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factioſi, quibus reclamantibus, re infecta diſceſſum eſt.

Zelus Nouimagẽſium

Porrò verò D. Bartholomæi feſto die apoſtata ille ſub horam quintã à ſuî ſtudioſis in oppidũ introductus eſt, & parùm ſanè abfuit, q̃n importuni homines in ipſam ſummã ædem mox impreſſionem facerẽt. Eam ob cauſam vaſa precioſa & ſacræ veſtes veſperì clàm è tẽplo exportatæ ſunt. Altera die, q̃ erat Dominica, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocant, cœmeterio apud arcẽ Falconiã ſuã habuit cócionẽ ſub arbore: & q̃a metus erat, (quod ferè ad ſeditiones ab iſtis cócionibus incitari ſoleãt homines) nè à peracta cócione in ſummũ templũ impetũ facerent, & ſuo noui huius euangelij more omnia diriperent, ægrè abſolutũ eſt ſummę Miſſæ ſacrificiũ. Nonę preces, ſacerdotibus ſibi fuga cóſulentibus, prætermiſſæ ſunt: quicquid erat ſupellectilis, q̃ tolli poſſet, incredibili celeritate è monaſterijs omibus in ciuiũ domos elata eſt: porrò templa clauſa ſunt. Vbicunquè enim iſtud nouum euangelium nidificat, ibì mox ſilent diuina officia omnia, vt quædam vaſtitas & horrida barbaries introduci videat̃.

Cócionator apoſtata Nouimagiũ intrat.

Die feſto decollatiõis S. Ioannis Baptiſtæ, à q̃buſdã è Senatu deductus eſt ille cócionator in templũ S. Ioannis, populo licèt inuito, & certè niſì quidã è magiſtratu obſtitiſſet, hominem indè ciues expuliſſent. Erant em̃ in

in Senatu Caluiniſtico fermẽto deprauati, qui etiã poſteà loco moti ſunt.

Calendis Septembris Senatus pronunciauit atque ſanciuit ſub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in tẽplis aut monaſterijs diuina officia interturbaret, vel res eccleſiaſticas diriperet: ſimul etiàm licere voluit Ludouico ſuas habere conciones, donèc eſſent finita comitia, idque in æde S. Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorũ, vir inſigniter eruditus, cum Ludouico in diſputationẽ ingreſſus eſt. ſed ſectariorum frequentia & cõuicijs obrutus, nõ potuit eã proſequi, licèt multis modis illo Ludouico eſſet ſuperior: & certè Ludouicus ad primã q̃ſtionem reſpõdere nõ potuit. Vincunt aũt facilè hęretici clamore & contumelijs, vbì ratione non poſſunt. Diſputatur cũ hęretico.

In ferijs S. Matthęi apoſtoli Ludouicus in eodẽ templo infantẽ baptizauit, parentibus vt id p̃mitterẽt, pecunia corruptis. Eſt hoc quoquè facinus euangelicum, & eiuſmodi artibus promouent euangelium ſuum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuium bonorum intra vrbem illã. Nã ea nocte vigiles, vt appáret, Geuſiani vel Caluiniſtæ deiecerant ſepimentũ ante imaginẽ Saluatoris à cruce pendentis in cœmeterio S. Stephani. Eius rei indignitate adeò cõmoti ſunt catholici ciues, vt in ſcholã cõuenerint, vbì etiàm ſingulis noctibus ſeruabant̃ excubię. Superuenerũt aũt etiàm quidã primarij è Senatu, ſciſcitãtes q̃d ille ſibi conuentus vellet: reſpõderunt ciues, irent viſum quid in S. Stephani cœmeterio deſignatũ eſſet. Illi cõtrà hortabant̃, vt eum diẽ ſaltẽ ſuſtinerent. Tũ ciues: Satis, inquiebãt, multi dies effluxêre: rurſusq; cõclamabant, Ad arma, Ad arma: neque eñ diutiùs iſthæc tolerãda nobis ſunt. Hac ipſa die, Deo benè propitio, noſtra iura & priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt, & opiniõe celeriùs forum armati occupãt: ſimul etiàm ambos cõſules in forũ p̃trahũt vnà cum labaro ſeu vexillo inſigni, qui ſe à Catholicis ſtaturos iureiurando cõfirmârunt. Tubæ quoquè ſonitu per oñem vrbem denunciatum eſt, vt ciues & indigenæ oñes quãprimùm ad labarum aduolent, alioquì nõ alio quàm regis & vrbis hoſtium loco futuri. A prandio indicunt Conſules ſilentium noui Euangelij buccinatoribus, eosq; in pedes ſe conijcere iubent. Et illi boni viri aut au fugerant, aut alicubì deliteſcebant. Manſerunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimam vſque ſequentis diei: quo die ante prãdium quinque ſectarij è Senatu eiecti ſunt, & totidem catholici in eorũ locum ſubrogati. Similiter quinque è Magiſtris ſocietatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo ſemper aſſident Senatui eius vrbis, quibus alios eiuſdem numeri catholicos ſuffecerunt. Hoc enim de conſtituenda porroq; conſeruanda Reip. pace cõſultantibus, magna omnium conſenſione neceſſarium viſum eſt, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delaſſati, pręſtito priùs Senatui iuramento, dimiſſi ſunt. Catholici Nouimagẽſes non fecerunt icónomachos.

Eodem autem die à prandio complures fœminæ, zelo religionis incitatæ, arreptis fuſtibus & haſtilibus, in templum Iohannitarum irruerunt, vt nouum Caluiniſtici buccinatoris ſuggeſtum euerterẽt: ſed quòd fores eſſent clauſæ, nihil efficere potuerunt. Manè alterius diei ante Nota zelum fœminarum

quintam

quintam ciues impetu facto illam egregiam cathedram deiecerunt,protractamque in medium forum,luculentis ignibus exuſſerunt.

Altera Octobris allatę ſunt in Senatum Nouimagenſem literæ,miſſæ à quibuſdam primarijs fœderatis nobilibus, quibus accuſabantur ciues tyrannidis in Senatum. At illi non magnoperè moti illis literis, reſponderunt,ſuo quandoquè tempore declaratum atque compertum iri, rem aliter ſe habere,iureque Senatores loco motos eſſe.

Tilam ingreditur eccleſiaſtes.

XIII.Octobris etiàm Tilam, munitum Geldriæ oppidum, quidam ſectarius eccleſiaſtes ingreſſus eſt, ſed eum Sculterus, vt vocant, mox extra portam eduxit.Incredibilis eſt iſtorum improborum hominum feruor ad corrumpendos omnes ſuo teterrimo fermento.

Catholici non ampliùs ferunt Geuſios.

XV. Octobris Geuſij Nouimagij in cœmeterio S. Antonij cõgregati,per legatos à Senatu petiêrunt reſtitui ſibi ſuum concionatorẽ,itemq; exules,ſeruata vtrique parti ſua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus,quòd multi abeſſent.Itaque die 18. Octobris rediêrunt Geuſij in Senatum,ſuaſque preces obtulerunt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actum eſſet, pertæſus tãdèm moleſtiarũ quæ à Geuſijs ferebãtur,ſemèl expediri penitùs voluit. Paulò poſt duodecimã Geuſij non abſque faſtu, & magnos præ ſe ferẽtes ſpiritus,in foro ambulabãt, & in arce Falconia reſponſum expectabant. Ea res malè habuit ciues Catholicos,rurſusq; è ſumma turri ſigno dato ad arma recurrũt, atque intra ſemihorulam forum omne complent,neque indè diſcedere volunt,donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accerſitus adeſſet. Erãt etiàm nõnulli Geuſij in armis,ſed repẽtè diſparuerũt. Decreuerãt illi ſanè occupare forum, expectabantq; militem ſubſidiarium:ſed eorum conſilia irrita fuére. Altera die venit illuſtriſſ.Comes Meganus,atque à pijs & catholicis ciuibus amanter & hilariter in vrbem introductus eſt.Erant ad ſeptem circiter millia ciuium, qui illi iẽrunt obuiàm. Porrò Comes plùs minùs ſexaginta equites ſecum adduxit, eſtque honorificè perductus in arcem Falconiam.Eo facto,iuſſerunt conſules populum arma deponere,& abire domum.

Comes Meganus venit Nouimagiũ.

XXIII.Octobris in Senatu decretum eſt, vt 100. pedites cõſcriberentur,qui cum totidem Comitis peditibus vrbẽ diù noctuque cuſtodirent.

Nouimagẽſes iurant Senatui.

Pridiè Omnium Sanctorum, iuramentum pręſtitere ciues Nouimagenſes Senatui, obtemperaturos ſe Conſulibus, non autem præbituros peregrinis pſeudoprophetis,non illaturos damnum rebus eccleſiaſticis, ſed vim illis allatam,haud aliter atquè à ſeipſis prohibituros,&c.Hunc q̃dem in modũ Nouimagenſium res ſeſe habuêre:vndè poteſt ꝑſpicuè videri,q̃ illi digni ſint multa laude,quòd tanta conſtantia pro conſeruanda ☞ Catholica religione,& fide erga catholicum regẽ Philippum decretârũt, nec paſſi ſunt apud ſe præualere impias hæreſes, quibus iam multæ prouinciæ miſerabiliter dilaceratę ſunt. Vtinàm verò eam fidem & conſtantiam multi alij declarâſſent, nec locum vllum impijs dogmatiſtis præbuiſſent.Rurę mundenſes certè aliquandiù hæreticas conciones apud ſe habuerunt,& erant catholicorum res ſæpè ea in vrbe admodùm afflictę,donèc

nec tandem clemens & pius Dominus illam catholicæ paci & vnitati reſtituit, & piorum luctus conuertit in gaudium.

Intereà verò dum in Belgio iſti tumultus graſſarentur, & metus ingẽs eſſet, nè illa perditorum hominum fęx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudentiſſimus ſanctę Vbiorum Colonię Senatus, immortali ad om̃em poſteritatem laude digniſſimus, ſumma cura & vigilantia tumultus omnes intra ſuos limites anteuertere & auertere ſtuduit, Deoque prępotente illius optimos conatus mirabiliter fortunante & adiuuante, in hunc vſq; diem eius ampliſſimę vrbis celeberrima Reſp. priſcum illud ſuum in obſeruanda mordicùs ſemèl recepta religione ſingularis conſtantiæ nomen ſibi optimo iure vẽdicat, nec ſibi turpiſſimam hęreſeos labem adſpergi ſuſtinet, fruitura hauddubiò eã ob cauſam tum Dei Opt. Max. largiſſima benedictione, tum apud Poſteros omnes laude eximia atque perenni. Coloniẽſis Magiſtratus laudatur.

ANno 1567. initio mẽſis Ianuarij, aut certè ſub finem anni ſuperioris, etiàm Traiectenſes ad Moſam, atque Maſecani, aduersùs dominum ſuum Leodienſem Epiſcopum criſtas erexerunt, & auſi ſunt etiàm illi bellum indicere ſtatuis & imaginibus, concionesq́; ſectarias inuehere, porrò præſidium recuſare. Maſecani rebellant.

Eodem tempore illuſtriſſ. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondanus per Flandriam ea, quæ ſuprà diximus, ſectariorum exercitia omnibus interdixerunt: ſed necdùm id temporis obtemperatum eſt.

VII. Ianuarij Comes Arenbergius Phriſiæ præfectus, eam gẽtem primus om̃ium ad tranquillitatẽ reuocauit, accepto à tribus oppidis Tranſiſſulanis iureiurando, nihil eos ad Regis vſque aduentum noui molituros: Leuardia quoquè recepta ſub his cõditionibus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emigrent ſub pœna capitis & bonorum omnium confiſcationis miniſtri, apoſtatæ, & ſacerdotes vxorij omnes: quę pœna etiàm illorum receptatoribus conſtituta eſt: Vt templa & monaſteria oĩa in priſtinum ſtatum reſtituãtur: Vt nihil in religiõe ab illis innouetur: Vt nulla noua feriãt fœdera, ictis verò renunciẽt: Vt regia edicta more ſolito publicent, tradantque tormenta & bellicas munitiones omnes. Phriſia pacatur.

Tornacum verò etiàm mox occupatum fuit à Domino Norcarmio, introductis per caſtrum nouem peditum ſignis, & paulò pòſt laqueo addictis duobus miniſtris, & 15. alijs ſectarijs è primoribus eius loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta ſunt, & tum exercitia Caluiniſtica, tum conciones oẽs ceſſare iuſſa: qui verò cum Clero omni anteà pulſus erat, denuò reſtitutus eſt epiſcopus. Tornacum occupatur.

Per id tempus miſère ſuos homines Valencenenſes ad illuſtriſſ. Gubernatricem: ſed nihil actum eſt: immò verò cùm paulò pòſt ex vrbe pabulatum egreſſi eſſent, cæſi ex illis ſunt circiter 130. augebantur autem in dies copię vrbem obſidentium. Cæduntur Valencenenſes.

Eodem, nî fallor, menſe cùm Tornaci contra prohibitionem Domini Norcarmij quidam ſectarius pręco rursùs concionari attẽtaret, diſplo-

ſum eſt in eum tormentũ maius, quo ictu multi adſtantes vulnerati ſunt. Inſulenſes autem matronę die quadam in vnum coëuntes, infantes ſuos omnes ab hæreticis baptizatos, vi ablatos in templum apportârũt, vt quæ omiſſa erant, ritu Catholico ſupplerẽtur. Idem in infantibus ruſticorum fieri curauit dominus Raſſegemius.

Libellus ſupplex Sectariorum.

XIX. Ianuarij Eccleſiæ, quæ ſe ſcilicèt reformatas vocant, rurſùs libellum ſupplicem porrexêre nobilibus fœderatis. In eo præclari illi reformatores multùm quiritantur de non ſeruata ſecuritate ipſis promiſſa: de exercitijs ſuæ religionis etiàm ſub capitis pœna interdictis, quæ tamen illi nobiles interpretati eſſent ſub concionibus permiſſis contineri: de ſociorum ſuæ ſectæ & miniſtrorum perſecutionibus & afflictionibus, cõtrà quàm polliciti eſſent nobiles: de infantibus quos ipſi baptizâſſent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingũt Catholicis) de multis ipſorum ſymmyſtis, qui metuentes ſibi, patriam, coniuges, liberos dimiſerint: de Valencenenſium miſeria maiori, quàm vnquàm ab hoſtibus paſſi ſint: de milite totam Belgicam implente, à quo miſerè ipſorum ſocij expoliantur & opprimantur multis locis. Addũt etiàm modeſtiſſimi viri ſe hactenùs oẽm modeſtiã & obedientiã pſtitiſſe ſub ſpe dictæ ſecuritatis: monentq; nobiles, vt cogitent an non iure de ipſis poſſint conqueri, quòd ſub libertatis prętextu ab ipſis tãquàm ad victimam ducti ſint, & ad extremum malorum peruenerint. Tum quoquè orant, perſpicuè vt declarent nobiles, an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia ſuæ religionis permiſerint exercitia, cùm tamen in literis non niſi concionum ſit mentio facta: & ſi ità ſit, dent operam, vt pacta conuenta vtrinquè obſeruentur, liceatque ipſis ſecurè citra vllam moleſtiam ſua habere exercitia, (hoc eſt, impunè homines in errores inducere, & in clerum atq; monachos, reliquosq; Catholicos acuere & armare.) Vtque etiàm fratres Valẽcenenſes à ſuprema hac calamitate extrahantur. Hæc & pleraque alia in ſuo illo ſupplici libello habent iſti optimi viri, qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint, & innumeros pios atq; Catholicos homines ſummo mœrore affecerint, dum nefarij ipſorum conatus reprimũtur, tam lamentabiles, tanquàm planè innoxij & iniuriam paſſi, querelas edunt. Sed non ſemper dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm inſolentes & procaces Sectarij multa contra fidem datam attentâſſent, atque in dies peiora molirentur, illuſtriſſima Gubernatrix volens modis omnibus illorum conciones profligare, Calendis Februarij cuidam magnę authoritatis viro negocium dedit, vt Mechlinię ex miniſtris coram magiſtratu adeſſe iuſſis percõtaretur, vellẽntne ſpontè ſuas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem miniſter ait ſe non fore difficilem, tantùm liceat ipſi craſtino die ſuis valedicere: at Caluinianus reſpondit, ſe id nõ poſſe ſalua & integra cõſcientia. Eccè tibi religioſi hominis valdè arctam conſcientiam. Itaque poſtridiè Brabantiæ Satrapa, Droſſardum quem vocãt, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis ſub media concione Caluiniſtarum miniſtrum

ſtrum Martinum Sinetiũ cum duobus alijs, qui primi eò miniſtros euocauerant, abripuit, itemque alium è Concione Luteranorum, ſecumque omnes Viluordiam abduxit. Ibi tum ſanè miſerè trepidatum eſt ab Sectarijs, equitibus per medias turbas iſtos abſportantibus: certè pleroſque videre erat vtriuſque ſexûs, relictis penulis ſuis ſe ſubducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita eſt. Martinus Sineti⁹ appræhenditur.

Sub idem tempus venerũt Antuerpiam aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt ſatisfaceret precibus memoratis ſectariorum, libellum ſupplicem oblaturus, ſcripſit illuſtriſſ. Gubernatrici, num gratus illi foret ſuus ſuorumq; acceſſus ad illam. Reſcripſit illa, quantùm ex literis eiuſdem nobilis quidam colligunt, ſe nimiùm placidè accepiſſe libellum ſupplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repètè mala extiterint: nolle ſe deincèps id genus libellis faſcinari, neque ipſorũ cupere aduentum. Tum etiàm die ſexto menſis huius vetuit, nè certi quidam fœderati nobiles (quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videar eorum infelicitati inſultare) intra Bruxellenſe oppidum admitterentur.

Itaq; VIII. Februarij idem ille nobilis reſpõdit Gubernatrici, ſimulq; nobilium quorũdam fœderatorum nomine libellum ſupplicem illi miſit, quo ſe quidem purgare nituntur, aiuntq; ſe ea fide, quæ nobiles deceat, curâſſe vt tranquillitas Belgio redderetur: potuiſſeque omnes ſopiri turbas, ſi quemadmodùm conuẽtum erat, ità proceſſum fuiſſet. At cùm in dies omnia rectiùs ſuccederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni expectaretur, pręter omnem ſpem mutationẽ accidiſſe inſignem, planè contrariam promiſſis Principum, quibuſcum tractatus fuerit initus. Nam extare literas, quibus nouæ religionis interdicantur exercitia, cùm tamen permiſſę ſint conciones, ſub quibus compræhenderentur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui ſecuritatem ipſi promiſerint, ſua ſpe fruſtratum, omnia in ipſos cõferre, & quòd promiſſis non ſteterint, inſimulare, vtì poſſit ipſius Celſitudo ex adiuncto ipſorum libello ſupplici intelligere. Addunt & alia quædã de vi illata miniſtris, & quòd eò tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodquè Gubernatrix non fidat fœderatis, ipſosq; à principum colloqijs & vrbibus regijs arceri velit, & vt perduelles in itineribus appræhendi, & pleraque alia. Orant etiàm velit declarare, num vnà cum cõcionibus exercitia quoquè permiſerit nouæ religionis, vtì ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, q contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaq; poſt conuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt: ſin minùs, ingentia eſſe formidanda mala, in ijsquè multã populariſ ſanguinis profuſionem. Poſtremò petunt breue reſpõſum, vt ſciant quid ipſis faciẽdum ſit. Hæc præcipua ferè ſententia eſt eius ſupplicis libelli, cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſpõderit, mox ſubijciem⁹. Libellus ſupplex fœderatorum.

Eodem autẽ ipſo die in crucem actus eſt ſupradictus Mechlinienſium miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quãtùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicã Eccleſiã reuertiſſet. *S*ectarij Martinus Sinetius ſuſpenditur.

id pernegant, eô quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. Chirographũ eius tale fuit: Quinta Februarij Magiſter Giſlenus paſtor Capellæ (apud Bruxellas) cum F. Petro Luxo Priore Carmelitarum vocati fuerunt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui poſtquàm mecum diſputâſſent de varijs quæſtionibus, præſertim de Baptiſmo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus ſum verbis & factis omnes dedocere, quos eundem docui: renuncians ex animo omnibus erroribus, me ſubmittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumentum veritatis hoc ipſum ſcripſi, & manu propria ſubſcripſi Martinus Sinetius. Et rursùm: Præſcripta cõfirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

eius recantatio.

Gubernatrix reſpondet.

XVI. Februarij illuſtriſſima Gubernatrix ad libellum ſupplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hãc ferè ſententiam reſpondit: Non ſe aſſequi, qui ſint illi nobiles, quíve populus, à quibus ij ſupplices libelli prodierint, cùm plerique nobiles fœderati ſibi ſatisfactũ putent, tum ceſſatione inquiſitionis & edictorum, tum ſecuritate propoſita, atque adeò in dies ſe offerant miniſterijs Regiæ Maieſtatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm ſatis mirari ſe non poſſe, illos ſibi perſuadere exercitia illa ſe vnquàm permittere voluiſſe, cùm è diuerſo non obſcurè oſtenderit moleſtum ſibi eſſe, quoſdam nobiles populo ſecuritatem, quo ad illa exercitia, præſtitiſſe mox à cõuentione inita, idq; contra ſuam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent ſe amoturos arma, ſcandala & tumultus publicos, ſcãdalorum nomine etiàm dicta exercitia cõpræhenſa fuiſſe, quibus ipſa ne verbo quidem aſſenſum pbuerit. Sed & ſi qui attendant, quanto animi angore cõciones locis ſolitis ſinè ſcandalis & armis haberi permiſerit, eos ſcire proculdubiò, q̃ longè à ſua mente abfuerit ipſorum exercitijs præbere conſenſum, putà, vt noua ipſi ſibi deligerent Conſiſtoria vel magiſtratus, collectas & onera ſubſidiaria regis ſubditis imponerent, idque, vt ipſi iactitãt, ad aliquot aureorum milliones: vt ſacramẽtorum adminiſtrationem ſibi vſurparẽt: vt in totam politiam confuſum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia ſuo ritu cõtraherent, vndè mira ſucceſſionum confuſio ſequitur: vtì deniquè ea facerent, quę ſub exercitiorum prætextu in ſuis concionibus non verentur attentare: è quibus pleraq; cùm ſibi tum regis, tum magiſtratuum authoritatem vindicent, ſe profectò valdè ſuî fore immemorem, ſi ijs aſſentiatur: cùm præſertim ſui officij ſit, eam authoritatem tueri. Itaque ſe rectè ait magiſtratibus cõtrariam mentem ſuam explicuiſſe. Si qui verò ſecùs populo perſuaſerint, illorum eſſe, ſe apud illos excuſare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipſis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem ſpectat, tametſi eò illam ipſi detorſerint cõtra animi ſui ſententiam. Itaq; iuſtam tum ſibi indignatiõis cauſam ſuppetere, quòd hæc tam falsò ſibi affinxerint: tum Regię Maieſtati, quæ intellexerit populum ab ipſis ità animatũ eò audacię proceſſiſſe, vt ſub religionis ptextu, vetita religionis exercitia in-

Exercitia nouæ religionis.

inuehat, ſuoq; nouo magiſtratu regiũ magiſtratũ in ordinẽ cogat: quod nó modò non ſit approbaturus vnquàm Rex, ſed etiàm ſubditorum ſuorum auxilio vindicaturus.

Quòd verò dicant ipſam veniſſe contra pacta cõuenta, eius generis om̃ia niti falſa nimiumque laxa verborum ſuorum interpretatione, rectéque quarundam vrbium magiſtratus ea non permiſiſſe: qui tamen ſi modum exceſſerint, oportuiſſe ipſos ad ſe querelas deferre, vt remedium adhiberetur. Sed neque eo nomine ſe feciſſe contra conuenta, quòd poſt eà quidam ob ſua maleficia appræhenſi ſint: interìm autem ſilentio præterire ipſos iconoclaſmum & templorum vaſtationes, quæ poſt eam conuentionem facta ſint, etiàm à quibuſdam fœderatis nobilibus, introductasq; in oppida conciones, cùm anteà in agris tantùm haberentur: item Eccleſias occupatas, monachos profligatos, exteros concionatores accerſitos, cùm promiſiſſent ſe conciones impedituros: in loca quædam ab his nouitatibus aliena, eas introductas: plebem ab ipſis animatam, regias domos occupâſſe, tormenta & bellica inſtrumenta cum ſupellectili exportare, regios præfectos & magiſtratus abijcere, ità vt quidam non ſinè vitæ periculo euaſerint: tum quoquè vrbes regias occupare, in aciem ſub ſignis militaribus coire, minari cædem aut profligationem Eccleſiaſticorum & regiorum miniſtrorum, in quibus etiàm ipſa non ſit excepta, & Catholicorum omnium: immò etiàm re ipſa diripere, inflammare, euertere monaſteria, templa, ædes nobilium & aliorum. Ex his verò omnibus, & literis ab ipſorum exercitu ad Valencenenſes quidém ſcriptis, ſed interceptis, haud difficilem capi poſſe coniecturam, quò hæc euaſura fuerint, niſì præpotens Deus per fidos regis miniſtros anteuertiſſet: nempè ad ipſius quoquè regis profligationem. Quòd ſi, vt iactant, velint regi præſtare ſe obſequentes, eximant à vulgi animis hanc vanam de permiſſis exercitijs perſuaſionem, videantque vt regi iam aduentanti ſe purgare queant. Quòd verò exercitus dimitti velint, & ità gladium illi auferre, cui à Deo traditus ſit, ſimul etiàm edicta omnia reſcindi, non difficilè indicari poſſe quorsùm id tendat. Hæc & pleraque alia reſcripſit illi nobili illuſtriſſima Gubernatrix, quam ſanè in hoc rerum tumultu dubium non eſt, ſæpè in maximas fuiſſe anguſtias coniectam.

Per hoc tempus ſeditioſus ille Hermannus, cuius anteà iam meminimus, Haſſellenſibus Epiſcopi Leodienſis ſubditis author fuit vel hortator, vt & conciones intra oppidum haberentur, & imagines atque ſtatuas diſſiparent & confringerent, templaque diriperent: atque adeò medio foro ille Sectarius Eccleſiaſtica ornamenta & ſupellectilem omnem incendit. Idemque Haſſellenſes rebellare docuit aduersùs Leodienſem Epiſcopum: apud quos ſanè etiàm adeò ille gratioſus fuit, vt Tungrenſibus ad aliquot dies illum expetentibus, hominem accommodare noluerint, niſì ipſi conſules vades darentur: ſimul etiàm ad medium vſque iter, quo Tungrenſes occurrerũt, cum trecentis aut 400. militibus illum deduxerint. Accidit verò apud Haſſeletum res memoratu digna, & mira-

Haſſellenſes fiunt iconoclaſtæ.

Rebellant ſuo domino

culi loco habita. Occupati erant iconoclaſtæ media nocte deturbanda crucifixi Seruatoris imagine: & eccè ſemèl atque iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem alijs indicaret, omnes iurare voluit. Tandèm Haſſeletum ab Epiſcopo Leodienſi obſidetur, & præco Hermannus timens pelli ſuæ, relictis illis, quos euerterat, callidè ſe ſubduxit, delitеſcẽs in curru fœno onuſto. Pulchrum hoc fuit ſtratagema euangelicum.

Miraculum.

Ad Buſcoducenſes refractarios miſſus fuit quidam ex Sectariorum Antuerpienſium capitibus, qui illi oppido præeſſet. Noluerant enim admittere regium præſidium, & multa inſolenter ſanè egerant Sectarij eius loci. Miſſus eò paulò antè fuerat Brabantiæ Cancellarius cum Domino Peterſomio, vt turbas illic ſedarent: quos illi non ſunt veriti ceu captiuos apud ſe detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad ſexdecim ſigna peditum, vt commeatum & auxilia ab ea excluderet.

Cancellarius Brabantiæ tenetur captiuus.

XVI. Februarij Antuerpiæ ſub horam decimam veſpertinam arſit cœnobium Franciſcanorum, & maxima ex parte conflagrauit. Sunt qui culpam conferant in Sectarios: ego nihil affirmare velim, tametſi illi benè maiora auſi fuêre. Data ſanè opera eſt, vt illi patres Franciſcani per calumniam, tanquàm qui carnes in Quadrageſima comediſſent, traducerentur, eius rei perſuadendæ cauſa iactatis in hortum illorum aſſis carnibus. Sed & honeſtæ quædam matronæ (alij dicunt meretrices à ſectarijs ſummiſſas fuiſſe) ingreſſæ erant monaſterium, vt ſarcinas contemplarentur. Eas ſectarij, teterrimo in vulgus ſparſo rumore, tanquàm illorum patrum ſcorta comprehenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti teſtarentur, eo ipſo temporis momento illuc eas fuiſſe è ſuis domibus introgreſſas. Vſqueadeò iſti Euangelici homines ardent odio monachorum: atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore CHRISTI.

Erant Antuerpiæ è ſectariorum colluuie aliquot copiæ conſcriptæ. Eæ iuſſæ ſunt ea vrbe excedere. Porrò non parùm multos extra vrbem illi ſibi adſciuerunt vndiquè aduentantes. Miſit autem ad eos magiſtratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs ſexaginta, vt qua authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miſerè irriſerunt, viquе extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, Viue les geux.

At tamen non diù pòſt, ducibus quibuſdam è nobilibus fœderatis, partìm in Hollandiam, partìm in Selandiam nauibus profecti ſunt. In itinere autem primò Fliſſingenſes, deindè propugnaculum maritimum Rammekenſe inuadere conati ſunt ſuî communiendi cauſa: ſed neque ijs in locis, neque vſpiàm alibì admiſſi ſunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare niſi ſunt, ſed obſtitit comes Meganus cum decem peditum cohortibus: qui ſimul atquè oppidum illud ingreſſus eſt, mox conſiluêre ſectariæ conciones omnes, & ſeditioſi ſe in pedes conijcere cœperunt: captus tamen eſt

Traiecti ſilent conciones ſectariæ.

eſt vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata ſunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites ſectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectenſium infeſtarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amſterodami quidam è fœderatis primarijs nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporij in varias factiones, vt eſt ſolenne in hoc nouo Euangelio, diſtracti, quotidiè ad aliquot horas viſebãtur in armis. Fuiſſent autem ſuperiores Catholici, niſi Senatus peiora metuens, eos placâſſet.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris, ità vt Catholicus Rex poſtulârat, iurârunt ſe ſeruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præſtando ſe abſtinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam præſertim, alij nobiles fœderati omnes iuſſu Comitis Egmõdani præſtitére. Scripſit etiàm idẽ Comes ad oẽs Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri poſſet, ſinè vi abolendis concionibus ſectarijs: atque in ipſo Quadrageſimę initio per omnem Flandriam excurrens, ſingulis vrbibus perſuadere conatus eſt, vt eas conciones miſſas facerent: ſed vix vlla obtemperauit, donèc poſteà alijs id vijs effectum eſt.

Iuramentũ equitũ aurei velleris.

XI. Martij, aut circiter Brugenſes, vt ſectarios miniſtros à concionando deterrerent, miſerunt certos homines ad locum concionis, qui miniſtrum iuberent craſtina luce ſe ſiſtere ad præſtandum iuramentum, quemadmodùm in alijs oppidis feciſſent: nî id faceret, ſciret ſibi concione interdictum iri. Sed ille iam ad menſes aliquot Brugenſium Sectariorum belliſſimus concionator non auſus comparére, fuga ſibi conſuluit. Itaque proxima Dominica ſiluit concio.

Brugenſis Concionator fugit.

Aldernadi quoquè à die nona menſis huius nulla eſt permiſſa concio, idque hac occaſione: Contra iuramentum, ab ipſorum conſiſtorialibus præſtitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaque miſſi ſunt milites præſidiarij, qui ea, quam diximus, die impedirent, nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus, duos ſauciârunt. Milites ſuî defendendi cauſa diſploſis ſclopettis, nouem è Sectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòſt octodecim extincti ſint: quodque admiratione dignum eſt, vix vnus euaſit ex eius oppidi iconoclaſtis, qui non aut ibì, aut paulò pòſt interiérit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis, Princeps Auraicus & Comes Hochſtratanus perſuadere niſi ſunt Sectariorum capitibus, vt vel ad tres menſes omitterent conciones, & interìm ipſorum fana ſigillo regio obſignarentur, ſed fruſtrà: immò paulò pòſt ingens ibì tumultus extitit, qualis alibì nuſquàm, idque hac occaſione: Rediérant ex Hollandia & Selandia aliquot Sectariorum copiæ, eæque nouis quotidiè acceſſionibus auctæ, valdè diuexabant agros Antuerpienſi-

Ingens tumultus Antuerpiæ.

enſibus vicinos, agricolas exagitabant, & tum cuiuſdam officiarij regij ædem, tum templa vicina expilabant. Habebant iſti id temporis ſymboli loco caudas vulpinas, à pileis vel galeis pendentes. Ea re cognita, miſit contra illos Gubernatrix Droſſardum Brabantiæ vel Satrapam, cum aliquot equitum & peditum cohortibus, tumultuariè ex Flandriæ & Brabantiæ præſidijs accerſitis.

Illi decimotertio Martij improuidos ſummo manè adoriuntur, ordines diſſipant, permultos cædunt, & quidem ſupra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti ſunt. Plurimi quoquè in Scalde fluuio periêrunt, plures in horreo quodam exuſti: cæteri pauci in oppidum euaſerunt. Captus etiàm in fuga eſt quidam non poſtremi nominis, qui multa Geuſiorum arcana detexit, ſecumque habuit Catalogum eorum omnium, qui nomen militiæ dederant. Volebant ijs ſuppetias ferre Sectarij Antuerpienſes, ſed à Principe Auraico & Hochſtratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at ſuorum accepta ſtrage, mox vltrò in vrbem rediêrunt. Nec ſanè ab iniurijs & minis in Principem abſtinuêre iam regreſſi, viique extorſerunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus inſtructi, forum frumentarium occupârunt, moxque ſignis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochſtratani atque magiſtratûs ſtudio tādèm effectum eſt apud quoſdam ſectariorū primarios, vt ea die pax eſſet & cōcordia. Interìm tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia ſoluerunt atque dimiſerunt.

Cæduntur Sectarij.

Poſtridiè cùm nouam ſeditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata eſt: Vt duodecim cohortes ſectariorum cum 8. cohortibus ciuium ſemper in excubijs ſint: Vt nullus externus admittatur: Vt ſectariorum in excubijs ſemper ſit maior numerus; & quædam alia. Hæc ſi impetrarent, pollicebantur ſe nulla clero, templis Catholicis damna daturos. Verùm eodem ipſo die fidem datam fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui ſe ab Haſſeleto ſubduxerat, rursùs aggreſſi ſunt cœnobia expilare & vaſtare, inprimìs autem Franciſcanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt ſuę indulgerent libidini, quoſdam Franciſcanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onuſtos circunduxerunt: qui quidem illo bombardarum pondere ſauciatis humeris, diù poſteà decubuerunt. Quin & claues ſibi vendicârunt, & Hermanno ſuo tradiderunt: mox celeres nuncios mittunt Valencenas, hortantur nè ſe dedāt, quandoquidem etiàm Antuerpia ab ipſis ſtet. At tamē ſedatus ea die tumultus fuit, nè quid prætereà attentarent.

Franciſcani illuduntur.

Sequentis diei ſummo manè illi inter ſe conſpirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaque pulſato tympano conuocant Caluiniſtas & Confeſſioniſtas omnes, vt ob defenſionem Euangelij in antedictum forum frumētarium pariter conueniant. Res erat ſummi periculi,

actumque

actumque fuiſſet de illius ampliſſimi emporij opibus, deque Magiſtratu & Catholicis omnibus, niſi prudenti Conſilio Principis & Comitis atque magiſtratûs, alterius tympani pulſu ad ferẽdam maturè opem accerſijſſent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magiſtratui aſſiſtere vellent, in forum ſe reciperẽt. Cõfeſtìm igitur in vnum coierunt non modò ciues Catholici Germani, Hiſpani, Itali, Luſitani, ſed etiàm Confeſſioniſtæ Luterani, Catholicis ſe iungentes aduerſùs Caluiniſtas tanquàm ſeditioſos. Ibì tum clamari cœptum contra Caluinianos: Viue le Roy/ id eſt, Viuat Rex, & Geuſij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluiniſtæ ex vrbe eiecti fuiſſent, niſì ob vitandam mutuam ciuium cædem, quidam ſe ſequeſtros interpoſuiſſent. Itaque conuentum denuò cum illis eſt, ſed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus, ijs videlicet atque alijs conſimilibus, vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora reſtituant, vt nulli niſì Magiſtratui fas ſit ſigna militaria erigere. Ex eo tempore fracti ſunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deincèps eo in loco auſi ſunt attentare: porrò illorum capita ſe ſenſìm ſubduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Eſt verò ſub certis quibuſdam conditionibus etiàm pax illis communis conſtituta. Obſiſtitur Caluiniſtis.

Hoc ferè tempore, nempè Dominica Iudica, id eſt, decimaſexta Martij, quidam Caluinianus præco ſingulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortaſsìs homo improbus ſe in ea præclara vrbe aliquem poſſe tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare.. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & niſì abſens ab vrbe tum fuiſſet clariſſimus vir Conſtantinus Liskyrchius eius anni conſul, & alia quædam obiſtitiſſent, næ ille furcifer haud impunè tuliſſet tantam audaciam. Et certè non fuit ille auſus denuò illo in loco habere concionem, & ſi ſanè fuiſſet auſus, ſenſiſſet Catholicum Coloniæ Agrippinæ Magiſtratum non defuturum ſaluti & tranquillitati Reipub. ſuæ. Mox autem à prudentiſſimo Magiſtratu ſeueriter prohibitum eſt, nè quis extra vrbem ad Conciones eiuſmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytæ Coloniæ. Concio hæretica extra Coloniam.

Hoc menſe ab illuſtriſſima Belgij Gubernatrice ad Valencenenſes miſſi ſunt Dux Areſcottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius menſis ſub fide publica euocârunt ad ſe homines viginti, quos illi deſignarent, ad Colloquium ſub horam tertiam pomeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd ſe dicerent impeditos: ſed poſtridiè ob id tantùm miſſi ſunt quidam, vt audirent conditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant ęquiſſimæ. At illi tũc diſceſſerunt, & die XV. eiuſdem menſis Valencenenſes iam ab Antuerpienſibus animati, reſponſum eiuſmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm victis cõueniret. Itaq; iam memorati Principes re infecta diſceſſerunt, arctiusque obſeſſi ſunt Valencenenſes. Legatio ad Valēcenēſes

Eodem

Eodem tempore ad vnum in primarijs fœderatis nobilibus, qui tum Amſterodami degebat, ſecūdus miſſus eſt legatus Secretarius priuati Cōcilij regij, dominus Iacobus de la Torre, admoniturus eū nomine illuſtriſſ. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quædā prætereà alia faceret, nî publicus hoſtis declarari vellet. Vbì is ad eum venit, hoc ſolum obtinuit reſponſi, non eſſe illum eiuſmodi legatum, cui oporteat reſponſum reddere. Erant tum Amſterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hoſpitio, ad quod ſe Secretarius contulerat. Ij ſanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec ſemèl minas mortis intentârunt, literas & munimenta eius omnia abſtulerunt. Magiſtratus, metu primarij illius nobilis, nihil ſe commouebat, donèc is negaret ſuo iuſſu factum. Tum verò, non recuperatis tamen ſuis munimentis, ſcapha accepta à Sculteto & Conſule, ſolo hoſpite conſcio, illorum euaſit manus. Paulò pòſt ille primarius nobilis, publicus patriæ hoſtis pronunciatus eſt.

Legatus Gubernatricis malè tractat

Sub id tempus Haſſeletum ſe dedidit Epiſcopo Leodienſi his ferè cōditionibus: Vt impenſas obſidionis Epiſcopo præſtent: Vt ſuo ſumptu cœnobia & templa reſtaurent: Vt deincèps Catholicam fidem profiteantur. Hæc ſunt lucra & compendia noui euangelij, & indè naſcentis rebellionis. Eſt autem miles oppido ſinè cæde recepto impoſitus.

Haſſeletum deditur.

XVI. Martij, aut certè Dominica Lætare, Brugēſes Sectarij rursùs quēdam ſibi adſciſcunt eccleſiaſten, ſartoris famulum, vix natum annos 22. dignum ſanè tali patella operculum. Venerunt eò miſſi à Brugenſi magiſtratu & à Francotis, & diſertis verbis homini, nè concionaretur, interdixerunt. At ille tamen à meridie id attentans, vbì ſub veſperam vrbem ingreditur, in ipſa porta compræhēditur, & in carcerem mittit. Indè ceſſârunt conciones eiuſmodi apud Brugenſes. ſemèl tamen atque iterùm ſuos pſalmos teutonicos cantillârunt, donèc viceſimaſexta Martij conuēticula illis omnia publico edicto vetita ſunt.

Eccleſiaſtes capitur.

Sub finem Martij rursùs Antuerpiæ Sectarij ſua habere conuenticula ſecreta, arma coëmere, & ad tumultum ſpectare cùm viderentur, multiq; mercatores exportatis indè rebus ſuis abſcederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones Sectarias omnes prohiberi, tāetſi nondùm obtemperatum fuit: voluitque conſtanter militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò Roede Roede vocant, mandauit, vt authores omnes tumultûs illius Antuerpienſis, vnaque Sectariorum miniſtros omnes compræhenderent.

Conuenticula noua Antuerpiæ.

Rod Rût

XXII. Martij dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijsq; vicinis oppidis tormentis, Valencenarum mœnia tanta vi & aſſiduitate verberauit, vt ciues mox colloquendi facultatem petiêrint. Ea ſub veſperam non negata, aiebant ſe paratos deditionem facere eis conditionibus, quas anteà recuſârant. Verùm non ſunt auditi. Poſtridiè duobus & viginti tormētis ſummo manè quatiuntur mœnia, turris cuiuſdā templi deijcitur, magno illato vicinis ędibus detrimento, nec cœpto abſiſtitur, licèt horribili clamore oppidi matronę manibus deditionē inſinuarēt, donèc antè meridiem ad multum ſpatiū diſiectis mœnibus, facilis militi in oppidum

Valencenæ expugnant

pidum pateret ingreſſus. Iam verò ſummè ad inuadẽdum anhelãte milite, ipſo meridiano tempore ſinè vlla cõditione ſe permittunt regis volũtati. Eodem itaq; die, qui erat Palmarum Dominicus, à meridie cum maxima copiarum parte ingreditur dominus Norcarmius, oppidumq; Regi catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obſeratis portis Michaëlem Herlinum ditiſſimum mercatorem cum filio & duobus noui Euangelij prę̨conibus, totius rebellionis capitibus, in carcerem cõijcit. Ea verò Valencenarum, vrbis munitiſſimę, expugnatio omnibus Sectarijs animum ademit. Mox autem miſſi ſunt ex hoc exercitu, qui Cambreſium, ditionis Epiſcopi Cameracenſis oppidulum à Sectarijs occupatum, oppugnarẽt. Sed vbì eius loci incolæ acceperunt Valencenas deditionem feciſſe, oẽs profugerunt, portiſque patentibus miles ingreſſus eſt.

Aprilis menſis initio Traiectenſes ad Moſam ſe Regi miſſis Bruxellas legatis dediderunt, militemque regium apud ſe introduci paſſi ſunt. Fuerant illi diù rebelles, malè perſuaſi à Sectarijs buccinatoribus, multaque more Sectariorum egerant: ſed eiuſmodi conatus plerunquè triſtes habent exitus, punitque temeritas vel maximè ſeipſam. Quanto illi rectiùs ſapiunt, qui ſeditioſorum hominum repudiatis concionibus, permanẽt in officio, nouandiſque rebus abſtinent? Traiecten-ſes Moſani ſe dedunt.

VII. Aprilis illuſtriſ. Gubernatrix cum Antuerpienſibus, qui ſuos ad illam legatos miſerant, his fermè conditionibus tranſegit: Vt Sectarij miniſtri & concionatores omnes quamprimùm Antuerpia diſcedant: Vt omnes Sectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Conſiſtoria, cõuenticula, collectæ pecuniariæ, & ſimilia ceſſent: Vt templa direpta vel diruta, in priſtinum ſtatum reuocentur: Vt cultus diuinus vbiquè reſtituatur, itemque conciones catholicæ aliæque Eccleſiaſticæ cæremoniæ omnes, idq; ſinè vllo impedimento vel iniuria tam in perſonas Eccleſiaſticas, quàm eorum res & facultates: Vt nouorum fanorum ſtructura conquieſcat, cunctaq;, vbì rex iuſſerit, ſubruantur: Vt nihil interìm innouetur, neque quicquam fiat religioni catholicę contrariũ: Vt ciues & incolæ oẽs obediant Regi, cunctaq; eius edicta, etiàm ab harũ turbarũ initio, ꝓpoſita ſeruẽt: Vt poſthàc nõ ferãt in ſua Rep. vllos exules, errones, aduersùm Regẽ cõſcriptos, exteros ſectarios, fugitiuos, apoſtatas, & ſimiles: Vt Magiſtratui reddat̃ priſtina authoritas, & debita p̃ſtetur obediẽtia: Vt milites p̃ſidiarij, donèc illic erũt, iurent ſe Regi parituros & ſeruaturos iam dicta. Hęc ſi fiãt, viciſsìm ꝓmiſit Gubernatrix, eius vrbis ciues neq; in illa, neq; alia Belgij ciuitate ꝑquiſitum, moleſtatum, impeditũ, ꝑſecutum iri religiõis ergô, donèc rex cum ordinũ cõſilio aliud ſtatuat, cui tum illi perindè vt alij Regis ſubditi, obtẽperare debebũt. Si q aũt ad regiorũ edictorũ prę̨ſcriptũ, ꝗ ad religionẽ attinet, gerere ſe nolẽt, aut obediant, aut diſcedant, quemadmodùm rex cum ordinibus decreuerit. At hinc excipiuntur tñ ij omnes, qui rei ſint Maieſtatis, deſtructionis & direptionis templorum atque iconoclaſmi, latrociniorum, rebellionis, conſpirationis in regiam Maieſtatẽ, & criminũ cõſimilium. Porrò in his oĩbus regiæ Maieſtatis conſenſus ſaluus erit, cui etiàm ſe ſcripturã pro Cõditiones acceptæ ab Antuerpienſibus.

ipſis

ipſis illuſtriſſ. Gubernatrix affirmauit, modò interìm ſileant cōciones & exercitia omnia nouæ religionis. Poſtremò hortabatur, vtì hæc omnia q̃ celerrimè exequerentur, ità citiùs impetraturi hactenùs malè geſtorū veniã. Eę verò conditiones omnes ab Antuerpienſibus acceptæ & admiſſę ſunt, ſicque paulatìm ibì res meliùs habere cœperunt.

Tumultus Buſcoducenſis.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buſcoducis. Cùm enim iuramē-tum exigeretur ab eo, quem ſuprà diximus miſſum Antuerpia eſſe, vt illi oppido peſſet, nec id niſì ſub ea forma, quã ipſe conceperat, prę̃ſtare vellet, Sectarij perruptis Curię foribus, Magiſtratum cum ciuibus cōſilia cōmunicantem inuadunt, & bonos ciues omnes in fugam compellūt. Verùm pius & clemēs Deus eas turbas ità ſedauit, vt ſub veſperã, ſuam quiſq; domum ſpontè repeteret. Porrò die II. Aprilis exauthorato milite, ſolutis à Senatu ſtipendijs, Antuerpiēſis ille diſceſſit, moxque ad horam tertiam Cancellarius Brabantiæ & Peterſomius dimiſſi ſunt, & Bruxellas vſque à 32. ſagittarijs deducti. Simul etiàm conſcripti à magiſtratu milites 400. q̃ excubias agerent, planeq; exulare iuſſa omnis concio ſectaria. Itaq; ſectarij plerique, ſuis ſecum exportatis rebus, indè aufugerunt.

Cãcellarius dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia exceſsêre nouē miniſtri Sectarij eius vrbis, partìm Caluiniſtę, partìm Luterani: mox etiàm omnia illorū fana prophana, iuſſu Curię à magiſtratu obſignata ſunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Paſcha ſublatis iuſſu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata ſunt Sectariorum fana, Iperis inprimìs, & Balioli atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Areſcottano, ex fani Sectariorum trabibus tria ſunt ſtructa patibula, in ijsq; mox ſuſpenſi perplures. Deindè etiàm Gãdaui tanto militum impetu vnius horæ ſpatio dirutum eſt fanum Sectariorum, vt vendita ſtatìm omni materia, pręter ſtramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoquè paſsìm per vniuerſam Flandriam de ijs, qui circa Dominicalem ad arma concurrerant, & de iconoclaſtis omnibus ſupplicium ſumi, ità vt per trimeſtre in ſola Inſulenſi vrbe ad octoginta in crucem ſublati ſint ex pagis vicinis. In Hollandia quoquè & Selãdia ſenſìm tranquillitas reddita eſt, profligatis ſectariorum concionibus, & eorum fanis euerſis.

XXIIII. Aprilis Antuerpiæ ſolennis Miſſa celebrata eſt de ſacroſancta Euchariſtia in templo beatiſſimæ ſemperq; virginis Mariæ: & quidē iam aliquot menſes illud ſacrum ſiluerat. Adhibitus autem eſt ſolennis campanarum ſonitus, iam canonicis reuerſis, & mercatoribus frequētiſſimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera omnia omnis generis opibus & ſarcinis oppleta cernerent̃. Eſt tum illo in templo, tum in cęteris omnibus magno ſudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentū rudera omnia exportarentur. Eodem die domeſtici milites omnes exauthorati ſunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atque ſub veſperam alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitãtibus, res ad tumultum ſpectare videbatur. Verùm prudentia Magiſtratûs itum eſt obuiàm, accito milite regio iam ad vrbem aduentante. Itaque xxvj. menſis

ſis huius ſummo manè, duce Comite Mansfeldio, in oppidũ intromiſſa ſunt 16. peditum ſigna: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimentis intrò receptis, & ad viarum angulos obiectis, nè quid maligni homines poſſent attentare contra illos. Peditũ 16. ſigna veniunt Antuerpiam.

XXVIII. eiuſdē venit Antuerpiam illuſtriſſ. Gubernatrix cum pleriſq; aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, ſtipata equitibus ſeptingẽtis ad ſuum & vrbis præſidium: itemque trecentis alijs, qui foris inuigilarent, nè qui tumultus exiſterent. Ingreſſa vrbem, rectà contendit ad primariam ſacratiſsimæ Virginis Matris ædem: vbì omnibus anteà præparatis, mox ſolenne ſacrum de Sanctoſpiritu factum eſt, totius vrbis campanis concrepantibus: inprimìs autem pro gratiarum actione decantato, TE Deum laudamus. Gubernatrix intrat Antuerpiã.

Calẽdis Maij, aut certè pridiè eius diei ſub mediam noctem Amſterodamo diſceſsit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad nauem cum omni ſuà familia & ſupellectile: vbì valedicens nobilibus illis, mandauit, vt indè abſcederent quamprimùm, nulla tamen cuiquam vel vi, vel iniuria illata. Illi igitur biduo pòſt cũ vniuerſis copijs ſuis indè abiẽrunt: Porrò Carthuſianum cœnobium extra Amſterodamũ ſitum, priùs ſexaginta milites diripuerunt: ijdemque indè profecti, Abbatiam Egmondanam miris modis vaſtandam & expilandam ſibi ſumpſerunt, monachis nõ mediocriter diuexatis, & Priore miſerrimè captiuo aliquouſquè pertracto. Indè prætereuntes Alcmariam vrbem, opima præda iam dicti monaſterij & multis theſauris onuſti, vicinum Regularium cœnobium itidèm expilãrũt. Eſt verò illos perſecutus Comes Meganus, ſed aſſequi nõ potuit, donèc ſuis eſſent coniuncti, qui erant ad quatuor millia, & eo ampliùs, armis omnis generis egregiè inſtructi. Prohibuerat autem Gubernatrix ſub pœnis grauibus, nè illis auxilio eſſent certa quædam oppida. Vndè factum eſt, vt aliquot locis fruſtrà tentârint conſcenſis nauibus abſcedere. Tandèm tamen oppiduli cuiuſdam incolas vi adegerunt, vt naues concederent, quas ingreſsi omnes abſceſſerunt, exceptis centum, qui tardiùs aduenerant: qui quidem ſtrenuè cum regijs copijs confligentes, pleriq; omnes ceciderunt, 20. verò comprehenſi ſunt, & x. mox ſuſpendio necati. Qui autem Vianæ & locis vicinis erant, ſuorũ accepta clade, omnes mutato habitu fugerunt: ſi qui verò ex ijs depræhendebantur, mox ſuſpendio addicti ſunt. Carthuſia Amſterodamẽſis diripitur. Sectarij ſuccumbunt.

Porrò nobiles quidam fœderati, horum duces, in peculiarem quandã nauim ſe receperũt, nauta ſanè inuito, qui etiã paulò pòſt Comiti Arenbergio obuiàm venienti illos prodidit. Erant enim benè poti, ſomnoque obruti, ità vt ab militibus Arenbergianis cõpræhenſi ſint centum & tres, in quibus erant nobiles 63. Simul etiàm in eadem naui præda cœnobij Egmondani appræhẽſa eſt, & 30. aut 40. millia dalerorum. Nobiles capti, Viluordiam iuſſu illuſtr. Gubernatricis magna ex parte abducti ſunt. Ea autem res ſectariorum audaciam prorsùs contudit, maximè quòd à captiuis multa illorum arcana & machinationes detegerentur. Viana poſteà Nobiles capiuntur.

occupatur ab Erico Duce Brunſuicenſi, & ditio Traiectenſis redit ad pacem & tranquillitatem.

X. Maij aliquot peditum ſigna regis nomine ingreſſa ſunt Amſterodamum, & paulò antè Buſcũducis. Iam ferè rebellio omnis, cunctaq; Sectariorum exercitia & cõciones in nihilum redacta viſebantur, non ſinè ſingulari præpotentis Dei benignitate, qui etſi ad tẽpus permiſit in illis opulentis & catholicis regionibus aliquid poſſe Sectarios, citò tñ illorũ conatus repreſsit, flexus haud dubiò precibus ardentiſsimis & lachrymis piorũ hominum vtriuſq; ſexûs, quorum illis in locis ingens ſanè copia eſt. Eodem autem die Antuerpiæ, præter alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclaſtæ & quatuor alij ſuſpenſi ſunt. Porrò etiàm id temporis Illuſt. Gubernatrix iuſsit Antuerpiæ ſingularũ familiarũ nomina & cognomina deſcribi, itemq; arma in ſingulis ædibus reperta. Fana aũt hæreticorum donauit exteris militib⁹, ea cõditione, vt ſolo ęquarẽt. Sũt q dicãt, ꝓ quinque fanorũ ſectariorũ materia, oblata eſſe aureorũ Rhenẽſium 14. millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti ſunt, atq; in ijs pleriq; iconoclaſtæ & templorum expilatores.

Legati principũ ad Gubernatricẽ. Sub diem xx. eius menſis aliquot Germaniæ principum legati venerunt ad illuſtriſſ. Gubernatricem, orantes, vt qui confeſsionis eſſent Auguſtanæ in Belgio, ijs libertas concederetur, neq; ob priùs admiſſa quicquam moleſtiæ inferretur, & id genus alia. Reſponſum illis eſt, non poſſe hac de re quippiam conſtitui, donèc Rex ſuam explicet voluntatem: porrò illuſtriſsimam Gubernatricẽ orare, nè ſe negocijs religionis in Belgio admiſceãt. Ità tum nihil impetratum eſt. Intereà verò dum illi ijs in locis eſſent, tam Confeſsioniſtarum quàm Caluinianorum fana ſub haſta væniêrunt, idque in commodum militum præſidiariorum: ſolum fiſcò adiudicatum, poſteà pars quibuſdam militiæ ducibus permiſſa.

Marchio Bergenſis moritur. XXII. Maij in Hiſpanijs obijt Marchio Bergenſis. Eius coniunx necdùm comperta morte illius, hoc ferè tempore conſulem oppidi Caluiniſtam iuſsit in carcerem includi. edixitque palàm, vt ſolum verterent, quicunq; vel proles ſuas baptizari curâſſent in fano ſectariorum, aut eorum more inijſſent coniugia, aut cœnam Caluiniano ritu celebrâſſent, neque vellent reſipiſcere. Feruntur autem circiter 700. tum indè aufugiſſe.

Edictũ Antuerpiæ promulgatum. XXIIII. Maij Regis nomine Illuſtriſſ. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob ſedandas turbas omnes, quæ illic religionis cauſa deincèps oriri poſſent. In eo autem nulla fit mentio eorum, quæ hactenùs admiſſa eſſent. Scripſerat enim Rex, ſe ſibi ſeruâſſe eorũ tum punitionem, tum condonationem, prò meritorum qualitate. Huius edicti hæc ferè ſumma fuit:

1 Primò, vt iuxta edictum anni ſuperioris, in Iulio euulgatũ, præter bonorum omnium confiſcationem, miniſtri Sectarij & cõcionatores morte mulctentur, ac ſuſpendantur. Eadem pœna plectantur, quicunque ſuas ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiſerint: itemque receptatores, fautores, ſuſtentatores illorum, ſi tamẽ id pro morè habeant, aut ſint hæretici obſtinati: Qui talia adeunt conuenticula, pœ-

pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex, num quadam ducti curioſitate id fecerint, an verò armati: Concionatores ſub pœna capitis ſolum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniantur pro liberorum & familiæ ſuæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, niſi conſtet illos horum culpas pro viribus impediuiſſe ac prohibuiſſe: Vt citiùs prodantur conuenticula, quiſquis illa detexerit, ſi eius ſit ſectæ, & ad fidem Catholicam conuertatur, hactenus admiſſorum habeat veniam & impunitatem. Vt magiſtratus & prętores, illorum alioquì rationem redditur i, contra ea conuenticula aduigilent.

Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictum, iconoclaſtæ omnes, 2.
& id genus templorum ac monaſteriorũ expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiſcatione & laqueo plectantur: ſitq; cuiuis fas eos compræhendere & Magiſtratui adducere. Omninò etiam mandatur magiſtratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis omnibus obſiſtant, ſub pœna arbitraria, pręſtandiq; damni, quod eccleſijs illatum ſit. Idem facere teneantur, qui ſint eccleſijs vicini, aut ad eccleſiarum parœciam pertineant, nõ modò erga parochiales eccleſias, ſed etiam alia eiuſdem parœcię ſacella.

Tertiò, vt qui Sectarij ſua exercitia, putà, baptiſmum, matrimonium, 3.
cœnam, pſalmodiam, publicum cantum in conuenticulis, ſepulturam & ſimilia coluerint, in crucẽ agãtur, aut capite plectantur: illis verò auxilio qui fuerint, pœna mulctentur arbitraria.

Quartò, vt infantes nothi mox in eccleſiam ferantur, & ritu Catholico tingantur. Habeant etiam parochi librum, in quo annotent diem ba- 4.
ptiſmi, nomen baptizati, parentumque & ſuſceptorum: pœna arbitraria conſtituenda in parẽtes, qui non iuſſerint baptizari: Si verò ſectariorum more fiat, pœna capitis & bonorum confiſcationis in baptizantem, & baptizandos offerentem. Obſtetrices quoque de integrò iurent, ſe indicaturas infantes magiſtratui, ſi à partu intra horas 24. non baptizentur: & ſi id negligant, puniantur.

Quintò, vt nullus ludimagiſter iuuentutem inſtituat publicè vel pri- 5.
uatim, niſi priùs de fide examinatus à Scholaſtico & duobus à Senatu deputatis, pręſtitoque iuramento, iuxta formam præſcribendam, de non prælegendis libris aut dogmatibus ab eccleſia catholica damnatis. Seruẽt verò hæc ante decimum diem poſt huius edicti publicationem, idq; ſub pœna arbitraria: quòd ſi verò deincèps errores aut hæreſes docuerint, capite & bonorum confiſcatione mulctentur: parentes autem, qui ad eiuſmodi ſcholas ſuos pueros miſerint, pœna arbitraria.

Sextò, vt p̄tores & Magiſtratus cũ Viſitatoribus exactè obſeruẽt decreta 6.
omnia de typographis & bibliopolis promulgata, & immorigeri, capitis & bonorum confiſcationis pœnas luant, ſi ſic aſſueuerint: alioquì pœna extraordinaria, non tamen capitis, plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur.

Septimò, quicunq; regis ſubditis collectas pecuniarias impoſuerint, 7.
abſque Regis iuſſu, authoritate, permiſſu vel cõſenſu, etiamſi vltrò con-

ferant, vt pœnam ferāt arbitrariam, & ampliùs quadruplo reſtituāt quàm acceperint, partìm fiſco regio, partìm pauperibus applicandum. Vt etiàm ſectarij ſub pœna arbitraria non illiciant in ſuas ſectas plebeculā ſimplicem eleemoſynis aut operis præſtandis. Si qui verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem conſcribendum, aut in poſterum id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorū Fiſco cedāt.

8. Octauo declarati ſunt rebelles omnes conſiſtoriorum præfecti, & vetita deincèps conſiſtoria omnia tam intra, quàm extra vrbes, itemque cōuenticula, prætextu cœnæ Caluiniſticæ, Colloquij, viſitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque ſub eadem pœna.

9. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24. exules, fugitiui, errones, apoſtatæ omnes, ij præſertim qui ſub religionis prætextu eò aduenerint: & quidem ſub pœna aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum.

10. Decimò, vt quicunque aliundè in Belgium confluxerint, ſi ſint exules, iubeantur quamprimùm abſcedere ſub pœna in exilij literis expreſſa: ſin alij ſint, adferant teſtimonia Parochi & Magiſtratûs ſui de vita ſua & cauſa diſceſsûs ex alijs ciuitatibus.

11 Poſtremò interdicuntur ſcandala omnia ac impedimēta, motus quoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Eccleſiaſticos, in monaſticen profeſſos, & quidem ſub pœna capitis & confiſcationis bonorum, ſi graue ſit ſcandalum: aliâs arbitrariæ caſtigationis. Hæc autem omnia ſuum habebunt robur, donèc aliud de religionis negocio conſtituatur.

Sub finem menſis Maij tumultuati ſunt Sectarij Steenbergij, niſi fallor, cœperuntque denuò aliquot vaſtare Eccleſias. Verùm miſſis eò Antuerpia 300. militibus, plerique fugerunt, nonnulli in crucem acti ſunt.

Sumit ſupplicium de 4. Geuſeis. In Iunio ſumptum eſt Valencenis ſupplicium de quatuor primarijs Geuſeis vel Caluiniſtis eius loci: è quibus vnus erat opulentus ille mercator Michaël Herlinus cum filio, & duo concionatores. Is Michaël prolata in ipſum & filium mortis ſentētia, cultello pennario aliquot ſibi vulnera ſub pallio inflixit, in quibus nonnulla exitioſa fuiſſe feruntur. Ea re ex profluente ſanguine animaduerſa, productus eſt ad ſupplicium. Porrò Sectarij verſi in tumultum, nituntur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monentibus, vt ſedatè ſe gerant. Itaque diſploduntur à milite aliquot ſclopetti in ſeditioſos, quibus ſex perempti, complures grauiter vulnerati ſunt.

Apoſtata mutat ſibi nomen. Accidit verò quiddam memorabile Cambreſij, quanquàm incertum habeo quo menſe & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apoſtata hæreticorum eccleſiaſtes. Is ſe dominum Philippum dici voluit. Captus tandèm, pernegat ſe eſſe eum monachum, qui putabatur. Et quanuìs diuerſum teſtarentur plerique homini familiariter noti, & ipſa quoquè eius mater, optima & catholica mulier, quæ eum certis indicijs docebat eſſe ſuum filium, & hortabatur, vt monaſticum habitum reciperet: ille impudenter ait, Mulier, non noui te. Verùm multis tandèm conuictus teſtibus, non potuit negare ſe eſſe illum fratrem Iohannem

Carmelitanum. Itaque in caſtro Cambrenſi ſuſpenditur, ſed ab hæreticis ſublatus, in vicina quadam foſſa ſepelitur. Eccè autem ſpargitur latè rumor, Iohannem excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerãt qui ſe dicerent eum vidiſſe rediuiuum, eumq́ue audiuiſſe cõcionantem. Sed vt impudens commentum palàm poſſet coargui, magno ſtudio Catholici eius cadauer perquiſierunt, inuentumq́ue iam fœtens & horridum denuò ſuſpenderunt, nec illud poſteà amotum eſt. Talibus figmentis delectantur noſtri euãgelici præcones, & cùm vera miracula nulla habeant, ad eiuſmodi prodigioſa commenta confugitur.

Suſpẽditur.

Denuò ſuſpenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multiſq́ue alijs Flandriæ locis, pleriq; profugi Sectarij ad certam diem citati ſunt ſub pœna confiſcationis bonorum. Illis verò non ſe ſiſtentibus, bona illorum partìm fiſco addicta ſunt. Tornaci vno die è ditionibus Regis centum & ſex Geuſei Tornacenſes proſcripti ſunt, & bona eorum confiſcata. Multi ibidèm in caſtro habebantur in vinculis, quorum vix pauci euaſuri putabãtur. Aldernadi quidam è præcipuis Sectarijs cùm ſemèl habita quæſtione nihil eſſet confeſſus, & tandèm teſtibus cõuictus, vereretur ad alteram quæſtionem ſe abreptum iri, vel ferre nõ ſuſtineret publicæ necis ignominiam, de feneſtra domûs præcipitem ſe eiecit: ſed ſingulari Dei benignitate, qui non vult mortem peccatoris, eo caſu extinctus non eſt, ſed reſipiſcens, & peccata ſua confeſſus, Catholicè mortuus eſt.

106. Geuſei proſcripti.

Gãdaui pridiè Apoſtolorum Petri & Pauli ingens rumor ſparſus fuit, poſtridiè futuram concionem hæreticam, & quòd Sectarij præcones quatuor iam eſſent vrbem ingreſſi. Perlata res eſt ad magiſtratum, & diligenti habita inquiſitione, primus author in vincula coniectus eſt: nec vlla fuit concio hæretica: ſed ipſo apoſtolorum feſto die, quo futura dicebatur, ad ſacras reliquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex caſtro, vbì ob Geuſeorum metum aliquandiù fuerant, in templum S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier ſanata eſt. Et certè aliquot ibì tum miracula facta eſſe adeò certum eſt, vt in publica acta relata ſint.

Miraculum ad reliquias S. Liuini.

Eodem propè tempore haud procùl Brugis quidã Sectarij rurſùs ſua habere cœperunt conuenticula, id prætexentes, quòd non niſi vſque ad S. Iohannis ferias, vt ipſi dictitabant, conciones vetitæ eſſeut. Sed miſſus eò præfecti Flandriæ vicarius cum aliquot è caſtro Gandenſi leuis armaturæ equitibus, ludimagiſtrum quendam, qui cõcionem habiturus, paulò antè infantem ſuo more baptizauerat, comprehendit, & poſtridiè manè in crucem egit. Sunt & alij quidam compræhenſi, cęteri fuga dilapſi.

Vltima Iunij apud Harlingeñ Phriſiæ caſtrũ in captiuos quoſdam, quos ſuprà diximus in naui vna à comite Arẽbergio cõprehenſos, lata fuit ſentẽtia. Porrò nobiles 7. cõfœderati ad Gubernatricẽ miſſi fuerãt, & de cæteris ei⁹ ſentẽtia expectabat̃. Itaq; p̃ter alios partìm exulare iuſſos, partìm ad triremes dãnatos, patibulo ſeptẽ addicti ſunt, è q̃bus vn⁹ dũtaxàt ad fidẽ Catholicam ſe recipiẽs, peccata ſua cuidã Franciſcano patri confeſſus eſt, petijtq́ue Miſſam fieri, in eaq́ue ſacroſanctam Euchariſtiam ſibi por-

Exemplum memorabile

rigi. Quod cùm factum eſſet, atque ille cum alijs ſuſpenſus, iam ſpiritum exhalâſſe putaretur, animaduertit præfectus eum etiamnùm animã agere, iuſſit igitur lictori, vt mortem vno adhuc ſaltu illi acceleraret. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus eſt. At ille humi collapſus, paulò pòſt tum à Deo, tum à præfecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit, tradituſque chirurgo curandus, hodieque fortaſsis ſupereſt. Quotquot verò illi ſpectaculo aderant, miraculi loco iſthuc habuêre, quòd ſacroſanctæ Euchariſtiæ virtute à morte ſeruat⁹ eſſet homo ille. Et multi ſanè in Phriſia, hac re permoti, quotidiè redeunt ad Catholicam Eccleſiam. Eſt verò res à commiſſarijs perſcripta ad illuſtriſſimam gubernatricem, qui ſe etiàm funem accuratè inſpexiſſe addidêre, certoq; comperiſſe, eundẽ fuiſſe quo cæteri eſſent ſtrangulati, minuſque quàm cæteros põderis habuiſſe, ſicque ruptum fuiſſe, àc ſi enſe diſſectus eſſet.

Multi ad fidem redeũt Phriſones.

XVIII. Iulij illuſtriſſ. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuerſa eſt, cùm ad id vſque temporis Antuerpiæ fuiſſet. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum pręſidio relictus eſt.

Ante hos autem dies Ruræmundæ in Geldria Geuſei quidam rurſùs ſuũ habuêre eccleſiaſten, qui primò apud Nouimagenſes, deindè in Maſeque cõcionatus fuerat. Illum volebant Ruræmundam introducere, vt feſto die Viſitationis beatiſſimę Marię virginis concionaretur. Illud autem obtinere cùm non poſſent, extra vrbem habita concio eſt in pago quodam. Egreſſi ſunt eò extra Rurẹmundam Geuſei quingenti, aut circiter, vt aiunt, concionem audituri. Catholici interim aduocãt vicinum quendam ſatrapam, orantque vt præſidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxque portæ vrbis occluduntur. Redeũt indè à concione Sectarij, mirantur clauſas portas, rogant eas aperiri, & ſe intromitti. Catholici negant ſe illos agnoſcere pro ciuibus. Iterùm redeunt, ſeque intrò recipi petunt, vt poſſint adeſſe vxoribus & liberis ſuis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murum, vt fertur, demiſerunt, ſed eos admittere noluerũt. Hęc quidẽ de reb⁹ inferioris Germanię, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adſcribere volui. alij hauddubiò quandoquẽ prolixiùs oẽm hiſtoriã ſeparatìm deſcribent.

Rurẹmundenſes ſunt in motu.

Huius anni menſe Aprili, cùm aliquandiù iuſſu Imperij obſeſſum fuiſſet, deditur Gotha appidũ cum arce munitiſſima & propè inexpugnabili, ibiq; prætèr alios captus eſt Vuilhelmus Grũbach, & paulò pòſt grauiſſimo ſupplicio affectus, cum alijs quibuſdam. Eſt aũt notatu dignum, quòd eodem ferè tempore, niſi tamẽ fallor, cęſus eſt iſte Grumbach, quo anno 1558. crudeliſſimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolenſis Epiſcopus Melchior Zobel, cuius ſuprà meminimus. Verùm hac de re, q̃ parùm certi habeam, nolo plura ſcribere. In Belgium hoc anno aduenit cũ inſtructo exercitu illuſtriſ. Dux Albanus, poſteà inſtitutus ditiõis Belgicæ gubernator. Nõ dubiũ, quin hęretici criſtas demiſſuri ſint, q̃ illas ditiſſimas regiões fœdiſſimè pturbârũt, & dãnis maximis affecerũt. Quòd ſi verò illic nidificare & ꝓſperis frui ſucceſſibus eis licuiſſet, maiora ſanè attentâſſent. Sed habet humana malitia certos ſibi p̃fixos limites

Gotha deditur.

mites & cancellos, quos prætergredi non poteſt. Vtinã verò tandèm redeant ad ſanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque ſub prætextu puræ doctrinæ & Euangelij, orbem erroribus & diſſidijs impleuerunt, miſeramq; & & imperitã plebeculam in varias, easq; fœdiſſimè pugnantes & diſſectas, opiniones & Sectas diſtraxerunt. Quod etſi ad tempus paſſus eſt Chriſtus præpotentis Dei filius, qui pro illa fudit ſanguinẽ ſuum, tamen quandoquè ſeueriſſimè vindicabit, & pœnas exiget æternas ab illis, qui illi ad perditionem ſe duces & authores præbuerunt. Immò verò vbi immenſæ illius bonitati viſum erit, etiã in hac vita, niſi reſipuerint, egregiè caſtigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas ſuas, ab illis diſperſas & diſſipatas, in ouile Catholicæ & vnicæ Eccleſię ſuæ, præſtabitque vt agnoſcant errorem ſuum, doleantque vehemẽter ſe audiuiſſe voces alienorum, eosq; ſummè deincèps fugiant & execrentur, quẽadmodùm crebrò ſuperioribus ſeculis eum feciſſe non dubitamus. Et certè etiàm hoc ipſo anno pro ſingulari benignitate ſua ad Catholicæ Eccleſię gremium reduxit illuſtrem & magnę apud Germanię principes authoritatis Comitem ab Helfenſtein Vlricum, adeò vt is coram multis & grauibus viris Luteraniſmum & Auguſtanam confeſſionem, cui, niſi fallor, inter primos ſubſcripſerat, abiurârit & anathematizârit: totusque ad Catholicam Romanam Eccleſiam redierit. Fuit autem cum fratre ſuo altero illuſtri Comite apud ampliſſimum Auguſtanum Cardinalem vltra tres hebdomadas, profligatisque à ſua ditione hęreticis & vxorijs miniſtris atque concionatoribus, Catholicos ſacerdotes & concionatores acciuit, qui magno ſtudio incumbunt in viã reducendæ miſerę plebeculę, altaribus inſtaurandis, & ſacris imaginibus reſtituendis, idque ſanè proniſſimis, vt quidam grauis vir ſcribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatum homines, plerique ſeſe colligunt, & ad pacem & vnitatem vnicę matris Catholicę Eccleſię reuertuntur, frementibus pſeudoprophetis, qui dolent è ſuis faucibus eripi ouiculas Chriſti. Quinetiam medicinę celeberrimus profeſſor D. Venerandus Gablerus, tanti Comitis exemplum ſecutus, redijt ad catholiciſmũ. Adfuerat is Petro Paulo Vergerio è corpore migranti, apud quem mira quædam viderat, quæ illi animum videbantur perfregiſſe, vt nõ modò Catholicus, ſed pientiſſimus quoq; catholicus fieret. Inter alia verò permulta, quę Comitem hunc eximium ad Catholicam Eccleſiam reuocârunt, illud non poſtremum fuit, quòd, ſicut ipſe ait, in Auguſtana Confeſſione nullum neq; in doctrina, neque in cæremonijs fundamentum vel concordiam inuenerit, neque apud ſuos concionatores inuenire potuerit, ſed ſit ab ijs ab alijs ad alia remiſſus atq; reiectus, & vnà cũ ſuis ſubditis in vaſtiſſimos errores abductus: tum etiã, ꝙ ſicut Luterus, ità & omnes poſteri illius in ſuis ſcriptis inconſtantes ſint, & modò hæc, modò illa ſibijpſis pugnantia doceant. Benedictus Deus, qui præſtitit tanto Comiti, tot annis aberranti, vt iſthæc videret tandèm, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt vel ſola meritò cordatos omnes permouere poſſint, nè quidquam velint deincèps

Comes ab Helfenſtein redit ad Eccleſiam.

Medicus inſignis fit catholicus.

cèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui Euãgelij doctrina habere cõmercij. Videbunt quandoq; eadem etiã alij, Deo benè propitio, moxq; vt viderint, actutùm redibunt in viam, & iſti hactenùs tot homines miſerè faſcinantes errores, vt fumus euaneſcent, eorumq; authores & buccinatores, niſi ad ſanitatem rediêrint, ſeſe abdent in tenebras.

De aduentu verò Albani Principis in Belgium id annotatum video à quibuſdam, quorum ſcripta extant: cùm illum in Italia aliquãdiù tenuiſſet tertiana febris, tandèm cum inſtructiſſimo exercitu nouem millium veteranorum Hiſpanorum, ſeptem milliũ Allobrogum peditum, mille equitum leuis armaturæ & quadringentorum cataphractorum, mouiſſe versùs Germaniam inferiorem, ineunte menſe Iulio. Suſpicabantur tum quidam moliturum eum quippiam cum tanto exercitu aduersùs Geneuenſes, à quibus non longè aberat: ſed illis prætermiſſis, ſuſceptũ proſequebatur iter, breuique in Belgium peruénit, acceptusq; Bruxellis honorificè à Gubernatrice, multa ex ea didicit de ſtatu regionis. Multi tum ex Geuſeis è Belgio diſceſſerunt, ab Albano ſibi metuentes: qui exercitum ſuum per aliquot loca vicina ea ratione diſtribuit, vt ſi opùs foret, intra biduum omnes ad ſe euocare poſſet. Miſit tamen etiàm pleroſque equites & pedites ad loca præcipua, quæ magìs præſidio indigere viderentur, additis mandatis, vt regiæ maieſtatis nomine intra vrbes reciperentur.

Alij pauciores Hiſpanos ſcribũt.

Ad aduentum Albani multi Geuſei è Belgio abeunt.

Non dubium eſt, quin in tam perturbata republica, qualis tum erat inferioris Germaniæ, quæ Catholico Hiſpaniarum regi páret, multa animo agitanda fuerint Albano Principi, vt poſſent rebelles ad obedientiam, malè ab hæreticis dogmatiſtis perſuaſi & euerſi, ad Catholicæ Eccleſiæ ouile reuocari. Opùs erat ſanè non modò inſigni prudẽtia & induſtria humana, ſed etiam ſingulari fauore & gratia Dei, ſine qua certè parũ humanitùs effici potuiſſet. Cœpit igitur Albanus paulò pòſt quoſdã primarios viros, quotquot compræhendere potuit, rapere in cuſtodiam: & in ijs Comites Egmondanum & Hornenſem. Buranum comitẽ Louanij detentum, miſit in Hiſpaniam. Egmondanus ſcripſit præfecto caſtri Gandauenſis, vt traderet illud Hiſpano militi. Capti ſunt & alij vigintiquinque. Horum omnium ea cauſa fuit, quòd in fœdere contra regiam maieſtatem fuiſſent. Miſſi ſunt omnes iſti cum tribus Hiſpanorum millibus in caſtrum Gandauenſe, & illic diligenter aſſeruati, donèc aliud de eis eſſet conſtitutum.

Multi traduntur in cuſtodiam.

Porrò Albanus princeps ad ordines & ſtatus Belgij miſit literas regis, quas credentiæ vocant, ſimul indicans, quid à regia maieſtate ipſi eſſet demandatum. Hortabatur omnes, vt regi ſuo morigeros ſe præberent, arma ponerent, catholicæ religioni ſe accommodarent. Atque vt faciliùs domare poſſet, ſi qui pergerẽt eſſe refractarij, Antuerpiæ curauit caſtrum munitiſſimum exædificandum, idq; breui ſanè tempore, quòd ingens eſſet eorum manus, qui illi ſtructuræ ſuam operam nauarent. De caſtri illius amplitudine & munitione ſatiùs eſt nihil dicere, quàm parùm pro dignitate. Aiunt magnum ea re pleriſque terrorem fuiſſe allatum,

Caſtrũ fortiſſimũ Antuerpiæ extruitur.

tum,præſertìm q; quorundam facultates fiſco regio addicerentur, quibus volebat Albanus hominũ furioſorum ſcelere euerſas & vaſtatas eccleſias atq; monaſteria,ſtatuas quoquè & imagines confractas,inſtaurari. Multi tum partìm in Angliam,partìm in Germaniã ſeceſſerunt. Hæc ſi præuidere voluiſſent, qui malè à ſectarijs perſuaſi, rebus nouis contra regis ſui voluntatem ſtudere, religionemq; perturbare non dubitârunt, rectiùs profectò & ſibi & vniuerſæ regioni conſuluiſſent. Multa ſæpè attentant homines parùm attenti, quid quandoq; accidere poſſit, atque ità tum ſemetipſos, tũ alios plerunq; in grauiſſima diſcrimina adducũt. Sed hanc in partem illi confidentiùs peccant, qui ſub prætextu pietatis aut religionis ſecùs faciunt, quàm deceat bonos & cordatos homines. Ij enim, ſi non ſuccedant mali eorũ conatus, conſolantur ſeſe, licèt nõ rectè, rectæ voluntatis, vt ipſi putant, conſcientia. Atquì hoc pacto facilè ſeſe tuebuntur etiam ſæuiſſimi tyrãni, qui Eccleſiam Chriſti atrociſſimè vexârunt, quòd putarent religiosè ſe illud facere. Sed error non efficit, vt culpa vacent. Quàm multa planè impia, noſtra ætate deſignârunt ſub Euangelij prætextu Neochriſtiani? quas turbas, quas cædes, quas tragœdias multis in locis excitârunt non ſine irreparabili Chriſtiani orbis detrimẽto? Excuſant ſe, q; zelo puræ doctrinę id fecerint: ſed interìm nulla re magìs, quàm ſana doctrina premuntur,& impietatis arguũtur. Hæc eò dicta ſint, vt non ſibi blandiantur, qui tumultus in Belgio & alijs locis excitârunt, & poſteà in magnas calamitates inciderunt, tanquàm id propter Euangelium & fecerint, & patiantur. Quod enim illi Euangelium dicunt, perpetuus totius orbis Chriſtiani conſenſus damnat & reijcit, nec alio quàm falſæ doctrinæ loco habet.

Temeritas multos perdit.

Sub prætextu Euãgelij quot mala perpetrata.

Cùm ſic autem Albanus Dux ſeſe compararet, princeps Auraicus & Ludouicus frater eius, qui in Germaniam ſe receperant, in eam curam & cogitationem incumbebant, vt poſſent in Belgiũ reuerti: nec deerãt, qui ſolicitati ab eis, multa eis pollicerentur: quorum etiam ope & auxilio ad equitum tria, peditum duodecim millia princeps Auraicus contraxit. Quibus tamen ſolìs fortaſsìs ille parùm attentare auſus fuiſſet, niſi ſibi planè perſuaſiſſet, fore vt ſi cum ijs copijs in regis ditiones eſſet ingreſſus, vltrò ei adeſſent Belgę, commeatuq́ue & omnibus rebus neceſſarijs ipſum adiutarent: quod tamen longè ſecùs euénit. Nec interìm ſibi deerat Albanus Dux, in rebus bellicis longè exercitatiſſimus: ſed modis omnibus ſtudebat populum in officio continere, ſeueroque propoſito edicto, iubebat omnes & ſingulos veterem religionem colere, adire templa, diuinis officijs intereſse, arma ſua tradere oppidorum & pagorum præfectis.

Princeps Auraicus magnas cõtrahit copias.

Edictum Albani Ducis.

Cumque ſic Belgicis rebus animum intenderet, Parmenſis princeps, quę hactenùs Belgij Gubernatrix fuerat, à rege Philippo petijt copiam in Italiam reuertendi. Rex annuit petenti, & aliquot coronatorum millibus regia liberalitate ei oblatis, annuo quoquè quatuordecim millium coronatorum redditu perpetuo atque hęreditario illi aſſignato, peramanter ei per literas gratias egit, ob ſuſceptos toleratosq́ue in

Liberalitas regis Philippi in Gubernatricem.

ſtrenua & fida Belgicarum ditionum adminiſtratione labores. Ijs literis & nuncio accepto, illa, omni ſua authoritate in Albanum Ducem tranſlata, menſe Aprili, anno 1568. è Belgio diſceſſit in Italiam, vbi ab Octauio Duce marito ſuo humaniſſimè excepta eſt. Porrò Albanus cùm Bruxellas veniſſet, typis excudendum atq; euulgandum curauit exemplum collatæ ipſi à rege poteſtatis, amplioris ſanè, quàm fuiſſet Parmēſis principis, & Gubernatricis Margaretæ, quippe qui etiam ſupremus belli dux eſſet conſtitutus, multaque authoritate in deſtituendis atq; inſtituendis locorum præfectis, alijsque rebus conſtituendis vti poſſet. Permultis ea res parùm grata fuit. Gandauenſes, aſſumpto Comite Egmondano, qui tum necdùm in cuſtodiam traditus erat, initio menſis Septembris veniunt Bruxellas ad Ducem Albanum: proponūt ei, quàm incommodum ipſis futurum ſit, ſi quemadmodùm alicubì iam fecerat, velit eis auferre oppidi claues & id genus alia. Albanus ad ea reſpondit, ſe id curaturum, quod eſſet è re ſui regis, ſicque dimiſit illos.

Gubernatrix redit in Italiam.

Eodem menſe Septembri, & quidem primo eius menſis die, quidam Abbas Brabantiæ, ablata ſecum magna pecuniæ ſumma, excuſſo cucullo, extra regis ditiones abijt, & viduam quandam opulentam duxit vxorem: ſic enim Euangelici hodiè loquuntur, cùm non ſint vxores, ſed inceſtæ concubinæ. Is Abbas aliquandiù concionatus erat catholicè, habebatque frequens auditorium: ſed cùm ei neſcio qua de cauſa interdictum eſſet, nè concionaretur, mutata religione, factus eſt Auguſtanæ confeſſionis. Porrò apud eos, qui Auguſtanam confeſſionem complectuntur, non ſolùm nihil habet turpitudinis, ſed magnam etiàm laudem meretur, ſi monachus, nulla habita diuinarum humanarumque legum ratione, non ſtet promiſſis, ſed contra votum ſuum adiungat ſibi fœminam, & cum ea propalàm viuat perquàm amanter & familiariter. Hoc ſcilicèt lumen in orbem Chriſtianum inuexit pura doctrina, quam iactant Euangelici in ſuam ipſorum ignominiam & dedecus ſempiternum. Auertat illud lumen CHRISTVS IESVS lux vera ab omnibus, qui nolunt ab illo quandoquè mitti in tenebras exteriores, vbì erit fletus & ſtridor dentium. Obſeruandum hîc obiter eſt, Abbatem hunc leui occaſione primùm à catholica religione, mox etiam à monaſtica profeſſione defeciſſe: vt intelligas eos, qui à catholica fide deficiunt, tanquàm diuinæ gratiæ ope deſtitutos, perfacilè ruere in deteriora, ſeipſosque deſperantes, quod de quibuſdam Apoſtolus ait, tradere impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Solent imperiti homines dicere, deſperatione fieri monachum, ſed certè deſperatio apoſtatam facit citiùs, quàm monachum. Moleſta enim eſt veteri homini monaſtica diſciplina: itaque fit, vt qui cæleſtia non appetunt, nec ſpe futuræ beatitudinis nituntur, ſalutem facilè deſperent, ſicque redeant ad latam & ſpatioſam mundi viam, quam in monaſterijs ſibi præcluſam vident. De ijs loquor monaſterijs, in quibus viuitur ad monaſtici canonis præſcriptionem. Sed ad rem.

Abbas apoſtata.

O cæcas hominū mentes.

Matt. 8. 13. 22. 24. 25.

Ephe. 4.

Deſperatio num faciat monachū.

Cùm Albano duci diſplicuiſſent, quæ Gādauenſes propoſuerāt, conuocauit

uocauit Belgij ſtatus & præfectos, legitque eis mandatum Catholici regis. Deindè iuſſit detineri comites Egmondanũ & Hornenſem, vt iam antè diximus. Captus eſt etiã comitis Hornenſis ſecretarius cum actis & ſcriptis omnibus domini ſui. Pauloantè in Hiſpanijs quoq; in cuſtodiã miſſi ſunt frater comitis Hornenſis, & alij duo. Inter Antuerpiam & Bruxellas nocte comprehenſus eſt dominus à Strael, vir magnæ authoritatis & valdè opulentus, eiusq; bona omnia in ædibus eius Antuerpiæ coram aliquot magnis viris in ſcripta relata ſunt. Hac Albani ſeueritate animaduerſa, pleriq; aufugerunt, alij ſedatiùs & moderatiùs ſeſe geſsère, vtì iam partìm anteà attigimus. Comites Egmondanus & Hornẽſis ducũtur in cuſtodiam.

24. Octobris Albanus princeps Antuerpiam profectus eſt, cùm cognouiſſet caſtrum eouſquè exædificatum, vt poſſent illic milites ſua habere domicilia. Cùm veniſſet Antuerpiam, accuratè inſpexit ſtructurã caſtri. Intereà dum ille eſt Antuerpiæ, Mechlinienſe arſit armamentarium, in quo erat puluis tormentarius: ſed cùm extra plateam eſſet, nihil prætereà detrimenti attulit, niſì ꝙ ſuſtulit omnes, qui in eo erant, & molendinum perdidit. Doluit ea res non immeritò Albano Duci. Armamentarium Mechliniæ ardet.

Per id tempus Galli iterùm tumultuari cœperũt, & alterum ſerere ciuile bellum, non ſine ſumma pernicie patriæ ſuæ & regni florentiſſimi. Scripſimus quædam ſuperiùs anno ſexageſimoſecundo, quænã ab Hugonotis (ità enim vocantur, qui ſe reformatæ religionis videri volunt) tum perpetrata fuêre. Confirmat ea ſcriptum quoddam docti cuiuſdã viri, qui ſe pleraq; vidiſſe confirmat. Eſt typis excuſum hoc anno ſeptuageſimotertio, vndè hoc loco quædam adſcribere viſum eſt, quandoquidem nonnulla ex ijs etiam ad ſecundum tumultũ pertinent, de quo iam dicturi ſumus. Ait ergò: Ruinæ & crudelitates, quas hęretici in noſtros exercuêre, vix à poſteris credentur: Altaria deſtructa, imagines comminutę, templa multis locis incenſa, multis diruta: quid dico multis? Sanè numero incredibili, vtpotè ad decem millia & ſupra. Quæ reſidua fuêre, ad vſum equorum commutata, aut in ſpeluncas latronum conuerſa. Aureliæ auguſtę Crucis templum, mirabili opere & cęlatura, Lugduni fanum Iuſti ſupra forum Veneris ſitum, actis cuniculis & incenſo puluere, corruerunt. Sãctorum oſsa aut cõcremata, aut in profluentem deiecta. Sic D. Martini apud Turones, Irenęi, Iuſti, & Bonauẽturę apud Lugdunenſes, Hilarij apud Pictauos, apud Engoliſmẽſes diuorum omniũ, qui ibì ſepulti erant, corpora amiſimus. Monaſteria ſupra ſexcenta ſolo ęquata, plurima incenſa: quã calamitatẽ pertulit magna Carthuſia Allobrogum, tertio lapide à Gratianopoli. Vaſa aurea atq; argentea, quę Maiorum pietas templis reliquerat, partìm ab hæreticis per ſacrilegiũ rapta, & in pecunias verſa: partìm à pręfectis ꝓuinciarum in vſum belli accommodata. Eucharistia porcis obiecta, pedibus protrita, oleo ſacro cocta, & quod maximè horrendum eſt dicere, tergendis natibus adhibita, cùm eã vocitarent irriſorio apud Gallos nomine Iohannẽ Album, ſtultũ appellantes Chriſtum, quòd ſub figura panis corpus ſuum occuluiſset. Precioſa veſtis, aulæa omnis generis, & gemmata ſacrorum ornamenta amiſ-

Secũdum bellum ciuile in Gallijs.

Hugonotarũ facinora in Gallijs ſanè horrẽda.

O plùs ꝗ ſatanicam impietatẽ.

 ſa, ex

ſa, ex vaſis æneis tormenta cõflata. Bibliothecæ, q̃ in noſtra Gallia inſtructiſſimæ atq; antiquiſſimæ fuêre, paſsìm arſerũt. & poſt pauca, q̃ nos ferè anno 62. cõmemorauimus: Multæ vrbes ferro igniq; vaſtatę, multa auri pondo ſeditioſis extrema minitãtibus tradere coactæ: alię diuturno militum pręſidio vexatæ, mœnibus nudatæ, pecunia mulctatæ, vectigalibus oppreſſę: ciues in exiliũ acti, aut in oculis vxorum & liberorum trucidati, agri hoſtiliter vaſtati, coloni per ludibrium interempti, Francorũ opes aliò translatæ. Documento futura poſteris Gallia, q̃ præſens atq; efficax rerum publicarum venenũ ſit ciuilis diſſenſio. Plùs enim ea duobus hiſce tumultibus, q̃ omnibus externis poſt hominũ memoriã bellis attrita eſt. Veteres crudelitates hęretici partìm renouârunt, partìm nouas excercuerũt. Tyberio voluptati fuit, miſeros è pręruptis locis deorsùm agere p̃cipites: quo genere ſupplicij etiã cęteri plurimũ vſi. Ad Petrã fortẽ cohors pręſidiaria, q̃ accepto iureiurando venerat in deditionẽ, tali mortis acerbitate integra interijt. Oppidum eſt in comitatu Venetico Moruaſium, ad litus Rhodani ſitũ, cui imminet altiſſima rupes. Oppidani metu perculſi, arcem rupi impoſitã, in quam præſidij cauſa confugerant, dediderunt. E veſtigiò contra morem militarem ducenti crudeliſſimè necati, reliqui, quorum magnus erat numerus, ex faſtigio rupis acti pręcipites.

Ciuilis diſſenſio q̃ pernicioſa.

Tyberij crudelitas.

Duo tum ibì memorabilia acciderunt: Quidã oppidanus inter cæteros datus in præcipitiũ, arbuſculę in media rupe prominentis felici caſu ramũ arripiens, ſuſpenſus hæſit: mille dein ſpectantiũ hoſtium telis impetitus, nihil læſus eſt. Qua re illi attoniti, iterato iureiurando hominem ſe ſeruaturos, funes dimiſerunt. At ille renuens, cælitumq; omniũ implorans opem, hoſtium crudelitatem euaſit. Eum hominem rex Carolus, quo tempore ſalutari conſilio ſingulas regni prouincias luſtraturus adijt, illàc iter faciens videre voluit: filiæ dotem, illi annuas pecunias in alimenta conſtituit. Puella quædam ſedecim annos nata, per medias hoſtium acies virili animo tranſiens, cùm patrem occiſum putaret, ſola arcem petijt: in qua alijs ſuper alia iactis cadaueribus, multis audacter euolutis, ægrè patrẽ inuénit, confoſſum quidem multis vulneribus, ſed tum leniter adhuc ſpirantem. Humeris ergò impoſitum, ſpectante hoſte, domum tulit, neque ſolùm vitę, verùm & ſanitati reſtituit. Item aliquantò pòſt: Apamenſes hæretici feſtis Pentecoſtes ſigno dato, ſupra ducentos ex gente Catholicorum interfecerunt, conſulis domum incenderunt: cuius incẽdij ardentibus flammis, cum duobus liberis vir cõſtantiſſimus eſt extinctus. Mulieribus grauidis vterus ferro cęſus, infantes ad ſaxa acti, antè mortem accepêre, quàm vitam. Ad fanum Macarij (vt paulò ſuprà habetur) in Vaſconia ab hęreticis Catholici viui aggeſta humo obruti, pueri medij ferro ſecati: Sacerdotũ viſcera fuſte intorta ſensìm extracta. Quis hæc credat, qui ipſe non viderit? & tum verè ità acciderunt. Cõſtat ſupra quinquiès mille ſacerdotes om̃is generis vtroq; tumultu & lẽtis & crudelibus ſupplicijs eſſe peremptos, quibuſdam eorũ pellem detractã, qui octauo aut nono demùm die quaſì ad inſaniam redacti, ſpiritũ exhalabãt. Multis caput amputatũ: alij militari ſupplicio minoribus tormẽtis

Nota rem memorabilem.

Ecce tibi humanitatem planè Euãgelicã, ſi dijs placet.

5000. ſacerdotum crudeliter necata.

expo-

expoſiti, aut æn earum machinarum ori illigati, emiſſo igne in fruſta diſtracti, plurimi vnco ſummo gutturi affixo, dolore & inedia confecti, nō pauci in templorum crucibus ſuſpenſi. Plurimi etiam ſulphureo puluere inſtructi, lardoque peruncti, miſſo igne arſerunt. Alij candentibus verubus viui per poſteriores partes infixi, alij clauîs ferreis, in abraſam capitis partem adactis, extincti: nōnulli exenterati, quorum viſcera frumento reſperſa, in alimentum porcorum ceſſerunt. Ad caſtrum Longumellum ſacerdos vir ſanctiſſimus ab illis capitur: qui cùm fratris pecunia ducentîs aureis ſeſe redemiſſet, tale ſuppliciū pertulit: Penem fune ſtricto alligârūt, ad tertium vſq; lapidē incitatis equis, fratre eiulante & ſequente, traxerunt, ad focū ſuſpenderunt, vt ſubiecto fumo extinguearetur. Deniq; inſtàr porci, linea recta in partes dilaniârūt. Coloni eius hominis ſanctitatē vſq; hodiè lugent. Multi ſuperſunt adhuc mutili, diſſectis naribus, amputatis auribus, pedibus ſciſſis aut aduſtis, vnguibus extractis, cæcati, vulnerati, ſenſibus ſpoliati, qui harū crudelitatū præ ſe ferunt veſtigia. Sacræ virgines innumeræ violatæ &c. Hæc omnia adeò ſunt vera, vt hęretici etiàm multo plura, & his acerbiora ſe feciſſe, etsì non ſine diuina interdū vltione, glorientur. Hactenùs ex ſcripto illo, nō ità pridèm impreſſo. Puto autem hæc eiuſmodi eſſe, vt vel ſola ſufficiant abundè declarare, quales efficiat portentoſum huius ſeculi euangelium. Et quis interim ſatìs admirari poſſit iſtorū hominum impudentiam, qui cùm talia auſint, quæ omnem ferè vincant quantunuìs barbarorū hominū immanitatem, tamen ſe pacis ſtudioſos iactitent, culpam omnem horū tumultuum in catholicos conferant, ſe ad arma capeſſenda non ſua voluntate, ſed catholicorum improbitate adactos, palàm teſtentur. Reſpondet quidā ad ea inprimìs grauiter & eruditè, vt nôſſe poſſunt omnes, qui legere nôrunt. nam iſthoc quoq; ſcriptum impreſſum habetur. Iam dico, inquit inter cætera, vos in Caluiniana ſchola ità eſſe inſtitutos, ità informatos, vt quæcunq; meditamini, quæcunq; agitis, quô priùs facta, quàm cœpta eſſe audiātur, ea ipſa in aduerſarios exoneretis, eorumq; innocentiæ & integritati veſtras fraudes, veſtras machinationes, veſtra veneficia, veſtras cædes imputetis. Hęc ille. Sed iam ad hiſtoriā propiùs accedamus: Anno ſexageſimo ſecundo quædā in Gallijs pax inita eſt cum ſeditioſis, licèt quibuſdā Catholicis reclamantibus, qui moleſtè ferrēt permiſſum ſectarijs Hugonotis, vt ſuo more viuerent, & ſua neſcio quæ ſacramēta miniſtrarent. Videbatur tum quædā à bellis regno illi reddita tranquillitas vſq; ad præſentem annum, putà 1567. ſed interim tamen, quemadmodùm Galli ipſi ſcribunt, per omnes vrbes & oppida dira quædam fames ac peſtis graſſabatur, ità vt Lugduni triginta hominum millia & eo ampliùs extincta ſint. Non valdè autem iſthuc admirabitur, quiſquis accuratè cōſiderare velit ea, quæ paulò ſuprà à ſectarijs in regno illo incredibili crudelitate & impietate deſignata diximus. Hoc quidē ſine horrore cōmemorari nō poteſt, ꝙ tum Lugduni matrona quędā nobilis, cùm vidiſſet filiā ſuam iam nubilē peſte correptā, ex altiſſima ædiū parte ſecū præcipitē eam in viā egit. Valdè luctuoſa fuit Gallię lues illa, ꝑ ciuitates &

Eccè in quibus gloriātur Euāgelici fratres.

Caluinianę ſcholæ artes.

Fames & peſtis in Gallijs.

Immane facinus.

pagos omnes ità diffuſa, vt ab eius contagione nullus ferè locus immunis eſſet. Obijt tum etiàm inter alios Iohannes Caluinus Geneuenſium

Fœda mors Caluini.

hæreſiarcha, vir peſtilentiſſimus & arrogantiſſimus, diuina maieſtate in illum per extremæ vilitatis vermiculos animaduertẽte. Obijt enim morbo pediculari miſer homuncio, qui ſuo fermento innumeros corrupit, & ampliſſimas vias Antichriſto muniuit. De illo paſsìm ſuprà dictum eſt: nos, eo relicto, ad alia tranſimus. Libet autem rursùs quædam hîc ad verbum deſcribere ex eo, quem paulò antè audiuimus tragœdias Galliarum referentem:

Seditioſi, inquit, noua conſilia agitare cœperunt, ſibi capiendum eſſe regem, & Lutetiam occupandam. Etenim ſpem animo conceperant, ea vrbe, quam ſemper impijs conatibus ſuis infeſtam ſenſerant, redacta in poteſtatẽ, fore vt haud magno negocio toto regno potirentur. Vndiquè cõiurati conueniunt occultè: indicitur per miniſtros facinoris dies: qui

Nota, miniſtri Euãgelici ad quid hortentur ſuos.

vt erant tractandorum animorum magni artifices, fraudulentis perſuaſionibus quàm ardentiſſimè poterant, ad apparatum belli iuuabant: atque vt tepidos & meticuloſos nonnullos ad concepta flagitia faciliùs inducerent, afferebant, Catholicis decretum eſſe, quos intra biduum hæreticos vſpiàm in ſua gente reperirent, è medio tollere atque trucidare. proindè tutius eſſe, quam occultiſſimè domos deſerere, atque omni aſtu ſuas fortunas & capita tueri. Itaque tertio Calendas Octobris anni 1567. cùm iam copiarum aliqua pars nocturnis itineribus in vnũ confluxiſſet, ex inopinatò apparuêre inſidiæ. Minimùm abfuit, vt non omnia, antequàm fierent palàm, hoſtes occuparent, vaſtarent atq; euerterent. Et pòſt pauca: Erat rex Meldis, decimo à Lutetia lapide, in quam vrbẽ conuenerant ſex millia Heluetiorũ, quos aulicorũ cõſilio euocatos (cùm dicerent Hiſpano exercitui, quem Albanus regulus, trãſitu per Gallias impetrato ductabat, minimè fidendum) rex decreuerat penès ſe habere. Hę cohortes à diuina prouidentia, quæ in maximis quibuſque periculis co-

Periculum regis Galliarum ab Hugonotis.

ronæ Gallicæ nunquàm defuit, in eas partes cælitùs deſtinatæ videbantur. Etenim ſi non illæ ante omnia præſtò fuiſſent, non tantùm Valeſiam gentẽ, quę regũ hodiè proſapia eſt, verùm vniuerſam quoq; orthodoxam religionem vna dies euerterat.

Ergò comparatas ſuo capiti inſidias rex cùm intellexiſſet, inſtructo ad pugnam, quẽ penès ſe habebat, Heluetiorum exercitu, conſilio Nemoroſi reguli ea in re vſus, media nocte, nihil tale opinãtibus ſeditioſis, Lutetiam properat. Hoſtes, cùm paulò antè diuiſiſſent ſuas copias, antequã in vnum cogi poſſent, cum Heluetijs congredi non auſi, prędam è manibus amisêre. A Lutetianis interìm eductę celeriter ex vrbe decem millium copiæ, regi periclitanti ad quintum ab vrbe lapidem iêre obuiàm. Magna ibì Catholicorum, poſteaquàm regẽ è tam præſentibus periculis diuina ope ereptũ vidêre, congratulatio, magnus animorũ motus aduersùs impios, facinoroſos & ſceleratos hęreticos. Perbellè autem euaſit

Cardinalis S. Crucis vix euadit manus Hugonotarum.

Cardinalis S. Crucis, qui animi gratia regẽ inuiſere cupiens, ex Italia in Galliã fuerat profectus. Cùm enim cerneret ſe iamiã intercipiendũ, miſit

ante

ante ſe plures,qui hoſtibus ſignificarent,ſe lento greſſu ſequi cum familiaribus. Inimici ergò,nè detegerent qui eſſent, primos illæſos abire ſiuerunt.Cardinalis verò cum reliqua turma, eádem via,qua venerat, properè retrocedens, prædæ auidos illuſit.

Mouit exindè ſe exercitus ſeditioſorum ad phanum Dionyſij,quo in loco veteres regum theſauros, qui ibì aſſeruabantur, ſe intercepturos ſperabant.at illi pridiè Lutetiam translati erant. Interìm decuriones Pariſiorum,diſpoſitis in muro ęneis machinis,& incitatis ciuibus ad cuſtodiam vrbis,ſummæ rerum diligenter proſpiciebant. Calendis Octobris ſecunda noctis vigilia,16.frumentarias machinas,patentibus campis via Dionyſiana ad vſum ampliſsimæ vrbis diſpoſitas, hoſtes incendunt. Flamma tanta fuit, vt vrbs tota ardere videretur: quæ res ingentem metum ciuibus attulit,maximè verò, cùm intellexiſſent hæreticorum conſilium fuiſſe, eo quasì ſigno dato coniuratis, qui intra mœnia erant,in proprias ędes incendijs excitatis,concremare ciuitatem.Etenim in multis locis faſciculi diſpoſiti cum puluere, Deo ità prouidēte, reperti ſunt, rebelleſque, qui erant in vrbe, effractis domorum foribus, aut capti,aut trucidati.

Pariſiēſium fides erga regem.

Incendūtur 16.molæ.

Mox verò edicto regio cautum eſt, vt omnes vtriuſque ſexûs homines ſigno S.Crucis inſignirentur, nisì qui mâllent eueſtigiò caput amittere. Pulchrum erat videre roſaria collis pendentia,varijs crucibus adornata. Cautum inſupèr eſt omnibus, ſuarum ædium curam agere, arma geſtare, vaſa repleta aquis præ foribus habere, ante ſingulas domos lampades ardere, totas noctes inſomnes ducere, vna manu, exēplo filiorum Iſrael,ædificare,& altera ſe tueri. Sæpiùs circuibant & omnia ſcrutabantur tribuni. Licitum erat tali rerum articulo, iuxta cōſilium Chriſti,vendere tunicam,et emere gladium.Eádem nocte pellis hominis in publico vico inuenta eſt,quæ pios multùm terruit.Si quis minimum verbum in fauorem ſeditioſorum protuliſſet,eum cuiq; necare erat liberū. id quod accidit in multis. Poſtero die ad arma conclamatum cùm eſſet,ilicò catenæ ferreę tranſuerſis vijs extenſæ,omnia armatis repleta,domus & feneſtræ lapidibus, cùm hoſtes iam in vrbe eſſe dicerentur. Si quis terga verteret,aut fugam attentaret,confeſtìm trucidabatur.Itaq; conſilij decreto ſtatuunt ſeditioſi vrbem fame ad deditionem compellere, quod ob infinitam incolarum multitudinē factu haud difficile videbatur, prępertìm obſeſsis vndiq; vijs,impeditoq; commeatu, propterea quòd pons Carrentinus,ad cuius vicum Mātrona Sequanę iungitur,ab hoſtium turmis interclusus eſſet.Extabant in eo fluminum concurſu quàm plurimæ farinariæ molæ,quæ & ipſæ in poteſtatem venerant hęreticorum. Miſerat eò rex prędidiariam cohortem,quô arcem vndiquè pręmunitam,contra hoſtium impetus defenderet.Cæterùm proditione præfecti militū prodita vniuerſa res,tam validam in vrbe famem fecerat,vt quæ pridiè quinque ſolidis comparari poterant,poſtero viginti venundarentur. Captus interìm proditor,laqueo finiuit vitam in via arenaria.

Edictū piū regis Franciæ.

2. Eſd.4.

Luc.22.

Hugonotæ valdè infeſti Pariſienſibus.

Fames Lutetiæ.

Eodem die cohortes quædam vrbe egreſſæ, incurſione in hoſtes fa-

Exemplum inſignis humanitatis.

cta, duas ingentes naues onuſtas panibus intercepêre, quæ pauperibus fame pereuntibus eueſtigiò ſunt in eleemoſynam erogatæ. Intereà peditatus veteranorum militum, equitatuſque vtriuſque armaturæ plurimus conuenerat. Quamobrèm tertio Idus Nouembris prodijt ex vrbe regius exercitus. peditum decem, equitum quatuor erant millia, cum machinis æneis quatuordecim. Qua re per exploratores cognita, dato ſigno, è fano Dionyſij promouerunt tria millia peditum, equitum verò quatuor millia. Maiorum tormentorum nullus apud eos apparatus erat. Duces fuerunt Ludouicus Condæus & Colingij fratres. Quarè in campis Dionyſiacis, vno lapide ab vrbe Pariſiorum, acris pugna occumbente iam ſole commiſſa eſt. Cęſi in vniuerſum equites quingenti, & circiter quadringenti pedites. Ardorem pugnæ nox interueniens diremit, quæ ſi vel vna hora interueniſſet tardior, actum fuerat de vniuerſis ſeditioſis. Eo prælio cecidit Anna Momorantius, octo prioribus certaminibus clarús, modò cùm in primis ordinibus pugnaret, ab Edouardo Scoto, quem ignominioſa morte liberâſſe ferebatur, ſeptem vulneribus confoſſus, poſt biduum extinctus eſt. Ex hæreticis interempti Comites duo, Saltuanus & Claromontanus Dampetra, multique alij in armis nobiles. Qui certamini ſuperfuêre, ad fanum Dionyſij reuerſi, tota nocte trepidârunt.

Ammiralius & Andelotus.

Hugonotæ permulti cęduntur.

Poſtero die, antequàm ab exercitu regio obſideri poſſent, præmiſsis ſarcinis, valetudinarijſque relictis, fuga diſceſsionem fecêre. Quòd verò templum S. Dionyſij & buſta regum ferè omnia intacta reliquêre, cauſam fuiſſe aſſerunt, quoniam ibì Ludouicum Borbonium Condæum in regem coronauerant, monetamque auri tali inſcriptione cuderant: Ludouicus XIII. Dei gratia Francorum rex, primus Chriſtianus. Hucuſque author ille. Obitèr Lector obſeruet, quòd dicit Condæum appellatum eſſe primum Francorum Chriſtianum regem. Ergò omnes ſuperiores reges Chriſtiani non fuêre, truſique ſunt in tartara. Abſit autem, vt tam malè ſentiamus de multis Francorum Chriſtianiſsimis regibus. Poſſent hîc multa dici, ſed res ipſa per ſe adeò turpis eſt, vt nulla ſit confutatione opùs. Nè quis autem dubitet vera eſſe, quæ author ille, cuius verbis quædam in Gallijs geſta, commemorauimus, de Hugonotarum conſilio ſcribit, voluiſse eos ſcilicet regem capere, extat Petri Carpentarij, hominis Caluiniani ſcriptum, in quo ille palàm aſſerit, eò ſpectare, eò tendere omnes Cauſariorum conatus, (ſic enim ille Caluinianos quoſdam appellat) vt reginam matrem cum catulis eius tollant. Eius rei exitum polliceri eos ſibi authoritate vatis illius impuriſsimi: (ità homo Caluinialonus, Bezam, nî fallor, Caluinianorum pontificem & regem, vt ipſe loquitur, appellare non dubitat) eius orationem vtì oraculum, eius ſcripta vtì libros Sibyllinos excæcatos homines (vtiquè Caluinianos) recipere: eum ſegnitiem & languorem Cauſariorum ſemper incusâſſe, quòd quietè & pacificè viuẽdo, hoſtilem animum erga Papiſtas & erga regem deponere viderentur. Ait ſatìs certis indicijs ſe accepiſſe, eum apertè regis caput petere, & multa alia, quibus Caluinianorum furores & amentiam, immò & hoſtilem in regem Gallorum animum, ſatìs declarat. Nec verò

Nota, Condæum dictũ, primũ Chriſtianũ Francorum regem.

Hugonotæ quid ſpectent.

verò nobis debet vitio verti, ſi ea ſcribamus de Caluinianis, quæ è Caluinianorum ſcriptis promuntur. Ait idem Carpentarius, ſe ſæpiùs obiurgâſſe Cauſarios aulicos, (Caluiniſtas dicit) quòd illos non puderet homines flocci & nihili & omnibus vitijs & probris coopertos, impenſis publicis alere, & illis ſuas legationes & negociationes magìs ſerioſas & graues demandare. At illi, inquit, mihi in aurem obmurmurabant, Breuì magnum & pulcherrimum facinus cōficient. Ex quo facilè colligebam, Cauſam in ſuo ſinu, tanquàm in vagina reconditos habuiſſe latrones & ſicarios, à quibus magìs principibus, quàm priuatis, timendum eſſet. Deniquè illos intelligibam vndiquè colligere homines feroces, audaces & manu promptos ad ſcelus perpetrādum. Sic ille. Vt autem Lector meliùs hæc aſſequatur, idem Author Cauſam, cuius creberrimè mentionem facit, dicit nihil aliud fuiſſe, quàm quorundam hominum, ſanè Caluinianorum, qui pace vti & quietè viuere noluerunt, illicitam coitionem & factionem, ad interturbandam tranquillitatem publicam, contra leges & edicta Principis initam. Ab hac ergò Cauſa vocat Cauſarios, huic cauſæ addictos: quos etiàm ait conuentus aſsiduè habuiſse, in ijs nullū verbum de Deo, pace & tranquillitate tractatum: de bello, de ſuſcitando tumultu verba fuiſse: publicè religionem præ ſe tuliſse: in abdito, remotis arbitris, nihil aliud, quàm arma & bellum ſpirâſse. Sub finem iubet eum, cui hæc ſcribit Carpentarius, Bezæ incendiario & furiæ (ſic enim loquitur) denunciare ſuo nomine, vt quieſcat: nî id faciat, breuì, Deo permittente, futurum, vt omnes Principes & Reſpublicæ, quæ Caluinianam religionem profitentur, detecta Cauſæ proditione, & Cauſariorum conſpiratione, qui ſpecie religionis & libertatis Chriſtianæ, omnes ſtatus regnorum & rerumpublicarum exagitare & euertere conentur, ad illos Cauſarios opprimendos arma arripiant, & cætera, quæ ibì ſequuntur, in quibus etiàm meminit Sebæ hominis ſeditioſi, qui à Dauide rege defecit, quem, ſi literæ nominis & res attendantur, ait eius, de quo hæc ſcribit, typum fuiſſe. Vndè perſpicuè licet animaduerti, de Beza eum dicere, cui etiàm hoc fert teſtimonium, eum Cauſæ ſuperſtites grauiter increpare, quòd Principes Galliæ, ſæpè ab illo anteà ad necem notatos atq; deſignatos, non occiderint. Hęc ego idcircò ex Carpentario Caluiniano huc annotare voluí, vt nè quis putet falsò à Catholicis affingi ſeditioſis, quòd Francorum regi necem moliti ſint. Sed non poſſunt tantum homines importuni, quantum vellent. Facilè autem Lector ex his paucis, quæ vel ex ſolo Carpētario adduximus, conijcere poteſt, quales viri ſint illi, qui ſe reformatæ religionis & Euangelicos iactabundi gloriantur.

Nota Lector, quid machinentur Caluiniſtæ.

Vide quibus de rebus in ſuis conuenticulis agant.

2. Reg. 20.

Beza quid Galliæ principibus ſit machinatus.

Cùm autem Gallorum rex Carolus à proprijs ſubditis ſuis ità oppugnaretur, Albanus princeps miſit ad eum Comitem Arenbergíum, cum non parua manu equitum & peditum: quorum aduentus fuit Regi non minùs gratus, quàm opportunus. Attamen hoc anno nihil admodùm deincèps memorabile geſtum eſt in Gallijs. Magnum profectò fuit, Regem cum omnibus ſuis è tam præſenti diſcrimine ereptum fuiſſe. Poſtquàm autem Hugonotæ ſe inferiores conſpexêre, in Lotharingiam

pro-

Hugonotis ſe Germani coniungũt. profecti ſunt, vbi ſe illis coniunxêre Germanorum magnæ copiæ: quibus illi iam audaciores effecti, redeunt in Gallias, oppidis omnibus pecunias imperant, efficiuntque vt omnes paſsim eius regni prouinciales ad arma concitentur. Capta ab eorum ſocijs eſt Bleſarum ciuitas. Henricus Valeſius, regis Gallorum frater, regio exercitui præfectus eſt, cui ad priores copias iam acceſſerant Itali, Galli Narbonenſes, Aquitani, Heluetij.

Per id tempus in extremis Belgarum finibus aliquot peditum ſigna Geuſeorum nomine cõfluxêre. Quæ res cùm incolarum animis terrorem attuliſſet, ab Albano principe miſſus eſt Comes Meganus cum non contemnenda manu, cuius aduentu regiorum animi erecti ſunt. Pergebat interìm Albanus in exædificando caſtro Antuerpienſi, petijtque à Belgicis ditionibus quadraginta millia coronatorum, quorum media pars illi ſtructuræ, reliqua perſoluendis militi ſtipendijs applicaretur. Spargebantur autem ab hæreticis libelli famoſi in Albanum, vt quẽ ferro non poſſent, ſtylo confoderent.

Salentinus creatur epiſcopus Colonienſis. Sub finem huius anni, cùm ſe vltrò abdicâſſet pontificatu electus in Archiepiſcopum Colonienſem Fredericus illuſtris Comes à Vueda, in eius locum 23. Decembris ſubſtitutus eſt, magna quidem omnium gratulatione, Salentinus illuſtris Comes Iſenburgicus, multa doctrina, inſigni probitate ac pietate, rara prudentia, multiſque alijs egregijs virtutibus diuinitùs ornatus. Faxit rerum præpotens Deus, vt, quemadmodùm boni omnes id ſibi de illo principe pollicentur, Coloniẽſem ditionem omnem ità gubernet ac moderetur, vt & temporariæ & Eccleſiaſticæ res ſub illo eos habeant proſperos ſucceſſus & incrementa, vna eademque vera Catholica fides ità conſeruetur, atque aduersùm fallacioſa & exitialia hęreſum portenta muniatur, vt ad diuini nominis cedat gloriam ſempiternam, & totius gregis ſui ſalutem.

Pax infirma in Gallijs. ANno 1568. in Gallijs pax quædam confecta eſt, ſed non valdè diuturna. Erãt Aureliæ Hugonotæ cum milite aduentitio: quem locum, vtpotè egregiè munitum & opportunum, per inſidias occupârant, atque in ea ſola vrbe & eius ſuburbijs feruntur vltra quinquaginta ſacras ædes ſubruiſſe, ità vt vix illarum veſtigia apparerent. Faciunt, quod facturus eſt Antichriſtus: ſub prętextu religionis, omnes religionis & pietatis officinas euertunt.

Aureliæ quot templa euerſa.

Geuſei Friſiam vexãt. Porrò huius anni initijs aliquot nobiles Geuſei, qui è Belgio profugerant, duce Ludouico Naſsouio, principis Auraici fratre, magno inſtructi exercitu, in Friſiam irrumpunt, magna dant damna eccleſijs, monaſterijs, itemque alijs Catholicis: ſed præſidia Hiſpanorum magno eis impedimento ſunt, vt non poſsint pro ſuo arbitratu, quod cupiunt, efficere. Albanus princeps Antuerpia Bruxellas reuerſus, vbì comperit principem Auraicum, & eius fratrem Ludouicum magnas cogere copias, quibus Belgium occupent, freti clandeſtino multorum prouincialium fauore: miſit, huius anni, menſe Februario præſidium Hiſpanorum in caſtrum munitiſsimum Bredanum, quod fuerat principis Auraici: miſit etiàm ad alia loca Geuſeorum milites, additis mandatis, nè cui præter regem

gem parérent. Miſit etiàm Louanium Comitem quendam, qui filium principis Auraici Antuerpiam adduceret. qui poſteà miſſus in Hiſpanias, literis operam dedit Alcalæ, quæ eſt patria Ferdinãdi Imperatoris longè pijſsimi. Rex Catholicus ei fertur quotannis præbere duo millia ducatorum. Aiunt Egmõdani Comitis filium, nisi ętas tenerior obſtitiſſet, pariter in Hiſpaniam abiturum fuiſſe.

Ea tempeſtate ad Picardiæ fines quidam Geuſei in ſyluas ſeſe abdebant, multas ex prætereuntibus agebant prædas, nec paucos miſerè iugulabant, multaque flagitiosè deſignabant. In eos immiſsi ab Albano Duce Hiſpani equites & pedites, homines ſceleratos partìm egregiè profligârunt atque conciderunt: partìm magno numero viuos ceperunt, quorum bona pars palàm diris eſt ſupplicijs affecta. Volebat Albanus princeps etiàm in alios, qui ſub Margareta gubernatrice rebellionis capita & incentores fuiſſent, animaduertere. Publicè igitur propoſito edicto, iuſſit principem Auraicum & Ludouicum fratrem eius, aliosque ad certum diem ſe ſiſtere. Sed nemo id facere auſus fuit, demptis quibuſdam humilis conditionis hominibus. Pergente autem Albano, triginta Antuerpię ciues rebellionis nomine comprehenſi ſunt: ad Bacchanalia alij triginta quatuor capti. Idem Gandaui, Tornaci & Mechliniæ factum. Geuſei in Picardiæ finibus quid fecerint, quid perpeſsi ſint.

Intereà princeps Auraicus fertur per quoſdam Germaniæ Principes ſibi voluiſſe conciliare regem Philippum: ſed cùm tandèm nihil fieret, Dux Albanus modò hos, modò illos iubebat in cuſtodiam recipi: quæ res multis cauſa fuit, relictis omnibus ſuis rebus mobilibus, aliò commigrandi, ijs præſertìm, qui haberent, vndè poſſent alibì ſuſtentari. Per id tempus plerique ſeditioſi duce quodam barone, ad mille quingentos coiêre, infeſti inprimìs templis, ſacellis, monaſterijs, quæ inflammabant, milliari vno ab Antuerpia & circitèr. Contra illos miſit Albanus dominum Beouorenſem, qui nullis ſuorum amiſsis, nequam homines cecídit, ijs, qui ſuperfuêre pugnæ, pleriſque omnibus ſubmerſis, centum & mille ſuſpenſis. Ea cauſa tumultuatum eſt Antuerpiæ, ſed ſedata res eſt. Seditioſi quidam cęduntur apud Antuerpiã.

Poſtquàm principis Auraici filius in Hiſpanias per mare miſſus eſt, Albanus Italos equites Tornaco euocatos cum multis alijs, per diuerſa loca diſtributis, ad tuendos Belgij fines iubet proficiſci, nouum quoquè conſcribit militem, quòd verebatur pace in Gallijs compoſita, nè quid in deſcenſu aduersùs Belgicas ditiones Hugonotæ & qui illis militârant, attentarent.

Diximus iam ſuprà, Bleſenſem vrbem captam ab Hugonotis. Ea hoc anno, menſe Februario à Rege recuperata eſt. Multùm in eo fuêre Hugonotæ, vt Carnutes quoquè expugnarent, ſed fortiſsimè propugnantibus qui intra vrbem erant, coacti ſunt re infecta obſidionem ſoluere. Feruntur ſanè rebelles Hugonotæ ſpontè contuliſſe pecuniam, quæ externo militi numeraretur: atque etiàm nobiles Hugonotæ vltrò obtuliſſe & impédiſſe precioſiſsima quæque, putà, torques, annulos aureos, vaſa aurea & argentea.

Martio

Pax Pariſijs proclamata.

Martio menſe cum Hugonotis pax confecta eſt, & proclamata Pariſijs. Ciues Pariſienſes paulò antè, rei benè gerendæ ſpe, deciès centena millia aureorum, vt quidam ſcribit ex Gallijs, in bellum alacri animo contulerant. Quibuſdam ea pax propter conditiones adiunctas, inuiſa fuit, & certè diuturna non fuit, vtì pòſt audiemus.

Vide quid Euangelici etiam apud Turcas moliantur.

Scripta eſt hoc anno Conſtantinopoli Epiſtola quædam iam typis excuſa. Extat nomen eius qui ſcripſit, & ad quem ſcripta eſt. In his literis fit mentio cuiuſdam non poſtremi Hugonotæ, expreſſo etiàm eius nomine, qui ex Gallijs venerit Conſtantinopolim, & ibì multa egerit cum ſupremo Baſſa, homine aſtutiſsimo, de Hugonotis in Turcarum Imperatoris fidem & tutelam ſuſcipiendis. Sed cùm intellexiſſet Baſſa, Hugonotas aduersùs ſuum regem Carolum rebellare, vt habent eæ literæ, valdè in hominem commotus eſt. Turpe autem certè eſt, quod Hugonota ille ſcriptum obtulit Baſſæ, in quo non negauit Hugonotas regis Galliarum ſubeſſe imperio, ſed rebellare ei propter religionem ipſorum, quæ ſit Turcicæ proxima. Item paratiſsimos fore Hugonotas ad turbas & ſeditiones in Alemannia procurandas, quandò id Turcis commodum videretur. Item Hugonotas, ſi in Turcarum Imperatoris tutelam reciperentur, eius maieſtatis fore ſocios vtiliſsimos: quòd non ſolùm regem ſuum vexare poſſent, nè affinem ſuum regem Hiſpaniarum contra Turcas ſiue conſilio, ſiue milite iuuet: ſed etiàm per aliquot potẽtes Alemanniæ Principes, qui Hugonotarum rebus manifeſtè faueant & auxilientur, ipſum Romanorum Imperatorem impedire in omnibus conſilijs eius, quæ contra Turcas ſuſciperet. Hæc tam fœda, tam prorsùs ab omni chriſtiana pietate, immò etiàm ab omni humanitate aliena, auſus eſt Hugonota ille Turcis proponere, ità vt is, qui has literas ſcribit, teſtetur hæc palàm iam dici & circunferri per totam Conſtantinopolim. Reſpondit autem illi Baſſa per interpretem, Hugonotas lõgè inferiores eſſe, quàm vt ad illorum amicitiam ſeſe demittat ſupremus orbis princeps: nec fidem haberi debere iſtis ſocijs, qui proprium etiàm regem proderent & impugnarẽt. Turcas ſolitos eſſe cum Imperatoribus, regibus & magnis principibus agere, non cum perfidis ſeruis, & rebellibus ſubditis. Hæc & pleraque alia in illis literis habentur: è quibus poteſt intelligi, ipſos Hugonotas fateri, ſuam religionem Turcicæ eſſe proximam: tum quàm parati ſint ad gratificandum Turcis, ad excitandas ſeditiones in Germania, & cætera. O miſeram ſanè hoc æuo Chriſtiani orbis conditionem, qui à nullo magìs proditur Chriſtiani nominis atrociſsimis hoſtibus, quàm ab illis, qui vel maximè Chriſtiani & reformatæ religionis videri volunt. Sed hæc valeant, indigna prorsùs, quæ literis annotentur, niſì quòd expedit nôſse, quid clàm iſti moliantur.

Turcarum princeps cõtemnit Hugonotas.

Menſe Aprili certis nuncijs ad Albanum Ducem allatum eſt, Germanos, facta in Gallijs pace, reditum parare in Germaniam, ſed priùs Belgium inuiſere conſtituiſse. Confeſtìm ergò mittit versùs Leodium Hiſpanos & Italos equites omnes, cum peditatu Galliæ ciſalpinæ: curat etiàm nouas conſcribendas copias. Interìm detegitur nefanda in caput eius

Conſpirant

eius quorundã conſpiratio, qui eũ cum Hiſpanis corporis eius cuſtodibus, ad Abbatiam quandam haud procùl Bruxellis proficiſcentem, è medio tollere volebãt. Captus eſt, qui hoc tetrum facinus deſignaturus erat. Per id tempus nihil ferè hominum ſermone ferebatur, niſi de proditionibus & clandeſtinis machinis. Dolebat enim multis, quòd Albanus quadam ſeueritate in ſeditioſos vteretur. Nè quis autem ſibi perſuaderet his rebus perterreri eius animum, nihil de adminiſtranda iuſtitia ille remittebat, & omnibus ſe ſpectandum exhibebat. quidam in caput Albani principis

Prodijt tum quoquè in lucem, veniſſe quoſdam Leodium, ſub veſtibus geſtâſſe arma, quibus eius vrbis Epiſcopum & clerum omnem perimerent, eorumque facultates diriperent, vſuri illis ad debellandos Hiſpanos: ſed capti omnes, meritas dedêre pœnas. Princeps Auraicus, quorundam ope & opibus adiutus, conſcribit ad nouem millia equitum, peditum quindecim. Non deſunt, qui affirment conſiſtoria hæreticorum iamtum in Belgio inſtituta fuiſſe, eaque nummos ad hoc bellum ſuppeditâſſe: Idem feciſſe profugos ex ditionibus regis Catholici. Non latebat Albanum, quid Princeps moliretur, & qui hincindè fierent concurſus armatorum hominum. Itaque Hiſpanos ferè omnes miſit Namurcum, duo millia peditum & equites quingentos Traiectum ſuperius, Comitem à Boſſu Hollandiæ præfectum, ad alia tuenda loca. Indiès tum aperiebantur nouæ machinationes. Captus quidam Antuerpiæ eſt, qui pecunias elargiebatur, vt ſeditiones excitarẽtur. Prodidit hoc Germanus quidam, cui eam in rem duplex ſtipendium promiſerat. Bruxellis quoquè & alijs locis libelli impreſsi ſpargebantur, quibus prouincialium animi in Hiſpanos incitarentur. Diligens verò inquiſitio fiebat, vt poſſent eorum authores reperiri. Sicarij Epiſcopo & Clero Leodienſ. necẽ machinantur. Nota nequã hominis conatus

Menſis Maij initio cõperit Albanus magnã Germanorum manum per Moſam in Belgiũ iter intendere. Contra illos miſit aliquot ſigna peditum & equites quingentos, qui hoſtes in fugam cõpulerunt, cæſis mille quingentis, cùm ex regijs non niſi quadraginta deſiderarentur. Sed tamen pergebãt illi non parùm faceſſere negocij, præſertìm vicis & pagis. In Geldriam venit quidam Comes cum duobus equitum & quatuor peditum millibus: ſed ea regio ità erat ab Albano commeatu & præſidijs communita, vt nihil ſibi ab hoſtibus, tametsì quotidianæ ad eos acceſsiones fierent, metuendum exiſtimarent.

Porrò autem, quod iam ſuprà attigimus, Ludouicus Comes Naſſouius cum tribus equitum, & decem peditum millibus in Friſiam irrupit, occupauitque Dammum & Vedam, Groningam obſidione cinxit. Aiebat ſe arma cepiſſe ob religionem tuendam, proſcriptos reſtituẽdos, & Reipublicæ commodis promouendis. Symbolum eorũ, qui ſub illo merebant, eiuſmodi erat: Aut recuperare, aut occumbere. Imperator quidem, vt aiunt, eum reuocare conatus eſt, ſed fruſtrà. His omnibus probè compertis, Albanus hoſtibus maturè occurrẽdum ſtatuit, luſtratoq; exercitu ſuo, produxit Germanorum & Hiſpanorum peditũ ſigna octoginta, & Burgundionum alia quadraginta, & aliquot ſigna equitum. Ex ijs miſit Friſiam hoſtes oppugnant.

Contra eos Albanus mittit exercitum.

Comitem Arēbergium cum aliquammultis Hiſpanis & Germanis peditibus,& non parua equitum manu, vt Ludouicum Naſſouium è Friſia profligarent.Simul autem eodem tempore edixit, vt quicunq; religionis cauſa è Belgio profugiſſent, in Belgium redeant, ſuoq; ſe magiſtratui ſinguli repręſentent: alioquì bona ſua omnia amiſſuri, & perpetuò exulaturi. Sed quòd omnes pelli ſuę metuerent, nemo comparuit. Ferebatur tum rex in Belgium ex Hiſpanijs venturus, à quo ſperabant ſe faciliùs veniam impetraturos.

Ludouicus Naſsouius certior factus de aduentu regij exercitûs, leui primùm certamine vſq; in noctē cum illis cōgreſsus, Dammū ſe contulit eadem nocte cum omnibus ſuis. Regij cùm putarēt eos hęrere eo loco, vbì pridiè conflixerant, manè alterius diei ad illos contēdunt, ſed nemine reperto, vbì tandèm didicêre quem ad locū profecti eſsent, eos inſecuti ſunt. Ibì tum illi in regios, quorum equitatus necdùm aduenerat, impreſsionē faciunt, eos in fugam vertūt, cæſis tribus Hiſpanis ducibus, quos capitaneos vocant, & pleriſq; alijs egregijs viris. Cæſus eſt etiā ipſe Comes Arenbergius. Poſt horam vnam ſuperuenit Curtius Martinēgus Comes cum multo equitatu, cuius aduentu regij recreati, ad hoſtes redeunt, Groningam magna arte quatuor peditū Arēbergij, & totidèm Germanorum ſigna cum leuis armaturæ equitibus introducunt. Multùm ſanè intererat, vt ea vrbs hac ratione cōmuniretur, propter ſeditioſos, qui iam cōmouere ſe cœperant. Hæc Geuſeorum victoria regiorum temeritati potiùs, quàm illorū virtuti militari, tribuenda eſt. Si enim regij equitum aduentum ſuſtinuiſſent, hauddubiò ab illis ſtetiſſet victoria. Authores huius temeritatis, Albano iubente, pœnas luerūt. Illa Comitis Arenbergij, viri ſanè ſtrenui, cædes, Geuſeorū cauſam deteriorē fecit. Lata eſt ſententia in Comites Egmondanum & Hornenſem, & vterq; Bruxellis palàm capite plexus eſt, & capita ad horas duas palis ferreis affixa ſunt, vt eo ſpectaculo omnes ſui officij admonerētur. Ante obitū ſcripſit Egmōdanus ad regem Hiſpaniarū literas, quibus veniā ab eius maieſtate petijt, eiq; coniugem & liberos ſuos cōmendauit. Et pro certo quidē habitum eſt, regem ſingulari erga eos vſurū humanitate & clementia. Debent hæc exempla mouere homines, nè quid agant contra Principes ſuos. Strenuā ſanè operam nō ſemèl nauârat Egmondanus regi ſuo, ſed tandèm illi fœderi ſe admiſcens, damnatus eſt læſę maieſtatis & perduellionis. Mortem fertur æquo tuliſſe animo, & ad eam peccatorum confeſsione, quam fecit Iprenſi Epiſcopo, viro ſanè longè optimo & doctiſsimo, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ perceptione ſeſe præparâſſe. Corpus eius impoſitum eſt plumbeo loculo, & in quodam eius oppido humatum: Comitis Hornenſis cadauer in eius Comitatu ſepultum eſt. Comitis Egmondani obitum non ſolùm Belgæ, ſed etiàm Hiſpani milites omnes, immò & ipſe Dux Albanus lachrymis proſecutus eſt. Magnum autem terrorem Belgis omnibus hęc res incuſsit, ijs præſertim, qui ſibi malè erant conſcij: & niſì ſpes fuiſſet publicandæ intrà dies paucos generalis cuiuſdam condonationis & ignoſcentiæ, permulti fugiſſent. At ea tamen condonatio

Regij ab hoſtibus cæduntur.

Comites Egmōdanus & Hornenſis, capite plectuntur.

non pertinebat ad eos, qui aduersùs Regem arma tuliſſent, & templa effregiſſent.

Sed vt ad Friſiæ res reuertamur, in ſuperiori conflictu, quo Comes Arenbergius captus eſt & perijt, regijs adempta ſunt ſex magna torméta, multa pecunia militi perſoluenda, & pleraq; alia, ſtetitq́; victoria ab illis, qui cum Naſſouio erant, nō tamen incruenta, cęſo inter alios fratre eius Adolpho Naſſouio. Interìm nihilominùs Albanus princeps authores ſeditionis Belgicæ perpetìm perſequebatur: & nè cogerētur Hiſpani, quorum opera ad res neceſſarias vti volebat, tempus omne terere captiuis cuſtodiendis, menſe Iunio Bruxellis in quoſdam animaduertit, in quibus fuēre etiàm nobiles Battenbergij cum pleriſque alijs, qui cum tympano ducebantur ad mortem. Plexi ſunt capite Catholici quidam, quòd in Regem ſuum arma tuliſſent. Cæſus etiàm eſt, qui caput fuerat conſpirationis aduersùs Albanum, cui in ipſa ſacra Palmarum hebdomada Catholico ritu confeſsionem facturo, & Euchariſtiam ſumpturo, necem ſtruxerant. Eodem menſe Iunio quidam captus eſt apud Groningam Friſiæ munitum oppidum, qui faſſus eſt ſe cum tribus alijs voluiſſe Groningam quatuor locis inflammare, vt ità Geuſeis, qui cū Ludouico Naſſouio erant, facilior daretur aditus ad vrbem capiendam, prę ſertìm quòd non deeſſent intrà vrbem, qui eis fauerēt. Is infauſtus proditor in quatuor partes diſſectus eſt. Fertur tum Ludouicus in caſtris ſuis habuiſſe ad * ſedecim millia hominum, quibus duobus in locis obſidebat Groningam: ſed id fruſtrà ſanè, præſertìm cùm nulla admodùm tormenta, muris quaſſandis idonea apud ſe haberet, & vrbs ipſa rebus neceſſarijs eſſet inſtructiſsima, Comite Megano cum octo ſignis peditum Germanorum & mille Hiſpanis, Curtio quoquè Martinengo Comite cum trecentis equitibus, eam facilè contra eas copias defendentibus. Ipſe quoquè Albanus princeps tum ſeſe parabat ad iter in Friſiam, hoſtes indè exturbaturus. Priùs tamen Comitis Egmondani ſecretarium, propria confeſsione conuictum, ad quatuor alligatum equos diſcerpi iuſsit, & quatuor alios viuos concremari. Qua re adeò plerique conſternati fuēre, vt ex Antuerpia quadraginta non infimæ ſortis homines in Angliam & alia loca aufugerint.

Adolphus Naſſouius occumbit.

Proditor Groningæ luit diras pœnas.

Sūt qui hęc ità ſcribāt: alijs forſan nō ſatis veriſimile videbitur tā magnas fuiſſe copias.

Ineunte Iulio menſe, Albanus cum ſeptendecim Hiſpanorum ſignis in Friſiam contendit. In itinere aliquot locis reliquit præſidia Hiſpanorum ſexcentorum, qui recèns ex Hiſpanijs aduenerant. Multa vbiquè induſtria Princeps ille vtebatur, quippè rei bellicæ longè ſcientiſsimus. Sunt qui ſcribant, edictum de Inquiſitione in hæreticos, ab eo tum promulgatum eſſe Antuerpiæ & alijs locis, nemine reclamante, cùm tamen ſuperioris tumultûs Belgici cauſam fuiſſe non minimam, eam Inquiſitionem quidam affirment. Intereà Groningēſes à Geuſeis obſeſsi, crebras ex vrbe faciebant eruptiones, nec paucos proſternebant. Iunij vigeſimoſecundo die apud quandam Abbatiam ducentos trucidârunt, & totidèm ceperunt, non niſi decē è ſuis amiſsis. Sed non longè tum à periculo aberat Comes Curtius, equo eius cadēte. Comes quoquè Mega-

Groningēſes obſeſsi, ſæpè erumpunt.

 nus

nus ſub collo ictus globulo fuit in thorace, aut circiter. Cernens autem Ludouicus Naſſouius de exercitu ſuo perire multos, bis ad iuſtum prælium prouocauit Vitellium, qui ab Albano regijs copijs præfectus erat: ſed Vitellius licet cum hoſtibus confligendi eſſet cupidiſsimus, reſpondit necdum ſibi opportunum eſſe: breui tamen fore. Nolebat enim, abſente Duce Albano, ſe ſuosque in diſcrimen conijcere dubij euentûs, qualis ferè ſolet eſſe præliorum.

Comes Bergenſis occupat Bergas.

Per id tempus Comes Montenſis occupauit Bergas oppidum ſuum, cæſo præſidio, quod Meganus Comes ei impoſuerat. Ea re permotus Albanus princeps, miſit è ſuis quoſdam, qui ex hoſtium manibus oppidum exorſerunt, relicto illic præſidiario milite, qui nomine Philippi regis illud obtineret. Iubente quoque Albano, tormenta aliquot Mechlinia in Friſiam aduecta ſunt. Iulij decimoquarto venit Albanus Groningam, & hoſtes aufugiunt. Regij eos inſecuti, aliquot cecidérunt. Sed quòd illi pontem fregiſſent, non ſunt cæſi vltra mille. Eorum diſceſſus Albano perquàm moleſtus fuit, quippe qui ſperârat fore, vt ad manus veniretur, nec pugnam illi detrectarent. Itaque 16. Iulij cum toto exercitu ſuo ad duo milliaria abeuntes illos inſequitur, relictis Groningæ mille ſexcentis equitibus Ducis Brunſuicenſis, vt eſſet firmius præſidium, poſſetque liberiùs hoſtem perſequi. Ea enim regio ob multas paludes & foſſas parùm opportuna eſt equeſtribus copijs. Indè didicit auctum eſſe hoſtium numerum acceſsione multorum peditum & equitum, (Erant enim in Friſia multi Caluiniani, qui hoſti fauerent, Albanum & Hiſpanos odirēt) & in Ludouici Naſſouij caſtris iam militare duodecim millia peditum, equites ampliùs quingentos. Cum quibus copijs ille loco tutiſsimo & propè inexpugnabili caſtra metatus, ſuſtinere voluit aduentum fratris ſui Principis Auraici, vt coniunctis viribus Albanum faciliùs profligarent. Albanus, motis caſtris, quendam locum occupat, de quo certò illi cōſtaret, ex hoſtibus neminem fugere poſſe, quin in ipſius manus incideret. Viceſimoprimo Iulij manè cum exercitu ad hoſtē iter intendit, qui ad duo milliaria indè aberat. Explorata indè locorum opportunitate, primò mittit centum equites ſclopetarios, qui ad leuia certamina hoſtem prouocent. Eos ſubſequi iubet quingentos pedites ſclopetarios, & trecentos dupliciarios milites cumprimis inſignes. Ijs ſubiungit mille alios ſclopetarios: atque ijs aliquot cataphractos. Poſt hos ſuccedunt Hiſpani, atque indè ſex Germanorum peditum ſigna: mox quindecim ſigna Burgundionum. Indè rurſus equites trecenti leuis armaturæ: ad extremum alij equites trecenti. Hoc ordine regius exercitus, Albano diſponente, contra hoſtes profectus eſt, ad quos debellandos ſingulari quadam arte & induſtria Albanus vſus eſt: nec diù ſibi cunctandum exiſtimauit, quòd hoſtium machinatione foſſarum aquæ increſcerent, quibus ſperabant ſe illius exercitum ſubmerſuros: & à cælo pluuia impendéret, quæ magnū eſſet ſclopetarijs impedimentū allatura. Mandauit igitur filio ſuo Ferdinando à Toleto, vt cum ea, quam diximus, inſtructa acie moueret contra hoſtes ad certum quēdam locum, vbi ipſum ſecu-

Rurſus amittit.

Geuſei cæduntur.

Albanus quo ordine ſuum inſtruxerit exercitum.

ſecuturum expectaret. Commiſſum eſt prælium duabus horis ante meridiem,& Albani Ducis filius duabus à meridie horis eò peruénit. Vt autem viderunt ſclopetarij inſtructam aciem à tergo ſequi, vſqueadeò animis confirmati ſunt, vt impetu facto in hoſtium tormenta, ea vi occupârint,moxque in hoſtilem aciem facta impreſsione, eos in turpem fugam coniecerint. Continuata eſt hæc pugna vſque in veſperam alterius diei,ità vt ſinè intermiſsione hoſtes cęderentur à regijs,ſolumque omne cæſorum cadaueribus, lanceis, ſclopetis, alijſque armis adeò oppletum cerneretur, vt vix liceret vltrò citroque ingredi. Quibus ea offerebatur occaſio,vt poſſent in aquas ſe demergere,illi felices ſibi videbantur: tantus eos terror inuaſerat. Incidit hoc prælium in viceſimumprimum Iulij,periêruntque hoſtium ſeptem millia, regiorum non niſì octo deſiderati ſunt,et totidèm vulnerati. Capta ſunt ex hoſte ſigna militaria viginti, ſedecim magna tormēta. Quatuor ſigna ipſi hoſtes in aquas abiecerunt. In cæſorum numero non pauci fuêre Belgæ profugi & deſertores. Comitum Ludouici Naſſouij & Hochſtratani res ceſsêre victori: tametsì Hochſtratanus biduo antè diſceſſerat, & Ludouicus nauicula Embdam confugerit. Multa pecunia,multa ſupellex ārgētea capta, cum equis partìm equeſtribus,partìm currilibus quingētis ſupra mille, prædaque multa. Inſignis hęc fuit victoria,& à Catholicis eius cauſa non vno loco Deo ſolenniter actæ gratiæ. *Magna ſtrages edita Geuſeorũ in Friſia.*

Hoc anno ſub finem Auguſti tertium ciuile bellum in Gallijs motum eſt. Quæ tum illic geſta ſint, non meis, ſed Galli cuiuſdam, hominis ſanè docti,verbis huc adſcribam,quemadmodùm etiàm ex eodem ſuprà quædam annotaui. Eſt Epiſtola ad quoſdam magnificos viros ſcripta, habeturque impreſſa. Ego non omnia ex ea deſcribo,ſed quæ meo inſtituto ſufficiant. Alij quandoquè copioſè res aliquot ſuperioribus annis geſtas conſcribent. Ait ergò: Matiſcona Sequanorũ,proſtrato tormentis muro,cæſiſque ſeditioſis, à Mantuano capta, apparatus bellicus,qui è Geneua mittebatur,interceptus,ſulphurei pulueris copia ingens,armorum omnis generis maximus numerus. In Delphinatu Iohãnes Adreſſius,verſa in hæreticos ira, quam ſuperiori tumultu in Catholicos exercuerat,oppida,arces,vrbes plurimas ferro aperuit,ſupra ſex millia cecídit. In Comitatu Foreſiorum ad fanum Germani Vallis,duce Muntacellario Vaſcone & Iacobo Vrffæo,pugnatum eſt cum duobus millibus hæreticorum,quos Ponſonatius,qui eo prælio perijt,contraxerat. Catholici vicerunt,eò quòd equite ſuperiores eſſent. Qui eo prælio ſuperfuêre,adiunctis in fuga pluribus cohortibus,atque viribus earundem acceſsione recuperatis,iterùm cæſi ſunt circa Bilhomum: vbì nisì victores noſtri euaſiſſent,planè conclamatũ fuerat de omnibus. In prouincia Phocenſi acerrimè quoquè dimicatum:productis ingentibus è Maſsilia tormentis,& Ciſterone oppido,cis Druentiam flumen obſeſſo, Catholici ſuperiores extitêre. In Occitana apud Murgonem prælium commiſſum, duce Tendano Comite,& Suza viro fortiſsimo, & Ioiſa Aruerno. Ex hæreticis mille quingenti cæſi, plures vulnerati: quos oppidani, qui euen- *Tertium ciuile bellum in Francia.* *Hugonotæ paſsim à regijs profligantur.*

 tum

tum pugnæ expectabant, in fugam verſos trucidârunt. Ex noſtris, eô quòd inſtructiores eſſent, & tormentis abundarent, pauci deſiderati. In Aquitania Monlucius decem vexilla, quæ Rupellam iter intenderant, profligauit: quam vrbem Farnacus Præfectus à Rege deficiens, magno regni detrimento prodiderat. Aumalius quinque cohortes peditum, Briſſacius ad fanum Spinæ in Campania quatuor equitum turmas ex improuisò adorti, afflixêre: Mantuanus ad fontes aquæ bellæ, equites mille. Is domum rediens ad importunas preces parturientis vxoris, ab hoſtibus penè centum interceptus eſt. Qui cum Mantuano erant itineris comites vigintiquatuor, etsì inermes, primi tamen enſes in hoſtes vibrârunt à vertice armatos, & tam dextrè ſuperis fauentibus dimicârunt, vt ſex vltra viginti coniectis in fugam, cæteros exanimes reliquerint: duo de noſtris mortui. Mantuanus tormento genu læſus, atque ex vulnere in febrim incidens, tamen auxiliante Deo & Virgine matre, cui ſe ad templum ſuum Lauretum deuouiſſet, euaſit incolumis. In Neuſtria Germani equites ſexcenti à Rineriano cæſi. In Sequanis exules, qui ab alijs ſeditioſis fecerant ſeceſsionem, cùm à nemine reciperentur, eſſentque fermè ſeptingenti, conſilium capiebant de occupando per proditionem Iohannis Vinarij oppido. Id Vantous vir nobilis reſciens, valida manu ſeptus, circunuentos ad vnum omnes miſerè iugulauit, quandam vrbem Hannoniæ, muro diù quaſſato, cepit, diripiendamque militi tradidit. Antiſsiodoro recepta, externi hæretici abiêrunt. Quo animaduerſo, Catholici, qui in vrbem reuerſi fuerant, abeuntes perſecuti, in itinere oppreſſerunt. Duæ Occitanorum cohortes in Turonibus à Præſide Ambaſianorum cæſæ ſunt. & poſt pauca: Præterire non poſſum Claudiæ Turoniæ factum, è nobiliſsima apud Aruernos Turoniorum gente. Ea, abſente Iuſto Turonio filio, quem Rex legatum in Italiam ad Pium Pontificem miſerat, ab hæreticis obſeſſa, virili animo ducis munus implens, cum paucis militibus diù eorum impetum ſuſtinuit, arcemque Turoniam, in Rhodani anguſtijs ſitam, cum oppido ſeruauit.

Rupella à quo prodita Hugonotis.

Votũ Mantuani ad virginem matrem.

Claudiæ Turoniæ virile facinus.

Hæc quidem ille, ſed breuiùs, quàm vt tantæ rei ſufficiant: nec tamen hactenùs mihi viſa eſt hiſtoria, à Catholico ſcripta, vbì prolixè res Gallicę commemorentur. Hæretici multa de ijs ſcribunt, ſed illis fides tutò haberi non poteſt. Scribunt quidam, regem Galliarum miſiſſe præſidium Rupellam, ſed Rupellẽſes id recusâſſe, Condæumque ſolicitâſſe, & eum veniſſe eò decimonono Septembris: ſecutam verò eius vxorem cum aliquot nobilibus Hugonotis. Admiralij quoquè fratrem, qui anteà Cardinalis fuerat, profectum in Angliam, & eius gentis reginam inuitâſſe ad Hugonotas adiuuandos.

Porrò Galliarum rex aduersùm hæreticos menſe Octobri edictũ propoſuit, vt eorum miniſtri è regno excedant, ſola Catholica religio obſeruetur. Alterum quoquè edictum publicatum eſt, eoque hæreticis honores & dignitates ademptæ. Horum edictorum exempla Hugonotæ ad ſymmyſtas ſuos in Germaniam & Angliam miſerunt, vt eos incitarent ad maturè ferendam opem laboranti Euangelio Caluini.

Edicta regis Franciæ contra hæreticos.

Eodem

Eodem menſe in territorio Pictauenſi terræmotus fuit. Hugonotæ verò, vt neruum belli pecuniam ſibi conflarent, præter magnã auri ſummam, quam ab exteris accepêre, bona Cleri in ditione Pictauenſi mobilia quidem diripuerunt, immobilia diſtraxerunt, cùm eius rei nulla eſſet apud eos poteſtas, nisi quòd reformatis iſtis omnia licent, maximè in Clerum, cuius hoſtes ſunt acerrimi. Feruntur tunc grandem pecunię ſummam, quam mutuò ab amicis acceperant, partim campanarũ metallo perſoluiſſe. Argumento id eſt, multas eos è tẽplis campanas abſtuliſſe. Eiuſmodi officia grata ſunt malis dæmonibus, qui oderunt campanas, tanquàm tubas quaſdam regis æterni. Sed antequàm pergamus in harum rerum commemoratione, redeundum eſt ad Albanum principem, & Belgicas res, quæ hoc anno geſtæ ſunt. Res Cleri ab Hugonotis direptæ.

Cùm Ludouicus Naſſouius, amiſſis copijs ſuis, vix regiorum manus effugiſſet, rursùs collegit quas potuit vires, & ad fratrẽ ſuum principem Auraicum ſeſe adiunxit. Habebant illi duo fratres iam magnum exercitum, quorundam ope adiuti, putabantque ſe, Albano profligato, Belgio potituros. Albanus Dux non ignarus quid molirentur, & quas haberẽt copias, luſtrato apud Traiectum inferius exercitu ſuo, ad eos profectus eſt, daturus operam, nè per Moſam fluuium in ditiones regis ingrederentur. Simul autem publico edicto, magnis propoſitis pœnis, ſtatuit, vt quiſquis profugorum, proſcriptorum, in cuſtodias abductorum, & ſupplicijs affectorum quælibet bona mobilia ac immobilia obtineret &c. ea certis hominibus traderet. Eodem tempore venêre à rege Hiſpaniarum quadringenta coronatorum millia, & bìs mille quingenti Hiſpani milites, qui eueſtigiò ad Albani caſtra profecti ſunt. Ex ijs cognitum fuit, in Hiſpanijs Comitis Hornenſis fratrem cum tribus alijs capite punitum eſſe. Magnæ copiæ principis Auraici.

Albanus Dux vbì cum exercitu Traiectum ſuperius attigit, Moſam tranſmiſit, commeatûs auertendi cauſa, vt hoſtiũ conatus retardaret. Sed cùm metus eſſet, nè fortaſsìs per Burgundiam ad Condæum abirẽt, ſuasque vires cum illo cõiungerent, miſſa eſt ab Albano pecunia illius prouinciæ præfecto, qua, ſi res poſceret, militem ſibi cõpararet, cuius opera fines ſuos ab hoſte tueretur. Atque ità porrò mouit caſtra Albanus contra principem Auraicum, qui tum apud Rhenum ſuas habebat copias, quas auxerat ſignis quatuordecim Nicolaus ab Hagſtat, cuius ea cauſa bona omnia fiſco ſuo addicta eſſe voluit illuſtriſſimus Archidux Auſtrię Ferdinandus, quæ quidem bona in ipſius ditione eſſent, quòd, ipſo ꝓhibente, auſus eſſet cogere militem contra regem Philippum. Erant tum in Albani caſtris ſex millia equitum & triginta peditum: quibus ille volebat ditionis Leodienſis homines inuadere ac debellare, quòd multi ex eis hæreſi deprauati, Epiſcopo ſuo, egregio & ſapientiſſimo principi, debitam nollent præſtare obedientiam, atque eo inuito, regis Philippi hoſtibus in eam regionem ſe aditum præbituros recepiſſent, vt quidam ſcribit, qui huic bello interfuit. At tamẽ conſultius ei viſum eſt, priùs explorare, quorsùm iter hoſtes intenderẽt, vt vbì maior videretur incũbere Albanus mouet contra illum.

neceſſitas, illic potiſſimùm ſuas eis vires opponeret. Menſe Septẽbri ad eum perlatum eſt, principem Auraicum Rhenum trãſmiſiſſe cum octo millibus equitum, & * vigintiquinq; peditum. ſic quidem habent impreſſi codices, niſi mendum eſt in numeris. Signis eius militaribus inſcriptum erat, Pro lege, grege & rege: iuſſitque proclamari, ſe Ducẽ Albanum inuiſere velle. Ab illuſtriſſimo Iuliacẽſi principe petijt commeatum & copiam traducendi per eius fines exercitûs: ſed nihil impetrauit. Adiunxit ſe tum illi nobilis quidam cum mille quingentis equitibus, qui planè decreuerat nec vngues p̃cidere, nec pilos radere, donèc Egmõdani Comitis, cui ſanguine iunctus erat, necem vltus eſset. Nõ multùm ſylueſtri homini abſimilis is videbatur.

Symbolum militare principis Auraici.

Porrò Albanus Dux caſtra mouit ad milliare vnum à Traiecto Moſæ, illic hoſtium aduentum præſtolaturus. Detinebantur per id tempus ab Auraico naues aliquot, itemque mercatores Belgæ Francophordiam ituri, è quibus pecuniam extorſit, qua opùs illi erat ad tantas alendas copias. In caſtris eius orta ſeditio eſt inter Germanos & Gallos, quam cùm ſopire vellet, vulneratus ipſe eſt, & tormentorum eius præfectus perijt. Albanus interìm hærebat circa Traiectum, ſcire volens quam in partem hoſtis tandèm promoturus eſſet. Certò autẽ comperit, nõ eum in Franciam moliri iter, quod anteà rumor ſparſerat, ſed præmiſſis per Rhenum machinis bellicis, tendere cõtra Geldriam. Vbì Kerpenam venit Auraicus, (qui vicus eſt regis Hiſpaniarum, nec ità procùl Colonia Agrippina abeſt) ducentorum militum præſidium ibì reliquit. Valdè incerta erant eius conſilia, id eſt, quid tamen animo moliretur. Labebatur tempus, nec quicquam memorabile efficiebat, cùm tamen ſcribant quidam, potuiſſe eum interdùm oblata opportunitate rem benè gerere. Iam autumnus aderat, & multa pluuia ruebat è cælo, quod eſt illis regionibus familiare. Vt verò in futurum vernum tempus in hybernis aleret tam copioſum militem, non ferebant prouentus eius, tametsì nõ defuêre fortaſsìs magnates quidam, qui clàm ſuppeditarent impenſarum partem quandam. Sed nemo ferè tam prodigus eſt rerum ſuarum, vt ſemper dare velit, præſertìm vbì dubius eſt euentus. Non deerant, qui ſuſpicarentur habere eum in vicinis regis ditionibus, qui ei ſtuderent, vellentque ei prodere loca quædam, atque ea cauſa hærere eum, & moras nectere. Sed Albanus Dux loca omnia, vbì poſſet aliquis proditionis metus eſſe, ità communierat, vt eiuſmodi machinationes, ſi quæ eſſent, nullos habituræ ſucceſſus viderentur. Etsì autem apud Leodienſes quidam magìs illi, quàm Albano, addicti putarentur, attamen ciuitas ipſa cum Epiſcopo & eius primario Clero ſe coniunxit, conſcriptaque ſunt ſex peditum ſigna, & in vrbem recepta. Ità factum eſt, vt neque Albanum, neque Auraicum intrà oppidum admittere vellent.

Auraicus detinet naues & mercatores aliquot.

Nihil efficit memorabile.

Leodij præſidiari⁹ miles conſcriptus.

Diſciplinæ militaris cenſura & ſeueritas in caſtris Auraici, vt tum quidem publicè ferebatur, perexigua erat: deerant naues, quibus pontem efficerent: non magnus ſuppetebat commeatus, non puluis ſulphureus & pilæ, ità vt multi exiſtimarent hoc rerũ ſtatu conatus eius diu-

turnos

turnos eſſe non poſſe. Albanus contrà rebus omnibus inſtructiſſimus erat, habebatque in Moſa vaſto flumine pontem factitium ex nauibus, nec deerant naũes, quibus poſſet alterum, ſi opùs foret, efficere. Tandèm menſe Octobri Auraicus iter ſuis copijs per Moſam præter omnẽ expectationem loco, qui per id tempus vadoſus erat, effecit, non tamen ſinè iactura aliquot equorum & hominũm. Ea arte animaduerſa, Albanus ità ſe comparauit, vt hoſtibus omnem adimeret opportunitatem ſeſe communiendi, atq; ijs in locis hybernandi, nisì vellent in patentibus campis ſua metari caſtra, quod fieri ſine maximo illorum detrimento non poſſet. Oppoſuit autem caſtris ſuis, vbì plus periculi impédére videbatur, machinas quaſdam reticulatas, miro artificio confectas, quibus facilè à ſe repentinos hoſtium, præſertim equeſtrium, incurſus auertere poſſet. Iam propè coniuncta erant vtraque caſtra, cùm eccè viceſima Octobris Auraicus ſeſe loco mouens, obuiàm progreditur copijs auxiliaribus, quas ab Hugonotis expectabat. Mouet caſtra etiam Albanus, ſequitur ſensìm abeuntes, qui ſanè temerè admodùm ttanſmittere inſtituebant fluuium, qui Brabantiã à Leodienſi ditione ſeparat. Cùm enim iam quidam tranſijſsent, miſit Albanus è ſuis aliquot Hiſpanorum millia & equitatum non contemnendum, à quibus permulti hoſtes cæſi ſunt, & capti non pauci, atque in ijs nobilis quidam, Auraico inprimìs charus, qui poſteà, iubente Albano, capite punitus eſt. Non parùm ea clades perturbauit Auraicum, hæſitque aliquot dies illo in loco. Ex captiuis hoſtibus cognitum eſt, veniſſe quidem ad Auraicum copias, quas ex Callia expectârat, ſed non nisì magnam caſtris eius calamitatem & inopiam attuliſse, ità vt multi inedia conficerentur.

Auraicus ducit ſuas copias per Moſam.

Temeritas hoſtium.

Cæduntur multi à regijs.

Ijs cognitis, Albanus hoſtes illos non magni pendit. Sub finẽ Octobris Auraicus annonæ & pecuniæ egeſtate compulſus, cùm nulla ſpes alicuius ſubſidij affulgeret, caſtra mouit quanto maximè fieri potuit ſilentio. Albanus abeuntes inſequitur, cuius iam exercitus multorum equitum & peditum acceſſione valdè auctus erat. Auraicus per Moſam rursùs in Germaniam ſe rediturum ſperans, vbì ſenſit à Leodienſi epiſcopo id non permitti, nec ſinẽ ingenti periculo traijcere poſſet, quòd iam aquæ Moſæ intumuiſsent, conuerſo itinere, in Gallias contendit ad Hugonotas, idque tanta celeritate, vt quanuìs Albanus nõ ſegniter fugientem perſequeretur, eius tamen exercitum ad iuſtum certamen attingere non poſset: licèt ab eius equitatu non parùm damni datum ſit illis. In ipſa fuga, quod dolendum eſt, paſsìm regis ditiones miſerè inflammauit, non ſinè multorum miſerorum hominum maximo detrimento. Tandèm è Belgio exceſſit, magno quidem liberatus periculo, ſed omni ſua ſpe fruſtratus.

Auraicus clàm motis caſtris, fugã meditatur.

Recedit è Belgio.

Etsì autem Albanus Princeps alia ratione debellare eum potuiſset, attamen noluit vir prudentiſſimus ſuum militem temerè periculo obijcere, cùm in eiuſmodi prælijs ſæpè admodùm ancipiti euẽtu pugnetur: multoq; illuſtrior victoriæ laus ad eum reditura ſit, ꝗ nulla ferè ſuorum iactura & in Friſia primùm hoſtes concíderit, & deindè è tota Belgica

regis

regis Philippi prouincia eos profligârit. Nemo ſanè eſt, qui huius anni inſignes aliquot victorias & multa præclarè geſta ad eius eximiam laudẽ dubitet pertinere: ſed de his quandoquè alij ſcribent, qui in eiuſmodi erunt magìs exercitati, omniaque certiùs comperta habebunt. Ego breuis ſum more meo. Porrò è Belgio excluſo hoſte, Albanus Cameraci hęſit nonnihìl cum vniuerſo exercitu. Deindè quibuſdam per fines eius regionis diſtributis, plerisq; dimiſſis, præſertìm Germanis, nonnullis Antuerpiam & Valencenas ablegatis, reliquis in Hollandiam, Cameraco diſcedens, Bruxellas venit, moxque in templum ingreſſus eſt, vbi cantatum eſt, ità vt par erat, TE Deum laudamus. Pro inſigni enim victoria nemo iuſtiùs laudari debuit, quàm rerũ omniũ præpotens Deus, in cuius ditione cũcta ſunt poſita, in cuius manu ſunt omnes fines terræ, qui dat dignis victoriam.

Albanũs venit Cameracum.

Indè Bruxellas.

Eſther 13. 2. Mac. 15.

Hoc ipſo anno 68. habitum eſt colloquiũ Altenburgi inter præcones Euangelij ſecundùm Luterum. Inchoatum eſt 20. Octobris, & durauit vſque ad nonum Martij diem anni 69. Etsì autem facilè animaduerterẽt illi, non ſine ſumma ignominia tam fœdas altercationes in publicũ euulgari, tamen cõmittere non potuerunt, præſertìm Ienenſes dogmatiſtæ, quin & Latinè & Germanicè valdè prolixè typis imprimendas curarẽt. Horum caput fuiſſe videtur Iohannes Vuigandus, egregius Luteranus. Res eſt admirationis plena, ꝙ cùm ex vtraque parte nõ Zuinglij aut Caluini, ſed Luteri Euangelium profiteantur, & interìm nihilominùs odioſiſſimè inter ſe diſſideant, tamen miſerã plebem adeò ab illis teneri faſcinatam, vt videre non poſſit, nulla ratione poſſe illos puram & ſanam adferre doctrinam, quod tamen vtrinq; mirè iactitant, qui tam pertinaciter inter ſe corrixentur. Magna eſt hæc profectò ira præpotentis Dei. Vuittenbergenſes & Lipſenſes nonnihìl ſe videntur accommodâſſe ad INTERIM Cæſareum, de quo longè ſuprà diximus, vt, quẽadmodùm Ienenſes aiunt, ingentẽ indignationem atque pericula effugere poſſent. Id malè habet Stoicos & rigidos Luteranos, quòd, vt ipſi aſſerunt, ex eiuſmodi Interimiſticis actionibus pullularent nouæ locutiones, noua dogmata priùs improbata, & quædam cæremoniæ rursùs admitterentur. Vndè id illi conſecuturum verentur, vt ſensìm Luteri doctrina euaneſcat, ac tandèm prorsùs exibiletur. Et cùm Luterus ipſe non ſemèl pugnantia ſcripſerit, homines ſtultiſſimi ab eius ſententia putant nullo pacto diſcedendum: eosq; docere volunt grauiter peccâſſe, qui ad Catholicos aliquanto propiùs accedendum ſenſerint: quibus inter alia etiã hoc obijciunt in præfatione huius Colloquij, ꝙ Miſſalia & Agendas Papiſticas denuò conati ſint in Eccleſiam introducere, quãuìs pauliſpèr circuncifas & correctas: item docere neceſſitatem bonorum operum ad ſalutẽ & iuſtitiam. Obijciũt etiàm, quoſdam ex illis, cùm eſſent commonefacti ab ipſis, velut apros ſylueſtres in alios exèruiſſe dentes, idque publicis ſcriptis editis. Iam verò cùm ad hoc Colloquium ventum eſſet, aiunt aduerſarios ſuos plurimũ ipſis ſemper negocij feciſſe in transferendo ſtatu cõtrouerſiæ, & in ponẽdis miris artibus inſidioſis pedicis, quibus conſtrin-

Colloquiũ Altenburgenſe inter Luteranos.

Oculos habent, & nõ videbunt.

Luterani alij quid alijs obijciant.

Eccè tibi candorem Euãgelicũ.

ſtringerentur incauti: diù ipſos in Theſi circunduxiſſe & quæſtiunculis, irriſionibus, contumelijs, ſatyricis inuectiuis exagitâſſe: ſuas corruptelas & falſa dogmata (quæſo lector aduerte) tantùm horriſona quaſi tempeſtate maledicorum verborum abſque omni fundamento & timore Dei conatos eſſe tutari. Item inter alia propoſuiſſe eos, veſtem nuptialem nõ eſſe ſolam fidem, ſed fidem & bona opera. Sed hoc quoq; annotant in hac Præfatione, noluiſſe eos permanere vſque ad finẽ in colloquio, ſed varijs ſermonibus ideo egiſſe, vt Ienenſes putarẽtur mirabilia portenta in medium allaturi fuiſſe, ſi in Colloquio ipſi mãſiſſent. Porrò autem ipſi ſe referunt ad verbum Dei, id eſt, vtrunque Teſtamentum, ad veram Auguſtanam Confeſſionem & Apologiam, ad libros Luteri. Sed quid facturi ſunt miſeri, cùm de Luteri libris deprauatis, ipſi Luterani inter ſe corrixentur, ſatisque índicent ipſam quoq; Auguſtanam confeſsionem corruptam eſſe, cùm hîc aiunt, ad veram Confeſſionem ſe referre? Et hoc quidem veriſſimum eſt, ità vt iam ſub ea confeſſione etiam Caluiniani & Zuingliani deliteſcant, frementibus Luteranis rigidis, qui eos hauddubiè cum ſuo Lutero execrantur. Multas deindè cauſas adferunt editi huius Colloquij, in quibus ſeptimum locum obtinet, quòd altera pars non ſolùm Colloquiũ ſuo priuato arbitrio abruperit, ſed etiã ſinè omni cunctatione ſynodũ ex quibuſdã ſuarũ partiũ theologis coëgerit, ibiq́ue ipſorũ partẽ abſentẽ ſuo calculo & decreto damnârit: eam damnationẽ mox in ciuitates & aulas principum ac potentum ſpargere non dubitârit. Octauũ verò locũ ſibi vendicat, ꝙ pars altera abſque vllo fine inuectiuas edit, vt M. Selneccer, D. Pfeffinger in ſuis libris impreſſis, Iohannes Maior in ſuis libellis famoſis, & alij. Hæc & pleraq; alia ex Colloquij huius ſola Præfatione ſuccinctè collegimus, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt iſtorum hominum cæcitatem & deploratam ſtultitiã toti orbi adeò prodant, vt meritò gratulari ſibi, & ingentes Deo gratias agere debeant, qui Dei benignitate ſeruatos ſe ſentiunt, nè ad iſtorum tam miſerè perpetuò corrixantes ſynagogas, cum præſentiſſimo æternę ſalutis ſuæ diſcrimine ſe adiũgerent. Mirũ eſt, iſthæc aut non animaduerti, aut negligi etiã à pleriſq; doctis viris. Præclara ſanè lux allata eſt orbi Chriſtiano ab iſtis cæcis & infauſtis magiſtris, quos malus dæmon tenaciſſimè habet ſuis caſſibus implicatos: quorũ etiã & ingenijs & linguis & ſtylo egregiè nouit vti ad euertendos incautos, qui nõ nôrũt ex fructu cognoſcere arborẽ. Mira in iſtorũ Ienenſiũ, ſicut & aliorũ hæreticorũ, ſcriptis nonnullis magnę cuiuſdam religionis & pietatis ſimulatio ineſt: & niſi hæreticorum artes calleas, putabis Angelos, non homines, loqui. Ità crebrò timorem Dei, pietatem, Deum omnia inſpicientem, Deum ipſos regentem & confortantem, Chriſtũ, vt citò veniat, ipſos orantes, & multa id genus alia, profano è pectore prodeuntia, ſcripto & ſermone crepant: vt non immeritò Chriſtus dixerit, etiã electos, ſi fieri poſſit, in errorem miſſum iri. Sed qui propiùs eos intuetur, lupos rapaciſſimos, animas miſerorũ iugulare & vorare cupientes facilè agnoſcit: idque illi vel maximè, qui Deũ recto & puro corde quærunt, colũt & amant, quos nunꝗ ſinit Deus eiuſmodi vul-

Corruptelæ & falſa dogmata Luteranorum.

O miſeros & inſulſos theologos.

Synodus Luteranorum dãnat Luteranos.

Inuectiuæ Luteranorum in Luteranos infinitæ.

Matt. 7.

Hypocriſis & ſimulata religio hæreticorum.

Matt. 24.

vulpecularum fraudibus circunſcribi. Porrò homines leues mundi vanitatibus deditos, voluptatum amantiores quàm Dei, prurientes auribus, facilè iſti pſeudoprophetæ pertrahunt in naſſam ſuam, libertatē illis promittentes, cùm ſint ipſi ſerui corruptionis. Et certè vt hodiè viuunt homines, non valdè mirum eſt, tam multos labi in fœdos pudendosq́ue errores, & ab iſtis delicatis & ſuauibus magiſtris in tam pugnantes rapi ſectas. Illi facilè perſeuerant, qui diuino timori & amori inhærent, qui, vt propheta Micheas admonet, ſoliciti ambulant cum Deo ſuo, & abſtinent à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduersùs animam: quorum conuerſatio in cælis eſt. Non dereliquiſti quærentes te Domine, ait propheta Dauid. Poſſunt tamen etiã boni nonnunquàm induci in errorem, ſed citiùs reſipiſcũt, quandò ſola ignorantia & humana quadam infirmitate labuntur. Optimè admonet Apoſtolus, vbi ait, Diſcedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Hoc qui faciunt, Deo benè ꝓpitio, hęreticorũ præſtigijs non facilè patebunt. Sed ad rem.

2.Pet. 2.
Mich. 6.
1. Pet. 2.
Pſal. 9.
2.Tim. 2.

Aiunt ijdem Ienenſes in ſua Præfatione, impium eſſe inſtitutũ quorundam politicorum præpoſterè ſapientium, qui velint iſtas contentiones affabrè conciliare, acsi tantùm de verbis litigetur, vbì de rebus grauiſſimis confertur. Hoc certè illi ſic ſcribunt, & ſua ſponte fatentur de rebus grauiſſimis ipſos inter ſe litigare. Et tamen non pudet quoſdam ex iſtis ſectarijs, palàm editis libris affirmare, & miſerrimę plebeculę perſuadere, nullam inter Euangelicos eſſe doctrinæ diſcrepantiam, nullas contentiones. Et ſic permulti ſentiunt, & interìm tamen non ſentiunt fœdiſſimè & indigniſſimè ſibi ab iſtis illudi. Si nullę inter eos lites ſunt, cur tot contentioſa ſcripta ab illis euulgantur? Si verò, quod ipſi palàm afferunt, & res ipſa euidentiſſimè teſtatur, etiã de grauiſſimis rebus corrixantur, cur illis fides adhibetur? O miſeram mortalium cæcitatem. Sed hęc fortaſsìs extra inſtitutum: at ſunt tamen annotatione digna, quæ ſi pleriq; ex animo recta ſecum via reputare vellent, haud difficulter redirent in viam. Ad has pręſtigias pertinet etiam illud, quòd in hoc pręclaro Colloquio negant opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem, & rursùs diſertis verbis affirmant, neceſſarium eſſe, vt per pœnitentiam redeamus & conuertamur ad Deum. Quæ enim poteſt eſſe pœnitentia ſine deteſtatione peccati & ſtudio bonorum operum? Sed has fraudes vulgus nõ aduertit. Omnis autem ſcriptura diuina, plena eſt ſententijs, quibus docetur, homini ad ſalutem neceſſaria eſſe bona opera. In ſupremo mundi die non eſt dicturus Chriſtus, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, quia credidiſtis, ſed, Quia eſuriui, & dediſtis mihi mãducare &c. nec impijs tum dicturus eſt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, quia non credidiſtis, ſed, Quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Quæ loca abundè ſufficiunt ad horum confutandam imperitã & inſulſam theologiam, quam ex Luteri ſui lacunis hauſerunt, non ex verbo Dei, neq; ex ſanctiſſimorum & doctiſſimorum patrum monumentis. Hactenùs de Colloquio Altenburgenſi egiſſe ſatìs ſit, cuius ſola Præfatio vberem nobis materiã ſuppe-

Vide Lector, quibus de rebus inter ſe contendant ſectarij.
Præſtigiæ hæreticorũ.
Matth. 25.

ſuppeditat ad iſtorum hominum ſtultitiam declarandam. Quòd ſi verò ex toto Colloquio floſculos alios colligere vellem, contexerē coronam, iſtorum mōſtroſis capitibus dignā. Sed abeāt illi cum ſuis putidis mendacijs ad ſolas terras: ego ad hiſtoriam reuertor.

ANno 1569. ineunte, ob quaſdam Hiſpanorum res in Anglia detentas, Antuerpiæ mercatores Angli & eorum facultates malè acceptæ ſunt. Porrò in Anglia par pari relatum illis, qui è regis Hiſpaniarum ditionibus eſſent, ceſſatumque eſt à mutuis commercijs, non ſinè magnis vtriuſque partis incommodis.

Inter Albanū & Angliæ reginā ſimultas.

In Gallijs, vt quidam ait, cuius extat ſcriptum, tertius tumultus, quo Hugonotæ rursùs arma corripuerunt, cùm iam omnia præcedentibus euerſa atque diſſipata fuiſſent, quicquid etiam reliquæ ſpei fuerat, tum in agris, tum in ciuitatibus, abſtulit. Longum eſſet, inquit idem, recenſere, quot oppida, quotque prouinciæ penè funditùs ſint euerſæ. Tres exercitus, interdùm quatuor tota hyeme Gallia aluit, omnia deſperata: facta eſt Gallia quasì vidua, Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius. & paulò pòſt: Interìm tamen reperta ſunt ſupra ſeptingenta millia, qui non curuauerunt genua ante Baal: ſed tribulatione ipſa robuſtiores effecti, opes, fortunas, corpus, animam deniq; ipſam non recusârunt ponere. Qui vi & ferro hoſtibus ſe opponentes, multa pręclara apud Toloſam geſsêre. Iuerunt ad decem millia, qui inſtructi zelo diuino, & ardentes amore iuſtitiæ, prædia ampla, vxores & liberos egregios reliquerunt, Chriſtoque ſeſe deuouentes, proprijs militârunt ſtipendijs, ſolo victu contenti: de reliquo nudi, nudum CHRISTVM ſequentes, cum hac inſcriptione: Eamus & nos, & moriamur cum Chriſto. Propoſitum habebant ij omni die tremendis adeſſe myſterijs, & Deiparam veſpertino tempore ſalutare ſolita antiphona, Salue regina &c. Itaque diuino magìs, quàm humano auxilio freti, multas vrbes ab hæreticis occupatas receperunt, multa hæreticorum millia oppreſſerunt.

Tertius tumult⁹ Frāciæ quàm perniciosus.

Multi Catholici conſtantes in Francia.

Iohan. 11.

Cùm autem regnum pluribus partibus eodem tempore à ſeditioſis vaſtaretur, coactus rex diuidere ſuas copias, partem fratri Henrico Valeſio tradidit, partem regulo Aumalio, tertiam ſibi in præſidium reſeruauit. Leuia certamina vndiquè ſæpè commiſſa. Tandèm ab Henrico regis fratre hoſtes intercepti, impietatis ſuæ dignas pœnas pēndere coacti. Eo prælio cecidit & contritum eſt caput ſerpentis Ludouici Condæi, cum triginta ex præcipuis ducibus ſeditioſorum: numerus vulgi promiſcui incertus. Si tria capita, quæ reſidua ſunt, eádē fortuna dempta fuiſſent, omnia eſſent in Gallijs placidiora, quæ tamen eneruata iam & ad extremam miſeriam videbantur redacta. Ex noſtris Briſſacius, vir omni tempore lugendus, fortiter dimicando cecidit, in cuius morte arx cum oppido capta, igne & gladio cōſumpta eſt. Hæc ex ſcripto illo excerpſim⁹.

Cōdæus in Gallijs perit cū multis.

Sectarij, qui hoc bellum ſcribunt, mirè prędicant Condæum, & inter cætera aiunt eum in pręcipuo ſigno militari hæc inſcripta habuiſſe, Pro Chriſto & patria dulce periculū. Et reuerà pro Chriſto & patria dul-

ce periculum: ſed quid hoc ad Condæum & ſocios Hugonotas, qui aduerſùs legitimum regem & dominum ſuum totiès rebellârũt, & florentiſſimum Galliæ regnũ miſerandum in modum deuaſtârunt, qui catholicam religionem & Chriſti Eccleſiam modis omnibus oppugnârunt? Accidit Condæo, quod ferè ſolet ſeditioſis, vt malè pereant. Multa poſſent adferri exempla, ſed miſeri mortales nolunt nec alieno quidem periculo ſapere. Per id tempus, quo cæſus eſt Condæus, Carolus Galliarum rex erat in Metenſium vrbe cum regina matre & alijs multis. Viceſimo

Carolus Franciç rex apud Metẽſes quid egerit.

die Martij, qui fuit Dominicus, publica apud Metenſes inſtituta eſt proceſſio per ciuitatem, oratumque in ea eſt pro pace & victoria aduersùs hæreticos. Ei proceſſioni interfuit rex ipſe Chriſtianiſſimus cum Carolo Lotharingiæ Duce, Carolo Cardinali Lotharingiæ, Cardinali Burbonio, duabus ſuæ maieſtatis ſororibus, multiſque alijs proceribus & nobilibus. Regina mater tum parùm commoda vtebatur valetudine. Proxima nocte allatus eſt ad regem nuncius de interfecto Códæo & hoſtibus ſuperatis. Itaq; rex media ferè nocte ſurgit è lecto, properat ad ſummam ædem, alta voce coram primario altari depromit canticum, Te Deum laudamus: iubet campanas omnes ſolenniter pulſari, cunctis ad rei nouitatem obſtupeſcentibus. Deindè eiuſdem diei hora tertia pomeridiana,

Apud Metẽſes interdicũtur exercitia Caluiniana.

ipſo iubente, ſolo æquatur ſynagoga Caluiniſtarum, ad portam S. Barbaræ conſtructa. Lætabantur his omnibus catholici, hæretici pudefiebant. Pòſt etiam publico edicto rex vetuit, nè qua ſua exercitia in ea vrbe atque ijs locis hæretici haberent.

Hoc anno (vt ſcribit doctiſſimus vir Nicolaus Sanderus Anglus lib.

Excuſus eſt Louanij anno 71.

7. De viſibili eccleſiæ Monarchia) Pius V. Pontifex Maximus reuerendum presbyterum Nicolaum Mortonum Anglũ, S. Theologiç doctorem, miſit in Angliam, vt certis illuſtribus & catholicis viris authoritate Apoſtolica denunciaret, Elizabetham, quç tunc rerum potiebatur, hæreticam eſſe: ob eamque cauſam omni dominio & poteſtate, quã in Catholicos vſurpabat, iure ipſo excidiſſe, impuneque ab illis velut ethnicã & publicanam haberi poſſe, nec eos illius legibus aut mandatis deincèps obedire cogi. Qua denunciatione, inquit idem, multi nobiles viri adducti ſunt, vt non ſolùm ſibijpſis conſulere, verumetiàm de fratribus liberandis cogitare auderent. Non tamen illorum nobiliũ conatus illos habuêre ſucceſſus, quos ſperauerant, fortaſsìs quòd Catholicis omnibus ea denunciatio necdùm innotuiſſet. Sanè fidem illi catholicã egregiè con-

In Anglia quidã occiduntur.

feſſi ſunt, & multi eorum pro fratribus animas poſuerunt, & reliqui ſeipſos in libertatem vendicârunt. Sumpſerant illi quidem arma pro fide tuenda, ſed ferè quingenti ex ijs capti ab hçreticis & morte affecti ſunt, cùm in fide conſtantes permanerent. Permulti autem Eccleſiç paulo antè reconciliati, ſeriò ſibi gratulabantur, quòd priùs abirent è vita, quàm pacem nupèr acceptam violarent: oſtendebantque ſibi iucundam non fore vitam in illo regno, quod iamdiù in CHRISTO viuere

Plumtreus presbyter mauult

deſijſſet. In ijs facilè princeps fuit Plumtreus presbyter, vir doctus & pius, qui cùm poſſet viuere, ſi vellet, abiurata fide Catholica, hæreſim amplecti,

plecti, ait ſe non optare eam vitam, quæ ipſi animæ mortem eſſet allatura. In eádem cauſa duo viri nobiles de familia Nortonorũ, crudeli morte extincti ſunt, Thomas Nortonus, & eius nepos Chriſtophorus. Primùm enim ſuſpenſi, deindè adhuc viuentes, diſſectis viſceribus, membratìm diuiſi ſunt, quòd nollent à fide deſciſcere, & Elizabetham legitimam reginam confiteri. Hęc omnia prolixiùs Sanderus commemorat: nos pleraque more noſtro contraximus. mori, quàm abiurare fidẽ Catholicam.

Poſt cædem Condæi, quam paulò ſuprà annotauimus, Hugonotæ non planè abiecerunt animos, ſed iterùm collegêre vires, ducibus Admiralio & Andeloto: quibus ex Germania magnas copias auxiliares adduxit Vuolfgangus Bipontinus Dux, de quo ſcribit is, quem ſuprà non ſemèl citauimus, quòd in numeris malis & aduſtionib9 Gallias preſſerit. Eius aduẽtu multũ erecti ſunt ſeditioſorũ animi. Sed ecce tibi, ipſo menſe Maio perit Andelotus, perit etiàm repentino morbo ſpatio horarum vigintiquatuor Vuolfgãgus Dux. Multa præterea præcipua capita quaſi eodem tempore mortem obiêre, vt non deſint, inquit ille idem, qui iudicent metu grauioris ſupplicij, perditis iam ac deploratis rebus, mortem eos veneno præueniſſe. Sic vbiq; vigilat diuina prouidentia, nec vltra certos limites ſinit progredi hominum conſilia & conatus. Sed has quoq; res volumus alienis potiùs, quàm noſtris, verbis ad poſterorũ notitiam tranſmittere. Scribit idem ille in hęc verba: Poſt ereptum rebellibus primi nominis ducem Condæum, & amputatum quaſi authoritatis ſuæ caput, tum demùm verè apparuit fraudum totiusque conſpirationis ſecretius conſilium: ſcilicet Admiralium eſſe, cuius conſilijs & auſpicijs res tam horrendæ cœptæ tentatæque fuiſſent: Condæum nomen ſolũ, & quam ex generis ſplendore habuit, authoritatẽ dediſſe. Eo enim ſublato, ſumma rerum omnium Admiralio deuoluitur: & ille quidem, quod hucuſquè vafrè egit ſub alieni nominis præſidio, apertè abhinc impigreque capeſſit. Paulò ſuperiùs idem ſic habet: Hugonotæ ſuas inſtaurãt copias. Andeloti obitus. Item Vuolfgangi Bipontini. Caput rebellium in Gallijs.

Edicto publico confiſcata ſunt omnia tam mobilia quàm immobilia bona, domus, prædia, poſſeſſiones, caſtra, ciuitates eorum, qui contra proprium regem arma rebellionis ſumpſerant: omnesque ſectariorum fautores, qui in aliqua dignitate erãt, magna cum infamia nominis, publicè omni magiſtratu atq; officio ſunt ſubmoti. Qui autem in horũ locum ſucceſsêre, ſinguli antequàm vllam munerum partem capeſſerent, facere profeſſionẽ Catholicæ fidei ad vnũ omnes per vniuerſum regnũ coacti. Maximè verò illuſtris fuit Caſparis Colignij Admiralij Galliæ proſcriptio & condemnatio, 13. die Septembris Lutetiæ facta, vbì homo iſte, omnium iſtorum malorum ſuccentor & anteſignanus, poſt ablatos honores, dignitates, bonaque vniuerſa, magno omnium ordinum conſenſu diris deuouetur, imagine eius patibulo ſuſpenſa, ſignis gentilitijs vbiq; locorum deiectis, liberis etiàm, omnibusque eius poſteris, honoribus, dignitatibus & ipſis nobilitatis prærogatiuis in vniuerſum perpetuò priuatis. Captus etiàm eſt ſub id tempus Scotus quidam nobilis, ſupplicioque affectus, quòd poſt necatum Condæi iuſſu Lutetiæ Minalium Pœnæ rebellium in Francia. Proſcriptio Admiralij.

præſidentem, in reginæ quoquè matris cædem manus armauerat. Iam ſequuntur ea, quæ ſubiungit idem illis, quæ paulò antè attigimus:

Certa itaque de hoſte ſuo Gallia, indigniùs quidẽ tot mala ab authore non ità priùs illuſtri ferre viſa eſt: iſtarum tamen ęrumnarum finem videre, aut ſperare ſaltem nondùm potuit. Etsì enim hoſtium regni vires nuperiori prælio vehementer accisæ, & illorum, qui ſupererãt adhuc ex coniuratione, res tam anguſtæ videbantur, vt poſthàc ad delẽdas mali reliquias minori opùs eſſe negocio putaretur, terrorem prę ſertìm faciente regis iuuenis feruida admodùm in perſequẽdis puniendisque quoquo modo rebellibus conſtantia, collegit tamen ſeſe ſatanæ ſemen, perditionis manipulus ſub Admiralij ſignis, ſic vt iuſtum referre poſſet exercitum. Quibus cùm ea quoquè equitum peditumque manus, quam Pontanorum Dux Galliæ intulerat, commodùm iuncta eſſet, nihil iam apud illos amiſſum videbatur, nihil minùs inſtructum, cum quo nõ auderent de ſumma rerum fortunarumque omnium dimicare. Noua igitur ſuborta regi neceſſitas, noua Henrico fratri proceribusque vigilias & curas peperit, vt tandèm in id vnum deueniretur ab omnibus conſilium, nec pacem ab armatis ſperandam, nec in ſpeciem aliquam oſtenſam accipiendam: ſed authores rebellionis cum exercitu delendos eſſe ſimul, ac ob id nullam amittendam occaſionem fore, quæ iuſtam aliquam pugnam exhiberet: id quod mẽſe Octobri anno 1569. accidit. Hoſtes quidem, quod ferè ſolitum eſt deploratis hominibus, magnam iactitabant audaciam, nihil nisì pugnas, cędes & extrema quæque ore perſonantes. Aſt vbì pugnandi fieret facultas, vbì laceſſiti etiam in prę lium vocarentur, non ità cordatos vidiſſes, cauſæ nimirùm iniquitate ferociam comprimente & animos: adeò vt manifeſtũ iam ſit, exercitũ illos duxiſſe, nõ ad prę lia facienda, ſed ad prę dandũ flammaq; vaſtandũ patriã. Nuſquàm enim ipſi aduerſos quęſiuerũt mucrones, nusq̃ deprę henſi etiàm in faciem, fixerunt pedem: ſed prę donũ latronumq; more vagantes, regiorũ ſignorum maieſtatẽ ęgrè ſuſtinuerunt, donèc tandèm ab inſequente ſeu inhę rente potiùs exercitu regio, in pugnam vel inuiti traherentur.

Hugonotæ timidi ob malã cauſam, nõ audent cõfligere.

Laborabat vehementer eo tempore Pictauiũ obſeſſum, cùm graui obſidione ſex hebdomadas cinctum fuiſſet, & mœnia tormentis diù multumque concuſſa, vlteriorem protectionem prorsùs negare viderentur. Hanc quidẽ vrbem firmo intùs tuebatur prę ſidio generoſiſſimus Dux Guiſanus, pluribus alijs principibus viris ſtipatus: verùm ob diuturnitatem obſidionis, & hoſtium crudeles inſultus, plurima obſeſſi paſſi ſunt: adeò quidem omnia afflicta & deſperata cernebantur, vt aſininis & equinis carnibus veſci cogerentur, quòd neque argento, neque auro, vllóve precio commeatum comparare poſſent: & licèt frumentum adeſſet, deerat tamen & modus & commoditas frumentum molendi. Regij itaq; & liberandorum tam illuſtrium hominum ſtudio piè commoti, & vt hoſtium vires, vrbi tam periculosè imminentes, diſtraherent, vicinum oppidum Chaſtellerault, ad fluuium Viennam ſitum, obſidione graui cingunt. Hac ratione in auxilium ſociorum pertracti hoſtes, Pictauium ad di-

Fuit hoc menſe Auguſto & Septembri.

Magna fames Pictauij, dũ obſidetur.

ad dies aliquot deſerunt. Interìm refectus Guiſanus cum ſuis, vires animoſque reſtaurat, & redeuntes ad obſidionem hoſtes eruptione facta diſſipat, proſtratis ex ijs ad duo millia, nec tamen abſque ſuorum cæde & ſanguine. Nam in eo conflictu quatuordecim interiêrunt bellicoſiſſimi & fortiſſimi regiarum partium duces. Magnam ſummæ virtutis laudem tum adeptus eſt Dux Guiſanus, qui & intùs vrbem prudenter tutatus eſt, & hoſtes fortiter profligauit, paternæ nimirùm fortitudinis ſemina in filio optimo iam egerminabant. Conflictus cum Hugonotis ad Pictauium.

Indè viciniores ſibi factos hoſtes regij diligentiùs obſeruare, ſubindè e veſtigiò perſequi, idque curare omninò, vt vel terga inuaderet, cùm auerſos in fugam oculos petere non daretur. Ad viceſimum nonũ igitur diem Septembris prope Camecontourum adortos in prælium laceſſunt: ſed ſuperato Maſuille fluuio ponteq; deiecto, pugnã ipſi detrectãt, amiſſis tamen ſex equitum, duobuſque peditum ſignis. Prima & altera Octobris pari modo prælij facultatem negant, nisì quòd congredi auſos trecentos illorum equites velitando regij conficiunt. Tertia porrò Octobris dies Gallias de ſuorum ſcelere & perfidia edocuit. Ea fuit lux, quæ legitimo magiſtratui ereptum penè gladium ſuum reſtituit, & impietati ſuas pœnas dedit. Hoſtes enim etsì perpetua fuga latebras & munitiones ſuas peterent, ac eo præſertìm die loci bonitate egregiè protegerentur, ità vt paludibus & aquis circuncircà muniti, non nisì ab vna parte inuadi poſſent, à regij tamen exercitûs leuioribus copijs in pugnã rapti, manibus tandèm vti coacti ſunt, cùm pedum, quibus euaderent, nõ omnes pariter haberent beneficium. Campus eſt ad eam rem perquàm idoneus, 4. milliarium Gallicorum, inter S. Iouini, Moncontourum & Ernaux oppida, vbì inſtructa acie hoſtes incedebant, obiecta à tergo tormentorum, quibus collem quendã commodũ occupârant, tutela. hunc deijcere oportuit, antequàm integri alicuius prælij occaſio inueniretur. Quod & induſtriè factum eſt per emiſſa contraria tormenta. Hugonotæ detrectant pugnam.

Cùm itaque hoſtes & loci natura, & fati voluntate in pugnam pertractos ſe cernerent, minimè ſibi deſunt, conceduntq; leuiores velitationes à manè vſq; ad horã poſt meridiem primam: vbì coniunctos infeſtiſſimos exercitus, fortuna in ſacrificium ſibi oblatos accepit. Veſperì prioris diei in caſtra venerãt regis Nauarræi Condenſiſq; filij cum tormentis & aliqua militum manu, quos & ipſos pueros armis onerârat Admiralius. Et paulò pòſt: Admiralij opera acies diligentiſſimè erat inſtructa, qui tamen ex veteri ſua arte ſibi cauit poſt principia, exercitum deſerens, Rupellamque aufugiens, quò eum, qui ex prælio ſupererant, poſteà ſecuti ſunt. Equites Germani, admixtis Gallis equitibus lancearijs, primã occupârunt aciẽ, duce Volrado Comite Mansfeldio. Peditatus Germanicus, quem Pontanorum Dux rebellibus adduxerat, ſub Gerolzecchij Granuuilerique veteranorum ducũ auſpicijs ſocios habuit equites Admiralij Vaſcones. atq; ità nec milite, neque arte etiam inferiores fuerunt hoſtes: quorum magna pars equites inprimìs albis induti, quæ caſſaquelia illis dicebantur, in pugnam proceſſerant, conſilio, cui euentus mini- Copiæ Hugonotarum vt inſtructæ ad præliũ.

mè reſpondebat. Id enim illis animi erat, vt nemini parceretur ex regijs: cumq; ardor pugnæ teſſeras fortè abſtuliſſet, caſſaquelia iſta cōcepto furori manus cohiberent, hoſtisque haberetur, quicunq; tali colore non amictus obuius fieret. Sed pernicioſiſſimum fuit malis conſultoribus illis hoc conſilium, Germanis præſertìm, quos conterraneorum miſericordia, & aliqua ex veteri militari diſciplina pietatis ratio, inclinata iam acie, ſaluare potuiſſet: ſed hæretici habiti ſunt, Hugonoti & rebelles inclamati omnes iſti albi, adeoque illorum parſum nemini.

Malum cōſilium conſultori peſſimum.

Regijs copijs ſub Henrici fratris auſpicijs prudentiſſimi & fortiſſimi duces præfuerunt, dextrum latus tuēte Petro Erneſto Comite Manſfeldio. Suberant huic equitum Germanorum turmæ nouendecim ſub ducibus Lantgrauio Haſſiæ, Rhenigrauijs ſeniore & iuniore, Comite Vueſterburgio & domino Betſtenio, qui eſt dominus Paſſampierre. Siniſtrum latus defendendum ſuſceperat Dux Guiſanus, cui aderāt Mareſcallus Coſſe, Villequier, Carnauallet, Lauignan & magna pars Gallicæ nobilitatis, cum eius gentis cataphractis. Medij ſteterunt pedites, Heluetiorum trigintaocto ſigna, Clero Pfeifferoque primarijs ducibus, penès tormenta maiora. Indè Burgundi Pontificijque ſub illuſtribus ducibus, dominis de Valette, Chauigni, Thore, Mompenſerio & alijs, cum Pontificijs quoq; cataphractis, leuiorisque equitatûs ſignis aliquot. Henricū regis fratrem obſeruârunt cum ſelecta equitum Gallorum Germanorumque manu Duces Aumalius, Martignes, Marchio Badēſis Philibertus, Mariſcallus Byron, Tauannes, Comes S. Floræ, & alij optimi ac præſtantiſſimi harum rerum magiſtri.

Copiæ regiæ quos duces habuerint.

His ordinibus vtrinquè atrociſſimè pugnatum eſt, ità vt nemo fuerit, cui non exercendæ virtutis ſuæ facultas egregia data ſit eo die. Germani equites Hugonoti in aduerſos primū cataphractos & ſclopetarios Gallos impreſſionē fecerunt tanta vi, vt hi quidem cedere cogerentur, quos tamen ducum virtus bìs in aciem reduxit. Indè laborantibus ab vtroq; latere adſunt equites Germani regij, ſic vt Germani Germanos adorti, ducibus vtrobiq; Comitibus Mansfeldijs, religione & armis iam contrarijs, omnem iræ ac furoris magnitudinem in cognata viſcera effunderēt. Incredibile dictu eſt, quanto ardore ibì ſit pugnatū, quantaq; ſæuitia, cùm ſæpè fratrem frater, amicum veterem ex amico vetere nouus iam hoſtis, conterraneum certè quiſq; ſuum obuium habuit. Et poſt pauca: Dum itaque in ſeipſos ſic ſæuiunt Germani, & rebellium equitatus Gallicus lanceis inſtructus, ſocios pugnātes desereret, ipſi quoq; Germani equites fugam arripiunt, præcurrente illis gnauiter Admiralio, donèc tādèm & fugæ & noctis beneficio erepti, inſequentibus regijs, tutò reſpirare poſſent. Interìm Galli equites leuioris armaturæ, itemq; pedites cū auxiliaribus Pontificijs & Burgundionibus, rebellium peditum ordines, & adiunctos illis Admiralij equites Vaſcones adorti, tantam ſtragem edūt, quanta vix inter Chriſtianos edita memoratur. Cæduntur ibì ad internecionē vigintiſex illa Germanorum peditum ſigna vnà cum veteranis ducibus Gerolzecchio & Grāuuilero, q. ſub infelicibus Pontanorū Ducis

Atrociter inter ſe cōcurrunt hoſtiles exercitus.

Hugonotæ fugam capeſſunt.

Ingens ſtrages rebellium, & ſociorum.

cis auſpicijs Gallias ingreſsi fuerant: de quorum clade non ſuperfuiſſe putatur, qui ad ſuos nuncium referret. Ceciderunt etiàm cum ijs equites illi Vaſcones, longiùs iã à fugientibus ſocijs interclusi. Hactenùs ad verbum ex ſcripto illo ſuprà memorato. Sũma occiſorũ rebellium 10. millium numerum excedit præter inconditam caſtrenſem plebem. Tormenta ex hoſte capta omnia. Ex regijs vltra quingentos deſiderati non ſunt. Cecidit autẽ Philibertus Badenſis Marchio, magno ſuî apud Catholicos Gallos relicto deſiderio. Is fortiſsimè illo die pugnauit. Porrò quæ de rebus Gallicis ex eo, quod ſæpiùs commemoraui, ſcripto attuli, ea omnia ſcripti huius Author partìm ſeipſum vidiſſe, partìm ex fide dignorum virorum ſcriptis & relatione accepiſſe teſtatur.

Miſerat autem regi Gallorum ad hoc bellum ſubſidio Pius V. Pontifex Maximus ad mille ducentos equites, & quatuor millia peditum. Rex quoq; Hiſpaniarum Philippus per Albanum Ducem miſit ingentes peditum & equitũ copias, qui laborãti Chriſtianiſsimo regi ſuppetias ferrent, ſub duce Comite Mansfeldio. Auxiliares copiæ regis Franciæ.

Huius etiàm anni menſe Maio, ipſoque adeò primo eius menſis die, Albanus Dux enſe & pileo inſigni à Pio V. Pontifice donatus eſt, ob res præclarè ſanè in Belgio aduersùs hoſtes geſtas, egregieque defenſam religionem. Eximia profectò hac in parte in Dei Eccleſiam, illius principis Albani merita extant, vt qui incredibili felicitate & celeritate perturbatiſsimum religionis ſtatum in Belgio non ſinè præſenti Dei auxilio ſuo loco reſtituerit, hæreticorumque conatus mirificè compreſſerit: qui tum per omne Belgium cœperant nidificare, & niſì maturè reſtitum illis eſſe, de religione actum fuiſſet. Sed eam rerum tranquillitatem poſteà perturbauit, vt quidam aiunt, decimarum vel decimi nummi exactio, ab Albano tum inſtituta. Magnum hoc illi Principi non ſolùm apud Belgas, ſed etiàm apud exteros pleroſq; odium peperit, nec paruam opportunitatem attulit Geuſeis proſcriptis & exulibus ſub hoc prætextu multa in Belgio loca occupandi. Vndè poſteà tot conſecuta ſunt mala, tanta annonæ & omnium ferè rerum caritas, tot oppreſsiones & cædes Catholicorum, templorum et monaſteriorum direptiones, religionis euerſiones & mutationes, regiarum ditionum vaſtationes & populationes, aliaque mala innumera, vt ſatis deplorari non poſsit. Quidam graues viri conabantur Albanum principem ab hac ſententia deducere, prædicabantque ei euentura ea, quæ pòſt acciderunt: at ille non ità facilè cedendum exiſtimauit, nihil ſibi à Geuſeis metuens, quos ſciret regiæ maieſtati longè impares: hauddubiò id permittente Deo, vt hominum peccata caſtigarentur. Magna & horrenda ſacrilegia paulò antè in Belgio perpetrata erant, immanes iniuriæ irrogatæ diuiniſsimæ Euchariſtiæ, multaq; alia nefanda & deteſtanda flagitia deſignata ab hæreticis. Ea ſatis expiata cùm non eſſent, flagella parabantur, quibus punirentur. De ijs iam ſuis locis nonnulla dicturi ſumus, quemadmodùm ab alijs accepimus, qui pleriſque rebus geſtis interfuêre, easque, vt poſsint ſciri ab omnibus, etiàm ſcriptis compræhenderunt.

Pius V. mittit Albano ensẽ & Pileum inſignem.

Noui motus exiſtunt apud Belgas.

Nemo eſt, qui non per ſe facilè intelligat, incredibili ſumptu & maximis impendijs conſtitiſſe regi Catholico Philippo bellum, quod aduersùm rebelles, ipſo iubente, ſuſcepit & confecit Albanus Dux. Itaque hoſtibus profligatis, rebus politicis ad tranquillum ſtatum redactis, eccleſijs ex Catholicæ religionis pręſcriptione inſtauratis, quę à Geuſeis ſatanico furore in templis, monaſterijs, collegijs, flammis exuſta aut euaſtata erant, denuò reparatis, cùm iam ſpes affulgeret, fore vt deincèps Belgicæ optimi & Catholici regis Philippi ditiones pace & tranquillitate fruerentur, Albanusque ea cauſa magna ex parte exercitum à ſe dimiſiſſet: viſum tum fuit illi, & quibuſdam alijs, quandoquidem diuturno bello exhauſta eſſent regionis æraria, & interìm tamen ob futuros compeſcendos motus (Non enim poterant deeſſe in tanta proſcriptorum & profugorum turba, qui in omnem occaſionem, ſeſe in libertatem vendicandi, aut noui quippiam moliendi, intenti eſſent) ſaltem ad tempus miles præſidiarius alendus eſſet, rationes conflandæ pecuniæ ineundas eſſe. Itaque Albanus ſtatus Belgij Bruxellas accerſit, petit ab eis decimum, & viceſimum, & centeſimum nummum. Decimum quidem omnium rerum mobilium, quæ diſtraherentur: viceſimum verò omnium immobilium diuenditorum: porrò centeſimum iuſtæ æſtimationis omnium tam mobilium, quàm immobiliũ, quem prouinciales omnes ſemèl regiæ maieſtati perſoluerent. Hac pecunia dicit ſe velle ſtipendia ſoluere militi, qui eſſet locis opportùnis pręſidij loco imponendus: tum etiàm loca oppignorata redimere: reliquum referre in regis ærarium, vt ſi qui bellorum exiſtant motus, faciliùs coërceri poſsint. Reſpondent prouinciales, ſe certam pecuniæ ſummam numeraturos, & in centeſimum quidem nummum conſentiunt: quàm ſit autem durum & moleſtum, etiàm decimum & viceſimum reddere, exponunt. Actum deindè eſt in omnibus Belgij prouincijs, vt centeſimus nummus dependeretur: Friſij & Geldrenſes, facta eis poteſtate, eum redemerũt. Feruntur autem penè omnes ſtatus conſenſiſſe etiàm in decimum & viceſimum, ſed certis conditionibus. Non deerant autem, qui odioſè tum multis locis inſectarentur Albanum, dicerentque eum regis Philippi iniuſſu, immò illo etiàm inſciente iſthæc attētare. At verò ea difficultate vſi ſi eſſent pleriq; in ſuppeditanda Geuſeis pecunia, nunquã illi eos progreſſus habuiſſent.

Decimi nũmi exactionem cur inſtituerit Albanus.

Prouinciales offerunt certam pecuniæ ſummam.

ANno 1570. Iacobus Nothus, qui Scotię tũ præerat, miſera morte perijt, idque, vt quidam ſcribunt, non ſanè immeritò. quòd putaretur regem Scotiæ peremiſſe, & reginam ſororem in fugam compuliſſe. Fuerat is, vt quidam in ſuis ſcriptis annotârunt, Abbas deſignatus, ſed pòſt turpiſsimus apoſtata effectus & immanis proditor, crudelisque & perfidioſus tyrannus, ab homine, vt fertur, Caluiniano priuati cuiuſdam odij cauſa interfectus eſt. Hæc quidem alij ſic ſcribunt palàm.

Iacobi Nothi in Scotia cædes.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator bellum mouit Venetis propter inſulam Cyprum. Vnus ille ex quatuor Solimãni filijs relictus erat, cùm alios duos, Muſtapham & Baiazetem, pater ob rebellionis ſuſpicionem

Selymus Turca mouet bellum Venetis.

nem interfici iuſsiſſet, ſæuus tyrannus in proprium ſanguinem, qualis fuit etiã Selymus pater eius in fratres ſuos: & tertius Zcangir, gibbo deformis, ſibijpſi manus attuliſſet, non ſuſtinens immitis parentis tyrannidem. Selymus igitur in tam immenſas opes, tamque vaſtum imperium ſuccedens patri Solimanno, (qui annis illis 47. quibus apud Turcas rerum potitus eſt, ſingulari ingenio & magna bellicæ rei laude & gloria multa geſsit, Deoque ob hominum peccata permittente, Chriſtianos vehementer afflixit, & præter alia Rhodum atque maximam Hungariæ partem nobis extorſit) bellum barbara quadam inſolentia, nihil penitùs lęſus, Venetę Reipub. fecit. Anno ſuperiori, qui erat eius imperij tertius, conſtituerat ſecum, quemadmodùm ante eum aliquot Ottomãni principes feciſſent, Xenodochium, quod ipſi Almaratum vocant, conſtruere, adiũcto illi fano quodam & ludo literario, aut ſi mâuis, ſynagoga Mahometica, vbì Turcarum liberi præclaram illam delirantis Mahometis legem edocerentur. In eiuſmodi Xenodochijs licet cuiuſcunq; tum nationis, tum religionis hominibus peregrinis cum equis & ſeruis triduo gratuita quadam hoſpitalitate ſinè vllis impenſis proprijs perfrui. Multa quoquè ibì præſtantur pauperibus eius vrbis beneficia, ità vt ampliſsimi redditus ad ea ferenda onera neceſſarij ſint. Poſſent ſanè videri eximia quadam humanitate duci principes illi, qui eiuſmodi loca inſtituunt, ſed inanis duntaxàt oſtentationis cuiuſdam cauſa & gloriæ ſtudio eos permoueri, vel indè ſatìs liquet, quòd nefas apud illos eſt, alios prouentus eiuſmodi locis aſsignare, quàm quos bello obtinuerint: ſcilicèt, vt ex rapina faciant ſacrificium, cùm Deus apud Prophetam teſtetur, ſe odio habere rapinam in holocauſtum. Habet Conſtantinopolis tria eiuſmodi Xenodochia, primum Mahometis eius, qui expugnauit illam vrbem: alterum Baiazetis filij eius, tertiũ Solimanni, qui ante paucos annos obijt: cuius quidem templum ex lapide precioſo miro artificio extructum eſt, attributis ei Xenodochio ſiue Collegio redditibus oppidi & regionis Zigethanæ, de cuius expugnatione ſuprà diximus. Sed hi tamen redditus non ſufficiunt. Itaque Selymus Adrianopoli ſuum volens condere Xenodochium, quibuſdam admonentibus, Cyprum illi deſtinauit, vndè poſſet tantas habere opes, quæ non ſolùm ipſius Collegio dotando abundè ſufficerent, ſed etiàm facilè ſupplere poſſent, quod Solimanni patris Collegio deeſſe videretur.

Nota de Xenodochijs ab Turcarũ principibus inſtitutis.

Eſa. 61.

Anno ſcilicet 1566.

Poterat autem Selymo ad mouendum bellum facilè addere animos, quòd anno ſuperiori armamentariũ Venetorũ arſiſſet, multis cadis pulueris ſulphurei intempeſta nocte incẽſis, vndè magna ei vrbi illata fuêre damna, noui muri partìm euerſi cum cœnobio Cęleſtinorũ, in quo moniales degebant, è quibus vna extincta eſt, reliquæ ferè mutilatę, loca vicina propemodùm omnia deturbata, Muranũ oppidum, vbì parãtur vitra, non mediocriter afflictum. Tantus verò eius incendij fragor fuiſſe fertur, vt etiàm in Iſtria auditus ſit. Etsì verò etiàm Conſtãtinopoli eodẽ ferè tempore quidam aſſerãt innumeras conflagrâſſe domos ac ædificia, magnam

Armamentariũ apud Venetos ardet.

Incendium Conſtantinopoli.

magnam quoquè pulueris tormentarij vim apud Tanam, vbì ingẽti ſtudio à Turcis aſſeruabatur, à Moſcouitis inflammatam: non tamen id retardare potuit potentiſsimum tyrannum, cui ſemper immenſæ opes ſuppetunt: quippe qui etiàm Arabes & alios quoſdam, initio eius imperij ab ipſo deficientes, iam edomuerat, & cum Perſarum rege pacem confirmârat. Subſcripſerat quidem etiàm articulis fœderis cum Venetis icti, ſanctèque ſe eos ſeruaturum promiſerat: ſed eius tum fortè immemor, magno illuſtris regni Cyprij deſiderio illectus, ex primario Baſſa, qui eius ſororem habet in matrimonio, viro prudenti ſciſcitatur, quid agendum putet ea in re, quam ipſe iampridèm animo concepiſſet. Eſt enim multa Baſſarum apud Turcas Ottomannos authoritas, & vetuſto more eos debent Imperatores adhibere in conſilium. Itaque Mahometus Veſir, primus inter Baſſas, grauiter dehortari cœpit Selymum, nè bellum inferret Venetis, inter cætera etiàm affirmans, Solimãnum ſeueriter illi, cùm abiret è vita, mandâſſe, vt cum Venetis amicitia coleretur: & ipſum quoquè Selymum paulò antè pollicitum, ſe illis amicum fore. Addidit etiàm alias rationes, quas nos breuitatis ſtudio omittimus.

Mahometus Veſir, dehortatur Selymum à bello Venetis inferendo.

Quanuìs autem huius Baſſæ mirabili induſtria & arte ad imperium commodiſsimè & opportuniſsimè euectus eſſet Selymus, at tamen meritorum eius immemor, non ſolùm eius conſilium reſpuit, ſed etiàm per contumeliam Chriſtianum appellauit. id enim apud barbaros illos probro datur. Adhibuit verò in conſilium Muſtapham & Pialim magnę dignitatis Baſſas, qui egregiè eum ad bellum ſuſcipiendum incitârunt, oleum camino addentes. Igitur in ſententia ſua confirmatus Selymus, iubet parari res ad bellum opportunas. Mox inſtruitur Conſtantinopoli & alibì ingens armorum apparatus, diuerſis in locis maris Aegæi panis biſcocti varijq́ue cõmeatûs magna copia comparatur, pedites equitesq́; aſſciſcuntur. Nondùm certò cognôrãt Veneti, quid his ſibi vellet Selymus, ſed quòd iam fama ſparſiſſet, eum in Cyprum adieciſſe oculos, liceretque ipſis ſaluo fœdere arma parare, maturè ſuis rebus proſpiciẽdum putârunt. Huc accedebat, quòd interìm nuncius Venetias allatus eſſet, duas ipſorum naues Selymum detinuiſſe: itemque ſuis itinera intercludi. Erant illa haud obſcura impendentis belli præludia, facileque ex ijs conijcere poterant, quid ipſis à Selymo expectandum foret. Data igitur ab illis opera eſt, vt in Creta inſula & alibì claſsis inſtrueretur, & vt de his certior redderetur Pius V. Pontifex maximus, atque etiàm Catholicus Hiſpaniarum rex Philippus, & plerique alij Chriſtiani Principes.

Eum Selymus reſpuit

Veneti quoquè ad bellum ſe comparant.

Porrò Selymus legatum miſit Venetias, qui Cyprum peteret, ſed precibus armatis: in Rhodum quoquè ablegauit Amuratem Raiſum cum trieribus vigintiquinque, qui Venetos à ferendis Cypro ſuppetijs prohiberet. Legatus Turcicus in ſenatũ admiſſus, quid Selymus vellet, propoſuit: & quid Veneta reſpublica nollet, audiuit, moxque dimiſſus eſt. Non enim putabant è re ſua fore Veneti, tam opulentam inſulam tyranno permittere, eum in modum paulò pòſt etiàm plura fortaſsis petituro. Intereà Conſtantinopoli ſoluit Piali Baſſa decimoſeptimo Aprilis die

Selymus petit Cyprũ à Venetis.

Nihil impetrat.

die cum triremibus octoginta, & biremibus triginta. Vbi autem menſe Maio ex legato didicit Selymus, fruſtrà ſe petijſſe Cyprũ à Venetis, non parùm id admiratus, (quippe qui Venetos nihil tale auſuros ſperârat) iuſsit detineri eorum legatum cum tota familia. Indè decimoſexto Maij, Turcica claſſe planè inſtructa, Hali Baſſa ſoluit Conſtantinopoli cum trigintaſex triremibus, duodecim biremibus, ſex onerarijs nauibus, vno galeone, mahonicis octo, paſſacauallis, quibus equi veherentur, quadraginta, multisque alijs egregiè inſtructis nauigijs. Piali in itinere, non ſinè magno ſuo detrimento Tinam Venetorum inſulam in Aegęo mari populatus eſt. Per id tempus deceſsit è vita Petrus Loredanus Venetiarum Dux, eique ſubrogatus eſt quinto Idus Maij Aloyſius Mocenicus. Breui tum temporis ſpatio à diuerſis oblata ſunt Venetis aureorum millia quadraginta ſex & octingenti: ſoluta ſtipendia in militum quindecim millia & ſeptuagintaocto. Multi verò polliciti ſunt operam ſuam in conſcribendo & adducendo illis milite, quæ ſumma hominum millia quinquagintaocto exceſſura erat. Detinet Venetorum legatum. Pecunia Venetis oblata à diuerſis.

Quarto Calendas Iunij Veneti arcem quandam in Mainæ promontorio, Turcis ſeſe deſperatione dedentibus, occupârunt, cuniculisque immiſſo puluere tormentario planè euerterunt, ingentique præda onuſti, cum captiuis versùs Corcyram contenderunt. Porrò Piali Baſſa cum triremibus centum ſexaginta, biremibus & trieribus paruis ſexaginta, alijsque diuerſis nauibus Cyprum petebat. Habebãt tum Veneti claſſem ſanè inſtructiſsimam, in diesque nauium augebant numerum. Turcæ verò Calendis Iulij ad Limiſum Cypri oppidum appulêre, nulloque reſiſtente, in terram egreſsi, multos captiuos abduxerunt. Sequenti die veniunt ad Salinas cum claſſe, & illic quoquè nemine prohibente, magno ipſorum commodo copias omnes & tormenta in terram exponunt, eoque rerum ſucceſſu lætantur barbari illi. Equitatus erat in inſula longè minor, quàm vt auderent hoſtem deſcenſione prohibere, præſertìm quòd à Salinis Nicoſia abeſſet ad paſſuum triginta millia. Equites, qui ad Salinas erant, ijs relictis, Nicoſiam profecti ſunt. Rex Hiſpaniarum Philippus etiàm ante initum fœdus, iuſsit Iohãnem Andream Auriam cum quinquaginta triremibus Venetis auxilio eſſe. Turcæ viceſimoſecundo Iulij caſtra mouent, & Nicoſiam contendunt. Feruntur tum in eorum exercitu fuiſſe quatuor millia equitum, ſex millia Ianizarorum, & quatuor peditum millia, præter alios permultos, qui ſuis ſtipendijs militabant. Conabatur Muſtapha Baſsa eos, qui in vrbe erant, prouocare ad pręlium, ſed cùm id illi detrectarent, ad vrbem obſidendam & capiendam ſeſe comparauit. Extructis itaque inter alia aggeribus, ex ijs quatuor diebus continuis ità verberabat ſexaginta machinis bellicis oppidum, vt interdiù non nisì quatuor horis meridianis ceſsaret, idque ob nimios ſolis ardores, vt interìm & ſuos milites reficeret, & machinas refrigeraret. Arcem occupant Veneti. Turcica claſsis petit Cyprum. Nicoſia à Turcis obſidetur.

Dum hæc geruntur, quidam è Cypro cum triremi in Cretam venit, certum nuncium adferens earum rerum, quæ à Turcis fierent in Cypro.

Porrò

Porrò claſsis Pontificis Maximi & regis Catholici Meſſana ſoluens,ad Cretam properabat. Pontificis copijs præerat Marcus Antonius Columna, regijs Iohannes Andreas Auria: quorum vterque cùm intelligeret quantoperè illi,à quibus mittebantur, cuperēt Venetis opem ferre, non deerant officio ſuo. Turcæ autem ſuos conatus parùm proficere conſpicati,ad interius vſque oppidi vallum, quantunuis acriter renitentibus illis,qui intùs erant,penetrant,illicque multa effoſſa humo, ingentem foueam efficiunt, in quam multi intromiſsi ſclopetarij, ſinè vllo periculo noctes atque dies infeſtabant eos, qui ad murum vrbis tuendæ-cauſa accederent.Deindè intra mœnium quoq; foſſas fodiendo peruenêre, aggeribus ex terra faſciculiſque, quos equites procùl adferebant, congeſtis aduersùs ictus eorum,qui in vrbe erant, quos ſenſiſſent vtiquè infeſtos, nisì aggerum præſidijs ſe tutati eſſent. Tum verò obſeſsi tanto periculo commoti,ex oppido dimittunt ad mille pedites, duce Piouaneo Vicentino.Perueniunt illi vſque in hoſtium conſpectum, tantumque illis terrorem afferūt,duabus illorum munitionibus occupatis, vt bona illorum pars in pedes ſe coniecerit. Sed tandèm ab equitibus confirmati,noſtros in vrbem compellunt, opima barbarorum præda onuſtos. Captitum ſunt à Turcis plùs minùs centum Itali & Græci, & cū ijs Piouaneus. Poſt eum diem,quòd res magno conſtaret periculo, ex oppido ſibi erumpendum minimè putârunt obſeſsi. Turcis autem in vrbis munitiones ſcalis appoſitis crebrò euadere nitētibus, tametſi ab obſeſsis fortiter reijcerentur,coacti ſunt oppidani à Famaguſta literis obſcuriùs exaratis ſubſidiarium militē petere.Sed eæ literæ à Turcis interceptæ, nihil impetrârunt: immò vt propenſioribus animis oppidani ſeſe dederent,oſtendebant illis Turcæ captiuos nuncios,quibus eas literas commiſerant Famaguſtam perferendas.At nec ſic tamen animos illi deſpondent.

Nicoſiani facta eruptione, Turcas mirè perturbant.

Dum autem in his anguſtijs ſunt Nicoſiani, claſsis Pontificia & regis Hiſpaniarum in Cretam peruenit octaua Septēbris die, honorificè paulò antè accepta à Zaneo Venetæ claſsis imperatore.Iam verò inter ſe totius claſsis duces cum alijs egregijs viris conuenerant de conferenda cum Turcis manu: quos ſi ſuperâſſent,Cyprum liberatum iri nō dubitabant. Pugnabāt interìm Turcæ fortiter ad Nicoſiam,ſed cùm ſtrenua Chriſtianorum opera, vrbem egregiè propugnantium, multos è ſuis amitterēt, compulſi ſunt ab Hali & Piali Baſsis ſubſidia petere. A quibus miſſa ſunt ad eos peditum Turcarum viginti millia. Ij octauo Septembris venêre Nicoſiam: quibus copijs freti Turcæ, ſequenti nocte magna vi in vrbis expugnationem incumbunt:ſed repelluntur ab oppidanis non ſinè magna vtrorunque cæde. Tandèm occupant Turcæ vrbis munitionem vnam,& quanuìs indè quoquè fortiſsimè depulſi eſſent,tamen multitudine ſuperiores,multos cædunt ſtrenuiſsimos milites, ipſumque Palaſſum ducem cum alijs nobilibus: atque in oppidum ingreſsi, magnas edunt hominum ſtrages,ipſo quoquè Epiſcopo Nicoſienſi interfecto. Tandèm Muſtapha Turca in vrbem ſe confert, iubet ſuos ceſſare à cæde, promittit Chriſtianis vitam,ſi ſe dedant. Et multi quidem faciunt quod Muſta-

Turcæ magnis aucti copijs, magna vi oppugnant vrbem.

Capiunt eā.

Muſtapha hortatur: ſed plerique tamen mâlunt vitam profundere, gnauiter aduerſùs illos immaniſsimos Chriſti hoſtes pugnando, quàm Turcicam pati ſeruitutem: ità vt vix relicti ſint ex nobilibus vigintiquinque aut triginta cum paucis è plebe, qui omnes capti ſunt. Ità ceſsit Nicoſia Turcarum tyranno, prædæque data, direpta eſt à milite. Miſerandum ſanè ſpectaculum, tantum fundi Chriſtianorum hominum ſanguinem, eorumque ditiones ità ſensìm venire in poteſtatem barbarorum cum ſumma ignominia & detrimẽto nominis Chriſtiani. Intrà vrbem reliquit Muſtapha quinque Turcarum millia, è quibus mille fuêre equites, qui ei præſidio eſſent. Hali autem viginti millia ad claſſem reduxit. Indè Muſtapha cum reliquis contendit Famaguſtam, vrbem benè munitam. Multa tentat, vt frangat eorum animos, qui in arce erant, cogatque ad deditionem: ſed cùm milites ſpe ſua firmiores conſtantioresque cerneret, quippe qui non tyrones, ſed in bellicis rebus benè exercitati eſſent, caſtra ponit tribus paſſuum millibus ab arce. Captam diripiunt.

Antèautem, quàm vrbem illam oppugnandam ſuſciperent, Turcici Baſſæ misêre ſex paruas triremes exploratum, quid Chriſtianorum claſsis moliretur. Vbì ad eos redijt explorator cum triremibus ſuis, & aliquot captiuis Chriſtianis, è Creta abductis, è quibus de claſſe noſtra cognouerat, communicato inter ſe conſilio, Baſſæ inſtruunt claſſem ſuam, paſsisque velis versùs Limiſum nauigant. Chriſtiani verò cùm venti opportunitate freti Rhodum contenderent, in ipſo itinere certiores fiunt de capta Nicoſia. Magno itaque dolore affecti ſummi totius claſsis duces, poſt longam deliberationem ob rationes minimè contemnendas ſibi reuertendũ cenſuerunt potiùs, quàm cũ hoſte, tanta victoria elato, temerè cõgrediendũ. Ità tum reditum eſt, miſſa tamẽ à Zaneo, Venetę claſsis imperatore, nauicula celeri, quæ nuncium afferret Famaguſtanis de ferendis illis ſuppetijs. In reditu claſsis Pontificis & Venetorum ex tempeſtate nõ paruum damnum pertulit, quibuſdam fractis triremibus, & tormentis aliquot armisque alijs naufragio amiſsis. Chriſtianorum claſsis retrocedit.

Porrò autem cùm Turcæ animaduerterent Chriſtianorum claſſem nuſquàm in ipſorum venire conſpectum, maiores etiàm ſpiritus ſumpsêre: quodque ſuam claſſem in Cypro non magno ſibi vſui fore exiſtimarent, eam dimittere voluërunt Conſtantinopolim, vt aut illic, aut in mari Aegęo hyemaret. Vt verò Imperatori ſuo Selymo munus aliquod offerrent, quo maiorem eius conciliarent beneuolentiam, galeonem, vt vocant, Mahometis ſummi Baſſæ, & duas alias naues flore iuuentutis apud Nicoſiam captæ impleuerunt, multa non parui precij addita præda. Sed eccè dum parant abitum, atque ex galeone puluerem ſulphureum volunt Muſtaphæ petenti exportare, nobilis quædam fœmina captiua, mortem ſibi oppetendam potiùs, quàm ſpurcis illis libidinum mancipijs ſeruiendum, exiſtimans, puluerem illum incendit. Sunt tamen, qui eius rei culpam in galeonis gubernatorem conferant. Sed id captiuis omnibus repentinam mortem attulit, tribusque illis nauibus omnique prædæ excidium: ſolo gubernatore cum tribus captiuis Ex incenſo puluere ſulphureo multi captiui Chriſtiani pereunt.

uis euadente. In ipſo itinere Petrus Iuſtinianus, Melitenſium equitum ductor, cum quinque triremibus fortè occurrit octodecim Turcicis triremibus: à quibus facilè ſuperatus, duas triremes amiſit, cum reliquis ipſe euaſit. Nouembris initio cæſus eſt etiàm à Turcis ſupra Parium Vincentius Maria de Priulis, quem Veneti exploratorem miſerant cum Angelo Soriano. Sed ea cædes, illo acriter pugnante, multo ſanguine hoſtibus conſtitit. Oportet ſanè magno illum fuiſſe animo, quòd cùm non niſì vnam haberet triremem, cum quinque Turcicis congredi non dubitauit, binaſq; illis eripuit, plùs etiàm auſurus, ſi à milite copioſiori inſtructior fuiſset: ſed tandèm cum omnibus ſuis interfectus eſt.

Porrò Turcica claſsis venit Conſtãtinopolim, vbì magni fiebant apparatus in ſequentem annũ. Iam enim non Cyprum duntaxàt, ſed multa etiàm alia loca Turcæ ſpe deuorârant. Et poſſent illi non adeò difficultèr in quaſdã anguſtias redigi, aut certè multis modis retardari, ſi Chriſtianorum eſſent & vires et animi coniuncti. Dum autem apud Chriſtianos alij aliud volunt, & apud pleroſq; diſſenſiones vigent, barbari in dies creſcũt viribus, & paulatim Chriſtianorum ditiones ſibi ſubigũt. Dolenda ſunt hæc, ſed tamẽ ſic pergunt homines, & vltrò ipſi ſe produnt hoſtibus ſuis. Sic olìm Romanorum vires nulla re alia magìs, quàm inteſtinis bellis & diſsidijs, fractę & eneruatæ ſunt. Eſt autẽ hoc quoq; genus quoddam grauiſsimæ iræ Dei, cùm ſinit in magnis Rebuſpublicis exiſtere ſimultates, quæ non poſſunt non certã illis perniciem afferre. Ijs enim debilitantur earum vires, & hoſtibus magna eas debellãdi accedit opportunitas. Innumera ſunt in hiſtorijs exempla, ſed non valdè mouent, donèc vexatio det intellectum auditui. Deberemus autẽ certè alienis periculis vel ſerò cautiores effici, antequàm immanes illi barbari totum orbem Chriſtianum deuorent, quod eos & cupere & ſummoperè conari dubium non eſt.

Turcarum vires quid augeat.

Cùm hoc, nì fallor, anno Pius V. Romanus Pontifex contra Angliæ reginam ſententiam tuliſſet, eamque hæreſeos condemnâſſet, & omni regnandi poteſtate excidiſſe declarâſſet, multaque id genus alia publicè denunciâſſet, eaque typis excudenda curâſſet, exemplar in Angliam perlatum eſt ad Iohannem Feltonum virum nobilem & Catholicum. Is ergò pro Catholicæ fidei zelo nolens homines ſuæ gentis eam Pontificis latére ſententiam, hoc anno 1570. in ipſo Corporis Chriſti feſto Londini ad fores Epiſcopi apud ſummam ædem eam publicè affixit. Manſerunt autem eæ literæ, quibus ſententia hæc continebatur, loco illo publico clara luce affixæ ad octauam ferè horam ſequẽtis diei, & viſæ à plurimis, à multis lectæ, à nonnullis etiam deſcriptæ feruntur. Alius quidam Feltono eas affigenti adſtitit, ſed is veritus periculum, fuga ſibi conſulendum putauit, ſimul adhortans Feltonum, vt ipſe quoq; ſe ſubduceret. At ille fugere nolens, teſtabatur ſe per Dei gratiam non recuſaturum, quicquid ea cauſa ferendum eſſet. Interìm diligentiſsimè inquirebatur, quis eas literas tali loco propalàm affigere auſus eſset: tãdemq; Feltonus cõprehenditur, primumq; interrogatus, quid ei de ijs literis videretur, reſpondet poſt aliquã deliberationem, ſi quidẽ verè Pij Pontificis Maximi literæ

Vide de his Nicolaum Sanderum, De viſibili Monarchia Eccleſiæ lib. 7.

literæ ſint, meritò eas ſibi venerandas videri. Se enim agnoſcere illum eſſe Ieſu Chriſti Vicariũ in terris. Ità ille prolocutus, ducitur in carcerem: deindè in iudicium, quod ipſi duodecimuirale vocãt, producitur, vtrùm literas illas affixerit, interrogatur: reſpondet hunc in modum: Ego libero vos omni vlteriori ſolicitudine & labore, meq; fateor id feciſſe. Mox illi acclamant, Feltonum inſignem eſſe proditorem, ſimulque omnes eum condemnant. Itaque octauo menſis Auguſti die ad ſupplicium trahendus, in ipſo carceris veſtibulo veſtem holoſericam exuens, ad populum adſtantem dicit ſe ob fidem Catholicam mori, quòd ſummi Pontificis primatum confiteretur, negaretque reginam ſummum Eccleſiæ caput. Moxque in cratem iniectus, oculis in cęlum directis, pſalmos pœnitentiales dicit attentiſsimè. Vbì ad locum ſupplicij ventum eſt, è crate leuatur, ſcalamque conſcendens, videt ianuam, ad quam Pontificis ſententiam affixerat, manuque ad illam extenta, Verè, inquit, ibì literæ Pontificis Maximi contra prætenſam reginam propoſitæ fuerunt, & nunc pro fide Catholica mori paratus ſum. Monitus à quibuſdam, vt à regina veniam peteret, reſpondet: Non læſi eam: ſed ſi quem læſi, ab illo & à toto mundo veniam peto. Deindè ſublatis in cælum oculis, animam ſuam commendat Deo, funis in collum eius inijcitur, hæretque aliquandiù ſuſpenſus: indè præciſo fune viuus in terram demittitur, amputantur virilia, & in ignem conijciuntur, vẽter ſcinditur, viſcera extrahuntur, cor euellitur, caput pręciditur, corpus quadripartitò diſſecatur. Eo ſpectaculo & tanta nobilis viri conſtantia, hominũ animi admodũ permoti ferũtur.

Iohannes Feltonus traditur in cuſtodiam.

Damnatur à duodecimuiris.

Extremo ſupplicio afficitur.

Hæc nos partìm ad verbum, partìm aliquanto ſuccinctiùs ex Nicolao Sandero, cuius ſuprà mentio habita eſt, deſcripſimus. Neque verò puto quenquam repręhenſurũ, ſi nos bona fide annotemus, quid alicubì paſsi ſint nonnulli pro Catholicæ fidei aſſertione, quandò Foxus Anglus & quidam alij Euangelici grandia texunt martyrologia ſuorũ martyrum. Et Foxus quidẽ & Latino & Anglico ſermone ſcripſit martyrologiũ, è quibus Anglicum ad tantam creuit magnitudinẽ, inquit Alanus Copus, vt mole laboret ſua: atq; in eius Calendario, vt teſtatur idem Alanus, nõ ſolùm Zuingliani, Luterani, Anabaptiſtę, alijq; hæretici, ſed & in quos propter furtum atq; ſacrilegiũ, propter magiã & damnatas artes, propter læſam deniq; maieſtatem capitali pœna animaduerſum eſt, ſanctiſsimorũ Chriſti martyrum locũ occupant: porrò veteres Catholicę eccleſiæ martyres, vt eorũ nomina perpetua obliuione ſepeliantur, è Calendario impiè ſubducti, & noui quinti Euangelij pſeudomartyres nimìs quàm arroganter ſuppoſiti ſunt. Hæc quidẽ Alanus. Quàm verò turpe & fœdum eſt, in idem Calendarium & Luteranos & Zuinglianos pariter referri à Foxo, cùm tamẽ conſtet, Luterũ Zuinglianos & Sacramentarios omnes palàm hæreticos pronunciâſſe: qua ſententia etiàm Caluinus & Caluiniani omnes cõpręhenduntur: nec poterunt eam Caluiniani paruipendere, cùm Caluinus diſertis verbis ità ſcribat de Lutero: Non diſsimulanter teſtamur, Luterũ nos habere pro inſigni Chriſti Apoſtolo, cuius maximè opera & miniſterio reſtituta hoc tẽpore fuerit Euangelij veritas. Quibus

Dialogo 6. cap. 16.

Foxi martyres.

Contra artic. Louanienſ.

Lib. 1. de lib. arbit. contra Pighium.

verbis & ſeipſum & omnes ſuos miſer Caluinus planè condemnat, eum virum inſignem Apoſtolum appellans, cuius ſententia ipſe cum omnibus Sacramentarijs in hęreticis numeratur. Sed hæc obitèr tantùm commemorare volui, vt nè quis putet in me repræhendendum, ſi quid interdùm de noſtris martyribus afferam, cùm Foxus Anglus tam prolixè recenſeat ſuos, Pantaleone attexente ab illo prætermiſſos: putà Zuinglium, & qui cum illo in bello ceciderunt, atq; etiàm ſeditioſos illos, qui in Gallijs cæſi ſunt, quòd in regem & patriam ſuam conſpirâſſent. Sunt enim Euangelici præcones promptuli ad carpendos Catholicos, & cùm ſibi omnia licere velint, Catholicis cupiunt omnia interdicta.

ANno 1571. Veneti diligenter in eam curam & cogitationem incũbere pergebant, vt poſſent laborãtibus Cyprijs maturè opem ferre. In magno enim periculo verſabatur Famaguſta, Nicoſia iam in hoſtium poteſtatem redacta. Inſtitutus ab eis erat primarius Cypri gubernator Sebaſtianus Venerius: ſed cùm is ob incommodam valetudinem eò proficiſci non poſſet, Quirinus vir fortis & ſtrenuus cum vndecim triremibus & quatuor nauibus onerarijs, quas Veneti Famaguſtæ ſubleuandæ deſtinârant, viceſimoſexto Ianuarij die ad Cyprum peruénit. Conatæ quidem ſunt ſeptem Turcarum triremes inuadere quatuor has naues onerarias, ſed ad conſpectum earum triremium, quas ductabat Quirinus, ità territi ſunt Turcæ, vt mox retroceſſerint, amiſsis tribus è ſuis triremibus, quas tormentorum pilis Veneta claſsis demerſit. Poſtquàm autem onerariæ naues Famaguſtam attigêre magno omnes gaudio affecti ſunt. Intereà autem dum illæ exonerantur, præclara quædam facinora à Quirino aduersùm Turcas edita ſunt, captis duabus eorum nauibus commeatu inſtructis, & euerſis quibuſdam ſupra Gambellæ ſcopulos ab eis conſtructis munitionibus haud procùl ab arce Famaguſtæ. Verùm ille decimoſexto Februarij à Cypro diſcedens, quinto pòſt die in Cretam reuerſus eſt, vbì ex Senatûs Veneti literis comperit, ſe quidem claſsis curatorem eſſe deſignatum, porrò Sebaſtianum Venerium ſummum totius claſsis imperatorem.

Famaguſtã perueniunt 4. naues onerariæ.

Non diù autem latuit Turcarum Imperatorem, in Famaguſtam annonam importatam, & aliquot Turcicas naues tum interceptas, tum depreſſas à Venetis. Itaque indignabundus confeſtìm iubet ceruicem præcídi Chij præfecto, Rhodianum verò ea præfectura priuari, quòd non prohibuiſſent Venetos à ferendis ſuppetijs Famaguſtanis. Ità illi barbari haud ſecùs, atquè pecudes quaſdam, mactant ſuos homines: qui plerunquè humili loco nati, ob operam ſtrenuè nauatam, ab illis ſæpè ad ampla munera prouehuntur, rurſusque, ſi quid commeruiſſe videantur, aut exauthorantur, aut etiàm capite puniuntur. Quibus duabus rebus, putà & honoribus & ſupplicijs propoſitis, facilè in officio continẽtur, qui Turcarum tyrannis ſeruiunt. Vt enim munifici ſunt in viros ſtrenuos, ità ſeueri admodùm in ignauos, & quos putant ſuo muneri defuiſſe. Declarat hoc præter alia multa, quòd Selymus, necato Chij præfecto, Rhodienſi exauthorato, ſcripſit Eubœæ gubęrnatori, vt collectis celeriter Aegæi

Seuerîſsimè animaduertit Selymus in duos præfectos.

maris

maris cuſtodijs, Chium contẽderet, atque illic eius mandata opperiretur: ſi ſecùs faceret, ſciret ſe palo affigendum. Durum ſanè imperium. Timeant Chriſtiani, nè ſub iugum talis Imperatoris ob ſua peccata mittantur. Sed ad rem.

Miſit etiàm Selymus Hali Baſſam Conſtantinopoli cum quadraginta triremibus, vt collectis eorum marium cuſtodijs, in Cyprum contenderet. Nec his contentus Selymus, multas alias inſtruebat triremes, vt poſſet tota potiri Cypro, & ea auctus præda, etiàm vlteriùs progredi. Hali Baſſæ, cùm in Chium perueniſſet, acceſsit Eubœæ gubernator cum alijs triremibus quadraginta. Atque ità ille octoginta inſtructus trieribus, ſub Aprilis initium perrexit iter habere ad Cyprum, non mediocria Muſtaphæ auxilia allaturus. Eum ſecutus eſt paulò pòſt Conſtantinopoli Portanus Baſſa. Vbi in Cyprum peruénit Hali, ad Idus Maij illic hæſit. Poſteà, ità conſulente Muſtapha, indè abiens, aliquot duces, triremes, aliaſque naues, quæ inſulæ præſidio eſſent, reliquit. Ijs verò nauibus Muſtapha quotidiè ex continenti & milites & alia neceſſaria in Cyprum aduehebat, metuens ſibi à Venetorum claſſe, licèt copiæ eius identidèm augerentur. Potuit autem facilè communire ſeſe, quòd ferè omni ex parte vicinæ regiones pareant Turcico imperio. Multi autem etiàm vltrò ſuis ſtipendijs militaturi ad eum confluebant, ſpe prædæ illecti, quam ſibi è Famaguſta opulenta vrbe pollicebantur.

Magnæ Turcarum copiæ veniunt in Cyprum.

Tandèm Muſtapha circa Idus Maij, è Nicoſia ſecùm abſportans quindecim magna tormenta, ad Famaguſtam caſtra poſuit. Ad hominum millia quadraginta operam nauabãt comportandis aggeribus, foſsiſque egeſta humo efficiendis, idque ea ratione, vt ab oppidanis impediri non poſſent: præcipuè verò noctibus in ijs operibus verſabantur. Contrà autem vrbem muniebant obſeſsi, & omnia diligenter curabantur ab eis: nec raró ex vrbe erumpentes, hoſtium conatus non parùm retardabant: tandèm tamen, quòd magnæ eſſent barbarorum vires, ab eiuſmodi eruptionibus abſtinendum cenſuerunt. Decimonono Maij ex decem aggeribus vrbem verberare cœperunt ſeptuagintaquatuor tormentis, in quibus erant quatuor immanes baſiliſci. Qui in vrbe erant, magna induſtria coniectis globis in hæc hoſtium tormenta, è præcipuis quindecim perfregerunt, & ad triginta hominum millia intra dies decem interemerunt. Sed quòd hac ratione multum decederet de puluere tormentario, coacti ſunt aliquid remittere de illa pilarum iaculatione. Non diù pòſt iniectus ignis in cuniculum, horrendo ſpectaculo momento temporis ampliùs mille Turcas extinxit, ex oppidanis centum. Poſteà alius incenſus cuniculus, Turcas quadringentos oppreſsit. Intereà in vrbe etiàm fœminæ omnes in turmas diſtributæ, vtilem nauabãt operam lapidibus & aqua comportanda, qua hoſtium ignes extinguerentur.

Famaguſta à Turcis obſidetur.

Verberatur 74. tormentis.

Turcarum occiduntur 30000.

Cùm autem Turcæ in expugnanda porta Limiſina fruſtrà laborarent, inueniunt tandèm eius obtinendæ modum quendam propè inauditum. Magnum comportant aceruũ ligni, quod tædã vocant, quodq; & facilè ardeat, & oleat grauiter: addunt etiàm aliam materiam, & pariter

inflammant. Indè tanta extitit ignis vis,vt nulla aquarum copia ab oppidanis potuerit extingui. Is ignis qua triduum durans, & calore & fœtore compulit obſeſſos,porta illa clauſa,interiùs recedere. Iam verò neceſſariarum rerum omniũ magna cœpêre inopia laborare, ſed adhuc ſuſtentabat eos ſpes,ducũ virtus & militum audacia. Equi,aſini & feles quoq; in cibũ ceſſerant omnes,ſolo pane fabiſq; victitabant, aquam aceto permixtam bibebant:neque ea tamen diù ſuppetebant. Ad extremùm in tanta rerum penuria compulſi,primores vrbis petũt à Bragadino,qui arci præerat,vt honeſtis conditionibus vrbs hoſti dedatur, cui tamẽ alioquì prædæ futura ſit. Bragadinus vt poteſt eos confirmat, iubetq; bono eſſe animo: mittitq; celeriter in Cretam,qui,quo loco Cypri res ſint,exponant.

Ingens penuria commeatûs apud Famaguſtam.

Intereà Philippus Hiſpaniarum rex fratrem ſuum Iohannem Auſtriacum totius expeditionis ſummum imperatorem deſignat, (Iam enim opera Pontificis Pij V. ictum erat fœdus inter ipſum & regem Hiſpaniarum atque Venetos) mandatque ei,vt ab ductis ſecum Rodulpho & Erneſto Maximiliani Cæſaris filijs,ſoluat ex Hiſpania. Igitur initio Iulij venit Genuam cum quadragintaſeptem triremibus. Biduo antè Venerius cum Venetorum claſſe Meſſanam appulerat, cui adiunctæ erant duodecim Pontificis & quatuor Melitẽſium trieres. Porrò Turcica claſsis Supportum,Dulcinium,& Antiuarium occupauit. Id quidem admiratione dignum videri poteſt,Curzolam,cùm viri præ ignauia eam deſeruiſſent, à fœminis fortiter defenſam eſſe.

Iohannes Auſtriacus totius expeditionis ſummus imperator deſignatur.

At verò Famaguſtani, dum nulla affulgeret ſubſidiorũ ſpes, & hoſtes vrbi vehemẽter imminerent,extrema neceſsitate compulſi, tandèm his conditionibus ſeſe dedunt: Vt Venetis ſalua ſit vita,arma,facultates,concedanturque eis quinque machinæ bellicæ,terni pulcherrimi equi,& in Cretam vſq; tutum iter: Græcis autem liceat manere domi ſuę,rebus ſuis frui,& Chriſtianam colere religionem. Hæc verò omnia ſe ſeruaturum confirmauit Muſtapha propriæ manûs ſubſcriptione. Statìm igitur cœperunt militem nauibus imponere, & iam duces quoq; abire volebant, cùm ecce poſtridiè Nonas Auguſti Bragadinus ſcribit Muſtaphæ,ſe cum clauibus ad ipſum venturum,& petit ab eo, nè quiſquam interim moleſtia afficiatur. Aſſentit Muſtapha, laudat Bragadini virtutem, iubet ſinè vllo metu eum, quandocunquè velit, ad ſe accedere. Nihil igitur formidans Bragadinus, ſub veſperam cum multis nobilibus & quinquaginta gregarijs militibus venit ad tentorium Muſtaphæ. Ibì primùm ab illo comiter accipiuntur,& cùm eos aſsidere iuſsiſſet, loquitur cum eis familiariter. Deindè verò obijcit Bragadino, ſed falsò tamen, quòd durantibus inducijs captiuos quoſdam ſupplicio affecerit: moxque exiliens ſtomachabundus,iubet omnibus vincula iniji,atq; ità extra tẽtorium productos,ipſo inſpectante, in fruſta diſcindi. Bragadino autem tertiò mandat,vt caput præcidendum porrigat: illiq; conſtanter porrigẽti, aures abſcindit: mox in terram eum procumbere iubet, atq; os impurum homo impius & crudelis iactandis in Saluatorẽ noſtrũ conuicijs & blaſphemijs laxat,&, Vbi nã eſt,inqt,modò Chriſtus tuus,vt opẽ tibi ferat? Bragadinus

Famaguſtani ſe dedũt.

Vide exemplum inſignis crudelitatis & perfidiæ in Muſtapha.

tacet ad omnia. Nec enim dignus erat homo perfidus & cruentus carnifex, cui vir tantus vel verbum reſponderet. Erant tum in hoſtium caſtris etiàm alij milites & Chriſtiani plùs minùs trecenti, nihil ſibi à tanta perfidia metuentes. Ij omnes ſubitò quoq; necati ſunt. Qui iam naues conſcenderant, detenti & ſpoliati ſunt. Incidit hæc horrenda Chriſtianorū cædes in ſeptimum Auguſti diem. In arce relictus erat à Bragadino Tiepolus. Eum Muſtapha ſuſpendi iuſſit. Neſtor Martinēgus Comes, cùm ad paucos dies hinc indè in Græcorum ædibus latuiſſet, tandèm captiuū ſe tradidit Turcæ cuidam, in eiusque caſtris manſit, cùm ei pollicitus eſſet aureos nummos quingentos.

300. ferè Chriſtiani necantur.

Decimoſeptimo Auguſti, qui Veneris dies erat, & ſpurcis illis hominibus feſtus, producunt Bragadinum, præſente ſemper Muſtapha, ad ſingula loca vrbis diruta, cogunt in ſingulis locis binas aſſcendendo & deſcendendo terræ menſuras ferre, deindè cùm tranſiret Muſtaphā, humum exoſculari: mox ad mare eum adducunt, & ſedi impoſitum vſque ad antennas ſupra málum pertrahūt, vt à Chriſtianis omnibus, qui adhuc in portu erant, conſpiceretur. Indè in forum eum reducunt, & vinctum illic viuumq; non ſinè immēſo cruciatu excoriant. At ille tantā crudelitatem fert animo inuicto, & inter ipſos cruciatus obijcit tyranno perfidiam, Deumq; rogat, vt ſuî miſereatur, ſeq; illi cōmendat. Ad extremùm pellem eius à corpore detractam carnifices paleis & ſtramine farciunt, atque ad antennas ſuſpenſam, per maritima Syriȩ loca ludibrij cauſa circunducunt, omnibusque oſtentant.

Crudele ſpectaculū immaniter vexati & excarnificati Bragadini.

Poſſunt hæc commonefacere nos, quid expectandum nobis quandoquè ſit, ſi in horū manus inciderimus. Vtinàm ſæpè memores ſimus illius ſentētiæ Saluatoris: Niſì pœnitentiā egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Etsì autē, vt benè ſperandū eſt, Bragadino præſertìm, alijsq; Chriſtianis libēter pro Chriſtiana religione hanc cædē perpeſſis, nihil ea detrimenti, immò verò multū etiā gloriæ & felicitatis attulit, attamē eiuſmodi clades vtplurimū ꝓpter hominum peccata accidunt, & dum alios ità ſeueriter caſtigat Deus, alios inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed per eas cupit nos reuocare in viam, à qua peccando excidimus. Quandò autem alienis periculis nihilo efficimur cautiores, plerunq; in eadē ipſi quoq; incidimus. Nō eſt autē, cur admodùm mirū nobis videatur potuiſſe Turcas, Chriſtiani nominis hoſtes infeſtiſſimos, Cyprū expugnare, cùm in Famaguſtæ obſidione fuerint ſtipendijs cōducti ad octoginta millia, Ianizarorū millia quatuordecim, & ſua ſponte militantiū millia ſexaginta: ſimul omne genus hominū ducēta millia. Obſeſſa eſt Famaguſta dieb⁹ ſexagintaquinq;, intrà quos centū & quadraginta ferrearū pilarū millia in vrbē cōiecta ſunt ex bombardis. Aliquot egregij viri à Turcis captiui abducti ſunt, & in ijs Neſtor Martinengus Comes, qui tamē fuga elapſus, ordine pleraq; geſta expoſuit ſereniſſimo Venetorum principi. Ad Cypri defenſionem relicta ſunt à Muſtapha peditū viginti, equitū duo millia. Nō eſt dubiū, ꝗn more ſuo ità cōmunituri ſint eā inſulā, vt ei⁹ recuperādȩ nulla ſpes relicta videatur.

Luc. 13.

Turcarum copiæ ad Famaguſtam.

Pilæ ferreæ vibratæ in vrbem 140000.

Ioannis Storæi hiſtoriola.

Hoc anno in Angliam miro quodam caſu reductus Iohannes Storęus, illic vitā acerba morte finiuit. Fuit is Iuris vtriuſq; doctor, & in Oxonienſi Academia profeſſor regius. Indè Londinum euocatus, Cancellarij munus obiuit apud eius vrbis Epiſcopum. Sed quòd per id tempus magna eſſet ſub Henrico rege in Anglia rerum perturbatio ob repudiatam Catharinam reginam, conſultius fore putauit, ſi laicus permaneret potiùs, quàm ad Clerum accederet. Duxit igitur vxorem Iohannā Vuarſam honeſtiſſimam virginem: cumque cuiuſdam præcipui oppidi decurio factus eſſet, in publicis regni Comitijs cum multa gratia ſententiam dicebat ſuam: id quod magna libertate apud eam gentem antiquo more poſſunt decuriones. Poſteà verò defuncto Henrico rege, ſub Edouardo ſucceſſore pro catholica religione orationem habuit, qua ſic quorundā animos offendit, vt in cuſtodiam ductus ſit. Indè tandèm ægrè liberatus, in Belgium ſe contulit.

Fit Inquiſitor hæreticæ prauitatis.

Regina autem Maria Edouardo ſubſtituta, in Angliam reuerſus, hæreticæ prauitatis factus eſt Inquiſitor: quod cùm odioſum inprimìs ſit, apud illos præſertìm, qui ab Eccleſiæ vnitate deficiunt, fieri non potuit, quin multos caperet ſibi inimicos. Poſtquàm autem regina Maria ex hac vita feliciter abeunte, in eius locum ſubrogata eſt Elizabetha, quidam ex ijs, quos ille publica lege antè cohibuerat, eius nimiam cœpêre calumniari crudelitatem. Ille verò in publicis Comitijs de crudelitate ſua, regnante iam Elizabetha, ità reſpondit, ſe nulla in re alia peccâſſe, nisì quòd omiſſa radice, neſcio quos ramuſculos præcidiſſet, cùm potiùs debuiſſet robuſtiſſima quæque zizania radicitùs euellere. quod factum ſi fuiſſet, iam, inquit, non tot ac tanta videremus impietatis germina vbiquè ſtare, atque adeò florere. Id verò aduerſarij eius, tanquàm de regina dictum, arripientes, ab illo die non deſtiterunt criminari hominem, donèc in vincula conieciſſent.

Storæus in vincula ducitur. Indè commodū aufugit.

Poſt annos aliquot videt ſibi oblatam fugiendi è carcere opportunitatem. Itaque ſubducit ſeſe, & in Belgium rursùs traijcit. Louanij autē cùm eſſet, diù multumq; animo angebatur, quòd martyrium diuinitùs oblatum ſubterfugiſset. Atque ea cauſa libenter monaſticam profeſsus eſset vitā, vt poſset pœnitentia culpam illam, vt ipſi videbatur, expiare, ſi vxor idem facere voluiſset. Sed ea recuſante, ità in propoſito permāſit agendę pœnitentiæ, vt apud Carthuſianos crebriùs, quàm domì, verſaretur.

Interìm rei familiaris anguſtia preſſus, operam ſuam, quanuìs dehortantibus amicis, nauauit cuidam, cui id muneris erat demandatum, in explorandis mercibus, in Angliam è Belgio exportandis, & indè rursùs in Belgium importandis, nè quid ea in re fieret contra leges à Catholico rege latas.

Quorundā aſtu reducitur in Angliam.

Accidit tum, nauim quandam deferri, prohibitis mercibus plenam. Indicatur id ei, fitque magna ſpes non parui compendij, ſi eam deprehendiſset. Nihil ergò ſibi cauens à comparatis ipſi certorum hominum conſilio inſidijs, abit in Zelandiam, ingreditur in nauim: ſed ſimulàc ingreſsus eſt, nautæ vela ventis pandunt, abeuntque cum illo iam captiuo in Angliam. Ille verò Anglia conſpecta, tantum abeſt, vt dolore afficeretur, vt etiàm gratias egerit Deo, quòd ipſi occaſionem redderet

ret obeundi martyrij, quam olìm oblatam reieciſſet. Ità gratulátibus hęreticis mercatoribus, Catholicis verò mirè dolentibus, Londinum perducitur, & primò in Lolhardorum, deindè in Londinēſem turrim conijcitur. Habita de illo quæſtione, ſumma ſemper dicendi libertate vſus eſt, dicens ſe non in Angliæ principis, ſed regis Catholici, poteſtate eſſe. In turrim conijcitur.

Porrò huius anni menſe Maio, ipſiusque mēſis quinto & viceſimo die productus in iudicium, damnatur læſæ maieſtatis, vt qui contra reginam Angliæ cum quibuſdam Antuerpiæ conſpirâſſet. Quod etsì ille facilè confutare poſſet, tamen ſolam fori exceptionem propoſuit, nullũ ſe agnoſcere in Anglia iudicem dicēs, qui iam regi Catholico ſubiectus eſſet, è cuius ditione primùm dolo malo, mox aperta vi contra ius omne abreptus eſſet: neque ſe iam legibus vllis apud illud tribunal reum ſiſti. Tandèm verò abſque vlla criminis vel confeſſione, vel probatione, non tantùm morti velut contumax addicitur, verùmetiàm perduellionis nominatìm condemnatur. Cur autem ille dixerit, nullum ſe in Anglia iudicem agnoſcere, ea cauſa fuit, quòd ſciret Pontificis ſententia declaratoria, de qua iam ſuprà diximus, reginam omni iure regni dominioq́ue priuatam eſſe, eoq́ue magiſtratum nullum ab illa creatum, eiq́ue adhærentem à ſe agnoſci poſſe, nè fortè ipſe etiàm eodem anathemate innodaretur. Vt igitur conſcientiæ ſuæ conſuleret, ſanguinem ſuum fundere non dubitauit, idq́ue mira animi alacritate, quòd (vt ipſe vxori ſuę ſcripſit) breui mortis eius compendio ſciret ſe penè ſeptuaginta annorum delicta per Dei gratiam expiaturum eſſe.

Vltimo indè Maij die is, qui præfectus erat carceri, percōtatur ex eo, velítne ante mortem cum aliquo miniſtro colloqui: illo verò reſpondente, nolle ſe quicquam cum vllo ſchiſmatico habere commercij, colloquium autem Catholici ſacerdotis ſe expetere: permittitur ad eum accedere reuerendus archimandrita Fecnamus, qui in eodem carcere ob fidem catholicam detinebatur, atq; ij inter ſe tota penè nocte de rebus ad animæ ſalutem pertinentibus contuliſſe feruntur. Calendis Iunij crati inijcitur Storæus, & ad ſupplicij locum trahitur. Indè in currum translatus, fune priùs in collum impoſito, gratias agere ſe Deo dicit, inimicis ignoſcere, cum omnibus hominibus pacē habere, corpus ſuum libentiſſimè carnifici tradere, vt breui ſupplicio ad æternam gloriã merito ſanguinis Iesv Christi pertingat. Demùm cōteſtatur ſe in ea fide mori, in qua baptizatus ſit, quęq; illi cũ rege ſuo Philippo, cæterisq; Catholicis principibus & populis cōmunis ſit: hortatur adſtãtes, vt intrà vnam Catholicam Eccleſiã, cuius paſtor ſit D. Petri ſucceſſor Romanus Pontifex, cōſtanter perſeuerent. Sciſcitante autē ex eo Comite quodam, ſit'ne reginę ſubditus, Non ſum, inquit. Porrò etiàm ex miniſtris noui Euangelij perquirenti, credátne reginam immediatè ſub Deo ſupremũ caput eſſe Eccleſiarum Angliæ & Hiberniæ, ità reſpondet: Non diſputandi cauſa huc véni: neque ſi ego id negem, vos mihi aſſentietis. Vix ea prolocutus, amoto curru, hæret ſuſpenſus ad breue tempus: adhuc viuens, in terram demittitur, præcidũtur verēda, diſcinditur vēter, viſcera extrahun-

Nō vult ſub mortem loqui cū miniſtro ſchiſmatico.

Diro ſupplicio affectus abit è vita.

huntur, caput truncatur, membra diſſecantur. Hæc nos ex Nicolai Sanderi libro 7. de viſibili monarchia Eccleſiæ, aliquanto compræhenſiùs deſcripſimus. Si quis totam hiſtoriam fuſiùs nôſſe velit, poteſt in ipſo authore legere: apud quem etiàm eodem libro permultos vtriuſq; ſexûs inueniet nominatìm expreſſos, qui pro Catholicæ fidei defenſione in Anglia vel carcere, vel exilio, vel alijs modis mulctati ſunt: de quibus poſtremò hæc addit ad verbum: Quidam iſtorum Epiſcopi ſunt: reliqui verò Decani Eccleſiarum, Archidiaconi, canonici, presbyteri, collegijs præfecti, Theologi, Iuriſconſulti, Medici, ludimagiſtri: deniq; omnes docti viri & graues, qui non tam verbis nudis loquuntur, quàm factis & rebus ipſis clamant: Sic à Maioribus accepimus, ſic prædicatum audiuimus, ſic credimus: pro hac Petri cathedra, pro huius Pontificatûs primatu alij vincti ſumus, alij vinctis compatimur, alij bonorum noſtrorũ rapinam cum gaudio ſuſcepimus, alij animas in charitate perfecta poſuimus, cognoſcentes nos habere meliorem & manentem in cælo ſubſtantiam. Hæc ille: qui mox eodem loco ſubijcit exemplum cuiuſdam Archidiaconi, quod ad verbum huc adſcribemus, ſi fortè poſſit mouere noui Euangelij buccinatores, qui libenter laxant linguas & acuunt ſtylos ſuos ad proſcindendum conuicijs Pontificem, S. Petri ſucceſſorem, atque in eo ipſo gloriantur, cùm deberent meritò formidare, nè quid tale, vel etiàm deterius quippiam patiantur, quale ille, quem iam commemorabimus Sanderi verbis:

Heb. 10.

Exemplum cæleſtis vltionis in quendam Pontificis obtrectatorem.

Fuit Vuritus quidam, vtriuſque Iuris Doctor, & Oxonienſis Archidiaconus, qui fidem Catholicam frigidè amplexus, cùm nollet poſt ſtatum Catholicæ religionis in Anglia mutatum, dignitate ſua carere: dum quodam die apud presbyteros, ſuæ olìm iuriſdictioni ſubiectos, concionem haberet, incidit in ea D. Pauli verba, quibus ait, Chriſtum in ędificationem Eccleſiæ, dediſſe quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Quibus recitatis, de ſuo (vt tempori nimirùm ſeruiret) intulit, dicens: De Papa hîc verbum nullum auditis. Quod cùm in extrema concione prolocutus eſſet, mox graui morbo correptus, atq; adeò quaſi mutus effectus, & à ſuggeſtu non ad prandium, vt conſtituerat, ſed ad lectum delatus, octauo pòſt die è vita exceſſit. Hæc quidem Sanderus, quæ ſi cui à me extra hiſtoriæ ordinem allata videbũtur, dabit veniam charitati, qua cupimus illorum ſaluti conſultum, quos dolemus ſine vlla cauſa Pontificis odio ardere, in quorum gratiam ex Auguſtino contra Petilianum pauca adſcribemus, quandoquidem ſe offert occaſio: Cathedra, inquit, tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, in qua hodiè Anaſtaſius (nos poſſumus fidenter addere, in qua hodiè Gregorius XIII.) ſedet, cui nos in Catholica vnitate connectimur, & à qua vos nefario furore ſeparâſtis? Quarè appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicã? & cætera, quæ ibi ſequuntur. Sed ad inſtitutũ ſeſe referat ſtylus.

Ephe. 4.

Don Iohan d'Auſtria, venit Neapolim.

Menſe Auguſto huius anni Iohannes Auſtriacus Neapolim appulit, vbi ſingulari apparatu exceptus eſt. E Creta quoq;, mandato Senatûs Veneti

Veneti iuſſi ſunt Meſſanam contendere, qui illic erant, ſeque cum claſſe fœderatorum coniungere. Quod quidem illi non ſinè animi dolore fecerunt, cùm ſe viderent hac ratione impediri à conuehendo commeatu in Famaguſtam, quam tum adhuc hoſti ceſſiſſe ignorabant. Interìm Turcæ Buduã è Caſtro nouo, vbì claſſem ſuam refecerant, reuerſi, more ſuo fingunt oppidanos è Turcis quoſdam iugulâſſe: atque ſub hoc prætextu vrbe direpta, habitatores omnes ſecum captiuos abducũt. Ad Valonam poſtq̃ venère, appulerunt eò etiã Oluzalius & Caracoſſa cũ ingenti præda, & permultis captiuis. His rebus cõpulſus Senatus Venetus, legatos mittit Meſſanã, (quò iam Iohãnes Auſtriacus peruenerat, illic quoquè honorificè inprimis exceptus, obuiàm ei procedentibus M. Antonio Columna, & Venerio, multoque bombardarum ſtrepitu eum ſalutantibus) vt maturent opem ferre afflictis Dalmatiæ rebus, quã Turcæ vaſtarent. Porrò Turcæ ad Corcyram appellentes, inſulam illam nauigijs & milite propè cinxiſse videbantur. Sed illic ità accepti ſunt, vt ex arce coniectis telis tres eorum triremes depreſsę ſint, multiq; ex illis capti, & in ijs Baſſus Chriſtianus apoſtata, qui magna Selymi gratia fruebatur. Tertio Idus Septembris, non abſque Corcyræ infeſtatione, Turcæ indè recedunt, Pargamque venientibus, mandatum à Selymo Imperatore exhibetur, vt capta iam Famaguſta, victoriã perſequantur, omnes vicinas inſulas occupent, nemini parcant, atque ipſam quoq; Chriſtianorum claſsem diſſipent. Putabat tyrannus omnia iam ſe habere in manu, & quod velit fieri, id pro voto euenturum eſse, nihil de diuina prouidentia cogitans, à qua pendet totius orbis gubernatio. Parent Turcæ imperioſo domino, atque in ſinum Corinthiacum ſe conferunt, vt bis cocto pane & rebus neceſsarijs inſtructa claſse, Chriſtianos inuadant.

Turcæ Buduam diripiunt &c.

Damnũ eis illatũ apud Corcyram.

Porrò in Chriſtianorum claſse tum erant Pontificis Pij V. duodecim triremes, Hiſpaniæ regis triremes octoginta & vna cum viginti nauibus onerarijs, Venetorum triremes centũ & octo, ſex triremes magnæ, quas galeazas vocant, & binæ naues onerariæ. In vniuerſum cum aliquot Melitenſium equitum triremibus conſtabat ea claſſis ducentis & ſeptem triremibus, ſex galeazis, cum bono ſcapharum aliorumque nauigiorum numero. In quibus erant, præter remiges & alias operas neceſsarias, ad hominum viginti millia ex Italis, Hiſpanis atque Germanis: quibus accedebat non paruus numerus ſuis impenſis militãtium. Erant verò inſtructi omnes tum commeatu, tum alijs rebus neceſsarijs. Cùm autem ſummi claſſis totius duces inter ſe conſultarent, qua ratione bellum ſuſceptũ gerendum eſset, tandèm in eam ab omnibus ſententiam itum eſt, quæ fuit Aſcanij Corniæ, vt cum hoſtium claſse confererent manus. Itaque Iohannes Auſtriacus ſingulis quid agendum eſset, quíve progrediendum, præſcripſit, vniuerſamque claſsem in quatuor partes diſtribuit, in duo cornua, mediam aciem, & naues ſubſidiarias. In media acie erat ipſe ſummus Imperator Iohannes Auſtriacus cum triremibus ſexaginta & vna. De reliquo claſſis ordine & diſpoſitione qui plura nôſse cupit, poteſt apud alios legere: nos breuitati ſtudemus. Quod autem inpri-

Claſſis Chriſtianorum.

Claſſis diſtributio.

primìs decebat optimum imperatorem, qui ſciret victoriam à Deo potiſſimùm expectandam, vt eum poſſent in ea inſigni expeditione habere propitium, mandauit cunctis ducibus & trieriarchis clariſſimus princeps ille Auſtriacus, patris ſui Caroli V. imitatus pietatem, darent operã, vt qui ſub ipſis militarent, & cęteri omnes, piè ſanctèque viuerent: Ità enim fore, vt in tam iuſta cauſa Dei auxilio & protectione fruerentur. Tum quoq;, vt vbì ad pugnam ventum eſſet, ſuũ quiſq; ſeruaret locum animo forti & minimè perturbato.

Soluit Meſſana. His ità conſtitutis, decimoſexto Septembris Meſſana ſoluerunt, & poſt aliquot dies venêre in Corcyram, vbì cognouerunt de Turcarũ in ea inſula hoſtili planè animo deſignatis facinoribus. Indè in Cephaloniã appulêre, vbì literis Pauli Contareni, Zacynthi inſulæ præfecti, certiores facti ſunt, claſſem Turcicam in ſinu Corinthiaco malè affectã hærere. A Creta quoq; allatæ ſunt literæ de capta Famaguſta, cuius rei nunciũ in Cretam pertulerunt multi captiui Chriſtiani, qui è Turcarum manibus magno Dei beneficio cum biremi aufugerant. Ijs rebus confirmata ſententia, qua ſtatuerant cum illis feris hoſtibus fortiter confligere, claſſis noſtræ principes cum ſuis pergunt ire ad inuadendos illos.

Turcæ ſe cõmuniũt. Nec verò deerãt illi rebus ſuis, ſed in portu Corinthiaco præter commeatum, etiàm decem Ianizarorum millia, & alia aliorum quatuor millia ſibi adiunxêre, & quanuìs non deeſſent ex primarijs Turcis, qui Hali Baſſam conarentur deterrere, nè cum noſtra claſſe congrederetur, tamen quòd ſic iuſſiſſet Selymus, & ipſe quoq; ſua ſpontè ferueret ad pugnam, tandèm omnes cõmuni ſententia decreuerunt Chriſtianos prælio opprimere, atq; ex ijs parta victoria, reliquas Venetorum ditiones inuadere, ſicque viam ſibi cõmunire ad totum orbem Chriſtianum occupandum. (Ingentia ſibi promittunt.) Soluunt igitur Nonis Octobris, & ad Galangę litora ſubſiſtũt. Noſtri quoq; poſtera luce ex Alexandriæ valle ſeſe mouẽt, modis omnibus daturi operam, vt hoſtem ad pugnam eliciant. Turcæ, tãquàm iam victoriæ planè compotes eſſent, & longè imbecillior foret Chriſtus Deus noſter, quàm ipſorum pſeudopropheta Mahomet, multa edebãt lætitiæ & gratulationis ſigna, ignari ſcilicet, ad quas pœnas à Chriſto Domino, ob illatas ſancto nomini eius contumelias & blaſphemias, propedièm vocarentur. Poſtridiè Nonas Octobris ſummo manè tendunt ad claſſem Chriſtianorum, ſecundo vento vſi. Etsì autem nõ ampliùs duodecim millia paſſuum duæ illæ potentiſſimæ claſſes à ſe inuicèm diſtarẽt, non tamen interìm ſe cernebant. Vbì autem in mutuos venêre conſpectus, noſtri egregiè ad pugnam ſe comparant, ſummo ſtudio ſingula quæque adornant, tormenta militaria magna, pilis catena coniunctis, alijsq; plumbeis & quadratis lapillis inſtructa, opportunis collocant locis, captiuos Chriſtianos ad triremes damnatos, ſolutis vinculis, libertate donant, vtque pro Chriſti nomine, à quo eſſent libertatem adepti, ſtrenuè decertent, armis muniunt. Ij verò alijs indiſcriminatìm admixti, pollicentur ſe egregiè facturos officium ſuum. Tota verò claſſis ſummo cum ſilentio optimè diſtributa eſt. Sed nec hoſtes dormitabant, noſtris obui- (Chriſtiani ſe ad præliũ cõparant.)

obuiàm pergentes. Porrò ſummus Imperator Iohannes Auſtriacus, adiuncto ſibi Iohanne Cardona, ſcapham conſcendens, totam claſſem magna celeritate circumit, hortatur tum duces, tum milites, vt magno animo certent pro Chriſti IESV nomine, qui illis prętò futurus ſit, modò ſtrenuos ſe viros præbeant. Hæc atq; alia illo optimo & fortiſſimo principe dicente, à multis reſpondebatur, nè quicquam de illorũ virtute ambigat: facturos ſe quod deceat fortes viros. Columna quoq; & Venerius præclarè ſuos confirmabant, nec quicquam eorum omittebant, quæ conſequendæ victoriæ opportuna forent: quibus rebus Auſtriacũ principem mirè exhilarârunt. Qui cùm ad imperatoriam triremem rediſſet, tympanis, tubis, fiſtulis, alijsque inſtrumentis muſicis magìs etiã accenſi ſunt animi militum, altaq; voce Deus omnipotens trinus & vnus inuocatus eſt, & ipſa quoq; ſanctiſſima Chriſti mater, vt quæ plurimùm poſſit apud filium ſuũ, reuerenter ſalutata. Porrò ſacerdotes Chriſti à Cruce pendentis effigies per naues ferentes, præclarè hortabantur omnes, vt bono eſſent animo, nec dubitarent Chriſtum, pro cuius ſanctiſſimo nomine dimicaturi eſſent, è cęlis ipſis laturum opem. Ijs ergò tum ſacerdotum, tum ducum verbis adeò inflammati ſunt omnium animi, vt nullum prorsùs periculum recuſaturi viderētur. Præſentis autem Numinis, eorumque conatus prouehentis, illud ſanè euidẽs fuit ſignum, ꝙ eodem momento in mutuam, poſitis odijs, rediêre concordiam, qui nulla antè ratione, vt id facerent, adduci potuerunt. Tanta vis eſt cæleſtis gratiæ, vt poſſit puncto temporis efficere, quod mortales nec ſperare auſint. Adeſt ergò etiamnùm Chriſtus Eccleſiæ ſuę, quam amici noſtri Papiſticam vocant. nam tota hæc claſſis, Catholicorum fuit Principum.

Iohannes Auſtriacus totã claſsẽ obit.

En quibus rebus parãda victoria.

Hæc reuerà mutatio dexteræ excelſi.

Habebant Turcæ in ſua claſſe triremes communes ducentas, trieres paruas quinquaginta, biremes viginti. Putabant autem illi noſtros mox fuga dilapſuros, præteritisque victorijs elati, nihil minùs quàm noſtros ſuperiores fore exiſtimabant. Minorem enim illi credebant claſſem Chriſtianorum, quàm reuerà eſſet: ſed cùm propiùs acceſſiſſent, noſtrorumq; vires conſpicati eſſent, ſanè admirati ſunt. Verùm ea iam temporis & loci ratio aderat, vt conſultandi ſpatium non daretur. Itaq; ad pugnam ſe parant, pollicentur duces militi gratiam ſui Imperatoris & ſpolia ampliſſima, quibus inhiant rapaces illi & feri homines. Aliud tum affulſit Chriſtianis fauoris diuini illuſtre argumentum. Ventus enim, qui noſtris hactenùs aduerſus, Turcis ſecundus fuerat, ab inſperato ità conſopitus eſt modo ſanè admirabili, vt ſumma maris tranquillitate vterentur. Sol quoq; radijs ſuis hoſtes verberabat, ſimulque ventus quidam ab Occaſu leniter ſpirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, à noſtris in hoſtes deferebat. Magna erant hęc præpotentis Dei beneficia, vt non immeritò illi potiſſimùm hęc adſcribenda ſit victoria: cuius tam præſenti ope & auxilio freta Catholicę Eccleſię claſſis, ſeuiſſimos hoſtes debellauit. At verò Turcę cum ingenti vociferatione & incitato curſu in noſtros feruntur, ſed adeò eorum claſſis perpetuis ſex magnarum triremium, quę noſtram claſſem antecedebant, fulminibus af-

Numerus nauiũ Turcicarum.

Magna præſentis Chriſti, noſtriſq; fauentis indicia.

Eee flicta

flicta eſt, magna hominum ſtrage edita, vt ſuperbiſſimi truceſq; illi Chriſti hoſtes, timore correpti, ordines ſeruare non poſſent. At pergebant tamen præfractis animis, & magnas illas triremes vi penetrare conabantur: ſed adeò malè tum accepti ſunt ab illis, vt tertia ferè claſſis eorum nõ ſinè multorum cæde deſtructa fractaque ſit. Nam quo minùs poſſent illos ictus celeri curſu deuitare, à vento tum nõnihil aucto retardabantur, qui etiàm, fumo omni in illos adacto, propemodùm omnem eis videndi facultatem adimebat.

Magna cædes Turcarũ

Audiebant tum noſtri fragores magnos ruinaſque malorum, antennarum, nauium diſſipatarum: videbant non paucas illorũ trieres flammis abſumi, pleraſq; amiſſis gubernatoribus conſiſtere: innumeros ferè homines, remos, antennas, vaſa, diuerſi generis arma ferri ſuper aquas. Et hæc quidem omnia ſolis illis ſex magnis triremibus, quarum vſus in nauali pugna necdùm compertus antea fuerat, perpetrabantur: quod fuit ſanè admiratione dignum. Porrò in ſiniſtro cornu noſtrorum ingens ortum eſt prælium. In dextro quoq; ferè congrediebãtur cum Turcis, niſì quòd vtriuſque duces, dextri Chriſtianorum & ſiniſtri Turcarum, occaſionem ſuſtinebant rei benè gerendæ. In media acie, Auſtriacus, Columna & Venerius, egregiè ſeruato ordine, medio æquè Turcarũ agmini occurrerunt, ſed ante conflictum magno hoſtium detrimento & terrore, bìs térve, quædam quinquiès, tormenta exonerârunt, cùm interìm Turcæ in multis ſuis bombardis ignem accendere non poſſent, & quas incendebant, earum ferè pilæ noſtrorum naues nullo dato damno præteruolarent. Quod indè accidit, quòd hoſtilium nauium proræ multo altiores eſſent noſtris.

Turcarum tormenta parùm nocent claſſi noſtræ.

At neque his tamen fracti homines truculenti, ſed furoris quodam œſtro perciti, incurrerunt in Chriſtianos: quo in congreſſu ex innumeris ſclopetorum aliorumque inſtrumentorum ignibus mare ardere videbatur. Cumque alij in aliorum naues inſilirent, ferreiſq; malleis militaribus, ſicis, gladijs, alijsque varij generis armis inter ſe confligerent, tantus fuſus cruor eſt, vt mare inſtar ſanguinisruberet. Dixi paulò antè, in ſiniſtro noſtrorum cornu ingens ortũ fuiſſe prælium, Turcicis quibuſdã nauibus è ſuo dextro cornu in illud impetum facere nitentibus: ſed adeò illic quoq; noſtrorum virtute, illorum impetus retardatus eſt, vireſq; & naues eliſę ſunt, vt nõ pauci in mare pcipites ſe dederint, in continentem enatare volẽtes: multi ſubſtiterint, tum ꝙ effugiẽdi deeſſet facultas, tũ ꝙ de Chriſtianorũ clemẽtia benè ſperarẽt. Antiquitùs iã apud Turcas more cõparatum eſt, vt primo cõgreſſu magnã prę ſe ferant audaciã, & mira ferocitate faciãt in hoſtes impreſſionẽ: qui ſi fortiter ſeſe opponant, facilè animi in pedes illis décidũt, libenterq; fugã capeſſunt: niſì ab infinitis copijs, quibus in terreſtri pręſertìm pugna ſemper abundãt, auxiliorũ ſpes oblata ſit. Quæ cùm hîc nulla eſſet, vt ſe viderũt Chriſtianorũ viribus impares, ſuoſq; omnes ab illis trucidari, relictis trieribus, aufugerũt. Interìm Chriſtiani, quos in ſua claſſe Turcæ captiuos habebãt, ipſorũ armis vincula ſua pfringebant, & ſuas iniurias vlciſcebãtur. Multi quidẽ in ſiniſtro cornu

Mare ex ſanguine rubet.

cornu Turcæ, priuſquàm à noſtris includi poſſent, in mare ſe iactârunt: ſed naues eorum omnes captæ ſunt, & ſi qui in eis reperti Turcæ, pœnas ſuæ crudelitatis dedêre, ad vnum omnes interfecti. In media acie clariſſimus princeps Auſtriacus cum ipſo Hali Baſsa & duobus alijs ducibus ea virtute & felicitate cõgreſsus eſt, vt tametsì quinq; triremium ferret impetum, & tèr ex ipſa Hali Baſsę prætoria naui, cùm ad málum vſq; perua- ſiſset, non ſinè multa cæde repulſus eſset, totam tamen nauim illam occupârit, ipſo Baſsa interfecto. Ibì tum à noſtris proclamata victoria eſt, nec iam cædendis, ſed colligandis hoſtibus ſpolijsque diripiendis operam dabant victores. Multi ibì capti & cęſi proceres Turcæ, Ianizari alijq; milites, ꝓpè innumeri. Soli illi euasêre, qui mox ab inchoato prælio minoribus nauigijs aufugerunt, in quibus fuit etiàm Portauus Baſſa. Fugit tamen etiàm Oluzalius cum multis triremibus, ꝙ noctis iam ſeſe ferè intendentibus tenebris, eum perſequendi facultas erepta eſſet. Poſt eam tam inſignem victoriam, quam Chriſtiani ex ſæuiſſima Turcarum gente quatuor horarum ſpatio retulêre, cùm claſſis noſtra ſingulari ducum induſtria in portum reducta eſſet, incredibilis derepẽtè tempeſtas orta eſt, nullo Chriſtianorum detrimento, qui iam in tuto loco eſſent, vbì etiàm triduò feſtos egêre dies, Deo optimo maximo, vtì par erat, pro tanta victoria laudes grateſque agentes.

Auſtriacus princeps capit nauim prætoriam.

Aliquot Turcæ aufugiunt.

Captæ ſunt Turcarũ naues centum & triginta, eæque omnes omni commeatûs genere inſtructiſſimæ. Periêrunt autem plùs minùs octoginta, ad quadraginta ferè fuga dilapſæ ſunt. Præda ſic diſtributa eſt: Triremes Pontifici ceſsêre nouendecim cõmunes cum duabus paruis, Philippo regi quinquagintaocto cum dimidia cõmunes, ſex cum dimidia paruæ. Venetis trigintanouem cum dimidia communes, quatuor cum dimidia paruæ. Tormenta militaria Põtifex accepit nouendecim magna, tria quibus lapides vibrantur, quadragintaduo minora. Philippus Catholicus rex quinquagintaocto cum dimidio magna, octo cum dimidio, quibus ſaxa iaciuntur, centum vigintiocto minora. Veneti trigintanouẽ cum dimidio magna, quinque & dimidium ex eorum genere, quæ lapides vomũt, octogintaſex minora. Captiui ſic ſunt diſtributi, vt Pontifici venerint octingẽti octoginta & vnus, Philippo regi mille ſeptingẽti tredecim, Venetis mille centũ ſexagintaduo. Quæ hactenùs de bello Cyprio & Turcicæ claſſis excidio, Chriſtianorumq; clariſſima victoria, cui parem nullam vnq̃ ex Turcis Chriſtiani adepti ſunt, annotauimus, in ijs ferè ſecuti ſumus Iohannem Petrum Contarenum, qui has res copiosè perſcripſit ad Iohannem Grimannum Patriarcham Aquileienſem.

Turcarum naues captę 130.

Prædæ diſtributio.

Itèm captiuorum.

Libet autem ad huius victoriæ calcem adijcere nonnulla, quæ ex Vrbe ſcripta fuêre, digna ſanè, quę ad poſteros tranſmittantur. Erant ſcripta Germanicè, nos Latino ſermone reddimus ſuccinctè. Quandoquidem (inquit is, ꝗ literas ſcripſit) hæc victoria aduersùs Turcas pręter ſpem diuinitùs obtigit, pro indubitato habetur, Pontificem Pium V. pręclaro zelo, perpetuis ieiunijs, largis eleemoſynis, nunquàm ferè intermiſſis precibus, alijsque pietatis & charitatis operibus eam à Domino impetrâſſe.

Pius V. ſub bello Turcico quid egerit.

trâſſe. Cùm enim cognouiſſet ille Chriſtianorum claſſem ſoluiſſe, & ad hoſtem contendere, in intimum quendam palatij ſui locum ſe recepit, precesq; attentiſſimas Deo cum lachrymis & gemitibus fudit, in ijs noctes atque dies perſeuerans, niſi quòd interdùm pro humanæ naturæ fragilitate neceſſario cibo & ſomno vti compulſus eſt, idque ſanè parciſſimè: quo quidem tempore ineuitabilis neceſſitatis alijs quibuſdam pijs & religioſis hominibus ſuas precandi vices demandabat, vt ità nullum omninò tempus precibus vacuum abiret. Durauit autem optimus & ſanctiſſimus Eccleſiæ paſtor & pater in hac precum inſtantia ad eam vſque horam, qua noſtri Turcarum claſſem debellârunt. Quo tempore ex loco illo, in quem ſe abdiderat, iucundo vultu prodijt, hoc ipſo ſubindicans lætiſſimum ipſi allatum nuncium, rursusque ſe contulit ad tractanda more ſuo negocia publica, à quibus interìm, dum eſſet in precibus, planè feriatus erat. Fertur ſanè diuinitùs ei reuelata victoria illa, tametsì nihil eiuſmodi ſanctitas eius præ ſe ferret. Poſtquàm autem ad quartam noctis horam certum victoriæ nuncium eius ſanctitas poſteà accepit per veredarium, præ ineffabili animi exultatione ſeſe in lecto continere non potuit, ſed mox humì proſtratus, cum lachrymis dixit: Deus reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit precem eorum. Scribātur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominū. Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, Dominus de cælo in terram adſpexit: Vt audiret gemitus compeditorum, & ſolueret filios interemptorum. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine.

Videtur diuinitùs cognouiſſe victoriā Chriſtianorum.

Pſal. 101.

Luc. 2.

Sequenti die cum Cardinalibus, qui tum Romæ erant, in ſancti Petri templum ingreſſus, omnipotenti Deo cum ſumma humilitate gratias egit cum hymnis & canticis, alijsque Chriſtianis cæremonijs. Quibus peractis, Cardinales omnes ad eum venerunt, de tanta victoria eius ſanctitati gratulaturi. Eos verò ordine ſingulos ille complexus, peramanter ſuo adſtrinxit pectori, oculis interìm lachrymas diſtillantibus. Cumque lætitiæ declarandę cauſa in caſtro ſancti Angeli & alijs Vrbis locis omne genus tormenta diſploderentur & exonerarentur, confeſtìm vetuit, nè eiuſmodi ſuperuacaneæ expenſę fierent: ſed illarum precium potiùs in leuamentum & ſolatium earum conferretur animarum, quę in illa nauali pugna è corporibus exceſſiſsent.

Nota eius pietatem.

Hoc anno à Caluinianis in mari duodecim è Societate IESV perempti ſunt, quod hîc paucis commemorabo, vbì priùs longè plurium eius Societatis, anno ſuperiori æquè in mari occiſorum, hiſtoriam pertexuero. Quę etsì debuit anno ſeptuageſimo reponi, tamen quandò tūc alijs occupato non venit in mentem, hoc loco referetur, non quidem prorsùs opportuno tempore, (íncidit enim, vt dixi, in annum ſeptuageſimū) ſed non tamen ſinè lectoris pari fructu. Eo ergò anno Vlyſſipone profecti Nonis Iunij ad ſexaginta nouē è Societate Ieſu cum Aloyſio Braſilię ꝓuinciæ præfecto, octauo die Maderā appulerūt claſsę nauiū ſeptē. Vbì cùm nonnihìl hęrere vellet Aloyſius, nautę vnius nauis ob multa in Palma, quæ eſt vna ex inſulis Fortunatis, negocia conficienda, copiam præ-

Palma, vna ex inſulis Fortunatis.

præcedendi & petunt, & impetrāt. In ea naui cum multis è Societate erat etiam pater Ignatius, & Didacus Andrada. Ignatius, q̃ multa in eo mari impendérent pericula, primò non ſuſtinet nauim illam ab alijs digredi: tandèm tamen aſſentit, ſed priùs confeſſione & Euchariſtia omnes curat præmuniendos. Soluunt indè pridiè Calendas Iulij: porrò quinto Nonas Iulias comperiunt, Iacobum Soriam hominem egregiè Caluinianum, non longè abeſſe cum ſeptem ferè nauibus. Et is quidem ab Aloyſio, decem nauium claſſem benè inſtructam aduersùs eum producente, territus, fugam inijt: ſed itàtamen, vt non diù pòſt occurrerit vni illi naui onerariæ, quam alias præceſſiſſe diximus, in qua Ignatius cum pleriſque alijs erat. Initiò quidem Luſitani nautæ, qui in eadem fuêre naui, ad defenſionem ſe parant, & tres ex hoſtium naui in eam inſiliētes momento temporis perimunt: ſed aucto Caluinianorum numero, cedere compulſi ſunt. Ijs ergò in nauim vi irrumpentibus, Iacobus Soria præfectus claſſis, Ieſuitas omnes iubet interfici, dicens eos ob praua ſerenda dogmata in Braſiliam proficiſci. In alios aliquanto humanior, cùm audiſſet presbyteros (ſic enim vocabat Ieſuitas) trucidatos, eos ferè paſſus eſt viuere. Caluiniani quidā inuadūt nauim Luſitanorū.

Primus omnium cæſus ab illis Ignatius eſt, qui erat Braſiliæ Prouincialis, vt vocant, ſumptaque in manus beatiſſimæ Virginis imagine, hortabatur Catholicos ad officium & ad pietatem: ac deindè ſublimem ferēs eam imaginem, conſtanterque obuiàm procedens hoſtibus, ſeque Catholicum cum ſuis profitens, ab illis lanceæ tribus ictibus confoſſus eſt, imaginem illam tam tenaciter retinens, vt nec defuncto extorqueri è manibus potuerit. Occiſus mox eſt etiàm Didacus Andrada, & vterque cum matris Virginis ſacra imagine iactatus in mare. Indè hoſtes properant ad alios Ieſuitas, qui erant octo & triginta, omnesq; talaribus tunicis, quanuìs non magni precij, nudatos, & bìs térve pugionibus confoſſos, è naui proijciunt, quorundam ſanè etiam amputatis brachijs, nè vlla ratione poſſent euadere. Sic illi feliciſſimè è corpore abeuntes, pro momentaneis cruciamentis à Chriſto recepti ſunt in vitā bonis omnibus, ijsque ſummis & æternis, affluentem. Sed dolebat adhuc Soriæ, tres è ſuis à Luſitanis interfectos. Indicantur cædis eius authores, onerariæ gubernator & duo eius adminiſtri. In eos ſæuitū eſt planè atrociter. Viuentium diſſecta pectora, extractaque viſcera & in mare abiecta. Nec hîc tamen finis Caluinianæ modeſtiæ & Euangelicæ manſuetudinis. Caput vnius è collegio ſacratiſſimarum vndecim millium virginum, ad carcheſij funem ſuſpendunt, imaginem quandā omni honore digniſſimę matris Dei & Domini noſtri IESV CHRISTI, qui iniurias matris ſuæ & vult & poteſt egregiè vlciſci, cum alijs permultis ſacris imaginibus in quodam angulo nauis collocant, & in eas ceu in ſcopum ſicas vibrant ſuas. Porrò benedicta roſaria & Sanctorum reliquias, librosque catholicos contemptìm in vndas proijciunt. Hæc omnia duo narrauêre Luſitani, tam illuſtriū facinorū, quę hodiè diſcuntur in ſcholis noui Euangelij, teſtes oculati. Superfuêre ex Ieſuitis triginta, qui poſteà in Braſiliam

Cædunt Ignatium Ieſuitam.

Item Didacum Andradam.

Mox 38. è Societate Ieſu.

Item 3. Luſitanos.

Iniuriæ illorū in ſacras reliquias & imagines.

cõſtanti animo profecti ſunt, licèt non ignorarent cõparatas ſibi inſidias.

Quidã ex illis magnas in itinere illo perpeſſi ſunt difficultates & moleſtias, ità vt præ immodico imbre non ſolùm eſculenta corrumperentur, ſed etiàm veſtes, quibus induti erant, penè putreſcerent. Pleriq; etiã tempeſtate ità diſiecti ſunt, vt incertum ſit, quò peruenerint. Quatuordecim reliqui, in vnam cum alijs quibuſdam coniecti nauim, qua ſola Aloyſius præfectus cœptum iter perſequi ſtatuerat, dies octo ſecundo vſi vento, naues quinque ſub ſolis occubitum vident, quatuor Gallicas, vnã Anglicam.

Aliam nauim Luſitanam inuadũt Caluiniſtæ.

Et diſſimulato in noctem vſque conſilio, deindè ab improuiſò in hanc Aloyſij nauem curſum intendũt. Aloyſius facilè aduertens hoſtiles eſſe, iubet ſuos ad arma ſe parare, & ſi ſic neceſsè ſit, pro Catholica religione fortiter occumbere. Deindè confitetur peccata ſua: idem cæteri faciunt, qui id poſſent in ea temporis anguſtia. Manè hoſtilis nauis, quam Galeonem vocant, ad Aloyſij nauem appropinquans, certis quibuſdam ſignificationibus iubet Luſitanos vela ſubmittere. Illis id detrectantibus, tèr magno in eos impetu facto, hoſtes ex èis quinq; occidunt, ſeptendecim vulnerant, viginti ferè è ſuis amiſſis, circiter vndecim vulneratis, magniſque alijs acceptis incommodis: è quibus id maximè dolebat, quòd bombardarum ictu vela eorũ dirupta eſſent. Quarto demùm inſultu Luſitanos ſuperant, quòd iam paucisſimi eſſent relicti propugnatores.

Occidunt Luſitanos.

Irruunt in nauim Luſitanam hæretici ſexaginta: reſiſtit aliquandiù Aloyſius, ſed illo perempto, reliqui ſe dedunt, at nihilominùs obuij quique à Caluiniſtis trucidantur, & ſimul cum Aloyſio in mare iactantur.

Indigniſſimè tractant ſacras imagines & reliquias.

Mox accurrũt Caluiniſtæ ad Sanctorũ reliquias & ſacras imagines, quarum illic ingens erat numerus, eas à Catholicis vi extorquent, trahunt per tabulata, conculcant pedibus, deniq; flammis exurunt, & immanes euomunt blaſphemias, quæ ſinè horrore ſcribi non poſſint, in Sanctos, quorum illæ erant reliquiæ. Huius claſſis præfectus erat Iohannes Cadauilius, eademque vehebatur roſtrata naui, qua anno ſuperiori vectus fuerat Iacobus Soria. Extant hæc omnia, iam diuerſis locis typis excuſa. Cùm ſic autem Luſitanos occidiſſent, ad patres Societatis ventum eſt, qui iam confeſſione peccatorum ſuorum ſeſe ad mortem præparârant: cumque ad confirmandos milites è tabulatis aſſcenderent, neminẽ ex ijs repererũt.

Caſtriũ Ieſuitam dirè perimunt.

Vnus autem ex patribus paulò antè aſſcenderat. Caſtrius is dicebatur. Eum Caluiniſtæ illi occupatum offenderũt audiẽda gubernatoris cuiuſdã cõfeſſione. Valdè igitur commoti, ꝙ ſacramenta miniſtraret homini extremum ſpiritum trahenti, permultis eum vulneribus certatìm confoderunt,

Item alios duos.

eumque cum alijs duobus, quos è tabulatis ꝓdeuntes confeſtìm peremerant, in mare deiecerunt. Reliqui vndecim hos ſecuti, liberè fatebantur ſe Catholicos eſſe.

Alios mirè exagitant.

Eos tota die mirè exagitârunt hæretici: nocte ligatis à tergo manibus, duos primùm è naui præcipitant: nouẽ, qui ſupererãt, in cuſtodiã tradũtur, coguntúrq; & famem pati, & crebrò audire, Papiſtæ, latrones, ecquis tandẽ vobis vitam eripiet? aliasq; id genus blanditias Euangelicas. Pòſt educti è carcere, damnantur capitis: ſuſpenſique eſſent è maximo nauis mâlo, nisì ſpes pecu-

niæ apud eos reperiendæ, rem protraxiſſet. Indè ſeptem ex oneraria in roſtratam abducuntur, rurſusque egregiè petulantium linguarum flagellis verberantur. Multa ibì tũ nefanda iactabant hæretici in Romanum Pontificem, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos & cultũ eorũ, in ſacroſanctã Euchariſtiã. Ad quæ cùm patres illi ſic, vt par erat, reſponderẽt, pugnis & alapis ſalutabantur, audiebantq; inter cætera, Canes, fures, impoſtores.

Erat inter eos Petrus Ferdinandus nouitius, omnium recentiſsimus. In eo moleſtiſsimè ferebant hæretici, quòd magnam vultu atque oculis præferret modeſtiam & religionem. Itaque arripiunt caput eius, vtraque ſuſtollunt manu, infeſtant colaphis, digitis diſtendunt palpebras, paxillos mento ſupponunt, nè vultum demittat, conuicijsque eum benè ſatis proſcindunt. Quæ ille tam iucundo tulit vultu, vt ſe etiàm tanto Dei munere, quòd ſcilicet pro illo pati poſſet, indignum putaret. Longum eſſet ſingula perſequi, quæ ibì tum dicta factaque ſunt: quæ qui fuſiùs nôſſe volunt, habent in libris impreſſa. Ad extremùm omnes ab hæreticis in mare magno impetu coniecti ſunt, atque ibì alij citiùs, alij tardiùs ſubmerſi, mortem pro Domino libenter exceperunt. Duo, qui in oneraria naui relicti erant, ab hæreticis quoquè necati ſunt. Ex omnibus verò duo tum natandi peritia, tum Dei prouidẽtia incolumes euasêre, fortaſsìs Deo ſic volẽte, nè deeſſent qui ad aliorũ notitiã has cędes perferrẽt.

Non poſſunt ferre modeſtiã, &c.

Iactant Ieſuitas in mare.

Hoc eodem anno 1571. cùm iamdiù Geuſei in mari piraticam exercuiſſent, quaſdam Hollãdiæ inſulas, Schellinck, Texaliam & Vuieringiam occupârunt.

ANno 1572. Geuſei, quòd exacerbatos Belgarum animos ob exactum decimum nummum ſibi perſuaderent, ea re egregiè abuſi ſunt ad concitandos magìs magisque eorum animos, atque ità regias ditiones occupandas. Promittunt plebeijs, qui ferè rebus gaudent nouis, inprimisque libertate, ſe eos erepturos ab illa immani Hiſpanorum ſeruitute. Itaque breui tempore munita aliquot loca ab illis obtinentur, primo Aprilis Briela, ſexto eiuſdem menſis, in quem tum ſacroſancta Paſchæ ſolennitas incidit, Vliſsingam munitum Zelandiæ oppidum. Biduo pòſt tumultuatum eſt Roterodami propter introductum in eam vrbem militem præſidiarium. Eodem menſe occupat Ludouicus Naſſouius Montes, ciuitatem primariam Hannoniæ, inprimisque firmam. Octauo Maij obtinent Geuſei Valencenas, ſed paulò pòſt indè expelluntur.

Geuſei multa Belgij loca occupant.

Eodem menſe ſcripſiſſe fertur princeps Auraicus primarijs Hollandiæ ciuitatibus ex caſtro ſuo Dillenburgo, petijſſeq; ab eis ſubſidiũ contra Albanum. Decimo octauo Iunij Veteres aquę in Hollandia occupantur à Geuſeis. 23. eiuſdem menſis Gouda, 25. Dordracum, Harlemũ, Leida, porrò in Zelandia Verẽſe oppidũ & Zirckzee. 26. Gorcomiũ. Magni hi erant ſucceſſus Geuſeorum, quibus illorũ vires nõ parùm auctæ ſunt. Secuta eſt aũt incredibilis penè omniũ rerũ caritas, quòd libera nauigatione mercatoribus intercluſa, vix obtineri poſſent ea, quibus vel maximè vti ſolent tũ Belgæ, tum vicini Germani ad vitã ſuſtentandã: eaq; Belgij

calamitas,quam bellum hoc inteſtinum peperit, etiàm totam ferè Germaniam afflixit. Et certè verendum eſt,innumeros mortales,dum iſthęc in Belgio graſſatur rerum confuſio & perturbatio, fame & inedia perijſſe,quandò etiã permulti non tenuis alioquì fortunæ homines,ad quandam inopiam redacti feruntur.

Atque vtinàm mala hæc,ſola corpora & facultates attigiſſent. Permultùm detrimenti accepit etiàm ipſa Catholica religio pleriſque locis, cùm non deeſſent, quibus libido quædam nouandæ religionis ineſſet. Albanus verò,collecto milite,initio menſis Iulij Montes obſedit Hiſpanis & Burgundionibus,quòd Germanorum copię nęcdùm ad eum perueniſſent. Venêre tum ex Gallijs duce quodam, qui magna eſſet apud Admiralium authoritate, quatuor aut quinque (video enim variare ſcriptores) peditum millia, & mille quingenti equites, in quibus plùs minùs quadringenti nobiles fuêre: quanquàm alij in vniuerſum non niſì quadringentos fuiſſe equites aiunt. Ij volebant Montes obſidione liberare, ſed ab exercitu Albani magna ex parte cæſi ſunt. Qui fugæ ſibi præſidium captârunt, ij à ruſticis trucidati ſunt. E captiuis plerique laqueo necati feruntur, nonnulli certas ob cauſas dimiſsi. Multi verò paſsìm equites & pedites pro Auraico conſcribebantur, apud quos publica ferebatur fama, ſtipendia eis perſolutum iri in Gallijs, Anglia, & Belgij ciuitatibus. Sectarij quidam in ſuis ſcriptis palàm editis multa infarciunt de Chriſtianiſsimo Gallorum rege, valdè opportuna ad concitãdum bellum inter ipſum & Catholicum Hiſpaniarum regem, tanquàm ille principem Auraicum & Ludouicum fratrem eius adiuuerit: quæ etiamſì vera eſſent, quod tamen credi vix poſsit, celari potiùs deberent publicę pacis & tranquillitatis ſtudio. Nos Catholici ſi talia de magnis principibus ſcriberemus, egregiè aduersùm nos blaterarent fratres Euangelici: at illi impunè ſcribunt de maximis regibus, quæ illi nulla ratione agnoſcere velint. Quis enim credat, Chriſtianiſsimum Gallorum regem aduersùs Catholicum Hiſpaniarum regem affinem ſuum, tale quippiam moliri voluïſſe, cùm in maximis difficultatibus non longè antè ſemèl atque iterùm auxiliaribus eius copijs nõ parùm adiutus eſſet? Aliter certè de his rebus loquitur ſcriptum quoddam Pariſijs cum regis priuilegio excuſum, Admiralium regis traducendi cauſa operam dediſſe, vt poſſet eum permouere ad ferendas ſuppetias Belgis rebellibus: ſed nihil prorsùs ibì additur regem illi aſſenſiſſe: ſed potiùs, paulò pòſt iuſſu regis occiſum Admiralium, de qua re paucis nunc agendum eſt, antequàm in Montenſi obſidione pergamus.

Mõtes Hanoniæ obſidet Albanus.

Hugonotæ cæduntur.

Nuptiæ Pariſijs regio planè apparatu celebratæ ſunt menſe Auguſto, Henrici regis Nauarræ & ſororis Francorum regis. In ijs fuit etiàm Admiralius cum multis alijs nobilibus viris. Cumque is poſt eas celebratas nuptias è palatio regis 22. Auguſti domum iret, quidam, cui ille laqueum minatus erat, ſclopeti ictu è cuiuſdam domûs feneſtra in vtraque manu & altero brachio eum vulnerauit. Eam rem, quòd mali exempli eſſe videretur, hominem tantæ authoritatis ſclopeto appetere, idque haud procùl ab

Nuptiæ regis Nauarræ & ſororis Galliæ regis.

Admiralius vulneratur.

ab arce ſua, rex indignè tulit, ſtatuitque in hominem illum ſeueriter animaduertere, modò compræhendi poſſet. A prandio rex ipſe cum matre regina & fratribus ſuis venit ad Admiralium, conſolatur eum, promittitque ſe ità in eum, à quo læſus eſſet, animaduerſurum, vt ſibi ſentiat factum ſatìs. Eodem die & ſequenti crebrò mittit ad eum, qui videant & renuncient, vt ſe habeant vulnera eius. Sed ille acceptis ijs vulneribus magìs etiàm exacerbatus, falsò quidem ſuſpicabatur regis voluntate factum, vt ea ratione è medio tolleretur, Guiſiosque principes regia ope fretos hominem eò adduxiſſe, vt ſclopeto ipſum peteret. Conſtituit igitur & regẽ & principes illos perdere, nec quicquam iam ferè ab eius ore proficiſcebatur præter minas. Aiebat enim: Tametsì læſum eſt brachiũ, ſed caput incolume eſt: et ſi neceſsè erit ſecare brachiũ, equidem illorũ repetam capita, qui mihi huius rei authores fuêre. Putabant illi me ſublatũ iri, ſed ego illos anteuertã: & id genus alia. Si qui dicerent, regem eius calamitate dolere, reſpondebat non niſì figmenta ea eſſe: ſe illorũ nôſſe ſimulationes. Non ſibi defuturas rationes omnes illos cõpræhendendi. Hęc ille & capita conſpirationis, cum quibus poſtridiè eius diei, quo vulneratus fuit, clàm communicatis conſilijs, planè decreuit regẽ, regis matrẽ & fratres, & plerosq; regni proceres illis adhærentes, tollere è medio. Molitur regi &c, necẽ. Cõſpiratio in regem.

Ad veſperam eiuſdem diei rex de his certior fit è quibuſdam huius nefarij conſilij conſcijs. Tum verò in tanto diſcrimine ocium nullum rei certiùs explorandæ ſibi dari ſentiens rex, ſtatuit eas inſidias & machinationes abſque vlla dilatione fortiter anteuertendas. Agebatur enim de ipſius, multorumque Principum, & totius regni excidio, cui neceſſariò videbatur ſeuera executio opponenda, vt quod importuni homines in ipſius maieſtatem & alios Principes cogitâſſent, in eos ipſos deuolueretur, conſiliaque mala conſultoribus peſsima forent. Itaque manè alterius diei irruptio facta eſt in ædes Admiralij, & inter alios etiàm ipſe cæſus eſt atque è feneſtra præcipitatus, & præciſo capite cadauer ligato ad pedes fune tractum, & à pedibus ignominioſè ſuſpenſum. Ciues Pariſienſes, qui & Catholicæ religioni, & ſuo regi, vt decet bonos ſubditos, ſunt addictiſsimi, in ædes Hugonotarum irruperunt, multosque trucidârunt. Idem factum eſt Lugduni, Rothomagi, Aureliæ, & alijs pleriſque locis. Regem Chriſtianiſsimum hoc nomine quidam ſectarij odioſè palàm libris editis traducunt, & tot Euangelicorum hominum cædem mirè exaggerant, gratulaturi fortaſsìs haud mediocriter, ſi regia maieſtas & Papiſtæ omnes, vt ipſi per contemptum Catholicos vocant, ab Hugonotis iugulati eſſent. Non eſt obſcurum, quot Catholicorum millia Hugonotæ in Gallijs intra paucos annos priuata authoritate, nullo prorsùs iure trucidârint. Non puto ego fratres Euangelicos eo nomine valdè mœrere. Ferant ergò in ſuis, quod in noſtris fortaſsìs etiàm egregiè probant. Interìm tamen video ne ipſos quidem hæreticos in hac Admiralij & aliorum cæde commemoranda conſentire. Scripſiſſem pleniùs hac de re, ſi mihi omnia magìs explorata fuiſſent. In ijs autem, quæ annotaui, Pariſienſe illud ſcriptũ, cuius ſuprà memini, Admiralius interficitur. A pedibus ſuſpẽditur. Hugonotæ in Gallijs cæduntur.

ferè

ferè ſecutus ſum. Hęreticis certè tutum non eſt commodare fidem. Conſtat autem, regi & reginæ matri liberisque eius Caluinianos necem molitos, etiàm ex cuiuſdam Caluiniani publico ſcripto, cuius iam antè mentio facta eſt. Sed nunquàm regibus & principibus magnis deeſt diuina protectio, quippè à quibus ſæpè totius regni & multorum populorum ſalus pendeat. Ea igitur etiàm Chriſtianiſsimum Galliarum regem Carolum ſeruauit à ſtructis maieſtati eius inſidijs, quę ſi ſuos habuiſſent ſucceſsus, actū ſanè in illo ampliſsimo regno de Catholica religione fuiſſet.

Accidit autem res valde memorabilis Lutetiæ eoipſo die, quo cæſus eſt cum ſuis Admiralius. In Innocentum puerorum cœmeterio (alij hoſpitali dicunt) arbor quædam multis annis ſterilis & arida, floruit, foliaque & fructus produxit. Cuius rei interpretationem alijs relinquimus. Certè permultis non immeritò magno & ſtupori & admirationi fuit. Quòd autem Hugonotæ tam malè habiti ſunt in Gallijs, id non parùm in Belgio Geuſeorum conatus retardauit. Intereà enim Germanorum copiæ ad Albanum venêre, è quibus alij Valencenas, plerique Buſcunducis ablegati ſunt: reliqui ad obſidionem Montium profecti: qua tum ſanè adeò arcta preſsi ſunt, qui intra vrbem erant, in orbem diſpoſitis caſtris, vt vix canis illæſus indè prodire poſset. Oppidanis ad bombardæ ictum aquæ præſidio fuêre, vt paucis locis pateret acceſſus. Viceſima ſeptima Auguſti Hiſpani monaſterium vrbi valdè propinquum occupârunt, cæſis aliquot præſidiarijs. Multas ex oppido pilas è bombardis iaculabantur in monaſterium, ſed Hiſpanos tamen loco illo mouere non potuerunt. Vnum ex ſuburbijs oppidani incenderunt, vbì poſteà tormenta collocata ſunt, templo prorsùs inuiolato. 28. Auguſti Albanus in caſtra venit, iuſsitque ob cædem Admiralij, cuius nuncius ad eum perlatus erat, ſclopetarios omnes tèr diſplodere, idque ſub noctis medium, necdùm quicquam eius rei compertum habentibus obſeſsis. 29. & 30. Auguſti aduenêre tormenta vigintiquatuor. 31. Auguſti cœpta eſt oppugnatio, & ſequēti die quatuor ex oppido tormentorum magiſtri ad Albanum transfugerunt, omniaque illi indicârunt, quòd viderent fieri non poſſe, vt vrbs à tanta bombardarum vi ſeruaretur, quandò illo die in oppidum vibrati eſſent mille ſeptingenti & ſex globi. 31. Auguſti perlatum eſt in caſtra, Mechliniam munitiſsimam Brabantiæ ciuitatem ceſsiſſe Geuſeis. Prima Septembris nunciatum, ad trecentos Geuſeos cæſos, dum oppugnant Louanium: at tamen aliquot aureorum millibus vrbe redempta, poſtridiè Auraicum cum ſuis indè receſsiſſe. 3.4.5.6. & 7. Septembris primæ diei tonitrua bombardica non ſunt intermiſſa, donèc porta cum duobus fortiſsimis propugnaculis proſtrata eſt. Indè rursùm perpetuis diebus continuata: quibus etsì multi oppidani læderentur, tamen data opera eſt, nè quid damni acciperent templa & monaſteria. Interìm verò, qui in vrbe erant, non ceſſabant communire ſeſe. Sexto Septembris duo millia equitum Germanorum venêre in caſtra, quorum aduētus Albano Duci gratiſsimus fuit. Sed hìc quoquè nonnulla intermiſcenda ſunt, antequàm obſidionem hanc abſol-

Arbor arida Pariſijs floruit.

Arctiſsima Montenſiū obſidio.

Montes oppugnantur.

Mechliniā obtinent Geuſei. Louanium redemptū.

abſoluamus, vt aliqua ſaltem temporis ratio habeatur.

Menſe Iulio huius anni expugnatum à Geuſeis eſt caſtrum oppidi Gorcomenſis, in quo erant præter alios duodecim Franciſcani, & quidam ſacerdotes ſeculares, moniti eò confugere à præfecto, viro religionis amantiſsimo. Ij Franciſcani cum aliquot ſacerdotibus poſt innumera flagella, cædes inhumanas, & inaudita tormenta, vt habet hiſtoria, in Brielam inſulam deportati ſunt à Geuſeis, vbi iam medio foro paratum erat patibulum, quod illi coram multa populi frequentia circumire cogebantur nō inuiti, litanias interim & ſuauiſsimum illud canticum Salue Regina, quod hæreticorum aures inſtar ſagittæ ferit, depromentes. Indè in teterrimum abducuntur carcerem: ad quem ea nocte duo germani fratres patris Guardiani, qui martyrij deſiderio vel maximè ardebat, admiſsi ſunt, ijque multis modis perſuadere conati ſunt ei in hoſpitium abducto, vt diſsimulata Catholica religione ſe liberaret, alioqui certò periturus ea nocte. Quorum ille præpoſterum affectum contemnens, multa præclarè locutus eſt, quæ temporis anguſtia nos omnia annotare non ſinit: maluitque reduci in carcerem, quàm cum fratribus illis ſuis carnalibus indè incolumis recedere. Ad horam noctis ſecundam adeſt carnifex. Guardianus tanquàm nihil adſit periculi, ſuauiter dormiens, ab illo excitatur, ducitur cum fratribus & filijs ſuis Franciſcanis extra portam Brielenſem ad horreum cuiuſdam à Geuſeis exuſti monaſterij Regularium. Erat cum illis paſtor Gorcomenſis, doctrina & pietate clariſsimus, qui eádem nocte duriſsimè flagellatus, magnam præ ſe tulit animi conſtantiam, ità vt cùm circunſtantes carnificem rogarent, nè ea crudelitate hominem interficeret, ille contrà iuberet non ceſſare eum à flagellis, dicens ſe non modò non ſentire iam ictus, ſed eos etiam ſummo ſibi eſſe refrigerio & ſolatio. Is ergò talis & tantus vir, theologus eximius, concionator facundiſsimus, lætiſsimus aſſcendit ſcalas, & laqueo necatus, vitam pro Chriſto & Romanæ Eccleſiæ fide libens profudit. Poſt hunc martyrij ſitiētiſsimus eodem modo occiſus eſt Guardianus Gorcomenſis, cùm ſuos eſſet fratres oſculatus, hortatusq; vt pro Romanæ fidei confeſsione fortiter mortem exciperent. Tertiò loco immolatus eſt pater Hieronymus, fratrum illorum Vicarius, qui quòd ſigna præ ſe ferret Hieroſolymitanæ peregrinationis, duriùs tractatus eſt, conſciſſa diuerſis locis brachiorum eius tenera carne. Is erat ſpiritu valdè feruens, ſuaque ardenti facundia valdè confirmauit aliorum animos. Cumq; eſſet tandèm laqueo extinctus, reliqui fratres omnes eundem calicem feliciter exhauſerunt, dēpto vno Gallo Brabantino, qui timore mortis à Catholica fide deficiens, ad hæreticos ſe adiunxit.

Geuſei occupāt Gorcomium.

Sæuiunt in Franciſcanos.

Paſtorem Gorcomenſem ſuſpendunt.

Item Guardianum.

Hieronymum Vicarium.

Et reliquos Franciſcanos cū alijs.

Aderat illic quidam ſacerdos ſimplex, iam quartò è manibus illorum ereptus. Is vt vidit fratres illos iucundis vultibus properare ad mortem, Et ego, inquit, cum fratribus mori volo. Video enim cælum apertum, & animas fratrum in illud recipi. Sed tam ſtupendo miraculo nihil moti hæretici, eum cum alijs iugulârunt. Ciuis quidam Gorcomienſis iam viginti annis miſerè hernioſus, vt audiuit conſtantem horum fratrum mor-

Nota rem miram.

mortem, Orate, inquit, pro me patres & fratres venerandi, quos inuicta Romanæ fidei confeſsione non dubito martyres effectos. Vix preces abſoluit, & momento temporis integerrimè curatum ſe ſenſit. Fuêre hoc tempore & loco ità, vt diximus, ſuſpenſi Franciſcani vndecim. Quibus addi poteſt duodecimus, quem Ruræmundæ in Francſcanorum monaſterio Geuſei gladijs confoderunt. Porrò Gorcomij feruntur etiàm duo ciues pro Catholica fide in publico foro ſuſpenſi 30. Iunij. Necatus eſt etiàm laqueo apud Brielam Nicolaus Poppelius, iunior paſtor Gorcomenſis, cum tribus alijs presbyteris. Inter Franciſcanos Gorcomenſes, quod mirum videri poſsit, quidam ſuſpenſus eſt annos natus nonaginta, olìm è Dania ob Catholicam fidem pulſus. Erant verò etiàm aliundè adducti Brielam duo Franciſcani, qui hoc eodem die, quo alij omnes, quos iam diximus Brielæ necatos, cum Canonico quodam regulari ſuſpenſi ſunt.

Miraculum

Alij martyrio affecti.

Iunio menſe aut circiter capta eſt à Geuſeis Alcmaria, & indè Enchuſam abducti quinque Franciſcani, atque illic laqueo præfocati, ſicut & ſuperiores Gorcomenſes. Quidam laicus Franciſcanus Alcmarienſis poſt diuturnos carceris ſqualores, tandèm huius anni menſe Decembri eodem modo iugulatus eſt. Sunt etiàm alij duo ſic perempti hoc anno apud Brielam, è quibus alter fuit Delphenſis Carthuſiæ monachus.

Itèm alij.

Menſis Iulij die 23. Geuſei Ruræmundam nobilem Geldriæ vrbem inuaſerunt, & quòd in ipſa oppugnatione quoſdam è ſuis amiſiſſent, atrociter in religioſos præſertìm ſęuierunt. Aberat tũ eius vrbis primus Epiſcopus, reuerendiſsimus dominus Vuilhelmus Lindanus, doctrina & pietate valdè inſignis: quem ſi furioſus miles inueniſſet, multa in eum crudelitatis exempla, vt quidem veriſimile eſt, edita fuiſſent. Eius optimis libris, tota Gallia & Germania conquiſitis, pleriſque perantiquis & necdùm in lucem editis, inſtructiſsimam bibliothecam, licèt vix vni aut alteri cognito loco abditam, neſcio quo indice hoſtes repererũt, & horrendum in modum diſcerpſerunt, atque vaſtauerunt. Non mihi iam vacat ſingulatìm omnia commemorare, quæ illic deſignata ſunt. Veniam ad Carthuſianos noſtros, in quos ſanè hoſtiliter incurrerunt. Vox illis in ore valdè frequens, Gelt/Gelt/ Nummos, Nummos. Oſtiarius frater laicus, quos Conuerſos vocant, cùm eis claues obtuliſſet, fracto ligonibus capite & cerebro excuſſo, primus ab eis occiſus eſt: mox alij duo laici, quorum alter & ſenex & morbidus lecto decumbebat, trucidati ſunt. Indè magno impetu irrumpunt in interius monaſterium, perfringunt fores, fratrem quendam ſenem ſcipioni innixum confodiunt. is presbyter erat. Alium quoquè patrem ſenem in cellula necant. Volebat etiàm alium grandæuum patrem interficere, ſed cùm quædam eccleſiæ ornamenta & vaſa apud eum inueniſſent, permiſerunt viuere, breuì tamen ſua ſponte ob ætatem exactam moriturum. Apud hunc erat iuuenis monachus, eius nepos, ſeruiens illi malè valenti. Hunc diris modis cogebant theſauros occultos prodere. Sed nihil extorquere potuerunt, quippè qui nihil haberet. Abductus verò ab eis in caſtra, cùm priùs graue eius capiti

Ruræmundam capiũt Geuſei.

Epiſcopi Ruræmundenſis inſignis bibliotheca vaſtata.

Aut nummos, aut ſanguinẽ.

Cæduntur & malè accipiuntur Carthuſiani.

vulnus

vulnus inflixiſſent, tandèm viginti daleris vitam redemit. Indè in ipſo templo immaniter graſſati homines reuerà miſeri, & omni lachrymarum fonte plangendi, calices ſacros conculcârunt pedibus, multam ex templo rerum Deo ſacratarum, quæ non parui erant precij, prædam abſportârunt, nec vlla tamen præda expleri ità potuerunt, quin ſemper plura exigerent à fratribus illis. Cumque viderent nihil ſupereſſe prædæ, occultos magna vi theſauros exigebant, idque fruſtrà. Adacto igitur in pectus Diaconi cuiuſdam pugione, crudeliter in ipſo templo eum interficiunt: duos vulnerant quidem, ſed non lethaliter: qui poſteà ſub alieno habitu à quibuſdam educti ſunt, vita ſeruata, cùm alter viginti, alter decem daleros numerâſſet. Porrò ipſius Carthuſiæ Procurator, cùm nollet dare, quod illi poſtulabant, bipenni in caput eius validè vibrata, paulò pòſt ſemiuiuus è templo extractus eſt, & in platea globulo traiectus. Alium quendam, traiecto eius femore ſclopeti ictu, tandèm bellicis inſtrumentis in capite cædunt, donèc animam expiraret. Ab alio quidam importuniſsimè nummos emungere tentãs, vbì nihil dari vidit, eum ſica in pectus defixa occídit: fratrem illi adſtantem in ſiniſtro brachio atrociter vulnerauit, tertio mortiferam impoſuit plagam, ex qua poſt aliquot dies ille deceſsit è vita. Vnus ex his iam animam agebat in ipſo templo. Vidit id quidam ex illis ſicarijs, &, En, inquit, vt hiat? vt palpitat monachus iſte? inſultans homini morienti, quod in Turcis & Tartaris iurè repræhẽdas. Hoc monachorum odium peperit præclarum illud Euangelium, quod apoſtatæ monachi de ſub ſcamno, vt ipſi loquuntur, in lucẽ protulêre: & certè de ſub ſcamno, quia ab ipſis tartari tenebris, non è luce cælorũ. Poſt hunc, quem diximus, alius venit in templum, & videns illic inter exanimes fratres iacére quendam ſeminudum & moribundum monachum, Eià, inquit, digna factis tuliſtis præmia nequam monachi, & ſimul neſcio quo vel malleo, vel alia re ſemèl atque iterùm percutit caput miſeri illius, vt ſanguine copioſiſsimè indè manante, etiàm ſenſibus deſtitueretur. Interìm ille adhuc compos ſuî dum eſſet, orabat Dominum. Cernens autem quidam labia illum mouentem, calcem ei bìs in faciem impegit, ità dicens: Orásne adhuc peruerſe monache? Tandèm quidam nobilis ex illo Geuſeorum exercitu, in templum ingreſſus, & quadam humanitate commotus, illum fratrem tam miſerè excruciatum, & penè natantem in ſanguine ſuo, per medios hoſtes eduxit extra monaſteriũ ad ædes ciuis cuiuſdam, vbì ſic quidem ſeruatus eſt, vt tamẽ centum coronatos depéndere coactus ſit pro vita ſua. Is poſteà curatus eſt, & nobiſcum in Carthuſia Colonienſi vixit aliquandiù piè & religioſè, hodieque ſupereſt, ſicut & alij quidam ex illis Carthuſianis. Non parùm autem crudeliter trucidatus eſt quidam Carthuſiæ Confluentinę monachus, qui tũ illic hoſpes degebat. Porrò Cuſtos Carthuſiæ Ruræmundenſis, quem ſacriſtam vocant, ſingularem illorum Geuſeorum expertus eſt inhumanitatem. Detractus enim ab illis à teſtudine templi, vbì deliteſcebat, cogitur prodere res eccleſiæ: quibus ſublatis, volebant eum ſaluum perducere in caſtra Principis. Sed eccè dum eum in platea horum ſocij conſpiciunt,

Vide Scythicam immanitatem

Crudelitas in cuſtodẽ Carthuſiæ.

ciunt, illis inuitis eum rapiunt, pungunt, tundunt, infligunt vulnera, proſcindunt conuicijs, naſum & ambas præcidunt aures, mentum in crucis modum fodiunt, cutem à capite partìm abſtrahunt, vt quidam affirmant. Inter hæc irridiculè aiunt illi: Concionare nobis monache. Ille reſpondet: Quid ego vobis cõcionabor, qui nõ vultis reſipiſcere? Ignoſcat vobis Deus, equidem libens ignoſco. Sed iam quæſo finem his tandèm cruciamentis imponite. Tum vnus ex illis ſclopeto eum traiecit, & ità abiuit è vita.

Paulus Walwyck, vir optimus, à Geuſeis vexatur & occiditur

Erat per id tempus in illa Carthuſia dominus Paulus Walwyck, capellanus Epiſcopi Ruræmundenſis, vir rara eruditione & morum integritate præditus, concionator quoquè egregius, & qui in publicis concionibus tum vitia acriter repræhendere, tum hæreticorum impia commenta luculenter confutare conſueuiſſet. Hunc virum illi homines, ab omni humanitate alieni, primùm ſpoliant crumena ſua, mox pallium & pileum auferunt: indè per monaſterium eum circunducunt, iactant in eum probra & conuicia, contundunt illum egregiè. Ad extremùm in Carthuſiæ pomarium pertractum, in capite grauiſsimè vulnerant: indè globulo traijciunt. Non deſunt, qui dicant, ab impuris illis nebulonibus illi viro pudico impudenter præciſa verenda, & in os ingeſta. Et quid non audet illa hominum fæx?

Ipſius Carthuſiæ Vicarius aliquandiù latuit: pòſt inuentus, ſpoliatur veſtibus, & tandẽ vita donatur promittẽti ducentos daleros, quos extorquebant à paupere & inuito. Cùm autem oblata eſſet elabendi facultas, ſubduxit ſe ex manibus illorum: ſed quia fideiuſſerat pro illo alius quidam, pecuniam promiſſam, vel potiùs extortam, perſoluendam curauit.

Prior Cartuſiæ Ruræmundeñ vt acceptus à Geuſeis.

Porrò venerabilem patrem dominum Ioachimum, Carthuſiæ illius præfectum ſiue Priorem, ingenti pecuniæ ſumma mulctârunt illi homines, quos auri ſacra fames impellebat ad iſtam crudelitatem belluinam. Vidi ego oculis meis laceram eius veſtem, in quam ſclopetum diſploſerant: ſed globulus, veſte nonnihil circa pectus diſcerpta, non ſinè miraculo in brachij quandam partem reſilijt, & leuiter ſauciauit. Ille vir pius & venerabilis diù ab illis captiuus detentus eſt, tandemque dimiſſus, Coloniam ad nos venit, ibique poſt dies non multos animi dolore & tot periculis, quæ vix euaſerat, confectus, maximè quòd iam grandæuus eſſet, animam Chriſto reddidit. Miſerrimè autem Carthuſia illa Ruræmundenſis, à prædonibus illis & alijs malis hominibus vaſtata, direpta & expilata eſt.

Aldenardũ venit in manus Geuſeorum.

Eodem anno 7. Septembris proditione captum eſt à Geuſeis Aldenardum Flandriæ oppidum valdè munitum. Miro quodam ſtratagemate in illud ſibi aditum fecêre, ſed me tempus non ſinit narrare ſingulatìm omnia. Potiti porta vna, rectà ſe in forum conferunt, iubent ciues domì ſe continere, nî capite puniri velint: mox portas omnes claudunt, adhibent cuſtodes, pars ad ſummum oppidi prætorem Iudocum à Corteuuile, ædes regias inhabitantem, contendunt, munitas illas quidem, ſed illis tamen igne & ferro iam peruias: iubent prætori vt ſeſe dedat, & iuret Auraico principi: nî faciat, extrema minantur. Ille conſtanter recuſat, dicens

dicens ſe regi Philippo iurâſſe, potiusque mori velle, quàm fidẽ regi datam fallere. Simul autem iubet ſuos armis ſe tueri: ſed hoſtium multitudine oppreſſus, multis ſclopetorum globulis traijcitur, proſtratusque, non paucis vulneribus conficitur, vir certè immortali laude dignus. Nec his tamen contenti Geuſei, veſtibus nudatum, è feneſtra in flumen pręcipitant. Aedes illas ſiue caſtrum regis, horum dux Iacobus Blommaert occupat, qui iam ſexennium ab ea vrbe, cuius fuerat ciuis, ob hæreſim & rebellionem exulârat. Crudeliter necatur prętor Aldenardẽſis.

Hoc facinore perpetrato, quæruntur toto oppido paſtores & ſacerdotes, paſſimque reperti capiuntur, trahuntur, cæduntur, proſternuntur, innumeris conuicijs & verborum iniurijs flagellantur. Monaſteria, templa, domus eccleſiaſticorum miſerandum in modum diripiuntur, ſublatis rebus omnibus, quæ tolli poſſent, cæteris cõfractis. E primario templo ablati ſunt ad trigintaſex argẽtei calices. Furta & ſacrilegia eius temporis omnia quis explicet? Eodem autem modo tractatæ ſunt ab illis bonis viris ædes ſacræ omnes extra vrbem illam. In cœnobio Franciſcanorum, & alio quodam haud ità procùl ab vrbe nihil omninò integrum relictum, non ſcamna, non parietes, non vitra, ne ipſa quidem defunctorũ ſepulcra, non altaria, non campanæ. Vbì primò in cœnobium Franciſcanorum irruperunt, importuniſſimis vocibus poſtulabant ſibi tradi quoſdam nobiles, quos illic deliteſcere ſuſpicabantur. Fratres illos, vocant lupos, moriones, inſanos: trahunt, verberant, gladios, pugiones, ſclopos ad pectora & ceruices eorum apponunt, nec tamen efficere poſſunt, vt prodant illi nobiles, qui illic non erãt. Diſcurrũt itaq; per omne monaſterium, ferro oſtia omnia aperiunt: non enim vel tantillas ferunt moras, quô poſſint clauibus reſerari. Erant illic tum paſtores quidam & ſacerdotes Aldenardenſes, qui non ſua, ſed ſubditorum cauſa ibì latére ſe poſſe exiſtimârant. Ij vt viderunt fruſtrà ſe abſcondi velle, in templum omnes ingreſſi ſunt, magno animo, quicquid Domino viſum eſſet, illic expectaturi. Illos Geuſei comprænhenſos ſuprà quàm dici queat, indignis tractauêre modis. Repertus ibì etiam ab eis eſt Iohannes Mahuſius, iam olìm doctrinæ & virtutis ergô deſignatus Dauentrienſis epiſcopus. Ei, licèt & ſenectute & morbis adeò affecto, vt mouere ſe loco non poſſet, mirum in modum inſultabant ſannis, ludibrijs, & vocibus quibuſuis etiam ſcurris indignis, tum quoquè vellicabant, percutiebant, cucullo apprænhenſum è lecto in pauimentũ deturbabant, & à ſe quiſq; ceu monſtrum quoddã ingenti clamore repellebãt. Cùm ſe autẽ ipſe loco mouere non poſſet, nec illi eum vehere vellent, amicis pro eo deprecantibus, cum alijs in carcerẽ abductus non eſt, ſed illic vt truncus inutilis relictus. Sæuitur in Clerum & monaſteria. In Franciſcanorũ cœnobium. Comprænhenduntur & indigniſſimè vexantur aliquot egregij viri.

Alios paſtores & ſacerdotes in caſtrum regis abduxerũt: quoſdam etiã nobiles ac potentiores ciues in carceres detruſerunt, eos præſertìm, qui vel in ſenatu eſſent, vel anno ſexageſimoſexto magiſtratum geſſiſſent, & grauius aliq̃d in hæreticos & ſuæ factionis homines ſtatuiſſent. Quos illi dum inquirunt, caſu in quibuſdam priuatis ædibus reperiunt Iohannem Vpſtal, Eccleſiæ Pamelenſis paſtorem, & egregium Eccleſiaſten. Paſtor Pamelẽſis ec-

 Hunc

clesiæ quid passus.

Hunc quidem ſe illæſum conſeruaturum ſanctè promiſit Blommaert capitaneus,ſed tamen communem poſteà cum alijs fortunam experiri coactus eſt. Et nè ſim longior, in vniuerſum vſque ad ſeptendecim in vnum includuntur cubiculum non valdè magnum, in quo nō nisì vnus eſſet lectus. Vbì illi Catholici & egregij viri præclarè ſe inuicèm confirmabant & incitabant ad ferenda aduerſa omnia,atq; ipſam quoquè mortem pro iuſtitia & fide Catholica. Qua in re præcipuam nauabat operam eximius vir M.Paulus Coye, paſtor primarius eius vrbis: qui quidem nō fuit ab initio cum alijs ſacerdotibus comprehenſus, ſed cùm domi ſuę incredibiles ab hæreticis ferret moleſtias & vexationes, ſua ſponte ſe curauit captiuis adiungendum. Omnes autem ante omnia ſtudebant conſcientijs pura confeſſione expiandis: certiſſimeq; vno omnes animo conſtituebant quiduis potiùs perpeti,quàm vlla in re venire contra Catholicam religionem,vel fidem Catholico regi præſtitam violare. Oblatæ illis tum fuêre carnes ſexta feria,ſed eas illi planè reſpuebant.

Itèm paſtor vrbis primarius.

Quòd autem vererentur ſectarij laicos à paſtoribus confirmari, ſacerdotes omnes in vicinum caſtrum Pamelenſe abduxerunt: ſed longè maior erat in laicis illis nobilibus viris conſtantia, quàm vt à ſemèl concepta ſententia ſe deduci paterentur. Venit enim ad illos non diù pòſt quidam, qui à Montibus Hannoniæ profugerat,petens ab illis,vt regi Catholico, aut principi Aurantio tanquàm ſupremo patriæ gubernatori fidelitatis iuramentum præſtarent,& pecuniam mutuam conferrent in ſtipendia militum & vrbis munitionem: quod quidem poſtremū etiàm grauibus minis extorquere conabantur. Aurum enim illi fratres Euangelici ſitiebant. Sed vtrunq; æquè recusârunt graues & cōſtantes viri. Aiebāt enim ſe literas regias vidiſſe,quibus dux Albanus conſtitutus eſſet gubernator: proindè ſe Aurantium hac in re non agnoſcere: nec ſe velle pecuniam contribuere ad communiendam vrbem aduersùs Albanum. Erant verò etiàm alij quidam ex magiſtratu eádem conſtantia,licèt in carcerem coniecti non eſſent: quos nunquàm permouere potuêre Geuſei illi, vt Aurantio iurarent. Ex ijs pleriq; quotiès eo nomine acciti eſſent in domum ſenatoriam, vxoribus & familiæ vltimum vale dixêre,tanquàm mortem oppetituri potiùs, quàm iuſiurandum mutaturi.

Separantur ſacerdotes à laicis.

Conſtantia nobiliū virorum.

Itèm aliorū è Senatu.

Porrò in eos, qui in cuſtodia habebantur, milites petulantiſſimè ſuas exacuebant linguas maledicas. Vidiſſes illic alios diſtrictos vibrare enſes, alios bombardas in eorum capita dirigere, alios alias adhibere minas, ipſa morte acerbiores. Interìm ſentiunt Geuſei regium aduentare militem, nec ſe ſinè periculo diù Aldenardi hærere poſſe. Quamobrèm quarto Octobris die ſub horam ſeptimam veſpertinam ſacerdotes omnes reducunt in caſtellum regium, de illis & alijs ſupplicium ſumpturi. Primus omnium ad pœnam raptus M.Petrus natu maior, veſtibus vſq; ad ſubuculam lineam nudatur, genibus, talis et manibus à tergo colligatis, per feneſtram in profluentem deijcitur. Is venerandus ſenex toto hoc captiuitatis tempore nihil ferè aliud in ore habuit, quàm illum Chriſti ſermonem, Fiat voluntas tua. Poſt eum reliqui ſacerdotes omnes alij poſt alios eun-

Militū petulantia.

Sacerdotes omnes alij poſt alios in flumen pręcipitantur.

Matt.6.

eundem in modum præcipitati ſunt in aquas. E quibus D. Iacobus Aubaynus vir ſenex & debilis, natandi prorsùs imperitus, euidenti miraculo ad litus, quod longè à præcipitij loco aberat, tam ꝓpinquus acceſſit in dorſo natans, vt multo clamore quoſdam è vicinis pratis ad ſe euocârit, qui eum è flumine extractũ, atq; ad ignẽ refocillatũ, incolumẽ conſeruârunt. Hunc in modum extincti ſunt paſtores illi & ſacerdotes tota Flandria celeberrimi. Valdè autem feſtinabãt Geuſei. Decreuerant quidẽ illi, poſt cędẽ ſacerdotũ etiã laicos nobiles viros ea ratione perdere, ſed Dei benignitate factũ eſt, vt ſuam crudelitatem in eos exercere nõ potuerint. Superuenêre enim, qui admodũ vociferarentur, nî fugã ocyſſimè capeſſant, totũ oppidum à regijs cinctum iri: quæ res nequiſſimis hominibus tantum terrorem attulit, vt ilicò in pedes ſe conijcerent, relictis illis clariſſimis viris, ſed miſerè ſpoliatis veſtibus ſuis. Vnus tantùm Petrus Bekenſis à quodam perdito nebulone extra cubiculum euocatus, in medijs gradibus multis eſt vulneribus confoſſus: cæteri omnes incolumes euasêre. Videre rẽ admiratione digniſſimã. Geuſei fugiunt.

Eodem anno Zutphaniæ horribili ſupplicio affectus eſt à Geuſeis Guardianus Franciſcanorum eius vrbis, ventre eius diſſecto. Tandèm cum ſex alijs fratribus ſuſpenſus eſt. Menſe Decembri haud procùl à Scherenberch paſtor ad lentum circumactus ignem, ad extremum laqueo vitam perdidit, à Geuſeis necatus. Nouembris 25. apud Goudam Hollandiæ oppidum duo venerandi patres, Iohannes à Rixtel & Adrianus Lamberti, à Geuſeis ceu feræ agitati, gladijs & pugionibus ſtimulati, multis confoſſi vulneribus, per ſpineta raptati, ac demùm ſuſpenſi & exenterati ſunt. Ibidèm 26. Octobris quidam Canonicus Regularis, ex antenna nauis ſuſpenſus eſt. Illuſtre inprimìs martyrium fuit Cornelij Muſij Delphenſis, Poëtæ Laureati, ſacrarum virginum apud S. Agatham Delphenſem Præfecti vigilantiſſimi, hominis & doctrina & virtute clariſſimi, & iam grandæui, quippè qui duos & ſeptuaginta ætatis haberet annos. Is hoc anno, medio ferè Decembri menſe, cùm ſibi ob aduentũ Geuſeorum parùm tutum exiſtimaret Delphis hærere, amicis pręſertìm vrgentibus, cum paucis Hagam Comitis ſe conferre voluit: ſed in ipſo itinere captus à Geuſeo quodam, Hagam abductus eſt. Indè Delphos reuocatus, medio fermè itinere à quodam nobili Geuſeo intercipitur, & Leidã cũ cognato ſuo adoleſcẽte viginti plùs minùs annorũ perducitur, ibiq; mox in eculeũ agitur, acerbiſſimè torquetur & excruciatur, cognato iuuene inſpectãte, & ſimilia de ſe expectante, infandis exagitatur verborum contumelijs: digiti pedum, & quod dicere pudor eſt, virilia præciduntur. Paulò pòſt ſub horam decimam veſpertinam ducitur ad patibulum: ſed cùm præ defectu virium ſcalas ſcandere non poſſet, fune ligatur medius, & ità iniecto in collum laqueo præfocatur. Eius ſanè mors ſimulatquè Delphis nunciata eſt, incredibili ciues pleroſque omnes dolore affecit. Corpus eius Leidæ humatum eſt, anima viuit apud Chriſtum. Horrenda ſanè ſunt hæc, & quæ ad viuum nobis priſcorum martyrũ cædes & cruciatus repræſentent. Et quid nî habeat etiàm hodiè Chri- 7. Frãciſcani Zutphaniæ ſuſpenduntur. Itèm alij quidã alibi. Cornelij Muſij cædes.

ſtus martyres ſuos? An verò abbreuiata eſt manus eius, vt non poſſit pro ſua religione decertantibus inuictum animi ſuppeditare robur?

Harlemenſis ſyndicus ſuſpenditur. Eodem Decembri Delphis in publico foro ſuſpenſus eſt Adrianus Iacobi, Harlemenſis ciuitatis ſyndicus: Chriſtophorus de Schagen vir nobilis, Harlemenſis ſcabinus, poſt multa tormenta & carceres mente captus, in vinculis mortuus eſt. Aliquot menſibus antè apud Brielam ſuſpendio iugulatus eſt Theologus quidam & paſtor in Vuarenhuiſen. Satìs iamdiù in tot commemorandis innoxiorum hominum cædibus verſati ſumus: redeamus ad Montenſem obſidionem.

Auraici repetinus ad Montes aduentus. Octauo Septembris Auraicus cum ſuis copijs opem allaturus obſeſſis in ea vrbe, adeò celeriter ad caſtra Albani venit, vt vix dimidiæ horæ ſpatium eius militi relictum eſſet, quo ſe conferret ad aggerem hoſti obiectum. Qua autem via Auraicus ſe in oppidum euaſurum ſperârat, propugnaculum ſeu munimentum quoddam erectum erat, & in eo ſeptem tormenta magna cum duobus Germanorum peditum ſignis collocata. Habebat tum Albanus hoſtes in vrbe à tergo, à fronte Auraicum: nec tamen remittebatur quicquam de ſolita vrbis tormentaria verberatione. 9. Septembris manè viſi ſunt quidam equites Auraici propiùs ad caſtra Albani accedere, ſed poſt horas tres retrocedere, ſtupente Albani milite ad rei nouitatem. Poſteà ex captiuo cognitum eſt, pedites Auraici noluiſſe procedere, niſì perſoluto priùs ſtipendio, atque ità ſingulis tum numeratos batzones binos, exiguum ſanè tanti laboris & periculi præmium. Sub horam ergò 12. tendunt ad caſtra Albani equitum

Aliquot è ſuis amittit Auraicus. 28. & peditum totidem ſigna, vt ſcribit is, qui interfuit. Sed cùm iam in caſtra irrumpere vellent, ſeptem illa tormenta exonerantur, Hiſpani præcipui ſclopettarij magna vi in eos incurrunt, ſubindè alij, ità vt compulſi ſint ſiniſtrorsùm contra Valencenas digredi, amiſſis ampliùs centum quinquaginta peditibus, equitibus quadraginta.

Vndecimo Septembris Auraicus incendit caſtra ſua & aliquot pagos. ſed nè impunè diſcederet, Albanus ad mille quingentos Hiſpanos egregios ſclopettarios cum equitibus leuis armaturæ 50. qui omnes extrinſecùs interulis albis induti erant, media nocte in eius caſtra miſit, qui mi-

Rursùs multo plures. rabili ſtratagemate primò cæſis excubijs, mox ad 500. Geuſeos trucidârunt, multos abegêre equos, multos vulneribus debilitârunt. Auraicus ea clade accepta, clara luce celerrimè indè receſſit in Brabantiam. Eodem die emiſſi ſunt ab vrbe quidam ægri & ſenes, è quibus plerique erant monachi & monachæ, quos Albanus in propinquum virginum cœnobium deducendos curauit.

13. Septembris maiori, quàm vnquàm antè, vi vrbs pilarum ictibus quaſſata eſt, ità vt in caſtris ruinæ ædificiorum audirentur. 14. Septembris numerati ſunt ictus bombardarum mille nongenti & octoginta.

16. Septembris decreta erat, vt ferebatur, vrbis acerrima oppugnatio: ſed Comes Ludouicus cernens nullam affulgere ſpem, poſt triduani

Montenſis vrbis deditio. colloquij impetratas inducias, vrbem dedidit, ex qua egreſſi ſunt publica fide mille quingēti cum equis, armis & rebus ſuis. Conditiones,

quibus

quibus vrbs dedita eſt,non adſcribimus,ad alia properantes.

23. Septembris Albanus cum exercitu ſuo profectus eſt Bintzium, quod eſt tertio lapide à Montibus. Quòd autem magna eſſet aëris intemperies, triceſimo demùm die Mechliniam ad duo milliaria acceſsit, atque illic ſubſtitit, viſurus num Mechlinieñſes vltrò ſe vellent dédere. Sed cùm nihil fieret, prima Octobris mouit caſtra. Porrò è Mechlinia aufugêre Geuſei, & cum aliquot centurijs ciuium ſuæ factionis, Rurǽmundam contenderunt tanto ſilentio, vt nemo in Albani exercitu ante alterius diei lucem id aduerteret. Ciues vrbis id primò indicârunt, ſpe veniæ impetrandæ. Qua de re cùm tractaretur, milites iniuſsi in oppidum per muros irrumpunt, nullo reſiſtente, eamq; inſignem & opulentam vrbem miſerè deprædantur. Scribit quidam, qui interfuit, nihil ibì tum vilius habitũ optimis codicibus, quibus plena erant omnia. Opimam ſanè prædam miles rapax indè abſtulit, variamque ſupellectilem vili precio diſtraxit. Attamen à monaſterijs diripiendis abſtinuêre omnes. Videre tum licebat, Germanos milites quoſdã indutos togis ſacerdotalibus, monachorum cucullis, veſtibus magni precij pellibus ſubductis, ire in caſtra, faſciculis ſtramineis illis alligatis, vt ſignificarent ſe cupere emptores. Intereà Albanus ad duo equitum millia iuſſit occupare Dieſtenſe oppidũ, quod & factum eſt, Geuſeis fuga dilabentibus: ſed ea vrbs prędę non ceſſit: annonã tamẽ militi ſuppeditârunt ciues. Mox etiã recuperata eſt Termonda, ſed non ſinè oppidanorũ detrimẽto. Aldenardò iã exceſſerãt Geuſei, è quibus tamẽ pleriq; flãmis, in quendã locũ igni iniecto, cõcremati ſunt.

E Mechlinia Geuſei fugiunt.

Mechlinia diripitur.

Multa loca Albanus recuperat.

Intereà verò Auraicus repetebat Rurǽmundam, milite eius, vt quidam ſcribit, paſsìm omnia diripiente, & duci ſuo dira imprecante, pleriſque etiàm ſeipſos exauthorãtibus, & illo inſalutato ad ſua recedentibus. Albanus cùm Traiectum ad Moſam veniſſet, pleroſq; equites à ſe dimiſit. Eò tum multarum ciuitatum venêre legati, purgaturi ſe apud illum, & veniam deprecaturi. 17. Octobris miſit è ſuis, qui Rurǽmũdam occuparent. Interìm dedidêre ſeſe aliquot oppida, Geuſeis fuga ſibi conſulentibus. Albanus indè Nouiomagum venit 26. Octobris, illic hybernaturus. Ibì dimiſſus ab eo eſt Holſatiæ Dux cum ſuis, itemque Erici Ducis Brunſuicenſis equitatus. Porrò miſſus eſt exercitus ad Zutphaniam obſidendam: quæ ſanè vrbs difficilè capi potuiſſet propter paludes, quæ illic ſunt, niſì frigoris beneficio regius miles adiutus fuiſſet. 14. & 15. Nouembris tormentis acriter oppugnata eſt. 16. die multi indè certatìm profugerunt, è quibus nõ pauci à Germanis ſpoliati, multi in caſtra captiui abducti ſunt. Interìm Hiſpani & Burgundiones in vrbẽ ingreſſi, duos Geuſeorum ſigniferos, quòd contra iuſiurandum ſuum in Montibus præſtitũ militarent, à pedibus ſuſpendunt, alios milites ſclopettis & ferro confodiunt. ſed ij pauci erãt. Ea quoquè vrbs prædæ data eſt. Germani cũ fortiter eſurirent, magnã eſculentorũ copiã ex benè refertis cellarijs in caſtra exportârũt. Inuẽta eſt illic moneta è plumbo & ſtãno benè multa in domib⁹, quã Comes Bergẽſis fertur cudendã curâſſe, cũ oppidũ illud obtineret. 18. & 19. Nouẽb. exercit⁹ regis partìm ad Nardẽſe oppidũ, partìm

Dimittit ferè equitatum omnẽ.

Zutphania capitur, & diripitur.

Moneta è plumbo & ſtanno.

aliò profectus eſt. De Nardenſibus diuerſa eſt relatio. Alij volunt crudeliter cæſos ciues cõtra fidem datam, alij vi occupatam vrbẽ, cùm aliquandiù defenſa eſſet à trecentis Gallis, qui pro certo dicebantur apud Montes Hannoniæ iurâſſe, ſe contra regem Hiſpaniarum non ſumpturos arma. Præda autem omni ex vrbe exportata, ipſa inflammata eſt. Feruntur ea Nardenſium cæde admodùm exacerbati aliorum Batauorum animi, eoq; pertinaciùs in rebellione perdurâſſe. Sed hæc alij quandoq; certiùs indicabunt. Obitèr hoc teſtari poſſum, quemadmodùm à diuerſis accepi, toto hoc bello Amſterodamenſes, qui reliquas Hollandiæ vrbes opibus longè antecellunt, in regis ſui fide conſtanter admodùm perſtitiſſe, & multis modis nõ ſinè maximis tum impenſis, tum periculis et moleſtijs, ſuam erga regem Catholicum fidem & ſtudium declarâſſe: quæ res illis proculdubiò apud omnem poſteritatem eximiam conciliabit laudem, & ſingularis virtutis atq; integritatis exiſtimationem. Multùm ſudatum eſt à Geuſeis, vt hanc inſignem vrbem ſibi vẽdicarent, ſed id fruſtrà fuit: tametsì eius ſuburbia, & in ijs ad duo millia ædium, exuſſerunt, monaſteria & collegia vicina miſerandum in modum vaſtârunt, pecus omne, quod abigere non poterant, in aquis præfocârunt. quæ quidẽ ſic literis annotata legi.

Nardenſis vrbs cõcrematur.

Amſterodamenſium egregia erga regem fides.

Eorum ſuburbia incẽſa.

Menſe Decembri Albanus miſit filium ſuum Fridericum cum non parua manu ad Harlemum obſidendũ, vrbem Hollandię ſanè haud ignobilem, ſed hactenùs parùm firmatam, à Geuſeorum verò præſidiario milite miris modis communitam, vt ęgrè tandèm fame expugnari potuerit. 10. Decembris regij milites ſinè tormentis vi occupârunt aggerem, cæſis ad 150. Geuſeis, plerisq; alijs tum ſubmerſis, tum vulneratis: ex regijs autem triginta deſideratis. Erat tum acerrimum frigus, moleſtum quidem militibus, ſed valdè opportunum Hollandiæ expugnandæ, multis paludibus & aquis impeditæ. 11. Decembris ipſa vrbs obſeſſa eſt ad Septentrionem & Auſtrum, multa interìm è propugnaculis & muris iactabantur ſcommata & ludibria. Eodem die prope Amſterodamũ natus eſt in villa quadã vitulus biceps, gemino dorſo, & octo pedibus, nec diù ſuperuixit. 13. Decembris in pago quodam 12. Geuſeorum peditum ſigna & aliquot equites Harlemum petituri, hærebant ſinè vllo metu. Itaq; Don Fridericus miſit eò Hiſpanos quoſdã & Germanos ſclopettarios, à quibus de improuisò cæſi ſunt ſeptingenti: ſeptem peditum, vnum equitũ ſignum ereptum, reliqui in fugam acti: pagus direptus. Ex regijs nõ niſì vigintiquinque periêre. 18. Decembris Geuſei non longè ab Amſterodamo conati ſunt aggerem perfodere, ſed 19. die Amſterodamenſes nõ ſinè multa illorum cæde eos profligârunt, non niſì trigintatribus è ſuis amiſſis.

150. Geuſei cæduntur.

Harlemum obſidetur.

Monſtrum.

700. Geuſei occiſi.

Hiſpano militi propter frigoris acerbitatẽ permoleſta erat ea obſidio. Itaq; facto ponte, non adiunctis ſibi Germanis & Burgundis, vi in oppidum penetrare conantur Decembris viceſimo die. Sed repulſi ab obſeſſis, & fracto põte, partìm ſubmerſi, partìm ſclopettorum & lapidum ictibus extincti ſunt, ità vt ad ducẽtos ex ijs deſiderati ſint: quem numerum, ſi rectè memini, mirè tum auxit rumor. Audiebãtur verò ex vrbe puerorũ

&

& aliorum voces: Papau, papau, papenknecht/id eſt, Cleri vel ſacerdotum adminiſtri, ſic enim irridiculè vocant hæretici eos, qui operam ſuam nauant Catholicis. 29. Decembris clàm in vrbem peruaſerunt ſeptingēti Geuſei pedites, pleriq; omnes Galli ſclopettarij, qui in Auraici exercitu præcipui fuiſſe feruntur.

ANno 1573. diù ea continuata eſt obſidio. 11. Ianuarij adeò perfracti ſunt vrbis muri tormentorum pilis, vt inſtaurari non poſſent: ſed eorum loco obſeſſi altas foſſas & craſſos aggeres effecerunt. Multa ſanè in vrbe à Geuſcis inſolenter & petulanter fiebant ſaltando, clamitando, aras extruendo locis editioribus, ſtatuas illis imponendo, proceſſiones inſtituendo cum cymbalis & tintinnabulis, alta voce cantando, Dominus vobiſcū, omnia quidem in contemptum Catholicorum. Scribit, qui interfuit, poſuiſſe illos in muro palos, & ad illos ſuſpendiſſe ſtatuas è templis ablatas, cucullisque indutas, atque eas haſtis confodiſſe & cecidiſſe: Quendam tunc conantem eiuſmodi ſtatuam, monachi habitu indutā, enſe oblongo diſſecare, ab Hiſpano ſclopetti glo-bulo traiectum repētè corruiſſe. Magna erat per hoc tempus in caſtris regijs annonæ caritas, cùm in vrbem quotidiè multæ trahæ annona onuſtæ, tum adhuc inueherentur, nec propter aquas prohiberi poſſent. At tamen ſecundo, tertio & quarto Februarij die aliquot trahæ cum ruſticis interceptæ ſunt, & nauis vna ſic ſatìs magna, omnigeno commeatu & mercibus onuſta. Octauo Februarij clara luce in oppidum penetrârunt centum octoginta trahæ ſeu vehicula, hominibus & commeatu inſtructa. Ad eiuſmodi res multa arte vtebantur Geuſei, per glaciem ſibi vias muniendo. Multis interìm modis ex vrbe vexabant regios, qui ſanè ſtrenuam nauabant operam cuniculis effodiendis: è quibus vnus iam ità comparatus erat, vt ſedecim vaſis ſulphurei puluEris in eo collocatis, magna ſpes foret vrbis obtinendæ: ſed cùm iam incendendus eſſet puluis, ignis caſu quodam impeditus, non potuit vaſa attingere. Nè autem à Geuſcis interciperentur, magno pòſt labore extracta ſunt. 17. 18. 19. & 20. Februarij, qui intrà oppidum erant, naues inſtruere, atque alias poſt alias educere cœperunt. Erant ſimul quindecim paruæ & magnæ, quibus id conſecuti ſunt, vt à Leida, Delphis, atque aliundè naues ad eos tutò commigrare poſſent. Indè vſque ad vltimum eius menſis diem tormenta ſiluêrunt, nec ſe admodùm commouerunt etiàm obſeſſi: ſed pergebant tamen more ſuo ſacras imagines, ſtatuas, Cruces, ornamenta eccleſiaſtica, & è ſtramine & fœno factitias effigies, ſacerdotum, monachorum, monacharum, Hiſpanorum habitu indutas proponere, confodere, lapidare, circùm eas choreas ducere, iubilum canere, eas habere ludibrio, deniquè res turpiſſimas apud eas repræſentare, indè amputare capita, & per murum in Hiſpanos iactare. Præclara ſunt hæc, & Turcicæ impietati aſſimilia. ſed ſic inſtituit eos Caluini Euangelium, cuius ſunt tam eximij fructus. Proh dolor ad tantam inſaniam homines Chriſtianos poſſe deuolui. Eiuſmodi iniuriæ, Crucifixi Saluatoris & Sanctorum eius ſacris imaginibus illatæ, in Chriſtum & Sanctos eius redundant. Et miramur adhuc alijs ſuper alias calamitatibus & diuinæ iuſtitiæ duriſſimis caſtigationibus & flagellis nos conteri, quandò hæc & id genus alia, pleraque etiàm his immaniora, flagitia & facinora deſignantur?

Obſeſſi multa faciunt in contemptū Catholicorū.

Cōmeatus multus in vrbem inuehitur.

Prima Martij quinque benè armatorum Hiſpanorum ſigna, toto gratulante exercitu, in caſtra venerunt. Porrò Geuſei, quos Aquaticos vocant, quòd mare infeſtum habeant, rursùs conati ſunt haud procul Amſterodamo aggerē perrumpere, & ferre ſuppetias Harlemenſibus. Sed Comes de Boſſu Hollandiæ præfectus, atque Amſterodamenſes, cùm decimooctauo huius menſis die ad eorum claſſem perueniſſent, quaſdam eorum naues depreſſerunt, duas eis triremes abſtulerunt: porrò ſequenti die omnes in Vuaterlandia & circùm Amſterodamum egregiè profligârunt, cæſis vltrà mille viris, multis captis, nauibus commixtìm paruis & magnis tribus & viginti eis ereptis. Eodem tempore, putà 17. & 18. Martij, ducenti equites atrati cum aliquot Germanis ſclopettarijs è caſtris regijs in aggerem Geuſeorum, quem apud Leidam ſibi fecerant, irruperunt, eos in fugam compulerunt, aliquot equos, vaccas, vitulos, oues & pleraque alia cum nonnullis

Geuſei in mari malè accipiūtur.

Itemque apud Leidenſem aggerem.

captiuis ruſticis in caſtra abduxerunt. Hæ res 20.& 21. Martij die magnum apud Harlemenſes ſilentium effecerunt, tam infauſto nuncio hauddubiò conſternatos: ſed eccè ipſo ſacratiſſimo Paſchatis die,qui erat Martij viceſimusſecundus, fortaſsis ſeſe vlturi, erumpunt ex vrbe in Burgundos & Germanos, vulnerant non paucos,nec ſinè vulneribus recedunt.Porrò viceſimoquinto eius menſis die rurſus eruptione facta, acriter cum Burgundis confligunt: iterumque ſub veſperam eiuſdem diei præter omnium expectationem, tribus locis equites & pedites ferè mille erumpunt, tria Germanorum ſigna & Burgundos ab aggeribus depellunt: Germani illi, abiectis armis, haſtis, ſclopettis, veſtibus & præda, fugiunt,vitam duntaxàt ſeruare cupientes.Geuſei eorum inflammant caſtra,& vſque ad pontem perſequuntur fugientes. Ibì tum Germani ſe colligētes, illis reſiſtunt: ſed illi recurrunt ad vrbem, & obuia quæque incēdunt.Germani grauiter admoniti officij & exiſtimationis ſuæ, in ſua, quanuis inflammata, caſtra reuertuntur. Cæſorum numerus centeſimum vix excedit. Cæſi ſunt etiàm Geuſei, ſed pauci. Quidam tum ex illis captus affirmabat, in vrbe eſſe ad * quinque millia exercitatorum militum, ciuium octo millia, ſed anguſtum commeatum. Mirum videri poſſit, vndè tantæ copiæ Geuſeis acceſſerint, niſi quòd iam multis Hollandiæ & Zelandiæ locis dominabantur, nec deerant occulti fautores.

Geuſei ex Harlemo erumpunt, & Germanos fugant.

Alij, quatuor millia.

Ineunte Aprili Comes de Boſſu, regius Hollandiæ præfectus,cum quadraginta nauibus mare Harlemicū occupauit,Geuſeorum claſſem fugauit,omnemque commeatûs per canalem aduehendi aditum Harlemenſibus præcluſit.Octauo Aprilis Geuſei in mari habuêre naues centum & octo,& Harlemenſes quatuordecim: terra marique acriter dimicantes, vt poſſent annonam & militem in oppidum importare: ſed diſploſis tormentis, Comes de Boſſu eos coëgit fugam capeſſere: naues & milites,qui ex vrbe prodierant,in eas redegit anguſtias,vt ęgrè poſſent in vrbem redire. Nono Aprilis rurſus ex oppido terra mariq; erumpunt, ſed non ſinè multa ſuorum cæde.Hebdomada ante Pentecoſten ſexcenti milites Geuſei,non longè ab Amſterodamo è nauibus egreſſi,vi conantur occupare aggerem, vt commeatum à regijs caſtris excludant. Mittunt verò contra eos è ſuis ſelectis ciuibus Amſterodamenſes ſigna duo. Confligunt illi cum Geuſeis,& interìm vident Geuſei in illo aggere mille circitèr foſſores, ad Albani caſtra tendentes: putant eſſe milites, & præ metu animis in pedes decidentibus, fugæ ſe mandant, arma & veſtes quaſdam fimbrijs aureis ornatas abijciunt, per foſſas properant ad ſuas naues : ab Amſterodamenſibus verò ducenti ex eis trucidantur, octo eorum naues omnis generis commeatu inſtructæ auferuntur.

Geuſeorū claſſis fugatur.

Itèm ſecundò.

Amſterodamenſes fundunt & fugant Geuſeos.

Viceſimaoctaua Maij regia claſſis in mari Harlemenſi Geuſeorum naues ampliùs centum in fugam vertit, magna & militi & nauibus damna dedit, naues eorum vigintiduas cum milite & rebus alijs cepit. In terra quoq; à regijs aliquot eorum propugnacula vi expugnata ſunt,in quorum vno tria peditum ſigna ſe dediderunt. Tum verò Harlemenſibus omnis ſubſidij aditus præcluſus eſt.Ineunte Iunio,cùm multùm imminuta eſſent caſtra regis & morbis & prælijs,ab Italia magna Hiſpanorum & Italorum ſubſidia venêre. Conſcripta ſunt etiàm Burgundionum & Germanorum aliquot ſigna: ſed quòd hi omnes tardè in caſtra Harlemica aduenirent,Albanus è Belgij ciuitatibus euocatos milites Harlemum miſit.Hoc ipſo tempore,quidam ex Harlemo vltrò profugientes,indicârunt magnam illic eſſe panis inopiam, obſeſſoſque animum deſpondere. Collegit tum Auraicus apud Leidam omnis farinæ hominum quinque millia, Harlemenſibus annonam illaturus: ſed quòd id cunctantiùs procederet,cæteræ rebelles ciuitates malè in eum animatæ erāt. Alibì verò Geuſei haud procul Amſterodamo aggerem occupârunt,perfregerunt, & illic propugnacula condiderunt,in quibus primò quatuor præſidiariorum militum ſigna collocârunt, aliquot etiàm triremes & naues eò adduxerunt, impedituri nè ab Vltraiecto in caſtra regis commeatus aduеheretur. Porrò Auraicus, collecto ex tota Hollandia exercitu, multa quo-

Iterùm fugatur claſſis Geuſeorum.

quoq; pecuniaria conſtituta in eos,qui pręſentes illi expeditioni nõ intereſſent, famam ſparſit, ſe vi defenſurum & liberaturum Harlemenſes. Et regius quidem exercitus, vt id faceret,cupidè expectabat: ſed ille ex eo exercitu quatuordecim ſigna reliquit in aggere,quem diximus,annonæ regiæ auertendæ cauſa: cumque maximè vellet vi Harlemenſibus opem ferre, regij milites in eo erant, vt eum vndiquè cingerent. Atq; eo nomine 17. Iunij ſeptem Burgundionum ſigna, altero die trecenti Hiſpani ſclopettarij eò miſſi ſunt. At vbi id ſenſêre Geuſei,qui habebant ad 23. ſigna in ſuo exercitu,relicto aggere,more ſuo in pedes ſe coniecerunt.

Initio menſis Iulij Hiſpani & Itali,quos paulò ſuprà diximus,Nouiomagum, indè Harlemum egregiè ſanè inſtructi venerunt,Germanorum quoquè nouæ copiæ aduentabant. Porrò autem qui ex vrbe quotidiè profugiebant,teſtabantur, magna inedia premi omnes intra oppidum, & iam in delicijs eſſe equos,canes, feles,radices,fructus immaturos,gramina,herbas,& pleraque alia,ab humano victu aliena. Equidẽ locutus ſum cũ ciue quodam Harlemenſi,qui tum in vrbe fuerat,qui hæc vera eſſe affirmaret. Quinta Iulij omnia ad ſupremam oppugnationem comparata erant, niſi tempeſtas impediuiſſet. Sexta Iulij quidam ex profugis capti,faſſi ſunt ſponte ſua,tantam eſſe intùs famem, vt delíberent ſeptima vel octaua Iulij armata manu indè exire, & per Germanorum caſtra perrumpere. Omiſsa igitur oppugnatione, expectabant regij tum illorum eruptionem, tum Auraici aduentum.

Nouæ copiæ veniunt in caſtra regis.

Eccè tibi Saguntinã famẽ apud Harlemenſes.

Cùm igitur qui in Zelandia & Hollandia rebelles erãt, moleſtè ferrent Auraicum ad Harlemenſem ſoluendam obſidionẽ tantam cunctationem adhibere, præſertim quòd ipſi iam pecuniam, commeatum & alia neceſſaria deſtinâſſent, nona Iulij venit Auraicus cum omni ſuo terra mariquc inſtructo exercitu,adducens ſecum currus circiter quingentos,in quibus erant arma, cõmeatus & tormenta egregia: primoq; irruperunt in caſtra Germanorum,quæ ad nemus erant, eorumq; excubias interfecerunt. Id verò ſentientes regij milites, ex omni parte caſtrorum currunt ad arma,& cum hoſte confligunt. Et vtrinq; quidẽ certatum eſt acriter,ſed Burgundis & Germanis ſtrenuè ſe gerentibus,Geuſei fugiunt,eorum copiæ diſſipantur,mille ſexcenti ex ijs in ipſo conflictu cæduntur,quatuordecim ſigna militaria, decem tormenta & trecenti currus auferuntur. Interìm ex vrbe permultæ fœminæ & pueri prodeunt,ſe ſubducere cupientes, ſed cũ magno eiulatu compellũtur reuerti in vrbem. Iam verò Harlemenſes omni ſpe deſtituti,poſt diuturnos tractatus,decimotertio Iulij ſe dedunt,victoriſque arbitrio ſe permittunt. Aſſenſum eſt precibus eorum, nè ciuitas prædæ daretur, ſed vt ciues bona ſua mobilia æſtimarent, & eorum precium ſoluerent. Germani milites, qui in vrbe erant, vita donati ſunt, non paulo humaniores hac in parte experti, Hiſpanos, quàm ipſi fortaſsìs erga Hiſpanos eſsent. At tamen Germani illi, itemque Gaſcones & Angli, qui apud Motes Hannoniæ iurauerant ſe non militaturos contra regem,& cum ijs aliquot ſeditioſi ciues,gladio, laqueo, & alijs modis necati ſunt. Cùm autem in ea vrbe hæreret miles, nec niſì perſolutis ſtipendijs progredi vellet, magna eſt amiſsa occaſio rei benè gerendæ, omnibus iam metu conſternatis, qui interìm ſe collegerunt & communiêrunt. Alcmariani quidam venerunt ad Hollandiæ præfectum, indicâruntque ei, exulem Ruichauerum prope Alcmariam eſse cum tribus ſignis militum, ſed ciues eum in vrbem admittere non velle. Confeſtìm igitur è regijs copijs præmiſsa eò ſunt tria ſigna peditum cum duabus turmis equitum. Eos ſextodecimo Iulij ſubſecutus eſt quidam nobilis cum tribus legionibus & tribus maioribus tormentis ad tentandos oppidanos, & Geuſeos fugandos. Eius oppidi portam occidentalem obtinebant Catholici, eam verò quę Eurum ſpectat, Geuſei, per quam Geuſeorum prẹſidium intromiſsum eſt duas horas antè, quàm regius miles portę occidentali appropinquâſset. Tantam verò eius vrbis obtinendę opportunitatem regij amiſiſſe feruntur, dum diripiendis ruſticorum in Heyloê & Egmonda fortunis diutiùs immorantur.

Auraicus vi conatur annonam inferre in Harlemũ. E ſuis multi cadunt.

Harlemenſium deditio.

Milites luunt pœnas.

Alcmariæ Geuſei præſidium imponunt.

Ex Harlemo quidam literas ſcripſit decimoſeptimo Iulij, è quibus nonnulla huc ad verbum adſcribam. Intromiſſus, inquit, haud difficulter in vrbem 16. Iulij, ſingula oculis perluſtraui. Duplicem vallum interiecta profunda foſſa Geuſei intra ciuitatem, qua parte quatiebatur murus, exteriori munitioni, quam Hiſpanus erexerat, obiecerant adeò firmum, vt facilè appareat, illic quidem ciuitatem vi fuiſſe inexpugnabilem. Verùm à tota boreali parte vetus murus eſt vtcunquè debilis, nullo aggere firmatus, ità vt mirari ſatis nequeam vanitatem iconis, durante obſidione emiſſæ. Porrò quotquot intra ciuitatem fuerunt, tam gregarij milites, quàm ciues, pluſquàm Saguntinam famem perpeſſi ſunt: qua multis vtriuſque ſexûs, præſertim ſenibus & pueris, quibus effœtæ neque ſatis vegetæ vires erant, enectis, tandèm manus neceſſitati dantes, cùm alioquì omnibus fame moriendum fuerit, ad deditionem compulſi ſunt, nulla alia conditione, quàm quòd direptionem mobilium ciues redimere poſſent ducentis quadraginta florenorum millibus, è quibus centum millia intra duodecimum diem numeranda ſunt, ad reliquum pactæ pecuniæ exoluendum longiori ſpatio conceſſo. Cæterùm vitæ necisque poteſtas in omnes milites iuxtà àc ciues, victoris arbitrio relicta eſt. Deditionis leges ſubſcriptæ ſunt idiographis præfectorum & ducum, tam præſidiariorum, quàm ciuium, vt nihil in poſterum vel querelis, ſi duriùs cum illis agatur, vel calumnijs, ſit loci relictum. Heu quæ facies miſerorum ciuium? viri, mulieres, ſenes, iuuenes, nupti, innupti, omnes adæquè demiſſum gerunt vultum: corpora macie confecta, luridus in ore pallor, vacillantia crura: deniquè nihil non horridum in illis cernitur. Nihil hîc venale extat, quàm annona, quæ de nouo importatur. Rari equi, nulli canes aut feles apparent in ciuitate. hi deliciæ meræ ieiuno ventri fuêre. Maxima pars tergoribus boum ſale conditis, & aqua calce immiſſa maceratis, duabus vel tribus ſeptimanis proximis vitam ſuſtentârunt: ſola aqua pluſquàm menſem reſtinxerunt ſitim. vna ſalis copia illis ſemper fuit, cæterorum omnium, quàm nebulonum, maxima penuria. Nunc quanquàm pane & vino recreatiores ſint, tamen mortis metus omnes angit.

Geuſei vt communierint Harlemum.

Fames Harlemica.

Deliciæ Harlemenſium ſub obſidione.

Nudiuſtertiùs ex præſidiarijs fermè ſexcenti, Gaſcones omnes, laqueo, gladio & ſuſpendio periêrunt: herì gubernator vrbis ab Auriaco conſtitutus, cui nomen Pippardæ, Friſius natione, vnà cum alio centurione Flandro capite mulctatus eſt: pſeudoeccleſiaſtes Martiniſta & gregarius quidam miles laqueo in foro ad furcam ſuſpenſi, omnibus ſpectaculo per integrum diem fuerunt. Præter quos alij quamplurimi milites ad trecentos, omnibus veſtibus vſque ad camiſiam exuti, & extra ciuitatem rapti, in aquas præcipitati ſunt: paucis eorum vita donata, intercedentibus confeſſoribus illorum Minoritis. Præſidiarijs Germanis fortaſſis ignoſcetur, quanuìs non omnes ſint extra periculum. Lancelotus Brederodus è latebris extractus, cuſtodiæ traditus eſt. Fuerunt in vrbe quatuor millia præſidiariorum militum, qui redacti fuerunt, cùm deditio fieret, ad numerum mille ſexcentorum militum, reliquis ferro abſumptis: nunc præter illos, de quibus ſupplicium ſumptum eſt, vix ſeptingentos ſupereſſe credo. Ciuibus adhuc parcitur, verùm portæ ciuitatis tam arcta cuſtodia ſeruantur, vt nemini exitus ſinè conſenſu Hollandiæ gubernatoris pateat. Hactenùs ex literis Harlemi datis.

Gaſcones ſuſpenſi &c.

Præſidium Harlemeñ

Quantùm autem retardârit expeditionis huius proſperos ſucceſſus cunctatio illa, quam attuliſſe aiunt milites, mouere ſe loco illo detrectantes, nî priùs eſſet numerata ipſis pecunia; idem alijs literis, eodem menſe Harlemi ſcriptis, ſatìs indicat his verbis: Miles ocio diffluens, aut ambulationibus ſe exercet, aut ſupinus recumbens apricatur, aut poculis certat, aut ludit alea &c. Interìm hoſtis oblatum mora noſtra temporis ſpatium amplectitur, reſpirat, conſilia defenſionis init, præſidia oppidis imponit, annonam, quæ ſufficiat in multos menſes, importat, puluere tormentario, alijſque inſtrumentis bellicis omnis generis, alijſque ad obſidionem tolerandam neceſſarijs inſtruit, ruſticos pagorum circumuicinorum incolas cum vaccis, ouibus, equis, omnique ſupellectili intra ciuitates cogit, detrectantium caſas, immò totos pagos incendit. Hæc ille.

Obitèr

Obitèr hîc annotandum videtur, dum adhuc Harlemum obſidione premitur, ſuſpendio illic à Geuſeis necatos eſſe Maio mēſe huius, nî fallor, anni catholicos viros M. Lambertum Iuris vtriuſque Licentiatū & conſulem Harlemenſem, octogeſimo ætatis ſuæ anno. Item M. Quirinum æquè conſulem eius vrbis. Tum quoquè Franciſcum ſacerdotem, & Adrianum Alberti, virum nobilem, atque Hugonem ciuem Harlemenſem. Porrò Vrſulam Quirini conſulis filiam ſanctimonialem in aquas præcipitatam & lapidibus oppreſſam: eius ſororem viduam iuxta ſuas ædes ictu lapidis enecatam. Multa prætereà hoc anno in Belgio à regijs & Geuſeis terra marique geſta ſunt, quæ cùm necdùm ſatìs mihi comperta ſint, alijs ſcribenda relinquo.

Aliquòt Catholici Harlemi ſuſpenſi.

Huius anni menſe Octobri, eiuſdemq; menſis die ſeptimo, clariſſimus princeps Iohannes Auſtriacus cum claſſe Catholici Hiſpaniarum regis Philippi ſoluit Iauagnana, & ſub meridiem ſequentis diei Guletam appulit: vbì ex Gubernatore atque ipſo etiàm Tunetano rege certiùs cognouit de ſtatu vrbis & regni Tunetani, atque adeò Mauros & Turcas, qui Tuneti erant, terrore quodam correptos, fugam meditari. Poſtridiè igitur circunſpecta loci opportunitate, militem in terram exponendum curat quarto à Tuneto lapide, mittitque bìs mille quingentos pedites Tunetum, qui reipſa compererunt, oppidanos omnes ex vrbe profugiſſe, partìm Carauanam, partìm Biſertam: atque ità nullo reſiſtente in oppidum ingreſſi, ad arcem contendunt, ducentos illic Mauros inueniunt, qui ſe dicerent regis Amidæ nomine arcem cuſtodire, nec tamen difficulter illos admitterent in arcem. Indicatur hoc principi Auſtriaco: ſed quòd iam nox eſſet, nihil ſe tum mouit ille. Alterius diei ſummo manè cum Paulo Giordano, Antonio Auria totoque exercitu Tunetū proficiſcitur, & in arcem veniens, nihil ferè præter magnam olei, lanæ, butyri copiam reperit.

Don Iohan Auſtriacus venit Guletam.

Tunetū ab eius milite occupatur.

Vndecimo Octobris Guletam appulit Dux de Seſſia, vbì etiàm Marcellus Auria expectabatur. Tuneti rex, ità iubente Auſtriaco principe, interìm apud Guletam manſit, ibidèm apud claſſem manente Iohanne Cardona. Dum autem Auſtriacus Tuneti eſt, decimotertio Octobris nūciatur ei, è Turcis Tuneti præſidiarijs, qui ad tria millia fuère, quadringentos, & cum ijs aliquot Mauros, Biſertam veniſſe, conatosque in oppidum ingredi, ſed à ciuibus & alijs, qui intùs erant, non admiſſos. Cumque Turcæ ferro ſibi aditum patefacere vellent, acriter certatum eſſe, Mauroſque Biſertanos quoſdam captiuos Chriſtianos è triremi & galeone in portu illo hærentibus ſoluiſſe atque armâſſe, & cum ijs pariter aduersùs Turcas dimicâſſe, Turcas partìm fudiſſe, partìm cum triremi & galeone cepiſſe.

Turcæ à Biſertanis repelluntur.

Atque hæc quidem decimotertio Octobris facta ſunt, miſſique è Biſerta legati ſupplices ad illuſtriſſimum Auſtriacum principem, quos ille clementer excepit, Guletæque Gubernatorem cum milite miſit occupatum Biſertam. Indè porrò regi Tunetano, qui adhuc apud Guletā erat, hanc denunciauit ſententiā: Quādoquidem ipſe antehàc diſcordiæ & perturbationis regni Tunetani author fuiſſet, regios hæredes ſpoliatos profligâſſet, ſemperque erga legitimos ſucceſſores ſecùs atquè par erat, ſe geſſiſſet, vndè id conſecutum ſit, vt Turca regnum illud inuaſerit & occupârit: regiæ Catholicæ maieſtatis hoc eſſe mandatum, vt captiuus in Siciliam commigret. Quod cùm ille grauiter acciperet, clementiamq; implorare inſtitueret, cum vxore & liberis in trierem cōiectus, in Siciliam captiuus abductus eſt. In eius locū ſubrogatus eſt verus hæres iunior Muleaſſes, rege Catholico iubente, iſque magna bombardicorum fulminum gratulatione è Guleta profectus, tanquàm rex Tunetum venit, & ità quoquè exceptus eſt, iurauitq; Catholicæ regiæ maieſtati, vtì cliens fidutiarius ſiue vaſallus, præſtiturum ſe quicquid ei tum propoſitum fuit. E Tuncto antè exceſſerāt Maurorum quadraginta millia. Ij ſupplices libellos obtulêre Auſtriaco principi, vt eius poſſent clementiam promereri. Quam cùm humaniſſimus princeps eis non negâſſet, in dies redeunt Tunetum in domos ſuas. Videmus hîc, quàm propitius adhuc adſit Eccleſiæ ſuæ præpotens Deus, valdè quidem his tēporibus afflictæ, ſed nondùm prorsùs derelictæ. Quantùm hodiè illi negocij faceſſant Turcę & hæretici,

Biſertā occupat Auſtriacus.

Amida Tuneti rex captiuus.

nemo eſt qui ignoret: ſed tamen vtrorunque conatus ità reprimit Deus, vt non poſſint id aſſequi, quod cupiunt. Illuſtres aliquot victorias è Turcis intra biennium Catholici reportârunt, & cùm iam videretur actum de Eccleſia, Turcis in Oriente, hęreticis in Occidente eam acriter oppugnantibus, Turcæ p̄ter omnem expectationem propè incredibili affecti ſunt clade, hæretici multa quidē machinantur, ſed ſępè infeliciter: ſi quid verò interdùm conſequi videntur, hoc ipſum tamen in totius ferè Germaniæ (vt nihil de alijs regionibus dicam) perniciem cedere videmus, quandò interìm illi, dum potentiſſimi regis Philippi ditiones vexant, intolerabilem omnium propè rerum caritatem in Germaniam important.

Gregorij XIII. liberalitas & beneuolentia erga Germanos.

Hoc ipſo anno Gregorius XIII. Pontifex Maximus, qui Pio V. ſucceſſit, Romæ Collegium Germanorum tantis auxit ijsque annuis & perpetuis prouentibus, vt poſſint illic quotannìs honeſtè ſuſtentari centum ſtudioſi Germani adoleſcentes. Summa horum prouentuum ſiue redituū ad decem millia coronatorum excreſcit. Multi Romam profecti ſunt è Germania adoleſcentes, vt illic & literis & vera pietate pręclarè ac ſolidè inſtituātur. Id enim ſpectat optimus Pontifex (cui vel hoc ſolo nomine nunquàm ſe gratam ſatìs Germania declarare valebit) vt poſſint Romæ eos eruditionis & virtutis habere progreſſus, vt quandoquè Germanis ſuis & doctrina & optimis ſanctæ vitæ exemplis prælucere queant, eoſque reducere ad vnum Catholicæ Eccleſiæ ouile, à quo eos dolet vulpecularum vineas demolientium, id eſt, verſutorum hæreticorum, Domini eccleſias & animas eccleſiaſticas, vt exponit hunc locum Theodoretus, corrumpentium & vaſtantium, fraude & malo dolo abſtractas. De qua ſanctiſſimi Pontificis tum liberalitate ſumma, tum eximio in Germanos animi ſtudio, propenſione ac beneuolentia, aliâs plura dici poterunt opportuniùs. Anguſtia temporis nunc cogit properare ad finem.

ANno 1574. Geuſei tandèm deditione occupârūt Middelburgum, Zelandiæ ciuitatem. Conati ſunt autem etiàm alia quædā munitiſſima Belgij loca occupare, proditoribus quibuſdam ſuam operam ad id nauantibus, ſed ea res non ſucceſſit. Nouus Belgij Gubernator, qui Albano Duci ſucceſſit, quoſdam eo nomine fertur iuſſiſſe compręhēdi Antuerpiæ, cuius nouum idemque munitiſſimum caſtrum parùm abfuiſſe dicitur à proditionis periculo. Ità ad omnem occaſionē ſuas res promouendi vigilant Geuſei: vtinàm ſic vigilarent contra malorum dæmonum inſidias, quibus innumeri hodiè mortales in illas æternas gehennæ flammas pertrahuntur. Mirum autem eſt, ſi putant illi poſſe ſe potentiſſimum Hiſpaniarum regem debellare. Rogandus eſt Deus, vt tandèm imponat finem his calamitatibus. Et ille quidem feciſſet id iampridèm, ſi nos peccandi finem faceremus. Galliarum & Belgij tumultus variasque res alij hauddubiò quandoquè prolixè conſcribent, cùm reddita erit tranquillitas. Ego hîc breuiter admonitum volo Lectorem, in Gallijs à quodam ſuperioribus annis Gallicè redditum eſſe Commentarium meum, ſed multa prætermiſſa, vt mihi quidam graues viri indicârunt. Itaque nihil ibì ego agnoſco meum, niſì quod cum Latino meo conſentiat.

FINIS.

ALPHABETICVS ORDO PRAECEDENTIS HVIVS operis Suriani, qui eſt Commentarius breuis Rerum in orbe geſtarum ab anno Domini 1500. vſque ad annum 1574.

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, ſ, t, v, x, y, z. aa, bb, cc, dd, ee, ff, gg, hh, ii, kk, ll, mm, nn, oo, pp, qq, rr, ſſ, tt, vv, xx, yy, zz. Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg. *aaa, bbb, ccc.* Singulæque connexiones ſunt aut includunt terniones ſeu trifolia: exceptis bifolijs quinque, ſcilicet zz, Fff, Ggg, *aaa, bbb.*

INDEX

INDEX VERBORVM

AC RERVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED TANTVM

maximè inſignium, in præcedentem Surij Commentarium breuem rerum in orbe geſtarum iam indè ab anno Domini 1500. vſque in præſentem hunc 1568. opera Dn. Henrici Fabricij pijs omnibus ac ſtudioſis ſedulò congeſtus, iuxtaque alphabeticum ordinem ſumma eiuſdem cura digeſtus.

Memineris lector, characterem A ſeu B, numero aut numeris adiectum, indicare ſuperiorem inferiórémve ſuperficiei aut lateris imaginando bipartiti partem: eamque adiectionem in tuî occupati & feſtini vſum fieri, non vt ſtudioſus aliquis ſuo quærendi fructu fraudetur, neque vt ignauo cuiquã maioris ignauiæ auſa ſuggeratur.

ABbas Leodij à famulo iugulatur 454
Abbatiæ Blãdinienſis bibliotheca quid à Geuſis damni tulerit 517.b
abbatia S. Nicolai apud Tornacum quàm Turcicè à Geuſis expoliata & exuſta 525.a
abdamelech quis quàm deimpuiſo Tuneto potitus 303.b *moritur* 304. a
abdyſu patriarcha Aſſyrius venit Romam, & iurat pontifici obedientiã, complectitur concilia Oecumenica præſertim Tridentinum 442. a *profitetur fidem ſuam* 443. a & *aſſerit Aßyrios cum Catholica fide concordare* ibid. b
abraimus ex ſeruo ad ſummos à Solimãno prouehitur honores 196.b *incitat Solimannum in Perſas* 197. *erga Chriſtianos mercatores eſt humanus* ibi. *perdit gratiã Solimanni* 198. b & *iugulatur* 199.a
abuſus quis à Pio quinto ſublatus 484.b
abuſus cum rebus ipſis tolli volunt hæretici 50.b
Academia Francophordiæ ad Oderam inſtituitur 43.b
academia Romæ vndè qui reformata 486.a
academia Vuittenbergæ inſtituitur 74.a
acanzes qui ſint 65.a
acroceraunij agreſtes homines, Solimannum noctù volũt interficere 240.a
Ade cuiuſmodi felicis Arabiæ emporium, quî direptũ 235.b
adenius rex tributarius Luſitani, contra fidem à Turcis miſerè trucidatus 235.b
adolphus Scauuẽburgicus fit archiepiſcopus Colonienſis 322.a *Buceriana commenta abolet, & religionem veterem reſtituit* ibid.
adolphus Schauuenburg epiſcopus Colonienſis celebrat primitias 332.a
adolphus Schauenburgicus archiepiſcopus Colonienſis moritur 366.a
adrian⁹ I. ſcripſit cõtra libros falſò Carolo Magno adſcriptos de imaginibus 337. a b. *eius legati p̃ſident VII. Synodo* ibid.
adrianus VI. fit Pontifex 95. a *eius vita* ibid. *moritur* 100.b
adulatores Luteri quales 491.a
adulteria quos quò adigãt 227. a b
adulteria Euãgelicorum præconum 444.b
Aegyptus quot ſeculis preſſa à Mamoluchis 70.a
ægyptus quàm fertilis & populoſa 71.b
æſtas ſicca & vini precioſiſſimi ferax 269.b
ætnæ mirum & prodigioſum incendium 225.a
ætnęi ignis deſcriptio & philoſophica ratio 225.a b
Afflictiones quæ quibus quàm ſalutares 270.a b
africæ hiſtoria breuis 194.a &c.
afrorum ſupplicum mos, fraus & fides qualis 303.a b
Agiamy qui vocentur 196.a
agnus è terra naſcitur 41.b
agricolæ q̃ felices olìm dicti 34.a
Alanus Copus ſcripſit cõtra Centurias Magdeburgẽſiũ 409.a
alæ Prętorianę 65.b
alba regalis ſe Ferdinando dedit 277.b
alba regalis vnde dicta 294. b *dedit ſe Turcis* 295.a
albanus dux ſummus Imperator in bello Proteſtantium 317.a
alban⁹ dux irruit ĩ Saxões 325.a
albanus dux capit Oſtia Tiberina 375.b *venit in Belgiũ* 546 b
albericus Veſpucius multas inſulas inuenit 12.a *nouas inquirit* 19.a
alberici Veſpucij nauigatio 19.a
albertus Bauariæ dux hinc emigrat 47.b *cõiunx relicta, monaſticum vitæ genus complectitur* ibidèm
albertus Brandenburgicus Magiſter ordinis Teutonici ducit vxorem 117.a
albertus Marchio à Saxone captus 324.a
albertus Marchio Brandẽburgicus perſtringit Carolum V. 347. b *item Ludouicum ab Auila* 348.a *vexat Vlmenſes* 349. a *Teutonici ordinis Magiſtrum, Norbergenſes & epiſcopos* 353. & *deincèps redit cum Cæſare in gratiam* 355.a *graſſatur in Franconia* 357.a *exemplum crudelitatis edit* ibid. *à Camerę iudicibus proſcribitur* 306. a *omni ditione ſua eijcit* 361. b *morit* 374.b
albertus Pighius moritur 291.
albertus Pius Carporũ princeps quo habitu ſepultus 432.b
alces animal quale 32.b
aldenardi quanta auſi ſint Geuſæ 518.a

algerica ſeu Argierica Cæſaris expeditio qualis 284.a b & deincèps.
algeriȷ rex iungit ſe Turcis contra Melitenſes 467.b
alexāder VI.inter Caſtellanos & Luſitanos pacē conciliat 10.b
alexāder 6.ſcribit Ruthenis 23.b
alexander VI. moritur veneno alteri parato 36.b
alexander Farneſius cōmunibus votis in pontificē eligit 189.b Paulus III. appellatur 190.a
alexāder Medices caput Reipub. Florent. conſtituitur 152.a
alexander Medices vxorē ducit filiam notham Caroli V.217.b monetur ab eodem Carolo V.vt ſibi ab inſidijs caueat 219.a
alexāder Medices Florentię dux quomodò miſerè confoſſus 226.b & 227.a b
aloſtani in Flandria, laudantur 518.b
aloyſius vel Ludouicus Grittus. quære Grittus.
alſatia commendatur 22.b
aluātes ab Iſmaele cęditur 16.b
Ambaſiæ quale ex fumo Cæſari periculum oblatum 259.a
ambletula & Monlambertum Anglis eripiuntur 339.a
amida filius Muleaſsis patrem regno excludit 303.a occupat Tunetum ibid. capto patri oculos eruit ibid.b ex regno eijcitur ibid. reuocatur 304.a
amsfordia quî capta à Roſſemio 295.b
amſterodamica Carthuſia à quibus fugitiuis direpta 541.a
Anabaptiſtarum hæreſis & eorū dogmata 123.b 124.a ſunt inter ſe diſſecti ibid.
anabaptiſta quidam, inſpectūte vtroque parēte, fratri ſuo germano capot præſcindit 125.b
anabaptiſtarum quorundam inſania & impudentia 125.a
anabaptiſtæ necantur 125.a
anabaptiſtæ occupant Monaſterium, eijciūt omnes quotquot ipſis conſentire nollent 182.a ſartorem creant regem ibid. & tota eius vrbis occupatæ & expugnatæ itemq; regis hiſtoria ibidèm & ſequentibus
anabaptiſtæ inuadunt Amſterodamum 208.b
andegauū eripit hęreticis 441.b
andreas Auria deficit à rege Frāciæ ad Carolum V.129.b eripit Gallis Genuam 130.a recuſat Genuæ principatum, & ſtatua illi decernitur ibidèm
andreas Auria aliquot Græciæ vrbes expugnat 172.
andreas Auria quātum nocuerit claſsi Turcicæ 239 a b &c.
andreas Auria à Gallorum rege in gratiam recipitur 243.a
ī Anglia florēt literæ 49.b 50.b
anglię inſidiātur hæretici 119.a
angliæ & Frāciæ reges fœdus p̄cutiūt Boloniæ & Caleti 175.b
anglia tumultuatur 241.a
anglorum ſeditio contra Henricum VIII. quî ſedata 241.a
anglorum Luterizātium articuli cōtra Luterū q̄ & quot 257.b
angli vincūt Scotos 350.b ſtatuis bellū indicūt, eaſq; eijciūt ibi.
angli apoſtatæ duo vbì curāt teſtamentū nouum Lutericum Anglicè excudi, & à quibus prohibeantur 119.a
anglia reconciliatur eccleſiæ 362.a
S. annæ caput habetur Durę 298.a
anna Bolenia ſecūda Anglorum regis vxor, cur ſupplicio affecta 224.a b
anna Clinica ab Henrico Anglo repudiatur 269.a
annibaldi & Pieneſij ducū Gallicorū fortuna & clades 228 b
antididagma Colonieſiū cōtra Bucerū & ſocios hæreticos 292.a
antichriſtus politicus, hæretico Vuigando quid ſit 502.a
antichriſtus quî à Lutero (ſcilicèt) interfectus 494.b
antichriſtum qui quo onere leuēt 310.a
antuerpia quot ſectis vno eodēq; tēpore cōtaminata 516.b 517.a quot peditū ſignis, vētura illuc Gubernatrice, occupata 541.a
antonius à ſchauuenburg archiepiſ. Colonieſ. moritur 382.a
antinomi vn̄ orti, & vndè (ſi dijs placet) cōfutati primùm 249.b
antuerpiæ deflagrat templum B. Mariæ virginis 178.a
antuerpia vndè meritò dicta Babylonia 516.b
antuerpiæ noua cōuenticula quî tādèm ſublata 538.b quurq; fana ædificata 522.a
antuerpienſes q̄ magnos ſumptus in gratulatione Philippi regis fecerint 338.b
antuerpienſium libellus ſupplex quis quid continuerit 510.b
antuerpienſes qua in re Flādros ſecuti, & quō velut inſanîerint 512.a b eorundem audax & temeraria ſeditio ibidèm
antuerpienſiū ſupplicatio annua quādò q̄ blaſphemè irriſa 515.
antuerpieſium tumultus & iconoclaſmus Turcicus, immaniſq; ſæuitia & petulantia 516.a
antuerpienſis tumultus quis cuius Comitis p̄ſentia ſedatus 522.b
antuerpienſes quibus cōditionibus gratiā adepti 539.b 540 a
Apoſtata quidā Carmelitanus, quî ſe Monachū fuiſſe & ſuæ matris filiū negârit, & quid de eo mortuo Geuſæ finxerint 544.b 545.a
apoſtatæ quî ab Eraſmo depicti 223.a b
apoſtatę qui quantoperè fugiendi & deteſtandi 293.
apoſtatæ qui quibus potiſsimùm requirendi 486.a
apoſtoli quàm vitârint hęreticos 268.b
aphrodiſiū expugnatur & euertitur 342.a
Aqua luſtrali adſperguntur Rutheni 30.a
aquę luſtralis vis 445.b
aquę luſtralis antiquus vſus 104 a
aquę mortuę quorum principum conuentu illuſtratæ 244 b
Arabes & eorum res deſcribūtur 194.b &c.
aras & imagines è templis exturbare quid prę ſe ferat 236.a
arca marmorea miris clinodijs referta, vbì nō ità pridem inuenta 301.b
archipelagus 11.b
arenbergij Comitis aduenientis rumore quî Antuerpienſes affecti 512.b
argentoratum animum ad res nouandas adijcit 132.b
argentinenſes fœdus iciunt cum Heluetijs 142.a

ar-

arlunum quî contra fidẽ à Gallis dirutum 287.a
armati eunt Geuſij ad conciones 511.b
arriani vbinàm hodiè repullulẽt 251.b
artheſiæ laus 512.a
articuli Anglorum contra Luterum 257.b &c.
arx S. Elmi grauiſſimè à Turcis oppugnatur 465. a b expugnatur 466.b
arx Turcica, del penol di velez, oppugnatur à Philippo Hiſpaniarum rege 450.b expugnatur, & cæduntur Turcæ, præſidiumq́; Hiſpanicum arci imponitur 451.a
Aſſanaga quis qualiſve fuerit 284.a b
aſſyrij in religione nobiſcum conueniunt 443.b
Athanaſij ſymbolũ quî vbinàm hodiè blaſphemetur 251.b
auguſtę habẽtur comitia 78.a
auguſtini ſtylus cur vari⁹ 222.a
aurei velleris ſodalitium auctũ à Carolo V. 315.a
aurelia fraude ab Hugoniſtis occupata 435. templa & alia vaſtata 436.a b &c.
auraicus princeps quis quàm Carolo V. gratus 304.b
auraicus quarum Belgij prouinciarum præfectus 522.a
auſtraſij regni limites 9.b
auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ eam non impetrant 367.b
BAbylonia deſcribitũ 197.b
baiazetes Turca expugnat Metonem 13.a
baiazetis crudelitas 13.a à filio regno exutus & veneno ſublatus 13.a
balliolãi quomodò monaſteria & tẽpla inuaſerint, templorumq́; ſupellectilia cõfregerint 514. b 515.a
balſamum vbì creſcat 72.b
baptiſm⁹ Moſcouitarũ q̃lis 29.b
baraganus ſtrenuus Melitenſis eques reprimit Turcas, multosq́; occidit 465.b
barbaruſſa à Solimanno accitur 192.a ab eo creatur Baſſa & maris præfectus 193.b affligit Chriſtianos ibi.a occupat Tunetum 195. b item ciuitates multas Africæ 196.a
barbaruſſa pugnat infeliciter in Africa 213. a b profligatur ab Imperatore ibid. fugit Byzantium 214.a
barbaruſſa magnum naufragiũ facit 251.b
barbaruſſa magna claſſe venit in Italiã 294.a occupat Rhegiũ ibid. abducit maximam prædam, quę tamẽ Turcis à Chriſtianis erepta ibid.
baſilea deficit ab Imperio, & cũ Heluetijs fœdus iuit 23.a
baſilea vrbs deſcribitur 23.a
baſileæ tumultuatur, Miſſæ ſacrificium aboletur, imagines comburuntur 132.b
baſileenſes vt Cœnam ſuam ſeruent 109.a
baſilius dux Ruſſiæ duriſſimè imperat ſuis 26.b latet ſub fœno 40.b oppugnat Tartaros 41.b
baſſæ purpurati apud turcas 65.
bati rex Tartarorum 25 a b
Belgici tumultûs hiſtoria 507.b & deincèps
belgarum aliquot ad Maximilianũ Cæſarẽ ſupplicatio qualis 509.b
belgradum expugnatur à Turca 91.a
bellerbechi duo apud Turcas 18. a 65.a
belliaca apud Pariſios turris fulmine tacta 229.a
bellum atrox inter Gallum & Anglum 58.a
bellum atrox inter Scotos & Anglos 289.a
bellum inter Maximilianum & Venetos 46.a
bellũ Pãnonicũ 277. a & deinc.
bernates fiũt Zuingliani 126.a b
bernę habetur Synodus Zuingliana 229.a
bertoldus ex comitibus Hennenbergenſibus Archiepiſcopus Moguntinenſ. vitã finit 42.a
bertramus quidã ſcripſit de corpore & ſanguine Chriſti, eum magni faciũt Zuingliãi 174.b
beza. vide Theodorus Beza.
Biblia à Tigurinis verſa 289.b
biblia quî per Luterum (ſcilicèt) illuſtrata 493.b
bibliothecæ perduntur 515.a
bibliothecis cun adeò infenſi hæretici 517.b
bibliotheca Vaticãa vaſtatĩ 123.a
bibliopolarũ quę quibus vbì habenda ſit cura 543.b
bichlingo Comiti quis à Carolo 5. vitam obtinuerit 302.a
bigamus ſacerdos apud Moſcouitas à Clero excluditur 29.a
biſontes & vri differunt 32.b
Blãdinienſis apud Gãdauos abbatia q̃d à Geuſis ꝑpeſſa 517.b
Boëmia cum rege ſuo in gratiam redit 329.b
bolonia Anglo deditur 304.b redditur Gallis 341.a
bona opera vñ meritoria 244 a
bona eccleſię q̃ diuersè à diuerſis hæreticis æſtimata 500.a b
bonorum Eccleſiaſticorum rapina quid cui Luterano mali ſit 503.b
bonorum hominum ſuſpiciões de Ieſuitis, vndenàm ſint 273.a
bongani regis in Giapa diuitię & potentia 460.b
bononia olìm Exarchatui ſubiecta, à quibus Rom. põtificibus tradita 45. b commendatur ibid. & 46.a
Brabãtia quî à Gallis, duce Roſſemio, vexata 287.a
brabãticæ copiæ q̃, quî à Iuliacẽ. aut cæſæ, aut fugatæ 295.a
brandeburgicus Elector qualis inter Imperatorem & Smalcaldicos mediator 253.a
braſelia prouincia S. Crucis 12.a
bremenſes ex Luteranis fiũt Caluiniani 430.b
brentius & Bullingerus, quî & q̃ ſe mutuò traducant 407.b & deincèps
brentius quid & q̃ impiè ſcribat do Crucis ſigno 314.b
brentius Suencfeldianus, ardet odio Zuinglij, obijcit Zuinglianis iconomachiam 490. b eius antilogiæ 491. a eius de inferno error 492.a
brentius Arabius Tibicẽ. à Bullingero vocatus. 487.b
brugenſiũ conſtantia 512 a 518.b
brugẽſis epiſcopi encomion 513.b
brugenſis Prætor laudatur 515.b
brugenſes quanto Geuſarum timore

more affecti, & quî indè liberati 518.a b
brugenſiũ Geuſarum tumultus quotus quî compreſſus 522.b
brugenſes quo Geuſarum timore quàm timuerint 515.a
bruxellis duo Luterani comburuntur 97.b
bruxellis quàm Geuſæ inſliterit, & quî eis illic reſtitũ 519.b
bruxellenſium laus 512.a 518.b
Bucerus apoſtata Dominicanus 109.b
bucerus venit ad Luterum 119.b pugnat contra conſciẽtiam, quæ ſuggerebat Catholicorum religionem eſſe ſaniorem 120.a eſt Zuinglian⁹, fit poſteà rursùs Luteranus ibid. moritur in Anglia ibid. corrumpit Pomerani commentarios in Pſalmos: item Luteri in Epiſtolam ad Hebręos ibid. b
bucerus magìs Luteri ſentẽtiam de ſacramento probat 167.a non auditᵉ ab Heluetijs ibi. b
bucerus fruſtrà molitur Heluetijs Zuinglianis perſũadere nihil diſcordiæ eſſe inter ſe & Luteranos 221.a
buceri apud Zuinglianos in ſynodo technæ 250.a b
bucerus Argentorato venit Bonnam, & concionatur 291.b
buceri antilogias fœdas annotat Gropperus 292.b
bucerus cur tãti habitus ab Archiepiſcopo Colonienſ. 293.a tertijs nuptijs, licèt monachus & presbyter, ſe polluit ibid.
bucerus ſe & ſuos damnat 311.a profert abſurdiſsimas aſſertiones ibid.
bucerus in Anglia perit 340.b fama eſt eum fuiſſe Iudæũ & puerum circuncidiſſe ibid.
buceri & Fagij cadauera exuſta 375.a
buda quî iam propemodũ capta, rursùm amiſſa 278.a
buda clàm occupatur à Turca 279.b
buda cur Turcis adeò vtilis & grata 282.b
budæ encomion 283.a
budenſia tẽpla quî à Turcis tractata 279.b
budenſes thermę quot & quales 282.b
budæus vbì & quandò mortuus 269.a promouet rem literariam ibid.
bullingerus fit Zuinglij ſucceſſor 165.b
bullingerus vocat Brentiũ Arabium tibicinem 487.b q ipſe rursùs à Brẽtio vocat⁹ 489.b
bullingeri de Brentio teſtimonia 488.a b 489.a b 490.a b 491.a b 492.a b
burdegalenſes tumultuantur, & grauiſsimè puniuntur 335.a
buranus Comes vt copijs ornatiſſimis ex Belgio ad Cæſarẽ venerit 317.a
buſcoducenſiũ furor iconoclaſticus quî ſpecioſiſsimũ D. Ioannis templũ fœdârit 517.a temeritas in legatos ad ſe miſſos 534.a nouus tumultus q mox ſedatus 540.a

CAdauer Catholici Geneuæ cur in crucẽ actũ 374.b
cadauera Buceri & Fagij cõburuntur in Anglia 375.a
cæci qui quos cæcos ducãt 491.a
cędis clandeſtinæ ſeu proditoriæ Principis Florẽtini deſcriptio 226.b & deincèps
cælebatus ſacerdotis pantiquus 416.b & deincèps.
cęſareopapatus hæretico cuidam Vuigando quid ſit 501.b
cairus qui olìm vocata 234.a
caletũ expugnatur à Gallis 380.b quid de eo Anglię reges dicere ſolebant ibidèm.
calecutani adorãt dęmonẽ 236.a
calix doceri non poteſt quòd ſit neceſſariò ſumẽd⁹ 173.b 174.a
caluinus ſuis coloribus depictus 246.b nouum fingit dogma ibid. eius immanes blaſphemiæ 247.a quali miraculo hæreſin ſuam niſus ſit confirmare ibid. quibus technis ſe & Zuinglianis & Luteranis applicet ibid. b quî Zuinglianos & Luteranos conciliet 248.a quibus coloribus Luteranos depinxerit ibid. de Euchariſtia quid ſenſerit 249.a vocatur à Luteranis præſtigiator & Sophiſta ibid.
caluinus vt perſtrinxerit Luteranos 260.b
caluinus ſcribit contra reliquias Sanctorum 297.a
caluinus Seruetum ſupplicio afficit 359.a
caluinus diſputat cũ Velſio Francofurti, ſed tanq̃ Zuinglianus reijcitur 365.
caluinus ſcribit vltimã Confeſsionẽ cõtra Vueſtphalũ 378.a
caluinus Proteus eſt 409.b
caluinus contra Heshuſiũ 429.a
calũnia q̃ qb⁹ in quos q̃ familiaris 229.b 494.a 495.a 505.b
cambaia, inſignis vrbs Indię, in poteſtatẽ regis redigitur 224.b
cameracum obtinet Cęſar 300.a
cameræ iudiciũ Proteſtãtes odiſſe & nolle 230.b 231.a b cur Cęſar ſublatũ noluerit 231.a cur Smalcaldicis adeò inuisũ 253.a b qui cur amotum voluerint 261.a b proteſtãtibus eſſe velut ſpinam in oculis 290.b
cãpanæ quarè qbus adẽptæ 335.a
cãpſon Sulthanus occũbit 70.a
canariæ inſulæ vndè dictæ 11.a
canes è Gallorum caſtris fugiunt ad Heluetios 57.b
canibali anthropophagi 11.b
canonum pœnitentialium vſus quantus & vtilitas 490.a
cantana vrbs Sinarũ cuius obitu clara 459.a
capita occiſorum ducũ quot quî Turcarũ Tyrãno oblata 238.b
capita quędam Belgis à Philippo Hiſpaniarum rege ſeruanda proponuntur 508.a b
capſula argentea mira vbì non ità pridèm reperta 301.b
caput S. Annæ Duræ quî ab incendio ſeruatum 298.a
cardinalium aliquot recens electorum catalogus 241.a b
cardinalibus qua in re parci nolit Pius V. 486.b
cardinaliſtæ Geuſijs in Belgio q aut quid habiti 510.b
carolus Borbonius deficit à Gallo ad Imperatorem 98.a
carolus Franciſci Gallorum regis filius quandò quæ oppida oppugnârit & expugnârit 286.b &c.
carolus Geldriæ dux rumpit fœdus, & Brabãtos vexat 47.a

carolus Geldriæ dux dedit ſe Carolo V. 127.a eſt totus Catholicus ibid. b
Carolus Geldriẹ dux Catholicus moritur 254.a
Carolus Magn⁹ fingitur ſcripſiſſe contra VII. Synodum 337.a b monaſteria ditando dicit ſe Deum placare 349.a b&c.
carol⁹ V. vbì & quãdò natus 7.b
caroli V. cum Carolo Magno collatio 8.a
carolus V. baptizatur, & quẹ ibì contigerint 8.b
caroli V. genus 9.a b
caroli V. potentia 10.a
carolum V. quid impediêrit, quo minùs Turcas & hæreticos oppreſſerit 10.a
carolus V. debellat Marrhanos 80.a
carolus V. fit Cæſar 81.b eius genealogia ibidẽ. potentia, modeſtia, prudentia 82.a
carolus V. ex Hiſpanijs venit in Belgium, & Aquiſgrani coronatur 84 a
carolus V. inſignẽ ſcribit epiſtolã ad Ordines Imperij 88.a
caroli V. de Lutero ſentẽtia 90.b
carolus V. literas dat ad Principes 105. b
carolus V. ducit vxorem 117.a
carolus V. venit in Italiã, & tota hiſtoria coronatiõis eius 137. & 143. &c. eius laudes eximiẹ 138.a b eius corporis habitudo ibid. equitandi peritia 139.a Francĩſco Sforciẹ reſtituit principatum Mediolanenſ. 140. a naſcitur ei filius Ferdinandus ibid. b
carolo V. natalis dies fauſtus 143.a
carolus V. ex Italia abiẽs Auguſtam, vt illo itinere tractatus ſit 149.b &c. eſt Auguſtæ in proceſſiõe admodũm religiosè 150.a it nudo capite ſole ardentiſſimo facẽ gerens in manu ibidèm b indignatur Luteranis Principibus nolentibus intereſſe Proceſſioni ibid.
caroli V. exercitus ſelectus cõtra Turcas 169.a b & 171.b
carolus V. deuincit ſibi Italiæ Principes 190.b
carolus V. expeditionem parat in Africam 209.b eius apparatus belli & claſſis 210.a eſt in periculo maris 210. cõtemnit pericula 211.a 213.a meretur coronã ciuicã 212.a
carolus V. fœdus percutit cum Venetis 218.b Romẹ lauat pedes duodecim pauperib⁹, ijsq́ munera largitur ibidèm, eſt commotus in Gallum ibidèm &c. vult ſingulari certamine de ditionum iure cum Gallo contendere 219.a fruſtrà tẽtat Maſſiliam ibid. b
carolus V. oppugnat Saxõem, & ei⁹ belli hiſtoria 323.b & deincèps. eius pia vox 326. a Scythẹ & Afri offerunt illi ſuam operam ibidèm. b eius liberalitas in Hungaros & alios 327.a compeſcit magnã ſeditionem militum ibidèm b domat totam Germaniã 328. a à Paulo III. Maximi & fortiſſimi cognomine ornatᷣ ibidèm. diſtribuit tormenta bello parta ibidẽ b eſt victor fauore Numinis, curat cõſcribi Interìm 332.a offert Pontifici 333.a mutat ſenatum Auguſtæ & Vlmẹ 334.a grauiſſimũ in Luteranos promulgat edictum 341.a
carolus V. apud regem Franciſcum in vrbe Gallica prandet, cœnat, pernoctat 243.a
carolus V. cõcionatores hẹreticos Auguſtẹ & alibì proſcribit 344.b 345.a
carolus V. quantis periculis per Gallias in Belgium profectus 258.b 259.a b eius preces quotidianẹ ibidèm.
carolus V. ſub pœna capitis interdixit ſuis lectione librorũ hẹreticorum 268.a
carolus V. à proceribus quibuſdam, ſcommatibus acceptus 284 a cur quàm ſimplici habitu in Italiam profectus ibidèm. vbì quotiès ad Pontificis colloquium ierit ibid.
carolus V. quàm fortiter, prudenter & piè ſe in Argierico bello geſſerit 285.a b quandò & cur vulgò dicerẽt mortuus ibidèm & 286.a
carolus V. bellum facit Proteſtantibus 316.a tota eius belli hiſtoria ibidèm & deincèps deſcribitur.
carolus V. multos Proteſtantes recipit in gratiã 320. & deincèps à Germanis pater appellatur ibid. b
carolus V. inopinato bello ferè obruitur 347. a b & deincèps. recipit Auguſtam 354. intrat Argentinã 355 a Metim fruſtrà oppugnat ibidèm Terouennam euertit 357. Heſdinum expugnat 358.a ſolo ẹquat 359.a
carolus V. Philippo filio Belgium tradit 363.a nauigat in Hiſpaniam, vacatq́ ſoli Deo & ſibi 369.b Imperio ſe abdicat 381.a piè moritur 382.a b eius totius vitẹ hiſtoria breuis ibidèm & deincèps. eius potentia in nouo orbe 385. a b &c. eius preces 392.a vt diem tranſegerit 393.b eius exequiẹ celeberrimẹ 404.b
carolus Philippo Hiſpaniarũ regi natus 308.b
carolus Philippi filius miraculo curatur 425.b
carlſtadius ex Archidiacono fit ruſticus 92.b pellitur ex ditione Vuittẽbergenſ. ibidèm.
carlſtadius quid de Euchariſtia ſenſerit 102.a b primus ducit vxorem 106. b in eius nuptijs Miſſam Luterani componunt ibidèm. Orlamundæ palàm reprẹhendit Luterum, cuius opera proſcribitur ibidèm. quibus cõditionibus reſtitutus 107. oppugnatᷣ à Lutero & Luteranis, & ab Oecolampadio defenditur. ibid.
carlſtadius nummo aureo conducitur à Lutero, vt contra ſe ſcribat 102.a
carlſtadius fit diaconus Tigurinus 158.b
carlſtadius moritur Baſileẹ 158. b quid de eo Luterani ſcribant ibidèm.

carthuſiani quid in Anglia perpeſſi 202.b 203.a b 204.a b
carthuſia mutatur in officinam ſcelerum 205.b poſteà in caſtrum 206.a
carthuſiani Amſterodami quid à Geuſis perpeſſi 521.b
carthuſia Amſterodamica à Geuſis direpta 541.a
carthuſianus aliquis quî per Eraſmum ab apoſtaſia deterritus 223.a b
caruenna vrbs peruetuſtum habet templum, & Maurorum ſacerdotum collegium 194.a
caſleti quandò D. Laurētij ſacellum vaſtatum 514.b
caſletani & eorum vicini quomodò templa, templorumq; ſupellectilia tractârint 515.a
caſparus Peucerus. q̄re Peucerus
caſpar Querhamer edit Luteri antilogias de cōmunione 208 a malè tractaī à Luteranis ibid.
caſtronouum Dalmatiæ vrbs maritima, à Turcis expugnatur 259.b
caſtrenſibus agri Salentini quibus quid à Turca beneficij p̄ſtitum 240.b
catharina Angliæ regina decedit 209.a fortiter tolerat diuortium ibid. ſcribit Henrico regi epiſtolā ſub mortē ibi. eius ſepultura & apophthegma ib.b
catharina Hauarda fit Henrici VIII. Angliæ regis vxor 269.a plectitur capite ob adulteriū 288.b
S. Catharinæ Martyris quale in monte Sina delubrum 234.a
catechiſmus Luteri 142.a
catechiſmi innumeri Sectariorū prodeunt 142.b
catechiſmi Luteri & Bretij à q̄bus Sup̄intēdentibus damnati 428.a
catholicæ fidei defectum quæ neceſſariò mala ſequātur 462.b
catholici principes fœdus percutiunt 105.b
catholici qui à quibus Sectarijs quō ſuperentur 268.b 269.a
catholici merguntur in puteos Pariſijs 432.b
catholici alicuius nautæ apud Antuerpiam facinus & periculum 516.a
caupo quidā carnes porci rabidi canis morſu infeſtiti, edendas proponit hoſpitibus, qui omnes in rabiem vertuntur 217.a
cauſa diſsidiorum inter ſectarios 242.b
cazan regnum 40.a
cazanēſes deficiunt à Moſcouitis 40. fugant Moſcouitas ibi.b
Cephalenia expugnatur à Venetis 35.b
cetus ingens in terrā eijcit 167.b
chartulæ quales Canonicorū ędibus affixæ 512.b
chartulæ quales quot vno die Antuerpiæ diſtractæ 514.b
chalcedonenſis Synodus à quibus hæret. carpta 478.a 479.a b
chartulę minaces q̄les vbì ſparſæ 511.a
cherſoneſus aurea à Luſitanis expugnata 12.b 66.b
cherſoneſus aurea direpta 235.a
chriſti à cruce pendentis imago, quibus vocibus à Geuſis impetita 515.a
chriſti deitas hodiè à quibuſdam Chriſtianis in diſputationem rapitur 462.b
chriſtus dicitur à quodam apoſtata deſperâſſe, ab alijs nō fuiſſe Deus 125.b 126.a
chriſtiana templa quî à Turcis tractentur 235.b 236.a
chriſtianorū apud barbaros recēs conuerſorū feruor quis 461.b
chriſmate & oleo ſacro quî Geuſæ quàm ſceleratè abuſi 515.a
chriſtiern⁹ Daniæ rex fraude acceptos Suediæ obſides abducit in Daniam 77.a occupat Stocholmiam, & ſummā exercet tyrannidem ibid.b exulat ibi. & 92.a capitur à ſuis 168.a veneno tollitur ibidèm
chriſtophorus Auguſtanus epiſ. vbì & cui⁹ legat⁹ morit̄ 290.a
chriſtophorus Bōgartnerus ciuis Baſileenſ. vxorē ſuſpectam de adulterio confodit, mox etiàm filiam quadrimam, poſt hęc ſe dat pręcipitem 128.a
chriſtophorus Columbus inuenit nouas terras 11.a nouam inſtituit nauigationem ibid.b
chriſtophorus Froſchouerus nihil gratię à Lutero refert ob miſſa Biblia à Tigurinis Germanicè verſa 289.b
chriſtophorus Longolius quî aut quo habitu ſepultus 256.b
chronicon Peuceri quale 471.b & deincèps
Ciuis Torgauienſis ex monaſterio nouem virgines ſacras abducit Vuittenbergam 98.a
ciuitates aliquot tumultuantur 111.b alię ſcribunt militem nè idem patiantur ibid.
ciuitates nolunt obſiſtere Ferdinandi regis electioni 163.b
Claſſes Chriſtianorum maxima cōtra Barbaruſsā 251.b cur turpiter fugerit 252.a
claſsis Turcica vexat Chriſtianos 359.b
claſsis Turcarum cōtra Melitenſes quanta 463.b
clemens VII. immenſam pecunię vim confert in bellum Turcicum 169.a
clemens VII. moritur 189.b
cliuię dux quibus conditionibus Cęſari reconciliatus 299.a
Cochlęus ſcribit contra Luterum 162.b obtulit ſe ſępiùs ad diſputationem cum quouis Luterano coram Indice ſub capitis periculo ibid.
Cœnam ſuā quō Tigurini ſeruent 108.a b vt Baſileenſes 190.a
cœnobia euertit Luteri Euangelium 207.a
collegium Germanicum à quo & in quem finem Romę inſtitutum 272.a b
colloquium Mulbrunnenſe 451.b & 453.a b
colloquiū Ratiſponē. 310.a b &c.
colloquia ſecreta Clementis VII. & Caroli V. 139.b
colloquiū Vuormatiēſ. quod quid exitûs habuerit 378.b & dein.
colonia qualibus technis quotiès per hęreticos tentata 296.b
colonia vndè potiſsimùm vbiquè & ſemper laudanda 297.a
propè Coloniam fit Geuſica concio 537.b
colonienſes tumultuantur contra Senatum 56.b duos Conſules & alios quoſdam ſupplicio afficiunt 57.a

colo-

coloníenſium conſtantia 111.b
coloniẽſis Senatus impedit, nè Luteri teſtamẽtum in Anglorum idioma ab alijs tranſlatum, excudatur 119.a
colonienſes Bucero & ſocijs hęreticis antidagmate reſpondent 292.a
colonienſes cur à Carolo V. per literas laudati 296.b
colonienſ. Clerus prouocat ad põtificem & Cęſarem 305.a archiepiſcopo res nouas molienti conſtãter reſiſtit ibid & b
colonienſis Clerus & Academia à Cęſare in ſuum patrocinium ſuſcipitur 308.b
colonienſ. Senatus laudatur 529.a 537.b
cometes ſęuus viſus in Palatini ditione 43.a
cometes pręnuncius mortis Philippi Auſtriaci 44.b
comitia Auguſtę habentur 53.a
comitia Anglię contra Luterum 257.b &c.
comitia Colonię Agrippinę 42.b
comitia Norbergę habent̃ 290.a
comitia imperij habentur Ratiſponę 274.b
comitia habentur Spirę 132.a
comitia Vuormatię habentur 307.b
commorinum promontorium ad fidẽ Chriſti conuerſum 459.b
conceptio immaculata B. Marię ab eccleſia recepta, à quibuſdam temerè fiſtitijs etiàm miraculis oppugnata 52.a
concilium Lateranenſ. ſub Iulio II. 55.b
concilium Piſanum prophanum 55.a
concilium Piſanum damnat Gallię rex 59.a
concilia Oecumenica cur nõ poſſint errare 478.a
concilium Oecumenicũ indicitur apud Mantuã à Paulo 3.225.a
concilium à Paulo III. indicitur Tridenti 289.a
concilium Tridentinum ſuſpenditur 290.b
concilium Tridenti inchoatur 312.a
concilium Tridentinum continuatur 345.b bello diſſipatur 347.a
concilium Tridentinum finitur 447.a
concilio Tridẽtino vbì & quãdò ſe omnes principes ſubiecerint 331.a
concilium quale voluerint Proteſtantes 178.b 179.b
conciones ſex vbì quandò habitę 512.b
concionator noui euangelij pluſquàm viginti carmina pro cõcione ex Ouidio de arte amãdi recitat 498.a
concionator iuuenis Luteranus à Sectarijs vbiq; reijcitur 448.a b à Catholico in viam reducitur 449.b
concionator Nouiomagum infecturus quis fuerit 526.a
concionatores Sectarij trepidant 333.a Luterani apud Zuinglianos deliteſcũt ibid. alij alio diffugiunt ibid. proſcribuntur à Carolo V. 344.b 345.a reuocantur à Mauritio 353.a
concionatorum ſeditioſorum fæx vndiquè in Belgiũ vocata 511.b
concionatoribus qualibus apud Antuerpiam Geuſij primùm vſi 512.a
concionatoribus quid qua pœna vetitum 512.a
condæus capitur & Caluiniſtæ cæduntur 442.b liberatur è cuſtodia 447.
confeßio apud Moſcouitas vt fiat 29.b
confeßio Auguſtana offertur Carolo V. 148.a mutatur crebrò à Melanchthone ibid. quanti plerique eam fecerint ibid.b multæ Sectę ad eã reclamantibus Luteranis ſe referũt ibi. ceu Babylonica meretrix adoratur à multis 149.a confutantur à Catholicis 153.a
à confeßione Auguſtana defecerunt Euangelici 266.b
confeßio Auguſtana crebrò mutata, etiàm Sacramentarijs iã patula 377.a
confeßio Luteri contra Zuinglianos 130.b Zuingliani reſpondent 131.a
confeßio quatuor ciuitatũ offertur Cęſari Auguſtę 156.b cõfutatur à Catholicis ibid.
coniugium in Luteranis ſacerdotibus non reſtinguit vagas libidines 444.b
coniugium ſacerdotibus non eſſe permiſſum D. Hieronymi authoritate docetur 263.b
conradus Pellicanus falsò traducit Eraſmum tanquàm Zuinglianum 121.a
conſtantienſes meditantur defectionem ab Imperio 55.a
conſtantinus Lyskyrchius conſul Colonienſis laudatur 537.b
conſtantienſes Cęſari obtemperãt 334.a dedũt ſe Auſtriacę domui in perpetuum ibid. b & 335.a habent epiſcopatum amplißimum ibid.
conſtantinopolim concutit terręmotus 52.b
conſtantini Copronymi impietas & dementia 298.b
conſtantini Magni memorabile exemplum 330.a
contaren⁹ Cardinalis quid ab hęreticis Ratiſponę ꝑpeſſus 275.a
conuentus Electorum Frãcofurti 38.b
conuẽtus Auguſtanus quis à Sleidano armatus dictus 329.b
conuentus celebris principũ Spirę 300.b
conuẽtus Imperij Hagenoę 261.b
conuentus Regum Viennę 69.a
conuentus Paſſauienſis 354.
conuentus ordinum Belgij qualis vbì quid egerit 510.
conuentus Trudonenſis 512.b
conuentus Euangelicorum Marpurgi 133.a fruſtrà tentatur cõcordia inter Zuinglianos & Luteranos ibidèm
conuentus Euãgelicorum Numburgi 429.a
conuentus Euangelicorum Suabachi 136.b
conuentus Proteſtantium Francofurti 163.b
conuentus Proteſtantium Francofurti 309.b
conuentus alius Proteſtantium Francofurti 167.b
conuentus Proteſtantium Frunfurti 254.a
conuentus Proteſtantium Smalcaldię 141.a

con-

conuentus alius Proteſtantium Smalcaldiæ 160.a
conuentus Proteſtantium Smalcaldiæ 266.a
conuentus Proteſtantium Smalcaldiæ 228.b 230.a b &c.
conuenticula in agris habita in Belgio 511.b contra iſta quale edictum promulgatum 512.a
corcyra quid à Turcis pertulerit 240.b
corduba ſub Mauris habet Gymnaſium cum inſigni bibliotheca, & quid ibì docuerint 194.a
cornelium Romanum Põtificem & SS. Chriſti martyrem, impiè & falſò aſſerunt Centuriones Magdeburgici, pro ſanguine populo meram aquam porrexiſſe 410.b
cornu vnicornis ſudore venenum prodit 180.b
coronæ tres Cæſarum 143.b
coronatio Caroli V. Bononiæ 143. &c.
corſica inſula capitur à Turcis 359 a & b
coſmus Medices Alexandro in principatu Florentino ſubſtituitur 228.a
Cranium Suuatoſlai Moſcouitarum principis, in poculũ mutatum 24.b
craſſus ſpoliat templum Hieroſolymitanũ, & luit pœnas 98.b
criminalis ex ſocietate Ieſu conuertit promõtorium Commorinum 459.b martyrio coronatur 460.a eius encomion ibid.
crucifixi imago ad quatuor horas largiter ſudat 344.a
crucifixi imago globulo tormenti traiecta, vt commouerit Carolum V. 325.a
crucifixi imago quàm impiè & plus quàm Turcicè in Anglia tractata 405.b
crux fugat dæmones 12.a
crux Chriſti à Geuſis demolitur, latronum non item 517.a
cruces ſanguinolentæ hominum veſtibus incidunt 20.b
crucem non fingendam quî fraudulenter velint probare hæretici 406.a
crucis ſigni vſus ex Auguſtino & Tertulliano probatus 426.b
crucis ſigni vis 446.b
crux mirabilis in fraxino vbì reperta 404.b & deincèps.
crucis imago in ſubucula nobilis fœminæ vbì & quandò reperta 406.a
Curtracenſes in Flandria vndè laudem meriti 518.b
cuſconij reges quàm fuerint potẽtes in regno Peruaco 385.b
cuſelbaſæ qui dicti 15.b
cutheia capta à Techille 18.a
Cyprianus à Centurionibus reijcitur 412.a quid de Romana Eccleſia ſcripſerit 411.b
DÆmon adoratur 236.a
Dæmoniaca puella non poteſt liberari ab euangelicis 445.a liberatur à Catholicis 446.a b
Daniæ rex Luteranus, iungit ſe fœderi Gallico contra Carolum V. 283.b
danì regis filia nubit Lotharingo 283.b
daniel Brendel ab Homburg fit Archiepiſcopus Moguntinus 363.a
danuillerum vndè occupatũ & dirutum 286.b
dauali Vaſtij Taurinũ & Pinarolũ obſidẽtis fortuna 229.b
dauentriæ quid mutationis admiſſum 521.b
dauid Georgius, & eius breuis hiſtoria 371.b &c.
Decreta quæ quorum tumultuũ putentur aut iactentur occaſio 508.a b
delfenſium fœminarum aut virorum ſub fœmineo habitu facinus (ſi dijs placet) Euangelicum 521.b
deruiſæ qui ſint apud Turcas 283.a
deum non adorandum, neque p̃ſidium ab eo expectandũ quis doceat 341.a
Diabolus diſputat cum Lutero, et vincit eũ 186.a ſæpè illi noctù apparet ibid.
dicterium in Hungaros lepidum 282.a
didymus Alexandrinus cæcus doctiſſimus 344.b
diluuiũ ĩferioris Germãiæ 157.a
diſciplinæ Eccleſiaſticæ laxationem quis hæreticus deploret 499.b 500 a
diſciplina quæ vndè quî reſtituta 486.b quibus flagitijs facilè medeatur 489.b quam ſit vtilis & qua egeat inſtauratione 490.a
diſputatio Badenſis 121.b
diſputatio cum Geuſa Neomagì 527.
diſputatio cũ Hugonotis in Gallia 434 a b
diſputatio cũ hæreticis nihil vtilis 126.b
diſputatio Lipſica 81.a
diſſenſionis ſpiritu qui quàm maximè laborent 487.b
diſsidiorum inter Sectarios cauſæ ipſiſſimæ quæ 244.a b
diſſociatio quæ inter quos quale ſit malum 503.a
diuinatio rerum futurarũ quibus quî cauenda 302.b
diuinationibus Ethnicorum quî & cur olìm fides habita 302.b
diuio obſidetur ab Heluetijs, qui Gallico auro corrupti, obſidionem ſoluunt 60.a
dium, munitiſſimam vrbem Indiæ, fruſtrà oppugnant Turcæ 235.a
diuortium admittunt Rutheni 28.b
Doctores Luterani qui, quos alios doctores Luteranos traducant 502.b
doctrina Luteri quæ cur laqueo & flammis digna 504 a b
dogmata valdè impia ſpargũtur 125.a b
dominicani quidam ob iniuriam in Dei matrẽ puniuntur 52.a
dominicani quanta à Buſcoducenſib. Geuſis perpeſſi 517.a
donatiani hæretici quàm malè cupidi mortis 124.a
dordracenſium laus 512.a 518.b
dorothea Chriſtierni Danorum regis filia, nubit Frederico Palatino 217.a
Dragutus quis quàm rei militaris peritus 463.b moritur 465.b 466.a
Dunkercani in Flandria, quam vndè adepti laudem 518.b

dura quî occupata à Brabantis, & rursùs amiſſa 288.a b

dura intra vnius anni ſpatium ter obſeſſa, bis dedita, ſemèl expugnata 297.b

dura oppugnatur, capitur, diripitur, inſlammatur 297.b

E

Eccius. quere Ioãnes Eccius

eccleſia ęrumnoſa hęretico cuidam Vuigando qd 501.b

eccleſię (ſe.dijs placet) reformatę apud Geuſas quid ſint aut ſignent 514.b

eccleſiaſtica ſupellex quî Geuſis Neomagi pręcluſa 520.b

eccleſiaſtici apud Antuerpiã quî vexati ac territi 512.b

Edictũ nè qs Gallo militet 302.a

edictum in Sacramentarios vbì & quandò editum 427.b

edictum contra exteros concionatores cur non fuerit executum 511.b

edicti Antuerpiæ promulgati thema ſeu membra quę 542.b 543.a b

eduardus naſcitur Henrico Anglię regi 229.b

eduardus rex Angliæ moritur, & deplorat̃ à Sleidano 357.b

Egmondana abbatia vndè quî expilata & vexata 541.a

egra vrbs in Catholica fide conſtans 324.a

Elephanti & Rhinocerotis deſcriptio & pugna 67.b

eleonora Cæſaris ſoror it in Gallias 151.b

eleonora Galliæ regina Caroli V. ſoror obit 382.a *ei⁹ exeqæ ibi.*

elias tertius apud quos qs 260.b

elizabeth ex Anna Bolenia naſcitur Henrico VIII. Angliæ regi 180.a *capitur à Maria ibidèm.*

elizabeth ſubſtituitur Mariæ in regno Angliæ 404.a *reſtituit Caluiniſmum ibid. fertur tamẽ crucifixi imaginem in ſacello ſuo erectã retinere* 405.a

Endouia capta & direpta à Roſſemio 296.a

enſes incurui Turcarum quales 260.a

EpiſcopatusRhenani quibus epithetis ſoleant appellari 335.a

epiſcopatus tres à Gallis Imperio adempti 348.b

epiſcoporum Conſtãtinopolis arrogantia 27.b

epiſcopi Ruthenorum ſemper abſtinent carnibus 28.b

Equites præcipui apud Turcas qui ſint 65.a

equos ſuos omnes cur aliquandò Carolus V. occíderit 285.b

Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodiẽſis moritur 243.b *cur proſciſſus à Sleidano ibi.*

Erard⁹ Snepffius ſcribit in Zuinglianos 365 a

eraſmus Alberus ſcribit in Sacramentarios 365.a

eraſmus falsò Zuinglianus traducitur 121.a

eraſmus ſcribit contra quoſdam, qui ſeſe falsè iactant Euangelicos 141.b

eraſmi iudicium de Euangelicis 141.b

eraſmus Roterodamus moritur 221.b *eius cenſuræ quales ibidèm. monetur à Thoma Moro ad palinodiam* 223.a *nõ admodùm abhorruit à monaſtico inſtituto ibidèm. deterret quendam inſtabilem Carthuſianum ab excutiendo cucullo ibidèm & b quid ſenſerit de Luteranis ibidèm &c.*

ericus dux Brunſuicenſ. q Hollandicos Geuſas in officio cõtinuerit 522.b

erphordia tumultuatur contra Senatum 48.b

Eſlampiæ heroidis Galliæ conſilium quî Carolus V. euaſerit 259.a

Euangelij Luteri fructus 118.b

euangelicorum confuſio 102.a b

euangelici inuicèm ſe hæreticos vocant 477.a

euangelici non de rebus leuibus conflictantur 379.a b 380.a

euangelici pręcones quęrunt latibula 333.a

euangelici tres Londini ab Henrico Anglo combuſti 269.a

euerhardi Billici de Bucero & Sleidano ſententia 292.b

eucharistia apud Moſcouitas, 29 b *eam toto anno aſſeruant ibidèm.*

SS. Euchariſtia vbì quibus iniurijs affecta 515.a

euchariſtia Iudęo vendita, ab illo & alijs Iudæis confoditur, ex qua ſanguis emanat 369.a

euchariſtia à Geuſa quodam nobili, pſittaco ad vorandum (proh ſcelus) tradita 21.a

euchariſtiam quî Pius V. alioquì fractis viribus, circunferat 483.b

Exaltatio S. Crucis iam olìm in Eccleſia celebris 53.a

excommunicatio quàm pertimeſcenda 362.a

execbiũ quàm infeliciter à Ferdinandi copijs obſeſſum 237.a b 238.a b

exercitus totus Cæſaris in bello Proteſtantium quantus 318.b

expeditio in Turcas 169.a b &c.

expilatores qui quas Comiti Megano pœnas dederint 541.b

F

Fabarum excuſsio vbì quos Principes terruerit 242.b

fabiolæ poſt diuortium nuptias iactant hęretici, eius autẽ ea de re pœnitẽtiam ſilẽt 264 b

fames in Italia 127.b

fames dira Sueuiam peruadit, quam Argentoratenſes leuant 22.b

familiam quî ſuã Pius V. reformet 484.b

fana apud Antuerpiam hæretica quibus ceſſerint 542.a

fana Geuſarum vbì in Flandria diſsipata 540.b

fanorum Geuſarũ trabes in patibula mutatæ 540.b

Ferdinandus archidux Auſtriæ ducit vxorem 91.a

ferdinandus fit Hungariæ rex, ſed ab alijs eligitur Vaiuoda 117.b *exuit Vaiuodam regno* 134.a *fruſtrà mittit pro inducijs legatum Conſtãtinopolim ibidèm b*

ferdinandus fit Romanorum rex reclamante Saxone cum ſuis 159.a b *Coronat̃ Aquiſgrani ibidèm. mittit legatos ad Solimannum* 169. *eius copię infeliciter obſident Execbium* 237.a b &c. *nititur occupare Hũgariam* 276.b &c. *mittit legationẽ ad Solimannũ* 277.a *item in Hũgariam ibidèm.*

belli Hungarici euētus 277.b & deincèps. quę munera ꝑ legatos Solimāno miſerit 280 b quid reſponſi retulerint ibi. duas elocat filias 315.b moritur 450.b
ferdinandus Corteſius quid in Mexicano regno & nouo Carolino orbe præſtiterit 385.a
ferri mira vis 64 b
feruor nouorum Chriſtianorum 461.b
Fidei militaris ſacramētū apud Afros quale 303.a
fieri ex Luterano Zuinglianum, qualis ſit profectus 488.b
Flagella quę cur quibus aſſiduè obtingant 462.a b
flagitia cur adeò excreſcāt 500.a
flandri omnium primi armati ad conciones procedunt 511.b
flandrię oppida quę initio à Geuſis infecta 512.a
fliſſingenſes quî à Geuſis inuaſi 534.b
florentia cur obſeſſa 152.a deditur, & Reſpub. cōſtituitur ibi.
florentini ducis miſeranda & periculoſiſſima mors 226.b & deincèps.
fœdus à quibus quandò & quarè contra Albertum Marchionem Brandenburg. initum 357.a
fœdus perpetuū ictum inter Palatinos & Vuirtebergicos 60.a
fœdus feriunt aliquot Catholici Principes 105.b
fœdus Smalcaldicū 159.a 160.a
fœdus Smalcaldicum approbat Luterus, licèt anteà aliter docuiſſet 159 a
fœdus quod cur vbì à Belgis temerè ictum 508.b
fœderati mittunt libellum ſupplicem ad Maximilianū Cæſarem 509.b
fœderati nobiles qui cur vndè ſe Geux vel Geuſios vocârint 509.b
fœderati quali habitu interfuerint Conuentui Trudonenſi 512.b
fœderati ſcripto longo reſpondēt ad 9. capita in Duffle propoſita 514.a
fœminę concionantur 94.b
Frāci origine Germani, nō Galli 9.a occupāt Galliam. ibid.
franciæ & Anglię reges, fœdus Caleti et Boloniæ ꝑcutiūt 175.b
franciſcus Valeſius fit Galliæ rex 67.a
franciſcus rex Galliarū capit̄, & in Hiſpanias abducit̄ 106.a b
franciſcus rex Gallorum ex Hiſpaniis dimittitur, & rumpit fœdus 122.a
franciſcus Gallię rex obſidet Neapolim 129.a lues vaſtat Galli exercitum ibidèm.
franciſcus Galliæ rex magno zelo mouetur cōtra hęreticos, eosq; terribili ſupplicio, vt alij deterrerentur, necat 187.b
franciſcus Galliæ rex petit principatū Mediolanēſem 217.a mouet bellū Sabaudo, & eius belli cauſa ibid.b &c.
franciſci Galliarum regis pietas commendata 300.a
franciſcus Galliarum Rex moritur 322.b eius encomion ibid. bibliotheca 323.a
franciſcus Delphinus excedit è viuis 219.b
frāciſcus II. quandò natus 300.a fit Gallorum rex 406.b eſt in magno periculo 428.a moritur ibid.b de eius & ſuorum nece quorundam conſpiratio ibi. eius corpus cōbuſtū 437.a
franciſcus Pizarrus quid in Peruaco regno & nouo orbe præſtiterit 385.a
franciſcus Sickingius Luteri ſtudioſus perit 97.b
franciſco Sphorcię reſtituit̄ principatus Mediolanenſ. 140.a moritur 214.b
franciſcus Xauier dum cupit Sinas conuertere, moritur 457. corpus eius nō putreſcit ibi. b
franciſci Xauier encomion, deuotio, zelus, obitus, laus, 459.a b
franciſcani in Anglia conijciuntur in carerem 205.b
franciſcani quid vbì à Geuſis ꝑpeſſi 517.a 521.a 534.a
francophordia ad Oderā fit vniuerſitas 43.b oppidi ſitus amœniſſimus ibid.
francofurti tumultuatur 111. b 112.a
francotarum (qui vocātur) apud Brugas laus & cōſtātia 512.a
fridericus Aragonius toto regno Neapolitano exuitur 35.b
fridericus Palatinus veniam à Cæſare petit, & impetrat 230.a
fridericus elector Palatinus moritur 365.b
fridericus Staphylus morit̄ 447 b fit Catholicus & prodit hęreticorum fraudes ibid. b
frigus áſperrimum in Moſcouia 31.a
frigus acerrimum 60.a
fructus quales ex Luteri Euangelio 118.b
fructus noui Euangelij quî qualis hęreticus recenſeat 489.b
fruges metuntur in Martio & Aprili 11.a
Fulmē incendit turrim Mechlinię, & murorum fundamenta reuellit 321.a b
furnenſe oppidum quî Geuſis reſtiterit 521.b
furor Luteri quis à quo depræhēſus 491.a
GAblerus medicus inſignis, è Sectis ad Eccleſiam conuertitur 547.b
gainas dux Arrianus olìm ab Archadio petijt templū fruſtrà 119.b
gallia quî ab hæreticis vaſtata 430.b & deincèps.
gallia Caluini fermento corrumpitur 376.b
galli ub Hiſpanis è regno Neapolitano profligantur 37.a
galli infeliciter oppugnant Turcas 35.b
gallus perſtringit Cæſarem 291.a
gallus vincit Venetos 46.b
galli inuadunt ditiones Cæſaris 286.a b
gallorum ſtrages ad Grauelingā 381.b
gandaui oppidi Flandrię deſcriptio 7.b
gandauum ſeptem Principes toto ſeptēnio oppugnârunt quidem, ſed non expugnârunt 7.b
gandauum tumultuatur 258.b
gādaui ꝗ in ſtatuas & imagines ſęuitum 517.b

Garſiæ Neapolitāi magna de intercepta claſſe Turcica laus & honor 294.a
gazelles Syriæ præfectus rebellat, ſed cæditur cū ſuis 84.a
Geldrenſes deficiunt à ſuo Principe ad Iulię & Cliuiæ ducem 240.b 241.a
Geldren. principatus quanti Carolo V. æſtimatus 296.a
Geldren. ducatꝰ vſurpatio quàm malè ceſſerit Iulię duci 241.a
gemes niſus fratrem ſuum Baiazetem regno excludere, victus eſt & in fugam actus, demùm captus & Romam miſſus 13.b
generalibus Ordinum quid Pius V. indixerit 486.b
genua laudatur 46.a
genua capitur & diripitur 95.b
genuenſes pellunt ex vrbe nobilitatem 46.a
georgius Auſtriacus capitur 283.b
georgius à Schotborch Lundenſis Archiepiſcopus laudatur 77 b 78.a
georgius Bauariæ dux moritur 39.a
georgius Dauid & eius hiſtoria 371.b & deincèps.
georgij Dauidis inſana apud Friſios hęreſis 299.a b
georgius Paccius effingit fœdus quorundam Principum 128.a b offert Lantgrauio ibidē. Accuſatͅ & conuincitur falſi 129.a Antuerpię punitur ibidèm.
georgius Saxoniæ princeps perſequitur Luteranos 176.b proſcinditur & multa patitur à Lutero ibid. & 177.a b iubet exulare nō contentos vna ſpecie ibid. habet controuerſiam cum Saxonię electore ibid. ea componitur 178.a
georgij Saxonię ducis optimi & Catholici laus 118.a b non patitur Luteri doctrinam ibid. reſpondet egregiè Lutero ibi.
georgius Saxonię dux moritur 255.a quos reliquerit hęredes ibidèm.
georgius Sichelus horrendo ſupplicio afficitur 62 a
gerbardus Veltuuichus Legatus Caroli V. cum Turcis inducias quinquennales paciſcitͅ 329.b
germania quandò ad fidē Chriſti conuerſa 8.a vtì à Cornelio Tacito & Seneca deſcripta 50.a
germaniæ calamitas 281.b
germaniam inteſtinis diſſidijs eneruari 254.b
germanici collegij apud Romam inſtitutor & rector primus quis 272.a b
germanus procerus à nano Turcico miſerabiliter occiſus 279.a
germani vt ſoleant denunciare bellum 316.b
germanorum copias cōtra ſe collectas q Turcę riſerint 289.a
geux vel geuſij vndè orti 509.b
geuſicorum in Belgio tumultuū origo 508.a b & infrà
geuſa aliquis ex feneſtra ſe præcipitans, quî ſeruatus ac piè mortuus 545.a
geuſę Brugarum portio excluſi, quid deſignârint 515.b
geuſæ quî apud Tornacū à Raſſegemio & Norcarmio intercepti 525.b
geuſæ aliquot pauci quanta facinora in magnis etiàm vrbibus perpetrare auſi 518.a
geuſis quî tandèm permiſſę Antuerpię conciones 520.a
geuſarum nocturna in agris cōuenticula 511.b
geuſarum Antuerpienſ. concionatores quales 512.a
geuſarū in Duffle colloquio quid concluſum 513.a
geuſarum in Eccleſiaſticos verba ſeditioſa quæ 512.b
geuſarum in feſto Natalis Domini facinora & pœnę 524.b
geuſarum ſupplicatio quæ quibus oblata quid continuerit 531.a b
Giapan inſula apud antipodes vbì ſita 356.a b
giapa ſeu Iapania inſula vndè nō ità pridèm reperta 460.b
giapanorum erga fidē Chriſti affectio & induſtria quanta 460.b
Gnathones inter Luteranos Doctores qui quales 502.b
Goncallus de Sylueira Ieſuita quantos labores ad fidē Chriſti propagandam exantlârit. 273.b occíditur 274.a
gothæ obſeſſio & deditio 564.b
gouda laudatur 518.b
Granata à Mauris occupatur 194.a recuperatur à Ferdinando Hiſpaniarum rege ibi.
grando ſæuiſſima 47.a
granuellanus occumbit 342.a
gregoriꝰ Magnus quā à quo hęretico paſſus calumniā 473.a
grittus charus Solimāno in Hūgariam venit Turcæ legatus 191.a defendit Budam contra Ferdinādum ibidèm trucidatur 192.a præda ingens cæſo detrahitur ibid.
gropperus à Sleidano falsò in ſuſpicionem hæreſios adductus 292.a quomodò Sleidanum vocârit ibid. colligit antilogias Buceri ibid. b
gropperus fit præpoſitus Bonnenſis 322.a eius encomion ibid. continentia mira ibid. b
gropperus Ioannes moritur Romę 404.b
grumbachij apud Gothā captio & ſupplicum 546 b
Gubernatrix intrat Antuerpiā 541.a
gubernatrix pręmonet ciuitates 513.b
gubernatricis ad petitionem nobilium reſponſio 510.a
gubernatricis edicta quæ à quibus contempta 512.a
guienna vi expugnatur, diripitur & inceditur à Gallis 380.b
guilhelmus Lantgrauius Haſſiæ moritur 51.b
guilielmꝰ Budęus. quęre Budęus.
guilielmus Clebitius ſcribit de ruina Papatûs Saxonici 429 b
guilielmus Radeñ taxatͅ 349.b
guintium obſidetur à Turcis 170.a
guiſius pugnat fortiter, & Hugoniſtis victoriam eripit, eosq́ cædit 442.b pimitur 447.a
guleta oppugnatur & expugnatur 211. reſtauratur 212.b
guttę ſanguineæ in folijs arborū repertæ, & alia quædam horrenda audita 358.a

Habitꝰ abiecti cauſa quā- toperè Luterus execrā- dus 256.b 257.a
hæreſes vndè ortæ 110.a b
hæreſum comprimendarum cer- tiſsima via quæ 258.a
hæretici acres in vitia Cleri 124.b
hæretici alioquin inter ſe contra- rij pacem quādam ſimulant, vt coniunctis viribus Eccle- ſiā impugnent 220.a b
hæretici calumniantur Schola- ſticis 480.a b
hæretici Centuriones quàm bla- ſphemi in ſanctos quoſdam 418.b 419.a b & deincèps oppugnant ſanctorum inuo- cationem 422.a b quos ea in re authores ſequantur ibi.
hæretici inuenti qui Cain, Iudā, Core, Dathan Abiron & So- domitas colerent 377.b
hæretici non audent ſub capitis periculo cū Catholicis diſce- ptare 162.b
hæretici non poſſunt legitimam Epiſcoporum ſuorum ſucceſ- ſionem adferre 412 a reijci- unt Synodos 413.a vt oppu- gnēt cælibatum ſacerdotum 414.a b
hęretici Patrum ſcripta corrum- punt 409.a ſunt infeſti Pon- tificibus ibid. b
hæretici propter abuſus res ipſas bonas tolli volunt 50.b
hæreticorum temeritas 244 b
hæretici vbì Eraſmi ſcripta reci- piant 222. b
hæretici vt calumnientur Catho- licos 188.b viuūt bacchana- liter etiā in Paraſceue 189.a
hæreticorum fraus de non effin- genda crucis imagine 406.a
hæreticorum in Ieſuitas petulan- tia & conuicia 273.a vndè 272. b
hæreticorum innocentia qualis 262. a
hæreticorum libri cur non legen- di 268.a b &c.
hagenoēnſ. Imperij conuentus qd profecerit 261.b
halybaſſa interficitur 18.b
hannoniæ laus 512.a
hardellis patris Iſmaëlis Sophi vita 14.a b
Hariadenus Barbaruſſa. quęre Barbaruſſa.
harlemij commendatio 518.b
haſſella ſeu Haſſeletū quî rebel- lârit ac ſe dediderit 533. b 534.a 538.a
Hecla mons in Iſlandia deſcri- bitur 225.b
heidelbergenſes Superintenden- tes quale decretum in Luteri & Brentij Catechiſmos pro- mulgârint 428.a
heldus mittitur legatus à Carolo V. ad Proteſtantes 230.b agit cum Saxone 231.b quid Pro- teſtantibus reſponderit 232.b eius in dicēdo dexteritas 233. a quid reſponſi à Proteſtanti- bus retulerit 233.a
S. Helena laceratur à Centurio- nibus Magdeburgicis 426.a
helffenſteinij Comitîs mira ad Ec cleſiam Catholicam ex Secta reditio 547.a
helmūda capta & direpta à Roſ- ſemio 296.a
heluetij mirè contemnunt Gallos 57.b
heluetij auro corrupti, non expu- gnant Diuionem 60.a
heluetij conuentū habent Lucer- næ, iubētq́; veterē religionē & Eccleſiæ ritus retineri 101.a
heluetij Catholici indicunt bellū Zuinglianis 164.a ſunt tertiò etiā ſuperiores ibi.b & 165.a illorū pietas & deuotio ibi.b
henricus Brunſuicēſis eſt Catho- licus, & nihil cōmercij habet cū fœdere Smalcaldico 253.b eius captiuitatem qui captor ipſe luerit ibid.
henricus Brunſuicenſis debella- tur, & cogitur in Hiſpaniam fugere 289.a
henricus dux Brūſuicenſ cum fi- lio à Proteſtātibꝰ capit̄ 309.a
henricus VII. Angliæ rex mori- tur 49.a eiuſdē ſtatura, vita & mores deſcribuntur 49.b
henricus VIII. Angliæ rex ducit vxorem 51.b ſcribit contra Lu- terum 92.a Catholicæ fidei de- fenſor à Pontifice & Cardina- libus appellatus ibid. repudiat Catharinam 176.a à Pontifice damnatur id factū ibid. vocat ſe ſupremū Eccleſiæ Anglicanę caput 189.a conniuet ad mu- tationem religionis 199.b
henricus Angliæ rex contemnit Cōcilium, & ſatìs acerbè ſcri- bit in Pontificem 233.b
henricus VIII. Angliæ rex mori- tur 322.b
henricus Bullingerus. vide Bul- lingerus.
henricus Henriquez quid quan- túmve ꝑ fide apud Barbaros præſtiterit & ꝑtulerit 460.a
hēricus Valeſius celebrat nuptias 180.a ipſius pietas cōmendata 300.a fit Galliæ rex, & reſti- tuit Coneſtablium 323.a de- clarat ſe Catholicum 339.b cū Mauricio cōiunctꝰ Cæſari bellū facit 345.a capit & diripit naues Belgicas ibid b excuſat ſe cur nō miſerit Legatos ad Cō- ciliū ibid. tres Epiſcopatus Im- perio adimit 348. b redit in Galliā 352.b vaſtat ditionem Lucemburgen. 354 a Lugduni nouē Euangelicos ſupplicio af- ficit 358.a eiuſdem farinę mul- tos cōburit 358 a capit aliquot Belgij oppida 361.b mittit ex- ercitum in Italiā & capit Va- lenciā 375.b magnas itē copias mittit in Belgium, ſed vincun- tur 376.a b reuocat exercitum ex Italia 380.b Caletum expu- gnat ibi. item Guiennam ibid. facit pacem cum Philippo Hi- ſpaniarum rege 404 a lætali- ter vulnerat̄ & decedit 406.b
henricus Zutphanius apoſtata ꝑ- fracto carcere ꝑfugit Bremā, 105.b Meldorpij exurit̄ 106. a multis locis diſcordiā con- citat ibidèm.
herba ad imaginē Chriſti mira- culis claret 425.b vt ea mi- racula laceret Cēturiones ibi.
hercules Eſtenſis Ferrariæ dux moritur 406.b
herlenſe apud Vatuccam cœme- teriū munitiſsimum, fruſtrà à Iuliacēſibꝰ oppugnatū 295.b
hermannus à Vueda Archiepiſ. Coloniēſ. res nouas molit̄ 291.b euocat Bucerū & Melāchtho- nem ibidèm.

herman-

hermannus à Vueda Archiepiſc. Colonienſ. vrget hæreticā ſuā reformationē 304.b in quibuſdā oppidis religionē mutat 305.b à Cæſare & Pontifice citatur 308.b
hermannus à Vueda Archiepiſ. Colonienſ. loco mouetur 322.a
hermannus Heſſius Archiepiſc. Colonien. mortem oppetit 48.a
hermānus quidā ſeditioſus Geuſa Antuerpiæ inſanięti populo ſeditioſis ſuis cōcionibus ſigniferum ſe pbet 516.b quî Brugis auditus & exactus 520.b quî Haſſelenſes ſeduxerit & rebellare docuerit, & q̄ illis fuerit gratus 533.b quî ſe indè ſubduxerit 534.a
heſdinum à Gallis captū 228.a
heshuſi⁹ in Sacramētarios 428.a
Hieronymus Laſchus legatiōem ſuſcipit ad Solimānum 134.b
hieronymus Laſchus tormentis à Vaiuoda ſubiectus 192.b
D. Hilarij reliquiæ comburūtur ab hęreticis 441.a
hilarion ſuperſtitioſus eſt Centurionibus 419.a
hinsbergum Iuliacenſ. oppidū q à Brabantis contra Iuliacenſ. tutatū 288.b cōmeatu ſuffultum 295.a defenſum à Brabantis ibidèm b
hippolytus Medices adſpirat ad principatum Hetrurię 218.a miſerè perit ibid.
hiſpana inſula 11.b
hiſpanus quidā Caluinianus cur vndè Antuerpiā voçat⁹ 523.b
hiſpani decem quàm audax facinus aggreſſi 324.b
hiſpani duo Geuſici quid Antuerpiæ adorti 523.b
hiſpanorum erga Carolum V. beneuolentia 135.b
hiſtoria Magdeburgenſis ab Illyrico & ſocijs conſcripta 408.a ſcatet fraudibus & mendacijs ibid.b confutata ab Alano Copo 409.a de hac ꝓtereà hiſtoria vide ſequentes paginas vſq; ad 427.b
hollādię vrbes q̄ aut quot aduerſum Geuſas laudē meritę 518.b
hoīes vbì aliquot portētoſi 361.a
horrenda Dei in ſchiſmaticos iudicia 246.a
horucius pirata occupat Algeriū 193.a cęditur ab Hiſpanis ibi.
Hubert⁹ comes Bichlingus quòd contra edictum Gallis militâſſet, iubeт interfici, ſed Maximilian⁹ ei vitā ſeruat 302.a
Hugoniſtæ ſęuiunt & vaſtant tēpla in Gallia, & eius tumultûs hiſtoria breuis 431. & deincèps. Pariſijs inuadunt templū S. Medardi, concionatorem Catholicū grauiſſimè vulnerant, pleroſq; alios trucidāt, SS. Euchariſtiā pedibus conculcant, ſtatuas confringunt, oīa diripiūt, Catholicos in puteos demergunt, mulierculā qnandā grauiſſimè cædunt, instructa acie p plateas currūt & Euangeliū crepant 432.a b edicto quodā ſe tuentur 433.a mentiūtur de rege & Catholicis 435.a ſæuiūt crudeliter in Clerū ibid. fruſtrà nitūtur occupare Lutetiā ibi.b fraude occupant Aureliā ibid. vaſtāt ibì tēpla &c. 436.a ſūmā crudelitatē exercēt in moribundum Monachum ibi. comburūt S. Aniani corpus & SS. Euchariſtiā cōculcant, vel ſclopettorum globulis trajciūt ibi. b petulanter vexant ſacerdotes 437.a b item parochum quendam ſeptuagenarium 438.a b eūdē in Catholica fide cōſtantē ſuſpendunt 439.a immaniter tractant Clerū, & alios Catholicos etiā pueros ibi. ſæuiunt in ſtatuam & oſſa Ludouici XI. et magnatū quorūdā ibi.b Turōis magnā ꝑdā rapiūt 440.a grādæuū Monachū cogūt ſua edere virilia ibi.b mirè ſæuiunt in Nortmānia & Aquitania ibi. cædūtur à Regis exercitu 441.b 442.a b
hungarię deſcriptio, opes, amœnitas, fertilitas 282.a b hūgarię nobiliſſimę vrbes q̄ 294.b
hungaria vaſtaт à Turcis 294.b
hungari duce Georgio Sichelo ſęuiunt in nobilitatem 62. cæduntur ibid. quō ſensìm degenerârint 281.a b
hungarorum luxus 282.a
hungarus Mahometanus Budæ præficitur 281.a
Hydrūtum à Mahomete Turca occupatum 13.a
hyems aſpera 462.a
hyems aſpera & diuturna 36 a
hyems menſe Iunio 19.a
IAcobus Complutenſis claret miraculis 425.a b
iacobus de Liebenſtein Archiepiſcopus Moguntinus vitam finit 48.a
iacobus Marchio Badenſis Archiepiſ. Treuirenſ. moriт 55.b
iacobus à Roſenberg Epiſcopus Spirenſis mortē oppetit 59.b
iacobus Smidelinus. quęre Smidelinus.
iacuppus rex Perſarum veneno perit 15 b
iana Semeria Angliæ regi Eduardum parit 229 b
iāizari q ſint, & eorū arma 66.a
ianizarorū & eorū qui Spaches dicunт, ꝑtinacia 239.b 240.a
Iconoclaſmi apud Antuerpiam ſcintilla ſeu incentor qs 516.a
iconoclaſtæ quo aut cuius edicto compreſſi 519.b
iconoclaſtarū & Turcarū quantilla differentia 236.a 279.b
iconomachia à Luteranis dānatur, à Zuingliāis ꝓbatur 491.a
Ienenſes theologi pro quali ſynodo ſupplicent 427.b
ieſuitarum inſtitutum à quo approbatum 269.b 271.b quis inſtitutor 269.b & deincèps illorum pia obedientia quò & q̄ feliciter cedat 271.b 272.a
ieſuitę edunt miracula 272.a
ieſuitis cur hęretici adeò infenſi 272.b 273.a
ieſuitarū q̄ ſint multiplicata collegia 273.b anteſignani ſeu duces q quales ibi. 274.a
ieſuitæ quid quærant 274.a b
Ignatius Loyola Societatis Ieſu inſtitutor 269.b & deincèps.
ignatij Loyolę militatio, vulneratio, in ſeſe deſcenſio, ſanatio, cōuerſio, pœnitētia, ſeceſſio ſolitaria, peregrinatio, ſtudium, ꝑdicatio, incarceratio, liberatio, mēdicatio, ꝓmotio, 269.b 270.a b ꝓfeſſio, diſpēſatio, facultas, inſtitutio 271.a b
ignis natura q̄ mira apud Heclā 225.b

igniuomos montes eſſe velut infumibula inferni 255. a b 256. a
igor Moſcouitarum prĩceps 24. a
Illuſtratio quæ quale ſit Dei ſcilicèt beneficiũ 493. b 494. a
illyricus Melãchthonis diſcipulus, ſcribit in præceptorẽ 336. a proſcribitur ex Saxõia ibi. b vult ſynodũ Saxonicã ibidèm. quiritatur Confeſsionem deprauatã, & impingit Melanchthoni crimen falſi ibid. ſcribit hiſtoriam Eccleſiaſticam 408 a perſtringit Zuinglianos ibid. proſcribitur cũ ſuis à Luteranis 444. a
illyricus & Cyriacus quis, quî Antuerpiam vocati, & quid ibì fecerint 523. a
illyrici & Spangenbergij redeuntium ex Belgio, dicterium in Antuerpiam 523. a
Imago Chriſti apud Paneadẽ miraculis claret 425. b vt ea miracula lacerent Centuriones ibidèm.
imago Crucifixi ad 4. horas largiter ſudat 344. a
imago crucifixi globulo tormenti traiecta vt commouerit Cęſarem 325. a
imagines ſacræ impijſſimè tractantur in Anglia 405. b
impietas hodierna quãta 462. b
impudentia & arrogantia quî quanta laborent 480. a
Indi cõuertuntur ad fidẽ 456. b
indorum puerorum conſtantia 460. a
induciæ inter Cæſarem & Gallũ 242. a b
induciæ Turcarũ quales 237. a
indulgentię præbent Lutero inſaniendi anſam 75. b
indulgentiæ à Concilio Tridentino approbatę 341. b
indulgentię Luteri 500. a
inferni ſeu Purgatorij indicia in terris qualia 225. a b
innocentia hæreticorum qualis 262. a
innocẽtius IIII. legatos mittit ad Tartaros 25. a
inquiſitionis Hiſpanicæ introducendæ in Belgiũ rumor falſus quos tumultꝰ excitârit 508. b
inſulę Fortunatę decem 11. a
inſulenſium zelus 530. a
interìm, quî, quarè, quandò, à ꝗbus conſcriptum 332. a
interimiſtę quî per Vuigandum hęreticũ tectìm vocati 496. b
inundatio aquarũ 68 a 462. a
inundatio aquarum inferiores Germanos vexat 175.
inuocatio Sanctorum à quibus olìm impugnata 422. b quî ꝑ quos traducatur 494. a b
ioachimus elector Brandeburgicꝰ quomodò Luteri dogma cõplexus 253. a nõ vult in Smalcaldicum fœdus tranſire ibi.
ioachimus Merlinus è Pruſsia ꝓſcribitur 343. b
ioachimus Vadianus Sangallenſis Cõſul Sacramẽtarius ſcribit ſex libros Aphoriſmorum de conſideratione Euchariſtię 221. a
ioachimus Vueſtphalus ſcribit in Sacramentarios 362. b item in Caluinũ 363. a 377. b 381. b item in Ioannem à Lasko 377. b 378 b Quintini oppidum captũ & direptũ 376. b
ioannes Apoſtolus quàm vitârit Cerinthum hęreticum 375. a
ioannes à Lasko diſcedit ex Anglia, à Luteranis vbiq; repellitur, Embdæ recipitur 360. b
ioannes à Lasko ſcribit Zuinglianum dogma non diſcrepare ab Auguſtana Confeſsione 377. a
ioannes à Lasko moritur 407. b eius ſcriptũ poſthumũ 427. b
ioannes Baptiſta nouus Romę irã Dei prædicat 123. b
ioãnes Bugenhagius Pomeranus ſcribit cõtra Catholicos 173. b eiuſdem vox digna deplorato apoſtata ibid. illius liber doctiſsimè à Michaële Vebo confutatur ibid.
ioãnes Caluinus. quære Caluinus.
ioannes Campanus impiè de SS. Trinitate ſcribit 172. b
ioannes Cicus reſipiſcit 401. a
ioannes Cochlęus. vide Cochlæus.
ioannes comes Eiſenbergicus Archiepi. Treuirẽſ. moritũ 365 b
ioãnes Dalburgius Vangionum Epiſcopus, trium linguarum doctiſsimus, moritur 38. a
ioannes Eckius taxat Luterum 80 b diſputat cum Lutero & Carlſtadio 81. a
ioannes Eckius trium linguarũ peritus obit 291. a
ioãnes è familia Marchionũ Badenſium Archiepiſcopus Treuirenſis moritur 37. b
ioannes Fiſcherius Epiſcop. Roffenſis. vide Roffenſis.
ioannes Fredericus Saxonię dux conciliatur Ferdinãdo 190. a ingentem pecuniã extorquet ab Eccleſiaſticis 321. b oppugnat Lipſiam ibid. Mauricij oppida capit 322. a oppugnatur à Carolo V. & tota eiꝰ belli hiſtoria 323 b & deincèps. capitur & fit ſupplex Cæſari 325 b impetrat vitam 326. b ꝗbus cõditiõibus ſe dediderit ibid. non vult ſubſcribere decretis Concilij, neq; INTERIM 333. b mortuo Mauritio repetit electoriã dignitatẽ 358 a moritur cum vxore 361 a
ioannes Gropperus. quęre Gropperus
ioannes Houhthon Prior Carthuſianorũ Londinenſiũ capitur, & horrendum perfert ſupplicium 203. a b
ioannes Marbachius Vbiquetarius Brentianus 455. a quantum tribuat Lutero ibidèm.
ioannes Maria Montanus fit Põtifex, & Iulius 3. appellatur 341. b
ioannes Moronus Cardinalis inſtituit collegium Germanicũ 272. a optimè meritꝰ de Germania ibidèm b.
ioãnes Nopel à Lippia Suffraganeus Coloniẽſ. moritur 365. b eiꝰ laus ibi. ſepultura 366. a
ioãnes Pomeranus excucullatus monachus ſcribit cõtra Zuinglianos 110. a
ioannis Roffenſis Epiſcopi encomium 50. b
ioannes Saxoniæ dux moritur 174 b eum Luterus Chriſto comparat 175. a
ioãnes Stoltzius ſcribit defenſionem Luteri contra Sacramẽtarios 360. b

ioannes Stoneus Auguſtinianus orans & ieiunans in carcere, voce ad eum facta confirmatur, & mortem pro Catholica fide ſubit 205.a
ioãnes Trauerſius damnatur capite, ſed tres digiti, quibus ſcripſerat pro primatu Põtificis Romani, comburi nõ poſſunt 205.a
ioannes Vaiuoda Hungariæ rex moritur 269.b
iohanna inſula 11.b
iohannitarum apud Neomagos templum, quali cõcione infamatum 526.b 527.a
iouiniani Imperatoris edictum quod quàm laudãdum 231.b
iouinianus hæreticus quid docuerit 114.b paucos ſeducit & citò opprimitur ibid.
Iperenſes vaſtant templa, cœnobia, &c. 514.b
Irenæus Martyr quid ſcripſerit de Eccleſia 450.a
D. Irenęi oſſa concremata 441.a
Iſabella Caroli V. vxor moritur 254.a
Iſabella Hungarię regina, regis filia, ſoror, vxor, & mater, moritur 406.b
Iſenacenſis Proteſtantium Conuentus quid ſtatuerit 253.a b
Iſlebium cuius & natiuitate & morte lõgè lateq; iactatũ 312.a
iſmaël Sophus fit rex Perſarum 13.b 15.b 16.a b mittit legatos Venetias 17.b deſcribitur 63.b &c.
Iudęi trucidãtur Vlysbonę 44.a
iudęus ſacram Euchariſtiã confodere molitur fruſtrà, et quę ibì miracula edita 53.b
iudæi vt Chriſtianorum infantes perimant 54.a
iudęi SS. Euchariſtiã confodiũt, ex qua ſanguis effluit 369.a comburuntur ibid.
iudęus conuertitur à Pontifice, q etiàm alios Iudęos ad fidem conuertere nititur 483.a
iudęi exemplo integerrimę vitę Pontificis conuertũtur ad fidem 484.a
iuliacẽſ. dux quibus cõditionibus Cæſari reconciliatus 299 a
iuliacẽſis regio vaſtatur 288.a b
iuliacen. dux q cur Gandauũ ad Cæſarem profectus 267.b
iulianus apoſtata ſigno crucis fugat dęmones 314.b
iulianus apoſtata quid dixerit cuidam Chriſtiano 216.b
iulius II. fit Pontifex 37.a
iulius II. occupat Bononiã 45.b
iulius II. moritur 59.b
iulius III. moritur 363.a
iulius Pflug eligitur Nũburgen. Epiſcopus, eiicitur, & rursùm reſtituitur 286.a
iulius Pflugius in Epiſcopatum Numburgenſem reſtituitur 329.a
iunonis ſacrum, quale cuius inſulę nomen 470.b
iuuentus à quibus corrumpatur 498.b
iuuentus petulans & maledica 498.b
iuuentus fit deterior, & quarè 504.b
iunusbeius Turcę legatus, vndè quàm miserè tractatus 239.b
LAbyrinthus Aegypti 72.a
landreſium à Gallis occupatũ & munitum 291.b fruſtrà à Cęſare obſeſſum 299.b
lantgrauius Haßię aliquot Epiſcopis imminet 128.b Marpurg. fruſtrà nititur cõciliare Euãgelicos 133.a b fœdus ferit cum Zuinglianis 157.b reſtituit Vuirtebergicũ 190.a
lantgrauius ſe permittit Cæſari 327.a fit illi ſupplex ibid. b tenetur captiuus ibid. conditiones deditiõis 328.a meditatur fugam 343.a
lãtgrauius parui facit Legatum Pontificis 233.a
lantgrauius reſignat & legit Hẽrici Brunſuicenſis literas ad Archiepiſcopum Moguntinũ & Heldum ſcriptas 253.b
lapides oui gallinacei magnitudine ex aëre cadunt 52.b
laſcaris transfugit à Turcis ad Melitẽſes 467.a muneratur à Rom. Pontifice ibidèm.
laurentius Campegius Legatus venit Noribergam 104.b reformat Clerum 105.b
laurentij Medicis horrendum in Alexandrum Medicen ſcelus 226.b & infrà. fuga 228.a. mors ibid.
lazarus Schuendins laudatur 417.b
legatus aliquis Amſterodami q exceptus 538.a
legati qui à Buſcoducenſ. captiui detenti 534.a
legati à Buſcoducenſ. detenti, liberantur 540.a
legati Ferdinandi quî ad Solimannum introducti 280.b 281.a
legatus Patriarchę Alexandrini, Roma. Pontifici promittit obedientiam 456.b
legatus Pontificius quî à Proteſtantibus exceptus 233.a
legati Principum Germaniæ ad Gubernatricem, quid reſponſi retulerint 542.a
legati regis Galliarum vbì cæſi 283.b
legatus Turcæ venit Francofurtum, & præter literas etiàm munera Ferdinando offert 444.a
leo X. moritur 91,b
leuardia quî in gratiam recepta 529.b
lex Salica à quo lata 9.a
Libellꝰ Gallicus qualis vbì ſparſus 511.a b
libellus ſupplex fœderatorum ad Gubernatricem 531.a b. Gubernatricis ad eum reſponſio 532.a
libellus ſupplex mercatorum & plebis, qualis vbì quibus fœderatis oblatus 513.a
liber de Actis Synodi Conſtantienſis editur 133.b
liber ſub Caroli Magni nominę editus 337.a
libri hæreticorum cur non legendi 268.a b
libertas Luterici Euãgelij 222.b
libido non frenãt libidini indulgendo, ſed gnauiter reluctando 445.a
liguria qualem nõ ità dudùm hiatum terrę perpeſſa 462.a
linæum & eius arcem occupat Cæſar 304.b
lingua Slauonica latißima 24.a
lipſia deſcribitur 255.b Luteriſmo quali infecta ibid.

litaniæ cur olìm inſtitutæ 48.a
literę politiores veniunt in Germaniam, Galliam, Angliã & Scotiam 49.b
lituania 32.a
liuonia quandò ad fidem conuerſa 35 a
liuonia varia habet idiõata 35.a
liuones magno ſuo malo violant inducias 402.b
Locarni quidam, quòd religionẽ mutâſſent, etiàm locũ mutare à Quinquepagicis Catholicis compelluntur 363.b
locuſtarũ pdigioſa copia & magnitudo 276.a
locuſtis porcos ſaginatos 276.b
locuſtæ immanes quibus in locis quę damna dederint 288.b
locuſtæ quid portenderint 293.b
londronius egregius Ferdinandi dux 237.b quomodò à Turcis occiſus 238.a
louanienſes laudant̃ 512.a 518.b
Lubecum alienum à cenſpiratione 328.b
lubecenſibus cur quid priuilegij ab ordine Teutonico conceſſũ 35.a
lucas Sternbergerus horrendas vomit blaſphemias 430.a quos habuerit p̃ceptores ibid.
lucemburgũ occupatum à Gallo 299.b
lucemburgum Cæſar Gallis extorquet 304.a
ludimagiſtri vndè quì examinãdi 543.b
ludouicus ab Auila, ſcribit de Caroli V. bello Germanico 348 a perſtringit̃ ab Alberto Marchione Brandenburgico ibid.
ludouicus Comes ab Helffenſtein per ſummam crudelitatem à ſeditioſis ruſticis occidit̃ 111.a
ludouicus de Helmſtat Epiſcopus Spirenſis, è viuis excedit 40.a
ludouic⁹ Hũgarię rex perit 117.b
ludouic⁹ Palatin⁹ Princeps moritur 301.b
ludouicus rex Gallię morit̃ 66.b
lugdunenſes ſe dedũt regi 447.a
lunę tres vbì & quotiès viſę 67.a
luſitanorum nauigationes 12.b
luſitani tres comeduntur à barbaris 19.b
luſitanorum apud Indos & contra Turcas victoriæ 224.b 236.a
luſitanus rex occumbit 300.a
luſitani regis pietas 456.a
luſtralis aquę vis 445.b
luterus quandò & vbì natus 73.b fit monachus Auguſtinianus 74.a habet commerciũ cum dęmone 74 a fit Doctor Theologię ibidèm. oppugnat indulgentiarum prędicatores 75. b nonagintaquinq; propoſitiones edit contra indulgentias ibidèm
luterus ſummiſſus erga Pontificẽ 76.a hæreticorum omnium impotentiſſimus ibidèm vulgò ſe venditat ibidèm. Clerum apud vulgus traducit ibid.
luter⁹ ſubmittit ſe P̃otifici 78.b venit ad Caietanum legatum ibid. non vult ire Romã ibid. proteſtatur ſe in omnibus ſeq Romanã Eccleſiam 79.a tergiuerſatur coram Caietano & agit fraudulenter ibid. b ſubmittit ſe vniuerſitatibus ibid.
luterus fraudulẽter laudat Theologos Pariſiẽſes, rurſusq; vituperat 79.b ſcribit contra decretales &c. cũ paulò antè ſe in omnibus ſequi Romanã Eccleſiam dixiſſet ibidèm. à Legato ſimulatè prouocat ad P̃otificem 80.a Caietão blãditur, itemq; detrahit ibidèm.
luter⁹ barbara vſus voce 81. diſputat cum Eckio: dicit oppugnari nõ poſſe Romanam Eccleſiam: damnat Boëmos & credit purgatorium ibidèm.
luterus ſperat ſe Carolũ V. in ſuã ſententiam poſſe trahere 82.b
luterus (referente id etiàm Sleidano) quàm ſublimiter ſenſerit de Eccleſia Romana & Pontifice 82.b
luterus ſcribit ad Carolum V. & nobilitatem Germanię, omnibus modis Pontifici reſiſtendum 84.b ſcribit pugnantia ibidèm. Ius Pontificium exurit ibidèm hortatur Principes vt in ſanguine Pontificis & Cardinalium manus ſuas lauent 85.
luterus ſcribit in Colonienſes & Louanienſes Theologos 85.a excommunicatur à Pontifice ibidèm. edit Captiuitatẽ Babylonicã ibidèm b ſcribit libros pietatem quandam præ ſe ferentes ibidèm.
luterus accuſat̃ in Comitijs Vuormatiæ, ſed à Frederico Saxone defenditur 86.a diũ cõſultatur qbus cautionib⁹ Vuormatiam ſit adducendus ibidèm b. quibus ſocijs eò venerit ibidèm. pulſat teſtudinẽ ibid.
luterus concionatur contra edictum Cæſaris 86.b 87.a proteſtatur corã Cæſare & Principibus longè aliter quàm fecerat coram Legato Pontificis. ibidèm b arguitur immodeſtię à principibus ibidem.
luterus fingitur captus 89.a dehortatur à ſtudio philoſophiæ &c. ibid. b Thomam Aquinatem dicit multa ſcripſiſſe hęretica ibid. hortatur ſuos, vt in abroganda Miſſa contra conſcientiam perſeuerẽt ibid.
luterus damnatur à Pariſiẽſibus 90.a ſcribit contra Pariſienſes atrociſſimè ibidèm.
luterus è Patmo redit Vuittenbergam 92.a cõmendat Philoſophiam, corripit Melanchthonem, Carlſtadium proſcribit ibid. b
luterus damnat Auguſtinianos ſuos, ob Miſſæ abrogationem, quos antè laudauerat 92.b ſcribit maledicentiſſimè in Anglię regẽ 93.a eius verba arrogantiſſima ibid. iactat ſe de Miſſa triũphâſſe ibid. contumelioſus eſt in Cæſarem & Principes ibid. b
luterus vocat ſe Euangeliſtã 94.a vertit Nouum Teſtamẽtum mala fide Germanicè ibid. b reijcit aliquot ſacrę ſcripturæ libros 96.a multis locis mutat ſuã Noui Teſtamenti verſionem ibid.
luterus ſcribit de vita coniugali 96.b ait omnibus Venerẽ neceſſariã ibid. ſcribit acerbiſſimè & contumelioſiſſimè in Principes ibi. & 97.a hortat̃ vulgus nè obediãt p̃cipibus ibid.

luter⁹ bona Cleri adiudicat fiſco 98.b blaſphemias ſuas effutit contra diui Bennonis reliqas 101.b

luterus nummũ aureũ dat Carlſtadio vt cõtra ſe ſcribat 102.a

luterus ſcribit cõtra Zuinglium 102.b

luterus ſtudioſè ſcribit in mercatores & principes 103.anſam præbet tumultui ruſtico ibid. Monialem apoſtatam defendit ibid. b

luterus craſſus ruſticus à Zuingliano appellatus 104.a ſcribit cõtra duo Cæſaris mandata, & Principes omnes cõtumelioſiſſimè exagitat 105.a

luterus execratur Sacramentarios 110.

luterus videns ruſticos ſuccumbere, ſcribit in illos 111.b 116.b celebrat nuptias 113.b ſceleratiſſimè ſcribit in Canonem Miſſæ 116.a ipſius arrogãtia ibid.b ſæuitia 117.a

luterus blanditur Georgio Saxoniæ Duci 118.a hortatur Archiepiſ. Moguntinum vt vxorem ducat ibid.b blanditur Angliæ regi 119.a ſcribit in Zuinglium & Oecolampadiũ ibidèm b.

luterus ſcribit in Zuinglianos 124 b Germanos vocat porcos 125.a vult Zuinglianos (quos porcos & aſinos vocat) puniendos ibid.

luterus ſcribit cõtra Anabaptiſtas, & perſtringit Principes ob punitos Anabaptiſtas 126. b multũ tribuit Papatui ibi. & 127.a

luterus ſcribit contra Sacramẽtarios prolixè, ſed pugnantia 130.b exagitat Georgium Principem 131.b

luterus ſcribit de bello Turcico 133.b cõtumelioſè inuehitur in Pontifices, Imperatorẽ, Reges & Principes ibid. dehortatur à bello Turcico contra ſeipſum 134.a edit Catechiſmum 142.a

luterus ſuo enſe iugulatur 155.b loquitur arrogantiſſimè 156. b &c. 162.a

luterus à Iuriſcõſultis doctus approbat Smalcaldicum fœdus contra Cæſarem &c. 162.a nõ conſtat ſibi ibid.b proſcindit Principes Catholicos 164.a illorum Decretũ exagitat ibi. b impudentiſſimè mentit̃ de Catholicis 163.a gloriatur in malitia ibi. vult ſe exercitare maledicendo ibid.

luterus mẽtitur de S. Hieronymo 173.a ꝓbat in Arrianis quòd noluerint Homouſion recipere ibid. coutra pactum ſcribit in Zuinglianos 174.b

luterus de inuocatiõe ſanctorum ſcribit contraria 175 a proſcindit petulanter Georgium Saxoniæ principẽ 176.b 177. a b iactat ſe impudenter ibid.

luterus ſcribit de Miſſa angulari 185.b diſputat cum diabolo & vincit̃, ab eodemq́ diſcit blaſphemare Miſſã 186.a ei⁹ immanes blaſphemiæ & imprecatones Miſſæ ibid.b contraria ſcribit de Miſſa 187.a

luterus dicit ſubditos Magdenburgẽſ. iure occidere poſſe Archiepiſc. ſuum 207.b ægrotat ad Cõuentũ venturus & Heluetijs Sacramentarijs reſponſurus 229.a

luterus & Oſiander quã diuerſiſſimè ſenſerint de fundamẽto iuſtificationis in Smalcaldico conuentu 230.a abſurdos & impios edit articulos Concilio offerendos 251.a vocat Zuinglium Neſtorianum 260.a vẽdicat ſibi papatum Saxonicum & creat Epiſc. 286.a qualem cõtra Turcam libellum ediderit 287.b qbus technis à Sleidano fruſtatìm citatus ibid. & 288.a dãnat & proſcribit Tigurinos 289.b edit poſtremam confeſſiõem ſuam de cœna Domini, renitente Melanchthone 300.b vaticinatur de Zuinglianis & damnat eos ibi. depingitur ſuis colorib⁹ à Tigurinis 306.b eius theſes contra Louanienſes quales ibid. ſcribit contra Pontificatum Romanũ &c. 308.a b eius fœdiſſimæ picturę ibi. capto Brunſuicenſ. q inſultârit 309.b

luterus vult orari ꝓ Domino Deo 312.a cuius ſuprema precatio & mors ibid. b cadauer eius ſtanneo loculo incluſum magna pompa Vuittenbergam ꝑductũ ibi. eius inſigne miraculũ 313 a mirè angitur dum vult expellere dęmonem ibi.b fruſtrà conatur excitare Neſenum 315.a occupat monaſterium 351.a ei⁹ impia vox ĩ Crucẽ Chriſti 426. b eſt effrenis apoſtata 467.a

luterus promulgat Indulgentias 500.a

luterus à Munſtero repræhenſus, q̃ modeſtè reſponderit 506.a

luterani damnant multas ſectas 407.a

luterani & Zuingliani acerrimè inter ſe digladiantur ſcriptis 364.a b

luterani inſultant Zuinglianis 167.a

luterani nõ audent experiri certamen cum Cochlęo 162.b

luterani parturiunt 502.b

luterãi puniũt Zuĩglianos 124.b

luterani quęrunt latibula apud Zuinglianos 333.a

luterani qb⁹ technis & calũnijs conciliũ oppugnârint 245.b

luterani quid quærant 501.a

luterani Saxones in Conuẽtu Lunęburgico dãnat hæreſios Hardenburgiũ Zuinglianũ 230.b

luterani Sueuici damnãt Syngrãmate Oecolãpadiũ 109.a

luterani ſuis coloribus egregiè à Caluino depicti 248 a b

luterani, teſte Lutero, Sodomitis decuplo peiores euaſerũt 232.b

luterani vaticinantur iam iam imminere extremum iudicij diem 181 b

luterani vbì & quandò inter ſe diſſenſerint, alij alios excluſerint, & debacchârint 379.a b

luteranorum in Catholicos calumnia 244.a

luteranorum nomen cur Turcarum tyranno inuiſum 223.b

luteranus Parochus vxorẽ ſuam veneno cur ſuſtulerit 444.b

luteranus quidã, qui quotiès Luterũ nominabat, nudabat caput honoris cauſa, cur doluerit euerſa monaſteria 206 b

lutetiæ quale periculum Carolo V. inſtiterit 259.a
lutetiani quandò cur & q̃ trepidârint 304.b
luxuriæ cui quis hæreſiarcha feneſtram aperuerit 504.a
luxuriam ſub Euangelio nouo quantã quis Euangelicus deploret 504.a

MAgdeburgenſes à Cęſare proſcripti ſunt pertinaces 336.a cęduntur & obſidentur 342 b ſe dedunt, & quibus conditionibus recepti 346.b
magdendalenſe cœnobium quî à Geuſis vaſtatum 518.a
magiſter ſentẽtiarum quî à quibus tractetur 480.b
magiſtrat⁹ q cur carpendi 268 b
magiſtratibus quibus quæ vndè cur danda ratio 486.a
mahometẽ quomodò Turcę Chriſto præferant 235.b
mahometes Turca profligat Perſas & occupat Trapezuntinum Imperium 14.b
mahometani in duas diſtracti ſectas & ſuperſtitiões 14.b cur ſe mutuò perſequantur ibid.
mala Germanię iuxta Vuigandũ quę qualia 496.b & deincèps.
malucca vrbs q̃lis, vbì ſita 461. a Luſitani ibì arcem, Ieſuitæ collegium habent ibid.
malacham hodiè dici, quę Cherſoneſus aurea aliâs dicitur 235.a
maluccę credunt Chriſto, ſed pòſt deficiunt & puniũtur 457.b reſipiſcunt 458.a creſcit ibì garyophyllum ibid.
maluendę acerrima quęſtione & diſputatiõe quò Bucerus act⁹ 310.b 311.a
mamaluchi qui ſint 69.b
manamotapiæ regnum vndè cõuerſũ, & mox auerſum 273.b
mãsfeldenſ. Comites quo honore Luterum moriturum exceperint 312.a
marbachius quis qualis hęreticus 455.a
marcellus II moritur 363.a
marchenę quorum Geuſarũ clade nobilitatę 519.b
marchionis Bergenſ. in Hiſpania obitus 542.b
margarita Maximiliani Cæſaris filia Belgij Gubernatrix moritur 157.b
margarita Sarisbirienſis, Herois Angliæ, Poli mater, trucidatur 286.a
marggrauius Antuerpienſ. quid à Geuſis perpeſſus 534.b
B. Maria ſine peccato concepta 20.b 21.ab
B. Maria virgo inſignem dæmoniacã puellam cum alijs quibuſdam liberat 314.ab
maria ſuccedit Eduardo in regno Anglię 358.b
maria Anglię regina ſeditioſos quoſdã punit 361.a reſtituit Catholicam religionem ibid.b nubit Philippo Hiſpaniarum regi 362.a
maria Angliæ regina obit 394.b eius educatio 393.a
maria ſoror Caroli V. venit in Belgium, & omniũ Belgicarum ditionũ fit gubernatrix 163.b
maria ſoror Caroli V. gubernatrix Belgij moritur 394.b
maria Scotiæ regina obit 428.b
S. Martin⁹ tuetur Guintiũ 170.a
S. Martini oſſa exuſta 441.b
martin⁹ Bucerus. vide Bucerus.
martin⁹ Kemnicius cõtra Zuinglianos 429.b
martinus Luterus. vide Luterus.
martinus Roſſemius vaſtat Belgium 283.a diœceſin Traiectenſem 295 b
martinus Roſſemius capit Amſfordiam 295.b Helmundam & Endouiam 296.a
martinus Sinetius, quî inter concionandum Mechlinię è ſuggeſto abreptus 531.a & quî paulò pòſt ſuſpenſus ibi.b eius palinodia & chirographum 532.a
martinus Valentinus annunciat Mexicanis Chriſtum 388.b claret miraculis 389.b
martyres Chriſti & diaboli 97.b
martyres inter Ieſuitas qui quales & quanti 273.b 274.a
martyres Luterani 97.b
martyrologion quod quale à quibus conſcriptum 251.b
maſecanorum rebellio 529.a
matrimonium infœcundum Luterus ſcripſit ſoluendum 118.b
matrimonium Luteranis Sacercerdotibus nõ extinguit libidinem 444.b
matthias Heldus, quære Heldus.
matthię Huniadis laus 281.a
matthias Illyricus. q̃re Illyricus.
mauricius Saxo eſt in magno piculo 325.b deprecatur ꝓ Lãtgrauio 327.a Vuittembergę Melanchthonem &c. reſtituit 333.a quatenùs velit Conciliũ Tridentinũ admittere 342.a inſtat apud Cæſarẽ de dimittẽdo Lantgrauio ibid.b facit fœdus cum Gallo 345.a ſuſcipit clàm bellum in Cæſarẽ 346.b interìm omne ſtudium pollicetur 347.a ſcripto edito ſuſcepti belli rationem reddit ibid.b aliquot Germaniæ vrbes capit 348. Vlmam fruſtrà oppugnat 349.a obtinet Erebergã (vbì eſt in magno periculo) & Oenipontem 353.a conciliatur Cæſari & in Hũgariam contra Turcas ducit exercitum 354.a b confligit cum Alberto Marchione, & moritur 357.b
maximilianus diſcedit à Galli amicitia 56.a
maximilianus domat Geldros 42.b
maximilianus moritur 80.b
maximtlianus Auſtriacus it in Hiſpaniam 333.a
maximilianus Auſtriacus II. fit Romanorum rex 443.b coronatur in Hungarię regẽ 447.a gerit rem feliciter contra Turcas 471.b
maximilianus Sphorcia recuperat arcem Mediolanenſ. & Cremonenſ. 59.b
Mecha Arabum vrbs cur ità habeatur inſignis 235.b
mechlinia horrendo vexatur incendio 321.a
mechlinię q̃ potiſſimùm cœnobia à Geuſis inuaſa 517.b 518.a
mechlinię tumult⁹ quãtus vndè quî ſedatus 521.b
mederę inſulę fertilitas 20.b excolitur à Luſitanis ibid.

medi-

mediolanenſis arx cedit Maximiliano Sphorciæ 59.
mediolanenſe regnum multo ſanguine conſtitit 59.b
mediolanenſis arx deditur Gallo 67.b
mediolanū Gallis eripitur 91.b
mediolanum capit Gallus 100.b
mediolanum cur à Cæſare Gallis negatum, Frācíſco autē Sforcię liberaliter reſtitutū 252.b
mediolanū cuius boni inter quos remora 259 b
mediolani gratia quātoperè Gallus laborârit 252.b
meganus Comes re infecta cogitur Antuerpia recedere 512.a b quid illi debeat Vltraiectum 514.b
melanchthō mentitur impudentiſsimè 29.a dehortatᷓ à philoſophia 92.a fit piſtor ibid.
melanchthonis de Luteranis notatu digna ſententia 33.a
melanchthon ſcribit contra pactum 158.a
melanchthon confutat Anabaptiſtas traditione Eccleſiaſtica 125.b
melanchthon cum q̄bus alijs hæreticis Bonnā venerit 291.b
melanchthon quid de quodā Luteri ſcripto ſenſerit 301.a
melanchthon crebrò mutat Auguſtanā Confeſsionē, & Zuinglianis in eam irrependi aperit feneſtrā 377.a magìs illi Zuinglij quā Luteri ſententia de Cœna placet ibi. conqueritur de Luteri tyrannide ibid.
melanchthon nouum Sacramentarium dogma effingit 407.b moritur ibid. Luteri furioſa ſcripta elimat, eſtq́ familiaris Sacramentarijs 408.a ſtudioſos hortatur ire Tigurum & Geneuam ibidèm. laceratur à ſuis ibid.
melanchthō olìm hoſtis Zuinglianorū, pòſt ſummꝰ amicꝰ 488.b
melanchthonicus cōcionator repellitur ab Illyricanis, Oſiandrinis, Caluiniſtis, Picardis 448.b itē à Suēcfeldianis & Anabaptiſtis 449.a à Catholico reducitur in viam ibid.b
melanchthonici quo alio nomine recèns vocati 495.b
melchior Zobel Epiſcopus Herbipolenſis interficitur 381 b
melitæ, ſeu Maltę oppugnatio, deſcriptio, latitudo 463. & deincèps.
melitenſibus quid à Pio IIII. ſubſidio miſſum 464.b 465.a quantę ex Sicilia copiæ ſubſidio miſſæ 469.b 470.b
melitēſes in arce S. Elmi cęduntur 466.b vt in eos ſæuitum à Turcis ibid.
memoria multùm valuit Eccius 291.a
memphis ampliſsima vrbs 72.a
mēdacia innumera Luteri 97.a
mendacia in religionis negocio q̃ deteſtanda 73.a
mercatores Luterani quæ monaſteria ſalua velint 206.b
mercurius noſtræ ætatis commētitius 21.b
meretrices proſcribuntur à Pontifice 485.a redeūt multæ ad bonam frugem 486.a
metis obſidetur 355.a
meti comburūntur libri hæreticorum 356.b
metis ab Epiſcopo Roberto nouū accipit Senatum 356.b
mexicāæ vrbis amplitudo 385.b
mexicani quale habeant idioma 386.a
Michaël Giſelerius Dominicanus Cardinalis Alexandrinus fit Pōtifex, & Pius V. appellatur 481.a
michael Herlinus iamiam ſuſpēdendus, cur & quî ſe clā vulnerârit, quemq́ tumultū ante ſuſpendiū ſuū excitârit 544.
michaëlis Sellarij apoſtatę & anabaptiſtæ horrēdū ſupliciū 125.a
michaël Seruetus impium ſcriptum edit contra SS. Trinitatem 172.b
michaël Vehus elegātiſsimè ſcribit contra Bugenhagij librum 173.b pulchram methodū oſtēdit qua vtraque ſpecies probāda ſit 174.a
milites, Teutonici dicti, olìm ſe fratres ſcribebant 35.a
miniſtri Euāgelici quales 142.b
miracula ad imagines ſanctorū facta 314.a b
miracula apud Indos 458.b
miraculum Caluini horrendum 247.a b
miracula edunt Ieſuitæ 272.a
miracula facta ad reliquias S. Kunegundis &c. 38.b
miraculum Luteri 313.a b
miraculum quale nō ità dudùm Haſſellæ contigerit 534.a item Gandaui ad S. Liuini reliquias 545. item apud Harlingam notatu dignum ibid. & 546.a
miſnia quādò quî Luteriſmo infecta 225.a b
miſnia oppidum quid aliquandò miri præ oppidis vbiq́ omnibus habuerit 255.a
miſſa proſcinditur à Lutero & Sapido 116.a
miſſa celebratur Argentinę, quā Sleidanus vt Scytha vel Turcus irridet 340.b
miſſæ ſacrificium viuis & mortuis prodeſſe 244.a
miſſæ maſtiges ſummi q 263.a b
moderatio Edictorum regis quæ vndè probata 511.b
Moguntium tumultuatur 112.a
moguntinenſes Theologi ſtatuunt ſentiendum, B. Mariam ſine peccato conceptā 20.b 21.a b
molles Confeſsioniſtæ qui, & quō à rigidis deſcripti 335.b
molligradi doctores qui 502.b
monachi Turcici 283.a
monachorum & Monialium cōiugia (ſi Dijs placet) qualia 263.b 264.a
monachorū exibilatio quale Vuigando Dei beneficium 495.a
monaſteriū occupatur ab Anabaptiſtis, et tota eiꝰ tragœdiæ & obſidiōis hiſtoria 182.a & deincèps.
monaſteriū inſigne S. Trinitatis apud Moſcouitas 30.a
monaſteria in Anglia euertuntur 251.
monaſteria q̄ p̄cipua habeant exercitia 349.b falsò ab hæreticis nisì ſcholę olìm fuiſſe dicūtur ibid. falsò quoq́ ab iiſdem traducuntur 351.b &c.
monaſteria & tēpla Antuerpiēſia vndè & qn̄ expilata 516.a
monaſticū inſtitutum apud Ruſſos quale 29.a

monaſtica vita vt oppugnata à Centurionibus Magdeburgicis 417.b &c.
monialis fugit è monaſterio, Lutero approbante 103.b
moniales miſerè vbì à Geuſÿs vexatæ 525.a
monlãbertũ & Ambletulã eripiunt Franci Anglis 339.a
montenſes Hannoniæ concionem agrariam diſſipãt &c. 513.b
monſtra naſcuntur 289.a
monſtrum Rauennę viſum quid ſignificârit 56.b
monſtrolium à Cæſarianis captũ, direptum, incenſum 228.b
moſcouiæ amplitudo 31.a
moſcouitarũ quanta ditio 62.b
moſcouitæ. quære Rutheni.
Muleaſſes fit Tuneti rex 195.a cędit fratres ſuos vigintiduos ibi. fugit ad auunculum ſuum ibid.b eius corporis habitudo 212.a venit ad Carolum V. ibi. eſt peritus rerum Aſtronomicarum ibi. reſtituitur in regnũ, & tributũ ei imponitur 214.b Guleta vehementiſſimè oppugnatur & expugnatur 211.b inſtauratur 212.b
muleaſſes it in Siciliã 302.a eius pdigioſus luxus inauditus ibi. regno excluditur à filio 303.a in fuga agnoſcitur ex odoris fragrantia ibid. capitur à filio & oculis orbatur ibid. alendus mittitur ad Siculos 304.a eius genus ibid. venit Auguſtã ad Cæſarem 332.b
mulhuſium fit Helueticum 43.a
mulieres Moſcouitarum miſerrimę 30.b
muſtaphas cur à patre Solimanno ſtrangulatus 359.b 360.a
muſtaphæ & Pialis prẹfectorum Turcicorum diſſenſio 463.b
muſtaphæ in cadauera militum Melitenſium immane facinus 466.b
mutpharacæ qui 65.b
Myriades aureorum nummûm quot, in quod bellum Carolo V. ab Hiſpanis collatę 293.a
NAues plicatiles 234.b
natalitia Domini q̃ Pius V. coluerit 487.a
nauigationis ex Hiſpania in Indiam deſcriptio 235.a
Neapolis crebrò mutat dños 37.a
neapolis obſidet̃ à Gallo 129.a b
neapolitani regni cauſa multus ſanguis effuſus 35.b
neruię duę 402.b
neruia Germanica expugnatur 402.b
neſtoriani hodiè vbì reſurgant 251.b
Nicea (aliâs Nicia) expugnatur à Barbaruſſa 294.a
nicena prima Synodus ab hęreticis carpta 478.a b
nicenã I. ſynodum cur Luterani exibilent 264.a
nicolaus Amſdorffius à Lutero Epiſcopus Numburgen. inauguratur 286.a
nicolaus Amſdorffius acerbè in Brentium & Melanchthonẽ &c. 329.a 379.b
nicolaus Comes Serin⁹ laudatur, fortiter occumbit 507.a b
nicolaus Gallus de Euangelicorũ diſſidÿs quid ſcribat 380.a
nicolaus Pariſottus perit 468.a
nienhuſium capitur 403.a
Nobilis cuiuſdã Belgæ in oppidi ſui tẽplo & alibì ſcelus 521.a b
nobilis quidam Antuerpien. quî & cur in crucem actus 522.a
nobilium inter Belgas fœderatorum libellus ſupplex, cuius rei occaſio fuerit 509.b eorundẽ ſymbolum quale ibid. 510.a
nobiles Geuſÿ quot qua in fuga ſint capti 541.b
nocturna Geuſarum cõuenticula fiunt diurna 511.b
norcarmÿ in Geuſas armatos felix irruptio 525.b
noribergẽſes immaniſſimè vexãtur ab Alberto Marchiõe 353 b coguntur pacem cum illo facere ibi. eius ditiones inuadunt 357.a
noribergica comitia quæ cuius morte nõnihil turbata 290.a
noricus miles procerę admodùm ſtaturæ, à pomilione per ludibrium necatur 279.a
northũbri⁹ dux reſiſtit nè Maria regno Anglię potiatur 358. capit̃, & poſt reuocatũ errorẽ, exhortatur populum ad fidẽ Catholicã, ſicq́; capite plectit̃ ibid.
nouaria fruſtrà oppugnat̃ à Gallis 57.b
nouiomagiũ quî à Geuſis vexatum 526.a b
nouiomagÿ q̃d in S. Antonÿ area Geuſæ adornârint 528.a
nouiomagio lupus q̃s quî introlatus 526.b
nouiomagenſium de profligando lupo Geuſico zelus 526.b
nouiomagẽſes Catholici quo animo ſe Geuſis oppoſuerunt 527.a b quot ſenatores Geuſicos q̃ mox è Senatu eiecerint 527.b
nouiomagẽſium fœminarũ ęmulatio aduersùs Geuſas 527.b
nouiomagenſes concurrunt cõtra Geuſas ad arma, & forũ cõplent 528.a q̃ exceperint hilariter Comitem Meganũ ibi.b iurãt Senatui, & laudant̃ ibi.
nouorũ Chriſtiãorũ feruor 461.b
nouogardia ampliſſima & ditiſſima vrbs à Ruſſis capta 25.b
nox prima iconomachiæ Antuerpien. piÿs omnibus quàm horrida 516.b
Nũi ęrei quales à ſeditioſis Geuſis in vulgus ſparſi 510.a b
nummus argenteus precio valens 1700. aureos, datur Carolo V. 149.b
nuptię apoſtatarũ quales 263.b
OBſtetricibus apud Belgas quid qua pœna iniunctum 543.b
Oecolampadius reſpondet Antiſyngrammate Sueuicis Theologis 109.a b
Oecolampadius moritur 164.b ſepelitur Baſileæ & erigitur ei epitaphiũ 166.a de genere mortis diuerſa ſententia ibi.
Oecolampadius dicit ſanctos intercedere pro nobis 188.a
Opa bona vndè meritoria 244.a
oppida Imperÿ oppignorata 22.
Orbis nouus, & terra hactenùs incognita à Caſtellãis repta 10.b
orbis noui breuis deſcriptio 385.a b & deincèps.
ormutium qualis in Perſico ſinu ciuitas 459.b
Oſiander quale & q̃ diuerſum à Lutero habuerit fundamentum iuſtificationis in conciõe Conuẽtûs Smalcaldici 230.a

ot-

otto Truccesius ſit Auguſtanus Epiſcopus 290.*b*
ottomannorum robur 65.*a*
ottomannorum erga milites inſtitutum 168.*b*
Ouidÿ de arte amãdi pluſquàm viginti verſus ab Euangelico prȩcone in vna concione recitati 498.*a*
Oxonienſes theologi diſputant cũ Petro Martyre 340.*a*
PAgi Melitæ quot 463.*a*
palatini fœdus perpetuum percutiunt cum Vuirtembergenſi principe 60.*a*
palatinatus Rheni Luteriſmum recipit 309.*b*
papatus Saxonicus ruit & frangit ceruicem 429.*b*
pariſienſes damnant Luterũ 90.*a contumelioſè illis reſpondetur ibidèm.*
pariſÿs quod periculum Carolo V. inſtiterit 259.*a*
pariſÿs hæretici inualeſcũt 431.*b inuadunt templũ S. Medardi* 432.*a ſummam exercẽt tyrannidem ibid. conculcant SS. Euchariſtiam, & Catholicos in puteos demergunt ibid. b*
parma præſidium Gallicũ accipit 344.*b*
patmos Luteri 89.*a*
patriarcha Alexandrinus promittit obediẽtiam Rom. Pontifici 456.*a*
paulus III. mittit Andreȩ Auriȩ inſigne munus 210.*a benè præcatur claſsi Cæſaris ibi.b quî à Cæſare & rege Franciȩ veneratus* 222.*a eius affectus in Rempub. quis* 284 *a mittit auxilia Carolo V. cõtra ꝑteſtãtes* 316.*b*
paulꝰ III. quos & quàm inſignes viros in Cardinalium collegiũ cooptârit 241.*a*
paulus III. excedit è viuis 340.*a eius laudes ibid. b*
paulus IIII. moritur 406.*b*
paulus Form furatur & vendit Euchariſtiã Iudæo 53.*b fugit ad Vuandalos ibi. diro ſupplicio interficitur* 54.*a*
paulus Valleus Ieſuita, quid vbì pro fide exantlârit 460.*a*
pax inter Carolũ V. & Galliarũ regem conſtituitur 136.*a*
pax publica Germaniȩ ſancitur 168.*a*
pax conciliata inter Gallos & Anglos 321.*a* 341.*a*
pax fit inter Galliȩ & Hiſpaniæ reges 404.*a*
pax quî à Turcis definiat̃ 237.*a*
peccata grauiſsima cur hodiè inualeſcant 500.*a*
pelles nobiliſsiȩ apud Ruſſos 30.*b*
perilli ſupplicium 268.*a*
peregrinationum religionis ergô ſuſceptarum laus 234.*b*
perpennianum quî cõtra Gallos tutatum 286.*b*
perſæ amant vxores 64.*a*
perſæ vt muniant equos 64 *a*
perſæ tria habent militum genera 64.*b*
perſas à Luſitanis bõbardas fundere didiciſſe 234.*a*
perſonȩ tres S. Trinitatis blaſphemantur 173.*a*
peruaci non vtuntur literis, & quomodò res geſtas annotent 385.*a eorũ opiniones ibid.*
peſtis ſæuiſsima totam Germaniã longè lateq; populata 33.*a*
peſtũ recuperatur 277.*a Turcæ rursùs eripiunt* 278.*b*
petra adamãtiua altiſsima ſemper ardens 11.*a*
petrꝰ Aloyſius perimitur 330.*a*
petrus Brullius Tornacum inficere nititur 305.*b q̃ mirè captus ibid. exuritur* 306.*a*
petrus Martyr apoſtata & profugus diſputat Oxonii 340.*a*
petrus Martyr excedit ex Anglia 359.*a*
petrus Martyr ſcribit cõtra Stephani Vuintonienſis Epiſcopi librum 407.*a perit* 444.*a*
petrꝰ Longus pirata inſignis 77.*a*
petrus Paulus Vergerius Legatus Pontificis indicat Concilÿ locũ Saxoni 215.*a eius mors quid cui quò profuerit* 547.*b*
petrus Strozza glande traÿcitur & perit 381.*b*
peucerus quis qualem librũ ediderit 471.*b ardet odio & liuore Pontificum* 472.*a extollit generum ſuum Melãchthonem* 473. *calumniatur Gregorium I. ibi. exagitat Scholaſticos theologos ibi.b eius rabies* 474.*b impudens mendacium* 475.*a in Suriũ cõuicia ibi.b* 476.*a b*
Philippus archidux Auſtriæ per Franciam in Hiſpaniam proficiſcitur 23.*b*
philippus Auſtriacus nõ ſine piculo it in Gallias 36.*b tempeſtate impellitur ad Angliam* 44.*b honorificè ibid. ſuſcipitur* 45.*a in Hiſpania moritur ibi.b relinquit ſex proles ibi.*
philippus declaratur Hiſpaniæ rex 293.*a*
philippus Hiſpaniarũ rex q̃ honorifice in Italia acceptꝰ 335.*b ei ꝑcedit Mauricius obuiã* 336.*a venit ad patrẽ ĩ Belgiũ ibid. quàm ſumptuosè & honorificè acceptus* 338.*b*
philippus Hiſpaniarum rex per Italiam in Hiſpaniam proficiſcitur 344.*b*
philippus Hiſpaniarũ rex venit in Angliam 361.*b ducit Mariam Angliæ reginam* 362.*a*
philippus Hiſpaniarũ rex eſt liberalis in pauperes, & annonã leuat 375.*b occurrit Gallis egregio exercitu* 376.*a inſigni victoria potitur & S. Quintini oppidum capit ibid.b eius pietas ibidèm.*
philippus Catholicus rex Hiſpaniarum à quibus ſubditis ſuis falsò perſtrictus 509.*a b*
philippus Melanchthon. quære Melanchthon.
philippus Oberſtenius Archiepiſcopus Colonienſis fatis concedit 68.*a*
philippus Palatinus morit̃ 47.*a*
philippus Petri Apoſtoli diſcipulus ab eo miſſus in Siciliam 425.*a multos quotannìs liberat à dæmone ibid.*
philomenarũ cantus etiàm menſe Nouembri auditur 11.*b*
phriſia vndè pacata 529.*b*
phriſÿ complures Geuſici quo recẽti miraculo cõuertant̃ 546.*a*
Pialis Baſſa quanto peditatu ſe ad explorandum S. Michaëlis oppidum contulerit 464.*a*
picardus quidam impiè tractat SS. Euchariſtiam 37.*b*
picardi quid de Euchariſtia ſentiant 37.*b*

Picturæ fœdæ à Lutero cõtra Põtificem editæ 308.ab
pilarum quot millia à Turcis in Melitẽſem inſulã cõiecta 471.a
pinarolum vndè obſeſſum & liberatum 229.b
pirata Friſius mare infeſtũ habet 77.a
pius III. fit Põtifex 36.b & paulò pòſt moritur ibid.
pius IIII. fit Pontifex 407.b
pius IIII. quid Melitenſibus ſubſidio miſerit 464.b 465.a
pius V. fit Pontifex 481.a eius laus, æquitas ſeueritas ibid.b eius familia 482.a quid Melitenſibus addixerit ibid. eius preces, parſimonia, &q̃ alienus ab auaritia ibi.b conuertit Iudęum ad fidem 483.a cirũfert Euchariſtiam ibid. quos libros edi & verti curârit ibi.b quas cur ſupplicationes indixerit, et quot quî in ea dęmoniacas liberarit ibi. captiuos quos q donârit, & ei9 liberalitas in ęgrotos 484.a reformat familiam ibi.b eius aula qualibus lectionibus inſudet 485.a & deincèps plura de eius vita.
Plicatilibus nauibus cur vbì cõtra quos Turca vſus 234.b
Politici Domini carpũtur à Vuigando 501.b
polonus feliciter dimicat cũ Moſcouitis 63.a
pontifex Rom. eſt paſtor Eccleſiæ 74.b
pontificiæ copiæ q ſe in Pannonia cõtra Turcas geſſerint 169.a b
portenta multa viſuntur 429.a
porticus inſignis Gandaui extructa 8.b
Præda quanta cui Turcæ à quo prętet ſpem erepta 294.a b
præla nõ patet Luteranis 499.a
præmonſtratenſis apoſtata negat infernum, dicit Chriſtum deſperâſſe & ideò dãnatũ 125.b
præſtigiæ hęreticę quales 489.a
præſumptio ſeu temeritas hæreticorum 244.b
principes Catholici cum Luteranis agunt multis modis 141.a
principes Luterani à concionatorib9 ſuis vocati interſunt Miſſæ 151 a
principes Luterizãtes petunt ſibi templum quoddã p̃mitti 119.b
principes qui quid coram Cæſare & Gallo Pontifici negârunt 242.a
principes oẽs Imperio ſe ſubmittunt Cõcilio Tridẽtino 330.b
principes ſeduci & euerti p̃ hęreticos an ità mirum 239.a b
principum arrogantiam in res Eccleſiaſticas etiàm à Lutero damnari 246.a
principum aliquot ſchiſmaticorũ petulantia quanta 274.b
prodigiorum apparitio 252.a
proſopolatrę inter Luteranos qui habiti aut dicti 498.a
proteſtantes vndè dicti 132.a
proteſtantes ſcribunt Galliæ & Anglię regibus 159.b
proteſtantes Principes nolũt approbare electionem Ferdinãdi 163.b
proteſtantes quale Concilium voluerint 178.b 179.b
proteſtantes recuſant Mantuã & Põtificem, pro loco & præſide Concilij 215.a quos velint habere in Concilio Iudices ibid. volunt ſilere Cameram 216.b 231.a
proteſtantes captant Galli amicitiam 233.b 261.a
proteſtantes legationem mittunt ad Carolum V. et quid ea cõtinuerit, qdq́ reſp̃õſũ 230.b &c.
proteſtantium Legati veniunt ad Cæſarem Gandauum 261.a quid poſtulârint ibid.
proteſtantes reſpuunt Concilium Tridentinum 307.b
proteſtantes bellum gerunt cum Carolo V. & tota eius belli hiſtoria 316. & deincèps.
p̃uincię Belgarũ q̃ q regis edicta inſcijs Geuſis probârint 510.b
prouincias captas qualibus p̃ſidijs tueantur Turcę 294.b
pruſsię duces, beneficiarij hodiè regis Poloniæ 117.a
Puella obſeſſa non poteſt liberari à Lutero 313.b
puella obſeſſa à malo dęmone nõ poteſt à Luterãis liberari 445.a b liberatur à Catholico Theologo 446.b
pueri p̃ſequunt̃ idola et eorũ cultores 458.b
pugna Elephanti & Rhinocerotis 67.b
Pyramides Aegypti 72.a b.
Quadrageſima apud Moſcouitas 30.a
quinquepagici Heluetij cędunt Zuinglianos 164.b & 165.a illorum pietas ibid.b
quintini oppidũ expugnatũ à Philippo Hiſpaniarũ rege 376.b
Radegundis reginę oſſa à qb9 hęreticis exuſta 441.a
rapina & abuſus bonorũ Eccleſiaſticorũ ex Luteri Euãg. 503.b
raſſegemij in Geuſas armatos felix expeditio 524.b 525.a b
ratiſponenſia comitia aut colloquia q̃ quid exitûs habuerint 274.b 310 a b 311.a b
rauenna vaſtatur à Gallo 56.
Rechabitę cur laudati à Deo 420.b
reformatio Pij V. qualis adornata 484.b
reformatorius Archiepiſcop9 Colonienſ. liber vndè confectus & confutatus 291.b
reges aliquot Viẽnę cõueniũt 69.a
regina Hungarię vidua, q Buda exire iuſſa 279.b
reginaldus Brigittanus theologus doctiſsimus damnatur capite 202.a b horrẽdum & ſupplicium perfert 203.b &c.
reginaldus Polus Cardinalis ſcelerate non vno in loco à Sleidano, quod Luteri inſano dogmati fauiſſet, traducitur 224.a
reginaldus Polus Cardinalis moritur, & eius vitę breuis deſcriptio 395.a & deincèps.
renatus princeps Auraicæ vbì bello interiêrit 304.b
reſp̃õſum falſum noĩe equitũ aurei velleris euulgatũ, q̃le 510.a
reliquias Sanctorum cur non ferant hęretici 298.a b
reliquiæ ſanctorũ proſcinduntur ab hęreticis 423.a b &c. apud eas miracula edita ibid. qui ea irrideant 424.a
reualia Liuoniæ vrbs à quo conſtructa 35.a
reualię Epiſcopus eſt à ſuffragijs Lundenſ. Archiepiſc. 35.a
Rhegyum occupat Barbaruſſa 294

rhenus tam durè apud Coloniam congelatus, vt etiã currus egregiè onuſtos tranſmitteret 60.b
rhinoceros deſcribitur 67.b
rhodus à Turcis occupatur 95.b
Robertus Barnus Lõdini crematur 269.a
robertus Vnaucop Scotus cęcus, fit Doctor Theologus, Archiepiſ. legat9 ex latere, moritur 344.b
rochandulfus q̃ infelix regij exercitûs dux 278.a b
rod rût qualis vbì ſit pfect9 538.b
rodolphus Agricola laudatũ 38.b
roffẽſis ſcribit cõtra Luterũ 99.a
roffenſis Epiſcopi ſcripta cur ab hereticis non impugnata 199 b capite plectitur 200.a b caput ei9 ſtipiti ĩpoſitũ nõ tabeſcit, ſed fit venerabili9 202.a
roma diripitur & fit magna hominum cędes 122.b atque hęc inuito Carolo V. 123.a
romæ vt trepidatum ex aduentu Barbaruſſæ 294.a
romana ſedes inconcuſſa & firma 241.b
romani Pontificis pedes oſculari deſiderat Luſitanię rex 456.a
Ruperto Palatino aqua & igni interdicitur 39.a bellũ mouetur ibi.b moritur 40.a
rurę munda ſe dedit Cæſari 298. b quibus vocib9 exceperit Cęſarem ibid.
rurẽmũda à Geuſis vexata 528.b
rurẽmundæ nouus fit Geuſicus motus 546.a Geuſæ à Catholicis excluduntur ibid. b
ruſtici Spirenſes conſpirant 33.a dant pœnas 34.a
ruſtici tumultuantur & horrendã exercent crudelitatẽ 111.a ad centũ millia cęduntur ibi.
rutheni & eorum breuis hiſtoria 24 a &c.
rutheni quandò Chriſti fidẽ complexi 24.b 25.a
rutheni Tartaris tributum perſoluunt 25.a eiſdẽ parẽt 26.a
ruthenorum durißima ſeruitus 27.a
rutheni ritus Græcorũ ſequuntur 27.b
ruthenorum Archiepiſ. & Epiſcopi omnes, carnibus perpetuò abſtinent 28.b
rutheni ſibi tribuunt veram religionem 28.b noſtri temporis hereticos execrantur ibid.
rutheni quid de coniugio ſentiãt 28.b & qd de Concilijs 29.b
rutheni vt confiteantur & communicent 29.b
rutheni vt feſta celebrẽt 29.b & quid de Purgatorio ſentiant 30.a quomodò ſanctos colãt, & quę ieiunia ſeruent ibid.
ruthenorum Dux quibus titulis in literis ſuis ſoleat vti 31.b
rutheni populantur Torpatenſes 401.b eorum crudelitas ibid. populantur Liuoniam crudeliter 402.a b & deincèps.
SAcellum D. Laurentij Caſletanum vndè quãdò & quo duce vaſtatum 514.b
ſacerdotes Ruthenorum & Grecorum nõ accedunt ad ſecundas nuptias 29.a
ſalẽtinus ab Iſenburg, fit archiepiſc. Colonien. 548b
ſalentini quid quandò à Turcis paßi 239.a
ſalicam legem quis tulerit 9.a
ſanctimonialis miraculo reuiuiſcit 423.b
ſanctorum inuocatio quî p quos hereticos traducta & oppugnata 422.a & deincèps 494.a
ſandeſirium deditione Cæſar accipit 304.b
ſangalleñ conſul quid cõtra Euchariſtiam ſcripſerit 221.a
ſanguine vbì & quandò pluerit 299.a
ſanguis Domini vt prophanetur apud hæreticos 270.a
ſartor apud Antuerpienſ. quanti tumultûs origo 516.a
ſatisfactio à Lutero proſcinditur 155.b eam a[illegible] dixerat neceſſariam ibid..
ſaxa ingentia pluit 54.a
ſaxones à ſemèl ſuſcepto Chriſtianiſmo nunquàm defecerunt, & vt à Lutero decepti 91.a
ſaxonia à Ferdinando & Mauricio vexatur 319.a
ſaxonici Miniſtri cur ferè nihil ſobriè vel dicant vel ſcribant, naturalis ratio 365.a
ſaxonicum prælium quod quàm cruentum 357.b
ſchaffhuſia vrbs deſcribitur 23. b deficit ab Imperio ad Heluetios 23.a b
ſchiffhuſenſe monaſterium 23.b
ſchiſmatum duo tantùm genera quis quî ſcilicèt ſtatuat 496.b
ſcholę clauduntur 92.b
ſcholæ aut ſtudia quæ quibus calumnijs falsò infeſtatæ 481.a
ſcholaſtici doctores non contemnendi 291.a cur hereticis exoſi ibid.
ſcholaſtici doctores qui q̃ à quibus conuicia ferant 473.b 480.b
ſcioli qui quos Sophos exibilent 480.b
ſclauonica lingua latißima 24.a
ſcotiæ rex temerè mouet bellum Anglo 58. cadit in bello ibid.
ſcotia Caluinizat 428.b
ſcriba ducis Brunſuicẽſis quàm pręter ius faſq́; ab Heſſo compræhenſus 253.b
ſcriptum quale contra ſynodum Tridẽtinã editũ 477.b &c.
ſcripturæ ſenſus vndè petendus 178.b
ſcripturas quàm quiuis hæretici iactent aut crepent 265.b
ſcyras inſignis vrbs deſcribitur 16.b 64.b
ſcythæ & Afri parati militare Cæſari 326.b
Sebaſtiani à Cano mirabilis nauigatio 388.a in tellure vtrunq; antipodum fixit ancoras ibid.
ſebaſtianus ab Hauſenſtein Archiepiſcopus Moguntinẽſ. moritur 363.a
ſebaſtianus Francus ſcribit impia Chronica 181.b ea cauſa iubent eum Argentoratenſes è ſua vrbe excedere ibid.
ſebaſtianus Luſitanorũ rex quãdò natus, & cur ſic appellatus 300.a
ſebaſtianus Mõtecuculus cur ab equis diſcerptus 220.a
ſebaſtianus Schertelus pẽſt Proteſtantium copijs contra Carolum V. 316.a
ſectæ valdè increſcunt 132.a
ſectarũ hodiè diuerſitas q̃ 256.b

ſecuritas quæ quibus fœderatis in Belgio quî data 519.a
ſedes Romana inconcuſſa 241.b
ſedes Romana neq; tyrannis neq; hæreticis vnquàm ceßit neque cedet 456.a
ſeilam inſula quāta,q̄ amœna & quibus rebus abundet 461.a
ſelymus fit Turcarum Imperator 54.a patrē veneno tollit ibid. eiuſdem immauis crudelitas in fratres,nepotes & alios ibi.
ſelymus oppugnat Sophū Perſarū regem 63.a diſcedit ex Armenia 63.b cæditur a Perſis ibid. confertur cū Iſmaële Sopho ibi. &c. eius opes 64.a profligat Aladolum 68.b oppugnat Aegypti Sulthanū 69.b occupat Syriam & Aegyptum 70.a b &c.venit Hieroſolymam 70.b capit Gazam ibid. & Mēphim ibid. moritur 84.a
ſenatuſconſultum Angliæ contra Luterum 258.a
ſenenſes dedunt ſe Cæſari 363.b
ſententiarum libri quî à quibuſdam irrideantur 480.b
ſerinenſis Comitis laus,excellētia & mors 507.a b
Sicilię internę deſcriptio 225.b
ſigetum quàm grauiter à Turcis obſeſſum,oppugnatum,& expugnatum 507.a b
ſigiſmundus Polonię rex vetat nè qui è ſubditis ſuis ſtudeant Vuittenbergæ 187.a
ſigiſmundus Polonię rex moritur 331.a ei9 ętas ibi. ipſe & filius Sigiſmundus nolunt de religione cognoſcere ibid. b
ſimpoliū à Cæſarianis captū, direptum, incenſum 228.b
ſinę montis deſcriptio 234.a &c.
ſinarum ditio ampliſſima 461.a
ſinenſes multi conuertuntur ad Chriſtum 451.b
Sleidani commentarij pernicioſiſſimi 73.a
ſleidanus in ipſo limine ſuorum cōmentariorū mentitur 74.b
ſleidanus mentitur de Caïetano 79.a item de Lutero 81.a
ſleidanus dum vult laudare Luterum,conſpuendū eum omnibus ꝓpinat 83.a abundat abſurditatibus ibid. Catholicorū res malignè refert, & Luteri vitia tacet. ibid. Concilia & Catholicos quoſdam pro Lutero citat,aliâs contemnit ibi. b oppugnat Pontificem ibid.
ſleidanus vult Carolum V. mendacij arguere 90.b
ſleidanus & ſe & Luterum pudefacit 112.b &c.
ſleidanus dicit Luterum à Iuriſconſultis doctum, ſuam mutâſſe ſententiam 160.a
ſleidani in Pontificem calumnia 241.b 245.a
ſleidanus quî authoritate Luteri Concilia reprobet 256.a b
ſleidanus plura habet πάρεργα quàm ἔργα. 261.b
ſleidanus dilemmate de falſitate conuincitur 301.a
ſleidanus perſtringit Pontificem 330.a
ſleidanus peſte moritur 370. b de eius Cōmentarijs quid ſenſerit Carolus V. & Iuli9 Pflug 371.a
Smalcaldicū fœdus 159.a 160.a
ſmalcaldicus cōuentus quis quibus concionatoribus illuſtratus 230.a b
ſmidelini impudētia 149.a eiuſdem cōcionaturi habitus Euangelicus ibidèm b
ſmidelinus & Schegkius quales ad quid edant libros 506.b
ſmolenchi ſitus 62.b oppugnatur ibidèm.
Societas Ieſu à quo approbata & inſtituta 269. b & deinceps 274.b
ſoclos capit Turca 294.b
ſoles tres,quibus ſingulis cruentus inerat gladi9, vbì viſi 67.a
ſoles tres Tiguri viſi quid ſignificârint 127.b
ſolimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit 10.a
ſolimannus cur Luteranos deteſtatus 132.b
ſolimannus obſidet Viennam, ſed turpiter abſcedere cogitur 135.a b
ſolimannus imminet Germaniæ 168.b
ſolimannus faſtuoſas literas mittit Carolo V. & Ferdinando 170.b
ſolimannus detrectat præliū 171.a b triginta millia Chriſtianorū in ſeruitutē abducit ibid. turpiter fugit.ibid.
ſolimānus mouet Perſis & Afris bellum 192.b
ſolimannus mouet bellum Perſis 197.a magnā patitur à tempeſtate moleſtiam ibidē b potitur Babylonia ibid. & Meſopotamia 198. a Tauriſium dat prædæ militibus et multa indè aufert ibid. maximam à Perſis accipit cladem ibidèm .b concipit odiū aduerſus Abraimum ibidèm.
ſolimān9 Venetis infenſus 234. b
ſolimannus eſt infenſus Luſitanis 233.b mouet illis bellum 234.a b fruſtrà oppugnat Diū 235.a
ſolimanni filius profugit ad Perſas 340.a pater mouet Perſis bellum,ſed re infecta recedere cogitur ibidèm.
ſolimannus filium ſuum Muſtapham cur iuſſerit ſtrangulari 360.a
ſolimannus mittit Legatū et munera ad Ferdinādum 444.a
ſolimannus quanto exercitu Sigetum oppugnârit 507.a
ſoph9 Perſa. quęre Iſmaël Sophus
Spangenbergius qui Antuerpiæ exceptus 523.a
Spira tumultuatur ob exactiones 56.a
Spirenſia comitia quæ quàm celebria 300.b
Stephanus Epiſ. Vuintonieū mittitur in carcerem 333.b liberatur & fit Cancellarius Angliæ 358.b
Strabonis & Trogi de Aetna ſententia 225.b
Strigoniū occupat Turca 294.b
Stocholmia Dano deditur 77.b
Stutgardia vbì et quàm commodè ſita 48.b
Stylus Patrum cur nō ſemper ſuî ſimilis 222.a
Sudor Anglic9 multos necat 131.b & quarè ſic dictus ibidèm.
Suffolcius dux capite plectit in Anglia 361.a

ſue.

ſuediæ rex Luteranus iungit ſe fœderi Gallico contra Carolū V. 283.b
ſuetia rubri maris port⁹, qua nauigatione inſignis 234.b
ſuenici Luterani damnant Syngrãmate Oecolãpadiū 109.a
ſumachia vrbs à Sopho vi capta & hoſtiliter direpta 16.a
ſurius quibus cõuicijs à Peucero adſperſus 475.b 476.a b
ſuſpendendus aliquis Sectarius vbi quod fœdus quî detexerit 509.a
Symbola nobilium fœderatorum in Belgio, quæ qualia 509.b 510.a
ſyncretiſmus inter hæreticos diuerſos qualis 220.a
ſynodi Euãgelicorū quales 501.a
ſynodi etiàm ſummæ, à Luteranis exploduntur 264.
ſynodi ſolę quę cur ſoli hęreſi placeant 500.b
ſynodus Conſtantinopoli contra imagines ab hæreticis habita 338.a
ſynodus celebratur Vuittẽbergæ in ædibus Luteri 220.a
ſynodus Euangelicorum Conſtantiæ 185.b
ſynodus Francofordienſis citata ab hæreticis, illos pudefacit 338.a
ſynodus Mexicana 389.a
ſynodos multas celebrant Zuingliani 220.b
ſynodus Zuinglianorum Tiguri 216.a item Arouiæ ibid.
ſynodus Zuinglianorum Tiguri 249.b &c.
ſynodus Tridẽtina approbat Societatem Ieſu 274.b
TAmmaſus Sophi fili⁹ Perſarum rex 196.a
tanais vndè oriatur, eiuſdemq; fluuij præconia 31.b
taroanna capitur 58.b
tartari fiunt Mahometani 25.b
tartari imperãt Ruſſis 25.b 26 b
tartari crudeles in ſenes 41.b
tatta quî poſt deditionem funditus euerſa à Turcis 294.b
tauri & Antitauri gentes 68.b
tauriſium Perſarum regia à Sopho occupata 16.a
tauriſium diripitur 198.a
Techellis Perſa admirabilis 15.a eius ſucceſſus 17.a
temiſtani non characteribus, ſed auium & ſtirpium imaginibus res geſtas annotant 385.a
tempeſtas imbriū horrenda 48.b
tẽpeſtas horrida Locarni 370.a
templum S. Mariæ Antuerpię conflagrat 178.a
tenebræ per Luterum in orbẽ introductę, quantæ 256.b
teneriffa inſula longiſſimè cõſpicitur 11.a
teneramondani in Flãdria, laudantur 518.b
terra omnis inhabitata 388.a
terrę motus Conſtantinopolim cõcutit 52.b
terrę motus horrendus concutit Luſitaniam 159.b
teruana quibus ducibus quanti habita ſit, & cõſtiterit 228.b
teſtamentum nouum Luteri prohibetur à Catholicis 95.b 96.a
Thebarum vrbs 72.a
theodorus Beza flagitiosè viuit 366.a vẽditis ſacerdotijs deficit ad Caluinum ibid. fingit ſe & ſuos idẽ cum Luteranis ſentire ibi.b Tigurinos ea re offendit, quibus reſpõdet aliquandò bonum eſſe ſimulare 367.a ſcribit ĩ Luterãos ibi.
theodo. Beza ſcribit cõtra Vueſtphalum 407.a
theodorus Beza edit duos dialogos contra Heshuſij ſomnia 429.a quî virus ſuū in Gallię anlicos ſparſerit 431.a &c.
theodorus Beza onuſtus pecunia, fingit ſe velle in Germaniam ire 439.b in quodam loco iubet omnes ſacerdotes trucidari 440.a
theonuilla à Gallis expugnatur 381.b
thermæ in Hungaria 282.b
thietmarſi vndè domiti 407 b
thomas Apoſtolus vbì conditus 458.a
D. Thomę Cantuarienſis Archiepiſcopi reliquię, ab Anglorū rege concrematæ 250.
thomas Cromuel Anglię Cancellarius capite plectitur 205.b 267.b
thomas Morus ſcribit in Luterū 99.b eiuſdem de Lutero veriſſima ſententia 100.a b
thomas Morus quid ſcripſerit de morte Zuinglij & Oecolampadij 166.b
thomas Morus abdicat ſe Cancellariatu 200.b ꝑpetuo carceri addicitur ibi. ad dãnatum accurrit filia Margareta penè exanimis 201.a plectitur capite ibi.b ſolebat ſeuerè punire hæreticos ibi. caput ei⁹ diù coctū haſtili imponitur 202.a
thomas Morus quî aut quid de Eraſmo vaticinatus 223.a
thomas Munzerus ruſticorū tumultus ciet 111.a 113.a b capitur, & reſipiſcens plectitur capite 111.a
thomas Semerus in Anglia caditur 339.a
thraſonicus Gallus Luteranis qs, & quò eos adegerit 260.b
Tiberis inundatio 157.a
tigurini non ſinunt Carlſtadij libros apud ſe vendi 102.b hortante Zuinglio abolent Miſſã 107.b
tigurini vt ſuam Cœnam ſeruent 108.a b
tigurini vertunt Biblia 289.b
tigurini à Lutero proſcribuntur 289.b
tigurini contra Luterum ſcribũt 306.b depingunt Luterū ibid.
tila à Geuſis fruſtrà tẽtata 528.a
tilmannus Heshuſius. quęre Heſhuſius.
Toletanus Siciliæ prorex inſtructã claſſem educit Melitã 469 b capit nauem onerariã Turcicam plenam pane nautico, puluere tormentario, & globis ferreis 470.a exponit militem & gratulationis ergô omnia tormenta ſuarum triremiū ſemel atq; iterum diſplodi iubet ibi.b
tomi opū Luteri corrupt. 505.a b
tomumbeius fit Sulthanus 70.a capitur, & poſt diros cruciatus necatur 71.a b
tornacum deditur Anglis 59.a
tornaci ſtatuæ & imagines confringũtur, & magna vis auri & argenti inuenitur 517.b
tornacū q tãdẽ à Norcarmio occupatū 529.b

tornaci vno die centum & ſex Geuſæ proſcripti 545.a
torpatum à Ruſſis oppugnatum 401.b expugnatũ 403.b renunciat Pontifici & Imperio, ibidèm.
torrens ex pluuia vbì quantùm damni dederit 37.b
Tractatus in Flandria cũ Geuſis initi aut facti quales 520.a b
traiectenſes inferiores ad Burgundiæ domum ſe transferũt, quibus de cauſis 127.b
apud Traiectenſes inferiores vt Geuſæ tumultuati 518.b vt et quibus conditionibus cum eis tranſactum 523.b
traiectenſes Moſani rebellãt 529 a dedũt ſe, & militem regium præſidiarium ſuſcipiũt 539.a
trãſſyluania partìm Luteri, partìm Sacramentariorũ dogma ſuſcipit 430.b
tredecim cẽturię Chriſtianorum vna arce S. Elmi defendenda à Turcis occiſæ 466.b
tridentina Synodꝰ quali aut cuiꝰ ſcripto impetita 477.b
tridentina Synodus. vide Concilium Tridentinum
triremes plicatiles 234.b
triremes Turcicę XII. audaciſſimè cũ XXXV. triremibus Aurianis audent cõgredi 239.b quàm fortiter ceciderint ibi.
trudonenſis Geuſarum cõuentus 512.b 513.a
Tumultuatur paſſim in vrbibus 111.b &c.
tuneti arcem occupant captiui Chriſtiani 213.a b excludunt Barbaruſſam ibid.
tunetum diripitur 213.b in eius arce librorum Arabicorum &c. ingens fit iactura 214.a inueniuntur illic Gallorũ arma & ocreę ibid.
tunetani reges præſtant in Africa 194.a eorum ditio ibid. b
tungrenſes quanti ſeductorem ſibi aliquem comparârũt 533.b
turcæ ſæuiunt in Perſicæ religionis cultores 18.b
turcæ quinam inuiſi Ottomannicæ familię 64.b 65.a
turcę q̃ valeant equitatu 65.a
turca indicit bellum Pannoniæ regi 117.a
turcę obſident Viennã 134.a &c. arcem Budæ deditione accipiunt, 35.a milites contra fidẽ datam trucidant ibi. obſidionem Viennenſem turpiter ſoluere coguntur ibid. b illorum tyrannis ibidèm.
turca quingenta hominum millia habet in exercitu 170.a fruſtrà obſidet Guintium ibi.
turcę cędibus, rapinis, incendijs omnia vaſtant 171.a trucidãtur à noſtris ibid.
turca execratꝰ Luteranos 222.b
turcę expiant tẽpla 235.b 236.a
turcæ nequaquàm imbelles, ſed fortiſſimi milites 240.b
turca qui omnibus vult eſſe terrori, ſemper eſt in metu 281.a
turcę oppugnant Melitam 463. & deincèps illorũ impetus in vallum terraceũ, quid tandẽ obtinuerit 464 b quot millia in oppugnãda arce S. Eluni periêrint 465.b illorũ rabies in vulneratos adhuc ſemiuiuos 466.b quot millia in tota illa oppugnatione periêrint 471.a quot millia pilarum in illam inſulam coniecerint ibidèm.
turcarũ vires vndè auctę 236.b
turcarum frugalitas & temperantia 280.a
turcicus Legatus cũ muneribus ad Ferdinandum Francofurtum venit 444.a
turones vaſtant hæretici 440.a eripiuntur rursùs 441.b
turris Belliaca Pariſijs fulminis ictu incenditur & euertitur 229.a
Typographi fauẽt Luterãis 95.a
typographiæ quæ cur quibus ſcilicèt præcluſæ 499.a
typographorum quę quibus habẽda ratio aut inſpectio 543.b
VAccia occupatur à Ferdinando 277.a recuperatur à Turca 278.a
vaiuoda à Solimanno rex Hungariæ conſtituitur, amicus & beneficiarius appellatur 135.b
valencenæ quorum Principũ cõuentu aliquandò illuſtratę 259.b
valencenẽſium in templa & ſanctorum reliquias rabies & inſolẽtia 517.b 523.b 524.a b
valencenenſes decernuntur rebelles 524.b
valencenẽſium obſeſſorũ eruptio quî repulſa 524.b
valencenenſes quî inter pabulãdum excepti 529.b qualibus & quantis legatis honorati 537.b expugnantur tandèm 538.b
valettani Melitę Magiſtri induſtria, ſtudium & animi robur 463.a b & deincèps.
valettani in ſummo periculo ſtrenuitas 469.b
valponiũ occupat Turca 294.b
vaſtius Africi belli Imperator iubet Carolum ad vexilla ſecedere 213.a
Vbiquetarij hæretici 452.a b
vbiquitas vndè reperta 488.b
vbiquitas q exibilanda 489.a b
vbiquitas quî à quibꝰ cõtra quos defendatur 506.b
S. Vdalrici vita breuiter 414.b epiſtola ei falsò afficta, deſtruit dogmata Euangelicorũ 415.b
Velſius dicitur reſipuiſſe 365.b
venationi in paraſceue operam dare, quid prę ſe ferat 275.a
venerem qui præ Diua Virgine colant 298.b
venetię incendio flagrant 60.b deſcribuntur 61.a qualẽ habeant Principem ibid.
venetus Trierarchus quidam, Turcicas triremes demergit 239.a
veneti ab Aegypti Sulthano malè accepti 17.b
veneti nolunt vti auxilio Turcico contra Chriſtianos 46.b
venetorum clades 59.a
veneti ſibi conciliant Pontificem 53.a
veneti qua à Carolo V. & Gallorum rege legatione honorati 266 b vehementer affliguntur à Turca 267.a petũt pacem à Turca & impetrant ibidèm. b illorum legatus quî proditus apud Turcam ibid.

vene-

veneti proſcribunt hæreticos libros 333.b
venlo ſe dedit Cæſari 298.b
vercellæ capiuntur & diripiuntur à Gallis 359.b
vergerij morientis exemplo quãtus vir ad Eccleſiam è ſecta reuerſus 547.b
veritatis ipſius quanta vel apud hoſtes eiuſdem ſit vis 503.b
veſiris dignitas apud Turcas quæ 196.b
vianẽſes q tãdem fugerint 541.b
viana à quo occupata 542.a
vicegradum expugnatur à Ferdinandi copijs 277.a
vici aliquot vbì repentino terræ hiatu abſorpti 462.a
vienna obſidetur à Turca 134.a
vigilantius ferè D. Hieronymo præfertur à Centuriõibus, & ab iiſdem inter pios Eccleſiæ Doctores ponitur 423.a
vigilantium qua in re Caluinus ſecutus 279.a b
vilna ciuitas 32.a
viluordia quot nobilibus captis vna vice onerata 541.b
vini vbertas quãdò & vbì quàm inſolita 259.b
vir prodigioſæ vaſtitatis & ingluuiei 54.b
virgines ſacræ nouem ex Monaſterio clàm Vuittenbergã adducuntur 98.a
viſa horrenda multis Germaniæ locis in aëre cõſpiciunt̃ 252.a
viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima 127.a *deſcribitur à Melanchthone non planè Lutericè ibid.*
vita monaſtica habet Chriſtũ authorem 420.a b 421.a *proſcinditur ab hæreticis* 417.b *& deincèps.*
vitulus cucullatus ad fines Vuittenbergę naſcitur 315.a
viue les Geux quid ſibi velit, & vndè ortum 509.b
Vladiſlaus fit Hungarię rex 43.a
vlma attributa monaſterio Augienſi 349. *manet in fide Caroli V.*
vlrichus dux Vuirtenbergicus fit Luteranus 190.a
vlricus comes Helffenſteinius quo non ità dudùm Catholicã Eccleſiã affecerit gaudio 547.ab
vltraiecti quid Geuſæ deſignarint 518.b
vltraiecti cõcio Geuſica quæ quî ex arce turbata 522.a b
vltraiectum quî à Geuſis tentatum 525.b 534.b
vlysbonæ tumultuatur cõtra Iudæos 44.a
Vota reddenda 115.b 116.a
Vri & biſontes differunt 32.b
Vualtherus à Plettenberg bellũ mouet Moſcouiæ principi 34.b
vualteri cuiuſdã Luterani ſcriptum cõtra quos quale 505.a b
vuigãdus aliquis qualem de bonis & malis Germaniæ, librum ediderit 493.a *eius de nouis Theologis hæreticis iactatio* 494.a b *quos hæreticos ſolos cenſeat* 495.b *eius ineptiſſima antilogia* 496.a *ſatanica malignitas* 497.a *quî ſuos ſymmyſtas traducat* 497.a b 498 a b *quid quaſi Papiſta conqueratur* 500.a *carpit politicos dominos* 501.b
vuirtembergicus Princeps fit Cęſari ſupplex 323.b
vuittenbergæ in ædibus Luteri Synodus 220.a
vuolodimerus princeps Ruſſorũ 24.b
vuormatiæ fit Conuentus Principum 85.b
vuormatienſes tumultuãtur cõtra Senatum 57.a
vuormatienſe Colloquium quod qualẽ finẽ ſortitũ 378.b *&c.*
Vxores Ruthenorum miſerrimæ 30.b
X *Antanæ regis imperium quantum, & quæ nationes ei pareant* 461.a
Z *Acharias quidam Flandrus quî Caluinũ publicè pudefecerit* 248.a
zarantiæ vndè quę dictę locuſtæ 276.b
Zibitinus rex quàm perfidè à Turcis trucidatus 235.b
zittardia quid à Brabantis perpeſſa 288.a *à Iuliacenſi principe munita ibid.*
Zuinglius cõtra indulgẽtias 83.b
zuinglius diſcedit à Lutero, & nouam ſectam cudit 101.b *qd de Eucharistia ſentiat* 102.a b
zuinglius libellum dedicat Frãciſco Galliarum regi Chriſtianiſſimo 107.b *perſtringit Luterum ibid. ſomnio admonetur abolere Miſſam ibid.*
zuinglius falsò iactat Luterũ & Vuittẽbergicos à ſe ſtare 120.b
zuinglius ſcribit Norenbergenſibus contra Luteranos 121.a *item Eſlingenſibus, vocãs Luteranos furioſos &c. ibid eius antilogiæ ibid. b*
zuinglius cadit in bello & cõburitur 164.b *eius cineres colligunt Zuingliani ibid.*
zuinglij nomen etiàm ſectarij execrantur 167.a
zuinglij opera magno dolore Luteranorum eduntur 290.a
zuingliana dogmata Brẽtio teſte qualia 492.b
zuingliani fiunt Luterani 176.a
zuingliani celebrant Synodũ Tiguri 216.a *item Arouiæ ibi.*
zuingliani multas celebrãt ſynodos 220.b
zuingliani qua in re quantillũ à Turcis differant 236.a
zuinglianorum de Bucero ſentẽtia ſeu apophthegma 250.b
zuinglianorum de Lutero ſentẽtia ſumma quæ 306.b
zuingliani & Luterani acerrimè inter ſe ſcriptis digladiantur 364. a b
zuingliani mâlunt eſſe iconoclaſtæ, quàm iconoplaſtę 491.a
zuinglianiſmus increſcit 130.a
zutphaniũ ſe dedit Cæſari 299.a

Legat̃ folio 481. lin. 27. Februarij.

178-206

5534
5 1612
1-Sieg.

ve ri ndinu 327
Ausmiat 326